

เสภา เรื่อง

สุขช้าง-สุขแพศ

ฉบชัย

หอสมุดแห่งชาติ

กรมศิลปากรอนุญาตให้ศิลปินบรรณาการพิมพ์จำหน่าย

เสภา เรื่อง
ชุนช้าง-ชุนแพ
ชบชัย

ทอสมุดแห่งชาติ

กรมศิลปากรอนุญาตให้ศิลปินบรรณาการพิมพ์จำหน่าย

๔ ๖ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

พิมพ์ครั้งแรก	โรงพิมพ์ไทย พิมพ์จำหน่าย (๕ เล่มจบ)	พ.ศ. ๒๔๖๐-๒๔๖๑
พิมพ์ครั้งที่สอง	โรงพิมพ์ไทย พิมพ์จำหน่าย (๓ เล่มจบ)	พ.ศ. ๒๔๖๘
พิมพ์ครั้งที่สาม	ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางสาวละออง หลิมเซ่งท่าย ต.ม. (๓ เล่มจบ)	พ.ศ. ๒๔๘๒
พิมพ์ครั้งที่สี่	สำนักพิมพ์อู๋ม มีภาพประกอบ (๑๘ เล่มจบ)	พ.ศ. ๒๔๘๘
พิมพ์ครั้งที่ห้า	องค์การคำคุณุสลา พิมพ์จำหน่าย (๓๑ เล่มจบ)	พ.ศ. ๒๔๙๔
พิมพ์ครั้งที่หก	องค์การคำคุณุสลา พิมพ์จำหน่าย (๑ เล่มจบ)	พ.ศ. ๒๔๙๓
พิมพ์ครั้งที่เจ็ด	งานฌาปนกิจศพ นายปรีชา วิภวรัตน์ (๒ เล่มจบ)	พ.ศ. ๒๔๙๘
พิมพ์ครั้งที่แปด	สำนักพิมพ์คลังวิทยา พิมพ์จำหน่าย (๒ เล่มจบ)	กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๐
พิมพ์ครั้งที่เก้า	สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร พิมพ์จำหน่าย (๑ เล่มจบ)	ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕
พิมพ์ครั้งที่สิบ	สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร พิมพ์จำหน่าย (๑ เล่มจบ)	มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๘

ราคาเล่มละ ๔๐ บาท

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์ ๔๗ ถนนเฟื่องนคร พระนคร โทร. ๒๑๗๐
น.ส. สงครี รุ่งเรืองธรรม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๐๘

คำนำ

สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร ได้แจ้งแก่กรรมศิลปากร ขอ
อนุญาตจัดพิมพ์ เล่าเรื่องขุนช้างขุนแผน ขุนจำหน่าย หนังสือ
เรื่องเล่าขุนช้างขุนแผนนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ได้โปรดเกล้าฯ ให้ทรงในรัชสมัยของพระองค์ ตลอดจนพระองค์เอง
ร่วมกันแต่งและทรงพระราชทานพระชน เป็นวรรณคดีสำคัญในด้าน
ความไพเราะ และในลีลาการแต่งตลอดจนเค้าโครงเรื่อง ได้รับ
ยกย่องตามพระราชบัญญัติวรรณคดีสโมสร ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า เป็นยอดของหนังสือประเภทกลอนเสภา
และได้รับพระทัยราชเลขาจักรวาลพระคเณศร์ ไว้เป็นเครื่องหมายของ
การยกย่องนับด้วย หนังสือเรื่องขุนช้างขุนแผนนี้ ไม่เพียงแต่เป็น
วรรณคดีสำหรับอ่านกันเล่นเพื่อไตร่ตรองวรรณคดีเป็นเครื่องบันเทิง
ใจเท่านั้น หากแต่บางตอนในวรรณคดีเรื่องนี้ ยังเป็นหลักฐานที่
ให้ความรู้ในเรื่องราวความเป็นอยู่ของผู้คนและบ้านเมืองในสมัยต้น
รัตนโกสินทร์ สอดกับที่กล่าวกันว่า วรรณคดีเป็นกระจกเงาสะท้อน
ภาพความเป็นไปของบ้านเมืองในยุคหนึ่ง ๆ ให้คนรุ่นหลัง ๆ ได้ทราบ
ด้วย

กรรมศิลปากรเห็นว่า แม้จะได้เคยจัดพิมพ์หนังสือขุนแผน
จ่ายหรือจำหน่ายเผยแพร่หลายครั้งแล้ว แต่คงปรากฏว่าผู้ต้อง

การหนังสืออยู่นานมาก ฉะนั้น จึงอนุญาตให้สำนักพิมพ์ ศิลป-
บรรณาการ จัดพิมพ์จนจำหน่ายออก หวังว่าคงจะเป็นที่พอใจ
ของท่านผู้สนใจทุกท่าน.

กรมศิลปากร

๔ มิถุนายน ๒๕๐๘

ตำนานเสภา

พระนิพนธ์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร

ประเพณีการขับเสภาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่จะมีชนเมื่อใด และ
เหตุใดจึงเอาเรื่องขุนช้างขุนแผนมาแต่งเป็นกลอนขับเสภา ทั้ง ๒ ข้อ
นี้ยังไม่พบอธิบายปรากฏเป็นแน่ชัด แม้แต่คำที่เรียกว่า “เสภา”
คำนี้ มूलศัพท์จะเป็นภาษาไทย และแปลว่าอะไร ก็ยังไม่มีความ
คำ “เสภา” นี้ นอกจากที่เรียกการขับร้องเรื่องขุนช้างขุนแผนอย่าง
เราเข้าใจกัน มีที่ใช้อย่างอื่นแต่เป็นชื่อเพลงปี่พาทย์ เรียกว่า “เสภา
นอก” เพลง ๑ “เสภาใน” เพลง ๑ “เสภากลาง” เพลง ๑ ชวนให้
สันนิษฐานว่า “เสภา” จะเป็นชื่อลำนำที่นำมาใช้เป็นทำนองขับเรื่อง
ขุนช้างขุนแผน แต่ผู้ชำนาญดนตรีกล่าวยืนยันว่า ลำนำที่ขับเสภาไม่
ได้ใกล้เคียงเพลงเสภาเลย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นอันยังแปลไม่ออกว่า คำ
ที่ว่า “เสภา” นี้ จะแปลความว่าอะไร แต่มีเรื่องราวที่ปรากฏอยู่
ในหนังสือต่าง ๆ บ้าง ชาวพม่าเคยได้สดับคำผู้หลักผู้ใหญ่เล่ามาบ้าง
สังเกตเห็นในระบอบกลอน และถ้อยคำที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเสภา
บ้าง ประกอบกับความสันนิษฐาน เห็นมีเค้าเงื่อนพอจะคาดคะเน
ตำนานของเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนได้อยู่ ๕ ข้าพเจ้าจะลองเก็บ
๕ เนื้อความมาร้อยกรองแสดงโดยอัตโนมัติ ๕ ประกอบด้วยเหตุผล
๕ ซึ่งจะชี้แจงไว้ให้ปรากฏแก่ท่านทั้งหลาย

ว่าด้วยมูลเหตุของขบเสภา

ถ้าโดยประเพณีของการขบเสภา ถึงแม้ปรากฏเหตุเดิมแน่นอน ก็พอสันนิษฐานได้ว่า มูลเหตุคงเนื่องมาแต่เล่านิทานให้คนฟังอันเป็นประเพณีมาแต่ดึกดำบรรพ์ทีเดียว แม้ในคัมภีร์สารตถสมุจจัยซึ่งแต่งมากกว่า ๗๐๐ ปี ยังกล่าวในตอนอธิบายเหตุแห่งมงคลสูตรว่า ในครั้งพระพุทธกาลนั้น ตามเมืองในมัชฌิมประเทศมักมีคนไปรับจ้างเล่านิทานให้ฟังกันในที่ประชุมชน เช่นที่ศาลาพักคนเดินทาง เป็นต้น เกิดแต่คนทั้งหลายได้ฟังนิทาน จึงโจษเป็นปัญหากันว่าอะไรเป็นมงคล เป็นปัญหาแพร่หลายไปจนถึงเทวดาไปทูลถามพระพุทธองค์ จึงได้ทรงแสดงมงคลสูตร ประเพณีการรับจ้างเล่านิทานให้คนฟังดังกล่าวมานี้ แม้ในสยามประเทศก็มีมาแต่โบราณจนนับเป็นการมหรสพอย่าง ๑ ซึ่งมีอยู่ในการงาน เช่นงานโกนจุก ในตอนค่ำเมื่อพระสวดมนต์แล้ว ก็หาคนไปเล่านิทานให้แขกฟังเป็นประเพณีมาเก่าแก่ และยังมีลงมาถึงในชนกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ขบเสภาคือเล่านิทานนั่นเอง และประเพณีมีเสภากรรมในงานอย่างเดียวกับทเล่านิทานนั้น จึงเห็นว่าเนื่องมาจากเล่านิทาน ขบเสภาผิดกับเล่านิทานแต่เอานิทานมาผูกเป็นกลอน สำเนียงที่เล่าใช้ขบเป็นสำนวน และขบกันเฉพาะเรื่องขุนช้างขุนแผนเรื่องเดียว เสภาผิดกับเล่านิทานที่เป็นสามัญอยู่แต่เท่านั้น ถ้าจะลองสันนิษฐาน

(๓)

ว่า เหตุใดจึงมีคนคิดขับเสภาจนแทนเล่านิทาน ก็ดูเหมือนพอจะ
เห็นเหตุได้ คือเพราะเล่านิทานฟังกันมานาน ๆ เขาก็ออกจะจืด จืด
คนคิดจะเล่าให้แปลก โดยกระบวนแต่งเป็นบทกลอนว่าให้คล้องกัน
ให้น่าฟังกว่าที่เล่านิทานอย่างสามัญประการ ๑ เมื่อเป็นบทกลอน
จึงว่าเป็นทำนองลำนำตามวิสัยการว่าบทกลอน ให้ไพเราะขึ้นกว่า
เล่านิทานอีกประการ ๑ ข้อที่ขับแต่เรื่องขุนช้างขุนแผนเรื่องเดียว
นั้น คงจะเป็นด้วยนิทานเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นเรื่องที่ชอบกัน
แพร่หลายในกรุงเก่ายิ่งกว่านิทานเรื่องอื่น ๆ ด้วยเป็นเรื่องสนุก
จับใจ และถือกันว่าเป็นเรื่องจริง จึงเกิดขับเสภาจนด้วยประการฉะนี้

ว่าด้วยเรื่องขุนช้างขุนแผน

เรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นเรื่องจริงเกิดขึ้นในกรุงเก่า เนื้อ
ความปรากฏจดไว้ในหนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า นับเป็นเรื่องใน
พระราชพงศาวดาร มอญดงนี้ ว่า

“ในลำดับนั้นต่อไป พระราชบุตร พระราชนัดดา เชื้อพระ
ราชวงศ์ ของพระเจ้าอู่ทองรามาชิบด ได้ครองราชสมบัติในกรุงเทพ
ทวารวดีเป็นลำดับไปหลายพระองค์ จนถึงพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ ๓
ทรงพระนามว่า พระพันวษา ภาษาพม่าเรียกว่า พระเจ้าวตะถ่อง
แปลว่า ลำดับหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้นมพระราชประวัติ

พิสดารแต่กล่าวไว้โดยเอกเทศ พระองค์มีพระมเหสีทรงพระนามว่า
 สิริยวงษาเทวี มีพระราชโอรสองค์ ๓ ด้วยพระมเหสีมีพระนาม
 ว่า พระบรมกุมาร”

“ครั้นต่อมา พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง มุ่งหมายจะ
 เป็นสัมพันธมิตรสนิทสนมกับกรุงเทพทวารวดี จึงส่งพระราชธิดา
 องค์ ๓ ซึ่งมีพระรูปลักษณะงามเลิศ พึงเจริญพระชนม์ได้ ๑๖ พรรษา
 พร้อมด้วยข้าหลวงสำเร็จราชการสืบราชการ กับเครื่องราชบรรณาการ
 เป็นอันมาก มีราชทูตเชิญพระราชสาส์น พร้อมด้วยเสนาอำมาตย์
 คุมโยธาทวยหาญ เชิญพระราชธิดามาถวายพระพินักษา ณ กรุงเทพ
 ทวารวดี ครั้นมาถึงในกลางทาง ข้าราชการไปถึงนครเชียงใหม่
 พระเจ้าโพธิ์สารราชกุมาร ผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินนครเชียงใหม่ใน
 เวลานั้น ไม่ชอบให้กรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง มาเป็นมิตรไมตรีกับ
 กรุงเทพทวารวดี อยากจะให้กรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง ไปเป็น
 สัมพันธมิตรสนิทกับนครเชียงใหม่ จึงคุมกองทัพลงมาชุมนุมอยู่ ยกเข้า
 แย่งชิงพระราชธิดานั้นไปได้ ฝ่ายพวกพลกรุงศรีสัตนาคนหุตทพ่าย
 แยกหนี หนีกลับไปที่ลพบุรีแจ้งเหตุแก่พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตล้าน-
 ช้างให้ทรงทราบทุกประการ”

“ครั้นประพาศเหตุเห็น ๒ ทราบเข้ามาถึงพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 สมเด็จพระพันวษาก็ทรงพระพิโรธยิ่งนัก จึงตรัสแก่เสนาอำมาตย์ทง
 ปวงว่า เจ้านครเชียงใหม่ดูหมิ่นเดชานุภาพของเรา เป็นผู้ไม่คงอยู่

ในยุติธรรม มาแย่งชิงนางผู้ที่เขาจ่านงใจจะมาไห้แก่เราดังนี้ ก็ผิด
ต่อกรรมบถมนุษยวินัย จำจะยกขึ้นไปปราบปรามเจ้านครเชียงใหม่
ให้ยำเกรงผู้มีอิทธิฤทธิ์ไทย ไม่ไห้ประพฤติพาลทุจริตดื้อหมิ่นต่อเรา
สืบไป จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งไห้เตรียมทัพ และตรัสสั่งพระ
หมื่นศรีมหาเดโช ผู้เป็นขุนนางข้าหลวงเดิมคนสนิทไว้พระทัย ให้
เลือกจัดหาทหารที่มีฝีมือกล้าศึกสงครามเข้ามาถวาย”

“พระหมื่นศรีจึงกราบทูลว่า ในทหารไทยในเวลานี้ผู้ใดจะเป็น
ทหารเอกยอดดีไปกว่าขุนแผนนั้นไม่มี ด้วยขุนแผนเป็นผู้ร่ำเรียน
เชี่ยวชาญ ใจกล้าหาญเป็นยอดเสนา และมีใจกตัญญูกตเวที รุ
พระเดชพระคุณเจ้าหาตัวเปรียบไต่ยาก บัดนี้ขุนแผนเป็นโทษต้องรับ
พระราชอาญาจำอยู่ณคุก ถ้าโปรดไห้ขุนแผนเป็นทัพหน้ายกขึ้นไป
ตีเมืองเชียงใหม่ในครั้งนั้นคงจะมีชัยชนะโดยง่าย ไม่ต้องไห้รอนถึงทัพ
หลวงและทัพหลังเพียงปานใด สมเด็จพระพันวษาก็ทรงระลึกได้ถึง
ขุนแผน ด้วยทรงทราบว่า เป็นทหารมีฝีมือมาแต่ก่อน จึงทรงพระ
กรุณาโปรดไห้ขุนแผนพ้นโทษ มีรับสั่งไห้พระหมื่นศรีนำขุนแผน
เข้ามาเฝ้าโดยเร็ว พระหมื่นศรีได้รับสั่งแล้วกลับไปบอกนครบาลไห้
ถอดขุนแผนจากเรือนจำ นำตัวเข้ามาหมอบเฝ้าถวายบังคมต่อหน้า
พระที่นั่งในท้องพระโรง ในขณะนั้น สมเด็จพระพันวษาจึงมีพระราช
โองการตรัสถามขุนแผนว่า เสียอายขุนแผน เองจะอาสายกขึ้นไป
ตีเมืองเชียงใหม่ปราบปรามเจ้าโยนกอันพาล ให้เห็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ไทย

รับนางคนมาให้ดูจะได้หรือมิได้ประการใด ชุนแผนจึงกราบบังคมทูล
 ว่า ข้าพระพุทธเจ้าเป็นข้าทหาร ชีวิตอยู่ในใต้ฝ่าพระบาทของพระองค์
 ผู้ทรงพระเดชพระคุณปกเกล้ามาแต่ปู่และบิดา ข้าพระองค์ขอรับอาสา
 ชนไปนครเชียงใหม่ ปราบเจ้าโยนกให้กลัวเกรงพระเดชานุภาพ
 ของพระองค์ รับพระราชบิดาพระเจ้าล้านช้างคนมาถวายจงได้ ถาต
 นครเชียงใหม่ไม่ได้แล้วขอถวายชีวิต ส้มเด็จพระพันวษาได้ทรงฟัง
 ชุนแผนกราบทูลรับอาสาแข็งแรงดังนกกัดพระทัยนัก จึงโปรดดั่งให้
 ชุนแผนเป็นแม่ทัพ ถ้ออาชญาสิทธิคุมกองทัพทหารไทยยกชนไปด
 นครเชียงใหม่ ชุนแผนจึงกราบบังคมลาแยกกองทัพชนไปถึง
 เมืองพิจิตร จึงแวะเข้าหาพระพิจิตรเจ้าเมือง ขอให้ส่งดาบเวทวิเศษ
 กับมาววิเศษที่ฝากไว้แต่ก่อนคนมาให้ จะไปใช้ในการรบศึก ดาบ
 วิเศษของชุนแผนนั้น ในภายหลังต่อ ๆ มามีผู้เรียกว่า ดาบฟ้าฟัน
 มีฤทธิ์เดชนัก มาววิเศษนั้นเรียกว่า มาวี่หมอก ขบขเขาสูงสงคราม
 หลบหลีกข้าศึกได้แคล้วคล่องว่องไวนัก ชุนแผนได้อาวุธวิเศษและมา
 วิเศษแล้ว ก็ลาเจ้าเมืองพิจิตรรับยกชนไปถึงแดนนครเชียงใหม่ ฝ่าย
 เจ้านครเชียงใหม่รู้ว่ากองทัพกรุงศรีอยุธยายกชนมา จึงแต่งกองทัพ
 ให้ยกออกมาสู้รบด้านทาน ชุนแผนแม่ทัพก็ขับพลทหารไทยเข้าต่อ
 ตีพลลาวญวนเชียงใหม่โดยสามารถ กองทัพเชียงใหม่ก็แตกพ่ายแพ้
 หนีกลับเข้าเมือง จะรบตประดลงเขอนก็ไม่ทัน ชุนแผนก็ยกติดตาม
 รบรุกบุกบันเข้าเมืองได้ ไล่ฆ่าฟันพลลาวล้มตายลงเป็นอันมาก ฝ่าย

เจ้านครเชียงใหม่เห็นข้าศึกเข้าเมืองได้ตกใจไม่มีขวัญ จึงชวนม้า
 หนีออกนอกเมืองไป ชุนแผนจึงคุมทหารเข้าล้อมไว้ ไปจับอัครเสนา
 เทวมหาดเล็กพระเจ้าเชียงใหม่ กับราชธิดาอันมีนามว่าเจ้าแว่นฟ้าของ
 กับนางสนมน้อยใหญ่ของพระเจ้านครเชียงใหม่ ให้รวบรวมไว้พร้อม
 ด้วยกัน และให้เชิญนางสร้อยทองราชธิดาพระเจ้านครล้านช้าง
 เจ้านครเชียงใหม่ไปแย่งชิงมาไว้ให้ออกมาจากหอคำ จึงเชิญนาง
 สร้อยทองพระราชธิดาพระเจ้าล้านช้าง กับมหาดเล็กราชธิดาพระเจ้านคร
 เชียงใหม่ทั้งจับไว้ได้ เลิกกองทัพกลับลงมาถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 และกราบทูลขอราชการทัพทัมชัยชนะนั้น ให้ทรงทราบทุกประการ
 สมเด็จพระพันวษาก็พระทัยยินดีจนทรงพระดำริถึงทศพิธราชธรรม
 ตรัสว่าซึ่งเจ้านครเชียงใหม่สู้มีกองทัพไทยมิได้ หนีออกจากเมือง
 ไป ทิ้งเมืองให้ว่างเปล่าไว้ไม่มีเจ้าปกครองดังนั้นไม่ควร สมณชี-
 พราหมณ์ราษฎรจะได้ความเดือดร้อน จึงทรงตั้งอำมาตย์ผู้ใหญ่ให้
 เป็นข้าหลวง ชนไปเกลี้ยกล่อมราษฎรพลเมืองเชียงใหม่ ไม่ให้
 แตกต่นวุ่นวาย ให้เสนาข้าราชการชาวเมืองเชียงใหม่ นั้น ไปติดตาม
 เชิญพระเจ้าเชียงใหม่ กลับเข้ามาครอบครองบ้านเมืองอยู่เป็น
 ปกติตามเดิมดังเก่า”

“ในขณะนั้น พระองค์จึงทรงโปรดพระราชทานบำเหน็จรางวัล
 เป็นต้นว่า เงินทอง สิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคนแก่ชุนแผนผู้เป็น
 แม่ทัพ และนายทัพนายกองตลอดจนพลโยธาทวยหาญ ผู้ไปรบศึก
 มีชัยชนะมาในครั้งนั้นเป็นอันมาก ครั้นแล้วพระองค์จึงทรงตั้งนาง

สร้อยทองราชธิดาพระเจ้าศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง เป็นพระมเหสีซ้าย และตงนางแว่นฟ้าทองราชธิดาเจ้านครเชียงใหม่ เป็นพระสนมเอก แด่มเหสีเจ้านครเชียงใหม่ผู้เป็นมารดาของนางแว่นฟ้าทอง พระสนมเอกนั้น โปรดแต่งข้าหลวงพร้อมด้วยพวกพลพาขึ้นไปส่งต่อพระเจ้านครเชียงใหม่ โดยพระทัยทรงพระกรุณา ฝ้ายข้าคนชายหญิงชาวนครล้านช้างและชาวนครเชียงใหม่ นั้น ก็ทรงโปรดให้ตั้งทำมาหากิน อยู่ตามภูมิลำเนาในกรุงศรีอยุธยา”

“ฝ้ายขุนแผนซึ่งเบ็นทหารเอกยอดตมขอเลี้ยงปรากฏในกรุงศรีอยุธยาในครั้งนั้น เมื่อคิดเห็นว่าตนแก่ชราแล้ว จึงนำดาบเวทวิเศษของตนเข้าถวายส่มเด็จพระพันวษา เพื่อเป็นพระแสงทรงสำหรับพระเจ้าแผ่นดินต่อไป พระองค์ทรงรับไว้เป็นพระแสงทรงสำหรับพระองค์ แล้วจึงทรงประสิทธิ์ประสาทนามว่า พระแสงปราบศัตรู และทรงตั้งนามพระแสงขรรค์แต่ครั้งพระยาแกรกนั้นว่า พระขรรค์ชัยศรี โปรดให้มหาดเล็กเชิญตามเสด็จซ้ายขวา และรับสั่งให้เชิญพระรูปพระยาแกรกกับมงกุฏของพระยาแกรกเข้าไปในหอพระที่นั่งมัสการในพระราชวัง พระรูปพระยาแกรกกับมงกุฏทรง ยังมีปรากฏอยู่จนตราบเท่าทุกวันนี้”

“พระพันวษากรองราชส่มบัติมาได้ ๒๕ พรรษา เมื่อแรกได้ราชส่มบัติ พระชนม์ ๓๕ พรรษา รวมพระชนมายุ ๕๐ พรรษาเสด็จสวรรคต”

ในคำให้การชาวกรุงเก่า มีเรื่องขุนช้างขุนแผนปรากฏอยู่เท่า
 น นอกจากคำให้การชาวกรุงเก่า หนังสือเรื่องอนทแต่งกรุง
 เก่ากล่าวถึงเสภาบ้าง แต่ยังไม่พบทะเลาเรื่องขุนช้างขุนแผน มีใน
 หนังสือพงศาวดารเหนือกล่าวเพียงว่า สมเด็จพระพันวษาได้เสวย
 ราชย์เมื่อนั้น ๗ อันพระนามที่เรียกว่า “พระพันวษา” น่าจะเป็น
 แต่พระนามประกอบพระเกียรติยศสำหรับเรียกสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน
 ในสมัยนั้น ดังเราเรียกว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” มิใช่เป็น
 พระนามเฉพาะพระองค์หนึ่งพระองค์ใด เพราะคำเดียวกันนี้ในชั้นหลัง
 ต่อมา ใช้เป็นพระนามสำหรับพระเกียรติยศสมเด็จพระบรมราชชน
 ิว่า “สมเด็จพระพันวหลวง” และที่เรียกสมเด็จพระอัครมเหสีว่า
 “สมเด็จพระพันวษา” ก็มีในบางรัชกาล เช่นพระอัครมเหสีของ
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศกรุงเก่าและสมเด็จพระศรีสุริเยนทรา
 บรมราชินีในรัชกาลที่ ๒ คนทั้งหลายก็เรียกว่า “สมเด็จพระพันวษา”
 จึงเห็นว่า มิใช่เป็นพระนามเฉพาะพระองค์พระเจ้าแผ่นดินพระองค์
 หนึ่งพระองค์ใดแต่ก่อนมา

เรื่องขุนช้างขุนแผนที่ปรากฏในคำให้การชาวกรุงเก่าดังกล่าว
 มา มีหลักฐานที่จะเทียบให้รู้คร่าวได้ว่า เรื่องขุนช้างขุนแผน
 เกิดขึ้นเมื่อใด คือในหนังสือฉบับที่ ๓ กล่าวว่า สมเด็จพระ
 พันวษาเป็นพระราชบิดาของพระบรมกุมาร ต่อมากล่าวว่า พระบรม
 กุมารเมื่อได้เสวยราชสมบัติ มีมเหสีชื่อว่าศรีสุตาจันทร์ และนางนี้

เมื่อพระราชสำนักสวรรคตแล้ว ซึ่งราชสมบัติให้แก่อุทัย เทียบกับพระ
 ราชพงศาวดาร พระบรมกุมารก็คือสมเด็จพระชัยราชาธิราช สมเด็จพระ
 พระพันวษานนกกอ สมเด็จพระรามาชิตติ ๒ โดยหลักฐานอัน
 ประมวลว่า ชุนแผนมีตัวอยู่ในรัชกาลสมเด็จพระรามาชิตติ ๒
 ระหว่างจุลศักราช ๘๕๓ จน ๘๘๓ ปี และมีเนื้อความประกอบใน
 พงศาวดารเชียงใหม่ว่า ในยุคนั้นพระเมืองแก้วเป็นพระเจ้าเชียงใหม่
 ทำศึกกับกรุงศรีอยุธยาอยู่หลายคราว และยังมีเนื้อความประกอบ
 ขอบกล่อกลอย่าง ๓ ที่ในต้นหนังสือเสภาตนเองลงศักราชไว้ว่า "รอย
 สืบเจ็ดปี" ถัดนั้นนิษฐานว่า เดิมเขียนเป็นตัวหนังสือว่า "แปด
 รอยสืบเจ็ดปี" ภายหลังตกคำ แปด ไปเสีย ถ้าวางจุลศักราช ๘๕๗
 เป็นปีชุนแผนเกิด ชุนแผนเกิดในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลก-
 นาถ อายุได้ ๖ ขวบ สมเด็จพระรามาชิตติ ๒ ผ่านพิภพ จึงได้รับ
 ราชการในแผ่นดินนั้น ตักเข้ากันได้ แต่ที่ในคำให้การชาวกรุงเก่า
 กล่าวอีกแห่ง ๓ ว่า ท้าวโพธิสารเป็นเจ้าเชียงใหม่ในครั้งนั้น ท้าวโพธิ
 สารนทจริงเป็นเจ้าลานช้าง เป็นแต่ราชบุตรเขยพระเจ้าเชียงใหม่
 และเป็นพระชนกของพระไชยเชษฐาที่ขอพระเทพกษัตริย์ คราวทำ
 สงครามกับพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง ลงมาตรงราวแผ่นดินสมเด็จพระ
 พระมหาจักรพรรดิ เห็นจะเอาชื่อโพธิสารมาใส่ผิด พังไม่ได้ ควรพัง
 เป็นหลักฐานแต่ความเคาเงื่อนว่า เรื่องชุนช้างชุนแผนนั้น เป็นเรื่อง
 เกิดในแผ่นดินสมเด็จพระรามาชิตติ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๓๔ กับ

๒๐๗๒ และอนโลมต่อมาได้ อีกอย่าง ๓ เสภาคงจะเกิดมชนภาย
หลังรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดี ๒ นับด้วยร้อยปี เมื่อเรื่องขุนช้าง
ขุนแผนเล่ากันจนกลายเป็นนิทานไปแล้ว ถ้าประมาณว่า เสภา
เพิ่งมาชนในตอนหลัง ไม่ก่อนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ก็เห็นจะไม่ผิด

ตัวเรื่องขุนช้างขุนแผนที่เราเล่าในคำให้การชาวกรุงเก่าแม่สังเขป
เพียงนั้น ยังเห็นได้ว่าไม่ตรงกับเรื่องขุนช้างขุนแผนที่เราขบเสภากัน
ความซ้อนไม่อัศจรรย์อันใด ด้วยเรื่องขุนช้างขุนแผนเอามาเล่าเป็น
นิทานกันเสียช้านานหลายร้อยปี และเข้ามาแต่งเป็นกลอนเสภาใน
ชนหลังออก คงตกแต่งเรื่องให้พลุกพล่านสนุกสนานขึ้น และต่อเติม
ขยายออกทุกที เชื่อได้ว่าเรื่องในเสภาคงคาดเคลื่อนจากเรื่องเดิม
เสียมาก แต่คงจะยังมีเค้ามูลเรื่องเดิมอยู่บ้าง ถ้าจะลองประมาณเค้า
เรื่องเดิม เทาทยุคด้วยเหตุผล เรื่องข้างตอนต้นเห็นจะตรงตาม
ที่ปรากฏในเสภา คือขุนช้างขุนแผนนางวันทอง ๓ คนนี้เป็นชาว
สุพรรณ นางวันทองเป็นชู้กับขุนแผนแต่เมื่อยังเป็นพลายแก้ว แล้ว
ท่านองจะขอสู้กันไว้แต่ยังไม่ทันแต่งงาน ในระยะนั้นพลายแก้วต้อง
เกณฑ์ไปทัพ (ไม่จำเป็นต้องเป็นแม่ทัพ) หายไปเสียนาน ทางนี้
ขุนช้างพยายามจนได้นางวันทองไปเป็นเมีย พลายแก้วกลับจากทัพ
ได้เป็นทขุนแผนสะท้าน ตำแหน่งปลัดซ้ายกรมตำรวจภูบาล จึงลัก
นางวันทองไป ขุนช้างติดตาม ขุนแผนทำร้ายขุนช้างอย่างไรอย่าง
หนึ่ง ขุนช้างจึงเข้ามากล่าวโทษขุนแผน สมเด็จพระพันวษาให้

ข้าหลวงออกติดตาม ขุนแผนฆ่าข้าหลวงเสีย แล้วจึงหนีขึ้นไปเมือง
เหนือ แต่ลงปลายเขาหาพระพิจิตรโดยดี พระพิจิตรจึงบอกส่งลงมา
กรุง ฯ น่าสงสัยว่า จะเป็นในตอนที่เองทรมอบสิ่งให้ฆ่านางวนทอง
ฐานเป็นหญิงสองใจ แล้วเอาขุนแผนจำคุกไว้โดยโทษฆ่าข้าหลวง
แต่ลดหย่อนเพราะเข้ามาดูแลโทษ อยู่มาเกิดศึกเชียงใหม่ เวลา
เสาะหาทหาร จมนคร ฯ ทูลยกย่องขุนแผน ขุนแผนจึงพนโทษด้วย
จะให้ไปทำการศึก ขุนแผนไปรบพุ่งมชัยชนะ จึงเลยมขอเลี้ยงเป็น
คนสำคัญ น่าเข้าใจว่า ทำเรื่องเรื่องขุนช้างขุนแผนเดิมจะมเท่านั้นเอง
นอกจากนี้ เห็นจะเป็นของแต่งประกอบขึ้นในตอนเมื่อเป็นนิทาน
และเสภาในภายหลัง

ว่าด้วยหนังสือเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

หนังสือกลอนของโบราณ ที่เกิดขึ้นด้วยเอานิทานมาแต่งเป็น
กลอนสำหรับขับลำนำ ไม่ใช่มีแต่เรื่องขุนช้างขุนแผนเรื่องเดียว
หนังสือเรื่องตำนานและชาติต่าง ๆ ที่แต่งเป็นกลอนสำหรับสวดก็
เป็นของเกิดขึ้นโดยนัยเดียวกัน คือเอาเรื่องนิทานที่สำหรับเล่ามา
แต่งเป็นกลอนสำหรับอ่าน เมื่ออ่านก็ทำทำนองเป็นลำนำเช่น อ่าน
ตามศาลาและวิหาร อันเป็นเหตุให้เรียกว่า “โอเอวิหารราย” นั้น
เป็นต้น ก็กลอนนิทานให้คนพวงตนเอง หนังสือสวดนั้นเชื่อได้ว่า มี
มาก่อนหนังสือเสภาช้านาน และมีแพร่หลายจนถึงเมืองลาวช้าง

ฉายาเหนืออีกเขาเรื่องตำนานและชาดกมาแต่งเป็นหนังสือสำหรับอ่าน
โดยท่านเองเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาเห็นว่า การที่เขาเรื่องขุนช้าง
ขุนแผนมาแต่งเป็นกลอนเสภา จะเอาแบบอย่างมาจากหนังสือสด
หรืออย่างไร สันนิษฐานเห็นว่า น่าจะเป็นการเกิดชนทางหนังสือต่าง
หาก ไม่ได้เอาอย่างจากหนังสือสด เกิดขึ้นแต่การที่เล่ากัน
ตามบ้านนั่นเอง

ลักษณะนิทานที่เล่ากันแต่โบราณ หรือแม้แต่ตลอดมาจนใน
ปัจจุบันทุกวันนี้ ผิดกับชาดกอันเป็นต้นเค้าของหนังสือสดในข้อ
สำคัญอย่าง ๓ ทันทานมัททยาบและโลน ขอนไม่ใช้เพราะคนเล่า
และคนฟังนิทานมีอชฌาย์ชอบหยาบและโลนทั่วไป ความจริงน่าจะ
เกิดแต่คดีในทางอาชกรรมมาแต่คดีฉ้อโกง ทดลองว่าถ้ามีคำ
เอนคอยากได้ผู้ใด ก็อาจบันดาลให้ล้มตาย เอาตัวไปเลี้ยงดูใช้สอย
ในเมืองนี้ จึงเกิดวิธีก่อโดยอาการที่กระทำให้บิศาจเห็นว่าเป็นคน
หยาบโลน ไม่ควรบิศาจจะเอาไปเลี้ยงดู คดีอันนี้เป็นเหตุให้เกิด
ความประหลาดหลายอย่าง ทั้งยงถอลงมาจนในชนหลัง เป็นต้นว่า
ทางเมืองเชียงใหม่ ถ้าลูกเจ้าหลานนายเกิดมามากให้ชื่อ ๒ ชื่อ ชื่อ ๓
เป็นสามัญสำหรับตัว อีกชื่อ ๓ สำหรับเรียกให้ผีเกลียดเช่น ชื่อว่า
“อิง” บาง “กบ” บาง “เซียด” บาง ลักษณะของคนเล่นเพลงปรบ
ไก่กต เทพทองกต ซึ่งไม่มีอะไรนอกจากเกี้ยวกันโดยกระบวนหยาบ
ช้า ถึงชุดโคตรเคาเหล้ากอ ต่อกันเล่นต่อหน้าธารกำนัล ก็ชื่อว่า
มาแต่คดีอันเดียวกัน โดยประสงค์จะให้บิศาจรังเกียจบุคคลหรือวัตถุ

ที่เป็นเหตุแห่งมหรสพ ด้วยเหตุนี้ ในงานสมโภชพระยาช้างเผือกมา
ถึงพระนคร จึงต้องมีเทพทองเป็นของขาดไม่ได้มาจนตราบนานเท่านาน
นี้ ยังมีอีกอย่าง ๓ เช่น เด็กผูกขุนเพดกุด หรือทคนทำขุนเพดไป
ถวายเจากุด ก็น่าจะมาโดยคติอันเดียวกัน โดยประสงค์จะให้ผซัง
เด็กนั้น และให้เจ้าซังคนทเอาขุนเพดถวาย ไม่ต้องการเอาไปเมือง
ผี มิใช่ถวายเพราะเจ้าจะชอบพอขุนเพดอย่างไร การเล่านิทานเป็น
มหรสพ โดยเฉพาะในงานเรียกขวัญเช่นงานโกนจุก ที่เล่านิทาน
เรื่องหยาบ ๆ ก็จะไม่เนื่องด้วยเรื่องจะให้ผรงเกยจเด็กทโกนจุกนั้นอยู่
ในคติอันเดียวกัน นิทานที่เล่ากันจึงมักจะกลาย และจึงให้อภัยกัน
โดยประเพณีที่กล่าวมาแล้ว ครั้นเคยกันชนมากก็เลยเป็นธรรมเนียม
จนกลายเป็นอย่างชบชน ถึงเรื่องขุนช้างขุนแผนเมื่อยเล่ากันเป็น
นิทาน ก็คงเล่าอย่างหยาบ ๆ ชอนยังเห็นได้แม้จนบทเสภาที่ชบกัน
ในพนบ้านเมืองก็อยู่อย่างหยาบ แต่ไม่หยาบอย่างสามดาวเหมื่อน
นิทานอื่น ๆ ทงตัวเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นเรื่องที่สนุก จบใจคนยิ่ง
กว่านิทานเรื่องอื่น ๆ ทงต้น เห็นจะเป็นด้วยเหตุนี้ จึงได้นิยมแต่ใน
เรื่องขุนช้างขุนแผนเรื่องเดียว

ในชั้นแรกที่เกิดเสภา ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่า เห็นจะแต่งเป็น
กลอนแต่บทที่สำคัญในเรื่องขุนช้างขุนแผน เช่นบทสังวาส บทพ้อ
บทชมโฉมและชมดง เป็นต้น เมื่อเล่านิทานมาถึงตรงนั้น จึงว่ากลอน
แทรกเป็นทำนองนิทานทรงเครื่อง เหตุใดจึงเห็นดังนี้ อธิบายว่า
เพราะแต่เดิมเรื่องขุนช้างขุนแผนเล่าเป็นนิทาน และธรรมดาเล่า

นิทานนั้น จะเล่าคนเดียวก็ตาม หรือเลตกันเล่าหลายคนก็ตาม คง
 ต้องเล่าแต่ต้นจนจบเรื่องนิทานทุกเรื่อง นิทานเรื่องขุนช้างขุนแผน
 เป็นเรื่องยืดยาวที่จะแต่งกลอนให้จบเรื่องในคราวเดียวยากนัก แม้
 แต่งได้ก็จะเล่าให้จบเรื่องในคืนเดียวไม่ได้ จึงสันนิษฐานในชั้นแรก
 เมื่อจะเกิดเสภา เห็นจะแต่งเป็นกลอนเพียงบทสำหรับว่าสลับแต่ใน
 ตอนที่สำคัญ แล้วเล่านิทานต่อไปจนจบเรื่องขุนช้างขุนแผน กลอน
 ที่แต่งขึ้นนี้อาจจะเป็นกลอนสดคิดขึ้นว่าในเวลาเล่านิทานนั้น ครั้น
 เมื่อคนชอบฟัง ต่อมากชน ๓ จึงมกวดคิดแต่งเป็นกลอนทั้งตัวนิทาน
 เอาไปขับเป็นเสภา จึงเกิดหนังสือเสปามาแต่นั้น แต่เรื่องนิทาน
 ขุนช้างขุนแผนเป็นเรื่องยาวดังกล่าวนำแล้ว เมื่อแต่งเป็นกลอนและ
 ขับเป็นลำนำด้วยก็เป็นอันพอสงสัยที่จะขับให้ตลอดเรื่องได้ในคนเดียว
 บทเสภาที่แต่งขึ้นจึงแต่งแต่เป็นตอนพอขับคน ๓ เมื่อเอาอย่างกัน
 แพร่หลายแต่งกันขึ้นหลายคน ใครชอบใจจะขับตอนไหน ก็แต่งเป็น
 กลอนเฉพาะตอนทชบนนั้น ด้วยเหตุนี้ บทเสภาเดิมทงที่แต่งครั้ง
 กรุงเก่า หรือเมื่อก่อนแต่งขึ้น ในกรุงรัตนโกสินทร์ตามแบบอย่างครั้ง
 กรุงเก่า จึงเป็นท่อนเป็นตอน ไม่เป็นเรื่องติดต่อกันเหมือนกับบท
 ละคร การที่เอาบทเสปามารวมติดต่อกันให้เป็นเรื่องอย่างหนึ่งสื่อ
 เสภาทลงพิมพ์ มีหลักฐานที่รู้ได้ว่า ฟังเอามารวมกันในชั้นหลังเมื่อ
 ราวรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์นี้ ดังจะอธิบายต่อไปข้างหน้า

หนังสือเสภาที่แต่งเมื่อครั้งกรุงเก่า เห็นจะสูญเสียแทบหมด
 ด้วยหนังสือเสปาผิดกับหนังสือบทละครและหนังสือสวด เพราะ

ลักษณะการเล่นละครและสวดต้องอาศัยหนังสือ ใครเล่นละครก็จำ
ต้องมีหนังสือบทสำหรับโรง ถ้าไม่มีหนังสือก็เล่นละครไม่ได้ หนังสือ
สวดก็ต้องใช้ในเวลาสวดโดยทำนองเดียวกัน แต่หนังสือเสภาไม่
เช่นนั้น แต่งขึ้นสำหรับให้คนขับท่องพอจำได้ จำได้แล้วก็ไม่ต้องใช้
หนังสือ ใช้แต่เท่านั้น ใครแต่งหนังสือเสภาขึ้นสำหรับขับหากิน
น่าจะปิดหนังสือด้วยซ้ำไป เพราะกลัวมือนจะได้ไปขับแข่งตน จะให้
อ่านท่องก็เห็นจะเฉพาะที่เป็นศิษย์หา หนังสือเสภาย่อมจะมน้อย
และเป็นของปกปิดกัน จึงสาบสูญง่าย ไม่เหลือลงมากเหมือน
หนังสือบทละคร และหนังสือสวดครึ่งกรุงเก่า

บทเสภาครึ่งกรุงเก่าที่ไดมาลงกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มาด้วยม
คนเสภาครึ่งกรุงเก่าเหลือมาบ้าง แต่บทที่คนเสภาเหล่านั้นจะได้
หนังสือมาหรือจำมาได้ก็จะไม่กตอน สักว่าได้มาพอเป็นเชื้อ บท
เสภาที่ขับกันในกรุงรัตนโกสินทร์ แม้ในชั้นสำนวนเก่า ได้สังเกต
สำนวนดู เชื่อได้ว่า เป็นของที่มาคิดแต่งขึ้นใหม่ในกรุงรัตน-
โกสินทร์ทั้งนั้น

ตำนานเสภาชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีลักษณะพอที่จะรู้เรื่องราว
ได้ถวนถัดกว่าครึ่งกรุงเก่าหลายอย่าง ข้าพเจ้าได้พบหนังสือซึ่งนับว่า
เป็นจดหมายเหตุในเรื่องเสปามีอยู่ ๒ ฉบับ คือกลอนสุนทรภู่แต่ง
ไว้ในบทเสภาตอนโกนจุกพลาขงามแห่ง ๓ กลอนท้ายไหว้ครูเสภา
ใครแต่งก็หาทราบไม่ นายอยู่ เสภาชาวอ่างทอง ว่าให้ข้าพเจ้าฟัง
ได้ใจจดไว้ออกฉบับ ๓ หนังสือกลอน ๒ ฉบับนี้ ให้เคาเงอนทาง
วินิจฉัยตำนานเสภาหลายข้อ ดังจะอธิบายต่อไป

กลอนสุนทรภู่

สมภารรับกลับมาซึ่งอาวาศ
หาเสภามาทวาทดวัด

ดูท่านองพองคอเสียงอ้อแอ้
ตารองศรีคแต่ชั้นรุกรนครบ

แล้วนายทงด้งโด้งเสียงโวก โวก

ผ่ายนายเพชรเม็ดมากลากซ้ำซ้ำ

ส่วนนายมาพระยานนทคนดลก

ดาทองอยู่รู้ว่าภาษาลาว

เสียงพิณพาทย์พวกห้องทองประศรี
ท่านตามช่างประทศณัทรบ

พวกคนแก่ชอบหัวว่ารูจบ

กรับกระทบทำหลอกแล้วกลอกตา

ว่ากระโธกกระชั้นชั้นหนักหนา

ตั้งสามวาสองคอกเหมือนบอกลาว

ว่าหยกหยกหยาบซ้ำคนชานาว

แล้วส่งกราวเชิดเพลงโหม่งเห่งไป ฯ

กลอนไหว้ครู

๑ ทนจะไหว้ดาครูสัน
ไหว้ครูมช่างประทศณัทรบ

จะไหว้ดาครูเหลือชอบเฮฮา

ดาทองอยู่ครูละครกลอนสำคัญ

เมื่อครั้งพระจอมนรินทรแผ่นดินลับ

มาเมื่อพระองค์ทรงชัย

เป็นนายประตุครคนทุกแหล่งหล้า

ครูเพ่งเก่งว่าช่างสุพรรณ

พนรฆารাত্রิตชยัน

ดาหลวงสุพรรณรองศรีทบวรลย์

เสภาชัยยังห้ามบีพาทย์ไม่

ก็เกิดคนดีในอยุธยา

ทั้งปรบไถ่ครึ่งท่อนกลอนไม่ขัด
ว่าไปมิใช่ไวบุญญา

ดลกโชนหนึ่งเล่นเห็นไม่ขาด
ให้เรียนรู้เป็นครูไวทุกคน

๑ ทนจะไวครูปีพาทย์

ทงครูแก้วครูพุกเป็นหลักชัย

มอกดอดหนอดหนักชยักชย่อน

ครุ่มแซกคนนเขาดครัน

รับตาเกดปรอทยอดเสภา

อกรครูแจ่งแต่งอักษรขจรภา

ครันจะรำไปนักก็จักซา

ข้าพเจ้าพลงพลาตบาทบทกลอน

ข้าพเจ้าไม่สิ้นทักพิงหัดว่า

ครูชื่อว่ามาพระยานนท์

ฆ้องระนาดส่งได้ไม่ขัดสน

ภากระเดื่องเลื่องจนบรรลือไป

ฆ้องระนาดภาดึบไฉน

ครูทองอินนั้นแลใครไม่เทียมทัน

ดาพนมอณูมิใช่ชั่วควยยัน

เป่าทยอยล่อยลั่นบรรเลงภา

ทงครนอยเจรจากันนับถือ

คร่อ่อนว่าพมระบือชอขจร

ทนจะว่าเสภาตามครูสอน

ขออภัยเกิดอย่าค่อนนินทาเลย *

ขอครูเสภาที่ปรากฏในกลอนทง ๒ ฉบับนี้ ทปรากฏชื่อใน
กลอนของสุนทรภู่ เป็นคนเสภาที่ชอเลื่องในกรุงรชกาลท ๒ สุนทรภู่
ได้เคยฟังคนเหล่านั้นขับ จังรู้ว่าท่านองของใครเป็นอย่างไร ส่วน
ชื่อครูเสภาที่ปรากฏในกลอนไหวครุนั้น เห็นได้วารวบรวมชอคน
เสภาเก่าใหม่บรรดาทมชอเลื่องโด่งดัง ทงทมตวอยและทตายไปเสีย
แล้วมาระบุไว้ ทซากบในบุญชของสุนทรภู่ทหลายคน และรูได้ว่า

* กลอนไหวครุนั้นพิเคราะห์จากความ เข้าใจว่าแต่ง ๒ กราว ไหว้ครูเสภา
ข้างทอนกัน เห็นจะแต่งก่อนทอนไหว้ครูปีพาทย์นาน ชื่อครูเสภาชั้นหลัง เช่น
กรแจ่ง จังมาปนอยู่ในทอนไหว้ครูปีพาทย์

แต่งทหลังกลอนของสุนทรภู่ เพราะอาจถึงครุเสภาพร้อมกับสุนทรภู่
เช่นนายมาพระยานนท์ เป็นต้น แต่ในฉบับไหว้ครูบอกว่า ตาย
เสียแล้ว จงรู้ว่าแต่งทหลัง

ในกลอนทั้ง ๒ ฉบับมีชอครูเสภา ๓๔ คน ครูปาทย์ ๕ คน
ได้ลงสืบประวัติได้แต่บางคน* คือ

๑. ครูทองอยู่ มีชอทงในกลอนสุนทรภู่และการไหว้ครู คน
นี้ได้ความว่าเป็นคนสำคัญทีเดียว เดิมเป็นตวละครพระเอกของเจ้าฟ้า
กรมหลวงเทพหรรษแต่ในรัชกาลที่ ๑ ครั้นเมื่อตวละครหลวงใน
รัชกาลที่ ๒ ได้เป็นครุฑโรงละครหลวงรุ่นใหญ่ เช่น เจ้าจอม
มารดาแย้มมอเหณา เป็นต้น และว่าเป็นที่ปรึกษาหารือของเจ้าฟ้า
กรมหลวงพิทักษ์มนตรีในการคิดแบบใช้บทละคร ที่ใช้ร่วมกันมา
จนทุกวันนี้ นัยว่า ครั้นนั้นเมื่อทรงพระราชนิพนธ์บทละครแล้ว พระ
ราชทานออกไปทเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี ฯ เอาพระฉายาน
ใหญ่มาตั้ง ทรงลงจดวิธีทำให้เข้ากับบทกับครูทองอยู่ด้วยกัน เมื่อ
เห็นว่าอย่างไรเรียบรอยดแล้ว จึงมอบให้ครูทองอยู่ถ่ายมาฝึกหัด
ละคร ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ ครูทองอยู่ได้เป็นครุละครตลกหัดชน
ตามวงเจ้านายเกือบจะทุกแห่ง เรียกได้ว่าเป็นครุละครทองเมือง ถึง
มีชอชากันในคำไหว้ครุละครจนตราบเท่าทุกวันนี้ มีครุนางอีกคน
หนึ่งชื่อว่าครูรุ่ง เป็นคู่กับครูทองอยู่ แต่เห็นจะชบเสภาไม่เป็น ส่วน

* ประวัติครูเสภาและครูปาทย์ตอนนี สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์
วงศ์ ได้ทรงช่วยสืบประทาน

ครูทองอยู่นั้น ยังดีในทางเสภาด้วยอีกทาง ๓ จึงมีชื่อในพวกครู
เสภาด้วย

๒. ครูแจ้ คนนี้เป็นรุ่นหลัง มีอายุอยู่มากจนถึงรัชกาลที่ ๕
บ้านอยู่หลังวัดระฆัง ฯ แต่เดิมมีชื่อเสียงในการเล่นเพลง ถึงอาจชื่อ
ไว้ในบทเสภาตอนทำศพนางวันทอง ว่าหานายแจ้มาว่าเพลงกับ
ยายมา คือครูแจ้คนนั่นเอง มีเรื่องเล่ากันว่า ครูแจ้กับยายมา
นี้เป็นคนเพลงที่เลื่องลือกันในรัชกาลที่ ๓ อยู่มาไปเล่นเพลงครั้ง ๑
ยายมาดำดงมารดาครูแจ้ด้วยความอย่างโรยอย่างหนึ่ง ซึ่งครูแจ้
แก้ไม่ตก ชดใจจึงเลิกเพลง หันมาเล่นเสภา และเป็นนักสวดด้วย
ไต่เต๋เสภาไว้มากหลายตอน ดังจะปรากฏบางตอนในเสภาฉบับนี้ ด้วย
แต่งกลอนดี แต่กระเดียดจะหยาบ เห็นจะเป็นเพราะเคยเล่นเพลง
ปรบไต่ ถึงถ้าสวดที่สวดกันมาในชั้นหลัง ว่าเป็นลำของครูแจ้
ประดิษฐ์ขึ้นก็มี จึงนับว่าครูแจ้เป็นครูเสภาสำคัญอีกคนหนึ่ง

๓. ครูบพาทย์ชอว่าครุฑเขกนั้น คือเป็นเชอแซกชอม ว่า
เล่นเครื่องดริยดนตรีได้เกือบทุกอย่าง เป็นคนฉลาดสามารถแต่ง
เพลงดนตรีด้วย มีชื่อลือเลื่อง เพลงของครุฑนั้น คือ ทยอยใน
ทยอยนอก ๓ ชั้น เป็นต้น ยังเล่นกันอยู่จนทุกวันนี้ทั่วทุกวง แทบ
จะถือกันว่า ถ้าใครเล่น ๒ เพลงนี้ไม่ได้ นับว่ายังไม่เป็น ครุฑ
ทำนองจะถนัดก็ จึงปรากฏในคำไหว้ครูว่า

“ครุฑเขกคนนั้นเขาคครัน เป้าทยอยล่อยลั่นบรรเลงภา”
แต่ทยอยซึ่งว่าในทั้น เป็นนอกเพลง ๓ ไม่ใช่ทยอยนอก ทยอยใน

ทุกกล่าวมาแล้ว บ้างแต่เล่าเดียว พวกบัณฑิตเรียกกันว่า "ทยอย
เดียว" เป็นเพลงครุมีแต่งเหมือนกัน ครุมีนั้นมาแต่ในรัชกาลที่ ๓
เมื่อในรัชกาลที่ ๕ เจ้านายหลายพระองค์ มีพระบาทสมเด็จพระ
บรมโกศเจ้าอยู่หัว กรมพระเทเวศร์ ๗ กรมหลวงวงศา ๗ เป็นต้น
ทรงรวบรวมคนหัดบพิทย์ชนเล่นประชันวงกัน ครุมีคนนี้ได้เป็นครุ
บพิทย์ในพระบาทสมเด็จพระบรมโกศเจ้าอยู่หัว จึงพระราชทาน
บรรดาศักดิ์ เป็นทพระประดิษฐ์ไพเราะ ตำแหน่งปลัดจางวาง
มหาดเล็ก ได้ว่ากรมบพิทย์ฝ่ายพระบวรราชวัง อยู่มาถึงรัชกาลที่ ๕
ได้เป็นครุมีโหรของสมเด็จพระยาสุรรัตนราชประยูร

ทนี้จะอธิบายตำนานเสภา ทวีนิพนธ์ได้ความจากกลอนทง ๒
ฉบับนั้นต่อไป คือ ได้ความว่า ครูเสภาทเก่าแก่ก่อนคนในกรุง
รัตนโกสินทร์นั้นชื่อนายสน เป็นนายประตู อาจจะเป็นคนเสปามาแต่
ครั้งกรุงเก่า มาเป็นครูเสภาในครั้งรัชกาลที่ ๓ ดายเสียก่อนสุนทรภู่
แต่งกลอน จึงมิได้กล่าวถึงชื่อ จึงรู้ได้ว่าเป็นครูเสภาแต่ครั้งรัชกาล
ที่ ๓ ชื่อนั้นเป็นเหตุให้เห็นว่า มีคนเสปากรุงเก่าเป็นเชอลงมาใน
กรุงรัตนโกสินทร์ ครูเสภาทสุนทรภู่ออกชื่อ ๖ คนนั้น เป็นครูเสภา
ครั้งรัชกาลที่ ๒ คนเหล่านี้ประมาณอายุดู เห็นว่าเกิดไม่ทันที่จะ
เป็นเสปากรุงเก่า คงเป็นคนเสปารุ่นแรกทหัดชนในกรุงรัตน-
โกสินทร์ ต่อมายังมีครูเสปารุ่นหลังทหัดชนเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ปรากฏ
ชื่อในกลอนไหวครูทหลายคน

ครูเสภาทั้งปวงนี้ มิใช่แต่ขับเสภาได้อย่างเดียว อาจจะแต่ง
บทเสภาได้ด้วย จึงยกย่องว่าเป็นครูเสภา หนังสือเสภารุ่นแรกที่เกิดขึ้น
ในกรุงรัตนโกสินทร์ คงเป็นของครูเสภาเหล่านั้นแต่งขึ้นโดยมาก
มีตัวอย่างจำนวนมากที่จะสังเกตเห็นได้ ในหนังสือเสภาที่พิมพ์หลาย
แห่ง เช่นตอนที่ ๓ ในเล่มนี้ (มีทั้งสำนวนใหม่ซ่อมเสียบ้างแล้ว) ยัง
สังเกตได้ว่า คล้ายกลอนครั้งกรุงเก่า ไม่สู้ถือสัมผัสเป็นสำคัญ
ความที่วกอยู่ข้างจะเรื่อรา เสภาสำนวนเดิมในกรุงรัตนโกสินทร์ที่
กล่าวนี้ ก็คงแต่งกันเป็นตอน ๆ เหมือนอย่างครั้งกรุงเก่า จึงมี
เนื้อความกล่าวไว้ในกลอนว่า

“ท่านตามช้างประตัตถนักรบ” หมายความว่า ชอบขับ
ตอนพลายแก้วไปตีเมืองเขียงทอง หรือตอนขุนแผนตีเมือง
เขียงใหม่

“ดาทองอยู่ร่ำว่าภาษาลาว” หมายความว่า ชอบขับตอน
นางลาวทอง หรือตอนนางสร้อยฟ้าศรีมาลา

“ครูสอนว่าพิมพ์ระบือขอขจร” หมายความว่า ชอบขับ
ตอนพลายแก้วเป็นซุกกับนางพิมพ์ ดังนี้

หนังสือเสภา ที่พิมพ์มาเป็นหนังสือพิเศษขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๒
ความชอบนมหลักฐานรู้ได้แน่นอน แม้ในกลอนไหว้ครูที่กล่าวมาแล้ว
ยังกล่าวถึงว่า

“เมื่อครั้งพระจอมรินทรแผ่นดินลับ เสด็จมายังหามิมีพาทย์ไม่
มาเมื่อพระองค์ทรงชัย ก็เกิดคนคิดในอยุธยา”

ตรงนัยหมายความว่า เมื่อก่อนรัชกาลที่ ๒ เสด็จมายังชนอย่างเล่า
นิทาน ไม่มีสิ่งพาทย์ ลักษณะขับเสภาในชั้นนั้น เข้าใจว่าเห็น
จะขับแต่ ๒ คนขึ้นไป วิถีขับผลัดกันคนละตอน ให้คน ๓ ได้มีเวลาพัก
หรือมีฉะนั้น ถ้าเป็นคนเสภาเก่งๆ เจ้าของงานเลือกเรื่องให้ว่า
ตอนใดตอนหนึ่ง ให้แต่งกลอนสดได้กันอย่างว่าเพลงปรบไก่ อย่าง
นี้เรียกว่าเสภาต้น เคยได้ยินว่ามักกันแต่ก่อน ครั้นเมื่อมีวิธีสิ่งพาทย์
แล้ว จึงขับแต่คนเดียวเป็นต้น ด้วยเวลาพาทย์ทำ ผู้ขับเสภาได้พัก
แต่เมื่อในรัชกาลที่ ๒ ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงกระบวนเสภาแต่
ให้มีวิธีสิ่งพาทย์ขึ้นเท่านั้น ถึงบทเสภาเองก็แต่งใหม่ในสมัยนั้น
โดยมาก บทเสภาที่นับถือกันว่าวิเศษในทุกวันนี้ เป็นบทแต่งครั้ง
รัชกาลที่ ๒ แทบทั้งสิ้น ที่เป็นพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธ
เลิศหล้านภาลัย ทรงเองก็มี ความชอบข้าพเจ้าได้เคยทูลถาม สมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์ว่า “ได้ยินเขาพูดกันว่าบทเสภาที่
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์ จริงหรือ
อย่างไร” สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ มีรับสั่งแก่ข้าพเจ้าว่า “ทรง
พระราชนิพนธ์จริง ไม่ทรงอย่างเปิดเผย แต่ช่วยกันแต่งหลายคน”
ข้าพเจ้าได้สดับกระแสรับสั่งมาดังนี้ ยงนึกเสียดายว่า ครั้นนั้นหนัก
ปากไปเสีย ถ้าได้ทูลถามข้อผู้แต่งไว้ให้หมด และให้รู้ว่าใคร

แต่งตอนไหนด้วยกตทเดยว เมื่อก่อนมาอย่ากรูชนในเวลานี้ได้แต่สังเกต
 จำนวนกลอน เข้าใจว่าจะมีพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 แต่เมื่อยังเป็นกรม ไต่ทรงพระราชนิพนธ์ด้วยออกพระองค์ ๑ แต่ท
 จำจำนวนได้แน่นอนนั้น คือสุนทรภู่อกคน ๑ แต่งตอนกำเนิด
 พลายงาม ตั้งแต่พลาวยงามเกิดจนถวายเป็นมหาดเล็ก เป็นกลอน
 จำนวนสุนทรภู่เป็นแน่ไม่มีที่สงสัย ส่วนพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒
 นั้น กล่าวกันมาว่า ทรงตอนพลาวยงามเป็นชกับนางพิม อยู่ในตอน
 ที่ ๔ เล่ม ๑ ตอน ๑ กับตอนขุนแผนชนเรือนขุนช้าง และเขาห้อง
 นางแก้วกิริยา อยู่ในตอนที่ ๑๗ ในเล่ม ๒ ฉบับนอกตอน ๑ แต่ข้าพเจ้า
 สังเกตจำนวนกลอนเห็นว่า ตอนนางวันทองหึงกับนางลาวทอง เมื่อ
 ขุนแผนกลับมาถึงบ้าน อยู่ในตอนที่ ๓๓ เล่ม ๓ นี้ ดูเหมือนจะเป็น
 พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ อีกตอน ๑ ส่วนพระราชนิพนธ์พระบาท
 สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เข้าใจว่าจะเป็นตอนขุนช้างขอ
 นางพิม และตอนขุนแผนพานางวันทองหนี อยู่ต่อพระราชนิพนธ์
 ที่ ๒ ตอน ผู้ที่แต่งเสภาครั้งรัชกาลที่ ๒ ถึงไม่รู้จำกัดได้หมด ก็เชื่อ
 ได้ว่าคงอยู่ในพวกกวดทมิขอเสียงในรัชกาลนั้น ซึ่งเป็นผู้ทรงหารือ
 เวลาทรงพระราชนิพนธ์บทกลอน หรืออกนัย ๑ ก็คือพวกกวดชุด
 เดียวกันกับที่แต่งหนังสือบทละครในรัชกาลที่ ๒ มีเรื่องอิเหนาและ
 รามเกียรติเป็นต้นนั่นเอง ที่แต่งบทเสภา ถ้าสังเกตดูท่านองกลอนก็
 จะเห็นได้ว่า กลอนเสภาที่ตอนใด ๆ คล้าย ๆ กันกับบทละครใน

รัชกาลที่ ๒ ไม่ห่างไกลกันนัก ผิดแต่ในข้อสำคัญที่เสภาไม่มีบังคับ
เหมือนอย่างบทละคร จะต้องแต่งให้เข้ากับกระบวนคนรำ แต่ง
เสภาบทจะยาวสั้นอย่างไรแล้วแต่ใจของผู้แต่ง อยากจะว่าอย่างไร
ก็ได้สิ้นกระแสนอกประการ ๓ ส่วนวนเสภาแต่งเป็นอย่าง
เล่านี้ทาน ถือเป็นข้อสำคัญ ยิ่งจะต้องแต่งให้เห็นเป็นเรื่องจริงจริง
เป็นต้นว่าถ้อยคำสำนวนที่พุดจากในเสภา แต่งคำของคนชนิดไร
ก็ให้เหมือนถ้อยคำคนชนิดนั้น และพุดตามนิสัยของคนชนิดนั้น
แมกกล่าวถึงททางไปมาในเรื่องเสภาที่ว่าให้ถูกแผนทสมจริง ขอน
ข้าพเจ้าเคยไปตามท้องททอ่างในเสภาหลายแห่ง ได้ลองสอบสวน
เห็นกล่าวถูกต้องโดยมาก ดูเหมือนแต่งบทเสภาจะต้องสอบถาม
แผนทกนิมิใช้น้อย ว่าโดยย่อ การแต่งบทเสปามีกระบวนที่จะแต่ง
ได้กว้างขวางกว่าบทละคร ทั้งเนื้อเรื่องขุนช้างขุนแผนเองก็เป็นเรื่อง
สนุก มีท่าทางที่จะแต่งเล่นได้หลายอย่าง ประกอบกับที่ไม่เปิดเผยชื่อ
ผู้แต่งให้ปรากฏ ผู้แต่งได้อิสระเต็มที่ ด้วยเหตุเหล่านี้ พวกกวดแต่ง
บทเสภา จึงแต่งประกวดกันเต็มฝีปาก ว่าเผ็ดร้อนถึงอกถึงใจ เป็น
หนังสือซึ่งให้เห็นสำนวนกวดต่าง ๆ กันเป็นอย่างดี หนังสือเสปาจึง
วิเศษในกระบวนหนังสือกลอน ผิดกับหนังสือเรื่องอื่นที่แต่งมาก่อน
แล้ว หรือที่แต่งในยุคเดียวกันนั้น จะเปรียบเทียบกับเสภาไม่ได้
สักเรื่องเดียว หนังสือเสปาจึงเป็นเสน่ห์ ใครอ่านแล้วย่อมชอบ
ติดใจ ดังแต่เดิมมาจนกาลบัดนี้

หนังสือเสภาที่แต่งเมื่อครั้งรัชกาลที่ ๒ ก็แต่งเป็นตอน ๆ

แล้วแต่กวีคนใดจะพอใจแต่งเรื่องตรงไหน ก็รีบไปแต่งตอน ๓ ดู
 เหมือนจะกะพอฉบับคน ๓ ประมาณราว ๒ เล่มสมุดไทย ขอนรู้ได้โดย
 สังเกตสำนวนหนังสือ และได้ทราบมาว่า เมื่อแต่งแล้วเอาเข้ามา
 ขับถวายตัวเวลาทรงเครื่องใหญ่ จึงเป็นประเพณีมีขบเสภาถวาย
 เวลาทรงเครื่องใหญ่ มาในรัชกาลหลังๆ เมื่อพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จผ่านพิภพ ก็ทรงเจริญแบบอย่างครั้ง
 รัชกาลที่ ๒ โปรดให้ขอแรงกวีแต่งเสภาเรื่องพระราชพงศาวดารชน
 ออกเรื่อง ๓ สำหรับขบถวายเวลาทรงเครื่องใหญ่ ใครจะแต่งบ้างหา
 ทราบไม่ แต่สุนทรภู่ยังมีชีวิตอยู่ได้แต่งด้วย เสียดยาทหนังสือเสภา
 พระราชพงศาวดารแต่งคราวนั้น ฉบับสูญหายเสียหมด มีแต่ที่จำ
 กันไว้ได้เป็นตอนๆ พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์)
 ได้รวบรวมพิมพ์จนคราว ๓ แต่อ่านสู่เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนไม่ได้
 ด้วยเนื้อเรื่องหนังสือพระราชพงศาวดาร ไม่ชวนแต่งเสภาเหมือน
 เรื่องขุนช้างขุนแผน นอกจากเรื่องพระราชพงศาวดาร ยังมีเสภา
 เรื่องเซี่ยงเมียง คือเรื่องศรีธนญชัยออกเรื่อง ๓ เข้าใจว่าแต่งขึ้นเมื่อ
 ในรัชกาลที่ ๕ เหมือนกัน แต่จะแต่งขึ้นเมื่อไร และใครจะแต่งหา
 ทราบไม่ มีแต่ต้นฉบับอยู่ในหอพระสมุดฯ สังเกตสำนวนกลอน
 และลายมืออาลักษณ์ที่เขียนเป็นครั้งรัชกาลที่ ๕ ต่อมาในรัชกาลที่ ๕
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ขอแรงกวีแต่ง
 เสภาเรื่องนทราชาคริตออกเรื่อง ๓ โดยท่านองเดยวกบที่แต่งเสภา
 มาในครั้งรัชกาลที่ ๒ และที่ ๕ ปราบญัตติผู้แต่ง ๓๓ คน คือ

ตอนที่ ๑ หลวงพิศณุเสนี (ทองอยู่ ครุเสภา) ภายหลังเป็น
พระราชมุนี

ตอนที่ ๒ พระยามหาอำมาตย์ (หรุ่น)

ตอนที่ ๓ ขุนวิสูตรเสนี (จาง)

ตอนที่ ๔ ขุนพินิจชัย (อยู่) ภายหลังเป็นหลวงภิรมย์โกษา

ตอนที่ ๕ หลวงบรรหารอรรณคดี (สุด) ภายหลังเป็นพระ
ภิรมย์ราชา

ตอนที่ ๖ ขุนวิสุทธากร (ม.ร.ว. หนู) ภายหลังเป็นพระยา
อิศรพันธุ์โสภณ

ตอนที่ ๗ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

ตอนที่ ๘ ขุนทองสือ (ช่วง) ภายหลังเป็นหลวงมงคลรัตน

ตอนที่ ๙ หลวงเสนีพิทักษ์ (อ่วม) ภายหลังเป็นพระยา
ราชวรานุกูล

ตอนที่ ๑๐ หลวงสโมสรวรพลการ (ทัต) เดียวนี้เป็นพระยา
สโมสรวรพการ

ตอนที่ ๑๑ หลวงจักรปาณิ (ฤกษ์ เปரியญ) ที่แตงนिराक्ष
พระปฐมเจดีย์

หนังสือที่เรียกว่าเสภาหลวง จึงมี ๔ เรื่องด้วยกันดังแสดงมา
นี้ แต่เสภาเรื่องนิตราชาคริต ที่ในหอพระสมุดฯ มีฉบับอยู่เพียง
๕ ตอนข้างต้น ถ้าตอนอื่นของท่านผู้ใดมี และยอมให้หอพระสมุดฯ

คัดลอกรักษาไว้จะขอบคุณเป็นอันมาก

หนังสือเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนที่เราอ่านกันทุกวันนี้ ไม่ใช่แต่งแต่เมื่อในรัชกาลที่ ๒ ทั้งหมด บทที่แต่งต่อมาเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ก็มีหลายตอน ขอนรูดด้วยสังเกตในข้อความที่กล่าวในเรื่องเสภา นั้น จะยกตัวอย่าง ดังเช่นตอนแต่งงานพลายแก้วกับนางพิมในตอน ที่ ๘ เล่ม ๓ นั้น กล่าวตรงขุนช้างแต่งตัวเมื่อจะไปเป็นเพื่อนบ่าวพลายแก้ว ในเสภาว่า

“คิดแล้วอาบนาน้ำ ผำ ยกทองของพระยาละครให้” ตรงนี้เป็นสำคัญว่าแต่งในรัชกาลที่ ๒ ด้วยพระยาละคร ๖ มีแต่ในรัชกาลนั้น รัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๓ เป็นเจ้าพระยาทั้ง ๒ รัชกาล ต่อมาตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง ก็สังเกตได้ว่า แต่งในรัชกาลที่ ๒ ด้วยชมเรือนขุนช้างว่า

“เครื่องแก้วแพรพรรณอยู่กำยกอง นากสองขนม่านมุลม” เพราะเล่นเครื่องแก้วกันเมื่อในรัชกาลที่ ๒ ส่วนตอนทรูได้ว่าแต่งในรัชกาลที่ ๓ นั้น เช่นในตอนทำศพนางวันทอง มีกล่าวว่

“นายแจ่มก็มาเล่นเต็นปอบไก่ ยกโหลใส่ทำนองร้องฉำฉำ
รำแต่แกไขกับยายมา เฮฮาครั่นครั่นสนั่นไป”

นายแจ่มนคอคกรแจ่มเสภาชนหลง ทมอายุอยู่มากนรัชกาลที่ ๕ เป็นคนเพลงคัมขอเสียงนรัชกาลที่ ๓ จงรู้ว่าเสภาตอนนั้นแต่งเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ตอนอนทมสังเกตอย่างนก็ยังมีออก แต่ได้ลองตรวจจะ

ให้รัชกาลให้ตลอดเรื่อง ว่าตอนไหนแต่งในรัชกาลที่ ๒ ตอนไหนแต่ง
 ในรัชกาลที่ ๓ รู้ไม่ได้ ด้วยไม่มีความเป็นท่งเกิดเสียมมาก ถ้าทั้ง
 ล้านวนกลอนใน ๒ รัชกาลนั้นไม่ผิดกัน ด้วยกว๊กรวรัชกาลที่ ๒ ยัง
 อยู่มาในรัชกาลที่ ๓ โดยมาก กว๊กหมื่นในรัชกาลที่ ๓ ที่แต่งคดง
 กว๊กรวรัชกาลที่ ๒ ก็มมาก จึงได้แต่สันนิษฐานโดยตำนาน คือ
 เมื่อในรัชกาลที่ ๓ นั้น ถึงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่
 โปรดการฟ้องราชบริบร้งก็จริง แต่ก็ไม่ทรงจัดวางห้ามปรามมิให้ผู้
 เล่น การเหล่านั้น เจ้านายและข้าราชการผู้ใหญ่เล่นกันจนหลาย
 แห่ง เล่นละครบ้าง มโหรีบ้างพาทย์บ้าง เส่ภาบ้างเป็นส่วนอันหนึ่ง
 ของพาทย์ เพราะเป็นคันท่งล้า จึงเล่นเส่ภาจนแพร่หลายต่อมา
 บทเส่ภาสำนวนหลวงที่แต่งเมื่อในรัชกาลที่ ๒ เห็นจะได้มาขับให้คน
 ฟังแพร่หลายในตอนนั้น เป็นเหตุให้เกิดนิยมบทเส่ภาที่แต่งใหม่มา
 จึงมีผู้ชวนชวายให้แต่งบทเส่ภาตอนอื่น ๆ ซึ่งมีได้แต่งเมื่อในรัชกาล
 ที่ ๒ เพิ่มเติมขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๓ อีกหลายตอน ผู้แต่งเส่ภาใน
 ชั้นหลังนี้ จะเป็นใครบ้างไม่ทราบแน่ ทราบแต่ว่าคุณต้นคน ๓
 คุณต้นนี้เป็นลูกพระเจ้ากรุงธนบุรี ทำราชการ ทราบว่าได้เป็นที่หลวง
 มงคลรัตน เป็นผู้มชอเสียงในการเล่นหนึ่ง ว่าพากย์และเจรจาดีนัก
 เพราะเหตุที่เป็นกว๊แต่งด้อยคำไ้เอง นอกจากคุณต้น ผู้แต่ง
 กลอนดีในเวลานั้นยังมีมาก เช่นพวกทมิชเป็นผู้แต่งเพลงยาว

วัดพระเชตุพนนี้เป็นต้น บทเสภาสำนวนหลวงนับว่ามาบริบูรณ์
 เมื่อในรัชกาลที่ ๓ แต่งขนแทนบทเดิมเกือบจะตลอดเรื่องขุนช้าง
 ขุนแผน เมื่อมีบทสำนวนหลวงบริบูรณ์แล้ว เห็นจะมีเจ้านาย
 พระองค์ใดพระองค์หนึ่ง หรือขุนนางผู้ใหญ่คนใดคนหนึ่ง ที่เล่นเสภา
 และบิณฑกเมื่อในรัชกาลที่ ๓ คิดอ่านให้รวบรวมบทเสภาเข้า
 เรียบเรียงเป็นเรื่องติดต่อกัน อย่างฉบับที่เราได้อ่านกันในทุกวันนี้

เหตุซึ่งรู้ว่า ฟังเอาเสภามาเรียบเรียงกันเข้าเป็นเรื่องต่อภายหลังนั้น เพราะสำนวนเสภาที่แต่งต่างยุคสมัยมีหลักฐานที่จะรู้ได้บ้าง
 ดังกล่าวมาแล้ว คือมีสำนวนเดิมที่แต่งก่อนในรัชกาลที่ ๒ สำนวน ๓
 สำนวนที่แต่งในรัชกาลที่ ๒ สำนวน ๓ สำนวนที่แต่งในรัชกาลที่ ๓
 สำนวน ๓ ในหนังสือเสภา เอาสำนวนเหล่านี้เรียบเรียงคละกัน
 สำนวนยุคหลังอยู่หน้าสำนวนยุคก่อนก็มี ดังเช่นสำนวนสุนทรภู่แต่ง
 ตอนกำเนิดพลายงาม อยู่หน้าสำนวนเดิมที่แต่งตอนเจ้าเซียงใหม่
 ขอนางสร้อยทองนี้เป็นต้น ถ้าได้เรียบเรียงเข้าเป็นเรื่องมาแต่ก่อน
 สำนวนกลอนคงจะต่อกันตามยุค โดยฐานที่แต่งกันต่อมาโดยลำดับ
 ยิงอกสถาน ๓ ถ้าพิจารณาเหตุหนังสือเสภาที่รวบรวมเป็นเรื่องแล้ว
 ก็เห็นได้ว่า ของเดิมเป็นตอนเป็นตอน ผู้แต่งต่างคนต่างแต่งตาม
 เรื่องนิทานที่ตนจำได้ ไม่ได้สืบสวนรู้เห็นกัน เรื่องที่กล่าวยังแตกต่างกัน
 อยู่หลายแห่ง แม้ชื่อคนที่เรียกในเรื่องเสภา เรียกผิดกันไป
 ก็มี จะยกตัวอย่าง เช่นเจ้าแก้วที่ขอนางวันทองให้ขุนช้าง ในตอน

แรกเรียกชื่อว่า ขยายกลอยขยาย *สว* ครั้นต่อมาในตอนหลัง ๆ เรียก
 ว่าขยายกลอยขยาย *สว* หลักฐานมียุคดังกล่าวมานี้ จึงเชื่อได้แน่ว่า
 บทเสภาแต่เดิมแต่งเป็นท่อนเป็นตอนไม่ติดต่อกัน และเชื่อว่าทั้ง
 เอมารวมกันเราต่อชนหลัง ทหาพเจ้าประมาณว่า จะรวมเสภา
 เรียบเรียงเขาเป็นเรื่องเมื่อในรัชกาลที่ ๓ นั้น เพราะในบทเสภาที่
 เรียบเรียงเขาไว้ มีบางตอนทูลได้ว่า แต่งเมื่อในรัชกาลที่ ๓ น
 ประการ ๓ ยังกฎประการ ๓ หนังสือเสภาที่รวมไว้ได้ในหอพระ
 สมุดสำหรับพระนคร มีต่างกันถึง ๘ ฉบับ ยังฉบับแปลกต่างหาก
 เป็นเล่มสมุดไทยราว ๒๐๐ เล่ม ได้ตรวจจดลายมือเขียนไม่พบฝีมือ
 เก่าถึงเขียนในรัชกาลที่ ๒ เลยสักเล่มเดียว ฉบับเก่าที่สุดมีเพียง
 ฝีมืออาลักษณ์ในรัชกาลที่ ๓ ฉบับนี้ได้มาจากในพระบรมมหาราชวัง
 ๒ เล่มสมุดไทย แต่เขียนเป็นเส้นดินสอขาว ตามใช้ฉบับหลวงคง
 เป็นฉบับของเจ้านาย เช่นกรมหมื่นอภัยสุตาเทพ ซึ่งปรากฏมา
 ว่าโปรดหนังสือ ด้วยเหตุเหล่านี้ ข้าพเจ้าจึงเข้าใจว่าการรวบรวม
 หนังสือเสภาเขาติดต่อเป็นเรื่อง เห็นจะรวมมาแต่เมื่อในรัชกาลที่ ๓
 ทว่านประมาณเป็นอย่างสูง อาจจะมารวมต่อเมื่อในต้นรัชกาลที่ ๕
 ก็เป็นไปได้ และเชื่อว่ารวมเรื่องในครั้งแรกนั้นจบเพียง ๒๘ เล่มสมุด
 ไทย คอตงแต่ชนคนเรื่องมาจนถึงนางสร้อยฟ้ากลับไปเมือง
 เชียงใหม่ ด้วยเหตุนั้นนวนกลอนเป็นยุติมาเพียงเท่านั้น
 เมื่อในรัชกาลที่ ๔ ถึงหนังสือเสภาได้รวบรวมเขาเป็นเรื่อง

แล้วคงกล่าวมา เมื่อหนังสือเสภายังไม่ได้ลงพิมพ์ ฉบับรวบรวม
 กมน้อย และคงมอญแต่ของฉุ่มบรรดาศักดิ์ ด้วยเหตุนี้ เสภาที่เล่น
 กันในพื้นเมืองในสมัยนั้น ยังขับเป็น ๒ ล้านวน คนเสภาโดยมาก
 ยังขับได้แต่ล้านวนเดิม มีทขับเสภาล้านวนหลวงได้น้อย ในสมัย
 นั้น จึงยังมีทลอคคตเเนองมาแต่รัชกาลที่ ๓ คิดบทเสภาเพิ่มเติมขึ้น
 เมื่อในรัชกาลที่ ๔ อีกหลายตอน คือ ตอนจระเข้เถรवाद และตอน
 พลายเพชรพลายบัวเป็นต้น เสภาที่ครูแจ้แต่งหลายตอนก็แต่งใน
 สมัยนั้น ขอนรู้ได้ด้วยล้านวนกลอนติดกัน กลอนแต่งขึ้นหลังมัก
 ชอบเล่นสัมผัสในเอาอย่างสุนทรภู่ และกระบวนแผนทกไม่แม่นยำ
 เหมือนแต่ก่อน เข้าใจว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๔ คงจะมีใครรวม
 หนังสือเสภาอีกครั้ง ๑ จึงสำเร็จรูปอย่างฉบับที่พิมพ์ มดงตอน
 พลายเพชรพลายบัว คือต่อเรื่องเชือก ๕ เล่มสมุดไทย รวมทั้ง
 เก้าใหม่เป็น ๕๒ เล่ม

ครูเสภาที่ขอเสียงปรากฏในรัชกาลที่ ๔ กับหลายคน คือ

๑. ครูแจ้ทกล่าวมาแล้ว ทจริงเมื่อในรัชกาลที่ ๓ เป็นต้น
 ลาลอกระบวนเพลง มาเป็นครูเสปามขอเสียงเมื่อในรัชกาลที่ ๔
๒. ครูสัง เป็นบิดาของนายสัง จันบีพาทย์ทออกไปตาย
 ที่เมืองลอนดอน คราวไปกับบีพาทย์ในรัชกาลที่ ๕ และนายทองดี
 ที่ได้เป็นหลวงเสนารุริยางคเมอภายหลัง ครูสังนี้ว่าขับตอนจระเข้
 เถรवादไม่มีตัวผู้เมื่อในรัชกาลที่ ๕

๓. หลวงพิศณุเสนี (ทองอยู่ เรียกกันแต่ว่า หลวงเพ็ดฉล) ว่าตหลายอย่าง ชับกั๊ต แต่งเสภาได้ และรู้ลามากถึงบอกป้าท้ย ได้ด้วย ถนัดจับตอนขุนแผนรบเมืองเชียงใหม่ หลวงพิศณุเสนีอยู่ มาเป็นครูใหญ่อยู่ในรัชกาลที่ ๕

๔. ครูอินอ ว่าเสียงเพราะนัก ชอบจับตอนสังวาส เป็นคู่ชပ် กับหลวงพิศณุเสนี (ทองอยู่)

๕. ครูเมือง คนเสภาของสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ชมนกันว่ากระบวนชပ်กรบเขากบวชชပ် ไม่มั่ววสุ

แต่การเล่นเสภาเมื่อในรัชกาลที่ ๕ กลายมาเป็นเล่นคู่กับ ป้าท้ย ด้วยเล่นกันจนแพร่หลาย พอใจจะฟังเพลงป้าท้ยกับเสภา เท่า ๆ กัน ไม่ฟังเสภาเป็นสำคัญเหมือนก่อนอย่างแต่ก่อน

ต่อมาถึงรัชกาลที่ ๕ หมอสมิขพิมพ์บทเสภาขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปีวอก จุลศักราช ๑๒๓๔ พ.ศ. ๒๔๑๕ เมื่อมีบทเสภาพิมพ์แล้ว ใคร ๆ ก็อาจจะหาซื้อบทเสภาจำนวนหลวงได้โดยง่าย แต่นั้นมา พวกเสภาที่หันเข้าชပ်เสภาจำนวนหลวง คนชပ်จำนวนนอกมีน้อย ลงทุกที บทเสภาที่ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดแต่งขึ้นใหม่ ส่วนกระบวนที่ เล่นเสภา เมื่อต่อมาในรัชกาลที่ ๕ ยังเกิดวิชิพลิกเพลงเล่นห่าง ออกไปจากเสภาเดิมอีก เช่นมีวิชิเล่นเสภาว่า คือเล่นเป็นละคร

* ประวัติครูเสภาตอนนั้นและตอนต่อไป ได้ความจากพระประดิษฐ์ไพเราะ(ตาด)

แต่ใช้ขับเสภาแทนดนตรีและลูกครึ่ง ขับเสภาสลับไปกับการเจรจา
และเล่นจำพวก เรื่องเสภาที่ยังขับสั้นเข้า ถึงการที่ขับเสภากันตาม
อย่างเดิมยังไม่หมด คนเสภาที่มชอเสียงในรัชกาลที่ ๕ มักเป็นแต่
ดัดวอยอย่างอื่น ไม่ปรากฏว่าใคร่ในกระบวนแต่งเสภา ได้สืบสวน
ถึงคนเสภาซึ่งมชอเสียงเมื่อในรัชกาลที่ ๕ มีปรากฏมา คือ

๑. หลวงพิศณุเสน (ทองอยู่) ตีมาแต่ในรัชกาลก่อนดังกล่าว
มาแล้ว มาถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เลื่อนทเป็นพระราชมณ คนนั้นมาเป็น
ครูเสภาใหญ่ ผู้คนนับถือยิ่งกว่าผู้อื่น มีเรื่องเล่ากันมาว่า ครึ่ง ๓ มี
งานโกนจุก เจ้าของงานมพวกพ้องเป็นนายวงปฟาทย์ แต่เป็นวงที่
ฟังหัดขึ้นใหม่ พอทำเพลงประกอบพระสวดมนต์ขึ้นเข้าได้ นายวง
ปฟาทย์สำคัญว่า จะมีแต่สวดมนต์ขึ้นเข้า จึงรับเอาปฟาทย์ไปช่วย
งาน ต่อสวดมนต์จบแล้ว เห็นหลวงพิศณุเสนไป เจ้าของวงปฟาทย์
จึงทราบว่ เจ้าของงานจะมีเสภาที่ตกใจ ด้วยเฉพาะถูกคนขับเป็นครู
สำคัญด้วย ไม่รู้จะทำอย่างไร จึงแอบคลานเข้าไปกราบหลวงพิศณุ
เสนบอกว่า “ได้เท่าใดโปรดด้วย ปฟาทย์ผมฟังหัด” หลวงพิศณุเสน
หันมาถามว่า “ทำเพลงอะไรได้บ้าง” นายวงบอกว่า “ได้แต่จะเซ้
หางยาวเพลงเดียวเท่านั้นแหละครับ” หลวงพิศณุเสนพยักหน้า
แล้วก็นั่งอยู่ เสภาคำวนั้นขับ ๆ ไปแล้ว หลวงพิศณุเสนก็หันลงส่ง
เพลงจะเซ้หางยาว ส่งแต่เพลงเดียวตลอดทั้งคืน ปล่อยปฟาทย์
รอดตัวมาได้

๒. จำเริญมณของยัง (โคม เรียกกันว่าจำโคม) เป็นน้องหลวง พิศณุเสนี (ทองอยู่) ว่าขับเสภาได้ แต่งกลอนกต และรู้ลามาก แต่เป็นครอบครัวโหร และแต่งสีกวาเสียเป็นพัน

๓. หลวงพิศณุเสนี (กล่อม การะเวก) เดิมเป็นนักสวดเสียง เพราะ จึงเรียกกันว่า กล่อมการะเวก สักแล้วมาเป็นต้นบทสีกวา ของกรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณอยู่ก่อน กระบวนร้องว่าเม็ดก้าน มาก ร้องเพราะ ขับเสภาได้ แต่ไม่ลือในกระบวนเสภา

๔. นายเจิมมหาพน เมื่อบวชเทศน์มหาพนล้าลือ ครั้ง ๑ เอาเรื่องเจ้าพระยามหินทร ฯ ยกทัพไปรบช่อ มาแต่งเป็นเทศน์แหล่ นางกนิษฐ เจ้าพระยามหินทร ฯ โกรธ ต้องเลิก ครั้นสักมาอยู่ บ้านบางตะนาวศรี กระบวนขับเสภาว่าพอประมาณ แต่รู้ลามาก พวกป้าพาทยกิ้ว ถ้าพอดัพอรายไม่กล้าไปรับเสภา นายเจิม

๕. ขุนพลสงคราม (โพ) กำนันบ้านสาย แขวงอ่างทอง อยู่ มาจนปลายรัชกาลที่ ๕ เป็นเสภาอย่างเก่า ว่าขับตลก แต่ข้าพเจ้า หาได้ฟังไม่

๖. พระแสงทองฟ้า (บ้อง) เมืองราชบุรี เป็นเสภาของ สมเด็จพระบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ เสียงด ขับเพราะ เมื่อข้าพเจ้า แต่งหนังสือเรื่องนคกยังอยู่ อายุได้ ๘๐ เศษ ยังขับเสภาได้ แต่ พวกป้าพาทยเขายม ๆ กันว่า กระบวนส่งล้าอยู่ช่วงจะพลาด

ว่าด้วยการชำระหนังสือเสภา

(ฉบับพิมพ์ใน พ.ศ. ๒๔๖๐)

หนังสือเสภาซึ่งหอพระสมุดฯ ได้ฉบับมาสอบ นับแต่ที่เป็น
ฉบับสำคัญ & ฉบับ คือ ฉบับที่ได้มาจากในพระบรมมหาราชวัง
ฝีมืออาลักษณ์กรุงรัชกาลที่ ๓ เขียนฉบับ ๓ ฉบับสมเด็จพระยา
บรมมหาพิชัยญาติ ฝีมือเขียนกรุงรัชกาลที่ ๔ ฉบับ ๓ ฉบับหลวง
ในรัชกาลที่ ๕ อาลักษณ์เขียน เมื่อปีมะเส็ง จุลศักราช ๑๒๓๓
พ.ศ. ๒๔๑๒ ฉบับ ๓ ฉบับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
เขียนในรัชกาลที่ ๕ เมื่อปีมะเส็ง จุลศักราช ๑๒๓๓ พ.ศ. ๒๔๑๒ ซึ่ง
เข้าใจว่า เป็นต้นฉบับที่หมอสัมิขได้ไปพิมพ์ฉบับ ๓ เสียหายที่ไม่ได้
หนังสือเหล่านี้ครบแต่ต้นจนจบสักฉบับเดียว แต่ก็เป็นประโยชน์ใน
การสอบสวนได้ทั้งถ้อยคำสำนวนและบทกลอนของเดิมมาก การ
ชำระได้อาศัยหนังสือฉบับนี้เป็นสำคัญ แต่เมื่อสอบเข้าแล้ว เห็นมี
ข้อควรสังเกตขึ้นอีกอย่าง ๑ ที่หนังสือเสภาแม่เป็นฉบับสำคัญดังกล่าว
มา กระบวนกลอนและถ้อยคำแตกต่างกันทุกฉบับ จึงสันนิษฐานว่า
เมื่อแรกรวบรวมบทเสภาเขาเรียบเรียงเป็นเรื่องหนังสือสั้น ๆ ทยอยจะ
หาหนังสือไม่ได้หมดทุกตอน เพราะมีฉบับน้อย ทำนองอย่างครึ่งกรุง
เก่า บางตอนเห็นจะต้องให้คนขับเสภาว่า แล้วจึงลงตามที่คนขับ
จำได้ ความพลาดพลั้งหลงลืมของคนขับเสภาจึงมาปรากฏอยู่ใน
หนังสือเสภาที่รวบรวมในครั้งแรก ฉบับที่หลังที่เป็นของลอกคัดต่อๆ

กันมาคงไม่ได้ชำระ หรือถ้าจะชำระก็คงเพียงให้คนขับเสภาตรวจแก
 จงวิปลาตตลาดเคลื่อนยงชนทุกท จนมาถึงฉบับที่พิมพ์จำหน่ายกันอยู่
 ในทุกวันนี้เรียกได้ว่าหนังสือเสภาเป็นจลาจล เพราะเหตุที่ผู้แก้ไข
 ด้วยไม่รู้ราคาสำนวนเดิม เปลี่ยนค่าเดิมเสียโดยรักจะใส่สัมผัสใน
 บ้าง เปลี่ยนค่าที่ตัวไม่เข้าใจออกเสียบ้าง ทำให้ความคลาดเคลื่อน
 ไปเสียมากขึ้น ๓ ชั่วโมงพิมพ์การตรวจกลับเพรา เป็นเหตุให้เกิด
 อกขระวบตชนตวยออกตวยชน ๓ ด้วยเหตุที่ลงดวงดงกลาวมาน การ
 ที่จะชำระหนังสือเสภาฉบับนี้ จึงเป็นการลำบากยากยิ่งกว่าชำระ
 หนังสืออื่นโดยมาก

หนังสือเสภาที่พิมพ์เป็นฉบับหอพระสมุดวชิรญาณฉบับนี้ ดู
 เหมือนจะเป็นฉบับที่ได้ชำระสอบสวนเป็นครั้งแรก แต่ขอให้ท่าน
 ทั้งหลายเข้าใจว่า กรรมการหอพระสมุด ๗ มีความประสงค์จะรักษา
 หนังสือกลอนที่เป็นอย่างดีในภาษาไทยไว้ให้ถาวร เป็นข้อสำคัญยิ่ง
 กว่าที่จะพยายามรักษาเรื่องขุนช้างขุนแผน ด้วยเหตุนี้ เมื่อพิจารณาหัด
 หนังสือเสภาเก่าที่มอยู่ เห็นว่าเป็นเรื่องดีและกลอนดีมอยู่เพียง ๓๘
 เล่ม ซึ่งเข้าใจว่าเป็นตอนที่รวบรวมขึ้นครั้งแรก คือตั้งแต่ต้นมา
 จนถึงขุนนางสร้อยฟ้าไปถึงเมืองเชียงใหม่ นั้น จึงยุติที่จะชำระพิมพ์
 เพียงเท่านั้น ตอนต่อไป คือตอนปลายลงไปเมืองจันทรี ตอน
 ปลายเพชรพลายบวักดี เห็นไม่มีสาระในทางวรรณคดี จึงไม่พิมพ์

แต่เมื่อหอพระสมุด ๗ รวบรวมบทเสภาในคราวนี้ ได้บทเสภา
 ปลีกมาอีกหลายตอน เป็นของที่กวแต่ก่อนได้แต่งไว้ บางตอนแทรก

เรื่องเข้าใหม่ เช่นตอนจะเซ่เถรวาท บางตอนตัดความในเสภา
เดิมไปขยาย เช่นตอนกำเนิดกุมารทองลูกนางบัวคลี มีอยู่หลาย
ตอนแต่ต้นน้ำผึ้ง และเข้าใจว่าเขาจะเอาเค้ามูลเรื่องนิทานเดิมมา
แต่ง ไม่ใช่คิดขึ้นใหม่ทีเดียว จะทงให้สูญเสียน่าเสียดาย จึงเห็น
ควรจะต้องเลือกเสภาปลีกเฉพาะตอนแต่งดี รวมเข้าในเสภาฉบับหอ
พระสมุดวชิรญาณด้วย แต่การทรวมนั้น จำจะต้องตัดเสภาเดิมตรง
ที่ความซ้ำกันออกบ้าง จึงเกิดข้อวินิจฉัยว่า จะเสียดายจำนวนชั้น
แรก หรือจะเสียดายจำนวนชั้นหลัง ซึ่งจำจะต้องตัดเสียฝ่าย ๓ แต่
เมื่อพิจารณาจำนวนทง ๒ ฝ่าย ก็เห็นว่า มีทางที่จะรวบรวมติดต่อ
กันให้ได้ ด้วยความเดิมที่จะต้องตัดจริง ๆ มีน้อยแห่ง และเฉพาะ
เป็นตอนท้อออกเรื่อว่า ไม่ถูกตอนทตสักแห่งเดียว ความเดิมที่
อาจจะคงไว้ได้ไม่ต้องตัด ด้วยเหตุนี้ จึงได้ตกลงรับเสภาปลีกเข้าใน
เสภาฉบับนี้ บางตอนจะบอกไว้ให้แจ้งตรงที่พิมพ์ ว่าแห่งใดเป็น
บทเสภาเพิ่มเข้าใหม่

หนังสือเสภาฉบับหอพระสมุดวชิรญาณนี้ ว่าโดยกระบวนการ
เรื่อง ถ้าจะประมาณเป็นเล่มสมุดไทย เห็นจะราว ๔๓ เล่ม พอ
ไล่เดียวกับฉบับพิมพ์แต่ก่อน แต่ผิดกับฉบับซึ่งพิมพ์มาแล้ว ทงทต
ของเดิมออกเสียบ้าง และทเดิมเรื่องตอนอันยังไม่ได้พิมพ์เข้าใน
ฉบับนี้บ้าง แต่ผิดกันนั้นเห็นพอจะรับประกันได้ว่า ทงกระบวนการ
และกระบวนการทกลอน ฉบับนี้ดีกว่าฉบับที่พิมพ์มาแล้วแต่ก่อน ๆ และได้

รักษาส่งทีไรในเสภาไว้ไม่ให้สูญเลยมកหรือจะไปสักแห่งเดียว อีก
 ประการ ๓ หนังสือเสภาฉบับนั้น ได้จัดวิษ์แบ่งเสียใหม่ให้เป็นตอน
 ด้วยแบ่งเป็นเล่มสมุดไทยอย่างแต่ก่อนไม่เข้ากับวิษ์พิมพ์ และที่แบ่ง
 เป็นตอนดีกว่า เพราะชนชั้นลงท้ายได้เหมาะเรื่อง และมักจะเหมาะ
 กับสำนวนผู้แต่งด้วย รวมทั้งเรื่องได้กำหนดเป็น ๔๓ ตอน และพิมพ์
 แบ่งเป็น ๓ เล่มสมุด

ว่าโดยกระบวนถ้อยคำ การที่ชำระหนังสือเสภาฉบับหอพระ
 สมเด็จพระญาณนั้น ทำด้วยตั้งใจจะรักษาถ้อยคำให้คงตามของเดิมทุก
 แต่ก่อนได้แต่งไว้ แต่ความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขมีอยู่บ้างด้วยเหตุ
 ต่าง ๆ คือ

๑. หนังสือเสภาสำนวนเก่า บางแห่งมีความที่หยาบคาย ด้วย
 ผู้แต่งประสงค์จะขบให้คนฮา ดังเช่นสุนทรภู่บอกไว้ในกลอนว่า

“นายมาพระยานนทคนคลก แด่หยกหยกหยาบฮาคนฮาฉาว”
 ความที่หยาบมักมีอยู่ในสำนวนเดิมก่อนพระราชนิพนธ์ พาให้บท
 เสภาเป็นทรงเกยของผู้อ่าน ถึงแต่ก่อนมีบางตอนทห้ามกันไม่ให้
 ผู้หญิงอ่าน ชำระคราวนี้ได้ตัดตรงทหยาบนนออกเสีย ด้วยประสงค์
 จะให้หนังสือเสภาฉบับนี้พ้นจากความรังเกียจ แต่ไม่ได้ตัดถึงจะให้
 เรียบราบทีเดียว เพราะกลอนเสภาอยู่ทั้งสำนวนเล่นกันอย่างปาก
 ตลาด บางทีก็พูดสัปดนหรือคำทอกัน ถ้าไปถือว่าเป็นหยาบคาย
 ตัดออกเสียหมด ก็จะเสียสำนวนเสภา จึงคงไว้เพียงเท่าที่จะไม่ถึง
 น่ารังเกียจ

๒. เรื่องเสภา ที่จริงความขบขันเขามีอยู่ในเนื้อเรื่องบริบูรณ์แล้ว แต่ในหนังสือเสภาจำนวนเดิม มีผู้แต่งบทจำอวดแทรกลงไว้หลายแห่ง เช่นนักสวดว่าทำนองสิบสองภาษา ในตอนทำศพขุนศรีวิชัยและพันศรีโยชานัน เป็นต้น เห็นจะให้เป็นที่รบกวนของคนขับ แต่บทจำอวดที่แทรกเหล่านั้น เมื่อมาอ่านเป็นหนังสือไม่ขบขัน เห็นกลับทำให้เรื่องหนังสือเสีย จึงตัดออกเสียออกอย่าง ๓

๓. ความที่แต่งเชื่อมตรงหัวต่อ เข้าใจว่าเป็นจำนวนผู้แต่งเชื่อมเมื่อรวมเสภาเขาเป็นเรื่องมหลายแห่ง ที่ตรงหัวต่ออนบางแห่งเชื่อมไม่ดี ความไม่เข้ากันบ้าง เข้ากันบ้าง ขาดเงินบกพร่องไปบ้าง ได้แกตรงหัวต่อเหล่านั้นบางแห่ง เพื่อให้ความสนิทสนม

๔. ถ้อยคำและกลอนทวิปลาอยู่ แห่งใดได้ฉบับเก่ามาสอบก็แก้ไขไปตามฉบับเก่า ที่ไม่มีฉบับเก่าจะสอบ ต้องแก้ไขโดยอัตโนมัติก็มีบ้าง แต่ได้ระวังแก้ไขเฉพาะแต่ที่รู้ว่าผิดแน่

การชำระหนังสือเสภาฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ มีข้อซึ่งไม่ถูกลงได้ข้อ ๑ คือ ในบทเสภาชนิดที่ว่า "ครั้นว่าไหว้ครูแล้วก็จับบท" ดังนี้ เป็นเหตุให้เห็นว่า คำไหว้ครูของเสปามีอยู่ ซึ่งควรจะเอามาพิมพ์ไว้ในหนังสือเสภาฉบับนี้ด้วย ได้พยายามสืบหาหนังสือคำไหว้ครูเสปาก็ไม่มีที่ไหน จึงได้ลองถามบรรดาคนขับเสภาทั้งที่ในกรุงและตามหัวเมืองหลายคน ใครจำไว้ได้อย่างไรก็จดมาสอบกันดู ได้ความเพียงพอสนับสนุนได้ว่า มีบทไหว้ครูของเก่า เห็นจะเป็นของแต่งกรุงเก่าอยู่บท ๓ เป็นคำบูชาเทวดาในทางไสยศาสตร์ แต่ของเดิม

จะยาวสั้นและขึ้นต้นลงท้ายอย่างไร สุนฺญไปเสียเกือบหมดแล้ว มีจำ
กันไว้ได้ติดอยู่ในหัวใจครูของเสภาขึ้นหลังแต่ ๒ คำ ว่า

“คงคาขมนามาเป็นเกณฑ์ พระสุเมรุหลักโลกสูงระหง
ดินน้ำลมไฟเป็นมันคง จึ่งดำรงได้รอดมาเป็นกาย”

สองคำนี้คงมีอยู่ในคำไหว้ครูที่ยังจำกันไว้ได้ทุก ๆ คน แต่นอกจาก
นี้ต่างกันไปหมด จะเอาเป็นแก่นสารอย่างไรก็ไม่ได้สักรายเดียว จะ
จดไว้พอให้ท่านทั้งหลายเห็นตัวอย่างสักราย ๓ เป็นคำไหว้ครูเสภา
ได้มาจากนักไท่ แขวงกรุงเก่า ที่จัดว่าเป็นหมดจดกว่าของผู้อื่นว่า
ดังนี้

สิบนิ้วจะประนมเหนือเกล้า

ไหว้พระพุทธพระธรรมลาโลกา	พระสงฆ์ทรงศีลว่าโดยจง
คงคาขมนามาเป็นเกณฑ์	พระสุเมรุหลักโลกสูงระหง
ดินน้ำลมไฟอันมันคง	จึ่งดำรงได้รอดมาเป็นกาย
ไหว้คุณบิดาแลมารดร	ครูพักอกษรสอนทั้งหลาย
อนึ่งจะบังคมองค์นารายณ์	อันสถิตแทบสายสมุทรไทย
เอาพระยานาคราชเป็นอาสน์แก้ว	ห้ามเหตุไม่แล้วหาตนไม่
ทรงสังขจกรคทาเกรียงไกร	ไวยกคุณฐึมาเป็นพระรามา
อนึ่งจะบังคมบรมพงศ์	ทรงหงส์เหินระเห็จพระเวหา
ไหว้องค์พระอิศวรเจ้าโลกา	พระนารายณ์รามาชบิต

(๔๒)

ไหว้พระฤๅษีสัทธและคนขรรพ์ พระวิษณุกรรมอันเรืองศรี
สถาปสรเครื่องเล่นในขรณ์ จึงได้มีปรากฏแต่ก่อนมา ฯ

คำไหว้ครูเสภาและครุ่พาทย์ของนายอยู่เห็นจะค่อนข้างพเจ้าสืบ
เรื่องคำไหว้ครูของเก่า ได้ความเพียงเท่านั้น จึงไม่สามารถจะลงคำ
ไหว้ครูไว้ข้างต้นบทเสภาได้

การตรวจชำระหนังสือเสภาฉบับหอพระสมุดวชิรญาณนี้ ตั้ง
แต่แรกชำระตลอดจนเวลาพิมพ์ พระราชวงศ์เชอ กรมหมื่นกวีพจน์-
สุปรีชา กับข้าพเจ้า ได้ช่วยกันมากกว่า ๒ ปี หวังใจว่า หนังสือเสภา
ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณนี้ จะเป็นของพอใจของท่านทั้งหลาย.

อภัย ๒๖ กรกฎาคม สุภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๐

อธิบายบทเสภาเล่ม ๒

เมื่อพิมพ์หนังสือเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนเล่มที่ ๑ ข้าพเจ้าได้เล่าเรื่องตำนานเสภา และอธิบายถึงลักษณะการทูลทูลเสภาฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ กล่าวไว้โดยพิสดารมแจ่มอยู่ข้างต้นสมุดเสภาเล่ม ๑ นั้นแล้ว ไม่จำเป็นต้องอธิบายถึงข้อความซึ่งเป็นอย่างเดียวกันใหม่ในเล่ม ๒ นี้ อีก จะกล่าวแต่เฉพาะข้อความซึ่งเล่มนี้แปลก อันสมควรเป็นเครื่องสังเกตของผู้อ่านที่ทรงไหนบ้าง

บทเสภาในเล่ม ๒ นี้ ควรกล่าวอธิบายโดยเฉพาะมอยู่บางตอน คือ

ตอนที่ ๑๖ เรื่องกำเนิดกุมารทองบุตรนางบัวคลี บทที่พิมพ์ในเล่มนี้เป็นของครูแจ่มแต่ง ทูลเสภาชอบซับซ้อนแพร่หลายอยู่ แต่เข้าใจว่ายังไม่เคยพิมพ์มาแต่ก่อน เนื้อเรื่องเสภาตอนนั้นตามหนังสือบทเดิมว่าขุนแผนไปเที่ยวหาโหงพราญตามป่าช้า ไปพบผด้ายท่งกลมช่อมากบอเพชรคง ขุนแผนจึงขอลูกในท้องมาเลี้ยงเป็นกุมารทอง ความเดิมสั้นเพียง ๔ หน้ากระดาษ ครูแจ่มเอามาขยายความ ผูกเรื่องให้ขุนแผนไปได้นางบัวคลี อยู่กินด้วยกันจนมีครรภ์ แล้วเกิดเหตุนางบัวคลีตายท่งกลม ขุนแผนจึงได้กุมารทองมา ว่าโดยย่อให้

* เมื่อหอพระสมุดวชิรญาณ ชำระเรื่องขุนช้างขุนแผนแล้วได้จัดพิมพ์ขึ้นเป็น ๓ เล่มจบ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาเดโชฯ ได้ทรงพระนิพนธ์คำอธิบายไว้ในตอนต้นของแต่ละเล่ม ในการพิมพ์ครั้งต่อมา ถึงแม้มิได้แบ่งพิมพ์เป็น ๓ เล่ม แต่จะเรียบเรียงเปลี่ยนแปลงคำอธิบายที่ทรงพระนิพนธ์ไว้ให้เข้าเป็นตอนเดียวกันก็เห็นว่าไม่เหมาะ จึงยกมาพิมพ์ไว้ต่อกันตามลำดับดังที่เห็น

กุมารทองเป็นลูกของขุนแผนจริง ๆ พันเรื่องกุมารทองเรื่องตาดาบ
ฟ้าฟันและเรื่องขอมาส้มอกซึ่งมอยู่ในตอนเดียวกัน ครูแจ้งเป็น
แต่แต่งประชันตามเรื่องเดิม ตอนตาดาบฟ้าฟันแต่งถึงของเดิมและ
ของครูแจ้ง แต่ของเดิมเอาเรื่องตาดาบไว้ก่อนหากุมารทอง ของ
ครูแจ้งเอาเรื่องตาดาบไว้ทีหลัง ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่เป็นบทตอนสำคัญ
เพื่อจะไม่ให้ต้องสับสนกันวุ่นวาย จึงเอาบทของครูแจ้งพิมพ์ต่อมา
จนตลอดเรื่องตาดาบฟ้าฟัน แต่เรื่องขอมาส้มอก เห็นว่าบทเดิม
เขาว่าเป็นหลักฐานดี ของครูแจ้งแต่งใหม่สู้ไม่ได้ ข้าพเจ้าจึงเอา
บทเดิมพิมพ์ขึ้น แต่ว่า “จะกล่าวถึงหลวงทรงพลกับพันภาณ” เป็น
ต้นไปจนจบตอน

บทเสภาของครูแจ้งตอนนี้ มีถ้อยคำเป็นที่สังเกตสัมพันธ์กับความ
ที่กล่าวกันมา ว่าแต่งเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ด้วยใช้คำว่า “ยศัน” มี
อยู่แห่งหนึ่งทหน้า ๓๔๖ บรรทัด ๓๓ คำนี้หมายความว่า ดินปืนที่
ห่อกระดาษาไว้กับกระสุนสำเร็จ สำหรับบรรจุเป็นนัด ๆ ใช้กับปืน
เก็บ เช่น ปืน เอนฟิลด์ เป็นต้น เข้าใจว่าพ่วงเมื่อในรัชกาลที่ ๔

ถ้าว่าโดยส่วนบทกลอนของครูแจ้ง เห็นควรยอมว่าเป็นกวี
คน ๓ สัมกับที่กล่าวไว้ในคำไหว้ครูว่า “ครูแจ้งแต่งอักษรขจรภา”
แต่ดีในกระบวนว่าถึงอักษาศัยใจคอคนสามัญ แต่ถ้ามโอกาสมักจะ
หยาบ ถึงจะหยาบก็ช่าง ว่ามีในตอนที่ ๓๖ บทที่ต้องตัดออกเสีย
๒ แห่ง ที่ตรงนางศรีจันทร์สอนนางบัวคลีแห่ง ๓ ตรงอัครรรย
ขุนแผนเซาห้องนางบัวคลีแห่ง ๓

ตอนที่ ๓๗ เมื่อขุนแผนชวนเรณูขุนช้าง และเจ้าทองนาง
 แฉกกรยา ตอนนั้นกล่าวกันว่า เป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒
 พิจารณาที่ดูสำนวนกลอน เห็นว่ามีใช้สำนวนเดียวตลอดทั้งตอน ถ้า
 ทรงพระราชนิพนธ์ เข้าใจว่าพระราชนิพนธ์เริ่มตั้งแต่ขุนแผนไปถึง
 บ้านขุนช้างจนตรงว่า "มาถึงบ้านขุนช้างเจ้ากลางแปลง เป็นเขื่อน
 แข็งครอบขอบโตใหญ่" ไปข้างท้ายตอนนั้นดูเป็นสำนวนอันแทรกอยู่
 หน่อยหนึ่งจนตรงว่า "วันทองต้องลมกลืนแค่น ท้าวเชนแก้วเคียง
 เข้าเรียงหน้า" พระราชนิพนธ์เห็นจะมาถึงเพียง "แสนเอ๋ยแสนคม
 คารมนี้หย่อนลงแล้วฤ" ดูทำนองกลอนเป็นที่สำหรับสั่งพิณพาทย์

ตอนที่ ๓๘ เมื่อขุนแผนพานางวันทองหนี ตอนนั้นเมื่อพิจารณา
 ไป เข้าใจว่าสำนวนเดียวกับตอนที่ ๓๗ ถ้าตอนที่ ๓๗ เป็นพระ
 ราชนิพนธ์ ตอนที่ ๓๘ ก็เห็นจะเป็นพระราชนิพนธ์เหมือนกัน แต่มี
 สำนวนอันอยู่ตรงนางวันทองครวญถึงตัวอยู่ข้างท้าย บทครวญอย่าง
 ทพิณพิณในเล่มนี้ พบแต่เสภาฉบับส้มแดงเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริย-
 วงศ์ฉบับเดียว ฉบับอื่น ๆ นอกจากนั้นบทครวญตรงนั้นว่าแต่สั้น ๆ

เสภาตอนที่ ๓๗ ที่ ๓๘ ซึ่งกล่าวมานี้ เกือบจะนับถือกันว่า
 เป็นยอดของบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นตอนที่คนชอบฟังและ
 ชอบจำกันมากกว่าตอนอื่น ๆ เสภาที่ขับกันแพร่หลายมาก พระ
 แสนทองฟ้า (ป๋อง) เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ส้มแดงเจ้าพระยาบรม-
 มหาศรีสุริยวงศ์ไม่ฟังตอนอื่นนอกจากตอนนี้ ได้ถามต่อไปว่า ถ้า
 ขับให้ท่านฟังจนขุนแผนลงจากเรณูขุนช้างแล้วทำอย่างไร พระแสน

ท้องฟ้าบอกว่า ก็ต้องย้อนกลับมาชนเรือนใหม่ เหตุที่ชอบเสภา
๒ ตอนนั้นมาก เห็นจะเป็นเพราะในสองตอนนั้นมันทำนองเรื่องประกอบ
กันหลายกระบวน มีทั้งกระบวนชม กระบวนตั้งวาสน์ กระบวนตัดพ้อ
กระบวนไต่ถาม กระบวนตลก กระบวนแค้น รวมอยู่ในตอนนั้น เป็น
ข้อที่แต่งจะว่าได้หลายกระบวน และแต่งดีได้ออกกตัญญูใจจริง ๆ
ด้วย เมื่อเลือกฟังกันแต่เฉพาะตอน จึงไม่มีตอนไหนสู้ ๒ ตอนนั้น
แต่การชำระฉบับสำหรับพิมพ์ในครั้งนั้น ชำระ ๒ ตอนที่กล่าวมาเป็น
ยากยิ่งกว่าตอนอื่น ๆ ในบทเสภาทั้งสี่ เพราะเป็นตอนที่จำกันได้
มากกว่าตอนอื่น ๆ แต่ฉบับที่หามาได้ ทั้งที่เป็นหนังสือและที่ขอ
มาจากผู้ที่จำได้ มีพระเส้นท้องฟ้าเป็นต้น มีถ้อยคำแตกต่างกัน
เกือบจะทุกฉบับ จำต้องเลือกว่าอย่างไรเป็นถูกต้องสำหรับที่จะพิมพ์ใน
ฉบับนี้ ความชอบได้ทำด้วยความพยายามอย่างที่สุด แต่รู้สึกว่าจะ
จะไม่พ้นผิดเตียนได้ ด้วยถ้อยคำตามที่พิมพ์ในฉบับนี้ คงจะไม่ตรงกับ
พวกเสภาจำไว้ได้เหมือนกันหมดทุกคน คนนั้นก็จะว่าตรงโน้นผิด คนนี้
ก็จะว่าตรงโน้นผิด เพราะต่างคนต่างถือว่าตามที่ตนจำได้นั้นเป็นถูก
ต้อง ไม่มีหน้าที่ต้องเลือกเชื่อเหมือนผู้ชำระหนังสือ

ตอนที่ ๑๔ เมื่อขุนช้างตามนางวันทอง ตอนนั้นถึงเกิดตเป็น
จำนวนเดียวกับเมื่อขุนช้างชวนนางพิม ทพิมพ์ไว้ในตอนที่ ๕ เล่ม ๓
ถ้าหากตอนปลายแถวเป็นชู้กับนางพิม และตอนขุนแผนชวนเรือน
ขุนช้างเป็นพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ข้าพเจ้าเชื่อว่า ตอนขุนช้าง ๒
ตอนที่กล่าวมาเป็นพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๓ ด้วยทำนองกลอนและ

ตำนานคุณคล้ายกับบทละครเรื่องสังข์ศิลป์ชัย และเนพาะอยู่ที่หอพระราช
นิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ด้วยทั้ง ๒ ตอน ความข้อนี้เป็นความคาดคะเน
ของข้าพเจ้าบอกไว้ให้ท่านผู้อ่านพิจารณา

ตอนที่ ๒๓ เมื่อขุนแผนติดคุก มีทาสเกิดแห่งหนึ่งซึ่งรู้ว่าแต่ง
เมื่อในรัชกาลที่ ๒ ตรงขุนช้างเล่นหมากรูกกับศรพระยา มีบท
ศรพระยาว่า "ถึงพระครกสู้พ่อไม่ได้ มันเหลือใจกันกันจนชั้นขุน"

ตรงนี้ตรงกับบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒
ตรงราชาภิเษกพระราม สังข์ขารไปนิมนต์พระวสิษฐาษี ๆ กำลังเล่น
หมากruk มีบทภาษาว่า "แต่หนุ่มหนุ่มเมื่อกระนั้นชยันอยู่ อินทร์
เดชพระครกสู้ได้"

ตอนที่ ๒๔ กำเนิดพลายงาม ตอนนั้นถ้าใครเคยสังเกตกลอน
สุนทรภู่ จะเห็นเป็นอย่างเดียวกันหมด ว่าเป็นของสุนทรภู่แต่ง
จะเป็นสำนวนผู้อื่นไม่ได้เป็นอันขาด ถ้ายังสังเกตกระบวนกลอนใน
ตอนนั้นจะเห็นได้อีกชั้นหนึ่งว่า สุนทรภู่ประจงแต่งตลอดทั้งตอน โดย
จะไม่ให้แพ้ของผู้อื่น ดูเหมือนจะกล่าวได้ว่า สำนวนกลอนสุนทรภู่
ที่แต่งเรื่องต่าง ๆ ไว้ จะเป็นเรื่องพระอภัยกิตติคุณ เรื่องลักษณวงศ์
หรือเรื่องอะไร ๆ ก็ตาม ไม่ได้ตั้งใจประจงแต่งเหมือนบทเสภาตอนนั้น

ตอนที่ ๒๕ เมื่อพระเจ้าหลานชายถวายนางสร้อยทองแก่สมเด็จพระ
พระพันวษา ตอนนี้เป็นสำนวนเก่า ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นเสภาชั้น
เดิมก่อนรัชกาลที่ ๒ ควรเป็นตัวอย่างให้สังเกตสำนวนเดิม ตามที่
กล่าวไว้ในตำนานเสภาได้อีกตอน ๓

อธิบายบทเสภาเล่ม ๓

บทเสภาที่ปรากฏแก่คนทั้งหลาย คือในฉบับหมอสมิขพิมพ์นั้น
เป็นต้น ถึงเกิดดูสำนวนกลอนเข้าใจว่า เมื่อภักช่วยกันชำระตกแต่ง
ใหม่ในรัชกาลที่ ๒ ทำแต่ต้นมาเพียงจบตอนกำเนิดพลายงาม ซึ่งจัด
เป็นตอนที่ ๒๔ อยู่ในเล่ม ๒ ของฉบับหอพระสมุดวชิรญาณนี้ ครั้น
ภักช่วยกันชำระตกแต่งบทเสภาอีกครั้ง ๓ เมื่อในรัชกาลที่ ๓ ไป
จับต้นแต่ตอนแต่งงานพระไวย คือแต่ตอนที่ ๓๓ ในเล่ม ๓ นี้ไป
จบตอนที่ ๔๒ เพียงสิ้นเรื่องนางสร้อยฟ้าศรีมาลาลุยไฟ แต่บทเสภา
ตอนกลาง อันว่าด้วยเรื่องตีเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่พระเจ้าเชียงใหม่
ขอนางสร้อยทอง จนสมเด็จพระพันวษาปล่อยพระเจ้าเชียงใหม่กลับ
ไปเมือง เห็นจะไม่ได้ตรวจชำระใหม่ใน ๒ ยุคนั้น ถึงเกิดดูเป็น
สำนวนเก่าอยู่ข้างเรอราไม่เรียบร้อยสนิทสนมเหมือนสำนวนในระยะ
ข้างหน้าและข้างหลัง ความข้อนทานองจะปรากฏแก่กวีเมื่อรวบรวม
บทเสภาเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน จึงมีกวีในรัชกาลที่ ๔ มีครูแจ้งเป็นต้น
แต่งบทเสภาตอนตีเมืองเชียงใหม่ประชันบทเดิม ได้มาเมื่อหาต้น
ฉบับ สอบบชำระ เสภาพิมพ์ ฉบับ หอพระสมุดวชิรญาณ คราวนี้ หลาย
สำนวน มีที่แต่งดี ๆ จะทิ้งเสียน่าเสียดาย ด้วยการทบทวนการ
หอพระสมุด ฯ พิมพ์บทเสภาคราวนี้ ประสงค์จะรักษาหนังสือไว้ใน

ทางวรรณคดีเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้น เมื่อตรวจสอบเทียบเคียงกัน
เห็นว่าตอนใดบทแต่งประชันเขาแต่งดีกว่าบทเดิม และถึงสมควร
จะยกย่องในทางวรรณคดีได้ ก็เอาบทประชันลงแทนบทเดิม เหมือน
อย่างตอนกำเนิดกุมารทองลูกนางบัวคลี ทพิมพ์ไว้ในตอนที่ ๓๖ เล่ม
๒ นั้นเป็นตัวอย่าง

บทเสภาในเล่ม ๓ นี้ ที่เป็นบทประชันเลือกมาลงแทนบทเดิม
มีบางตอนจะชี้แจงต่อไปโดยลำดับ คือ :-

ตอนที่ ๒๗ เรื่องพลายงามอาสา ใครแต่งหาทราบไม่ ชำงต้น
ใช้บทเดิมแต่งต่อใหม่ตรงที่สมเด็จพระพันวษากรว ด้วยไม่มีใคร
อาสาไปตีเมืองเชียงใหม่ แก่ไขเรื่องพลายงามเข้าอาสาให้แยบคาย
ชน

ตอนที่ ๒๘ เรื่องพลายงามไถ่นางศรีมาลา เป็นถ้านวนเดียว
กับตอนที่ ๒๗ ต่อมา ความในตอนนั้นเขาแก่นอเรื่องแห่งหนึ่ง บท
เดิมพอขุนแผนพลายงามขึ้นไปตีเมืองพิจิตร พระพิจิตรก็ให้นิมนต์
พระมาทำพิธีแต่งงานพลายงามกับนางศรีมาลา ทำให้เข้าใจว่าได้
ขอร้องตกลงกันไว้แต่ก่อนนั้นแล้ว บทที่แต่งประชัน เขาแต่งให้
พลายงามไปเห็นนางศรีมาลาแล้วมีความรักใคร่จึงลอบเข้าหา เห็น
ว่าที่เขาแก่นเป็นเช่นนี้ถูกต้องสมควรสมควรปลาย เพราะเมื่อกองทัพกลับ
สมเด็จพระพันวษาทรงตั้งพลายงามเป็นจมนวโดย แล้วมีรับสั่งให้
แต่งงานกับนางศรีมาลา ขุนช้างมาช่วยงานจึงเกิดวิวาทกัน ก็ถ้า
แต่งงานที่เมืองพิจิตรแล้ว ทำไมจะมาแต่งงานกันใหม่อีก ถึงคำ

ขุนแผนกราบทูล ในบทเดิมก็ว่า (พระไวย)

“เมื่อไปทัพได้กับศรีมาลา ลูกยาพระพิจิตร์บุรี แต่รักใคร่
ยังมีได้ทำงานการ เราผ่อนผันคืนงานมาเดือนสี่” เห็นว่าเรื่องที่ถูก
ควรเป็นอย่างที่เคยในบทประชัน แต่หนังสือบทที่ได้มาฉบับขาด
เพียงหลายงามเข้าไปถึงเตียงนอนนางศรีมาลา ตอนนั้นต้องช่วยกัน
แต่งในหอพระสมุดฯ ไปจนถึงบทหลายงามชมตงจึงต่อบทของครูแจ้ง
ไปจนตลอดตอน

ตอนที่ ๒๘ เรื่องขุนแผนพลายงามแก้พระท่ายนา เป็นของ
ครูแจ้ง แต่ง ดูเหมือนจะสมมติได้ว่า ตอนนี้เป็นตัวอย่างยอดของ
สำนวนเสภาครูแจ้ง ส่วนตัวเรื่องแก้ไขบ้าง เช่นวิชกรและชื่อ
แม่ทัพเชียงใหม่ ผิดกับในเสภาเดิม แต่เป็นเพียงผลความเท่านั้น

ตอนที่ ๓๐ เรื่องขุนแผนพลายงามสะกดพระเจ้าเชียงใหม่ เป็น
ของครูแจ้งแต่งเหมือนกันกับตอนก่อน

ตอนที่ ๓๓ เรื่องขุนแผนพลายงามยกทัพกลับ ก็เป็นเสภา
ครูแจ้งเหมือนกัน แต่ต้องแก้ไขในหอพระสมุดฯ หน่อยหนึ่ง ตรง
เมื่อขุนแผนพลายงามกลับมาถึงเมืองพิจิตร์ ให้เรื่องนางศรีมาลา
เข้ากับตอนที่ ๒๘

ตอนที่ ๓๒ เรื่องถวายนางสร้อยทองสร้อยฟ้า ตอนนี้เป็นบท
เดิม ครูแจ้งแต่งเพิ่มเติมแต่เล็กน้อย แต่ข้างท้ายตรงพระเจ้าเชียงใหม่
ครูแจ้งเอาแผนทบางกอกว่าไม่เข้า

จึงตัดออกเสีย เอาบทเดิมเข้าแทน

บทเสภาฉบับหอพระสมุดวชิรญาณในเล่ม ๓ มีบทเสภาที่ยังไม่เคยพิมพ์มาแต่ก่อน ในเรื่องตีเมืองเชียงใหม่ ๕ ตอน กับเรื่องจระเข้เถรขวาดอีกตอน ๑ รวมเป็น ๖ ตอนด้วยกัน นอกจากนั้นเป็นบทเดิมทั้งสิ้น เป็นแต่ตรวจชำระให้เรียบร้อย

บทเสภาตอนที่ ๔๓ เรื่องจระเข้เถรขวาดนั้น ที่จริงเป็นเสภาแต่งแทรกเรื่อง เห็นจะแต่งเมื่อในรัชกาลที่ ๓ แต่ฉบับที่พบในคราวนั้นมด ๓ ความ ความ ๑ ดเป็นสำนวนเก่า กลอนไม่สู้ดีนัก ความที่ ๒ เป็นสำนวนแต่งใหม่เกลี้ยงเกลาด แต่ยังไม่สู้ดีนัก ความที่ ๒ นั้น มาแต่งแทรกเสริมขยายให้พิสดารออกไปเป็นอีกความ ๑ ของครูแจ้ง ดีกว่า ๒ สำนวนที่แต่งมาแต่ก่อน จึงได้เลือกเอามาพิมพ์ในสมุดเล่มนี้

บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ จบเพียงเล่ม ๓ เท่านั้น กรรมการเห็นว่าบทเสภาเดิมค่อนข้างไป ทั้งตัวเรื่องและสำนวนกลอนไม่ควรนับว่าเป็นสาระในทางวรรณคดี จึงไม่ชำระพิมพ์.

๑๖ กรกฎาคม สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๓

สารบาญ

	หน้า
ตำนานเสภา	(๑)
ว่าด้วยชำระหนังสือเสภา	(๓๖)
ตอนที่ ๑ กำเนิดขุนช้างขุนแผน	๓
ขอพระเกียรติสมเด็จพระพันวษา	๓
กล่าวถึงขุนไกรพลพ่ายกับนางทองประศรี	
ขุนศรีวิชัยกับนางเทพทอง พันศรีโยธา	
กับนางศรีประจัน	๓
นางเทพทอง นางทองประศรี นางศรีประจัน	
ดงครุฑ	๒
เกิดขุนช้าง พลายแก้ว และนางพิม	๖
ขุนช้าง พลายแก้ว นางพิมเมื่อเป็นเด็ก	๘
ขุนศรีวิชัยถวายตัวขุนช้าง	๓๔
ตอนที่ ๒ เรื่องพ่อขุนช้างขุนแผน	๓๖
สมเด็จพระพันวษาจะเสด็จสู่พรรณ	๓๖
ขุนศรีวิชัยรับสั่งไปบอกขุนไกร	๓๗
ขุนไกรไปเตรียมมหรสพเสด็จ	๓๘
สมเด็จพระพันวษาเสด็จจากกรุง ฯ	๒๒
สมเด็จพระพันวษาประพาสน้ำ	๒๒

หลวงฤทธานนตทำค่ายจับกระบือ	๒๔
ขุนไกรต้อนกระบือ	๒๕
ขุนไกรทำฝูงกระบือแตก	๒๖
สมเด็จพระพันวษาให้ประหารชีวิตขุนไกร	๒๖
หลวงฤทธานนตให้บอกข่าวนางทองประศรี	๒๗
สมเด็จพระพันวษาเสด็จกลับ	๒๗
นางทองประศรีรั้งข่าวขุนไกรตาย	๒๘
กรมการล้อมบ้านขุนไกร	๓๐
นางทองประศรีพาพลายแก้วหนี	๓๓
กรมการจับสมเด็จพระพันวษา	๓๑
นางทองประศรีพาพลายแก้วไปอยู่เมือง กาญจนบุรี	๓๕
นายจันศรคุมโจรปล้นบ้านขุนศรีวิชัย	๓๗
พวกโจรฆ่าขุนศรีวิชัย	๔๓
พันศรีโยธาตาย	๔๒
ทำศพขุนศรีวิชัยกับพันศรีโยธา	๔๓
ตอนที่ ๓ พลายแก้วบวชเณร	๔๕
ทองประศรีบวชพลายแก้ววัดส้มใหญ่	๔๗
เณรแก้วมาอยู่วัดป่าเลไลยก์เมืองสุพรรณ	๕๐

เรื่องเมียคนแรกของขุนช้าง

๕๓

นางพิมพบกับเงรแก้ว

๕๓

มีเทศน์มหาชาติวัดป่าเลไลยก์

๕๔

ขุนช้างไปฟังเทศน์

๕๘

นางพิมไปฟังเทศน์

๖๐

เงรแก้วเทศน์มโหรี

๖๓

นางพิมเปลื้องผ้าหมอบชاکันท์เทศน์

๖๒

ขุนช้างเปลื้องผ้าบูชาเคียงผานางพิม

๖๒

เงรแก้วตรวจดูนางพิม

๖๓

นางพิมฝัน

๖๔

ขุนช้างตรวจดูนางพิม

๖๕

ตอนที่ ๔ พลายแก้วเป็นขี้กบนางพิม

๖๗

เงรแก้วไปบิณฑบาตบ้านนางพิม

๖๗

เงรแก้ววานนางส่ายทองเป็นสื่อ

๖๘

นางส่ายทองเกลี้ยกล่อมนางพิม

๗๓

นางพิมปลงใจ

๗๗

นางพิมไต่บาตรเงรแก้ว

๗๒

นางพิมออกไปไร่ฝ้าย

๗๓

เงรแก้วสักรหานางพิมที่ไร่ฝ้าย

๗๓

พลายแก้วพูดกับนางพิมที่ไร่ฝ้าย

๗๔

	นางพิมกลับบ้าน	๘๒
	พลายแก้ว ^{๒๕} ชนหานางพิม	๘๖
	พลายแก้วกลับไปบวชเณร	๓๐๐
ตอนที่ ๕	ขุนช้าง ^{๒๖} บอานางพิม	๓๐๓
	ขุนช้าง ^{๒๖} คลั่งถึงนางพิม	๓๐๓
	ขุนช้าง ^{๒๖} วอนแม่ให้ชอนางพิม	๓๐๓
	นางเทพทองไม่ยอมชอนางพิม	๓๐๕
	ขุนช้าง ^{๒๖} ลอบไปดูนางพิมเล่นน้ำ	๓๐๗
	ขุนช้าง ^{๒๕} เกยวนางพิม	๓๐๘
	ขุนช้าง ^{๒๖} ไปหานางศรีประจัน	๓๐๘
	นางพิม ^{๒๖} ครวญถึงเณรแก้ว	๓๓๒
	นางสายทองออกไปตามเณรแก้ว	๓๓๕
	เณรแก้ว ^{๒๕} เกยวนางสายทอง	๓๓๗
	สมภารไล่ตเณรแก้วกับนางสายทอง	๓๓๘
	นางสายทองกลับบ้าน	๓๓๘
	เณรแก้ว ^{๒๖} ไปอยู่วัดแค	๓๒๐
ตอนที่ ๖	พลายแก้ว ^{๒๖} เข้าห้องนางสายทอง	๓๒๓
	ขุนช้าง ^{๒๖} ไปบอกนางศรีประจันว่าจะชอนางพิม	๓๒๔
	นางพิม ^{๒๖} ตำขุนช้าง	๓๒๕

นางศรีประจันตนางพิม

๑๒๕

นางพิมออกไปตามเงรแก้ว

๑๒๖

เงรแก้วปลอบนางพิม

๑๒๗

เงรแก้วสีก

๑๒๘

พลายแก้วตักพืชเรียกบ้คาง

๑๒๙

นางส่ายทองรบพลายแก้วชนเรือนนางพิม

๑๓๐

พลายแก้วเข้าห้องนางพิม

๑๓๑

พลายแก้วอุบายตามถึงนางส่ายทอง

๑๓๒

พลายแก้วเข้าห้องนางส่ายทอง

๑๓๓

นางพิมตามพบพลายแก้วทห้องนางส่ายทอง

๑๓๔

นางพิมทะเลาะกับนางส่ายทอง

๑๓๕

พลายแก้วอ้อนางพิม

๑๓๖

พลายแก้วล่านางพิมไปหาแม่

๑๓๗

ตอนที่ ๗ พลายแก้วแต่งงานกับนางพิม

๑๓๘

พลายแก้วไปถึงเมืองกาญจน์บุรี

๑๓๙

พลายแก้ววอนนางทองประศรีให้ขอนางพิม

๑๔๐

นางทองประศรีมาเมืองสุพรรณ

๑๔๑

พลายแก้วชวนหานางพิม

๑๔๒

นางทองประศรีขอนางพิม

๑๔๓

นางศรีประจันเตรียมแต่งงานนางพิม

๑๔๔

	พลายแก้วปลุกหอ	๓๖๐
	ชนหมากพลายแก้ว	๓๖๐
	พลายแก้ววานขุนช้างเป็นเพื่อนบ่าว	๓๖๓
	แต่งงานพลายแก้วกับนางพิม	๓๖๒
	นางศรีประจันส่งตัวนางพิม	๓๖๔
ตอนที่ ๔	พลายแก้วถูกเกณฑ์ทัพ	๓๖๗
	เจ้าเชียงใหม่รู้ว่าเมืองเชียงทองมายอม	
	ชนกรุงศรีอยุธยา	๓๖๗
	เจ้าเชียงใหม่ให้กองทัพมาตีเมืองเชียงทอง	๓๖๗
	พระยาเชียงทองยอมอ่อนน้อมต่อเชียงใหม่	๓๗๐
	เมืองเถิน, ระแหง, กำแพงเพชร	
	บอกข่าวมากรุงฯ	๓๗๐
	สมเด็จพระพันวษาหาตัวผู้อาสาศึก	๓๗๔
	ขุนช้างทูลว่าพลายแก้วอยู่เมืองสุพรรณ	๓๗๕
	สมเด็จพระพันวษาให้ขุนช้างนำตำรวจ	
	ไปตามพลายแก้ว	๓๗๕
	ขุนช้างนำตำรวจไปถึงบ้านนางศรีประจัน	๓๗๕
	พลายแก้วเลี้ยงตำรวจกับขุนช้าง	๓๗๗

พลายแก้วเข้าเฝ้า

๑๗๘

พลายแก้วอาสาไปทพ

๑๗๙

เกณฑ์กองทัพให้พลายแก้ว

๑๘๐

พลายแก้วตั้งหอ

๑๘๑

พลายแก้วฝากนางพิมกับนางศรีประจัน

๑๘๒

นางศรีประจันเตรียมเสบียงให้พลายแก้ว

๑๘๓

นางทองประศรีพานางพิมไปส่งกองทัพ

๑๘๔

ตอนที่ ๙ พลายแก้วยกทัพ

๑๘๕

พลายแก้วเข้ามาทูลลา

๑๘๖

พลายแก้วยกออกจากกรุง

๑๘๗

นางทองประศรี พลายแก้ว นางพิม

ปลุกโพธิ์ ๓ ต้น

๑๘๘

พลายแก้วยกทัพ

๑๘๙

พลายแก้วตั้งเมืองเชียงทอง

๑๙๐

พระยาเชียงทองให้พระสังฆราชออกมาหา

พลายแก้ว

๑๙๑

แม่ทัพเชียงใหม่เตรียมรบไทย

๑๙๒

กองทัพพลายแก้วกับพระยาเชียงทอง

รบพวกเชียงใหม่

๑๙๓

	กองทัพเชียงใหม่แตก	๒๐๗
ตอนที่ ๑๐	พลายแก้วได้นางลาวทอง	๒๐๘
	แสนคำแมนกับนางศรีเงินยวงปรึกษากัน	
	จะยกนางลาวทองให้พลายแก้ว	๒๐๘
	นางลาวทองครวญ	๒๑๓
	แสนคำแมนกับนางศรีเงินยวงพานางลาวทอง	
	ไปให้พลายแก้ว	๒๑๔
	พลายแก้วปราศรัยนางลาวทอง	๒๑๘
	พลายแก้วได้นางลาวทอง	๒๒๓
	นางลาวทองปักม่าน	๒๒๕
	นางลาวทองพาพลายแก้วไปวัดเจดีย์หลวง	๒๒๘
ตอนที่ ๑๑	นางพิมเปลี่ยนชื่อวันทอง	๒๓๐
	ขุนช้างลงว่าพลายแก้วตาย	๒๓๐
	นางพิมเจ็บ	๒๓๐
	ขจรดาจูให้นางพิมเปลี่ยนชื่อวันทอง	๒๓๒
	ขุนช้างลงนางศรีประจันว่าพลายแก้วตาย	๒๓๕
	ยายกลอย ยายสาขอนางวันทองให้ขุนช้าง	๒๓๗
	นางวันทองครวญ	๒๔๐

นางวันทองไปให้ขจรวิดาจุกาย ๒๕๒

นางวันทองวิวาทกับแม่ด้วยจะไปตุน โห้ ๒๕๔

ขุนช้างลอบทำร้ายตุน โห้ ๒๕๖

นางศรีประจันพานางวันทองไปตุน โห้ ๒๕๗

นางวันทองเห็นตุน โห้ เนา ๒๕๗

นางศรีประจันพานางวันทองกลับมาบ้าน ๒๕๐

นางวันทองเอาของพลายแก้วไปถวายวัด ๒๕๒

ตอนที่ ๑๒ นางศรีประจันยกนางวันทองให้ขุนช้าง ๒๕๕

ขุนช้างร้อหอพลายแก้ว ๒๕๖

นางทองประศรีมาเยี่ยมนางวันทอง ๒๕๗

นางทองประศรีบอกกล่าวพัน โสติ ๒๖๐

ขุนช้างปลุกหอ ๒๖๓

นางศรีประจันนิมนต์พระ ๒๖๒

แต่งงานขุนช้างกับนางวันทอง ๒๖๕

ขุนช้างเฝ้าหอ ๒๖๖

ตอนที่ ๑๓ พลายแก้วได้เป็นขุนแผน ขุนช้าง

ได้นางวันทอง ๒๖๙

พลายแก้วยกทัพกลับ ๒๖๙

พลายแก้วชมดงกับนางลาวทอง	๒๗๒
พลายแก้วเข้าเฝ้า	๒๗๓
พลายแก้วได้เป็นขุนแผน	๒๗๓
ขุนแผนกลับบ้าน	๒๗๓
นางวันทองบอกความขุนแผน	๒๗๔
ขุนแผนสั่งให้ล้อมเรือนจะฆ่าขุนช้าง	๒๗๗
นางลาวทองห้ามขุนแผน	๒๗๗
นางวันทองทะเลาะกับนางลาวทอง	๒๗๗
นางวันทองเรียกคนจะตบนางลาวทอง	๒๗๘
ขุนแผนห้าม นางวันทองตัดขุนแผน	๒๗๘
ขุนแผนวิวาทกับนางวันทอง	๒๗๘
นางวันทองจะผูกคอตาย	๒๗๙
ขุนแผนทวงนางวันทองไปกาญจน์บุรี	๒๗๙
นางศรีประจันต์สั่งตัวนางวันทองให้ขุนช้าง	๒๘๑
ขุนช้างได้นางวันทองเป็นเมีย	๒๘๐
ตอนที่ ๑๔ ขุนแผนบอกกล่าว	๒๘๒
ขุนแผนคิดถึงนางวันทอง	๒๘๒
ขุนแผนมาเมืองสุพรรณ	๒๘๓
ขุนแผนสะกดขุนหอขุนช้าง	๒๘๔

ขุนแผนมัดขุนช้างกับนางวันทอง

๒๘๕

ขุนแผนตบพอนางสายทอง

๒๘๗

นางศรีประจันตกใจกลัวขุนแผน

๒๘๗

ขุนแผนขึ้นเรือนนางศรีประจัน

๒๘๘

ขุนแผนบอกกล่าวกำนันโชติ

๓๐๐

หั้นโชติให้ตามนางเทพทอง

กับยายกลอยยายสา

๓๐๒

ขุนแผนต่อว่านางศรีประจัน

๓๐๕

นางเทพทองนางศรีประจันเข้าไปเรียกขุนช้าง

๓๐๗

ขุนช้างออกมาหาขุนแผน

๓๑๐

ขุนแผนต่อว่าขุนช้าง

๓๑๐

ขุนแผนบริภาษนางวันทอง

๓๑๒

ขุนแผนกลับไปเมืองกาญจน์บุรี

๓๑๓

ขุนช้างพานางวันทองไปอยู่บ้านเดิม

๓๑๓

พระยาสุโขทัยชายฝากนางแก้วกิริยากับขุนช้าง

๓๑๔

ตอนที่ ๑๕ ขุนแผนต้องพราบนางลาวทอง

๓๑๖

สมเด็จพระพันวษาให้ขุนช้างขุนแผนมาผูกมัด

ราชการ

๓๑๖

ตำรวจไปตามขุนแผน	๓๓๗
ตำรวจไปตามขุนช้าง	๓๓๘
จมนคร ผกหัดขุนช้างขุนแผน	๓๒๒
จมนครกับขุนช้างขุนแผนและขุนเพชรขุนราม	
ล่าพานเป็นเกลอ	๓๒๒
นางลาวทองเจ็บ	๓๒๓
นางทองประศรีให้ไปบอกขุนแผน	๓๒๓
ขุนแผนฝากเวรขุนช้าง	๓๒๔
ขุนแผนไปพยาบาลนางลาวทอง	๓๒๔
สมเด็จพระพันวษารับสั่งถามถึงขุนแผน	๓๒๕
ขุนช้างทูลว่าขุนแผนเป็นกบฏ	๓๒๕
สมเด็จพระพันวษาสั่งให้พราภนางลาวทอง	๓๒๖
นางลาวทองฝันร้าย	๓๒๖
ราชามาตย์ไปเฝ้านางลาวทอง	๓๒๗
ขุนแผนครวญ	๓๒๘
นางลาวทองครวญ	๓๒๘
นางลาวทองล่านางทองประศรี	๓๓๐
นางทองประศรีครวญ	๓๓๐
ราชามาตย์พานางลาวทองเข้าเฝ้า	๓๓๓

สมเด็จพระพันวษาให้กัณนางสาวทองไว้ในวัง	๓๓๓
ตอนที่ ๑๖ กำเนิดก๊วนทองบุตรนางบัวคลี	๓๓๒
ขุนแผนคิดจะติดตามขอม้าหากุมาร	๓๓๓
ขุนแผนออกมา	๓๓๓
กล่าวถึงหม่นหาญ	๓๓๓
นางบัวคลีลกลหม่นหาญออกไปไว้	๓๓๔
ขุนแผนเห็นนางบัวคลี	๓๓๔
ขุนแผนเข้าสมัครอยู่ในช่องหม่นหาญ	๓๓๔
ขุนแผนช่วยชีวิตหม่นหาญ	๓๓๔
หม่นหาญยกนางบัวคลีให้ขุนแผน	๓๔๓
แต่งงานขุนแผนกับนางบัวคลี	๓๔๓
ขุนแผนไม่ยอมเป็นโจร	๓๔๕
หม่นหาญลอบฤๅษีขุนแผน	๓๔๗
หม่นหาญริษยาขุนแผน	๓๔๗
หม่นหาญให้นางบัวคลีวางยาพิษขุนแผน	๓๕๐
โหงพราญบอกขุนแผนให้รู้ตัว	๓๕๓
ขุนแผนขอลูกในท้องนางบัวคลี	๓๕๒
ขุนแผนฆ่านางบัวคลี	๒๕๓
ขุนแผนปลุกกุมารทอง	๓๕๕

หมื่นหาญยกพวกตามขุนแผน	๓๕๕
หมื่นหาญรบกับขุนแผน	๓๕๖
ขุนแผนยกโทษให้หมื่นหาญ	๓๕๗
ขุนแผนตัดดาบฟ้าฟัน	๓๕๘
หลวงทรงพลกับพันภาณไปรบมาทเมืองมรวิต	๓๖๐
ขุนแผนขอมาตีหมอก	๓๖๒
ตอนที่ ๑๗ ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างได้นางแก้วกิริยา	๓๖๔
ขุนแผนตรวจแค้นขุนช้าง	๓๖๕
ขุนแผนลานางทองประศรี	๓๖๖
ขุนแผนไปเมืองสุพรรณ	๓๖๘
ขุนแผนพบนางพราयของขุนช้าง	๓๖๘
ขุนแผนเข้าบ้านขุนช้าง	๓๗๐
ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง	๓๗๒
ขุนแผนเข้าห้องนางแก้วกิริยา	๓๗๓
นางแก้วกิริยาชบอกรือนขุนช้าง	๓๗๘
ขุนแผนชมเครื่องเรือนขุนช้าง	๓๗๘
ขุนแผนถึงเตียงขุนช้างนอนกับนางวันทอง	๓๗๙
ขุนแผนพอกับนางวันทอง	๓๘๕

ขุนแผนชวนนางวันทองไปด้วย

๓๘๓

นางวันทองยอมไปกับขุนแผน

๓๘๓

นางวันทองครวญอาลัยขุนช้าง

๓๘๔

ตอนที่ ๑๔ ขุนแผนพานางวันทองหนี

๓๘๖

ขุนแผนเข้าไปตามนางวันทอง

๓๘๖

ขุนแผนพานางวันทองออกจากห้อง

๓๘๖

นางวันทองสั่งเรือน

๓๘๗

ขุนแผนพานางวันทองออกจากบ้านขุนช้าง

๓๘๘

ขุนแผนพานางวันทองข้ามเรือจ้าง

๔๐๓

ขุนแผนเขียนหนังสือทำขุนช้าง

๔๐๒

ขุนแผนพานางวันทองไปดงป่าเขาพระ

๔๐๓

ขุนแผนเห็นนกตะกุ่ม

๔๐๔

ขุนแผนพานางวันทองลงเล่นน้ำ

๔๐๗

ขุนแผนกับนางวันทองพักอยู่ที่ท่าदनไทร

๔๐๘

นางวันทองครวญถึงตัว

๔๐๘

ตอนที่ ๑๕ ขุนช้างตามนางวันทอง

ขุนช้างदनนอน

๔๑๑

ขุนช้างได้หนังสือนางวันทอง

๔๑๑

ขุนช้างเตรียมพล	๔๓๓
ขุนช้างลาทางเทพทอง	๔๓๓
ขุนช้างยกจากเมืองสุพรรณ	๔๓๔
พรานร่อนนำขุนช้างไปตามขุนแผน	๔๓๕
กุมารทองปลุกขุนแผน	๔๓๕
ขุนแผนเตรียมตัวรบขุนช้าง	๔๓๗
ขุนแผนรบขุนช้าง	๔๓๗
ขุนช้างหนีขุนแผน	๔๓๗
ขุนแผนกลับมาหานางวันทอง	๔๓๐
ขุนแผนชวนนางวันทองลงเล่นน้ำ	๔๓๒
ขุนแผนพานางวันทองไปจากท่าคันโท	๔๓๕
ขุนแผนชมดง	๔๓๕
ขุนแผนเข้าบ้านละว้า	๔๓๖
ขุนช้างกลับบ้าน	๔๓๗
ขุนช้างเข้าเฝ้าสมเด็จพระพันวษา	๔๓๒
ตอนที่ ๒๐ ขุนช้างฟ้องว่าขุนแผนเป็นกบฏ	๔๓๓
สมเด็จพระพันวษาเสด็จออก	๔๓๓
ขุนช้างทูลสมเด็จพระพันวษา	๔๓๓
สมเด็จพระพันวษาให้กองทัพตามขุนแผน	๔๓๕

จมนไวยจมนศรจคทพ	๔๓๖
เกิดลางแก่ขุนเพชรขุนราม	๔๓๗
กองทัพยกออกจากกรุง	๔๓๘
กองทัพถึงท่าคันไทร	๔๓๘
ขุนช้างส่อดแนมขุนแผน	๔๔๐
จมนศรไหล้อมขุนแผน	๔๔๓
นางวันทองปลุกขุนแผน	๔๔๓
ขุนแผนพานางวันทองไปซ่อน	๔๔๒
กองทัพพบขุนแผน	๔๔๓
ขุนแผนพดโตตอบกับจมนศร	๔๔๕
จมนศรสั่งให้จับขุนแผน	๔๔๗
ขุนเพชรขุนรามไล่เล็กขุนแผน	๔๔๘
ขุนแผนต่อสู้กองทัพ	๔๔๘
กองทัพแตกหนีขุนแผน	๔๔๘
ขุนแผนกลับไปหานางวันทอง	๔๕๒
จมนศรรวมทัพกลับกรุง	๔๕๔
เมียขุนเพชรขุนรามครวญถึงผัว	๔๕๖
จมนศรเข้าเฝ้า	๔๕๘
สมเด็จพระพันวษาให้กกด่านจับขุนแผน	๔๖๓

ตอนที่ ๒๐ ขุนแผนลแกโทษ	๕๖๓
นางวันทองมครรภ	๕๖๓
ขุนแผนพานางวันทองเดินป่า	๕๖๕
ขุนแผนครวญส่งสารนางวันทอง	๕๖๗
ขุนแผนพานางวันทองไปหาพระพิจิตร	๕๗๐
พระพิจิตรรับเลี้ยงขุนแผนนางวันทอง	๕๗๐
นางแก้วกิริยาได้ตัวจากขุนช้าง	๕๗๓
ขุนแผนขอให้พระพิจิตรบอกส่งกรุง	๕๗๓
พระพิจิตรบอกส่งขุนแผนนางวันทอง	๓๗๕
ขุนแผนลามาตีหมอก	๕๗๖
ขุนแผนนางวันทองออกจากเมืองพิจิตร	๓๗๗
ขุนแผนซ่อนดาบฟ้าฟัน	๕๗๘
ขุนแผนมาถึงกรุง	๕๗๘
นางแก้วกิริยาพบกับขุนแผนนางวันทอง	๕๘๐
ขุนแผนพบจมนคร	๕๘๐
ตอนที่ ๒๑ ขุนแผนชนะความขุนช้าง	๕๘๓
จมนครทูลว่าได้ตัวขุนแผน	๕๘๓
ขุนแผนเข้าเฝ้า	๕๘๒
สมเด็จพระพันวษาให้ชำระความ	๕๘๓
พันชการตามตัวขุนช้าง	๕๘๓

ขุนช้างมาพบนางวันทอง	๕๘๕
ข้าราชการขุนช้างขุนแผน	๕๘๖
ขุนช้างถูกกระทำ	๕๘๗
สืบพยานความขุนช้างขุนแผน	๕๘๘
ตัดสินความขุนช้างขุนแผน	๕๘๙
ตอนที่ ๒๓ ขุนแผนติดคุก	๕๙๐
ขุนแผนครวญถึงนางลาวทอง	๕๙๐
ขุนแผนให้จมนคริ์ทูลขอนางลาวทอง	๕๙๐
จมนคริ์ทูลขอนางลาวทอง	๕๙๑
สมเด็จพระพันวษาให้อาขุนแผนจำคุก	๕๙๑
นางวันทองนางแก้วกริยาครวญถึงขุนแผน	๕๙๓
ขุนแผนสะเตาะเครื่องจำ	๕๙๓
ทำมะรงจับขุนแผน	๕๙๔
ขุนแผนลองวิชาให้ทำมะรงดู	๕๙๕
พระยายมราชผ่อนจำให้ขุนแผน	๕๙๖
ขุนช้างรู้ข่าวว่าขุนแผนติดคุก	๕๙๗
ขุนช้างอุคนางวันทองไปสู่พรวณ	๕๙๐
ตอนที่ ๒๔ กำเนิดพลายงาม	๕๙๒
นางวันทองคลอดพลายงาม	๕๙๒

ขุนช้างพาพลาวยงามไปฆ่า	๕๓๕
โหลงพรายขุนแผนช่วยพลาวยงาม	๕๓๕
นางวันทองตามพบพลาวยงาม	๕๓๗
นางวันทองพาพลาวยงามไปฝากวัด	๕๓๗
นางวันทองพ้อขุนช้าง	๕๓๘
นางวันทองไปส่งพลาวยงาม	๕๓๒
พลาวยงามออกจากเมืองสุพรรณ	๕๓๒
พลาวยงามถึงเมืองกาญจนบุรี	๕๓๔
พลาวยงามเข้าบ้านนางทองประศรี	๕๓๕
พลาวยงามพบนางทองประศรี	๕๓๕
นางทองประศรีทำขวัญพลาวยงาม	๕๓๗
นางทองประศรีพาพลาวยงามไปหาขุนแผน	๕๓๘
พลาวยงามพบขุนแผน	๕๓๘
พลาวยงามกลับมาอยู่กับนางทองประศรี	๕๓๒
นางทองประศรีโกนจุกพลาวยงาม	๕๓๓
พลาวยงามมาหาขุนแผน	๕๓๖
ขุนแผนพาพลาวยงามไปฝากจมนัศรี	๕๓๖
จมนัศรีพาพลาวยงามถวายตัว	๕๓๘

ตอนที่ ๒๕ เจ้านางสาวถวายนางสร้อยทอง

หน้า

แก่พระพันวษา

๕๕๓

เจ้าเชียงใหม่ได้ข่าวนางสร้อยทอง

๕๕๓

เจ้าเชียงใหม่ปรึกษาเสนา

๕๕๓

เจ้าเชียงใหม่ให้ทูตไปขอนางสร้อยทอง

๕๕๔

เจ้านางสาวไม่ให้นางสร้อยทองแก่เจ้าเชียงใหม่

๕๕๔

เจ้านางสาวประจักษ์ถวายนางสร้อยทอง

แก่พระพันวษา

๕๕๔

เจ้านางสาวให้ทูตมากรุงศรีอยุธยา

๕๕๔

ทูตนางสาวมาแจ้งโคราช

๕๕๔

พระพันวษาสั่งให้ไปรับทูตนางสาว

๕๕๔

ทูตนางสาวมาแจ้งกรุง

๕๕๕

พระพันวษาให้เตรียมมารับทูตนางสาว

๕๕๖

ทูตนางสาวเข้าเฝ้า

๕๕๖

พระท้าวไปรับนางสร้อยทอง

๕๖๐

พระท้าวเข้าเฝ้าเจ้านางสาว

๕๖๒

ตอนที่ ๒๖ เชียงใหม่ชิงนางสร้อยทอง

๕๖๓

เจ้าเชียงใหม่ให้ไปสืบข่าวเมืองนางสาว

๕๖๓

เจ้าเชียงใหม่ทราบว่าจะส่งนางสร้อยทอง

ไปกรุงศรีอยุธยา

๕๖๕

เจ้าเชียงใหม่ให้แสนศรีเพชรยกทัพไปดักทาง	๕๖๕
เจ้าล้านช้างเตรียมส่งนางสร้อยทอง	๕๖๖
นางเกสรครวญ	๕๖๗
นางสร้อยทองครวญ	๕๖๘
นางเกสรจัดของ	๕๖๘
นางเกสรให้โอวาทแก่นางสร้อยทอง	๕๗๐
เตรียมขบวนส่งนางสร้อยทอง	๕๗๒
นางสร้อยทองทูลลาเจ้าล้านช้าง	๕๗๔
เจ้าล้านช้างพานางสร้อยทองไปส่ง	๕๗๕
พระทายนางกังกาทูลลาเจ้าล้านช้าง	๕๗๖
นางสร้อยทองออกจากเวียงจันทน์	๕๗๘
นางสร้อยทองชมดง	๕๗๘
นางสร้อยทองถึงเขาภูเวียง	๕๘๐
แสนศรีเพชรล้อมจับพวกไทยและลาว	๕๘๓
แสนศรีเพชรพานางสร้อยทองไปเมือง เชียงใหม่	๕๘๒
เจ้าเชียงใหม่รับนางสร้อยทอง	๕๘๕
เจ้าเชียงใหม่ชมโฉมนางสร้อยทอง	๕๘๗
นางสร้อยทองครวญ	๕๘๗

	หน้า
ตอนที่ ๒๗ พลายงามอาสา	๔๘๘
พระเจ้าเชียงใหม่หาอุบายศึกไทย	๕๘๘
ท้าวพระยาลาวขอให้อุบายช่วยไทยให้รบยกไป	๕๙๐
พระเจ้าเชียงใหม่มีพระราชสาส์นทำสมเด็จพระพันวษา	๕๙๐
ลาวส่งราชสาส์นเชียงใหม่ทาด่านเมือง สุวรรณโลก	๕๙๑
กรมการสุวรรณโลกส่งราชสาส์นลงมากรุง	๕๙๓
เจ้าพระยาจักรทูลสารเชียงใหม่	๕๙๕
สมเด็จพระพันวษาจะเสด็จยกกองทัพกำลังกรว	๕๙๖
เสนาบดีทูลขอให้หาผู้อาสา	๕๙๗
พลายงามขอให้จมนครนาอาสา	๖๐๐
จมนครลองวิชาพลายงาม	๖๐๓
จมนครพาพลายงามเขารบอาสา	๖๐๓
พลายงามทูลขอโทษขุนแผน	๖๐๔
สมเด็จพระพันวษาโปรดให้ขุนแผนพ้นโทษ	๖๐๕
ขุนแผนทูลขออนักโทษ ๓๕ คนเป็นทหารอาสา	๖๐๗
ขุนแผนกับนางแก้วกริยามาอยู่บ้านจมนคร	๖๑๓
สมเด็จพระพันวษาปล่อยนางลาวทอง	๖๑๒

ขุนแผนพลาญงามกับพวกอาสาสงคราม	๖๓๕
นางทองประศรีเข้ามาอยู่กรุง	๖๓๐
ขุนแผนพลาญงามเตรียมยกทัพ	๖๓๓
ขุนแผนพลาญงามทูลลา	๖๓๔
ขุนแผนพลาญงามล่านางทองประศรี	๖๓๕
ขุนแผนสังนางลาวทอง นางแก้วกิริยา	๖๓๖
ขุนแผนประชุมพล	๖๓๗
นางแก้วกิริยาคลอดพลาญชุมพล	๖๓๗
ขุนแผนยกทัพ	๖๓๗
ขุนแผนซัดดาบฟ้าฟัน	๖๓๘
ตอนที่ ๒๘ พลาญงามได้นางศรีมาลา	๖๓๓
พลาญงามฝัน	๖๓๓
ขุนแผนพลาญงามถึงเมืองพิจิตร	๖๓๓
นางศรีมาลาฝัน	๖๓๒
พลาญงามชมตลาด	๖๓๒
ขุนแผนพลาญงามไปหาพระพิจิตร	๖๓๓
พระพิจิตรให้นางศรีมาลาออกมาให้ขุนแผน	
พลาญงาม	๖๓๕
พลาญงามกับนางศรีมาลารักกัน	๖๓๕

	หน้า
ขุนแผนไปเยี่ยมมาตีหมอก	๖๓๘
ขุนแผนพลาวยงามคางคนทจวนพระพิจิตร	๖๔๐
นางศรีมาลาครวญถึงพลาวยงาม	๖๔๐
ขุนแผนคุมพลาวยงาม	๖๔๒
พลาวยงามสะกดขุนแผน	๖๔๓
พลาวยงามเขาเรือนนางศรีมาลา	๖๔๓
พลาวยงามชมเครื่องเรือนนางศรีมาลา	๖๔๓
นางศรีมาลาตกใจสลับ	๖๔๕
อเมยเห็นพลาวยงามกับนางศรีมาลา	๖๔๖
อเมยหลอกพระพิจิตร	๖๔๖
พลาวยงามเกยวนางศรีมาลา	๖๔๗
พลาวยงามไต่ นางศรีมาลาเป็นเมย	๖๕๐
พลาวยงามสั่งนางศรีมาลา	๖๕๓
ขุนแผนจับพลาวยงามได้	๖๕๒
พลาวยงามอ่อนวอนให้ขุนแผนขอนางศรีมาลา	๖๕๒
นางศรีมาลาจัดของให้พลาวยงาม	๖๕๕
ขุนแผนขอนางศรีมาลา	๖๕๕
ขุนแผนพลาวยงามกลับจากจวนพระพิจิตร	๖๕๘
อเมยเอาของไปให้พลาวยงาม	๖๕๘
ขุนแผนพลาวยงามยกทัพจากเมืองพิจิตร	๖๕๘

พลาญงามหลงนางศรีมาลา	๖๕๘
ขุนแผนครวญถึงนางวันทอง	๖๖๒
ขุนแผนชมบง	๖๖๒
ขุนแผนถึงเมืองพิษณุโลก	๖๖๔
ขุนแผนยกจากเมืองสวรรค์โลก	๖๖๔
พลาญงามชมดง	๖๖๕
ขุนแผนพลาญงามปรึกษาการศึก	๖๖๗
ขุนแผนพลาญงามไปหาผัว	๖๖๘
ขุนแผนพลาญงามฆ่าชานามโนกับน้อยศรีวิชัย	๖๗๐
ขุนแผนยกไปดงบังใหญ่	๖๗๓
ตอนที่ ๒๙ ขุนแผนแก้พระท่ายนา	๖๗๒
พระท่ายนาตดคูก	๖๗๒
พระท่ายนาผน	๖๗๓
ขุนแผนพลาญงามปลอมเข้าเมืองเชียงใหม่	๖๗๕
ขุนแผนพลาญงามพบดาหลอ ดารัก	๖๗๘
ดาหลอ ดารัก บอกพระท่ายนาให้เตรียมตัว	๖๘๐
ขุนแผนพลาญงามแก้พระท่ายนาออกจากคุก	๖๘๒
ไทยแย่งม้าโรงใน	๖๘๓
ขุนแผนปักหนังสือทำ	๖๘๓
ไทยแย่งช้างงา	๖๘๔
ทหารอาสาหลงรบกับขุนแผน	๖๘๕

พวกลาวว่าพระทายนาน

๖๗๗

พระเจ้าเชียงใหม่ได้นั่งสือขุนแผนทำ

๖๗๗

พระเจ้าเชียงใหม่ให้ไปสืบทัพไทย

๖๗๗

พระเจ้าเชียงใหม่ให้เตรียมทัพเชียงใหม่

๖๗๗

ทัพมาแสนตรเพชร

๖๗๗

ทัพช้างทำวกรุงกาฬ

๖๗๗

ขุนแผนดงค่าย

๖๗๗

ขุนแผนพลายงามยกทัพ

๖๗๗

พลายงามรบแสนตรเพชร

๗๐๓

ทัพแสนตรเพชรแตก

๗๐๖

ขุนแผนรบทำวกรุงกาฬ

๗๐๗

ขุนแผนฆ่าทำวกรุงกาฬตาย

๗๐๗

ขุนแผนฆ่าตรเพชรตาย

๗๑๒

ทัพเชียงใหม่แตก

๗๑๒

พระเจ้าเชียงใหม่ให้รักษาเมือง

๗๑๓

ตอนที่ ๓๐ ขุนแผนพลายงามจับพระเจ้าเชียงใหม่

๗๑๖

ขุนแผนพลายงามคิดเข้าตเมืองเชียงใหม่

๗๑๖

ขุนแผนจุดทัพ

๗๑๗

ทัพรบกัน

๗๑๗

เกิดวิปริตในเมืองเชียงใหม่

๗๑๗

นางอุปสรหมเหสีห้ามพระเจ้าเชียงใหม่	๗๒๐
พระเจ้าเชียงใหม่ไม่ฟังห้าม	๗๒๑
ขุนแผนยกทัพเข้าประชิดเมือง	๗๒๒
ขุนแผนพลายงามลอบเข้าเมือง	๗๒๔
ขุนแผนพลายงามเข้าฟังพระเจ้าเชียงใหม่	๗๒๕
ขุนแผนพลายงามชนดำหนัก	๗๒๖
ขุนแผนพลายงามชมนางสนม	๗๒๗
ขุนแผนพลายงามชมห้องประทม	๗๒๘
ขุนแผนพลายงามชมห้องมเหสี	๗๓๐
ขุนแผนพลายงามจับพระเจ้าเชียงใหม่	๗๓๓
พระเจ้าเชียงใหม่ยอมแพ้	๗๓๒
ขุนแผนพลายงามกลับมาค่าย	๗๓๓
พระเจ้าเชียงใหม่บอกความมเหสี	๗๓๔
พระเจ้าเชียงใหม่บอกความเสนา	๗๓๖
พระเจ้าเชียงใหม่รับกองทัพไทยเข้าอยู่ในเมือง	๗๓๗
ตอนที่ ๓๑ ขุนแผนพลายงามยกทัพกลับ	๗๓๘
ขุนแผนพลายงามมีใบบอกมากรุง	๗๓๘
สมเด็จพระพันวษาสั่งให้กวาดครัวลาว	๗๔๒
พระเจ้าเชียงใหม่กับนางอุปสรครวญ	๗๔๔

ราชบุตรเตรียมตัว	๗๕๕
ขุนแผนยกจากเมืองเชียงใหม่	๗๕๗
พระเจ้าเชียงใหม่ครวญถึงวง	๗๕๘
นางอัสสรครวญ	๗๕๘
พวกกองทัพดอนลาว	๗๕๘
ขุนแผนกลับมาถึงเมืองพิจิตร	๗๕๙
พระพิจิตร บุษบา ไปรับขุนแผน	๗๕๙
นางศรีมาลาให้อเมขมาหาพลายงาม	๗๕๙
ขุนแผนพลายงามมาหาพระพิจิตร	๗๕๙
นางศรีมาลาเกลี้ยบอกบ๊วย	๗๖๐
พระพิจิตรนัดวันแต่งงาน	๗๕๗
ขุนแผนกลับจากจวนพระพิจิตร	๗๕๗
พลายงามนัดกับอเมข	๗๕๘
พลายงามไปเล่นหมากรุกหลวงขุนแผน	๗๖๐
พลายงามลอบมาจวนพระพิจิตร	๗๖๑
พลายงามชวนนางศรีมาลา	๗๖๑
นางบุษบาเห็นพลายงามลงจากเรือน	๗๖๔
พระพิจิตรปรึกษากับเมข	๗๖๔
ขุนแผนเตรียมกระบวนเรือล่องกรุงเทพ ฯ	๗๖๕
ขุนแผนพลายงามล่องจากเมืองพิจิตร	๗๖๗

ตอนที่ ๓๒ ถวายนางสร้อยทอง สร้อยฟ้า

๗๖๘

ขุนแผนถึงกรุง

๗๖๙

เจ้าพระยาจักรีให้เจ้าพระเจ้ายิงใหม่

๗๗๐

ขุนแผนพลาญงามเข้าเฝ้า

๗๗๒

สมเด็จพระพันวษาประทานบำเหน็จขุนแผน

พลาญงาม

๗๗๕

พระเจ้ายิงใหม่เข้าเฝ้า

๗๗๗

นางสร้อยทอง สร้อยฟ้า ขุนแผน

๗๗๗

สมเด็จพระพันวษาทรงดำริจะประทาน

นางสร้อยฟ้าแก่พระไวย (พลาญงาม)

๗๘๓

สมเด็จพระพันวษาประทานโทษพระเจ้า

เชียงใหม่

๗๘๓

สมเด็จพระพันวษาดรสังขอนางสร้อยฟ้าให้

พระไวย

๗๘๔

นางสร้อยฟ้าออกไปหาพระเจ้ายิงใหม่

๗๘๕

นางสร้อยฟ้าครอง

๗๘๕

พระเจ้ายิงใหม่ปลอบลูก

๗๘๖

นางอุปสรสอนลูก

๗๘๖

นางสร้อยฟ้าลาพ่อแม่

๗๘๖

พระเจ้ายิงใหม่เตรียมกลับเมือง

๗๘๗

พระเจ้าเชียงใหม่ออกเรือจากกรุง	๗๙๓
พระเจ้าเชียงใหม่ถึงเมืองพิจิตร	๗๙๔
พระเจ้าเชียงใหม่ถึงเมืองนครลำปาง	๗๙๕
พระเจ้าเชียงใหม่เข้าเมืองเชียงใหม่	๗๙๕
สมโภชพระเจ้าเชียงใหม่	๗๙๖
ตอนที่ ๓๓ แต่งงานพระไวย (พลาถงาม)	๗๙๗
สมเด็จพระพันวษาจะประทานนางสร้อยฟ้า	
แก่พระไวย	๗๙๗
ขุนแผนทูลเรื่องนางศรีมาลา	๗๙๗
สมเด็จพระพันวษาคตรัสสั่งให้แต่งงานพระไวย	๗๙๘
พระพิจิตรพานางศรีมาลามายังกรุง	๘๐๐
เริ่มแต่งงานพระไวย	๘๐๐
นางวันทองมาช่วยแต่งงาน	๘๐๑
รดน้ำพระไวยกับนางศรีมาลา	๘๐๓
สมเด็จพระพันวษาให้พานางสร้อยฟ้า	
ไปประทานพระไวย	๘๐๕
ขุนช้างมาช่วยแต่งงาน	๘๐๗
ขุนช้างเมาเหล้า	๘๐๘
ขุนช้างวิวาทกับพระไวย	๘๐๘

	พระไวยทนต์ขุนช้างสลบ	๘๓๐
	นางวันทองครวญถึงขุนช้าง	๘๓๑
	ขุนช้างเข้าเฝ้า	๘๓๒
	พระไวยตอบแทนท้าวนาง	๘๓๒
	พระพิจิตร บุษบาลากลับเมือง	๘๓๓
	นางบุษบาลอ่อนลูก	๘๓๔
	พระไวยเข้าห้องนางศรีมาลา	๘๓๖
ตอนที่ ๓๔	ขุนช้างเป็นโทษ	๘๓๘
	ขุนช้างทูลฟ้องพระไวย	๘๓๘
	สมเด็จพระพันวษาทรงชำระความ	
	ขุนช้างกับพระไวย	๘๓๙
	พระไวยขอพิสูจน์	๘๔๑
	สมเด็จพระพันวษাত্রัสสั่งให้ดำน้าพิสูจน์	๘๔๕
	ทำพิธีพิสูจน์	๘๔๕
	สมเด็จพระพันวษาเสด็จทอดพระเนตร	
	ดำน้าพิสูจน์	๘๔๗
	ขุนช้างแพะพิสูจน์ครั้งที่ ๑	๘๔๘
	ขุนช้างแพะพิสูจน์ครั้งที่ ๒	๘๔๙
	สมเด็จพระพันวษাত্রัสสั่งให้ประหาร	
	ชีวิตขุนช้าง	๘๕๑

ขุนช้างทำเป็นบ้า

๘๓๐

ขุนช้างเข้าคุก

๘๓๐

นางวันทองมาเยี่ยมขุนช้าง

๘๓๓

นางวันทองไปอ่อนวอนพระไวยให้ทูลขอโทษ

๘๓๕

พระไวยทูลขอโทษขุนช้าง

๘๓๘

สมเด็จพระพันวษาประทานโทษขุนช้าง

๘๔๐

พระไวยรับขุนช้างมาให้นางวันทอง

๘๔๓

ขุนช้างนางวันทองกลับเมืองสุพรรณ

๘๔๖

ตอนที่ ๓๕ ขุนช้างถวายฎีกา

๘๔๖

พระไวยคิดจะพราบนางวันทองจากขุนช้าง

๘๔๘

พระไวยสะกดคนชนเรือนขุนช้าง

๘๔๙

พระไวยอ่อนวอนนางวันทอง

๘๕๑

พระไวยพานางวันทองมาบ้าน

๘๕๔

ขุนช้างคนหานางวันทอง

๘๕๐

พระไวยให้ไปบอกขุนช้าง

๘๕๒

ขุนช้างถวายฎีกา

๘๕๕

ขุนแผนเข้าหานางวันทอง

๘๕๖

นางวันทองฝันร้าย

๘๕๘

ขุนแผนทำนายฝัน

๘๕๙

สมเด็จพระพนวษาทรงชำระความเรื่อง

นางวันทอง

๘๖๒

สมเด็จพระพนวษাত্রัสสั่งให้นางวันทอง

เลือกอยู่กับผู้ใดข้างหนึ่ง

๘๖๔

นางวันทองทูลเป็นกลาง ไม่รับเลือก

จะอยู่กับใคร

๘๖๕

สมเด็จพระพนวษากรว ตรัสสั่งให้

ประหารชีวิตนางวันทอง

๘๖๖

ตอนที่ ๓๖ ม่านางวันทอง

๘๖๗

กรมเมืองคุมนางวันทองไปตะแลงแกง

๘๖๗

ขุนช้างตามนางวันทอง

๘๖๗

นางวันทองครวญกับพระไวย

๘๖๘

ขุนแผนครวญกับนางวันทอง

๘๖๙

ญาติสืมาตย์นางวันทอง

๘๗๐

ขุนช้างครวญ

๘๗๑

พระไวยปรึกษาขุนแผนจะทูลขอโทษ

นางวันทอง

๘๗๒

พระไวยทูลขอโทษนางวันทอง

๘๗๓

สมเด็จพระพนวษาประทานโทษนางวันทอง

๘๗๓

พระไวยกลับไม่ทันชำนางวันทอง

๘๗๓

	หน้า
พระไวยคลั่ง	๘๘๕
ขุนแผนปลอบพระไวย	๘๘๕
ผัวศพนางวันทอง	๘๘๖
ขุนช้างกลับสู่พรรณ	๘๘๗
ขุนแผนให้ไปบอกนางศรีประจัน	๘๘๗
นางศรีประจันทั้งชาว	๘๘๘
นางศรีประจันครวญถึงลูก	๘๘๘
นางสายทองมาเยี่ยมศพนางวันทอง	๘๘๘
สมเด็จพระพนัษาทราบว่านางวันทองตาย	๘๘๙
สมเด็จพระพนัษาทรงช่วยการศพ	๘๘๙
งานศพนางวันทอง	๘๙๐
ขุนช้างเข้ามาทำศพนางวันทอง	๘๙๐
เผาศพนางวันทอง	๘๙๑
พระไวยบวชพระ	๘๙๑
ขุนช้างบวชเณร	๘๙๑
สมเด็จพระพนัษารำเรื่องขุนแผนให้ไป	
กาญจน์บุรี	๙๐๐
นางทองประศรีขอพลายชุมพลไว้เลี้ยง	๙๐๓
ขุนแผนทูลลา	๙๐๓
ขุนแผนยกไปกาญจน์บุรี	๙๐๓

ตอนที่ ๓๗ นางสร้อยฟ้าทำเสน่ห์	๘๐๖
พระไวยไทเมยทำขนมเบอง	๘๐๖
นางสร้อยฟ้าตกเมาะ	๘๐๗
พระไวยเข้าห้องนางศรีมาลา	๘๐๗
นางสร้อยฟ้าร้องว่านางศรีมาลา	๘๐๗
นางสร้อยฟ้าศรีมาลาเถียงกัน	๘๐๗
พระไวยเข้าเฝ้า	๘๐๘
นางสร้อยฟ้าศรีมาลาทะเลาะกัน	๘๐๘
นางสร้อยฟ้าผลึกพลายชุมพลดก้อง	๘๐๘
พระไวยกลับมาบ้าน	๘๐๙
พระไวยคืนนางสร้อยฟ้า	๘๐๙
นางสร้อยฟ้าครอง	๘๐๙
นางสร้อยฟ้าให้อโหมไปหาเถรวาด	๘๑๐
เถรวาดมาอยู่วัดพระยาแมน	๘๑๐
อโหมไปถึงเถรวาด	๘๑๐
เถรวาดรับธุระนางสร้อยฟ้า	๘๑๐
นางสร้อยฟ้าไปหาเถรวาด	๘๑๐
เถรวาดทำเสน่ห์	๘๑๐
พระไวยครองถึงนางสร้อยฟ้า	๘๑๐
พระไวยไปหานางสร้อยฟ้า	๘๑๐
สมเด็จพระพันวษาทรงสั่งเกิดอาการพระไวย	๘๑๐

ตอนที่ ๓๘ พระไวยถูกเสน่ห์

หน้า

นางสร้อยฟ้าคิดไต่ความนางศรีมาลา	๘๓๕
พระไวยกลับจากเผ่า	๘๓๕
นางสร้อยฟ้าไต่ความว่านางศรีมาลาโดนลัม	๘๓๖
พระไวยตักนางศรีมาลา	๘๓๖
พระไวยปลุกหลายชุมพล	๘๓๗
หลายชุมพลหนีไปเมืองกาญจน์บุรี	๘๔๐
นางทองประศรีครวญถึงหลายชุมพล	๘๔๔
หลายชุมพลบอกขุนแผนว่าพระไวยถูกเสน่ห์	๘๔๕
หลายชุมพลตามแม่ถึงวงศ์ญาติ	๘๔๗
หลายชุมพลหนีไปเมืองสุโขทัย	๘๔๘
หลายชุมพลไปหาตายาย	๘๕๐
พระยาสุโขทัยพาหลายชุมพลไปฝาก	
พระสังฆราชา	๘๕๐
นางศรีมาลาครวญ	๘๕๔
นางศรีมาลาใช้อายทิตไปเมืองพิจิตร	๘๕๕
อายทิตบอกพระพิจิตรนางบุษบา ว่านาง	
ศรีมาลาเป็นไฉนนัก	๘๕๗
พระพิจิตรบุษบาลงมารุงศรีอยุธยา	๘๕๘

ตอนที่ ๓๙ ขุนแผนต้องกระจอก

หน้า

ขุนแผนเข้ามากรุงศรีอยุธยา

๕๕๘

ขุนแผนพระพิจิตรนางบุษบาไปบ้านพระไวย

๕๕๙

นางศรีมาลาฟ้องพ่อแม่

๕๖๐

พระพิจิตรต่อว่าพระไวย

๕๖๐

ขุนแผนทำกระจอกมนต์

๕๖๐

พระไวยล้าเลิกขุนแผน

๕๖๑

ขุนแผนโกรธพระไวย

๕๖๑

นางทองประศรีโกรธขุนแผน

๕๖๑

พระไวยทะเลาะกับแม่ยาย

๕๖๑

ขุนแผนตัดพระไวย

๕๖๒

พระพิจิตรกับนางบุษบากลับ

๕๖๒

ขุนแผนทำพระไวย

๕๖๓

ขุนแผนปลอบนางศรีมาลา

๕๖๓

ขุนแผนกลับเมืองกาญจน์บุรี

๕๖๓

พลายชุมพลบวชเณร

๕๖๔

เณรชุมพลตามข่าวขุนแผน

๕๖๔

ขุนแผนชวนเณรชุมพลแก้แค้นพระไวย

๕๖๕

เณรชุมพลตัก

๕๖๕

พลาญชุมพลได้มากับดาบของดา	๘๘๘
พลาญชุมพลออกจากเมืองสุโขทัย	๘๘๙
พลาญชุมพลแต่งทัพหุ้ม	๘๘๙
พลาญชุมพลแปลงเป็นมอญมาตั้งที่เดิมบาง	๘๘๙
เมืองสุพรรณบอกข่าวศึกเข้ามากรุง ฯ	๘๘๙
ตอนที่ ๔๐ พระไว้อยแตกทัพ	๘๘๙
สมเด็จพระพันวษาทรงทราบข่าวศึก	๘๘๙
สมเด็จพระพันวษาสวรรค์ให้ขุนแผนไปรบ	๘๘๙
พันเอกเชษฐาไปเมืองกาญจน์บุรี	๘๘๙
ขุนแผนเตรียมทัพ	๘๘๙
นางแก้วกริยาห้ามขุนแผน	๘๘๙
ขุนแผนยกทัพ	๘๘๙
ขุนแผนกับพระสุพรรณยกไปตั้งที่นางบวช	๘๘๙
พลาญชุมพลให้ไพร่แปลงไปสืบข่าวขุนแผน	๘๘๙
พลาญชุมพลปล้นค่ายขุนแผน	๘๘๙
ขุนแผนแกล้งให้พลาญชุมพลจับได้	๘๘๙
พระสุพรรณพันเอกแตกทัพ	๘๘๙
ขุนแผนพลาญชุมพลยกมาตั้งบ้านตาลาน	๘๘๙
พันเอกหนีมากรุง	๘๘๙
พันเอกทูลความมอญจับขุนแผน	๘๘๙

สมเด็จพระพันวษาให้พระไวยไปรบ	๘๘๕
พระไวยเตรียมทัพ	๘๘๕
นางทองประศรีครวญอาลัยขุนแผน	๘๘๕
พระไวยส่งนางสร้อยฟ้าศรีมาลา	๘๘๖
พระไวยยกทัพ	๘๘๗
พระไวยผูกหุ่น	๘๘๗
นางเปตวันทองแปลงตัวมากอยพระไวย	๘๘๘
พระไวยเกยวนางแปลง	๘๘๘
นางเปตวันทองห้ามทัพ	๙๐๐๐
พระไวยครวญถึงแม่	๙๐๐๓
พระไวยยกไปตั้งบางกะทิ	๙๐๐๓
ขุนแผนพลายชุมพลเตรียมรบ	๙๐๐๓
กองทัพพระไวยพลายชุมพลรบกัน	๙๐๐๔
พระไวยเจรจาทัพกับพลายชุมพล	๙๐๐๓
พระไวยกับพลายชุมพลสู้กัน	๙๐๐๕
ขุนแผนจะฟันพระไวย	๙๐๐๖
พระไวยหนีขุนแผน	๙๐๐๖
พระไวยเข้าเฝ้า	๙๐๐๗
สมเด็จพระพันวษาทรงชำระพระไวย	๙๐๐๗
สมเด็จพระพันวษাত্রัสสั่งให้นางศรีมาลา ไปรับขุนแผน	๙๐๐๖

นางทองประศรีเคนขุนแผน	๓๐๓๐
ตอนที่ ๔๑ พลาถรมพลจับเส้นันท์	๓๐๓๒
นางสร้อยฟ้าให้ตกทรายนางศรีมาลา	๓๐๓๒
พราหมณ์ลาวทศอยทำร้ายนางศรีมาลา	๓๐๓๒
นางศรีมาลาไปดงค่ายขุนแผน	๓๐๓๓
นางศรีมาลารับขุนแผนหลายชุมพลเข้ามากรุง	๓๐๓๓
ขุนแผนหลายชุมพลเข้าเฝ้า	๓๐๓๔
สมเด็จพระพันวษาทรงชำระขุนแผน	๓๐๓๖
สมเด็จพระพันวษาให้ขุนแผนหาหลักฐาน	๓๐๓๖
หลายชุมพลอาสาจับเส้นันท์	๓๐๓๗
หลายชุมพลพระหมื่นศรีแปลงเป็นแขก	๓๐๓๗
หลายชุมพลดงมอมเถรชวาด	๓๐๓๘
หลายชุมพลจับเถรชวาดเนรจิ๋ว	๓๐๓๘
เถรชวาดนำบุตรไป	๓๐๓๙
นางทองประศรีหายถูกเส้นันท์	๓๐๓๙
พระหมื่นศรีนำเถรเนรฝากทิมดำรงค์	๓๐๓๙
เถรชวาดเกลี้ยทำดาบ	๓๐๓๙
เถรชวาดหนี	๓๐๓๙
สมเด็จพระพันวษาทรงชำระนางสร้อยฟ้า	๓๐๓๙
นางสร้อยฟ้าไต่ความนางศรีมาลา	๓๐๓๙

สมเด็จพระพันวษาทรงชำระนางศรีมาลา	๓๐๓๓
นางศรีมาลาขอพิสดัง	๓๐๓๒
สมเด็จพระพันวษাত্রัสสั่งให้นางสร้อยฟ้า	
ศรีมาลาลุยไฟ	๓๐๓๕
ตอนที่ ๔๒ นางสร้อยฟ้าศรีมาลาลุยไฟ	๓๐๓๕
สมเด็จพระพันวษาเสด็จออกทอดพระเนตร	
ลุยไฟ	๓๐๓๕
นางทองประศรีเข้าเฝ้า	๓๐๓๕
สมเด็จพระพันวษาให้ขุนแผนพระไวย	
พลายชุมพลปฏิญาณเป็นกลาง	๓๐๓๕
พราหมณ์ทำพิธีพิสดัง	๓๐๓๕
คนมาดลุยไฟ	๓๐๓๖
นางศรีมาลาลุยไฟชนะ	๓๐๓๗
นางสร้อยฟ้าลุยไฟแพ้	๓๐๓๗
นางสร้อยฟ้าถูกตำว่า	๓๐๓๘
สมเด็จพระพันวษাত্রัสสั่งให้ประหาร	
ชีวิตนางสร้อยฟ้า	๓๐๓๘
นางสร้อยฟ้าวิงวอนนางศรีมาลาให้ทูลขอโทษ	๓๐๔๐
นางศรีมาลาทูลขอชีวิตนางสร้อยฟ้า	๓๐๔๓

สมเด็จพระพนวศาตรวิธสังโหชนางสร้อยฟ้า เสียดจากกรง	๓๐๔๒
สมเด็จพระพนวศาประทานบำเหน็จนางศรีมาลา	๓๐๔๒
นางสร้อยฟ้าลาพระไวย	๓๐๔๓
นางสร้อยฟ้าลานางทองประศรี	๓๐๔๕
นางสร้อยฟ้าลาขุนแผนพลายชุมพล	๓๐๔๖
นางสร้อยฟ้าลานางศรีมาลา	๓๐๔๗
นางสร้อยฟ้าส่งเรือน	๓๐๔๘
นางสร้อยฟ้าออกจากเมือง	๓๐๔๘
นางสร้อยฟ้าพบกับเถรขวาด	๓๐๕๐
เถรขวาดพานางสร้อยฟ้าไปเมืองเชียงใหม่	๓๐๕๓
กำเนิดพลายเพชรลูกนางศรีมาลา	๓๐๕๓
กำเนิดพลายยงลูกนางสร้อยฟ้า	๓๐๕๔
ตอนที่ ๔๓ จระเขเถรขวาด	๓๐๕๕
เถรขวาดเป็นสังฆราชา	๓๐๕๕
เถรขวาดคิดจะแก้แค้นพลายชุมพล	๓๐๕๕
เถรขวาดลานางสร้อยฟ้า	๓๐๕๖
เถรขวาดสังเวย	๓๐๕๘
เถรขวาดเห็นลางร้าย	๓๐๖๐
เถรขวาดแปลงเป็นแรง	๓๐๖๓

เถรवादแปลงเป็นจระเข้	๓๐๖๓
จระเข้เถรवादสี่หมอตเมืองอ่างทอง	๓๐๖๒
จระเข้เถรवादลงมาจากเมืองอ่างทอง	๓๐๖๓
จระเข้เถรवादกัดคนไหว้พระวัดป่าโมก	๓๐๖๕
จระเข้เถรवादลงมากกรุงศรีอยุธยา	๓๐๖๘
จระเข้เถรवादมาถึงหน้าตำหนักแพ	๓๐๖๘
สมเด็จพระพันวษาให้หมอบจับจระเข้เถรवाद	๓๐๖๙
จระเข้เถรवादฆ่าหมอบจระเข้ตาย	๓๐๗๐
สมเด็จพระพันวษাত্রัสถามพระไวย	๓๐๗๐
พลายชุมพลอาสาจับจระเข้เถรवाद	๓๐๗๓
ขุนแผนแต่งตัวพลายชุมพล	๓๐๗๓
สมเด็จพระพันวษาเสด็จลงทอดพระเนตร จับจระเข้	๓๐๗๔
พลายชุมพลสู้กับจระเข้เถรवाद	๓๐๗๕
เถรवादแปลงตัวหนี	๓๐๗๗
พลายชุมพลจับเถรवादได้	๓๐๗๘
สมเด็จพระพันวษาให้ชำระเถรवाद	๓๐๗๙
ประหารชีวิตเถรवाद	๓๐๘๓
สมเด็จพระพันวษาทรงตั้งพลายชุมพล เป็นหลวงนายฤทธิ	๓๐๘๔

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน
ตอนที่ ๑ กำเนิดขุนช้างขุนแผน

๑ ครั้นว่าให้ครุแล้วจับบท ให้ปรากฏเรื่องราวกล่าวมาแต่ก่อน
ครึ่งสมเด็จพระพันวษานรากร ครองนครกรุงศรีอยุธยา
เกษมสุขแสนสนุกดังเมืองสวรรค์ พระเดชนั้นแผ่ไปในทิศา
เป็นบดินทผลิบโลกโลกา ครอบครองไพร่ฟ้าประชากร
เมืองขึ้นน้อยใหญ่ในอาณาเขต เกรงพระเดชทั่วหมดสยดสยอง
ทุกประเทศเขตขอบพระนคร ชลกร่อนเกล้าอภินันท์
พร้อมด้วยโกไคยไศศุรีย์ สมบูรณ์พูนสุขเกษมสันต์
พระองค์ทรงทศพิชราชธรรม ราษฎรทงนนกยन्द ฯ

๑ จะกล่าวถึงเรื่องขุนแผนขุนช้าง ทงนางวันทองผองศรี
ศักราชรอยสืบเจ็ดบ พ่อแม่เขาเหล่านี้คนครึ่งน
เป็นข้าขอบขัณฑสีมา ส้มเด็จพระพันวษานราศร์ศรี
จะว่าเอนงตามเรื่องนิยายพลัน ท่านผู้ฟังทงนนั้นจงเข้าใจ
ขุนไกรพลพ่ายอยู่บ้านพลับ มทรพยเงินทองของน้อยใหญ่
นางทองประศรีนน้อยอยู่วัดตะไกร ทงสองนโตเป็นคู่กัน
แล้วรอรอนออกไปปลุกใหม่ อยู่ในแวนแควนสุพรรณน
เป็นทหารชาญชัยใจฉกรรจ์ คุมไพร่ทงนนั้นได้เจ็ดร้อย

อาจองคกระพินชาตร
 รบศึกศัตรุอยู่กบรอย
 กรมการเมืองสุพรรณสันหัว
 โปรดปรานเป็นทหารอยุธยา

๑ มาข้าจะกล่าวบทไป
 เป็นนายกรมช่างกองนอกนั้น
 เป็นเศรษฐีมทรพยนบรอย
 ได้นางเทพทองเป็นภรรยา

๑ จะกล่าวกลอนถึงพันศรีโยธา
 ชื่อว่านวลนางศรีประจัน
 อยู่ทางปลายเมืองสุพรรณ
 ชื่อว่าบวประจันติดกันมา
 เดิมเพื่อนอยู่ทางบางเหี้ย
 ไม่คิดถึงซึ่งเหล่าเผ่าพงศ์

๑ บทนี้จะยกไว้เสียก่อน
 เมื่อแรกเข้าสู่ครุภรรยา
 กลางคณบริบูรณ์หวะระชิก
 บินแล้วบินเล่าเผาริกไป
 คนหนึ่งนอนอยู่ปลายไม้
 ทนทุกข์เวทนาสากรรจ์

เขาไหนไม่มีที่จะคอย
 ถึงมากน้อยเท่าไรไม่หันมา
 เช็ดขามคร้ามกลัวใครไม่ฝ่า
 มีสง่าอยู่ในเมืองสุพรรณ ฯ
 ถึงขุนศรีวิชัยคนขยัน
 บ้านอยู่สุพรรณพารา
 บ่าวไพร่ใหญ่น้อยกนกหนา
 อยู่ท่าสิบเบี้ยเมืองสุพรรณ ฯ

เพื่อนได้ภรรยากคมสัน
 เป็นเศรษฐีมทรพญากันมา
 น้องนางศรีประจันนั้นปากกล้า
 มีผิวชื่อนายโชดคง
 ครนไปได้เมียกลุ่มหลง
 ยวดยงแต่จะเที่ยวขโมยควาย ฯ
 จะกล่าวกลอนถึงกำเนิดคนทั้งหลาย
 ว่าอายฉแสนร้ายบนปลายไม้
 แล้วหยิบหยิกบบบมีเอาสำได้
 เอานั่นบใส่ให้ครบครัน
 ยังมีสัตว์อยู่ในรอกนั้น
 ครนสนกรรมทำนกกพันทุกข์

จากเพ็ญพรตอรุณ
จะไปสวรรค์ที่ไหนทุกข

วันวายวียงมาหาความสูง
ฝันฝันจึ่งรักเขาในครรภ ๑

๑ ฝ่ายนางเทพทองนอนหลับ พลิกกลับก็เพื่อละเมอฝัน
ว่าช่างพลายดาบกลดลงชัน
ยังมีนกกตะกรุมหัวเห่
อ้าปากคาบข้างแล้ววางไป
ในฝันนั้นว่านางเรียกนก
นางคว่าได้ตัวเจ้าหัวกลอน
ครั้นตนพันตัวปลุกผิวพลัน
ให้เห่หมั้นช่างเห่หมั้นนกกิดอกใจ

พลิกกลับก็เพื่อละเมอฝัน
พองขนหัวนั้นเน้าใจลงไป
บินเดรีเร่มาแต่ป่าใหญ่
เข้าในหอกกลางที่นางนอน
เชิญเจ้าจรวหัวถกมานังก่อน
กอดนกกกับช่างนอนสบายใจ
เหียนรากควั่นไม้กลั่นได้
โศกโศกพอข้าให้ช่วยทุบคอ

ขุนศรีวิชัยตกใจจ้าน
เอามือเขากำขยำคอ
ขุนศรีวิชัยจันทานายฝัน
ลูกของเราจะเป็นชายทำนายไว้
จะบริบูรณ์พินสวดแล้วเจ้าพ
หัวล้านแต่กำเนิดเกิดมา

ลูกชนลนลานตาปอหลอ
พอหายรากเล่าต่อความฝันไป
ออเจ้าจะมีครรภหาเป็นไรไม่
เหมือนนกกตะกรุมตัวใหญ่คาบข้างมา
แต่ลูกของเราจะขายหน้า
จะมีเงินตรากว่าห้าเกวียน

ฝ่ายนางเทพทองไม่รับพร
โคตรแม่มีงข้างมาให้อาเจียน

กุมทองชยอนไม่หายเหียน
อายหัวเลี่ยนโล้นเกลี้ยงจะเลี้ยงโย ๑

๑ มาจะกล่าวถึงนางทองประศรี
นิมิตฝันนั้นว่าท้าวสหัสสนัย

นอนด้วยสามในเรือนใหญ่
ถือแหวนเพชรเม็ดใหญ่เหาะดินมา

ครนถึงจยณแหวนนนให้
 แสงเพชรส่องวามปลาบเข้าตา
 ชนไกรลืมตาว่าอะไรเจ้า
 หงสองลูกมาล้างหน้าพลัน
 ฝันว่าได้ข้ามรงค์วงวิเศษ
 เพชรรัตนอร่ามงามเพริศพราย
 จะมีครรภลูกนั้นจะเป็นชาย
 กล้าหาญการณรงคคงทน
 ชงว่าเพชรรัศมีสลัก
 มียศศักดิ์เป็นพระยาข้าใช้
 นางทองประศรียกมือไหว
 หงสองนอนไปในราตรี

๑ มาจะกล่าวถึงนางศรีประจัน
 ว่าพระพิศณุกรรมเหาะตนฟ้า
 แล้วก็กลับสถานพิมานมาศ
 ตนลูกปลุกผัวยมหัวพลาง
 ท่านชาคินนชาเจ้าผ่น
 ถือแหวนประดับงามจับใจ
 แล้วก็กลับไปสถานพิมานฟ้า
 ให้เมียรู้ประจักษ์ว่าหนักเบา

นางรับแหวนไว้ด้วยหรรษา
 ตนผวาคว่าท่วปลุกผัวพลัน
 นางจึงเล่าเนื้อความนิमितผ่น
 หาหมากพลูสู้กันแล้วทำนาย
 ของโกสีย์ตรเนตรอันเจ็ดนาย
 บรรยายว่าเป็นสิ่งมิ่งมงคล
 ดั่งทหารพระนารายณ์มาปฏิสนธิ
 ฤทธิรณปราบท่วทงแดนไตร
 ภายหน้าจะได้เป็นทหารใหญ่
 ร่วมพระทัยทรงธรรมพระพันปี
 รับพรผัวให้ประเสริฐศรี
 สุขเกษมเปรมปรัดหงสองรา ฯ
 เทยคนนอนผ่นในเคหา
 ถือแหวนประดับมาสวมนวนาง
 แล่นสนิทพิศวาสจจนสว่าง
 ล้างหน้าแล้วพลันแก้ผ่นไป
 ว่าพระพิศณุกรรมนายช่างใหญ่
 เอามาส่งให้ไว้กับเรา
 เมียจะเกิดโรคาพาพ่อเจ้า
 ความผ่นนั้นเล่ายังติดตา

พันศร โขอาผู้ฉวยแก้ว
จึงทำนายฝันไปมิได้ซ้ำ

ได้แหวนประดับลูกจะเป็นหญิง
ด้วยเป็นแหวนของพระพิทณุกรม

ศรีประจันรับพรหัวเราะว่า
ถ้าฉันนั้นมีลูกได้ชมเชย

๑ จะกล่าวถึงนางเทพทอง
ลูกนังอึดอึดดีไปมา
น้ำลายไหลรดถึงผิกระตือ

เหมือนหนึ่งตาหลวงเข้าประจำตัว
ปลาไหลไก่อกบทั้งเด่าผา
หยิบคำโตโตโม้เข้าไป

เจ็บปวดหลายเดือนติด
ทองลดทศมาสลูกถบย่น
บิดตัวเรียกผัวหาพ่อแม่

ผ้ายผัวพ่อแม่และข้าไท
บ้างก็เสกมงคลปราชช้าสาร
บ้างเร่งหมอดำเยออย่าแซ่เขื่อน

บ้างก็เข้าหนุนหลังนั่งเคียงข้าง

ฟังเมียเล่าแล้วหัวเราะว่า
ว่าเจ้าฉันนั้นหนาจะมีครรภ์

รูปร่างงามจริงตะเกลี้ยงสร
จะเป็นช่างไครนั้นไม่ทันเลย

ให้ได้เหมือนปากว่าเกิดพ่อเอ๋ย
ไม่อุ้มลูกใครเลยให้นินทา

ทั้งนั้นโตใหญ่จนคำหน้า
ให้อยากเหล่านื้อเหล่าตัวสั้นรว

ร้องให้ครางชื่ออันวอนผัว
ยังให้กินดละขั้วยังเป็นไป

แย้งบ้องนาไม่พอได้
ประเดี้ยวเหล้าสั้นไหไม่ชอกทัน

พระอำพระอ๊กออกแอตอยู่ตัวสั้น
พอใกล้ฤกษ์ยามนั้นเจ็บหนักไป

ร้องเบือนเขื่อนแซ่ไม่เอาสำได้
วิ่งควั่นครุ่นไปทบนเรือน

เอาเบียบบนลานเห็นบปลาเกลื่อน
ซุ่มท้องร้องเตือนลูกขวางตัว

นางเทพทองร้องครางพลางกลอกหัว

จิกหัวแล้วเป่ากระหม่อมลง

หมอตำแยแยงแย้เข้าคร่อมท้อง แม่นางเทพทองเข้าข่มสิ่ง
 ตัวสั้นห้วนไหวมิใคร่ลง หมอตำแยว่าตรงแล้วข่มมา
 ยายคงโก่งโค้งโขยงข่ม เลี้ยงผลุดนอนล้มไปจมน้ำ
 ลูกร้องแงแงแม่ล้มดา พอช้างเผือกเข้ามาถึงวนันน
 นางเทพทองเหลียวหน้าควาลูกชาย พลิกคว่ำพลิกหงายอยดวสัน
 ทุดลูกบดสีเหมือนนฝน หวลานในครรภ์ดวงเดือน
 เลี้ยงแรงอุ้มท้องประคองมา ชกโคตรแม่อายหมาขเรื้อนเบื้อน
 เลี้ยงมันไว้ใสอายเพื่อนเรือน หัวเหมือนโคตรช้างไหนให้เกิดมา
 ตำแลงจงเข้าไปนอนไฟ แม่นมข้าไทให้รักษา
 อาบนานบ่อนข้าวทุกเวลา ไกวเปลให้เข้ามาทุกวัน
 บริบูรณ์พนเกิดกว่าแต่ก่อน เพราะบุญของลูกอ่อนได้สร้างสรรค์
 แต่เกิดมาเงินตราอุดมครัน ข้าหญิงชายนันมากมายไป
 เฝอญให้แม่เคียดเกลียดชัง แต่มงคงหาใครเสมอไม
 ป่วยตายายสบายใจ จะให้ขอหลานไว้เป็นมงคล
 แม่ฝันว่านกตะกรุมคาบช้าง บินมาแต่ทางพนาสนท
 พาไปให้ถึงในเรือนตน หัวล้านอกขนแต่เกิดมา
 เมื่อดกฟากฤกษ์พารของหลานชาย ช้างเผือกมาถวายพระพันวษา
 จงให้นามตามเหตุทงปวงมา หลานรักของข้าขอขนช้าง
 แล้วให้เอาเงินทองกรองใส่คอ กำไลมอลนขอทงสองช้าง
 กำไลเงินใส่เท้ากาบขาทาง ประวะหลาสองช้างแซนหลานยา

เอวลาดร้อยอ่อนจำหลักทับ
 ห้อยอยู่ตอแสงแกว่งไปมา
 นางเทพทองรองดำอายยาก
 ยึดไว้ไม้นิ่งละลึงทโมน
 ไม่มีใจที่จะใคร่เจ้าอุ้มชู
 ทำดาบ้องเบวแมวกินปลา
 พอลุนข้างสามขวบไปเที่ยวเล่น
 โนนแน่นแม่เอ๋ยอะไรนั้น
 นางแม่ห้ามว่าเอ็งอย่ากลัว
 เขาเป็นเศรษฐีมีชาติ

๑ จะกล่าวถึงทองประศรีมครรภแก่ งามแท้เผ่าผมกัสมหัน
 ผิพรรณดังสุวรรณมาทาบทา
 แก้มทั้งสองข้างดงปรางทอง
 ผิวนื้อเป็นนวลควรแลเลื่อง
 จำศีลภาวนาเป็นเนืองนิตย์
 ภาวนาบูชาด้วยดอกบัว
 จนท้องโตใหญ่ได้สิบเดือน
 ลมกัมมชวาดพดกลีบกลาย
 เจ็บทองรองแรกอยู่เวยววาย
 ญาติกาทำไทมาชมชาน

พริกเทศประดับกัลมังหา
 ยิ้มหัวหาหาอำปากโจน
 ช่างเดินหยกหยกเหมือนดลกโชน
 อ้ายฉโลนที่ไหนดั้นได้มา
 เหมือนค่างกรอกหลอกกุดชายน้า
 อ้ายตายहांด้าแข่งไม่เว้นวัน
 เด็กเห็นก็กลัวจนตัวสั่น
 มันอำปากยิงฟันซ้ำพรันใจ
 ขุนช้างลูกเจ้าขรวบ้านรวใหญ่
 อย่างกุดขวางหลักไปให้เขามา ฯ

ดวงหน้าดงจันทร์เมอวนเพ่ง
 เตานมทงสองกครตเคร่ง
 คบปลั่งเปล่งน้ำชมพอส่มตัว
 นอมจคนบนวชนเหนือหัว
 ไม่กลัวที่จะเป็นอันตราย
 บุญเดือนจะคลอดลูกสืบสาย
 ลูกนบ้ายศิระลงทวาร
 ปู่ตาย่ายายอ่องทองบาน
 หมอตำแย่งนง่านเข้าฉนแปร

ถึงทุกยามยามปลอดตลอดงายตาย ลูกนั้นเป็นชายรองแหวแหว

พบ้านาอามาดูแล

ล้างแช่แล้วก็สั่งให้แม่นม

ทาขมิ้นแล้วใส่กระดังร้อน

ใส่เบาะให้นอนเอาผ้าห่ม

ปู้ย้าตายายสบายชม

เรอนผมน้ำรักดังผลกบว

เอาชนใส่อุ้แล้วแกว่งไกว

แม่เขานอนไฟให้ร้อนทั่ว

เดือนหนึ่งออกไฟไม่หมองมัว

ขมิ้นแบ่งแต่งตวงน้ำเอ็นดู

พ่อแม่ปรึกษากับยายาย

จะให้ชื่อหลานชายอย่างไร

ฝ่ายดาต๊ะเกเป็นหมอดู

คิดคุณเลขอยู่ให้หลานชาย

บิชาลวณองค์การเดือนห้า

ตกฟากเวลาสามช่นฉาย

กรุงจนเอาแก้วอนแพรวพราว

มาถวายพระเจ้ากรุงอยุธยา

ให้ใส่ปลายยอดพระเจดีย์ใหญ่

สร้างไว้แต่เมื่อครั้งเมืองหงสา

เรียกวัดเจ้าพระยาไทยแต่โรมา

ให้ชื่อว่าพลายแก้วผู้แว่วไฉ

แล้วเร่งรัดจัดแจงแต่งบายศรี

เงินทองของดีมาผูกให้

กล้วยนาแตงกวาเอามาใส่

รูปเทียนดอกไม้หลายพรรณ

ให้หลานใส่เสมาประวะหล้า

กำไลทองคำงามนิคฉนั้น

บ้างว่าทองผูกสองข้างแขนนั้น

สายกุศันทองแท่งดังเกล้งทำ

เอวคาดสร้อยอ่อนช้อนดอกลอย

ฝังพลอยมรกตสีสดซ้ำ

ผูกลูกพริกเทศด้วยทองคำ

กำไลตีนนากเห็นหลากตา

จัดแจงแซกนึ่งเป็นวงกัน

พงศ์พันธุ์พร้อมอยู่ทงปู้ย้า

ยกบายศรีแล้วโหชนสามลา

เวียนแว่นไปมาให้เอาชัย ฯ

๑ ศรีศรวันนฤกษิตแล้ว
ขวัญมาอยู่ส่นกายให้สบายใจ
ขวัญเอ๋ยเจ้ามาเกิดพ่อก
มาชมพวงแก้วแล้วพวงทอง
ครั้นแล้วจงให้ออกสามท
ให้ชันษายืนหมื่นปีไป
ครั้นทำขวัญเสร็จสำเร็จการ
จนอายุพलयแก้วได้ห้าปี

๑ จะกล่าวถึงนางศรีประจัน
ยन्दรินเริงบนเทงใจ
เจียรนากัณฑ์จะกลน
กลิ้งเกลือกเสื่อกรองกองทั้งเรือน
ปู่ย่าตายายทั้งพ่อแม่
ต่างมาพร้อมกัน ในทันที
บ้างเอาเบาะขนควรงบงบน
ออกทำวหาวเรอเฮ้อเอ้อไป
ควาเหล้าเข้าปากเคียวหมากชา
ชวนคนมาดำปุกลูกโก่งโค้ง
เมาเหล้าเข้าหนกยักสุม
ปู่ย่าตายายสบายใจ

เชิญขวัญพลายแก้วอย่าไปไหน
ชมช้างม้าช้างไททอง
อย่าเที่ยวล่ากะเกณฑ์ตระเวนท่อง
ข้าวของเหลือหลายสบายใจ
ดบอคคโบทควนเจิมพัศตร์ให้
มีชัยชนะสวัสดิ์

วงศ์วานปรีดเปรมเกษมศรี
พาทเคลวคล่องว่องไว ๆ
เมื่อเจ้ามครรภาทองโตใหญ่
ถวนกำหนดได้ถึงสิบเดือน
ลูกขนถบย่นจะคลอเคลือน
จิตประหวนพื้นเพื่อนไม่สมประดี
หมอดำแยแม่มดทตอม
พี่บ้าน้ำอาทงชาไท
ปากบ่นพึมพำไม่เอาสำได้
หากมาทำไมอายขุนโรง
ลูกขนเด่นร่าอยู่โหยงโหยง
ปะติโปงเท่งโปรงร่าช้อยไป
พ่อหลวงมาช่วยคุ่มหาเป็นไรไม่
โปรดเกิดอู่พ่อข้าให้หัวขาดนโรง

มึงอย่าร้อนใจฟังว่า
 ศรีประจันเจ้บทองร้องโง้งโคง
 เขาลอมซอมซมอยู่พลวน
 นอนหงายตะกายร้องวาวา
 อาบนาแล้วซาทาซม
 แม่นมซาไทให้เลี้ยงดู
 สำเร็จเสร็จพลันทนใด
 แม่พอกกริดงดวงตา
 ป่วยดาทวดมาทำขวัญ
 เลียงมากได้หาขวบปลาย
 ทรวดทรงสังศรีไม่มีแก่น
 ผนสลวยส่วยข้างามเงา
 สอนเย็บเก็บปักหักทองขวาง
 เขาเย็นออกไปเล่นเก็บดอกไม้

๑ จะกล่าวถึงพลายแก้วกับขุนช้าง ทั้งสองข้างออกไปเล่นกับบ่าวข้า
 พบขุนช้างพลางพูดจา
 พลายแก้วกินเหล้าเขาตาออก
 ยนกูเมาหนักหนาจนตาขึ้น
 จงเอามือพลายแก้วลงจตชน
 ถ้าใครทรยศกัดต่อเกลอ

ลูกชนหลกผาอยู่โง้งโคง
 หมอตำแยเข้าโหยงแล้วซมมา
 ดงยามนันทกษป่ลอดคตลอดแล้วหา
 เป็นหญิงโสภาน่าเอ็นดู
 เอานมให้กินแล้วใส่อุ
 กินอยู่เป็นสุขทุกเวลา
 ค่อยจำเรียววัยชนใหญ่กล้า
 เลียงน้ามได้เป็นอันตราย
 แหวนทองผูกพันเขาเหลอหลาย
 รูปกายงามยงพร่งเพรา
 อรชรออนแอ่นประหนึ่งเหลา
 ให้ขอเจ้าว่าพิมพ์พิลาไลย
 ทรนราวคราวนางไม่เปรียบได้
 ทฆางวดเขาใหญ่อยู่อุดรา ฯ
 ไปขอเหล้าเอามากินด้วยกัน
 ขุนช้างวางหงกจนหัวสั่น
 เทเหล้าใส่ขันชวนเป็นเกลอ
 เราขอต่อกันจนตายเห่นอ
 ให้เทพเชอสังหารมลาญชวน

อนาบทองครกขทงสหม
 ขอให้ลัดมารดาหารอยกลับ
 พลายแก้วกนเหล่าเจ้าดาออก
 นางพิมพิลาโลยชอบใจอ
 แล้วนางเล่นหุงข้าวต้มแกง
 นางเล่นทำบุญให้ทาน
 ชุนช้างนั้นเป็นสมภารมอญ
 พลายแก้วนั้นเป็นสมภารไทย
 สวดมนต์ฉันเสร็จสำเร็จแล้ว
 เราเล่นเป็นผัวเมียกันเถิดรา
 นางพิมพาไปอายนอกคอก
 พลายแก้วว่าเล่นเถิดเป็นไร
 ตัวข้าจะย่องเข้าไปหา
 ทงสองคนรบเราเฝ้าชวนนาง
 นางตลาดกวาดทรายกลายเป็นเรือน พุนชนกล่นเกลื่อนดังฟูกหมอน
 นางพมือนอนพลาถกลางดินดอน เจ้าชุนช้างหัวกล่นเข้านอนเคียง
 พลายแก้วโดดแหวกเข้าแทรกกลาง ชกหัวชุนช้างทกลางเกลี้ยง
 ชุนช้างทำหลับอยู่กับเตียง
 ชุนช้างร้องก้องกู่ไวย
 ลูกชุนงุ่นงานเทียวชานร้อง

อย่าให้แคลวคอกเป็นแม่นมั่น
 จมเอาเหล่าในชนจนควนคอ
 ชุนช้างวางบักตาปอหลอ
 สมนาน้ำมันหนออายจณทาล
 กวาดทรายจัดแจงเป็นรวบ้าน
 ไปนิมนต์สมภารมาเร็วไว
 ไม่พักโกนหัวกล่นสวดมนต์ใหญ่
 จัดแจงแต่งให้ยกของมา
 ฝ่ายข้างพลายแก้วอุตราว่า
 ชุนช้างร้องว่าข้าชอบใจ
 รูปชวหัวกล่นกล่หาเล่นไม่
 ให้ชุนช้างนั้นไซ้เป็นผัวพลาถ
 จะไปลักเจ้ามาเสียจากข้าง
 จึงหักใบไม้วางต่างเตียงนอน
 พุนชนกล่นเกลื่อนดังฟูกหมอน
 เจ้าชุนช้างหัวกล่นเข้านอนเคียง
 ชกหัวชุนช้างทกลางเกลี้ยง
 ฝ่ายนางพมือนอนเคียงค้อยเมียงมอง
 ชโมยลักเมี่ยงจากห้อง
 เรียกหาพวกพ้องให้ติดตาม

อายเด็กเด็กกราวเกรียวบัดเดียวใจ พวกขุนช้างรักไล่ไม่เซ็ดขาม
พอทนพวกพลายแก้วแล้วเลยลาม ถอยทถอยปามเซาตกัน

จุมุกครากปากแตกจนเลือดไหล บางก็วิ่งร้องไห้ไปควั่น

เรียกหาพ่อแม่อยู่เจียน

จนผู้ใหญ่ชวนกันมาห้ามไว้

นางพิมดำให้ไต่ตายโหง

พวกอายโลงโคงกูไม่เล่นได้

อายหัวล้านชดถ่มน้จโร

แล้วพาฝูงเข้าไทไปเรือนพลัน

เจ้าขุนช้างหัวฟกวิ่งตกใจ

ซาไทก็กลัววิ่งควั่น

ฝนไหลไล่ทาตาเป็นมัน

ยิ่งพ่นแลบลิ้นแทบสิ้นใจ

ท่านผู้ฟังทงสนอย่ากินแหนง

จะประดิษฐ์คิดแต่งก็หาไม่

เด็กอุตริเล่นหากเป็นไป

เทวทูตดลใจให้ประจักษ์ตา

เด็กเล่นสิ่งไรก็ไม่ผิด

ทจริตก็เป็นเหมือนปากว่า

อันคตมแต่โบราณมา

ตำรานมอยู่ในสุพรรณ ฯ

๑ ครนอยู่มาขุนศรีวิชัย

กับเมयरักร่วมใจทงสองนั้น

จึงปรึกษายินยอมลงพร้อมกัน

ว่าขุนช้างลูกนั้นจำเริญวัย

ควรจะเข้าไปเฝ้าพระพันวษา

ถวายตัวลูกยาจึงจะได้

ให้เป็นข้าบาทบงสุ์ ทรงชวงไซ

บึงไฉความผิดจะติดตัว

ปรึกษากันพลันสั่งชงข้าไท

ให้พาไปอาบน้าแล้วดำหัว

ทาขมิ้นผัดแบ่งแต่งตัว

เอามุหน้ายบายทวงจนท่ายทอย

กำไลทองสองเส้นแน่นสองแขน

ให้ถือแหวนเพชรยอดสอดใส่ก้อย

ดูเหมือนลูกเสือปลานยนต์าลอย

วิ่งร่อยร่อยยกคอเข้าหอกกลาง

จึงให้หาอุปเท่ห์ทั้งดอกไม้ว
ทั้งเสียบยงเลียงกันตามทาง

เพื่อลูกชนนังตีปคม

ข้ามธารผ่านทุ่งมุ้งทวไม้ว

ครันดงวัดธรรมากยบยง

เจ้าขุนช้างกะจืดกับบิดา

ชาวบ้านรานตลาดพอผาดเห็น

เด็กอะไรหัวล่อนกล่อนสุดใจ

จะว่าค่างฤๅลึงวงมาเกิด

ชายหญิงวงหัวร่ออย่างองัน

พวกขุนนางต่างคนทคอยเฝ้า

ขุนช้างน้อยพลอยประหม่าละล้าละลัง

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงภพ

ทุกประเทศเขตชนบทลีลา

ต่างถวายเครื่องราชบรรณา

พระเดชปกแผ่เป็นนิรันดร์

ชาติเชษฐาเป็นสุขไสมนัส

กรุงศรีอยุธยาสถาพร

เสด็จในพระที่นั่งบัลลังกรัตน

นอมเคียรหมอบเฝ้าเจ้าธานี

ไล่พานจัดไปตามเยี่ยงอย่าง

ให้ผู้ช่างพลายนัน้มาทั้นโต

ความขบือออกจากบ้านรวใหญ่

บ่าวไพร่รุ่งม่งามตามกันมา

ปลงช้างช้างมั่งแมนาหน้า

ข้ามท่าคอยเจ้าในกรุงไกร

ร้องว่าเป็นเวทนาน่ามันไ้

แลไปเหมือนหนึ่งหลอกบอกเพื่อนกัน

อายผ่นอกละเมิดทไ้ไหนบั้น

ตจนพ่อลูกนนั้นเขาในวง

พอเห็นเขาทหวเราะราวจะคลั่ง

เขาหมอบชิดติดหลังบงบิดา ๖

เลิศลบบสยบเสียงทงแหล่งหล้า

ออกระอาอ่อนเกล้าอภวนท

ขอชนอยุธยาทุกเขตชนท

เกษมสันตทวหน้าประชากร

สืบพระวงศ์พงศ์กษัตริย์มาแต่ก่อน

สโมสรไสมนัสสวัสด

พร้อมชนัตนวลอนงค์สังคร

ทุกหนาทพร้อมพรวักพนักงาน

แต่ละหน้าหน้านวลควรสวาท
ดังดาวล้อมไขในคณานต์
ทั้งพวกจำเรียงเคียงดนตรี

ผลิตเพลินเจริญราชหฤทัย

พระสุริย์ฉายบ่ายแล้วสีมอแสง
บทจรสัสดรงพระคงคา

ทรงสัคนธห้อมฟุ้งจรรุ่งกลิ่น
จับพระแสงนาคาหน้าดังเป็น

สนั่นเสียงแตรส่งขประดังกอง
ตำรวจหน้าธาราชากรนน

ประทับเหนืออาสน์เอี่ยมลอออ่อน
จิงขุณศรีวิชัยใจภักดี

ยกพานชูปเทียนแลดอกไม้ม
ขุนช้างหมอบชิดกับบิดา

๑ ครานันพระองค์มูทรงเดช ทอดพระเนตรเห็นดอกไม้ชูปเทียนถวาย
ทั้งขุนศรีวิชัยกับลูกชาย

ฮ้าเฮียอายขุนศรีวิชัย

ดูหัวหน้าส่มเพศเวทนา

ฤาถูกหลานว่านเครือของมึงเอง
จะเอามาให้กูฤาว่าไร

บำเรอราชหฤทัยเกษมศานต์

หมอบกรานคลานเฝ้าเป็นเหล่าไป

ก็เรอรับขับประสานชวนไข

นางในปฏิบัติเป็นอัศรา

จะประเวศออกทพระลานหน้า

ไซสุหร่ายธาราลงชำเซ็น

พระภูษาดอกกนิรเด่น

พองวนเย็นออกหน้าพระลานพลัน

ประโคมฆ้องกลองชนะครุฑครัน

ต่างกมเกล้าอภิวาทอญชล

ดังพระยาไกรสรราชสัห

กับขุนช้างคลานรุดตเข้ามา

เขาไปตงไวทตรงหน้า

ภาวนาคิดกลัวแทบตัวตาย ๗

แย้มพระโอษฐ์อภิปรายประภาษมา

นมนมพาลกใครเข้ามาหา

เป็นเชอวงศ์พงศ์คำของผู้ใด

หัวล้านโจงเหม่งไม่เอาสำได้

มีรูปเทียนดอกไม้ได้พานมา ๗

๑ ครานันขุนศรีวิชัย
ขอเคชะพระองค์จงกรุณา
ขุนช้างบุตรข้าพระพุทธเจ้า
ด้วยชะตาราศีมีลาภสักการ
แต่เกิดบุตรขุนช้างคน
วิธควายช้างมาเข้าไท

๑ ครานันสมเด็จพระเรนทร์
เออหวัดสมเด็จพระเวทนา
เดียนมนยังเด็กเล็กอยู่
เองเลี้ยงไว้ก่อนอย่ารอนรน
ตรัสพลางทางสั่งพนักงาน
พ่อลูกกราบงามลงสามลา

กราบลงทันทันใจแล้วทูลว่า
อันข้าอยู่ไต่บทมาลย์
ขอทูลเกล้าถวายไว้เป็นทหาร
มาตีโพธิ์สนมการพระทรงชัย
เงินทองของตงนอยใหญ่
มีพอที่จะได้กได้มา ฯ

ฟังทูลทรงพระสรวลอยู่ร่วนรำ
แต่ได้ลาภอย่างว่าก็ชอบกล
จะมอบไว้ให้ก็ไม่เป็นผล
ไว้เมื่อจนเต็มใหญ่จึงให้มา
จดของพระราชทานทงเสื่อผ้า
ด้วยทรงพระกรุณาณินด ฯ

ตอนที่ ๒ เรื่องพ่อขุนข้างขุนแผน

๑ ครานนพระองค์ผู้ทรงภพ
ด้วยชาวทางทุ่งพรรณบุรี
จึงดรัสตรัสสั่งขุนศรีวิชัย
บอกอายขุนไกรใจฉกรรจ์
อีกหาวันก็จะออกไปแรมไพร
ให้หาที่ดอนใหญ่ใกล้ลำธาร
อายเหล่าอาสหาร้อยปลาย
แล้วพระองค์ทรงมินพระพักตร์มา
จงเร่งรีบรัดจัดกระบวน
อีกทั้งพลมาคชาธาร

๑ ฝ่ายพระยาเดโชผู้รับสั่ง
สั่งการนายชำนาญในทันใด
จะเสด็จปราพาสพนาวา
นายเวรกรรมวงศ์ได้ฟังการ
เขียนแล้วก็ส่งใหนักการ
สั่งให้นายเวรมหาตไทย
ฝ่ายว่านายเวรมหาตไทย
บัดนี้จะเสด็จเมืองสุพรรณ

ปรารภจะประพาสพนาศรี
ว่ากระบอเถื่อนมอญมากครัน
มึงเร่งกลับไปสุพรรณนั้น
ให้คุมไพร่พวกมันไปเตรียมการ
ล้อมไล่มึงถึงสาเกล้าหาญ
จะตงค่ายรายด้านลานพลับพลา
ให้เร่งได้ฝูงควายมาไว้ทำ
ตั้งพระยาเดโชผู้ชัยชาญ
เลือกกลิ่นชาวเจ้าเหล่าทหาร
ให้พร้อมในหัวเวรจะยกไป
มาทิมดาบกรมวังหาข้าไม่
รับสั่งให้หมายทั่วพนักงาน
ล้อมไล่มึงถึงสาเกล้าหาญ
เขียนหมายลงลานลงทันใจ
รับหมายเดินทางไม่ช้าได้
เร่งหมายบอกออกไปให้ทั่วกัน
เอาหมายไปเรียนท่านผู้ใหญ่
ในหัววันตามทิมหมายมา

๑ ครานนเจ้าพระยาจักร
พันทูลหม่อมจันทน์
เรียกทงพนเภากับพันภาณ
เกณฑ์ช่างมาณคนสิบต้นไป
สั่งให้พันจันทน์แดงทาง
ประมาณทางกว้างได้สักแปดวา

๑ ฝ่ายว่าขุนศรีวชัย
ข้ามทุ่งมุ่งมาเมืองสุพรรณ
ให้ขับช้างกระบี่มาดงบ้าน
สั่งให้ทนายนั้นถือไป
ทนายรับหมายแล้วไคลคลา
สั่งให้ขุนไกรในทันที

๑ ครานนขุนไกรใจหาญ
สั่งนายหมวดพลันหันไค
สั่งเสร็จพอเวลาเข้าได้ไฟ
กับนางทองประศรีภริยา
ให้มล้างคนนั้นสนั่นดัง
สยดสยของพองชนทุกคนไป
ทองประศรีนอนหลับแล้วกลับฝัน
สะดุ้งพ่นตนชวนให้ครนคร้าม

ครนแจรงคแล้วให้หา
พร้อมกันทศาลาลูกขุนใน
เอาบาญชกลอ่านหาชำไม่
พันทงงานของใครให้รับมา
ให้ราบรณพันถางให้หนักหนา

จงเร่งรัดอย่าช้าในหัววัน ๑
จ้ชางวางไปกับลูกนั้น

จนตะวนสนแสงลงลับไพร
เขียนหมายลนลานไม่ช้าได้
ถึงท่านขุนไกรผู้กต
วงมาครหนงกต

แจรงเร่งตามมีในหมายไป ๑

รับหมายแล้วอ่านหาชำไม่
จงเทยวดิตตามไพรให้รับมา

ขุนไกรกเข้าในเคหา
ทงบุตราพลายแถวแวงไค

แมลงมุ่มดอกล่งหาหยุดไม่
เย็นยะเยือกจับใจไปทุกยาม

ความกลัวต้วสันตกใจหวาม
อารามตกใจปลุกซึ่งล้าม

ขุนไกรถามไปว่าอะไรเจ้า
ว่าพันฉันทกกระเด็นเห็นไม่

ขุนไกรได้ฟังดังโครมลาญ

ถ้าทำนายว่าร้ายไป

ไม่ร้ายดอกฉันใดจะมีสุข

แต่ใจคิดครุ่นนี้รอดตัว

๑ ครนรุ่งสางล้างหน้าควาพลายแก้ว สว่างแลวยังไม่ตนชนเจียวญา

อุ้มลูกประคองทั้งสองมือ

พลายแก้วลมตาควากอดคอ

ลูกชนทำไมยังไม่เข้า

ขุนไกรได้ฟังลูกชายว่า

อุ้มลูกเข้ากอดทอดถอนใจ

ด้วยรบสิ่งจำเพาะเจาะมา

น่าทแค้นจะห่างเชย

จึงเหลียวหน้ามาส่งทองประศรี

ยังเด็กอ่อนนอนนงระวิงระไว

ถ้าหากว่าผิดพลิงจงสั่งสอน

อุตส่าห์สอนวิชาบรรดาม

๑ ทองประศรีได้ฟังผิวสั่งสอน

ทั้งกอดจูบลูกยาเห็นอาลัย

นางจึงเล่าความฉันทกฉวนถ

ช่วยทำนายฉันทกให้แจ้งใจ

เอะจะมเหตการณ์เป็นข้อใหญ่

ทองประศรีทไเหนจะห่างตัว

เจ้าอย่าเป็นทุกข์จงฟังผิว

น้ำกลั้วกจะม้วยด้วยกระบอ

๑ สว่างแลวยังไม่ตนชนเจียวญา

ประจวบจับถือแต่เบาเบา

หม่อมพ่อจะไปข้างไหนเล่า

ดังพ่อเจ้าจะหนูลูกนี้ไป

ยกทนเกศาน้ำตาไหล

พ่อนมีใครจะไปเลย

สุดปัญญาพ่อแล้วพลายแก้วเอ๋ย

กระไรเลยวิปริตเห็นผิดใจ

ลูกของเราเท่านั้นเอาใจใส่

เจ้าเลี้ยงพลายแก้วไว้ให้จงดี

อย่าสละตตรอนให้หน้ายหนี

๑ ให้ลูกนสับวงศ์พงศ์พลายไป

เห็นผิดกว่าแต่ก่อนก่สงสัย

ดูพิไรนาคำว่าสั่งเมย

จะไปไหนไม่เหมือนครั้งนั้น
เขาประคองคนผัวทนนหิวเมื่อย
ยังคิดถึงวิตกเพียงอกหัก

พอแลเห็นหน้าผัวจนหัวทอง

๑ ครานันชวนไกรใจกล้า

ลุกออกจากห้องย่องเดินไป

เหลียวหน้ามามาดูเจ้าหลายแถว

น้ำตาคลอตาประหม่าหนัก

คุมคนออกจากเมืองสุพรรณ

ส่งไพร่ให้สำรวจจตรจตรา

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ทรงสวัสดิ์

ไสยาสน์เหนืออาสน์อลงกรณ์

ทรงสดับจาเรียงเสียงขับกล่อม

บำเรอราชบาทบงสุพระทรงธรรม

รวรรนชั้นกลิ่นบุปผากรอง

ทรงดำริราชการงานเวียงชัย

๑ ครันรุ่งเช้าม้ายเจ้าพนักงาน

กรมช่างจัดช่างทอวัด

จำตาบขวาซ้ายก็จ่ายเครื่อง

กรมช่างพลาญผูกมณฑา

วิปริตผิดทมาสั่งเสีย

ตัวไฟเลียลามไหม้ในใจน้อง

ผัวรักจักไปไกลจากห้อง

ทองประศรีเศร้าจกคิดแปลกใจ

นั่งผาควาดาบหาข่าวไม่

ให้อาลัยห้วงเมยละเหียนัก

สุดใจห่อแค้นเพียงอกหัก

ดัดรักหักใจแล้วไคลคลา

ถึงเขาพระพอดตะวันจะลับหล้า

คอยท่ารับเสด็จพระภุช

พูนพิพัฒน์ภิญโญสโมสร

ในแท่นทบวรจตรณอันพรายพรรณ

สะพรังพร้อมสาวสุรางค์ดั่งนางสวรรค์

เกษมสันต์สำราญหยุดย

ประทีปแก้วแสงส่องจรัสไซ

จนประทมหลับไปในราตรี

เตรียมการโดยกระบวนถ้วนถ

คนชครบทวดตรวจ

ชนเนืองมาวางไวข้างหน้า

เบาะอาณพานหน้าดาราราย

สองหูพุงามกรรอง

แต่ดวนข้างพระที่นั่งทรงพวงพลาย

พระที่นั่งพุทธานต์สำหรับเสด็จ

นายทรงบาศเป็นความัญชำนาญมา ได้ครยกรองนุ่งผ้าส่มบักลาย

ผูกทงพระที่นั่งกระโจมทอง

เบาะปักหักทงขวางส้างลาย วงพระสูตรรดกลองเป็นสองสาย

ผูกทงพระที่นั่งเถลิงศอ

พระที่นั่งประพาสโถงแรมทาง เชนยอิงพิงผ้ายพระปฤษฎางค์

หมอคความัญงลายใส่เสื้อ

เจียรबाटคาคกับบนเหน่งพลัน กระจรเลือกถวนแต่ดวด

ถดมาข้างทงต่างกรม ขาไทเถณพระดมอยอองม

ทงข้างดงข้างกนนนมกม หมอคความัญขบชอยุครบครัน

หน้าข้างส้างถวนเหล้าทหาร เพียงจะราญรอนรบภพลวรค์

กระบวนข้างพร้อมสัรพนับพลัน จังจตสัรรอสัรทตวด

พระยาศรีเสาวฟ้าหัจดมาตนิ หลวงทรงพลเตรียมกระบวนเป็นถวนถ

ให้นายมาผูกมาพาช ถวนขบชเคลวกล่องว่องไว

มาตนิพระทงดวประเสริฐ ลาเลศทงสองมองใส

ผ่านดำชำเหลองเรื่องวิไล สูงไคส้ามศอกโดยประมาณ

ผูกเครื่องกตนิฝรั่งเศส อย่างเทศพรรณรายนายนาน

พระแสงเป็นซ้ายขวาอาษาชาญ เบาะอานบักเอยมอุไรม

โกศลทองคล้องห้อยพลอยประดับ วาบวบจับกลมกำมะหยี่

ไหมทองถักบงเหียนแนมเนียนดี งามสั่มพาสทโสภา

มาหนึ่งชื่อว่าพลาหก

มาหนึ่งชอกระหนกภษา

นายมาจงบะครองทั้งสองมา

ขุนหมื่นชอชามาในกระบวน

ขุนนางชางตามเสด็จ

เตรียมเสร็จตามทฤถวน

หวพเพทยวสำรวจตรวจจำนวน

เวลาจวนก็พร้อมพลนิกร ฯ

๑ ครานนพระองค์มทรงเดช

ทุกประเทศภาลบสยบสยอน

ครนจวนแจ้งแสงศรีรวร

พระภุชเรตต์จตุตถสรชล

ไขสุหร่ายหยดย้อยเป็นฝอยพลอง

อาบละอองต้องพระองค์ดังสายฝน

น้ำกุหลาบหอมฟุ้งจรุงปน

ทรงสคนชาประทณกลินไธพาร

สาวสนมกรมในเบ้าขันดี

รำเพยพดเสร็จทรงสร่งสนาน

จับพระแสงข้างทมิฬนนาน

พระภูบาลออกทองพระโรงชัย

ชาวภาษามาลากเชญเครื่อง

คลานเอนงกันเข้ามาหาข้าไม

ทรงเครื่องตนสำหรับประพาสไพร

ตามพิชัยฤกษ์กำลังวัน

สนับเพลาเชิงอนชอนกาบ

พระภุษาเข้มขาบรวทองคน

ถลององค์ทรงประพาสในวันนั้น

กำมะหยี่สัถยชันพรรณราย

สายรัดพระองค์ทรงชางนอก

รวทองกรองดอกเนติฉาย

พระแสงนอยเหน็บพระองค์ทรงชางชาย

พระท้ามรงค์เพชรรายอร่าม

เรื่อง

ทรงพระมาลาพันดำ

ประดับบุษราคัมนาเหลือง

พระแสงดาบคาบค่ายทำลายเมือง

ข้างเยื้องเสด็จชนเกยพลัน

กลองชนะดงจำทำเชิญเสด็จ

ต่างถวายบังคมลงพร้อมกัน

ทรงช้างพระที่นั่งพุดตานทอง

กนกทองทวาทองธรณ

กระบวนหน้าเตรียมเสร็จเป็นเหล่าหลั่น

เสด็จจากเกยสุวรรณทัศน์

กระทั้งเตรแซ่มองช่องเสด็จ

ให้เคลื่อนโยธเป็นทิวไป ฯ

๑ เสียงกระดังคอช้างดังโหน่งโหน่ง ไหยังไหยังม้าวางควบอย่างใหญ่

เครื่องสูงบังแทรกอยู่ชั้นใน

คล้ายคลโยอันหาญฮึก

เสียงสนั่นครนครนภูมิตล

โล่เชนดาบดงทงหอกทวน

พลมารำเริงด้วยกำลัง

พลบันถอบันปลายหอก

พลทวนถอทวนกระบวนแซง

เสียงเอิกเกริกอึ้งคะนึ่งก้อง

ออกทุ่งมุงป่าพนาลัย

ผู้คนช้างม้าดาดาษ

นกหกตกใจผวาบิน

๑ พระเสด็จโดยทางพนมมาศ

ช่อชิตมิตแสงพระสุริยง

นกแก้วจับตนตมกาพลอด

สาธิตกาจับเกิดเข้าบังใบ

ธงทิวปลิวไสวไปโบกบน

กองกกอลหม่านอยู่สับสน

เสียงพลเพียงบถพพง

ตามกระบวนพยุหบาตรหน้าหลัง

พลช้างช้างดงทงกนแซง

พลดาบดาบกลอกออกเป็นแสง

พลดงเสือแดงดดาษไป

ทงฆ้องกลองดนตรีบีโนน

ตัดไปข้ามท้าวาริน

ฝูงสัตว์จตุบาทกตสัน

ไผฉินร่อนร้องระงมดง ฯ

ชมเถินเนินสระอาตร่มระหง

วิหคหงส์ร่อนร้องระงวังไพร

นกกรอดจับเถาดำลิ่งใหญ่

เขาไฟจับตนรกรฟ้าคุ

วายุภักษจับกิ่งแสงหัน
เคาโม่งจับโมกแล้วเมียงค
นกเขาจับช้อยขันทอง
คือนหอยจับเหียงเรียงราย
กระทางจับคัน โคนดินสอ
อัญชันจับเชิงบรรพต
ชมแถวแนวเดินเนินบรรพต
วงศ์เวงเชิงผาชาลาริน
เปลวปล่องช่องผาศีลาพระก
เต็งรังปริงปรประดูลาย
บางผลดอกออกช่ออรชร
บางทรงผลหล่นกลาดพสุธา
ลึงค่างบ้างชนิกครวญร้อง
กระด่ายเดินเม่นหม่ชนิล
ชมพลางมาในทางพนมชฎ
รบเร้งรพลสกลไกร
ให้ตงตาหนักหางลงกลางไพร
จิงตรสัสซุนไกรไปทนต์
แล้วส่งฤทธาณนต์ให้ทำคอก
ทงสองรับสั่งบังคมลา

เบญจวรรณจับหว้าอยู่เคียงคู่
กระลมพยับบนต้นโพบาย
คุเหว้าร้องจับหว้าแล้วผ่นผาย
กระต่าจับกระตังส่ายหมายมองปลา
บักก้อทองจนแล้วชนจำ
สร้อยอรัศาบลกพุ่มเรียงบน
เป็นหล่นลดซับซ้อนชะง่อนหิน
ดั่งเพชรนิลกระจ่างอยู่ทรวงพราย
เป็นตระพิกชะโงกเงอมดู่เหงนหงาย
งอกรายรมเชิงบรรพต
พระพายพัดขจรกลนบปผา
ฝูงทสาจับจิกเหล่าลึงชิง
หยักชมองหมายละมั่งลงหมอบนั่ง
โตตโผนโจน่วงด้วยตกใจ
เลี้ยวลัดตามเดินเนินไศล
ถึงดอนใหญ่ให้หยุดชิงโยธ
แรมอยู่ทในพนาศร
พรั่งน่มงไปไล่กระบอมา
เอาไม้บกรอบนอกให้แน่นหนา
ออกมาเร้งรัดจัดการ ฯ

๑ หลวงฤทธานนตบุรุษ

นายหมวดตรวจคนอยู่ณลาน

ให้ชำระฟุ่มพงดงชฎ

บ้างจกดอกบ้างออกไปเกยวลา

บ้างพันบ้างถากบ้างลากนุด

ให้ตั้งคอกใหญ่ไว้ตรงกลาง

บ้างไปทงเถาว์ลยชนชะเนาะ

ทเห่นดเห่นอยเลอยลากอวารณ มุลนายตตอนตองกาวยาว

บ้างเห่นอยนักหยดพกลงนอนกรน ถูกนายหมวดหวดกนตงชวบ

ชวาว

ต่นวงคกใจไปเป็นระนาว

บ้างฉวยนุดยุดลากกระชากอาด

ทำคอกดอกหลักลงใหญ่โต

ฉตรวจกวดชนันรน โบยต

ถึงจะเบอเหลือทนก็จกใจ

ฝนตกห่าใหญ่ลงในดง

บ้างชุกช่อนเข้าไปนอนในไพรวัน จนสายัณห์หยุดงานสำราญใจ

บ้างเกบฉกหักฟันบางขนเยยว

บ้างหงษ์ช้วนอนหลับกับเตาไฟ

๑ ครานนขุนไกรพลพ่าย

แล้วพาพวกอาสาหารอยคน

มาเรียกพวกล้อมวงอลหม่าน

บันดำนแผ้วถางต่างตรวจตรา

แต่งตัดเริงรามหนามหนา

บ้างจุดพงเฝ้าเฝ้าแล้วทำทาง

บ้างปักบ้างชุดอยู่อย่าง

บ้างถากถางตัดฟันแล้วบนรอน

ผูกเป็นเปลาะบ้างรัดมัดเป็นท่อน

มุลนายตตอนตองกาวยาว

ถูกนายหมวดหวดกนตงชวบ

ชวาว

เกรียวกราวสำราญพาฮาเฮโล

พวนชาติไม้ลัดเอาร่องโล

บ้างให้บ้างรองอยู่กองไฟ

คนละที่ส่องทียกมือไหว

น้ำตาไหลหลักหลบกระทบกัน

เดินหลงลมกลองอยู่ดวสัน

จนสายัณห์หยุดงานสำราญใจ

บ้างกเทยวคนควาหาเบ็ดไถ่

บ้างเห่งอไหลเต็มอ่อนลงนอนกรน

ครนรุ่งเช้าเรียกทนายอยู่สืบสน

เทยวไล่คนกระบอออกองไป

ลอคลัดศักดิ์ทางในกลางดง
ให้ร้องก้องสนั่นทนมไพ
ควนคุ่มกลุมกลบตลบไป
ไม้ไผ่ไผ่หมื่นยับอรัญญา
เนอเบอเสอสาวกวางทราย
ลึงค่างโลดโผนโจนจากไม้

กระบือเถื่อนใหญ่่น้อย่นับร้อยพัน
ตกใจด้วยไฟนั้นไหม้ทง
บ้างแหงนหงายลองเซงเบ้งบิด
เสียงเขากระทบกันสนั่นบ้า
ฝูงกระบือยดเยียดเบียดกัน
ทงมาล่อของกลดงตะขาบไฟ

๑ ครานันต์สมเด็จพระพันวษา
เห็นกระบือใหญ่่น้อยสักร้อยพัน
จึงตรัสว่าเฮ้ยเฮ้ยอายขุนไกร
มึงไวใจแต่ไพร่ให้ไล่ควาย

๑ ขุนไกรไต่ย่นพระโองการ
พวักไพร่ให้ฉาวเกรียวกราวมา
ต้นครนโลดโผนโดนโดนโต
มันไล่ชีวิตผู้คนอดหม่าน

เวียนวงตามเดินเนินไศล
จุดไฟเผาทงเป็นวงมา
เปลวไฟโพล่งพลามลามบ้า
งูเห่าเด่าฝักกับบรรลัย
หมั่มหมั่มกระต่ายไม่อยู่ได้
นกหกตกใจไปทั้งดง

หวาดหวอนวังกระเจิงละเลิงหลง
เสียงคนให้ส่งก็ตรงมา
อายเพื่อนกันร่นขวดขนมาหน้า
บ้วนบ่นเป็นบ้าละลานใจ
เสียงคนให้สนั่นหวนไหว
อ้ออ้งคะนึ่งไปในไพรวัน ๑

เสด็จบนพลับพลาแลวฉินฉิน
ยดเยียดเบียดกันอยู่ขุนวาย
เป็นไรมืดอนให้เข้าค่าย
มึงลอยชายอยู่เปล่าไม่เข้ายา ๑
แผ่นทะยานจับหอกออกยื่นหน้า
ฝูงกระบือเป็นบ้าอยู่ลนลาน
อ้ายงตนไกรทอออกหน้ากล้าหาญ
ขุนไกรก็ทะยานออกยื่นรับ

ถิบโดดโลดแทงเป็นกัณฑ์

ถูกควายตายล้มลงย่อยยับ

ฝูงกระบือเจ็บคลั่งกำลึงตน

วิ่งแยกแตกกระจัดพลัดพราย

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงฤทธิ์

ดั่งลมกาลพานพัดพัดพระทัย

เหม่เหม่ดุด่าขุนไกร

แกลึงแทงเล่นกู่เห็นอยู่ต่อตา

เหวี่ยงเหวี่ยงเร่งเร็วเพชฌฆาต

เสียบใส่ขาหยั่งชนถ่างไว้

ฝ่ายพวกเพชฌฆาตอาจจะ

ได้ตัวขุนไกรมัดไฟล้มา

๑ ครานันฝ่ายว่าดาขุนไกร

ตัวสิ้นขวัญหนีเหมือนอนธก

หน้าขาดมดเมือดจนเลือดหาย

สิ้นสติตัวสิ้นขวัญไม่มี

โอ้อ่าอนิจจาจะอกเอ๋ย

เมื่อจะมานอนนกกพรันใจ

ทองประศรีแก้วพกฝนราย

กรรมทนพแล้วแก้วเพื่อนเรือน

เสียดหอกสนั่นอยู่ดับดับ

จะนับก็ได้สักรอยปลาย

แหกครันเข้าปากกันหาย

ทตายก็ตายอยู่เต็มไป ๆ

กรวโกรธตะพิฆะเพลิงไหม้

ไซ้พระสูตรเสียดประเปรียงมา

แทงกระบือน้อยใหญ่เสียดหนักหนา

จนแตกหนีเข้าป่าพนาสัย

พันให้หัวขาดไม่เสียดได้

รีบสมบัติชาติไทยอย่าได้ช้า

รีบสั่งแล้วตรงเข้าดุดคร่า

ตอกหลักแล้วว่าให้ถมลง ๆ

ตกใจดังจะยับเป็นมุขผง

จะดำรงกายนนักเต็มท

ภูตพรายในตัวก็หลักหนี

ดังจะดับชีวิในทันใด

กระไรเลยเกิดเหตุจนจนได้

เป็นลางใหญ่กู่ก้องในห้องเรือน

จึงแกลึงท้านายเสียดปั่นเบือน

เจ้านบวณแล้วจะเลื่อนเป็นปีไป

สดุดีแล้วแกวทอ้อย
 เป็นวิบากจะจากเจ้าจำเริญ
 อนิจจาถูกข้ายเล็กอยู่
 ชุนไกรกลางเกลือกกลางเสือกกาย
 อ่อนวอนเพชฌฆาตทงหลายว่า
 ท่านจงเอ็นดด้วยช่วยปราน
 ว่าข้าชุนไกรนั้นถึงกาล
 ให้เจ้าระวางตัวกลัวภัย
 โอ้ออนิจจาตัวถูกเขี้ยว
 มาตายอยู่ในป่าทนาถ
 ลูกแกวกมได้มาเห็นผ
 จงเรียกฤทธาณนคส์หาหมา
 หลวงฤทธาณนคส์ได้ฟังสั่ง
 เกลือเอ้อยอย่าอาวรณ์รอนรนไป
 อดสำหรับภริกรรมภาวนา
 ใครจะอยู่คาฟ้าทางตาปี
 ต้องจติจากสวรโรคชนฟ้า
 ชุนไกรฟังสหายค่อยคลายใจ
 ค่อยระงับดับความโศกา
 คิดถึงคุณพระพุทธพระธรรมนัน

ที่ไหนเลยจะได้คนไปรักใคร่
 สดใจด้วยต้องอาญาตาย
 ไหนจะรู้ว่าพ้อมาฉิบหาย
 ห่มพายนาดาลแล้วหาท
 ไหนไหนตัวข้าจะเป็นผ
 บอคนางทองประศรีให้แจ้งใจ
 ท่านประหารชีวิตให้เด็ดขัย
 ว่าแล้วว่าไรไม่สมประต
 กรรมสิ่งไรเลยไม่พอท
 ทราภจะเบ็นเหยือกแก่แรงกา
 ทองประศรีก็มีได้มาเห็นหน้า
 ช่วยบอกกับเมยชาให้แจ้งใจ
 นาดาไหลหลังไม่กลั้นได้
 จะเป็นห่วงบ่วงโยทำไม
 เมื่อเวลามาแล้วกลดท
 ถึงพระศุณอินทจรินทร์ยอมบรลย
 เกิดมาแล้วหาพ้นความตายไม่
 บรรยายสอนให้ทุกสิ่งอัน
 ภาวนาประนมมอถอมัน
 อภิวันท์พระสงฆ์ทรงศีลา

ทั้งคุณบิดามารดาเรศ

ขออำนาจจะประกาศแก่เทวา

ด้วยตัวข้าขุนไกรกระทำผิด

จะตายด้วยความสัจย์ปฏิญาณ

ปากว่าตาบีดจิตปลง

กมหนาหลับตาภาวนาไป

เพชฌฆาตฟาดด้วยดาบอันคมกล้า

ดวงจิตพอระงับดับลง

๑ ครานนหลวงฤทธาณนัต

เขียนหนังสือลับพลันทันใด

เอ็งเร่งไปสุพรรณบุรี

รับสั่งให้รีบเอาตัวมา

นายโหมรับคำแล้วอำลา

ได้มตเหินบ่หลงเกกงไป

๑ ครานนส้มเด็จพระพนวษา

ประพาสมาได้หลายราตรี

จึงตรัสสั่งพระยาเดโชพลัน

จะเลิกประพาสพนาลัย

พระยาเดโชให้บัตรหมาย

ดงรวมภูกระวางช้างมา

บังเกิดเกศก่อเกล้าเกศ่า

ให้ทราบทั่วฟากฟ้าสุมารา

ถึงชีวิตจะม้วยสังขาร

อย่างพงศ์พลายฝ่ายทหารอันชาญชัย

ระงับลงไม่พริ้นพริ้นไหว

ใดทีไหนวเขาพันลง

ขุนไกรชวาเป็นผุยผง

ท่ามะรงเอาศพไปเลี้ยงไว้ ๗

เห็นสหายของตนนนตักษย

แล้วส่งนายโหมมิได้ช้า

บอกนางทองประศรีเหมือนนกกว่า

บอกแม่รักอย่าให้เหนื่อยใจ

จัดแจ่งยามละว่าควาหอกลใหญ่

ประเดี้ยวใจเข้าป่าพนาลัย ๗

เสด็จประทับพลับพลาพนาศรี

พระภมจะคนเขาเวียงชัย

ให้ประกาศพลชนชน้อยใหญ่

กลับไปในวังพระสุริยา

ทั้งไพร่นายเตรียมกระบวณถ้วนหน้า

คอยท่ารับเสด็จพระภม

ครนรุงรางแสงเห็นกร
สระสรงทรงเครื่องเรืองมณ
ทรงช้างพระที่นั่งหลังคาทอง
ให้คล้ายคลึงพลสกลไกร
พลบันดาบดงทงทวนทอง
รับเร่งพลไกรโคลคลา

๑ นายโหมไปดงบานทองประศรี แกได้ตามทันทมิฬมณ
มิชระท้าวลสิ่งโรนนั้น
นายโหมพอจะบอกออกปากว่า
ว่าระหลวงฤทธาณนคใช้
หนังสือว่ามาดงทองประศรี
ต้องรับพระราชอาญาตาย
รับสั่งให้รับเอาลูกเมีย
ออกไปให้พ้นแดนสุพรรณ

๑ ทองประศรีแจ้งความตามหนังสือ สองมือซ่อนอกเขารองให้
โศกอาบมว่าจะบรรลย
นางครวญครรารว่าอยู่ว่าวุ่น
ไม่เจบไซเมื่อไปยังอ้วนพี
เสียแรงพ้ออยู่ยงคงกระพัน
คินนินเมยมันให้พรันใจ

พระเสด็จมทจรออกจากท
จรลชนประทับทเกยชัย
ม่านชดบคบองทงสองไร
ช้างแข่งม้าไซกตามมา
เป็นแถวต้องแต่ลวันเหล่าอาสำ
ดงกรงอยชยาด้วยฉับพลัน ๑

กนิหมากด้วยกนิอย่าเกรงใจ
นาตาคลอตาหลงเหลือ
แจ้งอยู่ในหนังสือมากมาย
อันชนไกรสามเพื่อนสหาย
เสียบไวหน้าค้ายกระบอนน
หนีเสียอย่าอยู่ทบ้านนั้น
หนังสือมาณวันจงแจ้งใจ ๑

กลิงเกลือกเลือกไปไม่สมประค
ไอ้พ้อคุณสุญหายตายเป็นฉิ
ไม่พ้อทถูกพันจนบรรลย
ใครใครทงนนั้นไม่สู้ได้
ครนบอกให้ก็ทำนายทายว่าดี

แต่ก่อนร้อนอะไรไม่พลงพลาด

ทอดหงุดหงิดเสียอย่างนี้

ยังจะถูกเขาริบเอาฉิบหาย

แม่ลูกสองคนเป็นจวนใจ

เหลียวขวามาดูเห็นเจ้าพลายแก้ว

เจ้ากำพร้าพ่อแล้วแก้วแม่อา

เจ้าพลายแก้วสะอึกสะอื้นนอน

ทองประศรีแลเห็นเศร้าเฝ้ารำพัน

เหยาเรือนจะเย็นเป็นป่าช้า

กรมการสุพรรณจะย้าย

ข้าไทได้ฟังทองประศรี

ชวนกันไม่กลั่นชงนาคา

อาศัยขุนไกรทุกตัวคน

พ่อไม่ถือโทษโกรธชง

จะไปไหนไม่มีใครขัดขวาง

แต่นมแต่เขาจะบเทา

๑ เย็นวันนั้นเวียงวังคลงนา

บ่าวไพร่ใหญ่น้อยสักรอยปลาย

ฝ่ายผู้รักราชการเมืองสุพรรณ

จะเขารับวันนาคิดจะไป

ควรจะมาประมาณไปถึงที่

นี้จะให้หันหน้าไปหาใคร

จะทรงร่างคางกายที่ไหนได้

นางสะอึกสะอื้นไห้ไปมา

รู้แล้วฤาพอนนสงสาร

พลางกอดลูกยาเข่าจากบสย

ไม่หลับนอนกันแต่จะโศกาลัย

กรรมทนต์แล้วจะทำนินใดดี

ฝูงข้าจะกระจัดกระจายหนี

ไม่อยู่นใดแล้วแก้วแม่อา

โศกร่ำไรไปหนักหนา

ต่างก็มาร้องไห้ขอร้อง

บางกัมาตตนแล้วบ่นถึง

ข้าไทได้ฟังทุกเวลา

เขาเกรงพ่อขุนไกรไปทุกหน้า

พวkb่าวไพร่บ่นบ่าอยู่ดูนวย ๑

กับตำรวจชายชวามามากหลาย

ให้รายรอบรวบ้านท่านขุนไกร

ว่าตะวันพลบค่ำจะเข้าได้

พรุ่งนี้จึงจะได้ทำบุญ

ครั้นแล้วจกกันให้กองไฟ

ลอมไว้ในเวลารাত্র

๑ ครานนฝ่ายนางทองประศรี

ดกใจลูกลมชมชาน

ขวยเงินส่องตุงกับกระบุงทะลุ

ส่องมือแหกช่องทางช่องแมว

โก่งโค้งลงมองทางช่องรว

จงลูกหลบแสงความแสงเคอน

แม่เอ๋ยชาวปลาร้าหมดสิ้น

เพื่อนเรือนแม่เมื่อช่วยเจองาน

พนบ้านชนตนไม้ไผ่หัวนอน

แม่ลูกเขาจะผูกเอาคอไป

โอ้วพลายแก้วของแม่เอ๋ย

ดกยากกรากกรำกับมารดา

ไต่ยีนนกยงทองร้องในไพร

ท้อคุณช่วยรักษาในราตรี

อยู่บนทางยามดกนางนภพรัน

เอาชายฉามมาผูกเลวลูกชาย

อีกชายหนึ่งกระหวัดรดมันคง

ไม่มีผาผูกเปลจะเห่ไกว

เร่งระรีบนำไพร่อย่าให้หัน

ทรงเงาเงาจะทำการ ๑

เห็นคนองมอยรอบบ้าน

สนลานอ้อมเอาเจ้าพลายแก้ว

เคาผาประปุโคดเรือนแหยว

บึงเงาเข้าแนวแถวเส้าเรือน

ลอคควออกมาหน้าคาเนื่อน

พบเพื่อนบ้านเก่าเจ้าชอทาน

ไม่มกินเขารบเสียทงบ้าน

ได้ข่าวสารผกับปลาแล้วคลาไคล

อสนวนนปลอบลูกอย่าร้องไห้

นางกอดลูกเข้าไว้แล้วไศกา

เกิดมาไม่เคยจะนอนป่า

กำพราเพื่อนแม่แม่ปราน

เหมือนเสียงตาขุนไกรทเป็นผ

อย่าให้สัตว์เสือหม่มากลากราย

ให้หวนหวนกลวภัยใจคอหาย

จะตกต้นไมตายมิไว้ใจ

ผกลงกับกิ่งตนไม้ใหญ่

ค้อยเอามืออุบไล่ให้ลูกนอน

พลายแก้วเฝ้าแต่ไศก
 คิดถึงพ่อขุนไกรให้รุ่มรอน
 ผุดลุกผุดนั่งไม่ตงค
 มดแดงมดคันมันคันท
 ลูกหาวนอนจะนอนก็ไม่ได้
 เอ็นตลกด้วยมาช่วยแล
 พ่อตายมิได้อยู่เรือนเหยา
 ลูกตามแม่มาก็น่ากลัว
 จะหลับจะนอนก็ไม่ได้
 มดขบแม่ตบให้ฉันท
 ทองประศรีไดยินเจ้าพลายว่า
 ลูกเอ๋ยมีกรรมทำอย่างไร
 ทงสองเห็นอ้อนอ้อนกันนอนไป
 พากันหลับไปมิได้ชา
 ๑ ครนรุ่งเช้าเวียงวังคลั่งนา
 กับกรมการสุพรรณบุรี
 ไล่จับโคกระบือช้างมา
 ลูกอ่อนเฒ่าแก่แซ่เซ่งไป
 ได้อเอนคนเรอนมาเขย่นตาม
 เงินทองของชาวบรรดามี

ชะวจะชาติสักรอยท่อน
 อารณับนไปไม่สมประด
 เกาหัวหนาบยุย
 ยงรบบนหวอยุ่นแน
 คั่นกันพันใจที่เคยแม่
 มดรังแกกตชาสักร้าหว
 อ้ายพวกเหล่ากรรมกรรมมันล่อมทว
 ลอดรวมาได้ใช้พ่อดี
 ยงรบบนได้อยู่หัวหว
 แต่พอรุ่งพรุ่งนี้จะหนีไป
 แล่นส่งสารดูยาน้ำตาไหล
 แม่ได้มดแล้วแก้วแม่อา
 ที่บนต้นไม้ไทรสาชา
 ตลอดในเพลารাত্র
 ดำรงจทมาแต่กรุงศรี
 เข้าบ้านทองประศรีในทันใด
 ผูกชายหญิงวงชักไขว
 ตกใจไม่เป็นสมประด
 มันจึงบอกออกความว่านายหน
 จึงให้ทำบาญชทงชาคน

แล้วชนบนเรือนท่านขุนไกร
พนักงานของใครมิให้ปัน
หอกดาบกระบี่ราชนาถม
ทองขาวทองเหลืองเครื่องติด
เงินตราหาพินันใส่กลัก
กำบันเครื่องเงินทองนั้นสองใบ
หูก้ายด้ายไหมใส่เกวียนลาก
ชนมาตรวจตราทศาลากลาง
คนหนึ่งถึงศรีอยุธยา
ส่งของทรมตาขุนไกร

๑ ครนรุ่งกระจางสว่างแล้ว
นางจะพาลูกไปกาญจนบุรี
มือกระเดียดกระบุงแล้วจูงลูก
เดินเลียบชายทะเลมาะเสาะสำคัญ
เห็นลูกมะละกอส้มอไข่
พลายแก้วเห็นแล้วกยन्द
โน่นแน่แม่เอ๋ยลูกไม้ป่า
ลูกอยากนกจกกันให้สิ้นใบ

รับได้เครื่องเรือนเกลือกกลั่น
ชนมานอกชานทำบาญช
แพรพรมสักหลาดกำมะหยี่
ถว้ยชามตามมีจดหมายไว้
สอดใส่ด้ายถักคตราใหญ่
ฉันทูญแจขนไปประทุกช้าง
ครกสักใส่แพทงโองอ่าง
สำเร็จแล้วก็วางชนช้างไป
เขามากราบเรียนท่านผู้ใหญ่
เขาไว้ในคลังตั้งบาญช ฯ

จะกล่าวถึงพลายแก้วกับทองประศรี
ก็บรรลจากต้นไม้พลัน
จิตผูกเกรงภัยให้นักพรน
ต้นดณลตบาพนาล
ตกดาดกลาดไปอยู่กับท
ชบออกทองประศรีไปทันใด
แม่ไปเก็บเอามาเถิดข้าไหว
แม็กเก็บส่งให้มิได้ช้า

ครนถึงหนองนาหยุดอาศัย
 เอาข้าวเย็นที่เหลือเมื่อค่ำมา
 พลายแก้วบิแล้วเอาข้าวเคี้ยว
 แกลงอยู่ไหนแม่ชาขอทาน
 ทองประศรีฟังว่านาตาไหล
 วงหันเขามาตาบองแบว
 พลายแก้วว่าข้าวเย็นกับปลาแห้ง
 ไม่ได้แกลงก็แบ่งแต่ปลาร้า
 ทองประศรีก็อดลูกเข้าโศก
 ลูกเอ๋ยตกลำบากยากไร
 ว่าแล้วก็พากันคลาไคล
 เห็นลูกร้อนแดดถนนแผดกล้า
 พลายแก้วเดินหลังรวงเอวแม่
 ร้อนเท่าเจ้าเดินเหยียบบกรวดทราย
 แม่ชาสุดปัญญาของลูก
 คอแห้งคร่องแครงแข็งใจมา
 ลูกก้าวยาวหนักก็จกล้ม
 แผ่นดินร้อนเหลือใจดังไฟแปลว
 เหนื่อยนักยกให้ชนชัหลัง
 ครนเมื่อยเข่าก็เอาชนบนบ่า

ค่อยสบายคลายใจชนหนักหนา
 คดไล่ห่อผ้าให้ลูกกิน
 แห้งเหนียวพนักใจรองให้दन
 ข้าวติดคอตาปลิ้นไม่กินแล้ว
 จะเอาแกลงที่ไหนพ่อพลายแก้ว
 แหว่แหว่เหมือนจะเหลือแต่เน้อปลา
 เรียวแรงมันจะมีญาแม่ชา
 ละลายน้ำให้ซาจางไวไว
 แม่มีรูจะเอามาแต่ไหนได้
 จนใจสันคิตของมารดา
 ตามทางหว่างไม้ไพรพฤษา
 เอาผ้าคลุมหัวให้ลูกชาย
 ห่อหุ้มหน้านิ้วหิ้วระทาย
 เจ้าพลายเห็นอ่อนอ่อนวอนมารดา
 เหลือที่จะลาเลื่อยเหนื่อยหนักหนา
 แม่เดินช้าช้าอย่าให้เร็ว
 เจ็บระบมดินแตกจนแผลกเหลว
 แม็กอุ้มไล่สะเอวต้องแต่งมา
 เอากระบุงถ้อบั้งไปข้างหน้า
 มือหนึ่งจับขาลูกยาไว้

ทำนางพุดองค่อยย่องเดิน
 ลุกพลัดจากบ้านวาไป
 เจ้าพลายลูกขนยงมนหน้า
 เจ็บขัดแข็งขาชาตันท
 แม่ลูกไปถึงบ้านกาญจนบุรี
 ในเมืองนมคนทคนเคย
 ด้วยผิวเคยบอกเล่าแต่เก่าก่อน
 ครั้นไปพบพวกห้องของขุนไกร
 นางค่อยทำมาหากิน
 ช่วยคนบ่าวไพร่ทำไร่นา
 มีคนนับหน้าถือตา
 ค่อยตั้งตัวทำกินเป็นถิ่นสบาย
 ๑ ทนจะกล่าวถึงนายจันศร
 อาจองคกงระพนชาตร
 เพื่อนชำนาญชำนาญในการปล้น
 เทยวดเรือเหินอโต้ได้พอแรง
 ตงกระพอกจอกงานชานกินเหล้า
 พันทะกังเล่นไม่เว้นวัน
 ประจวบกับลูกไฟจุดชด
 ถูกใครไม่เข้าเปล่าทุกตั้ง

ครั้นเมื่อเสด็จทะเลไกล
 ล้มกลิ้งอยู่ในพนาลี
 ร้องว่าลูกแทบจะเป็นผี
 ทนแม่ชಾಯ่าอุ้มเลย
 ทองประศรีบอกลูกว่าพ่อเอ๋ย
 แล้วเดินเลยไต่ตามเนือความไป
 ว่าญาติมีทตอนเขาชนไก่
 เขาก็ทำเรือนไหมได้ชำ
 เงินทองทรัพย์สิ้นค่อยเก็บหา
 ชอททางช้างมาแล้วควาย
 ทรัพย์สิ้นได้มาด้วยค้ายาย
 อยู่กับลูกชายมาหลายปี
 กล่าวหาญมาแต่ก่อนดังราชสีห์
 เคาอยู่ที่บ้านโป่งแดง
 รุกรันให้ฉาวเกรียวกราวแย่ง
 คบพวกเมืองกำแพงไว้อ้อมกัน
 อ้ายขโมยครั้นเมาก็จาละหวน
 ด้วยอยู่ยงคกงระพนไม่พริ้นพริ้ง
 ยิงกันอุดุดอยู่ผางผิง
 ต่างกำเรือบอองกระนังไป

๑ ครานันจันศรีผู้ใจกล้า
วันนั้นจะไปตบขันศรีวิชัย

มันเป็นพ่อของอายขุนช้าง
มึงมามากมายเป็นหลายพัน

เขาว่าบ่าวมากครันมันเคี้ยวรู้

พวกไพร่ยินยอมลงพร้อมคำ

บ้างถือหอกดาบปืนคาบหิน

เอาช้างมาเหวี่ยงเหยี่ยวย่ำรื้อ

นายจันศรีชนช้างวางหอยโหน

ดำกักรนส่งชนสัปคับ

๑ ครันมาถึงชายไพร่ใกล้สุพรรณ ปลงช้างรวมกันอยู่ในป่า

นายจันศรีปลุกศาลชนเพิงตา

ต่างคนเอาประเจียดแลมกคล

เหล่าชาวบตรพลพลการ

ทั้งกระแจะจันจนทนมันหอม

นายจันศรีตงนโมชนวันทา

พระอิศวรพระนารายณ์แลพระพรหม โคดมโยคฤๅษีสิทธิ

ครุบาอาจารย์ชานาญฤๅษี

อีกทั้งวิรุฬหกวิรุภักษ

เทวดาเดินทางนางธรณี

ว่าอายชาวเราหาถูกคิดได้

ที่บ้านรวใหญ่ในสุพรรณ

เมยมั่นชอนางเทพทองน

ไปช่วยกันชนมาล็กหาล่า

แต่พวกเราเท่านั้นเห็นพอปลา

ต่างแต่งตัวกำยำไม่ย่อท้อ

เข่นดินเต้าชนวนทวนฮ่อ

อายบ่าวฉวยได้ขอเถยมารับ

เพื่อนเอาปลายหอกโยนเข้าตาคับ

ไล่ช้างหยับหยับแล้ววางมา ฯ

๑ ครันมาถึงชายไพร่ใกล้สุพรรณ ปลงช้างรวมกันอยู่ในป่า

เอาผ้าขาวลาดดาดเพดาน

หอกดาบของตนชนบนศาล

คาวหวานรูปเทียนสว่างตา

พวกขโมยหอมลอมอยู่พร้อมหน้า

ชุมนุมเทวดาทงแปดทิศ

พระอิศวรพระนารายณ์แลพระพรหม โคดมโยคฤๅษีสิทธิ

พระจันทร์พระอาทิตย์เรืองฤๅษี

ฤๅษีฤๅษีชดริๅษีทั้งสี่

ท้าวกุญชรพาต้อทำการ

โอมทรงมหาทรงทุกแหล่งหล้า
 เมฆมืดหมอกคลุ้มคลุ้มดินดาน
 เสกแล้วให้กินคนละท
 ฤๅษเฒ่าเล่นขยับจับสายตา
 เสือผ้าอาวของประจำตน
 ล้วนหยกทรงจงกาดน้ำกล้ว
 อ้ายขโมยเดินแซงทั้งสองข้าง
 ถึงบ้านรวใหญ่ในมิชา
 ขาดยับทับพงดังเสียงโครม
 อ้ายเสือเอวอาปาบนบึง
 เสียงดังเกรียวกราวฉาวฉ่า
 ชาวบ้านต่างตื่นยงม่นมัว
 ๑ ครานชนุศรัวิชัย
 เทพทองขุนช้างยังโง่งโง้ง
 อ้ายขโมยรุกไล่ไขว่คว้า
 พุ่งซาดำแทงแกว่งคบไฟ
 ไล่จับผู้คนอลหม่าน
 ชาวบ้านตื่นแตกแหกรวอง
 บางกวงเสือกสนไปปลนลาน
 แบกลึงถูงยามไปตามมิ

ปลุกขนายเขี้ยวจากบนศาล
 โอมอ่านอาฬสขงสุรา
 ใจวิบหนเนอหนังหนา
 ต่างคกแต่งกายาไว้ครบตัว
 ผ่าประเจียดมงคลเอาคาคหัว
 จันศรไม่ชวนนำหน้ามา
 เร่งทะยานจับข้างเร็วเร็วหว่า
 เอาขวานหม่งผ่าประตุดัง
 โห้เราเราโถมตเรือ่นผง
 อดกระนิงชาวบ้านสะท้านกล้ว
 ตีเราเรามาเป็นหัวหัว
 จับตัวให้ได้คืบไฟโพล่ง ๆ
 ตื่นชนคกใจโคตเรือ่นโหยง
 ผัวผ้าโล้งโตงโตตเรือ่นไป
 ตีชายบ้ายชวาตะพัดไล่
 ตีฝาเคาะไม้ย่องกระนิง
 เสียงบันสะท้านสะเทือนผง
 ดกรานเรือ่นตงไม่ส่มประดี
 อุมลูกจูงหลานแล้ววงหน
 อพยพหลบหลืออยู่พนพัว

ยายลาวโตดผลุงหัวทลงชั้น
ยายเต่าวงวนอยู่กันรว

ยายมอญล้มผลุงกระบุงกลึง
ชายหญิงวงวอนไปตามบุญ
อายเจกกวยพวยชนบนดลึง
พลัดตกลงนาคาโง้งโค้ง

หลงร้องโลเลว่าตะเซ่นวดย
อายตาฟางวางเซ่อเงื่องมา
สำคัญว่าขโมยเอาซาหนับ
ลูกยอหล่นถูกหลังนั่งวอนง้อ
อแขนขงวงโดนอายโจรป่า
อายขโมยว่าทะเลประเดะสน
พวกโจรสืบสนอยู่กล่นเกลื่อน
ให้ฉาวกราวเกรียวเที่ยวคนไป

เทพทองร้องขอชีวิตกัน
ยื่นก้อเฒ่าเอาให้พอ
พวกขโมยจูงมาทกลางบ้าน
เทพทองร้องว่านลูกตัว
อายขโมยเอาไฟเข้าลนกัน
เงินทองข้าวของไว้ทใด

ติดดินมอควาเทยวหาผัว
รองโอยเจ้าชรวกกลัวเจ้าคุณ
อุยย้ายค้ายจริงตละกุ่ม
หลังไหลเปื้อนฝุ่นผลุนวิ่งโทง
ทงกางเกงประเลงวิ่งไปโล้งโค้ง
เลื้อกตะโพงเต็มหอบเข้าลอบปลา
มะจีใบไซบวยช่วยไอย่า
เอาคอผ่าเข้าไปในง่ามขอ
ตั้นถับไปมาตาปอหลอ
พ้ออย่าถองลูกนกสะบักจุม
นวยข้อมอดคร่ำว่าตาสน
ลูกชนชานชมวงงมไป
ตี่ฝาเคาะเรื่อนทุบโองไห
ครนจับไตแม่ลูกให้ผูกคอ
ขุนช้างกลัวตัวสั่นตาปอหลอ
เทพทองร้องขอแต่โทษตัว
อายหวล่านนฤาคอเจ้าผัว
ผัวกลัวเขาทงวงหนีไป
มึงจะทนฤาจะบอกออกความให้
มัดแขนแอ่นไพล่อย่ามีดกู

เทพทองร้องว่าข้าใจ
 ขุนช้างกราบกรานวานเ็นดู
 เงินทองของคัมหาพัน
 อ้ายขโมยให้มึนคใจ
 ทรัพย์มากเอาไปไม่ได้สิ้น
 จันศรว่าพวกเราเอาตัวมา
 จันศรชนนังยังกันครก
 ทบางคนยื่นมองส่องคบไฟ
 เชยอแม่ลูกลูกชนรำ
 มีเชือกคล้องตเล่นสกรวด
 เจ้าขุนช้างกับนางเทพทอง
 อ้ายขโมยทั้งกองร้องฮาไฮ้
 ขุนช้างกับนางเทพทองรำ
 อ้ายขโมยว่าลกยกถกแท้
 เทพทองกลอนกยกล่มุม
 ตะตึงหนึ่งตึงโห่งกะโพงไล่
 นมยานโยนพัดตุนตตหนึ่ง
 ขุนช้างไม้นิ่งดละสิงทโมน
 ๑ ครานันขุนศรีวิชัย
 พร้อมกันนังกองสีกสองร้อย

ขโมยเอาดินใส่ระเบิดหู
 ขอโทษแม่ตุงงดไว้
 อยู่ทในกำปั้นจะบอกให้
 ฝากำปั้นใบใหญ่ชนออกมา
 เหลือทงเทดินเสียหนักหนา
 ให้ผู้หญิงมันว่าปรบไกไป
 บ่าวเดินหยกหยกอยู่ขวกไขว่
 ร้องชะฉ่าฮาไฮ้มโนพรวด
 นังอยู่กะตำไทกับหนด
 เอาตามหอกออกหวดมึงรำไป
 ว่าไม่มีบักลองรำไม่ได้
 บ้างปากไล่เป็นปีติค้อยแด
 โจ่งจะกะโจ่งคร่ำท่าแย่งแย้
 ตอแม้อยงเลวเอาจ้างไป
 โจ่งจะกะโจ่งครุ่มหาหยุดไม่
 ยกไหลไฟล่กันวนตามโทน
 ชัดแขน โกงแก้งเหมือนเพลงโชน
 โลดโผนกลอกกลับชนจับลอย ๆ
 คุมชาวบ้านได้ไม่คิดถอย
 ต่างคอยสีกัดตดทางดู

บางกตอบนแลหน้าไม้

ทวนหลาวดาบหอกออกพรังพรู

๑ ครานนี้ฝ่ายว่านายจันคร

เสร็จแล้วร้องตะโกนเรียกโจรไพร

บ่าวไพร่ได้หาบมาพร้อมกัน

เจ้าทรัพย์แม่ลูกผูกคอตมา

ท่านจะฆ่าข้าเจ้าให้บรรลัษ

ยงเป็นลำทมิฬอยู่วาม

ขุนศรีวิชัยกับชาวบ้าน

ให้ร้องครนครนยงเป็นไฟ

แม่ลูกขุนช้างพลัดจากจุง

กระชอกไล่ชาวบ้านทะยานควา

เสียงกริ่งโกร่งกร่างบินผางผิง

แทงเปล่าไม่เข้าเหล่าชโมชนัน

ชาวบ้านล้มตายลงกายกอง

ขุนศรีวิชัยไล่ฟันผ่า

ถอหอกกลอกกลีบทั้งสองข้าง

ท้วงทหนไล่พลวน

จนทอกต้อหอกออกเป็นประกาย

เรียวแรงแทงปะทะระราน

แกว่งไฟเตรียมชุดจุดดินหุ

ยื่นช่มกลุ่มอยู่เป็นหมู่ไป ฯ

ใจคอแน่นนอนเป็นนายใหญ่

จับหาบไวไวะจะไคลคลา

นายจันครนนเพื่อนออกหน้า

ให้ร้องเจ้าข้าไครอย่าตาม

พวกโจรแซงไปเป็นสามง่าม

ตุ้มตามให้ลั่นสนั่นไป

กักด่านเห็นโจรเข้ามาใกล้

กระชอกไล่พวกโจรวิ่งโผนมา

ชโมยทงหาบผลุงย่นสัหวา

ฉาดฉับรบราเข้าพันกัน

เอะอะอึงคะนึ่งเป็นจำละห้วน

มันยั้งโกรธโลดถลันไล่ฟันมา

บ้างเจ็บปวดเลือดนองร้องเหว่ยหว

พบจันครวิ่งร่าเข้ารบกัน

ยกเท้าก้าวย่างดงกงหน

รบรุกบุกบันประจัญบาน

ทั้งสองนายฤทธาต่างกล้าหาญ

ทนทานหักโหมเข้าโรมรัน

สันทำควาซดเขาบิดหอก
 เล่นจนสุดฤทธิ์เขาซดกัน
 พวกอ้ายขโมยพร้อมล้อมจับตัว
 ผูกคอแขวงฝังดงดงไป
 เอาดาบฟันผ่าลงบ้านับ
 ขโมยว่าอายนมนตครัน
 จมตदनคุดคุดงหมูปง
 อ้ายขโมยอดหนาระอาใจ
 จ้งเอาหลาวตำรูดวารีไป
 ดายอยู่กลางน้ำหลับตามิด
 พากันโห่ร้องไปกองน้ำ
 ชาวบ้านครันคร้ามไม่ตามไป เทยวซุกซ่อนนอนไพรด้วยความกลัว ฯ
 ๑ ครันเวลารุ่งสว่างนางเทพทอง ชวนพวกพ้องเข้าป่าหาผีผัว
 แม่ลูกกงงนตวสันรว
 เทยวคนควาหาหัวทงชายไพร
 มาประสพบพบผดดอกผลสูง
 โื้อ่พ่อเพื่อนยากจากเมียไป
 นมยานพัดพุงร่ำร้องไห้
 มาทงลูกเมียไว้ให้เอกรา
 กรรมจริงสิ่งใดให้ตายโหง
 กลังอยู่โลงโคงทกลางป่า
 ซาตินเขาจ้งฆ่าเสียบพ่อไว้
 ซาติก่อนเห็นพ่อจะเสียบปลา
 ช่วยกันชักหลาวผลุดหลุดออกได้
 ดุสมเพชเวทนาหนักหนานัก
 กลังเกลือกเลือกไปให้โศกา
 ชุนข้างกอดศพชบร่ำไร

โอ้ว่าเจ้าประคุณผู้เพอนยาก
พ่อทงลูกไว้ให้กำพร้า

๑ ทนจะกล่าวถึงบ่าวข้า
ร้องไห้รกรงถึงมูลนาย

เสียงหวดหวาดเหวยหวายทชายบ้า บ้างบนบาคอกอยู่ฝังฝัง
สิ้นบุญมูลนายร้องไห้เอง

ครนว่าค้อยคล้ายว้ายโศกา
ฝังไว้ป่าช้าแล้วคลาไคล

แต่บรรดาข้าวของขโมยทั้ง
เก็บมาได้จับครบครัน

๑ จะกล่าววกลอนถึงพันศรีโยธา

ศรีประจันรักษาระอาใจ
ด้วยปีศาจมันเข้าประจำตัว

ยัดคำโตโตไม้เต็มประดา

นางศรีประจันตกใจจ้าน

พันศรีโยธากลับใจ

นางพินตกใจร้องไห้จ้า

ศรีประจันล้มคะมำลงตาดัง

พ่อไม่คิดถึงออพิมพิลาไสย

ส่งสารลูกนอຍละห้อยละเหย

ตายจากลูกไปไม่เห็นหน้า

ควรฤาใจร่ำมันฆ่าตาย ฯ

วิ่งกรกัณมาเป็นมากหลาย

พุ่มฟายน่าตาอยู่องค์หนึ่ง

ทพงสิ้นแล้วรำพันไป

ทพงสิ้นแล้วรำพันไป

ห้ามศพเข้ามาหาข้าไม่

กลับเข้าไพร่ตรวจตราหาทรัพย์พลัน

ตกกลงกลางป่าพนาลัย

ก็ชวนกันชนกลับไปฉับไว ฯ

เพื่อนไปคำละวามมาเป็นไซ้

แต่คล้ายคล้ายแล้วก็ให้บ่อยหนักมา

ให้อยากหมั่นเฝ้าอ้วอ้วพลา

แลบนปล้นดาเจียนบรรลัษ

ไปนิมนต์สมภารหาทันไม่

บ่าวข้าร้องไห้อยู่องค์หนึ่ง

มือเซ็ดน้ำตาวิ่งมาถง

ดอกผางผงทวนหวนเมย

ช่างสลดตัดใจทงไปเสีย

พ่อมาทงลูกเมยให้เอกรา

แต่ก่อนร้อนระไรไปร้อยทิศ
ครั้นระล่ำใจใหม่รณา

นางพิมพลาโลยร้องไห้งอ
พ้อเอ๋ยเคยเห็นอยู่ทุกวัน
พ้อได้ฝันหยุกยาหาให้กิน
ลูกมิได้ปฏิบัติพบ

เหยาเรือนจะเย็นเป็นป่าช้า
พกผ้าเสื่อสาตกลาดเต็มไป
ผ่ายว่าวงศ์ศาคณาญาติ
พากันราโรอยู่ไปมา
อาบนาศท์แล้วทาขมน
เขาไม่ไว้ในเรือนใหญ่นั้น
๑ อยู่มาศรประจันเทพทอง
ผิวเราสีมัวมรณา

จำจะแต่งการศพเสียให้ได้
คิดพร้อมใจกันในทันที
จึงให้แต่งการศพทวดเขา
บ้างก็ทำตาชะแสงแฉ่งเพดาน
ข้างระหาดอกไม้ไฟพะเนียง
พลุประทัดจัดสรรจ้งหนักกล

พ้อยังครองชีวิตมาเห็นหน้า
ตั้งแต่จะลับตาไปทุกวัน
เขากอดศพพ้อแล้วโศกศัลย์
ถึงเจ็บไข้เช่นนั้นก็ยังดี
มาตายสูญสิ้นไปเมืองผี
ควานนลุกรักจักเห็นใคร
หมอยาจะราแล้วพ้อข้าไหว
จะบูไว้ให้ใครเล่าพ้ออา
ตกใจหวัดหวาดร้องเหวหวิว
ครั้นคลายโศกาก็พร้อมกัน
ผาขาวหม่นสนดราส่งมัน
คำสวดทุกวันหลายคืนมา ฯ
ทั้งสองครองตรอกแล้วปรกษา
ครั้นจะนั่งไว้อากไม่ได

อย่าให้ลำบากแก่ซากผี
นิมนต์ส้มขรวส้มทานสมภาร
ช่างเขาดลุลลักจกसान
ปลุกเมรุผูกม่านไว้เบองบน
แต่งแม่ครัวเลี้ยงไม้ขัดสน
จุดบนทงนาคำผุดไป

แบบโลงทำด้วยทองอังกฤษ
 เป็นกระหนกรกเรียวเกยงกันไป
 ทหนาบนบันภาพอร่ามตา
 รัตเกล้าเหมทองม่อ่งเพรางาม
 ครนเสร็จก็ชักทองสองศพ
 ปักลองคร่ำเคร่งโหม่งเหม่งไป
 ประทัดพลุลุดงอยู่ผาง
 โป่งบับตบราวปวปาวเปรียง
 ครนแสงทองส่องฟ้าเพลาสว่าง
 มีโชนหุ่นชักอยู่ชวักไขว่
 ครนครบสามวันก็ปลงศพ

ติดลวดหนดโตดอกไม้ไผ่
 กระจกขาวเขียวใส่ไว้วาวงาม
 เป็นอินทราชคชเคียรสาม
 กระจงตามบัวแย้มแกมกันไป
 เวียนประจบแล้วตงในเมรุใหญ่
 คำจุดดอกไม้ไฟพะเนียง
 จงหนกรวดวางครางส่งเสียง
 จอหนึ่งตงเรียงเล่นครนไป
 พระส่งขลังสามสร้างไม่ซ้ำได้
 เสียงพระถวายไตรไทยทาน
 ญาติกามาครบอลหม่าน

ฉลองขาดถวายกระเจาท่านสมภาร แล้วเลิกกลับเข้าบ้านในทันที ฯ

ตอนที่ ๓ หลายแก้วบวชเณร

๑ จะกล่าวถึงหลายแก้วแว่วไว เมื่อบิดาบรรลยมะรณ
ไปอาศัยอยู่ในกาญจนบุรี กับนางทองประศรีผู้มารดา
อยู่มาจนเจ้าเจริญวัย อายุขึ้นได้ถึงสิบห้า
ไม่วายคิดถึงพ่อทรมรณา แต้นกันกตรกตรามากกว่าปี
อยากจะเป็นทหารชาญชัย ให้เหมือนพ่อขุนไกรที่เป็นผี
จึงอ่อนวอนมารดาได้ปรานี ลูกนี้จะใคร่รู้วิชาการ
พระสงฆ์องค์ใดวิชาดี แม่จึงพาอุกุนไปฝากท่าน
อธิษฐานบวชลูกเป็นเณรได้ ๑
๑ ครานั้นทองประศรีผู้มารดา ได้ฟังลูกว่าหาขัดไม่
อันสมภารที่ชำนาญในทางใน ท่านขรวิวัฒน์ใหญ่แลดีครั้น
เจ้าคิดนึกแล้วแก้วแม่อา แม่จะพาไปฝากขรวิวัฒน์นั้น
จะได้รู้การณรงค์คงกระพัน ให้เหมือนกันสืบต่อพ่อขุนไกร
ว่าแล้วจึงส่งพวกบ่าวข้า ชวนกันเร็วหว่าอย่าช้าได้
ก็จะบวชลูกชายสายสุดใจ เอ็งจงไปเที่ยวหาผ้าเอนอด
ทำจวรสบงสไบลาด หาทั้งยามบาตรมาตามท
ลงมือพร้อมกันในวณนี้ อายถอลามาช่วยก
ฝ่ายพวกข้าไทไปหาของ ๑
บ้างก็มาเย็บกรวยช่วยกันดู ๑
หมากพลูใบตองต้มอยู่ ๑
ปอกหมากพ่นพลูทงพ่นเทียน ๑

เอาผ้าขาวมาวัดตดสบง

ตดจวรสบงตะไกรเจียน

อังสะนุ่งแพรหนึ่งไก่อุ่น

มานั่งพร้อมล้อมทวดตบเบนนเกลียว

บางคนออกมาหาขมน

ออแม่เอ๋ยไม่เคยฤาไรนา

เอานาสัมพรหมแก้แลเห็นสูก

ช่วยกันผูกกราวขงผงทนต์

ฝ่ายพวกแม่ครัวทวดยวด

หน้าดำคล้ำไหม้โกลีเซิงกราน

บางตมบางพะเนงบางแกงขม

สั้มสูกลูกไม้ไล่ธารณะ

๑ ครันสำเร็จเสร็จการท่านทองประศรี เรียกขาค้าม้อยู่ใจใจ

อายโม่งอมาชาอยู่โย

ขมดินสอพองเอาไวไหน

แกอาบนาลูกยาทาขมนดำ

ครันอาบนาลพลายแก้วแล้วแต่งตัว หวหวนผัดหน้าให้ผ่องใส

นุ่งผายกจบเบนนกลบใบ

ลำพอกดอกไม้ไหวสะบัด

แหวนเพชรเม็ดอร่ามงามเรืองรอง ให้ถ้อยของรูปเทียนบุษบัน

เย็บลงผ้เข็มเหมือนเล่มเลียน

เย็บทบจบเนยเนนเป็นเนอเดียว

รังคมหไหมใส่เย็บเสียว

เอิกเกริกกราวเกรียวด้วยศรัทธา

โพลกสิ้นแล้วไปเอามาอีกหว่า

ยอมผาชาตอยู่ดูไม้ด

พนทกขแล้วหนอหวัรอร

แห่งดเขาไตรไวบนพาน

หุงตมเร็วรวดอลหม่าน

บางชาวชาวสารไล่กะทะ

ควย้าทำขนมอยู่เอะอะ

ไล่กระเบะเรียงรายไวหลายใบ ฯ

มึงเอาขันใบใหญ่มาใส่น้ำ

เมื่อวานกูใส่ไว้ในถ้ำ

ชำระนารารดหมดเหงื่อโคล

เสื่อครุยสวมนใส่อุไรกรอง

คาดเข็มขัดถักสายเป็นลายสอง

คาคเข็มขัดถักสายเป็นลายสอง

ให้ถ้อยของรูปเทียนบุษบัน

จงเรียกนายคำทลำใหญ่
 ทองประศรีมารตามาด้วยกัน
 ครั้นว่ามาถึงวัดส้มใหญ่
 แม่ทาทลายแก้วผู้แววตา
 ท่านเจ้าจ้านนพาลูกมาบวช
 ด้วยขุนไกรบิตามาดังกาล
 ออกทวงวิชาการอ่านเขียน
 ฝ่ายท่านอาจารย์สมภารบุญ
 อนิจจาขุนไกรบรรลีย์แล้ว
 รูปอาลัยให้คิดถึงบิดา
 แล้วหันหน้ามาส่งแก่เนรค
 ปุเสื่อสาดอาสนะกะททาง
 ครั้นแล้วลงมาศาลาใหญ่
 พลายแก้วอุ้มไต่ไปวันทา
 บวชเสร็จจึงนางทองประศรี
 บาตรพระสะพรังดงเรียงกัน
 ช่วยกันดกบาตรธารณะ
 นันแล้วก็ยถาสัพพ

๑ ครานนจโนมเจ้าเนรแก้ว
 บุญญาไวว่องคล่องแคล่วครั้น

ให้แบกลูกเดินไปเอาร่วมกัน
 บ่าวข้าจาละหวนแบกของมา
 เอาข้าวของตงไวศาลาหน้า
 ไปกราบไหว้วันทาท่านสมภาร
 ช่วยเสกสวดสอนให้เป็นแก่นสาร
 จะได้อธิษฐานให้ส่วนบุญ
 เจ้าจะได้ร่ำเรียนเสียแต่รุ่น
 ทอดใจใหญ่ครั้นแล้วว่ามา
 อายลูกชายพลายแก้วเหมือนหนักหนา
 จะเลี้ยงลูกให้สีกาอย่าระคา
 เองนิมนต์พระสงฆ์ลงไปล้าง
 โทนหัวเจ้าพลายพลางแล้วพามา
 พระสงฆ์ลงไปอยู่พร้อมหน้า
 ขริวบุญให้บรรพชาเป็นเนรพลัน
 เร่งแม่ครวญอยู่ตวสัน
 ยกขันข้าวบาตรมาทันท

เสร็จถวายพรพระประเคน
 เนรแก้วทองประศรีกรวดนาพลัน ฯ

บวชแล้วร่ำเรียนด้วยเพียรหมั่น
 เรียนสิ่งใดได้นั้นไม่ช้า

จนอาจารย์ชยาดนลาตเฉลียว
 จะเปรียบเณรแก้วได้นั้นไม่มี
 หนังสือสนกระแสงทงแปลอรรถ
 ดูปหลังดูหน้าแล้วว่าไป
 ยังแต่สมุดตำรับใหญ่
 กูจัดแจงช่องส้มแต่หนุ่มมา
 ความรูนอกนั้นไม่มีแล้ว
 อยู่คงปลิ้นสะตมมีถมไป
 เณรแก้วได้ตำรับของท่านชรว
 วันหนึ่งจึงเข้าไปวันทา
 ไปสืบทาวิชาเรียนต่อไป
 ท่านวัดป่าเลไลยก์นั้นขยันดี
 เณรแก้วจึงลามาหาแม่
 พ่อเอ๋ยมาไยทำไมนั้น
 ไร่เรียนจบแล้วท่านบอกให้
 ว่ารู้จักมานานกับมารดา
 ๑ ทองประศรีดีใจหัวเราะว่า
 อันที่เมืองสุพรรณนั้นไซ้
 วัดป่าเลไลยก์ท่านสมภารมี
 กับขุนไกรรักใคร่กันมั่นคง

เณรเณรออกเณรอยู่วัด
 บวชยังไม่ถึงบิก่ใจ
 จนสมภารเจ้าวัดไม่บอกได้
 สิ้นไส้แล้วเณรแก้วอา
 พ้นแต่หัวใจพระคาถา
 หวงไว้นจนราไม่ให้ใคร
 กูรักเณรแก้วจะยกให้
 เลี้ยงโหงพรายใช้ได้ทุกตา
 คิดถึงตัวอยากเรียนให้ยิ่งกว่า
 จะขอลาไปสู่พรรณบุรี
 ท่านสมภารชอบใจหัวเราะ
 กับสีกาทองประศรีรู้จักกัน
 ทองประศรีวงแรมมารับขวัญ
 แม่ชาชรวทันทให้ลูกมา
 ว่าวัดป่าเลไลยก์หนักหนา
 แม่จงพาลูกกันไปฝากไว้
 จริงแล้วเณรหนาแม่นักได้
 ทางในท่านดมีสององค์
 ทงชรวทวดแคแม่เคยส่ง
 จะพาส่งไปฝากยากอะไร

ว่าพลางนางสิ่งซึ่งบ่าวข้า
 ให้เขาผูกพันก็จะไป
 ข้าของจัดใส่ในสัปคับ
 ให้พ่อเพียงเลี้ยงเจ้าทงเข้าเพล
 ครันตระเตรียมสำเริงเสีจการ
 ตัดท่งมั่งตรงเข้าทงไพร
 จงแหวเจ้าวัดบำเลไลย
 ทองประศักราบกรานสมภารพลัน
 จรวมตใจหัวเราะรำ
 เนรนลกใครไม่ค้นเคย
 แต่เพียงชนไกรแก้วอดวาย
 บวชลูกจะให้เรียนเป็นบทเพลง
 จะเอามาฝากไว้ให้ขวัญ
 ถ้าไม่เรียนรำท่าเกยจคราน
 สมภารจึงว่าอย่าร้อนใจ
 แต่ทว่าข้าก็ไม่ใคร่ทำโทษ
 ถ้าเด็กดัดเดกก็แค่คนชม
 เพื่อนกเบนเชอผู้ตมเผ่าพนช
 ทองประศัรฟั้งขวัญหัวเราะรำ
 ฝากลูกแล้วกลาคลาไคล

เอ็งไปเรียกข้างมาอย่าช้าได้
 อ้ายพลายกางผูกไว้ให้พ่อเนร
 ทงข้าวกบรรับหาจะมักเขม้น
 ให้อ้ายเสนกับตาชุ่มแกคุมไป
 พากันออกจากบ้านเขาชนไก่
 ตามวันทันใดถึงสหรรณ
 ตรงไปยังกุฎจรวมนน
 ดนนั้นได้มาหาคุณเลย
 ไม่เห็นหน้าหลายบัสีกาเหว
 ทองประศัรว่าคุณเอ๋ยลูกฉันเอง
 ดนนั้นเป็นมาย่อยเท่งเต่ง
 กัก้องเก้งอยู่ไกลไม่ไคการ
 โปรดบอกความรู้เอนดูหลาน
 ทรมานทำโทษ โปรดตบอย
 ไม่ฟังสอนเลี้ยงได้ฤายายโห
 จะสั่งสอนไปโดยบัญญัติมน
 ชั่วแล้วเขากถมผู้ใหญ่นน
 จะผ่าเหล่าเสียนั้นเห็นผิดไป
 พ่อเนรจำไว้หนาเอาใจใส่
 กลับถึงเขาชนไก่กชนเรือน ๖

๑ ครานี้จึงโฉมเจ้าเนรแก้ว
 หมั้นหมกภักดีให้เดือน
 มหาชาติธรรมวัตรสารพัดเพราะ
 ส่งเสียงเบนเส้นหัดเรไร
 จนชนชอลอชาว่าเปื่องปราชญ์
 เณรเณรอดเพลไปคอยฟัง
 เจ้าอุบลาคักษาวิชาการ
 ดำริบใหญ่พิชัยสงคราม
 อยู่ยงคงกระพันล่องหน
 รุกทงเรียนเลกเป่าเป็นเจ้าชู
 ท่านชรวหัวร่อว่าออกแก้ว
 เมียของเขาเจ้าอย่าได้ทำร้าย
 กะจะให้วิชาสารพัด
 ท่วงทเองจะดัดจินดา
 เณรแก้วรับแล้วกินชานหมาก
 ไม่แตกไม่บับดังทูปหิน
 เจ้าเนรหม่นปรนนิบัติพิศ
 แต่ผกสอนทตลอดจนว่องไว

๑ จะกล่าวถึงขุนช้างเมื่อรุ่นหนุ่ม
 เคราทางชนอกรกกายา

ปัญญาคล่องแคล่วใครจะเหมือน
 หัดเทศน์สามเดือนก็สนใจ
 ถ้อยคำมันเหมาะไม่เปรียบได้
 เทศน์ที่ไหนคนชมนิยมฟัง
 ชาวบ้านร้านตลาดเจียนจะคลั่ง
 เข้าไปนั่งพูดจ้อขอเนื้อความ
 เขียนอ่านท่องได้แล้วได้ถาม
 สूरย์จันทร์ฤกษ์ยามกรอกรู
 ภาพยนตร์ผูกไซให้ต่อสู้
 ผูกจิตหญิงอยู่ไม่เคลอนคลาย
 เรื่องเจ้าชรวแล้วต้องมันหมาย
 สาวแก่แม่มายเอาเถิดวา
 ให้ชั่งตวงเมตรพระคาถา
 แล้วคายชานหมากมาให้เนรกิน
 ชรวต้อยด้วยสากแทบหัวบิน
 ท่านชรวหัวเราะต้นคากคากไป
 ท่านชรวก็ยังมีความรักใคร่
 มีน้ำใจกำเริบทุกวันมา ฯ
 หัวเหมือนนกตะกรุมล้านหนักหนา
 หน้าตาดังลิงค่างทกลางไพร

ไปสนิทติดพันเจ้าแก่นแก้ว
 สู้ขอพ่อแม่ก็ปลงใจ
 มาอยู่กับเรือนเบนเพื่อนนอน
 ลมเจิบจับไข้หลายเวลา
 ผอมแห้งหน้าแข็งจนเป็นเกล็ด
 ของแสงลงมันเกล้งให้ดำกลวง
 เห็นเมื่อยเจ็บไข้ใจคอกหาย
 เงินใส่ทานตั้งข้างทนอน
 หมอว่าโรคติดอันตราย
 เมื่อใช้หนักเกือบจกมรณา
 ว่าแล้วกลาจากบ้าน
 ร้อนรุ่มกลุ่มใจตั้งไฟดู
 อยู่มาแก่นแก้วกตบจิต
 ปลงศพเผาผอมมีไป

ลูกตาหม่นแผ่วบ้านร้วใหญ่
 ชุนข้างจ้งใต้เป็นภรรยา
 ร่วมเรียงเคียงหมอนได้บีกว่า
 แล้วกลายมาเป็นบิดริตสัดวง
 อยากเบ็ดอยากไถ่นั้นใหญ่หลวง
 ชุนข้างเส้าเหงางวงเป็นทุกข์ร้อน
 คุ้นวายให้ไปหาตาหมอด่อน
 บนบานวานวอนให้วางยา
 บัวยการพทกษรักษา
 แต่แรกสืมหาเข้ามาดู
 ชุนข้างส่งสารเส้าไศกอยู่
 เป็นไม่วิตจะคิดประการใด
 สันชวดชุนข้างนั่งร้องไห้
 ทำบุญส่งให้เนองเนองมา ๆ

๑ ทนจะกล่าวเรื่องเมืองสุพรรณ ยามส่งกรานคคนนนักพร้อมหน้า
 จะทำบุญให้ทานการศรัทธา
 หึงชายน้อยใหญ่ไปแออัด
 ก่อพระเจดยทรายเรียรายไป
 นิมนต์สงฆ์สวดมนต์เวลาบ่าย
 แล้วกลับบ้านเตรียมการเลี้ยงเจ้าช ปังจสารพัดจัดแจงไว้

ต่างมาทวดป่าเลไลย
 ชนทรายเข้าวัดอยู่ชวักไขว่
 จะเลี้ยงพระกะไว้ในพรุ่งนี้
 ต่างฉลองพระทรายอยู่ค้อม

ทำนายนางแกงทมตมแกง
 บ้างทำห่อหมกปกปิดไว้
 บ้างก็ทำวุ้นชาสาธุ
 หนาเตยงเรียงเล็ดขาวเมือกวน
 มะพร้าวกลางสาดลูกหวายหว่า
 ทุกบ้านอลหม่านกันทั่วไป
 ครนรุ่งแจ้งแสงทองส่องฟ้า
 หนุ่มสาวเฒ่าแก่มาแจจรร
 ๑ ฝ่ายว่านางพิมกับมารดา
 ชาวปลารณะจัดหาไป
 ถึงวัดนั่งลงตรงพระทราย
 หึงชายเต็มไปในวัดวา
 ฝ่ายพระสงฆ์ห่มครองผ้า
 เถรเถรนั่งจืดถึกกันไป
 ต่างถวายเกศชวดพานเรียง
 อาราธนาศีลชนทนที่
 แล้วถวายพรพระตงนโม
 จิตของได้สำรับลงนับพลัน
 ลูกศิษย์เถรเถรประเคนบาตร
 ช่วยเหลือคอยสำรวจตรวจตรา

น้ำพักจึกแพงพะเนางไก่
 ต้มไข่ผัดปลาแห้งทงแกงบวน
 ข้าวเหนียวหน้าหมวเอดถวน
 ของส่วนส้มสุกทงลูกไม้
 ส้มโอส้มซ่าทงกล้วยไข่
 จนดึกคืนหลับไหลไปนับพลัน
 ต่างตกแต่งกายาซมิซมน
 พรอมกันทวดป่าเลไลยก์
 พาบ่าวไพร่ออกมาหาเช้าไม่
 รูปเทียนดอกไม้วีฬานมา
 แล้วถวายนมัสการถวญหน้า
 บูเลื้อสาดคอยทำพระสงฆ์ไว้
 เสร็จแล้วลงมาศาลาใหญ่
 สัปบุรุษกราบไหว้ด้วยยนิต์
 ห่มผ้าสไบเฉียงอยู่ตามที
 สัมภาษมิกให้ศีลไปพลัน
 พวงลีลาหาโออยู่ตัวสัน
 ตงถวายเป็นหลั่นกันลงมา
 อังคาสข้าวของไวตรงหน้า
 นายนางพร่องตองตักเอาเต็มไป

๑ ฝ่ายว่านางพิมมีศรัทธา
 หยิบจนข้าวบาตรเดินนาไป
 ครั้นว่ามาถึงเจ้าเงาะแก้ว
 เจ้าเงาะรันทเหมือนรู้จักกัน
 หมอผีปลาแห่งทั้งแก่งไก่อ
 ไล่กรอกปลาแห่งแดงโม
 เงาะแก้วก้มหน้าไม่ทันรู้
 ประหลาดสกาพิมย้มตะเคอง
 ตักบาตรเหลือถนจนโอสน
 หวานเค็มก็เต็มสำรับไป
 นางพิมย้มไปไล่ใช้เจ้าเงาะ
 เขาไล่ให้หอกโซพาไลเอา
 เงาะใจบกกนกเป็นครู
 ชื่อว่าสกาพิมพิลาไลย
 ครั้นพระสงฆ์ฉันเสร็จสำเร็จพลัน
 อันดัมบริบสัพพะโมทนา
 ต่างคนยินดีปรดา

เสียดงแซ่ของบางรองเป็นลำน้า

๑ อยู่มาปีระกาสัปดาห์
 ถึงเดือนสิบจวนสารทยังขาดวัน

กลัวยจนมส้มซ่าใส่ถาดใหญ่
 ใส่แต่หัวโด้งลงมาพลัน
 แลแล้วเรรวนนกหวนหัน
 นางกตักจนหันทับพิโค
 ไข่หอกชกใหญ่ใส่อกโจ
 แกงโด้หนึ่งใส่ให้พอแรง
 เห็นของมากเงยดูก็ตาแข็ง
 สีกานมแก่งงาฎาไร
 จะรุตแบบกินกระไรได้
 ส่วนที่ของชอบใจมิให้เรา
 ซักคิดว่าหลวงเงาะเห็นโอเปล่า
 จะให้เขาเสียศรัทธาฉันว่าไป
 เหมือนเคยเล่นกับกุกุจำได้
 สำนวนส่วยกระไรเพียงบาดตา
 ท่านสมภารมนนกกยา
 สัปบุรุษสีกากกรวดนา
 เสร็จแล้วกลับมาอยู่คลาคล้า

บางพอนรำถดองทานสำราญครัน ฯ

ทายกในเมืองสุพรรณนั้น
 คิดกันจะมีเทศน์ด้วยศรัทธา

พระมหาชาติตงสี่มกัณท์
 ตาปะชาวเฒ่าแก่แซ่ก้นมา
 บ้างกริบทศพรหิมพานต์
 หลุดกริบชชกณท์กลางวัน
 มหาราชพนชาติกณท์กลางคืน
 นอภษตรยสังตเจียบเซียบด
 นางวันรบกณท์จุลพน
 เทศน์กณท์มหาพนชตน์ใจ
 วันประเวศน์นั้นท่านวัดแค
 เอากณท์หนึ่งใหญ่ให้ใครดี
 ออเออจริงแล้วกณท์กุมาร
 นายบุญคุณกันไปไวไว
 จะมีพระมหาชาติสี่มกัณท์
 ตามแต่ใจหม่อมจะศรัทธา
 นางพิมศรีประจันกณท์มัทรี
 ชนช่างหัวรออ้อชอบใจ
 จะคิดอะไรกับดินยง
 เกิดชาติใหม่ก็จะไต่ไปมั่งมี
 นายบุญยินดร์กลับมา
 ครบตงสี่มกัณท์เป็นหล่นไป

วัดป่าเลไลยก์วันพระหน้า
 พรอมกันนงประกษ เทวดนน
 บ้างกริบเอาทานกณท์นน
 ให้ยายศรีประจันกณท์มัทรี
 พงหวเราะครึกครนกันองม
 ตาหมนศรีคนแก่แกรับไป
 เณรอนุดถนดหัดชนใหม่
 ตาไท่กริบไปทนท
 เป็นกณท์ของตาแพกบยายคล
 ยากที่สัปบุรุษจะรับไป
 ให้เจ้าขรรพหวลานบ้านรวใหญ่
 ถึงชนช่างย่นให้ใบฎีกา
 วัดป่าเลไลยก์วันพระหน้า
 พ่อชาทำบุญบ้างเป็นไร
 กุมารยังห้ามใครรับไม่
 ที่กณท์ใหญ่ใหญ่เรายินดี
 ถึงสิ้นสักราชยังไม่หนี
 ทำบุญอย่างนี้เราเต็มใจ
 เผดียงพระเอาฎีกาไปสั่งให้
 ชาวบ้านน้อยใหญ่ก็เตรียมการ

- ๑ ครานันเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง นำใจกว้างขวางให้ฟุ้งซ่าน
เด็กเอ๋ยหาไม่อย่าได้นาน
เอาเงินตราไปหาซื้อสิ่งเกิด
หาผ้าเนอตมาทำใคร
ข้าวแบ้งระเนงดำทำเป็นผง
สิ่งหนึ่งอย่าให้น้อยตงร้อยอัน
ส้มสุกลูกไม้ไล่ของสวน
อย่าทำใจหมิพเจาณินทา
- ๑ ครานันฝ่ายนางศรีประจัน
แม่พิมพ์ช่วยแม่บางมาช่างน
บ่าวไพร่ทำขนมประสมบน
เสียไพร่อนนกกชกพนรา
วางไวตามชมตแลงเกยณ
ขนมกรบขนมกรอบเห็นชอบที
ข้าวเม่ากวณแบ้งนวลชุบทอด
มะพร้าวน้ำตาลหวานไล่ใน
บางควกแบ้งแบ้งบันช่วยกันหว่า
ศรีประจันเร่งของรองตะโกน
- ๑ ครานันเจ้ากนกทัตศพร
ชนของเครื่องกนกทัสนันไป
น้ำใจกว้างขวางให้ฟุ้งซ่าน
จักสานกระจากนั้นเตรียมไว้
บริจารเบ็ดเสร็จทั้งน้อยใหญ่
ที่ผู้หญิงนั้นไปหาเครื่องกนก
มุกกลมขนมกงเร่งจัดสรร
อย่ากลัวเปลืองน้ำมันไปซื้อมา
ให้ถวญถุกแพงก็ไม่ว่า
เจาณันหน้าว่ากเป็นผู้ดี ๆ
เรียกชาดาตนอยองม
เจามาณช่วยกันทันเวลา
ชุบแบ้งทอดน้ำมันอยู่ฉาดฉา
อคงควกตกมาว่าเกรียมต
พนเทียนเรียงไวอย่าให้บ
คลุกน้ำตาลพริบพริไล่ที่ไว้
เอาไม้แยงแทงหลอดไล่ยอดไข
สุกแทงชนไว้ไอสุกโคน
ฝูงชาองมดงมโชน
ค่อยส่งมาอย่าโยนจะยับไป ๆ
ลูกขนตนนอนแต่ก่อนไก่
ถึงวัดป่าเลไลยก์ไดอรุณ

เครื่องกณฑ์ตงพานในการเปรียญ จดรูปเทียนไหว้พระอยู่กรุ่นกรุ่น
 ชดนให้ศีลบอกส่วนบุญ แล้วว่าจุนเจียบทยาธิไป
 ทศพรหิมพานต์ทานกณฑ์ จบพลนกณฑ์หลังชนดงใหม่
 ถึงกณฑ์มหาพนชดนใจ จบแล้วเชอกไปกุฎพลัน ฯ
 ๑ จะกล่าวถึงขุนช้างเพื่อนต้นสาย วุ่นวายกลางหนาจาละหวน
 อเต็กเอ๋ยเจ้าข้าเข้ามาพลัน เออหมากประจำกณฑ์กลุ้มไป
 กุเป็นพ้อม่ายมาหลายปี ของนี้ไม่มีใครทำได้
 ปรสัดวมะละกอกุท้อใจ มีใครอยู่ข้างเป็นข้างเกาะ
 ถาบ้านเรือนไม่มีใคร ข้างอยู่ไหนไปแค่นแคะ
 นางเมืองบอกพลนว่าอดนแหละ พอลืมและค่อยคลำจะทำไป
 มะละกอขอมมาตะกราดน เอาหยกหนควนสนหาชาไม่
 เม็ดยอดดงชนบึงใบ ร่ายเรียงเคียงใส่ไว้เบองบน
 เกาะเป็นหลวงชีชดาเถร เกาะเจ้าเณรเคียงคนไว้ชนตน
 เกาะแรงกนผดพิกล เอาดอกกรักปักปนกับดาวเรือง
 ขุนช้างชอบใจให้รางวัล จดสรรดอบแทนแหวนทองเหลือง
 ราคาไม่มากมายกหลายเพื่อง นางเมืองรับไปใส่ในนมอ
 ครนแล้วจึงส่งกับชาไท เอ็งยกเครื่องกณฑ์ไปให้องอ
 แทนแห่แซ่ถนนให้คนถือ ประจำกณฑ์นั้นถอไปให้ด
 ถามงทำหายหกตกหล่น กะถองกำดนให้กลึงค
 อายบ่าวแบกเครื่องกณฑ์ไปทันท โห้มีไปวัดป่าเลไลยก

แต่บรรดาเครื่องกนกทั้งหลาย
ผู้คนอดแอแข็งเข้า

๑ ครานันนางพิมพาโดย
ท่าหมากประจำกนกให้ฉันท
บ้างเอามะละกอมานำจก
แล้วยอมสัสดงามอร่ามดา

เกาะเป็นราชสีห์สิงห์ออก
เกาะเป็นเทพนมพรหมินทร์

เกาะรูปนารายณ์ทรงสุบรรณ
ยกไปให้เขาโมทนา

ครันถึงศาลามาตังไว้
เออเขาทำหมดจงดงามด
รูปสัตว์หทัยด้อยดละเป็น
เขาช่างแกะสลักจกเจียน

๑ ครานันขุนช้างจวนเวลา
พวkb่าวหาบนาดามกันไป
เจ้าชนช่างอาบน้ำสำราญใจ
เอาขมนถดวให้ทวด

ผิวหนังยังเขียวเหมือนนกกตบ
เขาห้องดินสอพองละลายทา

วางเรียงไว้หน้าศาลาใหญ่
ใครใครก็มาดูอยู่มากม

เรียกหาข้าไทให้มาน
หมากพลูสำลไปหามา
ช่วยกันแกะสลักเป็นหนักหนา
ประดับประดาเป็นทศกรรณ

เหยียบบหยดย่นอยู่ดเนิน
พระอินทรถอแถวแล้วเหาะมา

ผาดผืนแผ่นผของล่องเวหา
ฝูงข้าก็รีบไปทันที่

สัปบุรุษสัดใจไปดุม
ไม่เสียททล้าปากพากเพียร

ดูเด่นเห็นสะอาดดงวาดเขียน
ทงการเปรียญต่างชมชมไป

สั่งชาตักน้ำใส่ขันใหญ่
เติมใส่เต็มขันในทันที

ข้าไทเข้ากลุมรมกนลี
ขโคลให้ลรสออกมา

นัจวนจบมหาพนแล้วลือว่า
ประทวกายาจนพุงลาย

ควักเอาจมูกหน้าชนบ้ายมูก
 ยงโล่งเลยนเคยนกลางอย่างแปลงควาย หวักนิบหายหน้าอายใจ
 นุ่งยกลายกระหนกเหมหงส์
 เกยวส้านปักทองกรองตอกไม้
 ครองจะแต่งไปให้ยงยวด
 นวกอยใส่รังแตนแหวนง
 นวนางแหวนประดับทับทิม
 แหวนครองของบิดายอดห้าเม็ด
 เดินย่องไปส่องกระจกใหญ่
 ถึงหัวซวแต่ตัวเป็นผุด
 มิ่งไปอยู่ด้วยกุสลับคน
 คนโทลาดหมากครองนากใน
 ขุนช้างย่างลงจากเคหา
 เห็นใครดักพยกทกทาย
 ครนว่ามาถึงการเปรียญใหญ่
 เขาหลกทางขุนช้างกเขามา
 เพื่อนฝูงเห็นเขากมาหา
 ที่บางคนพูดมากปากไว
 ขุนช้างเคองขัดสละบดหน้า
 เมินหน้าเสียพลันทนท

นึกมมปากกบาลให้ลั่นหาย
 เหมือนผ้าทรงใครใครห้ามไม่
 ผ้าเช็ดเหงื่อโคลใส่ชมพู
 จะไปอวดนางพิมให้ชมอยู่
 นวชเชิดชนนแหวนเพชร
 เอะทนนางพิมปมสำเร็จ
 ชาวสุพรรณมันเชิดความงม
 ทูตหัวจ้งไรเหมือนล่องค
 อายเด็กมานเอาเลื้อไป
 แต่พอตามกันอย่าไปไหน
 มิ่งถือไปไ้จดย่ากรดกราย
 เดินย้ายถ่ายมาหน้าแหงนหงาย
 เหมือนควายชวิดเผื่อเหงื่อท่วมมา
 สัปบุรุษสุดใจอยู่พร้อมหน้า
 บ่าวปู้เลื้อคลานังเพโท
 ทกทายพดจว่ากันโอ
 ว่าพุทไ้เหงื่อไหลกระไรน
 ไม่พอที่จะมาว่าจจ
 เรียกหมอนมือชอยู่ไว้โว

สักว่าไฟให้ทองของเครื่องกันท เมื่อมันของเรานั่นอีกไซ
 อ้อยขาวอ้อยแดงแดงโม ส้มโอมะตูกลูกมะไฟ
 ษะมดกเงยขาวเหนียวแดง หินฝนทองครองแครงแดงลูกใหญ่
 นอกศาลาขาวของททองไว้ จดให้เป็นลำดับอย่าซับซ้อน
 ยกเข้ามาข้างในไตรกัมบาตร เลือสดฟักเมาะเบาะหมอน
 พานหมากประจำกัณฑ์นั้นอย่าซ่อน ยกไปก่อนตั้งหน้าพานผ้าไตร
 แล้วจุดธูปเทียนชวนบูชา ชดนเทศนาหาข้าไม้
 พวงทากกล้วยปักษ์สุใจ กจุดเทียนปักดอกไม้ให้บูชา ฯ
 ๑ ครานันนางพิมพ์ลาโดย ว่าจวนกัณฑ์เราไปเกิดแม่ชา
 แล้วกลุ่ไปพลันมทนชา อาบน้ำลดผ้าด้วยฉับพลัน
 จ้งเอาขม่นมารินทา ลูบทั่วกายาขมขม่น
 ทาแป้งแต่งไรใส่น้ำมัน ผัดหน้าผัดฉัดดังนวลแดง
 เอาชัสพันเป็นมันชลับ กระจกส่องเงาแว็บดับแสง
 นงกลายกระหนกพันแดง ก้านแย่งทองระยับจับดาพราย
 ชนในห่มสไบชมพู่ม สัทธิบทิมทิมนอกดูเกิดฉาย
 รวทองกรองดอกพรรณราย ชายเห็นเบ็นทเจริญใจ
 ไล่แหวนเพชรประดับทบทมพลอย สอดก้อยแหวนงดลิ้นไหว
 อเดกเอยหีบหมากเครื่องนากใน ชนมยาเอาไปอย่าได้ชา
 ข้าไททาแป้งแต่งตัว หัวหิ้วใส่น้ำมันก้นหน้า
 สำเร็จเสร็จพลันทันเวลา กออกมาหน้าเรือนในทันที

ศรีประจันครนแลเห็นลูกสาว

จะตกแต่งตัวไปทำไม

ลูกสาวหัวเราะว่าแม่เอ๋ย

ศรีประจันครนมองร่องกรรมกรรม ผลัดมาดาราเงาดำหม่นขาวมา

แม่เดินนำทางนางพิมตาม

บ่าวไพร่ตามกันเป็นหล่นมา

ครั้นว่ามาถึงการเปรียญ

ปลื้มนั่งพลันในที่นั่งใด

ครนพระสงฆ์เทศน์จบกนกฤทุมาร

ประเคนเครื่องกณฑ์ในที่นั่ง

๑ ครานนางพิมศรีประจัน

บาตรย่ามบริวารพานผ้าไตร

ชนมนมเนยทั้งหลายอย่าง

ช่างหน้าตงหมากประจำกณฑ์

๑ จะกล่าวถึงสมภารเรียกเงรแก้ว ขานแล้วดณานหลานอยู่นี้

กูบ่เคยมาหลายวันไม่ทัน

เงรแก้วกราบแล้วลุกกลนลาน

ว่าต้องตามท่านองของท่านครู

ทั้งคาถาบาลจุนญยบท

แล้วเรียกเงรอันพลันทันใด

กุนหวทหงอกขาวมนพนท

ควาผายกตานั้นหม่นดอกคำ

ช่างไม่อายเขาเลยเห็นผิดส่ำ

ดูเหมือนหนึ่งนางห้ามงามหนักหนา

พวกซำกแบกเครื่องกณฑ์ไป

รูปเทียนกระจำส่วางใส่

แม่ลูกกราบไหว้ด้วยยินดี

เจ้าชรวหวล่านักเรว

บีพาทยกัดเป็นเพลงไป

ให้บ่าวยกเครื่องกณฑ์หาชาไม่

สัมผัสลูกไม่เป็นหลายพรรณ

ยกเข้าไปจัดวางไว้เป็นหล่น

บีพาทยดลนชนทน

ขานแล้วดณานหลานอยู่นี้

เงรไปเทศน์มัทรีแทน

หยิบมัทรีมาทานอ่านอยู่

ซอมนจนคล้องว่องไว

กำหนดแม่นยำจำไว้ได้

มาแบกคัมภีร์ไปให้ชาติ

เถรอนรับคำแล้วอาลา

จมจับรับเอาห่อคัมภีร

๑ ครานั้นจึงโถมเจ้าเถรแก้ว

ห่มครองครองแนบกับกายา

ลุกออกจากห้องของสมภาร

ไหเถรอนเดินนำแบกคัมภีร

นั่งตามากว่าสงฆ์ดำรวมกาย

พินน้อยพอชม้อยไปปะตา

เถรพลายจึงร้ายละลวยซ้ำ

กำลังมนต์ดลพิษ ไหยนต์

พอสับพัศตรเณรพยกให้ทนได

เชิญกระหยับมานเกิดสีกา

จึงให้ซ้ำเจ้ามาเทศนา

นางพินยอมตอบไปทนได

ไม่เลือกเถรเลือกขรว่าชั่ว

พดพลายยมเหลือบไปปะตา

กมกรานตงพานหมากองศา

มือจับหนังสือถือประคอง

จนถึงแทบทางพระนางคลา

นางชะอ้อนวอนขอจรัล

มาครองผ้าสไบหนังไก่ดี

คอยอยู่ที่บนโต๊ะไคลคลา

เย็นแล้วจะไปเทศน์กมลัดผา

แล้วไปวันทาท่านขรรค์

อริษฐานแล้วก็เสกขมั่ง

มาจากกฏถึงศาลา

ชมายเห็นเจ้าพินนิมหนา

อายหน้ากมั่งนั่งอยู่ในที่

ประจำจิตประสมเนตรวิเศษศรี

ไม่ขาดที่จะแลล่อไปต่อตา

ด้วยนาใจผูกพันกระสันหา

ท่านสมภารไม่มาอาพาชไป

ท่านเจ้ากัณฑ์จะว่าเป็นไฉน

ไหนไหนก็เหมือนกันไม่ฉันทา

ตามแต่บาลพระกาธา

ก็เลือกพานหมากมาให้สายทอง

ขนขรรมาสน์จับจบคัมภีรจง

อ่านต้องตามบทคุณนัย

พบพระยาพยัคฆราชสีห์

จนราตรีแจ่มแจ้งด้วยแสงจันทร์

ถึงอาศรมอารมณ์ให้แยกเย็น

ทรงกันแสงไค้กาจบลัย

สัปบุรุษหญิงชายครันได้ฟัง

ทุกคนดลใจให้ศรัทธา

จับจบคำรบถ้วนสามท

ถวายเป็นนอบนบอภิวันทน

สาธุสะเดชะข้าทำทาน

สารพัดมั่งมีปรีดา

๑ ขุนช้างเห็นนางถวายเป็น

จะมานั่งนั่งดูอดสูใจ

จึงว่าสาธุโมทนา

ถึงตัวเรามีได้เป็นเจ้ากนิษฐ

ว่าแล้วเหลียวหน้ามาดูพิม

จับจับพับถ้อมมือประนม

สาธุสะเดชะเมตตาจิต

ให้ได้เร็วพลันให้ทันใจ

ว่าพลางวางเคียงผานางพิม

จงบันดาลเคลื่อนคล้อยให้ล้อยมา

๑ นางพิมพิลาไลยครันได้ฟัง

ทุกถ่มนาลายด้วยอายใจ

ด้วยไม่เห็นพระลูกผู้จอมขวัญ

เสด็จคนตตามพระลูกยา

เสียดสาธุคงชนพร้อมหน้า

นางพิมเปลืองผาทบทมพลัน

ยินดวางลงในพานนั้น

พิชฐานสำคัญด้วยศรัทธา

ให้พร้อมยศบริวารไปภายหลัง

ว่าแล้วนั่งฟังด้วยตั้งใจ

ชะตาเขาเป็นหญิงยังทำได้

เรามีให้น้อยหน้ากัน

ความศรัทธาเลื่อมใสกระไรนั้น

ก็ศรัทธามากครันในอารมณ์

ชมเปลืองผากรองทกรองหม

ยกเห็นอสมแล้วพิชฐานไป

ขอให้สมอารมณ์คิดพิสมัย

แต่ในคำวันนี้อ่าคลาดคลา

ขอให้ผาสืบทมอย่าแคล้วช่า

แต่เวลาคำวันนี้อ่านานไป

แค้นคงอดอนให้มันได้

ตั้งข้าไทให้หีบเอาพานมา

อหรมอบรูไจนาย

ข้ามหวนชางกลางศาลา

สายทองรองว่าสาอหรม

กิริยาชวตอยนอยเมื่อไร

นางพมย่างเท่าก้าวเดินมา

ยิ่งกว่าลูกชาวไร่กันไม่เคย

๑ ครานันจโณมเจ้าเนรแก้ว

ด้วยความรักตรึงจิตคิดผูกพัน

อ่านคาถาว่าครบพองบบาท

ถึงกณทศกรบรรพเทด้วยนับไว

ทายกทั้งประสกและสกา

โมทนาชื่นชมสมภารครัน

๑ ดกก่ำดัดลมพัดมาอ่อนอ่อน

เงยบสงัดทงคดป่าเลไลย

ไอพม้นมนวลของเนรแก้ว

ฤงามปลมแม่จะลมนำใจจาง

ทำไฉนจึงจะได้นางพมชม

รูกนางพางเพียงจะกลากลิ้น

ได้ร่วมหมอนพอจะชอนชนชมชื่น

ทำไฉนจึงจะได้สนทนา

เดินกรเยเข้าไปหีบเอาพานผ้า

ชุนข้างแห่งศตาค้วยจิตใจ

ชายผ้าปัดผมท่านหาตุ้ม

ไปเกิดหนอแม่พมอย่าพึ่งเลย

ช่างชายหน้าจรงจรงแม่เจ้าเอ๋ย

นางกคำเปรียบเปรยมาบ้านพลัน

สีกาพมไปแล้วให้บัวบน

กตบับหนชามเนอความไป

กึ่งบเทศน์ลงขรรมาสน์หาช้าไม่

แล้วต่อไปจนครบสิบสามกัณฑ์

บ้างกรวดน้ำกรวดทำด้วยจอกช่น

พอสองยามเสร็จกันครไร

พระจันทร์แสงสว่างกระจ่างใส

เจ้าเนรนอยละห้อยให้กระนังนา

เจ้าไปแล้วจะรำลึกถึงพาง

แต่ครันครางครวญคิดจนก่อนคืน

ให้เคลือนคลายอารมณ์รำส่อ

หญิงอนหม่นแสนไม่นำพา

ทุกคำคณมิให้ขาดเสนาหา

กับพมแก้วแววดาสัถสองคำ

บ้านช่องของน้องซึ่งตำแหน่ง

ได้สมนางแต่เมื่อกกลางตำแดงธรรม

เจ้าเดอดำพาวัวเขาไปบ้าน

พลบเจ้าพเผาเป็นทุกขทน

ถึงจะอยู่ชอกห่วยหุบเหวผา

ยังคะนึ่งถนนางไม่บางเบา

กอดผาตีบทิมของพิน้อง

ยังรณจวนหวนหาในราตร

๑ ครานนั้นนางพินิมสนิท

ว่าว้ายข้ามน้ำได้ไปกลางทาง

ถึงฝั่งหยงตนพอยนตรง

หอมห่มผ้าห่มชมชื่นใจ

สนผ่นเท่านั้นกตนต์ว

เสียดายดวงโกสุมปทุมมา

จึงชยับจับปลุกสายทองพจน

จะเป็นเหตุเกทพานประการใด

๑ สายทองพ้องน้องบอกนิมิต

เคยได้สังเกตไว้แต่ไรมา

ซึ่งผ่นว่าได้ดอกบัวชม

ชายนเห็นท้ไม่ใกล้ไกล

ไม่รู้แห่งเห็นเจ้าเข้าจวนคำ

อายชนข้างเจ้ากรรมจลาจล

พพล่งพล่านเทศ่นพล่งเป็นหลายหน

พรงุ่นเขาพจะค้นไปโดยเตา

จะเสาะหาไปให้พบตำแหน่งเจ้า

ไก่อกเราเร่งรบในราตร

จวบประคองหอมซาบอาบทรงพ

จวนจะรุ่งพระสุริย์ศรัชนรางราง ๑

เกิดนิมิตประจักษ์ใจเมื่อใกล้สว่าง

กับพนางสายทองคะนองใจ

สายทองส่งบัวทองประคองให้

แล้วกลับข้ามน้ำได้ดังจินดา

ไม่เห็นบัวทองหายก็คว่ำหา

อนิจจากอ้อมมาหายไป

เล่าความผ่นให้ฟังหาช้าไม่

ทำนายให้น้องหน้อยหนึ่งเถิดรา ๑

ประจักษ์จิตคิดความไม่กังขา

แกวตาอย่าประหวั่นพรั่นใจ

จะได้คู่สัสสมพิสมัย

คงจะได้โดยพลันมีทันชา

ซึ่งฝันว่าพุดดอกบัวส่ง
ถ้ากระไรได้เหมือนดังจินดา

๑ นางพมรืองใส่พัสายทอง
แต่อยู่ด้วยกันมาทางดาบ
พัสายทองฤาเห็นน้องนรอนรน
บัวทองน้องฝันยังติดตา

ซึ่งฝันว่าพุดดอกบัวส่ง
วานทำนายให้น้องต้องใจคอ
๑ ครานันจโถมเจ้าขุนช้าง
พลิกคว่ำคร่ำครวญรณใจ
ฟังเสียงเกลี้ยงกลมเมื่อเจ้าว่า
อรชรออนแอบนบเอบาง
เจ้าหมสืบทบิรมิขลิบทอง
แขนอ่อนท่อนท่ายแม่พรองเพรียว
ทำไฉนจะได้แนบสนิทนาง
จะคลั่งเคล้าเฝ้าเพนเป็นอัครา
ยามเดินจะเชิญโถมเจ้าขช้าง
อาบนางจะทำสุหร่ายริน
รักเจ้าเท่าเทียมดวงชีวิต
ด้วยรูปชวกลวเจ้าจะเกลียดกลาย

คงจะได้พมแม่ไปกายหน้า
แม่เมตตาสายทองให้ใด ๆ
ทำนายน้องอะไรอย่างนั้นพ
พเห็นวเห็นแวทไทหนา
เป็นกัวลบ่นอย่างไรจึงเกล้งว่า
ทำนายผัวตัวชาไม่เอออ
ถ้าตรงเข้าพัสายทองจะหว่า
เงินหม้อทองหม้อจะพอใจ ๆ
กระนั้นนางนิทราหาหลับไม่
โอแม่พมพิลาไลยของขุนช้าง
วาจาแจจอยแจ่มกระจ่าง
หม่นนางกไม่มีเหมือนนางเดียว
สอตสองซบในสไบเขียว
งามตาเมื่อเจ้าเหลียวชำเลื่องมา
ขุนช้างจะทูนเหนือเกศา
ข้าวปลาจะบ่อนให้หล่อนกิน
ยามนอนจะให้นางหอมประทน
แผ่นดินมิให้ย่ำระคายกาย
กลัวจะเสียดแรงคิดไม่เหมือนหมาย
ถึงใจรักกกจกอายุด้วยรายงอน

รอกคชนมาจะว่าไย
 ถ้าวางคนจะชนเข้าว่าวอน
 เบ็ดมุ้งรูงแล้วฤยยังหนอ
 ได้ทพจะไปเป็นมันคง

ถึงชวตก็จะไปตูก่อน
 ถูกลมเห็นจะอ่อนละมุนลง
 อ้อแสงพระจันทร์ยังสูงส่ง
 หาเจ้าเกศสุริยทรงไสยา ฯ

ตอนที่ ๔ พลายแก้วเบนน้กับนางพิม

๑ จะกล่าวถึงโฉมเจ้าเงาะแก้ว พอแสงทองส่องแผ้วพระเวหา
คิดคำนึงถึงพินนมนวลตา ล้างหน้าแล้วกนึ่งสบงพลัน
ห่มดอกรองศาตราดกด พร้อมหมดแบกบาตรแล้วผายผัน
ดูทุกตรอกซอกละเมาะเสาะสำคัญ เข้าในเมืองสุพรรณด้วยทันใด
มีน่านถวิลหาพลอย เดินเมียงชมายตาอักษณาสัย
เห็นมาตังอยู่ยังไม่มีใคร ก็หยุดยืนสำรวจมโนใจจะคิด
๑ ครานันนางพินนมน้อง อยู่ในห้องกับนางสายทองพิ
จัดแจงข้าวปลาอาหารพิ ยังไม่มีพระส่งมิ่งคไคมา
เปิดหน้าต่างนางพิมเจ้าแลดู เห็นเจ้าเงาะยืนอยู่ไม่เงยหน้า
ห่มดอกรองแนบกับกายา สักการ่าจวบเนอดังนวลจันทร์
 देखพระเวทวิทยามนต์ เมื่อยดลใจพินให้ชวนบัน
ห่มผาควาชนชาวบาตรพลัน กับสายทองพากันก้าวลงมา
เปิดประตังอาดเดินนาคกราย เงาะพลายไดยืนกเงยหน้า
พินน้อยชม้อยพอประตา กรูว่าเงาะแก้วผู้แว่วไว
หลบมิดสะกิดพลายทอง ไซ้ทองนี้ไม่ลงไปได้
เห็นหน้าเงาะพลายฉนั้นอายใจ ส่งชนชาวบาตรให้สายทองมา
สายทองอย่างย่องชยบยอม นางพินหลบเหลื่อมเข้าแอบฝา
เงาะแก้วประสัททวิทยา เป้ามหาตะลวยลมประสมนาง

บันดาลชานเลี้ยวสวาทพิม

ยืนยมนิมจะแล่นลงไปล่าง

สายทองประคองชนชาวบาตรพลาง วางลงยกมือไหว้เจ้าเนรพลาย

เนรแถวลดบาตรลงจากป่า

ฉันทบุกมาบิณฑบาตจนพานสาย

ไทยทานบ้านนอกเรียงราย

ไม่กรับรับหมายจำเพาะมา

เป็นเหตุกเพราะเทศน์เมอวานน

เจ้ากณทหนนกล้ำคัญว่าเคื่องชา

จะใคร่แจจกตทล็กา

ทงจะใคร่สนทนาด้วยพนาง

สายทองยกของใส่บาตรเนร

พนพลเลวณมนตมาบ้านบาง

ส่งบกังวลไว้ในใจพลาง

ใส่บาตรเลวกยงชนบันได

เนรแถวคลาดเคล็ดออกจากรว

แผ่งดวงจะตุพิมพิสมัย

นางพิมเยี่ยมหน้าทอดตาไกล

แลไปนอกรวเห็นเนรพลาย

เนรกอดบาตรชิดทำปรีศนา

นางพิมยมหลบหน้าเข้ามาหาย

เจ้าเนรเดินตามทางย่างกราย

ไม่วางวายแต่ค่นงถึงพิมน้อย

ยังไกลบ้านกให้พล่านให้พลุ่งจิต

ยังคึดคึดหลงเหลียวอยู่บ่อยบ่อย

เอะสายสายทองจะป้องคอย

กรับรอยมายังวัดป่าเลไลย

ยกบาตรไปองค์พระอาจารย์

คลานมาเปลื้องผ้าหาชาไม่

ปรนนิบัติมิให้ขัดเคืองใจ

ฉันทแล้วเข้าในทนอนครวญ ๖

๑ ครานนางพิมพิลาไลย

กำเรบใจไหวหวนให้บันบ่วน

เห็นสายทองใส่บาตรทำนาคนวล

รืรวนรอชาอยู่ว่าไร

พยักหน้าสายทองเข้าห้องนอน

อ้อนวอนกระซิบถามความสงสัย

ไปใส่บาตรช้านานประการใด

ชาเห็นปากไปไปกับเนรพลาย

สายทองว่าพี่หุตะอะไรมี
 หอมก้นมันฉายให้สบาย
 ถึงข้าวจะให้กินไม่ยั้ง
 เห็นย่นย้มพรายพุดกันหลายคำ
 เมื่อเปล่าเปล่านั้นจะไปไหนได้
 เจากว่าแต่มานไกลครั้น
 เกอะแล้วไปเกิดไม่บอกข้า
 แล้วลุกออกจากห้องด้วยหมองใจ
 ต่างคนกินเสร็จสำเร็จอ้อม
 มันฉายข้าไทอยู่ก่ายกอง
 ต่างคนต่างจัดพืดด้าย
 ไปอาบนํ้าให้สบายบ้ายลงครั้น
 สายทองปลอบวอนชะอ้อนว่า
 อย่ามาหลอกจะบอกฉันทำไม
 ชารอนนะอย่างอนประชิดให้
 เต็มใจอะไรข้าว่าไปเจียว
 ไม่ไปนะเจ้าอย่าเซาเซา
 สายทองจากห้องย่องเยอกราย
 อไถอพรหมอสมัน
 ลงอาบนํ้าดำเล่นเป็นโกลา

ไปกินข้าวเลี้ยงกับพี่ตะวันสาย
 ตะวันบ้ายที่จะพาไปอาบนํ้า
 ไม่บอกจะเซาเซาให้ยั้งคำ
 แต่เพียงนี้พียงอาไม่บอกกัน
 ถ้าจริงจะบอกให้ไม่เด็ดฉันท์
 แต่เท่านั้นจากกกกลับไป
 เบื้องหน้าคงจะรหามิตไม่
 นางไม่กินข้าวด้วยสายทอง
 นางพินฉวยในเข้าในห้อง
 จนบ้ายสองโมงแล้วก็เสร็จพลัน
 สายทองเตือนน้องชมชื่น
 นางพินว่าฉันไม่รักไป
 ไปดินท่าเกิดจะบอกอะไรให้
 เต็มใจไว้เกิดแต่คนเดียว
 จะอาบนํ้าก็ไม่ไปเฝ้าโกรชเกรียว
 จากุเกี้ยวข้าแล้วฤาเณรพลาย
 ไม่พอที่ที่จะชาตะวันบ้าย
 บ้าวไพร่ทงหลายก็ตามมา
 อัดเตนตามสายทองไปดินท่า
 เล่นหาเล่นไล่กันพลวัน ๆ

๑ ครานนจงโคมเจ้าเงรพลาย
 แล่นกระนงถึงพินนมนวลจันทร์
 ปานนพมพจะลงท่า
 คิดแล้วหยิบผ้ามาห่มดอง
 ถึงบ้านพมเข้าพลนมีทนต์ชา
 เขาแอบซุ่มพุ่มไม้ได้สำคัญ
 เห็นสายทองสัดวอยุริมดลิ่ง
 สายทองย่องมาหาไฉว
 ครนถงจงนังลงทนต์ได
 เป็นเชิงซุ่มพุ่มรอบดุษอบกล
 เงรแกวยมแลวจงปราศรัย
 เงรน้องปองป่วนมีควรรการ
 แล่นยากทจะพากจะเพียรผ่อน
 มาพบพกเป็นทสำคัญครน
 อนเงรน้องเหมือนกระต่ายหมายชมจันทร์
 แต่ตรอมตรอมผอมร่างกบางไป
 ไต้องคอินทรแลจะส่นสำเร็จตรม
 อินทราอุปมาเหมือนสายทอง
 มาฟังฟังถาไมทงธุระน้อง
 จะชอบคุณทการุญให้ครามครน

ตะวันชายบ้ายเยื้องพระสุริย์นัน
 ได้สำคัญไฉจากนางสายทอง
 จะไปหาให้พบประสบสอง
 ย่องลงบันไดไปสัพรรณ
 ตรงลงไปท่าทนต์ไดนั้น
 พวกราไททงนนั้นไม่เข้าใจ
 เอาดินทงแลวกระแอมพยกให้
 ก็พากันหลีกไปให้ลับคน
 ที่ริมริมโคกใหญ่ข้างไต้ต้น
 เบองบนดอกยอยระยาบาน
 ขออภัยเกิดอย่าว่าข้าหักหาญ
 แต่ทนต์ทุกขทรมานมาหลายวัน
 ให้หยุดหย่อนรอนรนเป็นพนักถน
 ข้าหมายมั่นจะมอบชีวาถย
 อยู่ดินถาจะตนต์นไปได
 ด้วยทางไกลกลางหาเหมอคราถปอง
 จะได้ชมกระต่ายสัวรรคจันทรผยของ
 พินนงเหมือนกระต่ายในวงจันทร
 คงเป็นสองกระต่ายชมสัสมสัวรรค
 กว่าช้วนฉนจะวอดชีวาถย

พเพณดูช่วยชูให้นองชน

เหมือนชบชพอย่าให้รับถึงเรือนตาย

แต่วันนั้นจนพสาทยทองตาย

พูดไว้ฉนั้นใดจงจดจำ

๑ สายทองเมินหน้าว่าไม่พัง

จะชกสือสหาข้าไม่เคย

ท่านเจ้าขุนมูลนายกรายกาจ

ไปว่าวอนเกลือกหล่อนไม่อ่อนเอน เหมือนตระเวนตัวไว้ไม่ต้องการ

ไหนจะดำโด่งดังหลังจะลาย

ไม่ควรทำข้าไม่ทำให้รำคาญ

จะเกรงบ้างเป็นไรกับสายทอง

ได้เมตตาเถิดอย่าให้ข้าอาย

แบบกายเอากระด่ายมากล่าวถ้อย ว่าพม่นอยเหมือนกระด่าย

ในสวรรค์

จะพึงพักยกกว่าสารพัน

ถ้าอนทราพากระด่ายให้หายโศก

ดวงจันทร์ผ่นผยของจะหมองมัว

เนอมิใดกนมันงนังมิได้บู

เจ้าใดพมกจะยมอยู่อดรา

เหมือนตงมิได้สู้กันแกงกิน

แต่จะไปพ้ออย่าใดกระนังปอง

ให้คล้ายคนโศกแสนนั้นเลื่อมหาย

เงรพลายนนี้ไม่พลั้งไม่แพลงคำ

น้องนัหมายจะโอบอุ้มอุปถัมภ์

กำหนดแน้อยู่ไม่พล้าไม่พลั้งเลย ฯ

จะพาหลังลายแล้วพ้อแก้วเอ๋ย

หมายเซยเห็นจะชวดแล้วน้องเงร

ถวยพลั้งพลาดสิจจะดาวเป็นกราวเขน

เงรพลายก็ว่าเล่นนอกมาน

มิใช่คนสำหรับวานของเงรพลาย

นินทาน้องให้พพังเล่นง่ายงาย

ข้าตายเถอะเหมือนเกล้งมาฆ่ากัน

มิใช่ของควรประคินของกินตาย ฯ

ไม่เคยเห็นกระด่ายจันทร์เป็นสองตัว

ทุกแหล่งโลกก็จะฉินว่าอนทร์ชว

ชากลวเสียแล้วเงรอย่าเจรจา

กระดุกจะแขวนคอยู่เหมือนตัวข้า

ต้องถกด่าก็จะอายแต่สายทอง

กาเหยยวเฉยวบินไปคล่องคล่อง

มิใช่ของควรประคินของกินตาย ฯ

๑ นิจจาไม่วะหนาส์กาฬ
 ริกพมิไค้มอามณคฺลาย
 เต็ดปลียังมชงโยเยอ
 ได้พิมเซยญาจะเลยทงพินาง
 ถังนำท่าฟ้าฝนจะแหงแลง
 แต่ชนชวถงว่าดวมิไค้กิน
 ถาหม่อมพมคฺณแก้นเกล้า
 คงจะแทนคฺณพมิไค้ได้นาน
 เงินทองของกินสันทงน
 ปรานีน้องส่ายทองช่วยชักชวน
 ถวนชงตงให้พส่ายทอง
 ค่ำลงพิจงสนทนา

๑ ริกจริงญาเจ้าเงรจะเกล้งรัก
 ซากลวแต่ไค้คนสันบนยัง
 ถาจริงจงตงนเจ้าเงรแก้ว
 เจ้ารักษาสัตยไวโหจดี
 เงรแก้วรับคำแล้วอ้อลา
 ซาไทตามหลังมาพริ้งพริ้ว

๑ ครนสันแสงสุริยาทิพากร
 ดิเรกดาวขาวกระจ่างดงกลางวน

ทุกวนนเงรน้องคะนงหมาย
 พส่ายทองทงนองเสียดกลางทาง
 ได้มาพงแลวกเผอณันไวบาง
 ก็เหมือนอย่างหวานข้าวลงในดิน
 อย่านักเหนงว่าจะสุญเสียดหมดสัน
 นกหกผกณได้เป็นทาน
 เห็นจะเปลา่เจียวญาน้องมาอยู่บ้าน
 ให้ส่มานเส่มอพิมผู้มนวล
 จะแบ่งบันคนละครงพอกงส่วน
 พอได้พิมจะประมวณสันบนมา
 แต่สักเพื่องหนึ่งน้องไม่ขอว่า
 ถึงเวลาบิณฑบาตจะคอยฟัง ๆ

เห็นหนกนกนดเนนเขาเป็นชง
 จะร้องทวงโด่งดังกไซท์
 มายนแมวยนหมู่ไห้รท
 พรุ่งนี้เจ้าเงรมาพังด
 ส่ายทองกลับมาไม่หยดอยู่
 เงรแก้วก็ไปสู่อารามพลัน ๆ

ศศิธรเลอนลิวปลิวสวรค์
 ทรงกลดจรงจวิลกระจ่างดวง

สายทองช้วนน้องให้ชมจันทร์
 ผ่องแสงแจ่มงามดั่งเงินยวง
 รอยยิ้มใดจะไปไหน
 แต่เห็นมาไม่รู้วาทันวัน
 เหมือนหงวเราพี่น้องทั้งสองคน
 ไร้คู่อยู่กับฟ้าสุราลัย
 พรกเจ้าพอกพุ่มอุ้มประคอง
 ทงเป็นเบียดเป็นทาสท่านช่วยมา
 อนิจจาเกิดมาเสียทั้งชาติ
 ดั่งแหวนทองผ่องศรีไม่มีมัว
 พรกเจ้าจงเฝ้าลำบากนัก
 ถึงจบมาฆ่าเสียก็ตามที
 ทงนพยากกเพราะเจ้า
 พงจต้องรักษาเป็นตาใจ
 เหมือนดั่งไม้ไผ่ผองจะพังล้ม
 ถาสันบุญคุณแม่ศรีประจัน
 ชายหนุ่มก็จะกลุมกันดูถูก
 พคิดพราดาเขาให้เศร้าใจ
 ถ้าใดคัสส้มเมื่อแม่ยัง
 อายคนนี้จะนานสักกับ

ผิดพรรณไฟโรจน์โชติช่วง
 ไยจึงหวงกระต่ายไว้ในวงจันทร์
 เหตุใดจึงยังอยู่รั้งมัน
 ดูเดือนก็ยังพรันอยู่ในใจ
 จนเหมือนกระต่ายจันทร์ไม่ไปได้
 กระต่ายไพรพร้าแลทุกเวลา
 จนพิน้องเจริญวัยชนใหญ่กล้า
 กลัวอาญากลัวอายเสียตายตัว
 เป็นอันขาดแล้วไม่รู้วาลูกมัว
 จนแต่หัวพลอยประดับประดาดี
 แม่รักก็จะเตร่เที่ยวเร่หนี
 มิตายก็คงจะรอดตลอดไป
 ด้วยยังห้ามเหยามเรือนไม่
 คุณผู้ใหญ่ก็ขราลงทุกวัน
 พปรารมภรอนใจให้พรันพรัน
 สारพันจะกระจัดกระจายไป
 ด้วยว่าลูกนั้นหาพ่อหาแม่ไม่
 ฤากระไรแม่คิดดูแต่ดี
 เห็นมั่งคงสืบสายเป็นเศรษฐี
 พวามแม่จะเห็นประการใด ฯ

๑ นางพิมพิลาไลยครั้นได้ฟัง
โศกตอบคดพลึงไป

กรรมดาเกิดมาเป็นสตรี

มารดาเยื่อมอดสำหรับประคับประคอง

อันหนึ่งเราเชาก็กวามเป็นบุตร

จะด่วนร้อนก่อนแม่ทำแซะเชอน

ถ้าสิ้นบุญคุณแม่มีได้แต่

จะด่วนร้อนก่อนแม่ไม่เขายา

ถ้ารูปชดด้วเป็นมะเร้งเรอน

ถ้ารูปดีมีเงินเขาชมปรอ

อดเปรี้ยวกินหวานตระการใจ

มีแต่แบ่งแตงนวลไว้ให้งาม

ทุกขใหญ่เหมือนไฟอยู่ในอก

ถายามอยากอยู่เหมือนเรากินข้าวปลา ถึงกระนั้นจะว่าก็สมควร

มาชมจันทร์เล่นด้วยกันสบายใจ

ถ้ารกนวลสงวนหน้าไว้ไหนนวล

๑ นี่ใครกวนชวนแม่ไหม้มว

หรืออยู่มาแต่ก่อนร้อนชะไร

หาชวนไปนอนเสียเถิดเถิด

สรวมสออดกอดรัดแล้วพดว

ยังแน่นนอนอยู่หาพลึงหาพล่าไม่

น้องนไม่คิดเลยพล้ายทอง

ชวดคงได้คู่มาสู่สอง

หมายปองว่าจะปลุกให้เป็นเรอน

มั่งมีแม่มีให้ลูกอายุเพอน

ความอายจะกระเทอนถึงมารดา

จะพลิกแพลงไปก็ตามแต่ว่าสนา

ใช้ว่าจะไรช่ายทชอบพอ

ไม่เทียมเพอนเห็นจะจนซึ่งคนขอ

ไม่พักทอเลยทช่ายจะหมายตาม

ลูกไม่ฤจะสึกไปก่อนห้าม

ร้อนใจอะไรจะถามทุกเวลา

ไหม้หมกก็ไหม้อยู่ในหน้า

พุดอะไรเช่นนั้นให้มันบ่น

อย่ามากวนหาไม่พุดไม่พอใจ

คิดถึงตัวไรจะชักจะสื่อให้

พี่ได้ว่ากล่าวอะไรมี

จงมือพินน้อยไปในที่

นอนเถิดพจจะกล่อมให้พมนอน

โอ้ว่าสงสารกุมารเอ๋ย
 ไม่คิดยากหมายฝากชวาวอน
 อกระหัด้วยความรักไม่เหมือนคิด
 จึ่งหลีกเลี้ยงเลยลัดเขาวดวา
 อนงวอดกับบ้านกพานห่าง
 พอเห็นสีกาแล้วกลับไป
 หันเพลเนรนอยเขามาแล้ว
 ไม่มีใครที่จะได้สนทนา
 เสียดาयरูปชบโคกด้วยแสนรัก
 โอ้หิมนิมเนอนวลละไม
 โอละเห่ โอละซาเพื่อเนรแก้ว
 กล่อมพลงนางพดีให้พิมพลง
 ๑ นางพิมว่าไฮ้พัสายทอง
 ลงไปใส่บาตรกินไม่ทันไร
 เมื่อเชานองถามไม่อย่ากรับ
 ไปอาบน้าเห็นจะพบสับทำนอง
 อย่างอนไกลไปเสียให้พันมุง
 แม้คุณต่อจะวุ่นวันนั้นครั้น
 ๑ สายทองพงนองทำหนาทง
 จริงจริงคะน่าซังฉันพลงไป

กระไรเลยเตร็ดเตร่เที่ยวเร่ร้อน
 ต่างเมืองอุตส่าห์จรกระเจิงมา
 หมายมิตรก็ไม่สามารถนา
 ทรมาบวชเบอระบมใจ
 ไกลทางเที่ยวบิณฑบาตได้
 แล่นอาลัยระลึกทุกเวลา
 ชบเขาช่อนอยทหน้าท่า
 แต่เวียนมามีได้เห็นอยอนาใจ
 จะปล้ำปลักทนทุกข์ไปถึงไหน
 นอนนะแม่นอนในทนอนนาง
 หลับแล้วฤสาายทองจะนอนบ้าง
 กางกรกอดพิมย้มละไม ๑
 กล่อมน้องเอาเนรมาใส่ให้
 หลงไหลไปแล้วฤสาายทอง
 ไม่ทันจับเดียนออกให้คล่องคล่อง
 ล่องนาฤาจะซำกว่าทุกวัน
 ไม่ทันรุ่งชาชครานทำนายฉัน
 จะละเมอกอดกันให้ตักใจ ๑
 พ้ามึงเถอะมาเป็นเช่นนี้ใด
 มาจะเล่าความให้แม่พิมพง

ไปอาบนํ้าวันนเจ้าเงาะแก้ว
รำคาญใจใช้ว่าเป็นน่าชัง
ถึงไม่เล้าก็เราไม่ทุกข์ไคล้

แต่ใส่บาตรประหลาดนัยน์ตาครัน

แต่ปากยิ้มกริ่มก้นกับสายทอง

แต่เทศน์อยู่เจ้าก๊วยงเล่นตา

จริงจริงกะแต่ข้าเป็นผู้ใหญ่

เหลือบไปปะตาชานกอ้าย

เจ้าก๊วยว่าสักหาทักไม่

เป็นเพื่อนเล่นเห็นหน้ามาดวยกัน

แต่เพียงยากจากบ้านสุพรรณไป

ทุกวันนี้จนใจมิได้พราง

ไม่ต้องการก็ไม่ชวนมาถึงน

อยู่ไม่ได้ดังไก่อ้นไกลครัน

น้อยใจจนได้เทศนา

เหลอทนแล้วจงชนเข้ามาทัก

ถึงคุณยายฝ่ายแม่ศรีประจัน

ก็รู้เช่นเห็นทว่าชวด

แม่นมนบรบเรื่องธุระรัก

สั่งมาว่าวอนให้ผ่อนปรน

มาแอบพุ่มนมแมวอยู่ข้างหลัง

มิแล้วดอกกระมังมาเย้ยกัน

พี่ไปพบก็เป็นโชคไม่เดียดฉันท์

พูดพูดแล้วก็ฉนั้นชม้อยมา

ทำทำนองหางตามาดูข้า

ข้าดูหน้าไม่ได้เจ้าเงาะพลาย

ดูไม่ได้ตาแหลมนี้ใจหาย

แยบคายของเจ้ากุดครันครัน

เห็นว่าโรยาทรรพยถึงคืบชน

เมื่อกระนนน้อยน้อยกับนวลนาง

ถึงกระไรก็จะทักสักคำบาง

บ้านก็ไกลกับนางต้องคางคน

กาญจนบุรีมวดอยู่ดาษตน

อดล่าห้ฝันฝ่ามาด้วยความรัก

ควรฤๅสักไม่รู้จัก

แม่นจะผลกเสียแล้วก็ตามท

ก็ชอบก้นกับคุณแม่ทองประศรี

จงปรานเณรแก้วผูกคนจน

ขอพบพกตรพิมพดแต่สักหน

หมายกุศลเสียดสร้างสำคัญมา

เมื่อวันเทศน์ถึงเกิดด้วยนิมิต
ว่าเหาะเหินเดินได้ในเมฆา
กลากลิ้นคนชนยังเต็มปาก
จึงบุกบิณฑบาตมาชานชม
สั่งสอนมาให้วอนแม่พิมพ์
พิชิตผู้วอนวายเป็นหลายท
เป็นจนใจไม่รู้ที่จะคิด
แม่นจะล่อลวงเล่นพอเป็นกล
เมื่อวันเทศน์ถึงเกิดด้วยนิมิต
ต่อจะคู่สัสมิภิมย์กัน
๑ นางพิมพ์พิลาไลยครนได้ฟัง
ด้วยสมเนตรเนรแก้วผู้แว่วไว
ถึงสายทองจะมีปองเป็นเชิงชัก
วันยังคำคร่ำครวญถึงเนรพลา
แต่มารยาหากพาให้บิตเบียน
ทำบงชงข่มไวภายใน
ข้าขอบใจใจหายพลายทอง
อุมนองมิให้ตองเถาขลุ
ชนแต่เดินมิให้เมินไปดอน
เห็นใครพอใจน้องคอยบองกัน

ประจักษ์จดแน่นแน่วอย่าหนักหนา
เด็ดดวงดาราภิรมย์ชม
ก็หมายมากอยู่ว่าคิดคงจะสม
ด้วยปรารมภ์จะใคร่รู้ว่าร้ายด
พอตรุดรู้จะมาให้ถึงนี้
ยังเข้าชวาวอนให้ผ่อนปรน
ครั้นพินิจดูก็เห็นจะเป็นผล
กาญจนบุรหอรจะด้นมาสัพรณ
กตลจิตให้แม่พิมพ์เมื่อญ่น
แม่นมั่นเมื่อย่าแหงนอย่าแคลงใจ ฯ
ก็เพลียงพลงคงจิตพิศมัย
ดังเหล็กเพชรกริ่งในสกนักราย
ก็คิดรักอยู่ไม่ร้างจะห่างหาย
พอสายทองมาพดก็พึงใจ
จำเอนหาให้เห็นกระแสไม่
เป็นครูใหญ่จึงเยอนมาพา
รักน้องสงวนน้องไว้ถ้วนถ
ปธานสั่งสอนทุกสิ่งอัน
นงย่นนอนสอนทุกสิ่งสรรพ
ข้าหมายมั่นจะมอบชีวาถัย

นี้ข้าทำไมให้สายทอง
จะให้ผิดๆให้ชั่วมายั่วใจ
สมคบคิดกันกับเงรแก้ว
ส่วนใครช่างใครเป็นไรนา
มิใช่ชายตายสั้นทงदनดอน
เขาจะหยันทงสุพรรณบุรี
พรกกรักคนเดียวเกิด
พมรุจะนั่งอยู่แต่ในใจ

๑ อนิจจาแม่พมมาทิ่มตำ
ไม่ควรเลยจะเย้ยว่าสายทอง
เป็นทาสๆจะอาจเข้าเทียมไท
เงรไม่รู้ๆจะจุลงลุยเลน
แหวนตะกวนเหมือนตวของสายทอง จะรับรองเรอนเพชรไม่เป็นผล
แสนอาภัพยบทวทงตวตน
ด้วยเห็นน้องของตวนมัวหมอง
ไม่มีขอแล้วจะต่อเนื่อความโย
คิดดูแต่ฝันนถิดนถอง
ถ้าสายทองหมองใจไม่นำพา
ไปเบื่องหน้าหารือกกับสายทอง
ให้ทรมาทารกรรมเสียทำเนา

จึงชักน้องนำเงรประเคนให้
ๆว่าไปลื้อสารเป็นมารยา
มิแล้วแล้วๆๆงถามมาถึงๆ
จะมาพากันเพื่อไปโยมิ
จะแค้นก่อนขอตนเองไปพองพิ
มรุทจะหลบหน้าไปแห่งไร
จะช่วยบีบดอกหาเบ็ดเนื่อความไม่
อย่าส่งสัยน้องเลยพี่สายทอง ฯ
เจ็บเข้าตลอดสิ้นจนชมอง
แม่เจ้าเอ๋ยคราวน้องนฤาเงร
ก็เข้าใจอยู่ก็เกลือกกับพมเส้น
ถึงจะแค้นเข้าประเคนก็คนจน
รอนรณก็เพราะรักราคาญใจ
สายทองเวทนาไม่นิ่งได้
แล้วไปเถิดทนไม่เจรจา
จะได้ชมบัวทองก็เพราะๆ
มิต้องกินน้ำตาก็ดีเอา
ขามรุองให้แซ่ถึงแม่เถา
กลืนข้าวเป็นกลืนยาน้ำตาพราว

ชีวิตพากอบนารอนก่อน
อย่าพักเรณคงจะเห็นกันสักคราว

๑ หาหาชั้นจริงเจ้าจอมพ
ไม่น่าขัดเลยจะแค้นเขาปรองดอง
นสินบนมาประตนเขากซง
จริงฤาถือว่าเจ้าเนรต
จงปลงใจปลงเนื้อเชื่อเอาหมด
จงอวยเออเรอรับมาเจรจา
จะเสียตัวก็เพราะกลัวจะเคืองของ
ชนเชอคำเนรพลายจะอายคน
ถ้าเขาทงเสียไม่จริงดังถอยคำ
ชาชาตรกตราก่อนเป็นไร
ถ้าเหมือนปากมชนหมากมาขอสู้
เกิดชาติหนึ่งประมาณไม่จริง

๑ โอแม่พินนมองของพเอัย
จะพะวงสงกาไปว่าไร
ถ้าไม่ตฤาพะจะชกพา
เห็นส่มค์กิดส่มนวลควรจะครอง
จะเปรียบยศกปรากฏมคินนบ
แม่นจะชงตงใส่ในตราฐ

แต่อ่อนอ่อนอุ้มเตียงมาจนสาว
ถามนางก็มีไซ้อสายทอง ฯ

อย่าจุจเลยจะยอมให้คล้องคล้อง
ถึงไม่ผิดก็จะพองให้แม่ดี
จงมาตงคอรู้อยู่จุ
ได้ค้ำมันชนคทไหนดมา

เจ้ากสบถฤาว่าจริงไม่ทงชา
เบองหนาแล้วจะเจ็บนาใจจน
ครนตรกตรองตก็เห็นไม่เป็นผล
ยังคิตกยงวนยังเวียนใจ

นั้นจะทำอะไรสายทองได้
แคะไคค่อนตึงตจจริงจ้ง
จะทำชุ่นองนกลัวจะรอนหลัง
ถ้าเพลียงพลงลงแล้วจะจนใจ ฯ

อย่ากลัวเลยพหาเป็นเช่นนั้นไม่
เจ้าสายใจสุดทรกของสายทอง
ให้แกวตาเสียตัวตองมวหมอง
กบพิมนองเนอสุวรรณกำภู
จะเปรียบทรพัยก็ส่มอสมานอยู่
ก็ควรคู้ส่มสั่นทุกสิ่งอัน

พิศรูปสองรูปก็น่ารัก
 ดังอาทิตย์ชิงครีวเขาเคียงจันทร์
 จะนั่งชมนอนซนทุกคนวัน
 ให้นั่งเรียงเคียงกันบนเตียงทอง
 หอห้องของพิมพิลาไลย
 พกหมอนหนุนนอนเตียงเรียบเรียงดี
 มุงแพรแลเลิศวิไลตา
 พูกลีนย้อยหยอยพวงสุ่มมาลัย
 เครื่องเบ่งแต่งปรักประดับพลอย
 จะนั่งฟังบุญพินัยมัสบาย
 อย่าเรววนควรค้อยอยู่แล้วนง
 สายทองนี้จะรองเป็นเกือกไป
 ถ้าเณรแก้วแว่วไว้มองสัถย์
 จะเรียกพิไลเล่าไม่เข้ายา
 ให้อดกนาตาชาวทุกเขาเย็น
 สืบทำให้ระยำเสียทงตัว
 รุงเขาเจ้าเณรมาบิณฑบาต
 จะนัดเณรเสียให้แจ้งแห่งคด
 พอได้พูดกับแม่พิมเสียสั๊กพัก
 แล้วทหลังตงบงเสียดทุกวัน

ชะอ้อนอ่อนนวลพกตรเจ้าเกิดฉนั้น
 ถ้าได้กันแล้วเป็นบุญของสายทอง
 จะทำขวัญขวัญตาเจ้าทงสอง
 ยามร้อนจะประคองเข้าพัดวิ
 จะตักแต่งตักไว้นักงานพิ
 ให้มีนากพบตงไว้มังบาน
 ระบายทองรจนาตุลละอาน
 กระโถนพานหมากตงไว้อย่างราย
 กระจกส่องคันฉ่องน้อยให้เณรนาย
 กิณนอนไม่ระคายระคายใจ
 จงปรองดองอย่าพะวงสงสัย
 ให้สัญญาพิมไธนะดวงตา
 โพล่พลัดกลับกลายไปภายหน้า
 จงด่าสั่งไปเป็นคนครว
 เคยชื้อญอย่าให้ไต่เงยหัว
 ชักชัวแล้วจะเลียงไปโยมิ
 สุตสวาทลงไปได้ด้วยพิ
 พรงันไปไรไต่พบกัน
 รับรักลงใจไต่แม่นมั่น
 แม่นขย่นอยู่มิให้ผู้ใดมา

ดกนักรงานพเกิดทีหลัง
 นอนเกิดตกแล้วนะแก้วดา
 สัพพอกหยอกเย้าให้เจ้านอน
 จนพิมพ์ลงหลังก้าวย่ำออย
 ๑ ครนรุ่งแฉวนทางคส์ว่างภพ
 จับแสงทินกรต่อคนพราย
 พระพายชายพัดเรณูร้อน
 รนรณชนชวยระรวยรณ
 นิงชาเพลจะแสงส่าย
 ลางหนานึ่งผาสบงพลา
 ถงบานพิมพ์เขาพลนมิทนชา
 บริกรรมสำคัญมั่นในใจ
 ๑ นางพิมพ์พิลาไลยกับสายทอง
 จะไล่บาตรเณรเข้าทงชาวปลา
 กลัวแม่จะเห็นสเรณช่อน
 เณรพลายไยจงชากว่าทุกวัน
 หลบมิดสะกิดเจ้าสายทอง
 ไม่ไปละชาไหวฉนั้นกลัว
 สายทองเตือนน้องให้ลงไป
 แอบหลังบังวันพลวัน

ขามพ้อให้น่าฟังกจจว่า
 มาพจะกอดให้พมน้อย
 ชะอ้อนออกขอเณรน้อยน้อย
 เดือนกคล้อยเคลอนคับระงับกาย ฯ
 กระจ่างจบทจจหวัดจาร์สฌาย
 เลียงสีกุนเกร็นกรายชยับบิน
 ลออ้ออนรส์คณจัตลบกลัน
 เจ้าเณรน้อยนีกดวลประหวัดนาง
 ชยับกายลกเลอนมาหน้าต่าง
 ห่มตองแล้วก็ย่างลงบันได
 ล่ำรวมอริยาให้มองใส่
 หวังจะให้เจ้าพมนั้นลงมา ฯ
 อยู่ในห้องจัดแจงแต่งหา
 บุหรืหมากพลูยาหาครบครัน
 เอาซองซองเสียดซุกเสียดใต้ชั้น
 ผนเบ็ดหน้าต่างก็เห็นดว
 ดเณรน้อยช่างล่ำรวมราวกับชรว
 ยมหัวกระชิกกระชกัน
 นางพิมพ์พิลาไลยประคองชั้น
 พรันพรนกาवलลงบันไดไป

ทรุดนั่งตงชนลงวันทา
 เทปรำคว่ำชนประหวัดใจ
 ก้มหน้าชนมาบนบันได
 ครนลงนอนงับประค

กระซิบเนรเพลแล้วอย่าบ้ายนักร
 รีบไปวัดความาไฉน

๑ ครานนจึงโฉมเจ้าเนรแก้ว
 ไม่ลืมคำดอกทราเจรจา

ถ้าใดแล้วเนรแก้วมิให้พ
 ชำกับวรสวดเรียนจะเอาบุญ
 ค่อยอยู่เถิดหนาจะลาก่อน

สายทองย่องเยื้องชำเลื่องกราย

๑ นางพิมพิลาไลยกับสายทอง
 อ้อมหน้าสำราญบานใจ
 วันนั้นลูกจะไปทไรเหนือ
 ลูกจะออกไปดกับหุดา
 มั่นลักจำแนกแจกจ่าย
 ลูกเห็นกับตามาชำนาน

๑ ท่านยายศรีประจันครันได้ฟัง
 ขชชกณกลักกหนักไป

ไม่อาจแลดูหน้าเจ้าเนรได้
 บุหรใส่ปนปลาทั้งหมากพลู

อกใจสะทกสะเทนอยู่
 นางสายทองเหลียวดูไม่มีใคร

จะพาพิน้องรักออกไปไร
 ไหนเล่าเจ้าเนรเอาเงินมา ๗

ยมแล้วตอบคำสายทองว่า
 สำเร็จไรฝ่ายข้าจะแทนคุณ

ไปตะโกนกฤษให้ตั้งวุ่น
 ริมศาลครุ่นครุ่นไม่กลับกลาย

แล้วจะยอนไปไรมิให้บ้าย
 เนรพลายไปวัดป่าเลไลย ๗

ทั้งสองกินข้าวปลาหาชำไม
 จังพุดจาปราศรัยกับมารดา
 ฝ่ายเมื่อแตกกระจายเสียหนักหนา
 จะไฉใจกับชำไมต้องการ
 ชอขายกินเล่นไปทั้งบ้าน
 จะว่าชานมนี้ก็ไม่ถนัดใจ ๗

แกด้าตั้งยกโคตรเป็นไหนไหน
 ไฉนแม่พิมออกไปดู

จับได้ใส่เอาด้วยไม้ตะบอง
ทงลกทงกนินทา

๑ นางพิมพ์ลาโดยได้พึ่งแม่
ลูกมาวุ่นวายเป็นหลายคน

นางพิมพ์สายทองทั้งสองรา
จ้าไทตามหลังสะพรังไป

ขบยงนังพุ่มกระทุ่มใหญ่
อย่าเผลอเธอเพอไปให้ตด

อเม่าเต่าหับอพลับเทศ

นวยกระบุงแบกไปพอไกลตา

๑ ครานันจิงโนมเจ้าเงรแก้ว

ห่อผ้ากระหวัดลัดลอดทาง

ครนถงจิงนิมนตชตนม

ชตนมเมตดาลาลักไป

ชตนมตามใจไปเกิดหว่า

เงรแก้วกราบกรานอัญชล

จับผ้าคฤหัสถ์สะบัดคลี

รีบก้าวสาวตบไปไวไว

แอบพุ่มพฤษพานยันตามอง

ขมพยักทักไปด้วยไมตรี

ให้มันร้องเป็นอายเจ็กทชายหม
เจ้าหุบ่อยบ่อยอรอยกล ๖

เรียกจ่าเซ็งแซ่อยู่สืบสน

แบกกระบุงวงจวนลงบันได

ลงจากเคหาหาชาไม้

ถึงไร่เจ้าพลันในทันที

มึงไปเกิดกจะอยู่น

บ้ายส์โมงมึงจ้งกลับมา

อดานเปรดอควายฟังนายว่า

กรองเพลงโก๋บ้าเก็บฝ้ายพลาง ๖

พลแล้วหลกเลียงลงมาล่าง

ย่างเจ้าวิหารสำราญใจ

ฉันทนเจ้าคุณลงมาได้

กลับมาบวชใหม่ให้ฉันท

หาหมากมาฝากกู่ทงบุหร

ลาเจ้าชกสักด้วยทันใด

ผลัดแล้วจรีหาชาไม้

ถึงไร่เจ้าพลันทันที

พบนางสายทองผู้เป็นพ

มาอยู่นานแล้วฤาพนาง

สายทองเหลือบเห็นเจ้าพลายแก้ว ลักแล้วยังยืนอยู่ห่างห่าง
 ยมเขื่อนเบื่อนบอกเจ้าพลายพลาง มากอยคางอยู่แต่กินข้าวเช้าแล้ว
 เหลียวเหลียวเขม้นไม่เห็นหน้า คิดว่าจะไม่มาเล่าเจ้าแก้ว
 เสี่ยงเกรกแหวกไม้มาดำแวว ถ้าซาหน้อยก็จะเคล็ดไม่พบกัน
 จะอยู่นี้ไม่ได้ไกลหนทาง ไปซ่อนอยู่พลางตรงนั้นนั่น
 ตันกระทุ่มพุ่มด้าเป็นสำคัญ จะพาพิมพ์ผายผันมาพุดจา ฯ
 ๑ ว่าแล้วเท่านั้นนางสายทอง เชื่องย่องย่างกลับไปลับหน้า
 เจ้าพลายหมายพุ่มช่อมด้า นวนายาตราทอดตาไป
 แทบตันกระทุ่มพุ่มชฏ หลีกลัดเรงรามหนามไหน
 ค่อยย่องตามช่องพนมไม้ เขาใกล้เห็นพิมพ์ผุดวงตา
 นิ่งรอยบุปผชาติสะอาดโฉม งามประโลมน่ารักเป็นหนักหนา
 จะดูไหนเปล่งปลั่งทงกายา ดึงนางฟ้าลอยพ่อนชะอ้อนงาม
 จะใคร่ทักด้วยรักกำเรืบทรวง ยังหนักหน่วงไม่เคยก็คิดขาม
 ปากสั่นหวนจิตแต่คิดความ ขยับปากแล้วก็คร้ามประหม่าใจ
 เอาความรทกจริตคิดกลัว กระดตั่วอย่างเขื่องมานั่งใกล้
 เขื่อนยมทกเจ้าพิมพ์พิลาไลย สะตงใจดวงแข่งด้วยความอาย
 มาจากบ้านนานแล้วฤาไรชา อนิจจาเมื่อออกมาเก็บผ้าย
 บ่าวไพร่สระพรังทงหญิงชาย ถำปากกายต้องตามเขาออกมา
 เสียตายนวลไม่ควรจะเผือดพักตร์ ลมชักชายแตกก็แผดกล้า
 เดินเห็นอยเมื่อยมนทงกายา แล่นอุตถ้ำหัยอดตันกระไร

พิศตามมาด้วยความที่รักน้อง
ตงแต่วันเทศนายิ่งอาลัย

ยามนอนตาคนทงสียาม
ร้อนโรคโศกเสียวอยู่เดียวดาย

๑ นางพิมพิลาไลยได้ฟังว่า
ชวยเงินเงินองตะลึงไป

จึงหลีกลดกระดกให้ห่างกัน
ชม้อยชม้ายชายดูแต่หางตา

๑ โอ้อ้าวแก้วแววตาของพี่เอ๋ย
เจ้างามปลื้มลมแล้วไม่อาลัย

เมื่อเด็กเด็กเล็กเล่นอยู่ด้วยกัน
เมื่อเล่นขอปลุกหอกกับแก้วตา

ขุนช้างตามพบมันรบพ
แก้วตามาประหม่าพยาโย

เสียวแรงส่งหวังใจกับสายทอง
กลัวโยใช้พี่จะหยามทำ

๑ นางพิมพิลาไลยครั้นได้ฟัง
ทุกสิ่งจริงใจแต่ไรมา

ด้วยเป็นเพื่อนเรือนใกล้กันแต่ก่อน เลียงหล่อนพูดจาก็จำได้

ค่อยเหือดหายกลายเป็นประหลาดใจ ก็ตอบไปว่าฉันลืมนี่จริงจริง

สายทองบอกบ้างฤหาไม่
ครวญใครมิได้เว้นอาวรณ์วาย

ตงไฟตามติดอยู่ไม่รู้หาย
แม่สบายอยู่ฤาประการใด ๆ

ตงประหม่าออกพรันหน้าไหว
ด้วยไม่เคยพูดเคยเจรจา

นางฉินฉินหันเมืงสะเทินหน้า
ไม่ตอบสั่งสนทนาประการใด ๆ

ไม่พูดเลยเคืองเข็ญเป็นโฉน
จึงคิดใคร่ครวญดูแต่เดิมมา

สารพันร่วมรักกันหนักหนา
พพาเจ้าหนขุนช้างไป

พลึงตฤกนองเจ้ารองให้
จงปราศรยปรองตองสักสองคำ

มาถึงน้องให้แจ้งทความซ้ำ
มิให้ซ้ำชอกเชอพิเถิดรา ๆ

ถอยคำแต่หลังเจ้าพลายว่า
เหลียวดูหน้าพลายแก้วแววใด

เมื่อนั้นเห็นสิ่งเกิดกรจาก
อันน่าใจใช้ว่าจะซึ้ง
ซึ่งสิ่งสายทองมาว่าไม่ทัก
นัสถ์ออกทำไมไปไหนมา

ฤาจะเรียนเพียรได้วิชาแล้ว
ฤาติดใจรักใคร่พี่สายทอง

๑ เจ้าพลายแก้วฟังนางพลาตตอบว่า ทมาหานด้วยมธุระอยู่
สั้หลักกลั่นท่านสมภารครู
ถึงกลับไปได้อิดไม่คิดตัว
พี่จะเล่าให้ฟังแต่หลังมา
เป็นกุศลตลอดกระมังหา
แสนทุกข์สุดทุกข์ระทมใจ
จึงคิดอ่านลาท่านมารดาบวช
แต่สุพรรณไกลถิ่นถึงขามคน
มาพบพินแม่ไม่ยมเยอนทัก
พบสายทองได้ช่องจึงเจรจา
พบพกตรครนจะทักเมื่อไล่บาตร
มาพบกันวันนี้ไม่มีใคร
ใช้จะเกล้งแต่งล้อแต่พอได้
ขอเป็นคู่อยู่กับน้องประคองนวล

ครนจะทักตวงนองนเป็นหญิง
แต่ตรีกกริ่งกลวคนจะนินทา
โกรธฉันนักฤาจึงพอเอาต่อหน้า
จึงเดินดัดลัดปามาไรร้อง
พี่พลายแก้วจะลัดไปบ้านช่อง
ต้นมะตองต้นใหญ่พี่ไปด

ด้วยรู้ว่าแม่พินจะออกมา
ไม่กลัวที่จะต้องซึ่งโทษา
แจ้งจิตกิจจาแต่จริงใจ
จะอยู่ด้วยมารดานั้นไม่ได้
ดังกองไฟฟอนฟอกอยู่พุ่มพุ่ม
เร็วรวดรวบรัดไปวดอน
อุตุสำหพันธ์ทองเทยวผู้เตยวมา
ยังทุกชนิกแสนโถมนี้สัสสา
สั่งถึงแก้วแววตาเคื่อยคลายใจ
ยังขยาดขยมนักไม่ทักได้
จะมอบไมตรีพินผู้มนนวล
ที่จริงใจมั่นแม่นลัดแสนส่วน
อย่ารณจวนที่จะจากจะจิตจาง

- ๑ นิจจาเจ้ายังว่าเขาคณอนว่า
มาผูกจิตคิดร้ายทำลายทาง
เป็นเพื่อนแล้วจะเชื่อนเขาเป็นชู้
คิดว่าทักกรักกันมาแต่ไร
ไม่งามนะชาหามเจ้าหลายแก้ว
นักร้าไทจะกลับมา
เป็นเพื่อนเล่นเห็นหน้าไม่เกรงบ้าง
ครนนองว่าจะระคายรำคาญใจ
มรืทจะคิดอย่างไรได้
จึงเพื่อพาออกไปไม่สงกา
ทนแล้วไปทหลังอย่าได้ว่า
ข้าจะลาแล้วลุกชนทันใด ฯ
- ๑ พลายแก้วเยื้องย่างพลางปลอบ ซึ่งมีชอบคิดผิดจะคิดใหม่
เชิญนั่งลงก่อนอย่าเพื่อไป
อันความรักหนักแน่นเส้นวิศก
พรหมินทร์อนทรจันทร สันทงปวง
เชื่อเชิญเมืงหน้าไม่มาช่วย
เวนแต่เจ้าเขาวยอด้ผู้ร่วมใจ
พุดเพราะเสนาะในน้ำใจเหลือ
คำวอนอ้อนระทวยให้้งววยง
แต่แรกรักเพียงจักสู่ตายได้
จงบุกป่าฝ่าดงพงพ
อันมนุษย์แสนสุดทโลภเหลือ
เหมือนของกินสิ้นไปทุกเวลา
ต้มแกงแต่งเจียวทงปงจ
เลือกดิบเลือกสุกทุกประการ
ไม่เกล็งแต่งข้อมาล่อลวง
ระอาอกแทบเท่ากเจ้าหลวง
กับนบวงสนพาสุราลัย
เห็นคงม้วยไม่หมายผู้ใดได้
จะฉลักพลิกเพลงให้บรรเทาลง ฯ
- ๑ ไม่รู้เช่นก็จะเชื่อด้วยลมหลง
นี้คงตรงแล้วฤาตรองมาพาท
ประโลมใจกว่าจะตายไม่หน่ายหนี
เพราะไมตรตรงตรอมทุกเวลา
ไม่ควรเชอตามความปรารธนา
ตองหาเปรยวหาเก็ดอมาเจ้องาน
เขาซสารพันทมนหวาน
ถ้าซาสิ่งใดนานก็เบอไป

คิดตึงเกิดนะเจ้าแต่เท่านั้น

ประเวณเป็นทั้งกำเริบใจ

อุปมาเหมือนผาทนึ่งห่ม

ยามขัดสนจนมาสารพัน

ครั้นได้ออนผืนใหม่เขามาฉลัด

เป็นสองผืนชั้นจิตคิดสบาย

ก็เหมือนกันกับหมายไม่วายรัก

ลงประเชิญแล้วก็เม็นทุกเวลา

แต่ชักชักฟาดฟาดจนขาดวน

ถึงจะเย็บตะเช็บขาดไม่พาดเจือ

เหมือนหญิงชายว่าจะตายด้วยกันได้ จะเห็นใจๆไม่จางไปข้างหน้า

ลนกับพนอนอยู่ด้วยกันเป็นอดรา

เหมือนตัวเจ้ามาเผารำพันถึง

กคคอยู่เอนดูเจ้าครนครัน

ไปสู่ขอต่อท่านผู้มารดา

น้องจะยอมพร้อมใจไม่ระคาย

ถึงคุณแม่จะมอบให้ครอบครอง

จะชื่นใจเอาแต่ใจของมารดา

ถ้าเจ้าแถวขอแล้วคุณแม่ให้

ทำขลุ่ยหาขานกลั้ว

ยังไม่กลนกลนเคียวสังเดียวได้

แต่ใหม่ใหม่มุ่มมอบชิดกัน

ขอใหม่ก็นิยมว่าเด็ดฉั่น

ผืนนั้นนุ่งซาประจำกาย

ก็เหยาระหยัดชดกรุยทำนุญนาย

นุ่งห่มกรุยกรายทุกเวลา

ที่เก่าก่อนแล้วชักประเชิญหน้า

ลงเป็นผาชุบอาบไม่เอื้อเพื่อ

จนเป็นชนเช็ดใช้ไม่หล่อเหลือ

ให้เป็นเนื้อเดิมได้ดังก่อนมา

กลางเวลาก็กระทบกระทั่งกัน

มาหมายพึงพดวอนให้ผ่อนผืน

ไม่หักหน่ออาลัยให้เด็ดตาย

ถ้าเมตตาตามใจเจ้ามุ่มหมาย

แม้ว่าชายอื่นเออมมาเจรจา

ไม่ชอบใจน้องจะขอว่า

ก็จงฆ่าฟันเกิดไม่ชอดัว

น้องตั้งใจได้พ้อมมาเป็นผัว

ความชวเขาตึงนินไม่ยั้ง

เจ้าคิดตามมาตามด้วยความรัก
จะอยู่ช้าว่าไรทำไมมี

อนึ่งเล่าบ้างใครจะมาเห็น
เมื่อกลองใจวันใดพอจึงมา

ตะวันชายบ้ายเย็นลงถนัด
อย่ารวนจวนคำจะรำคาญ

๑ อนิจจาแก้วตาของพี่เอ๋ย
พี่รักพิมพ์มจะตให้दनตาย

กลับไปกว่าจะได้มาขอ
เกลือกท่านมารตามีปรองดอง

งามปลมแม่จะลุ่มลงทุกวัน
ถึงประสบพบกันที่กลางทาง

ถ้านั่นคงปลงใจว่ารักแก้ว
ขอฝากดวงจิตเจ้าจงเมตตา

ซึ่งเจ้าเปรียบเทียบคิดจิตมนุษย์
เหมือนของกินหารู้สิ้นไปเมื่อไร

ถึงนั้นหน้อยนั้นหน้อยอร่อยรส
ตุงความเสนหาจลาจล

เหมือนผาเก่าแก่ราทรุดพิรุณนัก
เป็นยกทองต้องตาก้ออาลัย

ก็ประจักษ์แจ้งใจอยู่ถ้วนดี
อย่าเข้าชราบ่นสนทนา

จะเป็นเช่นเป็นลายไปภายหน้า
ปรึกษาขอสู่ให้ควรการ

ไปวัดเกิดน้องจะไปบ้าน
ขึ้นฟุ้งชานสืบไปจะได้อายุ ฯ

กระไรเลยด่วนชมเสียด่าง่าย
พวงเวียนวายนนใดพบน้อง

ยังไม่รู้ว่าจะได้ประสมสอง
ยังไกลน้องนั้นชวนจะจิตจาง

สารพันรวนเราจะเหห่าง
คงระคายไปไม่เหมือนแต่ก่อนมา

แท้แล้วอย่าให้ห่างเสนาหา
แต่ครังคราเดียวเกิดอย่าถือใจ

หาสิ้นสุดความโลภลงได้ไม่
เป็นวิสัยสังเกตุแก่ฝูงคน

ปรากฏก็แต่ชาวเลเป็นต้น
รอนรณกทรกกำเรบใจ

จะซำซกเสียให้ขาดหาควรไม่
มิใช่ตาบวปกอกแลเมื่อดงา

กว่าจะได้ห่มนุ่งบำรุงกาย

กับอนงค์แพงแรงราคา

ประจ้งใส่หีบหอมถนอมไว้

จึงหยิบคลดด้วยเบ็นทคนนิยม

ถึงผาอันผ่นใหม่ไต่มามาก

ขอदानวลจวนคำไม่ชื่นใจ

โลมลูบจูบชายสไบห่ม

ช่างน่าชมสมควรเบ็นนวลระออง

๑ นางสละบัตต์ชายสไบห่ม

เลี่ยมชมชมเหงไม่เกรงใจ

รักน้องสิจจะปองให้เป็นผล

ไม่รักแต่งดอกจิงเกล้งทำประจาน

ให้เกรียมตรมจิงจะสมคะเนเจ้า

เสียทเจ้าแก้วกแล้วไป

เหมือนน้าวดิบจะหยิบเข้าใส่ปาก

ไม่อร่อยดอกจิงปล่อยเสียเร็ววรา

๑ เจ้าเนอนิมพมน้อยอนาทร

จิงดเงอดเหอดโกรทโทษทัศน์

พรกนุชสัจรัตนจักรก

ผลกมอรอดวยชายสไบ

มิใช่ง่ายต่อตามกันหนักหนา

ถึงเก่าแล้วก็อุตส่าห์ถนอมชม

เมื่อมงานการใหญ่เบ็นการสม

แล้วอบรมกลืนฟุ้งจรงใจ

กึ่งลักเลียดดอกไมได้ไ้

ทงอาลัยลำบากจะจากน้อง

ขอสมนิตเกิดเจ้าอย่าเศร้าหมอง

นักรองเองฤาเจ้าชอมาแห่งใด ๆ

อย่ามาชมเลยผาคูณแม่ให้

นี่อะไรเจ้าแก้วไม่ควรการ

กลางหนฤามารักทำหักหาญ

มาดวนรานรีบไ้แต่โดยใจ

ก็หมองเศร้าอยู่หาสู่สนิทไม่

อันจะได้พม้นนอย่าสงกา

กำลังอยากยังกรบอยู่หนักหนา

ทำชนชดใจชาแล้วชาตกัน ๆ

มาดตรอนแรกรักบากมัน

พลากรับขวัญยอดสร้อยอย่าน้อยใจ

ไม่หาญหักก่อนดอกแต่โดยไ้

เพราะอาลัยกำเริบที่ในทรวง

งตโทษพิเกิดเจ้าจงเอาบุญ

นมเจ้าลงงามปลงดวงเงินยวง

พลาถกอดาเองประคองชนบนคัก

แล้วเปลืองปลดลตชายให้คลายใจ นางฉวยฉุดยุดไว้ไม่วางมือ ฯ

๑ อนิจจาว่าแล้วหาพึ่งไม่

รักน้องกลางหนให้คนๆ

โดยชวตงตวมิตไต้แต่ง

พอควรการแล้วฉฉจะปรองดอง

ตวัน้องมิใช่ของอันเคยชาย

พิเคราะห์ให้เหมาะก่อนเป็นไร

อดชั่วดอกกะเจ้าชวตวาย

นางกม้อยกบดกชบพกตรา

๑ ประจงจับลบลมแล้วชมพักตร์ นารกนวลเนอเจ้ามนม

น้ำดาคลอบเี่ยมมอยเรียมริม

ส่งสารไหววอนให้ผ่อนวาง

พิจะหอบเสนหาลาไป

หยิบมอพนน้อยประทับทรวง

เวลาค่ำแม่จงจำสังเกตการ

ชอนคางพลาถจับประคองชม

พวงพุ่มตมตงยังเบ้นไต้

อย่าเคื่องชุ่นคังเค้นเผ้าแหนทวง

ประโลมล่องน้องหน้อยอย่าน้อยใจ

จะแพลงผลักพลิกเลือนลงไปไหน

นางฉวยฉุดยุดไว้ไม่วางมือ ฯ

จะฆ่าพิมเสียทไร้นี้แล้วๆ

อย่างนั้น้องไม่ถ้อว่ารักน้อง

กจตเจงนองนมทอห้อง

มิ ไหวของชดเคื่องกระเดื่องใจ

จะเรียงรายกลางหนหาควรไม่

กลับไปเกิดพ่อแก้วผู้แววตา

ไม่ตายดอกเพราะอดเสนหา

เผ้าวอนว่าไหวพลาถพ้อวางพิม ฯ

นารกนวลเนอเจ้ามนม

เจ้าเยื่อนยมตักหน้อยเตดกลอยใจ

รักนางมิใคร่จะไกลได้

เหลืออาลัยทจะทรมาน

แม่มดูดวงจิตพ้ออกฟุ้งชาน

จะไปบ้านหาพิมพิลาไลย

แนบเนอแนมนมเจ้าผ่องใส

อาลัยลบลมทงกายา

จับมือถือนวเจ้าพมขม

ซบพักตร์อยู่กับตักไม่เจรจา

๑ ครานนอข้าไทไปเก็บฝ้าย

อเตาหบอพลบกบอปด

สายทองระวงนงอยตนทาง

แกล้งรอร่องให้ถงเจ้าสองรา

๑ นางพมกราบไหวเจ้าพลายแก้ว มนมาแล้วไปเถิดมันจะเห็น

พ้อจะมาฆ่านงเสียทงเป็น

เจ้าพลายกอดพมประทับไว้กับตัก

เสียงบ่าวขามากรชนกจกใจ

นางพมลุกขึ้นชนทนต์

ตะวนเย็นเห็นจวนควรเวลา

สายทองเดินชิตสะกิดพม

แม่พมพวนนเป็นไรไป

นางพมขมคอนให้พมเลี้ยง

จำเพาะจะว่าไปให้ไต่ย่น

เมื่อดานเห็นรำคาญไม่รู้วาย

อย่าพักว่าเลยข้าไม่เป็นไร

สายทองพวงนงกนงขม

อพวกข้าแบกฝ้ายตามนายเกรียว มาบัดเดี๋ยวถึงบ้านเข้าทนต์

สวสสมสืบนวเส่นหา

พ้อจะลาแล้วแม่ผีนมาดต ๗

ตะวนบ้ายรำไรลงใต้

ยดอดกระบุงดรองเพลงมา

เห็นอ่าวเห่อย่างมาข้างหน้า

ไปหว่าไปเหวยเฮ้ยจวนเย็น ๗

๑ นางพมกราบไหวเจ้าพลายแก้ว มนมาแล้วไปเถิดมันจะเห็น

เอนดูเถิดพ้อไปเสียไวไว

เสียตายนักมิใคร่วางนางลงใต้

ลูกชนบงตนไม่แล้วหลกมา

ฝ้ายลีเป็นกระไรอเด็กหว่า

ออกจากพุ่มพฤษาแล้วเดินไป

หยอกขมค้อยกระซิบปราศรัย

หลังไหล่ลวนต้องละอองดิน

ส่งเสียงไปให้มันเข้าหูส่น

ดีใจดังจะบินจะโบยไป

เดยวนหาเพื่อนตายเข้าไ้วไ้ว

บัดโฉมหมองมัวไปนิตเดียว

นางพมคอนให้นย่นตาเขยว

นางพิมสายทองท่งบัวขาว
จวนคำยาเย็นลงโรโร
สายทองชว่นองเจ้าห้องนอน
สัพยอกหยอกพินม่นวลจันทร์

ข
ชนบนเคหาหาข้าวไม่
พอเก็บฝ้ายลิ่วก็หลบหลั่น
ร่วมหมอนกระซิกเกษมสันต์
เมือกกลางวันเป็นอย่างโรอย่า
ได้พราง ๆ

๑ ครานันนางพิมพิลาไลย
ปั่นป่วนช่วนหยิกสายทองพลา
พอเห็นหน้าพตจากนสองคำ
จะแก่งให้มองอายพิส่ายทอง
น้อยใจนักหนานาคาถก
ผ่นอนฉวยฉุดให้หลุดกาย
เนื้อแท้เขาจะปล้ำทำเล่น
วนนจะเอามัดเข้ากรัดตน
คตินิดหนึ่งว่าพิไลเสียงมา
จะบอกแม่ให้แซ่แข่งไป
เดชะบุญพอวุ่นกเด็กมา
พูดจามัแต่ว่าไม่ปรองดอง
หมายจะแหะแตรระพันด้วยดาบกรด
ยังสั่งชาทำเผื่อเป็นเยี่ยง
ว่าพลาทางบิดประตมา
มิดถอไวกับมือไม่เคลอนคลา

ค่อนให้พลิกแพลงตะแคงข้าง
เพราะพนางแนะนำให้ทำนอง
กระโจนกอดคอปล่าเล่นคล้องคล้อง
จะใคร่ร้องชนให้ไร้ทลาย
เป็นสองยกพลิกคว่ำให้จำหงาย
ถ้าตัวตายเสียก็ดีกว่าเป็นคน
ชาแค่นใจไม่เห็นจะเป็นผล
ให้วายชนม์เสียให้สิ้นทอวายใจ
พม่าเถอะหาไม่แล้วที่ไหน
ก็จะไต่ตหน้าพิส่ายทอง
ถ้าปะชาเลยหนงจะถึงสอง
เสียแรงพลเสียงนงมาใจจาง
อภัยศตายด้วยดาบทองหลาง
ว่ากลางคนวนนจะกลับมา
หน้าตางลิมขดให้แน่นหนา
น่องแค่นดังเลือดตาจะหยดย้อย

วันนั้นถ้ามาแล้วอย่าแคลง

แม่นมิแทงแล้วจงว่าอ้อมน้อย

ไปจากห้องน้องเถิดอย่าพูดพลอย วันนั้นคอยยังรุ่งไม่หลับนอน ฯ

๑ สายทองปลอบน้องอย่าแค้นขง รำพึงดให้แนในใจก่อน

อันความเส่นหาอาวรณ์

ย่อมแรงร้อนรังรำกุ่มในใจ

เจ้าพลายแก้วกยงหนุ่มกำดดนัก

จะรงกรกรอรรถไหนได้

ซ่มซาบอาบเอิบกำเรบใจ

ด้วยยังไม่เคยพบกะสตรี

การชายความอายนน้อยนุก

ยอดรักแม่จงฟังคำพิ

อันใจหญิงถึงกำหนดในโลกีย

กยงมมารยาอยู่ในใจ

เมื่ออย่าด่วนควรถือว่าหยาบช้า

อันเจรจาหาที่จริงไม่

สัญญาเบองหน้ายังว่าไว้

แม่จงพิเคราะห์ใคร่ดูเถิดรา

เจ้าพลายแก้วเป็นชายบริสุทธิ์

ผ่องผุดยังไม่มทกังซา

แม่ก็พรหมจารีศรีโสภา

แต่รุ่นมาไม่มีใครแผ้วพาน

พึงมาประสัพบพลายแก้ว

เพียงนั้นแล้วฤจะผลึกหักหาญ

ให้เคล้าคลึงถึงสองไม่ต้องการ

เป็นมลทินจะประจานอยู่ในใจ

ถึงได้อนมาชนอารมณ์เจ้า

ถ้าพบเก่าจะเอาหน้าไปไว้ไหน

ชนชวจะติดดวงจนตายไป

เมื่ออย่าได้ด่วนเด็ดเสียเดี๋ยวตาย

หยุดยกทวดกไว้เสียก่อน

อดนอนพรุ่งนี้จะตนสาย

กลัวท่านแม่คุณจะวุ่นวาย

เจ้าพลายทไไหนจะกล่ามา

นอนเถิดน้องพี่จะไปนอนบาง

ว่าแล้วเยออย่างมาเคหา

ถึงห้องของตัวกนิทรา

นางพิมตรกรายังตรอมใจ

โอ้ว่าแก้วเววตาของพิมเอ๋ย
หรือเคื่องน้องของแก่นระวางใจ
มรกน่องก็แต่แรกอย่ารคน้อง
ยังจดจำถ้อยคำทศัญญา

ยามหนึ่งถึงแล้วพ่อแก้วเอ๋ย
แต่่นอนตรกนกหาหยงอาวรณ์

๑ ครานนงใจมเจ้าพลายแก้ว
คอยตฤกษ์เวลาจะคลาไคล
ดวงเดือนเลื่อนเด่นดาวระยับ
ช่วงขาวดงดาวประกายพราย
พิเคราะห์ดูหลาวเหล็กแลมีหลว
สุรย์จันทร์แม่นยำด้วยชานาญ

๑ มาถึงบ้านนางพิมหาเข้าไม่
สะเดาะกลอนดอนลนทุกชั้นซัด
จึงกลังครกเหยียบย่นขึ้นบนเรือน
หมายสำคัญมั่นคงตรงไป
อจกลับแสงกระจ่างสว่างห้อง
เครื่องแบ่งแต่งไว้นงามครัน
คั่นถ้องรองรับกระจกต้อง
พานหมากเครื่องนากมีมากมาย

จะลวงเลยลุ่มแล้วฤาไหน
จึงทงไฉว่าเหวอยู่เอกรา
ทำให้ห่มองแล้วจะเมินไม่มาหา
ว่าจะมาถึงห้องทพินนอน
ไม่มาเลยใจน้องน่ก่อนก่อน
พระจันทร์จรตบก็หลับไป ฯ

ไปวัดค้าแล้วหาบวชไม่
ประมาณได้สักสองยามปลาย
ขึ้นขยับเพ่งพิศเมษฉาย
แต่งกายประกอบพร้อมทุกประการ
ปลดห่วงดวงใจอีกหาญ
ย่างเทาก้าวผ่านไปตามทิศ ฯ
เสกข้าวสารหว่านไปให้หลับสนิท
ที่บานบีดก็เบ็ดออกทันใด
ไม่กระเทือนย่องมาหาเข้าไม่
เข้าในห้องพิมด้วยฉับพลัน
มีข้าวของโตกพานทั้งเขียนชน
อถมจันทร์ส้มค้กัดจำหลักลาย
เครื่องทองตงไว้นงาณินนาย
ม่านสายสอดหแล้วห้อยกาง

นำรักปักใหม่เอาทองถม
 เป็นเรื่องศิลป์สรีรยาเมอพานาง
 รัตนนางอุ้มสิงหรัต
 ถึงศาลาตาสถศัชรรม
 อาศัยแล้วให้ชุบสิงหรา
 กับพน้องสองราชกุมาร
 บั๊กพระศิลป์เชอเทยวเสด็จหา
 จนพลบค่ำย่ำแสงอโนทัย
 นองเอ๋ยกระไรเลยฉลาดลา
 ประจรรตม่านนองย่องเยองมา
 สนิทหลบรับขวัญเจ้าทงหลบ
 โฉมแฉลมเกมยมพรหมเพราจอน
 คอคางบางแบบกระทัดรัด
 ไม่พร่องบกอกนางอล่างนม
 เลื่อนลดเกสสะกดให้พมิตน
 เจ้าอย่าแหงนแครงจคว่าพลวง
 ๑ นางพมิตนนวนลอนสนิท
 พลิกกายชายเนตรชำเลื่องมา
 คึดพริ้นหวนใจชมายคอน
 นินเอนว่าชมเหงไม่เกรงใจ

ส่วยส่มผมอพมิงงามกระจ่าง
 ชามแนวนากวางกพลดกน
 ท้องเทยวแฉวพมิตสพนาสนัท
 อภิวันทวอนว่าพระอาจารย์
 อ้าลาลู่วงจากสถาน
 มาอยู่บ้านตายายค้อยคลายใจ
 จะพบนางรัตนาก็หาไม่
 อาศัยส่วนเจ้าท้าวฤดา
 ไม่ชอกชามผมอเจ้าเหลอหา
 เป็ดมุงเห็นหน้าเจ้าพมิตน
 ดงยมรบให้พมิตมาร่วมหมอน
 งามเนตรเมอเจ้าคอนพยามชม
 เล็บยาวขาวขดตงามส่ม
 ค้อยผงมสังวนตองประกองทรวง
 เปาตองนองกพมิตสงบ่งวง
 ดวงใจเม้งจตนชนเถิดรา
 กระทงนดกพมิตนผวา
 เห็นหน้าพลายแฉวแฉวไว
 ดดกกลอนขตอย่งมาไต่
 แด่กลางไรไม่สำมาถึงเรือน

แต่เพียงนั้นยังว่าไม่น่าแค่น
 รมให้อวดต่อแม่ทำแซเซื่อน
 คิดว่ารักฤทธหัทมาถงบ้าน
 แต่ทไร่เจ้ายงปลาท้าให้อาย
 มอหนักชกยอทำหยาบหยาบ
 ส้มส่อยบ้านดนนกลัว
 เพียงจบบมอดอแซนก็แสนเจ็บ
 แต่หยอกกันสารพันเป็นรอรอย

๑ เจ้างามปลอดยอตรรกของพลายแก้ว ได้มาแล้วเมื่ออย่าขับให้
 กลับหนี

พลตายไม่เสียตายแก่ชว
 พดิดพกมาลูแก่โทษ
 ทชมโฉมโลมลบด้วยใจงาม
 รอยเล็บแม่จิ้งจิบด้วยจับต้อง
 ค้อนควักผลึกพลิกแล้วหยิกดี
 ดิตตามมาด้วยควมพรกนอง
 ไหนฉนั้นผามาพจะชุนเย็บ
 ขอพดชมื่อมาสักหน้อย
 จับจับลบแผลทไหนดม

จวนเจียนจกเหล่นจะอายเพื่อน
 กลบเกลื่อนว่ากล่าวให้กลับกลาย
 อย่าส่มาเลยจำแค้นไม่รูหาย
 ไยผ่ายเกลือกคั่นไปทงคว
 งามหนาน่ารับมาเป็นผัว
 ดวมิตายก็หลังคงเลียดย้อย
 คมเล็บเลียดเหาะลงเผาะผอย
 เชิญถอยไปเสียเถิดไม่ไยดี ๖

แกวพอย่าเพื่อพรารำพันควม
 จงคล้ายโกรชเมื่อย่าถือว่าหยาบหยาบ
 ทรามสวาทดนไปไม่ไยดี
 ดิตของเพราะเจ้าบดส่ลิตพ
 ถอยทถกช้วนแต่ลวนเล็บ
 กลัวจะหมองตองเนอเจ้าจะเจ็บ
 ทตะเจ็บขาดไปจะให้ด
 เจ็บน้อยญามากกว่าแซนพ
 เขายหยอกยวให้ยวนใจ ๗

๑ นิโครวอนให้มาตามตา

จะดูแลแผน้องไปทำไม

มาจับมอดอแซนเอาง่ายง่าย

ทนเรือนมิใช่ไร้อาไม่กลัว

ยังเซาซมิไปให้พนห้อง

ไม่วางแขนแขนใจไซ้พอด

๑ ไม่เมตตาที่ฆ่าเสียเถิดน้อง

จงเอามัดมากรัดให้แน่นแนว

อึ่งแซ่หม่อมแม่จะมาจับ

จะกอดพินนิมนางไม่ห่างกาย

ว่าพลางทางกอดกระหวัดรัด

ทั้งสองแถมแย้มยวนให้ยินดี

๑ ประเดี๋ยวจับประเดี๋ยวจับเผาลบชม แกล้มกับนมเนยเจ้าชอมาฤาชา

ทำเล่นเหมือนอนเป็นเชลยมา

จะหยิกเท่าไรก็ไม่เจ็บ

อุยหน้าอย่าทำที่สำคัญ

ทำเลียบหลเหมือนไม่รักจริงจัง

เซาซิดสะกดพินยมละไม

เอนอิงพิงประทบลงกับหมอน

กระเดือกเลื้อยกด้นอยู่ไปมา

ถึงเจ็บมีอีกหาเชิญเจ้ามาไม่

ใครเจ็บก็ใครรักษาตัว

ไม่มีอายทำเล่นเช่นเมียผัว

ถึงดชวเพื่อนบ้านพยานมิ

มาจจนกรองให้อม

จะทำทเหมือนที่ไรไม่ได้แล้ว ๑

กระทุงห้องรองไปให้แจ้วแจ้ว

อย่านกเลยพลายแกวจะกลัวตาย

ผิดก็ยบอยู่กับทไม่หนีหาย

ตามแต่สายสัดสวาทจะปราน

อย่าสะบัดเลยไม่พินผีมอพิ

ขอจับทเกิดเจ้าจงเมตตา ๑

๑ พาด่าเถอะไม่ยังไม่ฟังกัน

ฉวยเลืบมาจะหักให้สะบน

พาดพันเอาเถิดไม่น้อยใจ

ถึงเงินชงหนึ่งหารักเท่าเลืบไม่

อุมแอบอกไว้ด้วยปรีดา

ส่อนออนออนออนแอบลงแนบหน้า

เกิดมหาเมฆมืดโพลมบน

ชื่อชื่ออเสียงพยุพัต

เป็นท่าแรกแตกพยับโพยมบน

๑ ครานนนางพม่มนวล

เส้นหารังรุมกลุ่มใจ

พุดววนพลอดแล้วกอดแก้ว

ขับเหงอด้วยเนอสไบมาง

ของหวานวอนให้เจ้าแก้วกน

ให้หมากพลูบุหรืด้วยปรีดา

ถอยทถอยมเส้นหา

พักฟุ่มอุมแอบด้วยอาลัย

พระจันทร์แจ่มกระจ่างนภาภาค

สถิตในทพรตณลีลามมา

สถกณากาไก่อสนั่นก้อง

แมลงภู่เคล้าเกสรขจรจาย

เผยอแย้มแจ่มกระจ่างสว่างทิศ

จะลาพินิมสนิทธิคิดรำคาญ

พอค้าย่ำแสงสรียา

ค้อยอยู่เถิดแก้วตาจะลาไป

๑ ครานนนางพมพิลาไลย

ระทวยทอดกอดแก้วยังยาวรณ

กลึงกลัดเกลอนกลุมช่อมฝน

ไม่ทานทนท่วกระทั่งทงแค้นไตร ฯ

ยียวนด้วยความพิสมัย

สนิทแนบหน้าในทนอนนาง

ไม่คลาดแคล้วเคลือนคลาไปห่างช้าง

กระแจะจวงจันทนนางละลายทา

คอยประคน โตตรงทงชายชวา

แล้วขับขับสนทนาเสนาะใน

กำเริบรสถกามาหมั่นใหม่

ต่างมิใคร่จะสนิทธิทรา

เทวราชเร่งราชรธา

อับแสงดาราติเรกราย

นาคางต้องบุปผชาติแย้มขยาย

พระสุริยฉายเร่งรับรตทะยาน

สะดุ้งจิตกล่าวเกลี้ยงด้วยคำหวาน

บมปานจะตายจากพรากพิมไป

พจะมามั่นคงอย่าสงสัย

ใจพนจะขาดลงรอนรอน ฯ

ถอนใจสะอึกสะอนอ่อน

พ้อมานอนให้พมนี้ตรอมใจ

ก็สาส์มทออารมณ์เราโอดชัว

เขาค่าจะรำไศกเสมอไป

รักพมพมรักพพลายแก้ว

มาหกตณ โคนทงทรมาน

แม่ตฤพสายทองดำ

ถึงทรวงรอนเหมื่อนนอนในกองไฟ พ้ออยู่ไกลไหนจะแจ้งซึ่งกิจจา

พ้ออยู่วอดชดเคื่องชนชาวบ้าน

คำแล้วพ้อแก้วจงกลับมา

รักตัวแล้วหารักสบายไม่

สักเมื่อไรจะหายวรายรำคาญ

รักแล้วปลุกรักมาหักหาญ

โอ้รักก็จะรานไปแรมไกล

จะปรึกษาปรารภกับใครได้

สุดทพมจะด้านออกไปหา

ให้เห็นหน้าทุกคนพ้อสนใจ ฯ

๑ เจ้าพลายแก้วปลอบแล้วดูประโลม พรักโฉมหาให้ห่าง
ระคางไม่

ไก่อแก้วขันแจ้วจะจำไกล

พ้อพลบจะหลบมาโลมน้อง

จากพมบมพมดองบิน

ปลอบพลาทางโอบกระหวัดอ้อม

ถึงประตูหรรุบรุดวยแสงเดือน

แสงทองส่องพามาเหลืองเหลือง

ทรุดนั่งพระวงพระวาทดวยอาลัย

บิตประตูอยู่เถิดนระน้องเอ๋ย

แสนสวาทไม่น้อยร่อยทว

พมน้อยละห้อยหับประตูแล้ว

ถึงวัดลิตหนิทานสมภาร

อย่าเสียใจพจะมาหาทุกคน

ถึงแห่งห้องให้หายไศกสะอน

ชยบยนส่งพพพพนเรอน

พกพมพายนาดาหน้าเผอน

นเนอเหมื่อนกรรมวิบากระบมใจ

จะย้างเยองจากนางไม่ย้างได้

ประโลมจูบจูบได้ไม่สมประดี

อย่าไศกเลยลูกเถื่อนออกจากท

ยงเหลียวหลังยังมีอาลัยลาน

พลายแก้วแข่งใจไปจากบ้าน

นมัสการชตน์ไหบวชพลัน ฯ

ตอนที่ ๕ ขุนช้างขุนนางพิน

๑ จะกล่าวถึงเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง ความสมัครรักนางให้ป่วนปั่น
แต่เวียนคิดถึงพมณมณวลจันทร์ ตั้งแต่วันพึ่งเทศน์ไม่บรรเทา
เช้าเย็นเป็นทุกข์ทุกเวลา ไม่เห็นหน้าพมณน้อยก็สร้อยเศร้า
นอนหลับกลับเพ้อละเมอเมา จนล่วงเข้าปลายเดือนไม่เคลอนคลา
ให้รุ่มร้อนนอนนิ่งไม่เป็นสุข หลับแล้วรอลูกชนมดหน้า
กอดหมอนนอนซึมไม่ลืมตา ชาวปลาไม่นึกจะอยากกิน
อดเปรี้ยวอดหวานไม่พานได้ ออกใจตกตกนกถวิล
ใครพูดจาวาไรไม่ได้ยิน มัวถวิลถึงเจ้าพมพลาไสย
ข้าไทในเรือนก็เกลอนกลาหาอาจรอนหน้าเข้ามาไม่
อกริมยืนข้มอยู่บันได วันนั้นพอใกล้จะรุ่งราง
เจ้าขุนช้างควนวายอยู่ในห้อง เยี่ยมหน้าด่างมองเมอจวนสว่าง
แฉ่วว่าเลี้ยงพมณนาง จงเยี่ยงอย่างเบ็ดประตมาดพลัน
เหลียวแลมองเขม้นไม่เห็นใคร ก็หวนกลับเข้าในทนอนนั้น
เรียกเจ้าพมณมเนอดงเจอจันทน์ อกริมคิดว่าเรียกมันชานเข้ามา
เจ้าขุนช้างตั้งใจได้ยินชาน เลี้ยงหวานจับใจเป็นหนักหนา
จัดแจงแต่งตวยงมัวดา อกริมคลานเข้ามาจนข้างมุง
ขุนช้างกอดคอหัวร่อว่า แม่เอ๋ยทำไมมาจนจวนรุ่ง
กอดจูบลบทองประคองพุง จะสะดุ้งกระเดื่องตนไปทำไม

อัครมดีใจว่านายรัก

พลอยพรึงแนเ็นให้ตามใจ

ฟอนเพิ่นแนนมชมตำราญ

ผิตพม่นมหนองตองตา

อัครมทั้งนายสบายยม

เรียกณเ็นเข้ามาแล้วว่าปลอม

ขุนช้างนางองไม่เจรจา

เรียกพมได้อกรมมาทนต์

ก็เรียกพมอกรมม่งรบชาน

ม่งกมตอยู่ในเรือนเหมอนกับพราเอเลยไขว่ควาเคลาคลึงจนถ้งใจ

อัครมรยล่นเลือนในคงคา

พมผ่งกระท่งฝ่าเข้าเซ็นไป

ขุนช้างเปลิดเพลีนเจริญใจ

ตงจิตคิดเอาว่าเจ้าพม

๑ ขุนช้างย่างออกมานอกห้อง

อกรมยมหยบพานหมากวาง

อมหมากปากอาคาลกคาง

ออกจากเรือนพลันทันใด

๑ ครานนเทพทองผู้มารตา

กิริยาจรีตผิตทำนอง

หาพลิกผล็กพูดจาอย่างไรไม่

ขุนช้างโลมไล่อยูไปมา

เห็นยอยยานยนยาวเป็นหนักหนา

หยุดตามไครหวามาแปลกปลอม

ณเ็นเองอกรมเจ้าคะหม่อม

ครนมียอมกล้วหม่อมพาโลด

มันชะเรอเกอจะรากระไร

มันกตครนครนถล่นมา

กำลังพล่านกไม่ทันใดตหน้า

เลยไขว่ควาเคลาคลึงจนถ้งใจ

เกตราระลอกกระดอกลไหว

ไหลเหลิงตาดฟ้าลงมาริม

หยอกเ้าเคล้าไปกระหยมกริม

นอนยมอยในม่งจนรุ่งราง ๗

ย่องมาลางหน้าทหน้าตาง

ขุนช้างพล้งพล่านรำคาญใจ

ค่นังนางพลางตลึงหลงไหล

เ้าไปกราบไหวแม่เทพทอง ๗

เห็นหน้าขุนช้างนนมวหมอง

ยกสอ้งมอือบเจ้าขุนช้าง

หน้าคลาดำสนดงมนหม้อ

เอวโหล่ผัดมอมจนย้อมบาง

ทุกขโศกโรคร้อนประการใด

ถามไถ่ก็ไม่ใคร่จะพูดจา

๑ ครานันขุนช้างทั้งแม่ตาม

กลุ้มกลัดอดอนให้ตนใจ

มือเข่นาตาแล้วว่าพลาง

ออกลกเป็นหนองพองกะโต

ดงกระดกลกแตกแหลกละเอียด

ยิ่งหนักลงเห็นคงตัวจะตาย

แก่นแก่ตายแล้วไม่มีสุข

เขาคำพร้ากินแต่นาตา

เงินทองกองเกลื่อนอยู่มากมาย

จะตรวจตราว่าไปทำไม

หญิงอันหมั้นแสนลูกไม่เห็น

จะช่วยรักษาทรัพย์ประคับประคอง

เห็นแต่นางพิมพิลาไฉน

นางเป็นลูกยายศรีประจัน

รบให้ไปขอเป็นหอห้อง

เร่งเราเขาคำลูกรำคาญ

ชีไศลท่อมคอดุดิอดอย่าง

บอกมาอย่าพรางแก้มารดา

เจ้าจ้งหม่นหมองไปเป็นหนักหนา

ฤาปวดหัวมัวตาประการใด ๑

จะบอกความมิใคร่จะบอกได้

รองให้สะอึกสะอื้นไธ

ทุกข์ของลูกช่างนอกรี

เหมือนใครโค่นต้นไม้โพลงทบกาย

เครื่องเครื่องร่อยยับไม่มีหาย

จะช่วยรอดปลอดภัยแต่มารดา

ทุกข์ลงเมยรักเป็นหนักหนา

เป็นม่ายทรมามากกว่ามี

จะหายฤาจะอยู่ไม่รู่

เมื่อขัดสนคนที่จะครอบครอง

ใครจะเป็นแม่เรือนอยู่ร่วมห้อง

ลูกเที่ยวท่องดูทวงทงสรรพคุณ

อยู่เรือนใหญ่บ้านท่าพลึงนั้น

รักกันกับขามาช้านาน

ครันมทองก็จะอายุแก่เพื่อนบ้าน

แสนส่งสารสุดที่จะทำวล

แม่จปรานกับลูกช้าง

ถ้าหม่อมแม่ของหล่อนไม่ผ่นปรน ลูกจะพาพิมต้นมาจากเรือน

ถ้ายินยอมพร้อมใจให้บัน

ได้สัญญาามาแน่ไม่แซ่เชื่อน

ต้องเอกะปาสั่งเป็นอย่างเอก

แม่จเมตตาปราน

๑ ครานันเทพทองผู้มารดา

ตอบคำลูกพลันทันใด

ถ้าคนในสุพรรณพารา

จะเสียแรงไปว่าพยายาม

นางพิมพรมเพราดังจันทรา

อยากได้ดวงจันทร์สวรรค์ไกล

เงินทองกองไว้ทำไมเปล่า

เข้าไปในกรุงอยุธยา

ให้รูปร่างบางแบบดั่งกนิษฐ

เงินทองมีมากยากอะไร

แถมเป็นเพื่อนเล่นเห็นกันมา

การมข่มขู่รำคาญ

๑ ขุนช้างตอบว่าเบนเมยผัว

เป็นเด็กอยู่เองไม่เกรงยำ

ไปขอนางเป็นทีคู่สักหน

ลูกจะพาพิมต้นมาจากเรือน

ทุนสินกองกันไม่อายเพื่อน

ในเดือนนั้นชนค้ำเป็นวันดี

ลูกจะเสกขผงให้แม่ดี

วันนั้นวันดีแม่จไป ฯ

ฟังขุนช้างว่าหาเชื่อไม่

อพิมพิลาไลยเขารูปร่าง

รูปเองเหมือนผาละว้ายาม

แม่จะเปรียบเนอความให้เข้าใจ

เองเหมือนเต้านาอยู่ดำได้

เห็นจะได้แล้วฤๅนะลูกอา

ช่วยเอ้าเถิดลูกฟังแม่ว่า

เลือกหางามงามเอาตามใจ

อย่าทุกขรอนคงคิดเอาได้

งอนง้อขอเขาไยไม่ต้องการ

เมื่อยงเดกมันด่าเองฉาดฉาน

ผุดชนกหวหลานทุกคราวคำ ฯ

ไม่กลัวฤๅจะมาด่าเล่นพราพรา

เล่นทำตามประสาขังทารก

หนุ่มสาวคราวนี้มารยาท
ความรักความถวิลทชวัก

ส่งสารเจ้าพิมพิลาโดย
ถูกรับคำมาเหมื่อนหาที่
นางพิมว่าถ้าลูกไม่ไปขอ

ลูกรักได้ว่าถ้าบรรลัย
มิดพร้าจะผ่ากบาลหัว

แม่ไม่ปรานทนจน

ยกตนของแม่ชนทนหัว
มือชกหัวลานชมชานไป

๑ ฝ่ายยายเทพทองร้องครวต

โกหกยกคอเจรจา

ไม่คิดเจยมตัวอายหัวพรุน

กูไม่เห็นใครเขาจะชอบใจ

อกแหวอ่อนแอ่นแม่นกนร

ให้เพื่อนบ้านตินนินทา

กูไม่อยากจะเดินไปให้เหนอย

ทำรองไหเขาชอายชเคา

๑ ครานนชนทางเห็นแม่ตา

ถึงเรือนเขาไปในประตู

ได้สัมพาสอิงแอบอยู่แนบอก
จะวิตกขอนนไปโยมิ

ได้สัญญาว่าไว้เป็นถวนถ
ว่าในสามราตรจะแต่งไป

จะผูกคอตายเสียหาอยู่ไม่
อย่าสงสัยว่าลูกจะเป็นคน

เนอดวสับเสียงให้บบน

ไม่รู้จะผ่อนปรนไปพึ่งใคร

กลิ้งเกลือกเลือกตัวแล้วร้องไห้

นาตาหลังไหลออกนงศา ๗

อายนอกครอุบาทว์ไม่ฟังว่า

ว่าเป็นขู้ส่หามาร่าไร

รูปเป็นกระชุนนน่ารักใคร

นางพิมพิลาโดยเขาโสภา

ฤาจะมาสมจรรกับหมูหมา

มึงช่างมุสาแต่โดยเดา

เมื่อยหัวแม่ต้นเสียดเปล่าเปล่า

ไปเรื้อนไปเหยาให้พนก ๗

กลกกลบออกมาไม่หยุดอยู่

เบตมุงคุดคุเขาทนอน

ใ้ว่าพินนมนวลของข้างเอ๋ย
 ออกใจดังไฟเข้าพอกพอน
 รักใครไม่เหมือนพรกพิม
 งามรูปงามจรดกระบิกระบวน
 รูปตัวข้างชั่วกระไรเลย
 ถากุพบภาษาชพราหมณ์
 กรดกรายชายไปให้เห็นหน้า
 นเนอดวชวชาเป็นราค
 ลดเลียวเกยวใครก็ไม่เป็น
 กูจะนั่งทรมาทารกรรม
 ตะวันบ้ายชายแสงทินกร
 กับชาไทเล่นน้ำอยู่สำราญ
 เดชะบุญขุนช้างสร้างกุศล
 เกาซึ่งสืบซึ่งข้างเป็นไร
 คิดแล้วเท่านั้นมิทันช้า
 อุแม่เจ้ากุดายบ้ายพลการ
 หยิบตุงไล่เงินตราเข้าหาซึ่ง
 นุ่งยกห่มส่านเข้าลานลอน
 เข็มขัดรัดเอวดูพลุ่มผล
 ขนอกรกเต็มตลอดพุง

เมื่อไรเลยจะได้เคียงอยู่เรียงหมอน
 พะช้อนตัวตายไม่วายครวญ
 เจางามพรมงามดงามถ้วน
 งามล้วนข้ามคมเจ้าสมงาม
 ขุนช้างเอ๋ยเลียนโล่งดังโซลงข้าม
 จะชุบให้เหมือนพระรามเรศตรี
 สีดากจะพวยมาด้วยพิ
 ไม่มีดสารพัดชดระยา
 สร้างล้ามาเล่นแต่รายปลา
 นอนคว่าอยู่ไยไม่ต้องการ
 พิมพิกจะจรออกจากบ้าน
 กูจะพาบริวารกุดลงไป
 พอจะคิดติดสินบนใครเขาได้
 นิดแน่นเข้าไปคงโตการ
 ลูกแหงนดูฟ้าอยู่งุ่นง่าน
 เรียกขาคคนลนลานมาหลายคน
 ผุดลุกผุดนั่งอยู่สืบสน
 นามันจันทน์ทาดนให้หอมฟุ้ง
 อะลุดๆไม่สมกับผานึง
 มุ่งมุ่นดวนเดินลงจากเรือน

บ่าวไพร่ตามหลังพรุ่งพร
ดูว่าตามนายทำกรายเขื่อน
ครนตงทาน่านางพิมอาบ
ให้แอบพุ่มชุ่มค้อยแต่ไกล
ขุนช้างแอบชุ่มพุ่มชงช
คอยพิมหน้ากริมเป็นใบบัว

๑ ครานันนางพิมกับสายทอง
ตะวันชายบ้ายแสงอโนทัย
พร้อมด้วยข้าไทอยู่กายกอง
ถึงท่าผลัดผาด้วยยนิต
อมาอมอสเสียด

ใครจะช่อนใครจะหากว่าไป
ปะเบ็งเริงแมวแควออก
จำเพาะลงทอโคก โยก โกง โกร
อมาอมอสเสียด
อรกหนักทองไม่วังไว
อายโหวงโงงโง้งอยู่กอแรม
ขุนช้างขดใจเอาไม้ดี
นั้นแน่แม่พิมอยู่ริมตลิ่ง
ขุนช้างตำมึงอย่าว่าแม่ของกู

ขุนช้างเห็นคนค้อยกล่นเกลื่อน
ก็จะเขย็นหลังเบือนระงมไป
ผินหน้ากระซิบกระชาบกับบ่าวไพร่
เขามาอย่าให้เขาเห็นตัว
ฉวยผ้าล้านคลจนพันหัว
ขมหัวเบิกบานสำราญใจ ฯ
อยู่ในห้องปักสะดึงกริ่งไหม
จะลงไปอาบนาคด้วยทันที
กับนางสายทองผู้เป็นพี่
ลงน้ำแลวกถลึงเหงอโคล
อเชยตชกชวณกันเล่นไล่
เปรียบหนเปรียบไล่ให้อยู่โยง
นอกช่อนนางจันกระโดงโห่ง
กระโดดโผลงน้ำดำผุดไป
อเชยตดำหนอโคกไล่
อโคกกระโชกโกลเข้าทุกท
แพลมหัวป้อหลอหวรรอด
อายโหวงจิงซีไหนายด
นมโตจิงจิงดีตัวอยู่
อปุแถมนนแหละของมึง

อายโหงพวงนายสไบจิต

ความรักไม่ชวจนตวง

รูปราวกับตะโพนโผนลงน้ำ

กลีบพลิกหงายทองชนสองท

อโคกกระโชกไล่อรัก

จมน้ำดำฟอดกอดก้นคา

อรักล้ำลึกนำทรมปาก

รื่องดำว้าอุบาทว์จะขาดใจ

อายโหงโกรงโคงชนตบมือ

ราวกับปากปลามาตุน่ากลัว

๑ สายทองนางพิมอยู่ริมตลิ่ง

ขุนช้างทะยานงุ่นง่านใจ

ขุนช้างเห็นนมกลมตลบับ

โคลงตัวคลุกคลุกเหมือนตูกแก

นางพิมสายทองร้องเรียกข้า

ชนมาผลัดผาทงบัววนาย

๑ ขุนช้างออกจากพุ่มชิงช

ร่วมทางนางพิมที่จะไป

สายทองนางพิมหลีกริมทาง

แก่งอ่านเพลงยาวกล่าวกระทบมา โอ้อวดวงดอกฟ้ามณฑาธาร

คิดนึกไวแต่แรกลงมาถ

คำตวงหงอนคนน

ฉนยักควเอาคว่าไปเมือก

เส้นห้ของฉนมครุโหมา

ฉนยชาควาชักเอาชายฉา

ผุดชนมาตาเหลือกเลือกชวนไป

ร่ากว่าออกมาล็กขามใหญ่

นอนไถลผ้านุ่งไม่ติดตัว

อออออุแหม่มแม่ทนต์หัว

สิ้นรื้อหน้าแหงนชักแอ่นไป ๗

หัวเราะลุ่มกลังไม่ลุกได้

ผ้านางพิมไพล่จากรักเร

มือคนหนาแขงย่นแย่งแย

อแม่เอยวนนันทูตาย

ไปเหวี่ยงไปวาตะวันบ้าย

นาตกรายตามกันเป็นหลั่นไป ๗

บ่าวไพร่ตามม้ทงน้อยใหญ่

เดินเรียงเคียงให้ลุ่มไปล่มา

ขุนช้างเดินเกินนางชนมาหน้า

อ้ายโหว่โก่งคอค้อกลอนนาย
ตุกระเพมดละเชื่อมซงเต้าตาล
นางพิมพ์โกรษาดำงุ่นงาน
แล้วเดินลัดมาบ้านเสียทันใด

พเห็นเจ้าเจ้าหมายว่าของหวาน
ซุนซางเดินผ่านพนางไป
แม่มึงอ้ายหว่ล่านกบาลใส่
บ่าวไพร่ก็ตามมาถึงเรือน ฯ

๑ ฝ่ายซุนซางออกไปไกลขอบรั้ว แสงแดดแผดหวัจนหน้าผอน
แก่งชวนบ่าวข้าพาเที่ยวเขื่อน หลบเลื่อนไกลให้ซาท
ครนนานประมาณสักครู่หนึ่ง จงห้ามบ่าวไพร่มิให้มี
เดินเป็นระเบียบเรียบร้อยดี เจ้าบ้านท่านศรีประจันพลัน
หยุดอยู่ที่ประตูแล้วถามหา อบ่าวบอกว่าท่านอยู่นั้น
แน่ซามาหาเมตตากัน บอกคุณแม่ศรีประจันว่าเรามา
อพวกซารบคำซุนซางไป ถึงบันไดก็ชนบนเคหา
นั่งลงเล่าความตามกิจจา ว่าซุนซางเขามาหาคุณนาย ฯ

๑ ศรีประจันครั้นเยี่ยมทหน้าต่าง แลเห็นซุนซางก็ใจหาย
เหงอโหลอาบมาหน้าผากพราย หงแต่ตนายเฝ้ามาดั่งนี้
รองเกรนเชิญกระชนมาเรือน ซางทนแดดแผดผอนเหงอโหล
ลบตวเกิดชานาตาม เรียกซาดำมส์บสนไป
ซุนซางย่างชนบนนอกชาน คุกคลานเข้าไปในเรือนใหญ่
นั่งบนเลื่อพลันในทันใด ยกมือชนไหวศรีประจัน
ท่านยายศรีประจันก็รีบไหว แล้วบอกให้กินหมากชมขมน
กินหมากแล้วถามเนอความพลัน แดดนายรอนครันไปไหนมา

ขุนช้างกะอึกกะไอมิใคร่บอก
ลูกนชดสนพนบญเญา

๑ ครานันท่านยายศรีประจัน
จะใคร่ได้แจ้งแห่งคดี

อนุสนธิ์ทำวลสิ่งใดมี
เป็นคนกันเองอย่าเกรงใจ

๑ ขุนช้างหมอบชิดจนติดหมอน ว่าโปรดก่อนขอรับคุณแม่ชา
ลูกนชดสนพนบญเญา จะปรึกษาใครได้ก็ไม่มี

แก่นแก้วตายแล้วเป็นหลายเดือน เงินทองกองเกลื่อนไม่เป็นที
มันลกฉกฉวยไปไซ้พอด

วนนกกหายไปหลายชั่ง

หักกัญแจเซ่างางเอากลางวัน

ถามใครรับจะปกครอง

จะยกให้ไร่นาท่งข้าไท

แม่มายร้ายทานก็ไม่ว่า

ช่วยเก็บช่วยชักช่วยตักเตือน

๑ ครานันท่านยายศรีประจัน
คิดโลภชนมาว่าออกไป

พอเลือกคดจดหาทอด

รุกรารอบคอบครอบครอง

อู้อ้อยค้อยออกเนอความว่า

แลวถมหนานงอยไม่พาท ๗

เห็นขุนช้างขยันท้าอู

เซาเซาตามเนอความไป

บอกแต่โดยดออย่าสงสัย

ต้องการอะไรพอจึงมา ๗

ว่าโปรดก่อนขอรับคุณแม่ชา

จะปรึกษาใครได้ก็ไม่มี

เงินทองกองเกลื่อนไม่เป็นที

ตาเดียวเท่านั้นไม่ตื้น

แต่มีใช้เงินฝังเงินกำบน

ผ้าผ่อนสารพันลักเนองไป

ทรัพย์สิ้นเงินทองท่งปวงได้

หมอบเหยาเรือนให้เป็นแม่เรือน

แต่พอมีกิรยาไม่อายเพื่อน

แต่พอเหมือนแม่พิมพ์ลาโลย ๗

ฟังขุนช้างรำพันไม่นิ่งได้

มีเงินเหตุใดจะไร้ทอง

ถวนถรเก็บชงชาวของ

ปกบองข้าไทท่งไร่นา

เหมือนอย่างพ่อช่างอย่างนั้น
ไม่อายแขกไทยทไ้มา

เล่มอกทั้งสองราบริรดาศก
จะเลือกสรรในสุพรรณบุรี
ทจริงอหิพพิลาไลย

แต่พอเพียงสถานปานกลาง

๑ ขุนช้างฟังว่าบานหนายม
ลุกคิดเป็นนิจทุกเวลา

ครั้นหารอกับแม่เทพทอง
มิใช่อันไกลเห็นไม่ด

เมื่อปลงศพบดาหารอกัน
กลัวแม่ช้างนี้มีปรองดอง

แม่นแม่มีโกรชดอโทษภัย
ยกทงวอควายแลไ้ร่นา

๑ ครานนางพิมกับสายทอง
แคนดวยมารดาว่ากบมัน

ทำเบ็ดหน้าด่างแลวรองไป
อายหวหลานอกชนคนอปรย

ตามลหวหลานร้องชานนาย
ออกจากทบไ้หวไ้มา

พอจะหาเมียดไ้ส่มหน้า

เจรจาอ่อนหวานการผู้

รูกเยบกรองไ้ดองท

เห็นไม่มีใครเล่มอกกับพ่อช่าง

พอจะเป็นผู้ใหญ่กไ้บาง

ไม่เหมือนอย่างในศรอยุธยา ๑

อันจะหาเหมือนแม่พม่นนเหลือหา

จะไ้มาว่าเบ็นไมตร

จะรับคำปรองดองกไ้ช้ท

ด้วยเล่นกันแต่ก่อนกเหมือนพนอง

จะไ้เด็กผูกพันเบ็นหอห้อง

ช่างแม่เทพทองจ้งไม่มา

จะหาท่านผู้ใหญ่ไ้มาว่า

ทงเงินทองเสื่อผาดสารพัน ๑

พ้งอยู่ในห้องไ้บ่นบ่น

อายหวควนลวนลามหยามเต็มท

อายผลไปไหนม้งมานี้

งานการยงมไม่นำพา

อะไรควนวายหม่อมแม่ชา

ยกชาทาวชนบนบนไ้ได ๑

๑ ขุนช้างได้ฟังนางพิมดา

ลาขายศรีประจันตงกนไป

ตามลชนมาคาบนใด

ขุนช้างเงยหน้าเหลอเกอยังพัน

ตามลงนงกยกมือไหว

ขุนช้างไซหไม่อยู่ฟัง

๑ ครนสนแสงสุริยงอัสตงคต

พระจันทร์เรืองอิทธิฤทธิ์ไกร

ประตบด้วยแสงสุรางคนางสวรรค์

พลาหกผกแผ่นด้วยฤทธิ์

เปล่งแสงสว่างหล้าชาติ

บันดาลดวงทรงกลดขจายจร

พินอยแสงระหอยถึงพลายแก้ว

ครวญเคว้าเซาค่าไม่กลากราย

เจ้าพลายแก้วไปแล้วหามาไม่

น้องเสียใจครนที่สัญญา

จะโทษแต่พิกมได้

ไปเชื่อคำทเพราะเราราย

ไม่รู้ที่จะทำอย่างไรได้

แมนชอตรงคงเรื่องไม่เยอชก

คิดอายบ่าวข้าไม่ข้าได้

ช่างเท่าก้าวไวลงเรือนพลัน

หลกขุนช้างไปอยู่ตวสน

นานนานนะประกันแต่สักคร้ง

บาบเพราะชนไก่แต่หนหลัง

เกกงหน้าเจ้าเหยาเหยาไป

เดียวลดลิบเหลยมขุนไศล

สถิตในทิพรถอนรุจ

ชกรถมยของฉนเรวร

เดียวเหลยมครยคนธร

ติเรกตาราศรีสถลบสถอน

งามบวรแสงจันทร์พรรณราย

ลวงหลายวนแล้วไม่เห็นหาย

ปริกษาสายทองพมปริษา

หลงวันหายไยไม่เห็นหน้า

ความเดิมที่ว้าเห็นกลีบกลาย

โทษใจของน้องน่มกจ่าย

ข้าหลงรูปเจ้าพลายจิงเสียรัก

เจ็บใจวุดกเพียงอกหัก

คงเวยนมาให้ประจักษ์แก่น้ำใจ

ร้อนเย็นจะได้เป็นที่ปรึกษา
จะรุดหน้าไปหาใคร
อายขุนช้างมันกล้ำมาหาแม่
กิริยาแม่ว่าเป็นปรองดอง
จะนั่งดูอยู่ฉะนี้ฤๅพอ
พ่ส่ายทองจะคิดประการใด
๑ ครานันจงโฉมนางส่ายทอง
ซ่อนคางพลางช่วยเซ็ดน้ำตา
เจ้าพลายหมายรักแม่พิมพ์
ใช้จะคิดลวงเล่นพอเป็นการ
จะเมื่อยเหน็บเจ็บจุกประจวบ
ฤๅรู้ถึงสมภารท่านขุนวาย
จะอาวรณร้อนใจไปโยม
ให้สั่นแคลงแจ้งใจในกิจจา
แม่นอยู่ดื้อไม่มีการชู้
จงเส้อมสร้างกำสรดต้องอดออม
ผิดหน้าไวท่าเจ้าพลายแก้ว
ปลอบปลางโลมเล้าเอาใจ
พิมพ์กลับลูกมาจากห้อง
หลับสนิทนิตราให้อาวรณ

เมื่อไม่มานี้จะทำไฉนได้
พเห็นหรือไม่พส่ายทอง
ไซ้แซ่ขอเล่นแต่คล้องคล้อง
ช่างโลกทรพยสิ่งของนี้สุดใจ
อย่า निकเลี่ยนองหาอยู่เป็นคนไม่
บอกให้น้องแจ้งด้วยเถิดรา ๑
ปลอบน้องกอดแอบแนบหน้า
อย่าไศ์กายยังไม่เกินกำหนดการ
กว่าชู้จะวายอรสา
ปฏิกานต์สัญญาไว้มากมาย
ฤๅชู้ระสำคัญนั้นมากหลาย
จึงสญหายเงียบไปไม่เข้ามา
พรุ่งนี้พจะออกไปตามหา
จะปรึกษารายตอย่าตัวนครอม
พปะแล้วจะพามาถนอม
จะผ่ายผอมผิดร่างแบบบางไป
คำพรุ่งนี้แล้วจะหายไซ้
กระพือพัดวให้เจ้าพมนอน
ส่ายทองเอนตัวลงกับหมอน
พอแจ้งแสงทินกรชนทันใด ๑

- ๑ ครนสว่างกระจ่างแสงทินกร สายทองต้นนอนหาข้าไม่
 บ้วนปากล้างหน้าแล้วคลาไคล เขาไปหาท่านศรีประจัน
 นั่งลงเล่าไปมิได้ช้า คณท่านชาแม่พิมณ
 ประหลาดนัยนัยใจฉนครนครน เรืองณเห็นรายไม่วีใจ
 ในณว่าไปนอนอยู่เรือนอน กลางคณนอนหลับแล้วไฟไหม้
 ยุบลงถึงดินสนัญไป เนอดวฤกไฟออกพองพง
 ไม่รู้ว่ารายดีประการใด แม่พิมเศราใจเจียนจะคลั่ง
 จะไปวัดป่าเลไลยกะใครฟัง เล่าสิ้นเล่ายังกับสมภาร ฯ
 ๑ ครานนท่านยายศรีประจัน ได้ฟังเล่าความณสังเสียดาน
 รีบไปไวไวอย่าได้นาน เล่าชานท่านให้แจ้งทงตนปลาย
 หมากรพุดหาอพิมเอ่ย ทงชนมนมเนยเอาไปถวาย
 ส้มสุกกลไม้ให้มากมาย จวนจะสายไปให้ทนท่านฉนเข้า
 นางพมยมแต่แม่ไม่รู้ ปอกหมากพินพลูกระปรกระเปร่า
 ชนมส้มใส่ลงไม้เบา ข้าวแกงแดงเต้าเอาเด็ด
 สายทองจากห้องไปอาบน้า ห่มผ้าแพรดำซบในสี
 ลงจากเรือนพลันทนท ขำไทตามริบเร่งมา ฯ
 ๑ ครนถึงวัดพลันทนใด ชนบนกฤไหญ่ทงบ่าวข้า
 กราบไหว้มิให้ใครสงกา แล้วว่ากับทาสาพวกข้าไท
 เอ็งพากันไปทวิหาร พิกุลบานหล่นอยู่เป็นไหนดิน
 อพวกข้าพากันไปทนใด สายทองเป็นผู้ใหญ่อยู่บนนั้น

ชาวแก่งแดงตงทองของหวาน
 หมายพลุขุบทสำคัญ
 ส้มสุกลูกไม้เป็นของแห่ง
 สายทองคอยช่องดูแบบคาย
 นันแล้วต่างลูกไปในห้อง
 เห็นลับคนดีไม่มีใคร
 ยนให้หมายพลุขุบท
 พินน้อยคอยท่ามาหลายวัน
 คาวนั้นส่งให้เขาไปหา
 ดูเป็นล่อแต่พอได้เชยชม
 พินน้อยคิดแคลงแห่งใจอยู่
 จึงใช้ให้มาหาพ่อเนรพลาย
 เมื่อกลางวันวานนี้ไปอาบนํ้า
 เดินแข่งแข่งหน้าแม่พินไป
 แล้วมันมาหาท่านมารดา
 เออมขอต่อคุณแม่ศรีประจัน
 เพราะเหตุที่งอนทมมา
 ว่าข้าสือชักทำหักใจ
 สารพัดพูดแต่ติดถวน
 แกล้งทำให้ซาระกำตาย

ดวายสมภารให้ท่านฉัน
 แกล้งกลั่นซ่อนไว้ให้เนรพลาย
 เนรแก้วจัดแจงเอาไปดวาย
 ส่งมทงหลายนั่งถนจันหันไป
 สายทองผู้มีอชฌาสัย
 จึงเข้าในห้องเนรด้วยฉบับพลัน
 แลแล้วเล้าคดชมชมมัน
 โศกศัลย์หนักหนาด้วยปรารมภ์
 แต่คอยคอยฟังมาไม่เห็นสม
 จะทงไว้ให้ตรมระกำตาย
 เท็จจริงมิได้รู้ซงเงอนสาย
 มีทุกซโคกโรครายประการใด
 อายขุนช้างระยำทำหยาบใหญ่
 นางขัดใจดำ่ว่าสารพัน
 พุดจาลวนลามแต่ความซน
 เห็นจะเป็นการมันทุกสิ่งไป
 พินจึงว่าสายทองไม่ทนได้
 ชักให้เสียตัวด้วยเนรพลาย
 ดูกระบวนที่จะเลื่อมเลื่อมหาย
 ส่งสารสุดทส้ายสวาทหวาน

ไหนจะส่งสารด่วนชวแล้ว

ไหนจะทุกข์ไปข้างหน้าอนาทร

ไหนอายขุนช้างมาขอสู้

เพื่อนรักหมายจักได้รวมใจ

จึงให้ตามมาดูให้รู้เหตุ

ซึ่งว่าไฉนจะมีให้ได้อายคน

จะสู้หน้าญาติว่าเอาตัวรอด

พ่อเนรพลาญก็สบายเพราะอยู่ไกล

อุปมาเหมือนงาระคนถว

งาร้อนหรือจะม่อนให้ถวทัน

อยู่วัดเหมือนรำเล่นนอกม่าน

จะคิดอ่านฉนั้นใดให้วามา

๑ ครานนจงโฉมเจ้าเนรพลาญ

สารพัดสัตย์จริงทุกสิ่งไป

ว่าพินินมณฑลกับสายทอง

สู่ตายหมายจิตไม่จดจำ

ซ้ำซ้ำวากันเกิดสายทอง

ส่งบทความอย่าให้ลามเลื่องภา้อง

ทุกวันกระสันอยู่สุดจิต

กตด้วยสมภารท่านขุนวาย

ไหนเนรแก้วจะคล้ายสโมสร

ไหนข่าวชั่วจะจรกระจายไป

เป็นไมรู้จะทำอะไรได้

ก็ไม่ให้ปรึกษาเมอคราจน

ด้วยสิ่งเกิดผิดเรื่องแต่เบองตน

จะคิดอ่านผ่อนปรนประการใด

อย่าอดอดบอกความแต่ใกล้ใกล้

สายทองเจ็บใจด้วยชิดกัน

ประดังไฟไล่คั่วกระเบองนั้น

พ่อตัวสุกก็จะอันตรายงา

อยู่บ้านเขาก็ไล่เอาแต่ซ้ำ

สายแล้วจนเวลาจะคลาไคล

ยมพรายฉนั้นแปรแก้ไข

ได้สัญญาว่าไว้กับพนาง

เป็นสองสุดสวาทไม่แหห่าง

ซึ่งจะร้างแรมรักอย่ารำพึง

นนกพนกนงอย่าควรชง

ถาถนงคนจะแพร่พราย

รำพึงคิดคิดอยู่ไม่รู้หาย

ให้สาขยายรำเรียนซึ่งวิชา

แต่กินข้าวเช้าแล้วจนตกดิน
วันนึ่งไปหาเจ้าพิมมา
พี่สายทองต้องดเพระเนรนึ่ง
จะแทนคุณมิให้อนาทร
แต่พอว่างห่างคาท่านเจ้าคุณ
ความสัต์ยสารพัดมาแต่ไร
ว่าพลางทางเป่าลมละลวย
เปรี้ยวปากหรือกินหมากเสียสักคำ เสกชาส่งไปให้ทันที ฯ

๑ สายทองรับหมากใส่ปากเคี้ยว กระสันเสียวสยของพองเกศ
ความรักเร็วแล่นแสนทว
อีกคนจนสำหรับทนแต่ฝ่ายทุกข
ตัวชาอุปมาเหมือนใบตอง
แกสาดเสี้ยนสัณกินแต่ของ
เป็นคนจนก็ต้องทนระกำไป

๑ ทำคุณไวเกิดสัถกาฬ
มัทนังกัทนังนระสัถกา
ซึ่งชื่อว่าคำก่อนจงผ่อนโกรธ
เวทนาสัถกาทุกราตรี
สายทองอดอดทำซัดใจ
มาฉกชักผ้าห่มชมชู

เที่ยงคืนสามยามไปกว่ากว่า
ต้องด่าผูกมัดท่านคัตรอน
ได้รับรองแล้วจงรับชระก่อน
ช่วยว่าวอนกับเจ้าพิมพิลาไลย
ลงวันใดก็จะฉลุนไปจนได้
อย่าได้แคลงคดจงจดจำ
พี่สายทองจงช่วยอุปถัมภ์
พี่สายทองจงช่วยอุปถัมภ์

เมื่อกระนั้นแล้วมาตกแก่สายทอง
คราวสนุกแล้วกเงยบอยู่ในห้อง
ประคองห่อหุ้มขนมไว้
อันใบตองหาทะยาทะแยไม่
มิให้สัถยสันทั้งสองรา ฯ
ชีวิตคงจะเห็นไปภายหน้า
จะออกปากชมว่าเจ้าเนรติ
ขอโทษเสียเกิดสัถกาฬ
ไหนต้องดขอเปิดผ้าห่มดู
นอะไรเจ้าเนรเถรตุ
นมจุเจ้าเนรนราศ ฯ

๑ ครานั้นเถรไทยไปดามมา
 แอบฝาดามองตามช่องมี
 เหวกกลมมนมโตดูโอ้โถง
 ออแกว่สามานย์กหาญครัน
 ชุกชนบนกะฎิริดาน
 มองดูอยู่นานพุ่งซ่านใจ
 ครันถึงรองตะโกนมาแต่ไกล
 เห็นพุดเชาชกบสีกา

๑ สัมภารได้ฟังเถรไทยว่า
 ลูกนวยไม้เทหาวงกน
 เณรแก้วสายทองทั้งสองคน
 แกว่หวดด้วยไม้เทหาวงตะโพง
 สายทองลอดล่องมาลับตัว
 ปรนปรือทุกอย่างจนกลางเพล
 กระโดดลงหน้าต่างวางวงโทอง
 สัมภารคั่นกุฎไม่มีใคร
 ทูตอายเณรหน้าหมาสีกา
 นั่งลงต่ำมากทงสากคา

๑ สายทองลอดล่องหนสัมภาร
 เหลียวหาเณรพลายกหาญไป

ไต่ย่นเลียงสีกาอยู่
 เห็นเขายหยอกยุตผ้าห่มกัน
 อ้ายโหงมาประเคนให้เณรนั้น
 กลางวิกลางวันไม่เกรงใคร
 กูจะบอกสมภารให้มาไล่
 เถรไทยกลัดกลุ้มเดินดุ่มมา
 เณรแก้วสไฟพุทธีเจ้าชา
 นวยผ้าห่มยุตยุตชิงกัน ฯ

ขบเหงอกเหลือกตาโกรธตัวสั้น
 ถลันรับมาเบ็ดประตุโกรง
 จวนจนเข้าไปแอบอยู่ข้างโอง
 อ้ายหายโหงอ้ายห้าด่าเกนเกน
 ท่านขรวร้องเบื่อนั้นเหลือกเถน
 ฝ้ายเจ้าเณรวังวนชุกชนไป
 ผ้าผ่อนล่อนโล่งไม่ติดได้
 ยังขัดใจบ่นบาค่าอึงมา
 โสโครกกุฎกุหนักหนา
 ค่ำพลางด่าว่าจนสาใจ ฯ

ลนลานออกนอกกุฎได้
 ไม่มีใครจะรู้ว่าร้ายดี

ถึงกลางวัดหยุดย่นจตเจงตัว
จรรองเรียกหาไทไปทันที

อพวกธาไคยบนนายรองเรียก
เก็บพิกุลห่อผ้ามาทันที

๑ สายทองส่งกระต่ายให้ข่าว
รีบกลับไม่นานถึงบ้านพลัน

ศรีประจันครั้นเห็นสายทองมา
ไปไหนหน้อยแหละแฉะจะตาย

สายทองตอบคำของมารดา
ต้องคอยท่านยดาเป็นเท่าไร

ท่านได้ทักทายขอรายด
ระวังตัวกลัวภัยในสามเวลา

ว่าแล้วลูกกลามาในห้อง
เณรพลายสัตายด้วยพาที

ถึงอย่างไรคงจะสักชมมาหา
ไม่ช้าคงจะมาเหมือนอนสัจจัง

๑ ครานั้นจึงโฉมเจ้าเณรแก้ว
ยังคิดเวียนวนให้จวนใจ

วิชาไม่ชำนาญเชี่ยวชาญเน
แม่ทองประศรีบอกมากช้านาน

ด้วยความกลัวท่านสมภารจะรับหน
อมเรือนะก็จะไป

จำสาเห้นยกถนัดไม่ช้าได้

บัดเดียวใจก็พร้อมกันฉับพลัน ๖

อมรบมาชมชมมัน

ชนเรือนศรีประจันแล้วยมพราย

เอ็งไปวัดกระไรชามาจนสาย

ท่านขวัญหายร้ายดประการใด

ช้าอยู่ด้วยท่านฉันทันจนได้

ท่านไปถานเป็นนานจึงกลับมา

ว่าเคราะห์แม่พม้นเป็นหนักหนา

พม้นท่านว่าสวัสดี

แนบน้องพลางกระซิบว่าพมพ์

ให้สัญญาถ้วนถกจริงจัง

ดาบจะล่อคอฆ่าไม่ถอยหลัง

แม่จงฟังคำพ่อย่าเสียใจ ๗

หนีสมภารไปแล้วไม่กลับได้

อยู่วัดป่าเลไลยก์ชานาน

ยังวัดแคนนว่าเยี่ยมเหียมหาญ

ว่าสมภารชอคงเป็นคนด

อยู่สุพรรณแล้วให้คนไปค้นหา
 ไปเรียนต่อพอจะได้ความรู้
 จะว่าเราหลบหลีกหนีสงจา
 ถึงรักสตัยตองตดความอาลัย
 ออกทุ่งมุ่งทางตันไม่เสียต
 เขาชบบอกเห็นวัดถนตดา
 พบเถรอนกวาดวัดอยู่คนเดียว
 ถามเถรเอนค้อย่าพรางกัน
 เถรอนพวงคดทเถรถาม
 ส่ามหลังกฏุมห่อไตร
 พอขวัญคงลุกออกมานอกชาน
 ท่านส่มภารถามไปมิได้ช้า
 เถรแก้วตอบคำท่านขวัญไป
 ชอว่าพลายแก้วผูกกต
 บอกไว้ให้มาหาพระอาจารย์
 เข้าสุพรรณตนถามเนอความมา
 ๑ ครานันท่านส่มภารได้ฟังว่า
 กุชอบชิตเป็นมิตรกับขุนไกร
 โดยจะสนความคิตวิทยา
 ถ้าใครกล้าตามมาไม่มีครอ

เพื่อนสนิทบิดาทเป็นฉ
 แต่เป็นห่วงพินพินสุดใจ
 จะลักไปก็วิชาหาชะงัดไม่
 คิตแล้วห่มสไบรีบเดินมา
 ถึงเพนียดเทยวดนคนถามหา
 หมายคำลารบตะบงถงวดพลัน
 เห็นเถรแก้วเกเกลียวขมิขม้น
 ท่านส่มภารคงนอนอยู่แห่งไร
 ไม่พรางความบอกทแล้วชให้
 เถรแก้วดีใจรีบไคลคลา
 เถรแก้วกราบกรานเข้าไปหา
 เอ็งไปไหนมาออเถรณ
 ฉนั้นคอบบุตรขุนไกรที่เบ็นฉ
 ท่านทองประศรีเบ็นมารดา
 เถรหลานนังจตคนมาหา
 จะขอเรียนวิชาสืบต่อไป ๑
 อออจริงหวาหาส่มไม่
 ยังเคนใจทมนม้วยไม่ตอมือ
 จะชานมาหากไม่ได้ฤา
 จะพินเสียไหลอเบ็นแทงลาว

ถึงยกทัพนับหมื่นเต็มทัพ
ไม่ทันล่วงราตรีให้หนักราว
กึกกีดเสียใจเป็นหนักหนา
รำพึงถึงมันทุกวันไป

จะผูกผ้าพยนต์รวรับให้ดาว
กลัวจะยกของชาวไม่ซึ้งซัย
ดังเสียลูกตาชวากว่าได้
กฎหมายใจฝากฉม้นตเดียว

แล้วเหลียวหน้ามาพิศตพลายน้อย กะจ้อยร่อยดูไม่น่าจะอดเห็นยว
กาญจนบุรุษกับสุพรรณไกลกันเจียว อุดสาห์เทยวต้นป่ามาหาก
ทองประศรีอยู่ดีฤาโนน

ต่างคนต่างไกลถิ่นฐานอยู่
อยู่กับกูเกิดจะบอกซึ่งวิชา

เจ็บไข้สิ่งใดก็ไม่รู้
กูเห็นแก่ขุนไกรทตายแล้ว
อย่าอาวรณ์ก็จะสอนสันตำรา

อ้ายเงรแก้วนักเหมือนมันหนักหนา
มิให้ฆ่าเหมือนพ่อของมึงนี้ ฯ

๑ เงรแก้วบอกท่านสมภารไป
หากรบสัตย์พระพิพัฒน์วารี
สู้ยอมตายไว้อือเชือกทหาร
อาคมจึงเลื่อมทุกสิ่งไป
ถ้าบิดาขาดต่อแผ่นดิน

พ่อมิใช่สันฤทชิตดอยหนี
ไม่รำคึกคดขบใจ
มิให้พานผิดเสียความสัตย์ได้
ท่านไม่เลี้ยงแล้วก็ตามบุญ
ละสัตย์เสียส้นก็จะขุน

เพราะฉะนั้นเขาจึงพันเล่นเป็นจุน
อันซึ่งท่านแม่ทองประศรี
แต่ไม่หลงกำลังยังว่องไว

พระคุณอย่าละเหี่ยเสียหน้าใจ
บั้นชราลงไหนไหน
ไม่เจ็บไข้เป็นสุขสำราญดี ฯ

๑ สมภารได้ฟังเงรแก้วว่า
ไม่เห็นหน้ามาประมาณสักสิบปี

อ้อชราลงครันฤาทองประศรี
เอ็งอยู่นี้ก็จะสอนการณรงค์

ความสัถยตอกรักษาอย่าให้พลาด เพราะประมาณพ่องมัจฉาเป็นผง
เองเห็นตเห็นอยเมื่อยลาเดินป่าดง จงไปอยู่กุฎข้างหอกลางไป ฯ

๑ เณรแก้วรับคำแล้วอำลา	บ้ายหนาเขาห้องหาชาไม้
พร้อมทั้งเตียงหมอนหนุนนอนใน	ยังเศร้าใจถึงพินมุนมวน
ยังเย็นยงกระสันประหวัดถึง	นอนครันงอยู่ในห้องไม้หายทวน
พอสันแสงสุริยาเวลาจวน	อดส่ำหัดวนหมอบมองเข้าห้องใน
โอบกบัดพัดวพระอาจารย์	ให้สำราญรินจิตพิสมัย
ปฏิบัติมโหฬารของเคืองใจ	สมภารแนะนำให้ไม่ช้าการ
สะกดทัพจบพลทั้งปลุกณ	ผูกพณดฤทธก้าแหงหาญ
บัดมังกำบังตนทนทาน	สะเดาะดาลโซ่กุญแจประจักษ์ใจ
ทั้งพิชัยสงครามลวงความรู้	อาจจะปราบศัตรูไม่สู้ได้
ฤกษ์พานาทุกสิ่งไป	ทั้งเล็กใบมะขามเป็นต่อแตน
ชำนาญทางกลศึกกลกลับ	คุมพลแม่ทัพนบดงแสน
ศึกใดสิ้นทางตนแดน	มหาละลวยสุดแสนแสนหัด
จึ่งงงขลังคะนองล่องหน	ฤทธิรณแรงราวกับราชสีห์
ถอนอาตรรพณกันประกอบประกบมี	เพียงผพรายกระซิบทุกสิ่งไป
วิชาสารพัดจะเรียนพร้อม	ชักซ่อมทองเล่าทั้งเก่าใหม่
แต่ครันงถึงพินมิได้ไป	เพราะอาลัยหลงรักเรียนวิชา ฯ

ตอนที่ ๖ หลายแก้วเข้าห้องนางสายทอง

๑ จะกล่าวถึงโฉมเจ้าขุนช้าง
แต่เข้าคำคร่ำครวญทุกเวลา
ไม่เป็นกินเป็นนอนแต่รอนรัก
มิได้มีความสบายมาหลายวัน
อยู่ในห้องรองไหพิไรว่า
ทำไฉนจะได้แอบแนบชิด
วันเมื่อน้องอาบนากับบ่าวไพร่
ข้างกระไรไม่เห็นพลเอนตา
ชนจากหน้าพิชาตามไปบ้าน
พดกับศรีประจันไม่ผันแปร
พรุ่งนี้จะไปผลอขอทีเดียว
ทองเงินทองของชาวเอาเจ้อจาน
แต่คร่ำครวญบ่นจิตคิดจนรุ่ง
ส่องแสงแจ้งกระจ่างสว่างตา
ยกคันฉ่องมาส่องตกระจก
เอาเขม่าเขามอมอมยุมวช
ครันแล้วลูกออกมานอกห้อง
เรียกบ่าวเล็กเล็กเด็กผู้ชาย

คณิงนางพินน้อยละห้อยหา
ตั้งแต่มาจากบ้านศรีประจัน
อกจะหักใจรัญจนบ่นบ่น
แทบจะกลืนใจตายไม่วายคิด
ทุกคำเข้าเฝ้านอนแต่ถอนจิต
กับเจ้าพินนึ่มสนิทของพี่อา
พี่ไปแอบมองที่ตนทำ
เม็นหน้าเสียทีเดียวไม่เหลียวแล
ก็ไต่การชนไปว่าหาหม่อมแม่
นึกเนื่ออยู่ว่าเห็นจะเป็นการ
ลดเลี้ยวตามบัญญัติว่าชาน
ถึงรูปชวทวหลานคงเมตตา
พระสุริยาพวยพุ่งเวหา
กลางหน้าจตแจ้งแดงดวง
ในจิตคิดวิตกแต่ที่หว
แบ็งชโลมโซมด้วทั่วทั้งกาย
นุ่งยกหม้อมกรทองนิศนาย
มากมายตามหลังสะพรังมา ฯ

- ๑ ครนถเรอนศรีประจันเข้าทันใด ต่ใจก้าวชนบนเคหา
 ศรีประจันคราเห็นขุนช้างมา ก็ตอกรบเรยกหาเข้ามาพลัน
 แล้วปราศรัยไต่ถามฉนั้นเพื่อนบ้าน เลือกลพานหมากเชิญกินหมากนั้น
 ชุระอะไรว่าไปอย่าเกรงกัน แม่น้อยดุดอกฤาณา ฯ
 ๑ ขุนช้างตอบไปเห็นได้ท ว่าลูกนี้จะขอมาเป็นชา
 ให้แม่ใช้ต่างเกือกต่างกะลา คิดคิดจะใคร่ว่าก็เกรงกลัว
 ดวยรักพม้นมนองนจริงจรง จงปลุกฝังเสียเถิดแม่ทูนหัว
 ถ้าใดครองจะเอาทองมาทาบทว ลูกไม่กลัวเงินทองลูกถมไป
 ยามเดินจะให้เดินแต่ในหอง แต่แสงเดือนมิให้ส่องต้องตัวได้
 จะกลัวจนกลัวยากไปทำไม แม่ชาไหวเลยลูกไว้ดูละ ฯ
 ๑ ครานันท่านยายศรีประจัน พังขุนช้างรำพันเป็นถวนถ
 นึกยมกรรมใจให้ยนิติ ได้ลูกเขยเศรษฐีก็ดีใจ
 จังว่าพ่อช่างทูนหัวแม่ ตามแต่บุญกรรมจะนำให้
 บิเดือนได้กันฤาฉนั้นใด แล้วเรียกลูกสาวไปในทันที
 แม่พิมเอ๋ยแม่พิมไปอยู่ไหน เป็นไรจึงไม่ออกมาไหวพ
 มารูจักกันไว้เป็นไรมี มาชทูนหัวของมารดา ฯ
 ๑ ครานันนางพม้นมสนิท แค้นจิตชดใจเป็นหนักหนา
 แอบลับแลแลเห็นขุนช้างมา แฝงฝ่าฟังเรื่องให้เคืองใจ
 อายนแลมนทำกวนนุน จะฟังเทศน์ฟังธรรมหาได้ไม่
 จังร้องตอบแม่พลันในทันใด ไม่ไปละอย่าเรียกให้ยากเลย

แล้ว แล้งเรียกข้าดำประจาน

ยกยอยิ่งใหญ่กระไรเลย

จงหองเอาเงินมาออกต้อง

ขเกยจการงานนี้สุดใจ

อ้ายเจ้าช ลอมปอมกระหม่อมบาง

ชิชะแบ้งจันทน์น้ำมันทา

หมามันจะเกิดชงหมาเกิด

หน้าตาเช่นนี้จะมึเมีย

เหมือนแมงปอออกดอกสีขาวฤทธิสุด

ก่อนเจ้าฤจะเท่าเมรุไกร

ชาติชวดดวงนงตะกรุม

เขาตีปองเล่นมุกฉันทลง

๑ ชนช้างพังนางกระตบดำ

อ่าลาศรประจันในทันใด

๑ ครานันท่านยายศรประจัน

ลูกชนนวยไม้ไผ่ตมา

น้อยฤการมอยเปรียงเปรียง

หวดตยยบระยำไป

นางพมตองตดวเป็นแนว

เจ็บปวดยวดยิ่งทงกายา

แน่อ้ายผลหัวล้านไปไหนเหว

ดอกเคยฤจะปลอมพะยอมไพร

แม่มิงกุหาปรารธนาไม

น้ำชอดโองไหไม่นำพา

ลอยชายลากหางเทยวเกยวหมา

หยิ่งหน้าสองแคะเหมื่อนหางเบี

มิงไปตายเสียเกิดอ้ายหาเบย

อ้ายมะม่วงหมาเลยไม่เจียมใจ

จะแข่งครุฑข้ามอ่าวทะเลใหญ่

หึ่งห้อยไพรจะแข่งแสงสุริยง

จะเออมอุมองอกวิหคหงส์

ตัวพะวงตมกลับทะนงใจ ๑

นีกอ้ายบ่าวข้าไม่อยู่ได้

ลงจากเรือนไปมิได้ข้า ๑

แค้นครนขัดใจเป็นหนักหนา

มิงหยาบข้าชาติชวนเหลือใจ

เช่นนไหนจะเลียงมิงไปได้

เลือดไหลโซมหลังหลังนาคา

ฉันทกลัวแล้วคราวนั้นฉันไม่ว่า

กัหันหน้าวงเข้าในครัวไฟ

เปิดประตูไถ่กลอนด้วยความกลัว
ครนเจบอายนเหลือใจ

รำพลางนางเรียกสายทองพ
ไม่ช่วยน้องต้องตแทบจะตาย

๑ สายทองฟังน้องให้รำคาญ
เห็นประตูปิดมิดอยู่ตรงตรา
พี่สายทองเอนนอนงแล่นเศร้า
กับอายขุนหวดครึ่งไม่พึงใจ

จะไปบอกกับเณรให้คิดอ่าน
ว่าพลางนางเปิดประตูพลัน
เห็นคนแหวแล้วหลบทำลบล้อ

พอคนเงยบค้อยเหยยบย่องออกมา กับสายทองก็พากันคลาไคล
รีบเร่งเร็วรุดตัดทาง

อกเอ๋ยเจบอายนเหลือใจ
รีบรุดมาถึงวัดป่าเลไลยก์
กับสายทองย่องขึ้นไปทันที่
จึงกระซิบถามเณรทนนม
ฝ่ายเณรบอกพลันด้วยทันใด
จริงจริงฤาหลวงชนหลวงพ
กรรมกรรมก่อกรรมให้ปรวนแปร

ทอดตัวลงแล้วสะท้อนให้
เลือดไหลโซมหลังตลอดลาย

มานัดดูไปไหนหาย
พี่สายทองเอนดูด้วยเกิดรา

คิดส่งสารจึงเดินเข้าไปหา
แฝงฝ่าว่าเรียกพี่ทำไม

ด้วยแม่เราแจะชนไปยกให้
เรามาหน้แม่ไปยงวัดพลัน
ถ้านั่นนานเห็นจะยบเบ้นแม่นม
พรนพรนอยู่มีใครจะออกมา
เตรรรรอรออยู่หนักหนา

เดินพลางนางพม้กรองให้
ช่างกระไรแม่ชาไม่ปรานี
จำได้ว่าเณรอยู่ทน
เห็นกฤษณนเป่าขลุ่ยเศร้าใจ
พ่อเณรแหวอยู่ณฤาไปไหน
สมภารตหนักไปอยู่วัดแค
เจ้าเณรว่าถูกตหนักไปแน่
ทุกซั่แท้เข้าปะทะระทมใจ

ทรงเจบหลังทรงทุกขถึงแฉกรด้วย
 พินนอยนักตรองยังหมองใจ
 ใครบอกข่าวแฉกรแก้วให้ลักคำ
 ถึงวดแฉกตามพระไต้เมตตา
 พระแฉกรเห็นสีกาพากันด
 บางทกบางเรยกออกเพรียกไป
 เยี่ยมหน้าต่างประศตออกออง
 ที่ไมรรองเรยกกันเพรียกมา
 ๑ ครานันจงโฉมเจ้าแฉกรแก้ว
 บัดมงตงเพียรเรียนต่อคร
 เฉฉนเจ้าพมกับสายทอง
 หน้าเศราเจ้าเป็นไรโยจมา
 ๑ ครานันจงโฉมนวนนางพม
 กับสายทองต่างชนไปทันใด
 ชะใจกระไรพ่อแฉกรหนอ
 ฉันทหมายใจอยู่ว่าใจพ่อแฉกรด
 สาร์พันสัญญาไวทุกสิ่ง
 ว่าจะขอแล้วก็รอยยังไม่ไป
 อ้ายชนช่างขอแม่แฉกให้
 ไมยนิยอมพรอมใจทให้บน

ทอดระทวยออกอ่อนชะอ่อนให้
 ลงบันไดคิตตามตามเขามา
 อยู่ปลายน้ำก็คงจะไปหา
 คุณเจ้าชาพ่อแฉกรแก้วอยู่แห่งใด
 ยืนอยู่เยียดยัดหาหยุดไม่
 ชาววังฤาไรไปไหนมา
 นางสองคนนี้เราพึงได้เห็นหน้า
 โนนแนสีกาพากันดู ๆ
 แต่เพลแล้วทำผงดินสออยู่
 ไดยินเสียงเยี่ยมดูเห็นสีกา
 มาสิน้องอดล้าห้มาเทียวหา
 ตูดาน้องบวมประหลาดใจ ๆ
 เห็นแฉกรแก้วเขายมออกมาได้
 นั้งโกสแล้วก็ว่าไปทันท
 มาลวงล่อแล้วกลระอาดิยหน
 พาทีไไว้แต่หลังนั้นอย่างไร
 ตัวเป็นหญิงจะทำกระไรได้
 จนความใหญ่ไขว่ขวางชนกลางคัน
 ขัดใจเจียนน้องจะอาสัญ
 แกตรนจนหลังจะพึงไป

แม่เลี้ยงมาแต่เล็กคุ่มใหญ่แล้ว
 ครองแม่ไม่มีความอาลัย
 หมายใจว่าที่ไหนจะทงสัดย
 ว่าอย่างไรกว่าอย่าซาท

๑ เนรแควเห็นพิมเจ้ามัวหมอง
 ดูอายชาวชาติชวดวัญไร
 นอยถารอยไม้เป็นรอร
 จงยับย้อยเป็นรอยทวอนทรีย์
 ส่งสารพินมเนอนเหลออก
 สุดจิตสุดคิดสุดฤทธิ์แล้ว
 สมภารดกไต่หนไปหาแม่
 ด้วยไรทรพยอบจนเป็นพันใจ
 จังไม่กล้าลาสิกออกไปได้
 หวงสวาทมิได้ขาดทอวารณ
 เงยหนาชนเกิดเจ้าพมเพื่อน
 อย่าไศกนักละเจ้ายะเศร้าไป

๑ พิมพ้งเนรว่ากัตอบไป
 ทำไม่จึงไม่ได้เงินทองมา
 ใ้อว่าเวรกรรมของพิมอัย
 หลงลมเห็นจะล้มลงเสียจริง

ไม่เปรียะยังหาแผ้วเบนแนวไม่
 ฉันทชอบใจอยู่ว่าใจพ่อเนรดี
 สาร์พตพตไวกบพมณ
 เดียวนกจะว่าให้สำใจ ฯ

ปลอบประคองมือเข็ดน้ำตาให้
 มาทำให้น้องชาติตองดาด
 เออนมูกมอหวเจียวถาน
 พ้ามนวนน้อยพลอยเป็นแนว
 นาคาไหลตกเป็นแถวแถว
 นองแควแม่อย่าปรารมภ์ใจ
 แกว่าแซอยู่หาให้ลึกไม่
 จะได้เงินที่ไหนทำทุนรอน
 แต่เศร้าใจอกสะทกสะทอนถอน
 จะกินนอนก็ไม่ลืมเจ้าปลมใจ
 แก้มเบอนมาจะเข็ดน้ำตาให้
 ดวงใจพิไม่ลืมคำสัญญา ฯ
 เป็นอย่างไรจึงชาอยู่หนักหนา
 แกล้งว่าเพราะไม่รักฉนั้นจริงจริง
 กระไรเลยช่างเกิดมาเป็นหญิง
 แกล้งจะทงเสียให้ทุกขระทมใจ

คำวนนึไปบ้านเกิดห่อเนร
คิดมากไม่น่าจะกลับไป
เป็นไรก็เป็นไปเกิดนะ
เจ็บจิตคิดแค้นแสนทวี

๑ อนิจจาแก้วตาของพะยอม

ว่าพลางหยอกพิมพ์หอมใจ
คำวนนึพะยอมลาอาจารย์ลัก

กราบลาถ้าหากท่านทักทาน

ว่าพลางทางขยับจับต้อง

งามละม่อมดุจหลอมด้วยลายพิมพ์ พึงปริบิรมิบุษบันอันบังใบ

เงยหน้าจวบนิตเกิดพิมพ์

อะไรนพทำให้เข้าใจ

ยิ่งห้ามยิ่งทำอะไรน

กฏสังเกตุการชคร้านใจน

ฉนั้นจะลาอยู่ไปไม่ได้แท้

ว่าพลางลุกมาแสนอาลัย

ลักให้ได้นะเขาไปคำวนนึ

ว่าพลางทางเดินมานับพลัน

รีบเร่งเร็วลัดมาถึงเรือน

ลับแม่มุ้งมอญย่องลิดลา

จะหาเงินประเคนเจ้าคุณให้

ทรนใจกลัวแม่แกจะต

ไม่ไปละฉนั้นจะอยู่ทวดนี้

อยู่กับพะเนรแก้วจะเป็นไร

อย่าอยู่เลยบิดนทาบาดเลียงไม่ได้

ยังร้องไห้นม่านาราคาญ

เวลาตักจะเข้าไปให้ถึงบ้าน

ก็จะหนีสมภารไปหาพิมพ์

เนออนองนุ่มน่มสนิทนม

พึงปริบิรมิบุษบันอันบังใบ

เป็นเนรดอกหามอาบตไม้

เดี๋ยวก็จะถูกไล่เหมือนวัดโน้น

มาจู่จะต้องโตตกฎโผน

ทำโลนโลนโน้นเขาอยู่อึ่งไป

ถ้าหม่อมแม่รู้ความจะลามใหญ่

กลับไปฆ่าสังเจาเนรนน

แล้วอย่าลเลยวลดเล่นปดถัน

กับสายทองพากันกลับเข้ามา

เดินเขื่อนเข้าไปแอบทรมผา

กับสายทองกพากันชนไป

บังตัวที่ประตอย่นอกชาน
กับสายทองย่องเยื้องซ้ายเลื่องไป

๑ รอนรอนอ่อนแสงพระสุริยง
สัตว์คนองรองในพนาวา
บีบเปรียงเสียงสนนครนกรก
สยดสยของพองเส้น โลมาชน

เส้นเคร่าสุดโค้งด้วยสังสาร
เป็นห่วงพินนิมน้องอนาทร

ไม่มีสุขฤกมาหาอาจารย์
ดังกองเพลิงเริงรมเข้าสู่มทรวง

เป็นฉันทบุญที่จะบวชด้วยบาปก่อน
จะขอลาเฝ้าเฝ้าเจ้าคุณไป

๑ สัมภารฟังคำให้เข้าใจ
จะฝากผีมาหนีไปกลางทาง
ฆราวาสันชาติมันชวนัก
ข้อมือดำแล้วระกำทุกเวลา
ถ้ามูลนายรักมึงจะยังชก
แม่นซังกะจะใช้ให้เจ็บใจ

รูปร่างเองกับางดังแบบบน
ฤๅสึกไปหมายจะเป็นเจ้าพระยา

แล้วแอบบานบังชนบนเรือนใหญ่
เข้าในห้องพลันทันเวลา ฯ

ลับเหลี่ยมพระเมรุลงจรมืดหล้า
เมื่อโพลเพลเวลาจะสายณั้

เนอถกตกใจไม่มีขวัญ

เจ้าเงรแกวหวนหวนด้วยอาวรณ์

อกสะท้อนให้ระทมสะท้อนดอน

ดังหนึ่งศรเสียบเสียดอยู่ในทรวง

กราบกรานบอกว่าทุกข์ฤกใหญ่หลวง

มันให้วงเหงามระทมใจ

ผ้าเหลืองรอนพาดตัวเขาไม่ได้

ไม่อวยให้เห็นจะมีด้วยไฟราง ฯ

ตาอาลัยในหลานนั้นเหลืออย่าง

ไม่มียางเยอโยทในตา

จะสึกไปให้เขาสึกเองฤๅหว่า

โพล่กับบ่าแบกกันจนบรรลั้ย

เอ็นดูตัวหาให้ทำการหนักไม่

เลื่อยไม้ลากซุงสารพา

การอย่างนั้นทำได้ฤๅไรหว่า

ฟังตาเกิดอย่าเพื่อสึกออกไป ฯ

๑ เจ้าประคุณทนต์ของหลานแก้ว ครอบงำตามแล้งหาเลี้ยงไม่
อย่าห้ามเลยดวชาสันอาลัย ช่วยตฤณยามให้ประสิทธิ์ ๑

๑ สัมภารทั้งหลานเห็นเหลือห้าม หยิบกระดานดงามตามติด
คุณหารดตามคมกรม เอาวนคนเดือนบของเนรพลาย

บวกกันเข้าตกรูแท้ เห็นแน่นองนทเนตรหมาย

ชะดาดททหารเจยวหลานชาย แยกท่ายว่าเจ้าแควนปดก

คิดว่าทุกขอย่างโรออกวายุวน มีรู้ว่าเจ้าประคุณชาเล่นช

เองจำไว้ในคำของดาด ลักไปจะได้ย้อยสมดังใจ

สู่ขอหอห้องทำทุนสิน อัยกินแต่หาถึงเท่าใดไม่

จะพลัดพรากจำจากกำจัดไกล มันจะมผวใหม่มันทงม่ง

เมออายยสืบหาเบญจเพศ จะมเหตุด้วยเคราะห์เข้ามาถึง

ต้องจองจำโซ่ตรวนเขาดรากตรง อายสืสืบมั่งจะไต่ ๑

๑ เจ้าเนรแก้วฟังคำเจ้าคุณคง อความกราบลงลกจากท

พรนพรนกลนเค้ราเขาภูฏ กราบลงสามทแล้วลักพลัน

ดกแต่งดวงลูกลกสะกด พร้อมหมดเครื่องรางปรอทมัน

นึ่งยกกระหนกเป็นเครือวลย รูปสุบรรณวินเหยียบวาสุกรี

เพลาดำร่าหอมหม่นกระหวด พุดตดตหอยช้างชายคล

คาตบนั่นแห่งกระสนมนัด เห็นบกริชตามมศีระกะกา

จาดเครื่องบตรพลพลลลศ ชาวสาวเล็กประเสริฐูแกลวกล่า

มอดอเทยนชยแล้วไคลคลา จันทราส่องแสงสว่างทาง

ทองฟ้าดาตาชดาวประดับ

พระจันทร์ตรงทรงกลดดั่งกลดกาง

รับเร้งมาถึงซึ่งป่าช้า

แล้วจุดเทียนสว่างกระจ่างปราว

เขานางพมพะเนางเชิงชุมชุมมฤทษ

คึกคักพายุพัดระบัดพวง

บนดาลอสันคະนองเสียง

ฟ้าแลบแปลบปลาบระวาบลม

ชรณทนต์กระทั้งไหว

ฝูงผีลูกโลดโถมดพราย

ครนเข้าใกล้ไม่อาจจะทำร้าย

ต่างก้มกราบถามไปมิได้ช้า

อายตวนายมาทหลังกาลังโกรธ

ไม่ลุกไปกูจะไล่ตะลุมต

๑ พลายแก้วดวงดแล้วชดขาวสาร ดั่งสะท้อนกองฟ้าประหง

ถูกกายผีพรายไม่ยั้งตรง

พลายแก้วเลิศแล้วด้วยฤทธิ์เวท

ทในป่าชานยังมใคร

๑ ผมงดงอนทรโองการถาม

ชาเป็นเจ้าป่าช้าว่าพวกพราย

แสงระยับยามส่องส่องสว่าง

อยู่ในกลางตัวเด่นทุกดวงดาว

ปลุกศาลเพียงตาดาตผ้าขาว

ทงสายสิญจน์ก้าวสะกดวง

สะท้อนทิศทวหล้าประหง

ไม้ให้ลุล่งหกระทม

เปรียงเปรียงเสียงเป็องกระเดื่องลุ่ม

เจียนจะจมลุ่มโลกเหลักทำลาย

ดั่งคนไกวเกอบแยกแตกสลาย

แปลงกายต่างต่างวังวาม

ด้วยกลัวมนต์เจ้าพลายเป็นหนักหนา

เจ้าชาจะประสังคอนไคน

โลดแล่นร้องมาว่าไครนี้

โห่ขับเป็นภคัมขลุลง ฯ

ดั่งสะท้อนกองฟ้าประหง

กยอบลงตัวเล็กเท่าเหล็กใน

ถามเหตุเสียเองฤาเป็นใหญ่

ฤาว่าไม่มีแล้วทเป็นนาย ฯ

ครนครามแทบจะدنแผ่นดินหาย

เป็นตวนายผัดทโมนมาร

เวสวันเชอประทานแผ่นดินให้
แต่อยู่ทนมากชานาน

๑ กุฎาค่อมุระใหญ่
พลางตวาดพาดด้วยดำแยง
แล้วจงเสกยันตครันสิ่งเห
เอาขนดบดศัรชะลงทันใด
โตดชนบนบ่าผพาลัว
ชามทุ่งมุงสดคดตง

พรายฉรรมดบทะยาน
ชามรวสวนดอกไม้เขาไปพลัน
พลายแกวลงแล้วจากบ่าผ
กว่ากจะกลับมาเวลาจวน

๑ จะกล่าวถึงนางพมกับสายทอง
ครันพระสุริยแสงเข้าแผงไพร
ส่งสารตวงกลัวเงรจะลวงล่อ
ได้ชวกลัวอายเสียตายนวล
จนมืดคายังไม่เห็นเจ้าพลายแกว
แมนคาวนนยังมีมา

๑ สายทองส่งสารน้องเป็นหนักหนา ค่อยพุดจาเอาใจให้โศกหาย
น้ำแค้นจริงเจียวเจ้าเงรพลาย ดกแล้วยังหายไม่เห็นมา

เป็นข้าใช้เทวราชอาญา
นิตวทานชุระอะโรมา ฯ

เองจะไปฤาไม่ไปให้เร่งว่า
ผกราบรับว่าจะพาไป
เรียกผผเซเข้ามาใกล้
ชาวของคลองไล่ให้ล้ผลง
ดังลมปลิวเร็วมาในบ่าระหง
หมายตรงเข้ามาเมืองสุพรรณ
มาถึงบ้านท่านศรีประจันน
พระพายฝนหอมกลิ่นเรณุนวล
เองอยู่นคอยกู่อยู่ในสวน
ก็เดินดวนไปพลันถึงบันได ฯ

๑ ทงพนองหามความสบายไม่
เจ้าพมน้อยนงในฤทัยครวญ
นำตาคลอกลอละห้อยหวน
บันบ้วนอดอนตนอร่า
เห็นจะลวงน้องแล้วไม่มาหา
ฉันจะลาพสายทองผูกคอตาย ฯ

ญาเจ้ากุ่มมาอยู่ทนอกบ้าน
ว่าพลางทางเบ็ดประตุม่า
พอปะเออชะเจ้าคนรวย
แม่พิมพ์คอยนอยญาจนดกครัน

คนพ่ล่านจะกลัวเขาเห็นหน้า
จะออกไปเที่ยวหาเจ้าพลายพลัน
ไปแซะเชื่อนอยู่ด้วยอะไรนั้น
ทบนั่นนั้นนมาจะทวงละ ฯ

๑ พลายแก้วยมแล้วตอบสายทอง เอ็นดูน้องขอผิดหน้อยเกิดหนะ
พาให้พบเสียอีกคนเกิดพคะ
สายทองทางเพลารคลุมเจ้าพลาย
เจ้าพลายแอบกายสายทองบัง
เห็นเขานึงยังขยำเอาเต็มท
ผลึกใสไยไม่น่าจะเอ็นดู
พลายแก้วเห็นทสายทองโกรธ
สำคัญจิตคิดว่าพินมนมนมด
ออเออเกอละเจ้าพลายน
ทำฉนวนกชวดอดอีกไป

พรุ่งนี้เกิดฉนั้นจะไหจริงจง
ฉนั้นฉายชนเรือนมาโดยหวัง
ทำกระทงถุกนมเขาลองดู
สายทองจกระดคอดตู่
นมจูเจ้าพลายไซ่พอด
ถุกนิตหนึ่งขอโทษเสียเกิดพ
ขอจูบทเกิดไยฉนั้นลิมไป
เชือดเคยได้ใครทไหนด
เขานึงให้แล้วยังและเลียมเข้ามา
ไม่อย่ากเจอะจะนอนเสียตักว่า
สะบัดหน้าควกคองด้วยองใจ ฯ

๑ ครานันจึงโฉมเจ้าพลายแก้ว
กเยองย่องมาถึงห้องทนอนใน
ค้อยแหวกม่านมุงเมียงชมายมอง
ประทปอจกลับตามครามตา

ครันสายทองไปแล้วไม่นั่งได้
บานประตเปิดไวก็เข้ามา
ส่งสารนกเห็นน้องนั่งกมหน้า
ต้องพกตราฉวนเนอเบนนวนฉนทร์

งามไฉ่กตกล่อกเมื่อยามเศร้า

มีมประหนึ่งจะเข้าประคองขวัญ

งามทรงสังคีตฉวีวรรณ

สารพันงามจรตนาชิดชม

พลากระนองหยอกน่องกระแอมเสียง นางพมเมียงเดินมานัยน์ตาก็ม

แก้มประทับกับจมกมอดูกนม พมหลบลมร้องหวัดด้วยตกใจ

ชำเลื่องเหลียวแลเห็นเจ้าพลายแก้ว ชะมาแล้ววัดญาเอบนึ่งเสียได้

เมื่อตะกิดคิดว่าผประหวัดใจ ไซ้อะไรไม่พอททำคะนอง

พลายแก้วพงแล้วหว่าร้องอ กอดคอชะลอเลื่อนเข้าในห้อง

ชนบนเตียงเคียงข้างประคบประคอง เออน้องคอยพแล้วฤาณา

อย่าว่าเลยคะหม่อมทตรงคอย แต่เศร้าสร้อยไฉ่กตกระนงหา

ถ้าเม้นคาวนนหม่อมมีมา นั้นจะลาพลายทองผกคอตาย

ชะกระไรใจคอแม่พมเอ๋ย จะละเลยทงทีเสียง่ายง่าย

จะให้พดองบวชไปจนตาย ด้วยไม่หมายม่อนแล้วสืบไป

จะต้องเพียรภาวนาเวลาค่ำ ชักประจำแม่ส่วนกุศลให้

ไซ้ว่าจะไม่มานนเมื่อไร ข้าไปก็เพราะลาท่านอาจารย์

พปดท่านสารพันท่านกรู ขวักครุดแน่จริงจริงจาง

ท่านห้ามปรามแข็งขดทตทาน จนดกปานฉะนพจมา

ว่าพลา โลมเลาเอามอลบ ประจวบเกมชายแล้วย้ายขวา

อกเอบอิงสวาทไม้คลาดคลา แบนหนามอประคองให้น้องนอน

กำเรียวราศียวกระสุนประหวัดจิต หุดหวิดวุ่นวายกายกระดอน

พระพายพัดซัดคลื่นในลำคร กระทอนกระทบกระทงผงกระเทือน

เรือให้หล้าแล่นล่องเขาคลองน้อย ฝนปรอยฟ้าลั่นสนั่นเลื่อน
ใต้กิ่งหลงบ้ายศรีพระเชือก เบือนเขาดิตตตามแตกกับตอ ฯ

๑ พลายแก้วลูกแก้วชวนน้องรัก รอนนักรไปอาบนานาบางเกิดหนอ
นางพิมพั่งว่าไม่รารอ จูงข้อมือเจ้าพลายนนเดินมา
ย่องเหยียบพอดังเกรียบกรอบลั่น ศรีประจันตกไปนั้นใครหว่า
เจ้าพลายสะกิดพิมให้เงรจา นันเองคะออกมากจะอาบนานา
ครนถั่งอ่างวางอยู่ทนอกชาน สองตำราญชนนงบนเตียงดำ
จิงไชนาจากบวตะกิดทำ นากัพร่าพรายพรตุดกระเด็น
เจ้าพลายชักชายส์ไปห่ม นันอายนมไ้หม่อมมนะอย่าเล่น
ยังไม่เคยอาบนานาตัวเปล่าเป็น เขาจะเห็นแล้วอย่ากวนนินหน้อยเลย
อนิจจาอยู่แต่เจ้ากับตัวพ ไม่ใครเห็นดอกเจ้าพิมเอ๋ย
อาบทั้งผาไม้นาจะเย็นเลย พลังก่แผยผ่านองออกจากทรง
พระจันทร์ลอยลิลลาเวหาห้อง สอดส่องต้องเตาดูชาวชวง
นากะท่งหลังไหลกระทบทรง ดังเพชรร่วงหรูปต้องกระจายพราย
เจ้าพลายยมพลงทางพาท เจ้าพิมพุดผองต้องเตือนนาย
พจะช่วยสขไคไลให้สบาย มิให้ระคายเนอนองเท่ายองโย
นางพินนังโกธเจ้าพลายแก้ว ยมแล้วเหยียดแขนออกยื่นให้
เจ้าพลายกอดสอดรัดถนัดใน โลมได้ลุ่มเล่นละมุนมือ
ไ้อะไรไม่พอทนมาทำ จะสั้แขนมาขย้าอย่างนัฎา
กระตกระเต๋ยมจ้านรำคาญครอ บัดมือหม่อมมนจุจจริง

ขอโทษเกิดหลงไปดอกนะเจ้า
 วานอย่าทำแค้นงอนก่อนประวิง
 แล้วลูกมาผลัดฉวาทาแบง
 ขอจับนิตนั้นประทันกลั่นอะไร
 ผินหน้ามาเกิดจะทาให้
 เกมขวาทาเขาให้
 เจ้าพิมพ์แล้วกรมแต่ใจน้อย
 พลังประคองจงนองชนเตียงบน
 ๑ ครานนพลายแก้วคะนงตรอง
 ครนว่าจะหาเงินมาให้บน
 คำโบราณท่านว่าไวตรงตรง
 อันเงินทองมิใช่ของที่ตองใจ
 จังเกล้งลวงถามเป็นความนัย
 จะมาขอต่อแม่ของแม่พิมพ์
 ๑ ครานนนางพิมพ์มีสนิท
 เบือนหน้าสัพยอกหยอกเจ้าพลาย
 มาตรแมนบีเตือนไม่ได้กัน
 ได้ชั่วผดคงจะคิดติดตามไป
 เออเป็นไรเจ้าว่าอย่างนั้นหนอ
 วานอย่าทำแค้นงอนก่อนประวิง

มีแต่เงาให้พองไปทุกสิ่ง
 หนาวจริงอาบเท่านั้นเกิดฤาไร
 พิมพ์แบงรินน้ำกระแจะให้
 นางอายใจหลบหน้าไม่พาท
 จะอายกันไปโยไม่พาท
 อย่าจุจเกมฉนวนคนจน
 เฝ้าแต่คอยเอาผิดทุกแห่งหน
 สองคนสัพยอกเย้าหยอกกัน
 ถึงสายทองที่ทวงสินบนนั้น
 จะเสียชนเชิงชาติเจ้าชูไป
 หนามยอกเอาหนามบ่งคงจะได้
 คิดโตเบอนหน้ามาเยอนยม
 พพรันใจหนักหนาเจ้าเนอนม
 ถ้าไม่ให้แล้วพบบมชาติใจตาย
 ไม่รู้คิดในกลเจ้าแก้วหมาย
 ถิ่นไม่ให้หม่อมอายอย่าทุกข์ใจ
 ตัวนั้นคงจะหนีหาอยู่ไม่
 กลัวหม่อมอีกจะไม่ชอนันจริง
 มีแต่พ้อล่องหน้าไปทุกสิ่ง
 จังแล้วแม่พิมพ์เจ้าบีไร

พี่จะได้บอกพี่ของพี่มา

จะได้ชั่วได้ดีกันฉันใด

ที่เขาตามกันไปเป็นหนักหนา

เอากุศลหนุนหลังที่เราเคย

ฉันญาบชวดนะหม่อมพ

อ่อนกว่าพี่สองปีเจียนะพิม

พี่สายทองปีมะเมียคะหม่อมพ

จะถามพี่พี่สายทองไปทำไม

พิมแล้วแต่พูดอูตรี

วานอย่าว่าไม่น่าเป็นชู้เมีย

ว่าพลางเกลียวกลมสมสนิท

เต้าเคร่งเต่งตึงดังจะเยะ

๑ ครานนงนอมนเจ้าพลายแก้ว

คิดถึงสายทองปองผูกพัน

ไม่แก่อ่อนค่อนสาวพจะชม

ยังไม่น่วมแน่นชิดสนิท

อย่าเลยจะลอบออกไปหา

ไหนจะกลารองชนไหครนเครง

คิดพลางทางลุดไปจากห้อง

ลงจากเตียงเตียงดินเดินสะเทือน

ให้ต้องตระตانبานาคตัวเดียวได้

อย่าถือใจเอาตำรามาว์เลย

ตชะตาทไหนเล่าเจ้าพิมเอ๋ย

ถ้ากรรมแล้วก็อย่าเอ๋ยไปเลยพิม

สืบหกบปีนนี้พึงปริปริม

เจ้าเนอนิมพี่สายทองแก่บไร

ไต่ยสืบสองปีฉันจำได้

ฤกษ์ไคร่ส้มสู่เป็นชู้เมีย

บัดลิลีซอนนงนงเสีย

มีแต่ค่อนเขยมาโคเคะ

กอดชิดจูบถนอมหอมกระเจะ

เลี่ยมและโลมสุมให้หลับพลัน ๗

เห็นพิมหลับแล้วให้ชวนบน

หมายมั่นที่จะมอบซึ่งไมตรี

เนอนมถกตองเมอตะก

แก้กว่าเราสืบเท่านั้นเอง

ถึงไม่รักจะว่าเราชู้เหง

ด้วยตัวเองชักเรามาเข้าเรือน

ค่อยเหยียบย่องย่างเยื้องช้าเลื่องเลือน

พิมเบอนก็ขยับกลับหาพิม

ประคองสอดกอดแอบไว้แนบอก พยุงยกให้เจ้าหลับสนิทนั้น
เฝ้าพลิกกลับไม่ใคร่หลับเจียวระพิม จนเหงื่อปรมออกมาแล้ว
ไม่หลับเลย

พลาจลพตจนทนออกพัดให้
จนดกคณบ้านนมหลับเลย

สบายใจหลับบ้างเกิดพิมเอ๋ย
พลาจชมเชยลูปได้ให้หลับลง ๗

๑ ครานันจงโฉมเจ้าพลาจแก้ว
ออกจากห้องย่องเยื้องมาโดยจง

พิมหลับสนิทแล้วส่งประสงค์
ตรงถึงห้องสายทองด้วยทันใด

แล้วจึงเข้าคาตามหาระตะเตาะ

กลอนเผละหลุดเลื่อนออกไปได้

เยื้องย่องเข้าห้องนอนใน

นั่งใกล้เกลียวกลมชมเชยนาง

จูบแก้มแนมนมขำขำ

เตาตงเต่งโตอล่างฉ่าง

เอนเอียงเคียงสอดกอดนาง

เบ้ามนต์พลาจลูปหลังให้ลานใจ ๗

๑ ครานนสายทองมองศรี

รู้สึกส่งประดิดหาชาไม่

เหลียวเห็นพลาจแก้วแววไว

กมใจสุดสวาทถวิลรัก

ด้วยตอมนต์เทพรำจวน

โอบนบ้วนขวยเขินสะเทิ้นหนัก

มารยาหญิงทำประวิงว่าไม่รัก

จึงเกล้งทกออกไปในโครมา ๗

๑ พลาจแก้วยมแล้วตอบสายทอง วานอย่าร้องเลยฉนเข้ามาหา

ด้วยสดจจะกลนกลนรทหนกอร่า

ขอสมมาเกิดอย่าถอวาพเมย

พักไม่แก้วนกว่าฉนนัก

ถึงร่วมรักครองกนนั้นไม่เสีย

แก้กวานกยงมเป็นขเมย

วานอย่าห้ามให้ละเหยละหอยใจ ๗

๑ เกอเลวณพ้อแก้วรงแกเก้ง

เป็นเด็กมาเซียงเกยวญใหญ่

เคยไต่คล้องคล้องคะนองใจ

มาลวงไต่ลวงวอนค่อนแคะ

พอกเป็นคนดีมีความคิด

ดวยแม่พิมพ์ความไม่งามแะ

ก็จะชวไปทงตวพ้อพลายแก้ว

จะชวดเซยชิมกะทิงจตริตรอง

๑ นิจจาจิตตณักคิดว่าพริก

ถึงพริกมาอย่าพริ้นใจ

ได้การุญจงทำคุณให้ตลอด

ได้เขามาเพียงนมพองเลย

๑ เออนจจจริงจริงจาง

ว่าคิดเขาชไมรูแล้ว

เออหาไม่ช่วยใครมาเป็นชา

คิดว่าไม่ชกชนเป็นคนดี

ไปก็ไปเชิญไปเสียจากห้อง

ให้สำใจที่มัลลอทำตอแย

๑ พลายแก้วได้ฟังสายทองว่า

ร้ายมนต์เป่าไปให้ตองตัว

จึงวอนว่าอนิจจาสายทองพ

คงจะผูกคอดันให้บรรลัย

ว่าพลางทางทำเป็นหยิบฉา

เอาชายหนึ่งพันคอล้อสายทอง

จะพาผดถึงพกระนั้นแหละ

ว่านัดแนะให้เขามาหาสายทอง

กรรมแล้วมาคบหาให้หน้าหมอง

ไปเสียจากห้องเถิดพ้อไป ๗

จึงหาญหักเขามายังว่าได้

จะเกลี้ยไกลมิให้ผดถึงพลาย

อย่าบ่นออกตอ้งมเลยพ้อ

จนได้เซยชิดถึงอย่างนั้นแล้ว ๗

จะให้ฉาวชนทงบ้านถุกท่านแก้ว

นิตนชวนให้เป็นแนวดอกเดียน

มาหยิกหยอกหยาบชาน่าบดสี

ไม่พอกที่จะมานั่งทำรังแก

ถาชนอยู่จะร้องให้เซ้งเซ่

จะไปบอกหม่อมแม่มาจับตัว ๗

กระถดเข้าไปหาแล้วยมหัว

เย้ายวหยอกกนวลให้ยวนใจ

มีปรางที่จะอยู่อย่าสงสัย

คอยดใจนึ่งเถิดพ้อสายทอง

ผูกเชากับเช็นฝาทในห้อง

นางหวดรองห้ามว่าอย่าพ้อพลาย

พยุหนักชักใบได้ครึ่งรอก

แต่เกลือกกลลือกกลับกลึงอยู่หนักหนา

ทอดส้มออทายเป็นหลายครา

เกตราหยดเล่นเป็นคราวคราว

ส้มพาส้มดุกริมแม่น้ำตน

ไม่มคลิ่นแต่ระลอกกระฉอกฉาว

ประสาทยอดจืดต้องพายว้าว

พ้อออกอ่าวก็พ้อจมลุ่มลงไป ฯ

๑ จะกล่าวถึงเจ้าพมมนมน้อย

แต่พ้อม่อยदनฉวหาหาไม่

ควาหาเจ้าพลายก็หายไป

ตกใจโฉนเหตุอย่างไรมิ

ลูกขนดประตูกเบ็ดไว

ทวนหัวหนีไปทางไหนนี้

รู้จักใครจะไปหากผดท

เวลานกตกเต็มประดา

ญาเกลิงหลอกหยอกน้องคนองเล่น นางแหวกม่านมองเขม่น

ชมม่อยหา

ไม่เห็นผดตกใจฟายน้ำตา

อนิจจาน้องไม่แจ่งอยู่แห่งไร

ญาจะโกรธโทษน้องอย่างไร

ความผิดฉนั้นห้ามมิ

นึกอนาถประหลาดนักมาหนีไป

ญาสั่งสาทยอดไวจะถามดู

กเยองย่องมาถึงห้องสาทยอดพลัน

ไดยนเสียงพูดกนงมมมอย

แอบฟังบังทวารบานประตู

รู้ว่าอยู่ในห้องสาทยอดนอน ฯ

๑ ครานนจงโฉมเจ้าสาทยอด

ใจหมองหม่นไหมให้ชะออน

ระทวยใจไหวหวนให้อาวรณ์

มีแต่แรงแล้วก็คอนชมเหงเอา

ไตชวแล้วพ้อแกวเลียงฉนั้นนะ

ถ้าเลยละสาทยอดต้องอายเขา

พมมรุจะจุกอนชมเหงเอา

เป็นนอยเขาจะต้องไหวไม่พ้นจริง

เออเป็นไรจึงว่าอย่างนั้นเล่า

รักเท่ากันมิให้ใครใหญ่ยิ่ง

เจ้าเงยหน้ามาจะว่าให้เห็นจริง

ซึ่งสั่งรักใคร่แต่ไรมา

๑ มันไม่กระนั้นดอกนะแม่
ไม่ควรเคื่องถามาขุนให้วุ่นวาย
เป็นความสัถยพามาแล้วเกิดออกเจ้า
พี่ไม่เป็นเช่นนั้นดอกขวัญตา
เจ็บใจราวกะใครนไม่รู้
ได้ยินดอกถึงไม่บอกก็เห็นจริง

๑ สายทองพงพิมพดทิมดำ
จงเบือนหน้ามาว่าด้วยจิตใจ
คะกระนั้นและถูกทองเขาทั้งแท่ง
เห็นจะมากกว่าสีกร้อยอัน
นี่จะเป็นความคิดของนางเมียน
กลัวจะต้องเสียเงินสินบนเรา
ได้ผัวแรกมวกำลังเปรี๊ยะ
เสียแรงอุ้มเลี้ยงมาทุกกราตรี

๑ ชีชะมิเสียทพสายทอง
พงเพราะนำหัวเราะให้คักคัก
อย่างนี้ๆนี้จะมรักหลง
ดำซาลงเป็นหาเอาหนึ่งไป
ฉันชอบคุณแล้วคุณพุ่มมา
โบราณท่านว่าเบนพนอง

อย่าแข็งแซ่เลยจงดัมโมโหหาย
ออออายอองเปล่าไม่เข้ายา

สินบนที่บนเขาเป็นหนักหนา
อนิจจามาโกรธพจริงจริง
มันเต็มหเสียแล้วสิ้นทุกสิ่ง
เอาทองทั้งให้ทั้งแท่งถนัดใจ ๑

เจ็บสาเหิงประชิดไม่อดได้
ชีชะราวกับใครไม่รู้ทัน
พอแรงกับหีบแล้วสิ้น
จะแบ่งปันมาให้ไม่รักเอา
สอนให้มาแก้เบยซาญาเจ้า
รู้เท่ากันอยู่บางเป็นโรม
ต่อฟ้าเคื่องจจะคิดถึงคุณพี่
แทนคุณให้ครานแล้วนอนรัก ๑

แกช่างกรองสร้อยสนดังวนจักร
เสียแรงทพรักไว้ว่อมใจ
รักจนงถึงพมหาเหมือนไม่
ด้วยไม่ส่วองไว้อบท่านอง
อุ้มทงเขยทงซาซาในห้อง
พลัดเขาทองเบนคนเบนมือไป ๑

๑ ครานันจึงโถมเจ้าสายทอง
 สลัดฟันว่าไต่ไม่เกรงใจ
 ปากกลาดกว่ามากช
 มันลกละใครจะนิ่งให้พท่า
 เมอกระนั้นถึงจะตกไม่ว่า
 อเมียนอยกาเกินไม่เกรงกลัว
 ชีชะดอยคำกระไรน
 นางพิมเคื่องขุนมนชนมา
 พลายแก้วตกใจลุดทะลึง
 เข้ายนกลางทางกนนางสายทอง
 อดใจเกิดไต่เอนดพ
 สายทองกไม่ผ่อนเอาใจพิม
 แต่เอะอะอ้องทงสามเสียง
 กहनวกหูกจริงดังยงบัน
 สายทองตัวมีความคิด
 นอนหลับอยู่หมาจุกินน้ำมัน
 นางพิมยมพลาทางช่วยปลด
 ว่าพลาทางคอนด้วยขัดใจ
 ๑ เจ้าพลายแก้วรูแล้ววาพิมเคื่อง
 นิ่งแนบแอบตัวพวพน

พั่งน่องตอบมหาชาไม
 เป็นไรเป็นไปเกิดตามกรรม
 ตฉางเตยวนให้ลมควา
 อย่าเชอลาดังชาเล็กไม่อย่ากกถัว
 เตยวนชาถอว่าเบ็นเจ้าผัว
 จะจิกหัวลงตบด้วยกะลา
 จะต้องตว่ายากนางปากกล้า
 กลาดตชานางสายทอง
 กลัวความจะองชนในหอง
 แลวหามนองปลอบว่าอย่าแม่พิม
 ถาองมเกิดความนะเนอนม
 ไฟลุดแลวยงทมด้วยฝอยพิน
 ศัรประจันหลับบนเตียงตกใจตั้น
 จนตักตั้นมนท่าอะไรกัน
 บอกติดว่าแม่พิมหล่อนดำนัน
 ศัรประจันรองว่าสาแก่ใจ
 ดันมาไล่หาไม่หมดต้นทงไห
 กลับไปเข้าหองเสียดับพลัน
 กย้างเยองตามมาชมชมมัน
 รับขวัญมือประคองให้น้องนอน

ประโลมลูบจูบปลอบให้หายโกรธ พชอโทษเสียเถิดเจ้าเน้ออัน
 นางพิมลรักไต่ด้วยใจอน ออย่ามานอนห้องเขาเลยเจ้าจอม
 มาจับต้องฉันทำไมให้เสียมือ ออย่าถูกถูจูบไล่มนไม่หอม
 ไม่เหมือนสายทองพเกิดพร้อม จริงไหมละคะหม่อมจนมัวเมา ฯ
 ๑ โอ้อนิจจาเจ้าพิมพิ ทักวันนี้ไม่เชื่อกันฤ็เจ้า
 สำนวนว่าไต่กว่าเอา เมื่อทุกข์เขาทบอກไม่เห็นเลย
 ไปเมื่อหน้าจะมาขอสน้อง เมื่อท่านไม่ปรองดองเล่าน้องเอ๋ย
 ทุกข์ท่านจึงไม่มีสบายเลย จึงไปเปรยปรบทุกข์กับสายทอง
 ไม่ทนเคียวหมากเหล็กเสียอกเจ้า พอแม่พิมขวางเข้าไปในห้อง
 ไม่พอทวนวายกับสายทอง นิจจาเจ้าเปล่าดอกน้องอย่ารำคาญ ฯ
 ๑ เหม่หม่อมย่อมกระนั้นตวัดแท้ พ้าแม่เถอะชบตจริงจริงจาง
 ฉันไปแอบฟังดูอยู่ชานาน วานอย่าพูดแก้ตัวไปหน่อยเลย
 นฤ็จะรักกันไปวันหน้า ถึงทว่าจะมาขอกรอเฉย
 แต่เพียงนสียงปดไม่ลดเลย เคยปากคอยปดทุกสิ่งไป
 ฉันนหลงจรรักแต่ข้างเดียว ช่างไปปดลดเลียวหาตรงไม่
 ไต่พลึงผิดคิดคิดก็เสียใจ ออกเอ๋ยแต่จะได้ประมาณ
 ไม่ฟังคำสุภาษิตท่านสั่งสอน มาเล่นงอนเชอลนด้วยลมหวาน
 ท่านว่ามารยาของชายชาญ มีประมาณได้สามสิบสองกล
 มาเทียบดกับเจ้าจอมหม่อมคนน รากสักหกสิบสี่ไม่ขัดสน
 พุดเพราะดงเคาะของวงวน ไม่รักเชื่อนามนต์แล้วสืบไป ฯ

เมื่อยามเย็นเห็นแต่ชะนาร่อง

เสียงฉหวหวดวังเวงใจ

ร้องให้พลางทางลูกไปไซ้หีบ

หาซึ่งพลางห่อสัตว์บทม

แล้วจางซางชไปให้จนถึง

เชื่อเมียนะหม่อมอย่าเดินไป

เอาคางพาดบ่าพิมกระซิบสั่ง

ชนหน้าต่างก็อย่าย่างไปเยยมมอง อย่าเที่ยวท่องลงเล่นไปแผ่นดิน

จะจากไปแทบใจเจียนจะขาด

แบ่งภาคได้จะแบ่งไว้เป็นเพื่อนกิน นิสิตสนมไชยทิศพระนารายณ์

จวนรุ่งเสียงพระเคาะระฆัง

จะจากพิมเบี่ยมปรีมนาดาทราย

ลูกเขยอนเลือนมาทหน้าต่าง

เจ็ดวันจะมาว่าขอพิม

ย่างลงบนบ่าไม่ซาท

เหลียวหลังสั่งเสียแสนอาลัย

นางพิมมัวหมองเฝ้าร้องไห้

กลุ้มกลัดอดใจไม่เจรจา

เจ้าพลายแก้วรับไหว้ใจจะขาด

ผกพาผายผันไปทันที

วิเวกก้องโหวยโหวดโตดไล่

เหลืออาลัยแล้วพ่อทูลกระหม่อมพิม

รับหีบเงินมานาตาปรม

นของพิมให้พ่อจงเอาไป

จะเอาสักสิบตำลึงจงเสียให้

เจ้าพลายรับเงินไวนาตานอง

จรรว้งตัวไว้อยู่ในห้อง

อย่าเที่ยวท่องลงเล่นไปแผ่นดิน

แสนสวาทห่วงอยู่ไม่รู้สิ้น

นิสิตสนมไชยทิศพระนารายณ์

ดูเหวว่าวังเวงไพรให้ใจหาย

กระจายลงผอยเผาะกับบ่าพิม

คอยพอยู่พลางเถิดเนอนม

ยนิรมหน้าต่างเรียกผไป

เอาเงินผูกคอผหาชาไม่

ดวงใจอยู่เถิดพี่ชอลา

ยกมือไหว้นาตาลงนอนหน้า

สะออนออกปากว่าไปจงดี

นาตาหยาดหยดลงตรงบ่าผ

ต่างก็มีใจวิโยคโศกถึงกัน

แลแสงนดับไปลิบลิบ

หับหน้าต่างนางเข้าในห้องพลัน

ไอ้พ่อพลายแก้วของน้องเอ๋ย

แต่โศกเศร้าโศกาให้อาวรณ์

หายนิบใจพึมพำโศกศัลย์

สะอื้นอนเอนทบกับทนอน

เมื่อไรเลยจะได้กลับมาเรียงหมอน

สะอื้นอนอ่อนระทวยอย่างวอยง ๑

ตอนที่ ๗ หลายแก้วแต่งงานกับนางพิม

๑ ครานนิจโฉมเจ้าพลายแก้ว ลับพิมพ์ไปแล้วตะลึงหลง
ผู้พารบไปดังใจจง ลัดดงข้ามทุ่งมุ่งมา
ลอยละลิวแลกลมดั่งลมพัด หลกกลัดหนองแนวแถวท่า
เข้าเมืองกาญจนบุรีด้วยปรีดา ถึงเคหาณสถิตย์สว่างพลัน
เจ้าพลายแก้วเข้าไปในบ้านแม่ ชำเลียงแลอย่างกรายฉายฉัน
ในจิตคิดแต่ทางสัพพรรณ ไศกศัลย์ถนองให้หมองใจ
โอเจ้าพิมพ์ผู้เพื่อนชีวิตพิ บ้านน้เจ้าจะเศร้ากำสรดให้
จะหมองศรีเพราะพ้นจากไกล เหลืออาลัยแล้วเจ้าพิมพ์ของพิเคย
มาด้วยก็จะไต่มาไหวแม่ ทุกขเทเหลืออดกลแล้วอกเอ๋ย
ผู้ใดใครจะให้เจ้าเสวย เดินเลียบชนเรือนด้วยทันใด
ตรงเข้าเรือนแม่แลเห็นหน้า กอดตนมารดานาตาไหล
ทองประศรีเห็นลูกตะลึงไป แออแก้วแม่อ่างไรจึงลึกลมา
เป็นไรพ่อจอมกระหม่อมแม่ ตงแต่ร้องไห้ไม่เงยหน้า
เงินทองเจ้าไต่ทไหนดมา นาดาพลอยย่อยลงด้วยลกรัก
เจ้าพลายแก้วกมกราบกับบาทา แม่ชาครนฉนทุกขหนัก
เหลือทุกขสุดทนเป็นพนันก เพราะพิมพ์น้องรักรักใคร่กัน
จากเจ้าเจ้าให้ซึ่งเงินตรา หาซึ่งนมาทำทุนนั้น
ให้ส่ขอต่อแม่ศรีประจัน ไม่ให้บันบอกความจะตามมา

เอนคลูกเกิดแม่บังเกิดเกล้า
ส่งสารน้องต้องกินแต่น้ำตา

หิมเสราโศกสร้อยอยู่คอยท่า
แม่จกรรณาอย่าเฉยเมย ฯ

๑ ทองประศรีว่ากรรมเอ๋ยกรรมแล้ว พ่อแก้วแก้วตาของแม่เอ๋ย
บวชก่อนเกิดอย่าพ่อแม่เมียมเลย
พ่อเจ้าเขาก็ตายไปนานแล้ว
บวชสักสองพรรษาอย่าอาวรณ์
จะขอให้เป็นลูกเขยเจ้าพระยา
อย่างอหิมนไม่นำมาเป็นเมีย
งามกว่าพินนกมีมิ่ง
ถวายงานเงินทองต้องพระทัย

พ่อแม่จะได้ชมเชยชายจวร
ลูกแก้วจงโปรดเกล้ายกก่อน
สักมาแม่จะผ่อนให้เมีย
ฟังคำแม่ว่าจงตั้งใจ
กะปลกกะเปลี้ยปลอบลูกพิโรไป
ๆจะเอาชาววังจะขอให้
ก็จะได้นางในทชชดา ฯ

๑ เจ้าพลายแก้วพึ่งแล้วกราบदनพลัน นางสรวรรคลูกก็ไม่ปรารณา
นางในงามแต่กิริยา
งามประเสริฐเลิศลาทั้งห้าคม
ไม่เทียมทนทั้งสุพรรณบุรี
เจ้าประคุณทนต์หัวของลูกแก้ว
เมื่อย่าทานทตชดความ

จะเปรียบพิมแก้วตาเห็นเต็มที
งามหน้างานนมเนอสองสี
เห็นไม่มีใครสู้ดงงาม
มีเมียแล้วบวชไต่ดอกไม่ห้าม
แม่นมีตามใจลูกคงมรณา ฯ

๑ ทองประศรีฟังลูกก็ส่งสาร
ปลอบว่าอย่าทุกข์เลยแก้วตา
ขอเขาเขากให้ดอกลูกอา
คงจะได้เป็นเมียอย่าเสียใจ

แกจนใจให้รำคาญเป็นหนักหนา
เมื่อไม่ฟังแม่ว่าก็ตามใจ
เป็นเพื่อนบ้านกันมาไม่เสียได้
อย่าร้องไห้จงไปกินข้าวปลา ฯ

๑ พลายแก้วพังแล้วกตใจ
อาบน้าแล้วกินชงข้าวปลา
เองไปท่าเลอยโรงกระดาน
เงินสามชั่งนเองเอาไป
หาห้องเส้าสร้างให้เสร็จสรรพ
เทียมเกวียนสองเล่มมาด้วยกัน
ทองประศรีจตเจงชอนาตาล

หายร้องไห้ลูกลงไปดินท่า
ทองประศรีเรียกเข้ามาไวไว
คิดอ่านซื้อเรือนเขาทำใหม่
ซื้อเขาให้โตมาโดยพลัน
บ่าวรับจับควายชมชื่น
ครุหนิงถึงพลนกละขอมมา
เปรี้ยวหวานหมากมะพร้าวเป็น
หนักหนา

ประทุกเกวียนสิบเล่มเต็มประดา
ทองประศรีก็เรียกซึ่งบ่าวชา
กำชับสั่งพูดจากับชาไท
พวกผู้ชายให้อยู่ดูบ้านช่อง
สั่งพลางทางเขาไปในเรือน
เขาห้องหับประตูอยู่คนเดียว
คะนึ่งพินนมนสนิทคิดระคาย

๑ ครนรุ่งแสงสุริยขึ้นชนทันท
ข้าคนชนของมากองไว้
เจ้าพลายแก้วชเกวียนเล่มหนึ่งมา
อาดอาดอ่องอลวน
หัวคำร่าไปจนรุ่งเช้า
ตะวนเที่ยงหยุดนอนผ่อนสบาย

พระสุริยาพอพลบลงทันใด
เข้ามาพร้อมหน้าหาชาไม่
แบ่งอยู่แบ่งไปให้เฝ้าเรือน
เก็บของให้ตนางมีนางเหมื่อน
เจ้าพลายเชื่อนเล่นลูกเขาหอกกลาง
เล่นเดี่ยวสรวมส่อดกอดหมอนข้าง
นึกถึงนางจนหลับระงับไป ฯ
ทองประศรีกลังจากเรือนใหญ่
หญิงชายพวกไพร่ห้าสิบคน
หัวหนาขับเขาในไพร่สณฑ์
แสงแดดร้อนรนให้พักควาย
กินข้าวแล้วก็ขับไปจนสาย
เวลาบ่ายควายเทียมแล้วขับไป

พระสุริยาร้อนเรื่อยลงริมตง
 สกุนาราร้องระงมไพร
 เจ้าพลายแก้วแว่วหวาดชนะนโหย
 ลูกน้อยเหนียวนึ่งบนกิ้งกรัง
 เห็นค่างเคียงนางอยู่ข้างคู้
 เหมือนพม่น้อยแนบนงพงเจรจา
 ครนถึงทเกวียนประทับหยุด
 บ่าวข้าหาพื้นมาสุมไฟ
 แต่แรมร้อนนอนทางมากกลางป่า
 ก็หยุดควายท่ายสวนศรประจัน
 ข้าไทตัดไม้ทในป่า
 บ้างแบกบ้างวางอยู่กร่างโกร่ง
 บกเส้าเข้าพริงกริ่งออกไก่อ
 เกยวเอาแผ่นมาทำฝามัง
 ๑ ครานันจงโนมเจ้าพลายแก้ว
 คิดถึงพมพิลาไลยด้วยไปนาน
 เอนดเจ้าจะเศร้าโศกสะออน
 คิดพลางย่างเยื้องข้าเดื่องไป
 ลอยละลวปลิวโพยมพยับแสง
 ดวงดาวชาวสว่างกลางนภา

เลี้ยวลงเกือบลับพระเมรุใหญ่
 เรโรหิงรอบลำตวนดั่ง
 วิเวกโวยหวหวิดประหวัดวันหวัง
 เหมือนพมพเจ้าส่งแต่แรกมา
 พิศดเตือนใจอาลัยหา
 เจ้าแก้วดาบ้านฉะนี้จะอย่างไร
 อุดลุดพุกควายหาข้าไม่
 ก็นอนใกล้หนองน้ำเป็นสำคัญ
 ไม่ข้ามมาถึงสุพรรณนั้น
 สั่งบ่าวไพร่ทั้งนั้นให้ปลุกโรง
 บ้างฉุดคร่าตากพื้นสนั่นโผง
 เสียงโปกโป้งเจาะชุดอยู่ดั่งดั่ง
 กลอนใส่มุงหลังคาทงหาหลัง
 ทองประศรีเขายงอยู่สำราญ ฯ
 ครนคาแล้วปรัดเปรมเกษมศานต์
 จะรำคาญคอยพทมาไกล
 ไม่มชนมนคงเพราะส่งสัย
 อำไพส่องแสงพระจันทร์รา
 กระจ่างแจ่มแจ่มจิดจรัสหล้า
 ก็เดินมาถึงบ้านศรประจัน

พงเลี้ยงสัตว์สงัดเงยบ
 กลงครกยกเทากาวชนพลัน
 บานหน้าต่างกางเบ็ดกับนเขา
 สว่างแสงชวาลาระยาไฟ
 บางกรนคราวละเมอเพื่อเกาหิด
 ถึงประตูฝาประจันเขาลั่นกลอน
 ประจรรุตม่านกางเห็นนางหลับ
 กอดนางพลาบปลุกเจ้าปลมใจ
 ๑ นางพิมประหม่าผวาพิน
 ไม่ทนพิศคิดว่าขโมยมา
 เจ้าพลายแก้วผดยม่อถ่อถนัด
 พมาแล้วแก้วดาอย่าตกใจ
 แดวันไปน้ำใจให้มุ่นหมก
 พอถึงบ้านวานวอนให้แม่มา
 แต่ร้องไห้ร้องห่มจนลมจับ
 จังรับจากเรือนมาในบารัง
 ๑ นางพินนั่งฟังสนส่งสัย
 แอบคงฟังทักกับอูรา
 ถ้าแมนไม่จริงจงเหมือนดังว่า
 ไม่รักอยู่เป็นคนให้ทนอาย

ค่อยย่องเหยียบมาข้างหอกลางกัน
 สะเดาะกลอนถอนลั่นออกทันใด
 ถึงห้องเจ้าพินเพื่อนพิสมัย
 คนอยู่ในเรือนหลับสนิทนอน
 ขาชนไม้ทันทัดซึ่งผ้าผ่อน
 สะเดาะถอนลั่นหลุดเดินเข้าไป
 เลื่อนชยบั๊บบึงเขานั่งใกล้
 อย่าหลับไหลเลยลุกชนเถิดรา ๗
 สะดุ้งตกใจเป็นหนักหนา
 นางผวาร้องหวัดจะวิ่งไป
 จะสะบัดบิดหนีไปไหน
 เป็นห่วงใยอยู่ด้วยเจ้าจงเข้ามา
 วิดกด้วยน้องน้อยจะคอยท่า
 ท่านมารดาขัดใจพี่ไม่ฟัง
 ท่านก็รับขอให้ตั้งใจหวัง
 กระทั่งถึงเขาวนนพกมา ๗
 ดิใจยมชยบเข้าไปหา
 ถ้าหม่อมแม่มีเมตตาก็กตาดาย
 ฉันไม่ขอดูหน้าท่านทั้งหลาย
 โอ้อพอลายแก้วพจกรรณา ๗

๑ เจ้าพลายแก้วทั้งชอบปลอมประโลม พริกโฉมเขาวยอตเสนหา
 อย่าสงสัยที่ใจไม่สัจจา
 นิสิตคิดที่จะปลิดให้ดูได้
 ห่วงหลังด้วยขุนช้างเป็นศัตรู
 อย่าเศร้าคร่ำครวญกำหนดแน
 ขอร้องต้องตามคำโบราณ
 เผยออกยกนางชนวางดก
 บ้วนบนกระแสนเลี้ยวเกลียวกลม
 พัดกระพือโผผางจะล้างโลก
 สะเทือนทองคงคาพนาวัน
 พฤษชาติดอกร่องงามอยู่ตามฝั่ง
 ท่าเปรียงเสียงรอกองคำรน
 เสรีประสงคตรงมาเปิดหน้าต่าง
 สรวนส่อดกอดนอหงส์สองมือ
 ดเหวว่าเราเร่งพระอาทิตย์
 ค่อยอยู่จงดพิชอลา
 นางพิมจึงข่มมือแก้ว
 บ่าวหญิงนั่งหลับระงับใจ
 ถึงนอกชานเปิดบานประตูให้
 ค่อยอยู่จงดพิชอลา

แม่นแม่ผ่าอกได้จะให้ดู
 ถึงตัวไปใจพักยังอยู่
 อุตส่าห์สู้รบมานานงาน
 คุณแม่ท่านจะมาหาถึงบ้าน
 ว่าพลางทางสะพานสะพักชม
 กำเริบรักเชยชิดสนิทสนม
 ก็เกิดลมพายุใหญ่ประลัยกลับ
 พระสุเมรุเอนโยกตลอดดิน
 มีตอาทิตย์มืดจนทรวงกลางล
 กย้อยยบพบพวงกระทังคน
 แต่พอฝนตกหายพายุซื่อ
 เอะนมัสว่างชนแล้วฤา
 ไก่กระพือปีกชนต้นนั้นมา
 จำจิตจากไปไกลเคหา
 เจ้าจงมาส่งพเพยงบนไธ
 ก็คลาดแคล้วเปิดประตูหอกกลางให้
 ก้าวปลอมพร้อมไปทั้งสองรา
 ยังอาลัยเหลือวหลังมาสั่งว่า
 แล้วหันหน้าลงบนไธไปนับพลัน

พอพื้นเรือนแสงเดือนดับหรรบูร
ครุหนงถงทอาศัพลัน

๑ ครนรุ่งแจ้งแสงสว่างหล้า
ล้างหน้าดำหมากใส่ปากไว้
จรงเรียกตาส่นกับตาเส้า
ปรึกษาว่าตุชาจะขอวาน
เถาแก้รับคำแล้วอาลา
นุ่งผ้าตามะกล้ำตุชาครัน
ทองประศรีนุ่งผ้าตาบัวปก
พร้อมกันทันใดก็ไคลคลา
พลายแก้วก็เสกขมังให้
เถาแก้รับเอาเซาตัพลัน
ครุหนงถงบ้านศรีประจัน
ศรีประจันเปิดหน้าต่างพลางแลมา
อนันอายนอชกรอก
บ่าวกลัวตัวสั่นลงบันได
แล้วเอาเสื้อสาตมาลาตปู
มานงล้อมพร้อมหน้าพุดจากัน
ตุนักนิกสงสารออกทองประศรี
ร่างรูปชบชดลงผิตนิก

ออกประตรวใหญ่แล้วผายผัน
เข้าในโรงนั้นถ้ำราญใจ ๖

ทองประศรีตนาหาชาไม่
นึ่งเคียวไปไม้แล้วตรองการ
ยายม่งยายเมาเป็นเพื่อนบ้าน
คิดอ่านขอลูกสาวศรีประจัน
ไปเคหาแต่งตัวหมั้น
ห่มปักไหมมันดูเหมาะตา
ห่มขาวพุดดอกพอส่มหน้า
ชาถอสมุกหมากสาเกตะบัน
ด้วยหัวใจกรณียตชยัน
ยายทองประศรีนนำหน้ามา
แกตวสันรองเรียกโหดหมา
เห็นแล้วเรียกชาตองไป
แขกมาหาบอแก่กไม่
วงไซ่ว่ามารับชนเรือนพลัน
หมากพลูใส่เชียนชมหมั้น
ศรีประจันปราศรัยทายทัก
จากันไปหลายบัดดัก
หัวหงอกพันหักตุนักไป

เมื่อเป็นโทษท่านโกรธให้ฆ่าตัว
กับลูกชายหายไประยะหนึ่งใด
เดี๋ยวนี้สุขทุกข์อย่างไรหนอ
ฤๅขัดสนจนใจด้วยภัยพาล

๑ ทอประศรีตอบคำศรีประจัน
ยากยับจนเป็นพนไป

ตกยากจากเมืองสุพรรณไป

ถูกริบหนีหายไประยะหนึ่งใด

ได้เงินใส่ส้มูกกับลูกรัก

แต่ซุกซ่อนหนีไปกว่าเดือน

เขาพากันเมตตาต้อนรับไว้

ยากยับจนเป็นพนรู้

จะขอพนซุกแพ่งแดงนาเตา

ทั้งอดคิดขัดสนจนเงินตรา

อยู่รองแทนท้าวว่าเกือกหนึ่ง

ได้บากบนมาถนเรือนอย่าเบือนไป

๑ ศรีประจันได้ฟังทางหัวเราะ

เรากเป็นเพื่อนบ้านกันมานานมา

ถึงยากจนอย่างไรก็ไม่ว่า

อุตลั้ทำมาหากินไป

ครึ่งนั้นตัวออกเจ้าไปอยู่ไหน

สืบเอ็ดบ่แล้วจึงได้มาพบพาน

พอทำมาหากินเป็นถิ่นฐาน

ที่มานับด้วยเหตุใด ฯ

ว่าทุกวันนี้เราทุกข์หาสุขไม่

ออกเจ้าย่อมแจ้งใจแต่ไรมา

เมื่อครั้งชนโกรธกับสังขาร

กลัวว้ายไรนาทั้งบ้านเรือน

กลัวนักหน้างเขากลางเดือน

พอพบเพื่อนกันเขาเขาเอ็นดู

ยกเหยาเรือนให้อาศัยอยู่

อุตลั้ให้สู้บุกแผกแบกหน้ามา

ทออกเจ้าไปปลูกในไร่ชา

จะมาขายออกแก้วให้ช่วงใช้

ไม่เชื่อฟังก็จะหาประกันให้

จะได้ฤๅไม่ได้ให้ว่ามา ฯ

จำเพาะจะมาอ้อมค้อมว่า

ลูกชาชาจะหวงไว้ทำไม

แต่พราซัดหลังมาจะยกให้

รู้ทำรู้ได้ดวยง่ายตาย

ถึงเงินทองเป็นของพ่อแม่ให้
 ตูจะขอลาความท่านยาย
 ไม่เล่นเบี่ยงกินเหล้าเมาเกณฐา
 จะสูงต่ำดำขาวสักคราวใคร

๑ ครานันตาสนกับตาเส้า
 ว่านานไปท่านจะได้ฟังฟัง
 ว่านอนสอนง่ายชายฉลาด
 รื่นหม่นน้อยจอยเรยบรอยด
 เมอเป็นเนรเทศคนมทรได้
 เมอบกกลายคุณยายเป็นจากณท
 เปเลองผาออกบุชาชงกณทเทศน์
 เปเลองผาทบผาเจ้าพิมไ้

๑ ศรีประจันได้ฟังก็ชอบใจ
 เราก็คิดรำคาญมานานชา
 จะตกแต่งให้มันเสียพันตา
 อายุคนนี้จะนานสักปานใด
 ชาจะให้ลูกชาสืบหาชง
 ผาไห้วตำรับหนึ่งก็พอด
 เดือนสิบสองวันเสาร์ชนเกาคา
 ทองประศรีรับคำมิไ้ได้นาน

ไม่รักษาไว้ก็ถิบหาย
 ลูกชายนันตฤาอย่างไร
 ผืนฝามันสับบ้างฤาไม่
 ตูยังไม่เห็นแก่ตาว่าตามจริง ๆ

อกทงยายเฒ่าและยายม่ง
 ลูกทองประศรีดยงนะคนน
 ทงรูปทรงก็สะอาดล้ำอาจศรี
 ความชวไม่มีสักสิ่งอัน

เพราะเจาะจับใจดชยัน
 วนนนเจ้าพิมพงยังชอบใจ
 เกิดเหตุเพราะชุนชางมันทำให้
 คุณยายจำไม่ได้ฤาไรนา ๆ

ตอบว่าอ่อนนก็ได้แล้วทว่า
 ดยลูกชาคนเดียวดังดวงใจ
 ตัวเรากัชรามักเจ็บไข้
 มีหาไม่จะทำแต่ตามมี
 ชนหมากม่งน้อยมากไม่จุ
 หอมหาห้องฝากระดาน

กำหนดงานจะทำให้คิดอ่าน
 ตามแต่ท่านจะคิดไม่ขัดใจ

ครั้นได้เวลาควรชวนกันลา
ถึงที่อยู่พลันเข้าทันใด

๑ ศรีประจันต์ถึงซึ่งบ่าวข้า
ขอหมากมะพร้าวจาวตาล

เอาหมากพลูใส่พานมีทันชา
ถึงวัดเขชนกภูริเข้าไป

สมภารผืนหลังนั่งเล่นหมากรุก
เข้ากลจะจนที่ตากกลาง

คณินมาหมายว่าจะนิมนต์

ศรีประจันต์ว่าคณินจะทำบุญ

เหลียวเห็นศรีประจันต์กลนหัวร่อ

ศรีประจันต์ว่าฉันมีทำวอล

จะแต่งงานออกพิมพ์ลาโดย

ตัวฉันนี้เล่าแก่เฒ่าลง

๑ สมภารได้ฟังก็ตอบไป

เมื่อบิณฑบาตได้เห็นมันมา

ผูกจับบึงเทยวงอยู่ในวัด

กูเข้าไม้ไผ่งามไล่ตามแทง

ไม่เห็นหน้าสองปีมามัว

ดีกายายกคล้ายลงครันครัน

ทองประศรีก็มาหาข้าไม่

บอกลูกชายให้ไต่รู้การ ฯ

ให้จัดหาข้าวของอลหม่าน

ทั้งคาวหวานทำอั่งคะนึ่งไป

ร้องเรียกบ่าวข้าลงเรือใหญ่

ศรีประจันต์ไหวแล้วว่าพลา

สับสนุกจับโคนเข้าโยนผาง

ศรีประจันต์เรียกคางว่าเจ้าคุณ

สมภารว่าไม่จนให้หลบขุน

สมภารว่าเรือจุนเข้ารูกจน

จึงถามขอเนื่อความตามเหตุผล

อาราธนาสวดมนต์สักสิบองค์

กำหนดนับวันไว้อยาโหลหลง

จะทำเสียให้คงเห็นทันตา ฯ

มันมัวได้แล้วฤาหว่า

ยังอาบน้าแกเฝ้าตาแดงแดง

มันหกดัดตนไม่ไล่ยอแย่ง

เกลียดคนาหน้าดำแข่งอยู่ทุกวัน

เร่งคิดถึงตัวเกิดเราทัน

มันก็แก่งดวยกันแล้วสกา ฯ

๑ ครานนท่านยายศรีประจัน
ไม่เที่ยงแท้จริงจึ่งสังขาร

นิตแน่มะจงจำนนอำลา
ครูหนึ่งถึงบ้านชนบทไค

๑ ครานนจงโฉมเจ้าพลายแก้ว
บอกแขกปลุกเรอเพื่อนผู้ชาย
ให้ชุดหลุมระดับชักบั๊กเส้าหมอ
ตีสืบเอ็ดโกโลรงฤกษ์สำคัญ
แล้วให้หลนของหึ่งให้กระหน้า
สับขอพรังติดสนิท

ไล่เตาจงเข้าแปลานพลัน
พาดกลอนม่อนมุงกันยงไป
บ้างเจาะถากตุงเถียงเสียงเอะอะ
บ้างผ่าฟันสน้องคะนัง
ศรีประจันแกเรียกบ่าวข้า
เลียงดูสับสนคนทำงาน

๑ ครนรุ่งเช้าชนพลันเป็นวันดี
เอาขันหมากลงบรรทุกขลุ่ยขลุ่ยไป
ขันหมากเอกเลือกเอาทรวงปลั้ว
ก็ออกเรือด้วยพลันทันเวลา

ว่าคนก่เหมือนกันแลเจ้าข้า
หน้อยหนึ่งก็จะพากันตายไป
ลงจากกฎมามาหาข้าไม
แกจืดข้าวของไวเป็นมากมาย ฯ

ครนถึงกำหนดแล้วจงนิตหมาย
มายงบ้านท่านยายศรีประจัน
เอาเครื่องเรอमारอไวทนน
ก็ทำขวัญเส้าเสร็จเจดนาท
ยกเส้าไล่ชาประจำท
ตะปัดยกเส้าตงตงชนไว
เอาจันทน์เข้าไปรับกับอกไก่
จิวไล่เขาฝาเซ็ดหน้าอง
เกะกะกบไล่ไซเหล็กจิง
วันหนึ่งแล้วเสร็จสำเร็จการ
ให้ยกสำรับมาทวงควหา
อ้อมแล้วไปบ้านด้วยทันไค ฯ

ทองประศรีจตเรอกัญญาใหญ่
ห้ามโหรไล่ทายกัญญา
นึ่งยกหม่มผวยจับผวนหา
ครูหนึ่งถึงทำศรีประจัน

จึงจอดเรือเข้าหน้าสะพานใหญ่
เสียเงินทองให้ชนไปพลัน
ขายเบ้าเผาแก้อยู่ทบาน
ครบจำนวนถ้วนที่สัญญาไว้
แถมพกยกของมาเลี้ยงดู
ก็กลับเรือมาพร้อมหน้ากัน

๑ ครานันจึงโฉมเจ้าพลายแก้ว
ทักกับเกล็ดมดแมงที่แต่งไว้
เอ็งจรรีบไปอย่าได้ช้า
ว่ากเชิญให้ไปด้วยกัน
อ้ายไทยรับคำแล้วอ้อลา
ถึงบ้านชนช้างพลางแลดู
พอเพลาชนช้างมานั่งเล่น
เดี๋ยวพลายแก้วผู้แว่วไว
พลายแก้วขดสนทนเพื่อนบ่าว
ขอเชิญพ่อไปให้เห็นวัน

๑ ชนช้างได้ฟังอ้ายไทยว่า
เสียตายพิมพ์ผูกพันใจสั้นรว
ไฉนว่าอนิจจาแก้วตาพี่
คงจะพากเพียรไปมิได้ฟัง

ตามลวงไปเอาไม้กัน
ชนชั้นหมากชนบนบันได
ก็นับจานเงินตราแลผ้าไหว้
ให้ชนเข้าไปในเรือนพลัน
ครนกินอยู่อดดมหมัน
ถึงพลันจอดท่าพากันไป ฯ

ครนบ้ายแล้วยกเหล้ามาท่งไห
จงเรียกอ้ายไทยมาสั่งพลัน
ไปหาบอกท่านชนช้างนั้น
วานทนมาเป็นเพื่อนบ่าว
รับเร่งเร็วมาไม่หยุดอยู่
ก็เดินจวนเรือนด้วยทันใด
อ้ายไทยแลเห็นยกมือไหว้
ขอแม่พิมพ์ได้แต่งงานกัน
ให้ฉันทมาราบเท่าอย่าเคยดันท
อย่าช้าเลยทนจงแต่งตัว ฯ

ดังใครเอาดาบผ่ากบาลหัว
นาตารวหนหน้าเข้าฝ้าง
ครนเห็นไม่ได้ตั้งใจหวัง
ถึงเป็นเมียก็ขงมนเป็นไร

คิดแล้วอาบนานงผ้า

ห่มส่านปักทองเยองย่องไป

ครันถึงทอยูเจ้าพลายแก้ว

จึงชวนกันนั่งกินรินสุรา

เจ้าพลายแก้วจึงว่าเจ้าเกลดอเอ๋ย

รู้ว่าเบนเมยเอ็งกเกรงใจ

ขุนช้างฟังว่าทำหน้าเกอ

แมนเอ็งไม่รักกูจักเอา

๑ ครันพระสรียาเวลาบ่าย

ลงเรือพร้อมกันมีทนนาน

กับเพื่อนบ่าวกกาชบนนหอ

เพื่อนสาวเข้าหอมลอมกน

นั่งลงตรงหน้าท่านสมภาร

ขุนช้างเห็นพิมกระห่มใจ

หยิบพานมาว่าจะกินหมาก

เคี้ยวเล่นไปไปได้แต่พลู

พระสงฆ์สวดมนต์รำกระหน้าไป

นางมันแม่แปรงแทรกเข้ามา

นางมันรันทวลงดาเปาะ

ขุนช้างดูตมควาจมดอ

ยกทองของพระยาละครให้

บ่าวไพร่ตามหลังสะพรังมา

เพื่อนบ่าวมาแลดวงพรอมหน้า

เมามายพูดจากันอึ่งไป

อย่าถือเลยทนางพิมเรารักใคร่

เอ็นตเกิดจงให้เสียแก่เรา

นิจจาเกลอดอกหาไม่ไม่ให้เจ้า

ว่าแล้วกินเหล้าเมาสำราญ ฯ

พลายแก้วย่างกรายมาจากบ้าน

รับมายังบ้านศรีประจัน

พระมารอสวดมนต์สำรวมมัน

ออกจากเรือนนนมาทันใด

แล้วท่านจงส่งมงคลให้

ตะลึงไปตาเพ่งเขม็งดู

มันผิตปากส่งไฟไล่ไปรู่

เพื่อนบ่าวเขารูหัวเราะฮา

เอานาซัดสาดให้อยู่ฉานฉา

ขุนช้างเขาคว่าเอาขอมือ

พ้อเงาะวางฉนอยาดันดอ

ไม่วางถาอายถ่อยด้อยเขกลง

สวดมนต์จบพลันมีทันชา

ฉนั้นแล้วลาไปตั้งใจจง

๑ ศรีประจันให้ยกทงหวานควา เลียงพวกเจ้าบ่าวอยู่ยังมี

กินอิ่มแล้วพลันทันที

ดลับทมตะทองกระทงเมียง

พอพลบค่ำย่าแสงสุริยา

เจ้าพลายแกวกับเหล่าเพื่อนบ่าวฉนั้น ก็พากันมาหาทองประศรี

จึงพูดกับมารดาด้วยปราน

ช่างมาววควายไร่นา

ทองประศรีตอบพลันทันใด

ผู้คนทำงานพานเหนื่อยเหน็ด

เจ้าจงไปอยู่บ้านศรีประจัน

๑ ครานนจงโฉมเจ้าพลายแกว

แต่งตัวลำอาจแล้วอย่างกราย

ชนบนบันไดเข้าในหอ

นอนหอรอดวนกำหนดวัน

๑ ครานันท่านยายศรีประจัน

ประโลมปลอบลูกน้อยกลอยใจ

โอเจ้าพินมมณฑลของแม่เอ๋ย

เอน้ำชามาประเคนให้พระสงฆ์

ลุลกลบันไดไปกุฏิ ฯ

เลียงพวกเจ้าบ่าวอยู่ยังมี

เอาของที่แถมพยกออกมา

มาวางเรียงส่งให้ได้พร้อมหน้า

ชวนช่างไปเคหาด้วยทันที

ก็พากันมาหาทองประศรี

แล้วงานวันนั้นจะอยู่โย

ทงเคหาหามีใครอยู่ไม่

ค่อยค่อยไปเกิดจะชำล็กหัววัน

พวงจะเสร็จยังไม่ควรจะผายฉนั้น

ไปกินนอนอยู่นั้นเกิดเจ้าพลาย ฯ

ครนเวลาล่วงแล้วตะวันบ่าย

ไปยังบ้านท่านยายศรีประจัน

ก็พอสันแสงสุริยฉนั้น

แสนกระสันถึงเจ้าพินพิลาไลย ฯ

ครนถวนสามวันหาชำไม่

ด้วยไม่รู้กลมารยา

เจ้าไม่เคยให้ชายเสนาหา

ร่ายซึ่งจงฟังคำมารดา

ร่ายคนพันคนไม่ตลใจ

แม่เลี้ยงไว้มิให้อันใดแพว

ครั้นเติบโตใหญ่จะไปเสียจากอก

ดวยชุกคำทำผิดแม่คิดกลัว

เนื้อเย็นจะเป็นซึ่งแม่เรือน

เข้านอกออกในให้ระวัง

อย่าหึงหวงจงจาบประจานเงิน

แม่เลี้ยงมาหวังว่าจะให้

สอนลูกอยู่จนล่วงเข้ายามแล้ว

โลมเล้าเอาใจให้ไคลคลา

เลี้ยงกรุกเจ้าพลายลูกลงจากเตียง

ชวาลาต้องหน้าเป็นนวลลอย

นั่งแล้วจึงยายศรัประจัน

จงกล่อมเกลียงเลียงกนให้ย่นยง

ผิดพลั้งสั่งสอนกันก่อนหน้า

ค่อยอยู่เถิดมารดาจะลาไป

ดุชกผลึกกุ่มจะหม่นวัง

ศรัประจันลงนางให้วางมือ

นาคูเคยของเจ้ามาแต่ก่อนแล้ว

จำเพาะเจาะได้เจ้าพลายแก้ว

แต่แนวไม้เปรี๊ยะหนึ่งไม่ต้องตัว

แม่วิตกอยู่ดวยเจ้าจะเลี้ยงผิว

อย่าทำชวชนเชิงให้ชายชัง

ทำให้เหมือนแม่สอนมาแต่หลัง

ลูกนั้นนอนบนแกะสาม

อย่าก่อเก็นก่อนผิวไม่พอที่

จงเป็นศรีสวัสดิ์สุขทุกเวลา

เจ้าพลายแก้วจะคอยละห้อยหา

เขาในหอเห็นหน้าเจ้าพลายน้อย

นางพิมเมียงแผงแม่มาร้อยร้อย

พอประตาก็ชมอยละมุนลง

ว่าฉันทาพมชนมาส่ง

กว่าจะปลงชวตชวาลย

อย่าตัดากันมีหาคไม่

นางพิมเห็นยวแม่ไว้ไม่วางมือ

แม่จะทงฉนไว้ทณฤา

รอหับประตู่ห้องย่องออกไป ฯ

๑ ครานนจโฉมเจ้าพลายแก้ว ท่านผู้ใหญ่ไปแล้วยังต้องใส่
 กระหม่อมมดวยเจ้าพิมพิลาไลย เขานั่งแนบแอบใกล้แล้วกล่าววอน
 รอยซ่งนึ่งนึ่งเสียโยเล่า ขอเชิญเจ้าร่วมมั่งเสมอหมอน
 รอนฤจะกระพ้อให้พินนอน พอยุก่อนคอยเจ้าถึงสามวัน
 ว่าพลางทางกระดตเขานั่งชด กอดสะกิดประทับแล้วรับขวัญ
 นึ่งโยไปนอนเสียด้วยกัน สะตุงหวนจกจกระเดยมใจ ฯ

๑ นางพมยมนเอนแล้วเบอนผัน ใช้อ้อเล่นเซ่นนนทนไม่ได้
 สะกิดสะเกาเข้าซ้เผ้าใจไซ ไปนอนเกิดขึ้นไซรัยยังไม่นอน
 เจ้าพลายแก้วลุดไปเข้าในมุ้ง ยุงเจ้าเอ๋ยจุดเทียนมานานก่อน
 นางพมยมนย่นช่นดอนกลอน รอนนกกจกไปนึ่งเล่นเย็นเย็น
 เสียงกรุกเจ้าพลายลุดดวยชายผ้า พ้าผ่าเถิดเจ้าแคว้นทำเชิญ
 ไม่พอทจจข้างมาเป็น ไซ้จะเร็นหนีไปไม่ยินยอม
 มาจับมอรรบอยู่เราเรา หิวเหมือนอยากข้าวเจียวฤาหม่อม
 รอนเหลือเหงอดกกระปรกกระปรอม แบ่งหอมนาอบจะลุดตัว
 เออเจ้าเอามาหากันเล่น พอยเย็นเย็นใจมั่งจะยังชว
 เบ็ดนมกลมปลั่งตงดอกบัว แต่มัวมัวยังอล่างกระจ่างตา
 จะหยิบแบ่งฤามาแย่งผ้าห่มไว้ น้ออะไรจะรุ่งแล้วฤาชา
 เมื่อหัวค้ำทำซิมไม้ลิ้มตา สะบัดหน้าวงแหวไปแต่ตัว
 เบ็ดโถนาอบดลบกถิ่น รินมาให้มากจะฝากผัว
 เจ้าพลายย่องแอบหลังบังเงาตัว โอ้ยรินรวเสียแล้วพมยมนละไม

มิใช่การวานอย่ามาจู้

หกเลวก็ยังมั่งจรีใหม่

อย่ามากวนฉันน้อยถอยออกไป ลูบไล้แล้วจะกลับมา

เอามาให้เกิดพิจะทาให้

ทาดวยกนเกิดเป็นไรพองว่า

ว่าพลางทางละลายแบ่งทา

ฉินหน้ามาจะมัดให้เป็นนวล

จับผิดมากระพ้อให้แบ่งแห่ง

ดุดังแดงร่มใบเป็นนวลส่งวน

กอดเกล้าเข้าหยอกแผยยวน

เอาแบ่งประอกรอวลตะลึงใจ

ดูเวทนาเหลือนเนื้อเกล้ง

แต่จะนั่งทาแบ่งก็ไม่ได้

ทาดวเขาให้เย็นก็เป็นไร

เหงอไคลตละรำนารำคาญ

ไหนดงอนบ่บอกว่าเปล้าเปล้า

นิจจาเจ้าดวงพิจริงจริงจ้าน

มาไปนอนอย่าให้วอนอยู่เนิ่นนาน กอดสะพานสะพุกจูบแต่เบาเบา

๑ นางพินยมคอนด้วยงอนใจ

ไฮ้เหงอไคลเบือนแก้มเขาแล้วเจ้า

ไหนดงอนนี้ชาช้าว่าเตา

สองกระจกดูเอาก็เป็นไร

ในมุ้งนั้นแนยงอกบินว่อน

ไม่ไปดูเสียก่อนไม่นอนได้

ว่าพลางพักพุกอ้อมแอบไป

แต่ผลักใส่ผุดคร่าอยู่ช้านาน

ประคองชนบนตักผลักไม่ไหว

แนบชิดจิตใจให้ฟุ้งชาน

นางพินบ้องบัดสะบัดกราน

เข้าในม่านเจ้าก็กราบลงทันใด ฯ

๑ เจ้าพลายแก้วรับขวัญกระสนันยม ประโลมพินชนจิตพิสมัย

จูบดมชนชนระรินใจ

ปราศรัยชกชด้วยปรีดา

พดพลอดกอดเกล้าเล่านิทาน
 ข้ามฝั่งมายังเกาะลังกา
 แสนยากลำบากด้วยนางงาม
 สืบสืบจึงได้นางมาคนเมือง

พระอวตารตามนางมากลางป่า
 ผลาญโคตรยักษ์ให้ตายเปลือง
 พระรามทุกข์ตรอมจนผอมเหลือง
 พอสิ้นเรื่องก็พอหลับลงด้วยกัน ฯ

ตอนที่ ๘ พลายแก้วถูกเกณฑ์ทัพ

๑ จะกล่าวถึงพระเจ้าเชียงใหม่ ครองบุรินทร์เชียงใหม่ไอศวรรย์
หม่อมมาตยราชกระวมครบครัน ข้างฝ่ายในกำนัลกันเองเนือง
บริบูรณ์พนสมบัติไม่ขัดสน ประชาชนระบือภาเลื่อง
เมืองนอยนบนอบไม่ชู้นเคือง ถวายเครื่องสุวรรณบรรณาการ
วันหนึ่งเสด็จออกขุนนางแน่น พร้อมท้าวแสนเพี้ยลาวเหล่าทหาร
หมอบกราบกราบเต็มหน้าพระลาน เกษมศานตด้วยมุขมาตยา
พอสองลาวนำข่าวหนังสือบอก ว่าเชียงใหม่ทอกลบกลอนนอกหน้า
ไปชนบุรีศรีอยุธยา ไม่เกรงเดชาบารมี
นำเครื่องบรรณาการไปเวียงใต้ กรุงไทยสั่งเสริมเพิ่มศกศักร
ตุ๊กตาเรือบใจไซ้พอด จะนำไทยมาตบุรเรา ฯ

๑ พระเจ้าเชียงใหม่ได้ทราบเรื่อง ให้ขุนเคืองขัดใจตั้งไฟเผา
เหม่อ้ายเชียงใหม่ทองจองทองเอา ลงไปเข้ากับไทยช่างไม่กลัว
แต่ก่อนนั้นมันชนแก่เราณ ถอดหยงยกนกสองหัว
เขี่ยเกณฑ์กระบวนรบให้ครบตัว นับทวถวนหม่นพณณกรรจ
เครื่องศัสตราอาวุธขึ้นไฟ ทงนอยใหญ่สารพัดเร่งจัดสรร
ให้พร้อมพร้อมเบ็ดเสร็จในเจ็ดวัน จงลงมือเตรียมกันแต่วันนี้
ให้ปราบเมืองแมนเป็นแม่ทัพ ไปตามนให้ยับยอกกับท
แสนกำกองปลัดทัพนับว่าดี สองนายนักองหน้าไพร่ห้าพัน

พาลันนั้นให้เป็นที่พลวง
 สันบาดาลเป็นปลัดเร่งจัดกัน
 นายรองกองทัพสำหรับตำแหน่ง
 ยกกระบัตร์เกยกายอเนกนอง
 เสบียงเสบียงทัพจงจัดหา
 ส่งเสด็จพระเสด็จจรล
 ฝ่ายว่าท้าวพระยาเป็นผู้ใหญ่
 ไม่ได้ผัวเกาะศวลูกเมียมา
 บ้างจัดหาข้าวของมากองไว้
 ช่างมาววควายอเนกนับ

๑ ครนถงวันกำหนดพิชัยฤกษ์
 ดาบหอกดาตดินทงปืนไฟ
 พลช้างช้างเดินเป็นชนัด
 พลทหารให้ร้องกกก้องดง
 ถึงเวลาหยุดพักให้กินข้าว
 ยบยงคำคนกองพื้นไฟ

๑ ครนถงแวันแคว้นแดนเชียงทอง ชาวบ้านกวานช่องไม่รอหน้า
 ความกลัวตวลันดังตปลา
 บางลมหคว่าลมหงายตะกายวิ่ง
 บ้านน้อยบ้านใหญ่ไม่ต่อ

บัญชาการทงปวงเคยแข็งขัน
 เกณฑ์คนหาพนให้เขากอง
 บกซ้ายขวาแข่งสนทงมอง
 กองซุ่มกองแล่นให้มากมี
 ทงช้างมาสำหรับรบช
 คนสู้ทเรอนทองมองโสภา
 กีกะเกณฑ์พลไพรให้เรียกหา
 บ้างดดำจางใส่ให้ไปทัพ
 หอกดาบปืนไฟให้เสร็จสรรพ
 กองต่างวางลำดับกระบวนไป ๆ
 เอ็กเกริกทางบกยกทัพใหญ่
 ชงชัยชงฉานอาจารย์ลง
 พลมารบริดเขาบาระหง
 เร่งรัดจตรงคตรงไป
 เสร็จแล้วยกเล่าหาชาไม่
 เดินทางกลางไพรหลายวันมา ๆ

กแตกตนเขาป่าพนาล
 พวกเชียงใหม่ไล่ยิงลงกลดค
 บ้างหนีบ้างซ่อนด้วยกลัวตวล

ถึงเวียงเชียงทองให้ลอมไฉ่
 ยิงปืนกระหน่ำทำให้กลัว
 ทพระตจกไว้ทุกช่อง
 แม่นใครออกมาจับฆ่าฟัน

๑ ครานนงพระยาเชียงทอง
 เขามาตงค่ายรายล้อมไว้
 ตัวสิ้นพรนออกตกใจ
 ไม่มีใครจะได้ไปพึ่งพิง
 จงปรึกษาว่ากนลงเห็นชอบ
 ยอมถวายดอกไม้เงินทอง
 ขอประทานโทษอย่าฆ่าตัด
 แม่นจะตเวียงได้ให้บัดชบ
 เห็นพวกเชียงใหม่จะตายใจ
 เราลวงมันพอให้ปลอตรอดไพร่พล
 จงร้องบอกออกไปกับนายทัพ
 ขอยสู้บ่ได้นายอย่าแคลง
 ขออย่าเพื่อหนัสนั่นฆ่า
 ขอทำการเกตุดุสีกท
 ฝ่ายพวกเพี้ยการทหารกล้า
 จงพาพวกเชียงทองไปด้วยกัน

ตงค่ายรายไปรอบเมืองทั่ว
 จะจับตัวพระยาตงหนามัน
 เกณฑกรรรักษาหนาทมน
 อย่าให้มันหลบหลั่นออกไป ฯ
 เห็นเพี้ยลาวกายกองนงร้องให้
 จะเข้าออกบ่ได้ตายจริงจริง
 สู้เขาไม่ได้แต่สีกสัง
 จะกลงให้เขาเถอทองเชียงทอง
 จะทำเป็นนบนอบไม่ขัดข้อง
 โบกธงปรองดองขอเคารพ
 ขอชวชอยนอยไม่หลกหลบ
 จะอาสาสู้รบจนวายชนม์
 ถาทพไทยมาพร้อมดให้ป็น
 เราลวงมันพอให้ปลอตรอดไพร่พล เห็นชอบกลต่างชนบนกำแพง
 แล้วยกธงค่านับกวัดแกว่ง
 เชิญท่านแจ้งแก่ผู้ใหญ่ให้จงดี
 จะอาสาตีไทยให้ป็นปี
 ท่านจงมีเมตตาอย่าฆ่าฟัน
 ได้ยินเชียงทองว่าเกษมสันต์
 บอกพระยาพาลันตามเรื่องราว ฯ

๑ ครานนิงพระยาฟ้าลั่น ปรึกษากันแล้วให้ไปว่ากล่าว
 ถาเซียงทองอ่อนน้อมยอมชนลาว จะขอโทษให้สักคราวอย่าร้อนใจ
 ให้เจ้าเมืองกรมการออกมาหา ทำพิพัฒน์สัจจากันเสียใหม่
 แล้วให้เปิดทวารบานเวียงชัย ให้พวกเราเข้าไปได้ทุกวัน
 อาวุธยุทโธปกรณ์อันใดมี ทำบาญชีมอบไว้ให้แม่นมั่น
 แล้วหาเสบียงเลี้ยงทัพให้ครบครัน จังจะไวใจกันว่าภักดี
 ฝ่ายพวกกรมการเมืองเซียงทอง ได้ฟังรับรองว่าต้องท
 ต่างลากลับมายังธานี แจกคดีให้ฟังตามสั่งมา ฯ
 ๑ ครานนิงพระยาเซียงทอง ไม่ขัดข้องเต็มใจออกไปหา
 จังสั่งให้เปิดบานทวาร แล้วพากรมการนั้นออกไป
 ครันตอนาทำสัจเรียบร้อยแล้ว ลาวก็สน่อดแคล้วไม่สงสัย
 ต่างเที่ยวเตร่รู้หามาไป ทงนายไพร่เชอถือชาวเซียงทอง
 บ้างเที่ยวเกยวสาวชาวบ้านนอก บ้างเข่าออกไปมาหาข้าวของ
 บ้างขบรับรองเพื่อนรำด้วยลำพอง บ้างคนองกินเหล้าเที่ยวเมามาฯ
 ๑ จะกล่าวถึงพระยาเถินกับระแหง แจงว่าทัพเชียงใหม่มามากหลาย
 ตเมืองเซียงทองได้งายตาย ชาวระคายว่าเจ้าเมืองไม่สู้รบ
 กลับใจไปเข้ากับเชียงใหม่ รับจะรบทัพไทยไม่หลกหลบ
 จังจัดแจงแต่งบอกทุกข้อครบ ให้ม้าไซไปแต่พลบทั้งสองเมือง
 มาไซไปตมเมืองกำแพง พระยารามครันแจงตลอดเรื่อง
 เห็นเป็นชอราชการรำคาญเคือง ให้เรือเร็วล่าเข็องรับล่องไป

ครั้นว่ามาถึงอยุธยา วางบอกทศาลาหาชาไม้
 นายเวรต้อยกระบอกออกทันใด แลวชักใช้ไล่เลี้ยงเรื่องกิจจา
 พอเจ้าคุณผู้ใหญ่เข้าไปถึง นายเวรจึงกราบเรียนอยู่พร้อมหน้า
 เจ้าคุณทราบเรื่องเคืองวิญญาน รับเข้ามาทอ้งพระโรงในทันใด
 ฝ่ายขุนนางใหญ่น้อยทศอยเฝ้า ทุกหมวดเหล่าเจ้ากระทรวงน้อยใหญ่
 ต่างเข้ามาอยู่หน้าพระโรงชัย พวกข้าเฝ้าเข้าไปไต่เวลา ฯ
 ๑ ครานนพระองค์ผู้ทรงฤทธ เสด็จสถิตแท่นมณฑลทางหน้า
 เสด็จมาเฝ้าก็เข้ามา วันทาหมอบกราบกราบกราน
 ทานเจ้าคุณผู้ใหญ่ครั้นใด จงคลهنงสื่อบอกออกทูลสาร
 ว่าบัดนี้พาลันสนับาดาล เป้นทหารเชียงใหม่นัยกมา
 ดึงคายรายล้อมเซียงทองไว้ เจ้าเมืองไม่รบรบกลับเข้าหา
 ยอมถอนาพิพัฒน์สัจจา เห็นว่าคิดคดขบไป
 พระยาเถินระแหงกำแพงเพชร พอทราบเสร็จบอกมาหาชาไม้
 แล้วแต่จะโปรดปรานประการใด ชีวิตอยู่ได้พระบาท ฯ
 ๑ ครานนพระองค์ผู้ทรงเดช พึงเหตุขุนเคืองเป็นหนักหนา
 จงตรัสแก่ข้าเฝ้าท้าวพระยา จงปรึกษาพร้อมกันในวันนั้น
 จะยกทัพใหญ่ๆใครจะอาสา พรงนมาว่ากันทัน
 ส่งเสร็จพระเสด็จจรล คั้นเขาดำหนักทศรีไสยา
 ทหารพลเรือนทั้งสองฝ่าย ก็ผนผายจากเฝ้าไปพร้อมหน้า
 ครนถึงชนนงยงศาลา ต่างปรึกษาสงครามตามคต

จตุสดมภ์กรมเมืองแลคลังนา

ใครจะอาสาไปก็ไม่มี

ขุนนางต่างคนก็ไปบ้าน

เป็นตำแหน่งของตัวกลัวอาญา

๑ ครานันพระเจ้ากรุงทวารว

สถิตที่แท่นแก้วแพรวพรรณ

ดงองค์อมเรศรสุราฤทธิ์

พร้อมเทพธิดาสุราลัย

พระดำริตรีเหตุเขตขอบ

เชียงใหม่ให้ทหารมาราว

เจ้าเมืองเชียงทองไม่ปองรบ

มันกำเริบเติบโตใหญ่ใจคะนอง

กำแหงระแหงเถินทบออกมา

จำจะยกพลมนตร

ครนทรงพระดำริตรีเสร็จ

ประทับแท่นสุวรรณอนันโอฬาร

หมอบกราบกราบส้างต่างกรม

ชาทลละของบาทราชกระวี

เสียดประโคนของกลองกองตั้ง

ระเหิดระหงตั้งองค์อมรินทร

อุ่นว่าคิดอ่านกันองม

ไม่ดกลงเต็มทักออกมา

ท่านทหารเสียใจเป็นหนักหนา

ไม่มีใครอาสาจะเสียครัน ฯ

อวยหาพิภพเพียงสรวรค์

พรังพร้อมพระกำนัลสนมใน

สถิตเวชยันตทองมั่งใส

ก้องไปด้วยอินทเกวรี

จังหวัดรอบอวยหาบุรีศรี

ยายกระทงถึงเชียงทอง

กลับสมทบกับเชียงใหม่ได้คล้องคล้อง

เห็นจะปองเป็นขบถพระบุรี

สำนึกกิดในท่านองกตองค์

ดเอาเชียงทองนั้นคนมา

เสด็จออกพระที่นั่งข้างหน้า

ดาษดาด้วยมุขมนตรี

จตุสดมภ์พร้อมพรังทงส

เส็นน้อยใหญ่ถวายกร

เป่าสังข์กระทงแดรแซ่สลอน

สถิตแท่นบวรพรรณราย

บัณฑิตกัมพลศิลาอาสน์
ไต่ปาริชาติอันเพริศพราย

เกลื่อนกลาดด้วยเทพทั้งหลาย
ฉัตรนายฉัตรนอมรินทร์ ฯ

๑ พระจันท์ส่งหนาทประภาพไป เส้นน้อยใหญ่ทั้งปวงสิ้น
เกิดเคืองด้วยเรื่องเมืองเชียงอินทร์ อหังการคหิมนัประมาทกุ
เซียงทองเป็นของอยุธยา มั่นยกมาดงหอมลอมอยู่
เซียงทองนั้นกพลเป็นศัตรู รุเพราะสามเมืองนั้นบอกมา
จะนั่งอยู่เช่นนั้นก็ได้ จะอมเอิบกำเริบใจเป็นหนักหนา
ถอดว่ากุกกลัฏฐา

ดกทหารอยุธยาเราไม่มี
เคยใช้อ้ายขุนไกรทเป็นผ
ครงจะได้ผู้ใดไป
ว่าลูกเตาฉันยังมฤาหาไม่
ด้วยอ้ายขุนไกรอยู่กรมนี้ ฯ

การเช่นนั้นแต่ก่อนร้อนชะไร
มันมวยมอดวอดวายเสียหลายปี
จึงตรัสถามเสนาข้าเฝ้า
เห็นจางวางหกเหล่าจะเข้าใจ

กราบลงแล้วทูลชมชื่น
อันชวนอยู่ใต้พระบาท
เมื่อครั้งขุนไกรดับสังขาร
อายุได้สักห้าปีปลาย

๑ ครานนพระยารามจตุรงค์
ขอเดชะพระองค์ทรงธรรม
ข้าพเจ้าได้ทราบเนอความไว
มีบุตรชายคนหน่งพงคลอดมา
ทองประศรีหนีจากเมืองสุพรรณ
มิได้รู้เห็นว่าเป็นตาย

พาลูกน้อยนั้นไปสญหา
แต่ระคายว่าอยู่กาญจนบุรี ฯ
พงเหตุแจ้งเรื่องทองประศรี
เอนบ้านอยู่เมืองสุพรรณ

๑ ครานนพระองค์ผู้ทรงเดช
จึงตรัสถามขุนช้างไปทันที

เอนบ้านอยู่เมืองสุพรรณ

ยังจะร่ำเรอราวทองประศรี
เอกร้อย่างไรบอกไปพลัน

๑ ครานันขุนช้างมหาตเล็ก
คิดไปสนใจทนกลบอง

จะทูลส่อพลายแก้วให้ไปทัพ
คิดแล้วทูลพลันทันใด

อันบุตรขุนไกรท้าวอควาย
ได้เมื่อยอัยสุพรรณพารา

อันฤทธากลาหาญชาญชัย
อายุประมาณสิบเจ็ดปี

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงภพ
อายชางนำไปให้ได้นำ

เจ้ากรมพระตำรวจกับตั้ง
จัดขุนหมื่นพลันในทันใด

ออกจากรักรงศรีอยุธยา
ขุนช้างขุนเรือนไม่เอนอำ

๑ ครันแล้วไปบ้านศรีประจัน
สายทองมองเห็นตำรวจใน

ตกใจไปบอกศรีประจัน

เชิญนายนิ่งข้างบนสนทนา

ลูกมันอยู่ตฤาอาศัย

จะได้ให้มันไปเชียงทอง ฯ

เฝ้าแห่นมาแต่เด็กพิศทุกคล่อง
หมายจะครองเจ้าพิมพิลาไลย

แล้วจะกลับไปเที่ยวเจ้าพิมใหม่
ชีวิตอยู่ใต้พระบาท

ชื่อนายพลายแก้วแก้วกล้า
แต่มารดาเพื่อนอยู่กาญจน์บุรี

เลี้ยงภูตพรายได้เป็นถวนดี
ของงทราบชุดพระบาท ฯ

พึงจบด้อยคำขุนช้างว่า
ตำรวจเวรใครหว่าให้ออกไป

ถอยหลังออกมาหาช้าไม่
สั่งให้นายขุนช้างเป็นผู้นำ

ถึงสุพรรณพาราพอพลบค่ำ
ไปอาบนาลูบกายสบายใจ ฯ

ร้องเรียกใครนั่นให้จุดไฟ
เอะเหตุไรขุนช้างจึงนำมา

รับตำรวจนั้นชนเคหา

กินหมากเกิดชาแต่ตามมี

ตำรวจเล่าให้ศรีประจันฟัง
 พระองค์ผู้ทรงบัลลังก์
 ให้หาคนตมวิชา
 เห็นจะสมในพระทัยปอง

๑ ศรีประจันได้ฟังตำรวจใน
 ดูกจากเคหาละล้าละลัง
 ทรวดนึ่งทอดตวัดผดเมย
 ออกเดินทกทกสลดใจ
 ผดเมยไม่รู้ว่าอะไร
 นใครล้มตายฟายนาตา
 ศรีประจันร้นอกเขาผางผาง
 ไปกราบทูลพระองค์ผู้ทรงชัย
 รับสั่งจะให้ขึ้นไปทพ
 เจ้าเขาเนาเขาใจอะไรมี

อ่อนแอเนอเบาบางเหมือนอย่างवाद แต่มีนเตดกจะขาดกระเด็นอยู่
 คิดเห็นเป็นน่าน่าจะเอ็นดู

๑ นางพิมพิลาโลยเจ้าได้ฟัง
 นาตาเป็นเม็ดเม็ดเช็ดนาตา
 ส่อเสียดเบียดตะลุมทำยุ่งหยาบ
 มันจะทำให้หน้าแก่น้ำใจ

ตามขอรับสั่งเป็นถวนถ
 จะให้ขึ้นไปตเมืองเซียงทอง
 ชนช้างว่าพลายแก้วนแคว่คล่อง
 จึงต้องให้หาไปในวัง ฯ

ตกใจระรวักลัวรับสั่ง
 มายังหอลูกด้วยทันใด
 นาตาไหลเรยถอนใจใหญ่
 แกร่งให้โฮโฮโฮลูกอา
 เห็นแม่ร้องไห้เป็นหนักหนา
 ญาติเราฤว่าใครเป็นไร
 อายขุนช้างมาทำเช่นนั้นได้
 ว่าเจ้าแก้วแววไววิชาดี
 จับโอรสาบฆ่าให้เป็นผี
 จะไปทพจับตด้วยศัตรู

ความรู้จะได้แต่ไหนมา ฯ

ต้นอกใจดังจะเป็นบ้า
 เตอดตาขุนช้างอายจัญไร
 ไม่กลัวบาปกลัวกรรมมันทำได้
 ทหมายไว้ไม่สมอารมณ์มัน

จะเกล้งให้กำจตพลัดพราก
ตงแต่นตอไปจะไกลกัน

๑ เจาพลายเห็นเมยละเหยให้
แข็งใจจำเป็นเจรจา
อนชงราชการงานทั
ถาเรายกชนไปคงไดต
ทั้งคำผวว่าอย่าร้องให้
ข้าวปลาหาทำอย่ารำคาญ
ว่าพลาทางสิ่งชากน
ส่งแล้วพลายแกวกออกไป
ครนถงทักทายปราศรัย
เดินตามนอกชานกระดานกลาง
หย่อนกนบนเสื่อทงสามรา
นางพิมหีบพานรำคาญใจ
ชนช้างเขม่นเห็นแขนนางพิม
นวกอยชอยแขนใส่แหวนง
๑ ผ่ายว่าสายทองกับชากน
พริกส้มช่าตะไคร้ใส่ปรุง
สุกเสร็จจาดเทียบสำหรับไว้
นางพิมแคนชนช้างช้างระยา

ให้ไต่ยากกลางบ่าพนาสัณท์
นับวันไปแล้วแกวเมยอา ๗
อาลยเมยรักเป็นหนักหนา
จะเด็ดด่าร้องให้ไปโยม
สำหรับมาแต่ครั้งบิดาพิ
คดีไฉยงทองสำเร็จการ
ตำรวจเขาโตมาถึงบาน
เขาอดจะประจานให้เจ็บใจ
สายทองเป็นต้นเจ้าครัวใหญ่
นังใกล้ตำรวจกับชนช้าง
พาสองนายไปจากหอขวาง
ย่างชนหอพิมพิลาโดย
เรียกพานหมากมาหาชำไม่
ไม่ออกไปเลือกสอตลอดประค
ชะเงงเงยเหงนยมนอยู่เป็นครุ
ดูจนยงกตไม่บ่ดยง ๗
ทำสำรับสับสนทอดมันกุง
แกงอ่อมหอมพุงทงคณย่า
ผูกญิงวงไขว้อยุคลาล้ำ
ทำเรียกตามผลหวล่านมา

ส่งโตะของควากับข้าวให้

ขุนช้างแลเฟ่งเหม็งตา

พลายแก้วมเม็นเชิญกินข้าว

มันมิใช่กลางวันไม่ทันทำ

กินอิ่มแล้วก็ยกสำรับไป

จะมิดลาวมาเมืองให้เลื่องภา

พูดกันตกเขากัหาวนอน

ให้สองนายพกนอนผ่อนสำราญ เจ้าพลายแก้วลนดาลเข้าเรือนนอน

ระทวยทอดกอดน้องประคองสวาท ใจจะขาดกระเด็นเป็นท่อนท่อน

กระซิบส่งสนทนาด้วยอาวรณ์ ขุนช้างซุกคอร้อนรำคาญใจ

ขยดนอนเข้าไปซิดติดฝาประจัน ได้ยินเสียงกระดานลั่นเข้าไม่ได้

มือกุมหน้าแขงเข้าแกว่งไกว เหยงไหลโถมหนานย่นตาชั้น ๆ

๑ เจ้าพลายแก้วกอดนางไม่วางรัด เกยวกระหวัดจูบประทับแล้วรับ

ขวัญ

จะจากน้องหมองตรมอารมณ์ครัน หลายวันเว้นไปมิได้ชม

เจ้าพม่นาตาตกกับอกผัว เมียกลวรบลาจจะแหลกล่ม

เจ้าพลายแก้วปลอบว่าอย่าปรารมภ์ ประคองนมถนอมจูบไม่จืดเลย

ขุนช้างได้ยินฟอดทอดศอกว่า ผีอำลักแล้วพอกุณเอ๋ย

ผีเรือนแรงร้ายกระไรเลย ข้ามาใหม่ไม่เคยมาอำกัน ๆ

๑ ครนแสงสุริโยทัยใกล้สว่าง เจ้าพลายกับนางยังบ้วนบน

ล้างหน้ามาหาศรประจัน กลืนกลืนไศกาด้วยอาวรณ์

รับสั่งให้หาข้าพเจ้า

ให้ทราบเรื่องอย่างไรในนคร

เจ้าพลายแก้วกับบัวกลางเรือน

รับมาเวลาบ่ายลงชายไพร

ครั้นถึงจงหยดทรุดนั่ง

เจ้าพลายแก้ววนหาพูดจากัน

พูดจากรรมตุ้มขำ

ถ้าไปก็จะไต่ราชการ

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช

ครั้นแสงทองส่องฟ้าชาตร

๑ ครานันท่านจางวางหกเหล่า

กราบทูลไปพลันในทันใด

เพื่อนชื่อนายพลายแก้ว

เห็นเป็นคนคณวชา

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช

ไปหาตัวมันมาหาไวไว

พระองค์ทรงพิศอยู่เป็นครู่

ตาเป็นมันหยิบชลับกลม

จึงตรัสว่าข้าเฮี้ยอายพลายแก้ว

อย่าให้เสียศักดิ์วงศ์พงศ์ปราณ

หนักเบาจำจะเข้าไปดักก่อน

นางพิมหาผ้าผ่อนให้ฉวีไป

ตำรวจเร่งเตือนไม่ช้าได้

ถึงกรุงไกรไปยังศาลาพลัน

ท่านผู้รับสั่งอยู่ทนน

เห็นคมส์ลั่นลาดเลาจะเอาการ

ตาดำกลอกกลมส่มทหาร

เสร็จทัพกลับมาบ้านแล้วคงดี ฯ

นกตงเหตราชการบุรีศรี

จรล่อออกทองพระโรงชัย ฯ

กมเกลีบึงคมหาชาไม่

ไต่บุตรขุนไกรผู้ตายมา

ได้ไล่เลี้ยงดูแล้วจะอาสา

พูดจาหาหาญไม่พรั่นใคร ฯ

ฟังเหตุตรัสมาไม่ช้าได้

ตำรวจในเรียกคลานมาบึงคม

นำเอ็นดुरปร่างมันงามส่ม

วิทยาอาคมจักเชี่ยวชาญ

มึงเกิดแล้วในเนอเชอทหาร

ทำราชการสืบต่อพ่อมึงไป

แม้นตเซียงทองชนะมา

ตรกตรองต้องแท้ให้แน่ใจ

๑ พลายแก้วรับสั่งบังคมทูล

ชีวิตอยู่ใต้พระบาท

ตีทัพเซียงอินทร์แลเซียงทอง

ถาษาพระพุทธเจ้ามีบรรลย์

๑ พระองค์ทรงภพตบเพลาผาง

มิ่งเน้นให้วินาศลงดาดดง

จึงถึงเกณฑ์ไพร่มีได้นาน

เร่งรัดจัดกันในพื้นที่

แล้วประธานเงินตราฆ่าเสีย

เจ้าพลายแก้วได้รับพระราชทาน

กระหม่อมฉันจะออกไปบ้านก่อน

จะได้ปลุกเครื่องอาณการจะไป

เออเองไปบ้านอย่างนานอยู่

นายพลายกราบถวายบังคมลา

๑ เจ้าคุณผู้ใหญ่ได้รับสั่ง

เรียกพันพุ่มหามาไวไว

บตรหมายกะเกณฑ์ตามกระทรวง

กะเกณฑ์บอกไปนอกในเดือน

เงินทองเลื้อยมาจะให้

จะได้ฤกษ์มิได้ให้ว่ามา ฯ

ขอเดชะนเรนทร์สรโปรดเกล้า

ขออาสาพระองค์ผู้ทรงชัย

ให้ล้มพระทัยปองให้จึงได้

ก็มีได้ยอทอด่อนรงค์ ฯ

เออวางให้มันแหลกลงเป็นผง

อย่าให้ลาวทะนงมาสู่ไทย

ทั้งทหารพลเรือนกรมน้อยใหญ่

ให้ถวนครบครันกันทันการ

ก่อเก้อให้กำเร็บใจทหาร

ก็มกรานทูลองค์พระทรงชัย

จะรีบร้อนกลับมาหาช้าไม่

แต่ในสามวันจะกลับมา

ก็จะจัดพลไพร่ไวค้อยท่า

บ่าวห่อเงินตราตามออกไป ฯ

ออกมาหนึ่งศาลาลูกขุนใหญ่

เกณฑ์ไพร่ทหารแลพลเรือน

ไพร่หลวงรพลกลั่นเกลื่อน

ตักเดือนตเกาะเอาตัวมา

ทหลบหลีกหนีหาย
 ทเจ็บไข้จางใสให้เงินตรา
 แลเวเบิกบานผาครองอาวช
 เสบียงเรียงออกมาพร้อมกัน
 ๑ เจ้าพลายแก้วกลับมาเห็นหน้าผม ไม่ยอมเดินตรงเข้าในห้อง
 บ่าวตอเงินผ้ามาวางกอง
 ผลิผลตามตามผิวเขาในห้อง
 ระทวยทอดกอดพิมพ์ริมหน้าต่าง
 ด้วยเมื่องเซียงทองเป็นขบถ
 ภาชนะตรบสั่งแล้วหลังยับ
 เขาทูลเจ้าจะจงว่าคงกระพัน
 ถึงจะไปก็ไม่คิดระอิดระอา
 การศกก็ไม่กระไวระวัง
 จะเวนว่างห่างรักทุกราตรี
 คนนพยงกอดประคองเจ้า
 หมอนข้างจะต่างผิวทุกเวลา
 ยามพูดจะพูดกับใครได้
 ชบชิบแต่พอสร้างกำสรดจริง
 เทยงคนตนาตาจะตอก
 จะมอมชบผิดรูปสลดทนต์

เอามลนายแม่พ่อกว่า
 ช่างมาอดแอ่อยแจจรร
 สิ่งสารพัดยุทธจักร
 อีกสามวันจะให้ไปเซียงทอง ฯ
 พิมพ์เห็นผมวหมองไม่น่าพา
 เจ้าแก้วเห็นหน้าน้องล็กผวา
 พระพันวษาดรรัสเซฟไปทัพ
 คัดคดกับเซียงใหม่เอาใจกลับ
 พงเชิงใจรับอาสา
 แฉงชนอาคมนนเกลวกลา
 พรบดากจะแหลกเป็นขุด
 แต่ห้วงหลังนเหลออาลัยพิ
 เกอบบไปแล้วจะกลับมา
 อีกสองวันจะเค้ร่ากำสรดหา
 รำลึกถึงกจะความาแอบอิง
 จะคลายใจด้วยสายทองเป็นสองหญิง
 ถึงยามนอนก็จะนั่งอนาถครวญ
 วิดกตณองน้อยสักร้อยส่วน
 มีควรรใช้เจ้าจะเป็นไข้ใจ

ยามกินดินหน้าไม่พบผิว
 เคยสบายก็จะคลายสบายไป
 เส้นผมไหนจะพบกับแห่นบน้อย
 กระแจะแบ่งแหง โถงตาบ
 ฟูกหมอนอ่อนอุ่นจะหนุนหนาว
 ส่องแกมแย้มยมล่อตา
 สาร์พัดจะหวัดวบบากจิต
 แล่นอาลัยนมนงอนจะหย่อนทรวง
 ๑ นางพิมพิ์กับบอกเฝ้าสะออน
 นาคาตกชกชกกระเซ็นไป
 จะเดินไปได้ฤๅถึงเซียงทอง
 จะระบมบอบบางทงกลางรม
 ใครจะช่วยบ่งหนามที่เหน็บเนา
 ไปด้วยจะได้ช่วยพ่อบ่งซัก
 พ่อเคยนอนอ่อนเนื่อด้วยนุ่มฟูก
 จะคายคันตัวตองละอองไพร
 ออกเอ๋ยเมยเคยทำกับขาว
 พ่อกินไต่เหมือนใครเมื่อไรนา
 คาวหวานวนละสามเวลาเหลือ
 จะไปกินดิบสุกทงบุกกกลอย

จะจานน้ำกลักริ้วไม่กลืนได้
 รอยไรจะทงรททุกราตร
 ร้อยวันจะไม่พบกระจกหว
 ชมนมก็จะหมองไม่หม่นทา
 ออกจะراءด้วยซอนชะอ่อนหา
 จะบกพร่องโรยราไม่เด่นดวง
 ยิ่งคิดคิดทุกซใจนี้ใหญ่หลวง
 ผัวเป็นห่วงด้วยเจ้าพมพิลาไลย ฯ
 ไม่เฝ้าฝันสร้างสมประดีได้
 ว่าจะไรห่วงผัวจะจากพิม
 จะพึงพองสองเท่าพ่อนม้นม
 ออกพม้นจะพึงด้วยผัวรัก
 เมียนอาลัยเหลือเพียงอกหัก
 อนาคตนักพ่อไปนอนอยู่กลางไพร
 ไปปะถูกดินดอนที่ไหนได้
 ใครจะช่วยจุดหลังรำพึงพา
 เย็นเซาตกแต่งบำรุงหา
 ผักปลากินสิ่งละนอยน้อย
 ยังไม่ใครมีเนอชนสักหน้อย
 ไม่ร่อยรสรชานนิจดจาง

จะอ้อมขวามือออกมาแต่ไหน
 จะหิวโหยระหวยด้วยแบบบาง
 ยามดึกจะระลึกลงพิมน้อย
 ด้วยพลัดทศเชยชมได้กลมเกลียว
 รุ่งเช้าหนาวเสียดชะนีร้อง
 จะตราแดดแผดลมระบมกาย
 อานาเล่าก้นาในทองธาร
 เคยทาแบ้งกระแจะจริงใจ
 โอ้อ้อพลายสายสวาทของน้องแอ้อย
 มานอนหอดด้วยน้องสองเวลา
 นนนชชกสัพยอก
 แฉนชายเคยให้เมียหนุนนอน
 พุดพลอดกอดจูบมีใครนอน
 จนรุงรางสางสายไม่วายชม
 ไม่พลิกกายบ้ายหน้าออกไปจาก
 แบนนางข้างเดียวด้วยเจอใจ
 จะกินข้าวนั่งเคล้าอยู่คอยท่า
 ครันเมียไม่กินพร้อมพ่อย่อมวอน
 เห็นเขาเป็นผัวเมียกันมาหนัก
 พ่อมาตองเตตรักหักไป
 คิดไปส่งสารเพื่อนสุดอย่าง
 พ่อร้างน้อยของเมียคนเดียว
 จะเฝ้าราศร์ออบเปล้าตรมอารมณ์เสียว
 จะแลเหลียวไปพบแต่พวกชาย
 จะหวาดว่าเสียดน้องอยู่จนสาย
 เห็นอยหน้ายากจะนอนทองเหงอไคล
 หนาวสะท้านเย็นเสียวตลอดได้
 ใครจะให้กระแจะประจกทา
 ไม่เคยเลยจะห่างเหินหา
 พ่อเคยพาพิมพ์พิไรวอน
 ยัวหยอกมีใครให้ไปไกลหมอน
 เห็นเมียร้อนพอกพดกระพือลม
 ช้อนคางเมียเชยแล้วเสียมม
 แฉนภิรมย์รักน้องไม่นอนไกล
 จะออกปากว่าเห็นอนินิดห้ามไม่
 พ่อไปใครจะกอดไหพมนอน
 ให้พมมานงกินด้วยกันก่อน
 บินบือนปลอบปลมประโลมใจ
 จะรักเหมือนพ่อรักพิมพ์ห้ามไม่
 ทำไมจะได้ชอรักไปเชยชม

เป็นจนจิตกลัวผิดไปไม่ได้ จนใจพ่อเอาไปแต่ผ้าห่ม
 ในกลางไพรพ่อจะได้ปกครองชม สุดตรมอกตนอยู่เดียวดาย
 เมียจะนอนคนเดียวกระไรรอด ใครจะกอดพืมนอนให้หนาวหาย
 เคยแอบแนบข้างไม่ห่างกาย เมียจะตายแล้วพ่อทูนกระหม่อมเมีย ฯ
 ๑ พลายแก้วปลอมโฉมปลอมแล้ว อย่าไศกเศร้าไปเลยรูปจะชบเสีย
 นาดาทกอกสะทอนอ่อนเพลีย แต่งวเงยอยู่ไม่เงยรำคาญใจ
 สุดคิดจิตเจ็บด้วยจำจาก วิบากกรรมจะทำอะไรได้
 ไปได้ผัวจะพาเจ้าพินไป ตำราญไพรพรั่งพร้อมผกาบาน
 เลือกเด็ดดอกชมภิรมย์จิต ที่ส่งสอยมาให้ปลิดแค้นประสา
 อาบน้ำให้สนุกในทองธาร ชนม้าพาผ่านพนาลี
 ถึงเห็นดเห็นอยเห็นหน้าเจ้านั่งใกล้ ชนใจกว่าจะถึงเชิงทองที่
 ถ้ำที่พลาวออกไล่ตะลุมต จะแต่งตัวพินให้เป็นชาย
 ไล่เสื้อแนบเนื้อให้เนียนอก หมวกฝรั่งบังปกผมบักหาย
 ถอกระบมฤทษเพริศพราย เหวเหน็บกริชกรายชนพา
 แล้วจะเสกประสมว่าน ให้ทันทานอาวูชเป็นถวนถ
 พันลาวเล่นให้แหลกเป็นขุติ ถ้าไปได้แล้วพจะพาไป
 นิสิตฤทธจะคิดอย่างไรรอด จะนั่งกอดน้องนอนอยู่ไม่ได้
 ออกเปล้าเศร้าเสียสลดใจ จนไก่อ้นกระชั้นสนั่นมา
 เผยอบานหน้าตาเห็นรางรอง แสงทองส่องสว่างพระเวหา
 ไ้อจะรุ่งชนแล้วแก้วพอา แนบหนานม่นองปกครองตัว

ละมุนละม่อมถนอมไว้แนบทรง
 จวบเพิ่นเน้นชมอารมณ์รวิ
 ครนรุ่งแจ้งแสงสว่างกระจ่างโลก
 พลายแก้วพลอบเจ้าพิมพิลาไลย
 กอดคอชะลอเคลื่อนออกจากมุ้ง
 ออกจากห้องสองแกล่มลวนนาตา

๑ ครานนศุภประจันตุมารดา
 ถามว่าแก้วตาเจ้าเป็นไร
 ไปเผือกกลับมาแต่เย็นวาน
 อายชุนข้างทูลเบียดเสียดแทง
 จะได้ไปฤาไม่ไปไม่บอกมิ่ง
 คิดน่านาเบอนเหลือใจ

๑ พลายแก้วเล่าความกับศุภประจันตุมารดา
 รับสั่งให้ไปทักจับประจัญ
 บัตินทในกรุงไคเกณฑ์พล
 ทูลถามาบ้านรำคาญใจ

ลูกเป็นห่วงด้วยเจ้าพิมพิลาไลย
 เนอแท้วาสนาลูกอาภัพ
 พรุ่งนี้เช้าตรู่จะจุจาก
 อยานบวณมนแล้วจะนับเดือน

ประโลมลวงลุ่มอุ้นในอกผัว
 แม้จูบผัวบ้างลึกทให้มใจ
 ทงสองโศกยังหาสร้างกำสรดไม่
 มาจะไปบอกความกับมารดา
 เผยอหุยังย่างแอบแนบหน้า
 ถึงมารดาต่างสะอึกสะอื้นไป
 เห็นลูกยาทงสองมาร้องไห้
 จงครวญคร่ำรำไห้นัยน์ตาแดง
 ไม่เล่าชานมารดาให้รู้แจ้ง
 จะรบรม่าแกงกันอย่างไร
 ออกจากวงตงแต่จะร้องไห้
 นาคาไหลเบี่ยงเบอนทงสองคน

ลาวเซียงทองบนให้บรรลัษ
 เกลื่อนกล่นถวนพันสรวให้
 กำหนดไว้สามวันจะยกทัพ
 เมื่อไรจะเสร็จสงครามกลับ
 นับได้สามวันมาอยู่เรือน
 ไต่ยากระทมทกขไปในเดือน
 ใครจะเพื่อนเจ้าพิมพิลาไลย

คิดคิดแล้วแค้นขุนช้างนัก

มันหมายจะเชยชมให้สุมใจ

ด้วยหมายว่าไปแล้วคงตาย

จะคอยชิงเอาเจ้าพินันมवलจันทร์

ตัวไปใจลูกยังอยู่ห้อง

เห็นแต่หม่อมแม่มีเป็นไร

ถ้าใครบอกใครเล่าว่าลูกตาย

สืบสาวให้แน่ในพารา

อันตัวเจ้าพินพิลาโดย

รักษามองกันให้มั่นคง

อันมนุษย์หาสุดแก่ใครไม่

ถึงจะอมทองคำมาเจรจา

๑ ศรัประจันทรนเห็นลูกร้องไห้

ชยดาหน้าชาวหาวเรือ

อย่าเป็นทุกข์ถึงออพิมเลยออกแก้ว

ลูกเต้าเขารักษามาแต่ไร

อุตสาห์ตั้งเนอดังใจไป

พ่ออย่าประมาทราชการ

อันค่ายคุดทำให้มั่นคง

ถอยรอล้อลวงทวงที

มันรักเจ้าพินมาแต่ไหนไหน

จึงแคะไค้ค้อนทุลพระทรงธรรม

แยบคายลนลมคมสัน

แม่นมันลูกคิดไม่ผิดใจ

หามีใครบกกบองเจ้าพินไม่

ส่งวนไวกว่าลูกจะกลับมา

แม่อย่าเพ่อวุ่นวายฟังมันว่า

อย่าเพ่อเชื่อถอซอตรง

ดังดวงใจของลูกอย่าลืมหลง

กว่าจะได้กลับลงมาพารา

มันกลับกลอกนอกโนเป็นหนักหนา

แม่อย่าหลงไปด้วยพลอยอวยเออ ๑

๒ นาคาแก่ไหลดลระนาพราเผลอ

พูดจาว่าละเมอละมายไป

ไปแล้วหาให้เป็นอะไรไม่

ดวงแสงเมงโยมิให้พาน

ทุกข์ถึงเขาไยเขาอยู่บ้าน

ไม่ควรกล่าอย่าหาญให้เสียที

อย่าทะนงหลงเล่ห์จะไล่หนี

ในราตรอย่าเห็นแก่หลับนอน

นั่งยามตามไฟใส่หม้อค่อย
 สวดมนต์ชยไดนคร
 รุ่งอรุณแล้วออกแก้วไป
 ชวนกันออกเจ้าสี่ชาวปลา
 แล้วใส่กระสอบรอบรัด
 พริกกะเกลือจัดหาเอามาตำ
 สายทองไปข้างไหนไม่เห็นตัว
 การร่อนเป็นไฟหาไม่พบ
 หมากพลปนยาไม่จัดแจง
 ศรีประจันต์ส่งข่าวเผือดกเดื่อน
 ๑ อมอรกควกปลาร้า
 ศรีประจันต์ดามอชตรวน
 อดำดำพริกขี้กขี้
 ข่าขิงพริกเกลือเจอลงไป
 อายมอกวณนวยกระบุง
 ดากดำซาซอมพรมทันท
 ปลาแห้งปลาชะโดโตโตหวา
 น้ำออยนาตาลงบครบครนไป
 กวนขนมกละเมแซ่แข็งไป
 กระจ่ายชุดครุดแคะแคะกะลา

กองร้อยมัวลุ่มชุ่มช้อน
 อุดลำหัดอนวัวควายมาไถนา
 เด็กเอ๋ยไวไวมานหวา
 ซ้อมให้ชาวอำมมีเกลบร้า
 ช่วยกันจัดแจงหวาเกด่าพร้า
 จะต้มขนมทำไปให้ครบ
 กระไรชั่วชาติเหลืออเลื้อขบ
 หลบหวเลียทเดียวเทียวแซ่เชื่อน
 พลุ نابหมากแห้งยงกองเกลื่อน
 พิมกับผวเขาเรอนพิโรครวญ ๆ
 เหม็นหวาสันทเบนขมวน
 ปลากใส่ได้ส่วนเป็นอย่างไร
 เลี้ยงถโกกโกกกระโหกล่
 แซะแซะขี้กได้ละเอียดดี
 ดวงขาวในยุ้งเอาออกดี
 กระสอบใส่โตทกองเต็มไป
 ปลาย่างหอมกระเทียมก็เตรียมใส่
 บ้างก็วงชวกไขว่อยู่ไปมา
 มะพร้าวปอกไว้ค้อยแตกน่า
 คั้นกะทิกระทะน้าเทลงไป

เอาแบ้งมาฆ่าแล้วฆ่ากรอง

เหลวเหลวกวนง่ายสบายใจ

ผลัดกันบ้างเป็นไรหัวไหล่เหนื่อย

ติดกระทะเลอะละอยู่เช่นนั้น

มึงชิมกูชิมริมกระทะ

หมดริมควักชิมทกลางล่อง

๑ ศรีประจันมารดาจึงว่าไป

ผอมทไปไม่ไหวดัง

หมากพลูหยูกยาไม่จัดแจง

เป็นแพงพวยทอดยอตอดออกไป

อย่างนฤาชนชอวารกผว

แมนไม่มุกตึกटना

จะลงกตก่อนเกลือกอยู่กรอดกรอด

แม่ยายตะกายเป็นควด

ส่งแต่เลี้ยงโลโล่พุทโธเอ๋ย

ยิ่งว่าดูตาเล่นปรอยปรอย

๑ ครานันเจ้าพมพิลาไลย

หียบอะไรเข้าไม่ได้อกใจตัน

เลี้ยงแม่ว่าขานรำคาญใจ

ปากหมากใส่ชันแล้วพันพลู

น้ำตาลใส่ลงในทองกะทะใหญ่

เร่งไฟคนเคียวเหนียวเข้าทุกที

เมื่อยแขนเป็นจะตายแล้วอายผ

ควักพายบายทไบตองรอง

หวานละดีครันเป็นมันย่อง

พร่องไปครึ่งกะทะชะหวานจริง ๆ

แม่พมเป็นกระไรเข้าเรือนนี้

ช่วยกันวงกนเตนบ้างเป็นไร

จะเฝ้าทรงพระกันแสงไปถึงไหน

ผ้าผ่อนท่อนสไบไม่นำพา

มัวแต่จะร้องไห้ไม่เงยหน้า

ปลาชนหนงจะกินก็ไม่มี

นั่งกอดหัวเข่าอยู่กบต

ยังกะว่ากูเป็นเมียน้อย

ไม่หียบตองบ้างเลยนางยอดสร้อย

กูจะต้อยให้รองกองสุพรรณ ฯ

กอดผัวร้องไห้อยู่บนบัน

กลืนกลืนน้ำตาลยังไหลพรู

ดูจากผัวไปสะท้อนอยู่

แลดูผัวเพียงจะขาดใจ

ชนหน้าไศการำพันเศร้า

สะท้อนอกส์ลักอกตะลึงไป

๑ เจ้าพลาญแก้วเห็นเมยละเหยให้ ลูกไปนั่งแอบลงแนบข้าง

ปลอบประโลม โฉมเช็ดนาตาพลาญ อย่าครวญครางนกละนงน้ออา

จับพลูเกิดพ่อยกกับพิมพ์แล้ว

อย่าไศกศัลยจงกลนกลืนนาตา

สัพพอกหยอกเจ้าเฒ่าวันยว

แกลึงเข้าให้เจ้าคล้ายอาตุร

๑ นางพมยมทงนาตาตก

หมากพลุดหีบบริบรวบรวม

พ่อทนนหวดคนมาสมสู่

บุหรยาเพชรบุรณคุณเจียว

ค้อยยังชวดด้วยผัวมาพาชน

ประจงบกลีบเล็กเล็กล่อตา

นางจัดแจงหีบผากระจากหัว

หีบหมอนทนนอนน้อยละห้อยใจ

หมอนของน้องหน้ากรองด้วยทองชุด เป็นเครือครุฑยุคกระชากนาค

เกี้ยว

คิดไปใจสยงแสงเงาเจียว

๑ ครานนทองประศรีผู้มารดา

แต่งงานพลาญแก้วพึ่งแล้วลง

จะคลึงเกล้าพลึงเข้าไม่ได้

ลำถอกกับมอไวกลมวาง ๑

ออแก้วจะได้กินทกกลางป่า

มาผวจะช่วยเจ้าบายปูน

เคียงผวนาตาค่อยหาหายุญ

ทนนนงน้อฟกหัวอกบวม ๑

อย่าว่าฟกเลยมั่นคงจะลงน่วม

ใส่ล่วมเหล้อยด้ายามตะเคียว

อย่าให้พลูของพิมพ์ทันแห่งเหียว

ใบคองขอให้เขยวเมอคนมา

คล้ายสะท้อนคลานเข้าไปพบผา

ไปกลางป่ากำบนนอยนินไล่ไป

ตามที่เคยทำเจ้าจำได้

โอ้จะไกลทนนอนนงไปนอนเดียว

อกเดี่ยวระทมทบทนอลง ๑

ลูกยาไปทัพจะตามสั่ง

ยบยงยงคงอยู่สุพรรณ

เรียกหาข้าคนให้ชนของ
 มิ่งอย่าเผลอเรือเหินออกจน
 บ่าวชายบ่าวหญิงวังสวนลาน
 ทองประศรีกงขนขนบันได
 จะไปด้วยกันฤาออกจนเอย
 แต่งสำเร็จเสร็จแล้วทงชาวปลา
 ๑ ศรีประจันตอบคำทองประศรี
 ชาวของยังกองออกมลไป
 ๑ ทองประศรีได้ฟังสั่งข้าคน
 พลายแก้วลูกออกมานอกพลัน
 นัดกันกับท่านทองประศรี
 บ้านแมนแมนยำอย่าคลาดคล้าย
 ทูลลาพระองค์ผู้ทรงธรรม
 แม่ออกเรือก่อนนอนพนันยง
 ๑ ทองประศรีได้ฟังลูกชายว่า
 ลงเรือกัญญาพร้อมข้าไท
 นั่งในกลางแคร่กับแม่ผิว
 ตมตมทมตรองมมา
 ชกหวเรืออายดำทำอย่างนน
 ถอท้ายไม่ถนัดคตรุดไป

สะบักสะบียงเรียงกองในเรือนนั้น
 พร้อมกันลงเรือกัญญาไป
 เชิงกรานหม้อข้าวเอาส่งให้
 พุดจาพราศรัยกันไปมา
 หาไปส่งลูกเขยไม่ฤาหา
 ไปดูหน้าออกพลายให้คลายใจ ฯ
 เหย้าเรือนดู่หามใครดูไม่
 พาออกพิมพ์ลาโดยไปส่งกัน ฯ
 ชนของลงเรือชมขม้น
 ให้ไว้ท่านศรีประจันผู้แม่ยาย
 ให้ไปคอยอยู่ที่ลำคัญหมาย
 ลูกชายจะไปบกกกเข้ากรุง
 จะได้พบกันต่อวันรุ่ง
 พรุ่งนี้ลูกจึงจะตามไป ฯ
 นัดกันสัญญาแน้นจำได้
 นางพิมพ์ก็ไปกับมารดา
 ฝัพายบายหวออกจากท่า
 ยาวยาวซาซาไฉเป็นไร
 ถไลไม่ทันออกพ่อข้าไหว
 วาดไฉบางเหวยเซี่ยหวเรือ

वादไม่ทันวันรทคนตกลำ
 มั่นต่อยระยาทั้งลำเรือ
 นางพิมพิลาไลยได้กระสอบ
 อ้ายผีพายเกกังกาลังกลัว
 มदनากำदनชนมายา
 ร้องด่ากันองคะนังไป

โชนดำเขาหอดต่อหัวเสือ
 ทองประศัรเล็กเสื่อชนคลุ่มตัว
 มดหมอบเข้าไปพอมิดหัว
 เรอรวถูกคอไหลจ่อไป
 ลากเรือออกมาพันต่อได้
 พอรุ่งกโกไลบางนางพลัน ฯ

ตอนที่ ๙ พลายแก้วยกทัพ

- ๑ ครานน^{๒๓๖}จโน^{๒๓๗}มเจ้า^{๒๓๘}พลายแก้ว^{๒๓๙} แม่^{๒๔๐}กับ^{๒๔๑}เมีย^{๒๔๒}ไป^{๒๔๓}แล้ว^{๒๔๔}ก^{๒๔๕}จ^{๒๔๖}ด^{๒๔๗}ส^{๒๔๘}ร^{๒๔๙}
คร^{๒๕๐}อง^{๒๕๑}อ^{๒๕๒}า^{๒๕๓}น^{๒๕๔}ว^{๒๕๕}า^{๒๕๖}น^{๒๕๗}ย^{๒๕๘}า^{๒๕๙}ส^{๒๖๐}าร^{๒๖๑}พ^{๒๖๒}น^{๒๖๓} ล^{๒๖๔}ำ^{๒๖๕}ห^{๒๖๖}ร^{๒๖๗}บ^{๒๖๘}ก^{๒๖๙}น^{๒๗๐}อ^{๒๗๑}า^{๒๗๒}ว^{๒๗๓}ห^{๒๗๔}ไม่^{๒๗๕}ไ^{๒๗๖}ว^{๒๗๗}ใจ^{๒๗๘}
ก^{๒๗๙}ร^{๒๘๐}า^{๒๘๑}บ^{๒๘๒}ล^{๒๘๓}า^{๒๘๔}แม่^{๒๘๕}ย^{๒๘๖}า^{๒๘๗}ย^{๒๘๘}แล้ว^{๒๘๙}เ^{๒๙๐}ย^{๒๙๑}ของ^{๒๙๒}ย^{๒๙๓}า^{๒๙๔} ข^{๒๙๕}น^{๒๙๖}ช^{๒๙๗}า^{๒๙๘}ง^{๒๙๙}พ^{๓๐๐}ร^{๓๐๑}อ^{๓๐๒}ม^{๓๐๓}พ^{๓๐๔}ร^{๓๐๕}ง^{๓๐๖}ท^{๓๐๗}ง^{๓๐๘}บ^{๓๐๙}า^{๓๑๐}ว^{๓๑๑}ไ^{๓๑๒}พ^{๓๑๓}ร^{๓๑๔}
อ^{๓๑๕}อ^{๓๑๖}ก^{๓๑๗}จ^{๓๑๘}า^{๓๑๙}ก^{๓๒๐}ม^{๓๒๑}เ^{๓๒๒}อ^{๓๒๓}ง^{๓๒๔}ส^{๓๒๕}ุ^{๓๒๖}พ^{๓๒๗}ร^{๓๒๘}ร^{๓๒๙}ณ^{๓๓๐}ท^{๓๓๑}น^{๓๓๒}ไ^{๓๓๓}ด^{๓๓๔}
ร^{๓๓๕}ิ^{๓๓๖}บ^{๓๓๗}ไ^{๓๓๘}ห^{๓๓๙}า^{๓๔๐}ท^{๓๔๑}า^{๓๔๒}น^{๓๔๓}ม^{๓๔๔}ู^{๓๔๕}ร^{๓๔๖}ิ^{๓๔๗}บ^{๓๔๘}ส^{๓๔๙}ง^{๓๕๐}
จ^{๓๕๑}น^{๓๕๒}แ^{๓๕๓}จ^{๓๕๔}ม^{๓๕๕}แ^{๓๕๖}จ^{๓๕๗}แ^{๓๕๘}ง^{๓๕๙}ส^{๓๖๐}เ^{๓๖๑}ง^{๓๖๒}ศ^{๓๖๓}ร^{๓๖๔}ี^{๓๖๕}ร^{๓๖๖}ิ^{๓๖๗}ย^{๓๖๘}า^{๓๖๙}
๑ คร^{๓๖๙}า^{๓๗๐}น^{๓๗๑}น^{๓๗๒}พ^{๓๗๓}ร^{๓๗๔}อ^{๓๗๕}ง^{๓๗๖}ค^{๓๗๗}ม^{๓๗๘}ุ^{๓๗๙}ท^{๓๘๐}ร^{๓๘๑}ง^{๓๘๒}ฤ^{๓๘๓}ท^{๓๘๔}ข^{๓๘๕}
ส^{๓๘๖}เ^{๓๘๗}น^{๓๘๘}า^{๓๘๙}เ^{๓๙๐}า^{๓๙๑}เ^{๓๙๒}า^{๓๙๓}อ^{๓๙๔}ย^{๓๙๕}พ^{๓๙๖}ร^{๓๙๗}อ^{๓๙๘}ม^{๓๙๙}ก^{๔๐๐}น^{๔๐๑}
ท^{๔๐๒}อ^{๔๐๓}ด^{๔๐๔}พ^{๔๐๕}ร^{๔๐๖}ะ^{๔๐๗}เ^{๔๐๘}น^{๔๐๙}ด^{๔๑๐}ร^{๔๑๑}เ^{๔๑๒}ล^{๔๑๓}เ^{๔๑๔}ม^{๔๑๕}า^{๔๑๖}เ^{๔๑๗}้^{๔๑๘}น^{๔๑๙}พ^{๔๒๐}ล^{๔๒๑}า^{๔๒๒}ย^{๔๒๓}แ^{๔๒๔}ก^{๔๒๕}ว^{๔๒๖} ฝ^{๔๒๗}่^{๔๒๘}อ^{๔๒๙}ง^{๔๓๐}พ^{๔๓๑}ร^{๔๓๒}ก^{๔๓๓}ม^{๔๓๔}ล^{๔๓๕}แ^{๔๓๖}จ^{๔๓๗}เ^{๔๓๘}ม^{๔๓๙}ไ^{๔๔๐}ส^{๔๔๑}
เ^{๔๔๒}อ^{๔๔๓}เ^{๔๔๔}อ^{๔๔๕}ง^{๔๔๖}ร^{๔๔๗}เ^{๔๔๘}ง^{๔๔๙}ย^{๔๕๐}ก^{๔๕๑}พ^{๔๕๒}ล^{๔๕๓}ไ^{๔๕๔}ก^{๔๕๕}ร^{๔๕๖} จ^{๔๕๗}ง^{๔๕๘}ไ^{๔๕๙}บ^{๔๖๐}เ^{๔๖๑}น^{๔๖๒}ส^{๔๖๓}ุ^{๔๖๔}ช^{๔๖๕}ส^{๔๖๖}ว^{๔๖๗}ส^{๔๖๘}ด^{๔๖๙}
ป^{๔๖๙}ร^{๔๗๐}า^{๔๗๑}บ^{๔๗๒}ล^{๔๗๓}า^{๔๗๔}ว^{๔๗๕}ไ^{๔๗๖}ห^{๔๗๗}ะ^{๔๗๘}เ^{๔๗๙}ย^{๔๘๐}ด^{๔๘๑}ล^{๔๘๒}ง^{๔๘๓}เบ^{๔๘๔}น^{๔๘๕}แ^{๔๘๖}บ^{๔๘๗}เ^{๔๘๘}ง^{๔๘๙} จ^{๔๘๙}ง^{๔๙๐}ร^{๔๙๑}เ^{๔๙๒}อ^{๔๙๓}ง^{๔๙๔}ฤ^{๔๙๕}ท^{๔๙๖}ข^{๔๙๗}ร^{๔๙๘}เ^{๔๙๙}ย^{๕๐๐}ว^{๕๐๑}ร^{๕๐๒}เ^{๕๐๓}ง^{๕๐๔}ด^{๕๐๕}ร^{๕๐๖}า^{๕๐๗}ช^{๕๐๘}ส^{๕๐๙}ห^{๕๑๐}
ก^{๕๑๑}ุ^{๕๑๒}จะ^{๕๑๓}ไ^{๕๑๔}ห^{๕๑๕}า^{๕๑๖}ว^{๕๑๗}ห^{๕๑๘}ไ^{๕๑๙}ป^{๕๒๐}ร^{๕๒๑}า^{๕๒๒}ว^{๕๒๓}
ป^{๕๒๔}ร^{๕๒๕}ะ^{๕๒๖}ท^{๕๒๗}า^{๕๒๘}น^{๕๒๙}ผ^{๕๓๐}า^{๕๓๑}ย^{๕๓๒}ก^{๕๓๓}ด^{๕๓๔}ส^{๕๓๕}ั^{๕๓๖}ะ^{๕๓๗}อ^{๕๓๘}า^{๕๓๙}ด^{๕๔๐}
ท^{๕๔๑}ง^{๕๔๒}ห^{๕๔๓}ม^{๕๔๔}ว^{๕๔๕}ก^{๕๔๖}ด^{๕๔๗}ม^{๕๔๘}บ^{๕๔๙}ิ^{๕๕๐}ม^{๕๕๑}ร^{๕๕๒}ะ^{๕๕๓}บ^{๕๕๔}า^{๕๕๕}ย^{๕๕๖}
อ^{๕๕๗}อ^{๕๕๘}ก^{๕๕๙}ไ^{๕๖๐}ย^{๕๖๑}ั^{๕๖๒}ง^{๕๖๓}ค^{๕๖๔}า^{๕๖๕}ล^{๕๖๖}า^{๕๖๗}ก^{๕๖๘}ก^{๕๖๙}ข^{๕๗๐}น^{๕๗๑} ช^{๕๗๒}ล^{๕๗๓}ม^{๕๗๔}น^{๕๗๕}พ^{๕๗๖}ว^{๕๗๗}ก^{๕๗๘}พ^{๕๗๙}ห^{๕๘๐}ล^{๕๘๑}พ^{๕๘๒}ล^{๕๘๓}อ^{๕๘๔}า^{๕๘๕}ส^{๕๘๖}
ด^{๕๘๗}ร^{๕๘๘}ว^{๕๘๙}จ^{๕๙๐}พ^{๕๙๑}ร^{๕๙๒}อ^{๕๙๓}ม^{๕๙๔}ส^{๕๙๕}เ^{๕๙๖}ร^{๕๙๗}ี^{๕๙๘}จ^{๕๙๙}ส^{๖๐๐}ร^{๖๐๑}ร^{๖๐๒}พ^{๖๐๓}ล^{๖๐๔}เ^{๖๐๕}ว^{๖๐๖}ร^{๖๐๗}ิ^{๖๐๘}ด^{๖๐๙}ร^{๖๑๐}า^{๖๑๑} ล^{๖๑๒}า^{๖๑๓}ท^{๖๑๔}า^{๖๑๕}น^{๖๑๖}ผ^{๖๑๗}ู^{๖๑๘}ไ^{๖๑๙}ห^{๖๒๐}ย^{๖๒๑}ุ^{๖๒๒}ไ^{๖๒๓}ห^{๖๒๔}า^{๖๒๕}น^{๖๒๖}ไ^{๖๒๗}ห^{๖๒๘}เ^{๖๒๙}พ^{๖๓๐}ร^{๖๓๑} ๗
๑ ไ^{๖๓๒}ด^{๖๓๓}เ^{๖๓๔}ก^{๖๓๕}ษ^{๖๓๖}เ^{๖๓๗}ล^{๖๓๘}ิ^{๖๓๙}ก^{๖๔๐}ษ^{๖๔๑}เ^{๖๔๒}ล^{๖๔๓}ิ^{๖๔๔}ก^{๖๔๕}ษ^{๖๔๖}เ^{๖๔๗}ล^{๖๔๘}พ^{๖๔๙}ย^{๖๕๐}ห^{๖๕๑}บ^{๖๕๒}า^{๖๕๓}ด^{๖๕๔}ร^{๖๕๕}
ย^{๖๕๖}ก^{๖๕๗}อ^{๖๕๘}อ^{๖๕๙}ก^{๖๖๐}ม^{๖๖๑}า^{๖๖๒}น^{๖๖๓}อ^{๖๖๔}ก^{๖๖๕}พ^{๖๖๖}ร^{๖๖๗}ะ^{๖๖๘}น^{๖๖๙}ค^{๖๗๐}ร^{๖๗๑} เ^{๖๗๒}ก^{๖๗๓}เ^{๖๗๔}อ^{๖๗๕}น^{๖๗๖}ก^{๖๗๗}เ^{๖๗๘}ล^{๖๗๙}า^{๖๘๐}ด^{๖๘๑}ค^{๖๘๒}ง^{๖๘๓}ค^{๖๘๔}บ^{๖๘๕}ส^{๖๘๖}ล^{๖๘๗}ิ^{๖๘๘}บ^{๖๘๙}ส^{๖๙๐}ล^{๖๙๑}อ^{๖๙๒}น^{๖๙๓}
ท^{๖๙๔}ง^{๖๙๕}ช^{๖๙๖}า^{๖๙๗}ม^{๖๙๘}า^{๖๙๙}ห^{๗๐๐}ม^{๗๐๑}น^{๗๐๒}ก^{๗๐๓}ร^{๗๐๔} โ^{๗๐๕}ย^{๗๐๖}ช^{๗๐๗}

เสื่อแสงแดงดาดดูสง่า
ขงเทียวเกือกทุ่งลุมพลี
ถึงปากบางลางอยู่ข้างหนึ่ง
ปลงหาบยาบเย็บสำแหกรยาน
กินอยู่พวยสำเสร็จแล้ว
ให้เร่งเคลื่อนไคลคลาयाตราพล
ปลงวางช้างมาอยู่ท่า
พวกพลโยชากราบลานาย

๑ พลายแก้วอยู่เดยวกก็เหลียวแล
ลงจากศาลามาหากัน
ไปทัพทางไกลไม่รู้เหตุ
ถ้าเมื่อนจะย่อขยับถึงอบจน
นั่งปรึกษากันมิทันช้า
ค่อยขุดมิให้ผิดกระชากรพัน
ยกลงเรือแลวกขามฟาก
ชนบทยกโพธิมาทนต์
จงแต่งเครื่องบัตรพลบูชา
ชุดหลุมแล้วพิธีฐานพลัน

๑ ทองประศรรณพิธีฐานก่อน
ให้ตนโพธิของชานนบรรลย

ถือสำตราอาวธมาองค์ม
ฆ้องดังหวังให้สนั่นนาน
ยกพลขามถึงข้างฟากบ้าน
ถอดคานคกคกพกผคน
พลายแก้วจงสั่งพวกพล
ไปอยู่คันทางที่จะคลาดคล้าย
เทียวอยู่ทศาลาวดป่าฝ้าย
ขยายยกกองทัพไปดับพลัน ๗

เห็นแม่กับพิมจอดอยู่นั้น
ปรึกษาสำคัญทั้งสามคน
จะสังเกตปลุกโพธิไวสามต้น
ขอให้โพธิพิกลไปเหมือนกัน
ให้เทียวหาหน่อโพธิขมิขมัน
ดินนั้นพันพอกไว้ดับดี
ผลกหัวเรือมากไปถึงที่
มีต้นไม้ใหญ่ได้สำคัญ
บวงสรดวงเทวดาทอยนั้น
ปลุกกันคนละตนนั่งบนไป ๗
ถามวยมรณชวาหารอดไม่
ถ้าตัวโพธิโพธิเหมือนตัวเป็น

แม่นตัวอยู่ตมสุข
 ขอให้โพธิ์ชุ่มชุ่มเย็น
 ว่าแล้วเท่านั้นด้วยทันใด
 เจ้าพลายไหววอนแก่เทวา
 แม่นจะมีชัยแก่ไพร่
 ถ้าแม่นจะอาสาบุญบารมี
 แม่นตัวขานมบวชไซ้
 ถ้าสำเร็จนรงค์สงคราม
 อธิษฐานแล้วพลันทันใด
 รากรอมพร้อมสิ้นเอาดินยัต
 ยกมอกราบกรานเทพารักษ์
 ประคองต้นโพธิ์น้อยละหอยง
 โพธิ์ทองของพิมพิษฐาน
 ขอให้โพธิ์ตายตามอย่างามขีด
 ขอให้โพธิ์ชุ่มชื้นระรินรม
 ถ้าตัวใช้ไฉ่ผอมตรอมใจ
 ครนพิษฐานแล้วจึงปลุกลง
 พูนพวนถวนสิ้นทุกหลุมมา
 ทงสามผ่นผ้าพบลงไว้
 ขอเดชะผานทผกพัน

ความทุกข์ไม่กำเนิดเกิดเข็ญ
 ให้เห็นประจักษ์อยู่แก่ตา
 ยกต้นโพธิ์ใส่ไหหลุมหน้า
 ตัวข้าจะขึ้นไปชิงชัย
 ขอให้โพธิ์ต้นนี้งอกงามไฉว
 ขอให้โพธิ์ชานตายตาม
 ขอให้โพธิ์สุกใสเรืองอร่าม
 ขอให้งามเขียวช่อเป็นพุ่มชฎ
 ยกต้นโพธิ์ใส่ในหลุมอัด
 น้ำตาพิมเจ้าก็หยดกระเด็นลง
 สะอื้นไห้ก้ก้ตะลึงหลง
 ขอเดชะเทพทรงศักดิ์ดาฤทธิ
 ถ้าอยู่บ้านตัวตายวายดับจิต
 มาตรฐานแม้นคงชีวิตไม่บารมี
 น้ำสุรามฤตพรมไม่เปรียบได้
 ไบโพธิ์จงสลดลงหลากตา
 น้ำตาตกชกสรลงโซมหน้า
 น้ำรดปลดผ้าสไบพลัน
 ประจงใจแล้วก้ห่มประจ่ามัน
 ห่มโพธิ์สำคัญทงสามคน

ต่างคนต่างจะไปไกลตา
 แม่นวดชาดาวยาวชนม์
 จะเกิดไปในภพชาติหน้า
 ร้อยกัปแสนกัลป์อนันต์ไกล

๑ ครันท่มโพธิ์เสร็จสรรพทั้งสามตน สามคนจากทพฐฐาน
 ลงเรือพร้อมกันมีทนนาน
 จอดวัดบำนาญททายเขื่อน
 บรรทุกหลังช้างพลันทันใด
 ทองประศรีอวยพรสถำผล
 นางพิมพ์ไหวพหลนกลนนาตา
 เจ้าพลายแก้วส่งพิมพ์พิลาไลย
 แลวแต่รักหักใจจรัล

ทองประศรีกับพิมพ์พิลาไลย
 ผัวเมียชะเง้อแลดูกัน
 บ่าวไพร่พูดเล่นกันเฮฮา
 แม่ผิวโลมเล้าเอาใจ

๑ ครานนังโถมเจ้าพลายแก้ว
 ตระเตรียมพร้อมกันทันเวลา
 เพิ่มโพล่โยยานอยู่ยวบยาบ
 กลักรุกกลักชิงกรังกร่างไป

กลับมาขอให้พบกันเป็นผล
 ให้สู่สรวรรคชนบนสบายใจ
 ขอให้ข้าพบกันให้จงได้
 พบกันไปตราบเท่าเจ้านิพพาน ฯ

บ่าวคำเรือกรานออกพายไป
 เดือนคนจนของไม่ซ้ำได้
 พลายแก้วแววไวไหวมารดา
 จงสวัสดิ์มงคลไปภายหน้า
 สะอื้นออกปากว่าไปจงดี
 สงวนใจสงวนรักไว้ท่าพี่
 ย่างชนจากท้าววาพลัน
 บ่าวไพร่ก็ฉลิกหัวเรือหัน
 น้าตาหยดอดกลั้นจนลับไป
 นางพิมพ์ก้มหน้าไม่พูดได้
 กลับไปยังสู่พรรณพารา ฯ

แม่กับเมียไปแล้วละห้อยหา
 ช้างม้าหาบคอนสลอนไป
 หัวปลาอ่างาบดังกาบไม้
 แกว่งไกวเย็นเย็นเดินตามกัน

บางเหนอยเมื่อยลาแข่งชาติ
 บางยังหยุดกินยาทาน้ำมัน
 บางลงนงชกกัญชานยันดาหลับ
 ลุกซนอุตเหลักไฟ

๑ พลายแก้วชกขสังหาร
 วันหนึ่งก็พอลงทุ่งโล่ง
 บ้านกระตงตรงข้ามไปท่าโพธิ์
 กำลังปลงศพให้หับนอน
 ลิดลวงนครสวรรค์คั่นตง
 รมรณพนพรรณดอกไม้อัน
 โอเจ้าพมมมนวลของพลายแก้ว
 มาส่งศพกลับไปอาลัยนัก
 มาด้วยจะช้ให้ชมเล่น
 สาร์พัดรุกขชาติสะอาดดี

๑ นักเขาจับข่อยอยู่เคียงคู
 คับแคทำรังบนต้นแค
 กระลุ่มพุงจิกพวงชมพูเทศ
 พะยอมหอมหวนมายวนใจ
 หอมกลิ่นบุปผชาติดาดดง
 นักแก้วจับแก้วแก้วเจรงจา

บางครั้งลุดสะบ่าว่าไม่หัน
 ลุกซนได้โล่กันกรบไป
 โงกหงับหาวนอนผ้าผ่อนไหม้
 ซ้ำมทุ่งมุ่งไปพนาวา ฯ
 สูงตระหง่านเงอมเงอมอยู่ในป่า
 อนิจจาพมพมงามอน
 โอว่าโพธิ์สามต้นยังอ่อนอ่อน
 รุ่งยกพลผ่อนข้ามน้ำไป
 ตัดทางหาดลงตามน้ำไม่
 เจ้าพลายละห้อยให้ถึงเมียรัก
 จะชอนทรวงหนักแล้วเพียงอกหัก
 ตูณพกตรพมเผือดไม่พาที
 ในดงเย็นยามยากมากบพ
 สักณจับวังอยู่จ่อแจ ฯ
 ผัวมาอยู่ไกลพมเจ้าเหลือแหล่
 พहांแหเหอเหินมาเดินไพร
 สังกัดเหมือนผ้าชมพูพิสมัย
 เหมือนกลิ่นสไบเจ้ายังติดมา
 เหมือนกลิ่นเกมพหลดตะลึงหา
 เวทนาน้องจะพุดกับผูใด

นกขมิ้นบินจับตนมะเดื่อ
จะمينหมางขมิ้นทาระอาใจ
พิศพรรณพฤษยามาตามทาง
อินพรมนมสัวรรคจันทน์คณา
เห็นกระทุ่มพุ่มชฎาระบัดตั้ง
เปล่าจิตคิดเย็นยะเยือกใจ

๑ ครวญพลาททางเร่งพลไกร
ถึงป่าใหญ่ไม้กลาดดาษดา
ยางยงสูงโยนโอนสะบัด
ลมกระแทกแตกกลั่นสนั่นดัง
ปลายทอดยออดแยะตลอดได้
กระแตกตามกระรอกมาเข้าคารู
กลางต้นลมตงดลสะบัด
กระคุ่มกระคุ่มเกะกะประกันดาษ
เป็นนากรังรังเรอะอยู่เนอะณะ
รุงรังรุกรุยเป็นปุยเชิง
กลางต้นไกร่นกร่อนจนปล่อนเปลือก
เชียวช่อพุ่มช่อชะออบ
ค่างลิงวงเลียวเล่นตลอด
แถวอลยพนยอยดงแก่งโยง

โอ้ว่าเนื้อเจ้าจะหมองไม่ผ่องใส
โอ้เจ้าพิมพิลาไลยของผัวอา
มะปรางเปรี้ยวแบ่มนางท่งซ้ายขวา
พจนกระแจจันทน์ท่าทูกอย่างไป
เหมือนนมพิมเจ้าสระพร้งเพราใส
สักเมื่อไรจะได้พบเจ้าพ้อ
มาในเดือนแถวแนวป่า
ต้นพฤษภากรอบเกราะกะเทาะพัง
พระพายพัดเอนลู่สู่สระพร้ง
ถูกรังหนพุกยงสัยมพ
เป็นตะไคร้คราบเครอะออกเยอะอยู่
งเชียวเลียวได้ตลอดปลาย
รากหกขนแทงระแหงหงาย
ยอดหวายพันคลุมอยู่ชุ่มเชิง
เชยอะชยะชุกชยุชยุยเหยิง
กะพะกะเพิงพันผูกถูกลูหวายไป
เทือกถูกโคลนข้างเอาข้างใส
เมงภูไซในนอกเป็นพรอกโพรง
ไม้คอดหักโลดกระโดดโหยง
โจงโคร่งครีกระอยู่ครุ่มคร้ว

ครันถึงหว่างเขาเงาชะงอก

เป็นแผ่นเฟิงตระพักชะงอก

ต้องแสงสัรียนระยับแสง

หมอกม่วงโมราราวระบาย

ที่เด่นแดงดังแสงบทมราช

ที่ดาดงหนึ่งนิลบรรจง

ที่ขาวราวกับเม็ดเพชรรัตน

ฝอยฟุ้งฟุ้งเด่นกระเซ็นมา

๑ ครันเดินดงลงธารละหานหิน

กรวดกระจายพรายเม็ดเป็นมูลไป

มาด้วยผิวจะเก็บก้อนกรวดให้

กรัดเล็บเก็บเล่นล่อตา

ของขาวเจามกริกของเล่น

ถ้ามาด้วยผิวแล้วในแนวไพร

จะห้อยหอมล้อมรอบสัปปะ

คิดคิดไม่วายเสียตายนาง

ดัดทางถึงกำแพงระแหงเดิน

เนินเรื่องเครื่องเขาจะนิินทา

จัดพลเสร็จสรรพทั้งสามเมือง

ครันได้พชยฤกษด

เป็นตรวยโตรกเคียนตลิตล่อตา

แต่ต้นตาเลตองนัยน์ตาพราย

บางเด่นแดงแข่งเขยวประสานสาย

ลวดลายดงเต็มเบญจรงค์

ประหลาดเล่ห์ประหลาดงามระหง

จับพงพฤษพุ่มช่อมดา

นาซดเป็นระลอกกระดกน้ำ

กระทบผาซ่าสาตสะเทือนไพร

นารินแลลาดสะอาดไล่

ไอพิมพิลาไลยของพ่อ

ที่ชบใจพิงจะเก็บให้หนักหนา

อนิจจาเนอคู่เจ้าอยู่ไกล

เห็นอะไรางามแล้วไม่ได้

จะนั่งรอยมาลัยบนหลังช้าง

เป็นสร้อยต้นแซมประดับสดส้าง

เจ้าแนบข้างของแก้วไม่แหวมา

ชนนั้กม้กเน้นอยู่หนักหนา

วางตราผูกด้วยทนต์

ยกเครื่องของเลียงอยู่องม

ดของลนบันเป็นสำคัญ

ให้ร้องเอิกเกริกเลิกทัพ

ช้างม้าวอดแอแจจรร

ให้กองหน้าเที่ยวค้นพวกเชียงใหม่ พบทไชนไล่กระหน่ำทุกบ้านช่อง

ห้าพันพันตายลงกายกอง

ดยับเย็นไปมิได้ยง

พวกเชียงใหม่หลายทัพรีบไม่ทัน ทพไทยไล่พันตะลุยไป

ด้วยมันประมาทอาจอง

ยินยอมยกธงแล้วปลงใจ

บางเที่ยวหาผักปลามาห่างค่าย

ต่อรู้ว่าไพร่นมมา

กลับเข้าค่ายรอบขอบคุ

สังเกตเหตุรู้ว่าทพไทย

๑ ครานนเจ้าเมืองเชียงทอง

ดีใจทพไทยมาช่วยทัน

จำจะให้เจ้าหัวน้นออกไป

มิได้ขับต่อพระองค์ทรงชรณินทร์ ท้าวเพี้ยไดยินักพรอมาใจ

จึงไปนิมนต์พระสังฆราช

อีกทั้งพระสงฆ์สององค์ไป

ฝ่ายพวกทหารเจ้าเชียงใหม่

เดินตั้งถึงทัพอยุธยา

จับอาวุธถอกบมมอมน

กระทงถงเขตชนทเมืองเชียงทอง

ชาวของชนริบพลวัน

กระทงถงเชียงทองกองถั่น

ทพไทยไล่พันตะลุยไป

ทะนงว่าเชียงทองหาดีไม่

นายไพร่เที่ยวทวงทงพารา

ไทยแทงล้มตายเป็นหนักหนา

จึงเรียกหาผู้คนอลหม่านไป

ชาวเชียงทองดูเห็นหวนไหว

กิดใจบดประตเลียบพลัน

ทงพวกพ้องปรีดเปรมเกษมสันต์

กู่จะตัดหัวมันชาวเชียงอินทร์

บอกแม่ทัพไทยให้ทราบสิ้น

ท้าวเพี้ยไดยินักพรอมาใจ

วิชาสามารถหากลัวไม่

ออกหลังเมืองมาไदनอกพารา

ไว้ใจว่าพระสงฆ์ไม่เช่นฆ่า

เรียกหาให้เบ็ดประตุรับ

พวกไทยเห็นพระสงฆ์องค์อาจ

พาดควงเข้าไปให้นายทัพ

พระยากำแพงระแหงเถิน

โทษด้อมมองกองทัพลงบรรลัษ

จึงถามไปพลันทันใด

บอกตามจริงพลันท่านอย่าอำ

๑ ครานนึ่งท่านพระสังฆราช

แก้ไขด้วยไวยุญา

เจ้าเมืองเชียงทองให้มาหา

อวยพรให้เป็นสุขสวัสดิ์

ล้อมรอบขอบเวียงเชียงทอง

แต่พื้นแตกแหกตายหลายเวลา

ที่ในเมืองชาวปลานันหมดสิ้น

จึงทำเป็นยินยอมพร้อมใจ

ครั้นจะบอกไปศรีอยุธยา

สารพัดขัดสนจนทุกอัน

จึงให้ช้อยมาบอกจะออกรบ

ขอท่านแม่ทัพไทยให้สัญญา

ทัพไทยเขาคจะตด้วย

ท่านอย่าได้กังขาราค

ประหลาดเปิดค่ายออกไล่จับ

นั่งเป็นอันดับกันลงไป

ว่าหลวงลาวทำเกินไม่ไว้ได้

พลายแก้วห้ามไว้ว่าอย่าทำ

พากันมาไยจะใกล้คำ

ไครนำเนะบอกให้ออกมา ฯ

กล่าวหาญชาญฉลาดเป็นหนักหนา

สาธุด้วยชานเป็นช

ท่านผู้ถ้ออาญามาถึง

แจ้งความตามทมิศกมา

มากมายกายกองเป็นหนักหนา

ก็ไม่ล่าเลิกทัพกลับไป

จะออกไปหากินก็ไม่ได้

เขาคด้วยเชียงใหม่ไม่ฆ่าฟัน

พวกลาวตรวจตราอยู่เข้มขัน

วันนั้นจิตใจเห็นไทยมา

ดัดลบหน้าหลังให้หนักหนา

วันใดฤกษ์ฟ้าจะได้ตี

ฟันให้มันมอดม้วยลงเป็นผี

อนถอยคำทงนเป็นความจริง

ถ้าแม้นคิดคดขบถใจ

แต่เด็กเท่าลูกผู้ชายให้ตายจริง

๑ ครานันจงโนมเจ้าพลายแก้ว
ทัพเราชาวโตมโตกลัว

อันทัพเชียงใหม่นั้นคงยับ

มีตมาฆ่าฟันให้บรรลัย

เราเชือดคอด้วยว่าเป็นพระสงฆ์

ท่านจงกลับไปในพารา

พรุ่งนี้เวลาตะวันบ่าย

เร่งรัดจัดพลพลไกร

๑ ครานันพระสังฆราชา

เร็วไวเข้าในกำแพงพลัน

เจ้าเมืองเชียงทองครั้นพลบค่ำ

ลากปืนชนบ้อมด้วยทันใด

บ้างปลุกเครื่องอาณัติมังกล

พวกชายส์บายใจในพารา

๑ ครานันพาลันสันบาตาล

ออกปราบเมืองแมนแสนกำกอง

บัดนี้ไทยชนมาล้อมทัพ

ปิดประตูลากปืนยืนทะยาน

จงฆ่าให้ตายสิ้นทั้งชายหญิง

พันทั้งเสียเกิดไม่ขอตัว ๆ

ทั้งพระสังฆราชาแลวกยมหัว

ถึงเชียงทองทำชั่วขบถไป

จะตามจับมันมาให้จงได้

บัดนี้ชด้นได้มาเจรจา

คงขอตรงว่าไรไม่มูสา

บอกพระยาเชียงทองให้แจ้งใจ

จะทำลายทัพลาวให้จงได้

ได้ฤกษ์เมื่อไรให้พร้อมกัน ๆ

รับคำอำลาชมชื่น

บอกความสารพันที่ส่งไป

ทำตามคำสั่งฆราวาสหาช้าไม่

เตรียมอาวุธน้อยใหญ่คอยเวลา

รตมนต์นำวานให้หาญกล้า

ดฆองกลองจากทางเชียงทอง ๆ

ยอดทหารเชียงอินทรีสิ้นทั้งสอง

ปรองดองปรึกษาราชการ

อ้ายเชียงทองก็กลับทำหาพยาน

ยังต้านตอบได้เป็นไกล

ทพไทยโอบหลังตงค
 นิ่งอยู่ดจะเสียวทวงท
 ย่นโยไทยมาสถักหมน
 ให้นั้นแยกแตกทพแล้วจับเอา
 ตัวอายเซียงทองจงทองกล่า
 ลูกเด็กเล็กนอยให้ย้อยยับ
 สองท่านคอยตาด่านกำแพง
 รับพวกอายลาวชาวเซียงทอง
 พลมนักหีบพริบตาเดียว
 ครั้นปรึกษายินยอมพร้อมใจ
 แต่ลวนมากลาแข็งแรงสามารถ
 ดาบตะพายกรายชยับสำหรับฟัน
 หอกขัดขัดแขงบนหลังมา
 เครื่องอ่านว่านยาสำหรับกาย
 บ้างปลุกย้อมเครื่องอ่านอ่านเวท
 ลวนเคยได้ประจัญประจัญบาน
 ครั้นได้พิชัยเพชรฤกษ์
 ออกจากค่ายพลันทันใด
 สองนายชนนิงบนหลังม้า
 แสงดาบปลานแวบแปลบปลายทวน จวนถึงค่ายไทยให้ปักธง ฯ

จะกักทพเราไว้มิให้หนี
 มันจะตดอดดงแดนเรา
 จะตให้มันตชนตชนเขา
 ส่งเขาเซียงอินทร์ส่งทงทพ
 ลูกเมี่ยมัดมาเอาดาบสับ
 จงกำชับเมืองแมนแสนกำกอง
 ยิงแทงรบรุกจุกช่อง
 เราสองนายนี้จะตไทย
 หาต้องรบขับเคียวเท่าไรไม่
 ต่างก็ไปเตรียมทัพฉบับพลัน
 ล้อมล้อมแดงคาคชมน
 ทวนทองถือประจัญประจัญกาย
 เบาะอานพานหน้าดูเนียดนาย
 ทนายบนบนลำตะแบงมาน
 วิเศษสุดศกตากล้าหาญ
 จัดการพร้อมสรรพทงทพไป
 เอิกเกริกให้ร้องสนั่นไหว
 สะพรังพลไพร่ได้กระบวน
 ชับราเริงรบตลบทวน

๑ ครานนพลายแก้วผู้แม่ทัพ
เรื่องฤทธเชียวชาญการณรงค์
จึงชวนผู้ร้งทั้งสามคน
ตรวจเตรียมพลไพร่ให้พร้อมกัน
เจ้าพลายแก้วก็เสกน้ำมันให้
แต่งตัวชนมาส่ง่างาม
ครั้นได้มหาพิชัยฤกษ์
ให้ร้องลั่นฆ้องกระเดด
กักกองสะเทือนทองสุชาวาส
ควนมีวมัดคลุมดงกลางคืน

๑ จะกล่าวถึงเจ้าเมืองเชียงทอง

ยืนชยบัตพระยาราชหงส์
เห็นลาวยกพลตรงมาครามครัน
ให้จัดแจงแต่งคนขมิขมัน
ผูกพันเครื่องครบในสงคราม
หาไพร่หานายสนทั้งสาม
ตามยามเลศลวนประสิทธิ์ชด
เอิกเกริกเลิกทัพออกจากท
กรกรเอิกเกริกระดมปืน
ลาวตกใจชยาดจนแตกตน
ใกล้ล้าแล้วกย่นจะตที่ ๆ

กับพวกพองเตรียมกระบวนไว้
ถวนถ

พอได้ย่นปืนฉาที่ราว
เปิดประตูออกไปนอกเมือง
ลำพังทพนบได้สักห้าพัน
ลวนปืนหอกออกสะพร้งทั้งไพร่นาย
ถอนขวากลากปืนออกย่นรบ

เห็นทัพไทยเข้าตประจัญกัน
แน่นเนืองมากมายค่ายบี่หล่น
นอกนั้นชาวเมืองออกช่วยรบ
แหกค่ายควนกลุ่มคลุมดล
จุดคบเผาค่ายทลายไป ๆ

๑ ฝ่ายปราบเมืองแมนแสนกำกอง เห็นพวกเชียงทองเข้ามาใกล้
ปล่อยปืนดับตั้งลั่นเป็นควนไฟ ทวนแทงแย่งไขว้ประจัญกัน
เลี่ยมไม้รวกยาวเป็นหลาวแหลน เเงยแหงนแทงฉลืบบับบับ
บ้างเข้ารุมกระหนาบเอาดาบฟัน บ้างถลันหอกแทงแย่งขวาซ้าย

ทั้งสองข้างต่างยิงกันครันครัน
 ถูกคนปืนล้มระเนนตาย
 พวกเชียงทองมีค่ายปี่หล่นรับ
 รบกันป่วนลั่นสนั่นไพร

๑ ครานันฟ้าลั่นสนับดาล
 เห็นไทยไล่ทัพมาฉับพลัน
 ชมาราเริงบันเทิงท่า
 จะใคร่ถามล่อลวงดูท่วงที
 จังร้องตวาดเหวี่ยงเหยไทยเล็ก
 เราแลดูรูปจากเข้าใจ
 กับทำอิทธิฤทธิ์ได้นิดหน่อย
 ฤาเพื่อนฝูงยวใจให้นิยม
 นามกรของท่านนั้นชื่อไร
 เราขอถามตามจริงจงบอกมา
 แดนลาวต่อลาวเขาชนกัน
 โกหกยกเมืองไปชนไทย
 จับอายเชียงทองผู้ขบถ
 ไซ้การของเจ้าอยุธยา
 มีพลชนมาสักหีบมือ
 แต่เหยียบบักจะเงยบงัดไป

ลูกปืนแรงทะลุปรุค่าย
 แข็งขาขาดหายกระจุยไป
 ลูกปืนนับแสนเปล่าหาเข้าไม่
 ยังไม่มีชัยชนะกัน ฯ

คุมพวกพลทหารแข่งขัน
 คมสันรูปร่างลำอาจดี
 องอาจดังพระยาราชสีห์
 ว่าความรู้นั้นจะดลัดเพียงไร
 พึงรู้เด็กยังหาครบปีบวชไม่
 ว่าเรียนได้แต่เล่นห่เล่หัดม
 จะมาพลอยทำศึกไม่เห็นสม
 จังอาสาชนชมกระเชิงมา
 เจ้าไทยจึงเชอท่านหนักหนา
 พาราเชียงทองนั้นของใคร
 อ้ายเชียงทองนั้นหาตรงไม่
 เจ้าเชียงอินทร์จึงใช้ให้เรามา
 พร่อมลูกเมียหมดไปเช่นฆ่า
 มารุกรานหาญกล้าด้วยเหตุใด
 ไม่พอครือทัพเวียงเชียงใหม่
 ไม่ต้องทันถึงได้ประจัญบาน ฯ

๑ ครานันจึงโหมเจ้าพลายแก้ว
 เรานฤคคว่าองค์พระกาล
 เราชื่อนายพลายแก้ว
 เจ้าเซียงทองของเคืองพระบาท
 ถวายเมืองกับกรุงอยุธยา
 กำแพงระแหงแจ้งบอกไป
 ครนมาดงเวียงเซียงทอง
 ว่าถกหอมล้อมไว้มิหนัสน
 บัดนี้ช่วยเราออกรบ
 ท่านอย่าองอาจประมาทไทย
 นามกรของท่านนั้นชื่อไร
 โมโหโอหังช่างเจรจา
 จะพากันสิ้นชาติวาสนา
 จะบอกเจ้าเอาบุญให้อุ่นใจ
 ๑ ครานันจึงพระยาฟ้าลั่น
 ชะต๋าว่าไฉนช่างไม่กลัว
 ว่าเมืองเซียงทองแต่บุราณ
 มั่นหากคึกคักคดขบไป
 เขาจะทำกันประสาชากับเจ้า
 ชื่นสู้รบกล้าทำคะนอง

ยมแล้วตอบคำทว่าชาน
 ยอดทหารอยู่ในอยุธยา
 ไต่ทดลองกันแล้วจงอาสา
 เป็นสองหน้าแห่งคดขบไป
 แล้วกลับมาชนเวียงเซียงใหม่
 พระองค์ไซ้ให้เรามาฟาดฟัน
 ปรงดองเหมือนเดิมไม่บิดผัน
 จงเกลี้ยล่อลวงกันให้ตายใจ
 ให้พวกท่านบัดชบให้จงได้
 ถ้าไม่ดีทไหนดเราจะมา
 คารมใหญ่ยิ่งยวดมาอดกล้ำ
 พริบตาเดียวดอกจะบรรลย์
 ทียกมาหาเหลือกกลับไปไม
 จงอ้อมน้อมยอมไทยจะรอดตัว
 พังพลันตบมือแล้วร้องหว
 เขารูทั่วทุกแคว้นแดนภพไตร
 ถิ่นฐานเคยชนกับเซียงใหม่
 จงมกยดงเวียงเมืองเซียงทอง
 ไซ้ชื้อระอย่าเขามาเกยวของ
 อย่างนี้ปกป้องว่าจะรอดไปเป็นคน

เราฤๅขอพระยาฟ้าลั่น
 ว่าพลางสำหรับแล้วขับพล
 พวกไทยให้ครั้นเอาปืนยิง
 พวกลาวกลุ่มกลาดดาษดา
 ลาวถูกปืนบันหันเห
 บ้างถูกหมอดินทงกลองไป
 ลาวยิงปืนผางตุงไทย
 ย่อย่นร่นถอยหย่อยลงมา
 พระยาฟ้าลั่นสั่งบาตาล
 กวดแกว่งดาบหอกออกไล่ไทย
 ๑ พลายแก้วแววไวใจกล้า
 มือถือดาบประทานมลาญณรงค์
 พันฉับลาวรบด้วยปลายทวน
 ลาวไล่พลาดถลันยันดาพอง
 พลายแก้วฟาดฟันสนับ
 ฟ้าลั่นแลเห็นเช่นอาชา
 ฉับเปล่าไม่เข้าพลัดตกม้า
 พันถูกฟ้าลั่นหั่นคี่เล็ด
 ไพรเห็นนายตายก็แตกหนี
 บ้างบ้วยเจ็บไปเลือดไหลริน

เพื่อนนสนับบาดาลท่านอย่าถน
 เกล่อนกล่นกลุ่มกันกระชนมา
 นวดยหอกกลองกลิ้งวงเข้าหา
 เอาวารีมันบ่ยื่นใคร
 บ้างชวนเซชวนชักไม่ลุกได้
 เปลวไฟลุกวามชนปลานดา
 ตายเจ็บปวดไปเป็นหนักหนา
 ลาวได้ททำสะอึกไป
 ดอนพลทหารกระโจนไล่
 ให้ร้องกองไปทในดง ฯ
 รับเร่งอาชากระทับสั่ง
 ตรงไล่สนับบาดาลทน้ำกอง
 แทะส่วหลบได้ด้วยไวว่อง
 ร้องหมาซ้แม่แร้เข้ามา
 คอพับตะพายแล่งตลอดบ้า
 ตรงเข้าพันพระยากำแพงเพชร
 พลายแก้ววางร้ามาระเห็ด
 หัวเด็ดตกม้ามลงมาดิน
 ไทยไล่ตามคี่เตลิดสิ้น
 บ้างล้มदनตายยับไม่นับตัว

ทัพไทยไล่ลามตามพิฆาต
ปล่อยช้างมาอาวชด้วยความกลัว
เมืองนครลำปางไม่ต่อสู้
เมืองลำพูนผู้คนตื่นเข้าไพร
เที่ยวสกัดตัดทางไปเชียงใหม่
แต่บ้านจอมทองช่วยป้องกัน
เทวดาจิตใจให้คิดปอง
จึงเผอิญอาร์มแก่ใจ
แต่บรรดาพวกไพร่ที่ไต่เมย
สำราญรื่นชื่นใจทุกเวลา

ลาวหนีเกลื่อนกลาดไม่เห็นหัว
ครอบครองทั่วขวางตามทางไป
ชาวเมืองหน่พรุไม่อยู่ได้
ทัพไทยอยู่ค่ายสบายครัน
คนเก็บทรัพย์สินเป็นจำละหวน
ไม่มีชาวพื้นนั้นทำร้ายใคร
ด้วยจะได้ลาวทองพิสมัย
เที่ยวเข้าออกได้ยู่อดรา
แก่สาวได้เสียดตามวาสนา
คอยท่าจะล่องไปกรุงไกร ฯ

ตอนที่ ๑๐ พลายแก้วได้นางลาวทอง

๑ มาจะกล่าวถึงเส้นคำแมน เป็นนายแคว้นหมู่บ้านจอมทองใหญ่
กับนางศรีเงินยวงผู้ดวงใจ รักใคร่ได้กันแต่ก่อนมา
สองเฒ่ามีลูกสาวชื่อลาวทอง ปกป้องพิทักษ์รักษา
เจริญรุ่งละมุนทั้งกายา อายุได้สิบห้าปีปลาย
งามปลั่งดังบัวชนบนนา ยังไม่ต้องแต่งงานสาย
ไผ่ผ้านางไม่มีระคาย ไหล่ผายเอวกลมดังแกลงรัด
ชายใดยังมีได้จะมาต้อง ด้วยทั้งสองพลึงเขาเงินจัด
นางเวียงนางวันนันทันต์ด ปรนนิบัติปกไว้ในห้องนอน
เมื่อนายพลายแก้วมาดเวียง ชาวบ้านหลักเลียงไปชุ่มช่อน
ถูกไทยไล่แตกเขาตงดอน เขาชบตอนไว้ได้มากมาย
เว้นแต่บ้านจอมทองของคำแมน ยังหนาแน่นอยู่ได้ไม่ระส่ำระสาย
ปลดปล่อยรอดตัวด้วยนายพลาย มิให้ทำอันตรายจึงอยู่ดี
ครั้นการทัพสงบลงแล้ว เจ้าพลายแก้วจะกลับไปกรุงศรี
เงินยวงภริยากับสามี ตรรกนกกคุณของแม่ทัพ
ร่อยบานพันเมืองใดเคืองแค้น หันเล่นปนไปเขาไล่จับ
ล้มตายชายหญิงก้อยยับ เขาระวังเป็นสุขแต่บ้านเรา
บัดนี้เขาจะกลับไปเมืองได้ เขาจะทำอย่างไรไม่รู้เท่า
จะมานั่งอยู่เหมื่อนดุนเบา ด้วยถ้าเขากวาดกวานบ้านจอมทอง

จะพากันย่อยยับอุปภาคย์
 ยายดาปรักษากันปรองดอง
 จะพาไปยกให้เป็นค่านับ
 ถึงลูกเราจะเข้าไปกรุงไทย
 แม่ทัพชุบเลี้ยงเจ้าลาวทอง
 ชาวบ้านก็จะเป็นสุขสบาย
 ครันตกลองปลงใจกันทั้งสอง
 นางเวียงนางวันมาทั้นใด
 โอเจ้าลาวทองของพ่อแม่
 คักเลื้อเหินห่อไต่มาไล่โรม
 รอยบ้านพนเมืองไต่เคื่องแคน
 กองทัพเขาจะกลับไปเมืองไทย
 ทรัพย์สินสำร่ายสำล้าย
 ผ้าถุงสักกิดไม้ติดตัว
 นายทัพเขาประทับประคองเรา
 จงได้เป็นสุขทุกคืนวัน
 บราณท่านว่าเขาชุดบ่อ
 ยังไม่กินค้อยประคองประคองไว้
 สายชลมิให้ชนชนมัว
 เหมือนเขาปล่อยเราไว้ยังไม่ทำ

ได้ทุกข์ยากไปหมดทุกบ้านช่อง
 ลาวทองลูกเราผู้ร่วมใจ
 แม่ทัพเห็นที่จะรักใคร่
 พอละออกหน้าได้ไม่อับอาย
 คงมิให้พวกพ้องต้องระส่ำระสาย
 ไม่ต้องหวนอนตรายทัพไทย
 จงเรียกเจ้าลาวทองพิสมัย
 นังโกสสองเต๋มาแล้วเจ้าโลม
 เป็นสาวแสนบริสุทธิ์สวาทโนม
 ชั่วยากหมากโทรมทุกสิ่งไป
 เหลือแต่จะซ่อนเจ้าไว้ได้
 เห็นเขาจับจับไล่ซึ่งครอบครัว
 ผัวพลัดเมียเมียกพลัดผัว
 พ่อกลัวเราจะเป็นเหมือนเช่นนั้น
 ห้ามเหล่าพวกไพร่ไม่ให้หาหน
 พ่อคิดพรนเมื่อเขาจะกลับไป
 ล้อให้ปลาหลงไม่ส่งสัย
 บัวในสระศรีมิให้ชา
 ตัวปลาปล่อยกินอยู่คลาคล่ำ
 เมื่อเขากลับจับจากัจฉนเจียน

จะหลบหนีไปข้างไหนพัน ต้องผ่อนปรนดับความหมายเสีย
 อย่าให้เราหย่าแพรกนแหลกเตียน เจ้าตั้งหน้ท่ยนประทบตาม
 พ่อแม่แก่แล้วไม่เห็นหน มีดมนอยู่ในป่าพนาหนาม
 จะแจ่มแจรงเพราะแสงเจ้าส่องงาม พยายามเลียงลูกจ้รงรำพึง
 เมื่อนอยนอยรอยซ้งพงพ่อแม่ ครนพ่อแม่เฒ่าแก่พ่อแม่พ้ง
 จะยกเจ้าให้เขาไปเคล้าคลง แม่อย่าซ้งเคียดแค้นรำคาญใจ
 เขาก็เป็นยอดทหารชาญนรงค์ คงไปได้ด้อย่าสงสัย
 เจ้าจะได้ฟังพาข้างหน้าไป อันเชียงใหม่กับกรุงอยุธยา
 คงจะเป็นสงครามกันลามล้น รบกันสืบไปเมื่อภายหลัง
 เจ้าเป็นสาวนวลละอองอันตองตา ฝ่ายไหนไปมาจะย้าย
 ถ้าอยู่ยัดไปในจอมทอง ใครมากก็จะปองอยู่องมี
 ลวนลามแฉ้วเจ้าเฝ้ายวนยั นาทะตองเสียเป็นเมี่ยมัน
 ยากง่ายก็ไปตายเสียไกลไกล เห็นจะไม่เป็นไรดอกจอมขวัญ
 เขาก้หนุ่มเจ้าก้สาวพอครวกัน ดวงชะตาเจ้านนกัวาด
 สาววันสาวเวียงไปเลียงน้อง ปกป้องกันกว่าจะเป็นผ
 ข้าไทแม่จะให้ไปตามมี อย่าไศการาคจะชุนมัว ๆ
 ๑ ครานันจ้งโนมเจ้าลาวทอง ยกสองมือท่นชนเหนือหัว
 ร้องไห้กล้งเกลือกเลือกตัว ะเรนกริ้วร้วทงกายา
 กอดเท่าพ่อแม่สะอนให้ น้ำตาไหลซึมซาบลงอาบหน้า
 เช็ดน้ำตาคลอหล่อหลังตา แล้ววอนว่ารำพันพิไรไป

เข้าประชุมทูลหัวของลาวทอง
 ปกผันร่มเกล้าอยู่เท่าไร
 อานนบอนชาวทุกเซาเย็น
 ปรนนิบัติสารพัดด้วยเมตตา
 ลูกหมายว่าจะตายกับผ้าเท้า
 คิดอยู่ทุกทิวาราตรี
 ไม่สมนึกเสียแรงคะนึ่งปอง
 อยู่ด้วยหอดหัดจะพลัดไป
 วิบากจากแล้วจ่าไป
 ได้เห็นหนามาเขียนเวียนทุกวัน
 นจะลิบลับไปนับปี
 สูดหลาพาดนสนแดนใคร
 เจ็บไข้ตายเป็นไม่เห็นกัน
 ทุกขภัยใครเลยจะนำพา
 ไปมีผดงผดงจะรกกนก
 จะกล่อมเกลียงเลียงดูประการใด
 เขาคนอนแทแทนแม่เอ๋ย
 ผิดใจก็จะทำไม่นำพา
 นีหลับตาตามใต้กระตังตอ
 ลูกเมียเขามิทพอใจ

ไม่ปกครองลูกแล้วฤาไหน
 ลูกนจึงโตเป็นตวมา
 ไม่วายเวนพทกษรึกษา
 จึงได้เป็นตวมาดังเพียงนี้
 แทนคุณแม่เจ้าจนเป็นฉ
 ถึงจะมีลูกผัวไม่ไปไกล
 ลาวทองหาได้แทนพระคุณไม่
 เมื่อไรจะได้คนมาพบกัน
 ถ้าไกลใกล้ก็มีสู้จะไต่กศัลย์
 เพียงนั้นพอเห็นไม่เป็นไร
 หารุทจะมาเยี่ยมมาเขียนไม่
 สุดใจจริงแล้วทุกเวลา
 นับวนเซาเย็นไม่เห็นหน้า
 เหมือนพ่อแม่เมตตาคอยตามใจ
 ฟมพักมิให้ห่างระคางได้
 ก็ไม่เหมือนพ่อแม่ทเลียงมา
 ไหนเลยเขาจะเห็นแก่น้ำหน้า
 มิใช่ว่าหนุ่มแทอยู่เมื่อไร
 คอจะหักยงหารุสีกไม่
 จะหวงหึงอึ่งไปทุกประการ

ลูกจะโต้ตอบเขาที่ไหนได้
 จะล้าเล็กเบิกส่งถึงพงศ์ปราณ
 ตัวเป็นเมียน้อยนรอยยาก
 ผัวเขาเขาจะเข้าด้วยกันไป
 จะเฝ้ากันอยู่อย่างไรทั้งดาบ
 มันจะชมด้วยคารมให้หลาบกลว
 ไหนเจ้ามันจะด่าขามันจะต
 ผัวมามันจะบอนค่อนตะบอย
 สำหรับก็จะยับไปทุกท่า
 ยิ่งคิดไปใจเสียอยู่ซบเขา
 ๑ ฝ่ายแสนคำแมนกับเงินยวง
 นาดาลองไห้ใจระร่ว
 แข่งขันอารมณ์มาชมทุกข
 ดูแล้วแก้วพ้อมเป็นไร
 กำหนดในบั้นจะมีคู่
 ตามกระทรวงในดวงชะตานี้
 ได้เมือกศัพทกรรมนลภหน
 คินไปใดคงกับองคราม
 แต่จะกระเดื่องใจเมื่อไปถึง
 พนนนนวนนวนเวลา

คารมไทยมันแจตอยู่จัดจ้าน
 ทวยทัดทานเถียงบางจะขัดใจ
 จะออกปากถุกเถียงก็ไม่ได้
 ถาร์กใคร่ไปตลอดพอรอดตัว
 มีทหนึ่งกทหนึ่งลับหลังผัว
 ถาดอดงไปก็หวังจะเลอดยอย
 จะเหยียบบชัยขยำให้ด่าตอย
 ถาเชือดอกจะพลอยกันตเอา
 ลงเป็นข้าชชกคนใช้เขา
 เกิดมาเสียเปล่าไม่เป็นตัว
 เหวงวงใจเสียทั้งเมียผัว
 กลัวจะเหมือนลูกว่ายังอาลัย
 ปล้ำปลุกปลอบลูกอย่าร้องไห้
 ชนษาเจ้าจะได้เป็นบุตร
 พิเคราะห์ดูใคร่ครวญเป็นถวนถ
 ต้องตกทนนางสีดาพะงางาม
 พระรามตามตไม่เช็ดขาม
 อย่าครนครามเลยจะมีทพพา
 นิดหนึ่งเท่านั้นไม่หนักหนา
 จะลอยฟ้าฟุ้งไม่หมองใจ

เกิดมาชะตาเจ้าอย่างนั้น
 อามนาจเสียจนค่าจะได้ไป
 ปลอบนางย่างเขืองมาดังท
 ผลัดมาลบทากระแจจะจันทน์
 เกลาผมสมทรงกระทัดรัด
 เกยวกระหวัดบนพลอยลอยวไล
 ห้อยสายระย้าเพชรเก้งก้อง
 เต็นดวงกุดันพรรณราย
 ใส่แหวนเพชรนิลมรกต
 พ่อแม่เป็นผู้ใหญ่จะไปดอม
 ชาวของกำนัลนหนกหนา
 ลูกหลานพ้องไม่ต้องเตือน
 ตามมตามยากมาฝากทัพ
 ถึงค่ายเข้าไปด้วยบัดดล
 แลชมโฉมลาวสาวเป็นชนัด
 นางเดินกลางเอวกลมมนเป็นกอง
 อัดเดินดัดหยัดเหยาจะอย่างจะรำ
 เหมาะจะจริงหวาดตาเป็นมัน
 ครันถึงพลายแก้วผู้แม่ทัพ
 ชาวของกองตงนางพนมมอ

จงกลืนกลืนนาตาอย่าร้องไห้
 ข้าไทพเลยมาพร้อมกัน
 ทาสักกนามาเต็มชน
 ผัดหน้าผิวพรรณเป็นนวลโย
 ดอกไมทองแซมทัดสะบัดไหว
 สอดใส่ดอกมะเขือทองคำพราย
 ส่องวาลทองพลอยพรั่งส่องสาย
 กำไลสวมขวาซ้ายสอดพร้อม
 สไบสีสดดลลบลอม
 ข้าไทแหวดล้อมกันลงเรือน
 บ่าวชายกชนมากลั่นเกลื่อน
 ไปเป็นเพื่อนลาวทองทุกตัวคน
 ตะลุ่มหีบหาบหามอยู่สืบสัน
 ชาวพลพวกทัพกรับรอง
 ชะช้าจจัดจริงหวาหน้าผ่องผ่อง
 อล่องต้องผิวน้ำเป็นนวลจันทร์
 ผิวน้ำเอวกลมดั่งเกลิงบน
 อายม้นว่ากูไต่ไมไต่มือ
 นงพบเพียบพร้อมไม่้องออ
 นบถือไหวทำนผู้แม่ทัพ ฯ

๑ พลายแก้วเชอเชิญท่านทั้งสอง ขนบนพรมลาวทองเลื่อนขยับ
 นั่งไหวเสงี่ยมเพิมพื้ เจ้าพลายรับไหว้ท่านทั้งสองรา
 ข้าเลื่องตุลกล่าวขาวจวมลม เหมาะละม้ายคล้ายพิมพ์นกหนา
 ตายายชายตามาประดา ก็หยิบพานหมากมาพูดออกไป ๑
 ๑ ฝ่ายว่าผัวเมียทั้งสองรา ต่างพูดตามประสาเป็นผู้ใหญ่
 ขอยออกมาหาพญาไทย ด้วยชอบใจท่านนกทบบองกัน
 รอยบ้านพันเมืองไม่หลอเหลือ เป็นเบือฉิบหายด้วยหาหน
 จนนากินบ่ได้ไหลเป็นมัน พินดังพนปลาบราครือ
 แด่บ้านจอมทองของชานอช บ่ยับย้อยชาวทพเชานบถอ
 ชาวของสิ่งไรอยู่ในมือ มิได้ยอแย่งทำให้เข้าใจ
 ขอยขอบคุณท่านเป็นเทยงแท้ ถึงคุณพ่อคุณแม่บ่ปานได้
 ท่านจะยกทัพกลับเมืองไทย สิ่งใดชาวของกับมิ
 ตามจนตามยากมาฝาดบ้าง เป็นเลียบยงกลางทางจนถึงท
 เงินทองของตบ้ส้ม จะแจกพรลท่านทชนมา
 ขอยมิแต่ลูกสาวลาวทอง กับชาวของหน้อยนิตคิดมาหา
 เจ้าลาวทองลูกแก้วผัวแหวดดา ให้เป็นข้าช่วงใช้ไปจนตาย
 ใ้เรญาติชาติแล้วจะนายนเด ออย่าทอดเททุ่มทงให้สูญหาย
 ขอยขอฝากตัวเจ้าชรวนาย ด้วยพลัดพรายพ่อแม่ไปแต่ตัว
 แม่นหม่อมพลายแก้วมิอันดู ลาวทองลูกตบ้มีหัว
 ไกลตาชานอยนนกกลว จะยังชววกเพราะท่านกรุณา

ข้าพเจ้าทั้งคนอยู่ไกล

เมื่อหน้าตาท่านได้ขึ้นมา

๑ ครานนังโถมเจ้าพลายแก้ว

ท่านอย่าโศกาอาลัยไป

ลูกท่านท่านรักดังดวงใจ

เป็นกุศลหนุนหลังได้สร้างมา

เข้าบ้านไหนไล่ตีดัดกระยา

ใช้ใครแนะนำในทำนอง

ไม่แจ้งจริงจริงจึงนั่งอยู่

ยินดีเหลือที่จะอุปไมย

หญิงชายคงคบกับพิน

หญิงใดก็มีไฉนมาแอบกาย

ท่านพาลาวทองมายกให้

ท่านอย่าคิดถึงชาราค

จะร่วมเรียงเคียงหน้ากว่าจะตาย

บรรดาได้ทรัพย์มานับพัน

สารพัดสมบัติทดได้

อย่าวิตกจะยกให้ลาวทอง

ว่าแล้วสั่งบ่าวให้จัดของ

วิวาห์มาย่างมาหาคน

เมื่อไรจะได้ลองลงไปหา

จงเมตตาแวะเยี่ยมให้เย็นใจ ๑

ยิ้มแล้วตอบมาหาข้าไม่

รู้แล้วว่าไกลกันสุดตา

เอามาให้ก็เพราะท่านรักข้า

จึงเผอิญเมตตาบ้านจอมทอง

แต่บ้านนี้ไม่ทำช่วยปกป้อง

ว่าลูกของท่านมทดต้องใจ

พึงรู้เดี๋ยวนี้เอามาให้

ถึงเราได้เงินทองมามากมาย

อยู่นั้นมิได้นึกคะนังหมาย

นอนตายเด็ดเดี่ยวไม่ดุด

จะเลี้ยงไว้ให้ส่มชังศักดิ์ศรี

ร้อยปีไม่อย่าให้จากกัน

ไม่เบื้อหน้ายแห่งจิตบิตน

ไม่แบ่งปันให้ใครเท่าไยของ

ชนต่ำลงไปจนชาวของ

สองท่านอย่าได้เป็นกังวล

เสียดาเงินทองนั้นเป็นต้น

ยกขึ้นมาให้ยายกับตา

บรรดาลูกบ้านทองปวงนั้น
 ทงสนยนิตปรีดา
 เงินคำทำได้จะไปบ้าน
 ยิงพียงนองมองชะเง้
 ยายตาพูดจากับแม่ทัพ
 ฝากลูกวอนว่าทงตายาย
 กราบไหว้ร้องไห้สะอึกสะอื้น
 ต่างคนซุ่มซาบอาบนาคา
 หาบขนเงินทองเลื้อมา
 บ้างพูดกันซกซดใจ
 ทงบรรดาชาคนบันถงนาย
 พ่อแม่ไต่กานาตานอง
 ๑ ครานนพลายแก้วผู้แม่ทัพ
 พลบคำยำคลุ้มชุ่มตา
 พร้อมพลทหารชาญณรงค์
 หวเมืองท้าวพระยาบรรดานาย
 ปรีक्षाเสร็จสงครามเมืองเชียงทอง
 บานุขมนายเสมียนคิด
 อาวุธยุทธภินทกลาวทง
 เบ็นของหลวงทงปวงให้ตตรา

ก็ตอบของกำนัลให้นักหนา
 สำรับเป็นพ่อช้อยบ่แพ้
 กลับมาให้ทานช้อยเหลือแหล่
 แท้แล้วควรท่านเป็นเจ้านาย
 คำนับลาท่านจะฉันทาย
 ลาวทองใจหายห่วงมารดา
 เมื่อไรจะได้คนชนมาหา
 ส่องราแข่งชมอารมณ์ไป
 บรรดาของนายพลายแก้วให้
 แต่ส่องเฒ่าอาลัยดงลาวทอง
 ตะวันบ้ายกมาถึงบ้านช่อง
 เข้าห้องใจหายทงยายตา ฯ
 ครนส์รียาลาบพระเวหา
 ดาษดาเทียนเบิกประกบประทองพราย
 แวดวงเมียงหมอบอยู่มากหลาย
 ก้มกายกราบกรานด้วยเกรงฤทธิ
 ไต่ครอบครวัเนองนองอกนิษฐ์
 อาญาสิทธินายหมวดให้ตรวจตรา
 ลาวแตกตอนชิงไต่หนักหนา
 เงินชาเกวียนของทอดองการ

ขางมาตตบาณชัหมาย
เขียนชน ไคกถาดตะลุมพาน
อย่าได้ส่อเสียดเบียดเบียนว่า
ทุกสิ่งสารพัดเป็นสัจธรรม
อันชวงตวพระยาเซียงทองนั้น

จะพาเอาลงไปอยุธยา
มาตรแม่นพระองค์ลงโทษทัณฑ์
กำแพงระแหงให้ลงไป
ครั้นสั่งแล้วพลันมีทนต์ชา
จัดแจงตามสั่งไม่รั้งรอ

๑ พวกไพร่ในค่ายเจ้าพลายแก้ว
บิตทบพบพรมระงมไป
ชาไทใช้สอยกันนอนหลับ
พลายแก้วชำเลื่องเยอกราย
ไม่พบพกตรชกลาวที่เคยใช้
ด้วยพลเสียงเคียงข้างคอยประคอง
เพื่อนไปเฝ้าเล่นเจรจา
เจ้าพลายแก้วส่งพลันทน ไค
บอกพลเสียงเวียงวันทองสอง
ว่ากูเชิญชนมาพาท

อ้วควายนันให้พอกทหาร
ผู้ใดราญรบได้ให้ผู้นั้น
วิษาย้ายตบงกน
อีกห้าวันจะยกไปพารา
ของเกยวราชทนต์อยู่หนักหนา
เฝ้าฟังบัญชาจะอย่างไร
จะบ้องกันทลขอให้งี้ได้
จะเพ็ดทลให้ด้วยชอบพอ
ต่างคนลุลลาไปส่อสอ
รู้ตอต่อกันทงนั้นไป ๆ
ครั้นขุนนางไปแล้วหาชาไม่
เวลาค่ายได้สัถยามปลาย
เทียนดับสิ้นแสงสุญหาย
รุดมานมั่นหมายเจ้าลาวทอง
บอกว่าไปอยู่กับนางต่างห้อง
ร้องให้ดังแต่พ่อแม่ไป
ยังหาหายไคก่าสัดรดไม่
เอ็งจงลงไปอย่าช้า
ให้พาเจ้าลาวทองชนมาน
ปรักษากนทจะอยู่ไป ๆ

๑ ฝ่ายสาวพรหมากับคำ
ถึงห้องลาวทองเข้าทันใด
บอกสำนางนั่งอยู่พร่งพรอม
เชิญขึ้นไปส่งสนทนา

๑ ครานนจึงโฉมเจ้าลาวทอง
รู้ว่าพลายแก้วแหวใด
ให้หวาดหวั่นจิตคิดพรัน
ว่าพลายยกมอชนไหววอน
เลี้ยงน้องมาจนน้องเป็นสาว
พ่อแม่บ่อนชาวทุกเขาเย็น
จะให้น้องไปเฝ้าเจ้านายทัพ
บ่สู้บ่เห็นประการใด

๑ ครานนนางวงศ์กับนางเวียง
ต่างปลอบตอบเจ้าลาวทองพลัน
พ่อแม่ให้มาเป็นข้าเขา
ต้องให้เขาเมตตาปรานี
ถ้าชนชดอามณ์เขาตรมเตรียม
พี่น้องจะต้องซึ่งโทษภัย
คุณท่านคุ้มครองบ่อกันเรา
หมายใจว่าจะได้เป็นหน้าตา

อ้อลาลูกมาหาข้าไม่
นั่งโกลแล้วกล่าวซึ่งวาจา
ว่าหม่อมพลายแก้วขอให้หา
ว่าแล้วก็ลาไปทันใด ๆ
กอดส่งพี่เลี้ยงสะออนให้
จะให้ขึ้นไปถึงห้องนอน
พวณพเวียงขึ้นไปก่อน
น้องห่อนที่จะเฝ้าเจ้านายเป็น
บ่าวใดก็มีไฉนมาเบ่งเห็น
กลางเวณกลางค้ำบ่เคยใคร
จะชอรองขอรับเป็นสิ่งไหน
น้องไปบ่ชอดพนางวัน ๆ
พี่เลี้ยงพนางพลายรับขวัญ
แม่จะคิดเคียดฉุนไปไยมี
จะถือใจไยเล่าณะเจ้าพี่
จะไต่ตักเพราะรู้บำรุงใจ
โหดเหี้ยมไม่ตรหาดีไม่
ลูกเลยลามไปถึงบิดา
จึงยกเจ้าลาวทองให้เป็นข้า
พ่อแม่ฟังพางวันตาย

เจ้าลมอสังข์พังชา

จงเอ็นดูอย่าดาวยาย

อย่าจ้จเลยที่จะไปเพื่อน

นิจจามองยังหมองระทวยเพลย

พลึงเคียงนางข้างละคน

เดินไกลถึงม่านคลานเข้ามา

เจ้าลาวทองถอยหลังลงนั่งทรุด

พอม่านแหวกสว่างกระจ่างไป

เจ้าลาวทองซบหน้าไม้นั่งตรง

พลึงเคียงหลักไหลอยนวล

๑ ครานนังโถมเจ้าพลายแก้ว

กรุว่านางประหม่าละล้าละลง

พินิจน้อมมองผิวเจริญพักตร์

นกกวลยินดปรีดา

รอยซึ้งนงชนเป็นไรเจ้า

สนทนากันเล่นเย็นเย็นพลาง

วันทพมาถึงบ้านจอมทอง

บ้านอนตนแตกกระจายไป

หรือเข้าใจใครบอกว่าพม่า

หรือคนค่อมอยู่อย่างไรเจียว

จะพลอยพาพ่อแม่เราดิบหาย

หมายพงจงให้มาเป็นเมีย

เกมเบอนแม่เช็ดนาตาเสีย

อย่าปลกเปลี่ยปลอบให้อาแบ้งทา

แต่เวียนวนวุ่นวายกันหนักหนา

สองนางต่างพากันเข้าไป

กระชุนคุดมอมาหาข้าไม่

แสงไฟปลาบตองละอองนวล

บังม่านหมอบลงให้บันบัว

นางก็ชวนทรุดแอบพลึงบัง ๗

เห็นนางมาแลควงแอบหลัง

อยู่ข้างหลังพลึงลอดตา

สวาทรักมิได้วายเสนาหา

ยมเขื่อนสนทนาปราศรัยนาง

อย่าบังเงาเชิญนั่งข้างสว่าง

ขอถามนางทุกซอรอนแต่ก่อนไร

น้องตระหนักตกใจหรือหาไม่

ไยเจ้ากล้าอยู่แต่บ้านเดียว

เมตตาไม่จับขบเคียว

จึงไม่เที่ยวทวงบานประการใด ๗

๑ ครานันนางวงกับนางเวียง

สะกิดเจ้าลาวทองให้ตอบไป

ทั้งสองพลึงจงเบี่ยงบาย

วันเมื่อทัพไทยมาไล่ต

อนงกชนกับลาพูน

จึงปกบ้องครองทรัพย์และครอบครัว หนีไปกลัวจะมีวัยมรณ

จึงคิดกันเข้าส่งบส่งต้อย

พ่อเฒ่าห้ามว่าอย่าชอกชอน

ถึงกองทัพจะมาจับไปทั้งบ้าน

เดชะบุญคุณท่านช่วยคุ้มภัย

ถึงกระนั้นก็ยังไม่วายเศร้า

หมายใจจะได้เป็นหน้าตา

๑ พลายแก้วยมแลวกตอบคำ

จึงพิกลดลใจทั้งไพร่นาย

ที่จริงใจก็ไม่คิดคะนองความ

เวลาเย็นเห็นหน้ามาน้องน้อง

ความนิยมสัมนึกเหมือนจิตใจ

เหตุไรเจ้าจึงไม่สนทนา

ทั้งสองพลึงเคียงข้าง

มิสัมนครไม่รักก็แล้วไป

ทั้งสองหมอบเมียงยกมือไหว

นางไม่สนทนาพาที

ยมพรายตอบความไปตามท

หนไม่ทนด้วยว่าไม่รู้ตัว

ไม่มมลเหตุศึกสงคราม

หนีไปกลัวจะมีวัยมรณ

แต่ผู้คนบนเรือนนนเรนชอน

ค้อยิ่งนอนอยู่กับเหยาอย่าเศร้าใจ

หาพลัดวงศ์วานนั้นไปไม่

จอมทองจึงได้เป็นตัวมา

ต่อเจ้าลาวทองมาเป็นข้า

ขอพึ่งบาทาคุ่มวนตาย ฯ

ชะรอยบุญเราทำไว้มากหลาย

มิได้ทำอันตรายบ้านจอมทอง

ว่าจะได้เมียงามมาร่วมห้อง

สองท่านพาเจ้าลาวทองมา

ถึงได้เซียงทองกันอยกว่า

หรือว่าใจนางไม่เต็มใจ

ช่วยถามนางดูให้สิ้นสงสัย

อย่าร้องไห้แถมเจ้าจะหมองมัว

ครานนางวันกับนางเวียง

สะกิดเจ้าลาวทองต้องตัว

ถ้าใดตีสองพะจะได้ฟัง

ตัวน้องต้องไปอยู่ขยา

เลี้ยงมาหมายว่าจะฟังบุญ

เสียแรงวอนสอนสั่งทุกวันคน

๑ ครานนั้นจึงโฉมเจ้าลาวทอง

จะออกปากยากสุดจะเจรจา

นั่งกกลวสองพะจะหนทง

จะโต้ตอบคำชายให้อายใจ

จำเป็นจำใจจะออกปาก

พลึงหยิกแน่นให้เจรจา

ตัวชอยจะประนอมยอมเป็นข้า

แต่หากท่วงหลังนั้จะหักไป

๑ พลายแก้วเห็นนางยังประหม่า

ครันจะสนทนาให้ชาติ

จึงเออมมือหยิบหมากที่ในพาน

ด้วยเคยเชื่อใจแต่ไรมา

ช่วยย่นหมากไปให้เจ้าลาวทอง

สนทนาเวลากดกครัน

พลึงเชิงตมิใช่ชว

ทูนหัวนึ่งโยไม่เจรจา

แมนแข่งขมพวงคำพว่า

ไม่เห็นหน้าสองพะจะหนคน

ไม่ให้พังกหมนมุ่งไปอน

ยังส่อนไม่เอนดูกับพยา ฯ

ได้พทงสองพลึงว่า

ด้วยไม่เคยสนทนาภาษาไทย

ถ้าไปจริงแล้วห้ามทเห็นไม่

หวนไหวสะทกสะเทนทงกายา

ยังกระดากกระเดื่องเขินเมินหน้า

นางประหม่าเลี้ยงสันให้พรันใจ

หมายว่าจะเมอถงเมืองได้

เป็นจนใจไม่รู้ทจะพาท ฯ

พูดไม่เงยหน้าชนจากท

เขาชอยูกเนนเกินเวลา

อดอนใจอ่านพระคาถา

ไม่ชาส่งให้พลึงพลัน

ทงสองพกนหมากในพานนั้

ไปเกดวอนองงชนมา

พลึงรับหมากมาขึ้นให้
ไม่กนกกลัวจะไม่ให้ไคลคลา

ตั้งเต๋ยามเย็นนางมาอยู่

ครันตองหมากมนต์เคียวประเดียดใจ ก็อาลัยลอบเหลือบซ้ำเลื่องตา

เห็นเจ้าพลายนายทพชัยบยม

เจ้าพลายแก้วแว้วเห็นกิริยา

เบื่อนหน้ามาบอกกับสองนาง

หาวนอนแล้วสิ้นองลาวทองไป

สองนางเยื้องย่างมาทางคู

ลาวทองเพ่งพิศยังติดตา

๑ พลายแก้วลูกลงมาจากเตียง

มือคลำขยำถูกเจ้าลาวทอง

หยุดยั้งงไกลไครน์หือ

ต้อบัตมือจากอกจึ่งตกใจ

รื่อยซังงโยไม่บังควร

เลี่ยมลูปจูบโหมประโลมลอง

ทรดลงประจวงกลางทนอน

ยมพลางทางเคลาพลวัน

อ่อนนุ่มเนอหนังสนิทนม

เตาตงตงดอกปทุมมา

เจ้าลาวทองรับไว้ไม่เงยหน้า

ครันกินหมากมนตราให้เลี้ยวใจ

หาได้ดูหน้าตาเจ้าพลายไม่

ก็อาลัยลอบเหลือบซ้ำเลื่องตา

บ่มประหนึ่งจะคลานเข้าไปหา

ก็รู้ว่าต้องเทพรำจวนใจ

ไปพลางวนอนจงมาใหม่

ดับไฟมืดมืดทำนิทรา

บิตประศุรับไปไม่คอยท่า

ไม่ออกมาหมายอยู่เป็นคู่ครอง ฯ

เดินเมียงมาจะบิตประศุห้อง

นางนงอยู่มิไธรื่องประการใด

หาออ้อออกปากกระไรไม่

คิดว่าไครน์เล่าเจ้าลาวทอง

เวลาจวนรุ่งสว่างห้อง

ประคองกอดอุมแกวชนเตียงพลัน

อย่าอาวรณ์มาพจะรับขวัญ

รวยระรณรสถนทกระเจาะทา

จมนมนารักเป็นหนักหนา

เมื่อกลับแย้มผกาเส้าวคนธ์

คึกคักพุกปลาเมฆาเกลื่อน
 ประเปรียงเสียงซ่าในสากล
 เลื่อมคล้ายหายนมดมัวพยับ
 ทั้งสองสุขเกษมเปรมใจ
 ลาวทองระทวยใจในทันอน
 เจ้าพลายแอบแนบข้างไม่ห่างกาย
 เชยคางให้นางลูกซนกินหมาก
 ตระกองกกยกสะพักใส่ตักไว้
 รุมผสมชมแอบแนบหน้า
 เป็นสตัยจริงนะเจ้าจะเล่าความ
 ถ้าไม่กิดราชการงานทัพ
 ส่งสารโศกใจไม่วายวาว
 ดวพตงทไต่เคเลาคลึง
 ส่งสารท่านทั้งสองจะหมองใจ
 ครนจะทงเจ้าไว้ในจอมทอง
 ได้เมียงจากเมียงก็เสียดาย
 เอาความรักหักเสียดทั้งสองข้าง
 หรือจะอยู่เมืองบนก็ตามใจ
 ๑ ลาวทองสะเทินเมืงหน้า
 กอดแนบแอบอิงกับอกพลาย

ชูลเลือนฝุ่นฟุ้งเป็นลมฝน
 ไม่ทานทนไหลนองทั้งแดนไตร
 เดือนกลับส่องกระจ่างสว่างไสว
 ดิเหล็กไฟจุดประทีปประเทืองพราย
 ชบชอนหน้าลงไม่เงยหงาย
 ประจวบมิได้วายท้าวใจ
 ไม่เปรี้ยวปากฤช่างทนกระไรได้
 ระทวยใจออกอ่อนละมุนงาม
 อย่าหลับตาลูกซนเกิดจะขอดถาม
 พิแสนรักจกตามอารมณ์นาง
 พนไม่กลับลงไปล่าง
 ด้วยจะร้างแรมท่านผู้ใหญ่ไป
 รำลึกถึงพ่อแม่ยังร้องไห้
 ต่างอยู่ต่างไปใจเสียดาย
 พิรำลึกถึงน้องไม่เหือดหาย
 คิดไปให้ระคายรำคาญใจ
 จะไปล่างด้วยกันอย่าร้องไห้
 มัวไม่ว่าเจ้าให้เคืองระคาย ฯ
 เสนหาหิมีใจไม่เหือดหาย
 นางไม่คิดกลับกลายประการใด

พ่อแก่แม่เฒ่าเป็นรัก
 บ่ขอบคุณสองท่านได้ปานใด
 จากอกสองเฒ่ามาเฝ้า
 เมื่อใหม่ใหม่มากพิไรว่ารักกัน
 ถ้าปะแฉ่วคล่องเป็นสองรัก
 ถ้าหม่อมรักผูกพุ่มพอรอดตัว
 รักหม่อมยอมตามไปจนถึง
 เพราะความรักเข้ามาทำจันทรทาล
 ๑ ครานนังโหมเจ้าพลายแก้ว
 พรกเจ้าลาวทองมองไสยา
 ถึงเมียบมอยู่ก็อย่าพรัน
 ถนอมนวลให้ถ้วนทุกคนไป
 เจ้าแก้วตากำพร้าไม่มีญาติ
 ฆลอบพลางทางเคล้าพลวัน
 สัพยอกหยอกกนวลชวนพูด
 ประคองนมผงมแก้มแนมใน
 จนเวลาสุริยาจะใกล้เช้า
 ครันเวลาสุริยาระยับดวง
 รวยรินภูมรินรินเคล้า
 แสนภิรมย์ชมชิดสนิทนาน

พุ่มพักเฝ้าเลี้ยงมาจนใหญ่
 ก็อาลัยเหลือที่จะรำพัน
 ระวงตัวกลัวจะปะบิสังหัน
 ครันถึงเวียงใต้ชอยคิดกลัว
 ก็ยากนักด้วยเขาเป็นเจ้าผัว
 ครันถึงเมียนองกล่อมเป็นการ
 อย่าคะนึ่งเลยทว่าจะอยู่บ้าน
 ด่านไปกว่าจะตายลงต่อตา
 ยมรับขวัญแล้วจึงตอบว่า
 ยิ่งกว่ารอยรักผู้ใดใด
 แต่เช่นน้องนิกนั้นอย่าสงสัย
 ตามน้อยตามใหญ่ให้เสมอกัน
 อย่าห่วงหวาดวิโยคไศกศัลย์
 ป่วนปั่นเบี่ยงมรสรักจวนใจ
 กระซิบสู่สองแก้มเจ้าแจ่มใส
 พุ่มไฟราครอนระบมทรวง
 เฝ้าคลั่งเคล้ามิไต่บระงับวง
 หอมพวงพุ่มช่อผกากาญจน์
 ดูเหวว่าแหว่เลี้ยงเพราะเสนาะหวาน
 ก็รู้ตม่านออกมานอกด้วยทันใด

พวกเหล่าชาวเขลยก็หมอบคลาน ประคองพานน้ำมาเช็ดหน้าให้
 พานหมากดงวางไวข้างใน เจ้าพลายแก้วออกไปนั่งยังขุนนาง ๆ
 ๑ ครานนจงโฉมเจ้าลาวทอง อยู่ในห้องคิตรตำรา
 จะจากไปเข้าเฝ้าไม่เว้นวาง จะสืบสร้างฝีมือให้ภาค
 คิดแล้วจงเรียกสองพี่เลี้ยง พเวียงพวนเขามา
 จงแจ้งความพลันทนท นอนตรกไว้เห็นได้การ
 ตัวเราสี่จะลงไปเมืองได้ เมื่อไรจะคนชนมาบ้าน
 ฝีมือบักทำเราชำนาญ จะบักมานไว้ให้เห็นประจักษ์ตา
 ถวายไว้ในวัดเมืองลำพูน ให้เป็นเคามูลไปเบื่องหน้า
 สองพี่หาผาเนอดมา จัดหาสิ่งของด้วยทันใด
 ดำตมประสมแล้วขอมณ สดชนมวงมนด้วยเนอไหม
 เข้าสะตงกรงมมเสมอไป นางกนงตงใจด้วยปรีดา
 สองนางพลึงเคียงข้าง ร้อยไหมให้พลางทงชายขวา
 บักเป็นเรื่องพระยามารา ยกพลโยชากองทัพชัย
 มาประจัญได้ตนมหาโพธิ์ กรวโกรชกระบชางทงงไล่
 พวกพลแปรร่างต่างต่างไป บ้างสวมใส่เสนาะเกราะพราย
 บ้างแบกตะบองตะแบงมาน ชีสารส่งสุดพระเมรุหมาย
 กำซาบศรชรรคพรรณราย จักรแก้วแพรวพรายคทาธร
 ตรีศูลเส่นาเกาทันท์ กนหย่นไล่เชนแลสลอน
 ชคชสารกล้างางอน สิงหราชฤทธิรอนระเหิดตาม

มึงมาแม่นมาพลาหก

ล้วนประดับประดาเครื่องสำอาง

ปักเป็นขงหน้าคลาเคลอน

เทพทุกราศกัณหล

ทม่วงกุ่ม่วงเบ้นมันแสง

ต้นไม้ไผ่พรังทงกิ่งใบ

สารพัดหยดยืนเหมื่อนอย่างเบ้น

ปักเขาสู่ทศันส์ตตภณท์

ถัดมาห้าแถวแนวสมุทร

เป็นระลอกกรกระดอกลอทร

ปักเป็นบัวบานตระการตา

ปักเป็นสัตว์จุฑาบาดาษดิน

ลาวทองน้องนางมาแต่เช้า

เจ้าพลายแก้วชำเลื่องเยอกราย

ยืนพิศต่นองลาวทองปัก

นั่งเพยมนั่งมงามทงกายา

ยิ่งแสนพิศวาสจะชาติจิต

ฝีมือมานลาวทองต้องใจ

ผจงยกย่ำอย่างกลางสนาม

บ้างชโคโตหลามกระบวนทัพ

เมฆเกลื่อนอาทิตย์กมดดับ

ระยับด้วยทองถมทุกแห่งไป

ที่แดงก่แดงดังชาติไล่

ปักนกหกไล่ไล่ตามกัน

แลเขมนจิกกินแล้วบนัน

วินนตการวิกุคัณชร

คงคาไล่สุดแลสลอน

ฝูงกินนรวิฑามาอาบกิน

ภุมราบินร่อนกระพือผิน

กินรินร่อนร่าอยู่เรียงราย

เท่าถึงพระอาทิตย์กตกหาย

ถึงห้องเห็นม่านพรายตพราวตา

นารักฝีมือเจ้าหนักหนา

ละม้ายหน้าเจ้าพิมพิลาไลย

หวนคิดถึงพิมเพอนพิสมัย

ได้กับฝีมือพมกยมมม

นั่งใกล้ใจเดียวไม่อยู่ได้
 เอนคนบนฟูกเจ้าลาวทอง
 ๑ ลาวทองกับสองนางพี่เลี้ยง
 หอสว่างแสงแสงอโนทัย
 ตัดจากสะดุ้งทองกาง
 เครื่องหอมจุ่มจันทร์กระเจา
 ถ้ามานางหมอบเมียงเคียงข้าง
 ยังคิดถึงเจ้าพมพิลาไลย
 ช่างรู้เรณุนันทามารประจัญ
 ถึงในอยุธยาธานี
 ลาวทองได้ฟังเรียกพลึงขอ
 คิดแล้วตอบไปด้วยใจปอง
 จะถวายไว้ในวัดเจดีย์หลวง
 แล้วจะปั้นรูปทรงจำนงใจ
 พ่อแม่แก่เฒ่าเป็นทุกข์ถึง
 บ้านกับวัดใกล้พอไปมา
 เออดูอะไรทำใจหวาด
 นมนี้กว่าเมียชาชอพิม
 ลาวทองสองนางก็ตามมา

ลูกหันเข้าไปถึงในห้อง
 นอนครองอยู่ในทับจนหลับไป ฯ
 ตามตะเกียงกับม่านหอนอนไม่
 ก็แล้วเสร็จตั้งใจจินตนา
 สองนางอาบน้ำแล้วผัดหน้า
 มาหาพลายแก้วผัวเฝ้าไว
 เจ้าพลายแก้วเห็นนางลงนั่งใกล้
 ประศรัยว่าเจ้าบ่กตมอด
 ฤดาลันหญิงใดในกรุงศรี
 ไม่เหมือนนั้ดมอพิมโอ้ยลาวทอง
 ยนม่อมมาสะกิดพวงสอง
 ม่านของช้อยน้จ้านงใจ
 ด้วยตัวนี้จะล่องไปเวียงใต้
 เสิญไปด้วยช้อยน้อยเถิดรา
 จะคอยคล้ายกระนงควยรูปชา
 จะจารกรุปชาว่าชอพิม
 ฝักปากบางดังขาดประจัจม
 ยมแล้วกลุกไปทันใด
 บ่าวชาเดินตามงามใส

พวกชายตามหลังสระพรังไป
 กราบพระนมัสการแล้วออกมา
 ข้าไทโศลกปูนพร้อมมูลกัน
 เห็นยวดแล้วชยชยาบน
 บันเหมือนสนิทไม่ผิดตัว
 แล้วจารึกรูปว่าชอลาวทอง
 กราบกรานม่านคลดด้วยปรดา
 แล้วนั่งลงพิณพิษฐาน
 บกเสร็จสิ้นผนคนกับวัน
 เป็นบัจจยให้ถึงพระนิพพาน
 แม้นตายวายชีพม้วยมรณ
 อนึ่งนรูปบันกับม่านน
 ถ้าวาเมืองลำพูนสูญเมื่อใด
 ครนพิษฐานแล้วก็กราบลา
 มาถึงกองทัพเขานับพลัน
 ๑ ครนสนรยาฆ่าค่าแล้ว
 นอนในห้องทั้งสองสำราญใจ
 เวลาตึกเตือนสองฝั่งแผ้ว
 บานนพมนมนองของพยา

เข้าในวัดเมืองลำพูนพลัน
 จัดได้นายสาเป็นช่างบัน
 นาเชอโมงนนทงหนงว
 ึ่งคอดยด้วยกนทงเมยผว
 งามดถวนทวทงกายา
 เรยกสองพลึงเขามาหา
 รอยสายสอตมาค่อยผูกพัน
 ขอเดชะม่านข้าสร้างสรรค
 ทางกนถวายพระปฏิมากร
 สมบัติพิสดานอย่าย่อหย่อน
 ขอให้จรฟากฟ้าสุราลัย
 รอยบื้อยาให้สาบสูญได้
 จงให้สาบสูญไปตามกัน
 ชวนหม่อมมัวมาชมขมัน
 ชวนกันเข้าในค่ายสบายใจ ๑
 พลายแก้วลาวทองมองใส่
 ลาวทองหลับไปในไสยา
 เจ้าพลายแก้วนภคเน้งถึงเคหา
 จะละห้อยคอยท่าทุกคืนวัน

ตามรับสั่งมาให้หาทัพ
การศึกก็สำเร็จเสร็จสิ้น
แต่อดอดขัดขัดให้ขัดจิต
ยังคิดก็ยงนานรำคาญใจ

จะได้กลับไปสมภิมย์ขวัญ
นอกสักกวันจะได้ไป
หลับนอนหาสนิทลงได้ไม่
ต้องจำกล่ากลั่นไว้ในใจคอ ฯ

ตอนที่ ๑๑ นางพิมเปลี่ยนชื่อวันทอง
ขุนช้างลงว่าพลายแก้วตาย

๑ จะกล่าวถึงนางพิมพิลาไลย นอนเดียวเปลี่ยวใจอยู่ในหอ
คอยที่พบรับฟังยังรอรอ ไม่แจ้งขอเนื่อความประการใด
รำลึกดกดันทุกคนคอย แต่ละหอยหาหลับสนิทไม่
นอนวันฉนั้นเห็นให้เบนไป หลงโหลเพื่อพูดดังผลง
อยู่อยู่แล้วก็จ้อออกจากห้อง หัวเราะร้องว่าเร่อมะเมอหลง
เผอญเชญเป็นไซ้ไม่คนคง แต่ทรตทรดแล้วทรงเสมือไป
สายทองเขาประคองประคบบลอบ จะฟังชอบหเหื่องหามไม่
ไอ้พ้อพลายแก้วแว่วไว ไม่เห็นใจเมียแล้วกรรมังนา ฯ
๑ ครานั้นศรีประจันต์ผู้แม่เต้า เห็นลูกสาวซบเค้รำลงหนักหนา
กลดกคลุมคลุมคลั่งไม่ฟังยา มดหมอหามากหลายคน
หมอมจะเอาอะไรให้ทุกสิ่ง ขาไทชายหญิงวิ่งสืบสน
ขุนวายทงบ้านแกบ้านบน จนใจไม่รู้ว่าเป็นไร
ถามหมอกลางหมอมว่าไม่ตาย ลางหมอกกว่าร้ายเห็นไม่ได้
บ้างว่าลมบาดทะยักชกหัวใจ บ้างว่าไซ้เพื่อเลอดระดูทำ
บ้างว่าผเรือนวงเขาออก ศรีประจันต์ดากลอกไม่เป็นลำ
มดหมอตะเกตุว่าวาระยำ มานังกนพล้ำพล้ำสบายใจ

คนเจ็บร้องเสียงเหมือนววมอ อายหมอนั่งหัวร่อหาดีไม่
 จะให้มันรักษาไปว่าไร ใส่หัวให้ไปพันเรือนก
 หมออยู่ไม่ได้ไปสิ้นเรือน ศรีประจันต์ตาเบือนสนั่นห
 หาหมอมาให้มากเปลืองหมากพลู เข้ามาดลกแล้วรำคาญใจ
 ผอมหนักผอมหนาตาบ้องแบว กอดลกเขาแล้วกรองให้
 แม่เฒ่ารักษามาแต่ไร ก็มีได้เคลื่อนไหวคลายสักเวลา
 ไม่รู้ว่าเป็นโรคสิ่งอันใด คิดคิดผิดใจเป็นหนักหนา
 ยาหมอให้กินสิ้นตำรา เสียเงินสักตะกร้าไปได้แล้ว
 อุดส่าห์เกิดนะเจ้ากินข้าวปลา เอาใจไว้ทำออฟฟายแก้ว
 แด่ยกทัพชนไปไม่ว่าว มีไต่แว่วเรื่องราวว่าอย่างไร
 ปลอบลูกตกต้องประคองมือ กินข้าวต้มฤาแม่จะต้มให้
 ไม่พูดจาม้างเป็นอย่างไร ฤาผีโครมาเข้าบอกเรามา
 ลกเต้าของเราทำไมมัน พ่อพันศรีณวชาฤาไรชา
 จะเช่นเหล่าชาวทงเต้าปลา ไม่รู้ว่าพ่อมาอย่าถือใจ
 ช่วยลกพอให้คลายหายขาด จะทำบุญตักบาตรส่งไปให้
 มัวแลบนปลนตาอยู่ทำไม ออพิมพ์เป็นไขมาช่วยกัน
 นางพิมพ์ฮึดฮัดขัดใจ ผีส่งอะไรทไหนดน
 โทษเอาพ่อข้าสารพัน นับวันไปเกิดไม่รอดตาย
 หนักอกหนักใจลกหนักหนา แม่อย่ารักษามันไม่หาย
 ทำอะไรจะได้เห็นหน้าพ่อพลาย กอดส่ายทองเข้าสะออนไป ฯ

๑ ครานนท่านยายศรีประจัน
 ดูลูกวิปริตเห็นผิดใจ
 แก้งลูกออกมานอกห้อง
 หมากรลุใส่พานลนลานมา
 ครนถึงจตรงเข้าไปหา
 ออพิมพ์เป็นไขกระโรครัน
 ใหญ่เลื้อเพื่อพดตังผเข้า
 เห็นจะไม่เป็นตัวแล้วขวัญตา

๑ ครานนจึงท่านขวัญตา
 ครนตรประจักษ์กตกไป
 มั่นดกลงทงนางสีดา
 ถ้าแมนไม่จากผัวตัวจะตาย
 ผิดข้อเสียพลันว่าวนทอง
 โรคนนพลันจะคลายหายไป

๑ ศรีประจันรับคำแล้วอ้าลา
 ถึงเรือนร้องไปว่าไม่ตาย
 แลวกจตขาวปลาและกล้วยออย
 จะทำขวัญเจ้าพิมพ์พิลาไลย
 ยายศรีประจันตักขวัญลูก
 ขวัญเอ๋ยอย่าเที่ยวไปไพรพวง

ตัวสั้นนาตาลงหลังไหล
 รำลึกขึ้นได้ถึงขวัญตา
 ร้องเรียกหาไต่อยู่ไหนหว่า
 เข้าในวัดป่าเลไลยก์พลัน
 ประเคนหมากขวัญตาขมิ้น
 มดหมอทงสุพรรณไม่เคลื่อนไหวคลา
 ผอมโศกซบเศรำลงหนักหนา
 กรุณาช่วยดูให้แจ้งใจ ฯ
 พิเคราะห์ห้บยามดูหาข้าไม่
 ออพิมพ์พิลาไลยนั้นเคราะห์ร้าย
 เมอทศพักตร์ลิกพาไปสู่ญหาย
 ถ้ายกย้ายแก้ไขไม่เป็นไร
 จะครอบครองทรัพย์สินทั้งปวงได้
 หาบรรลย์ไม่ดอกลีกายาย ฯ
 ดใจขวัญตาแก้วหาย
 ขวัญตาตะแคงท่ายกแน่นใจ
 ขนมนเล็กขนมน้อยเอาลงใส่
 ข้าวของจัดไว้ก็ใส่ลง
 ผิดผิดถูกถูกแก้ว่าหลง
 กลางดงคนเดียวอยู่เปลี่ยววตาย

อย่าหลงชมเสื้อสีห่มเม่น
อย่าหลงชมแรดช้างแลกวางทราย
แล้วกตกราวปลาเข้ามาฟาด
เอาดาบดำผูกมอรอดับเทียน
อย่ามาชาวปลากกนได้
คล้ายคลมเนอชนทุกวน

๑ จะกล่าวถึงโนมเจ้าขุนช้าง
พลายแก้วไปทัพหายไ
เมื่อไรไหนมันจะใดกลับ
ฤทธเดชเวทมนตร์อะไร
อย่าเลยจะผลอชอวนทอง
จะพูดจาว่าชานกับมารดา
จึงส่งบ่าวไพร่ไปเร็วหา
ว่ากษัตริย์มาในห้องทงสองยาย
ครั้นถึงยายกลอยกับยายส่าย
ทงสองยายได้ฟังมาลนลาน
ขุนช้างว่าวอนให้อ่อนจิต
จงปรางตัวข้าพากันไป
ออกแถวผวนมนไปทัพ
ใครจะรอดมาได้กโม

กระแตกกระเด็นคั่นกระต่าย
โรคภัยหายขาดบาดหนามเสี้ยน
เปลี่ยนพมผลัดชอวนทองพลัน
หลบไหลไม่เพอมะเมื่อนั้น
ศรีประจันต์คอยล้าราญบานใจ
รู้นางนั้นคล้ายหายไข
ไม่ได้ข่าวราวเรื่องราวรายด
ลาวม่นมิแหะตบลงกลองค
ถาดเซียงทองโตจะกลับมา
ถนอมไว้ในห้องจะดีกว่า
บอกศรีประจันต์ว่าออกแถวตาย
ไปหาบ้ำกลอยกับบ้ำส่าย
อ้ายบ่าวรบค่านายวงศ์ลนลาน
บอกว่านายให้เชิญเข้าไบ้าน
ถึงบ้านขุนช้างเข้าทนต์
เงินทองไม่คิดจะเสียให้
ชอวนทองให้ข้าสีกท
แตกยับลาวแทงเสียเป็นผ
บदनนางพิมพ์ปลาโดย

แม่ผลัดชื่อว่าเจ้าวันทอง
จงช่วยเอ็นดูข้าพนักไป

๑ ครานนยายกลอยกับยายส่าย
หลงไหลแต่จะได้เงินตรา

สองยายอาบน้าแต่งตัว

ขุนช้างเลือกหาข้าไท

ค้อยกระซิบกระซาบสังคต

กุเคยไ้ใจแต่ไรมา

เก็บเอากระดูกผีป่าช้า

อายบ่าวรบมาป่าช้าชฎ

ขุนช้างรับหม้อใหม่เข้าในห้อง

จับกระจกชนชูดูกบาล

กุแคนน้ำแพ่นลงลึกโขก

เกลียงหนาเกลียงหลังตจ้งไร

เบอนเปรอะเลอะหนาเหมือนทาเล่น หวกระจายรายเส้นไม่มีดเกลียง

เอาไม้ไผ่สอยเส้นให้รายเรียง มุหน่ายบ้ายเคียงลงเต็มท

อายหยอกหยอยม่นนอยกว่าทเปล่า ผมชเคาน้ำเกลียดชเกลยจหว

อนิจจาข้าวของเงินทองมี

ชอชางชอมากกว่ารอย

ถาชอใดกูจะใส่เสียให้ครัน

หมอทายว่าครองทรัพย์สิ้นได้

ชอวันทองให้ชาหน่อयर ๖

ไม่รู้แยบคายขุนช้างว่า

กัรบคำอำลามาทันใด

ทาแบ้งหวหวนึ่งผ้าใหม่

ทไ้เนอเชื่อใจแต่ก่อนมา

ชुरะของกมเบนหนกหนา

อย่าชาเอ็งรบออกไปวัด

ใส่หม้อใหม่มาให้ถนด

จัดหม้อกระดูกไ้ไ้ท้นการ

นึ่งผ่ายกทองแล้วห่มส่าน

เห็นหวดวล่านรำคาญใจ

ไ้ไ้โครกไม้อาแกวเอาการไ้

จับเขม่าเข้าไ้ไ้สีกสองเพรียง

เบอนเปรอะเลอะหนาเหมือนทาเล่น หวกระจายรายเส้นไม่มีดเกลียง

เอาไม้ไผ่สอยเส้นให้รายเรียง มุหน่ายบ้ายเคียงลงเต็มท

อายหยอกหยอยม่นนอยกว่าทเปล่า ผมชเคาน้ำเกลียดชเกลยจหว

ช่วยทาสีทาส่าไ้ไ้กว่าพัน

ผมหน่อยหนึ่งกระไรไม่มีดขวัญ

ดัดกนดูล่นล่นงามงาม

ถ้าว่าจะล้านแต่กำเนิด
 ขัดเค้นแน่นใจดังไฟลาม
 จับหม้อกระดกผกกระตาส
 ชุนข้างเรียกบ่าวที่ไว้ใจ
 ลงจากเรือนพลนตะวันเที่ยง
 ถึงเรือนศรีประจันมีทนต์ชา
 อับบวบอกว่าอยู่ข้างใน
 ว่าชุนข้างมาหาตาเป็นมัน
 ๑ ยายศรีประจันเปิดหน้าต่าง
 เหยื่อไหลโสมหน้าพ้อมาโย
 ชุนข้างก็ย่างชนบันได
 นุ่งลงแลมาตาเหลือกลน
 ศรีประจันรับไหว้มีใครทัน
 พ้อมาหลายคนทำวละไร
 ๑ ครานันจงโฉมเจ้าชุนข้าง
 ให้นำตากระเด็นเป็นเมตเซตนาตา
 นคอกกระดกออกพลายแก้ว
 พระยาเซียงทองมนสองใจ
 ทำเป็นเซาด้วยออกพลายแก้ว
 หยุดทพหลบนอนมาหลายครา

กูไม่ปรารถนาเกิดอายล้ำสาม
 ลูกเดินผลัดลามเข้าห้องใน
 บ่าวไพร่หมอบกลาดทงนอยใหญ่
 ส่งหม้อกระดกให้แล้วเดินมา
 สองยายเดินเรียงมาข้างหน้า
 ถามหาท่านยายศรีประจัน
 แล้ววงไปบอกนายชมขม้น
 หยุดยังอยู่นั้นดินบันได ๗
 แลเห็นชุนข้างรองปราศรัย
 จะไปไหนเชิญชุนมาข้างบน
 สองยายนั้นไซ้เร่เดินติดกัน
 ยกมือไหว้วอนเป็นชนไฟ
 หันหน้ามาเลือกเซียนหมากให้
 เป็นไฉนยายกลอยยายส่ายมา ๗
 ทำกรวยครางอู้อล้วยหน้า
 เอาหม้อกระดกมาตงลงไว้
 ลาวแทงเสี้ยแล้วเอาเอามาให้
 เซาด้วยเซียงใหม่แล้วกลับมา
 ยกทัพมาแล้วถงกลางป่า
 ครนเพลาพลบค่ำลงรำไร

พระยาเซียงทองย่องมาแทง

รองขนองมม่นหนีไป

บ่าวมาถึงกรุงกตตคฤ

อายมากฝากหม้อกระดูกมา

อายม่นสิ้นเท่านั้นแล้ว

ไม่พอที่จะกล้าอาสาตาย

๑ ครานันท่านยายศรีประจัน

ออกแก้วตายแล้วนะอกอา

วันทองเป็นไซ้ก็ไม่ตาย

ออกพลายกลับตายเสียก่อนม่น

วันทองรองไห้ใหม่โตงด

เรียกหาวันทองรองอ่องไป

๑ ครานนจึงโนมนางวันทอง

เสียงแม่อ่องไห้ไ้ไ้ไ้ล่อออกมา

ใครมาว่าชั่วฉวกตาย

อายงูเห่าเจ้าเล่ห์ทุกอย่างไป

กระทบต่นฉวางฉวางกลางประต

กลับเข้าในหอกลอนาตา

ไอ้พ่อพลายแก้วของเมียเอ้ย

ม่นแก่งรองระบุมยุยอน

เลือดแดงตลอดจนปอดไหล

ออกแก้วกล่นใจไปไม่ช้า

หลายคนทนทุกข์อยู่หนักหนา

ว่าแล้วทำหนาเป็นทุกข์คล้าย

คิดคิดถึงออกแก้วก็ใจหาย

ให้แม่พิมพ์เป็นม่ายอยู่เอกรา

ไ้ยยืนขุนช้างนร่าพันว่า

แม่นับวันคอยทำอยู่ทุกวัน

เคราะห์ไ้ไ้โรคร้ายเป็นกวดขัน

เข้าหอยังไม่ทนล็กเท่าไร

จะปลอบม่นไม่อดรองไห้ไ้ไ้

หัวใจเอ็งขาดแล้วแก้วแม่อา

อยู่ในห้องไ้ยยืนขุนช้างว่า

เห็นหน้าขุนช้างก็ขัดใจ

แก่งไ้ความร้ายกจะดำไห้

หม้อไ้ใบละสิบเบยส์เสียมา

โคตรแม่ม่งกูชรานดำ

ทอดตัวไ้กาในทึนอน

เมียไม่เชอมนเลยอายหัวกลอน

ชอกชอนล่อเสียจนไปทัพ

แล้วกลับมาเจรจาว่าสอพลอ
พูดได้เชื่อนแซ่ยายแม่มัย
คิดมากเป็นน่าน้อยใจ
ถ้าพ่อไม่ไปใครจะมา

๑ ศรีประจันได้ฟังลูกสาวว่า
ใครใครอย่าได้ถ่อมมันหน่อยเลย
แต่เพียงเป็นไซสนิบาดคลั่ง
ต่ำองค่น้งบ้านชครานค

๑ ครานนยายกลอยกับยายส่าย
เข้าไปกระซิบกระหีบตา
กฎหมายหมายดงไฉแต่ไรมา
ถ้าเสียทัพกลับมาให้ฆ่าฟัน
ถ้าแม่นตัวตายลงในทัพ
ไพร่ซึ่งเสียทัพกลับทงปวง
วันทองจะต้องเป็นม่ายหลวง
ยกย้ายถ่ายเทเสียเป็นไร
เขาจะคิดจะแก้ไขทีในกรุง
อย่าให้เกิดความใหญ่ดังไฟเลย
๑ ครานนท่านยายศรีประจัน
วันทองเป็นม่ายผัวตายไป

เอากระดกใส่หม้อมาต้มปลับ
กลอกกลับปลอกปล้นไปทุกตา
ผัวไปเท่านั้นมีคนว่า
สุดบุญญาเมียแล้วพ่อแก้วเอ๋ย ๗
รำคาญใจหนักหนาพ่อแม่เอ๋ย
แต่ก่อนมันไม่เคยเป็นเช่นนั้น
ว่าไรไม่ฟังบ่นออ
ไม่เห็นผัวออกแก้วแล้วแม่นา ๗
ครันได้แยบคายแล้วจึงว่า
ว่านั่นแน่คุณบ้าศรีประจัน
ว่าใครกล้าอาสาไปทัพพัน
กฎหมายดงมนตามกระทรวง
ลูกเมียให้จับเป็นม่ายหลวง
ให้ติดพวงส่งเขายังคุกใน
จะยากเย็นเป็นห่วงห่าน้อยไม่
ขอให้ขุนช้างเอาเป็นเมีย
เงินทองสักกณจะสูญเสีย
ใกล้เกลี่ยเสียเกิดแต่ไกลไกล
ตัวสั้นนาตาลงหลังไหล
ไม่เห็นหน้าใครจะบอingk

ขุนช้างมั่งมีเศรษฐีใหญ่
เห็นจะได้พึ่งพาข้างหน้าครั้น
วันทองเคยวันก่ผัวตาย
เกิดความหนามเสียนจะยากใจ
แต่ที่ว่าทุ่งกว้างหนทางไกล
ถ้าแมนไม่ตายออพลายมา

๑ ครานนยายกลอยกับยายส่าย
พวกรไพร่ติดคุอยู่ทุกวัน
ท่านไม่รู้เห็นจะเป็นไร
ถ้าท่านยอมให้ปันจงสัญญา
ถ้าเขาเกาะเอาตัวไป
ฉันแปรแก้กันได้ทันที
ยายศรีประจันกับคำ
จงเร่งรับมาอย่าช้านาน

๑ ครานนจึงโหมนางวันทอง
ลุกเต้นบดบดด้วยขัดใจ
ส่ายทองของน้องไปข้างไหน
งานการเข้าคำไม่นำพา

๑ ครานนส่ายทองผูกเปลยง
เรียกกรองตาพรอมระงมไป

เงินทองเสียได้ไม่คิดพรั่น
คิดแล้วเท่านั้นจงว่าไป
จะนั่งไวเป็นม่ายเห็นไม่ได้
จะขอให้ก็ตามแต่บุญญา
กูไม่รู้แห่งที่จะว่า
เบื่องหน้าจะเกิดเนือความกัน ฯ

จึงว่าพลายแก้วตายเบนแมนมัน
แมนว่าพลายแก้วนรอดกลับมา
เขาก็คงปรับไหมเอาแก้ข้า
ข้าอยู่ไม่ได้ภยจะมี
ถอยความข้างในจะอ้อม
แรมปลายเดือนนี้จะทำการ
ว่าแรมสามค่ำให้ถึงบ้าน
ว่าชานแน่นนอนไม่ผ่อนไป ฯ

อยู่ในห้องได้ยินว่าแม่ให้
ร้องดำซาไทแจวแจวมา
ไปเรียกอายพรอมมาหาข้า
โคตรแม่มั่งคิดว่าประการใด ฯ
ได้ยินเสียงน้องเรียกอยู่ใจใจ
ไวไวมาหาแม่วันทอง

ฝ่ายว่าตาพรมนั้นหวลาน
ลงนั่งเอยมเพยมแล้วเอยมมมม
วันทองชหน้าดำประจาน
จะรู้สึกสำนึกบ้างเป็นไร
ดแต่เทียวโกหกเพกลม
ให้หมาฟงถนัดพลัดเข้ามา
มันมาเทียวเวยวชมแต่เบอน
อดวเมยกับอนหอนแงแง

๑ ครานนยายกลอยกับยายส่าย
ขุนช้างทำไม่รู้ไชหตั้ง
จงชวนยายกลอยกับยายส่าย
ศรีประจันชว่าอย่าอนใจ
วันทองร้องดำไปอึ้งมี
งานการเข้าคำไม่นำพา
ลนลมมงดอชชา
ชาติอโกหกนกทงทุด
ยายกลอยยายส่ายนายขุนช้าง
รับลงจากบันไดในทนต์
ยายกลอยยายส่ายว่ากูชายหน้า
โคตรเคาเขาชุดเอาสุดใจ

ชานชาลกออกมานอกห้อง
แม่วองเรียกหานันว่าไร
แม่มิ่งอายหวลานหาตไม่
เป็นบ่าวไพร่บ้านช่องไม่นำพา
มันนำตบให้ลัมจมชหมา
มิ่งหลับตาเฝ้าประตูไม่ดูแล
อายชเรอนเห่าระเบ็งเซ่งเซ่
ปล่อยโคตรแม่มิ่งไว้ให้องครนึ่ง ๆ
วันทองดำวุ่นวายนงหนาง
นึ่งอยู่ดูจะองเอาหนักไป
ว่าบ้ายแล้วเราลายกมือไหว้
ที่สัญญากันไว้ให้รับมา
เหว่ยยายมว่าไรไปไหนหว่า
เสียงเฮฮาที่ไหนไปนึ่งพูด
หิวหตงกะลามาพร้าวชุด
อุมกุกุดตมกะทอตุตริด
ลูกจากหอกกลางเดินเร็วรี
ออกจากบ้านท่านศรีประจันไป
ท่นหาปรารณามาอีกไม่
ถึงเอาทองกองให้กไม่มา

ขุนช้างว่าไม่เป็นเช่นนั้นดอก
 ร้องบอกกับฉันเป็นมารยา
 หล่อนจึงชนโคตรแม่แน่นกระนั้น
 คงจะได้เป็นเมียอย่าเสียใจ
 ๑ ครานั้นจึงโฉมนางวันทอง
 โอ้อพ่อพลายแก้วแววตา
 วันพ้อม้วยมุตสุดชีวิต
 ลางร้ายก็ไม่มีให้แจ้งใจ
 เข่าว่านายตายไพร่ติดคุก
 สสารพัดขัดสนจนทุกตา
 แต่เกิดเป็นตัววันทองมา
 วันเมื่อส่งผัวตัวก็ไป
 โขขปลุกด้วยกันสำคัญไว้
 ถ้าพ่อแก้วตายวายวาง
 คิดคิดชนมาน่าเค้นแม่
 หลงไหลเชอพงอายุจึ่งไร
 ใ้อว่าอนิจจาวันทองเอ๋ย
 แต่ระกำซาใจไม่วายวาง
 มีผัวผัวอยู่สองสามวัน
 เมื่อวันจากหอกลอนาตา

วันทองแม่แก้วบอกเป็นปริศนา
 ว่าให้เชิญแม่เทพทองไป
 ว่าให้ไปหากันตามผู้ใหญ่
 หาทไหนไม่เหมือนแม่แก้วตา ฯ
 อยู่ในห้องโหยหวนละห้อยหา
 มรณาแน่นแล้วฤาอย่างไร
 เมียจะฝันสักนึกก็หาไม่
 บ่าวไพร่ไปด้วยไม่เห็นมา
 เมียทุกขเหลือที่จะตามหา
 ไม่รู้ว่าอยู่ชยานอย่างไร
 หาได้เข้าอยู่ชยาสักหนไม่
 จำได้อยู่แต่ว่าคลองบางลาง
 ถ้ากระไรจะดูพอรูปร่าง
 โขรักกลางตนนจะบรรลีย์
 จะสืบสาวดูให้แน่หาได้ไม่
 ยอมยกลูกให้เื้อขุนช้าง
 กระไรเลยแสนยากที่สุดอย่าง
 นใดสร้างกรรมไว้อย่างไรมา
 จากกันไม่ได้มาเห็นหน้า
 กำขบไวหนักหนาด้วยห่วงน้อง

ในจิตคิดว่าจะกลับหลัง
 ออกปากฝากข้ากับสายทอง
 พอสายทองย่องเข้าไปคนอง
 กอดคอสายทองร้องรำไร
 ๑ สายทองปลอบว่าอย่าร้องไห้
 พนองแนบหนานานาดานอง
 โอแม่วันทองของพี่เอ๋ย
 เพราะอายุขุนช้างจัญไร
 ลดเลี้ยวเกี้ยวสัดทงวอดบาน
 จนได้กับพ่อแก้วแววตา
 เพ็ดทลจะจงให้ทรงใช้
 เดียวนมม่นยงกว่าสารพัน
 เห็นจะเป็นเล่ห์กลอายส่อพลอ
 ให้หลงว่าพ่อพลายนนตายไป
 มันหมายความว่าตัวมันมีทรัพย์
 แม่เฒ่าของเราปกป้องดอง
 น้เวรกรรมจะทำอย่างไรดี
 แม่ผัวของเจ้าก้อยไกล
 อย่าเลยนะเจ้าเราจะไป
 ไปหาขรวดจกแดด

สั่งแล้วสั่งเล่าทั้งศรีราหมอง
 แล้วจึงไปจากห้องด้วยจำใจ
 นางวันทองเห็นหน้านาตาไหล
 นองไม่อยู่แล้วพอสายทอง ฯ
 ๒ ราคามุจใจเจ้ายงศรีราหมอง
 ร้องไห้สะอึกสะอื้นไป
 กระไรเลยหามีสลสังกิดไม่
 มันพอใจตัวเจ้าแต่รู้มา
 อายจันทาลคนนหนกหนา
 มันยังส่อเสียดว่าทุกสิ่งอัน
 จนร้องไห้แทบเทยมจะอาสัญ
 ว่าหม่อมพลายแก้วนนเชอบรรลย์
 เอากระดูกไล่หม้อมาสั่งให้
 จังได้มาขอแม่วันทอง
 มีเงินแล้วจะนับให้คล่องคล่อง
 เราพนองสองคนกจใจ
 จะหลบลิหนไปข้างไหนได้
 ไม่รู้แห่งหนไหนกาญจน์บุรี
 วัดป่าเลไลยกะจากบัพ
 ประเดยวันแม่ศรีประจันนอน

แม่อยู่ในห้องยาร้องไห้
 หาได้ใส่ขันตะวนรอน
 ออกมาจากห้องทั้งสองคน
 ถึงวัดเหยียบบ่ยมองเข้ามา
 เอาหมากพลูส่งให้กับเจ้าเงาะ
 ขววดามองบ่ยมองหน้าถามว่าใคร
 กมลสดขอให้ไขกัหาย
 เมื่อดวงพดชนเป็นกายกอง

๑ ครานนวันทองกับสายทอง
 ดินรอนรนเป็นพันใจ

เขาบอกเรื่องราวเป็นข่าวร้าย
 ขวรูปช่วยตามตำรา

๑ ครานนจึงทำนขวดากุ
 ยามสूरียามจันทร์ก็มันใจ
 ทกทายตามทยามครเนตร
 ผัวเอ็งมีชัยได้พารา

ได้ทั้งพลัดเงินทอง

หน้อยหนึ่งก็จะมาอย่าตกใจ

๑ ครานนวันทองกับสายทอง
 เช็ดน้ำตาปล่อยปล่อยค่อยสบาย

ว่าจะไปหาหมากกับพลูก่อน
 เร็นช่อนชุบชิบกระหีบตา

ผ่อนปรนลอบลงจากเคหา
 ชนกุฏขรวดาดด้วยทันใด

จึงประเคนขวดากุหาช้าไม่
 นึกได้หว่ารออ่อวันทอง

เป็นไรไม่สบายหน้าตาหมอง
 เองมาสองคนนี้ด้วยเหตุไร

พนองยกมอชนกราบไหว้
 ด้วยผัวไปดักพี่ไม่กลับมา

เขาว่าผัวฉันตายจริงฤา
 จะจริงเหมือนเขาว่าฤาอย่างไร

พิเคราะห์ห้จบบยามดูหาช้าไม่
 เห็นไม่เป็นไรก็ว่ามา

ใครบอกเหตุโกหกอย่าเชื่อหว่า
 ข้าศึกเป็นจุนวิจุนไป

ข่าวของผัวคนเป็นไหนไหน

เอ็งอย่าเชื่อใครใครไปวุ่นวาย

พี่น้องได้ฟังทุกซ้ไศกหาย

กราบลาผัวมาบ้านพลัน

ครนดงกชนบนเคหา

บอกแก่แม่เฒ่าศรีประจัน

ถนออกไปหาท่านชรวปู้

หม่อมแกวดทพกลบมีชัย

๑ ครานนท่านยายศรีประจัน

ทายตามยามเล่ห์เวลา

อวดว่าดแน่อแหลมลูก

เองอย่าพาซอเชอถือไป

เขาจะเก็บเอาไปเป็นม่ายหลวง

ไม่มีใครติดตามด้วยความจน

ออแก้วไซ้แม่ไม่รักใคร่

ชนช้างมันชั่วแต่กบาล

๑ วันทองได้ฟังคำแม่ว่า

ทอดตัวร้องไห้ไม่สมประดี

เห็นแต่เงินทองของเขา

ชรวปู้ทายมาว่าเชื่อนไป

ถึงคนไม่อายก็อายฉิ

ถึงจะชนยกให้ไม่ปรองดอง

เมอมดหมอทกททายว่าไม่ถูก

จะไปดูให้แน่แท้แก่ใจ

สองราปรตเปรมเกษมสันต์

ตามท่านทายนันทุกสิ่งไป

ท่านคว่าหาเป็นไรไม่

ได้ทรงรอบครวดวจนมา ฯ

สันหวัว่ากไม่เชอหว่า

มันจะสู้ตาเห็นได้อย่างไร

ลางที่มันหาถกสถินิดไม่

ก็พวกไพร่ดิดคูกอยุ่ทุกคน

จะกอดเข้าเหงาง่วงลงครางร่น

ผ่อนปรนเสียเถิดอย่ารำคาญ

มันบรรลยไม่กดบมาถงบาน

ถึงหัวล้านหัวเหลืองเครื่องในดี ฯ

ดังจะฆ่าตัวตายให้เป็นฉิ

แม่ว่าอย่างนกกจนใจ

หมูหมากก็จะเอามายกให้

แม่ไม่เอนดูแก่วันทอง

อายุสิบหกปีมีผัวสอง

ผัวของชายังไม่เป็นไร

โพธิ์ปลุกเป็นลำคณุนั้นเป็นใหญ่

ถ้าหม่อมบรรลยก็โพธิ์ตาย ฯ

๑ ศรีประจันต์ฮึดฮัดให้ขจัดใจ
 มึงจะให้กูก่อยพลอยวุ่นวาย
 ถึงต้นโพธิ์ต้นไทรจะไปสืบ
 แม่นว้ายยังย่นขุ่นขจัดใจ

๑ วันทองได้ฟังคำแม่ว่า
 แผลร่องกองไปไซ้พอด

เอากำเนิดเกิดใหม่ในชาติหน้า
 รอยกับเส้นกลับแต่นั้นไป

เห็นแต่สิ้นทรัพย์สัปดน
 จงฆ่าเสียให้ตายวายชีวิ

มันจะมาเมื่อไรอายหัวเกลี้ยง

แปร้นแปรดแผดเสียงเปรียงเปรียงไป กูไม่อยู่แล้วให้เป็นคน ๑

๑ ศรีประจันต์เห็นหรรษาไม่แระ

ขอค่อนเจรจาว่าซุกซน

ติดต่อวันทองร้องกรดกรด

ตะแคงพลิกหยิกซาให้หน้าใจ

วันทองไม่ร้องขอโทษตัว

อายขุนช้างผดกนกเคาแผน

๑ ศรีประจันต์หยิกเอาที่ผปาก

เขาเป็นเศรษฐีมั่งมีครั้น

อย่าว่ายียดยาวไปอธิบหาย

จะรักอยู่เป็นม่ายฤาอย่างไร

มิใช่ทางแก้คบหาไปไม่

กูจะให้ขุนช้างเสียวนั้น ๑

ทอดตัวโศกอาลัยกับท

ฆ่าตเสียเกิดไม่น้อยใจ

หาปวารณาเข้าทองเลยอีกไม่

แม่เซอะอะไรเป็นเช่นนั้น

จะเอาคนไปยกให้กับผ

ดอกชกหัวทอดตัวไป

กูจะเอาไม้เลียงลงให้ได้

๑ กูไม่อยู่แล้วให้เป็นคน ๑

โคตรแม่มึงกุดให้ป่น

ชนบนหอพลึงงงนั้นไป

เน่นดลงสี่ข้างผางใหญ่

แกหวดบายด้วยไม้จันเป็นแนว

ผดตายก็จะตายตามผดแกว

๑ เชอแถวหัวเกลี้ยงไม่เลียงกัน ๑

๑ อว้ายากมึงจะลายตลอดสิ้น

เขาจะตบเอาฟันมึงออกกอง

สินกระตางคางแข็งแก่งว่าชาน
ได้ขุนช้างไวเหมือนชุมทอง

๑ วันทองร้องไห้ไม่วายเถย
ที่จะตให้หยุดสุดกำลัง

ตนโพธิ์ปลุกไ้ไม่ไปดู
พรงันพอแจ้งแสงตะวัน

๑ ศรีประจันได้ฟังวันทองว่า
กลัวจะถูกคอดตายวันวายไป

เจ้าจะไปดโพธิ์กตามใจ
แม่ได้ลุ่มทองวันทองมา

วันทองได้ฟังคำแม่ว่า

ถึงแม่นพ่อแกวตายวายปราณ

เมื่อปากหมันแต่ขพัน

เหมือนเอาตัวไปขวางเสยกลางไพร แม่ไม่รักลูกแล้วฤาณา

ศรีประจันปลอบลูกให้ถูกใจ

แม่รักลูกแกวดังแหวตา

ดักตนอยู่แล้วแกวแม่อา

แทนอนกับวันทองทห้องใน

๑ ครานนจึงโถมเจ้าขุนช้าง

อยู่บ้านรำคาญใจไม่สบาย

หยาบชาสามานยอจองทอง

ร้องไปตไปไหหลังพิง ฯ

ดลงส่งเสยงไหคลุมคลั่ง

แม่ไม่ฟังแล้วไม่ฟังกัน

ข้าจะอยู่ทำไมที่ไหนนั้น

ตัวฉันจะลาแม่บรรลีย์ ฯ

นกส่งสารชนมาไม่ตได้

อย่าร้องไห้ไปเลยนะลูกอา

พรงันจงไปฟังแม่ว่า

จะชนชดลูกยาไม่ต้องการ

เสยแรงมารดาเสยคุณาน

จะชนให้โอหิวลานไม่ยอมใจ

ลูกจะนอนกับมันอย่างไรได้

แม่ไม่รักลูกแล้วฤาณา

แม่มีอยากยกให้อย่าพกว่า

จะชนใจลูกยาไปทำไม

ฟังคำแม่ว่าอย่าร้องไห้

ครั้นจะไปกลัวลูกถูกคอดตาย ฯ

ความสมัครกนางไม่ให้อุดหาย

ลอบมาบ้านท่านยายศรีประจัน

ไตยินเลี้ยงองค์หนึ่งห้อง
 แลวกลับยินยอมพร้อมใจกัน
 ขุนช้างฟังสั่งเกิดตำแหน่งท
 ครนลงบานเรียกหาพวกข้าไท
 ขุนช้างวางชนบนหลังช้าง
 ปรัดตมุ้งขามทุ่งนา
 ปลงช้างคทางสั่งเกิดได้
 พบโพธิ์ปลุกเรงไวเคียงกัน
 จับต้นกลางกระโศกโยกให้หนัก
 ด้วยพลายแก้วตั้งสัตย์ปฏิญา
 แด่ว่าตนโพธิ์ยังอ่อนนั้ก
 ไบหดเหี่ยวหยของดงต้องไฟ
 ๑ ครนรังส่วางกระจ่างแสง
 นวลนางวันทองมองไส้ภา
 ยายศรีประจันรองเรียกข้า
 ดูชาวปลาหมากพลุกจะไป
 เชี่ยพวกผู้ชายออกพายหัว
 แก่ลูกชนเหนบรวงดงจังกา
 วันทองกบยายศรีประจัน
 ออกเรือเกิดหวาชาอยู่ไย

แก่ดวงทองรองสนั่น
 จะไปตโพธิ์คำคณูทมนั้ใจ
 แลวรบรกลับมาหาชาไม่
 สั่งให้ไปผูกเอาช้างมา
 จอบเลี่ยมเตรียมวางมาหนักหนา
 พอรุ่งถึงท่าบางนางปล้น
 กรบขามนำไปชมชมมัน
 ไบนนเขยวพุ่มช่อุมดา
 เดชะอารักขะเษารักษา
 กันจอบเลี่ยมมีดพร้าให้ฉุดไป
 โยกหนักไบหล่นไม่ทนได้
 ขุนช้างกบบ่าวไพร่ก็กลับมา
 สุริยาแจ่มแจ้งพระเวหา
 วอนเตือนมารดาด้วยทันใด
 เร็วเร็วเข้าหาอย่าช้าได้
 เรือแพอยู่ไหนไปถอยมา
 แต่งตัวไวไวไอ้ชาติชา
 ดำนบกโคตรแม่ออกแซ่ไป
 ลงเรือพร้อมกันหาชาไม่
 ชาไท่ออกเรือพายเผื่อมา

คุ่มคิมกาวกายหายตามเพลง
ยกหายไม่ทันหันมาว่า
แต่กระดิกพลิกซากกรกน
หายเรือเบอใจเบ็นจะตาย
ศรีประจันรองด่านย่นดาชัน
ดีแต่จะไวเวเฮฮา

ประเดี๋ยวเบาประเดี๋ยวหนักขยักขย่อน โคลงเคลงจะนอนก็ไม่หลับ
เตียงกันออกเชื้อแม่ยิบ
รับเร่งตะเบ็งมากันกับวัน
วาดเรือเช่าจอดทอดไว

๑ วันทองไปถึงไม่อาบนา
เห็นใบโพธิ์ตกดอกตั้ง
ลมราบกราบลงกับตนโพธิ์
เมยเห็นเทยงแท่นแน้แก้ไข
โตตนหล่นลงย้งสดสด
แน้แล้วพ่อแก้วมรณา
เขาบอกข่าวให้ย้งไม่เชื่อ
พ่อไม่ได้อกลับมาเห็นหน้ากัน
เมยมศัตรูยรรอบข้าง
ถาแมนพ่อยุดไม่มีภัย

โคลงเคลงเตียงกันอย่างไรหา
ฟ้าผ่าเกิดเอ๋ยเคยชควาย
ไปชางนชางนนไต่ง่ายง่าย
ถ่อหายไม่ถนัดผลัดไปมา
หายไม่พร้อมกันอายชาติชา
กุपालงด้วยถ่อให้คอพับ

แกงับไม้ไล่เปรียงเตียงกันไป
ถึงบางลางพลันหาชาไม่
ชาไทอาบนาดำออดอง ๆ
ชนบกเดินรำไปจนถึง
รององหวดวงไปเร็วไว
โอพ่อพลายตายแล้วไม่มาได้
โพธิ์ใบเหี่ยวสลดลงหลากดา
เห็นปรากฏเทยงแท่นแน้นกหนา
เวราสั่งไรมาตามทัน
ทันเหลือย้งจิตคิดอดกลืน
นับวันแต่จะชำระกำใจ
อายขุนช้างแลเป็นศัตรูใหญ่
จะคุมครองน้องได้สารพัน

ถึงศัตรุดิทรายไม่หน่ายแหนง
ทนจะได้ใครบองกัน

แต่ยังไม่รู้เห็นเลยสักอย่าง
ชีวิตเมียไม่รอดเห็นวอดวาย

อยู่ไปไอขุนช้างจะเพียรขอ
ร้องไห้จนชลบสไป

ล้มลงตรงใต้ต้นโพธิ์กลาง

นานนานนอนใจเหงอไหลซิก

๑ ครานันทานยายศรีประจัน
คิดคิดผิดใจไม่เห็นมา

กลัวจะผูกคอต้มก้มคอตาย
เห็นลูกนอนชลบสไป

เห็นนางแน่นิ่งไม่ตึงกาย

นาตาอาบหน้าอยู่ฟูมฟอง

วันทองเอ๋ยแม่วันทองเอ๋ย

อเด็กเร็วหวามาช่วยกัน

บางเขาหนุนหลังบางร้องไห้

กตหวางควไ้ให้ล้มตา

ทช้าตะไกรไม่ต้อง

เต็มทหุนกหนานหาชาวเรา

ดั่งกำแพงเพชรเจ็ดชนกน

แม่ศรีประจันเหมือนหลักปักชควาย

ยังยกให้ไอขุนช้างเสี้ยง่ายง่าย

พ่อตายคนเดียวเมียเปลี่ยวใจ

เมียจะตายตามพ่อหาอยู่ไม่

ยังแต่หัวใจอยู่กริก

ปมจะตายกายนางไม่กระดิก

แน่นิ่งอยู่ไม่พลิกซงกายา ฯ

ลูกสาวไปนานครันคอยหนักหนา

ไม่รู้ว่าจะเป็นประการใด

แกว่นวายตามมาหาช้าไม่

ตกใจเขากอดเอาวันทอง

ใจคอเกหายร้องเรียกก้อง

กอดลูกร้องไห้อกใจตัน

ไม่ออ้อออกมาเลยเรียกตัวสั้น

ช้าไท่ทงนนกวิ่งมา

นวดคลำขยำไปบับสองขา

ศรีประจันร้องว่าแต่เบาเบา

มือถอมะกรูดจ้องอยู่เปล่าเปล่า

กตหวแม่ดินเขาออออกมา

ศรีประจันเข้าปลอบหอบลงเรือ
วันทองเห็นด้วยมีวตา

ไอ้พ่อร่วมห้องของเมียเอ๋ย
ควดาบหายเสียดอยเซียงทอง
อาภัพเกิดมาชะตาชั่ว

จะเอาเม็ดกรวดคอดตามพ่อพลาย

ไอ้พ่อเจ้าประคุณของวันทอง
ทั้งเมียเสียดรักทุกสิ่งอัน

ถึงกระไรได้ฟื้นแต่สักคืน

เห็นแต่กระดกใส่หม้อใหม่มา

ครั้นจะว่ามีไข้ก็ใจกรง

เพราะอายขุนช้างมันจัญไร

ไอ้ว่าอนิจจาวันทองเอ๋ย

เกิดมาอาภัพสารพัน

อยู่มากับแม่จนมีเรือน

จะอยู่เป็นคนไม่พัวอาย

ผัวตายทางไกลไปไม่ถึง

สุดจิตที่จะคิดประการใด

๑ ศรีประจันส่งสารรำคาญใจ

กอดวันทองร้องไห้ในนาวา

อายเด้อคำพายออกจากท่า

โศกาครวญคร่ำมาตามคลอง

ไม่ควรเลยที่จะพราดไปจากห้อง

ตัวของน้องนักรักตาย

มีผัวประเดี้ยวหนึ่งก็เบ้นม่าย

หมายเกิดชาติใหม่ได้พบกัน

พ่อทงเรือนทงห้องไปสู่สวรรค์

แต่เปลวไฟก็ไม่ทันจะพาดดา

พอแทนคุณพ่อพลายก็ไม่ว่า

เมียเห็นเวทนาเป็นพันไป

จะสำคัญว่าจริงก็ได้

ถาคณอนเอามาให้จะเชือกกัน

กระไรเลยวิบากจริงทุกสิ่งสรรพ

แต่ยังน้อยน้อยนนักพอดาย

ไม่ล่วงวันทนเดือนก็เบ้นม่าย

อายนิบหายรบกวนจนบ่วนไป

เมียห้ามที่พึงแห่งไรไม่

เหลืออาลัยเมียแล้วพ่อแก้วตา

นาตาหลังไหลลงอาบหน้า

ไอ้ว่าพ่อพลายมาตายไป

เลยร้องไห้ไหลเลือดเพื่อรำพัน

เมื่อยเคยปรนนิบัติไม่ขัดใจ

เมื่อยจะตายตามผัวกลัวผลโลก

จะโจนน้ำให้ตายไปตามกัน

เมื่อยจะเชือดคอตายเสียหลายครั้ง

จะผูกคอกหาเชือกมาเตรียมไว้

ไอ้พ่อออพิมของเมียแก้ว

จงคิดแล้วคิดเล่าเผารรอก

แล้วแกกลับหวนระลึกนึกขึ้นได้

นี้จะทำอย่างไรเล่าออกอา

วันทองฟังแม่เพื่อละเมอว่า

ศรีประจันนั่งงกตอกใจ

คิดคิดขมมาน่าแค้นใจ

เขาเลยงกกันแก่เฒ่ากับเหยาเรอน

นเนอแท้ว่ากรรมมาทำเชญ

มาอยู่กับวันทองได้สองวัน

มีศกเซียงทองต้องไปทัพ

ออกปากฝากพิมพิลาไลย

นางพิมร้องไห้พิไรว่า

ทงแม่ลูกพมพองนองนาตา

ถึงผัวชวญของแกทตกษย

รบกินไก่ต้มปลาร้าไม่ราวัน

กลัวหายใจไม่ออกเมื่ออาสัญ

ก็กลัวจะเข้มนั้นจะคาบไป

แต่รอรังกลัวเจ็บไม่เชือดได้

เชือกก็ใหญ่กลัวจะรัดมัดตนคอ

ตายแล้วกลัวจะไปไม่พบพ่อ

กระไรพอยู่ไปให้ชรา

ออพลายแก้วแววไวตายแล้วหวา

อนิจจาออพลายมาตายไป

ยังไศกาสะอัสสะอนให้

แกแผลอไผ่รำพันด้วยพินเพื่อน

หัวอกใครเช่นนั้นไม่มีเหมือน

เพื่อนทุกขเพื่อนยากไม่จากกัน

เผอิญเป็นไหวโยคไศกศัลย

ยังไม่ทันจะรู้ว่าอย่างไร

แม้อยงรบถอยคำจำไว้ได้

ด้วยเจ้าหมายใจจะกลับมา

ศรีประจันบ่นพร่ำรำพันว่า

จนเรือจอดทอดท่ายังอาลัย ๆ

๑ ครานันจึงโหมนางสายทอง
เปิดหน้าต่างเห็นเรือจอดบนใด
วันทองร้องบอกกับสายทอง
โพธิ์กลางบางใบแทบไม่มี
สายทองฟังน้องกตกใจ
พี่น้องร้องไห้กันสองรา
สายทองปลอบว่าอย่าร้องไห้
สายทองประคองเข้าห้องนอน
สายทองว่าพนม้นหมาย
ซรวจตแจ้งไม่แคลงใจ
เมื่อครรงวันทองน้องเป็นไซ
ผลตขอเสียใหม่สบายดี
ซึ่งตนโพธิ์กลางนั้นใบร่วง
ก็กรังว่าขุนช้างทำจัญไร
สอพลอขอแม่แม่ให้บัน
เถียงกันองบ้านกับมารดา
รุ่งขึ้นอายุจัญไรไม่เห็นตัว
วันนเมื่อเย็นพเห็นมน
จงส่งบทความไว่ก่อนเกิดแม่
มาตรเม้นหม่อมแก้วเขอล้มตาย

อยู่ในห้องได้ยินเสียงร้องไห้
วิ่งลงไปหาน้องด้วยทันที
หวนองขาดเดจจริงแล้วพ
สองตนยังดประจักษตา
กลังเกลือกเสือกไปไม่เงยหน้า
อยู่ในนาวาจนรอนรอน
แม่เอ๋ยชนไปบนเรือนก่อน
ว่าวอนพุดจาด้วยอาลัย
ว่าหม่อมแก้วยังหาตายจริงจริงไม่
ตทไรไม่ผิดแต่สักที
ถ้าไม่ได้ซรวจก็เบ็นผี
วานชนนเธอยังว่าไม่เป็นไร
เห็นจะเป็นคนลวงหาเชื่อไม่
อายหัวโล้มนเอาหม่อกระตุกมา
วันนเราด่ามันหนักหนา
วอนว่าจะไปดูโพธิ์สำคัญ
อายชาติชวทำโพธิ์เบ็นแม่นมน
มาแอบอยู่ด้วยกนทงบาวนาย
เห็นแน้เหมอนจิตพคตหมาย
ลางรายก็จะมลักลึงอน

วันทองว่าพวักเห็นจริง
คิดคิดยงวิตกอกใจตัน

๑ ครนรุ่งชนชาวรอบขอบฟ้า
วันทองคนดากอวารณ
ถึงหม่อมแก้วตายจริงฤาหาไม่
แต่ผู้รักยังไม่ได้ครอบครอง
มาตรแม้นหม่อมแก้วรอดกลับมา
จะเอาของหม่อมแก้วแหวไว
วันนี้จะไปวัดป่าเลไลยก์
หมากพลูยังมีในชว
ว่าแล้วไปหาศรีประจัน
บदनผดลูกกับบรรลย
ผ้าผ่อนของหล่อนทเหลือไว้
เงินทองเสื่อผ้าสารพัน
การบุญสุนธรรมแม่ไม่ว่า
ของผของต่างเอาไวโย
วันทองฟังว่าก็ชดใจ
เขาทองจตของออกกองวาง
ครนแล้ววันทองกับสายทอง
ครุหนึ่งถึงวัดป่าเลไลยก์

แต่คิดกริ่งใจน้องยังนึกพรน
สะท้อนอนจนหลับกับทนอน ๑
สักณากกองรองสลอน
ปรบทุกขปรบร้อนกับสายทอง
จะอาลัยอะไรกับข้าวของ
น้องนุกจะอุทิศทำบุญไป
ข้าวของก็คงหามาได้ใหม่
ทำบุญส่งไปให้หมดตัว
ทั้งจะได้ไล่เลี้ยงกับท่านขรว
ทูนหัวช่วยพาให้เข้าไป
รำพันบอกความสะท้อนให้
จะลาแม่ออกไปยังวัดพลัน
เอาทำบุญส่งไปให้ผวณ
ศรีประจันว่าไปเถิดแม่ไป
เจตนากรวดน้ำส่งไปให้
ถมไปเงินทองของขุนช้าง
สะบัดหน้าลไปจากหอขวาง
พลางเรียกข้าคนให้ขึ้นไป
พนองเดินมาหาข้าไม่
ชนบันไดไปหาท่านอาจารย์

ขวัญแลดูเห็นวันที่ทอง
ร้องไห้ร้องห่มออกชมชาน

๑ ครานนวันทองกับสายทอง
ฉันทุโพธิ์ทพิษฐานไว้

ครั้นจะว่าหม่อมแก้วไม่บรรลย์
ชาวของทงนทเอามา

มาตรแมนฉนวนรอดตลอดมา
แต่ลวันของหม่อมแก้วแววไว

๑ ขวัญได้ฟังหวัระระว่า
ทำบุญส่งไปอย่าใดกลัว
ว่าแลวหยิบผาทอย่างด
ผาผนอตลดตดขไป

แล้วแก้งว่ากับวันที่ทอง
พิษฐานให้ผัวมาเร็วระ
วันที่ทองหวัระระทงนาคา
ถ้าผัวนั้นไม่ม้วยชว

จริงจริงฤาหว่าว่าให้แน่
ในเดือนนี้มีมาตามัดนัด

๑ ครานนวันทองกับสายทอง
ทาทายพนันมั่นคงจริง

เอะอะไรชนของอลหม่าน
ทบ้านใครเขาว่าเป็นอย่างไร ๗

พนองยกมือชนกราบไหว้
ไบรวงหล่นไปประหลาดตา

ก็กริ่งใจเห็นผิดอยู่หนักหนา
หมายว่าจะอุทิศทำบุญไป

ชาวของคงจะหามาได้ใหม่
ทำบุญส่งให้จนสิ้นตัว ๗

จริงฤาหว่าเองคิดมิใช่ชั่ว
ช่วยผัวให้มาจงไวไว

ห่อคัมภีร์หม่อมพระทรงเครื่องให้
เงินทองเอาไวจะสร้างพระ

ของเอ็งโมทนาเอาเถิดหนะ
ขอให้ได้ปะกันพรั่ง

เจ้าคุณชาว่ากระไรเมื่อตะก
จะบนปลุกกุฎถวายวัด

กูจะแก้มาให้ไม่เคืองขัด
จงเอาไฟเผาวัดกูจริงจริง ๗

พนองได้ฟังขวัญทุกสิ่ง

ค่อยสบายหายกรงบรรเทาทุกข์

ทั้งพวกชาติไทยตามนา

ได้ฟังข่าวว่าก็เป็นสุข

คอยเส้อมสร้างไศกเศราบรรเทาทุกข์ พนองลาลูกครรรโลมา

ครนมาถว้เรือนเขาหาแม่

ชาติไทยแซ่อยู่พร้อมหน้า

เล่าตามถ้อยคำท่านขวัญดา

ศรีประจันรองว่าไม่เชื่อใคร

ขวัญดาแกล่เห็นกับสินบน

ชาวของเอ็งขนเอาไปให้

สอพลอพูดพอให้ขบใจ

กูไม่เชื่อใครใครสักนิดเลย ฯ

ตอนที่ ๑๒ นางศรีประจักษ์นางวันทองให้ขุนช้าง

๑ ครานนจงโถมเจ้าขุนช้าง
สั่งบ่าวเหล่าช่างชำนาญเคย
พอกช่างบ้างเลื่อยบ้างถาก
หอใหญ่เท่าห้องทองกระดาน
พอกผู้หญิงแซ่แบ่งทำขนม
ทงมะพร้าวなたาลหมากพลู
ขุนช้างนับวันไวใกล้เวลา
มาบ้านศรีประจักษ์ในทันที
ลูกมาหารอคุนแม่เจ้า
เอาไปถวายวัดเสียยิ่งแล้ว
อันหอของลูกนี้โตใหญ่
ราวกับวิมานทองของพระอินทร์
ชะหอห้องของลูกข้าโตใหญ่
จะเอาอะไรบอกไปอย่ารังรอ
หอเก่าจะเอาไปปลูกวัด
หอใหม่ใหญ่โตสมหน้าตา
ว่าแล้วท่านยายศรีประจักษ์
ประโลมปลอบวันทองให้ต้องใจ
ความสมัครรักนางไม่เชื่อนเคย
ปรุ่หออเร็วเหวี่ยงให้ทันการ
ไปกปากโผ่ผ่องห้องบ้าน
เท่าวิหารจึงจะสมกับใจ
ชอกลวยอ้อยส้มลูกชมพู
ไก่หมกปลามามากมี
จิงจวนศรีพระยาเป็นพี่
แจ้งคิดว่าการนั้นเตรียมแล้ว
จะขอร่อหอเก่าของพลายแก้ว
จะได้แผ้วถางถางพื้นแผ่นดิน
หาทโหนดไม่เหมือนของลูกสน
ศรีประจักษ์ได้ยินหัวเราะงอ
ชอบใจสนิทแล้วอพ่อ
ปลูกหอให้ตึกเกิดลูกอา
ก็ตามแต่ถนัดแม่ไม่ว่า
รับวันชนมาอย่าอนใจ
ลูกมาหาลูกพลันพลาจปราศรัย
จะมีให้รักกลมารยา

ลูกเอ๋ยแม่คิดไม่รู้แล้ว
 จะตายจริงๆจะรอดตลอดมา
 คิดว่าหอห้องของเจ้านั้น
 เดชะบุญผิวเจ้าไม่บรลัย
 เอาไปถวายวัดปลุกกุฏิ
 ถ้าผิวมาปลุกใหม่ให้ใหญ่ครั้น
 ๑ ครานวันทองเจ้าหลงกล
 หนีหน้าตอบมาในทันใด
 เอาไปปลุกกุฏิฤๅศาลา
 สุดแต่ใดก็ผลลบุญ
 ศรีประจันพึงลูกก็ถูกใจ
 บอกขุนช้างพลันมีทหน้า
 มันหารุกกลของแม่ไม่
 ไซ้ให้แต่บ่าวกับพวกพ้อง
 ขุนช้างฟังว่าก็ดีใจ
 สั่งบ่าวเร็วหาอย่าช้ามื่อ
 ฝ่ายว่าท่านยายศรีประจัน
 พ้องกับบ่าวเจ้าขุนช้าง
 เร่งรีบชนออกไปนอกบ้าน
 กองเรียงถวนทั่วทุกตัวไม้

ส่งสารออกแถวเป็นหนักหนา
 ไม่รู้ว่าจะเป็นการใด
 เอาทำบุญสุนธรรม์ส่งไปให้
 กลับมาปลุกใหม่ก็เหมือนกัน
 กุศลจะมีเป็นแม่นมั่น
 จอมขวัญแม่ว่าประการใด ๆ
 แแบบยลของแม่หารู้ไม่
 เหมือนลูกคิดไว้เจียวแม่คุณ
 ลูกก็โมทนาไม่ว่าคุณ
 จะได้ช่วยเจ้าประคุณให้รอดมา
 รับลูกออกไปจากเคหา
 ว่าแม่ดวงม่นอวทอง
 เจ้าจงรีบไปจากบ้านช่อง
 พ้องชวนกันมาช่วยรื้อ
 รับลูกออกไปไม่้องอ้อ
 รื้อหอไปถวายท่านวัดกลาง
 จดแจ้งของพลันไว้หอขวาง
 วางเขารื้อหอแบกเอาไป
 ถวายท่านวัดกลางหาช้าไม่
 แล้วพากันกลับไปยังบ้านพลัน ๆ

๑ จะกล่าวถึงท่านยายทองประศรี อยู่กาญจนบุรี เขาชนไก่ นั้น
 คอยทำลูกชายมาหลายวัน
 ส่งสารออกพิมพ์ลาโดย
 เมื่อแรกจากกันวันจะมา
 นี้จะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้
 พรุ่งนี้จากจะลงไป
 คิดแล้วส่งเหล่าบ่าวชา
 เองไปผูกควายทเทาด
 กูจะไปเยี่ยมลูกสะไภ้
 แล้วส่งให้อหอบกบอเทยน
 ว่าแล้วกเขาไปหลับนอน
 ลูกชนล่างหน้าหาหมากพลู
 ประทุกแล้วกชนเกวียนพลัน
 ตะวันเที่ยงหยุดนอนแต่ด่อนไป
 ถึงบ้านไม่เห็นหอลูกชาย
 ยางชนบนเรือนด้วยฉับพลัน
 บ่าวเอาเชยนมมากออกมาตง
 ศรีประจันบอกว่าครานขบ
 พุดพลงน้ำตาแกหลังไหล
 เคราะห์รายทุกสิ่งจริงแล้วยาย

นานครั้นไม่เห็นเจ้ากลับมา
 จะตั้งใจคอยอยู่หนักหนา
 ก็ไศกเศร้าไศกาด้วยอาลัย
 จะได้อยู่ๆจะตรอมผอมไซ้
 เยี่ยมมอพิมพ์ลาโดยดลัท
 จดแจ้งเรวหว่าให้ถวนถ
 วันรุ่งพรุ่งนี้ให้เทียมเกวียน
 มั่งอย่าให้สำนบกจกถูกเขย
 เฒ่าบ้านมั่งอย่าเบยงลวงกนก
 พอรุ่งแสงทินกรชนครุคร
 แล้วตรวจดูคนชนของไป
 ผายฉับรบมาหาชาไม่
 สองคนเข้าในเมืองสุพรรณ
 ทองประศรีใจหายให้หวาดหวน
 ผ่ายยายศรีประจันมาตอนรบ
 ทองประศรีลงนั่งกระแทกบับ
 ออกแหวไปทัพกล่มตาย
 มาทงให้ลูกสาวเป็นม่าย
 ออพิมพ์กเจยงตายไม่เป็นตัว

ต้องผลิตขอให้มันว่าวันทอง
 ครนวันทองหายคนพอพันตัว
 ร้องให้ชอนอกทุกเวลา
 ผ้าผ่อนสารพัดตัดทำรง
 ผ่ายขายทองประศรีได้ฟังว่า
 นี้โครมาบอกออกความขัด
 ลูกข้าตายอยู่เมืองลาว
 กับน้องพวกไพร่ไปกับมัน
 ศรีประจันว่าไพร่ทเหลือดตาย
 ชนข้างเขาไปในพารา
 แต่กระนั้นวันทองยังไม่เชื่อ
 ได้ดูโพธิ์พินฐานเห็นจริงจัง
 ๑ ครานันจงโฉมนางวันทอง
 เข้าเย็นไม่เป็นสุขทุกเวลา
 ผุดลุกจากห้องย่องออกมา
 เตชะบุญคุณแม่มาถึงไว
 ชนข้างมันมาว่าขุนวาย
 สอพลอขอแม่แม่ปรองดอง
 ขวาวดาดป่าเลไลยก์
 หม่อมพลายไม่ตายวายชวัน

ค่อยผูกมอ้งชนได้เพราะท่านขวัญ
 ได้ข่าวผัวตายเล่าเศร้าหนักลง
 จวนเจียนจะเป็นบ้าว่าไหลหลง
 หอทางรอสั่งถวายวัด
 ผูกคณวหน้าให้เคืองขัด
 สารพัดไม่จริงทุกสิ่งอัน
 ขาวคราวคงจะมามาบางนั้น
 ยังไม่ทันเห็นใครกลับลงมา
 ขุนวายติดคุกอยู่หนักหนา
 ได้ข่าวเขามาเล่าให้ฟัง
 ลงเรือรีบไปดังใจหวัง
 ไปก็บังเหต้วงประจักษ์ตา
 เศร้าหมองโศกสร้อยละห้อยหา
 รู้ว่าแม่ผัวมากดใจ
 นงไหวนาตาลงหลังไหล
 เจียนจะไม่เห็นใจของวันทอง
 แทบจะผูกคอตายอยู่ในห้อง
 ยกย่องยอมให้เป็นเมียมัน
 ว่าชนะศัตรูเป็นแม่นมัน
 ข้างแม่ศรีประจันไม่เชื่อฟัง

ขุนช้างนังงานแรมสามค่ำ

จะหลบหลหนีไปแต่ลำพัง

เดชะบุญคุณแม่พอมายัง

โปรดหัวแกงนให้พ้นภัย

๑ ศรีประจันพึงลูกก็ขัดใจ

อจองค์ห้องแม่แก้ตัวด

น่อยฤช่างพิไรไล่เอา

อายมากฝากกระตุกมาให้เรา

บอกว่าพลายแก้วไปทพี่ตาย

กุนคิดส่มเพชเวทนา

เก็บเอาไปเป็นม่ายอยู่ในวัง

ขุนช้างเขาช่วยบนให้พ้นทุกข์

มันจ้คงค่อยคลายหายโทษทัณฑ์

จะอยู่กาญจนบุรีคิมึงไป

๑ ทองประศรีพึงว่ากขัดใจ

ดูอคนใจเบาเฒ่าหัวงู

สุดแท้แต่มาล่อก็พอใจ

ถ้าออกแควมาได้ไม่ม้วยมรณ์

ศรีประจันร่อว่าแม่เจ้าเอ๋ย

ถงมนตทพกลบมชย

ลูกควรญคร่ำไม่มทจะหวัง

สุดกำลังด้วยไม่รู้ทจะไป

เหมือนหนึ่งขบลูกชนมาได้

ลูกจะไปอยู่บ้านกาญจนบุรี ๗

คมันช่างพูดได้ไม่บดดี

กมิตให้อายกตเอา

ถามงไม่รูบางดอกเล่า

ขุนช้างเขาจ้ช่วยรับเอามา

นิบหายม้วยมุดสุดสิ่งซาร์

เขาจะจกหัวคร่ำไปทนทุกข์

คมขงเขาเย็นไม่เป็นสุข

เงินทองเขาจกงานเจ้อไป

กจ้งผ่อนผันยอมยกให้

กมิไล่เอาด้วยไม้มิใช่กู ๗

ชะช่างพูดได้ไม่เข้าหู

ช่างไม่สับส้าวดูให้แน่นอน

ยกลูกสาวให้เสียร่อนร่อน

นจะคิดผันผ่อนประการใด

อย่าถ้อมไปเลยหามาไม่

กจะพึงอะไรได้กับมัน

ยายทองประศรีได้ฟังว่า
เป็นโรครัดแล้วใดตุกัน
ว่าพลางทางลงจากเรือนมา
ปะตัวพันโชติกำนันแดง
พลายแก้วลูกชาอาสาทัพ
อแม่เฒ่าชุกชนพันกำลึง
ช่างไม่ลืบลูกให้รู้ข่าว
คงจะเกิดความใหญ่กันมากมาย

๑ ครานั้นพันโชติกำนันแดง
เขาอาสาไปท่พระบราชการ
จำจะไปว่ากล่าวเสียให้งาม
จะได้พ้นความผิดติดตัวเรา
ครั้นถึงบ้านท่านยายศรีประจัน
นั่งตมเตยงดงสั่งสนทนา

พลายแก้วเขาดีอาสาทัพ
ยังมีใครรู้เห็นว่าเ็นตาย
ซึ่งจะยกลูกสาวให้มิดู
นวยเกิดถอยความลามลวน
ศรีประจันว่าพ่อเอ๋ยอย่าพักว่า
จะเกิดเหตุอย่างไรก็ไม่กลัว

เจ็บใจหนักหนาโกรธตัวสิ้น
เล่นมันจนหัวโตนกำแพง
หาพินนายบ้านตามตำแหน่ง
ชี้แจงความเล่าให้เขาฟัง
ยังไม่ทันได้กลับอยู่ภายหลัง
เชื่อฟังคนยุวามันตาย
ยกลูกสาวให้มิดูเสียง่ายง่าย
ขอเชิญนายไปด้วยช่วยเป็นพยาน ฯ

ฟังแจ้งทองประศรีมาว่าชาน
ต้องเป็นภาระชुरะของตัวเรา
เมื่อไม่ฟังก็ตามความคิดเขา
ว่าเท่านั้นแล้วกริบมา

ชวนกันชนไปบนเคหา
พันโชติจึงว่านเเนะยาย
รับส่งตรัสใช้เบ้นมากหลาย
จะดวนทำวุ่นวายไม่บังควร
พิเคราะห์เหตุให้ตถถวน
จะต้องถวนหาเจ้าให้สิ่งตัว
ลูกชาคงจะให้มิดู
เงินทองรดหัวให้มันไป

คนทุกวันนี้จะให้ใคร
ถามมาตรแมนไปทั้ทุกลมมชย

๑ ท่านยายทองประศรีได้ฟังว่า
เป็นโรเป็นไปไต่ดกัน
แนเ่ยอยายศรีประจัน

เพราะกัสมักรรกลูกชาย
มันพังรูลึกเป็นเด็กหนุ่ม
หลงรักวอนวิงเอาจริงจัง
ถึงเเองจะพรากจากอพลาย
ด้วยพิษพันขุมมันไม่น่าจะอาลัย
ว่าแลวกลงจากเรือนพลัน
ศรีประจันฉวยไม้ไล่ต้อนต
ทองประศรียอຍุตตุดชิงกัน
พวกศรีประจันมากลากชนเรือน

๑ ครานนจงเจ้าขุนช้างลาน
จัดแจงรวบร้อนไม่นอนใจ
ครนถงบานท่านยายศรีประจัน
พันศรราทยาศรพระยา
พันทชุดดินดงเส้าหมอ
ปรับพันตติฝ้าเชาฉบพลัน

ถึงหาไม่วามแกล้งเสกไล่
ก็จะพังอะไรไต่กับมัน ๆ

เจ็บใจหนักหนาจนตัวสั่น
ฉับบอกกล่าวทันทงสองนาย
กูว่าเทจอย่าให้ทันตะวันบ้าย

อพลายกห้ามมันไม่ฟัง
กลดกลุ่มไม่คิตดูหน้าหลัง

กูจ้งเซซ้งมาตามใจ
กห้ามความเสียดายสักันิดไม่
นซ้งตายว่าไวพ้อเป็นท

วันทองวงถลันตามทองประศรี
นุดวันทองรชนบนเรือน
ศรีประจันเรียกขามากล่นเกลื่อน
ทองประศรีหนาเอนโกรชกลับไป ๆ

ครนถงวนนดงานหาชาไม
สั่งบ่าวไพร่ไหชนเครื่องหอมมา
พวกพองพวมกันเป็นหนักหนา
ขุนช้างกมาพวมเพรียงกัน
ยกเครื่องเรือนต่อขมิขม้น
แลวมุ่งหลังคานนทันท

ฝ่ายว่าท่านยายศรีประจัน
กับชาวของหวานลวนดัด

นางวันทองมองเห็นหอขุนช้าง
เพื่อพร่ำรำคำเป็นบ้าใจ

ขุนช้างปลุกหอสำเร็จพลัน
ครั้นถึงบ้านพลันทันท

๑ ครานันท่านยายศรีประจัน
ครู่หนึ่งถึงวัดป่าเลไลยก์

เอาหมากพลูเข้าประเคนทนต์
ด้วยลอแก้วนาคายวายุปราณ

๑ ครานันท่านชวตาจุ
ออกแควยงไม้ตายวายุวาง

รู้แน่แล้วฤๅความันตาย
ฟังคำรุบว่าอย่าเบาใจ

ศรีประจันฟังว่าก็ขัดใจ
หลงเพื่อพูดไปไม่จริง

ชวตาจุว่าดูเถิดศรีประจัน

กูนี้มีไ้การก็เป็นการ
เมื่อไม่ฟังรูปหามก็ตามใจ
รูปกลวออแก้วม้นกลับมา

จัดสรรของเลี้ยงไวถวนถ
เลี้ยงกนอมทงบ้านไป

ใจนางแทบจะคลั่งนั่งร้องไห้
แข่งชกส่งไปไม่ไยดี

ลาท่านศรีประจันมาจากที่
เตรียมขนหมากองมอยู่ถวนไป ๑

กับบ่าวฉันทมาหาชาไม่
ชนบันไดไปหาท่านสมภาร

ว่าวันนั้นมนต์สวดมนต์บ้าน
จะทำงานวันทองกับขุนช้าง ๑

ฟังคฤปิรติเห็นผิดอย่าง
งดพลาถฟังรูปก่อนเป็นไร

ปลายม้อมันจะเกิดเนื่อความใหญ่
เห็นจะไม่เป็นผลดอกกระมัง

เจ้าคุณนี้จะไรพลอยบาหลัง
เชื่อฟังไม่ได้ไม่เอาการ

มางกนั้เจรจว่าชาน

ด้วยออแก้วม้นเป็นหลานได้เลี้ยงมา

นิมนต์ต้องค่อนไปเกิดดกกว่า
มันจะว่ารู้เห็นพลอยเป็นใจ

ศรีประจันลาแลวลูกเก็ก
แล้วแหวะวัดพลบลำดับไป

๑ ครานนท่านยายเทพทอง
สังฆาตาทอคือเป็นเอ็น

เขียนบอกยายกลอยกับยายสาย
ตะวันส่องอยู่แล้วจะได้ไป

๑ ครานนยายกลอยกับยายสาย

พวกแต่งเด็กจัดแจงแต่งกันนว

ยกขนมมากเอกหงส์ขึ้น

ลวนร่นสาวชาวส่วยสะอาดตา

ให้หามโหรีทศยอต

ได้ฤกษ์เอิกเกริกแล้วยกพลัน

ครันมาถึงบ้านท่านศรีประจัน

ตามลหวล้านทะยานไป

เถาแก่แก่เงินออกยื่นให้

ขนมมากตงเคียงเรียงกันมา

เถาแก่ทเรอนกตอกรบ

ทงหมุ่ไก่เหล้าเข้มเต็มขวดกลม

ทุนสินเงินตราผ้าไหม

เถาแก่สองข้างต่างสนทนา

มายังวัดกลางหาชาไม้

นิมนต์ให้สวดมนต์เวลาเย็น ๗

จัดของขึ้นหมากข่มกัเขมน

ช่วยกันวงเต็นบ้างเป็นไร

จนจะบายแต่งตัวหาแล้วไม่

แซ่เขื่อนอยู่ทำไมไม่แต่งตัว ๗

ผลัดผาควนวายแล้วหวหวั

พร้อมทวชนหมากยกออกมา

เลือกสรรเชอสุดทมหนา

แต่งตัวเต็มประดามาด้วยกัน

ระนาดฆ้องหนังหอนอดเส่นารลัน

เลียงสนั่นออองคะนังไป

ให้ร้องฆ้องลั่นอยู่หวั่นไหว

บีดประตุมิให้ใครเข้ามา

แก้งเบตให้ไปบนเคหา

เถาแก่น้ำหนาชนนงพรม

จิ้งนั้บไต่เตียบใหญ่ใส่ขนม

กลวยส้มรอยสิ่งตามสัญญา

เอาออกนั้บรับใส่ไต่สามชา

ชนของเข้าเคหาด้วยทั้นใด

แถมพยกให้ตามทำนอง
เลี้ยงด้อมหน้าสำราญใจ

เอาข้าวของคาวหวานมาตั้งให้
เถ้าแก่กลับไปโดยนับพลัน ฯ

๑ ครนรอนรอนอ่อนแสงพระสุริยฉาย ขุนช้างแต่งกายหมั่มหมั่ม
อาบนํ้าสดฉาแล้วทาจันทร์

พอกพูนขนอกรกรงวัง

จะแต่งตัวไปให้เต็มประดา

หยิบกระจกยกมาประจงตัง

ซมอะไรเหนียวเหมือนเคียวตัง

เผ้านั่งเวยนมองสองตงเงา

กูแค้นใจกับไอหนวดนี้ยวดยง

โยไม่วางขนไปงอกบนหัวเล่า

มาเกล้งชนทคางเป็นครึ่งเครา

ยังโกนมนยงเอาหนกขนมา

ส่วนผมบนกบาลสล้านเกล้ง

มันหลิกเล้งกันไปให้ชายหน้า

แล้วนุ่งยกอย่างดมราคา

พึงชอหามาได้แต่ในวัง

ห่มถ่านอย่างคัสสะอาด

เข้มขัดคดราคากว่าสิบข้ง

ลงจากเรือนเดินมาเก้ง

บ่าวไพร่ตามหลังสะพร้งมา

เพื่อนบ่าวชาวบ้านก็มาด้วย

เห็นสะส่วยดตัวหัวเราะว่า

พวกคนดูซุบซิบกระหยิบตา

เฮ้ยดูคนสองหน้าตาลูกโพล่ง

ถึงบ้านท่านยายศรประจัน

ตามลนนั้นจึงหับประตูโผง

ขุนช้างขัดใจว่าไอ้โกง

อายล้านตายโหงมาเกล้งใคร

ตามลว่าเจ้าประคุณขุนช้างชา

ลูกหลานมาแต่แดงแดงหาเกล้งไม่

พ่อเศรษฐีมั่งมีเป็นเท่าไร

เอาเงินให้ลูกเถิดจะเปิดรับ

ส่งเงินให้ตามลชนบนหอ

นั่งระเบียงเรียงต่อเป็นอันดับ

ได้เวลาพระมาครบสำหรับ

ทงวดพลับพดกลางทวางมา

พระเจ้าไปในหอนั่งรออยู่
 ฝ่ายยายศรีประจันผู้มารดา
 นางพิมพ์จิตใจไม่ยอมนิ่ง
 อว้าปากกกลากเอาผ้าพัน
 นางพิมพ์เห็นยวดยายประจันแน่น
 มือหลุดลื่นไถลไปเป็นวา
 ยืนร้องบอกมาว่าชด้น
 เจ้าสาวเจ็บจุกครางอยู่ข้างใน
 สวดจนจะชอกทานน้ำมนต์ไว้
 ชุนข้างคอยค้อยู่เฝ้าจะ
 ชด้นสำเร็จเสร็จสรรพ
 เพื่อนบ้านผลัดมาทุกคน
 ครนกินอยู่อมหน้าสำราญ
 ชุนข้างกรมใจไม่ไคลคลา
 ๑ รุ่งเช้าสมภารและพระสงฆ์
 ครองผ้าลงมาจากกุฏิ
 ถึงหอใหม่ชุนไปเป็นอันดับ
 เณรยกบาตรต่งไม้รงรา
 ชุนข้างเออมมือถือชุนชาว
 จงร้องมาว่าคุณแม่ศรีประจัน

จับมงคลุ้ไว้คอยท่า
 ให้ลูกยานุ่งขาวห่มขาวพลัน
 แก่ตมลงเขาทหลังตั้งสนั่น
 ปลากันอุตลุดนมอมมา
 แก่ตมแขนตัวสั่นตนนินา
 แก่ตมอดดำแปรดแปร้นลูกเล่นไป
 สวดมนต์เกิดเจ้ากระจะเข้าได้
 มาชด้นน้ำไม่ได้แล้วเจ้ากระ
 รดเอาข้างในไต่ดอกหนะ
 อาราชนาคีลพระกัศวดมนต์
 พระกลีบยกตำรับกันสับสน
 นิงข้างบนกินเลี้ยงเรียงกันมา
 ต่างก็กลับไปบ้านด้วยหรรษา
 หาเสภามาขับรับมโหรี ฯ
 พอสุริยรุ่งแจ้งแสงศรี
 บาตรตะลุมโอมมีสำหรับมา
 แม่ครัวจัดตำรับไว้คอยท่า
 พระกัศวดคาถาชนนียบพลัน
 จับเอาทาระพชมขมน
 เอ็นดูนินให้แม่พิมพ์หล่อนออกมา

ไต่บาตรด้วยกนกร่วมชนเสียด

ศรีประจันพม่าร้องช้าว่า

นางพิมเคื่องของรองควาต

อายกับหมหมาพวกข้าไท

ศรีประจันบันปลางครางซ้อ

ตงเตเจบเตมทเมอบจ

ขุนช้างว่าลูกเห็นก้เช่นนั้น

ถึงจะซุดโคตรเคาสักเท่าไร

พระสวดจบสำเร็จเสร็จสรรพ

ชนมจนนายาคะนน

จัดแจงข้าคนชนของหวาน

ทองหยิบฝอยทองล้วนของดี

ประเคนท่านฉันอิ่มแล้วเสร็จสรรพ ยกสำรับเกาะกะพระยดา

เจ้าเนรชนกระจาดตาชดา

๑ ครั้นพลบค่ำย่าแสงทินกร

แต่คลังคลุ้มม่งามมาสามวัน

แต่ลองซอนนอนกอดหมอนข้างน้ก เต็มดกนงเพอจนเหลือไหล

เหงอเบยกเบอนทนอรอนภายใน ครั้นหลับไปก็ละเมอเพอถึงพิม

ลูกชนนงตกรับขับเสภา

เมื่อไรจะให้มาเชยชิม

หล่อนเป็นเมียนั้นแล้วคุณแม่ชา

เป็นโรหวาออพิมไม่ออกไป

ข้าหาปรารณาไปไล่ไม่

ว่าแล้วว่าไรร้องไห้จ

ขุนช้างเจ้าอย่าถอเดยอพิอ

ใจคอมันไห้กลุ่มคลุ้มคลั่งไป

แม่พิมหล่อนเป็นสันนิบาตไซ

ลูกก็ไม่ถอหล่อนอย่ารอนรน

เจ้าเนรยกสำรับมาสับสน

ชิตันฉนได้ไล่เต็มที

ไล่จวนเชิงเทียบเป็นทท

ตามมีไล่ลงแล้วส่งมา

พระก็ลามายังอารามพลัน ๑

ขุนช้างนอนอยู่ในหอใหญ่นั้น

ให้ผูกพันถึงเจ้าพิมกระหิ้มใจ

ไ้ว่าเจ้าสาวแท้คือแม่ฉิม

เจ้าชนมปลากริมของพิอ

แม่นัประแล้วจะชดให้หมดหม้อ
 อยากจะใคร่กินเหล้ากับเต้านา
 ๑ ศรีประจันได้ฟังนั่งชมเปาะ
 จังปลอบลูกยาอย่าช้าเลย
 นางวันทองแค้นคั่งประดังร้อง
 ชิงนาหนายายหวล่านชครานไป
 ตะแก่งลูกยาว่าประชด
 ดอพิมพ์ว่าได้ช่างไม้เกรง
 นางวันทองร้องแซ่พ่อแม่เอ๋ย
 เขาไม่รักอายหลานมาพาลด
 ยังสั่งเสียงเถียงคำไม่ตกปาก
 มดมอยอโยงชนหลังคา
 จะเข้าหอฤาไม่ให้เร่งว่า
 นางวันทองร้องตันจะสิ้นใจ
 ช่วยด้วยเถิดจะม้วยในครงนี้
 สายทองได้ฟังหลังนาตา
 แม่อ้ายหักตามพรวดด้วยหัวเข้า
 ฉนั้นจะช่วยปลอบหล่อนให้อ่อนด
 ว่าแล้วแก้มัดหมอนอง
 สายทองรนนไปฝนไหล

แม่ปลาหมอต้มเค็มพเต็มหา
 คุณแม่สั่งตัวมาให้ช้าเอ๋ย ฯ
 เหมือนเจ้าเงาะขับเสภาเจ้าช้าเอ๋ย
 เจ้ากเคยเข้าหออย่าท้อใจ
 กระทั่งห้องสนั่นหวนไหว
 แม่จะใคร่ได้เข้าก็เอาเอง
 มนเหลือดอดตกเขมนจนเด่นเหยิง
 แกนวยไม้บายเบ้งลงหลายท
 ชาไม่เคยพบเห็นเช่นนน
 คนไม่อายอายฉบางเถิดรา
 แกนวยเชือกกระชากมาจากฝา
 เอาไม้มาตกลมระดมไป
 มิบอกมาแล้วแม่หาแก้ม
 พลายทองไปไหนไม่เข้ามา
 ขอโทษน้องทเกิดพชา
 วังมาชิงไม้มืด
 ดกนังงานช้าเจ้าอย่าจจ
 ทำไมทจะเข้าหออย่าท้อใจ
 พาเข้าในห้องยังร้องให้
 ทาหลังให้ลูบทแนวต

นางวันทองบ่นไปถึงพลายแก้ว จะตายแล้วฤาจะอยู่ไม่รู้
 ถ้าพ่อตายกลางรายคงจะมี ครองนาคคิดในจิตใจ
 จะไปสืบให้ตระหนักประจักษ์แจ้ง ไม่รู้แห่งกรุงศรีอยุธยา
 เป็นหญิงเหลือจะวิ่งไปกลางไพร ในป่าไม้เลื้อยสัตว์สารพัน
 จะนั่งอยู่ภยภัยใกล้เขื่อน หนาทดวนองจะอาศัย
 นนอเทวกรรมมาตามทัน แต่รำพันจนหลับระงับไป ฯ

ตอนที่ ๑๓ พลายแก้วได้เป็นขุนแผน
ขุนช้างไคนางวันทอง

๑ จะกล่าวถึงโฉมเจ้าพลายแก้ว ครันผ่องแผ้วแสงสว่างกระจ่างใส
ออกนั่งหน้าโรงพลันทันใด ขุนนางไทยลาวหมอบนอบน้อมกาย
ปรึกษาเสร็จสงครามตามกระแสน พอนายเวรตำรวจแร่เข้าในค่าย
นั่งลงยมพยักทักทาย แนนายมรับสั่งอย่ารงรา
ให้เลิกทัพกลับไปยังกรุงศรี เจ้าพลายยินดีเป็นหนักหนา
จึงสั่งเพี้ยลาวท้าวพระยา อยู่รักษาบ้านเมืองให้มั่นคง
พลายแก้วส่งไพร่ให้ผูกช้าง แล่สร้างกูปด้างามระหง
ข้าวของเงินทองบรรทุกลง แล่ส่งครัวลาวให้ล่องมา
ครันได้ฤกษ์ให้เลิกโยช ฆ้องดโห่กราวฉาวฉ่า
ยกหมู่พยุหบาตรยาตรา ช้างมาดาทุ่งเป็นแถวทิว
เจ้าพลายแก้วชช้างสัปคับ ความขบเข้าตรงดงละลือ
ลมพัดธงชายปลายปลิว พระพายนิวโชยกลื่นสู่มาลย์ ฯ
๑ ลาวทองน้องชนช้างพังยอด พลึงนงกกกอดสอดประสาน
ยังรองให้ขยุ้มใคร่จะเบิกบาน รำคาญด้วยพ่อแม่แก่ชรา
เจ็บไข้ตายเบ็นไม่เห็นผิ ใครจะมีมาพิทักษ์รักษา
คนอนญาจะชนเหมือนลูกยา นางไคกาแซ่ซ้องมากองทาง ฯ

๑ พลายแก้วแว่วเสียงล้ำเนียงรอง ส่งสารเจ้าลาวทองยังหมอง

หมาง

ส่งความหมายให้ร้อพลายทาง
 ตระกองกนกขนิศับคืบ
 กรกอดสอดกระสันจ้านรจนา
 ใบดอกออกพร้งทุกกิ่งก้าน
 หอมหวานประทนกลิ่นขจร
 เจ้าลาวทองค่อยคลายวายเศร้า
 ให้เส้นรักหักหายวายนาคา
 แลวชชมฝูงสัตว์จิตบาท
 ชะนียงค่างถึงบนกิ่งไทร
 ขนตะโพงโก่งกอดบนยอดไม้
 บอกให้ลาวทองมองถึงโลน
 เจ้าเมืองกำแพงระแหงเถิน
 แต่เซียงทองนั้นให้กุมคุมตัวแจ
 พลายแก้วลงเรือทอนใหญ่
 ฝัพายลงเต็มลำประจำตัว
 ล่องเมืองน้อยใหญ่พายกระหน่ำ
 ฝัพายจ้วงหวงหนักน่าเป็นเกลียว
 ถึงกรุงพอรุ่งจรัสฉาย
 ชวนกันทนทศพระยา

เทียบช้างชวนเจ้าลาวทองมา
 แลวจดจบบ้านบังทองหลังหน้า
 ชวนชมพฤษภาในป่าดอน
 ตุมบานช่อช้อยสุดอน
 เกสรหล่นสละงตามทางมา
 นงเคล้าองแอบแนบหน้า
 เล่นหาปลาปลืมลิมอาลัย
 เกล่อนกลากเลื้อยสิ่งหวังไฉน
 ตัวผดวยได้ตัวเมียโยน
 อ้ายลิงใหญ่ไล่ชิงแล้ววงโฉน
 นางอายโอดตัวแอบไม่อาจแล
 กียกเดินล่องด่านน่านแพร
 ถึงท่าน้ำท่าแพไล่พวกครว
 เจ้าลาวทองน้องไม่ไปไกลผัว
 บ้างชักหวโยนยาวกันกราวเกรียว
 เร่งรีบเร็วว่าตามนาเซียว
 ชับเคียวเจ็ดวันตะบันมา
 นายพลายอาบนานแล้วผลัดผ้า
 เขาในวงนังศาลาลูกขุนใน

พบเจ้าคุณผู้ใหญ่เข้าไปหา
ได้ถามคตทมชัย

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงฤทธิ
ครันสุริยาส่งส่องชนสองโมง
นางในห้ามแห่นแน่นเนือง
เสด็จประทับพระแท่นแผ่นศิลา
เสด็จประโคมครนครกกกกกอง
เป่าสังข์กระท่งเตรแฉจรร

ทุกตำแหน่งแถลงความไปตามเรื่อง มิให้เคืองบาทมูลทูลสาร
มหาดเล็กอ่านถวายนางงาน
ท่านผู้ใหญ่ได้ทูลสนอง
จงโปรดเกล้าฯ ขาพเจ้ามากราบทูล
ล้อมเมืองเชียงทองเป็นสามารถ
ยินยอมพร้อมใจให้พารา
คุมไพร่ขนไปเป็นแม่ทัพ
พระบารมีโตสะดวงตาย

หอกดาบปืนผาอาวุธ
ให้ส่งกรงตามบาญชัตตรา

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช
อ้ายเชียงทองแสนกลเป็นคนพาล

ท่านทักทายพูดจาปราศรัย
แล้วบัญชาพาไปในท้องพระโรง ฯ

สถิตย์ปรางค์มาศปราสาทโถง
เสด็จออกท้องพระโรงรจนา
เชิญเครื่องแห่ห้อมมาพร้อมหน้า
เสนาประนมบังคมคล
พินพาทย์ระนาดฆ้องกลองสนั่น
พระทรงธรรมประภาษราชการ

มิให้เคืองบาทมูลทูลสาร
พระสำราญฤทัยไพบูลย์
ขอเดชะพระผู้ครองมไหศุรย์
เดิมมูลมัสกเชียงใหม่มา
เจ้าเมืองไม่อาจรบกลับเข้าหา
ทรงพระกรุณาให้นายพลาย
เข้าทนกับสามบุรตถวายน
ครอบครววิวควายก็ไคมา
เครื่องยุทธรณิเหลลทงเลอมา
ขอพระกรุณาจงโปรดปราน ฯ

พึงเหตุตบพระหัตถ์อยู่ณัดนาน
เฮี้ยเฮี้ยงคิตอ่านประการใด

จึ่งโหยกเหยกย่อนยอกกลอกกลับ หาคำนับนำพิพัฒน์สัจจาไม่
 หรือเชื่อบุญอยู่ว่ามิ่งไม่พึงใคร นึกอ่านอย่างไรให้วาม่า ฯ
 ๑ เชียงทองได้ฟังรบสังข์ ให้อักรอนอกตกประหม่า
 ขอเดชะพระองค์ทรงพระกรุณา อันโทษชาติครันถึงบรรลัย
 ไซ้จะเกล้งเบือนบิดคึดคด หาเป็นชบดต่อผ้าพระบาทไม่
 คัดอ่านออกด้วยกลวักย ไม่ยอมลงปลงใจถวายปราณ
 ด้วยเชิงใหม่ยกทัพมานับหมื่น ดาดดินลวนลาวหาหาญ
 แม่ทัพพาสนสนบาตาล กหน้งเหนยวเชยวชาญชาตร
 พอทัพไทยไปถึงเขาวนนวน จังวรตนดก้นไม่องมี
 มันหลงกลล่อลวงได้ท้วงที ออกตกระหน้าซ่าเต็มไป
 ไม่ทนรู้จะสู้จึงเสียเชิง แดกเบ็งตายบ่นไม่ทนได้
 แม่นมิโปรดโทษชาตถึงบรรลัย เป็นความสัจจริงใจไต่กรุณา ฯ
 ๑ พระองค์ทรงฟังเชียงทองทูล นเรนทร์จึ่งดำรัสตรัสว่า
 กุยังส่งสัยในวาทา เฮี้ยอายพลายรู้มาว่ากระไร
 ดูเป็นนกลสองหัวชวชา เชียงใหม่มาก็เบี่ยงเข้าเชียงใหม่
 ครนไทยถึงก็พงเข้ากับไทย ทำเป็นไม้ปักเลนอยู่โกลเล ฯ
 ๑ เจ้าพลายแก้วรบสังข์บังคมทูล เคามูลเนอความไปตามเลห์
 อันเชียงทองแปรปรวนทำรวนเร เห็นจะเทถ่ายตนให้พันตาย
 แม่นว่าเข้ากับเชิงใหม่จริง ไหนจะวงเข้าไปแดกแหกค้าย
 ไม่ถอยเลยสักก้าวทงบัววนาย ถึงผิดมากหากหายด้วยชอบมี ฯ

๑ ครานันพระองค์ได้ทรงฟัง
 ประทานของต้องตามความชอบม
 ตัวอายหลายให้ตงเป็นขุนแผน
 คุมไพร่หาร้อยคอยเหตุการณ์
 หงพระยากำแพงระแหงเถิน
 ถาดหมากคนโททองของนานา
 ออกจากวังในมิได้ช้า
 เชียงทองก็ครรรไลไปด้วยกัน
 ๑ จะกล่าวถึงโฉมเจ้าพลายแก้ว
 มีชื่อเป็นขุนแผนแฉ่งไว
 พาเจ้าลาวทองสองพลึง
 ออกเรือจากท่ามาด้วยกัน
 พระจันทร์ทรงกลดหมดเมฆ
 ดาวดาศกาดพร่างสว่างดา
 พระพายชายมาเวลาดก
 ปานตะวันแควพะจะคอยครวญ
 ไกลดาสารพัดจะขัดขวาง
 ว่านอนสงนอนคว่ำช้าเลื่องดู
 อนึ่งถานอนอยู่เบองตำ
 มีเมียงามมิให้ฝากกับแม่ยาย

จึงดำรัสตรัสสั่งพระหมื่นศรี
 เจียดกระบเลื้อใส่ใต้ประทาน
 อยู่รักษาเขตแดนทปลายด่าน
 แล้วประทานเรือยาวเกว
 ได้รางวัลนเกินทอาสา
 บังคมลาพระองค์ผู้ทรงธรรม
 รับลงนาวาขมิ้น
 สืบหาวันถึงบ้านสำราญใจ
 เป็นขุนนางจนแล้วท่านตงให้
 บังคมลาคลาไคลงเรือพลัน
 นึ่งเรียงมาในเรือทอนนั้น
 โยนยาวฉาวลันสนันมา
 ดุวิเวกในระหว่างกลางเวหา
 ต้องหน้าลาวทองละอองนวล
 ราลถึงพม่นอยละห้อยหวน
 ฤาญจวนเจ็บไข้ก็ไม่รู้
 เส่มน้อยอย่างคำบุราณนมนมอยู่
 มีเหตุก็จะรู้ซึ่งแยบคาย
 ดำราพรำส่งสอนไห้อนหงาย
 โอเจ้าสายสุดที่รักอยู่ไกลตา

นอนเคียวเปลี่ยววอกอยู่อ้างว้าง

ตรึงปลาทองเร่งฝีพายมา

ให้จอดเรือเขาทหน้าท่า

ดีใจไปบอกเจ้าพิมพลัน

๑ ครานันจึงโคมเจ้าวันทอง

เข้าเย็นเป็นทุกซทุกเวลา

จับผ้าหอยป่าเมยหน้าต่าง

หม่อมแก้วมาแล้วมิใช่ใคร

ย่างเท้าก้าวลงที่เรือนนอน

ขุนแผนเห็นน้องวันทองมา

วันทองเห็นหน้านาตาตก

ออกปากยากจิตจะพึงพอง

ขุนแผนเห็นนางสะออนออน

ดูผอมซูบผิตรูปร่างแต่ก่อนไร

เห็นจริตผิดเพี้ยนดังเพียงนี้

จึงร้องไห้ไม่บอกออกกวาจา

เห็นหน้าผวมาจะดีใจ

สนรสนฤทธให้คิดแคลน

เป็นโรน้องหมองเศร้าเจ้าพิมเอ๋ย

ซอนคางพลาจเซ็ดซังน่าตา

อายขุนช้างหมายจิตริษยา

พอรุ่งแจ้งสุริยาถึงสุพรรณ

พอสายทองลงมาอยู่ทัน

ว่าหม่อมพลายแก้วนั้นเรอกลับมา

เศร้าหมองโศกสร้อยละห้อยหา

ไฉนสายทองว่ากิดใจ

เห็นเรือทนอนจอดข้างสะพานใหญ่

ลงจากบันไดรีบเดินมา

เห็นฟกหมอนม่านกันไวหนักหนา

เมยม่านเยยมหนามารับน้อง

ยกมือไหว้ผวแล้วมวหมอง

กอดสองเท้าผวสะออนไป

เจ้าเพื่อนนอนพิมพ์เป็นไฉน

ฤๅไซ้เจ็บหมองมัวว่าผวชา

เลื่อมศรีเศร้าสร้อยเป็นหนักหนา

ต่อจะมีใครมากระทำแค่น

นี้ร้องไห้โศกเศร้าจนเหลือแสน

คิดแล้วขุนแผนก็ถามมา

อย่าร้องไห้หนักเลยฟังผวว่า

เจ้าแค่นสิ่งไรมาในอกน้อง

๑ วันทองร้องไห้พิไรบอก
 ออกปากยากจิดจะพึงพอง
 ระวงระวงไม่ระวงรา
 กาเหสยวมิได้เฉยวทวยณก
 อยู่หลังระวงกรักรวง
 ห้องหับยับไปไม่เป็นเรือน
 อ้ายขุนช้างมาบอกกับแม่น้อง
 เสียทัพยับตายกระจายไป
 เอากระดูกห่อผ้ามาให้ดู
 กับสายทองสองคนบนท่อน
 ไปดูโพธิ์สามต้นกล่นเหลือ
 สุดฤทธิสุดคิดจะโคกกา
 ดัดขงส่งบุญไปให้หม่อม
 ลมไซเพราะใจเจ็บระกำ
 แม่ช่วยรักษาพยาบาล
 จึงไปถามขจรดาวัดป่าเลไล
 มีจากผัวกัศว์จะบรรลย์
 ผลัดข้อเสียใหม่จะใคร่เย็น
 จึงผลัดข้อเสียพลันว่าวันทอง
 อยู่มาโรคาค่อยบางเบา

ตั้งหนามขอกอกกรรมระบบหนอง
 พ้อครอบครองเมื่อยอยู่เหมือนหนึ่งนก
 รักษาไข้ไว้มิให้ตก
 พ้อจากอกเมื่อยไปไม่ถึงเดือน
 กาเหสยวเฉยวล้างลงกลาดเกลื่อน
 เพราะเพื่อนมิตรคิดคดขบใจ
 ว่าหม่อมไปเซียงทองไม่มาได้
 อ้ายลาวแทงท่งไวทกลางดอน
 น้องรอร้องไห้ไม่หยุดหย่อน
 ขอนอกฟกซาทุกเวลา
 ให้แคนเคื่องซุ่นเซญเป็นหนักหนา
 จังอุตสาห์ทำบุญแล้วกรวดน้ำ
 ไม่วายตรอมโคกเศร้าทุกเช้าค่ำ
 ปมป้าประหนึ่งจะบรรลย์
 เป็นช้านานกหาคลายหายชนไม่
 แกทหายไ้วว่าเคราะห์เจ้าเพาะเป็น
 จะแก้ไขอย่างไรไม่วายเซญ
 เห็นว่าโรคนั้นจะบรรเทา
 จังครอบครองทรัพย์สินมาตั้งเก่า
 อ้ายขุนเคาขุนช้างกวางมา

ทงผู้เฒ่าผู้แก่มาแซบ้าน
 ว่าผู้ตายเป็นม่ายฉะฉาน
 ว่าผู้ไปศึกสงครามเสีย
 แม่ไม่รู้เท่ากลคนมันลวง
 แม่ศรีประจันแกโลกทรัพย์
 หอเก่าเช่าร่อไปวัดกลาง
 ถอนเจ็ดวันน้องไม่เข้าหอ
 ผูกมือโยงไว้ให้อายคน
 ว่าพลางทางเปลืองผ้าขาวกรอง
 น้องแค้นแสนคล้ายพนทวิ

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
 ชีชะครฤถามิตรคิดนอกใจ
 เมียกูเขากร่อยทงบ้าน
 ออแก่แม่มันนนกต

ส้มคบคิดกันจะเอาเมีย
 ให้ร้ายด่างด่างทุกอย่างไป
 บังอาจน้อยฤถามารอหอ
 ไม่ทดแทนมันได้มิใช่ชาย
 นีหากว่าวนทองไม่เข้าหอ
 ถาหญิงอนก็จะเสียประเพณี

มาว่าชานกับท่านมารดา
 กฎหมายมีมาตามกระทรวง
 เมียนนให้เก็บเป็นม่ายหลวง
 มันจจวงขอข้าให้ขุนช้าง
 รับให้มันจึงทำเป็นหอห่าง
 สร้างหอใหม่เสร็จแล้วสวดมนต์

แม่เกิดด่าทอเสียจนบัน
 แต่ทนทนมาจนได้ถึงวัน
 ดหลังไหล่นองยบเป็นสับส
 พ่อไม่เชื่อน้องนก็จใจ
 แค้นคิดเลือดตาจะหลังไหล
 เป็นโรเป็นกันไนวนน
 อายหวล่านเล่นกันให้บัน
 จะจับจิกหวดให้หน้าใจ

ว่าลาวแทงทงเสียไม่มาได้
 ตัดรากโพธิ์ไทรเป็นलगร้าย
 ปลกเรือนคร่อมตอเล่นง่ายง่าย
 เจ้านายไม่เลี้ยงก็ตามท
 รออัยถึงเจตราตรน
 เจาตสันตุดอยุขยา

แม่หญิงอนหม่นแสนกัทำเนา
 นมาซึ่งเจ้าพินนมนวลตา

อายพวกไพร่นั่งเฝ้าอยู่พร้อม
 ชักดาบแกว่งกวัดด้วยจิตใจ

๑ ครานันลางทองอยู่ในม่าน
 ตกใจกลัวจะไปไล่ฟาดฟัน

งดก่อนผ่นคิดให้จงดี
 บ้านเมืองมชอออกอองโย

ชอบผิดคิดให้เป็นเค้ามูล
 พ่อจะบังอาจใจไล่ฟาดฟัน

ฟังความข้างเดียวมาด่วน โกรธ
 เขานนเป็นอย่างไรจึงไม่กลัว

จะมีย่อมอย่างไรทไหนดญา
 ดนล็กพ่อจรงนกระนงตรง

เขามิใช่คอทงสิ้นหลังเหล็ก
 ทงท่านแม่ยายกยอมเอา

๑ ครานันวันทองได้ฟังว่า
 นอยญาลอยหน้ามาขวางเคียง

ดัดความห้ามผ่นเจ้าตัวโปรด
 สงสัยใส่กลเป็นมลทิน

จะชิงรักหักเอาพิไม่ว่า

เหมือนมันแจะควักควาเอาดวงใจ

ลุกไปล้อมบ้านไวอย่าช้าได้

จะไล่ฟันเสียให้สิ้นทงสุพรรณ ฯ

เห็นผ่นเดอดตาลจนตวลัน

เผยม่านออกมากันขุนแผนไว

ฟังคำเมียนอชฌาสัย

ไปไหนจะพนมมอกัน

พิททลถ้อยความเป็นไรนั้น

ภายหลังจะอันตรายตัว

คุณโทษยังไม่เห็นว่าดชว

เมื่อเมียมผ่นเคยอยู่เป็นคู่ครอง

จงกล้าแข่งแย่งยอทงหอทอง

ฟังน้องเถิดอย่าเพื่อละเมอเมา

เขาเด็กเล็กอยู่เมื่อไรทไหนดเล่า

เขาจงกล้าเขาใดทพร้อมเพรียง ฯ

ดงฟ้าผ่าหวแตกลักเจ็ดเลี้ยง

ชนเลี้ยงลอยทงดงทงสับน

คุณโทษอย่างไรเข้าใจสิ้น

ลอยลนเล่นตัวให้ผ่นรัก

นี้เมียหม่อมฤๅเจ้าจอมผู้หญิงไหน จึงตามได้กระทั่งตอจนคอหัก
ฤๅพี่น้องของหม่อมสละพร้อมพริก ฤๅลักลูกลาวตกใต้กลางทาง ฯ

๑ เมียพคนนอยจอมทอง พ่อแม่ให้ครองพามาล่าง
เป็นลูกกวนบ้านใหญ่พ่ไม่พราง ชื่อนางนซอเจ้าลาวทอง
พพามาหมายจะให้ไหว้เจ้า พ่อเกิดความขวางเข้ามาขัดข้อง
ลืมนไปไม่ทันจะปรองดอง ส่องเงาเงาเอ็นดูพิศเกิดรา
ลาวทองน้องไหว้เจ้าพิมก่อน เจ้าพิมผ่อนโมโหอย่าโทษา
จงอดอมยอมกันอย่าฉันทา เนอความมเราจะว่ากันต่อไป ฯ

๑ เกอะคะหม่อมเท่านั้นกังามหนา หาปรารธนาจะเอาไหว้ของใครไม่
ลงมาตงหนานามาเมื่อไร ชิงได้ชูเมี่ยงก็ไม่รู้
มาบอกผัวด้วยตัวนั้นเกิดความ ฤๅมาลวงหยาบหยามให้เคืองหู
จึงมาวุ่นวายน่าลายพรู ฤๅฟังดูเห็นชอบเป็นชอบคน
ถอยคำร่าหามดังครามทา มั่นงามหนาอยู่แล้วฤๅไรนั้น
เป็นความแคลงแย้งว่าสารพัน คมสันเห็นบแนมให้แหลมความ
ดชวก็ผัวเป็นบรรทัด ฤๅชดนักเห็นใครไปไล่ห้าม
ช่างล่าออยลายนวลกระบวนงาม มิใช่ตามหม่อมแกวมาเป็นเมีย ฯ

๑ ครานนลาวทองได้ฟังว่า แทบจะคลั่งเป็นบ้าประดาเสีย
แค้นใจดังไฟมาลามเลีย แคะเชยค่อนว่าสารพัน
ไม่ทันรู้ว่าเจ้าจอมหม่อมเมียหลวง ไซ้จะจ้วงจาบเงินให้เกินทัน
เห็นหม่อมพลายวุ่นวายจะฆ่าฟัน จงห้ามก่อนผ่อนผันให้ดับแค้น

ว่าข้าฯจะได้พราเสงเลมงาม
มิใช่ไม้ปักเลนเอนคลอนแคลน
มิห้ามไว้ไหนเชอจะหยุดเล่า
เห็นไฟลุกขึ้นชุกเสือกตะบอย
ที่ไม่ปรารถนาจะรับไหว
ผัวสั่งตั้งใจจะจัดแจง

พออุ่นวายเข้าด้วยกันไม่ทันไหว
ไม่หยงรัตนลกรกรอ

ถ้าแต่หลังรุ่มง่าเมี่ยม
ตามประสาชาวดงอยู่พงไพร
นิจนใจแล้วแม่มามือเปล่า
พอรู้จักทกทายกันไวพลา

๑ ชะรอยคำอวดดอน
งาช้างเนื้อไม้มึงได้มา

เจ้าลาวทองกมิตองลงเดินดิน
ให้เขาชมโฉมนางอยู่กลางทัพ
จึงจะสัมผัสกุดคุณจอมทอง
จะจัดแจงข้าวปลาไว้ทำนาง
ข้าชอบใจเจ้าระไวระวังผิด
เห็นผัวฮักก็สะอึกเขาห้ามกัน

ฤๅเนอความขวางไว้ให้นางแฉวน
เห็นผัวเปรียงก็จะแปร้นพิโรพลอย

เพราะเห็นเจ้าฮักใหญ่ไม่ราถอย
ทงผุ่นฝอยเข้าไปหนุนทงตุนแดง
มิใช่ว่าคนชว้อหัวแข็ง

ไซ้จะแก่งว่าไหวจะเสียมือ
ข้าเป็นลาวชาวไพรประสาชอ
ชอเสียงหม่อมเมียนนชอใด

จะจัดของตดลงมาให้
ทงเนื้อไม้กฤษณาแลงาช้าง

ไม่ทันเอาอะไรมาให้บ้าง
นแน่นางข้าเจ้าไหวอย่าโกรธา

แ่งอนไม้่น้อยร้อยภาษา
กู่จะเกณฑ์ช้างงาออกไปรับ
จะให้ชนแคร์บินมาหยับหยับ

ผลัดกันรับคานหามาตามทาง
ด้วยยศศักดิ์บานช่องท่านกว้างขวาง
พอวางแคร์จะได้เร็วเข้าทันควน
ด้วยความคิดรวดเร็วดังงงหน
หาไม่วนนุ่นชนจริงจริง

พระเจ้าห้ามความเงยบงกชบหมด
 หนาเปรยวดตะเคยวดลึงปลิง
 มิใช่ไม้ปักเลนเอนคลอนแคลน
 เส้าประโคนโยนลงลึกเก้ากำ
 ถาหาไม้ทไหนดจะอาจมา
 จะญาเล่าข่าวกันทุกวณคน
 รอยบ้านพนเมืองไม่เหลือหลอ
 ออย่าว่าแต่มนุษย์ที่เดินดิน
 ๑ จริงแล้วคะคนดีลิมชม
 เราเหมือนหลักปักไว้ในศิลา
 พอเรือจอดจอดเทากาวกเลอะ
 แกลบรำชามาทางอาจม
 ลางนาดากแดดเสียให้สิ้น
 ขาชอบใจที่จะให้อาชากรับ
 นวนทองสำรองไว้ม้วนเกลื่อน
 แด่ฉวนขับมันบ้างากางกาง
 ไต่ย่นว่าบ้วยไซ้เงินไม่ผอม
 ทงผู้คนบ่าวไพร่รักไม่มี
 เส้าล่างข้างชกหกระยา
 เคราะห์รายหมอยายแต่ก่อนมา

หายหดเจ้าจอมหม่อมผู้หญิง
 มาชักชิงคันทไฟไปชุบนา
 เจ้าเป็นดินเหนียวแน่นอยู่ยงคำ
 เล่นเอาหม่อมพลายพลาลงทงย่น
 ที่น้อยชยาจะเป็นคลื่น
 หญิงอื่นไม่เหมือนทงแผ่นดิน
 จะชมปรออยู่แต่นางคนนั้นสิ้น
 ถึงพระอินทร์ก็คงจะลงมา
 มานิยมคนร้ายให้ขายหน้า
 ไม่ดูเยี่ยงหน้าทำเป็นเล่นตม
 เบือนเปราะจะไม่มทจะพาดผม
 จอกแหนเส้ส่มเข้าช้อนขับ
 เพราะพิชดินเหลวคว้างเป็นยางหนับ
 ขากับหม่อมพลายไม่มช่าง
 รือเรือนปลูกใหม่ให้กว้างขวาง
 ข้างคนข้างจริงทุกสิ่งมี
 เพราะหม่อมพลายผวพรากไปจากท
 เจ้าต้องชชบข้างทุกเวลา
 จังปลูกใหม่ได้ชาสะเออะหน้า
 ศุกรเขาเส้ารคองการแทรก

น้หากว่าสละพระเคราะห์หัน
จึงผลัดขอโกนหัวให้ผิวแปลก

๑ ถึงกระนั้นก็การอะไรใคร
ทอดลาวชาวบ้านหน้าลอย
เจ็บใจไม่น้อยสักรอยเท่า
สายทองกบอปลทองจน
เป็นไรเป็นนะไม่ละกัน
ลาวทองแอบหลังบังผัวดู
อย่าอย่าว่านวายเจ้าสายทอง
ชอบแต่จะปลอบนางให้บางเบา
ไม่เลวคะหม่อมไม่พองสัน
หม่อมไม่เลียงเลวก็เลวไป
ถึงผัวด่าสักเท่าไรก็ไม่เถียง
นอลาวชาวดอนก่อนเจรจา
ว่าพลาญฉวยแขนเจ้าลาวทอง
ลาวทองหลกหลบตบไม่ทัน
เอือกตเอาเถิดอะไรน
ยิ่งห้ามยิ่งลามดังไฟฮือ
ตักตเอาเถิดเจ้าพลาญแก้ว
เดยวันฮักฮักทำหนกไป

แต่กระนั้นเจียนจักเห่เล่นเห่ลก
ถึงแม่นจะแตกก็คิดสินทรอย ๆ
ฤาช่างแทงมึงเข้าไปจนคอหอย
แม่จะต้อยเอาเลือดลงล้างตน
ดังใครเอาดาบฟาดให้ขาดวัน
บนเรือลงมาด้วยมาช่วยกู
ขุนแผนถนนองวันทองอยู่
พวกสายทองกรูจะตบเอา
เป็นไรน้องมาเป็นเช่นนั้นเล่า
อย่านะเจ้าวันทองจงอดใจ
ถึงพระอินทร์ลงมาห้ามหาฟังไม่
ฟาดฟันลงไว้ในนาว่า
จะต้อยสักสิบเสียดังก็ไม่ว่า
อกนกังก่ากบจะตบมัน
ขุนแผนร้องอย่าอย่าเอามือกน
ชวนขุนแผนนนเข้าเต็มมือ
ไม่กลัวพบบางเจียวทเดียวฤา
ดกค่อเข้ามาจะเป็นไร
ผิดแล้วหาเคยเป็นเช่นนั้นไม่
จะเหาะไต่แล้วกระมังกำลังมว

เห็นเราอะไรซึ่งตงเห็นเลื้อ

มันแหวะควักออกให้กินจนสิ้นตัว

สีหน้าผ้าขลิบจับมุก

นานไปก็จะชานคลานระย้า

เอะเอาแล้วสีเจ้าวันทอง

ตั้งดอดอดิตไม่คิดตัว

ชีวิตพื้ไต่เป็นผัวเจ้า

อย่าหนักไปนักมักขัดใจ

ถารักดวกลัวอายจวงวายแค้น

ถามพงยังย่นชนเข้ามา

๑ รู้แล้วว่าไม่รักอย่าพักว่า

แกลงพามาบ้านประจันเรา

ไต่แต่เพียงอกกาลเมือง

ถ้าได้ดไปกว่านอย่านกปอง

ถึงพวันทองไปก็ไม่ช้า

อลาวมนจะสับยับระย้า

ว่าพลางโจนชนบนสะพาน

สิ่งไรมิให้เป็นราค

ทงนามนกระจกกระแจะแบ่ง

ให้ส่นวายหายชาติของคนเท็จ

ถูกยาเบอแล้วฤาหม่อมเจ้าจอมผัว

ซาบทวชนเข้ากระตักดำ

บ้ายถกริมฝปากถลากถล้า

มันจะซาชคอเล่นต่างวัว

เกินหนักแล้วน้องไม่เกรงผัว

ถึงมกลวก็จะเกรงบ้างเป็นไร

หาได้ช่วยเรามาเป็นผัวไม่

มาตีปลาหน้าไซให้เสียปลา

อย่าเปรียงแปร้นแปร้นนักจกชายหน้า

มีอายชาวพารากัดูเอา ๆ

จะฆ่าเสียก็ฆ่าเถิดหนาเจ้า

พอรูเทากนส่นเจ้าสนทอง

ยงตงเรองประหนึ่งจะทูปทอง

จะลงรอรบทกลางเป็นอ่างน้ำ

จะเป็นเขยงสับปลาทุกเช้าค่ำ

ส่นบุญส่นกรรมก่นวนน

จะตกนาลางบ้านเอาต่นสี

นาทามอยู่จะถูเช็ด

จะทงไวกุให้แห้งเป็นสะเก็ด

จะชุดเวงพนด้นให้ส่นรอย

ชาติแต่เสร็จกัน ในเวลานั้น
ถึงพระอินทร์ลงมาว่าก้อยาคอย

๑ เหม่ฉวนทองจงทองจาง
เมื่อแรกลงมาคิดว่า

เกล้งมาร้องให้พิไรบอก
กูจบบมิ่งโตสนั่นกะลาวัน
พันอายขุนช้างไวกลางบ้าน
พาลด่าลาวทองบ่อบดไว

ไม่ปรารถนาจะคำคบ
ผิวไปยังไม่พ้นประตู

คำแยเจ้าเอี่ยมมันแสนคัน
กลากเกลื่อนชเรอนพรใน
อชาติชั่วเบ็นตวเท่าตวหนอน
ถึงหาญาให้สนั่นสุพรรณ
มิ่งตายเสียเกิดวันทองเอ๋ย
กระทบโผงผางกลางนาว่า

๑ ครานฉวนทองก็ตกใจ
ถึงทนอนกลองเกลือกกลองเลือกกาย
เสียแรงน้องครองตัวไม่มีหมอง
ดูจไข่มิ่งไว้ในศิลา

ไม่มีอาลัยเท่าปลายก้อย
ทวนทองนั้นจะถอยมากันต์ ๑

จะมาพาลเอาผิดกูๆ
เดิมทกุกยังไม่วักล

ยกยกไม่น้อยอสร้อยสน
จนจนกลักจะชนไป

มันรักผัวทวลานไม่นั่งได้
จนได้ทะเลาะดัดรอนกู

อหนาด่านพาลดลบน่าอดสู
คบชู้แซ่เล่มไว้เต็มใจ

จะเท่ามันคนนั้นห้ามไม่
หยุกยาหาใส่ก็หายคัน

ไซซอนดิบเดยมจนตัวสิ้น
วันเดียวก็จะสิ้นตำรายา

อย่าอยู่เลยชกดาบออกเงือง่า
จิกหัวเอามาฆ่าให้ตาย ๑

ถึงชนเรือนใหญ่มิ่งขวัญหาย
โอ้อ่าพ่อพลายของเมียอา

ดังแว่นทองส่องสว่างพระเวหา
อดล้าที่ซ่อนเร้นทั้งเรือดไร

แต่พระพายมิได้ช้ายมาพุดตอง
 สงวนตัวทำผิวไวเท่าไร
 จะโทษผิวว่าชั่วกระไรได้
 ๕๕ ทนแลหน้าเป็นทาศราม
 ส่ารพุดตดเด็ดสำเร็จขาด
 ๕๖ ดั่งไม่สูงที่สุดเพื่อนไม่พึงใคร
 ๕๗ ไอ้เตนออกวันทองเอ๋ย
 จะครองตัวไวโยให้คนคง
 ๕๘ สู้ตสน์สัทองท่งองค์แผ้ว
 ๕๙ เชื้อหงส์พงศ์เผ่าจะพาจม
 ๖๐ เจ้าประคุณทนต์หวของเมียแก้ว
 ๖๑ พ่อเพื่อนกินเพื่อนนอนแต่ก่อนไร
 ๖๒ แตรรักพวงจกละเลาะกัน
 ๖๓ พ่อรักน้องหมายครองแต่ก่อนมา
 ๖๔ น้อยใจใจถ่อยนน้อยญา
 ๖๕ ถ้าอดใจกลืนไว้สักครึ่งปี
 ๖๖ ผิดแล้วพ่อพลายพลอยทงขวาง
 ๖๗ หนักอกแม่จะยกให้มันไป
 ๖๘ แต่อายุเพียงนมสองผัว
 ๖๙ มีแต่จะอบอายไม่วายตรม

๗๐ ดวน้องราคหามไม่
 ๗๑ พอได้พบผัวก็เกิดความ
 ๗๒ ส่าแก่ใจวาจาเราหยาบหยาม
 ๗๓ ผัวห้ามยังฮักไม่เห็นภัย
 ๗๔ ประมาทนักหักปั่นไม่ทนได้
 ๗๕ ลมประลัยพานพุดก็พังลง
 ๗๖ ไม่ควรเลยที่จะเหลักเป็นผุยผง
 ๗๗ เส่มีอนหงส์บักหักลงปลักตม
 ๗๘ จะกลายเป็นกาแล้วเพราะชนชม
 ๗๙ เพราะกรรมจึงได้รอนรำกาญใจ
 ๘๐ ลับแล้วเข้าเย็นหาเห็นไม่
 ๘๑ เพื่อนไซ้เพื่อนสู้ทุกเวลา
 ๘๒ พ่อมาทนน้องรับลงไปหา
 ๘๓ เพราะอमारิษยามันกาล
 ๘๔ มาดวนตอตงได้ไม่พอท
 ๘๕ จะไดตตอยทำให้หน้าใจ
 ๘๖ จะหลกหนอายขุนช้างกระไรได้
 ๘๗ เมื่อไม่มีรักใคร่ในอารมณ์
 ๘๘ แล่นชวแล่นถ่อยทุกเส้นผม
 ๘๙ ชีวิตสิ้นดินถมก็ชอญา

ความเจ็บเท่าไรจะรื้อหาย
 ดั่งหมกสีกบักไว้ที่หลังมือ
 ตายเสียตายเกิดประเสริฐกว่า
 ยกมือกราบงามลงสามที
 กลัวอายจะตายไปคอยท่า
 อย่าให้อ้ายขุนช้างมาวแหว
 เกาะเส้าเท้าบนชนดงขอ
 พอดัวไกวไหววบถึงหลังคา
 อ้อมเอวบนทองรองหวดหวด
 ร้องแซ่แม่เอ๋ยมาไวไว
 ๑ ศรีประจันรองว้ายกตายจริง
 ขุนช้างโฉนมานย่นดาลาย
 ศรีประจันเจ็บครางว่าอายช้างเฒ่า
 ขุนช้างรองว้ายดาลายนก
 ข้าไทในเรือนก็ร้องแซ่
 สายทองร้องแซ่แน่นหม่อมพลาย
 ๑ ขุนแผนซัดใจดังไฟติด
 สั่งขามูกข้างพลางจะไป
 ข้าไทมูกข้างแล้วเสร็จสรรพ
 สำเร็จเสร็จพลันมิทนช้า

ความอายเมื่อไรจะสิ้นข้อ
 ยังจะรอรูปรูปไปไหม
 คว้าไต่เชือกกลาจากที่
 ซาตินนองพลัดพ้อพลายแล้ว
 ซาติหน้าขอพบพ้อพลายแก้ว
 ว่าแล้วแผ่งม่านลูกขนมา
 ส่องมอญกค่อให้แน่นหนา
 พอสายทองเข้ามากตักใจ
 แล้วนวมดมาตตเชือกเสียได้
 วันทองทำได้มูกคอตาย ฯ
 ลูกขนวงลมควาคะมำหงาย
 ลมจมแม่ยายลงตาดอก
 กระแทกเอากันกบฏแทบหัก
 สะบักลูกก็จมไปเจียนตาย
 นวดแก้เจ้าวันทองมิใคร่หาย
 วันทองมูกคอตายมาดูใจ ฯ
 กูหากัดดองวอนทองไม่
 บ้านเขาชนไก่ของมารดา
 รับชนของไล่ลงหนักหนา
 ขุนแผนมาชนช้างกับลาวทอง

นางวันนางเวียงพลึงนาง
บ่าวไพร่หาบหามตามเป็นกอง

๑ ผู้คนข้างม้ามามากหลาย
แลไปจำได้ก็ยินดี

เขียนมองบ้องหน้าคานันได
มันมาเป็นสองอ้วนทองแล้ว

ขุนแผนปลงช้างพานางมา
เล่าให้แม่แต่ตนจนปลายไป

ทองประศรีว่าอพ่อเองอย่าเล่า
ยกไปให้อายขุนช้างครอง

กุดตดัดเสร็จสิ้นแต่นั้น
แล้วฉินหน้าว่ากับลาวทองไป

ตามยากตามมีแม่จะให้
รักดวงสงวนดวงกลืนนินทา
ช้างม้าซาไทไปผูกแหล่ง
ลาวได้มาใหม่ไปปลุกเรือน

๑ จะกล่าวถึงขุนช้างนอนเฝ้าหอ
มันให้วุ่นง่วนรำคาญใจ
สองยามสามยามก็ไม่หลับ
ลูกขนทองหลับกลีบตาชั้น

ขุนช้างพังใหญ่ไปทั้งสอง
สองวันก็ถึงกาญจนบุรี ฯ

ฝ่ายว่าท่านยายทองประศรี
ร้องมีลูกกามาโน่นแล้ว

อายเด็กเหวี่ยงไวไวรับพลายแก้ว
ซากทุตออแก้วเอามาโย

กราบตนมารดาว่ามีไช
จนได้ทะเลาะกับวันทอง

อแม่เฒ่าศรีประจันมันจองทอง
แม่ไปว่ามันร้องให้อังไป

อ้วนทองเลี้ยงมันนมไม่ได้
จะฝากไชฝากฉกับลูกยา

มาอยู่ด้วยกันไปจนภายหลัง
แล้วส่งซาชนของชนเรือน

จัดแจงชาวของมิให้เกลื่อน
เกลื่อนอยู่กลางบ้านออกพล่านไป ฯ

สืบหาวันงอนหง่อหาหลับไม่
ละเมอไล่กอดหมอนไม่เว้นวัน
แต่พอฝอยม้อยหลับซบชั้น
มือนันทนอนดังจะแหกพัง

เสียงกุกกักจนชะเง้อหา
ได้ยินเสียงตึกเกรอองลงมองฟัง
หมายควาซาพลิกตัวตะเคิง
ลุกขึ้นอ่านเพลงยาวกล่าวกลอน
จะทำอย่างไรทไหนดเล่า
เจ้าท่อนจันทน์ขวัญตาพิลาลิต
ขอให้รวยระแร่มาแกจัน
ดูดจนจมนกนกกระทะ
แล้วเมื่อเรอหวัร่ออแม่คุณ
ได้โปรดหัวลูกแก้วจะค่อยคลาย
ฟ่อขุนฟ่อหลวงทงปวงสิ้น
จงดลใจให้เจ้าเข้ามาพลัน
ผีพรายปากกล่ามาช่วยก
จะเซ็นไม้สอยผมให้สัสมรวย

๑ ครานนศรีประจันท่านแม่ยาย

ปลอบลูกเจ้าอย่าเคยเลยแม่คุณ
ถวนสืบห้าวันวนนแล้ว
ขุนช้างคอยแหยงจนแค้นคอ
๑ แม่เจ้าประคุณของลูกแก้ว
ณาลูกไปทัพพิงกลับมา

มาแล้วญาแม่มาอย่าถอยหลัง
ผลุดลูกผลุดนังแล้วกลับนอน
ซาแข็งแข็งไปดงไม้ท่อน
โอสัสมรทอนเย็นเบนนารด
จะได้กินข้าวเม่าน้ำตาลสด
แต่พอดมาครันเข้าวันพระ
ให้ปะน้าวบางกะจะ
ขอให้ปะเจ้าสักหน้อยคอยจะตาย
วนนจะอุ้มให้หายหนาว
ผียาผยายมาช่วยกัน
จะให้กินเหล้าเข้กับหมูหัน
จะรับขวัญรวยแร่แม่ละลวย
ทงอายผเจ้าชุกมาดวย
น้ามันตะนิหวดวยจะแทนคุณ ๗

เห็นลูกเขยกระสับกระส่ายอยู่
วายุวน

เนออุ้มของแม่อย่ารังรอ
ลูกแก้วจงลุกไปเข้าหอ
อย่าคิดท้อถอยเลยนะลูกอา ๗
จะแกลิ่งฆ่าลูกแล้วกระมังหนา
ก็เห็นอยู่แก่ตาแม่ด้วยกัน

ถ้าจะมาไม่รอดหมดน่วย

นพจากวันทองไปสองวัน

เสี้ยแรงอุ้มทองวนทองมา

ลูกจะอยู่เป็นคนไม่พินอาย

๑๐ พดผัดพดถกถกของทอง

นงกนจนตายสบายใจ

แผ่นนูนวางลงปลายแก้ว

มนต์ามังงะของท่านทงสี่พรรณ

ตามพงศาวดารแม่ทาเซเซอน

ขากเขนเป็นตาขออย่างมาก

วนทองกระถินพรรณศรีประจัน

๒ ๕
ชนช้างสนทนาความขตา

๑ ศรัประจันไม่หยดแกนนดลาก

นาตานิยามกตังลกกระแอ

มอหิตผลลุตมลงจมผา

วนทองถมคะมำตาอก

๕๒๒ ตชาติาฉางไม่ฉางมอ

วันที่ ๒๕

ตามหลักฐานอยู่บ้านใกล้

นพยหอกออกมากาประด

จะสมสั่อยู่ด้วยไม่เคยตฉนั้ก

จะชวนคนคอลูกให้จำตาย

แม่จะฆ่าลูกเสียได้ง่ายง่าย

เพราะได้อายุหวลานรำคาญใจ ฯ

ผัวเงินผัวทองหาเอาไม่

หวานทำไมกับหวาน

มโนมเมยใหม่แล้วฤาไม้นั้น

๒๒ ๒๓๕
คตกนชาตเลวไม่เอนดู

มุ่งไปเสียจากเรือนอย่าไต่อยู่

นุควนทองลากตุ๋นออกมา

ต่างคนต่างตนกันจมน้ำ

เปิดประตูคอยท่าไว้งับเงา ๗

อ๋อ! ง่ายดี หมายความว่าแม่

แย่งแย้มอลากกระชากซัก

ผ้าขาดคงควากหัวฟากหัก

ศรัประจันหันมดักหกคะเมนไป

มุ่งไม่ไปจริงถากหาพึ่งไม่

แม่ข้าไหวชาวบ้านวานมาด

ตกใจว่าขโมยมาทั้งหมด

รองวาสน์มนหวาอย่าละกัน

ศรีประจันต์จิตใจว่าอายผล
 อ้ายหัวล้านนอกขนลุกสนครัน
 ๑ ขุนช้างคิดว่าแม่ยายตำ
 สิ่งวันทองมาซาอยู่โย
 ผินหน้ามาดวันทองไป
 มาถึงไม่เลยบเหยียบบกขาม
 ศรีประจันต์ร้องว่ายกตาย هوا
 มั่นถ้อยพนักำลงอรงแก
 ศรีประจันต์ชกขามที่ตำตน
 มือหลุดจากแคร่แม่ลากไป
 พลวันเข้าไปในประต
 ขุนช้างโผนมานยันดาลาย
 ศรีประจันต์นั่งงกผลกอกคาน
 ขุนช้างร้องว้ายตายครังน
 วางแม่ยายมากว่าวันทอง
 กรักกรุกคูกเข้าเหมือนเต่าคลาน
 วันทองร้องอึ้งอยู่ในห้อง
 อ้ายห่ามันจะฆ่าเมียเสียแล้ว
 อ้ายชดถอยถอยไปให้พนัก
 ขุนช้างฮึดฮัดย่นมอยาว

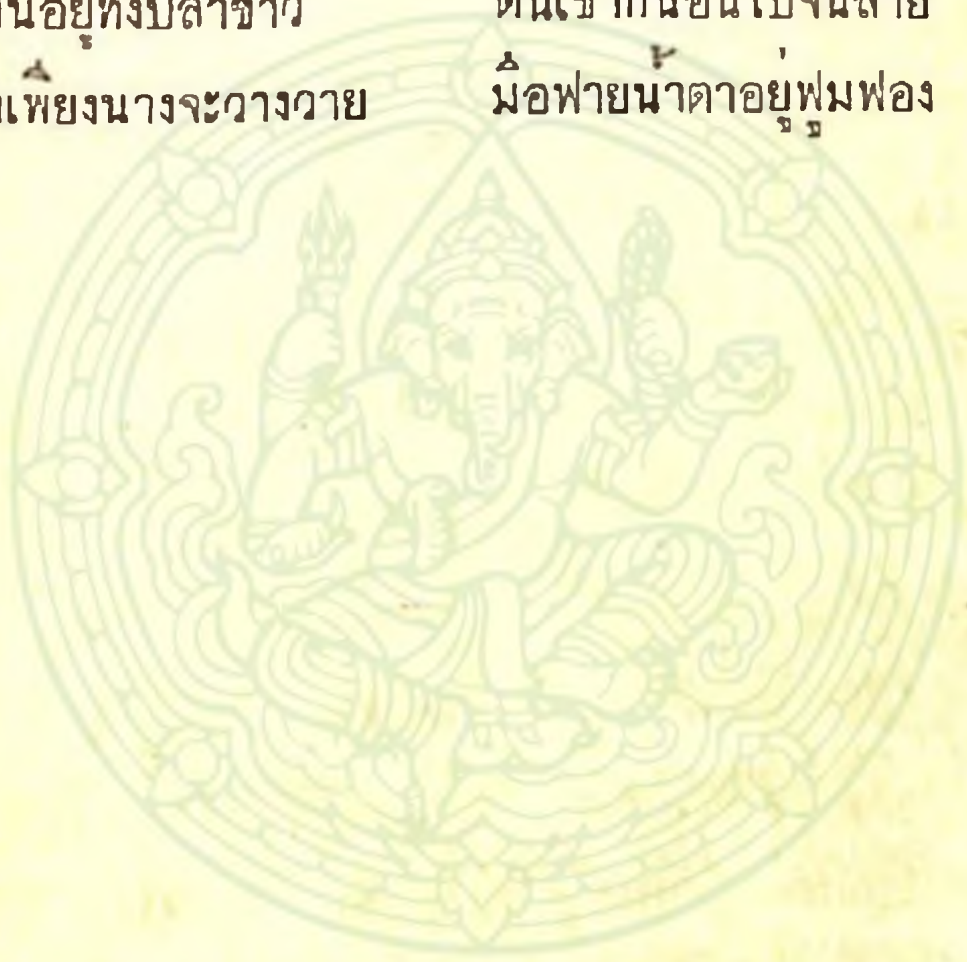
การกละไรของมึงนั่น
 ใครแทงหมูของมึงจงร้องไป ๆ
 พ้ามืดถนัดหาได้แทงไม่
 ศรีประจันต์จิตใจอายบ้ำกาม
 ผ่าหลุดจิตใจยุ่งมั่งาม
 ขามแตกม่นกปามเอาตนแก
 ยกขาชนแกว่งเลือดแดงแจ
 วันทองฉวยแคร่ยุคแน่นไว
 บันแคร่มาดวันทองใหม่
 ขนบนหอใหม่อยู่วันวาย
 วันทองลากดูผ้าห่มหาย
 หลงจับแม่ยายเข้าสองท
 อ้ายหัวล้านไล่โครกกระโหลกณ
 หลงขแม่เมยเข้าเสียการ
 ดุดเขาในห้องยุ่งนังาน
 กูจะชนวิมานวันนแล้ว
 ขุนช้างซ่มเหงน้องพ่อพลายแก้ว
 หดาบองแมวเหมือนแมวคราว
 หัวเหมือนลูกมะพร้าวหัว
 น้ำวสองหัวไหลเข้าในมุง

วันทองถีบผางเข้ากลางอก
 ขุนช้างผลัดกลับชนทับพุง
 มุ่งพนวนทองดังไข่พอก
 ขุนช้างไขว่ควานย่นตาลาย
 แค้นใจด้วยมุ่งยุ่งจริงจัง
 ฝึกมุ่งออกได้ไล่กระย
 ขุนช้างเลิกมุ่งทพันตัว
 ได้ทสับส่มอารมณ์ปอง
 ร้องจนตาปลิ้นดินจะลุก
 ถีบขุนช้างล้มจมโก่งโค้ง
 สะดุดชนนาเข้าตานา
 วันทองหลุดผลัดนงทองมุ่งพน
 ปลาล้มจมเตยงเสียงตาเยือก
 อัสจรรยฟ้าลั่นฝนตกปรอ
 กุ้งปลาดีใจไล่ผุดโผล่
 เทโพเทพาเทยวหากิน
 วันทองหมองคร้มแต่ทุกข
 รักนางพ่างเพียงจะกลากลิ่น
 เงินทองไม่น้อยร่อยกระบุง
 ไปไหนก็มีให้เจ้าเหนื่อยพัก

พลัดตกจากเตยงเสียงดังผลุง
 สายมุ่งขาดสิ้นดินแทบตาย
 กุหายใจไม่ออกอายนิบหาย
 มุ่งพนวนวายอยู่สนท
 พอรังชนก็จะทงเสียเว็จช
 มุ่งยงพนดแต่วันทอง
 พินไวแต่หัวไหมช่อง
 วันทองจนใจอยู่ในโปง
 กูจกชนมาแล้ววายตายโง
 ขุนช้างโอดโอดโหยงอยู่ยกยัน
 นาเบยกแข่งชาอยู่ตัวสิ้น
 ขุนช้างงกงนเซ้างางคอ
 วันทองเสือกดำผาตาป้อหลอ
 เสียงจ้อไหลอาบซาบแผ่นดิน
 แด่ลวันตัวโตโตเข้าเคล้าหิน
 ว่ายวารินซ้ำแรกแทรกถึงพน
 ช้างขุนช้างเป็นสุขสำราญรื่น
 หึงอันหม่นแสนพิไรรัก
 พกมุ่งจะให้เจ้าบุญหนัก
 ชคอผวรกต่างช้างพลาย ฯ

๑ วันทองซัดซัดสะบัดหน้า
คิดจนมาถึงผิวบ่มดวงตาย
อยู่แต่ในห้องได้สองวัน
จำใจอยู่ด้วยชนช้างมา
ไม่เป็นกินอยู่ทงปลาขาว
ตรอมใจเพียงนางจะวางวาย

แค้นด้วยชั่วช้าไม่รู้หาย
แสนอายมิให้ใครเห็นหน้าตา
โศกคล้ายพางเพียงจะเป็นบ้า
พลบหลังโศกาดังเจ้าพลาย
दनเข้ากันนอนไปจนสาย
มือฟายนาตาอยู่ฟุ่มฟอง ๆ

ตอนที่ ๑๔ ขุนแผนบอกกล่าว

- ๑ จะกล่าวถึงขุนแผนแสนสันทิ เรื่องฤทธาชาศัณษีของ
สมสู้อยู่ด้วยเจ้าลาวทอง ล่วงสองคืนข้ามเวลามา
เที่ยงคนตนนอนอยู่ในห้อง พระจันทร์ส่องแสงสว่างกระจ่างหล้า
ถึงดเจียบผู้คนไม่พุดจา วิเวกเสียงสกุณาเสนาะไพร
เรไรทรงรองระงมรา เย็นฉ่ำน้ำค้างกระเซ็นใส
พระพายพัดรวรบนชนฤทัย ใจคิดหวนถึงวันทองน้อง
เอะตกนประมาทจริง ควรฤททเมยรักไวห่างห้อง
เมื่อนอนหงกนกกับลาวทอง ชุ่มหอมองมากอยู่ในวันนั้น
อายชนข้างสร้างหอรออยู่แล้ว ชานองแกลวเคื่องชุ่มหนั่น
ทงชาน่าจะสมอารมณ์มัน คิคคิกยงพรนฤทัยนิก
อนิจจาความเพียรทเวยนหวัง ตงแต่จะมีมารมาหาญหัก
พอห่างหน่อยมันคอยเขาชิงรัก จักเห่ล่นกลับมาไม่ทันที
มาเห็นหน้าแล้วยังมามีวิบัติ ดังกำแกลวแล้วมาพลัดจากมือพิ
เฉพาะลงตรงโจรจะราว เป็นราคเสียแล้วกรรมงนา
เนอดกถึงเลื่อฤาจะงด อร่อยรสคอยกินเป็นภักษา
ทงไว้ให้มันสองเวลา เจ้าแกลวดานจะเป็นประการใด
ยังคดียงแก่นแน่นในอก แสนวิตกดาลเดือดหาเหือดไม่
อดอดยัดยัดให้ขัดใจ พรุ้งนุกจะไปยังสุพรรณ

กลางคั่นมะรันกุคงรู
ถาวนทองน่องนอนอยุกับมน
ทงอศรประจันอเทพทอง
ทำให้สัมนาหนาหมาทางอ
คิดพลางผลึกเผยหน้าต่างดู
รับลูกออกมาล่างหน้าพลัน
จรงอเรียกวาวไพรทงไทยลาว
เร้งรตจัดกันเร็วเร็วไว
เตรียมมาครบชากันทุกคน
เลือกคิดแต่ทมผมอ

ก็จะไปตระเวนถึงปลายด้าน
เองเคยไปทัพได้อับจน
ว่าแล้วก็กลับเข้าในห้อม
พิจะไปเที่ยวตระเวนท่านเกณฑ์ไว้
แล้วจัดแจงแต่งตัวคาดครอง
พวกไพร่พร้อมพรุ่งทางอาชา
ลวนถือสาตราอาวูช
ตดทางกลางทุ่งมุ่งไป

๑ หยดมาลงไวทชายป่า
ครนคาพลบแสงสุริยัน

จะสะกดเข้าไปได้ให้แม่นมั่น
จะพันเสียให้ขาดทงสองคอ
เกยวดองกมิให้มันเหลือหลอ
อเถาแก่คนชอกเหมือนอกัน
เห็นแสงทองหรรบูรพอไก่อ้น
รุ่งแจ้งแสงตะวันชนทนต์
เกล้งกล่าวเนอความหาช้าไม่
ชาวสารใส่ไถ่สัสมอ
ทงอาวูชของตนที่เคยถือ
จำเพาะเจาะชอยสืบคน

จะละเลยราชการไม่เป็นผล
ได้พวกเอ็งตามกันกุไวใจ
สั่งนางลาวทองพิสัมย
พิไปไม่นานจะกลับมา
ถือดาบย่างเยองจากเคหา
ต่างคนชนมาด้วยทนต์
ชาวปลาครบชุดประจุไถ่
สองคนเข้าในแดนสุพรรณ
หุงข้าวเผาปลากินทนต์
ให้ปลุกศาลนนชนทนต์

จังจุดเทียนชัยระเบิดศาล
 ปลุกเครื่องเรองฤทธประสิทธิ์
 สำเร็จเสร็จพลันมีทนต์
 จับอาวุธทั่วทุกตัวคน
 ขาวช่วงดั่งดวงมณรัตน์
 ขุนแผนแผ่นขนหลังพาส

๑ ถึงบ้านประมาณสักสองยาม

ขุนแผนลงจากอาชา
 ขบพรายทงพระภูมิเจ้าที่
 ถึงหอขุนช้างพลันทันใด
 เอามัดหมอดำเข้าดำนับ
 สะเตาะตาลหน้าต่างไหกว้างแยก
 ผู้คนบนเรือนทเกลอนกล่น
 นอนระเนนเอนพับหลับไป
 โดดลงพนกลางที่ข้างใน
 ตัดมานกองไวแล้วไคลคลา
 หลับอยู่บนเตียงเคียงข้าง
 อุเหม่ตัวดอกระนอง
 ความสัถยสารพัดจะสัญญา
 ผัวไปไม่ทันพันประตุ

โอมอ่านพระเวทวิเศษศรี
 ขาวสารเสกคัมภีระมนต์
 แต่งตัวผูกมาอยู่สืบสัน
 พอได้ฤกษ์บนในทันที
 แกว่งกวัดดาบเดินมาเร็ววี
 พวกรพลไพร่ก็ตามมา ฯ

ดาวดาษกลาดอร่ามพระเวหา

ขาวสารเสกมากซ์ดไป
 จะมีใครตั้นดากหาไม่
 จุดเทียนติดไวทเสาแรก
 ปลายเสาแตกยับเป็นสี่แฉก
 ขาวสารแทรกกระดุกผึกซ์ดไป
 ต่างวงโงกทุกคนไม่ทันได้
 ก็ขึ้นหน้าต่างใหญ่ขนขนมา
 แสงไฟรางรางสว่างหน้า
 เบ็ดมุงเห็นหน้าเจ้าวันทอง
 ขุนช้างกอดกลมประสมสอง
 จ่องหอมมีผิวไม่กลัววก
 ว่าไว้แต่หลังยังมอยู่
 มึงคบชู้ไว้อต่อหน้าตา

กาวชนบนเตียงเคียงข้าง
 เลิกผาหม่มปกทอกมา
 ไม่รู้เลยว่ารูปจะร้างใจ
 งามนมสัสมจรีตกระบิดกระบวน
 มึงงามแต่รูปจูบไม่หอม
 ถีบตกจากเตียงเคียงกันลง
 เจือดาบจะฟาดให้ขาดกลาง
 เจือดงดอดใจไม่ฆ่าต
 หาไม้ทไหนดพรุ่งนี้เช้า
 มึงกล้าทำไต่มึงไม่กลัว
 จิงชักเอาเชือกด้ายทส่ายมาน
 จะทำไห้สมนาหนานอกกาล
 ถีบเข้าให้ชิตติดกัน
 ผูกเป็นเปลาะเปลาะชะเนาะตรง
 เอาผาคลุ่มหุ้มไว้ให้เหมือนณ
 จวนใกล้รุ่งสางสว่างตา
 จิงถอดมิดหมอนเสียดจากเส้า
 ให้มัดคบครบมือถ่อจุดไป
 แลวแกสะกดพลันมีทนนาน
 ชุนแผนกลบชนชอาชา

ผลักมาให้ห่างจะดหน้า
 ทุดสมนาหนานอหนานวล
 ดึงจะกลืนกินได้ด้วยงามถวน
 ควรเคียงนอยฤาทรบุทรวง
 อหนามอมกนหมออกคองส์
 ให้มันคงชีวิตไปโยม
 พอจิงจกทักขวางไม่ห่างที่
 เเคราะห์ดแลวมึงจรงอดตัว
 หัวจะขาดอยู่เปล่าทงสองหัว
 จะต้องให้รู้ตัวในวันน
 ถึงดไวไม่ผลาญให้เบ็นณ
 เชือกเส้นนแลจะเล่นมึง
 เชือกกระสันพันเข้าไห้นอนชิง
 ปลายเชือกโยนถึงบนหลังคา
 ทุดออปรยสมนาหน้า
 ลงจากเคหาด้วยทั้นใด
 เรียกเหล่าไพร่มาหาฆ่าไม่
 ได้ไฟดั่งเสด็จมา
 คนในบ้านกตณชนพรมหน้า
 เอาดาบตฝ่าเข้าทั้นใด

ให้บ่าวร้องเรียกออกเพรียกก้อง
ใครตนอยู่บ้างททางใน

๑ ครานนสำททองไต่ยิ่นเลียง
ลุดออกไปพลันมีทหน้า
พินไฟไต่คบสว่างท

ค้อยแอบมองเขม่นเห็นหม่อมพลาย

วันทองนอกรกเกลี้ยงแล้ว

จำกูจะลงไปพูดจา

คิดแล้วลุดมาเปิดประตู

นหากหุนหันพินกุดาย

จึงเข็นบันไดแข็งใจลง

พุ่มพายนาดาลแล้ววไป

ช่างกระไรใจคอฟ่อคุณเอ๋ย

วันนวันทองผูกคอตาย

แม่ศรีประจันท่านหักหาญ

ทุบตวันทองนองเลือดพรู

ด้วยท่งย่างทางไกลเป็นหนักหนา

จึงเสียตัวชั่วชาเพราะจำใจ

๑ ครานนขุนแผนแสนสะท้าน

เจ้าสายทองไม่ต้องเจรจา

นางวันทองอยู่ฤไปข้างไหน

เข็นบันไดรับท่านขุนแผนมา

พ่งสำเนียงเอะโครมาเรียกหา

เห็นคนขมามามากมาย

สายทองคิดกลัวใจคอบหาย

อยู่แล้ววันววยกรรมงนา

หม่อมแกวคนกลับเขามาหา

ทัดทานด่านหน้าให้พอดลาย

เห็นทโกรชอยู่ก็ใจหาย

แต่มิใช่ใจร้ายไม่เป็นไร

ถึงตรงหน้าขุนแผนกรองให้

สุดใจเสียแล้วนะหม่อมพลาย

มาละเลยวันทองเสียง่ายง่าย

พ่อช่างไม่เสียตายไม่แลดู

ชนให้โอหวัถานนนั้นเป็นคู่

นุดถู้สู้กันเป็นเท่าไร

จะไปบอกหม่อมมากไม่ได้

ไต่สองวันแล้วพอหม่อมมา

เดอดดาลน้ำใจเป็นหนักหนา

ชาเขาใจแล้วทเล่ทกล

เพราะหาไรทรพยอุปภาคย์
 ชนช่างมั่งมคกกว่าคน
 ทมาหมายว่าจะมารับ
 นมันเนาแล้วจะเอาไปทำไม
 วันทองนั้นจะว่าไปโยเล่า
 น้องสาวขาดแคลนเจ้าแทนเจอ
 เข้าออกนอกในได้ใช้สอย
 เสียแรงรักใคร่ได้สัญญา
 คิดคิดจะพ้องกับวयर
 เกยวดองสองคนจะผูกคอ
 ถึงตัวเจจากเบนเมียของชา
 จวนตัวกลวงมาหากระนน
 ๑ สายทองรองว่าอุแม่เอ๋ย
 เหมือนปลาในช่องไม้มองดู
 จวนแจงชนแล้วหม่อมพลายชา
 ว่าแล้วชนมาบนบันได
 ลูกชนเร็วเร็วแม่คุณชา
 ทงคนทงมามาครามครัน
 ๑ ครานันท่านยายศรีประจัน
 ปากสนคอสันพรนน้ำใจ

จึงชิงพรากเพราะเห็นไม่เป็นผล
 จะประทุกกัทนทุกอย่างไป
 ถายังตมยบจะรักใคร่
 ถึงจะได้ตะกร้าล่างไม่มีเกลือ
 ถึงตัวเจจานานไปก็ไม่เหลือ
 ด้วยเนื่อนน้ำใจเดียวด้วยกันมา
 กลัวจะบ่อยเสียออกอย่าพักว่า
 จะขอตหน้าพวกสอพลอ
 พันเสียเถอะทงบ้านมิให้หลอ
 อคนขอคนไรได้เล่นกัน
 คบหาเป็นใจกระโรนั้น
 หันเอาแต่ชอบมาเชิดชู ฯ
 อย่าพักพูดไปเลยไม่เข้าหู
 ใครเน่ากให้รู้ว่าตัวใคร
 ขอเชิญชนมาบนเรือนใหญ่
 เข้าไปในห้องศรีประจัน
 ชนแผนมาอยู่ข้างล่างกลางบ้านนั้น
 หอกดาบสารพันออกเต็มไป ฯ
 ตัวสันตงจะลอดแผ่นดินได้
 เราจะทำกระไรออกสายทอง

เขามิมาเกาะกู่เลวฤา

ครั้นจวนตวหนึ่งหวพอง

๑ แม่เอยครั้นเขาดจ่าน

เขาพูดกับไพร่ฉันใดยิน

หอกดาบเชือกปอกเอาจมา

เขาออกขอเทพทองศรีประจัน

๑ ศรีประจันตวสันดงลกนก

นำดาไหลหลงลงพรงพรู

กลับเข้าไปในมุ้งเอาฟกคลุม

ส่ายทองเองช่วยรองบอกเจ้าพลาย ว่ากลมจับตายเสียหลายวัน ๑

๑ นี่จะซ่อนเขาไปทไไหนพัน

ว่าแล้วก็ออกมานอกพลน

เห็นลิมกลอนซ่อนบิตสันทอยู่

กลับมาทประตูดเยี่ยมมอง

๑ ขุนแผนบ่าวไพร่ไปบนเรือน

ถามส่ายทองไปมิได้ช้า

วันทองอยู่ฤาไปข้างไหน

ทำเป็นร้องเรียกอยู่วันวาย

ขุนช้างวันทองก็ตกใจ

เสียงคนข้างนอกออกกองคะนัง

ผู้คนองออกทงบ้านช่อง

เขาจะถองกยับลงกับดิน ๑

เจ้านายโปรดปรานเขาทงสน

เขาจะฉีกเนื้อกินสันทงน

เขาจะผูกคอคร่ำว่าแม่นม

ว่าจะพันทงไว้ให้คนดู ๑

เหงอดกโชมหน้าลงมาห

ดวกครวณถงทตาย

ผ้าพันเบนกลุ่มม่งขวัญหาย

ว่ากลมจับตายเสียหลายวัน ๑

เขามิเข้ามาค้นเอาฤานั้น

ผลกตนประตเจ้าวันทอง

มืรทจะเข้าไปในห้อง

รองเชิญขุนแผนให้ขึ้นมา ๑

ผู้คนกล่นเกลื่อนกันหนักหนา

อย่างไรไม่เห็นหน้าท่านแม่ยาย

หลับนอนกระไรตะวันส่าย

เอาไม้ป้ายฝาเข้าตาบง

ลุกขึ้นไม่ไหวเชือกผูกขึง

เชือกมัดรัดตงอยู่รอบตัว

มานคลุมห่มพันอยู่ชนนอก
อกใจไหวหวนตัวสิ้นรวิ
ขุนแผนรองว่าเจ้าวณทอง
ไม่ลู่ขนมาบ้างจนกลางวัน
วันทองจำได้ว่าเสียงฉว
ติดกันสองคนก็จวนใจ

ขุนแผนรองเหยยอายขุนช้าง
ตัวม่งวนนถนตาย

ก็ไม่ว่ามิ่งอยู่ข้างใน
จับดาบหุนหันตัวสิ้นรวิ

ขุนช้างได้ฟังคำขุนแผน
ด้วยถกมัตริศไวเหมือนนถนตาย

๑ สายทองรองว่าแม่ศรีประจัน
นอนนิ่งอยู่ใยไม่ออกมา
ท่านยายศรีประจันตัวสิ้นรวิ
กลัวเขาจะพันถูกลูกดาบไป
เลิกเอาฟกใหญ่ชนพันตัว
เอาเชือกรัดนอกพอกเป็นหุ่น
แล้วเอาผามาทับเขาหาชน
หุดากบีบมิดหัวไป

หายใจไม่ออกลงกรอกหัว
กลัวก็กลัวได้แต่เลือดกัน
ยังไม่ออกจากห้องเจียวพานัน
ออกมาพูดจากันบ้างเป็นไร
ยังกลัวอกสั้นอยู่หัววันไหว
จะร้องบอกออกไปก็อับอาย

ใยไม่วางเมี่ยงอยู่จนสาย
อย่าคิดมุ้งหมายจะรอดตัว

หาไม่ก็จะเข้าไปบนหัว
ถบปลาให้กลัวอยู่ขุนวาย

นกเค้นคดไปก็ใจหาย
วันทองยังอายไม่ลืมตา

ท่านจะพันวันทองเสียแล้วหนา
เห็นว่าจะพันไปฤาไร

ความกลัวมิใคร่จะออกได้
แข็งใจจำออกไปตามบุญ

ความกลัวหนักหนาออกกว่าขุน
ถึงจะพันถูกหุ่นไม่เป็นไร

โปกพันห่มหัวเสียให้ใหญ่
ชกมือเขาไวเสียในฟูก

ผ้าพอกหน้าตาหาเห็นไม่

หกล้มลงกำลังงมก

สายทองได้พังว้างไป

มวนทอนออกมาคาประต

เข้าปลาคามาทางฟูก

ออกประตูไม่ได้โตใหญ่ครัน

พวกบ่าวขุนแผนแหงนแลดู

มาลาแลเห็นเด่นโกรงโกรง

สายทองประคองออกมานอกชาน

ร้องไปนอะไรเอาฟูกพัน

ยายศรีประจันอยู่ไหนไม่แลเห็น

ศรีประจันนึกว่าเขาไม่เข้าใจ

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท

จึงให้ไปเชิญพันโชติมา

ตัวท่านเป็นพนักำนันบ้าน

เรากับวันทองครอบครองกัน

ครันเราไปทักกลับลงมา

หอใหม่เกาห้องนี้ของใคร

๑ ครานันพันโชติกำนันบ้าน

เมื่อท่านชนไปยังไม่มา

ย่างเท้าก้าวไปก็ไม่ถูก

ลูกเอ๋ยสายทองมาช่วยกู

แลเห็นโตใหญ่อยู่มู่ทุ

สายทองแลดูหัวเราะงัน

ก้าวผิดก้าวถูกมาตัวลั่น

ด้นด้นผลุดลึ้มจมน้ำโพรง

หัวเราะอ่อยว่าอายมิ่ง

มันคิดว่าผไปงจะกินมัน

ขุนแผนแสนสะท้านสุดกลั่น

สายทองเกลือกกันฤว่าไร

จะฆ่าเสียทั้งเป็นหาไว้ไม่

พึงฝ่าเข้าได้ไม่พุดจา ฯ

ความคิดรอบคอบเป็นหนักหนา

ด้วยเป็นใหญ่ได้ว่าในแขวงนั้น

เราไปราชการเชิงทองนั้น

ก็เตือนกวนท่านแจ้งใจ

ก็หาเห็นหอห้องของเราไม่

ท่านรู้ฤาไม่ให้วามา ฯ

บอกการตามรู้ไม่มูสา

ตัวเขาได้รู้เห็นเป็นพยาน

ด้วยท่านยายกลอยกับยายสา
ว่าตัวท่านนั้นตายวายปราณ
ก่อนวันชนหมากมาดงบาน
ทะเลาะว่ากล่าวกันยาวรี
ห้ามไว้มิให้ทำการงาน
ฝ่ายท่านทองประศรีก็กลับไป
๑ ครานุนขุนแผนแสนสะท้าน
นั่งนึกตรึกความไปตามจริง
รักสนิทดวงจิตอันเดียวกัน
ขุนช้างเคยชวนเป็นศัตรู
วันทองอดส่ำหครองไมตรีทำ
มาเกิดเชิญเป็นเหตุเภทพาล
เพราะกูเองเด็ดดวงนวนหัน
จึงเสียใจยอมให้ขุนช้างขิด
แต่ก็หวนส่งสัยน้ำใจนาง
เป็นกินน้ำเห็นปลิงทุกสิ่งไป
ครั้นจะทล็กกระทอนถึงวันทอง
ได้เสียตัวชีวิตเพราะคนพาล
คิดฤาหนึ่งเล่ากันอุยหน้า
จองทองด้วยเงินทองมันคล้องใจ

ขุนช้างพามาให้ว่าชาน
จึงให้ผดุนิดงานกันทันที
ศรีประจันกับท่านทองประศรี
ว่าท่านขุนแผนนั้นไม่บรรลือ
ช่างนี้หักหาญหาฟังไม่
ได้บอกกล่าวหาไว้ได้รู้จริง ๆ
ได้พบนายบ้านบอกทุกสิ่ง
วันทองนั่งเมื่อยรักกุ
มันแกลงบนอาลัยไหพลัดคู่
ล่อลวงขอส่ทำการงาน
จนเลิกทัพกลับมาได้ถึงบ้าน
หักหาญให้เสียไมตรีมิตร
บุกบันถอโทษเอาเป็นผิด
คิดฤาหนึ่งเล่าจะออกไป
เมื่อขุนช้างสู่สมเข้าชมได้
จะคนรักเขากระไรให้รำคาญ
ส่งสารน้องจะขายหน้าอยู่ศาล
ถ้าให้ท่านเห็นจะเป็นประโยชน์ไป
มันทำได้ดังหาที่เกรงไม่
ละไว้ก็จะหยิ่งยังย้าย

แต่เพียงเห็นไม่ทำอะไรได้

จำจะรู้เสียให้รู้ว่าชวด

ตัวท่านพันโชติเป็นผู้ใหญ่

ทั้งยายเทพทองผู้มารดา

๑ พันโชติได้ฟังสั่งนายสอน

นายสอนรีบไปในฉับพลัน

เทพทองร้องถามไปไหนมา

มีอะไรมาในเรือน

นายสอนบอกออกมาแน้คุณยาย

ความใหญ่โตไฟไหม้แผ่นดิน

เทพทองตกใจว่าที่ไหนพ่อ

ลูกชนเลือกสนอยู่ลนลาน

เทพทองร้องว่านายผู้ร้ายปลัน

กลับนั่งลงถามความอะไร

นายสอนว่าความเรื่องวันทอง

เขาเป็นคนโปรดปรานประทานครั้น บ่าวไพร่ตงพนยศศักดิ์

เป็นทขุนแผนแสนสะท้าน

เขาจะเกาะตัวไปในบุรี

บดินพินโชติให้มาหา

อันตัวขุนช้างวันทองนั้น

ยึดไปมันจะเล่นกูปันนี้

คิดแล้วจึงมชิงวาทา

เร่งไปหาตัวมาต่อว่า

ยายกลอยยายสาให้พร้อมกัน

อย่าอนใจไปเดี๋ยวจมน้ำ

ถึงบ้านก็รีบชนบนเรือน

เหงออกโซมหน้ายื่นตาเพื่อน

เลือกเขียนหมากให้เพื่อนเขียนายกิน

เดี๋ยวนี้เกิดวุ่นวายชนทั้งสี่

บ้านถิ่นเรานี้มีการ

เด็กเอ๋ยหาพร้าขอสำหรับบ้าน

นายสอนว่าท่านมิใช่ไฟ

สิบหนก็หาหมดเหมือนไฟไม่

ปากสันพรันใจอยู่ถ่วง

ผิวของเขามาที่บานนั้น

บ่าวไพร่ตงพนยศศักดิ์

ชูเชิญนายบานอยู่ถ่วง

ทูลพระพนบให้ฆ่าฟัน

ทั้งยายกลอยยายสาด้วยกันนั้น

กับยายศรีประจันเขามัดไว้

๑ เทพทองคำหมากทั้งสำกโผง คายโหงจริงแล้วขอพ้อฮาไหว
กรรมเอ๋ยกรรมกรรมทำอะไร จะแก้ไขด้วยคำเป็นสำนวน
เกิดมาแต่่น้อยจนพันหัก รุจกแต่ทำนากับทำสวน
ปลูกเผือกปลูกมันนรรตพรวน จนจนจะตายท่ามาคำความ
เพราะอายชนข้างคางเครา อายชเคำมีนมีพังคำแม่ห้าม
อยายส่ายายกลอยพลอยลามปาม เขาจะผูกแหล่งล่ำเป็นว้าวัด
จรงบอภยายกลอยกบยายส่า อายตายท่าชนข้างวางเขาดนัด
ขุนแผนเขามาจับมันกลับขัด เขาจะมัดกตงอยู่เป็นปุทะเล ฯ

๑ ฝ่ายว่ายายกลอยพลอยตกใจ พลัดตกบันไดเดินขาเฉ
นมยานพัตพุงย่งหย้าเป ึ่งชนบนเรือนท่านเทพทอง
ยายส่าดาไม้ดู่กระดานต่อ ขอไปท้อพ้อพลัดตกลง
โก้งโค้งลากขานยันดาพอง ค่อยย่องชนไปให้ชตนัก
เทพทองว่าเป็นไรท่านยายส่า เจ็บขาม่อยเม็นกระทงเห็นหัก
ส่ายแล้วไปเกิดพืดพยัก เบาหนักเป็นอย่างไรจะได้รู้
นวยควาผาห่มปกนมยาน รับไปให้การเกิดเหวยส
ซาไทตามหลังมาพรงพร แลดูหนากนงกงนมา
ยงเดินยงไกลยงใจพรงน เทพทองผินผินหันมาว่า
เจ้าสอนเอ๋ยเอ็นดูตู่เถิดรา ซ่าไม่ไปแล้วขอพ้อคุณ
พ้อช่วยผ่อนปรนจะบนบาน อย่าให้เกิดรำคาญชนว่าวุ่น
เงินทองให้เจ้าพ้อเอาบุญ บอกว่าแม่ออชนมันไปไกล

อพยพครอบครัวตวงกหน
 ทงยายกลอยยายสาพากันไป
 ๑ นายสอนว่าวอนชาทำไม
 รายด้อย่างไรไปด้วยกัน
 ว่าแล้วก็พากันเดินมา
 ลูกความสามคนยังลนลาน
 นายสอนไปก่อนชนนอกชาน
 ลับลือลือลือคอบันได
 สามคนรบนบนบันได
 ยืนชนรองไปว่าใครมา
 ยายสายายกลอยพลอยตกตาม
 บันไดคร่อมคอเขาหัวร่อ
 เทพทองร้องว่าชาจะให้การ
 ถ้อยความอะไรชาไม่เคย
 ต่างคนต่างลุกชนจากท
 ลูกชนยืนคอทำลือลือ
 เทพทองแข็งใจชนไปหน้า
 เสี่ยงตักเกรงลงมองคลาน
 งกนดันโดนประตูโลก
 สายทองร้องว่าไม่เป็นเพลง

ผู้คนก็ห้ามทเรือนไม่
 ช่วยแก้ไขรอดตัวพอหัวพัน
 ชาจะโกหกได้ฤาไรนั้น
 เนอความกวดขันอย่าบนบาน
 มิชาเข้าไปถึงในบ้าน
 เห็นผู้คนพลุกพล่านก็ตกใจ
 เทพทองมองกรานหาชนไม่
 พันโซติว่าเป็นไรไม่ชนมา
 ชุนแผนถอดดาบไว้ไม่เงยหน้า
 เทพทองร้องจาพลัดตกตง
 แม่บันไดหงายปามลงตามง
 สามคนนอนซงไม่ลุกเลย
 ไยมาได้คาประจานพอกุณเอย
 ต่อเงยหน้ารู้ว่าบันไดทับ
 เนอตัวบันบดงมดล็บ
 ช่วยกันจับบันไดไล่ชนอกชาน
 ยายกลอยยายสามางุ่นง่าน
 เทพทองร้องชานว่านานเอง
 กลอนโซกถูกหัวเข้าตาเมง
 คนหัวเราะครนเครงเฮฮาไป

ยายกลอยยายสามาข้างหลัง
 แลเห็นชนแผนกตกใจ
 เห็นฟูกทพณศรีประจันอยู่
 ลูกโผนโดนฟูกเขาทนท
 ร้องขอโทษตัวกลัวแล้วพ้อ
 ออกจากฟูกพันตัวสิ้นท้าว
 ๑ ครานันชนแผนกเดินสนิท
 จังตามความไปมิได้ช้า
 เดิมเราได้เข้ามาขอสู
 เมื่อเราจากไกลไปเชียงทอง
 วันทองของเราได้ฝากไว้
 จังยกให้ชนข้างเสียดกลางคัน
 ฤาเห็นว่าคำศักดิ์จงหักหาญ
 นอยทงทรพยสิ้นทุกสิ่งไป
 อันลูกเขยใหม่สีใหญ่ยัง
 ข้างมาสารพนจะครันคราม
 หอเก่าร่อเอาไปปลุกวัด
 ช่วยกันพันฆ่าเสียเป็นไร

เทพทองเกกกงชนหอใหญ่
 คลานเลียงหลักไปข้างฝาร
 ดายจริงอกกมาพบผ
 ศรีประจันล้มผางลงทางยาว
 ยืนหน้าป้อหลอนยืนคำชาว
 พ้อเจ้าขอโทษโปรดเถิดรา ฯ
 แค้นคึกเคืองขัดเบนหนักหนา
 แน่ท่านมารดาเจ้าวันทอง
 ท่านยกลูกให้อยู่ประสมสอง
 หอห้องยังอยู่เป็นสำคัญ
 ฤาว่าหย่าร้างให้เมื่อไรนั้น
 เกียดกันฉันทาประการใด
 จะโตท่านถ้อยคำหาได้ไม่
 น้ำหน้าหาไหนจะเป็นความ
 ทุกสิ่งสมบดกเหลือหลาม
 จังคิดกันหยาบหยามไม่เกรงใจ
 เอาหอใหม่ไต่ยัดเข้าแทนให้
 ให้สาสมนาใจทมนจน ฯ

๑ ครานนศรีประจันผู้มารดา
ทงกลวทงทุกขให้ลูกตน

ถอนใจใหญ่พลางครางอื้ออื้อ
นั่งเซ็ดนมูกดละลูกนก

เดิมทียายกลอยกับยายสา

ให้กระตุกเผาไฟไหม้เป็นจุน

กลวทานจะเก็บไปเป็นม่ายหลวง

วันทองร้องไห้ไม่บ่วเบียด

ถึงสืบหาคนจงเช่าหอ

ฟังพลัดเช่าในหองใดสองวัน

๑ ครานนยายกลอยกับยายสา

เปล้าเปล้าข้าจะเอามาว่าโย

ว่าไปทัพเชียงทองพ่อพลายแก้ว

ผิดชอบอย่างไรได้เมตตา

เทพทองงันงักดอกผาง

ข้าก็หลงมงานชมชานไป

๑ ครานนขุนแผนแสนศักดิ์ดา

เมื่อแรกทำผิดไม่คิดกลัว

แม่ทองประศรีมาถึงบ้าน

ข้างยายเทพทองศรีประจัน

ฟังว่าปากแห้งแล้งขณ

ยกกันกระแทกฟากปากสั่นงก

สองมือขยหนานานาตาค

ชกหัวเราเราเจ้าประคุณ

มาว่าพ่อตายอยู่วายน

จึงขอให้ยายขุนเป็นผัวเมีย

ແ່ນหลวงไว้ไม่ได้จึงให้เสีย

นาตาเป็นลูกเบียบบ้นทุกวัน

มันจะทันสักหรืออะไรนั้น

พ่ออย่าคิดเด็ดฉันท้เอาคืนไป ๗

ฟังศรีประจันว่าไม่นั่งได้

เทพทองวานให้ตฉนมา

ลาวแทงเสียแล้วทกลางป่า

เขาสอนให้ว่าก็ว่าไป

อ้ายขุนช้างมันบอกดอกพ่อข้าให้

จนใจอยู่แล้วขอโทษด้ว ๗

เห็นพุดจางงงนกกกลนหัว

เขารูอยู่ทงทงสัพรรณ

ห้ามหองานการทุกสิ่งสรรพ

ตุตันดอดตบึงไป

กลับมาทาทายให้ร้องพอง
 เดียวขอตัวกลัวทำไม
 ไหนอายขุนช้างมันอยู่ไหน
 ถาฮักฮักเจรจาจะฆ่าดี
 ศรีประจันเทพทองร้องว่าไป
 สนุกใจนอนเล่นเป็นค่อนวัน
 เรียกเรียกเท่าไรก็ไม่ชาน
 ขุนช้างชานชานยันดาปรอย
 ศรีประจันเขาดันประต๋อง
 เพราะมันอยู่ข้างในจึงไม่กลัว
 เทพทองศรีประจันดันประต๋อง
 ขุนแผนอดใจให้ลืมนิด
 ประต๋องศรีประจันเทพทอง
 ตัวสั่นงนกหกกล่มลง
 ขุนช้างร้องแม่ช่วยแก้
 เทพทองร้องกลิ้งยังตกใจ
 ศรีประจันร้องว่าอแก่แตก
 เทพทองว่ามันตายเมื่อป้ายเย็น
 ขุนช้างจูปากตนเอง
 ศรีประจันผาหูลุดยุตแต่ชาย

เงินทองมีเสียหากกลัวไม่
 จะไต่เห็นกันในวัน
 มุดหัวอยู่โยออกมา
 ถาคักจะคิดว่ามิตรกัน
 อย่างไรไม่ออกมาหาทัน
 อ้ายชาติชั่วหัวคว้นจนท่ายทอย
 กูเคนจันตลอดจนคอหอย
 เขาผูกตอยฉนวนไว้เสียทั้งตัว
 ช่างนอนร้องอยู่ใต้โอชาติชั่ว
 เทพทองจิกหัวออกมา
 แน่นอยู่ไม่เปิดออกจากที่
 เป้ารส่งไปด้วยใจจง
 เข้าไปในห้องร้องเสียงหลง
 ใครเอาผอ้ายเจกคงเข้ามาไว้
 อย่าตกใจเลยว่าผนั้นมิใช่
 เออผพดได้ดังคนเป็น
 ผตายผาเผดกูไม่เคยเห็น
 อเมียถ้อยพลอยเตนจันตนตาย
 ส่องยายเตนเหียงลงนอนหงาย
 ส่องยายปลากันสนั่นไป

ศรีประจันคิดได้เหลือวไป
 เทพทองรององค์นางไป
 ศรีประจันว่านันทองดอก
 ทำไมมาฆ่าตัวทองเมีย
 ขุนช้างร้องว่าดิฉันเอง
 สายทองเอ็งช่วยกุดวยรา
 สายทองร้องว่าอะไรนั้น
 โดนศรีประจันหนั้ลมตง
 เทพทองร้องว่าช่วยกุดวยท
 เชือกปอตราสังรุงรังไป
 ๑ สายทองแลเห็นก็ตกใจ
 ไม่มีผาผ่อนนอนมัตคราง
 ใครบอกกับแม่ว่าเจกคง
 เห็นคนเป็นผรองมีไป
 ศรีประจันเทพทองลงมองดู
 หลับนอนนั้นกระไรไม่ลืมตา
 ดวยได้มัตหมากกระซากเถอ
 แม่ผัวแม่ยายวุ่นวายครัน
 ศรีประจันหยิบผ้าให้ลูกสาว
 แล้วบอกขุนช้างพลันไม่ทันช้า

เป็นไรทางหนหนามไม่
 ก็นั้นฤมิใช่ไว้หางเบย
 เทพทองรองบอกนั้นแม่อายเบย
 เป็นไรไม่เผาเสียใครเอามา
 ส่องยายเตนเหียงหัวดำผา
 ส่องมือปิดตาภาวนาอง
 ลูกเดินถลันเขาไปถึง
 ศรีประจันว่ามึงผลักกูโย
 อะไรนี้ผเจกฤมิใช่
 มีใช้วันทองกับขุนช้าง ฯ
 เอนั้นเป็นอย่างไรดอกผาง
 เมินหน้าว่าพลางข้างกระไร
 ช่างหลงหลับตาว่าไปได้
 คิดอายแก่ใจก็ออกมา .
 อดสเบ็นจะตายให้ชายหน้า
 ให้ชโมยแก้ผาเอาเชือกพัน
 บาดเนอเขาแล้วกระมังนั้น
 ช่วยกันตัดเชือกชักสาวมา
 มันทำดาวใจหายกชายหน้า
 ขุนแผนเขามาว่าวุ่นวาย

เขาจะไปกราบทูลให้เข็นฆ่า
ทรพยสินจะกระจัดพลัดพราย
ว่าถาดจะคิดว่ามิตรกัน

เอ็งจงออกไปให้วุ่นทา

จะถืออะไรกับเท่านั้น

เขากได้เมียใหม่ไวแนบกาย

เพื่อนมาจะว่าให้เป็นท

งอไปเห็นจะไม่กระไรนัก

๑ ครานันขุนแผนแสนศักดิ์ดา

จึงร้องเตือนไปพลันทนใด

ถามาตตมเป็นไร

เทพทองทั้งวันยันตาชั้น

ยังทำดาปริบปริบอายนิบหาย

เทพทองร้องไปโอ้ห้วง

เทพทองชกฆ่าเขาดำเหงาะ

ผ้าผ่อนไม่นุ่งทำพุงโง

ขุนช้างแหกฝานยันตามอง

ถึงเขาโกรธจะฆ่าดี

๑ วันทองว่ามึงอย่าพก

ยังฆ่าฟันเสียทนต์ใจ

พ่อแม่จะพากันหนีหาย

เมือกออพลายเขาพูดจา

ถาเอ็งดังตนเขาจะฆ่า

พูดจาขอโทษให้โกรธคลาย

โอนอ่อนผ่อนผันให้ความหาย

เห็นจะไม่เสียตายวันทองนัก

ว่าเรานทำการหาญหัก

เอ็งอย่าพกย่อนยอกเร่งออกไป ๗

เห็นข้าหาออกมานอกไม่

เป็นไรไม่มาพูดจากัน

ถาดอดังไปจะหาหน

ศรีประจันรองว่าอายขุนช้าง

แกเอาตนบ้ายเขาส์ช้าง

ขุนช้างแข่งตัวทำหัวโคลง

ยิ่งกว่าดูดเจ้าเงาะอายตายโหง

จะเอาเรอนเป็นโลงอายอัปยศ

วันทองจงออกไปด้วยพ

ก็จะคิดปรานีเพราะแม่ไป ๗

ถึงพระอินทร์ลงมาหาไปไม่

อันกูจะออกไปอย่าสงกา

ขุนช้างว่าแม่ไม่ออกไป
ไปตายไกลเจ้าไม่เขายา
ให้มันตายติดกันพันเลี้ยเถิด
ว่าแล้วลุกมานัยน์ตาขึ้น

๑ เทพทองศรีประจันต์ตัวสั้นง
ไม่นั่งผ้าเสียมงอายจิ้งไร
อย่าตลกเลยจะออกไป
ดวยผ้ามาพันตัวสั้นรว
ลบลบล้อล่อต่อประต
บายบนชนฝาดาวาร
เทพทองรองคำอายหน้ากาก
ขุนช้างผ้าหลุดนุชชายไว้
ยกส่องมองเงาหน้าผาก
กราบลงกับตักชกตนมา
อพ่อเนื่อหอมทูนกระหม่อมแก้ว
บุญญาธิการพ่อชาญชัย
เขาเลิกผาคว่าไฉนจะขอบ
หอมเป็นกระแจะปนเห็นพันตัว
ขุนแผนว่าอย่าอย่าเจ้าขุนช้าง
ขุนช้างจูบลงเล่นอยู่พลวัน

ที่จะออกไปโยให้เขาฆ่า
ผิดชอบเห็นหน้าตายด้วยกัน
จะได้ติดกันไปเกิดบนสวรรค์
กอดวันทองไว้มันไม่ออกไป
ทุกอายกระยาจกมั่งทำได้
แกเอาไม่แพ้ผางเขากลางตัว
เจ็บปวดนักระไรแม่ทูนหัว
ความกลัวไม่เป็นสมประดี
แหกฝามองดจะวิ่งหนี
ศรีประจันต์ดวยตนอย่าขึ้นไป
ดวยตนหนึ่งลากลงมาได้
ดวยเอาตะเกียงใต้ทูนหัวมา
เชิญพ่อกินหมากพ่อพลายชา
ยกทูนเกศาชาติใจ
เขาว่าพ่อตายแล้วกลับมาได้
เครื่องในของพ่องามดังดอกบัว
เอามือลูบโนนนมาชยหัว
เขากชวนกันหัวอยู่หนึ่ง
ผลักพลางบีตผ้าขมิ้น
เทพทองศรีประจันต์หันหน้าไป

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
 เชยขุนช้างมิตรคิดอย่างไร
 เรายังไปทัพไม่กลับมา
 จงรอหอบลูกใหม่ใส่สวมเอา
 เอากระตักห่อผามาถนบ้าน
 ส้มสุ้ทำชู้แต่โดยใจ

๑ ขุนช้างได้ฟังขุนแผนถาม
 กอดขุนแผนไว้ไม่ลืมหูลืมตา
 ขุนแผนชักถามถึงสามหน
 ขุนแผนฮึดฮัดให้ขัดใจ
 กระไรเลยเจ้าเอ๋ยเรามาหา
 สัมมะหาแซกมาจะปรองดอง
 เชยหมากพานพลสู้หา
 ชาวปลาหาเลี้ยงกันตามท
 นแต่เข้าจนพลบไม่พบหมาก
 ฤาอบอายชาวบ้านประการใด

๑ วันทองหมองใจอยู่ในห้อง
 ออกปากยากจริงจะเจรจา
 กลัวจะผลุนहु่นหันเข้าในห้อง
 กระถนออกมาพลันด้วยทนต์ไค

แค้นคิดขบพันมันใส่
 นางพิมพิลาไลยนี้เมียเรา
 ฤาเร่งหย่าช้อขายให้แก่เจ้า
 แล้วพูดจาว่าเราเนบรลย
 ขุดตันท่อพิษฐานให้เบ้นไซ
 คิดอ่านเป็นอย่างไรให้ว่ามา ฯ

ครนครามชนพองสยของฉ่า
 มิได้ถูงเถยว่าประการใด
 ขุนช้างขัดสนไม่ตอบได้
 ร้องถามไปดุก่อนเจ้าวันทอง
 ช่างช่อนหน้านอนไคอยู่ในห้อง
 พุดจาร์บรองกันโดยด
 ตามประสาเชยใจแลเคราะห์รู้
 ไม่ถ้อท่มงมแลเชยใจ
 เปรยวปากเห็นแต่ตะเกียงไค
 ไม่ควรพุดด้วยไคจึงไม่มา ฯ

ไคยนิร้องเรียกร้าคาญเป็นหนักหนา
 แค้นขัดอชยาระกำใจ
 เจ้าวันทองคิดพรนหวุ่นไหว
 ขัดประตู่เข้าไคให้มิดชิด

ล้มกลอนซ้อนในไถ่สลัก
 นงนักรำพึงตะลึงคิด

๑ ไม่มาแล้วฤๅเจ้าวันทอง
 เจ้าเอาล้มทมมยดแล้วอดใน
 ฤๅจะลวงให้เราเข้าทลป
 เป็นตายจะป้ายเข้าไปลอง
 ว่าพลางทอดตาบชนยนจ้อง
 ชุนแผนสลดวอดเตะตง
 มือจับชายพกยกตาบง่า
 ศรีประจันหมกมจมายคง
 จะฆาม่งเสียดทงเมยผว
 นางวันทองรกรห้องไม่ยาดรา
 กระนแลส่มชอว่าวันทอง
 จะพูดออกกลัวดอกจำปาพลัด
 ฝ่ายเจ้าสีเจ้าประมาทใจ
 เราคิดถึงความหลังเรายังตรง
 ถ้าจิตคิดว่าจะคิดอยู่บ้างเล่า
 ตดปลยงมอาลัยยาง
 เมื่อแรกเชื่อว่าเนอทบทมแท้
 กาลวงว่าหงส์ให้ปลงใจ

ถึงจะผลักก็ไม่! หวแต่สักหนิด
 เจ็บจิตเจียนนางจะขาดใจ ฯ
 อยู่ในห้องเห็นเราเข้าไม่ได้
 จะเล่นซ้ำทำไรเจ้าวันทอง
 จะจับตัวกินดับเสียดในห้อง
 แล้วจะร้องพาไลดอกกระมัง
 ชุนช้างกอดตนร้องระเล็ดระดัง
 ชุนช้างรงผาหลดทรุดนงลง
 เทพทองร้องจาจนเสียดหลง
 ชุนแผนส่งเสียดร้องควาตมา
 ระวงตวจดทงสหา
 กลัวนวนลหน้าจะหมองตองลมพัด
 เจ้าแปดนาท้านองเนอกษตรัย
 ด้วยคำตดวอนนเนนมนคง
 กลับสัดยัดได้โดยประสังค์
 พาชอรอหลงมาเรอนนาง
 ไม่ทนรู้ว่าจะจะสนอย่าง
 เจานจางจิตแล้วกลมไป
 มาแปรเป็นพลอยหุงไปเสียดได้
 ด้วยมิไต่ดูหงอนแต่ก่อนมา

คิดว่าหงส์เราจึงหลงด้วยลายข้อม ช่างแปลงปลอมท่วงทนต์นักหนา
 ดึงรักถนอมจุลินท์ไม่คลาดคลา ครันหลับตาฝงหงส์กลังโคลน
 สัมมมมอมเคล้าแต่เน้าชั่วคราว เจ้าถอดหัวเปลี่ยนได้ดังเล่นโชน
 เมอรกรากให้ทำกลองตะโพน ครันรักโดนเล่นโดนให้คนดู
 มีเสียททเรียนพากเพียรหัด สันทัดทำนองดีไม่มีสู้
 แคล้วคล่องต้องแบบแบบกายครู เมื่อพอยู่ไม่มีใครหางาน
 แต่เพียงได้ครูใหม่ไชรยน์ ถึงประชันกแพเจ้าทงบาน
 เขาออกชื่อภาทักเจ้าตัวการ ไม่ชานานจะต้องหาเจ้าไปรำ
 คงจะเหนียวเคียวเซญให้ตลอด ไม่ให้ถอดชฎากว่าจะคำ
 วนนมาหานางวางประจำ กลับไปโรงจะทำสำรองไว้
 อยู่จงคิดเถิดเจ้าสี่ชบาทัด ลูกจัดใจมาหาข้าไม่
 ขนมาพากันตนพงไพร กลับไปเขาชนไก่กายงนบุรี ฯ
 ๑ จะกล่าวถึงเจ้าขุนช้างหลาน อยู่กับท่านแม่ยายไม่หลกหน
 พังเหตุเภทภัยเห็นไม่มี เรียบดีประมาณสักเดือนปลาย
 จังกราบลาแม่ยายจะไปบ้าน นานนักช่างมาจะสูญหาย
 เงินทองจะกระจัดพลัดพราย ลูกชายจะลาไปบ้านตัว
 ขุนช้างวันทองก็ไปพลัน อยู่บ้านกลางแปลงนนทงเมี่ยมผด
 ครอบครองถิ่นฐานบ้านของตัว เมี่ยมผดเป็นสุขสำราญใจ ฯ
 ๑ บทนี้จะยกไว้ก่อน จะกล่าวกลอนชูเชิดขึ้นไปใหม่
 จะกล่าวถึงเจ้าชวลิตไชยย์ ต้องเร่งเงินพินัยอยู่ในคลัง

ได้ส่งมั่งยังค้างอยู่สืบหา
จึงปรึกษาลูกนอຍเจ้ารอยชัง

ลูกสาวก็ยอมพร้อมใจ

เจ้าชรวบอกไปมิได้ซ้ำ

จึงประกันเชิงลาออกมาได้

ขุนช้างได้ตามเนือความพลัน

เจ้าชรวบอกไปมิได้ซ้ำ

จะเอนอนงสาวมาฝากไว้

ลูกเกลอกก็เหมือนดังลูกตัว

จะเอาเงินสืบหาอย่ารังรอ

ขุนช้างจึงเรียกเจ้าวณทอง

จะต้องทำกรรมกรรมนั้นทำไม

เจ้าชรวลาสั่งท่านทั้งสอง

ผิดพลงอย่างไรได้เมตตา

จงเลี้ยงยมเจียมตัวเป็นข้าท่าน

ถึงชั่วอย่าให้ตัวเป็นโรค

ตัวเป็นข้าอย่าให้ผ่านนหมื่นสาบ

อย่านอนสนายนายมูลงเกรงยำ

เสียสันตกว่าอย่าเสียศักดิ์

ส่งวงศ์กตริภยศจงอดอาย

ทนทุกข์เวทนาอยู่ทมิฬ

ช่วยหลังพ่อเกิดแถวกรียา

จะขายไวกับใครคุณพ่อชา

ลูกเกลอของข้าอยู่สุพรรณ

พาลูกไปหาขุนช้างพลาจโคกคัลย

พ่อท่านนกกบน้องมาทำไม

สารทุกข์หนักหนาเป็นข้อใหญ่

ต้องเร่งเงินพนียยังไม่พอ

ทุนหวังได้เอนดพ่อ

ขอเขียนกรรมกรรมนั้นฝากไว้

เอาเงินมากองนับสั่งให้

เลี้ยงไว้เหมือนน้องร่วมท้องมา

ฝากน้องด้วยเกิดพ่อแม่ชา

ขอแถวกรียาอยู่จงด

การงานเอาใจใส่ให้ถวนถ

ชาวของท่านมีช่วยบิด้งา

จงสุภาพเจียมตนเป็นคนข้า

ชาวนาฉกปลาหาให้นาย

ทดาหนากว่านีกอย่าพกหมาย

สามเดือนปลายแล้วพ่อจะกลับมา ๗

๑ นางแก้วค่านับแล้วรับถอย
 ห่อไปแล้วอย่าให้ลูกอยู่ช้า
 เจ้าขรวิสุโขทัยไปจากลูก
 ถึงครอรอยชยาเขามาพลัน

เศร้าสร้อยกราบไหว้พิไรว่า
 สามเดือนบิดากลับมาพลัน
 ใจผกไม่วายไผ่ผ่น
 เงินนนส่งเสร็จสำเร็จไป ฯ

ตอนที่ ๑๕ ขุนแผนต้องพราภนางลาวทอง

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงเดช
สถิตยังปรางค์มาศปราสาทชัย
ตำราญราชฤทธียอยู่ในที่
ตำอางองค์ทรงเครื่องเรืองบวร
ตรีศัประภาษราชการบ้านเมือง
ณพระพิภตรัตนารัตนมา
อายพลายแก้วทตงเป็นขุนแผน
ยังหนุ่มแน่นกล้าหาญชาญชัย
แต่เดิยวันให้เกณฑ์ตระเวนไพร
ถ้าปล่อยปละละเลยเสียช้านาน
ญาตวงศ์พงศ์กำนันไม่มี
กุฎายแผนด้วยช่วยเป็นครู
ยังอายขุนช้างชาวสุพรรณ
หัวเหี้ยนล้านเหมือนนกบาลเจก
ขอฝากเจ้าด้วยช่วยออกคน
ให้ไปทงกาญจน์บุรุษสุพรรณ
๑ ครานันพระหมื่นศรีได้รับสั่ง
บอกเจ้ากรมจัดพวกตำรวจใน
ทุกประเทศเกรงเหลือทงเห็นอได้
สนมในกราบกัมประนมกร
พระสุริย์ศรีบ้ายคล้อยลงอ่อนอ่อน
บทจรออกพระโรงรัตน
ไม่ขุ่นเคืองพระทัยให้หรรษา
ดรามันศรีผู้แวนไว
ครตแดนเมืองลาวลงมาได้
ถ้าใช้สอยนานไปจะได้การ
ไม่เคยเอามาใช้ในราชฐาน
การงานเวียงชัยไหนจะรู้
จมนศรีสันทตผกหตอยู่
เอามาใช้ในหมู่หาดเล็ก
พ้อมันก็มาให้ไวแต่เด็ก
เมื่อแต่เด็กได้รบกับพ้อมัน
ลองฝึกฝนดูไปเป็นไรนั้น
เอาอายสองคนนั้นมาไวไว
ถอยหลังกลานมาหาข้าไม่
บริบต์เร่งไปในทันที

ท่านว่าผู้เป็นข้ามาชุล
 เจ้านตุ้มทุกประการ
 แต่ทว่าอย่าทะนงองอาจ
 ถ้าประมาทราชภัยมักไม่แคล้ว
 โบราณว่าเป็นข้าจอมกษัตริย์
 ท่านกำหนดจัดไว้ในตำรา
 หนึ่งวิชาสามารถมีอย่างไร
 หนึ่งกล้าหาญทำการถวายขน
 หนึ่งมีไต่ประมาทราชกิจ
 หนึ่งสัตย์ซื่อต่อธรรมจรรยา
 หนึ่งเลี้ยงมเจยมตัวไม่กำเริบ
 หนึ่งอยู่ไกลชิดติดพระองค์
 หนึ่งไซ้ไม่ร่วมราชาอาสน์
 หนึ่งเข้าเฝ้าสังเกตซึ่งกิจจา
 หนึ่งผู้หญิงสาวในไม่พันพัว
 หนึ่งสามภักตร์รักใคร่ในภูบาล
 ราชสวัสดิ์จัดจบครบสิบข้อ
 สัตย์ซื่อแลกล้าคณินนเป็นแดน
 จงไปตมาศรีสวัสดิ์
 ให้พระองค์ผู้ทรงภพไตร

คุณต้องมทงส์สถาน
 จะสู้โพธิ์สมภารก็ควรแล้ว
 โดยประมาทถือว่าข้ากล้าแกแล้ว
 ลูกแก้วจงจำคำมารดา
 ราชสวัสดิ์ต้องเพียรเรียนรักษา
 มีมาแต่โบราณช้านานครั้น
 ไม่บีดไว้ให้ท่านทราบทุกสิ่งสรรพ
 มุ่งมั่นจนสำเร็จเจตนา
 ชอบผิดดริตรรักหมั่นศึกษา
 เหมือนสัมาทานศีลไว้มั่นคง
 เออมเอิบหยงเยื่อเพื่อหลง
 ไม่ทำเทียมด้วยทะนงพระกรุณา
 ด้วยอุบาทว์จัญไรเป็นหนักหนา
 ไม่ไกลไกลไปกว่าสมควรการ
 เล่นหัวผู้รักสมัครสมาน
 ถึงถูกกริ้วทนต์ทอนไม่ตอบแทน
 พ่อจงจำไว้ให้หนักแน่น
 พ่อแผนของแม่จงใส่ใจ
 พนวิบัติเสียนหนามความเจ็บไข้
 ไวรดปรานประทานให้เป็นพระยา

ว่าพลางทางออกมานอกห้อง
พ่อแผนเอาอายเต่ากับอายมา

๑ ชุนแผนรับพรของมารดา
ลูปหลังสิ่งเสียดวยท้าวล
ฟไปมิใช่จะทงขวาง

ปลอบพลางทางชวนเจ้าลาวทอง
รุ่งเช้าชุนแผนตำรวจนน
ครนถึงสุพรรณทันเวลา

๑ พ่อชุนช้างเหลือบแลเห็นชุนแผน ลูกเล่นไปบิดประตุมาง
เขามากอดหอมอนลงนอนคราง

ชุนแผนชนมาทบนเรอน
เห็นจะเกิดถอยความลูกลามไป

๑ ครานนวันทองครนได้ฟัง
จะทำนัไดตั้นะอกอา

ถึงถอยลามความใหญ่ดังไฟเลีย
กลัวจะเกาะไปศาลรำคาญใจ

กรรมของเราแทแม่วันทอง
เงินทองเท่าไรไม่คิดทุน

ถ้าฟังพนจะดานไปศาลหลวง
นาตาคลอกอดคอกอเจ้าวันทอง

ร้องเรียกผู้คนพวกบ่าวข้า
ไปติดหน้าตามหลังทงสองคน ๗

แล้วมาหาลาวทองเห็นหมองหม่น
จะกันแต่ร้องให้ทำไมนอง
แต่พอว่างก็จะมาหาตงห้อง

จิตของเตรียมไวจะโคลคลา
ก็พากันยกออกจากเคหา
ก็ตรงมายังเรือนเจ้าชุนช้าง ๗

บอกนางวันทองด้วยดกใจ
เพื่อนพาดำรวจมาเป็นไหนไหน
มีมรับสิ่งใช้ถ้าจึงมา ๗

ละลาละลึงดกใจเป็นหนักหนา
จะเอาหน้าฝากแฝงไวแห่งไร

ถ้าพอเสียเงินทองหาทุกซ์ไม่
จะคิดอย่างไรเล่าเจ้าประคุณ

ถ้าเขาฟ้องแล้วเห็นจะเล่นวุ่น
เดชบุญขอแต่ให้ไดตวนอง

นเป็นห่วงด้วยเงาเงาเศร้าหมอง
ตรองตรองแล้วชุนช้างลงครางฮือ ๗

- ๑ ดำรงจริงเรียกเราเจ้าชายเถอน เขาเรือนนอนนิ่งเสียแล้วฤา
ร้องเรียกหาไรก็ไม่ชื่อ
รับสั่งให้มาหาตัวไป
ไปเสียเห็นวันทันเวลา
ขุนช้างเดอดด่ารำคาญอก
ร้องตอบไปพลันในทันใด
หมอบว่าเบนไซ้สนับบาต
เมื่อตะกัณเณ็งไม่ดังกาย
ดำรงจว่าเห็นนั่งอยู่ตะกั
เมื่อไม่ออกมากแล้วไป
- ๑ ขุนช้างตกใจสะกิดเมื่อย
วันทองย่องมาซาสนับบัว
- ๑ ฝ่ายว่าขุนแผนดำรงจนั้น
ผลึกดูประตูไม่เปิดไป
จึงเป่าคาตามหาสะเดาะ
กรูกันเขาไปในทันอน
โยกตัวโคลงหัวว่าผะ
เหลือกตายกคอกหัวร่อคัก
ดำรงจร้องชะเจ้าขุนช้าง
ขุนช้างลุกโลดโผนโกร้งโกร้ง
- จะนั่งดออยู่ได้ฤาไรนา
จะพดจว่าไรก็ไม่ว่า
ถ้าชาจะนุดกันรุดไป
ตัวสั่นงันกจนเหงื่อไหล
ซาอุกนั่งไม่ได้เจ้าขวัญาย
วันนถึงฆาตในตอนบ่าย
อย่าเพ่อคุณว้ายจะตังใจ
มีดประดูลูกหนีแล้วปดได้
จะไปดูข้างโนให้เห็นตัว ฯ
ลั่นดาลเขาเสียแม่ทนนหัว
ชักหัวดาลลั่นเขาทันใด ฯ
ลูกเขามาพลันหาซาไม่
ขุนแผนเข้าใจว่าใส่กลอน
กลอนหลุดผลุดเผละดังคนถอน
ขุนช้างฉวยหมอนขนออกยกษ
กั้นเจ้าพระประแดงกำแหงหัก
มีงรุจกฤฤาไม่ไธขุนโรง
ทำเล่นหลายอย่างอายตายโหง
ดำโผงซาซูกจะหักคอ

อายเหล่านมิ่งไปข้างไหนมา
ยกควหาฬวตาทำหน้าอ

๑ ขุนแผนแค้นใจตั้งไฟกาล
โกรธวันทองถ่อยพลอยกาล
ทำเป็นกลัวจาวจะหักคอ

ทำเหยียบม่านลัมพลาตขาดกลาง
วันทองลัมคว่าคะมาจุก
ขุนช้างควสันพรนตกใจ

๑ ตำรวจถามว่าออกแล้วฤาเจ้า ทำไมไม่เข้าไปยังคำ
นี้คลั่งไคล้ไซบ้านยันตาตา
บัดนี้รบสิ่งให้เรามา
ด้วยบิดาของนายถวายเป็น
จะเอาไปฝึกสอนให้เข้าใจ
มิเจ้าจาวออกหลอกกลนลาน

๑ ขุนช้างฟังไปมิใช่พ้อง
ถ้าแรกมารู้ว่าไม่ขุนวาย
จะเข้าเวรเกณฑ์ไซราชการ
สิ่งเสียเมียพลันทันใด
ตำรวจขุนแผนกับขุนช้าง
ครันถึงกรุงศรีอยุธยา

ออกอาจหนักหนาไม่กลัวพ่อ
ลือพ่อเลื่องมิ่งตองค ๑

จะใคร่ผลาญชีวิตให้เป็นผี
มีดาบจะฟาดให้ขาดกลาง
ต่อลือโลดเล่นเต็น โผผาง

ปะตะนางวันทองลัมคว่าไป
มีอกดทองลกชนไม่ได้

กอดเมียเขาไว้ว่ากรรมกรรม ๑

ทำไมไม่เข้าไปยังคำ
ฤาเลือดลมมันทำงเงินไป
หาตัวเขาไปอย่าช้าได้
ยังมีได้ไซส้อยราชการ
นึกตัวอย่างไรทำงุ่นงาน
ออกยกษออกมารอยู่ขุนวาย ๑

หายใจทวทองทุกซรอนหาย
เจ้านายท่านจะเขาเราทำไม
ข้าหาเกยจครานลัคนิตไม่
เรียกหาบ่าวไพร่ลงเรือนมา
ดตทางตนดตดบ่า

ไปเขาหาจมนศร์ดวยทันใด ๑

๑ ครานันจมนครเจ้าวรัช
บอกว่าพระองค์ทรงชัย

ถ้าทำราชการนานไป

ขุนช้างบอกกลนลานคณานจน

เคยแต่วาดควายอยู่ปลายนา

เล่นแต่ไม้หองอองไป

๑ พระหมื่นศรีหว่ารออยู่คากคาก

สันทิตถนตแต่เลี้ยงควาย

ยังไม่เอาเข้าไปใช้สอยก่อน

ว่าแล้วเท่านั้นในทันใด

ขุนแผนนั้นสอนง่ายได้ตั้งใจ

คุกกลานเข้าเฝ้าเหมือนเดานา

มหาดเล็กเขาลอหว่ารอฮา

นานไปใช้สอยค่อยจัดเจน

๑ ฝ่ายขุนเพชรขุนรามอินทรานัน วันหนึ่งพากันมาพร้อมหน้า

ทเวอนพระหมื่นศรีผู้ปรีชา

พระหมื่นศรีขุนเพชรขุนรามมา

กินเหล้าเมาหลาตาเป็นมัน

สารพัดสัดยชอดอกกันสัน

สร้างเมาเหล้าหมดก็สำราญ

ถามทักพดจาปราศรัย

รับสั่งให้ฝึกสอนทั้งสองคน

ใครตั้งใจให้ดจจะมีผล

ขัดสนราชการไม่เข้าใจ

เจ้านายนั้นหารู้จักไม่

คุกกลานอย่างไรเจ้าช้วนาย ๗

วิบากสุดใจอายนิบหาย

เอ็งอย่าวุ่นวายไม่เป็นไร

จะมันผ่อนสอนสั่งให้จำได้

ก็ฝึกสอนกันไปทุกเวลา

ขุนช้างจัญไรยากนักหนา

หลายวันมาจึงได้ไปใช้เวร

ตั้งให้ฉายาว่าขุนเถน

เข้าเวรร่วมกันทั้งสองรา ๗

๒ วันหนึ่งพากันมาพร้อมหน้า

จัดเหล้าขาวปลามาเลี้ยงกัน

เป็นท่าทางขุนแผนขุนช้างนั้น

รินเหล้าเกล็ดรินลงสำบาน

กินเมาพูดโธ่ด้วยโวหาร

ต่างคนไปบ้านด้วยฉับพลัน ๗

๑ จะกล่าวถึงลาวทองผ่องใสภา อยู่กับมารดาของผัวขวัญ
 ลมไซ้เจียนตายมาหลายวัน มดหมอลากันมาวางยา
 ไม่หายท่านยายกรอนรน บวงบนเช่นวักเป็นหนักหนา
 แต่ประทังยังรอไม่มรณา ทองประศัรรักษาก็สุดใจ
 จึงสั่งบ่าวพลันมัทนชา ไปหาขุนแผนให้จงได้
 บอกความให้รู้เร็วไว บ่าวยกมือไหวลงเรือนมา
 ถึงเรือนพระหมันครัทนชาอยู่ อายอจรรบชนไปหา
 บอกนายเร็วพลันมัทนชา ตามในกิจจากทุกสิ่งไป ฯ

๑ ขุนแผนฟังบ่าวบอกข่าวน้อง ประหวัดถึงลาวทองที่เป็นไซ้
 แล้วนั่งระงับดับใจ ดูในฤกษ์ยามตามนาท
 วันเสาร์ข้างเช้าเป็นยามจันทร ไซ้หนักเจียนจะเป็นผี
 แต่ยามจันทรท่านทายว่าคลายดี ผู้มาบอกนั่งทกไม่ราย
 ผิดทั้งหลาวเหล็กกราหุจร อยู่ข้างต้นศรว่าพลันหาย
 ฤกษ์ยามตามตำราว่าไม่ตาย แต่แถวตาจะกระวายกระวนใจ
 เจ็บไซ้ผวมใดอยู่เห็นหน้า ถึงสืบหมอละรักษาหาเหมือนไม่
 จะหมองมัวเพราะผวนอยู่ไกล โรคภัยจึงได้กลุ่มมรอน
 วนนเป็นวนเวรของตัวเรา จำจะฝากเวรเขาออกไปก่อน
 คิดแล้วลุกมาด้วยอาวรณ นิ่งถอนใจใหญ่ใกล้ขุนช้าง
 เกลือเอ๋ยเมียข้าเป็นไซ้ไหนอ ล้นเหลือบ่าวบอกเห็นสุดอย่าง
 จะขอฝากเวรไว้กับเกลอพลาง รับราชการต่างใดเอ็นดู

นานไปเบื่องหน้าดำมิตาย
เกลอมัทไปจึ่งใช้ตุ

๑ ขุนช้างรับว่าเออจะเป็นไร
ตามใจไปเกิดอย่าว่านวาย
ถมบั๊กพันพุงพระรุงพระรัง
ถึงเขาชนไก่มิได้ชา

กราบกับบาทามารดาเล่า
แม่บนบานมดหมอลงท้อใจ

๑ ขุนแผนลูกกลามาหาเมีย
เนื่อหอมผอมร่างลงบางเบา
เด็กไปบอกรุกรบมา
ผัวประคองลาวทองค่อยเสียบ

แต่จะดับเสียไม่นานเวลาได้
ถ้าเข้าไปหลายวันไม่กลับมา
เห็นหน้าหม่อมมาเหมือนหายไซ

ขุนแผนเอนตัวหัวร้องอ
รักษามาหลายวันก็พลันหาย

ขุนแผนนั่งนึกตรึกตรา
กลางคั่นวันนั้นเขานอนหลับ
สองราศีชเกษมเปรมปรกติ

เรากลุกผู้ชายเห็นกันอยู่
รู้จักคุ้นกันจนวันตาย ๗

พอทำแทนกันได้ไม่ยากง่าย
ขุนแผนบ่าวนายก็ออกมา

เซซังเดินตัดลัดป่า
ชนบนเคหาด้วยทันทิโค

เมียเจ้าอยู่หลังนั้นล้มไซ
รักษามีใครจะบรรเทา ๗

อย่าเสียใจผัวมาแล้วนะเจ้า
ข้าวปลากินได้ฤาไม่เลย

ใช้ว่าจะบิตเบือนเชื่อนเฉย
เงยหน้าแกมนวลดแต่ลวนยา

น้องนรอใจไว้ค่อยทำ
หยูกยาน้องไม่กินให้ชมคอ

ยิ่งกว่าได้พระอินทร์มาเป็นหมอ
ประคองคอให้เจ้าผินมากินยา

ค่อยสบายคลายทุกข์เป็นสุขา
จะกลับไปอยู่ขยาในพรงัน

อยู่กับลาวทองผ่องศรี
มิได้คิดว่าจะมีซึ่งเหตุมา ๗

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ทรงชน
พร้อมด้วยอำมาตย์มาตยา
พอเห็นขุนช้างพลันมีทนต์
ไม่ร่วมเวรเกณฑ์กันฤๅฉนั้นใด
๑ ครานันขุนช้างพึงรับสั่ง
ขุนแผนความแค้นของมื่นมี
เอาวันทองของมื่นมาจากข้าง
ก็จะผลาญชีวิตดังพิษงู
คิดแล้วยกขอขอเดชะ
เจ้าเวรร่วมกันหลายวันมา
วานันบอกว่าจะไปบ้าน
ซู่ดำว่าสารพัน
ขุนแผนบ่นขามกำแพงวง
หม่อมฉันว่าก็จะฆ่าเสียให้ตาย
๑ ครานันพระองค์มูทรงภพ
กระทบพระบาทตวาดมา
อายขุนช้างว่ากล่าวกลับหาหาญ
โทษถึงฆ่าฟันให้บรรลย
หากคิดนิตหนึ่งความชอบมี
อเมี้ยอย่างไรไม่จากกัน

เสด็จออกประทับที่ข้างฝ่ายหน้า
ผาสักสำราญหยุดย
อายขุนแผนนั้นความมันไปไหน
อายนี้ไซ้สอยเรยบรอยดี ๆ
คิดถึงความหลังดังไฟจ
ถ้าไต่ทนนานไปคงใส่กุ
มันก็หมายจะล้างทำลายอยู่
ครุเดียวให้ยับดังสับปลา
ข้าพระพุทธเจ้าไม่มูสา
เห็นบ่นถึงภรรยาอยู่ทุกวัน
เกล้ากระหม่อมทัดทานก็หุนหัน
ครันตกได้สักสามยามปลาย
โอหังหยาบซาเป็นเหลือหลาย
เห็นจะบ้ายไปบ้านภรรยา ๆ
พึงจบกกรวเป็นหนักหนา
อายนิตกว่าไม่เกรงใคร
บังอาจเป็นปการออกไปได้
เสียบหัวอย่าให้ดูเยี่ยงกัน
ถ้าหาไม่ชวจะอาสัญ
ฤๅลอยมาจากสวรรค์จึงล้มกลัว

เหวยราชามาตย์ไปบัดนี้
อายขุนแผนกูไม่ขอเห็นตัว
ให้คุมไพร่ไปเที่ยวตระเวนด้าน
จึงจะเกณฑ์มันให้ไปต่อ

ฝ่ายราชามาตย์กรบสั่ง
ชนมาพาพวกตำรวจใน

๑ จะกล่าวถึงลาวทองมองโสภา
กลางคืนนอนแนบแอบสาม
นางฝันว่ายักษ์ใหญ่เข้าในห้อง
ไปได้กรงเหล็กไว้ให้อาวรณ์
ในฝันนั้นว่าผัวตัวตามไป
ได้ความยากแค้นแสนทวิ
มาอุ้มเจ้าลาวทองกับขุนแผน
สิ้นฝันพลันพन्दนตใจ

๑ ครานันชนแผนแสนสนิท
เอะฤกษ์ยามร้ายเข้าพร้อมกัน
ถูกปลาวทองจะต้องพราก
ต่อเนิ่นนานจะค่อยคลายสบายใจ
ครันจะทักทายว่าร้ายนัก
จึงบอกแซ่ไก่ไปนับพลัน

พาอ๊ลาวทองมาจากผัว
มันทำชั่วให้อยู่กาญจน์บุรี
ต่อราชการเกิดศึกในกรุงศรี
แต่ในราตรีจึงรีบไป

ออกมาจากวงไม่เข้าได้
ออกมาจากเวียงชัยในราตรี ๗

ค่อยคลายโรคทหนองศรี
เปรมปรดจนหลับกับทนอน
จับลาวทองมัตลากไปจากหมอน
เดือตรอนทุกขทนทงดาบ
กตกในเหวห้องศิริศรี
แลดมชายหนึ่งเรื่องฤทธิไกร
ออกจากแดนยักษ์ตรงมาส่งได้
ปลุกปลอบผัวให้ทำนายพลัน ๗

นั่งคิดความน้องลาวทองฝัน
ในวันรุ่งพรุ่งนี้จะมีภัย
เกิดกรรมวิบากชนโตใหญ่
จะมีผู้แก้ไขให้พบกัน
กลัวลาวทองน้องรักจะไศกศัลย์
ฝันนี้ไม่ร้ายไม่ฝันัก

เพราะชาติแปรปรวนด้วยเป็นไข
หลุดจากลบเกลอนเดือนเมยรัก

๑ พระอาทิตย์เร่งรณมาเรือฟ้า
เลียงตุเหว่าเราร้องคะนองไพร
พระพายพัดฮือกระพือกลิ่น
สะกิดเจ้าลาวทองชวนน้องฟัง

หนกกังจกกระเจิงทัก
วิปริตผิดนักตระหนกใจ
พอรุ่งดาร์จไนก็ไปถึง
ชนแผนพอเห็นดาร์จมา
แข็งใจไปหาราชามาตย์
ธุระสิ่งไรไปไหนนาย

๑ ฝ่ายราชามาตย์ได้ฟังถาม
ขุนช้างกราบทูลพระพนับ
ขุนช้างว่าได้ขัดทดทาน
โทษนายถึงทมิธนา

ห้ามเผามีให้เข้าไปวังใน
เหตุเพราะว่าผัวตัวลำพอง

๑ ขุนแผนได้ฟังราชามาตย์
ลุกเข้าห้องพลันหันไถ

จึงฉันทนเพื่อนไปไม่ประจักษ์
ชวนชักพุดอนให้สนใจ ฯ

แสงทองส่องหล้ากระจ่างไข
เรไรหรั่งเรอยอยู่รวงรัง
ภุมรินทร์บินวู้อยู่คืบคัง
วังเวงหวนหวาดวิเวกใจ

แมลงมุ่มทุมทรวงอีกหาหยุดไม่
ดังจะบอกเหตุให้ประจักษ์ตา
ลงจากมาหนามงชนเคหา
ดังใครควักขวาออกจากกาย
ผู้คนเกลื่อนกลาดเป็นมากหลาย
ฤาเกิดการวุ่นวายศึกเสียม ฯ

บอกความขุนแผนเป็นถวนถ
ว่านายหนบนข้ามกำแพงมา
กลับหาหาญหนนหันจะพันฆ่า
พระเมตตาวาดได้เซียงทอง
สั่งให้พรากเมยเลียจากห้อง
เมยของท่านเราจะเอาไป ฯ

ไหวหวาดใจเย็นจะเป็นไข
ทอดตัวในทนอนนอนใจพลาง

มือซ้ายกำหน้าชวากอดน้อง
 ดังใครเอาดาบฟาดให้ขาดกลาง
 เมื่อมาลาจากฝากแว่วไฉน
 ความผิดของพี่ไม่มีแวว
 พี่เหมือนนกผกบินบินอากาศ
 จะหาร่มลมจذبินลัดลง
 สำคัญว่ากิ่งไม้มิใช่เร็ว
 ทรงพระโกรธคาดโทษถึงชีวิต
 จึงยกไว้ให้เอาแต่เจ้าไป
 สุดจิตสุดใจไกลแกว้ตา
 ๑ ลาวทองน้องรักประจักษ์จิต
 สะอื้นออกปากว่าน้ำตานอง
 จะจากอกเหมือนนกเมรุมาศ
 กระตุกเย็นเช่นผงเกาสุล
 เดือนแรมน้องจะแรมไปตามเดือน
 จนสิ้นมีคสัญญญกลียุก
 โอกรรมใดหนอมมาดลจิต
 ถาศกเสื่อมาล้างไหวางวาย
 น้อยใจเวรใดมาดลจิต
 มันคนผิดมาแต่หลังยังรอรอ

หนีจาเจ้าลาวทองจะจากข้าง
 อายขุนช้างฆ่าพี่ครั้นแล้ว
 ข้างพี่ไรทูลพระจอมกระหม่อมแก้ว
 มันเหมือนแรวดักไวทในดง
 เพราะประมาทเสียเชิงกระเจิงหลง
 จำเพาะตรงเขาแรวดทราว
 ต้องดัดตนตนแค้นจนเป็นผี
 หนีหากว่ามีความชอบแต่ก่อนมา
 ไฉนไหนตายเป็นจะเห็นหน้า
 สุดบุญญาพี่แล้วเจ้าลาวทอง ๑
 ดังคมกริชกรัดทรวงออกเป็นสอง
 พื่อครองเมียอยู่ไม่ถึงปี
 จะกลืนตายกายขาดลงเป็นผี
 สิ้นสัทนกรไม่ผ่อนทุกข์
 เดือนขึ้นพ้นเพื่อนไม่มีสุข
 จะเฝ้าปลุกปล้ำไศกไม่เคลื่อนไหวคลาย
 สองคิดเคืองขุ่นไม่สุญหาย
 ถึงจะตายนาใจไม่ย่อท้อ
 ให้หม่อมพลายว้ายคิดที่เค้นหนอ
 ในใจคอพ่อไม่เห็นว่าการชด

ทงวนทองห้องหอกล้าหาญหัก
 ดั่งแมลงบึ้งหางอนซอนซด
 ห่อยังไปไวเนือเชอใจ
 ทางเตียนฤไปเวียนเข้าในดง
 เขาตาจนเพราะผลแห่งความสตัย
 แล่นระทมกรรมใจร้องให้พลาง

ซึ่งกริบรวบเอาจนหมด
 บอกพยศกุนไม่มีตรง
 เหมือนพ่อเบ็ดช่องให้ส้มประสงค์
 ต่อเดินหลงแล้วจรรูว่าผิดทาง
 เมียจะต้องพรากพลัดไปห่างช้าง
 กลงกลางห้องให้ไม่สมประดี ฯ

๑ ขนแผนฉินปลอบประโลมขวัญ จะไกลกันไปแล้วนะแก้วพ
 พลัดแถวแววดาด้วยปรานี
 รักเมียเหมือนอนชกให้รักราง
 นื่องเอ๋ยผลกรรมเราทำไว
 ออกพอกน่องจะพองพัง
 รักษาตัวเถิดนะเจ้าทุกเช้าเย็น
 เตชะบุญเราสร้างแต่ปางก่อน
 สิ่งดีมีอยู่เจ้าจงจำ
 ทำนผู้ใดเป็นใหญ่ไซ้สอยน่อง
 ปากคอรู้จักทหนักเบา
 อย่าไศกาซาหนักก็ไม่ได้
 จดของชาวแล้วมิตนนาน
 กราบกับบาทานาตาหลัง
 เกิดเหตุเภทภัยดังไฟเลย

เพราะพมาเป็นเหตุให้จำไกล
 ดั่งพขวางเจ้าลงทะเลใหญ่
 จะร้องให้ไปจนเลือดตากระเด็น
 ใครจะหยั่งในทรงมาล่องเห็น
 เช่นช้วนันไต่อย่าได้ทำ
 คงมวนฉนผ่อนทครวญคร่ำ
 ทนกรรมไปกว่าจะบรรเทา
 จงปรองดองฝากตัวกลัวเกรงเขา
 ถอเอาแต่สตัยเป็นประมาณ
 ดำรวจในเขาจะรับไปจากบ้าน
 ไปหาท่านมารดาทางผัวเมีย
 รับสั่งให้พรากลาวทองเสียด
 ต้องพรากเมียครองนเพราะขุนช้าง

ลาวทองจะต้องไปอยู่วง
 ลาวทองร้องให้พิโรธนาง
 พ่อแม่อยู่ไกลได้ฟังคุณแม่
 ปรานลูนกันแต่วันมา
 เมื่อคราวลูกเกิดเชิญเป็นไข้
 รักษาหยูกยาอดส่ำห้ำทำ
 ถึงกระไรให้ไต่แทนพระคุณบ้าง
 ต่างมีต่างจนต่างคนไกล

๑ ท่องประศรีส่งสารรำคาญใจ
 ชะเนอกรรมนำชกไปจริงเจียว
 ไม่แฉ่งอนสอนได้เหมือนใจแม่
 กอดลูกไต่กานาดานอง
 จะลบลั่นไปมิได้เฒ่า
 ถาอยู่ไปหลายเดือนเขาเคลือนคลา
 จึ่งนับเงินออกให้ไปสามชั่ง
 อัสสอสาอย่าช้าไว
 ไปกับลูกชาเป็นหาคน
 ลูกออกมาว่ากับตำรวจพลัน
 เป็นลาวชาวไพรไม่รุกร
 ราชามาตยตอบไปเป็นไรมี

เล่าให้แม่ฟังสิ้นทุกอย่าง
 แต่ลูกร้างแรมจากเซียงทองมา
 เมื่อแม่ให้ลูกเป็นสุชา
 หวังว่าจะแทนพระคุณทำ
 ก็อาศัยคุณแม่ทุกเช้าคา
 หยอดข้าวนาปลอบลูกให้คลายใจ
 นมารางตายเบ็นหาเห็นไม่
 จะได้เห็นมารดาเวลาเดียว ฯ

น้ำตาไหลรินร่ำดงน้ำเซียว
 แม้จะเหลียวเห็นใครเหมือนลาวทอง
 โอจะแลหายลับทุกหีบห่อง
 แม่หมายปองจะให้เจ้าเฒ่ามารดา
 จะไกลเจ้าเข้าเย็นไม่เห็นหน้า
 จงมาหาแม่บ้างให้คลายใจ
 หหมดแล้วทหลังมาเอาใหม่
 นางเวียงเป็นผู้ใหญ่กับนางวัน
 ผ่อนปรนอย่ารังเกียจเคยดนนท
 นายทนมืดตาได้ปราน
 ผิดชอบว่าชานแต่ควรท
 ขุนแผนนกับชากชอบกัน

ค่อยอยู่เถิดหนาชาไม่ได้
 ลาวทองกราบลามารดาพลัน
 ยิ่งแข็งใจไหวหวั่นยิ่งพริ้งจิต
 ชุนแผนแสนซำระกำทว
 ส่งสารตัวส่งสารผัวส่งสารบ้าน
 ส่งสารสว่นหวนหอมสุมาลัย
 ชุนแผนแสนโคกส่งสารน้อง
 แต่แลแลลับไปเข้าไพรวัน
 ๑ ฝ่ายราชามาตย์มากกลางทาง
 ส่องวนคนหนึ่งถึงพระนคร
 ราชามาตย์ก็เข้าไปในวัง
 พาเข้าเฝ้าองค์พระทรงธรรม
 เอออนญาเมียอายชุนแผน
 ม่องผัวควคางตำอาจดา
 กระณญาอายชุนแผนจะละเลย
 เจ้าขรวันายจงหมายส่งประตุ
 ให้เป็นชาวสะดงกรังใหม่
 ให้ลาวทองอยู่ทิมทริมคลัง
 เย็นเข้าเฝ้ารำพึงถึงแต่ผัว
 ฝากตัวเจ้าขรวันายทั้งหลายมา

ว่าแล้วลุกไปชมขม้น
 สะออนอนหันมาลาสาม
 ดั่งเหยียบแผ่นดินผดถล่มหัน
 ลาวทองโคกสะออนไป
 ส่งสารท่านมารดานาคาไหล
 ส่งสารทงข้าไทส่งสารกัน
 ส่งสารห้องฟกหมอนทนอนนั้น
 หันหีบห้องรองให้ในทันอน ฯ
 ลาวทองขช้างสะออนอน
 บ่าวไล่ช้างยอนมาบ้านพลัน
 ลาวทองตามหลังขม้น
 ผินผินพระพักตรชำเลื่องมา
 ดูออนแอนเอวกลมส่มหน้า
 ดิดจะเคียงเข้ามากับเด็กกุ
 บินกำแพงแรงเคยไม่หยุดอยู่
 คอยดอย่าให้ออกไปนอกวัง
 เจ้าขรวันายผู้ใหญ่กรับส่ง
 บกสะดงกรังนั่งทุกเวลา
 ราชการงานตัวก็แน่นหนา
 อดสำห้เจยมตัวกลัวโทษกรณ ฯ

ตอนที่ ๑๖ กำเนิดกุมารทองบุตรนางบัวคล

๑ จะกล่าวถึงขุนแผนแสนสันทิ เรืองฤทธิ์จากบดบดยอน
แล้งเกลือกลกกล้วทวนคร ตั้งไกรสรสิงหราชจากนครจ
นอนอยู่บนเตียงเมื่อเที่ยงคืน ผวาตนอกใจไหวหวั่น
แต่นอนเดียวเปลี่ยวกายมาหลายวัน ไหกระสันเลี้ยวจิตคิดถึงเมีย
อนิจจาอายขุนช้างข้างวางรัก เฝ้าแต่ควักดวงใจเอาไปเสีย
มันก็เป็นนามิตรมันผิดเมีย แกล้งทำเยยทรยศชบถใจ
ยังมีหน้าเข้าไปทูลยแยะ ว่าป็นกำแพงพาราออกมาได้
เป็นคราวเคราะห์เพราะกรรมนำพระทัย เมื่อญมิให้ไต่ตามความ
จริงจัง

ทรงพิโรธโปรดปรับเอาเป็นผิด จนลาวทองต้องติดอยู่วังชัง
ทงห้ามเฝ้ามิให้เข้าไปในวง แลวซาส่งสาปให้ตระเวนไพร
ยังคิดตงจิดจะจากร้าง อายขุนช้างเจ้ากรรมมันทำได้
ถามทดแทนทำให้หน้าใจ บรรลยเลี่ยยงดกว่ามีชนม์
กูจะไปปลกวันทองของกูมา ถาติดตามแลวจะฆ่าเสียให้ป็น
เกรงแต่จอมนรินทร์บนภูวดล จะให้ยกรพลติดตามไป
ถาเขาไม่เมตตาจะฆ่าพัน จะรับรองบ้องกันฉันใดได
มีแต่ตัวพลาดพลงลงอย่างไร คงบรรลยแหลกลงเป็นผงคล
จะหมายพงผู้ใดทในป่า เห็นแต่หน้าโหงพรายกับหุ่นผี
ก็เก้เก๊าเค้ราเลื่อมชงฤทธิ จะต่อตเห็นไม่ได้ตงใจนัก

จะติดตามขอม้าหากมาร
 ถ้าสามสิ่งนี้ได้สมอารมณ์นึก
 คิดคิดเดือดดาลให้พล่านพลุ่ง
 กลางหน้าหาเครื่องสำหรับตัว
 กะไปราชการที่ด่านไพร
 แต่ผู้เดียวก็จะตนอริญา
 สั่งกำชับจับเครื่องเข้าใส่ยาม
 เหน็บกริชทประสิทธิ์ประสาทร
 เทยวคนควาหาของที่ต้องอย่าง
 เข้าบ้านกระเหรียงข้าละวามอญ
 ๑ จะกล่าวถวายนายเดชกระดุกคำ
 ได้เป็นทมนหาญชาญชัย
 ส่งเกอบส์ศอกตากโลก โพล่ง
 ขอบตาแดงฉาดตงชาดทา
 ผมหยิกหยักสกกอกเป็นขน
 ปลุกเสกเครื่องฝังไว้ทางตัว
 อยู่บนย่นยงคงอาวุธ
 มีทหารดวดยลสืบคน
 โคกระบือช้างมาทางชาคน
 เหยาเรอนหลายหลังคืบคังไป
 ให้เชยวชาญวิชาได้ฝึก
 จะออกทกมาอย่างไรก็ไม่กลัว
 จนอหทัยใกล้รุ่งชมกชมัว
 เรียกตามัวคนเก่าให้เข้ามา
 เจ้าเป็นผู้ใหญ่อยู่เคหา
 จะเร็วช้าเป็นอย่างไรก็ไม่รู้
 กับเงินสามสิบใส่ในไห
 พอเขาตรูกรตรงเขาดงดอน
 นอนค้างไปตามตรอกชอกสิงขร
 ลูชอกซอนซุกซนเทยวต้นไป
 อยู่บ้านถาดงกองเป็นช่องใหญ่
 เป็นหัวไม้มดมอเลองภาษา
 หนาวโง้งอนปลายทงชายขวา
 เนอแน่นหนังหนาตุนากลัว
 ทรหดอดทนมิใช่ชั่วคราว
 เป็นปมปุ่มไปทั่วทั้งกายตน
 เหยียบบัสะตุตชวากบกกักกับ
 ล้วนอยู่ยงคงทนทุกคนไป
 ออกเกลื่อนกล่นพลุกพล่านในบ้านใหญ่
 เครื่องใช้โต๊ะตั่งตั่งต่างกรม

มีสาวสาวลาวไทยไซ้สะพรั่ง
 หอนั่งปเลื่ออ่อนหมอนพรม
 ไดนางสีจันทร์เป็นภรรยา
 พงรุ่นสาวราวสักสิบเจ็ดปี
 เจ้าเมืองกรมการบ้านบน
 ได้ดูแลบ่าวข้าต่างตาใจ

ถ้าเมื่นแซกแปลกหน้าเข้ามาบ้าน พวกทหารจับจำไว้แข็งขัน
 พอพลบค่ำแล้วกว้าไปป่าพลัน เอาไปพันฝังดินให้สิ้นความ

คนทหนเจ้าเหล่าลูกช้าง ถ้าแหวกวางเขาในช่องที่ตอ้งห้าม
 ถึงเจ้าของมอ้งเห็นไม่หาญตาม ตอ้งหาล่ามถอนไถ่ไปเป็นชนวน ฯ

๑ ครานันบัวคลศรไล่ ครันรุ่งเรียกบ่าวไพร่ไปไร่สวน
 หนุ่มสาวบ่าวหลามตามเป็นพรวน ไปรดพรวนผักผลทุกต้นไป
 เอาจอบเจาะเจาะช่องเป็นร่องน้ำ แล้วปลูกทำหอห้างไว้กลางไร่
 พอร่มร้อนนอนอนนั่งสบายใจ คอยบังคบชาไทให้ทำการ ฯ

๑ ครานันขุนแผนแสนศักดิ์ดา เทยวมาทุกตรอกออกทุกบ้าน
 เดินตดลัดป่ามาชานาน มาถึงไร่หมื่นหาญเข้าทันใด
 เห็นตัดต้นยางลงขวางลำ แล้วปักทำเขื่อนขอบไว้รอบไร่
 แลเห็นคนทำงานพลุกพล่านไป ประหลาดใจลัดเลาะแผงเข้ามา
 แลเห็นตัวบัวคล้อยทหาง ลำอานวลละอองมอ้งผิวหน้า
 พงรุ่นสาวกระหัดรัดจ้ารัดตา ท่งทรงศรกริยาก็น่าชม

ตะลึงลมปลมปลาบให้วามใจ

เป็นกศลตลจิตคินิยม

พินจนองกตองตารบนัก

ถาเกิดบุตรหวัมมด้วยกัน

นี้จะเบ็นลูกเตาเหล้าผู้ใด

ทำไฉนจะไคแจ่งแห่งกิจจา

คิดแล้วแหวกหนามข้ามเขาไร่

แลเห็นแซกแปลกหนามาด้อมด

บ้างโบกมือร้องบอกให้ออกไป

ลูกสาวท่านอยู่ห่างซางตงง

เขาร้องบอกยังไม่ออกไปทางอัน

คุณพ่อตุรวกับเตื่อเหล็กราย

๑ ครานนชนแผนแสนศักดา

แกล้งทำยอบดวเหมือนกลวลาน

ตองการาบปราบปรัมห้ามผู้ชาย

ฉนเบ็นคนชาวดงอยู่พงไพร

อ้าวพวกบ่าวลาวไทยได้ฟังเสียง

จึงร้องบอกออกไปมิได้ช้า

นเซอะชะเชอชามาแต่ไหน

มิได้กลัวรวแขวงกรมการ

อยากจะใคร่เบ็นคู่ได้สู่สม

ปลงอารมณ์รักใคร่ใจผูกพัน

เห็นประจักษ์แจ่งจริงทุกสิ่งสรรพ

แม่นมันคงเบ็นชายเหมือนหมายมา

มีบ่าวไพร่ไซส้อยเบ็นหนักหนา

จะเข้าหาตามไถ่บ่าวไพร่ด

พวกลาวไทยนั่งเล่นเบ็นหม่มหม่ม

ทงชายหญิงวิ่งพรวมาเบ็นทว

เข้ามาไยทางนอ้ายฉฉว

ไม่รู้ตัวหวัจะปลิวไปจากกาย

มายันตาปริบปริบอายฉิบหาย

จะมตายเสียเปล่าไม่เข้าการ ๗

ได้ฟังคำบ่าวขามันว่าชาน

ตฉานมิได้ทราบว่ผู้ใด

นลูกสาวเจานายบ้านเมืองไหน

ขออภัยเถิดทเดินเกินเข้ามา

เห็นล่าเนียงทงจรตฉิตชาวป่า

ถาบิดาท่านมาเห็นไม่เบ็นการ

แม่วัวคลนไซรูลูกหม่นหาญ

ใครพองพานแล้วเอาตายเสียหลายคน

เอนตดอกบอกเจ้าจะเอาบุญ
จงเร่งหลีกออกไปเสียให้พ้น

๑ ครานนขุนแผนแสนสันท
เป็นลูกสาวหมั้นหาญอยู่บ้าน
จะบนบานบ่าวไพร่ให้ชักสื่อ
กลัวแต่จะไม่ได้กันจริงจัง
ครนสู้รบตบมือจะออनाव
จะไม่สมน้ำจิตคิดไว้
สู้ถ่อมตนทนให้แก้ไขส้อย
คงจะยกให้เป็นภรรยา
คิดแล้วลาลุกเดินบุกป่า
ถึงศาลาหน้าตรอกนอกทวาร
อ้ายพวกช่องมองเห็นเขม้นมา
ขุนแผนบอกออกพลันในทันใด
หมายจะพึงอยู่ในช่องของเจ้าคุณ
อ้ายพวกช่องว่าถ้าจริงดังเจรจา
 मैंเชอะเชื่อเร่อตรงเขาวงบ้าน
เราจะไปบอกกล่าวชาวข้างใน
ว่าแล้วลูกตรงเขาวงบ้าน
ว่ามีคนหลบลิหนี่มุลนาย

ถ้าเจ้าคุณท่านมาเห็นไม่เป็นผล
เจ้าเป็นคนมีอชฌาชาปรานี ๗
ได้แจ้งจิตข้อคิดว่าบวคล
เป็นคนดมมือเลื่องๆดัง
ไม่พินมื่อคงจะสมอารมณ์หวัง
ตาพ้องจะคลั่งฉีกแหกแตกกันไป
แตกราวเสียเปล่าเปล่าไม่เข้าได้
จำจะไปทอดสนิทกับบิดา
อยู่สักหนอยก็จะรักเป็นหนักหนา
ไม่เคืองเข็ญเห็นว่าจะได้การ
ลัดตรงตรงมาบ้านหมั้นหาญ
ค่อยบอกกล่าวชาวบ้านนั้นเข้าไป
ก็คุกคามถามว่าจะไปไหน
นายเขาไซ้เต็มทักหนี่มา
ได้ฟังบุญบ้องกันไปวันหน้า
อยู่ศาลาอย่าเที่ยวชุกชนไป
พวกทหารเขามาจับแล้วดับไฟ
ให้เข้าไปเรียนท่านหมั้นหาญนาย
บอกกล่าวเหล่าทหารสั่งทงหลาย
หมายจะมาฟังบุญเจ้าคุณเรา

พวกทหารได้ตามได้ความจริง
 ว่ามีชายหนึ่คนมานั่งเขา
 นายช่องได้ฟังสิ่งทหาร
 ทหารรับจบหอกวงออกพรู
 ขนไปหมอบลงศอกย่นอกชาน
 เพื่อนเป็นคนเคยตรดารา
 มีใช้คนเชอะขุนส่ลุลชาติ
 คงเล่นเบยเสยถวเสยววควาย
 คิดแล้วคุกคามร้องถามไป
 มั่งขอเรียงเสยงไรไปไหนมา
 ๑ ขุนแผนบอกออกความไปตามแนว
 ราชการด้านทางไม่บางเบา
 ทงพ่อแม่ภรรยาที่หาไม่
 จงตอดนดงรามเพราะความจน
 หมายจะมาอยู่ในช่องของเจ้าคุณ
 ถ้าเจ้าคุณปรานมเมตตา
 พลงเป่าละลวยล่องให้ตองพาน
 เพราะฤๅช้เดชเวทมนตร์เขาดลใจ
 น้แน้เจ้าเราจะอยู่ด้วยกันไป
 ถ้าเมื่อนิจคิดคดทรชน

ก็วงเขาไปประนมก้มเกล้า
 หนึ่ห้ามไว้มิให้เขาในประตู
 ไปเอาตัวมาบ้านกุดหรุ
 เขาลากถูกดแขนขนแผนมา
 หมนหาญนึ่งพินิจพิศดูหน้า
 เห็นลคนาราคัดแยบคาย
 เนอละเออยดอ่อนส่อาดประหลาดหลาย
 เต็มประดากัดะกายเชอะเชิงมา
 เป็นข้าเจ้าบ่าวใครทไหนดว
 จ้งเชื้อข้าชมชานมาบ้านเรา ฯ
 ๒ ขุนแผนบอกออกความไปตามแนว
 ราชการด้านทางไม่บางเบา
 ทงพ่อแม่ภรรยาที่หาไม่
 จงตอดนดงรามเพราะความจน
 หมายจะมาอยู่ในช่องของเจ้าคุณ
 ถ้าเจ้าคุณปรานมเมตตา
 พลงเป่าละลวยล่องให้ตองพาน
 เพราะฤๅช้เดชเวทมนตร์เขาดลใจ
 น้แน้เจ้าเราจะอยู่ด้วยกันไป
 ถ้าเมื่อนิจคิดคดทรชน

ก็วงเขาไปประนมก้มเกล้า
 หนึ่ห้ามไว้มิให้เขาในประตู
 ไปเอาตัวมาบ้านกุดหรุ
 เขาลากถูกดแขนขนแผนมา
 หมนหาญนึ่งพินิจพิศดูหน้า
 เห็นลคนาราคัดแยบคาย
 เนอละเออยดอ่อนส่อาดประหลาดหลาย
 เต็มประดากัดะกายเชอะเชิงมา
 เป็นข้าเจ้าบ่าวใครทไหนดว
 จ้งเชื้อข้าชมชานมาบ้านเรา ฯ
 ๓ ขุนแผนบอกออกความไปตามแนว
 ราชการด้านทางไม่บางเบา
 ทงพ่อแม่ภรรยาที่หาไม่
 จงตอดนดงรามเพราะความจน
 หมายจะมาอยู่ในช่องของเจ้าคุณ
 ถ้าเจ้าคุณปรานมเมตตา
 พลงเป่าละลวยล่องให้ตองพาน
 เพราะฤๅช้เดชเวทมนตร์เขาดลใจ
 น้แน้เจ้าเราจะอยู่ด้วยกันไป
 ถ้าเมื่อนิจคิดคดทรชน

ก็วงเขาไปประนมก้มเกล้า
 หนึ่ห้ามไว้มิให้เขาในประตู
 ไปเอาตัวมาบ้านกุดหรุ
 เขาลากถูกดแขนขนแผนมา
 หมนหาญนึ่งพินิจพิศดูหน้า
 เห็นลคนาราคัดแยบคาย
 เนอละเออยดอ่อนส่อาดประหลาดหลาย
 เต็มประดากัดะกายเชอะเชิงมา
 เป็นข้าเจ้าบ่าวใครทไหนดว
 จ้งเชื้อข้าชมชานมาบ้านเรา ฯ

ว่าแล้วจืดเคหาให้อาศัย

ขุนแผนทำกลวิหมอบพินอบพิเทา

ดาหมื่นหาญรักใคร่เอาไซ้ชิต

ลูกเมียซาคนไซ้ปนกัน

นางบวคลเรียกพิทุกคำปาก

ท่านผู้หญิงก็เอนดไม่รู้แคว

๑ ครานนั้นหมื่นหาญชำนาญไฟ

เรียกนายพลายแควนอนเข้ามา

ขุนแผนรับเจ้าจะจะไปด้วย

กับหอกคร่ำสำหรับไปเที่ยวไฟ

เต้าชนวนเขนงคาดเอวมัน

กระสุนสามบาทชาติพันลำ

ขุนแผนถือหอกออกตามหลัง

แลเห็นวัวแดงเข้าแฝงไม้

เทดินหูลับหันหน้าเพลิง

ยกประทักษิกับไหลไม่คลอนแคลน

ลั่นนกดบับหน้าเพลิงผาด

ยิงฉัตรวิจิตรมาส่วนควัน

วู่วะทิงวึงถึงทะเลโขง

วู่วะทิงคนกระทั้งกำลังแรง

ให้ยายไซ้เป็นคนหาปลาข้าว

แก่งลงเขาลงศอกหลอกทุกวัน

มิได้คิดขงเคยดเคยด้นท์

ขุนแผนกลั่นอกใจไม่ว้าว

หาหมากพลูบุหรืให้พี่แก้ว

ไม่เห็นแควไว้วัดสักเวลา ฯ

คิดจะไปเที่ยวยิงกระต๊อบ

เจ้าจะไปกับข้าฤว่าไร

หมื่นหาญถวญเอาย่ามมายันให้

แล้วสวมใส่เสื้อกกกางเกงดำ

แกหยิบปืนสตันสั้นคร่ำ

แบกนำหน้าตรงเข้าพงไฟ

เข้าตงรังลัดมาตามป่าไผ่

ย่องเข้าไปแอบโคนต้นลำแพน

สอดเชิงซุ่มหวายแกหมายแม่น

ไม่รู้ตัวววมนแหงนชนกินชน

ประกายปราดลั่นเปรี้ยงเสียงสนั่น

หมื่นหาญหันล้มผางลงกลางแปลง

ขุนแผนโดนจับคางจ้างเขาแข่ง

วู่วะทิงคนแข่งไม่วางกัน

หลบเขาลอดซาดว้างจับหาง

ซูลมุนวุ่นวางดังงงหน

โอดไพล่หลบหวัดชีวิตไม่ทัน

วิวแหงนซุนแผนถลนเขาคณคอ

วิวโอดคนแตกกระแทกเอือก

นัยน์ตาเหลือกลมปบลงฟุบข้อ

หม่นหาญซาดวอยหอกเขาชอกคอ ร้องมอมอลมผงลงกลางดิน

กลีบทะลึงดังง่าดังเคียด

กระทอกเลือดกระแทกกลมกระดิกตน

เลือดไหลโซมสาดลงดาดดิน

กลองเกลือกเกลือกตนจนสิ้นใจ ๗

๑ หม่นหาญถอนหอกแล้วออกปาก หากออแก้วมาด้วยช่วยแก้ไข

โจนเข้าจับรับรองไว้ว่องไว

กุ่มมีบรรลือในดงดาน

เกียดใจไม่ถ่อเนอกระทิง

แหงหงเสี่ยเถิดเจ้าเราไปบ้าน

แล้วจับบนชนบ่ามาลนลาน

เดินง่วงงงกบกรกมา

เลาะลัดบดเคี้ยววกมาถึง

ชนบันไดเดินดังเข้าเคหา

ทงบนผางพลาบอกกบภรรยา

พิไปป่าเคราะห์ร้ายแทบวายชนม์

เต็ดลอดดอดไปยิงกระทิงผิด

มันสวนคว้นไล่ชีวิตมาติดกัน

เจ้าแก้วเข้าประจัญไม่ทันชน

เราสองคนช่วยกันมันถึงตาย

ถ้าคนอนไกลมมิใช่แก้ว

เห็นแววชีวิตจะหนีหาย

คุณเขาอยู่กับเรามากมาย

แน่ท่านยายชาจะว่าอย่าน้อยใจ

จำต้องเกอหนนแทนคุณเขา

ออบัวคลุกเราจะยกให้

เห็นส้มผิวส้มเมื่อยอย่าเสียใจ

ยายจะเห็นเป็นอย่างไรให้ว่ามา ๗

๑ ฝ่ายท่านยายสัจจนทนครันได้ฟัง ก็ส่มดั่งมุงมาดปรารภนา

ด้วยเกรกพลายแก้วดังแววดา

ครันผวปรกษากัดใจ

จึงตอบว่าตามใจจะให้มัน
ถ้าเห็นดีแล้วไม่ห้ามตามแต่ใจ
ครั้นผัวเมียปรึกษากันแล้ว
เจ้าจะอยู่กับข้าไปช้านาน
ข้าจะคิดฝังปลุกเป็นลูกเต้า
ฤๅไม่ชอบใจกันฉันใด

๑ ครานันจึงโหมเจ้าพลายแก้ว
ฉันลำบากยากจนคนเซซัง
ถ้าเจ้าคุณเอนดูจะอยู่ด้วย
ฉันเป็นคนกำพร้าเอกา
๑ หมั้นหาญสู้จนทนภรรยา
ก่อกองเคหาเรียกข้าไท
เครื่องโอโถกระถางกระโถนถาด

โต๊ะตงบน โตเตียบทอง โตกพาน
ก็พร้อมเครื่องประดับสำหรับห้อง
จะสวดมนต์กวดขัน
ท่านยายสู้จนทนผัวมารดา
เนอหมูปปลาสุราบาน
๑ รุ่งชนวนพฤกษ์สักก่อกอง
จึงอวยพรส่งอนงค์สารพัน

สุดแต่ที่ฉันไม่ขัดทักทานได้
ด้วยมิใช่ทรพลชาติคนพาล
เรียกเจ้าแก้วเข้ามาแล้วว่าชาน
ฤๅจะคิดกลับบ้านประการใด
ออบวคิลลูกเราจะยกให้
อย่าเกรงใจบอกความตามจริงจึ่ง ๆ
ได้ฟังแล้วตอบไปด้วยใจหวัง
ท่านจะคิดปลุกฝังเป็นลูกชาย
กว่าจะม้วยเป็นผัวไม่หนีหาย
หมายจะฝากชีวิตไม่คิดไป ๆ
ได้ฟังว่ายินดียิ่งมิไเหน
ให้เข้าไปปู้บุดจัดเรือนชาน
ตั้งในเรือนเกลื่อนกลาดสะอาด
สะอาด

มุงม่านพุกหมอนท่อนอนดี
กระโถนชนคั่นช่องกระจกหัว
เราเช่นผัวเช่นส่างอย่างบุราณ
ก็จัดแจงข้าวปลากระยาหาร
ก็สำเร็จเสร็จการทุกสิ่งอัน ๆ
ตักแต่งเช่นวงแล้วทักขวัญ
ให้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงกันจนบรรลีย์

ครั้นเช่นวกดกแต่งสำเร็จแล้ว
ก็มอบทรัพย์สินตราทองคำ

เจ้าพลายแก้วประนมกมกราบไหว้
ครั้นสิ่งสิ้นเสร็จสรรพก็กลับจร

๑ เวลาตักส่งดักำตदनอน

ท่านยายสีจันทน์นเข้าไป

ดวงใจเจ้าจะไปอยู่กับผัว

พอสมควรเวลาอย่าอาวรณ์

๑ ครานันนวนนางบัวคลี

ได้ฟังคำมารดาประหม่ากลัว

แม่จะไปมอบหมายให้ชายเขย

ได้โปรดก่อนผ่อนผันเถิดมารดา

๑ ครานันท่านยายสีจันทน์

ประเวณีมีผัวกลัวอะไร

อันซึ่งการประเวณีไม่มีครุ

ประเดี๋ยวใจได้สุขสันต์ทุกซอรอน

เมื่อยายเจ้าเอาแม่ไปส่งตัว

พ่อแก่ช่างนอเลาะออเขาระครัน

แม่ฟังไม่เท่าไรใจกรก

ประเวณีเช่นนี้แต่ไรไร

ให้เจ้าแก้วเข้าอยู่ในเรือนใหญ่

ท่านผู้เฒ่าเข้าไปป่วนอน

ท่านผู้ใหญ่อยู่อหลังแล้วส่งสอน

พอสิ้นแสงทินกรลงทันทใด ๗

พระจันทร์แจ่มจิดจรัสไซ

ประโลมได้ลูกสาวแล้วกล่าววอน

รักษาตัวทำตามแม่ส่งสอน

แม่จะจรพาเจ้าไปส่งตัว ๗

ยังทุกซอรอนเต็มที่จะมีผัว

แม่ทูนหัวของลูกได้เมตตา

ลูกไม่เคยมีครุเคยงสา

ซาซาตักหน้อยจงค่อยไป ๗

รับขวัญลูกพลางทางปราศรัย

ไปเถิดแก้วตาอย่าอาวรณ์

กลัวจะรู้เสียหนักไม่พัสสอน

พอแม่มาแต่ก่อนก็เหมือนกัน

พอเขาซัดคดกลัวจนตัวสั่น

เฝ้าวอนว่าสารพันจะเอาใจ

ไม่ช้านกก็ต้องหย่อนผ่อนลงให้

จึงมีลูกเต้าได้ไปออกเต็ม

ไม่ต้องเรียนต่อครูดอกกรู๋าย
 ทึงหงุดเห็บตอเกบเลม
 ไปเกิดแก้วตาอย่าอาวรณ์
 ไม่ชานกสักรู้ไ้รูกน

แกเร่งรัดจัดแจงให้แต่งตัว
 ครนเสร็จแล้วนำนางเยออย่างมา

๑ ครานนพลายแก้วแววสวาท

มิไ้กลับไ้นอนก่อนราตรี

ไ้ยินเสียงสายยุประตกริก

มองเขม้นเห็นท่านมูมารดา

ท่านมารดาเข้าไปถึงในห้อง

ด้วยกระจำแง่มแจ้งแสงตะเกียง

ครนถึงทชนนิกลงนง

เจ้าบวคลีเฝ่ม่านพล่านพลึงใจ

ท่านมารดาว่ากับเจ้าพลายพลัน

สารพัดโรคาอย่ายาย

ลูกชายงเด็กเล็กหนกหนา

ทงสองจงเป็นสุขทุกนิรันดร์

เจ้าพลายแก้วค่านบรบพรพลัน

นางยดไ้มิไ้แม่ไ้คลคลา

เหมือนหนึ่งด้ายร้อยสนเขากนเขม
 พอรูรส์หมดเลมกแลวกน

ลูกผวเขาคงส่อนไ้ผ่อนผน

ไ้ก่ชนชนมาแล้วแก้วแม่อา

อาบนาทหวหวแล้วผดหน้า

เขาในห้องเคหาด้วยทันทที่

นึ่งอนาถนอนคอยเจ้าบวคล

เหตุไ้โนนปานฉะนียงมา

ชยับพลิกด้วยกผงกหน้า

พานางมาส่งลงจากเตียง

ค้อยเมียงมองกระแอมไ้แล้วไ้เสียง

นางค้อยเมียงมารดาคลาไค

เจ้าพลายดงเทพนมกมกราบไ้

ด้วยยังไม้เคยชಾಯายไ้เต็มท

ไ้หกล้อมเกลียงเตียงกนจนเป็นผ

ไ้ค้มค้มมมชนทุกวัน

เจ้าอดล้าหส่งส่อนค้อยผ่อนผน

ไ้ก่กระชนเซ่งแซ่แม่จะลา

ท่านสัจนทนลูกออกนอกเคหา

มารดาปลอบนางไ้ว่างพลัน

พอเลยถึงหีบทองแล้วของหนี
คิดจะตามมารดามาให้ทัน
เจ้าบัวคลีอาจจะออกได้
เจ้าพลายรับชวัญจําพรรษา
นั้นแน่เจ้าพจะเล่าความจริงจิต
กำเริบรักหนักหน่วงในดวงใจ
หงนเพราะกุศลเขาดลใจ
จงผ่อนปรนสนทนาเถิดอย่ากลัว

๑ ครานันบัวคลีศรีใส

ชายกระทบกระทั้งถูกเหมือนลูกนก จนนกตกประหม่าไม่พาทิ
เจ้าพลายแก้วเห็นนางระคายจิต กระหมุดกระหมิดหมางเมินสะเทิน
หนี

จึงแคะค่อนวอนว่าไต่ปราง
แนบนางพลาญเป่าละลวยลม
พริกเจ้าเท่าเทียมชวาลย์
เลวอุมนางชนวางบนทนอน
จงฉินฉนหันหนามาขางน

๑ ครานันบัวคลีศรีสมร

ทำสละบดเบอนหนาแล้วว่าไป
กรุว่าคุณพ่อย่อยกให้
จงงดน้องไว้สักสองสามราตรี

เจ้าบัวคลีนักกลัวจนตัวสั่น
พลายแก้วก็นางไว้มิให้มา
อ่อนละไมแผ่ม่านเจ้าเมียงฝ้า
มานงนงกมหน้าอยู่ว่าไร
ได้พินิจองนางก็กลางไร
จึงมาให้ท่านใช้ไม่คิดกลัว
ท่านยกให้เลยงกนกันเมียผัว
พอดองตัวเขาเท่านั้นก็สั่นง ๗

วาวใจค่อนค่อนสะท้อนอก

จนนกตกประหม่าไม่พาทิ
กระหมุดกระหมิดหมางเมินสะเทิน
หนี

มิพอที่จะมาอาयरระคายใจ
เสกประสมเนตรนางทางปราศรัย
จะค่อนควักผลึกใส่ไปไขมิ
วิงวอนหยอกเย้าเจ้าบัวคลี
เสียดแรงพริกเจ้าเท่าดวงใจ ๗
เห็นปลอบวอนค่อนดังไม้หนึ่งได้
อะไรนี้มาเฝ้าแต่เช้าช
จะไปไหนพินมื่อฤาซาพิ
ประเวณอย่างไรฉันไม่เคย ๗

- ๑ เจ้าพลายแก้วพวงนางทางว่าวอน จะผิดผ่อนไยเล่าเจ้าพลาย
 แก้วดาอย่าปรารมภ์การชมเชย ถึงไม่เคยก็จะรู้ในครุเดียว
 ว่าพลางทางเป่าเทพธัญจน ให้บันปันชวนชานในทรงเสียด
 จวบแกมแนมนมเชากลมเกลียว อย่าบิดเบี้ยวไปให้บอระบบมกาย
 เจ้าบวคสดองอาคมลมลละลวย อ่อนระทวยด้วยคาตาประหม่าหาย
 เแต่ร่อนรักหนักจืดให้คิดอาย ชม้อยชม้ายเม็นหน้าไม่พาท .
- เจ้าพลายแก้วกอดน้องสะพองสะพก นางกมลกลชวนหยิกแล้วพลิกหนี
 เจ้าพลายตองนางบองพอบเป็นท สองฤตเดอดตนอยู่เดียน ๆ
- ๑ เจ้าพลายแก้วส่มส้อยด้วยน้อง ไม่เคื่องของรงเกยจเดียดฉันท
 แต่ฝากควหมื่นหาญมานานวัน จนบวคลมครรรกไต่หลายเดือน
 เขาทำมาหากินสันทงบาน พวบทหารบ่าวทาสออกกลาดเกลื่อน
 เจ้าพลายแก้วนั่งดูอยู่กับเรือน ทำเล็มอนมัตมนคนไม่เคย ๆ
- ๑ ครานนสัจจนทนทานหมื่นหาญ ดูอาการเจ้าพลายนายลูกเขย
 งานการสิ่งใดไม่ทำเลย ช่างเฉยเมยดูตายมาหลายเดือน
 กุประมาทคาดคิดคิดว่าดี ช่างย่อยยับบอปรียไม่เทียมเพื่อน
 ม้วนอนมตคคคดูอยู่กับเรือน จะให้เดือนด้วยศอกดอกฤาไร
 ครนผดเมยปรกษากันแล้ว เรียกนายพลายแก้วเข้ามาใกล้
 เดยวณเจ้าคคอ่านประการใด จังจะได้เลียงตนจนมรณา
 ไม่ดูเยี่ยงพวกเราเหล่าทหาร เห็นได้การสิ่งไรก็ไปหา
 เทยวปล้นวงชิงชยกโตมา ทงเงนตราผาผ่อนแลแพพรพรรณ

ววดวายช่างมาควาเอาสัน
ไม่ลำบากยากเย็นเว้นแต่ละวัน
ตัวเจามาอยู่บ้านกนานชา
ไม่อับอายขายหน้ากับชาไท

๑ ครานนพลายแก้วเกลวกล้า
ฉันทัดจะมอบกายจนวายปราณ
ถาฉัดชอบสิ่งไรให้สอนสั่ง
ถาชนชดบิตเบือนเกลวเชอนแซ
ซึ่งลักช้างขโมยคนปล้นตบ้าน
ถาเกิดเหตุเภทพาลประการใด

๑ ครานนหมื่นหาญชำนาญบ้ำ
ชีชะพูดเกเอาตามแกน
อันพวกทหารโนบ้านกู
ล้วนอยู่ยงคงทนทุกคนไป

เหมือนตัวเองออนแอ่นแค้นอวดอ้าง
จะสู้รบใครได้ไม่เห็นจริง

๑ ครานนขุนแผนแสนสะท้าน
อวดทหารชาญชัยใจทมิฬ
ยมแลวเจ้าพลายแก้วเกลวกล้า
ถึงอยู่ยงคงทนพันประมาณ

เขาถอนได้ไถกินทุกสิ่งสรรพ
มาจัดแจงแบ่งปันกันบ่อยไป
เงินสักเพื่องหนึ่งก็หามาไม่ได้
เกลวตุใจเจามาเป็นชำนาน ๑

จึงตอบวาจาตาหมื่นหาญ
หมายว่าท่านจะชุบเลี้ยงฉันทะยังแท้
แม่นมิพงถอยคำของพ่อแม่
ก็ตามแต่ท่านจะทำให้หน้าใจ
ล้วนแต่การโจรกรรมไม่ทำได้
ไม่ไหวรอนถึงท่านจะรับแทน ๑

ครันได้ฟังวาจาเจ้าขุนแผน
เจานแสนรู้หลักสักเพื่องไร
คนเดียวก็สู้สู้คนได้
จะพันแทงสักเท่าไรไม่ไหวดวง

ดูกริยาทำทางอย่างผู้หญิง
แต่ลมพัดก็จะกลดลงกลางดิน ๑

ฟังหมื่นหาญบริภาษประมาทหมื่น
ว่าอยู่สันทุกคนทนทาน
จึงตอบวาจาตาหมื่นหาญ
ไม่พอการฉานยังไม่ชอบใจ

๑๑ ทเรียวแรงแข่งชนพนไม่เข้า

ถ้าเขารุมแทงฟันตะบันไป

ถ้าแม่นมาตรอาจหาญการวิชา

ให้ยัดปืนยื่นยิงเขารอบกาย

๑๒ ครานนหมื่นหาญชำนาญป่า

อายนอวดหยิ่งจริงจังเจียว

แกลูกตรงลงบันไดไปกลางบ้าน

ให้ยัดปืนเคียดอกรบมีอกัน

ทหารฟังนายว่ามาความขึ้น

ชนนกล่อชนไวทันที

หมื่นหาญเรียกพลายแก้วแจ้วแจ้วไป เป็นกระไรไม่มีใครลงจากเคหา

อย่าหลอกล่อเล่นไม่ได้ให้รับมา ถ้าวชาตครนอย่าพรนพรัง

แม่นแคล้วคลาดสาตราเหมือนว่าจริง ถึงปืนยิงก็ไม่ถกสลักลูกหนึ่ง

ถ้าไม่ดเหมือนหมายตายแลวมึง จะปรุเป็นรวงผงทงกายา

พลายแก้วได้ฟังทำนองนี้ จะยิงจริงจังฤาคุณพ่อชา

ของดก่อนผ่อนพักสักเวลา ได้ฤกษ์ฟ้าสลักหน้อยจึ่งค่อยลง

หมื่นหาญชดช้อมือชนหน้า เกรจาวอดอย่างไรอายจ่องทอง

แม่นมีลงมาจริงให้ยิงลง กจะถองเสียให้ยับขยับจากเรือน ๑

๑๓ ครานนพลายแก้วแกลวกกล้า แกลงล่อพอดาจนหน้าเมอน

เห็นแกเรียกหลายคำแล้วชาเตอน ทำค้อยเลอนลดลงบันไดไป

จะนับเอาว่าดียงไม่ได้

คงชาในหักบันไม่พันตาย

ต้องแคล้วคลาดสาตราสั้นทงหลาย

ไม่ระคายปลายชนสัณนิตเตียว ๑

ได้ฟังพลายแก้วว่านยนต์าเชียว

เออประเดี๋ยวจะเล่นให้เห็นกัน

เรียกทหารบ่าวชาจาละหวน

มาลองสนสนสูตรเจาตวัด

ชนยืนยดบ่ศตันขมนขม

พร้อมทงยลืบบอกวงออกมา

ด้วยพุดดังพลึงจิตผิตถอยคำ
แล้วลุกเดินมาพลันด้วยทันใด
ปลงอารมณ์โอมอ่านพระคาถา
เป็นหนึ่งแนวแน่ใจไม่ไหวติง
พ้อตาร้องว่าเอาเจ้าทหาร
ยี่สิบบอกกรอกตรงเข้าพร้อมกัน
เอ็งลั่นกลั่นควนตลบ
ยิงแล้วยัดใหม่ใส่ตะบิง
ทั้งหญิงชายวิ่งพรวดเล่น
ทบางคนสำคัญว่าบรรลีย์
ยิงแล้วยัดใหม่ใส่กระหน่ำ
เจ้าพลายนั่งตงตอไมกลัวเกรง
พวกรชาบ้านว่าท่านนดจริง
หมดดินสิ้นลูกไม่ถูกตน

๑ หมนหาญเห็นพลายแควนนเคลวคลาด คิดชยาดในใจให้ไหว
หวน

อายแควนดกาจบังอาจครัน
มาหมกคลุมซุ่มอยู่ไม่รูแจ้ง
กักเป็นคณตมวชา
ดังพระยาสรราชอนักราตเกรียว
ยังคดกยังแค่นให้แน่นใจ

มิให้ทำท่านจะถองต้องขับไล่
อย่าขัดใจเลยเจ้าจะจะให้ยิง
ภาวนาตงจิตสนิทหนึ่ง
พยักหน้าว่าให้ยิงมาพร้อมกัน
จึงยกบันยันกรานประทับมัน
ลากลั่นนกดบวบวบดัง
หินกระทบปราดเปรียงเสียงผิงผิง
อึงคะนองไปทั้งบ้านสะท้านใจ
ควนกลบอยู่หาเห็นเจ้าพลายไม่
ด้วยมิได้ขาดบันออกครนเครง
รุกร้าเอาจนดินสิ้นแขนง
เหล่านักเลงสิ้นหัวกลัวทุกคน
เขายัดบันยันยังดังท่าฝน
ไม่ระคายปลายขนคนดีครัน ๗

เดิมสำคัญว่ามนเคอะเซอะชานมา
มันมาเกล้งถ่อมตนเหมือนคนบ้า
ยังอายนดกว่าน่าน้อยใจ
อยู่ถาเดียวสองตัวเห็นไม่ได้
เดินชนบันไดไปเรอนพลัน ๗

- ๑ ครานันจึงโฉมเจ้าพลายแก้ว เป็นหนึ่งแน่วแนใจไม่ไหวหวั่น
 ส่งบันลุ่มตาชนมาพลัน แกล้งกลั่นกล่าวว่าเป็นทาทาย
 เป็นไรไม่ยดบันจย่นนึ่ง จะยิ่งอกฤาไม่เล่าเจ้าทั้งหลาย
 อนาคตของชาอย่าเสียตาย จงมุ่งหมายเอาทุกบอกรอกเข้ามา
 พวบทหารกลวราบกราบพลายแก้ว ลูกดินสิ้นแล้วคุณพ่อชา
 ทดงใจยิ่งพ่อชอชมา ได้เมตตาอย่าโกรชเอาโทษทัณฑ์
 พลายแก้วตอบว่าพ่อตาใช้ มิใช่เจ้าเหล่านันจะเลกสรร
 ชัดไม่ได้จริงจริงต้องยงกัน จะโกรชเจ้าเหล่านันด้วยอันใด
 ว่าพลางทางลูกมาผลัดผ้า หน้าตาตางเขมาได้
 ด้วยดินบันเบือนตัวออกทั่วไป เพื่อนมิได้อนาทรอรน
 พวบทหารยงกว่าหารอยนด มิได้พลัดเข้าไปของตองปลายชน
 พวบทหารสิ้นหัวกลวทุกคน ว่าเลศลนลามนุษย์เห็นสุดดี
 เจ้าพลายกรายเข้าในเคหา หยิบผามาผลัดแล้วขัดสี
 เอนารตลางดินสิ้นราค เจาบวคคคลอเคล้ามาเอาใจ
 บิดผ้าแล้วพาผวเข้าห้อง นึ่งประคองเคียงข้างหาห่างไม่
 ผ่ายตาหม่นหาญรำคาญใจ มิได้กินข้าวและเหล้ายา
 จะนงนอนรอนร่ำระส่ำระสาย เรียกท่านยายสัจจันท์มาปรึกษา
 อ้ายแก้วเจนจัดชงงักวิชา มั่นแก่งกาจเกินหน้าเราชนไป
 มั่นกเป็นช่างงาอันกล้าหาญ เราก็คเป็นคชสารอันสูงใหญ่
 จะอยู่บาเดียวกันนั้นนันใด นานไปก็จะยับอัประมาณ

ช่างมาคนแลลูกเมีย
แต่เพียงนสียงท่าอหังการ

๑ ครานนส์จันทนภรรยา
มุกชาตอสรพิษฤทธแรงร้าย
ถ้าเสียทเหมือนดังให้หลังหัก
ได้ทำแล้วให้มันตายวายปราณ
หมั่นหาญว่าเราไม่ฆ่าด้วยอาวุธ
มันก็คนมนตร์เวทวิเศษ
ว่าพลางทางใช้ให้ทาสี
ค่อยโลมเล้าเอาใจลูกยา
ด้วยพ่อแม่เลี้ยงเชนมาเป็นตัว
พ่อจะขอถามเนอความใน

๑ ครานนบวคลศรีโสภา
ฉนั้นไม่เกล้งเจรจาว่าจริงจริง
อันสามเฒ่าจะรักสักเพียงไหน
ที่ตรงท่านพ่อแม่จนแก่ตัว
หมั่นหาญสัจจันทนภรรยา
เสียแรงพ่อรักเจ้าเท่าช้วน
เดยวันพ่อแต่งลูกปลุกเรือนผด
อายแก้วม่นยากจนคนเซญใจ

จะเป็นของมันเสียสิ้นทั้งบ้าน
จะคิดฉลาญช้วนมันให้ตาย ๆ
ได้ฟังว่าอกสั่นขวัญหาย
ไม่เหมือนหมายมันจะทำเรารำคาญ
มันคงจักพยาบาทชาติทหาร
จงตรองจิตคิดอ่านให้จงดี
จะอดลุดแทงพนักงอนมี
เราทำทให้สนิทคิดวางยา
ไปเรียกตัวบวคลเข้ามาหา
พ่อจะถามแก้วตาแต่จริงใจ
ส่วนผัวฟังมาพบเมื่อเดิบใหญ่
จะรักใคร่มากกว่าจะให้จริง ๆ

ตอบว่าตามจิตไม่คิดกริ่ง
ถึงรักผัวก็ไม่ยงเท่าพ่อตัว
ลงบันไดสามชั้นก็ขาดผัว
ถึงลูกช้วนนี้โตไม่ขาดกัน
ได้ฟังว่าลุดต้องประคองขวัญ
ถ้าจริงจ้อย่างนั้นพ่อชอบใจ
จำจะคิดฝังปลุกลูกเสียใหม่
จะมีให้เลี้ยงดูอยู่ด้วยกัน

จะให้เจตงตอผู้มีใหม่
เอาทเขาเป็นผดุมเฝ้าพันธุ
เจ้าก็ยังงามปลั่งอยู่ทงตอ
เราวางยามันให้บรรลือ

๑ ครานนบวคลศรัสมร
กำลังรักพลายแก้วดงแวงดา
แต่ใจนี้ก็มากอยากได้ของ
เป็นอกุศลลจิตคิดนิยมน
ด้วยพ่อแม่มทรพยนนบถ
ถาตลอดดูจากตัวกลัวอะไร
เป็นเวรตนคนจะตายให้หน้ายผว
คิดแล้วตอบวาจาบิดาพลัน
หมั้นหาญเห็นลูกพร้อมลงยอมจิต
เป็นหลายสิ่งประสมกันเขาทันใด
ตนก็ยังดั้นด้นงเฝ้า
นามะนาวบระคนปนดง
ทำสำหรับชาวแกงแต่งชนไว
จงระวงปักปิดให้มืดควน
บวคลรับห้อยยาแล้วลาพ่อ

ค้อย่างเกรียบเบียบของเขาคองใน

จะมอบทรพยนให้ทุกสิ่งสรรพ
เงินทองกองกันให้ถึงใจ
ทำไมกับลูกผู้มีเอาใหม่
เจ้าจะเห็นเป็นอย่างไรให้วาม
ได้ฟังคำบดรอจนวอนว่า
แต่อยู่มาไม่กระตือรือร้น
ด้วยพ่อเอาเงินทองเขาทับถม
จะต้องตายทงกลมจึงกลับใจ
ตอก็ยังสาวอยู่สุดใต้
คนจะไขว่กันมาขอกรอทุกวัน
เชื่อคำพ่อตอทุกสิ่งสรรพ
สุดแต่พ่อเถิดตนไม่ขัดใจ
จึงประกอบยาพิษหาฆ่าไม่
ดำรับใหญ่ได้มาจากตาครู
บดเขาคูลการกับสารหนู
ห่อใบพลูส่งให้ลูกสาวพลัน
เอายานแทรกใส่ทุกสิ่งสรรพ
วางเสียนนแหละอย่างอนใจ
เอาผ้าห่อมีดมาหาฆ่าไม่

ชุกเขาไวทลบกกลับมาครว

มาจัดแจงแกงเนื่อตะพานน้ำ

ชาวใหม่ได้ในซามกดับบัว

ผู้คนหญิงชายไม่พรายแพรง

ครันล้ำเร่ยกสำหรับออกมาพลัน

แย้ยำห่อหมกทงนกกั่ว

เอายานั้นโรยทั่วทุกสิ่งอัน

จัดแจงสำหรับไว้อรชรพสุรพ

กระโถนขันนาคงสระพรังไป ๑

๑ ครานันโหลงพรายเจ้าพลายแก้ว เห็นแล้วว่าเขาเอายาใส่

กระซิบบอกนายพลันด้วยทันใด

เดี๋ยวนี้เมียเสียไปใจไม่ตรง

ชาวแกงที่แต่งใส่ในสำหรับ

มันประกบโรยมาด้วยยามง

ล้วนยาพิษทงนนั้นเป็นมันคง

พ้อจระวังระไวอย่าได้กิน ๑

๑ ครานันจึงโถมเจ้าพลายแก้ว

ได้ฟังแล้วหวาดจิตคิดถวิล

แต่อยู่ด้วยกันมาไม่ราคะ

ใจที่มีพหุหมายจะล้างชวากัน

อยากจะใคร่เห็นตระหนักประจักษ์แจ้ง

จึงหยิบเอาชาวแกงทุกสิ่ง

สุรพ

แกงหมอนหมทอดมัน

เอากระคนปนบันเป็นกอนเดยว

โยนชนบนหลังคากาโนรับ

พอกลนบบดนบัตในบัตเดยว

เชอพรายหายกรังจรงจรงเจยว

จะเกล้งเคยวฆ่าผวอดวพาล

อยู่ด้วยกันเกอบบไม่มีผิด

เห็นจะเป็นความคิดอายหมนหาญ

หากรู้เพราะโหลงพรายไม่ว้ายปราณ

จะตรองการแทนทำให้หน้าใจ

จำจะล้างชวามันเสีย

จะเลียงมันเป็นเมี่ยงที่ไหนได้

แล้วจึงกลบเกลื่อนกลบสงบใจ

เกล้งเกลยไกลให้สันทิบิตเงอนงำ

อุบายบอกบวคลว่าพเจบ

ให้เมอยเห็นไปทงตวรกรวรา

พอชาวคกถึงทอสงสองสามคำ

จะกินซาอกไม่ได้ให้อาเจียน

ยกตำรับไปวางข้างโน้นก่อน

จะนั่งอยู่ไม่ได้ไหวงเวียน

เอาฝ่าซิบตปกยกตำรับ

เจ้าพลายแก้วมิได้แคลงระแวงใจ พอสันแสงอินทียล่งทันที

เจ้าพลายแก้วทอดสนิทชิดเอนงำ เฝ้าเคล้นคล้าคลงเคล้าเจ้าบัวคล

ดูกันน้อยทในทองของน้องน

บัวคลพาขอไม่ถือสา

ดูรักกำเหนิดเกิดในครรภ์

พลายแก้วเห็นบัวคลมรูเท่า

ดูรักเกิดด้วยกันก็จริงใจ

ลูกหวิวมีไหม่ได้กับพ่อ

ถ้าสมัครรภ์ใครไม่จัดจาง

บัวคลฟังผวแล้วหัวร่อ

ดูรักกำเหนิดเกิดด้วยกัน

เจ้าพลายแก้วฟังนางทางตอบว่า

พขอเจ้าเท่านั้นยอมใจ

ให้น้องออกจากรายอมให้

จะกล่อมเกลียงเลียงดเป็นคู่ชีวิต

๑ ครานนจึงโถมเจ้าบัวคล

ที่จะนอนให้สบายพอหายเหียน

เจ้าบัวคลมิได้เปลี่ยนแปลหน้าใจ

แล้วลุกกลับมานั่งนวดหลังให้

พอสันแสงอินทียล่งทันที

เฝ้าเคล้นคล้าคลงเคล้าเจ้าบัวคล

ขอให้พเกิดเป็นโรจงให้บัน

จึงตอบว่าไยพ่มาขอฉัน

มิใช่ลูกพ่อนั้นฤาฉันใด

ค่อยโลมเล้าลวงเมื่อยเกล้งเกลยไกล่

พอยากได้เป็นสัทธิศคชอนาง

พจงขอแก้วดาอย่าขัดขวาง

ขอเชิญนางอนุญาตอย่าขัดกัน

ช่างวอนขอฉันไปได้อย่างไรนั้น

ก็คงเป็นลูกของทนนั่นว่าไร

นิจจาเจ้าเฝ้าขอชดมาสย

เสียแรงพรักใคร่เจ้าไม่คิด

จะได้เอาใจเป็นกรรมสัทธิ

เจ้าไม่คิดถึงแล้วกแล้วไป

จะถึงสิ้นชีวิตประสัทธิให้

มาก่อนขอไค้แคะแหวะเอาดีเชอ ขุนแผนรับว่าเออให้เป็นสิทธิ์
เพราะมารดาอนุญาตประสาททุกข ก็สมจิตที่ประสงค์จำนงปอง
เขืองแอบแนบนวลทำขวัญยี้ เจาบวคลมไค้หมางระคางหมอง
เจ้าพลายแกวอิงแอบเข้าแนบน้อง กอดจูบลูบต้องให้ตายใจ ฯ

๑ ครั้นเวลาตักสงัดกำดัดหลับ คนระงับนอนงีบไม่เกรียบไหว
ก็เป้าคาถาสะกดประกบใจ แล้วลุกไปนอนลานเตรียมการพลัน
เอาเครื่องอาสน์สารพัดยัดลงย่าม กับเทียนสามเล่มใส่ขมิ้นมัน
กลักเหล็กไฟสายสิญจน์ทั้งเลขยันต์ ก็พร้อมสรรพพร้อมพลันด้วยทันที
หยิบเอามดครำตามกลบงหา ตรงมาถงดวงเจาบวคล
แหวกม่านดลบนุงชนทนต์ อจกลบบริบหรเห็นรำไร
ยืนชนบนเตียงเขาเคียงข้าง พินิจนางนงนอนถอนใจใหญ่
ไม่รู้เลยว่าร่างมันร่างใจ จะฆ่าตัวเสียได้ช่างไม่คิด
แล้วซกมิดตงท่างาช้าง ใจกลับมืออ่อนสะท่อนจิต
แล้วกลบนกขนถางนางวางยาพิษ เอาชีวิตเสียเกิดอย่าไว้มัน
เอามดครำด่าอกเขาตาออก เลือดทะลักหลวมทะลุตลอดสิ้น
นางกระเดือกเสือกตบสนชวน เลือดกตบตาดแดงดังแทงควาย
แล้วผ่าแม่แล่แล่ตลอดดอก แหวะหระนระกให้ขาดสาย
พินิจแน่แลเห็นว่าเป็นชาย ก็สมหมายตั้งใจไม่รังรอ

อุ้มเอาทารกยกจากท้อง
หีบเอาย่ามใหญ่ใส่สวมคอ

เปิดประตูออกมาออกบ้าน
บิดประคองทารกใน

วางย่ามเปิดกลักแล้วชักชุด
เอาไม้ชัยพฤษ์พระยา

ยันตนารายณ์แผลงฤทธิบิตัรชะ

ยันตนารายณ์นกอกปกบิตกลาง

เอาไม้รักปักเสาชนส์ทิศ

ลงเพดานยันตั่งवालอมรินทร์

เอาไม้มะริดกันเกราเถากันภัย

ดงจิตสันติทิวททาง

รอนทงตวทวกันนามันฉ่า

เกราะเกร่งแห่งได้ตั้งใจปอง

๑ จะกล่าวถึงยายลาวบ่าวบัวคลี่

เห็นโลหิตโสมสาตออกตาไป

เห็นมุ่น่านแหวกเวกเล็กมูล

ดูหนาเผือดเลือดฝาดออกตาตนเอง

ตประตุดังดังเรียกองมี

เขาพันสับยบทั่วทงกายา

กุมารทองมาเกิดไปกับพ่อ

เอาผ้าห่อลูกชายสะพายไป

รับเดินผ่านป่าตัดเขาวัดได้

ลืมนกลอนซ่อนใส่ไวตรังตรา

ดเหล็กไฟจุดเทียนชนแดงรำ

ปักเป็นชาพาดกันกุมารวาง

เอายันตราชะปะพนล่าง

ลงยันตนางพระธรณทพนดิน

ยันตบิตปักขงวงสายสิญจน์

ก็พร้อมสิ้นในตำราถูกท่าทาง

ก่อชุดจุดไฟใส่พื้นล่าง

ภาวนานั่งย่างกุมารทอง

กลับหน้ากลับหลังไปทั้งสอง

พอรุ่งแจ้งแสงทองชนทน์ใด

อยู่ในที่ทบดินใต้ถุนใหญ่

ก็ตกใจวังรำชนมามอง

เจ้าบัวคลี่นอนตายอยู่ในห้อง

ตกใจวังรองกรตกรตมา

แม่บัวคลี่ตายแล้วคุณพ่อชา

ทงหม่อมพลายหายหนาไม่เห็นตัว

๑ หมันหาญสัจจนทรครนไต้พัง ลูกทะลึ่งดั่งตงหงเมยผัว
 วิ่งมางกตกตใจกลัว มาเห็นลูกตวนนสีบรลย์
 เขม่าเชือดเลือดนองเป็นถ้องแฉว ชะอายแฉวชิงคมเอากูได้
 ออกจากเคหาเรียกข้าไท บ่าวไพร่ทุกคนวิ่งลนลาน
 อายแฉวฆ่าบวคลแล้วหันหน้า มิ่งตามกมาให้ทงบ้าน
 พวกบ่าวไพร่ทุกคนวิ่งลนลาน ทงในบ้านนอกบ้านพล่านทุกทิศ
 ถอหอกดาวง้าวทวนลวนสาตรา ทงบนยามตตรักระบกริช
 ชนหน้าไม้ไล่ยาพิษ จำเรญรอยโลहितติดตามไป
 เห็นโลหิตติดหนุ้มาห่างห่าง ตรงทางป่าตัดเข้าวัดได้
 เห็นประตุมิหารลันดาลใน ย่องเข้าไปมองดูตามรูดาล
 แลเห็นแสงไฟไฉแววแวว เจ้าพลายแฉวนั่งอยู่ในวิหาร
 จงเรียกกันมาพร้อมล้อมอุปจาร กระทุ้งบานกั้งกั้งไม่รงร่อ ฯ
 ๑ ชนแผนไม้สะทกสะท้านอ่านมนต์ปลุก ผลูกผลุดลูกชนพูดจ้อ
 ชนแผนเตนแผ่นโผนโจนชคอ กุมารทองช่วยพ่อให้พ้นภัย
 กุมารทองโลดบึงทะลึ่งปรือ พาพ่อออกตามรูดาลได้
 พวกหมันหาญไม่เห็นตัวข้ามหัวไป ด้วยฤทธิไกรไฉยเวทวิชาการ
 ครนมาถึงข้างนอกอุโบสถ จะทำให้ปรากฏกับหมันหาญ
 ให้มนรุฤทธิไกรว่าชัยชาญ แล้วจึงจะไปบ้านกาญจน์บุรี
 คิดแล้วคลายมนต์ให้คนเห็น ชนย่นเตนแผ่นผางาดตงราชสัท
 มือขวาถือกริชเรองฤทธิ มือซ้ายจูงกุมารทอง

ผู้คนแข่งแซ่แลเห็นกาย

ถอนกำซาบดาบไม่พลอง

ขุนแผนควาตอำนาจครุฑ

หมื่นหาญต้องจ้าวก้าวเข้าไป

ขุนแผนร้องว่าอายไพร่ไม่มีผิด

อย่าดังตอถอนายจะวายปราณ

ทหารเคยเห็นแล้วว่าแคล้วคลาด

แตกถ้วนายซังตายทำโกรธา

๑ หมื่นหาญโมโหโกรธา

มึงออกตัญญูไม่รู้คุณ

กูให้กินข้าวน้ำทุกคำเช้า

มึงยังทรยศขบถใจ

๑ ขุนแผนเดือดดาลทะยานจต

มาตะโกนโพนทะนาว่าออกอึ้ง

มึงทรยศทุกอย่างวางยาพิษ

มึงชอกชืดต่อเป็นพ่อตา

อย่าดังตอถอนว่ามฤต

หวั่นจะขาดหน้าขาวทงบัววนาย

๑ หมื่นหาญย่างเท้าเงือง้าวฟาด แคล้วคลาดมิได้ของต้องปลายชน

เจ้าพลายผวยชกมัดหมอมนต์

ก็เวยวายบอกกันสนั่นกอง

วงทะลวงควงกระบองตรงเข้าไป

ดาบหลุดหกล้มไม่ลุกได้

ซบพวกไพร่ไล่บุกเข้ารุกราน

กู่จะล้างชีวิตแต่หมื่นหาญ

หวั่นจะขาดพาดผ่านพลุชา

จึงมีอาจจะสู้ได้ชิงหน้า

ต่างเด่นแรงเด่นกาชุลมุน ฯ

๑ ชินว่าเหวี่ยงเหย้าอายสฤต

เสียแรงพ่อชนขุนมาเท่าไร

แต่ลูกสาวในอกยังยกให้

ครงนุกุไม่ไวชีวิตมึง ฯ

ถอตกริชว่าคว่างย่างเข้าถิง

โทษของมึงนั้นไม่เห็นกลับเจรจา

พ่อลูกคบคิดริษยา

มึงคิดคดกู่จงฆ่าลูกมึงตาย

ทจะรอดชีวิตอย่าคิดหมาย

พลางกรายรำกริชเข้าชิตตน ฯ

๑ แคล้วคลาดมิได้ของต้องปลายชน

แทงปั้งหนัวย่นไม่เข้ามัน

หมื่นหาญพันฉับแผนรับฉะ
บดบ้องคล้องแคล้วพลวัน

หมื่นหาญเฝ้าจาวยาวกว่ากริช
กริชแทงจาวฟาดพลาดทุกที

หมื่นหาญพันฉับแผนรับฉะ
หมื่นหาญเซแผนชาลมควาตง

พวบทหารโหมแห่เข้าแก่นาย
ทชชลาดวงทองสาตรา

หมื่นหาญตนกระเดือกเลือกย่นยัน อ้ายคนเหล่านันไม่อาจใกล้
ขุนแผนเงอกริชง่าแล้วว่าไป มึงเห็นฤทธฤฤไม่ไ้ทมิพ

อย่าถือว่าอยู่ยงคงกระพัน หอกแทงดาบฟันไม่เข้าสัน
จะเอากริชกรอกปากลากลิ้น เฮียมงัดกตนิหรือดตว

หมื่นหาญเลือกตนสั้นกำลัง เอาจนหลงไหลถลอกลงกลอกหัว
ให้ครันครามความตายเสียดายตว ร้องวากลวแล้วพอขอชวด

เป็นความจริงเพราะยิงพ่อไม่ถูก จึงได้ผูกใจโกรธเป็นโทษผิด
จึงตรองการผลาญล้างวางยาพิษ ขอนผิดแล้วพอขอโทษท ๖

๑ ครานนขุนแผนแสนสันทิ เห็นหมื่นหาญกลวชวดจะเป็นผ
จึงกล่าวคำสาทิบไปทันท โทษของมึงดงทจะวายปราณ

หากกูคิดนิตหนึ่งมึงมคณ ไต่เกอหนุนเลียงคุดอยู่ในบ้าน
ให้ชาวแกงพริกเกลือไต่เจอจาน ไม่ประหารชวดเพราะคิดคุณ

ทั้งท่านผู้หญิงผู้จันทร์ภรรยา
ถ้าไม่คิดแล้วชีวิตมึงเป็นจุน
มึงอยู่เถิดก็จะไปบ้าน

โหงพรายพรังพร้อมล้อมรอบกาย

ข้ามคลองหนองน้ำแลลำธาร

เหมือนวันฉิวพลิ้วไปไม่เห็นคน

หนทางพันกว่ามาครเดียว

ชนบนเรือนพลันด้วยทนต์

๑ ฝ่ายดาหม่นหาญสะท้อนจิต

แสนประเสริฐเลิศล้ำศักดิ์กตา

ถูกคนเรื่องฤทธิประสิทธิ์เจียว

จะชนอยู่ดูหน้ามันท่าไร

ถึงชีวิตไม่ตายอายสุดใจ

เสียแรงคนเลี้ยงขอเขาภาษา

ยิ่งคิดกยงแค้นให้แน่นใจ

ต่อโลงใส่บัวคลิตะลิตะลาน

ฝ่ายดาหม่นหาญให้ดาลเดือด

มันประเสริฐเลิศวิสาสารพัด

๑ ครานั้นขุนแผนแสนสนิท

ได้ลูกชายเขยวชาญกุมารทอง

ให้เงินตราผ้าเสื้อได้เกอหนุน

ครองบุญของมึงไม่ถึงตาย

เรียกกุมารผไทมด้นทั้งหลาย

แผ่นชนคอปร้อหายไปบัดล

แบกบิดาพาผ่านเขาไพรสณฑ์

ประจวบจนเขากาญจนบุรี

ประเปรี้ยวเรียวแรงด้วยฤทธิ

ยินดตงไต่ดวงจินดา ฯ

ได้เห็นฤทธิพลายแก้วเกลวกล้า

ทงกำลังวงซำกษาณชัย

จะเปรียบเสียวซำกมันหาถึงไม่

อายบ่าวไพร่ทงมจะตรา

ถารช้าวถึงไหนก็ชายหน้า

จะเสียสง่าเสียชอภาไปนาน

แล้วรองเรียกบ่าวไพร่ให้ไปบ้าน

ให้ทหารเอาไปฝังเสียหลังวัด

ไม่หายเหือดวิตกแน่นอกอด

ให้กลุ่มกลัดอารมณ์เฝ้าตรมตรอง ฯ

เรื่องฤทธิจริงดีไม่มีสอง

ก็สมปองคิดไว้แต่ไรมา

จะจัดแจงติดตามไว้ปราบศึก	ครองตริภุชเวตเทือกไฉนนักหนา
ได้เสร็จสมอารมณ์ตามตำรา	ท่านวางไว้ในมหาสมุทร
เอาเหล็กยอดพระเจดีย์มหาธาตุ	ยอดปราสาททวารมาประสม
เหล็กขนานฉนวนรายดาบทั้งกลม	เหล็กตรึงโลงตรึงบันลือสลักเพชร
หอกสัณฐิกฤษทองแดงพระแสงหัก	เหล็กปฏักสลักประตูปะเหิด
พร้อมเหล็กเบญจพรรณกลเม็ด	เหล็กบานพร้อมเสร็จทุกสิ่งแท้
เอาเหล็กไหลเหล็กหล่อบ่อพระแสง	เหล็กกำแพงบานาพทงเหล็กแร่
ทองคำสัณฐิกฤษนาจอแจ	เงินทิพย์ชาติเหล็กทองแดงดง
เอามาสมัคคุมควบเข้าเป็นแท่ง	เผาให้แดงดเผ่นเข้ายาผง
ไว้สามวันขัดเหล็กนั้นเล็กลง	ยังคงแต่พองามตามตำรา
ขัดเหล็กครบเสร็จถึงเจดศรี	พอกระทั่งฤกษ์เข้าเสาร์สิบห้า
กตติไม่ปลุกศาลชนเพียงตา	แล้วจัดหาสารพัดเครื่องบตรพลี
เทียนทองติดดงเข้าทงคู่	ศีระหมอบัดโก่งบายศรี
เอาสูบทั้งดงไว้ในพิธี	เอาถ่านทอดอย่างวางในนั้น
ช่างเหล็กดมมอภาทงกรุง	ผ้าขาวนุ่งผ้าขาวห่มดคมสัน
วงสายสิญจน์เล็กลงเลขยันต์	คนสำคัญคอยดูซึ่งฤกษ์ศั
ครันไต้พิชัยฤกษ์ราชฤกษ์	พระอาทิตย์เที่ยงฤกษ์ราชสีห์
ชนแผนสืบเหล็กให้แดงด	นายช่างตรวดรูปให้เรียวปลาย
ทตรงกลางกว้างงามสามนิ้ว	ยาวดงศอกกำมาหน้าลูกไก่
เผาชุบสามแดงแทงตะไบ	บัดเดียวใจเกลี้ยงพลันเป็นมันยับ

อานตมิได้มีชนแมวพาด

เลื่อมพรายคล้ายแสงแมลงทับ

ตามนันทาด้วยไม้ชัยพฤกษ์

เอาลมพรายรายคุประจุพลัน

ครั้นเสร็จสรรพจับแกว่งแสงระวับ

เสียงอ้ออึงเอิกเกริกได้ฤกษ์บน

ฟ้าผ่าเปรี้ยงเปรี้ยงเสียงโต้งดัง

ได้นิมิตฟ้าเปรี้ยงดังเสียงบน

ยกขนวางกลางศาลอ่านพระเวท

เห็นประจักษ์ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิไกร

เอาไม้ระงับสรรพยามาทำผก

กาบหุ้มต้นปลายลายจำลอง

เทเอาเงินสิบห้าออกทันใด

ฝีมือดลนพนประมาณ

เห็นตนรงงามงามสามกำกึ่ง

เบาไหลไม่ระคายคล้ายหยวกปลี

ได้ดาดังเทพศาสตรา

มาถึงเรือนไวทนมัสการ

เอาเงินซึ่งหามาได้ได้

ไม่ชอบดาหาต่อไปทุกวัน

เลื่อมปราดเนื้อเชียวดูคมหนัก

ปลั่งปลาบวามวับจับแสงตะวัน

จารึกยันต์พุทธจักรทเหล็กกัน

แล้วเอาชนกรอกตามเสียบัดดล

เกิดโกลาฬ้าพยับโพยมหน

ฟ้าคำรนฝนพยับอยู่ครนครน

ขุนแผนฟังจิตฟูให้ชื่น

ให้ชื่อว่าฟ้าพินอนเกรียงไกร

โดยเดชดาบदनกระเดื่องไหว

จิตใจได้ส่มอารมณ์ปอง

ประสมผจงรักให้ผิวผ่อง

ทำด้วยทองถ้วนบาทชาติบางตะพาน

ส่งให้นายช่างแล้วว่าชาน

ปูนบำเหน็จให้ท่านในทันที

หวดผิงขาดพบลงกับที่

ก็จรรลกลับมาไม่ช้านาน

ต้องดำราฤทธแรงกำแหงหาญ

แล้วคิดอ่านจะไปหาหมาสำคัญ

เที่ยวไปทั่วประเทศเขตต์

ทั้งราชบุรีสุพรรณเพชรบุรี ฯ

๑ จะกล่าวถึงหลวงทรงพลกับพันภาณ พระโองการตรัสใช้ไป
ตะนาวศรี

ไปตั้งอยู่มะริดเป็นครั้งปี
ด้วยหลวงศรีวรชานไปซื้อม้า
ต้องร่อยุ่จนฤดูลมแล่นไป
หลวงศรีได้ม้ามามอบให้
อเลื่องเมืองมะริดพลอยคิดมา
มีลูกตัวหนึ่งชื่อสีหมอก
ร่ายกาจหนักหนานยันดำดำ
มาถึงสิ่งชรอ่อนพักหยุด
กรมการกุยปราณส่งเณรมา
เลี้ยงมาอยู่ศาลาบ้านแดงเง
สีหมอกลองเชิงฤทธิ
ฝ่ายหลวงทรงพลเกษัดใจ
มันดูรายชุกชนเป็นพันเพศ
สีหมอกจะเข้าไปหาแม่
พอคนนั่งวังเข้าไปทันใด
๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
เห็นม้าสีหมอกออกลำพอง
ลักษณะถูกต้องดำราสน
ท่วงท่าแคล่วคล่องว่องไว
กับไพร่สามสิบสี่ติดตามไป
ถึงเมืองเทศยังข้าหามาไม่
เรอทไปเมืองเทศจึงกลับมา
ทั้งม้าเทศม้าไทยหกสิบห้า
ผอมทนกว่าเป็นม้าน้ำ
มันออกวันเสาร์ชนเกาค่า
เห็นม้าหลวงข้ามนากตามมา
ปล่อยม้าอุตุลุดให้กินหญ้า
ผ่านตะอ้าถึงท่าเพชรบุรี
มันได้อูฐติดเคี้ยวศรี
เขากดพัดชัยเอาม้าเทศ
ให้ไพร่ไล่ต้อนมาแปด
เขากัดไหนดไล่เนตมันออกไป
ถูกเขาทองวงแร่ออกมาใหม่
ต้องเวียนไล่เข้างันทงกอง ๆ
ทุกทิศภาทวงกลวดยของ
ส่มบ่องปรารธนาทันักไว
ตั้งองค์อินทร์เทวราชประสาทให้
กเขาไปหาหลวงทรงพลพลัน

อาชาตวน้อยของท่านฤ
หากกระไรจึงได้เมตตากัน

๑ ครานนจท่านหลวงทรงพล
อันมาลีหมอกตวนันไซ้

มันเป็นลูกมาเมืองมะริด

รูปร่างท้วมทักตรัน

เผือกไม่ได้ไล่กัดเอามาหลวง

ท่านขอเราจะหย่อนผ่อนราคา

๑ ขุนแผนได้ฟังเจ้าของว่า

แก้เงินนับให้ไม่กลับกลาย

เล่ห์เหลี่ยมดวยมหาละลวยใหญ่

จะไปกับเรากเขามา

ลีหมอกรับหมามาเคียวกลัน

ให้มใจจงรักด้วยภักดี

ขุนแผนลอบหลังลีหมอกมา

ช่องทางเข็ดขุดละไม

ขุนแผนเหยียบโกน โผนชนช

ควบใหญ่ไล่่น้อยรอยเรียบมา

เดินทางกลางป่ามาสัปดาห์

ถึงสถานบ้านเก่าเขาชนไก่

จะขายช่อฤเอาไว้อย่างไรนั้น

จะขอบันช่อมาลีหมอกไป ๖

อนุสนธิเล่าแจ้งแถลงไข

มิใช่มาหลวงทหวงกัน

ติดแม่มาแต่มะริดนั้น

แต่ว่ามันชุกชนจนระอา

ต้องเป็นห่วงบ่วงโยอยู่หนักหนา

เอาเถิดสืบหาต่ำลงนาย ๗

สมมาตปรารธนาท่ม่งหมาย

แล้วเยอกรายมาทลีหมอกมา

เข้าใกล้ลีหมอกแล้วบอกว่า

ย่นหนาให้พลันในทันที

ชมชนปรีดเปรมเกษมศรี

ติดขุนแผนเดินรตามหลังไป

ผูกอาณผ่านหน้าบังเหียนไล่

ล้วนขลิบทองของใหม่วิไลตา

พาชีโผนผกยกหนา

บ่าวชาตามหลังสะพรังไป

สุรียนเย็นลับเหลี่ยมไคล

สั่งบ่าวไพร่ทำโรงให้พาชี

ขุนแผนเข้าไปในเคหา
 ไต่ถามมาได้สาตรา
 ขวนลูกชายกินข้าวจนอิ่มแล้ว
 ลูกไปหอนั่งส่งอายจัน
 อายเกลี้ยงอายจันได้พงนาย
 ทอดหญ้ายากองไฟในประตู

บอกเล่ามารดาเป็นถวนถ
 ทองประศรีเห็นลูกชายสบายครัน
 พลายแก้วปรดเปรมเกษมสันต์
 ผลัดกันกับอายเกลี้ยงเลี้ยงมาก
 วุ่นวายจัดแจงแต่งทออยู่
 เลี้ยงดมาไวด้งใจปอง ๖

ตอนที่ ๑๗ ขุนแผนบนเรือนขุนช้าง
ได้นางแก้วกิริยา

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
ข้าศึกนักกลัวชนหวพอง
จำเดิมแต่ลาวทองต้องจากอก
ข้าใช้ไทยลาวสาวสาวมี
นอนเดียวเปลี่ยวใจไม่มีคู่
หนาร้อนร้อนใจดังไฟฟาง
หน้าลมลมแล่นตลอดจิต
จากเมื่อยเสียใจให้ร่ำจวน
เพลากลางคืนสะอื้นอ้อน
พลิกกลับไปไม่หลับสนิท
ไต่ย็นเรไรร้องอยู่ริมเรือน
จำเดิมแต่ได้น้องลาวทองมา
อกเอ๋ยไม่เคยจะจากน้อง
ทนอนหมอนน้องหมอมัวไป
อจกลับดับมากกว่ามีแล้ว
หมอนข้างขวางกลิ้งไปไกลตัว

เรื่องฤทธาภัตไม่มสอ
คล่องแคล่วเกลือกกลาวชาติ
ให้วิตกชุ่มชองหมองศรี
ไม่ยินดีด้วยใครอาลัยนาง
ทุกฤดูตรอมใจให้หมองหมาง
หน้าฝนฟ้าครารำพึงครวญ
ปกบีดผ้าห่มยังโหยหวน
เสียดายนวลลับหน้าไปกว่าปี
จะหลับนอนชุ่มชองหมองศรี
สักกับลาวทองน้องจะมา
สะท้อนจิตคิดถึงทโนป่า
พชชอนแก้วตาให้ชมไพร
ส่งสารห้องเยือกเย็นหาเห็นไม่
ฤาลาวทองน้องใช้จึ่งชุ่มมัว
น้องแก้วจะรำพึงคิดถึงผัว
ดังผวเมยเราพรากรไปจากกัน

เครื่องเบ่งแห่งหอมไม่มีคิด
 มุ่งทางคางขาดลงพาดพัน
 เจ็บใจดังใครยิงด้วยปืนพิษ
 ปานฉะฉานลาวทองน้องอยู่กรุง
 ไหนอยจิตเจ็บใจไม่นอนหลับ
 ดูเหวว่าแหว่งแจวเสียดลำเนียงมา
 ไม่เห็นนางอย่างชนบนหอ নয়
 สว่างแวงวงบ้านส่งสารใจ
 เย็นฉานาคางคางไปไพร
 ใสนาคางเหมือนนางนาตากระเด็น
 ยากกินก็จะกินแต่นาตา
 จะแสนคิดเขาคาเฝ้ารำลึก
 โอ้อวกรรมทำไว้ในนหอ
 จะมีมิตรรักให้เชื่อนนิตเพื่อนไป
 แล่นแค้นเคืองใจไอขุนช้าง
 มันชิงวันทองไปอายใจดำ
 มีหน้าชายงทูลยุแยง
 ไม่แก่แก่นก็จะแค้นคงบรรลือ
 สุกษามิตท่านประดิษฐ์ประดับแต่ง
 ถ้าใครช้อช้อต่อจนวายปราณ

คั่นช่องบ่วงปีกแตกกล่น
 นามนึ่งนึ่งกล่นตลบอบปรุง
 คั่นคิดคร่ำครวญจนจวนรุ่ง
 จะสะตุงตุงต่งแต่ไศกา
 พลิกกลับเบ็ดมุ่งเทยวมองหา
 ผวาเปิดประตูห้องให้หมองใจ
 พระจันทร์ฉายบ้ายคล้อยจรัสไซ
 ไปไพรต้องลมระงมเย็น
 จากเมื่อยเสียดใจไม่เล็งเห็น
 เช้าเย็นยามนอนจะนอนดึก
 เฝ้าครวญคร่ำรำหาเวลาตัก
 ตรึกแล้วเคืองชุ่นให้มุ่นใจ
 มาเกิดก่อวิปริตผิดไปได้
 หย่อนให้กลับเหิมข่มเหงทำ
 ใจกระต้างกระเดื่องคิดให้ผิดล้ำ
 แต่สักคำมิได้ว่าให้เคืองใจ
 เสียดแทงเอาลาวทองมันทำได้
 เอออะไรเห็นรักกลับหักราน
 ว่าใครคดกเอาแข่งเขาต่อตาน
 นมันพาลเพื่อนนิตประเพณี

ตามกรรมจะระย้าด้วยอาญา

ตัวกูก็ภาชาว่าคนดี

จะผ่าแม่แล่อกตู่ให้ได้

จะลักวันทองไปยังไพรวัน

พลุ่งพลุ่งเมื่อไรรุ่งจะรีบไป

พอเช้าตรู่เตรียมเสร็จสำเร็จการ มายังบ้านมารดาด้วยทันใด ฯ

๑ ทองประศรีตำหมากขกสักแหงน ไอ้พ่อแผนของแม่จะไปไหน

แต่เช้าผิดเพลาพ่อมาไย

ออกใจกริกแม่รำคาญ ฯ

๑ ครานันขุนแผนแสนสุภาพ

กมกราบมารดาแล้วว่าซาน

แต่ลูกตรอมใจมาเป็นช้านาน

เหลือจะทนทนแล้วจึงมาลา

ลูกจะไปแก้เผ็ดอายขุนช้าง

ให้สิ้นอย่างสาสมแก่น้ำหน้า

จะพาวันทองตนอรญา

ถ้าตามมาลูกจะฟันให้บรรลัย ฯ

๑ ทองประศรีฟังพลางทางปลอบ ตอบว่าแม่เห็นหาควรไม่

แม่นึกคิดเกลียดรังเกียจใจ

มันสิ้นไรแล้วฤาทงบูร

ถ้างามรูปงามใจแม่ไม่ห้าม

ควรตามแล้วก็ตามให้เต็มที

นั่งามรูปแต่ใจมันไม่ด

อย่างนั้นมันไม่น่าจะติดตาม

วันทองหมองเม่นเหมือนแหวนเพชร แดกเมตกระจ่ายสิ้นเป็น

สองสาม

จะผูกเรือนกไม่รบกับเรือนงาม

แม่จึงห้ามหวงเจ้าเพราะเจ็บใจ ฯ

๑ ขุนแผนตอบคำท่านมารดา

แม้ว่าตามเที่ยงหาเถียงไม่

จะว่าชวกชวทุกสิ่งไป

ต่อคิดใคร่ครวญตจเห็นด

เมื่อเกิดหึงหวงถึงสุพรรณเพ
นางเล่าความตามจริงทุกสิ่งม
แล้วหุนหันมาเสียจากห้อง
ผูกคอโยนโจนเจ็บสะอื้นโอย
ถึงอย่างนั้นก็ยังมั่นในความหลัง
สายทองบอกจริงทุกสิ่งไป
ลาวทองนอนนอนอยู่ในห้อง
มันแก่งพรากเมียให้เสียมิตร
แม่จงอวยชัยให้ลูกแก้ว
ถึงจะยกทัพตามสักสามพัน
๑ ทองประศรีสุดห้ามก็ตามใจ
ให้พ่อเรื่องฤทธิไกรในณรงค์
ไปพบวันทองที่ห้องนอน
เจ้าอย่าหลงเล่ห์หลมมัวชมชิต
๑ ชนแผนรับพรอภิวาท
กำเรียบฤทธิยินดีโดยมงคล
ชนหอพระนารายณระงบจิต
ลงหินฝนจันทน์น่านันทา
สอตสนับเพลาม่วงดวงวิหค
รอยจิบกลับกระหวัดวัดละไม

ก็แจ้งจบอยู่ว่าใจไม่หน่ายหนี
ลูกเสียทอโทษกระทำโอย
วันทองร้องไห้ไม่วายโหย
ระบมโอบเจ็บช้ำระกำใจ
จะชิงชิงเนยลูกหาเป็นไม
ชอนันลูกไม่ได้คะนังคิด
ลูกก็ลืมวันทองเสียสนิท
ขอลองฤทธิไกรภาณุมอกัน
ไปแล้วมิชยอย่าได้พริ้น
ลูกจะพันให้เป็นภักดิ์ขลุลง ๑
จึงอวยชัยให้ลูกดังประสงค์
พ่อจงสำเร็จดังความคิด
ให้เขาหย่อนยอมใจไปสนิท
สำเร็จกิจแล้วก็กลับมาเรือนตน ๑
คำประสาทประสิทธิ์สถาณล
ประทัณณินสามหนแล้วลามา
เอาเทียนติดขลุปลถวายทงชายขวา
ใครเห็นกายาให้ยวนใจ
นุ่งยกแย่งทองผ่องใส
เสื่อสนั่นในลวนเลขยันต์

ว่าพลางแผ่น โผน โจนควาด
ห้อยหัวควแกว่งอยู่กวัดไกว
ฝ่ายว่าพวกพราयนายขุนแผน
โผนผาดฟาดด้วยดาบเยา

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
ชักพาพนพลันยรรยง

แล้วแก้ห่อขาวหอมทย่อมว่าน
พราयทงหาวกายากเยาะแยง

เห็นหนุ่มน้อยหน้าवलควรชม
จึงเปล่งกายให้เหมือนนางอยู่งาน

เดินเดินเมินเมียงแล้วถอยหลัง
คมค่อนงอนตามเนอความพลัน

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
ชยบย่นยมพราयภิปรายไป

มีธุระมาปะพอเป็นโชค
คล้ายทุกขทมาตามเนอความทก

พนคอดวเจ้าวนทอง
จากเมื่อยเสียใจให้รณจวน

เอาทรายสาดดินทั้งวังไล่
แลบลิ้นหลอกให้ละลานตา

ทะลึ่งเล่นทุ่มทงด้วยหินผา
กลาตอกกลาแซงต่อแซงแรงณรงค์ ๗

รุ่งฤทธพรงเพริศระเหิดระหง
ชิตขาวสารส่งให้เสื่อมแรง

เหวี่ยงหวานตองปอดตงกรวดแข็ง
เพยมแผ่งเข้าแอบคูอาการ

ทงอาคมเจนใจประจักษ์งาน
เดินผ่านให้พอพบประสบกกัน

จนกระทั่งถูกควทากลวพรน
มายนกันกตทางอยู่ทำไม ๗

แจ้งจิตว่าพราयแปลงหาแคลงไม
พมิใช่ชายพาลชานาญลัก

ด้วยรอนโรคจรัมกลุมใจหนัก
แรกรกรรอแต่พอควร

ขุนช้างพานองมาสู่สงวน
พอพบนวลทงหานาริน

เอ็นดูเกิดช่วยเปิดประตูให้
ว่าพลางเบ้ามนต์ให้ยลยิน

๑ นางพราหมณ์หลายได้ฟังว่า
ยมเขื่อนเบื้อนตอบเนอความพลาง
ซึ่งท่านขุนช้างกระทำผิด
ทรกพรายว่าหมายจะเมตตา

ขุนช้างเลียงขามาติบต
นี้จะไม่รักไปหักกราน
ท่านก็ไม่ขัดสนจนพราย
แรกรักจะรำพันให้ครันครึก

๑ แนะเจ้าอย่าบ่นเป็นคนงอน
ถึงรักจะรู้จักทำอะไร

ถ้าแมนเจ้ากลับเป็นมนุษย์แท้
สุดที่จะบำรุงให้รุ่งรวย
ว่าพลางทางจับขาวสารชัด
ชักสัหมอกไปดั่งใจปอง

ขับพรายร้ายเวทสะกดคน
ลืมหกลอนถอนถอดตลอดกัน
เกลื่อนกล่นคนนั่งระวงบ้าน
ที่ทำการถือขวานอยู่จังกา

จะขอบใจเจ้าให้ถึงขนาดสิ้น
กินหมากคนละคำอย่าอำพราง ๖

เม็นหน้าเพิมแผลงตะเคองข้าง
ว่าขุนช้างท่านได้บำรุงมา
ไม่ควรคิดส่อพลอมาพลอยว่า
มารยาดอกเห็นไม่เป็นการ
ควรที่จะทดแทนพระคุณท่าน
นานไปจะไม่ส่มอารมณ์นี้
มากมายตามพรอยู่มีตรึก
เหลือลักแล้วทลมลละลานใจ ๗

เป็นคนถาจะค่อนบำรุงให้
ได้แต่ชมรูปเล่นอยู่รวยรวย
แนแล้วพอจะส่มสัด้วย
เอ็นดูด้วยช่วยชทวนทอง
พรายกระจัดหลักหนีไปทั้งผอง
ถึงทองคุดามไปตามคัน

นอนกรนหลับเพอละเมอฝัน
ชักสัหมอกฝันผยองมา
ชมชานโงกหลับไม่เงยหน้า
ผ่าถูกดินบุบฟุบหลับกรน

ทหุงข้าวเผอลายงศาเตา
 รุบหัวลงนอนไม่ร้อนรน
 หลงปลุกเพื่อนกนหนกกุชา
 หมอขาวเคียดแฉะแพะเพอะ
 ตูเป็นส้มเพชเวทนา
 ล้วงเขาสองขนเป็นหล่นไป
 ผ่าผอนล่อนลุยหลดละเมอ
 ตมเหล้าเขาปากแล้วรากเมา
 ล้วงเขาขนสามขามคู
 ผู้คนหลับคล้าไม่กล้ากราย
 เรือนนี้แล้วลีอ้ายเต่าเผา
 ปลุกต้นไม้พุ่มช่อมตา
 รุ่งขนพรงนอ้ายขุนช้าง
 เอาวนทองของกามาแนบนอน
 แล้วลงยันตบตหนามาส้มอก
 บังเงาเส้าอยู่อย่าดูแคลน
 สะกดให้หลับหมดทงเคหา
 สิ่งพลางร้ายมนต์สนชยาย
 ทงขามหลังคาเรือนสะท้อนหวาด
 ผู้คนบันเพอมะเมอคล้า

หลงเอาฝาดมีเข้างกน
 ปากบันอ้อาหลับตาเซอะ
 มือเซ็ดซดาอยู่จาเปราะ
 นิ่งเงอะหงายแขนแอ่นหลับไป
 ชักส้อมอกมาหาขำไม
 ผู้คนหลับไหลอยู่ซบเซา
 หลงเพอบันป้ายขนปลายเส้า
 ถอดวยเหล้าล่อแล้วรองพาดควาย
 หรุษรุแสงเดือนไม่เด่นหงาย
 นำสบายบ้านเรือนศรพระยา
 โตเปล้าล้านเลียนเตียนหนักหนา
 เบิกบานบุษบาอรชร
 จะนอนครางอืดออกกอดแต่หมอน
 วันนุกจะค่อนให้ส้มแค่น
 อย่าออกกล้าพองกระนองเล่น
 สิ่งมาแล้วก็เล่นไปสิ่งพราย
 ต่อกูเตือนว่าจงฝันผาย
 ปรายข้าวสารชั้ตบrikกรรม
 ผูกปีศาจรักษาออกคลาคล้า
 ชำชัตมะนาวทงสะท้อนเรือน

พรังรอดออกด่อนกลอนลั่น

กอดวนทองผ่นอยู่พนเพื่อน

๑ โจนลงกลางชานร้านดอกไม้

รวรสรเกสรเมื่อก่อนคน

กระถางแถวแก้วเกดพิกุลเกม

ส้มอรัดดัดทรงส้มละไม

ตะโกนาท่งกิ่งประกบยอด

บ้างผลิดอกออกช่อชุนชู่ชั้น

ยี่ลุ่มกุหลาบมะลิซ้อน

ลำดวนกวนใจให้ไคลคลา

ถดถึงกระถางอ่างนา

พ่นน้ำด้าลอยถอยจม

บ้างแหวกจอกออกช่อภษาเคียง

บ้างกินไคลไล่เคล้าพลวน

กระดังพรวนสักหลาดทับ

สลักเสลาเกลาเกลี้ยงอรชร

เครื่องมาดาดาช้างหวะวาว

ขอคราดามพลองทองพัน

สะเดาะดาลบานเบิกลับแลบัง

พ่นเหล่าสาวนอนสลอนมา

ขวัญชุนข้างนั้นไปสู่เถอน

ก็เขยอนเหยียบไม้ชนหยุดย่น ๆ

ของชุนข้างปลูกไว้อยู่ดาดบน

ชนชนลมชายสบายใจ

ยี่ลุ่มแซมมะสังัดดัดไล่

ตะขบช้อยคุดไว้งั้วหะกัน

แทงทวยทอดอินพรมนมสวรรค์

แสงพระจันทร์จิบแจ่มกระจ่างตา

ช่อนชู่ชุกดินถวิลหา

สาวหยุดหยุดชาแล้วย่นชม

ปลาทองว้ายคล้าเคล้าคลึงส้ม

น้ำชมชุกคู้ยู่เคียงกัน

วัดเหวียงแว้งหางระเหิดหัน

ถัดนั้นแอกไถละไมงอน

ดาวประดับดวงเด่นดูสลอน

เชือกใช้ไวช่อนสลัดกัน

เครื่องข้างสารพัดจะจัดสรร

ถัดนั้นย่างเยองช้าเลื่องมา

เห็นฝูงสาวสะพรังอยู่พร้อมหน้า

ถึงห้องแถวกรียาเขาทั้นใด ๆ

๑ เจาร่างนอนอนนั่งบนเตียงดำ คมขำงามแฉล้มแจ่มใส
 ควคางบางนอนอ่อนละไม รอยไรเรียบบริบระดับค
 ผมเปลือยเปลือยประลงจนบำ งอนปลายเกศาตมศรี
 ทนอนนอนน่านอนอ่อนค ้มหมอนข้างคู่ประคองเคียง
 กระจกแจ่มจัดไล่คั่นห้องน้อย ไม่สอยส่นงามเกลี้ยง
 นากบงจัดตงไวข้างเตียง อตมจันทรตงเรียงในห้องน้อย
 ห้องแคบอุดล้ำห่ออบไม่แออัด รุจกจัดเครื่องเรือนไว้ใช้สอย
 ทงกระโถนชั้นนาละจอกกลอย คน้อยน้อยงามรับกับรูปคน
 เอะใจมิใช่เจ้าวณทอง ฎาพนองนิกแห่งแคลงณน
 ท่วงทกมิใช่เป็นคนจน เครื่องกินก็พิกลตุดินนิก
 ฎาจะเป็นเมียน้อยอายขุนช้าง ไยไม่วางห้องชมให้ส่มศกต
 พิศเราะหัดหน่านวลควรจรรัก ถาชายชมก็จะชักไห้วลคลาย
 คิดพลางทางแอบเขาแนบน้อง ตองเต้านกชมอารมณ์หมาย
 เอนอิงพิงทับแล้วขับพราย ร่ายลมละลวยลงไห้ลานใจ ฯ
 ๑ ครานนนางแก้วกิริยา นิทราระงับหลับไหล
 สะดุ้งตนพนตวกตกใจ เอ๊ะไครหนอนน่าอัศจรรย์
 นิกนิกจะไครร้องตองอาคม ในอารมณ์ระริกรวกกลัวพรัน
 ถอยถดลดลงจากเตียงพลัน ตุมส่นรูปทรงใช้ชายทรา
 แฝงหนานงนิกอยู่ในนาก ขยับปากคึดคึดก็เกรงขาม
 นิงอยู่จะไม่รู้ซึ่งข้อความ แข่งชนอารมณ์ถามไปทันที

หม่อมขาดฉันว่าอย่าว่าพ่อ
 ทรูปร่างบางเอี่ยมสะอาดดี

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
 แจ่มแจวกระจ่างเป็นกังวาน

พระผู้จอมจักรพาลประทานนาม
 มาหาเจ้าวันทองต้องจำนง

อันขุนช้างกับพุกเป็นมิตร
 พคิดว่าวันทองเฝ้ามองเมียง

ไม่แฉกผิดกันสักนิดเจียวระน้อง
 ได้ลักจูบดูได้ไม่คิดกลัว

ขออภัยเกิดมิใช่เจ้าวันทอง
 นี้เจ้าเป็นอะไรกันอย่าฉันทา

๑ ครานันนางแก้วกิริยา
 นขุนแผนแม่นใจจึงไม่พราง

แหม่มแหม่มซ้ำซ้ำน่ารักใคร
 เรื่องฤทธประสิทธิ์ประสงคร

เที่ยวเล่นทุกห้องคณองฤทธ
 ครันครามขามจิตสะดุ้งกลัว

ครันจะมีบอกความทถามหา
 จะสู้รบหลบหนีไปแห่งไร

นี้ใครล่อจึงได้หลงมาถึงนี้

กิริยาพาทีใช่คนพาล ฯ

นั่งคิดฟังเสียงล้ำเนียงหวาน

ตวพคอทหารชาญณรงค์

ขอขุนแผนแสนสังครามตามประสงค์
 ด้วยขุนช้างพาลลงมาโลมเลี้ยง

มันผิดเมยเสียน่าสับสนเบียง

ต่อนิ่งเคยลงจึ่งรู้ว่าผิดตัว

พคิดว่าวันทองจึ่งต้องทวง

ผิดตัวเกินแล้วอย่าโกรธา

นิจจาน้องอย่าสะเทินเม็นหน้า

จึ่งมาอยู่เคหาของขุนช้าง ฯ

เล่นหานั่งนีกอางขนาง

แบบบางน้อยน้อยน่าเอ็นดู

เป็นไรหนอวันทองจึ่งมิอยู่

ถึงขุนช้างจะสู้คงเสียตัว

คิดคิดชนพองสยของหัว

นี้ผัวเจ้าวันทองแล้วแนใจ

แสนชนมาก็จะพาลพาโลให้

จะพลอยเสียเบี้ยไปไปลอม

คิดแล้วจึงว่าช่างน่าหัว
 แค้นนักทมาลกลมาลอบชม
 เต่าเตยดอกอย่าต่อให้ตนสูง
 หิ่งห้อยฤจะแข่งแสงพระจันทร์
 ขาทำลัดดอกมิใช่เจ้าวันทอง
 มิใช่ที่ประสงค์อย่าหลงเดา
 บิดาต้องจ่าระย้ายาก
 เป็นเงินสิบห้าบิดาเอาไป
 เป็นไถอย่าเอาใจมาคบหา
 ที่โกรธแค้นแทนกันแต่ก่อนมา

๑ น้อยฤพุดจาช่างน่ารัก
 บีมจะกลืนขึ้นใจในวาท
 แม่นชายใดได้อยู่เป็นคู่ครอง
 พะอยู่สุรักไม่แรมชม
 อย่าว่าแต่เจ้ายวกอยู่สืบหา
 บุญหลังใดสร้างมาปางใด
 ว่าพลางทางแอบแนบชิด
 แก่ห่อเงินมอบแล้วปลอบพลาง

๑ ครานนนางแก้วกิริยา
 บัดบ้องมิให้ต้องเขาสม

มาหลงตัวหลงห้องไม่เห็นสม
 มายกขอให้นิยมเหมือนเย้ยกัน
 มิใช่ยังจะมาย่อมไม่เห็นชั้น
 อย่าบ่นนาให้หลงตะลึงเงา
 ดแต่ห้องน้อยน้อนเกิดนะเจ้า
 ขาเจ้าลูกท่านสุโขทัย
 ขายฝากคดีนให้ท่านใช้
 ดวนั้นไซ้ชื่อแก้วกิริยา
 ดันไม่อาจเออมนงเส้นมอหน้า
 ก็แก้แค้นตามประสาท่านผู้ดี
 เส้นาณีกนาคาเจ้าเสียดล
 สงสารด้วยยังไม่มีคู่กรรม
 จะแนบน้องเชยชิดสนิทสนม
 มิใช่ลมลวงน้องอย่าหมองใจ
 ถงหาชงพกหามาช่วยได้
 เมือญให้จำเพาะพบประสบนาง
 ปลมจิตอย่าสะเทินเมินหมาง
 อย่าระคางเคื่องใจใดเอ็นดู
 เมินหน้าช่อนชมหลบอยู่
 รุแล้ววาร์กว่าปราง

เงินทองกองเกวียนจะโกยให้
ยังคิดคำบิดาเป็นราค

ถึงยากจนก็ให้ทนเสงี่ยมจิต
รักหลังระวงษ์โพยไพบยวัน

ถ้าหม่อมรักฉันแท้ไม่ทอดทิ้ง
อย่าให้น้องหมองสัดยทสัญญา

หม่อมรักใช้ฉันจักไม่รักตอบ
รักตัวกลัวอายเสียตายนวล

๑ น้องเอ๋ยเพราะน้อยฤๅถ้อยคำ
เจ้าเนือหอมพรมขนตงอบเซย

ได้ซึมซิดเข้าสนิทอย่างนั้นแล้ว
พจมะอบเส้นให้ไวทในนาง

ถ้าพลวงน้องให้หมองสัดย
สารพัดวิชาส่งาเปลือง

ว่าพลางทางเปลืองเครื่องคาด
อุมนางวางดกสะพกรับ

พระพายชายพัดบุปผาชาติ
รวรวปลิวชายสไบกรอง

พระอาทิตย์ชิงดวงพระจันทร์เด่น
หึ่งห้อยพร้อยไม่ไหวระยับ

ฉันขอบใจบุญคุณเหนือเกศ
ท่านปรานีข้าส่งสารพัน

อย่าพลึงผิดปรัดเปรมเกษมสันต์
แม่นมั่นรับสัดยกับบิดา

อย่าด่วนชิงเชิงตู่ให้งามหน้า
เชิญไปว่ากับคุณพ่อแต่พ่อควร

จะรักลอบกลัวผิดสักพันส่วน

สุดสงวนอยู่แล้วอย่าวอนเลย ฯ

หวานน้ำจริงแล้วเจ้าแก้วเอ๋ย

เงยหน้ามาจะว่าไม่อำพราง

ขอเชิญแก้วกิริยาเมตตาบ้าง

อย่าระคางช่องแค้นระคายเคือง

จงวิตเกิดเชิญให้เป็นเนือง

เจ้าเนือเหลืองดั่งทองมาทาบทับ

แขวนพาดนากลางประจจับ

ก็ทอดทับระทวยลงดังท่อนทอง

เกสรสาดหอมกลบดลบท้อง

พระจันทร์ผ่นผยของอยู่ยับยิบ

ดาวกระเด็นไกลเดือนดาราดับ

แมลงทับทองเทยวสละเทอนดง ฯ

๑ ครานันนางแก้วกิริยา
ความรักให้ระทวยงวองง
สะอึกสะอื้นอ่อนแล้วถอนใจ
แค้นใจที่มาไล่ข่มเหงนัก
ตัวท่านจะสำราญระริกริน
เพลีนบำพื่อจะมาต่อบื้อไร
ท่านจะมาหากันนั้นต่างหาก
ให้พะวงกังขาเป็นโรค

๑ ชุนแผนรับขวัญอย่าพรันจิต
แสนส่งสารสุดสวาทเพียงขาดใจ
มีวันหนึ่งก็วันหนึ่งคงถึงห้อง
ชุนจิตเจาจงคิดเพทุบาย
ว่าพลางทางถอดซึ่งแหวนเพชร
ชมแหวนแทนพลางสว้างใจ
กอดคอชะลอเคลื่อนออกจากห้อง
มิใคร่เขยอนยกแขนประคองชู

๑ นางแก้วกิริยาอย่างอาลัย
ตรงนั้นแน่นแฉะไปอย่าเมินมอง
แสงอจกลับตามอร่ามเรือน
เอ็นดูน้องเกิดอย่าไปเลยเป็นไร

เล่นหาปลื้มใจไหลหลง
เอนแอบอ่อนลงด้วยความรัก
น้ำตาไหลซกซกกลงตกตัก
แล้วจะลิกวันทองไปเที่ยวไพร
ชานนบคนคอยละห้อยให้
ชุนช่างก็จะไล่พาโลด
กรรมวิบากพามาไม่พอที่
ทำทักวักค้อนด้วยงอนใจ ๖

พหาลืมคิดความหลังไม่
นับแต่วันนี้ไปจนวันตาย
ประสมสองเกษมสุขให้ไฉ่กหาย
ถ่ายถอนตัวเสียให้เป็นไท
ประคองเซ็ดน้ำตาอย่าร้องไห้
สอดไส้วันน้อยให้นางดู
สอดประคองอกประทับสะทักอยู่
เอ็นดูด้วยช่วยชทวนทอง ๖

แข่งใจชิงแฉะตำแหน่งห้อง
ล่องสองชั้นเข้าไปห้องใน
คนเกลื่อนนอนนงระวิงไสว
เหมือนหนึ่งใจเมยจะขาดด้วยคิดกลัว

เจ้าแก้วกริยาอย่าอาวรณ์
ไม่แก่วักลาฤจะมาได้แต่ตัว

ขวัญอ่อนเจ้าไม่เคยเห็นฤทธผัว
ชั่วแล้วดอกจะละวันทองทั้ง

ขวัญข้าเจ้าไปนอนเสียเถิดน้อง
เขายวนกวนใจไม่ไปจริง

หับห้องเสียให้มิดสนิทหนึ่ง
นึ่งนะพะจะเข้าไปห้องใน

ปลอบปลางวางนองแลวย่องเยอง
บงล็บแลแลล็บวับวาบใจ

ข้าเลื่องแลวนทองอยู่ห้องไหน
แสนอาลัยเหลือทจจะรอรอ

นางแก้ววางตามด้วยความรัก
เคลงเรอนเพื่อนฤจจะรอรอ

จักเหล่นลมฉนเสียเจียวหนอ
ถัดหอเข้าไปหน้อยกั้นนเอง ฯ

๑ ขุนแผนเหลียวมาเห็นหน้าแก้ว เจ้าบอกแล้วไม่พิเคราะห์
ให้เหมาะเหมง

เห็นช่องแล้วอย่ารอนไหครนเครง เกรงผิดจงชงักดงนใจ

ดึกแล้วแก้วพียงมินนอน อย่าอาวรณ์เลยพิไม่ซ้ำได้

ว่าปลางพานางเข้าห้องใน ปลอบให้นอนเหนือทนอนน้อย

กอดประทับมีค้อยหลับลงเลยหนอ ประคองคอเชยอนชยดถอย

เห็นหลับหลับชยบชยิบกระปริบกระปรอย จนนเหงอ้อยลงแล้วไม่
หลับนอน

ว่าปลางทางเป้าพระเวทฤทธ ให้สนิทลัมหลับลงกับหมอน

ลูกเลี้ยงหลกมายังอาวรณ์ หยุดยืนยงสะทอนสะทกใจ

เห็นพลิกตวกถวเจ้าจะควาหา กลับมากอดน้องให้นอนใหม่

แต่กอดแล้วกอดเล่าเคล้าคลั่งไป เห็นหลับไหลส่นส่มประดินาง

วางน่องย่องย่างออกจากเตียง
 จากห้องย่องเหยียบแต่เบาบาง
 ๑ เดินถ่อพาพนชนหอกกลาง
 หอนงตงดาบพบไว
 กระจกใหญ่ใส่รูปฝรั่งนั่ง
 ชมพลาทางเดินเพลิดเพลินมา
 เห็นทาสหญิงนอนกลิ้งหอกกลางหลับ สะเดาะนับเดินเข้าไปในห้อง
 เครื่องแถวแพรวพราวอยู่กายกอง ฉากสองชนม่านมูลิ้ม
 ม่านนวมอ้วนทองท่า จำได้ไม่ผิดนัยนตาพิ
 เส้นไหมแมนเขยนแนบเนียนดี สันผมือแล้วแต่นางเดียว
 เจาบักเป็นบำพนาเวศ ชอบเขตเขาคลุ่มช่อมเขยว
 รุกขชาติดาดใบระบัดเรียว พรงเพรียวดอกดกระดะดวง
 บักเป็นมยุราลงร้าวร้อน ผ่ายพ่อนอยู่บนยอดภูเขาลวง
 แผ่หางกางบักเป็นพุ่มพวง ชะนีหน่วงเหนี่ยวไม่ชม้อยตา
 บักเป็นหิมพานต์ตระหง่านงาม อร่ามรูปพระสุเมรุภูมา
 วินันตกหักกันเป็นหล่นมา การวิกอสีนรยุคนธร
 อากาศคงคาชลาลินธุ์ มุจลินท์ห้าแถวแนวสลอน
 ไกรลาสสะอาดเอี่ยมอรชร ผูกินนรคนรพรพิทยา
 ลงเล่นน้ำดำदनอโนตาต ไล่สะอาดเยือกเย็นเห็นชอบผา
 หม่อมกรล่อแถวแพรวพราวตา ทศนารำลึกถึงวณทอง

หาหน้พนม่านมลายูลับ
 นารักบักเอยมลอออง
 เจาบักเป็นพระลอติลกโลก
 แล่นกระนึ่งถึงองค์อนงค์นุช
 แล่นกระนึ่งถึงองค์พระเจ้าแม่
 ละลักษณวัติไว้โดยปรางค์
 ปู่จาวท้าวไซให้ไท่แก้ว
 ถึงสวนพระยงแล่นกำสรตทรง
 สูสวนพิศวาสประพาสโฉม
 พิเลียงเคียงข้างคอยประคอง
 มิเสียแรงใจเจ้าวันทองเอ๋ย
 กลุ่มกลัดตัดม่านสะบนลง
 ถึงม่านชนสามดงามพรัง
 ยืนพิศม่านน้องต้องติดใจ
 จรดลั่นดนตรีอริยวงศ์
 สึงหารมลายูหมู่สกุณี
 บักเป็นลงเล่นในคองคา
 ลอยเส้นเกศาในวารี
 บักเป็นเฒ่าทศประสาทใจกล้า
 ถวายท้าวเมืองอนไให้ชนครอง

ระบายบิย่างเข้าไปชนสอง
 นองเอ๋ยช่างฉลาดล้ำมนุษย์
 ถึงกาหลงทรงไศกกำสรตสุด
 พระทรงเลี้ยงสายสมุทรมาเป็นนาง
 พระลอแล่นาแดงดังแสงฝาง
 กระนึ่งนางพระพนองทงสององค์
 มาล่อแล้วพระลอไล่เตลิดหลง
 บักเป็นองค์พระเพือนพระแพงทอง
 พระลอโลมเส่พสุชประสมสอง
 นางรินนางโรยรองบาทบงสุ
 กระไรเลยโลภรักขุนช้างหลง
 ฉกฉะหะวงแล้วเหวี่ยงไป
 ฝีมือพิมพ์เจ้าทำพิจาได้
 ฉลาดนักบักไว้เป็นคำ
 ถึงกรุงจันตประเทศบุรีศรี
 เลือดอินทรแดงสาดลงดาตดิน
 กับโฉมจันทร์สุดาอันเนติฉิน
 หอมกลิ่นผมดลบบผอบทอง
 มาลวงพานางพราภไปจากห้อง
 กระทบเรืองวันทองให้เคืองใจ

อีเฒ่าศรีประจันต์มารดา
 ดูพระยากให้ชงยงคลังใจ
 พระยากไม่ยากมากหม่นนาง
 ดูมานพล้านใจดังไฟ
 สืบบนหน่ยอยลงรอยทบ
 เห็นขุนช้างกางกอดอยู่กำยำ
 วันทองน้อยน้อยหนึ่งเท่านั้น
 เงอตาบจะใคร่ฟาดให้ขาดกลาง

๑ กุมารทองบ้องบัดลักตาดาบ
 ถบต้อยเตะตลกจากเตียงลง
 งดก่อนนอนพ้ออย่าเพื่อฆ่า
 ขุนแผนแค้นกตกรามคำรามชื้อ
 มันทำแค้นพ้อกพอแรง
 ถอยไปใช้การอย่านำพา
 กุมารทองห้ามว่าอย่าให้ตาย
 พันฆ่าเทวดามักดลใจ

๑ ขุนแผนคลายแค้นพิโรธจิต
 มีดมีดข้างไม่คิดเสียตายกาย
 ลอยหนามายูกบขุช้าง
 บุกมานท้าวแซนแ่นแวนเย็บ

เหมือนอีเฒ่าใจกล้าหาผิดไม่
 เหมือนอายขุนช้างชงวันทองกู
 ขุนช้างเป็นเศรษฐีมดมอยู่
 จับฟ้าพนพนระยำ
 พันดลบนาม่งไม่เป็นล่า
 ทะมนด้าดลเดอดเสียตายนาง
 จะเคียงมังกไม่ถงลึกครึ่งช้าง
 ง้างหัวมาจะสับให้ยับลง ฯ

ประนมกราบขอโทษยังโกรธส่ง
 กุมารตรงยัดขวางไม่วางมือ
 ไม่กลัวอาญาเจ้าชีวิตฤ
 เออออกไม่กลัวแล้วอาญา
 กูจะแล้งอกออกเอาดาบฆ่า
 ฆ่าเสียทลบจับเอาใคร

เอาแต่พ้อเจ็บอายเลือดตาไหล
 จับได้เนอความลามกระจาย ฯ

ยืนพิศวันทองแล้วใจหาย
 อายบางกไม่มีเท่าขเล็บ

กระเบนกรางหน้าผากไม่อย่าเจ็บ
 ช้อนตะเขบน้อยน้อยน่าเอ็นดู

ส้มรูปเจ้าแล้วฤาไรนั้น
 ขอบใจใหม่แล้วมาลุ่มกู่
 จะดูเกมแถมก้มมองไปหมดสิ้น
 จะดูมนมก็น้อมหลวมทรวงไป
 เสี่ยงงามไปกว่าก่อนนางอนรต
 ถ้ามีว่าจะชะล่าชะเลยเคย
 ชัดชัดวดเหวี่ยงกุมารทอง
 กุมารยดดาบงามไม่วางวาย
 โอเจ้าวันทองของพี่เอ๋ย
 เสียดยศเสียดศักดิ์สักเท่าไร
 คายอมจมนุ่นแล้วเหวี่ยงพัด
 ให้ทานแรงกากินทดินดอน
 ทงนเพราะอศรีประจันเอง
 ชอบเชือดเนื้อแม่แล้วอกใจ
 จับหวขุนช้างขอดตลอดขวัญ
 นามันบนบกจำเปาะกลม
 จับรวบมันเขาจะเกลาจุก
 หวไ้ไปปลิวเบนบกงอน
 เอาไม้มวนล้าลเขาหวไ้หย่ง
 เอามินหมอล้อทาเป็นปลาชิว

พัวพันช่างไม่พิศดูหวห
 เคียงคู่ระควรกันสุดใจ
 นวลขม้นดอกนวลเนอหามไม่
 จะหาไ้แต่สักนิดไม่มีเลย
 สุดจะอดแล้วนะเจ้าวันทองเอ๋ย
 ขยับเงยเงอตาบสะตุพราย
 อย่าบดบองจะฆ่าให้ฉิบหาย
 คิดเสียดายทงดาบกระเดื่องใจ
 ไม่เห็นเลยว่าจะเป็นอย่างนั้นไ้
 ดังดวงแก้วไ้ไ้ไ้กับวานร
 จะไ้ไร้ดรูปรอยสักร้อยท่อน
 พ้นฟอนอายขุนช้างให้ล้าใจ
 ไม่เกรงดาบกุดหมิ่นไ้
 แคะไ้เอาพริกกะเกลือพรม
 หยิกคว้นหยอกหยอยเหมือนหยอยชม
 ดูเป็นร่มระยาพระยามอญ
 อายชคুকกลางโล่งออกกล่อนจอน
 เอาแหนบถอนไร้จุกเขาสองนิ้ว
 อายตายโหงโล่งเปล่าอายเหาหว
 เขยนกริวชนชทदनคอ

ทด้นชาเขยนปลาเทโพผุด
 ถบตกเตียงควาตำมอชอ
 ทำขุนช้างแลวกย่างชนบนเตียง
 โอเจ้าวนทองหมอมัวไป
 มือพอย่างนดอกควรรตอง
 ถนอมรักหนกนิตหนึ่งไม่ครอ
 นิจาเจ้าเค้ราชดทรงเนอนม
 เตะขุนช้างผางเข้าหว่างเอว
 ชัดชัดจะใคร่ตัดศีรษะขวาง
 สับท่าแต่พอหน้าน้ำใจเรา
 พังพรายคล้ายโกรธพิโรธจิต
 ชับพรายร้ายมนต์ให้พันตัว
 ๑ ครานันจึงโถมเจ้าวนทอง
 สะดุ้งตกใจตื่นไม่ลืมตา
 ขวัญหายกายสิ้นระรวัริก
 เล้าความฝันมาประหม่ากลัว
 เปลวปลาบวบพลุ่งชนปลายจาก
 ต้องตัวผิวไหม้ทั้งไล่ฟุ้ง
 เรื่องเรียงเพลิงผลาญม่านหมอนฟูก
 ไม่มีใครจะช่วยดับวบวบแรง
 เขยนเขยนแลวกหยุดยื่นหัวร่อ
 เอาหม้อผุกคอเข้าสองใบ
 เคียงนางพลางทอดถอนใจใหญ่
 ลูบไล่อ่อนอุ้นละมุนมือ
 กับเนอนองนุ่มนวลควรจจะถ่อ
 แต่อุ้งมือค่อยประทับดังทองเปลว
 บบระบมเอาแลวอายท่าแหว
 อายถึงเลวดีแล้วแต่ร้ายเมา
 กุมารขวางอย่าฆ่าเลยพ่อเจ้า
 ฆ่าเขาความผิดจะติดตัว
 ยืนพิศวนทองยิ่งซึ้งผิว
 เจ้าตนชนดผู้รักหน้อยรา
 หลบตอมนตม้นยงมดหน้า
 ผวากอดขุนแผนนิ่งไม่ดิ้งตัว
 ปลุกหยิกคิดว่าขุนช้างผิว
 ว่าทูนหัวสุมไฟไว้ในมุ้ง
 ไหม่มากหลายดับลงยับยั้ง
 นองสะตุ้งโตตกกลงกลางแปลง
 ถกนองพพองเป็นหลายแห่ง
 ตัวนอนงนกเสียดสยดใจ

เชิญช่วยทำนายน้องที่
จะเกิดเหตุเภทพาลประการใด

๑ ครานนงนอมเจ้าขุนแผน
ฝันดอกเจ้าพอา

เจ้าฝันว่าไฟฟอนฟุกหมอนม่าน
อันชงว่าครวญครำรำไพไร

ฝันว่าร้องไห้จะได้ชม

ทรอนโรคโศกสร้างจะบางเบา

พกบเนอเย็นจะเป็นสุข

ว่าพลางซอ้นคางให้เพลินพลอย

๑ ครานนงนอมมองโศภา
เสียงกระเต่ากระซิบยังเสียวใจ

นมนมเนอนอยประหลาดนัก

แคลงคล้าอกเลี่ยนตลอดคาง

ขุนช้างบางแบบอย่างนี้ฤ

ผวาตื่นพันตัวด้วยตกใจ

ทวนหัวผัวรักไม่ลืมตา

ปลุกสั่นหวนไหวน้ำใจนาง

๑ ครานนงนอมเจ้าขุนแผน
วันทองนอกรักเจ้าพอา

เชนน้องหาเคยจะฝันไม่
กอดแอบแนบไว้ไม่ลืมตา ๑

ขัดเค้นค่านางพลางตอบว่า

แก้วตาอย่าสลดระทดใจ

จะมทานผอนเอามาให้

จะเกลียดไกลคนชวทมัวเมา

ของรักตกตมจะคนเขา

มิตรเก่าจะปรองดองวันทองน้อย

อย่าทุกข์พรนชวญชาวอย่าเศร้าสร้อย

ขอจบหน้อยเกิดเจ้าอย่าเศร้าใจ ๑

ฟังเสียงเจรจาไม่จำได้

ลูปไล่ออกอ่อนสะเอวบาง

ครนจะทักเกรงผิดให้คิดหมาง

หอมกระแจะจันทน์นางยังแหยงใจ

แต่ขอมือเกินกำहारอบไม่

ควาไปก็ปะเจ้าขุนช้าง

ทำไมมานอนกลองอยู่พนล่าง

นาตาพรพรพรางลงพรายตา ๑

ขัดเค้นค่านางพลางตอบว่า

ลืมตาดูบ้างก็เป็นไร

ผู้มีผู้ร้ายชายโจร
 สิ้นปลุกลูกชนทำไมใคร
 คนหลักกลับสิ้นชนให้พน
 เกลียตซึ่งอย่างไรๆไม่เคย
 นิจจาเจ้าวันทองน้องพอ
 นิจจาใจช่างกระไรมาแปลกแปลง

อย่าเพ้อโผนแผ่ร้องไปข้างไหน
 อย่าจำใจให้ลูกไม่ลูกเลย
 คนตนนไม่เดือนทำเชื่อนเคย
 เงยหน้ามาทักอย่าล็กเพลง
 พจหน้าเนื่อนองใต้ทุกแห่ง
 เอามือคลำแล้วยังเคลงอยู่
 คลับคล้าย

เจ้าถมนอนซ่อนพุ่มกระทุ่มดำ
 พเคยวหมากเจ้าอยากพยงกาย
 เจ้ามาได้ผดมทรพยมาก
 หลงเชิงชนข้างข้างชะออน
 ถามนตนชนเห็นพจบเจ้า
 สิ้นปลุกลูกจริงดีพจน

เต็ดโบบอนซ่อนน้ำที่ไรฝ่าย
 แชนซ้ายคอดแล้วเพราะหนุนนอน
 มาลิมเลือนเพื่อนยากแต่เก่าก่อน
 กอดท่อนซุงสักคำคัญคน
 ดายเปล่าคอปนชาดป็น
 ลูกชนได้ไล่ชนพตายจริง ๆ

๑ ครานันวันทองมองโลภา
 เจ็บจิตตละพิษป็นยายิง
 รือเรื่องไรฝ่ายกระจายวัน
 ดึงดอถอตวไม่กลัวใคร
 นิ่งอยู่ดูช่างประชันประชด
 เป็นไรก็เป็นไปตามกรรม

พั่งว่าสะดุ้งใจไหวกรัง
 ช่างค่อนดิงเสียดซ้ำให้เส็บใจ
 นัชนแผนแม่นแล้วหาใครไม่
 มีแต่ฤทษแล้วจะไล่พาโลทำ
 เหลืออดว่าเล่นไม่เป็นสำ
 จะเหยียบยี้ให้ระยำไม่อย่ากกัว

นักปลางทางหันเข้าสิ้นปลุก
 คำหน้าหลับตาข้างล้มตัว
 ว่าปลางนางบัดพานหมากหก
 ยืนบังฉากแค้นแสนทว
 ความสตัยสารพัดจะสัจจ
 นำลายคายชากจากปากไป

๑ ขุนแผนแค้นคำแล้วตอบนาง
 เปี่ยงแปร้นแสนคมคารมจริง
 เมื่อกว่าใครไม่มีสตัย
 แล่นงอนก่อนว่าสารพัน
 อันตัวเจ้าแลเสียสตัยวิบัติคิด
 เจ้าเจนตวงทวงทตสันทต
 ขุนช้างได้นางมาสอบสวน
 แล่นคมคารมเดิบเจรจา
 ไม่อดสู้ปลุกขุนชิงฉัว
 สิ้นปลุกลูกขุนทำไมใคร
 ไม่อ้อมอกอ้อมใจบ้างเจียวญา
 มีฟังก์หลังจะเป็นแนว
 ๑ วันทองหมองคำทค่อนแค้น
 ว่าได้ว่าไปให้ใครกลัว

ลูกขุนเกิดเจ้าจอมหม่อมฉัว
 ไม่กลัวญาพระกาลกาญจน์บุรี
 นำตาดกลูกไปเสียจากที่
 ชะตแล้วเจ้าข้าชอบใจ
 ทแต่ถึงดอกหาใช้สัดไม้
 กลับกลากลนไต่เจ้าตจริง ๆ
 ชะช้างพิไรได้ทุกสิ่ง
 อย่างนี้วันนได้พังกน
 สสารพัดเห็นบนแนมเกมขยัน
 สตัยทตอ้อมอนจึงพลาดพลัด
 พังงดตตามทวนมาสวนสัด
 บ้องบัดปาดหมุนละมุนตา
 เจ้าจงทวนถูกสตัยสืบหา
 มาเช็ดหน้าลอยนวลให้ทวนใจ
 จะกลัวบ้างสัณนิทหามไม่
 มารองให้ชมขวัญทวนแล้ว
 ยังชนดอถอบัดว่าดวงแก้ว
 ยังตนแคว่โดดเดอดไม่รู้ตัว ๆ
 เหลือแสนเจ็บแสบส่มองหัว
 ตกว่าชั่วเจ้าจึงชากระหนำเนน

นเส้นผมกลมมนอยเสียนกอก
 แล่นงอนก่อนว่านย่นตาเป็น
 มาชหน้าตาชาวไร่ญา
 ความหลังช้ายังจำไว้ได้ครบ
 ทั้งแขนหงส์ลือด่าสารพัด
 จะนึกเชือดคือเฒ่าแม่แล่อกใจ
 แล่นแค้นทเจ้าแขนหงส์ลือด่า
 ในตัวล้วนแต่ชั่วไม่มีดี
 ห้ามหวงขุนช้างมิให้รัก
 มารดานาตาลงพรุพรุ
 เขาจึงได้ททำระยำเย็น
 ได้เสียตัวเพราะผัวไม่ใช่ดี
 ยามโปรดเจ้าโลดตังจะเหาะ
 สอนให้เมียด่าว่าวุ่นไป
 นลาวทองจากห้องไปแล้วญา
 ไม่ตามใจซัดใจจึงเพ้อพ่า
 ๑ เพราะคำร่ำก่อนงอนสะบัด
 ซอว่าวันทองต้องนิยมน
 เออกระนั้นดีเจ้าอย่าให้ว่า
 ตามใจให้เจ้าทำตามลำพอง

ชกเดียวเจ้ายงจกโตเจ็ดเส้น
 เซ่นนเกิดมาไม่เคยพบ
 มาชนไม้ชนม่ออยู่หรรพ
 เจ้าเรียกให้เมียตบไม่เกรงใจ
 ตั้รอนก่อนว่าหาเลี้ยงไม่
 ว่าไม่เลี้ยงแล้วเหมือนนกาก
 ก่อนว่าตีตนบันบ
 จ้ไขไค้เคะเกาะเล็ดตบ
 ๑ ปลักษณ์ชายหน้ามิให้อยู่
 จ้งสู้ส่งไห้เขาช่างน
 เมื่อใดเกินแล้วอย่ากลับมาจ้จ
 ๑ ถามเมตดาบ้างมิเป็นไร
 ได้เมียเหมาะแล้วหาว่าไรไม่
 ๑ ลูบไล้โลมเล่นดลระว้า
 ๑ จ้งตงคอดัดออกมาเวลาค่ำ
 ๑ นอดนาแล้วดีเดียวมากินตม ๆ
 ๑ แม่ผลัดซอให้ก้เห็นตม
 ๑ นานไปแก้มกับนมจะเป็นทอง
 ๑ ให้หัลบตาชมเซอะอยู่ในห้อง
 ๑ ครนว่าบางแล้วกรองไม่เคยพบ

แต่กระนั้นยังไม่ได้กับใจนาง
 รือเรื่องความหลังคงสับสน
 แค้นชุนวุ่นดาวกับลาวทอง
 แปดแป้นแค้นขัดสับสนมา
 เป็นใจใครมั่งจะไม่แค้น
 เพราะยังเมตตาไม่ฆ่าฟัน
 จากไปสองคั่นคนมาเรือน
 แค้นใจดลไฟมาไหม้ฟอน
 ถ้าเอากริชนัดเน้นให้เป็นผี
 ถึงโกรธก็ยังรักยังเสียตาย
 รุ่งเช้าเฝ้าเรียกให้ออกมา
 ก็ยังอ้อวุ่นใจอาลัยมิตร
 หนังสืออะไรเข้าไต่แขวน
 ทรก่นนแลหากไม่ว่ากัน
 ชุชอบใจเจ้าเฝ้ายุแยง
 บ้านเราก็นกกับกริมทาง
 เจ้าหากติดบ่วงมันลวงหลง
 จงพลอยเหินห่างระคางใจ
 มันพอกับเรื่องนางกากี
 พะหม่อนคนขรรพัสร์รจำเพาะ

ปล่อยหางแลวกเป็รองกระเดื่องจบ
 ข้าเรียกให้ใครตบจงเจรจา
 โดดจากเรือร้องทำหยาบหน้า
 เหลือว่าอยู่แล้วแต่वनัน
 ผิดเจ้าจะเล่นไปไหนนั้น
 โกรธกันจริงแต่ยังไม่ตัดรอน
 เจ้าชางเดือนกอดประทับไว้กับหมอน
 แตवनันนอนอยู่वनันนกเจียนตาย
 ปานนั้นก็จะสูญเป็นเฝ้าหาย
 จึงคลายโทษหลังยังหยุดคิด
 เจ้าไม่แลดูหน้าแต่สักหนิต
 กลับบิตไล่โทษทุกสิ่งอัน
 ไม่รักแล้วก็แค้นมาเสกสร์ร
 ลายมือของท่นเจ้าจอมชาง
 เสียดแทงส่อดไล่ไต่ทุกอย่าง
 ถอนขว้างฉีกทงเสียถมไป
 เมื่อเซากรงแล้วจะดันไปไหนได้
 คิดไปทงนนั้นเนอเคราะห์
 เจ้าบักษชุนชางพานางเหาะ
 อย่างนอเลาะเลยเจ้าจะค้นวง

มีเสียวพวบน้ำใจรัก
 มาหาเห็นหน้าเหมือนชิงชัง
 จิตระใจวันทองเอ๋ย
 ขาดเม็ดเตตเรือไม่เผือกคิต
 จากเบยเสียวสองเพราะต้องคาด
 มากาวยาวเรือกเหลือนทน
 คิดมากก็น่าอวยใจนัก
 สัตตาเตยวเปลียวใจไปกับโจร
 ถาเจ้าชอครองสัตย์สุจริต
 นีเสียวคัลสุดสิ้นทุกสิ่งไป
 ว่าสัตตายมิให้ชายอนตอง
 ไยมานังโหม้นเคลาเย้ายวนย
 ทำแต่เท่านั้นกเหลือนแสน
 หอกดาบอยู่ไหนไปเอามา
 ถามนตนชนเห็นพจบเจ้า
 ทำได้ทำไปเป็นไรมี
 หญิงสามรอยกลมารยา
 ได้ความตามหาพงมาทั้น
 ไว้เป็นแบบฉบับตำรับมี
 ตาตากล่อมกลมทงคมใน

เห็นประกายแจจจริงมาแต่หลัง
 ยังจะซาปลุกชูให้ลองฤทธิ์
 กระไรเลยตัดได้ไปเป็นปลิด
 มาลาเล็ดลิตอยู่อลวน
 พันฟาดเบยหงายกระจายบัน
 เมื่อพจนแล้วจะไล่แต่รายโคน
 อปลักษณ์เหมือนนิยายเขาเล่นโชน
 พระรามโชนเทยวท่องระทมใจ
 นิดหนึ่งเหมือนสัตตาหาว่าไม่
 ไหนเล่าเจ้าว่าแต่เดิมที
 ว่าจะครองอารมณ์แต่ตวพ
 นีชูฤามิไซให้ว่ามา
 ยังจะแค้นปลุกมันชนพ้นฆ่า
 อย่างนี้จะตนชนทนท
 ดายเปล่าขาดเด็ดแล้วคอฟ
 คนคิมันไม่สิ้นเลยทุกวัน
 บุราณทวนว่าไม่เสกสรร
 จะบันรูปไว้ดูให้ใจ
 ว่ารูปดีใจคดหาตรงไม่
 จำได้สิ้นแล้วทงกายา ๗

๑ เจ็บใจไม่น้อยทั้งถ้อยคำ
แค้นค่าน้ำตาลงคลอตา
วันวิาทก้นกับลาวทอง
กนกางขวางไว้มิให้ทำ

แค้นใจข้าจึงไปผูกคอตาย
 ชนช้างพานางลาวทองไป
 ชานอนกับชนช้างก็จริงอยู่
 เลียดตัวชั่วใช้จะตนดา

ถ้าผอเมตตามาปกป้อง
เจ้าลอยซ่อนเอาปลาที่หน้าไซ
ขนช้างไปกบนางลาวทองน้อย
หม่อมเมียเหนียวไว้มิให้มา

ยังจะมาบนรูปเป็นตำรา
เมอกระนั้นเป็นไรจึงไม่ทำ
รู้แล้วว่าชาชวงจะไม่เลียง
ตามประสาคนชวงจกถวไถล

ได้อายตวยหลงมาเป็นผัว
เพราะยานแผดแปดปนระคนนัก
เมอแรกเจายิงรกอัยกบชา
ตละตองของใส่ทในกาย

ทิมดำแตกตื่นรำพันว่า
 สะบัดหน้าแน่นะเจ้าไม่จำคำ
 แตรรองโรมโรมพิไรรำ
 ช้าไฉนจะพ้นให้บรรลัย

สายทองมาบอกยังดำให้
ตั้งพระสุชนโตมโนหรร
แต่ได้สู้รบกันเป็นหนักหนา
เพราะพราายเขาเข้ามาสะกดไว้

วันทองฤาใครจะทำได้
เพราะใจของเจ้าไม่เมตตา
ชชช ช
ชานตงตากอยละห้อยหา

แค้นจะมีหน้าว่าไม่สมคำ
 สำนวณมารยาชาว่าว่า
 ไม่สมตาชนคล้าให้เต็มใจ
 ใครหาเถียงทัดทานว่าดไม่
 คนดีแล้วใครจะไม่รัก

มัตมัวลามกตังคกปลัก
มาคบชั่วเลวจงชกให้เสียชาย
ขอตมาเสียเกิดผ้าพังจะหาย
นวลหน้าผ้าลายอยู่มอมแมม

แต่เพียงไปได้กับเจ้าลาวทอง
 ผิวผ่องดละทองประกบแกม
 อวณทองชวชาติอุบาทว์แล้ว
 มานั่งใกล้ไม่กลัวตัวจัญไร
 ไม่พอททหม่อมจะกินเดน
 อย่างวนเวียนระไวอยู่ไปมา
 จะต้องการเงินทองสักสองสัด
 ฤๅเสียเจ้าลาวทองจึงหมองใจ
 ชอบใจจะเอาไทยฤๅเอาลาว
 นื่องไหวกราบกรานอย่ารานรุก
 ๑ แล่นคมคารมนเปรียงเปรียง
 แค้นนักกว่าปลอมมอมแม่มมัว
 มาลอยหนาทาเล่นอยู่หรรหรร
 ว่าได้ดังใครไม่รู้แกว
 เห็นว่าจนเงินทองช่องซัด
 อย่าลอยหนาว่านักจะหักนวล
 รู้แล้ววาซเจ้าเศรษฐี
 เงินทองจะพร่องไปเมื่อไร
 ขุนแผนนมนแทนทุกสิ่งอัน
 ผัวเจามทรพยนบพนดูลย์

ผ่องดังเพชรรัตนกระจัดแจ่ม
 นีเหาะเหาะลอมแลมเข้ามาไย
 พ่อพลายแก้วจะเลี้ยงมันไหนได้
 โอ้ยโศกไปมั่งแล้วกรรมงนา
 มันนอกเกณฑ์ดอกไม่สมเสมอหน้า
 เหมือนปล่อยนกปล่อยกาให้ปลอดไป
 นื่องไม่ขัดดอกจะสู้ทนหัวให้
 จะหาให้กอดเล่นอย่าเป็นทุกข์
 ที่สาวสาวจะเอามวยฤๅไรจุก
 อย่ามาคลุกเคล้านองจะหมองมัว ๆ
 แง่อนซอนเสียดมีใช้ชั่ว
 ระวงหัวจงตเคยวนแล้ว
 คารมจับจี้จ้านออกแจตแจว
 หวานแล้วลอมเล่าเจ้ากระบวน
 มาเขาระหยัดเขายาวาถถวน
 อย่ามาสวนสอบคำให้เข้าใจ
 มงมเงินทองจะกองให้
 ช่างว่าได้พูดพราจะทำคุณ
 ของกำนัลไม่มีใครเกอหนุน
 เป็นเจ้าคุณอยู่แล้วแต่ผวนาง

ยังจะขอลูกสาวคนอื่นให้
จะหาคนอื่นยัดแก้ขัดพลาง
อันตัวเจ้าจะละอย่าฟังคิด
ความเดือดจะเหือดไปเมื่อไร
อันตัวเจ้าเราจะละอย่าฟังนึก
ว่าได้ไปไม่มีอาย

ถึงว่าเราอยู่ไกลเข้าใจหมด
แม่เจ้าเข้าด้วยช่วยกระทำ
ผิพรายมันบอกแก่เราสิ้น
ความรักจริงใจไม่จืดจาง
ถึงเสียตัวชั่วชามาแต่หลัง
จวนรุ่งเวลาจะคลาไคล

๑ ช่มเหล่งเล่นเกิดทำไมเล่า
เสียตัวชั่วเพราะหลับกลับว่าพราง
ตนร้องดลระเรอนจะหกร่วง
ปะแม่ดร้ากระหน่ำรด
ด้วยตัวเป็นหญิงกึ่งงจน
จึงเสียตัวชั่วเพราะเขาขึ้นใจ
ช่างมาพิไรไต่ความ
ผิไม่มสึดยอายบดชบ

ช่างพิไรตะบอยนร่อยอย่าง
เจ้าจะกอดขุนช้างสบายใจ
ถึงนางในตีสิตไม่เปลี่ยนให้
ถ้ามิได้เป็นจะเอาตาย
ลูกเสียละที่จะเปลี่ยนให้่ง่ายง่าย
ตัวชวกลบกลายว่าผอ่า
ช่างโง่บ่ดทำเล่นไม่เป็นสำ
เข้าปลาส่งให้กับขุนช้าง
ตัวตนแต่ใจไม่แหห่าง
อย่าพรางเลยมาจะพาไป
ก็ชงเกิดชอนันหาว่าไม่
ไม่ไปฤาจะฟาดให้ขาดกลาง ฯ
ช่างมาเผ้าตะบอยไต่ร่อยอย่าง
พรายของเจ้าช่างจับพิรุช
ลูกทะเลวงเล่นไปมันไล่ดูด
อพรายมุดเข้ามาเห็นว่าเป็นใจ
จะชุกชนไปหาผู้ใดได้
ไอผปากบอนช่างค่อนครบ
จะเอาหนามทุเรียนเข้าช้อนตบ
ให้สลบลงสาแก่น้ำใจ

ทว่ามิได้เป็นจะเอาตาย

พูดก็ไม่เห็นสิ่งที่จริงใจ

อย่าชอบพ่นหันฮักอยู่เปล่าเปล่า

ฟาดพ่นบันเสียให้วายปราณ

๑ ประเดียนดอกกะอย่าทำไป

จริงจริงแล้วฤาตอดังต้น

ปากกลาดำพรายเปรียบกระทบ

มารับกลับไปก็ไม่ใช่

ไม่ใช่ไม่ฟังกันในเวลานั้น

เงอตาบจะใคร่ฟาดให้ม้วยมุต

ว่าพลางทางเป้าละลวยลง

แกว่งฟ้าพินอยู่อย่าดเบา

๑ วันทองต้องลมละลวยเป้า

ระวิงตัวกลัวดาบวิบวาบใจ

นี่อะไรเช่นนั้นพ่อคุณเอ๋ย

รู้ฤาว่าจะไปจะได้ตำรอง

ยังสะบัดก็ยังรัดขอมอแน่น

เงอว่าจะมาฆ่าข้าทำไม

๑ แค้นเอ๋ยแค้นคม

เปรียงแปรนแคนขัดสะบัดมอ

บ้ายลงเถิดเจ้าหากกลัวไม่

จะอยู่ไปก็ไม่ใช่จริงกาล

เอาดีเป็นไรไม่สั่งหาร

ผลักกรานหยิกชวนไม่ละกัน ฯ

เงอตาบจะใคร่เข้าหาพิน

พินนะเป็นไรก็เกินไป

มีสลับลงกับทกมิใช่

ไม่กลัวแล้วฤาโรมายอยู่ด

ห่อผ้ามอดกระซาคุด

ดุดชูอยู่ได้ดุดเอา

ตรงหน้าวันทองให้ต้องเจ้า

เร็วเข้าลูกมาจะด่วนไป ฯ

เคลมเขลาคล้ายแคนไม่ผลักใส่

เงอตาบชนทไรก็หวดรอง

อย่ากวนใจนักเลยจะหาของ

แหวนทองเงินมาจะหาไป

สองแขนจะขาดกลางหาว่างไม่

จะไปติดแล้วจงวางมือ ฯ

การมนหย่อนลงแล้วฤา

ดักดอไปอกซิจจะขอฟัง

จะไปเลือกผ้าจะมาฤา

พรกเจ้าจริงจริงไม่ซิงซัง

๑ วันทองต้องลมกัลมเคน

ฉันบอกท่านฤว่าฉันไม่ไคลคลา

ว่าพลางลุกย่างเข้าในห้อง

เปิดหีบหอมฟุ้งจรงใจ

หยิบหยิบแล้วกจับประจงพบ

ผ้าหอมย้อมสีระยิบมัน

เช็ดหน้าผาใหม่ฝรงห่อ

เพชรนิลมรกตอรชร

เก็บหอมห้อมห่อผ้าห่มแน่น

คิดพลางลุกย่างชยับมา

๑ มาถึงเคียงเคียงข้างขุนช้างหลับ พอมนต์เลื่อมนางกลับหวน
ละห้อย

จะจากเจ้าเหมือนดังว่าวขาดลมลอย อย่าหมายคอยเลยว่ามี
จะเป็นตัว

ก็มักอดเท่าผิวเห็นม้วนง

จะปลุกสักเท่าใดไม่ไหวตัว

นี้จะทำฉันใดให้พ่อรู้

เขาจะฆ่าฟันน้องจึงต้องไป

เป้านนต์ไล่มือแล้วลบหลัง

หยอกมึงก็มิแต่โกรธา ๗

ท้าวเขนงมเคียงเขาเรียงหน้า

หาผ้าผ่อนก่อนจึงค่อยไป

หาของค้นลกกุญแจไข

ลวนใหม่ใหม่ใหม่ด้ายมีหลายพรรณ

หยิบหยิบไซต่อชมชื่น

น่านจันทนประทนกลั่นจรง

ไซต่อหีบทองถือกัสลอน

พิรอดร้อนเรือนเพชรพะพรายดา

ชานักขุนแผนจะคอยท่า

ห่อผ้าพาดปากกระทายน้อย ๗

ไอสนบุญจริงพ่อทนต์

มานอนมวทงเมียเสียอย่างไร

ว่าขุนแผนเขาจูเข้ามาได้

มิใช่นอกใจแล้วหลกกล

คิดพลงนางจึงเขียนหนังสือ	เล่าความตามข้อเป็นถวนถ
เขียนเสร็จพับมัดสนิท	เหน็บไว้ที่ฝาเรือนของฉวริก
แล้วปลุกสุนัขเรียกพ่อช่างเอ๋ย	กระไรเลยหลับเหลอที่หลับนัก
ญาติพราयर่ายรองกระนองทัก	น้องรักจกถวายเป็นพิการ
เต้าพล่าปลายำจะทำให้	เบ็ดไก่เหล่าแซมทั้งของหวาน
เทียนเงินเทียนทองของตระการ	ขอให้ท่านฉวริกชาติตนตัว
นางพรายได้ทั้งน้ำลายไหล	อยากเบ็ดอยากไก่อมิใช่ชั่ว
กุมารทองรื่องห้ามด้วยความกลัว	หิวเด็ดเดียวนอย่ำโลเล
นางพราयरุดกลัวกุมาร	ทะยานถิบขุนช่างจนห่างเห
ยัดชาคร่าแซนให้อ่อนเปร	ชวนเซหลับไปไม่รู้ตัว
วันทองกอดผิวเห็นม้วนง	สิ้นบุญจริงแล้วพ่อทูนหัว
หวนไหวใจนางระริกัว	ก็มีดมัวลมหับหลับผอยไป ๑

ตอนที่ ๑๘ ขุนแผนพานางวันทองหนี

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
เยี่ยงอย่างตามนางเข้าห้องใน
แลเห็นนวนน้องเจ้ารองให้
เสกน้ำประพรหมขไลมพิกตร
ลงฝ่ามือลูบลงตรงหลังน้อง
มาเลือกผ้าซากระไรใช้พอด
วันทองแก้เกอพูดเพื่อพก
ขุนแผนรื่องว่าอย่าตะบอย

๑ วันทองก้มหน้าตาตะแคง
สะบัดหน้าลูกมาด้วยขัดใจ
น้องเอ๋ยพี่ไม่เคยพนกระดาน
จะจุมอรอรุดสะตุตขาม
น้ำแค้นแน่นใจกระไรหนอ
ว่าพลางย่างไปมิได้เงย

๑ กลับเสียใจอาลัยขุนช้างเล่า
จะเย็นฉานาคางขจายจร
เห็นมานชาดกลาดขวางอยู่กลางห้อง
จันทาลมลาญทำเจ็บชานัก

คอยท่าชำนิคหามาไม่
สลัดใจส่งสารวันทองนัก
ลมจับหลับไปยังมันหนัก
ด้วยพระเวทวิเศษศักดิ์ประสิทธิ์
วันทองพนตนชนจากท
ลวงพิให้นั่งระวงคอย
กระท่ายหกตกหายทิ้งไม่สอย
พจะเหลาให้สักร้อยออยาร้อนใจ ฯ
นี่ใครเกล้งญาว่าหาไปไม่
ไปเถิดเร็วเร็วจะวิ่งตาม
ครามจันระวงตวัดด้วยกลัวหนาม
กระเบองจะปามเข้าหน้าอย่าวงเฉย
เฝ้าแต่พ่อไปทีเดียวพ่อคุณเอ๋ย
ก็ลวงเลยลุดออกนอกห้องนอน ฯ
นิจจาเจ้าหลบกลิ้งอยู่ไกลหมอน
ใครจะชอนฉาห่มให้ผวรก
สองมือตอกเพียงอกหัก
สะอื้นก่อก่ก่แล้วเดินมา

ถึงหอกลางเกลื่อนกลาดด้วยทาสหญิง นอนกึ่งนั่งหลับไม่เงยหน้า
 ดูปลังทางคิคนิจจา ถึงห้องแถวกรียาแยงเศร้าใจ
 พะลาไปแล้วเจ้าแก้วเอ๋ย ถึงไรเคยทำเจ้าจำได้
 ฝากขุนช้างด้วยช่วยปลอบใจ ชาวปลาหาให้เหมือนนพยง
 ถึงกรงนกขุนทองอยู่ทงคูนก โนรีแขวนอยู่ท่เตยงตง
 นกเอ๋ยเคยเลี้ยงเสนาะดัง พงชนเชยชมอารมณ์นาง
 ขุนช้างเรียกว่าแม่วันทอง ถาลิกาเจ้ากรองอย่างนบนาง
 แดนเช้าเย็นจะแว่นวาง ครวญพลังทางตามขุนแผนมา
 ถึงกลางนอกชานละลานจิต ตะลึงคิดลึงเล็ดเคหา
 แล้วข้าเลื่องเยี่ยงย่างถึงอ่างปลา ชะโงกหนามอช่อนมาชมดู
 กลมกลมส้มอย่างตละบัน บ้างว่ายหันเหวี่ยงหางกระทิงหู
 ถึงกระดางตนไม่ชายตาตุ เป็นคู่ชูช่ออรชร
 มะขามโพรงโค้งคู้เป็นขอศอก ผักกรอกแห้งเกราะกระเทาะล่อน
 จันทน์หอมจันทน์คณาจะลาจร มะลิช่อนช่อนช้อยอยู่จดัง
 ลำดวนเอ๋ยจะดวนไปก่อนแล้ว เกิดแก้วพิกลียล้นดี
 จะโรยรางห่างสนกถินมาลิ จำเอ๋ยกับจะมาพบ
 ทมกลินก็จะคล้ายหายหอม จะพลอยตรอมเหือดสนกถินตลบ
 ทมดอกกจะวายระคายครบ จะเหี่ยวแห้งเช้าชบสลับไป
 ดนนอยนอยลกยอยระยาด ตงแต่จะไปชมต้นไม้ใหญ่
 จะทงเรือนไปรางอยู่กลางไพร ยุงร่านร้นไรจะตอมกาย

รากไม้จะต่างหมอนนอนอนาถ ดาวดาษจะต่างได้นำใจหาย
ลงบันไดใจเจียนจะขาดตาย น้ำตาตกกระจายพรังพรายลง ฯ

๑ ขุนแผนปลอบน้องอย่าร้องไห้ ไปเหนื่อยหนึ่งแล้วจะมาส่ง
ไปเป็นเพื่อนพบางในกลางดง ชมหงส์เหิมเล่นให้เย็นใจ
ไปเดือนหนึ่งแล้วจะพากลับ ถวนเดือนแล้วจะรับเจ้าไปใหม่
จะร้องไห้ครวญคร่ำไปทำไม เขาอยู่เขาจะไร้เมื่อไร
ข้างเขาสนุกบ้านเรากล้ารายไพร ข้างไหนจะปริตเปรมเกษมศรี
เปลี่ยนมเปลี่ยนจนคนละที่ ข้างไหนดั่งจะร้ออย่ารำคาญ ฯ

๑ หุบปากเสียบ้างเถิดพ่อเจ้า อย่ามาเฝ้าทวนใจให้พังชาน
ที่ไหนน้องจะไปได้ด้วยนาน จะเกลี้ยงผลาญจริงแล้วฤาอย่างไร
ไม่มาใครเขาอนให้มารับ พวไปแล้วจะกลับมาคืนให้
ให้ได้อายหลายชั่วระกำใจ ไม่ไปแล้วไม่ไปอย่าวอนเลย ฯ

๑ พี่ยอกเล่นนิตหนึ่งก็ไม่ได้ ใจน้อยนี้กระไรวันทองเอ๋ย
พริกใครพาไปจะชมเชย อย่างนี้เลยที่จะคืนให้ใครชม
ว่าพลางทางจงสีหมอกม้า เบาะอานพานหน้าตุงามส้ม
ดั่งจะปลิวลิวลอยไปตามลม อย่าปรารมภ์เลยนะเจ้ามาชม
ปลอบพลางทางกอดกระซิบบอก ม้าสีหมอกดวนมัสสง่า
เน้ออ่อนงอนง้อขอสมา อย่าให้สีหมอกม้ากระเดื่องใจ ฯ

๑ วันทองต้องมือประนมม้น พรันพรันกลัวมาไม่เข้าใกล้
พลสีหมอกของน้องอย่าจงภัย จะขอขฟไปทงผัวเมีย

ขุนแผนพานางมาใกล้มา
หยิบมือลูบมาว่าปลอบเมีย
นี่อะไรตกใจไปเปล่าเปล่า
โศกชนหลังมาเกิดอย่างกลัว
นางหวนหวนครั้นคร้ามไม่ชนะได้
มาดื้อเท่าไม่ก้าวโจน

สองมือกอดรัดให้ตัวแน่น
เบือนหน้าว่าเจ้าเข้ามาให้ชิด
แล้วร้องส่งนางพราयส์นทงหา
ถึงแล้วขับม้าคลาไคล

๑ ถึงวัดตะลุ่มโปงหนองน้ำ
วนทองคลคลายค้อยววยตรอม
รบริดตตทุ่งมุงมา

พันสุพรรณไปตั้งใจปอง

พันทุ่งมุงหมายเข้าชายเลาะ
ถึงลำน้ำบานพลับเข้าฉับไว

จะข้ามอาชาจะเช้ราย

แสนเวทนนานางเมือกกลางคน

จะทำนนใดดีเจ้าพ่อย

ในจิตคิดตรกรวาลักไป

ลูบหลังอาชาให้เชื่องเสีย
มาเลี่ยมมือหวัดประหวัดกลัว
นิจจาเจ้าช่างไม่เชื่อหน้าใจผัว
ประคองตัววนทองย่องเหยียบโกน

ขุนแผนกตลีหมอกไวกมิให้โผน
นางกลัวตัวโอบเข้าแนบชิด

ขุนแผนยมหยอกศอกสะกิด
ขอจับนิตหนึ่งแล้วจะรบไป
เร่งตามไปในป่าให้จงได้

ออกไปทางประตูตาจอม

ข้ามโคกก่ายานละหานหอม

กอดหม่อมขุนแผนแขนประคอง

ชักมาเดินเดาะเหาะย่อง

ถึงทองนาแปลกแม่ชะเง้อไกล

เป็นละเมาะละมาบเหมืองอยู่กว้างใหญ่

ดวงใจชักมาให้หยุดยืน

ครั้นจะวายนาลกมิใช่ตน

ค้อยชนชั้นแล้วจะชำระกำใจ

จะลุยเลยหลักข้ามแม่น้ำได้

นึกได้แล้วเจ้าเรือจางมี

บอกนางพลางขบสัหมอกมา
ทำตะคอกขู่เชิญให้เป็นที
ไปสืบข้างทางโป่งโหลงจะสู้
ข้ามส่งจงพลันทนเวลา

๑ ครานนมระถ่อระบม
ไต่ยีนเสียงเรียกผกตกใจ
มาแต่ข้างไหนได้ฤาเห็น
ต่อคำเข้าฤาไรนาไหลชะ
๑ ฝ่ายว่าขุนแผนจึงร้องว่า
ข่าวข้างสารใหญ่ให้ไปดู
๑ มะถ่อระบมไต่ยีนว่า
แก้ผาลุยเลนผลักเบนไป
กลับมาค้นท้ายขยายปรด
ขึ้นเรือหนาวครันคางสังก
ถึงท่าเห็นมากับสองคน
แปลกใจเอะหลอกดอกกระมัง
หลอกเราใช้เล่นให้เชนเรือ
วันทองน้องอายไม่ลืมตา
ขุนแผนร้องเบอมน์เหลือเถน
เงอพายย่องแย่งแข่งซากาง

ครนดังทาร์องเรียกอยู่ยังมี
บัดนี้รับสั่งใช้ให้เรามา
เป็นข้างสำคัญอยู่ที่ในป่า
อย่าช้าบัดนี้จงเร็วไว ฯ
เรือจ้างติดตมหาต้นไม้
เอะไครมาเรียกทำไมเนะ
เรือจ้างติดตมแต่มะชะ
เหยียบสองแควเบะแล้วกรรมก ฯ
เร็วเร็วรับมาอย่าช้าอยู่
เป็นการรับสั่งส่อย่านอนใจ ฯ
ถิอรับสั่งมาไม่นิ่งได้
โยกโยกไม่ไหวมันผัดนัก
โคลนดุจกระจายปลายสะบัก
ชักพายขยุ้มลุ่มตะรัง
เขยอนกันลูกเถ่อท่าเบือบัง
ลักผู้หญิงชาววังทไหนดมา
ยกเงอพายเร่ทางแก้ผา
หม่อมขาดเอาเถ่ออายนอกทาง
โจงกระเบนเสี้ยก่อนเจ้าเรือจ้าง
ล่างโคลนเสี้ยก่อนจงชนมา

มะถ่อชะบมกมุดพุ
 ทรุดนังแยงแย้แลดูตา
 แลวเลอนตวมาเอาผานุง
 หลอกไชเราเล่นไต่เห็นกัน
 ๑ ชุนแผนเห็นชาจะเสี้ยการ
 โดดลงจากหลังอาชา
 อ่อนวอนโดยดพเรือคอย
 ช่วยส่งให้ปลดดตลอดไป
 ว่าพลางทางถอดแหวนส่อดกอย
 ยืนส่งไปให้มิไต่แคลง
 ๑ มะถ่อชะบมกมุดแหวน
 ส่องม่อถ่อล่อล่อตา
 เร็วเร็วรบมาชาจะรุ่ง
 ผู้คนตนคร้าจะร่ำคาญ
 ๑ ชุนแผนหันหน้ามาหาน้อง
 เป็ล้องเครื่องส่หมอกออกจากกาย
 นังลงกระทงกลางข้างละริม
 จับส่ายถอมมอชกส่หมอกมา
 คุณพมกบนองนเหลอแล่น
 ตองบุกปามาถอนเพื่อนกรากกร้า

ผานุงกูไครเอาไปหว่า
 ส่องผามอบตตะบิตตะบัน
 ฅวยผาพันพุงชมชมัน
 ลักผูหญิงของท่นเจ้านายมา ๗
 โอมอ่านพระเวทคาถา
 ตรงหน้ากบ่ไปทันใด
 ชามส่งน้องหน้อยอย่าล็กไต่
 น้องจะแทนคุณให้ทเห็นอยแรง
 ไช่มุกส่กยอยระยับแสง
 จวนแจ่งชามส่งจงเร็วรา ๗
 ชะเง้แหงนหวัคากจนปากอ้า
 ห่อผาของตตะลตะลาน
 ชามทุ้งรบไปให้พนบ้าน
 จะพาตวดน่านนพลอยตาย ๗
 ชวนเจ้าวันทองแล้วผ่นผาย
 จงนางย่างกรายลงนาวา
 แยมยมเรียงร่อเขาคล่อหน้า
 อนิจจาพส่หมอกตองว้ายน่า
 ไต่คุมแคนเคองมาเวลาค่า
 น้องจะอุปถัมภให้พอแรง

ครนตงท่าทางเรือจ้างประทับ

เครื่องอานล้ารพดจตแจ่ง

ครนตงจ้งผกสัหมอกสัรรพ

เบาะอานพานพุดละไม

ประคองวันทองมิให้ตก

สัหมอกเล่นไล่จ้งนลายตา

ปล่อยม้าว้าหรับชนกลางแจ่ง

วันทองน้องแบ่งช่วยเอาไป

ประจ้งจับโกถนแฉ่งหนึ่งข้างไล่

อุมวันทองน้องให้ชนขมา

ขกเทากะทบแฉ่งสันั้นป่า

เลยมาบ้านกลว่ยย้งทลาย ๆ

๑ เอาตาบถากต้นไม้ถ่านไฟเขียน อ้ายหว่เลยนตามมาจะนิบหาย

ให้มันซ่อนกันมาตาขยาย

ไม้ครัดดาบห้าหันจะพันฟาด

จะฉ่าออกยกกายหงายพลิก

ถึงจะเป็นความกนกไม่กลัว

พันเล่นเป็นไรก็เป็นไป

อ้ายพนองชายทราวมทงสามคน

แสนขลาดราทยาศรพระยา

อันข้งจะถอยอย่าพ้งนก

ทงล่านน้อยล่านใหญ่จะไล่พรู

มือซ้ายจะกอดวันทองมัน

ให้มันกล่ามาสู่ล่องดูฤทษ

อดอดยัดยัดด้วยขดใจ

เงื่อง่าทำทำกำลังแรง

กจะบ้ายลงให้ใจกริก

ฉะฉาดขาดสั้นลงตندق

จิกสับพันซาให้หน้าใจ

เมื่อตวมันตายแล้วทำไมได้

บู่ย่าออยทไหนดไปขุดมา

ผขอดตลอดกาดนอ้ายชาติชา

พจะฆ่าคนเดียวเจ้าคอยดู

อ้ายหว่ถกตามมาพจะสู่

กรูมาพจะฆ่าให้มว่ยมด

มือขวาพจะพันให้เป็นปลิด

ขกคิดขนมมาเล็ดตาแดง

ขกพาพนได้ออกกวัดแกว่ง

แทงนะแทงกันแล้วพันพัด

ค่อกวดถุกอกเจ้าวันทอง
 เจ้าวันทองรองเอียงเพียงจะพลัด
 อนิจจาพเนลอละเมอมว
 ออย่าถือโทษเลยหนอขออภัย
 คลังเคลาเขายค้อยคลคลาย
 พันธุ์พรรณไปได้ตั้งใจปอง
 ๑ ถึงเขาพระทศเคยเขามาไหว
 ชบอแก้วทองน้องน้อย
 รนรนชนรส์เล้าคน
 หอมกลิ่นบุปผาสารพัน
 ส่องตอบบุปผชาติสะอาดช่อ
 น่ารักโกสุมเป็นพุ่มพวง
 ทดหุชมภิรมยจิต
 พัสต์แด่น้อยน้อยค้อยประคอง
 พดองแต่เบาเบาดอกเจ้าพ
 อนตวพไม้มจะหยามทำ
 วันทองรองไยอะไร
 แล่นงอนค่อนว่าสารพัน
 เสียงจงหริดกริดกริงระงมไพร
 จกจันสนั่นเสนาะคราง

โอัยกรรมแล้วถูกน้องเจ้าถนัด
 ชนแผนกระหวัดวันทองไว
 ถกตวเจ้าเจบตตรงไหน
 พเคลมไปจริงจริงเจ้าวันทอง
 ชกมาร่ำบายมาทางสอง
 พระจันทร์ผ่นผยของอวยพร่างพรอย ๆ
 พระศุกรนกระไรดังหงหอย
 พระจันทร์ฉายบ้ายคลอยลงดับพลัน
 ปนกับกลิ่นแก้มเกษมสันต์
 พระจันทร์दनหมอกออกแดงดวง
 อ่อนลออเกสรขจรร่วง
 โนม์หน่วงกึ่งเก็บให้วันทอง
 ขอดมดอกไม้นิดอย่าปิดป้อง
 ไยอย่าต้องของนั้นจะชอกช้ำ
 พอยนิตหายระรวยเมื่อยามค่ำ
 นั้นชาเก่าเจ้าเกลิงพาโลกัน
 เชิงกระนั้นเห็นบแนมเกมชยัน
 ไก่ชนแจวแจวจะรุ่งราง
 ลองในหิ้งหิ้งอยุ่รอบข้าง
 เมอแสงทองส่องสว่างสุชาดล

สักกุนาгааแกกัแซ่ซ้อง
 เห็นแสงพระอาทิตย์ผดพิภล
 เลียงเย็นเห็นยะยวบอยู่ปลายไม้
 พอเห็นคนเล่นโลดกระโดดลอย
 ฝูงลิงไต่กิ่งกลางลิงไขว่
 ลางลิงชิงค่างชนลางลิง
 เพกาгааเกาะทุกกานกิง
 มัดก้ากาวนลวนกาดง
 เลื่อมองย่องแอบตันทาเลื้อ
 อ้อยช้างช้างนาวเป็นราวมา
 เขาคุ่มกระลมพคู้ขันจ้อ
 คิริบนับน้ากระพ้อบิน

๑ ครนผ่านพ้นชายไพรใกล้ขอบหนอง เห็นนกตะกรุมโตนท้องอยู่
 ไหวไหว

กระซิบบอกนางพลันนั้นเป็นไร
 วันทองฟังแจ้งแต่ยงจิต
 เห็นแต่นกตะกรุมมันลุ่มปุ
 อ่อนกดอกฤาเจาวันทอง
 ไม่ทันพิเคราะห์เพราะอยู่ไกล
 หวหมันกระไรไม่มีชน
 ไฉนนกอย่างนั้นจึงมีชม

ชะนรวงเหนียวไม้ในไพรสนท
 ะโหวดโหวยเวียนวนว่าเลื้อดย้อย
 ไหวไหวผัวโวยโหยละห้อย
 ลุกนอยตามแต่กล้วยแม่ทิ้ง
 ลางลิงเล่นไล่กันวุ่นวิง
 กาหลงลงกิงกาหลงลง
 กรรณีก้าก้างกนชมหลง
 กาฝากกาลงทำรงกา
 รมหกวางกวางเผื่อฝูงกวางป่า
 สาลิกากับกิงพิกุลกิน
 นกกระต่ายก้อในไพรสนธุ์
 ชมนับโมงหมายอยู่ชายไพร ๖

ชุนช้างได้มาแล้วเจ้าแลดู
 เหลียวชะเงาแลพิศอยู่เป็นครู่
 ก็นั่งอยู่มิได้ว่าประการใด
 ทคิดว่าผวน้องมาตามไล่
 เขาใกล้จรรูว่านกตะกรุม
 หวคนเช่นนกมกลุม
 มันเที่ยวลุ่มกุงกนอยู่ดับดิ

พคิดว่าฉวนางวางมาตาม
 มาจริงแล้วจะวิ่งไปไหนดี
 ถ้าเขาเมตตาไม่ฆ่าฟัน
 ถ้าเขาฟ้องร้องหาศาลาใน
 จะให้การว่าไปธุระอื่น
 เมียท่านมารักข้าพลกรุ่น
 เห็นข้าขมาวงรองให้
 ดวยหางมารังไม่ฟังความ
 ข้าเห็นเวทนาด้วยเหนื่อยใจ
 วิงวอนให้ชานอนด้วยรวดเร็ว
 ๑ เออจริงแล้วกระซำคนชั่ว
 เพราะความรักเขาเผ่ายวนย
 จะตามไปไยเล่าไม่สั่คิด
 อาจพลับสุญเหมือนนบุนไป
 ๑ เอ๊ะจะโจนญาเจ้าขยับตัว
 ทุ่่งกว้างทางไกลมิใช่ตรง
 มีเสียทีแถวพมาติดตาม
 อนึ่งก็ไต่กอดแอบแนบออกมา
 ถึงพดไปใครจะเห็นว่าจริงด้วย
 จะแพ้ความกตมาแต่ทำนอง

ผลลตามชกมาจะพาหนี
 จวนตัวพก็จะส่งเจ้าคนไป
 ถอยความทงนนั้นหาว่าไม่
 พกจะแก้ไขไปตามบุญ
 มิได้ชนชมเมียท่านตาขุน
 ดวยนุดยุดุ่นแล้ววิ่งตาม
 วิงวอนว่าจะไปฆ่าได้ห้าม
 จนข้ามบ้านพลบยแสงมา
 จังรบให้ชมามากับข้า
 ข้าก็ไม่อยากยอมประเวณี ๗
 รักชชงผวเอาตอหน
 ด้วยเส้นให้ของเจ้าตจงติดใจ
 จะว่าดีแต่สั่กนิดก็หาไม่
 ไปทำไมหยุดมาข้าจะลง ๗
 ช้างกล่าไม่กลัวจะเดินหลง
 กลางดงเดินได้ญาไรนา
 พจะให้สั่มีความปรารถนา
 เมตตาชนแล้วเจ้าจวนทอง
 เมื่อเมียท่านแร้ววยมากล่องคล่อง
 ได้ถูกตอเกินแล้วกเหมือนจริง

เป็นตายก็ตามแต่เวรา

กอดจูบลูบหลังไม่ซังซิง

๑ วันทองชวนหยิกแล้วพลิกผลิก ออย่ามารักเลยหาให้ชมไม่

จะให้ชำเลี้ยเปล้าเอาอะไร

มิใช่คำจ้างทชมา

พลอดเล่นต่างต่าทุกอย่างไป

จะทำให้สำส่มแก่น้ำหน้า

แกะมื่อถือน้องไวไยนา

ไม่ดกม้ำดอกกะหม่อมมอย่ากอดเลย ๑

๑ เห็นพรวนพรวนกันไวสลักลับว่า

เจ้าเจนมาแล้วถ้าน้องวันทองเอ๋ย

พลิกวเจ้าจะตกมาชาไม่เคย

เงยหน้าชนเถิดอย่าเคื่องใจ

ว่าพลางทางขบมาตีหมอก

ให้ออกสะบัดอย่างวางใหญ่

เหลียวหลังระวงวันทองไว

ตีหมอกเล่นไล่จนลายตา

วงลมออกหวัระวเวียน

วันทองแอบแนบเนียนไม่เงยหน้า

ฉวยนุกหยุดยงมึงเถิดรา

ฟ้าผ่าเถิดจะตกมาตายเสียแล้ว

ไหนเล่าเจ้าว่าไม่กลัวตก

เป็นไรมากอดกอดอยู่แต่หัวแต่

พาไลหยิกกันเล่นจนเป็นแนว

ถึงแล้วถนทจะหยุดพัก ๑

๑ มาถึงเนินผาทำต้นไทร

น้ำเปี่ยมสระใสสะอาดหนัก

ทธารแกร่งแรงไหลมาคักคัก

เป็นชะงักชะง่อนผาน้ำลำราญ

บัวใสวใบบั้งระบุดอก

เผยออกกกลิ่นชวขห้วยสะพาน

ต้นไม้งูส่พร้งบั้งริมธาร

ทอดอกบานแล้วกลั่นละอองลง

พระพายชายพัดมาเซยขึ้น

หอมร่นรอบในไพรระหง

จักจั่นสนั่นเสียงเส่นาจะดง

รับวันทองน้องลงจากหลังม้า

ปลดปล่อยสัหมอกให้กินน้ำ
ชักชวนวันทองน้องยา
ว่ายกระทุ้มเทียวท่องในทองนา
หวัระริกชักชักกันสำราญ

น้ำใส่ไหลหลังศิลาลาด
แสนสบายว่ายริเฝ้าคลคลอ
ทำยนแขนแอ่นอ่อนให้เมื่อยลี
มิใช่การวานอย่ามาเกาะเกา
ติดเต้านมน้องอยู่ดำดำ
เอาน้ำสำदनมน้องคะนองใจ

ฉันทนากันไม่อาบด้วยหม่อมโต
ซุนแผนผลัดผ้าวาเย็นจริง

๑ จักรองถึงโหงพราญกุมารทอง
แล้วดัดตอฆ้องมารองไ้ร่มไม้
แล้วเปลื้องเครื่องคาดจากกายา
เสื่อยอมว่านยาลวนอย่างดี
ใหม่ทองกรองถักเป็นอักษร
ตะกรุดโทนลงยาสารพัด
อิงแอบแนบชิดสนิทน้อง
จงสมาพระไตรเสียดด้วยกัน

ขัดสัแสงซ่าแล้วสำดหน้า
ผลัดผ้าไผลงในทองธาร
ผูกด้าปริดเปรมเกษมศานต์
บัวบานเกสรอ่อนล่อ
ใส่สะอาดจรงจรงหนอเจ้าหนอ
ระริกกรหว่อแล้วหยอกเย้า

ไ้จะโรยยาขยันทนินเล่า
เปล้าดอกนั้นผงญาอะไร
ลบคล้าหว่ออ้อเป็นไผ
ไ้จู้จจันรำคาญจริง
ซุนไปนั่งหว่ออยู่บนดลึง
พาดพิงพานองเขาร่มไทร ๗

คอยสอดตมองคนมาอย่าให้ใกล้
บุ้ให้วันทองน้องทันท
ปลดผาประเจียดจบเกศ
ประกาศาณคัมป์ปีสะอ้งรด
สอดซอนเส้นด้ายสายเข็มขัด
ประจจจัดวางเสร์จตำเร็จพลัน
สรวมสอดกอดวันทองเกษมสันต์
เป็นกลางวันทนอยู่จะตุ้แกลน ๗

๑ หม่อมแอ้อย่าเพื่อเลื่อยอย่างเชนนัน ไม่สิ้นวันดอกเจ้าจอม

หม่อมขุนแผน

น้องจะหนีไปไหนในดงแดน

แสนรักสุดรักจึงหกลมา

สู่ทงบ้านเรือนมาเพื่อนม้วย

เอออวยดอดดงมาดงป่า

ความรักกบประจักษ์อยู่แก่ตา

ช่างไม่อายเทวดาพฤกษาไทร

ถึงยากเย็นก็ให้เป็นกระท่อมทับ

นี้จะหลับตาค้างอย่างไรได้

แม้นมีเอ็นตุน้องให้หมองใจ

มิให้เกออยู่กัดเอา ฯ

๑ มั่นซัดสนจณใจอยู่แล้วน้อง

มุงม่านบ้านช่องทไหนดเล่า

ก็เหมือนกับเรื่องเดิมเริ่มของเรา

นึกว่าเขาไร้ฝ่ายเถิดน้องอา

นึกเป็นป่าระหงดงไม้

นำสำราญบานใจเป็นหนักหนา

เนอเย็นเห็นอกพเถิดรา

เจ้าอย่าอับอายพระไตรทิพย์

ว่าพลางเกยวกอดสออดกระสัน

ฟ้าดินเกิดฝนหล่นเปรี๊ยะปรีบ

ต้องใบไทรย้อยหยอยหยอยยิบ

แซกซิบซุ่มซุ่มซุ่มใบ

พระพายชายพัดสละบัดใบก

दनโยกกิ่งก้านสะท้านไหว

ทงสองคลั่งเคล้าเข้ายวนใจ

สำราญรื่นรมไทรในพนา ฯ

๑ ครานนจิงโฉมเจ้าวณทอง

ส่มสองต้องจิตเป็นหนักหนา

ได้ร่วมรสรักร้างทห่างมา

เสนหาขุนแผนเสนหาวรรณ

นางหยิบใบยางมาต่างพัด

ใบกบัดยงรันทบนว่อน

ปรนนิบัติมิให้ขาดนาทร

จนผวนอนหลับสนิทด้วยเหนื่อยนัก

นั่งอยู่ข้างผัวตัวคนเดียว

พอมนต์หายคลายหลังพระวงรัก

อนิจจาครานระตวก

เป็นเหยื่อเลื้อยง้างทักกลางไพร

นี้จะอยู่อย่างไรไม่เล็งเห็น

มิได้คิดถึงตัวมิจะมา

ขุนแผนพามาด้วยความรัก

แต่ทุกข์ยากอย่างนังมิเคย

ไม่เคยเห็นก็มาเห็นอนาถนัก

ร้านรินบินตายระคายครบ

ยังพรุ่งนี้จะเป็นกระไรเล่า

คิดขมมานาตาตลกอกใจตัน

นิจจาเอ๋ยเคยสำราญอยู่บ้านช่อง

คลั่งเคล้าเข้าเย็นไม่เว้นว้าง

ยามนอนเคยนอนบนเตียงดัง

ยามรอนนอนเล่นบนเตียงทอง

อาบนามคนเช่าเคียงขัด

ต้องระจกเงงามอร่ามดี

นาหอมกล่อมกลิ่นดอกไม้มลิ้น

ผ้าผอนแพรพรรณสักพันพบ

ให้เปล่าเปลี่ยวเงยบเหงาเศร้าใจหนัก

เห็นประจักษ์ทุกซอรอนก่ถอนใจ

มาอ้างว้างค้างอยู่ในป่าใหญ่

เอาป่าไม้เป็นเรือนเหมือนป่าช้า

ตายเบ็นก็คงป็นอยู่กลางป่า

ไม่รู้อาจจะเป็นเช่นนี้เลย

ก็ประจักษ์ใจจริงไม่นิ่งเฉย

อกเอ๋ยเกิดมาพงจะพบ

ไม่รู้จกก็มารู้อยู่เจนจบ

ไม่เคยพบก็มาพบทุกสิ่งอัน

จะลำบากยิ่งกว่าเก่าฤาไรนั้น

กลับทวนทวนทวนค่นึงถึงขุนช้าง

ถนอมน้องมิให้หน้าयरคายหมาง

อยู่กินก็สำอองล่อออง

มุ่งบงยุ้งรนไม่บันตอง

มีคนประคองคอยพดัก

ผัวผิดขม้นผงประจดัง

ยาพันสรรพดีเป็นแสงยับ

กระแจจะจนทนผิดพรงทุกสิ่งสรรพ

ลบสูญสิ้นไปมิได้ชม

ดงเตนมแต่จะมัวหมอง
 มาเกลือกกลวงผงคลิลม
 นางสะท้อนตอนจิตคิดเงงตัว
 จะเอนหลังมั่งเล่าก็เศร้าใจ
 หยิบรากไม่มาวางลงต่างหมอน
 คล้าดินแข็งกระด้างระคายคาย
 สारพัดวิบัติไปหมดสิ้น
 แสงไฟไม่อยู่มาตุเดือน
 ออกเอยเกิดเชยเป็นสตรี
 ไม่รักอายร้ายชมภริมย์ไป
 เสียแรงปรางมนามกเพราะ
 ทดตสิ้นในดินแดน
 ราวปลาทางสะท้อนตอนใจใหญ่
 เอาความรักหักทวนอยู่รวนรี
 จะเคื่องขุ่นขุ่นแผนกไม่ได้
 ไปจากกันนานชาน่าจะเพล็น
 สู้บากหนามาคตามด้วยความรัก
 ไม่กลัวความลามลูกคลูกค
 จะทงขวางอย่างไรต้องไปด้วย
 นางทอดตัวทอดผิวแล้วไคกา

สักหน่อยจะต้องกรองใบไม้ห่ม
 นับวันยังจะตรมระกำใจ
 เหลียวมาตุผิวเห็นหลับไหล
 จะวางกายลงกระไรล้วนกรวดทราย
 แลดูอนจะหนุกก็ใจหาย
 เสียตายเอยเคยสุขสำราญเรือน
 ละถิ่นฐานนานครมานอนเถอน
 เหยาเรือนทงมาหาร่มไม้
 พอที่จะเป็นสุขไม่สุขได้
 เพราะไม่ครองใจจึงใดเค้น
 ละมุนเหมาะใจชวนเหลือแสน
 ชวเล่าใครจะเม้นก็ไม่มี
 ง่วงเหงาเศร้าใจอยู่กับท
 ได้เสียที่ท่ากระไรไปตามเกิน
 เขารักใคร่จริงจึงไม่ห่างเหิน
 หมางเม้นลูกเมียเขาก็มี
 ลอบลักเข้าป่าพากันหนี
 เอาชวแลกน่องวนทองมา
 จะมอดม้วยก็ตามแต่ว่าสนา
 ชบหนานิ่งหลับระงับไป ฯ

ตอนที่ ๑๙ ขุนช้างตามนางวันทอง

๑ จะกล่าวถึงโฉมเจ้าขุนช้าง
พอสิ้นสะกดขุนแผนแว่นไว
ระบมหัวมวกคำทถกถอน
เนอดวลวนมีนหม่อมลอตา
ลูกชนไม่เห็นเจ้าวันทอง
เมื่อหัวค้ายังวอนไห้นอนเคียง
แลดูเห็นประตูนั้นเปิดโล่ง
ไม่เห็นน้องย่องออกมาหอกกลาง
กอดม่านทกร่องให้จำ
เรียกซาดาคุอยู่วนวาย
ซาคณบนเรือนต่างร้องแรก
ขุนช้างหวดขวบหงหลับตา
อายทองลืมนตาว่านอะไร
เอะฉญาแพะเงะจะชน
สาธุสะจะประสงค์สงอนใด
เที่ยวคนหาวันทองลงมองคลาน
เบ็ดหีบผ้าหายไ้หลายฉ่น
ทงแหวนหัวก็หายไ้หลายใบ

เขาแตกหัวไ้เป็นทางหาคนไม่
พินสั้ประดิดไ้กตคนตา
เกลยงกลอนเช้นนผดททวา
เอะอย่างไ้กูมาอยู่ไ้ไ้เคียง
ตะโกนก่องร้องเรยกจนสุดเสียง
เทยงคนพยงพลิกมากอดนาง
กระโดดโผงมามองช่องหน้าต่าง
เห็นม่านชาดกลาดขวางวางกระจาย
อายขุนแผนแล้วมาพาหนีหาย
มุดหัวจนผู้รายมันชนมา
ตนแตกว่าเลื่อเซากดหมา
มันร้องว่าเลื่อบ้ามากินคน
เลื่อฤาไมไ้ไม้ชน
มอดนเหมือนคนอ้อสั้มภาร
ขุนช้างขัดใจไ้ไ้่งุ่นงาน
เห็นพวงพานเกลอนกลาดประหลาดใจ
ยังสะอนไม่สั้มประดิดไ้
แลไปเห็นหนังสั้สั้ทฝापลัน

ในใจความนั้นว่าเจ้าวันทอง
 ให้เร่งติดตามไปในไพรวัน
 สะกดชนเรือนเข้ามาในห้อง
 ได้ทัดทานเขาไว้เป็นหลายครา
 เป็นหญิงจนจริงจึงไปด้วย
 พ่ออย่าทงไว้ให้วอดวาย
 อ่านหนังสือแล้วทูลชนเหนือหัว
 ช่างกระไรไม่รู้สุมประด
 หลับกระไรช่างไม่รู้ลึกตัว
 เจ้าปลุกก็ไม่ตื่นพนชนมา
 เสียแรงเลี้ยงให้พิทักษ์รักษา
 มันเกล้งเฉยเสียได้ไม่แลดู
 กูจะถ่วงทงมึงทงไซยง
 ร้องเรียกศรพระยาไม่ชาติ
 อ้ายขุนแผนชนมาจนในห้อง
 ประตูป่านอย่างไรไม่ไล่กลอน
 ๑ ศรพระยาว่าฉันอยู่เรือนอน
 แต่มันลักโกนหัวออกเลยนไป
 จะหลงเอาเขาทำไม้อพ่อคุณ
 จะเสียตายตายอยากไปไยมี

มัวหมองวิโยคไค้กศัลย์
 เมื่อโก่นขุนแผนแสนคักตา
 นองได้ปลุกผลึกเป็นหนักหนา
 เขาเงอดาบจะฆ่าเสียให้ตาย
 เพราะไม่มีใครช่วยใช้หนีหน้า
 ถ้ายเทติดตามให้ทันที
 กลังเกลือกเสือกตวยูกบต
 ผวนชวแล้วเจ้าแกวตา
 อ้ายขุนแผนโกนหัวเล่นต่างหมา
 อพรายทงห้ามนเกล้งกู
 เช่นเหลาชาวเต่าปลาทงโก่หมู
 ให้ผู้ร้ายจูล่มาราว
 ให้ตายโหงตายห้าอห้าผ
 เอ็งนี้ช่างกระไรมุดหัวนอน
 ลักเอาเจ้าวันทองไปซุ่มซ่อน
 ทงผาผอนเงินทองก็หายไป
 จะมาชนโกรธเอาอย่างไรได้
 พ่อยังไม่รู้ลึกสุมประด
 เคืองขุนร้องให้ทำไม้น
 เขาไม่รักจึงหนีอพ่อไป

๑ ชุนข้างตอบไปดังใจจง
 แค้นนักด้วยมันลักเงินทองไป
 อายชุนแผนแลจะแค้นเอาดาบสับ
 ฟันฟาดให้มันขาดเป็นกองกอง
 ศรพระยาหัวร่ออยู่องัน
 จงบอกพวกชาวตงหงไฟ
 กระเหรียงละว้าในป่าใหญ่
 ไปบอกข่าวข่าวร้องเรียกกันมา
 ๑ ครั้นพวกโยชามาพร้อมพรัง
 เอาเหล่ากรอกข้างวางเข้าไป
 แลรวบรวมยังเรือนท่านมารดา
 เล่าความตามจริงไม่อำพราง
 มันสะกดเข้าไปจนในห้อง
 ลักไปทั้งวันทองน้องยา
 ถ้าทนแล้วจะพ้นเสียให้ยับ
 การสงครามลูกไม่สามเชื้อใคร
 ๑ ครานั้นเทพทองผู้มารดา
 มันตามผู้ชายไปใจไม่คิด
 เลือกล่สรทงสุพรรณบุรี
 พังแม่เถิดอย่าแร่ตามมันไป

กุหาหลงรักอ้วนทองไม่
 ถ้าจับได้ก็จะเชือดให้เลือดนอง
 จึงเอาสินทรัพย์ทั้งชาวของ
 รับแต่แม่วันทองโอ้อลิ้มไป
 ชุนข้างหันมาส่งกับบ่าวไพร่
 ที่เราได้ว่ากล่าวแต่ก่อนมา
 ที่เคยมาชงเนอไมกฤษณา
 ห้าร้อยคอยท่าจะยกไป ฯ
 ชุนข้างสั่งให้เลียงละว้าไพร่
 หาเทถึงใจอายพลายทาง
 กราบกับบาทาทองสองข้าง
 เมื่อกกลางคนอายชุนแผนมา
 ลักเอาข้าวของไปหนักหนา
 ลูกจะลาคุณแม่ติดตามไป
 รับวันทองน้องกลับมาจึงได้
 จงอวยชัยให้ลูกสวัสดี ฯ
 ตอบว่ารักใคร่ทำไม
 ไม่พอติดตามมันทำไม
 ดดลู่ชอกพอได้
 มันไม่คืนแล้วนะลูกอา ฯ

๑ ขุนช้างตอบคำรำพันไป
เจ้าได้ปลุกลูกรักเต็มประดา
ตัวเป็นหญิงจนจริงจงบ้าไป
ลูกจึงมีจิตคิดเสียตาย

๑ เทพทองเหลือห้ามกตามใจ
ไปพบวันทองในป่าดอน
ถ้าขุนแผนต่อส้อย่าได้
ให้ล้มหวงดังประสงค์ของลูกยา
จัดแจงแต่งตัวนุ่งยก

ผูกตัวเขาเป็นพรวนลวนเครื่องราง
ลูกใช้ตันทองแดงกำแพงเพชร
ตะกรุดโทนของท่านอาจารย์คง
ลงยันตราชะปะท่ายทอย

จับถือของ้าวกาแวก
ศรพระยาขทัยยายโยกตาม
บ่าวไพร่เมฆาหรรดาเป็นมัน
กรันได้พิชัยฤกษ์ดี
โบกธงตรงเข้าไปราวไพร
กะเหรียงละวาลอหน้าไม้
ขุนช้างขับช้างย่างเหย้ามา

วันทองไม่ชั่วดอกคุณแม่ชา
เขาเงอดาบจะฆ่าเสียให้ตาย
เขียนหนังสือบอกไฉนมากมาย

แม่อย่าห้ามลูกชายจงให้พร ฯ

จึงมีชัยเรื่องฤทธานพิศ
ให้อาลัยใจอ่อนกลับคนมา
ให้บรรลยแพฤทธทุกทิศ

ขุนช้างรับพรลามาหอกกลาง
เข็มขัดรัดอกแล้วโจงหาง

พระพรทษอดหว่างมวงคลวง
ไซ่เบ็ดเป็นหินขม้นผง
แล้วอมองคพระคระมลาจงง
ยังหยอมแหยมหยอกหยอย
เหมือนหอยสังข์

ชนนงคอสางพลายกางพลัน
ดงามราวกับตักดาบ
พรอมกันคอยท่าหน้าบันได
มองตตอนเตอนละวาไพร
ยั้งปืนไฟชานไห้เป็นโกลา
ลูกใส่ยาพิษฤทธนักหนา
ไม่ร้งราพักพวกพลไพร ฯ

๑ ครนออกมานอกเมืองสุพรรณ ให้อดอนพระวงศ์สย
 จะตามไปแห่งหนตำบลใด พอแลเห็นพรานไพรนั้นเดินมา
 ชนช้างเรียกถามเนื้อความไป เองเห็นบ้างฤาไม่อย่างไรหา
 ฎรายลกเมยของกามา มนขมาสองคนคั่นหนไป
 พรานรอดขอรับกราบกราน ตีฉานเห็นอยู่จะบอกให้
 ชนช้างลงจากช้างด้วยดีใจ ยกไหเหลารินกินด้วยกัน
 พรานรอดอุกเหลาเขาเกาถวย งงวยบอกทชบขมน
 ดนได้เห็นเป็นแน่แลดมน เมื่อไ้ข้มนขามแม่น้ำไป
 ขมาหยอกหยกกันชกช จบจนมจตไม่ได้
 นางผู้หญิงแซนอ่อนงอนเหลือใจ แซงชาควาไซ่ก้นบนอาน
 เดียวนมมันไปนอนท่าต้นไทร ฉนั้นจะนำนายให้ไปกับฉาน
 ชนช้างได้ฟังคลงเดอดดาล เห่งอกาฟไหลตกชกชกไป
 ถวยขอชนคอขวางา พรานรอดนำหน้าเข้าป่าใหญ่
 เกอบกระตังตงท่าทต้นไทร เพื่อนชให้รู้แจ้งแห่งสำคัญ ฯ

๑ จะกล่าวถึงโหงพรายกุมารทอง ของชนแผนรักษายูทนั้น
 เห็นกองทัพยกตามมาครามครัน กพาคนวงเขามาปลุกนาย ฯ

๑ ครานนชนแผนแสนสนิท เรื่องฤทธพรังเพริศเกิดฉาย
 อาศัยใต้ต้นพระไทรพราย แสนสบายชิดชอระอลม
 สนิทหลับอยู่กับวณทองน้อย ตะวันบ่ายชายคล้อยสำราญร่ม
 เสียงเรไรหรงรองกองระงม พนส่มประดิดด้วยกุมารมา

พลิกกลับจับดาบปราบณรงค์
 จงปลอบปลุกวันทองน้องพ้อ
 ล้างหน้าเตรียมมหาฉานุ่มห่ม
 ฤๅว่าเจ้าเฝ้าราจิดคิดกลัว
 ชุนช้างโตใหญ่โพร่นบรอย
 ผวนองเลื่องชอภาฤทธ
 หนักอกวิตกด้วยวันทอง
 เพราะเจ้าทำผิดใจให้ระคาย
 ครนพบหลบเลี่ยงไม่ออกหา
 เขาจับได้จะพิฆาตฟาดฟัด
 คิดเสียใหม่เป็นไรเจ้าวันทอง
 ฤๅว่าไปติดมโกรธา
 ตัวพอกจะหนเอาตัวรอด
 ฤๅกระไรใจเจ้าจงคิดดู
 ๑ วันทองหมองคำทักอ่อนแอ
 นองหากหมายฝากชีวิตไป
 ช้างกระไรไม่คิดถึงความหลัง
 เลื่องชอภาฤทธทั้งโลกา
 พลเขาเท่านั้นมาตามรบ
 เรื่องฤทธช้างไม่คิดกับความอาย

เห็นพลกลาดดาบตงมาหนักหนา
 แก้วตาจงพนชนตนตัว
 คอยชมคักขจะสู้ผว
 จะออกตัวเสียก็ตามแต่ความคิด
 พคนเดียวเล็กจ้อยกะจิหริด
 พนชีวิตเป็นวันตาย
 ชุนช้างมัวหมองเบนมากหลาย
 จังติดตามมุ่งหมายมาบ้ำขวัญ
 จะโกรธาเรียวแรงทแข่งขัด
 หนักดัดแลเนอเป็นเหยือกกา
 เขารกนองเขาจึงออกมาตามหา
 คงรับขวัญแก้วตาไปชมชู
 จะเล็ดลอยด่าไปไม่ต่อสู่
 จะอยู่ฤๅจะคั่นอย่าเคื่องใจ
 เหลือแสนสนรักฤๅไฉน
 ตดอาลัยจึงละชุนช้างมา
 เจากขลังความรู่อยู่หนักหนา
 ดงจะพลิกพลสู้หาให้ทำลาย
 จะหลกหลบหนีหน้าเอาง่ายง่าย
 นองสู่ตายตามบุญไม่กลับไม่

ถึงอย่างไรไว้ขอให้ยาวนาน
ถ้าหม่อมหลวงแฝงตัวอยู่ต้นไทร
๑ เออว่ากระนั้นพอชอบใจ
เสื่อหมวกยอมน่านยาผากางเกง
เจ้าจะรำเพลงทวนกระบวนคัต
หอกมันโตใหญ่กระไรเลย
พี่เป็นชายจะตายก็ตามที่
ว่าพลางจัดแจงแต่งตัวพลัน
ร้ายเวทวิเศษเป่าประทับ
แล้วรำยมนต์ขลังกำบังตา
ผูกจิตให้สนิทเส้นห้อย
แผ่นขนมาลีหมอกออกกระนอง
จึงส่งพรายให้ถอนหนุ่ยแพรกส่ง
กลายเป็นคนพลันมัทนชา
จึงกำขบขบยงอยู่นกอน
ตอกเรียกเมื่อไรให้ประจวบ
ส่งแล้วกระทบลิ้นหมอกมา
พาพนปลานตามาวางวาง
ดาบหอกออกยื่นยกขึ้นลิ้น
นาดเปล่าไม่ไปเป็นไฟดับ

ที่จะไปตายบ้านอย่าสงสัย
ส่งพาพนมาให้น้องรบเอง ๑
จะแต่งตัวพิมพ์ไปให้เหมาะเหมง
เกรงแต่จะจนมาชาไม่เคย
ท่วงที่ขุนช้างคล่องนระนองเอ๋ย
เสียแพงถูกเจ้าจะเข้าครัน
แก้วพจะลำบากไปโยนนั้น
ตามสำคัญเคยรบนรงคมา
จับจับพาพนข้างมอชวา
ใครมามีให้เห็นเจ้าจันทอง
ทั้งอาวุธศัตรมีให้ต้อง
กุมารทองภคพรายก็ตามมา
ปลงอารมณ์โอมอ่านพระคาถา
สาตราวางทวนกัถวนคน
เร็นซ่อนอยู่ในไพรสถนท
จึงออกไปไล่พลอายขุนช้าง
โหลงพรายล้อมหนามาแข่งช้าง
ขุนช้างรองเอาชาวเราไว้
ให้สัพพะเสสาหน้าเพลิงดับ
ขุนแผนขับม้ามาหน้าขุนช้าง

ดวาดด้วยพระเวทวิเศษมนต์

ดาบถือหลดมือตะลึงวาง

ถูกมนต์จงงทงนายไพร่

ขุนช้างตกประหม่าเห็นมาจน

พลบันพลหอกออกสะพรัง

กรูกันเข้าห้อมล้อมอาชา

สั้หมอกหม่นผกชกขบ

อายละวาวมาพนก่าลึง

ขุนแผนดวาดฟาดด้วยดาบ

ขุนช้างรองเอาอย่าออกมา

กลัวมันทำไม้ไ้อหัวเดียว

พินเล่นเป็นหยวกให้ขาดกลาง

ศรพระยาว่าเออเบื้อบั้งไป

ช้างอยู่ไกลไกลไม่ว่าดี

ขุนช้างเห็นจริงนังไม่เถียง

เสียแยกเป็นบกกาหนากะดาน

ไ้ช่องกองละวาวเข้าล้อมแทง

ประดังกันกระชนชิดติดมา

ไ้พวกกุมารพรายซ้ายขวา

ขุนช้างรองเอาอย่าละลด

ผู้คนตบวงทงบันนาง

ขุนช้างแข่งง่าตงท่าทวน

ต่างเกรงฤทธิ์ไกรใจบันบัว

ยิงสว่นลำทบขับพลมา

เสียงดังครนครนสนั่นป่า

หน้าไม้ไ้กลั่นสนั่นดัง

หลีกหลบเตะถูกลูกคางบั้ง

เกกเงงเข้าไปไ้จับมา

ล้มราบหัวขาดลงดาตป่า

เด่นแรงเด่นกาบนหลังช้าง

กูแล้วประเดี้ยวจะเด่นหยาง

ศรพระยาไ้ช้างกูแทงที่

มันมีไ้เอาล้มลงจมค

คะยิกคะยเข้าไปไม่ต้องการ

สั่งแต่เสียงทำเก่งเร่งทหาร

เอาปืนยิงกรานให้ตกม้า

ยิงแยงตงสนั่นสนั่นป่า

ดูโยชาขุนช้างดังพลมด

ดาบฟาดฉาดฉากมดหมด

ถอยช้างกระถดออกยกนไ้ไกล

ชุนแผนครั้นเห็นพวกสะว่า
 จึงเรียกหุ่นพลันทันใด
 พวกหุ่นให้ศึกสะอึกจับ
 สะว่าตายกายมอญลงนอนซบ
 แทงหุ่นหยุนหยุนไม่ยักเข้า
 พวกชุนข้างแตกพ่ายกระจายยับ
 ชุนแผนขับขลิหมอกไล่
 ชุนข้างร้องไปทำไมวา
 หนามเหนียวเกี่ยวสปีคับยวบ
 ศรพระยาโตดปักวงซุกไป
 ชุนข้างตกข้างลงตามลง
 เกยวเนอปกไปเลือดไหลทราวม
 เถาวลยพันชาลงตนแต่ัว
 อายย่าโมทั้งกุ่มไม่อยู่เลย
 สันกำลังนั่งลงในดงหนาม
 ครองหนไทน์จะเป็นคน
 รักเมียจะมาเสียถึงชีวิต
 ผ่าผอนสีกนิตไม่ติดกาย
 ๑ ผ่ายพวกชุนข้างทหลบหนี
 ราชยามาพบศรพระยา

เกล่อนกลุ้มกันมาเป็นหมู่ใหญ่
 ให้ไล่พลชุนข้างกลางทรบ
 รบรบชุลมุนฝุ่นตลบ
 บางตลบลูกแทงเข้าแย่งรบ
 หุ่นกลับฟันเอาตังฉาดฉับ
 ชุนข้างกลับข้างชนออกมา
 จะไล่ข้างไปไหนไอศาติศา
 ไส้ข้างเข้าป่าสวบสวบไป
 หักกรวบตกข้างข้างไถล
 ราชยาอยู่ไม่ได้ก็โดดตาม
 หลงกงวงตรงเข้าดงหนาม
 อารามกลุ้มดไปไม่หยุดเลย
 กูตติบ่วงเข้าแลวปลดทเหวย
 ออกเอ๋ยหมดท่าเข้าตาจน
 เลือดฝาดสาตทราวมดั่งฝอยฝน
 ถ้ามั่นทนคงบั่นไม่พ้นตาย
 คืดคืดชนมาน่าใจหาย
 มาตายเปล่าเปล่าไม่เข้ายา
 ครั้นเห็นพวกไพร่ไม่ตามหา
 ต่างเรียกบ่าวข้าเทยวหานาย

แยกย้ายกันหาในป่าช้า

ชานานอ่อนใจจึงได้นาย

พวกบ่าวกอดนายร้องไห้รัก

จะฆ่าถึงบึงค่างสักสองตัว

เลื้อยหมวกหนามหวายเอาไปหมด เลือดหยดหยาดย่อยดังฝอยฝน

ผ้าผ่อนล่อนโล่งไม่ติดตน

ล้างคนเอาผ้ามาให้นาย

บ้างขับเลือดให้ด้วยผ้าห่ม

บ้างล้างโคลนคมบึงหนามหวาย

กระเหรียงลาวบ่าวไพร่มามากมาย หายารักษานายทกลางไพร ฯ

๑ ครานันจึ่งโถมเจ้าขุนแผน

คล้ายแค้นกองทัพไม่ขับไล่

หัวงวันทองน้องยารับคลาไคล

สั่งไว้ให้พราयคอยสอดมอง

ครันไกรล้อมพระไตรลงจากมา

ทำเป็นบ่วยชาเดินจตุจ้อง

หวังจะดูหน้าใจเจ้าวันทอง

นวลน้องจะว่าประการใด

ฝ่ายเจ้าวันทองมองคอยผิว

ซ่อนตัวอยู่ในร่มพระไตรใหญ่

เห็นผิวกลับมาก็ดำใจ

ออกไปรั้งนิ้วด้วยความรัก

ขุนแผนแขนพาดบนบ้าน้อง

กระซิบบอกวันทองพบ้วยหนัก

ถูกปืนข้างละลอกให้ยอกนัก

เจ้าอย่าเดินให้ชยักชย่อนใจ

วันทองตกใจให้เศร้าสร้อย

ค่อยค่อยพยุงเดินมิใคร่ไหว

ขุนแผนทำลมทนต์ไพร

ประหนึ่งจะบรรลัยด้วยภัยพาล

บอกว่าปืนถูกพทนต์ชา

บีมจะตกมาน่าสังสาร

พวกขุนช้างมากมายเหลือประมาณ มันตามผลาญพเจียนจะบรรลัย

ชุนช้างแทงพเจ้าตาก
 ททวนมันคล้องว่องไว
 แลวจับมอวนทองกตทองไว
 จุกักกตไวให้จืด
 วันทองครนรว่ามารยา
 เชิงกระหนี่เจ้าตเป็นพันใจ
 ชุนแผนจึงตอบเจ้าวันทอง
 ภารกกันเหมือนกระนนทบานถน
 เจ้ารักพเหมือนทพรกนอง
 เสบยงติดมาแต่บ้านกาญจนบุรี
 แต่พอไปไต่แลเห็นหน้าน้อง
 นกแต่จะอิงแอบแนบชิด
 ให้อ้อมอกอ้อมใจไปในน้อง
 วันทองร้องชะงักปราช
 ๑ ครานันชุนแผนแสนสนิท
 เหลียวชะเงาแลดูพระสุริยน
 เรอรรอรอรอนลงอ่อนแสง
 จงชวนเจ้าวันทองน้องพอา
 วันทองคอนขัดสะบัดหน้า
 ถกบนขปดปวดเหลือใจ

แทบไล่จะทะลักทลายไหล
 เจ้าช่วยคดเลือดให้พลุกท
 นีเลือดฤาอะไรไหลปรปร
 อายเส้นเด่นทรบนแลกตไว
 เบอนหนาคอนควกแลวผลักใส่
 เหนอยมาพอจะไต่อะไรกิน
 น้องเอ๋ยชาวตยังไม้สน
 จะคะนองถึงกันไปโยม
 ก็ละลมแลบทองเหมือนเช่นพ
 เมอคนนพไปก็ลมกิด
 ทแลบทองนนักหายไปเป็นปลิด
 ด้วยจิตรกไครมีไต่วาย
 พมาตมนวนทองก็เหมือนหมาย
 แยกกายเจ้าไม่นอยเจ้ารอยกล
 รุ่งฤทชฎาแจ้งทุกแห่งหน
 จรดลงนลัับบรรพตา
 เด่นแดงแผ่ไม้ไพรพฤกษา
 ไปชำระกายาให้เย็นใจ
 ตอบว่าถันบวชชาเดินไม้ไต่
 สักประเดี้ยวลีจะไปลงเล่นน้ำ

ขุนแผนว่าอย่าช้านะน้องรัก
 รุแล้วเจ้าเจบกองระกำ
 รับประทานไทรได้นุกเนิน
 พะอุม่นองล่องทุท
 ฉนั้นเกลียดจริงจริงละคะหม่อม
 หม่อมเคยอุมฉนั้นเมื่อวันไร
 ขุนแผนชวนชมกระแฉ่สินธุ์
 ดอกปทุมตมตงอรชร
 ภูมรินบินเคล้าเขาคลอเคียง
 พระพายชายพัดระบัดโบย
 หอมดลอบอบไปในคงคา
 นางกรดเลื้บเก็บบัวทองดอกใบ
 ขุนแผนถอนสาขบัวเอามาหัก
 วันทองเก็บกลีบบัวทรวงลอย
 น้ำใสปลาวายแลเห็นตัว
 บางกแอบแฝงฝังบางกนคม
 ต่างหัวเราะระริกกันซิกซ
 ขุนแผนชวนให้ไล่พนัน
 หม่อมอย่าหนีไปให้ไกลนะ
 ขุนแผนว่าไม่ทันไรไล่ตะโพง

จะสั่งนักหนาวไปด้วยใกล้คำ
 ด้วยเจ้าทำสงครามมาเต็มที
 จะต้องพียงเดินฤาไร
 มาลีมาพะอุมไป
 ฉนั้นไม่ใช่คนค่อมเดินไม่ได้
 ว่าแล้วลุดไปด้วยใจอน
 มุจลินท์ลมน่านากระฉ่อน
 บ้างเบิกบานเกสรขจรไปรย
 อาบละอองช่องเสียดอยู่หึ่งโหย
 ทกลีบโรยหล่นลงชลาลัย
 ดังสุชาติพรสอันสดใส
 มาเจียนตัดกลัดให้เป็นเรือน้อย
 สวมตวน้องรักต่างสายสร้อย
 เอามาตะบอยเบ้าเล่นเป็นพองลม
 หลีกกลัดก้านบัวดูงามสม
 ชมพลาทางลงเล่นน้ำกัน
 ยวนยปริตเปรมเกษมสันต์
 วันทองร้องว่าฉนั้นจะอยู่โยง
 ฉนั้นตามไปไม่ปะกั้วตะโฆง
 อยู่โกงดอกเช่นนี้พี่ไม่เอา

ใครไม่กลัวอสรพิษไม่บิดตา
ให้ปลาชีวิตทมิฬไม่มีเบา
วันทองว่าเล่นละเช่นนี้
เล่นแข่งอย่างนั้นฉันไม่เคย
ฉันจะหนีไปบ้างให้หม่อมไฉ่
ว่าพลางนางข้าเลื่องเยอกรายมา
ขุนแผนแลไปไม่เห็นน้อง
ขุนแผนว่าร้ายเรงเขาเคียงตัว
ขุนแผนเกล็ดเรียกหาดาชม้อย
จนจมนกตกแก้มหวีร้องอ
ขุนแผนควารดกระหวัดปลา
วันทองแทะมือพลางแล้วทางรอง
ขุนแผนปรตเปรมเกษมจิต
จะสืหลังให้เจ้าเราผลัดกัน
เขานั่งเรียงเคียงไหล่ใกล้ขุนแผน
ขุนแผนแขนสอดไปพันใด
จะสืแขนเป็นไรจึงไม่ทำ
พึดคิดว่าผดติดสะกิดเกา
วันทองร้องว่าอุแม่เอ๋ย
นี้ป้อมปั้นดอกกะมันไม่สับเพลง

ไล่ข้าขอให้พบปลาปักเป้า
มันดัดเอาเลือดเนื้ออย่าเหลือเลย
น้ำกลัวสนิทเจ้าแม่เอ๋ย
อย่าเลยหม่อมกลับมาบิดตา
ถ้าโยงไต่แล้วจะเขี่ยให้หนักหนา
โผผว่าว่ายไปเผ่งใบบัว
วันทองมองเขม่นเร้นซ่อนนัย
นางแอบเผ่งผดทบทวก่อ
วันทองน้อยๆไปซ่อนที่ไหนหนอ
โอ้ยอ่อนนี้แก้มเจ้าวันทอง
มือขยำกำเตาเขาทั้งสอง
จับน้องสองข้างไซ้แตกกัน
นั่งแนบแอบชิดแล้วชมขวัญ
วันทองหันหน้าคอนดวยงอนใจ
นางเหยียดแขนแขนออกมาให้
เคลื่นไคล้ทรวงนางแต่บางเบา
มาขยำอะไรที่นั่นเล่า
พ่อกอบเป้าอ้อมป้อมเจ้าเป็นเอง
อย่าค่อนไปนักเลยไม่เหมาะเหมง
ไม่เป็นเองเหมือนทบนก้าแพ่งวง

ดังดอกอุบลมณฑาทิพย์
นดอกฟ้าเข้าไปอยู่ในวง

๑ ครานันขุนแผนแสนคะนอง
แก้เกอเพื่อว่าอย่าพิไร
ว่าพลางชวนนางชนผลัดมา
เข้าไ้ร่วมใบพระไทรทอง

๑ ครานันขุนช้างอยู่กลางน้ำ
เป็นเพลาลอยคำลงรำไร

ทำสมทมชุ่มช่อนนอนกลางเดือน
บ้างถูกองรองตะโกนเที่ยวหากัน

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
นอนหลับกับวันทองที่ร่วมไทร

เย็นดำนาคางแนบนางนอน
แสงส่อตลอดใบพระไทรพราย

เคียงคุดตงตบงกช

เหมือนเพชรระยับประดับทนมनों

ดกส่งดั่งดวงสิ่งไม่ส่งเสียง

ดั่งส่งคุดตดตบงกช

พอสำสางพลางชวนเจ้าวันทอง
ครายอายขุนช้างจัญไร

ครันลอยลึบจึงเที่ยวหลงตะลึงคลึง
จึงหวังชมดอกหญ้าด้วยจำใจ ๗

ฟังวันทองค่อนแคะเข้าแสบได้
หญิงใดก็ไม่รักเหมือนนวลน้อง

เดินเรียงเคียงบ่ามาทางสอง

ส่มปองสุขเกษมเปรมใจ ๗

ปวดแสบหนักหนานอนร้องไห้
บ้างหาไม้สไฟในไพรวัน

ที่เจ็บป่วยกล่นเกลอนักครางล่น
จนดกดันไก่อ้นอยู่กลางไพร ๗

เรื่องฤทธเชยวชาญทหารใหญ่
ตนชนพอได้สำยามปลาย

เอามอชอนคางชวนชมเดือนหงาย
เดือนบ้ายต้องเตาเจ้าวันทอง

นาคางหยดหยดเย็นกระเซ็นตอง

ค่อยประคองลูบไล้อยู่ไปมา

ฟังจำเรียงจกจันสนับ

ฟังพังกยงพาวงเวงใจ

จะแนบน้องอยู่นานนั้ไม่ได้
จะกลับไปใส่โทษพิไรทุก

ให้ยกกองทัพมาจับเรา
ถอยความลามใหญ่เป็นไฟพุน
จำเราจะลาพระไทรไป
ว่าแล้วเท่านั้นมิท่นชา
รับมาคนหามาดีหมอก
ผูกมาแล้วพาวันทองน้อง
๑ กุมารทองนำหน้าพาจร
พระพายพัดเกสรขจรไกล
ดินดอกออกช่อบุปผชาติ
จึงชชวนวันทองน้องพอ
พระจันทร์จรแจ่มกระจ่างแจ้ง
นางแย้มแย้มยิ้มอยู่ริมไพร
ช่อนชูชช่ออรชร
ช่อนกลืนส่งกลืนประทนเกม
เล็บมือนางกางกลีบกะทิดรด
บานเย็นบานสะพรั่งผ่องสรบว
มะลิวันพันระกำขนแกมจาก
จำปีเคียงไคกระยาผกากรอง
อบเชยเมยกลั่นกลวสุกรม
สาวหยุดกุกหลาบอาบอวลด

เคื่องพระทัยปั่นเกล้าเจ้าไอศรีย
เห็นจะยกทัพหนนหนักออกมา
อยู่เสียให้ไกลทีในป่า
ชวนวันทองน้องลาพระไทรทอง
พบตรอกตรวยธารละหานหนอง
ทั้งสองขามมาในไพร ๆ
ข้ามดอนเขาเงินเนินไศล
หอมตลบอบไปในพนา
ดาดาชหว่างเวงจังหวัดผา
เจ้าตุพพรรณบุปผาน่ายวนใจ
ส่องแสงช่อชลุไสว
เหมือนทไรฉายพิมเจายมแย้ม
เหมือนเราช่อนเป็นชู้คนแฉลม
เหมือนกลืนแกมโฉมขงเมือสั่งคว
เหมือนมอเจ้าปรนนิบตพดพว
เหมือนเย็นเข้าเฝ้ายวอยู่กบน้อง
ได้สามวันกรรมพรากไปจากห้อง
ฟไคกเศร่าเผาดรองกว่าสองปี
วันนไคเชยชมสมสสุขพ
ขอหยดชมจับกเกิดสาวน้อย

นางวันทองร้องว่าช่างน่าชัง
 ช่างยกช้อยยอดเยี่ยมจนเลิศลอย
 ชมนอกไม่ชนเหมือนชมเจ้า
 ดวงเดือนเลื่อนลงลบดวงราเม
 แสงทองส่องพุ่มพยับเหลือง
 ฝูงสัตว์จับบาทกตคนตา
 ค้างลิ้งวงไล่เตลิดหนี
 กระต่ายตามคู่เล่นแผ่นกระนอง
 ๑ ครันถึงเชิงเขาเข้าเขตไร่
 ทนเขาเหล่าบ้านละวาวง
 พวงละว้าพากันปลุกมันเผือก
 ทยอดเขาชวนเหล่าไร่พุกแพ่ง
 พวงละว้าป่าเดินเดินตามกัน
 ทาขมนเหลืองจอยลอยผืนเนื้อ
 บางนงหยอกแยมยมนกนรมฉา
 ขุนแผนชักม้ามาทันท
 ๑ ครันจนถึงท่านยายละว้า
 เห็นคนชมามาถนนลาน
 ขุนแผนวันทองทั้งสองรา
 เรามาหาว่านยาแลราก็ไม่

กำลังฟังเพลินพลอดอยู่พล่อยพล่อย
 เชิญชมตงอกสักหน่อยจะฟังความ
 สบายหายเปลี่ยวเปล่าเมื่อยามสาม
 ดาวตกตาตามเมอรุ่งฟ้า
 สूरียาย่างเยื้องพระเวหา
 สุกณาลารังระงมร้อง
 นางชะนีโหยหวนครวญก้อง
 ขุนแผนชักม้าของมาในดง ๑
 เป็นรอยถางกว้างไกลไพรระหง
 พาวนทองน้องตรงเข้าไร่แดง
 รวเรือกหลายชนกนหลายแห่ง
 มะเขือพริกกลายแห่งมะแว้งเครือ
 ส้าวส้าวทงนั้นชวนไล่เสือ
 เป็นชาติเชื้อชาวป่าพนาลี
 เห็นคนชมามากวงหน
 หยุดย่นอยู่ทรมนอกชาน ๑
 คนชราแก่เฒ่าอยู่เฝ้าบ้าน
 น้เจ้านายมาบ้านดู่ท่าไม้
 ลงจากมาพลาทางปราศรัย
 เข่าว่ามีอยู่ในภูเขานี้

ลูกผู้ชายของยายไปไหนหมด
เราจะขออาศัยในบ้านนี้
วันทองให้บิดมุกขอมอ
ยายเฒ่าได้ปลื้มใจ
ทำทอขายเอียงเมียงขมาย
แต่งทับให้พลันมีทันชา

๑ ขุนแผนสัพเพยกหยอกสาวสาว คราวหลังเถิดจะหามาให้ใหม่
สายสร้อยห้อยหง่าไฉ
เจ้าวันทองน้องมอยอยู่ในหน้า
แลวยนแขนให้ยายคลาญมือ
ขุนแผนจึงสั่งกรมารทอง
รับบอกให้รู้แต่อยู่ไกล

๑ จะกล่าวถึงโฉมเจ้าขุนช้าง
ครั้นรุ่งเช้าหาบ่าวได้หลายคน
ขุนช้างเจ็บจิตให้คิดแค้น
จะไปทูลพระองค์ทรงศักดิ์ดา
คิดพลางทางสังครพระยา
เร่งรัดจัดคนให้พร้อมกัน
ครพระยาได้ฟังขุนช้างว่า
ผู้คนหาบห้ามตามกันไป

เห็นรดผกแต่ผู้หญิงเมือตะก
อยู่สักห้าราตรจะลาไป
เป็นทนต์บถอกะเหรียญไร
แกเรียกไปสาวสาวก็กลับมา
ครั้นได้บดหายอายหัวร่อว่า
เผือกมันเอามาด้วยดีใจ ฯ

แหวนพิรอดสอดใส่ทั้งสองมือ
จะเป็นลูกเขยละว่าฤาหม่อมฤา
แกออ้ออกทักทายมากมายไป
คอยดุกองทัพมาอย่าช้าได้
พรายไหวลาลูกมาบัดดล ฯ

ครวญครางร้องไห้อยู่ไพร่สนท
เลื้อหมวกตกหล่นก็ได้มา
อายขุนแผนมันทำกุนหันหนา
คิดหากองทัพมาจับมัน
ผูกช้างเร็วหวาชมขม้น
ให้ทันเวลาจะคลาไคล
รับผูกช้างมาไม่ช้าได้
ทเจ็บไซพวกพ้องประคองกัน

ขุนช้างขุนช้างนอนครางมา
ให้เร่งช้างวางไล่ไปเร็วพลัน

ขุนช้างเป็นไขมาในกบ
น้ำตาไหลหลังลงดังตา

ปานฉะนี้แกวดาน่าสังสาร
บาทานองข้าจะพุดอง

อายขุนแผนมันแค้นเจ้าหนักหนา
ทงศัพเจ้าไว้ในไพรวัน

เลือดเนื้อเจ้าจะนองอยู่ในตง
กระดูกนองกองกลาดอนาถใจ

๑ ศรพระยาปลอบว่าอย่าร้องไห้ จะเป็นห่วงบ่วงโยทำไมหนัก
วันทองหนีไปเพราะไม่รัก

ทำถึงเพียงนี้มันน้อยใจ

แทบล้มแทบตายหนามหนวดยพัน
ถ้าแม้นว่ามิรักหักใจทง
ชั่วไทในบ้านออกพล่านพลุก

๑ ขุนช้างว่ากูไม่อยากรัก

เพราะมันยอกยักลักแหวนทอง

กูจึงตามไปด้วยใจแค้น

พันเสียทงชายหญิงชิงเอาทรัพย์

เจ็บระบมหนักหนาแข่งชาล้น
ดุดันรบริดตดทางมา

ดูบลำแผลยับตลอดหนา
โอว่ากรรมทำมาเจ้าวนทอง

จะเดินดงพงผ่านทงห้วยหนอง

แหวนทองจะต้องแลกกับเผือกมัน

ฤมั้นฆ่าดวงใจให้อาสัญ

แหวนทองทงนั้นมันเอาไป

ใครจะปลงซากศพให้สูญได้

ว่าพลางสะอื้นให้อีกซัก ๗

มิหน้าชาชักให้ชู้พัน

ช่างมีหนาร้องให้ทำไมนั้น

เพราะวันทองฤมิใช่จึงได้ทุกข

นอนนึ่งอยู่กับเรือนก็เป็นสุข

ฤอะไรไม่สนุกเหมือนวันทอง ๗

แค้นนี้กรองให้เสียตายของ

ดัดมานมลาญกองไว้อย่อยยับ

พบอายขุนแผนจะโจนจับ

รับแต่แม่วันทองโอ้ยลืมิไป

๑ ศัรพระยาหวัรื่ององออยู่
เป็นมั่งพลึงปากไม่จงใจ
ข้ามป่าละเมาะเกาะแก่ง
ลงนาชนผิงไม่รงรา

๑ ชนช้างถึงเรือนยังมัวหมอง
กาวชนเคหานยนดาลาย

ตรงเข้าในหอนทวยมองด
ทนอนหมอนทงกลึงกลาดเรือน

วันทองไม่อยู่เพียงครู่เดียว
สิ้นบุญวันทองของจะไวย

นวยหอกมาทนไวเห่นอหัว
ขอให้เขาง่ายง่ายตายดิด

แล้วทงหอกวิ่งออกไปครัวไฟ
โยนหม้อข้าวทงวงโกรงโกรง

กลับหมุนเขาไปข้างในหอน
แล้วผูกเอวห้อยโหนโยนตัวมา

๑ ศัรพระยาไต้ยีนก็ตกใจ
คิดว่าคอกหักฉลักประตุ

เออเขาผูกคอตายสิ้นทงบ้าน
มือนยันดินยันดินโก้งโค้ง

เออจริงทื่อว่ากุहारักไม่
ว่าแล้วไล่ช้างตามทางมา
ลัดเลาะออกทุ่งมุงป่า
พอลถึงเคหาตะวันตกาย ๗

ไม่เห็นวันทองก็ใจหาย

ก็จะผูกคอตายเสียในเรือน

ม่านชาดกลาดอยู่ยังกล่นเกลื่อน
เชื่อนขันไต่พานออกพล่านไป

ก็ห้ามใครจะเหลียวจะแลไม่
ทบด้อยไห้แตกไปเสียบัดนี้

ก็จะแกลิ่งแทงตัวไห้เป็นผี
ชาวของทงนี้จะใส่โลง

นวยสากแพ่นไห้ปลาร้าโม่
ตายโหงตามเมียเสียเถิดรา

เอาเชือกผูกคล้องกับเชนฝา
รื่องจาเกิดวยมาช่วยกู ๗

แลไปเห่นเชือกทผูกอยู่

แลดูเห่นผูกบนเอวโยง

นี้จะผูกเอวคลานไห้ตายโหง

ปล่อยไห้เต็นโหยงโหยงอย่าแก่เลย ๗

- ๑ จะกล่าวถึงท่านยายศรีประจัน วันนั้นรูขาวเจ้าลูกเขย
 ว่าเสียทัพกลับมาไม่เสบย
 ถึงบ้านก็เข้าในเรือนใหญ่
 ถามศรีพระยาไปจะใคร่รู้
 ศรีพระยาว่าแม่ไม่เคยเห็น
 ขุนช้างร้องเบือเซอมนโย
 ยกมือชนไหวแม่ยายพลาง
 อายขุนแผนทำแค้นเหลือปัญญา
 ลกเครื่องเงินทองของสำคัญ
 ตามมันทนพบที่ตนไทร
 มันกุมโจรไพรไว้หลายร้อย
 ลูกแทงโจรตายลงกายกอง
 ด้วยช้างเป็นบามนตะบันแทง
 ลูกไล่หวิดหวิดพอซัด
 หนามเหนียวเกี่ยวพลัดสะบัดหัน
 มาขุนแผนเล่นหนเข้าป่าไป
 ศรีพระยายกข้อปดต่อไป
 หนามไหนไม่คิดไล่ติดตาม
 เพราะโจรป่ามันก้นหาทันไม่
 หอกหักลงเพราะข้าศึกหากอง
- เด็กเอ๋ยอไทไปกับกู
 เห็นขุนช้างแกว่งไกวโตงเตงอยู่
 เอ็งช่วยคุณนั้นขุนช้างมันทำไม
 พ่อขุนช้างหล่อนเล่นกาฟักไข่
 แกบนเอนได้ลูกออกมา
 ครองนสัดอย่างแล้วแม่ชา
 มันลักพาเจ้าวันทองน้องเขาไพร
 หงเงินตราผาพรรณเป็นไหนไหน
 เข้าอาศัยสองคนกับวันทอง
 ชุ่มคอยรายป่าคอยทำจอง
 จะควาเอาเจ้าวันทองไม่ทันที
 มามนเรศวรแรงดลบันดาล
 ช้างขแปร์แปร์นเล่นเข้าไพร
 ลูกถกหนามครามครันจนเลือดไหล
 ลูกจึงมิไต่วันทองมา
 ลูกก็ไต่ไต่ยิ่งสัดหน้า
 ถ้าแมนทนก็จะควาแต่วันทอง
 แต่มนแทงลูกได้สีกพันสอง
 ขุนช้างร้องว่าสุดแล้วคราวนี้

แต่พอตพอรายเห็นตายมัน
มันแต่ลวนย่นยงคงชาตร
ศัรประจนบยุปากกไม่อย่ากเชอ
หลายแกวมนเจนจบรบพุงเคย
๑ ขุนช้างว่าลูกไม่วายแค่น
ลูกจะไปเฝ้าพระองค์มูทรงชัย
พามาลูกเกิดแม่ไม่เชอ
แม่นแม่ไปไต่เห็นในสงคราม
ว่าพลางทางสังศัรพระยา
กูจะไปอยู่ชยาเวลาจวน
ลูกไปอาบนานแล้วผลัดผ้า
หน้าเหมือนสับยัไปเล็ดไหลดอง
ไต่ตงแต่นเมื่อไรเลย
นี่เป็นหัวของตนกัจนใจ
ถึงจะเสียสืบชงกไม่ว่า
อกเอ๋ยใครเลยจะเหมือนเรา
ลูกหนีจากกระจกนงยกทอง
ห่มถ่านพนเหลดองย่างเยองไป
ข้ามป่าละเมาะเกาะแก่ง
วนหนังกถงอยู่ชยา

นพวกเราชนมนจหน
เกาทสืบทอยาแทงเลย
การปดเลวเองเหลออพ้อเอ๋ย
แนะเฮยเองจะคิดประการใด ๆ
จะตามฆ่าอายขุนแผนให้จงได้
ทลขอทัพใหญ่ไปติดตาม
การกลาลูกนเหลอไม่เช็ดขาม
จะชมว่าลูกงามเมื่อรำทวน
ผูกช้างเร็วหว่าเป็นการต่วน
ในใจหวนคิดคณิ่งถึงวันทอง
ตรงเข้ามาดวยเอากะจกสอง
ออกเอ๋ยผมกจะชนใหม่
ถ้าแลกเปเลียนใครไต่จะแลกเอา
จะกัหน้าทนหัวให้แก่เขา
นี่แลเจ้าวันทองจงสองใจ
ราคาสืบสองขอใหม่ใหม่
ชนคอช้างไล่เหย้าเหย้ามา
ลัดเลดงดรามหนามหนา
ปลงช้างช้างป่าชาวดหน้าพระเมรุ

แล้วเดินตรงลงมาหาเรือจ้าง
ข้ามถึงพาราเวลาเพล

เด็กเด็กแลเห็นเดินแข่งแซ่

หัวแดงดละแรงทกลางนา

อแม่ค้าองมอขายชครอก

ขุนช้างทำเหม็นเดินหัวโคลง

๑ เพื่อนขุนนางเห็นเข้าเขาลอบบอก ท่านเจ้ากรมมดกจะไปไหน
เนอตัวหัวหูเป็นไรไป

ชนอกถกไปไม่ติดอยู่

ห่มส่านนุ่งยกปกสันชด

๑ ขุนช้างบอกไปร้องไห้

อายแผนมันทำเหลือตำรา

ลกทงแหวนทองของล้ำคัญ

ตามกันไปทนทนไท

แต่ลวนถอทวนหอกออกสระพรัง

กูใส่ช้างไถ่รูกบูกกระจาย

จะจับอายขุนแผนมันเล่นหน

กูดามไปไม่พบพอพลบลง

จะทูลชอกองทัพไปจับตัว

เงินทองของอนกทำเนา

ใครเห็นขุนช้างว่าหลวงเถน

โจงกระเบนงกเงินเดินคุ่มมา

แม่แม่อะไรมาโน้นชา

มันจะกินดับข้าตาตุกโพลง

มาหลอกลูกกูโยไ้อ้ายโหง

คุ่มโด่งเข้ามาศาลาใน ฯ

ดูรอยไม้เป็นแนวเหมือนแมวพัด

ถาไปเที่ยวเกี่ยวชคางคกกัด

ชดสนสิ่งไรจึงได้มา ฯ

อายพ่อเอ๋ยสนทตรงนหว่า

มันลักพานทองของกูไป

เงินตราผ้าพรรณเป็นไหนไหน

อายแผนคบโจรไพรไว้มากมาย

ไถ่ตั้งเหลนหลาวเป็นมากหลาย

ฆ่าตายหลายร้อยผอยผอยลง

หลบลเข้าในไพรระหง

จึงกลับมาเฝ้าองค์เจ้านายเรา

ทนทวยทอพอเจ้า

ถ้าได้ตัวก็จะเอาแต่वनทอง ฯ

ตอนที่ ๒๐ ขุนช้างฟ้องว่าขุนแผนเป็นขบถ

๑ จะกล่าวถึงพระองค์มูทรงภพ
เนาในปรางค์มาศปราสาททอง
ตะวันบ่ายชายแสงพระสุริยา
พรายแพรวแกว้ทองรองเรือง
เสด็จออกพระที่นั่งบัลลังก์อาสน์
ดำรงสถามเนอความราษฏร
ผันพระพักตร์เลียบแลแปรไป
อายขุนช้างฤาใครไปไหนมา
หน้าผากถลอกเป็นรกรอย
โล้นเกลี้ยงเพียงหูดอปรย

๑ ขุนช้างประหม่าอยู่เป็นครู่
พระจึงมีสัณหาทประภาษไป
ขุนช้างดวงตาสอประกาย
รับสั่งโยมจงนั่งพราง
ขอเดชะตัวเกล้ากระหม่อมนาน
บิดาบอกว่าขุนศรีวิชัย
พชายคนหน่งขอพันศรี
ถดินนศรีพระยาราทยา

เลิศลบรรณไม่มีสอง
ทรงครองตริราชการเมือง
ผ่านฟ้าสรวงสร้งทรงเครื่อง
นางในแน่นเอนองประนมกร
หม่อมมาตย์หมอบเฝ้าแลสลอน
เป็นตายตตรอนตามอาญา
นั้นใครหมอบอยู่ข้างท้ายขวา
อกใจไหลบ่าเป็นรอยต
ฉมฉ่อยย่อยยับเป็นลี้ลับ
ใครตม่งมาฤาว่าไร ๆ
รับสั่งคางอยู่ไม่หลุด
ใครทำไมมิ่งอายขุนช้าง
พระหม่นศรีตอกเขาตาฉาง
ขุนช้างดวงตาสอพลันทูลไป
ขอว่าขุนช้างลานบานรวใหญ่
เทพทองนั้นไซ้เป็นมารดา
เขาเกิดมาก่อนเป็นลูกบ้า
แล้วจึงถึงข้าพระบาทไซ้

กระหม่อมณมเมยขอแก่นแกว
บ้วยเป็นริดสีดวงตากลงไป

๑ พระองค์ทรงขัดพระทัยนัก
ขุนช้างตกใจได้สติมา

เอาหน้าเป็นหลังหลังเป็นหน้า
โจรไพรใหญ่่น้อยก็มากมาย

ขุนแผนลุกยายทองประศรี
กบวันทองสองคนทนไทร

เขียนด้วยหนามหวายทงนายไพร่
จะผูกคอให้ตายวายชีวา

ผู้คนตายยับนับร้อย

มนขมาหมอกออกไล่ชก

๑ รับสั่งว่ากฟงไม่เข้าใจ

จมนครทามอายขุนช้างดู

พระหม่นศรีรับสั่งแล้วจงถาม

ขุนช้างค่อยทูลเอาใจ

เดิมทซาพจากบวันทอง

ผู้ร้ายสะกดโกนหัวเลือดไหลทรา

ม่านงามงามสามชั้นหันลงกอง

รอยสายสิญจน์วงเรือนไวรอบราย

ลูกท่านตาหม่นแฉวบ้านรวใหญ่
แต่ตายนั้นกไดหลายปีมา ฯ

ใครชักล้ามะโนครว้มงเล่าหา
กราบทูลยังประหม่าอยู่ขุนวาย

เจ้าวันทองขมาเข้าป่าหา

อาวุธตกกระจายออกเกลื่อนไป

เงินทองของตเป็นไหนไหน

ช้างมaddockใจไล่เข้ามา

สายสิญจน์วงไวรอบเคหา

ศรีพระยาโตดช้างวางเขารก

ชาวของเล็กน้อยกพลัดตก

ยกศาลชนไวใกล้ประตู ฯ

เป็นอย่างโรปลายต้นสับสนอยู่

เป่าห้ให้มันว่าอย่าตกใจ

แรกเริ่มเดิมความเป็นไฉน

ปดแนมเกมไล่ส่อดเนอความ

หลบอยู่ในห้องเมื่อยามสาม

เอามินหม่อเขียนปามจนตัวลาย

ชาวของเงินตราที่สูญหาย

บตรพลมากมายศาลเพียงตา

วันทองภรรยาที่หายไป
ไปพบขุนแผนกับอาชา
ขุนแผนกุมโจรไว้หลายร้อย
พันพวกไพร่ตายกระจายไป
เขียนด้วยหนามหวายลายจนคอ
ว่าฆ่าเสียกลับไปไม่สุด
มาตรแมนพระองค์เสด็จไป
ชิงเอากรุงไกรใต้เป็นจ้าว
มันปลุกคำหนักน้ำพลับพลาแรม
ตงทองบังคนชอบกลการ
๑ ครานนส่มเด็จพระพนวษา
เหม่เหม่อายขุนแผนท่าแค้นเคือง
เท็จจริงอย่างไรมิได้เห็น
เกิดรบพุ่งกันทกลางทาง
อายขุนแผนพาเมียไปจากข้าง
อายขุนแผนกลาตมความรู
ต่อจะวงกระเจิงเขาเชิงหวาย
ฟังความข้างเดียวเห็นเลี้ยวลับ
เอ็งจงออกไปเป็นแม่ทัพ
เกณฑ์คนหาฟันเลื่อยสกัดไป

ข้าพเจ้าบ่าวไพร่ออกตามหา
พาวันทองภรรยาอยู่ร่วมไพร่
ซุ่มคอยกระโจมโจมไล่
จับได้ข้าพเจ้าเอาตัวด
แล้วพดจาทำต่อไปอ้อม
ถาปหล่อยไปกรุงศรีจะยัดยาว
จะชนช้างชิงชัยใหญ่ภาดา
ว่ากล่าวหยาบชาสามานย์
ค่ายบ้อมล้อมแหลมเป็นหน้าด่าน
นานไปก็จะเกิดกลเมือง
ทรงตรกตราเนอความไปตามเรื่อง
แต่ยกเยองอยู่กระไรโอขุนช้าง
จะเป็นเหมือนมนวาก็ผิดอย่าง
จริงบ้างเท็จบ้างกคิดดู
อายขุนช้างตามไปมันต่อสู
อายขุนช้างเหมือนบ่จ้งย้อยยับ
ใส่ร้ายเอาความนั้นเขียนขับ
จ้งตรัสกับจมนศรีจมนไวย
กำกับรพลน้อยใหญ่
จ้งจัดให้พร้อมถวนกระบวณทั

ขุนเพชรนั้นให้เป็นบิกขวา
ไปดูให้รู้ทลกลบ

ดำหนกพลบปลาทอาศัย

ฟังคำพูดจากาละเมด

บอกมันว่ากูให้เข้ามา

เกยวของหมองกนด้วยอันใด

ถ้าแมนมนดอดงขงไป

ตัดหัวเสียบไว้ในพงพ

๑ ครานันพระไวยพระหมื่นศรี

คลานออกมาพลันด้วยทนต์ใด

จัดแจงเลกฉาหาเสียบยง

บัตร์หมายให้ประแดงแย่งยุค

ทหารพลเรือนเกลื่อนกล่น

มาข้างวางวงจ่ายขงแพร

เสียบยงเรียงวางกลางสนาม

โหรหาฤกษ์ยกพลไกร

ให้ไปช่องสุ่มชุมนุมคน

ตัวนายไปบ้านก่อนเกิดเรา

๑ ขุนเพชรอินทรากลับมาเรือน

ขุนรามก็กลับมาฉบับพลัน

ขุนรามอินทราบักซ้ายสรรพ

จับคำอายขุนช้างเอาจริงเท็จ

พิเคราะห์หัดไปให้เห็นเสร็จ

จะขามเซ็ดลงบ้างฤาอย่างไร

ถ้อยคำจะว่าชำระให้

อย่าได้กลัวตัวมาไม่ฆ่าต

จับได้จงฆ่าให้เป็นผล

เร่งเร็วบัดนรบยกไป ฯ

รับสั่งอญชลบงคมให้

สั่งเวรหมายไปให้พันพุม

นุดคร่าดาเถียงกันอดลุด

นุดลูกเมยมาอยู่อดแอ

ผู้คนเร็วเร่งอยู่แข่งแซ่

แลตหอกดาบออกดาดไป

หมวกเสื้อเหลือหลามทงน้อยใหญ่

ได้ฤกษ์พรุ่งนี้สี่โมงเช้า

ทวดไชยชุมพลเป็นเหล่าเหล่า

พรุ่งนี้เช้าเจ้าขุนช้างมาให้ทัน ฯ

เสียบยงเรียงเกลื่อนเมยจัดสรร

บ่าวไพร่ทงนกกเรียกมา

ผู้คนรายเรียงเลียบวัง
ครนคาลงพลันมีทันทา

๑ ฝ่ายเมียขุนเพชรอินทรา
ผ้าอกขวางหัวใจไปต่งตอน
ปลุกผัวบอกผัวด้วยทวนหวาด
เล่าความแต่ต้นจนปลายไป

๑ ครานันขุนเพชรอินทรา
ครนก็จะแก้ว่าผัวร้าย
จึงเอาความดีมากลบเกลื่อน
เจ้าอย่าสลดรัตนหัวใจ

๑ ฝ่ายว่าเมียขุนรามอินทรา
ตกใจผวาคว่าสาม

พ่อจะไปทัพจับขุนแผน
วิปริตเห็นนิมิตเป็นอันตราย

๑ ครานันขุนรามอินทรา
ประคองโคมโลมเล่าเอาใจ
ด้วยตัวพนักจะไปเสียไกลห้อง
ผัวไปก็จะได้ขุนแผนมา

๑ ครนรังส่ว่างกระจ่างฟ้า
อาบน้าผลัดผ้าแล้วคลาไคล

มาช่างผูกแหล่งไวแน่นหนา
ตัวกับภรรยาเข้าเรือนนอน ๗

ว่าถูกพันตัวขาดเป็นสองท่อน
ตนนอนตัวสิ้นประหวัดใจ

น้องผัวประหลาดหาเคยไม่
น้องนพรัตน์ใจอยู่มากมาย ๗

ได้ฟังเมียว่าก็ใจหาย
จะทุกข์ไ้ก็มากมายวุ่นวายไป
หลับไหลใจเพื่อนหาแน่ไม่
แล้วชวนเมียนอนไปในราตรี ๗

ผัวว่าพันหูกเป็นสามช
พ่อเอ๋ยเมียนชางผัวร้าย
เมียนทุกขแทนมิ่งขวัญหาย
นางฟายนาตาเขารำไร ๗

ได้ฟังเมียว่าไม่นั่งได้
เมื่ออย่าได้หวาดทวนพรวนวิญญาณ์
จิตเจ้าจงหมองประหวัดหา
ว่าแล้วกพากันนอนไป ๗

ขุนเพชรอินทราไม่ซาได้
ได้ตาบคุ้มอกถอมมา

เมื่อยกมือไหว้แลไปด
 ตกใจวิ่งไปแล้วไศกา
 เดินมาเมื่อตระกไม่มีหัว
 สัมกับความฉันทพรั่นใจ

๑ ครานันชนเพชรอินทรา
 วิปริตผดนักททกเดือน

เป็นนางขวางอกตกตะลึง
 ไปทัพหลายครามาแต่ไร
 ออกเอ๋ยไหนเลยจะได้กลับ
 ครันมิไปกลัวภัยพระภูมิ

๑ ฝ่ายว่าขุนรามอินทรา
 เอาเครื่องลาดตัวพวพนักไป
 เมียเดินมาตามด้วยความรัก
 บันไดไหวยวบหักส่วบมา
 อัสจรรยหัวนไหวข้างในจิต
 จะตายจากพราภเจ้าผู้เพอนกิน
 พลไพร่หน้าหลังสะพรังพร้อม
 พบขุนช้างก่พากันคลาไคล
 เยียดยัดอดไปในถนน
 ถึงวัดจตุรพักตรพิมาน

ไม่เห็นหัวผัวอยู่แต่เพียงบ่า
 พ่อฟังเมียว่าอย่าเพื่อไป
 ตัวเมียนเห็นเป็นข้อใหญ่
 เขากอดคอดันผัวไว้ทกลางเรือน ฯ

ได้ฟังเมียว่าก่นาผอน
 เบอนหน้าตเมียยังเสียใจ
 ยืนขงตัวส่นอย่หวนไหว
 ก้มไคเคยเป็นเหมือนเช่นนี้

คงจะยบลงในป่าพนาศรี
 ชับเมียจากที่แจ้งใจไป ฯ

แต่งตัวนุ่งผ้าหาชาไม่
 ฉวยไคตามคุ่มอกถอมมา

หนักใจแต่ลงจากเคหา
 หาชนสะบันลงจมดิน

ครนชวิตจะสถุสน
 ผินหน้าตเมียยังเสียใจ

แวดลอมตามมาหาชาไม่
 บ่าวไพร่ตามหลังสะพรังมา

ผู้คนเอิกเกริกอยู่หนักหนา
 ทานแม่ทัพสองราก็พร้อมกัน

จัดหมวดตรวจถ้วนกระบวนหน้า ดาบปืนยื่นร่าเป็นเหล่าหลั่น
พลหอกพลง้าวเกาทัณฑ์ ระวังชนคอยฤกษ์จะยกทัพ ๗
๑ ครนได้ฤกษ์ดไ้ตมอง โห่กองปืนลั่นสนั่นคัพท
หอกดาบปลาบแปลบแวบวับ ชรบมาข้างส้างมา
พระหม่นครุฑข้างกลางพล พระหม่นไวยไล่คนไปข้างหน้า
ขุนเพชรขุนรามตามยাত্রา ล้วนขางงาสักคืบ
ขุนช้างขช้างอายุกางเต่า นึ่งเจ้ามาในกบหัวหงุบบับ
ศัรพระยาชคอชอกระชัย ราชยานงขับขางท้ายมา
ผู้คนแลดูเขาหัวเราะ ว่าขางนนลานเหมาะกันหนักหนา
ทไม่เห็นก็เรียกกันเพรียกมา ขุนช้างหลบหน้าไม่เยี่ยมแล
ข้ามขนอนดอนฟากข้างปากคู ผู้คนมาต้อยู่แข็งแซ่
ขางมาเยียดยดอดแอ หมายมุงท่งแนเอาตาลาน
บ้างก็ชิงปลาแหงแย่งปลาสด พบอะไรเอาหมดมาทุกบ้าน
รบเร่งรพลอลหม่าน เย็นลงมีนानถึงสามโก่
หยุดยงตงหม่อเสร็จจสรพ กินแฉวนอนหลับเชาตงโห่
รบรตตดมาเอาท่าโพธิ์ แพ้มไฉล่หาบคอนย่อนย่อนมา ๗
๑ ครนถึงขงททำตนไท่ร ขุนช้างพรนใจให้ประหม่า
บอกพระหม่นครุฑพลนมีทหน้า ตรงนทชาไล่พันมัน
ฝ้างตายกลาดออกดาดดิน ล้วนพวกมันสนั่นตเดียวนน
รอยวงตะเกียกตะกายหนามหวายพัน พระหม่นครุฑร้องนคาก
คากไป

เออกระนั้นลืกลัดเชิงหวาย

ฝีมือเอ็งพันนั้นอย่างไร

ขุนแผนอยู่ไหนก็ไม่เห็น

ขุนช้างฟังความถามบ่าวมา

จึงพร้อมยอมกันให้ยกตาม

ถึงจะเซสามพันเข้ากันใด

พอพลพร้อมกันในทันที

ตรงนั้นเห็นที่จะชอบกล

ขุนช้างได้ฟังพระนายว่า

ร้องเรียกศัรพระยาพากันไป

แลเห็นลั้หมอกออกอกกันหญ้า

ขุนแผนกอดกลมชมชู้

ขุนช้างเห็นเจียนหกตกตันทไม่

กลับยืนบ่งหน้าตาเป็นมัน

๑ ฝ่ายว่าพวกพราयนายขุนแผน เห็นคนก็เล่นมายุ่มยาม

หลอกหลอนโดดดินแลบลนพลาม ชู้คำรามเกรยวกราดตวาดต้อง

ขุนช้างตกใจไพล่เผลลมา

หล่นลงถึงดินตบตบดัง

บอกว่าซาไปพบอายขุนแผน

เกมเมยซาเจ้าแดงดังเบ็งจ

แหลกลทลายระย้าไม่เอาสำได้

ฤาอายบ่าวถางให้ได้ตัวมา

จะคิดเป็นอย่างไรให้เร่งว่า

บ่าวเห็นรอยม้ามต่อไป

แลหลลามดงลั่นสนั่นไหว

จึงให้รกรารอท่าพล

พระหมื่นศัรรองเฮียอายอกชน

แต่งคนสอดแนมดูเป็นไร

ลงจากช้างมาไม่ช้าได้

ชนบนต้นไม้สอดดมองดู

วันทองน้องยานอนหลับอยู่

จูบจูบนมจูพฬวัน

ศัรพระยาควาไต่พอหัวหัน

ตัวลั่นเต็นหรบชบคำราม ๑

หลุดมือศัรพระยาพลัดตกฝั่ง

ลูกขุนวงตะบงมาทันท

กอดวันทองน้องแน่นอยู่กับท

พระหมื่นศัรโปรดด้วยช่วยกรุณา ๑

๑ ครานนจมนไวยจมนศรี
 เองนลุดนพนบญญา
 เมยมงดาแมนเป็นแผ่นดิน
 ม้นเหมือนดวรงรงไม่ถึงไต้แดง
 ว่าพลางทางสิ่งพวกกองทัพ
 วงอ้อมล้อมไวแต่ไกลตา
 บันดานตรวจตราอย่าให้หนีได้
 ฝ่ายพรายบอกนายด้วยทนต์

๑ ครานนจมนโถมเจาวนทอง
 กอดผิวตัวสิ้นพรนวิญญาณ
 ครนไหนเลยจะเป็นตัว
 กองทัพเขามาดาดาชไป
 พ่อจะรบกับเขาได้แล้วฤา
 ไม่ทันทั่วกองทัพจะยับลง
 พ่อกับพาสมาลีหมอก
 ยังตวนองกมาหน่วงให้ห้วงโย

๑ ฟังผู้ว่ากล่าวม่นเลยเจ้า
 ม้นเหมือนยงรันทบนว
 ถึงคนเดยวพดจสิงหราช
 แถวพเจ้าอย่ามชงความกลัว

ได้ฟังคตขุนช้างว่า
 พอไปเห็นเมียมาว่าแก้มแดง
 จนสุดสิ้นบนกไม่แห่ง
 บานนก็จะแห่วงลักล่องวา
 สู้จับอาวุธให้พร้อมหน้า
 อย่าเพื่อบุกรุกเขาคลุกคล
 แลวลนของปืนไฟชนองมี
 บดินเขาอ้อมล้อมวงมา ฯ

เห็นพลเนองนองมาหนักหนา
 น้ำตาหลงตาไค้กาลย
 ทนหัวพ่อจะคิดเป็นไฉน
 เขาแวดล้อมไวทงทงดง
 ม่นคนคนละมือก็เบ้นผง
 ถึงอยู่คงคนเดยวกเบ่ลยวใจ
 จะหลบหลหนีออกกระไรได้
 นจะทำนใดพ่อคิตต ฯ

อกสืบเท่าเขามากจะสู้
 จะมาสู้เปลวไฟไม่รูตัว
 ม้นเหมือนชาตเนอหมุมาสู้ผว
 หวมนจะเหลกเป็นขลุ

พละพาเจ้าไปให้พ้นก่อน

ว่าแล้วเท่านั้นทนท

รับนางชนนงบนหลังม้า

แกลงชักม้าผ่านหน้าบรรดาพล

ภูตพรายรายล้อมมาพร้อมหน้า

สี่หมอกเดินออกด้านขุนราม

พลปืนพลหอกออกเกลื่อนกลาด

ครนออกมานอกทลอมชิด

โน่นแน่นะฉวนางอยู่ข้างกบ

ศรพระยาชคธราชขอช

อันตวพกบนองแต่สองคน

เพราะรักเจ้าจะต้องเข้าประจัญบาน เป็นตายก็จะด้านดตามบุญ

ถ้าแม่นคนอนไกลทไหนดเล่า

ว่าพลางจบน้องต้องละมุน

๑ ครนมาถึงต้นไทรใบชิต

รับเจ้าวन्हองลงมาจากม้า

พละออกไปดอ้ายขุนช้าง

ถ้าแม่นด็กจะมีชีวิตไป

สิ้นทพแล้วจะกลับมารับเจ้า

ว่าแล้วอ่านมนต์ส่นขยาย

จะเรนซ่อนเจ้าไว้ในไพรศร

อญชลอ่านเวทวิเศษมนต์

ขับสี่หมอกออกจากไพรสณฑ์

สองคนชม่าส่งางาม

อ่านคาถาเป่าไปให้คนขาม

เป่าจ้งจ้งให้ครามขยาดฤทธ

ย่นนงพิงพาดเป็นอกนิษฐ

ขุนแผนสะกดให้นางด

อวดรูปงามเกลี้ยงจนเพียงห

ช่างกรกันมาตามทงสามล้าน

ไหนจะทนฤทธาเขากล้าหาญ

จะส่งไปให้เขาไม่ว่าน

เย้ยขุนช้างเล่นแล้วหลีกมา

ร่วมสนิทแสงส่องไม่ต้องหน้า

แก้วดาจอยุ่ที่ร่มไทร

ท่าทางมันจะทำเป็นโดน

ถ้าแม่นได้รบเราจะเอาตาย

ครุเดียวม่นกเข้าในป่าหาย

ร้ายพระเวทผูกจิตวันทองพลัน

จึงเอาทรายปราชโยรยโรยล้อม
ถอนหญ้ามามัดเป็นหุ่นปล้น
แล้วเสกบริกรรมล่ำทับ
เอาน้ำมันดีประหุนลงทันใด
มีอาวุขรบนมือถือประจำ
ต่างเคารพนบนอบยอบตน
คอยอยู่ตอกเรียกให้รับ
ว่าแล้วก็ขับพาชี

๑ ฝ่ายพวกโยธาทั้งหน้าหลัง
เป็นครุใหญ่จึงได้สติมา
พระหมื่นศรีว่าเราเมื่อตะก
อายขุนแผนขึ้นมาผ่านหน้าไป
ขุนรามว่าข้าพเจ้ามิได้แก่ง
โน่นแน่ะขึ้นมาส่งางาม

๑ ขุนช้างว่าลกนแคนนกก
จบเมยซาพเจ้าเป็นเท่าไร
เสียงปืนครนครนสนนดง
ขุนช้างหนุนไพร่ไล่ช้างงา
ขุนแผนควาตออำนาจครุฑ
กองทัพเรรวนบ้วนป่นไป

เป็นกำแพงเพชรบ้อมเขื่อนขันธ์
ถ้วนพันวางเรียงเคียงกันไป
เกิดเป็นไฟวับดับดังจะไหม้
ไฟดับหุ่นหายกลายเป็นคน
แต่งตัวกำยำอย่างพหล
ขุนแผนส่งหุ่นพลไปทันที
จึงดลใบพลให้ปั่นป
เร็ววีรเริงออกนอกพนา ฯ

ต้องจ้งจ้งดงเสียบเสมอหน้า
ได้ตามพุดจากันทันใด
ช่างหามีใครจะกระดิกไม่
ออกได้ข้างด้านท่านขุนราม
มันให้แข่งทั้งตัวใช้กลัวขาม
เราไล่ตามจับพันให้บรรลย์ ฯ

มันชักมามาเย้ยเล่นโกธโกธ
ว่าแล้วขับไพร่สะพรังมา

ทวนขงพร้อมกันประชันหน้า
ไล่มาวุ่นวงเขาขงชัย

คนหยุดแข่งเปล่าไม่เข้าใกล้
มิได้เป็นระเบียบกระบวณทัพบ

กองหลวงล่องไปเป็นกองหน้า
 ที่ไปก่อนตอนไพร่ออกไปรับ
 ต้มล่าอเผ่างเผ่างแซงจมนไวย
 หลบเขาสัปคับให้ลับคน

๑ ครานนหมนศรกับหมนไวย
 เฮียขุนช้างอย่าทำแต่ลำพอง
 ว่าพลางเอาช้างออกยกหน้า
 ร้องบอกว่ารับสิ่งบังคับ

๑ ครานนขุนแผนแสนสนิท
 ชักมารำเริงเชิงสงคราม
 ไพร่พลพร้อมหน้าสวนอาวุธ
 ฤๅเกิดบังจามิตรข้างทิศใด

ขุนเพชรขุนรามก็ออกมา
 นินชางใครแอบข้างอยู่ข้างน
 ต้องเพ่งเบนครุจรรจก
 อ้ายคนนแลมนต้มล่าอโครม

๑ ขุนช้างขัดใจดังไฟเผา
 เหยื่อไหลโซมลานกบาลขับ
 จ่องหองร้องล่อพ่อเล่นได้
 ว่าพลางลั่นฆ้องร้องอึง

บึกซ้ายบึกขวาก็กลายกลับ
 ขุนช้างจับไล่ช้างมากกลางพล
 จับฆ่าเสียให้ได้ร้องสับสน

ไล่ช้างก็จะชนชิงวันทอง ๑

จับช้างชนไปแล้วดำกอง

เราทั้งสองเป็นใหญ่มาในทัพ

โบกมือเรียกมาชนแผนกลับ

ให้เรายกทัพมาติดตาม ๑

เชือกฤทธราวไม่มีขาม

ถามว่านทานออกมาทำไม

เครื่องยุทธุสารพันจะไปไหน

จงบอกไพร่แจ่งแห่งคด

โยธาแน่นไปในไพร่ศรี

ดูแสงแดงริบหรี่เหมือนตามโคม

ทำไมหลบชนพักตร์ทำอำโฉม

ฤๅใครจับอ้ายโลมมานำทัพ ๑

ตบเขากัดฟันมันตบ

เออพ่อแลจะจับเอาตัวมึง

ทะนงใจมีหน้ามาทำขง

อ้ายพ่อเจ้าเขาให้ถึงจับเอาตัว ๑

พระหมื่นศรีหมื่นไวยซัดใจดำ
เพื่อนมากอุ่นใจจึงไม่กลัว

พูดพรวดล้าถลากเลอะ
ว่าพลางทางตอบขุนแผนพลัน

บัดนี้พระองค์ผู้ทรงเดช
ให้เรายกพลสลักไกร

ด้วยตัวล็กเมียขุนช้างมา
คบพวกโจรป่ามาพะพิง

ให้ปลุกคำหนักป่าพลับพลาแรม
ทงบคนตงวางอย่างเจ้านาย

ฆ่าป่าวชนช้างเสียรอยเค็ช
ถอดควมวเมว่ามฤทษ

จับขุนช้างเขย่นด้วยหนามหวาย
แล้วทาทายถึงพระองค์ให้ทรงเคือง

บัดนี้พระองค์ผู้ทรงเดช
ขอททาทจรตมตาทาทาง

ให้มาสืบคุดทอยก่อน
ถ้าไม่ต้องฟ้องหากทำเนา

เกี่ยวของหมองกันด้วยสัตว์
ซึ่งฆ่าคนขุนช้างเสียกลางไพร

จะพูดจาตมแต่ยั่ว

ราวกับตัวกลาหาญชาญณรงค์

เพราะมึงเซอะม่นจขอดตลอดขวัญ
ซึ่งถามนั้นจะเล่าให้เข้าใจ

ปกเกล้าโลภทงน้อยใหญ่

ออกมาได้ส่วนทราบซึ่งเท็จจริง

เข้าป่าพนกรุงทำส่งสิ่ง

เยอหยงยกตัวเป็นเจ้านาย

ค้ายบ้อมล่อมแหลมเป็นมากหลาย

ยกยายทำเทียมเจ้าชีวิต

ก่อเหตุตงตวไม่กลัวผิด

ทำทราบกับคดขบถเมือง

อบอายทั่วกรุงฟุ้งเฟื่อง

ยกเยอจะให้ออกมาชนช้าง

ทราบเหตุทรงนกอางขนาง

ยงกลางแคลงพระทัยจึงไซ้เรา

ถ้าเห็นแทแน่อนให้จับเจ้า

ให้รับเจ้ากับตัววันทองไป

จะปรึกษาคตตสันให้

ก็โปรดให้ไม่เอาซึ่งโทษทัณฑ์

คำขุนช้างทูลกับเราด

เจ้าอย่ากลัวภัยไปดวยกัน

๑ ขุนแผนตอบคำพระหมื่นศรี

จะว่าไปใยเล่าไม่เขายา

ขอภัยเกิดเหนือเกลือกกันหมด

เกิดความใหญ่หลวงเพราะช่วงชิง

ขุนช้างยกมาถึงป่าใหญ่

ว่ากันดัดมืออนตาม

จนอยู่ไม่สู้ท่าตาย

ซบมาฆ่าพลจนสุดแรง

เดชะบุญหลงจงพลงพลาด

แตกหนีไปในไพรวัน

ซึ่งนายขุนช้างสืข้างปอก

กลับไปทูลเอาว่าเราดี

ดัดนั้นพดตามจริงทุกสิ่งไป

ซึ่งว่ามรับสั่งมาบังคบบ

จนตัวดวยกลัวพระอาญา

เชิญพระนายยกทัพกลับไป

ตัวดัดนั้นจะไปต่อภายหลัง

จงเมตตากับดัดนั้นช่วยกันทาง

ไม่เห็นสิ่งไรอยู่เป็นแม่นมั่น

วันทองอยู่ไหนไปเอามา ฯ

ความหลังยังมอยหนักหนา

นเมียซาญาเมียขุนช้างจริง

ใครคดกเห็นอยู่ทุกสิ่ง

หญิงเดียวเท่านั้นจมความ

สิ่งไพร่พรังพร้อมให้ล้อมหลาม

ไล่ช้างงุ่มง่ามเข้าไล่แทง

ชาติชายฤจะวิ่งทงแห่ล่ง

แทงซาหอกหักสีกเจดคัน

พวกขุนช้างซบลาดกหวาดหวน

ซาเจ้าได้ไล่ฟันเมื่อไร

หวดลอกก็เพราะความอารามหน

ถอยทถอยพนักนทงทพ

สิ่งไรก็มีได้จะกลอกกลับ

ให้ตัวซาพเจ้ากับวันทองไป

เพราะว่าหามีใครจะช่วยไม่

เพ็ดทูลแก้ไขให้ตามทาง

ยังพอคลายกรวดลงเสียบ้าง

เพ็ดทูลตามทางทจริงมา ฯ

๑ ครานันพระหม่นไวยหม่นศรี
จากเป็นคนคมวิชา

จะทรงพระโกรธว่ามาปะ
ความเก๋าของเจ้าจะจมไป
มาไปเสียดวยกันก็เป็นไร

ถ้าแม่นเจ้าหาพยานทำรานทาง

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
เพื่อนมากหากซู่ให้กักลว

เขาทบึงคบดบโทโส

จึงเบี่ยงบ่ายตอบความตามเรื่องราว

ที่ไปคงไปเป็นโรมี

เมื่อพระนายมิได้กรุณา

จะใส่ช้างเขาแทงแย่งเอาตัว

คนเดียวเหมือนหนึ่งแมลงวัน

ก็สำหรับแต่จะยบลงกับท

ข้าพเจ้าเท่านั้นกจใจ

๑ พระหม่นศรีหม่นไวยครันไต้พัง โกรธส่งรพลสั้นทงหลาย

เหวยกองทัพจับเป็นอย่าให้ตาย ไพร่นายเป็นหอกออกประดา

ให้ยิงปืนดับลำทับให้

หอกดาบขวานแวนแปลบปลาดดา ขุนแผนแสนกลากอ่านมนต์

ไต้พังวาทขุนแผนว่า

เจ้าพุดจาเห็นผิดจืดไป

ยังเลยละลกลับหาจับไม่

พระทัยจะเห็นด้วยขุนช้าง

จะแก้ไขมลทินให้สั้นอย่าง

จะใส่ช้างแทงมำควาเอาตัว ๑

นั่งคิดขบพันสั้นหว

ถ้าแม่นชวกจะยบครงทพลาว

จะเกิดความใหญ่โตไปถึงจำว

ตฉนกล่าวนนด้วยกลวพระอาญา

ใช้ว่าจะหลบหลั่นหน้า

พุดจามีแต่จะฆ่าพัน

ถึงกลวจะให้ไปอย่างโรนั้น

จะโผนบินตันเข้ากองไฟ

จะเมตดาปรานีหามิไม่

ถ้าจะชนจับไปไม่นิ่งตาย ๑

๑ โกรธส่งรพลสั้นทงหลาย

ไพร่นายเป็นหอกออกประดา

ขุนช้างโผลตฆ้องรองเอาหว

๑ ขุนแผนแสนกลากอ่านมนต์

เล็กช้าดวดอำนาจครุฑ
ชักสัหมอกไว้มิประจัญ

คนหยุดยืนแจ้งแสงยงชน
กู่ทำก่อนจะเป็นคนทวยศ ฯ

๑ ฝ่ายขุนเพชรขุนรามบึกชายขวา เห็นผู้คนขึ้นผาเงยไปหมด
เหม่ออายแผนอาจจิตคิดคด
ไล่ช้างพลเหล็กเป็นบึกกา
โอหังดังไม่รู้แกล

เป็นขบถจะเอาแผ่นดินแล้ว
ชื่อนว่าเหว่ยอายพลายแก้ว
เชอแถมของมึงแต่เพียงนั้น

ล่าหัดชดขึ้นพระโองการ
เชื่อว่าดวดมฤทธรณ

เอิบเออมจะผ่านไศศวรรย์
ถึงจะได้ขอบขัณฑเสมา

ใครเลยเหยยเขาจะให้มึง
กูรู้จักพ่อแม่แต่ไรมา
แม่มึงอ้อมาทองประศรี

เขารูถึงว่าไม่สมวาสนา
พ่อแม่ชื่อว่าอายขุนไกร
ขึ้นนไปล้อมกระบือใหญ่

พระทรงภพฆ่าฟันให้บรรลย
รีบสิ้นทั้งโคตรญาติกา

ตัดหัวเสียบไว้ทกลางดอน
ตัวมึงแม่พาไปเร้นซ่อน

ซ่อนชอกออกจากพระนคร
มึงอยู่กับอ้อมาเขาชนไก่
ไปรบเชิงทองมาว่าดวด
ได้คืนนี้ทนจะถึงปี

ซ่อนไปอยู่บ้านกาญจน์บุรี
บวชทวดส้มใหญ่ไอ้ชหัน
ไต่เบนนทขุนแผนแวนไว

ทำซูแม่รักลักเข้าไพร

หลบหนีมาคิดขบถได้
คบมึงไม่ได้ไว้เป็นมิตร

เจ้านายรักใคร่ไม่รักตอบ

ทำชอบกลับระยำมาทำผิด

อย่าหมายเลยว่าจะปลดรอดชีวิต ไส้ช้างวางชิดกระชนมา ฯ

๑ ขุนแผนเค้นใจดังไฟวับ
อายปากบอนซ่อนหวนเข้ามา
ถึงมังกไม่ย่นอยู่คำพา
พลัดตกหลังช้างวางโค้งโค้ง
ว่าพลางทางร้ายพระคาถา
ออกจากดงรังสระพร
ขุนแผนขับมาเข้าดาโถม
พวกรุ่นวงกลมดงลมพา
ฤทธมนต์บนฟ้าเวหาพยับ
แผ่นดินดังจะคว่ำคะมำไป
อาสาหกเหล่าเขาดานต่อ
ดงพินหินบนหกกกกระเด็น
ดาบหอกดอกป้ายประกายวาบ
ปืนจังก่าง่านกยกยิงยัน
ปืนตบกลบซาเขาดาดง
จนสิ้นสุดอาวุธแลเส้าตรา
ขุนช้างไล่ช้างวางเข้าไพร
ช้างตรงเข้าในดงหมามุ่ย

จับพาพนแกว่งแสงสง่า
นินทาผลเปล้าเปล้าเมื่อเข้าโลง
วันนั้นจะฆ่าให้ตายโหง
เมยเป็นม่ายโลงโศกเป็นเมยก
เรียกหุ่นหลนมาเป็นหมู่หลน
โห่ร้องกองกูเป็นโกลา
โจมท่าหินพันทพหน้า
แซงสองข้างมามาทันใด
มืดกลุ่มคลุ่มคลิบสะท้อนไหว
เพราะพระมนต์ดลให้บันดาลเป็น
หอบหัดชนคอส์เต็มเชย
ไม่เข้าหุ่นหลนแผ่นเข้าฟาดฟัน
หอกดาบหักร่นจนลงถน
โผงถูกลูกนักระดอนมา
ไม่หวาดไหวไล่้องเขามาหา
พวกอาสาเย็นแยกแตกกระจุย
ตกใจผัวนอนกล่อนลุย
ศรพระยาร้องอูยเกาเกรกไป

ช้างวงเขาไพร่ไม่ไหลลด
 ขุนช้างพลัดผลุงหลังกุงไป
 ขุนช้างวางชนบนคอไม้
 ขุนแผนพันคนร่นกรกร
 ขุนรามแทงกรอกด้วยหอกใหญ่
 ขุนแผนถาโถมเข้าโรมรัน
 โดดจากหล่งมาฟาดบ่าฉับ
 ขุนรามสิ้นใจเลือดไหลริน
 ขุนเพชรอินทราเข้ามาช่วย
 แทงอกขุนแผนแสนสะท้าน
 ขุนแผนโดนชนข้างข้างคอพัน
 ดาบลวนเลือดฝาดเหมือนอนชาดเช็ด
 พวกรุ่นให้อีกสะอีกไล่
 พระหมื่นศรีไล่ช้างวางไปรับ
 ขุนช้างเห็นช้างพระหมื่นศรี
 พ้อช้างเนียดเข้าไปใกล้คอไม้
 พระหมื่นศรีแลมาเห็นขุนช้าง
 เอาด้ามขอป้ายเข้าชายโครง
 พระหมื่นไวยตกใจว่าขุนแผน
 หัวแตกเลือดย่อยย่อย ไตงเตง

หมวกพลัดหัวพลามดังตามได้
 ช้างตนวงใหญ่ชโหลพร
 ผ่าผ่นล่อนไปดังอายหู
 ถึงขุนรามตรงจุเข้าประจัญ
 ถูกไหลไม่ถนัดสะบัดหัน
 พันขุนรามคกช้างลงกลางดิน
 ลมพบพันชาคะมำदन
 สิ้นคนหนึ่งแล้วอายตวการ
 ชกหอกกรอกกรวยเข้าตอด้าน
 อยู่ยงคงปานกับเหล็กเพชร
 ณะนาดขาดสะบับตงมอเตด
 กลับชนมาระเหิงมากกลางทัพ
 พันกองทัพยับไปเป็นดับดับ
 สับคืบโยนยวบส่วบส่วบไป
 ร้องว่าช่วยลูกทอพ่อข้าให้
 เกาะชนท่ายได้ไปตะโพง
 มัดหน้าตาฟางว่าเสือโคร่ง
 ขุนช้างรองตายโหงอฉนเอง
 พลอยเอาด้ามหอกแพ้นเข้าดำเบ็ง
 ปืนช้างเหยิงเหยิงแทบตกตาย

พระไวยใส่ช้างมาพรวดพรวด ทางขตั้งกรวดเข้าเชิงหวาย
 พรวกไพร่พลแห่ลวกแตกกระจาย วงชมมงายไปพรพร
 บ้างรักตัวกลัวตายตะกายวง ขึ้นมาปาทางกลองเกลอนอยู่
 เอาหัวมุดเข้าไปในโพรงโก่งโค้งคู ใส่กูออกถนนดัดถนนลาน
 บ้างขอขเพื่อนกันม่นกดับดำ อายชชาสันทอปรียจัน
 บ้างล้มคนแต่แวแต่วดังแมวคลาน ว่าอายลานชครอกมันหลอกเรา
 บ้างกกองรองวายนาลายฟอด กไปไม่รอดแล้วอพอเจ้า
 สิ้นเรียวสิ้นแรงตะแคงเซา ครนเห็นเขาจะทงกวงไว
 บ้างมัวหนรโตนกันตามาง ร้องครางหัวฟกยกมือไหว
 ลำคัญว่าขุนแผนแหงนบอกไป อพอเอ่ยอย่าทำไมซ้ำขอตัว
 พระหมื่นศรีใส่ช้างวางเซาพง บุกชฎลัดตงไม่เห็นหัว
 ไดยินเสียงเกรกรากกระดากกลัว พอโพล่พล่มกขมัวถึงสามโก
 ช้างมาลาเลื่อยคนเห่นอยจุก คมอมคมุกหิวอ่อนนอนตาไหล
 พระหมื่นศรีเห็นขุนช้างขางตนโพธิ์ ร้องพุทโธถามว่ามาอย่างไร
 ขุนช้างว่าลวกชนท่ายช้าง ตลกถกถ้างจำไม่ได้
 ตนกกว่าเสื่อรองเพรื่อไป อายขุนแผนมันไล่เอาพอแรง
 โปรดเมตตารรยายังตกยาก ต้องตรำตราทอดตัวหัวระแหง
 ขาวสิ้นจะกินแต่รากแง แสงเดือนจะสว่างต่างไฟโพลง
 พระหมื่นศรีชดใจเข้าไล่ถอง ยงกระนองถึงแม่อายตายโหง
 เตะขุนช้างหกล้มลงโก่งโค้ง โอยชโครงลูกหักสะบักจม

พระไวยดำว่ายขุนช้างถ้อย
นายไพร่บ่นบ่นด่าระงม

๑ ครานนจโนมเจ้าขุนแผน
ชักส้อมอกกลับมาไม่ช้า

เปลืองเครื่องเยี่ยงย่องลงท้องขาว

หอมกลิ่นรวยรินชื่นใจ

ล้างดาบที่ปราบณรงครบ

ผลัดผ้ามาหาเจ้าวันทอง

เห็นฤาไม่เล่าเจ้าวันทอง

ขุนเพชรอินทราพิฆาตตาย

แม่นัดแล้วพไมหาหน

มันก่อเหตุเภทพาลพลาตาม

เวนแต่สองพระนายกับขุนช้าง

กระโตกวิ่งทงของเสียมากครัน

ขุนช้างผวนางมันแทงพิ

ครันพะจะพนให้บรรลัษ

พิสูดออมถนอมจิต

แม่นไม่คิดถึงวันทองน้องยา

เชิญเจ้าออกไปในทรบ

ช่วยเก็บกอบหอบห่อไว้เอาบุญ

อย่าล่าออยเพราะมั่งจ้งเหลกกลม
บ้างชุดเผือกม่นตมกินตามมี ฯ

คล้ายแคนกองทพทกลบหนี

ลงชำระวารสาราญใจ

บัวบานกานชดใส่

ลบไล่ชดสัตุลละออง

จับจับสอดผกสะพักตอง

แนบน้องเหนอยมาก้อยพาคลาย

ผวน้องนำทัพมามากหลาย

สองนายด้วยกันกับขุนราม

นถอยคำม่นนนหยาบหยาม

จ้งเกิดความไพร่ตายเสียหลายพัน

พิไม่ได้ไล่ล้างให้อาสัญ

พาพวกไพร่นัรยะไป

หลายที่แทบไล่ทะลักไหล

เกรงใจเจ้าวันทองจะโกรธา

เพราะคิดรอบคอบเป็นหนักหนา

นำที่จะยับลงเป็นจุน

คงจะพบเสื่อผ้าท่านดาขุน

กอดนอนน่าจะอุ่นสบายใจ ฯ

๑ ออกเอ๋ยเมื่อไรเลยจะวายแค้น เหลือแค้นก่อนขอพิไรให้
 ขาทำวลงบ่นถึงเขาเมื่อไร
 ๒ เฒ่ามาหาหกว่น
 ยังจะก่อนแคะไค้ไม่ล้มเลย
 ๓ ฤาเห็นว่าน้องนมรักเจ้า
 เว้นแต่ไม่กลืนไว้อย่างเดียว
 ๔ อดอยากหามากพลูไม่มเคียว
 ๕ รบพุ่งกันมากชานาน
 ๑ เจ้าพุ่มพวงดวงตาของพ่อเอ๋ย
 เรากันทนทุกข์ยากมานานแล้ว
 ผลไม้ในดงยังตกอยู่
 จะปรารมภ์ไยเล่าไม่เข้ายา
 ๒ ว่าพลางอิงแอบแนบน้อง
 ดั่งยาทิพย์หยิบถูกบรรเทาใจ
 ๓ รวยรินสุริยาระยับไม้
 ๔ จักบาทคลาคลาพนาตร
 ๕ นำโหลงคลาเคลอนมากล้าคล้าย
 ๑ โคบุตรสังขทนต์คนทรง
 ๒ ชาติเชอเนอเกิดในป่าต้น
 ๓ สืบอดเดินเกริ่น โกรกตะโกรงตาม

เหลือแค้นก่อนขอพิไรให้
 ๒ เจ้มใจจริงจริงมาเยาะเย้ย
 ๓ แต่ขอเลี้ยงเขานนมมิได้เอ๋ย
 ๔ เคยปากเคยใจเลี้ยงจริงเจียว
 ๕ จึงมาเฝ้านัดเนนเช่นเขยว
 ๑ เจ้าโกรธแลวจะคอยพาล
 ๒ สู้ดเปรี้ยวเค็มมันทงควาวหวาน
 ๓ จนอาหารแห้งสดกหมดแล้ว
 ๔ อย่างกังวลนกเลยนระนองแก้ว
 ๕ คงจะต้องมองแผ้วสีกเวลา
 ๑ พอสดเชยชนชูประสาบ้า
 ๒ อดล่าห์เกิดเจ้าอย่าเศร้าไป
 ๓ ต้องเตาเตอนจิตพิลัมย์
 ๔ พระพายพัดระบัดใบให้ชวนนอน
 ๕ ไซลียอแสงลงอ่อนอ่อน
 ๑ ฝูงกุญชรเข้าชิงกระบัตพง
 ๒ ทงพังพลายเนยมนิลตระหง
 ๓ อำนวยพงศ์สุประดิษฐ์ตระหง่านงาม
 ๔ เอกทนต์ทอกทนต์พิณายหลาม
 ๕ ค่อมข้ามซอนขัดตะโค่งคู้

พยัคฆาหมายถมนั้มนั้หมอบ
 ถมนั้แล่นโลดโดดกระจุย
 เรียงผาโผผกตกชะงัก
 กระบือเถื่อนเขางอนคู่ออนซด
 สกณามารังระงมร้อง
 บันบอนผ่นเหยอชยับเคียง
 ชะนนอยเหนียวไม้พิโรโหย
 จงหรดกรดกรงทกิงไทร
 สूरียาสายณห์พระจันทร์เปล่ง
 แสงส่อดรอดใบพระไทรทอง
 นาคางคางใบพระไทรหยด
 หนาวลมห่มเนอวนทองทิพย์
 ดูเดือนเพ็ญพั่งเรไรร้อง
 กอดประทับรับขวัญให้รัญจวน
 ๑ จะกล่าวถึงกองทัพทยบยง
 แต่คอยกันสองวันทไนไพร
 ให้นับได้ถวนหนาสักหารอย
 ทงขุนเพชรขุนรามอินทรา
 เพราะอายขุนช้างอายตายหา
 พ่อแม็กจะแผ่ลงเป็นเกวียน

กระโชกหอบโสกดินกระจุยจุย
 ตะกุกคุดควบชนบรรพต
 นาลายเลี้ยถุกหักก็หายหมด
 กระเจิงจตุจกัถิ่นส่บดเกลี้ยง
 แซ่ซ้องปักษาประล่านเลียง
 ส่องเลียงลอยลมระงมไป
 วิเวกโวยโยนเล่นเห็นไสว
 เรไรหรั่งรับดังขับร้อง
 ประไฟพั่งแจ่มแจ้งด้วยแสงส่อง
 จำเพาะต้องส่องเตาปทุมทิพย์
 พระพายตัดตกเผาะลงเปราะปริบ
 ชุบชิบชนชมเมื่อลมชวน
 แนนองแนมนมชมส่งวน
 ถนอมนวลจนระงับหลับไป ฯ
 อยู่ยงสามโก่ตันโพธิ์ใหญ่
 ทรอดตายอยู่ใดกลับมา
 อยู่นอยกว่าตายเป็นหนักหนา
 บกซายปักชวากตายเตยน
 พาไปพามาให้ถุกเขี่ยน
 ไม่ต้องพักหาเทียนบั้งสูกุล

ไม่ตายก็หวายแล้วคราวนี้
กลับไปใครเหลืออีกเนอบุญ
ถ้าตราหน้าอันกลอนแก่น
มึงรักแม่ไม่ตลอดกอดตออย่าง

๑ ขุนช้างว่าโทษล็กก็ไม่ได้
ทำกระไรลูกเมียก็เสียดาย
กลัวจะเล่นติดตามคำรามก้อง
ก็จะวิ่งประเลงโทษเอ็งก

ชนเพชรขุนรามบักขายขวา
เมืออายขุนแผนมนแเงนพน
มันพนชนเพชรขุนรามตาย
ใครจะเรียกหาใครก็ไม่

๑ พระหมนศร์ชัดใจพระไวยคำ
กลับว่ากุนหนกอนมน
มึงอยู่ไหนไต่แทงอายขุนแผน
มึงถาอยู่หลังรงไพร่พล
หวหเหมอนมงนสันท
ถบตองเท่าไรไม่ละวาง
ราทยาว่าชากับพศร
หมายจะจับจกหวเอาตัวมา

ออกสักทหมดโคตรแล้วอายขุน
ฉาวเพราะแม่คุณอายขุนช้าง
คิดขนมาน่าแค้นสุดอย่าง
ชนช้างพ่อไต่หาไม่ตาย ๗

ของใครทงวงไปก็ของหาย
ประดกเมียพระนาก็ลองดู
ไม่เชื่อใครมาลองมึงดู
ใครจะสู้ใครจะเรนได้เห็นกัน

ชาเป็นกองหน้าถาไม่นั้น
ชาแทงถูกมนลงแปดท
ชาเหลียวเห็นพระนายขับช้างหนี
จนใจแล้วจงหนมาด้วยกัน ๗

อายขชาฆทอดตลอดขวัญ
เมือขุนแผนได้พนอายสองคน
ยังจะแค้นมาว่าอายหน้าชน
ใครเล่าวงชนชนทายช้าง
ชนช้างกตด้วยขอฉาง
แม่มั่นไหนช้างกชนมา
แทงพนมนอ่อนพระนายชา
พอช้างพาชาหนีก็จกใจ

พระไวยหื้อร่อฮำมิ่งว่าจริง
ครนผคนพรอมกันไนทันใด

ขุนช้างกับราชนายกพระยา
ต้องแสงตะวันเป็นม่นขบ

๕ ๒
ครนขามขนอนปากค
๑ ๑ ๑ ๒ ๑ ๒
นกอาयरบตเตาควา

ปลงช้างปลงมาอยู่อกตก
ตะวันเย็นจวนดับลงลับไพร

ต่างคนต่างไปยังบ้านเรือน
ลูกเมียมาตามตามคิด

ทลมตายไปเตี้ยเมยรองให้
บางลมจับพันไปมิได้ลก

๑. ฝ่ายว่าเมียนพชรขุนราม
หัวฟองส์ของสยดใจ

ต๋อ^๓ก^๒ไ^๒จ^๒า^๒ป^๒ระ^๒ค^๒ุ^๒ณ^๒เ^๒อ^๒ย^๒
เม^๓อ^๓แ^๓ก^๓เ^๓น^๓เม^๓ย^๓ว^๓ิ^๓ต^๓ก^๓อ^๓ก^๓ต^๓ะ^๓ท^๓ก^๓

เห็นศีรษะหายไปเมียได้ออก
พ่อไม่เชื่อเนอกรรมททำไว้

ใครใครได้กลับมาบ้านเรือน
ชนบ่าวไพร่ไปด้วยกลับมา

ถ้าช่างไม้วงกงคืบไหล

พระหมื่นศรีนายใหญ่ไห้เคลอนทัพ

๓๒
ทรางวางมาทอหงบหงบ

พระหมื่นศรีชบชางพลายมา

๒ ๕ ๖
ผคนแลดเบนหนักหนา

มชากเข้าในกรุงไกร

สองพระนายครองครกนกหวนไหว

เผื่อเหนยงไม่ได้ในวันนั้น

พวกเพื่อนมาเยี่ยมกันเอง

พุดจาพาทดวยความทุกข

กตงเกดลกเกดลกไปไม่มัส

หมวดคำแปลลูกกันขุนไป ฯ

๔ ฟังว่าบอกความกรอให้ ๕๒

ทอดตัวลงในท่อนนํก

ไม่ควรเลวทอดวางตายกลางศึก

ครองตรกแต่วินนไนพรนใจ

ได้ห้ามว่าอย่าออกเป็นทัพใหญ่

ขึ้นไปจนพ้อมรณา

พ่อไปตายกลางเดือนไม่เห็นหน้า

แต่พอแถวเววตาเมยลับไป

ซากศพจะโหมอยู่กลางรก	เวทนาจะมาจะปกห้ามไม่
จะเป็นเหยื่อเสื่อสาบกลางไพร	จะทนเฝ้าเปื่อยไว้อยู่พอง
เนอหนังกจะถมชุลทราย	จะกลิ้งเกลือกเสือกหงายอริมนอง
กระดกกลาดตากระเด็นอยู่เป็นกอง	พบน้องน้อยใหญ่มิได้พบ
ถึงสนับทึบพ้อคุณกตามท	ถ้าอยู่ทเหยาเรือนได้ปลงศพ
ราชวตณิตรชนจะครนครบ	ตบแต่งตงไวให้สั่นกัน
ประทีปจะประเทืองเรืองอร่าม	ขับเทียนติดตามแต่งจัดสรร
แขวนยอยห้อยดวงพวงสุวรรณ	กลั่นชนนุภพุดบวรจง
จำหลักลายโลงนลทอง	กระจงรอรายเรียงเคียงระหง
ผูกเพดานดาวกระจายลายเบญจรงค์	นิมนต์สังฆมัสสวดเสนาะเพราะ
	สำเนียง
กลองคุ่มลายจะก้องกก	เวลาตกแซ่ซ้องประสานเสียง
พิบ้ายายายจะรายเรียง	พวงญาติพร้อมเพรียงสระพรังพรู
โอเจ้าประคุณของเมียเอ๋ย	กระไรเลยเด็ดกายไปตายอยู่
ดังเกล้งหนีเมียไปไม่เอ็นดู	เมียมิได้เชิดชูให้ศัพงาม
พฤษาสถางจะต่างนิตร	เสียงสวดกลางบำพนาหนาม
เป็นบ่กลองฆ้องยาประจำยาม	ดาวเดือนกลื่อนตามต่างรูปเทียน
เมฆหมอกมัวฟ้าเวหาหน	ต่างเพดานดาบนนวดเนวียน
เขาเซตจะสังเกดเป็นม่านเวียน	ดินเตียนต่างตะกอนทรองกาย
จะนอนแรมโรยร้างอยู่กลางดง	ใครจะปลงศพพ้อให้สูญหาย
ต่างคนต่างกระจัดพลัดพราย	ต่างคนต่างตายไม่เห็นกัน

ว่าพลางทางข้อนหัวกรรอง
ระบบมตรมอกวิตกตัน

๑ ครันอรุณรุ่งรางสว่างแสง
พระหม่นศรีหม่นไวยกโคลคลา
ท่านเจ้าคุณผู้ใหญ่ก็ได้ถาม
ครันได้เวลาก็กพากัน

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงฤทธิ์
สถิตย์ยังปรางค์มาศปราสาทชัย
สำราญราชหฤทัยอยู่ในที่
ฉาเนอยเรอยรองช่องสำเนียง
สระสร้งทรงเครื่องเรืองระยับ
พระสนมเชิญเครื่องมาเนองนอง
พระสตรรุดกร่างกระจ่างองค์
อันพวกไปทัพทกลับมา

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช
เห็นพระหม่นศรีกับหม่นไว
ขุนช้างหมอบข้างพระหม่นศรี
ด้วยเรื่องขุนแผนแสนสงคราม

๑ ครานันจมนศรีเสาววัชรราช
กราบทูลไปพลันทันใด

สนั่นห้องเรือนโนให้ไศกศัลย์
จนนิ่งอันหมดเสียงด้วยไศกา ฯ

แจ่มแจ้งจงหวัดพระเวหา
ขุนช้างเข้ามาอยู่พร้อมกัน
ทราบความเกรงกรวดให้หวาดหวั่น
เข้าทอ้งพระโรงพลันทันใด ฯ

ทศทิศภาลพิภพไหว
นางในแวดล้อมอยู่พร้อมเพรียง
ดนตรีขับชานประสานเสียง
พอยาเที่ยงเสด็จออกนอกห้องทอง
จับพระแสงขรรษาตรมาดมอง
ประทับทอ้งพระโรงรจนา
พวกขุนนางกราบลงไม่เงยหน้า
ภาวนารอนตวดด้วยกลัวภัย ฯ

ทอดพระเนตรแลมาหาข้าไม่
ไม่เห็นขุนเพชรแลขุนราม
พระพันบึงดำรัสตรัสถาม
ตามไปได้มาฤ่ว่าไร ฯ

แหลมฉลาดบัญญัติอาชฌาตย์
ชีวิตอยู่ได้พระบาท

โดยยกกองทัพขับพลไป
 ยิงห่างบาตคนพินมา
 พบขุนแผนวนทองทั้งสองคน
 แลไปสิ่งไรก็ไม่มี
 โดยถารอคาเผกจะเหลกอยู่
 จึ่งยกค่อไปในพนา
 ให้ชนตนไม่ลอดลอดแนมดู
 ทงตัวขุนแผนแสนฉกรรจ์
 อันพวกโจรป่าหาเห็นไม่
 ทงกทางห่างชิดเที่ยวดอมมอง
 ทงตำหนักพลับพลาหาเห็นไม่
 ขุนแผนวนทองชนพาชี
 กระหม่อมฉนจเร่พวกโยธา
 วนทองขุนแผนกแล่นลับ
 วนทองซ่อนเร้นหาเห็นไม่
 พอปีกชายบกดขวามาพรั่งพร้อม
 โดยขอคดขงมเหศ
 เกยวของหมองกนด้วยอันใด
 ขุนแผนตอบมาว่าวนทอง
 ได้สู้ขอปลุกหอยอยู่ด้วยกน

ถึงตำบลดนไม้ไทรสาชา
 ขุนช้างขวาทตรงน
 อาศัยได้ตนพระไทรศรี
 ทงทณวนแลพลับพลา
 นิดไปไม่เหมือนขุนช้างว่า
 จนถึงป่าห้วยจระเข้สามพัน
 เห็นมาปล่อยอยู่ในบ้าน
 สองคนเท่านั้นกับวนทอง
 ได้ใช้ไพร่เล็ดลอดเที่ยวลอดล่อง
 ทวทองป่าใหญ่ก็ไม่มี
 จึ่งส่งไพร่ให้ออมลอมที่
 ขบขหักออกนอกกองทัพ
 ถวนหน้าไล่หลามให้ตามจับ
 ขับพลไปทันกระชั้นลอม
 แต่ขุนแผนอยู่ในตำแหน่งอ้อม
 เกลากระหม่อมจึ่งบอกขุนแผนไป
 ว่าโปรดเกศให้หาอย่าช้าได้
 จะทรงดัดสินให้เป็นทางธรรม
 เป็นเมียของขุนแผนเป็นแม่นมั่น
 จนตัวขุนแผนนไปเชิงทอง

ขุนช้างลวงว่าขุนแผนตาย

ขุนแผนมาพบนางวันทอง

ขุนช้างยกทัพขับพล

ส่งไพร่ไล่ฟันให้บรรลัย

ฝ่ายว่าขุนเพชรกับขุนราม

ล่าเลิกเบิกกล่าวยาววร

มีหน้าชื่อว่าทรยศ

ล่าเลิกถึงโคตรปราณเป็นหวานกอง ว่าพ่อของมึงช่ออายุขุนไกร

แม่มึงช่อเฒ่าทองประศรี

พ่อมึงตายโหงเสียแต่ไร

ว่าแล้วขับไพร่ไล่ช้าง

ขุนช้างรongsล่าทัพจะจับตัว

ขุนแผนหลกหนถึงสามครั้ง

ขุนแผนจึงขับม้ามาประจัญ

ขุนเพชรอินทราก็ตายด้วย

แตกวงกระจัดพลัดพราย

เดิมคนยกไปได้หาพัน

เหลือพวกกองทัพกลับพารา

๑ ครานนพระองค์ผู้ทรงเดช

ให้เคื่องขุนพระทยดั่งไฟลน

เมื่อยายยกเมียให้ส่มสอง

เมียของขุนแผนก็เอาไป

ประกันตนพระไทรใหญ่

ขุนแผนขัดใจจึงตอบตี

หยาบหยามไม่ว่าให้ต้องตี

ว่าขุนแผนทำกลลวงวันทอง

เป็นขบถคดโทษทำจองหอง

มึงหนีไปบวชวัดส่มใหญ่

มึงบังอาจใจไม่เกรงกลัว

เข้าลุยล้างขุนแผนจะตัดหัว

ไพร่พลมึงมัวเข้าฟาดฟัน

กองทัพไม่ยิงไล่หาหน

พันถูกขุนรามอินทราตาย

ไพร่พลมอดม้วยเสียมากหลาย

อาวุธหลุดหายไม่ได้มา

ตายเสียนนสัพันหารอยกว่า

แต่สร้อยกับหาสับหาคน

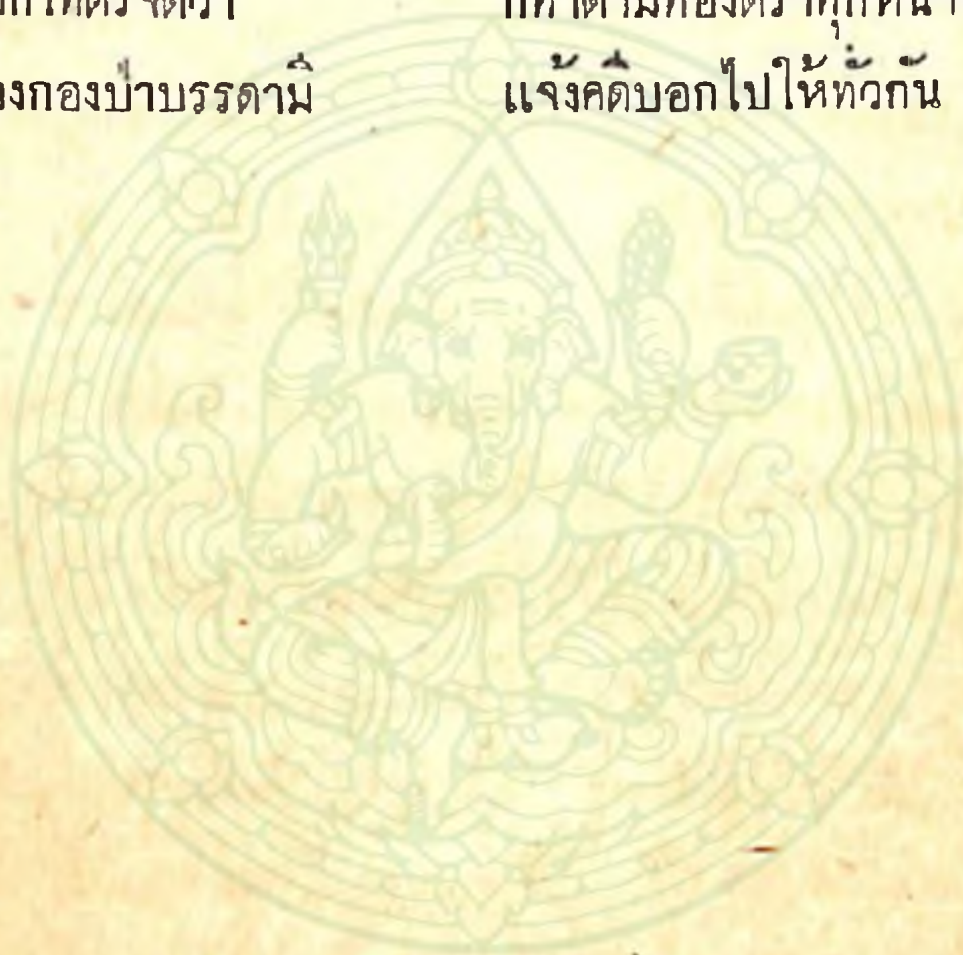
พังเหตุสงครามมาแต่ต้น

กระบอบนพระทนต์เพงพงพบ

ตั้งสายฟ้าผ่าฟาดพระสุเมรุ
 เหวยอายนายทัพปลัดทัพ
 ช่างมาอาวชกันบพน
 แล่นขลาดชาติชีวิตวญเญไร
 เสียแรงเลี้ยงไว้ไม่ไคการ
 ชอบแต่เขย่นส่งลงไปคุก
 หากว่ามีใช้หาไหนมา
 ไม่ทันเห็นรอยตนพวกศัตรู
 อายชาติหมากาลเห็นขเลื่อ
 ตีแต่จะเยอหยงนนสิ่งเดียว
 หวณมหยงหน้าอายบากาม
 ตีแต่ขอไพร่โพล่เงินกิน
 ชอบแต่ตัดหัวให้สิ้นโคตร
 เลี้ยงมั่งไว้เเชชายหน้าก
 เร่งมีตราอายตด้านขนอน
 ทวทงจังหวัดสั่งกดไป
 แมนอายชนแผนอยู่แห่งไร
 จำให้มันคงส่งตวมา
 รูปร่างส่งตำดำขาว
 สั่งเสร็จพระเสด็จคลาไคล

เอนถึงดินดอนสะทอนกลับ
 ไพร่พลกยัรบระยำไป
 มนคนเดียวเท่านั้นไม่สู้ได้
 ทุดอายใจผู้หญิงเทียววงซุก
 หนักบาญชเเล้าเปเลื่องข้าวสุก
 ยงมหนาวงบุกมาบอกกู
 ถาชาคักอนไกลให้ไปสู้
 เห็นแต่ผงคลวูกวงเกรียว
 วงแหกแผกเผื่อไม่แลเหลียว
 ลอยลากหางเกยวประตุดิน
 คักเลื่อสงครามไม่เอาสิน
 เล่นลนเหลาะแหละเกาะเลื่อตบ
 อายคนโหดชั่วช่าอย่าให้อยู่
 ดูก่อนกลาโหมมหาดไทย
 แวนแควนแดนนครนอยใหญ่
 เมืองใหญ่เอกโตตรจัตวา
 จับตัวให้ไดอย่าเช่นฆ่า
 ในท้องตราขอเลี้ยงให้บอกไป
 หนุ่มสาวสำคัญให้รู้ได้
 เข้าในแท่นที่ศรีไสยา ฯ

๑ ครานี้ท่านเจ้าคุณผู้ใหญ่ ไม่นอนใจเรียกเสมียนมาพร้อมหน้า
 เขียนหนังสือครบฉบับประทับตรา เอามาส่งให้ตำรวจไป
 ถึงหัวเมืองไหนให้กำชับ จับขุนแผนจำส่งมาจงได้
 ตำรวจรับท้องตราพากันไป ยังบงกชได้ฉายเห็นอดวยทันที
 เมืองเอกโทตรจตุวา ก็ทำตามท้องตราทุกหน้าท
 ด้านช่องกองบ้านบรรตานิ แฉงคดบอกไปให้ทวกัน ฯ

ตอนที่ ๒๑ ขุนแผนลูกแก้วโหม

- ๑ จะกล่าวถึงขุนแผนแสนสัณิท เรื่องฤทธพร่งเพริศเกิดขึ้น
อาศัยอยู่ในพนาวัน สองคนด้วยกันกับวันทอง
เข้มขันรรมพนมพนัส สันวิบัติไพร่ไม่มีของ
อิงแอบแนบเนื่อนวลละออง หนนแต่ซ่อนไม่ร้องสำราญใจ
ไร้ฟักถูกเนื่อวันทองอ่อน เหมือนนอนเตียงทองอันมองใส
เพลิ้นพวงวงเวงเพลงเรไร พิณพาทย์ไพเราะกล่อมขับสำหรับตง
มืดสิ้นแสงเทียนประทีปส่อง ก็ส่องแสงจันทร์กระจ่างสว่างส่ง
บุปผชาติสัตตเกสรขจรลง บุษบงเบิกแบ่งระบัดบาน
เรณุนวลหวนหอมมารวยริน พระพายพัดประทีนกลิ่นหวาน
เนือยนิวลิลิวรสสัมมาลัย ประสานสอดกอดหลับระงับไป ฯ
๑ วันทองนอนนอนสนิทฝัน ถนัดจำสำคัญหาลืมไม่
สิ้นฝันพลันตนด้วยตกใจ ปลอบปลุกผิวให้ทำนายนาง
นอนฝันว่าไต่เอื้อมถึงอากาศ ประหลาดเด็ดสุริยาลงมาล่าง
ถนอมชมอมชนแลวกลิ่นพลาง สว่างทั่วดวงนงถนัดตา
แลวยังมีชายหนึ่งนสามารถ องอาจแคะควักเอาตาขวา
ทิ้งไปให้มืดทุกเวลา นอนงนไศกาอนาถใจ
ดวงตาควักไปไม่ได้คน กลับเอาดวงอันมายื่นให้
มืดมัวชวชากว่าเก่าไป จะตรายนนใดช่วยบอกมา ฯ

๑ ขุนแผนพะเนนให้หวั่นจิต
ดวงใจเจ้าจะได้ซึ่งลูกยา
จะสิ้นความทุกข์ร้อนผ่อนวิโยค
ลูกในครรภ์เจ้านั้นจะเรืองฤทธ
ที่ฝันว่าดวงตาระเด็นจาก
ครันจะบอกออกอรรถให้ชัดมา
ชักชวนนวลนางให้ล้างหน้า
เผือกมันต้มกินตามอยู่ไพร

๑ วันทองนึกถึงฝันให้พรนิจิต
อนิจจาทุกข์ยากลำบากตัว
สสารพิชิตสิ้นจนยาก
มาซาทองสองทุกข์เขาระทม
ถ้าแมนอยู่เรือนเหยาลูกเตา
มีลูกเหมือนหนึ่งมีมณิดวง
เจ้ามาเกิดเหมือนหนึ่งจะเกล้งฆ่า
จะเลี้ยงดูอย่างไรในไพรชิต

๑ ครานนขุนแผนแสนสวาท
วิปริตคิดเห็นเป็นอย่างไร
จะอยู่นานนักไม่ได้นอง
พระทรงฤทธจักคิดเคืองระคาย

คิดเห็นทั้งคุณโทษเป็นหนักหนา
เหมือนฝันว่าได้ชมพระอาทิตย์
ทรอนโรคสิ่งไรจะไปปลิด
เป็นคึดคิดควรเราจะพึงพา
จะลำบากมากมายไปกายหน้า
กลัวว่าวันทองจะหมองใจ
ต่างชำระกายามองใส่
หาลูกไม้งะพลับกระจับบัว ฯ

คึดคิดเห็นจะทองต้องคำมั่ว
เกลือกกลวบลมพัดหลวม
แสนลำบากขวยดียงทุกสิ่งล้ม
ยังทุกข์แลวยามมาทบทรวง
จะยินดีเหลือแสนเฝ้าแหนหวง
นี้มาให้เป็นห่วงเมื่อสิ้นคิด
มันไม่น่ายินดีแต่สักนิด

คึดคิดก็กำสรดสลดใจ ฯ

ประหลาดแลวมีทองมาร้องให้
จึงเอาใจปลอบนางให้แต่งกาย
ดูท่านองเหตุภัยยังไม่หาย
เห็นไม่วายสงครามตามมารบ

จำจะออกนอกดงที่เราอยู่
ชวนเรณูมิให้ใครพานพบ
ว่าแล้วเรยกพรายทงหลายมา
ชวนวันทองน้องลาพานาวัน

๑ ร่มรณพนพรรณบุปผา
ชวนแผนชกม้าคลาไคล
ทเชิงเขาเหล่าพรรณมิ่งไม้
รกรฟ้าชานางยางตะเคียน
สนตักกรรกรขุดนกำยาน
ปรางปรประดุดกมกมัน
เตงแถวแถวเกิดอินทนิล
ชีวิตชวาทราชพฤกษ์จิกแจง
กระพ้อเงาะระงับกระจับบก
ผกหวานตาลด้าลำไย
ไทรโคกอุโลกโพกพาย
พลับพลวงม่วงมันจันทนา

๑ นกกระลางลางลวงไดดวงจิก
ดูเหว่าจับเถาตำลึงแล

ไปตามหม่อมภูผาหาทหลบ
กว่าเรื่องราวจะสงบด้วยนานวัน
แล้วผู้มาตีหมอกชมชื่น
ชนมาพากันเข้าป่าไม้ ฯ
สะอาดตาช่อช่อไล่
บัดใจถึงเขาธรรมเขียร
ลมพัดกวัดไกวอยู่หนเหียน
กันเกราดระเบาตระเบียนแลชิงชัน
ฉนวนฉนวนคลาคลักจกจัน
เหียงหันกระเพราสะเดาแดง
รอยลนดาคุ่มชุมแสง
สุมลแว้งแทงทวยกล้วยไม้
กระทรกรกระล้าภอสมอไซ้
มะเฟืองไฟไซ้เน่าสะเดานา
โพบายไกรกร่างออยชางหวา
บักขาเพรียกพร่องร้องจ่อแจ ฯ

ดูอาปากกริกรองวอนแม่
เห็นลูกตักแดงแจ้เข้าจิกกิน

นกขมิ้นจับเถาขมิ้นเครือ

ล้าลิกพาหมู่เทยวจับ

กระทาปักหาตวเมยจอ

ค้อนทองรองรบกันปักปัก

ไก่อ้าชันแจวอยู่แนวไพร

หารังเรยกคู่อยู่กับดิน

๑ รอนรอนอ่อนแสงพระสรียง

ครนถรธารท่าชลาลัย

ปลดอานมาพลงทางเปลืองเครื่อง

ต่างกินอาบซาบเย็นเส้นโลมา

เด็ดผักหักรากกระชากนด

ชนแผนปล่อนปอกง้าวดชาวองอน

หม่อมเอ้ยฉันไม่เคยจะกินราก

เชอพลองหน้อยอร่อยนั้ก

กินนบวหัวเดียวจะให้ข้า

หม่อมไม่มีฉันนั้กจะงด

เออกระนั้นหม่อมดำลงไปชัก

เก็บบัวยววนชวนสบาย

แล้วชนจากท่าพากันจร

รุ่งเช้าเทยวไปในพนา

คาบเหยื่อเผือกแล้วไผ่ผิน

เขาคู้ถนอยริมรก

ชคบกกางหางหก

นกคุ้มเปรี้ยวปรอกระพอบิน

เซยคุยชยไผ่เป็นถนถน

หยดกินวงกรากกระตากไป ๆ

ชกมาเฉยบลงตรงน้ำไหล

ชวนวันทองน้องไหล่หลังจากมา

แล้วชวนนางย่างเยื้องลงสู่ท่า

บุษบาบานช่ออรชร

เผละผลดรากรเลื่อยอะล่อน อน

ว่าวอนลองกินเถิดน้องรัก

กลัวคนปากเสีบดินจะกินผัก

กลัวแต่จกติดใจเมื่อไรรส

อนิจจาตัวหม่อมจะยอมอด

บวไม่หมดดอกเจ้าเผ่าเสียดาย

ฉันจะเลือกหาผักหักง่ายง่าย

ต่างค่อยคล้ายเหน็ดเหนื่อยทเมื่อยล้า

หาทหลับนอนที่ในป่า

ทนลำบากยากมาไม่มีภัย ๆ

๑ ครานันขุนแผนแสนคนอง
 ครนลวงหลายตอนก็เตือนใจ
 อล็กเอลลอส้มเพชเวทนา
 มาอยู่ในป่าเปลี่ยวเทียวซังตาย
 แต่คิดมาคิดไปอกใจตัน
 จะย่อยยับอบจนแล้วคราวนี้
 ๑ ครานันจงโฉมเจ้าวันทอง
 ณนนักชกถามไปตามตรง
 เหตุไรรองให้อยู่ยงยง
 ฤว่าจะไม่อยู่เป็นคู่ชีวิต
 ๑ โอแสนสดสวาทของพเอ๋ย
 อนตวเจ้าเท่าเทียมกับดวงใจ
 พรักเจ้าเท่ากับเมื่อแรกรัก
 สิ่งใดมิได้ระแวงแคลง
 นาตาตกอกจะครากด้วยยากอยู่
 คงจะคลอตลกยาไม่ซาไป
 เราสองคนจนใจไร้อยู่
 หยูกยาสารพัดจะกันดาร
 ยิงส่วนลูกฟูกเมาะกัชาดครบ
 จะกรำฝนทนแดดทงตาม

ตั้งแต่พาวันทองมาป่าใหญ่
 ด้วยครรภานางนับได้เจ็ดเดือนปลาย
 จะคลอตลกหยูกยาไม่หาง่าย
 จะหมายพึงใครได้ก็ไม่
 สงสารลูกในครรภานันสนที่
 ก็ไศกสะอื้นให้อยู่ในดง ฯ
 เห็นผัวหมองกพิศวง
 หม่อมจงแจ้งความไปตามคิด
 ฤาเคลงรักแทงใจไม่สนิท
 ฤาระอดระอาที่ว่าไป ฯ
 อย่าคิดเลยพหาเป็นเช่นนั้นไม่
 สันส่งสัยแล้วเจ้าอย่าเสียดแทง
 ด้วยประจักษ์เห็นใจไม่กินแทง
 พจะแจ้งจริงเจ้าอย่าเศร้าใจ
 พตุดเห็นทองน้องเติบโตใหญ่
 จะได้ใครรักษาพยาบาล
 เปลอชู้ตขวางเพราะห่างบ้าน
 ทนอนหมอนมุงม่านก็ไม่มี
 พปวารภูกนอยจะหมองศรี
 เรานอดอยากอยู่เท่าใด

ยังลกอ่อนก็จะอ่อนแต่อาหาร

ทงผอเมยแสนอนาถเพียงขาดใจ

๑ ครนค้อยวายกาสรตส์ลจิต

ไดยินข่าวเล่าภาออกชอมา

ใครขัดสนจนไปก็ไต่พง

ท่านก็มักเมตตาปรานี

เรากเป็นคนดมวิชา

แก้วตาอย่าประหวั่นพรันใจ

พระองค์ทรงรับสั่งถาม

ทงพอหวังด้วยกำลังวิทยา

อุมวันทองน้องสั่งชนลีหมอก

ชักมาสะบัดอย่างอย่างเยองกราย

ส่งสารนกด้วยอลกเฮลือเหลือ

ตนดัดลัดไปดังใจปอง

ชุดเผือกมันสู้กันมาตามจน

สืบวนตนพนมพนาว่า

พอถึงวตจนทรตะวันพลบ

พักอยู่ศาลาขวางข้างกุฏิ

บริกรรมทำผงลงหลายเล่ห์

แล้วบังกายให้หายทงอาชา

นำว่าคาญคิดมาน้ำตาไหล

สุดอาลัยแล้วกักอดทนไศกา ๗

ขุนแผนคิดตรองตรึกแล้วปรึกษา

ว่าพระพิจิตรบุษบานนใจดี

ถ้าโทษถึงชีวิตจะเป็นผี

อนตวพกบเงาจะเข้าไป

พคิดว่าหาเป็นกระไรไม่

ถึงจะส่งลงไปในอุษย

ความเก่าเรายังต้อยหนักหนา

ว่าแล้วผูกมาเรียกภุตพราย

ขับออกจากป่าเวลาสาย

ไม่ควบขับให้ระคายชย่อนท้อง

ค้อยประคองต้องเนอมีให้หมอง

ถึงหวยหนองหยุดทุกระยะมา

พักร่อนผ่อนปรนมาในป่า

ชักมาเข้าพิจิตรบุรี

แะเคารพรูปพระชนลีห

จนเขาแสงอศคจิงไคลคลา

เป็นเส้นหจุนเจิมเฉลิมหน้า

ตรงมายังจวนเจ้าเมืองพลัน ๗

๑ จะกล่าวถึงท่านพระพิจิตร
ลงนั่งกลางบ้านลำราญครัน
ให้บ่าวเล็กเล็กมาเล่นได้
ทงนางนารศรีบุษบา
ออกมานั่งกับผัวหรือเด็ก
เดือนหงายกลางบ้านลำราญใจ

๑ ครานันขุนแผนกับวันทอง
เข้าไปไม่มีใครทักทาย
ลงจากม้าพลันทันใด
แล้วคล้ายเวทบังกายมิได้นาน
หมอบลงตรงหน้าทั้งสองท่าน
เชื่อใจในพระเวทวิทยา

๑ ครานันพระพิจิตรบุษบา
ชะรอยคนต่างเมืองซ้ำเลื่องดู
คราหนูน้อยกับนางงาม
บ้านช่องตำแหน่งอยู่แห่งใด

๑ ครานันขุนแผนแสนสภาพ
ขุนแผนจึงบอกไปฉบับพลัน
ตัวข้าขอขุนแผนแสนสงคราม
จึงเล่าเรื่องความไปตั้งใจปอง

พระอาทิตย์ตกดินสิ้นแสงฉนั้น
สว่างแจ้งแสงจันทร์กระจ่างตา
ชอบใจหัวร่ออยู่ร่วนรำ
ซึ่งเป็นภรรยาผู้ร่วมใจ
อายลูกเล็กเล็กมาเล่นได้
ทงนางนงนิกได้หาเดือนปลาย ฯ

ทงสองบังคัวให้สุญหาย
มองดูแบบกายเห็นชนบาน
ผูกสืหมอกไว้ประตบ้าน
ผัวเมียกคลานเข้าวันทา
ขุนแผนอ่านมนต์เข้าเข้าหนักหนา
รำลึกตรึกตราถึงคุณครู ฯ
เห็นหญิงชายเข้ามาวันทาอยู่
จะใคร่รู้ซักถามเนื่อความไป
เดินตามกันมาจะไปไหน
เป็นอะไรเมียฤาพ้องกัน ฯ
กับวันทองก็กราบลงทนน
ตัวลูกอ่อนนนชอวันทอง
दनแดนดงรามมาทงสอง
เดิมวันทองชอพิมพิลาไลย

ขุนช้างจึงนางจากหอห้อง
 ล้างทพยับตายกระจายไป
 วันทองทองแก่น้ำส่งสาร
 ครั้นจะพากันเข้าไปเหย้าเรือน
 รู้ว่าเจ้าคุณเอนดสัตว์
 ฝากชีวิตชีพเจ้าทงสองรา

๑ ครานันพระพิจิตรบษบา
 ทงต้องเดชพระเวทอนเซียวชาญ
 เรียกข้าให้เอามาไปผูกถ้อ
 พึงคำพ่อว่าเจ้าอย่ากลัว
 ว่าพลางทางส่งพวกบ่าวข้า
 ขุนแผนวันทองทงสองคน
 นางศรีบษบาให้ผ้ามัด
 นั่งบนหอกกลางที่ข้างใน
 ทงสคนกินเสร็จสำเร็จกิจ
 ให้อยู่เรือนข้างหอด่อออกมา
 ๑ จะกล่าวถึงนางแก้วกิริยา
 ใถ่ตัวออกจากขุนช้างไป
 อาศัยอยู่เรือนเพื่อนบ้านเก่า
 ชายใดใดเห็นก็ตองตา

ข้าจึงลิกวนทองเข้าป่าใหญ่
 จนใจอยู่ป่ามาหลายเดือน
 กลัวจะเกิดเหตุการณ์ชนกลางเถื่อน
 เกรงจะเหมือนทำกรรมให้มารดา
 จึงตนดัดจริตตรงมาหา
 เจ้าคุณกรุณาได้โปรดปราน ฯ
 พึงผัวเมียว่าน้ำส่งสาร
 ให้รักสองคนปานดังลูกตัว
 จงมอชนจวนทงเมียผัว
 ดชวไวพ้อจะผ่อนปรน
 ให้จัดหาสำหรับอยู่สืบสัน
 ขำระตนอาบน้ำสำราญใจ
 กระแจะแบ่งแต่งจัดมาส่งให้
 พระพิจิตรเรียกให้กินข้าวปลา
 พระพิจิตรให้จัดชั่งเคหา
 สำนึกริยาค่อยบานใจ ฯ
 แต่ได้เงินสืบหาขุนแผนให้
 อยู่ในกรุงศรีอยุธยา
 เขาก็ช่วยบำรุงรักษา
 นางอุตล่ำหใจยมดว่าผัวม

ชอชวยวาล่องแต่ของถุก
 รานข้าทำนลากหมากฝาดด
 ๑ ครานนขุนแผนแสนสนิท
 อยู่ทเรือนหลังใหม่ข้างในจวน
 พระพิจิตรบุษบาให้อาศัย
 แต้นานไปทไหนดความจะมิด
 สังกาขักรมการด้านคอย
 ใครจับได้ให้ส่งไปพารา
 จะรอนถึงพระพิจิตรผู้บิดา
 สักหน้อยก็จะพลอยเป็นโทษทนต์
 เมื่อพระองค์ยังทรงพระพิโรธ
 ถานั่งอยู่รู่ชาวดังกรุงไกร
 คิดพลางทางปรึกษาเจ้าวันทอง
 ที่เกรงว่าอยู่ไปในพิจิตรนี้
 จะขอให้พระพิจิตรท่านบอกส่ง
 สารภาพรับผิดชอบให้การ
 เหตุด้วยตัวเราเข้ามาหา
 โทษทนต์นั้นเล่าจะเบาบาง
 เมื่อจะเอาโทษทนต์นั้นใด
 ได้ถอนาพระพิพัฒน์สัจจา

ลูกไม้นมส้มदनจ
 ยามุหฺรเพชรมุรณไบตองนวล ฯ
 พระพิจิตรจงรักบำรุงสงวน
 มาได้ถวนเดือนหนึ่งรำพึงคิด
 รักใคร่เราเหวื่อนบุตรสัจจิต
 ด้วยพระองค์ทรงฤทธยงไกรชา
 อายัดช่องใหญ่น้อยไวแน่นหนา
 ด้วยโทษฆ่าคนตายเสียหลายพัน
 ที่เมตตาเลี้ยงดูให้อยู่นั่น
 ที่พูดนั้นว่าจะบอกไปขอไว้
 ที่ไหนจะโปรดยกโทษให้
 สั่งให้ส่งลงไปจะเสียท
 นองรุกรวมชวดพิ
 คงจะมีเหตุภัยให้รำคาญ
 ลงไปอยู่รยามหาสถาน
 ดานทานข้อฟ้องของขุนช้าง
 มิได้ไปจับมาแต่ปากกว้าง
 เห็นมีทางข้างจะกรุณา
 ก็ตามใจด้วยเราเป็นข้า
 จะหลบหลหน้หนาไปทำไม

ถือตามคำโบราณท่านว่ามา

ยากง่ายตายเป็นประการใด

พริกเจาสู้เอาชีวิตแลก

จะแก้ไขมิให้น้องต้องอาญา

๑ ครานันวันทองมองโล้ภา

อุตส่าห์กลืนไศกาแล้วว่าไป

เราผิดชีวิตถึงบรรลัย

ต้องกระทรง่วงพระราชอาชญา

พวกแตกทัพคงกลับไปกราบทูล

ถึงในจิตไม่คิดทรยศ

ยากเย็นจำเป็นต้องจำไป

น้องมิได้อาลัยแก่ชีวิต

น้องกลัวสิ่งเดียวแด่พ่อเจ้า

ไม่ทนอายตายเสียยังเต็มใจ

๑ ชุนแผนประคองวันทองน้อย

เช็ดน้ำตาลางทางพุดจา

แม่นพระองค์มีทรงพระเมตตา

จะก้มหน้าเกิดใหม่ให้ได้อีก

อันจะส่งเจ้าไปให้ชุนช้าง

จะฆ่ามันมิให้ทนได้เจ้าไป

ว่าว่าย่น้ำเข้าหากระเซ็ใหญ่

ให้เป็นไปตามกรรมที่ทามา

ถึงจะแหลกลครงนพไม่ว่า

ก้มหน้าไปเกิดเจ้าอย่าเศร้าใจ ฯ

ได้ฟังถ้อยว่าน้ำตาไหล

น้องได้ใคร่ครวญทุกสิ่งมา

ด้วยฆ่าพุ่นายไพร่เสียหนักหนา

ซาหลบลบลิ้นหนาตงคนคิด

เป็นเค้ามูลว่าเราคิดซบถ

จะนั่งกดความไวก็ไม่ผิด

จะตายเป็นเป็นกระไรให้รู้

เมื่อมิโปรดปรานก็ตายไป

จะชนเอาสิ่งให้ชุนช้างใหม่

ว่าพลางสะอื้นให้อยู่ไปมา ฯ

น้ำตาลาย้อยซึมซาบลงอาบหน้า

เจ้าจะไศกาไปไขมิ

ก็พ่นฆ่าเสียเกิดให้เป็นผี

ชาตินมกรรมเราทำไว้

พจะติดตามนางหาว่างไม่

อย่าเสียใจจงระงับดับไศกา

ปลอบพลาทางชวนเจ้าวันทอง
แล้วเข้าไปในห้องบิดา

๑ ครานนพระพิจิตรบุษบา
ทักถามความลูกไปบัดล

๑ ครานนชนแผนแสนสนิท
ชี้แจงเนอความตามลำเนา
ด้วยมิตรราอายัดสกัดด้าน
แต่บัดบังลูกชายไว้หลายวัน
หลวงปลัดยกกระบวนตรกรมการ

จะเป็นคนคนผิดคิดราค
เจ้าประคุณบอกส่งลูกลงไป
ช่วยแต่แจ้งไปในห้องตรา
กับบอกคำให้การตนาว่า
ให้สมกับลูกแก่โทษโปรดสักท

๑ ครานนพระพิจิตรบุร
เห็นจริงนึ่งนิกตรกตรา
ด้วยตัวเจ้าชำนานการสงคราม

จะได้ตรวจด้านทางข้างพงไพร
ด้วยคดีมอยู่ในตัวเจ้า
จะส่งเจ้าเล่าส่งสารเป็นสุดฤทธิ

นำตานองตงน่าให้ล้างหน้า
วันทาแทบเท่าทงสองคน ๑

เห็นสองราหมองไหม้ใจฉงน
ทำวลสิ่งไรมาแต่เช้า ๑

ได้ฟังพระพิจิตรก็มเกล่า
ข้าพเจ้าคิดกลัวชงโทษทัณฑ์
รวแขวงกรมการก็กวัดขัน

ลูกคิดเกรงเกล็ดอกอนตรายม
จะบอกกล่าวข่าวชานไม่ควรท

พระพนบักจะทรงพระโกรธา
ให้พนภยราคจะดักว่า

ว่าลูกเข้ามาหาแต่โดยด
ทงถอยคำภรรยาให้ถวนถ

นอกนสุดแต่กรรมที่ทามา ๑

ได้ฟังวาที่ชนแผนว่า

เดิมบิดาได้คิดจะขอไว้

เคยปราบปรามบ้างจามิตรทิศ

น้อยใหญ่

ครันคิดไปเห็นไม่สมอารมณ์คิด

จะว่าเราเข้าด้วยกับคนผิด

จนจิตจริงจริงจึ่งนึ่งมา

ตรองตามความคิดของเจ้านี
ด้วยเจ้ามาสารภาพกับบิดา

โดยจะพิจารณาว่าความเก่า
ด้วยไปทักกลับเกล็ดว่าล้มตาย
ถึงเป็นใจใครมั่งจะไม่แค่น
เพียงเจ้ารบเมยเก่าเอามาไว้
เป็นอยู่ทูลูกองค์พี่หลวง
แต่กองทัพนั้นพันเป็นหล่นลด
เจ้าก็อดอ้อมใจไม่ราญรอน
ทักกองทัพแตกตายกระจายเกรียว
ลงไปถึงพระองค์จะทรงโกรธ
ทูลให้ทราบความจริงอย่างนี้ไว้
แต่ทว่าขอรับสั่งนบนงคบ
ถ้าจับได้ให้จำอย่าลดลา
จะผ่อนผันได้บ้างตามทางไป
พ่อส่งสารเศร้าใจดังไฟเลย
อันจะช่วยแก้ไขทีไรบอก
เพียงแต่แจ้งความจริงทุกสิ่งไป
ทั้งเสื่อผืนอาหารการกิน

จงปลดเปลื้องเรื่องรอนคิดผ่อนปรน แล้วมาอยู่เมืองบนกับบิดา ฯ

ความท่งปวงท่งทตหนักหนา
ก็เห็นว่าใช้ชบถทศตราย

รูปความงามข้างเจ้าอยู่เหลือหลาย
เมื่อยายพรากรเมยจึงเสียใจ
เขาทดแทนกว่านมไหนไหน
ใครเลยจะลงว่าคิดคด

เขาจึงลวงหาผิดว่าคิดชบถ
ทงหมตรุมเอาเจ้าคนเดียว
เขาทำก่อนก็เหลือจะหน่วงเหนี่ยว
ไม่อดเหนี่ยวจะโทษเจ้าอย่างไร
คงถามก่อนลงโทษทช้อใหญ่
เห็นจะสนสังสัยไม่โกรธา
ในทองดราที่กำชบเป็นหนักหนา
ส่งไปอยู่ชยาทงผวเมย
ถึงกรุงไกรไม่จำจะซ้ำเสีย
ทงสองราอย่าละเหี่ยละห้อยใจ
ไม่ยากดอกความดมไหนไหน
พ้อมให้มัวหมองทงสองคน
จะจัดให้เสร็จสิ้นไม่ขัดสน

๑ ครานันบุษบาให้อาลัย
แม่รักเจ้าเท่าลูกในอุรา
ไฉนวันทองของแม่เอ๋ย
ทองแก่แม่นั้นไหหวนใจ
แม่เป็นห่วงบ่วงใยใจจะขาด
เดชะบุญให้ตลอดรอดสักที

๑ วันทองสองกรเข้าขออนอก
ถึงตัวไปใจอยู่กับมารดา
ลูกเป็นคนโทษแม่โปรดไว้
รักเหมือนลูกเต้าจะเอาบุญ
ที่กรงไกรใครเขาจะเมตตา
ตระวางเรือกเผือกฟากต่างฟกนอน
ญาติกาหาไหนมีใครเล่า
จะเป็นความถามไถ่ในบุรีน
เขาจะเรียกค่าฤชาตุลาการ
ถ้าแพลงคงปรบตบทว
ยังคิดกยงค์นจนทุกอย่าง
กลิ้งเกลือกเลือกหร่านาดานอง

๑ ครนว่าค้อยคล้ายวายไศกา
เรียกบ่าวมาสั่งนั่งตักเตือน

กอดวันทองร้องไห้พิไรว่า
อนิจจาจะพรากจากแม่ไป
จะละเลยไปแล้วทั้งรักใคร่
ถ้าต้องโทษที่ไหนจะคืนดี
อนาถนักรจะอย่างไรไม่รู้ที่
ส่นคิดแล้วเจ้าจงกลับมา ฯ

นาตาตกตันใจอาลัยว่า
จะหาไหนใดเหมือนเจ้าประคุณ
ไม่จงจำซาให้ชงเกอหนุน
นอนอุ่นกินอิ่มไม่อาวรณ
อิฐผากลางถนนจะต่างหมอน
จนชนนาใครจะคอนให้อาบกิน
จะส่งข้าวปลาหมตคงอดสิ้น
เงินแต่เท่านี้กรนก็ไม่มี
จะผูกมัดรัดประจานไม่ควรที่
เลือดเนื้อเท่านั้นเป็นเงินทอง
สุดอาลัยใจนางยังมีหมอง
อยู่ในห้องรองให้สนั่นเรอน ฯ

บุษบาคนของกองกลั่นเกลื่อน
อย่าแซ่เชื่อนจัดของทตองการ

ทนอ่อนหมอนมุงเสื่ออ่อน
 กระทบกะทอหม้อไหและเชิงกราน
 หีบหมากเครื่องนากปรักทอง
 ชาติเหลือเผือดคงเป็นถ้อยความ
 พระพิจิตรออกมาศาลากลาง
 แต่งบอกออกความให้ไต่ขึ้น
 คำให้การวันทองกับขุนแผน
 เขียนบอกเสร็จพลันในทันใด
 ให้เรอมาจอดทหน้าท่า
 เรียกผู้คุมสั่งชาแล้วกำชับ
 เมื่อยังไม่ถึงอยุธยา
 ถาจะแหวะกลางทางบ้างอย่างไร
 ๑ ขุนแผนวันทองนอนนาคา
 พระพิจิตรบุษบาภิปราน
 จากจวนชวนกันลงบันได
 ท่านผู้ชายผู้หญิงก็ตามมา
 สักหมอกเอ๋ยท่านจะส่งเราลงไป
 จึงพากันเขามาลาพาช
 วันทองว่าพล่หมอกของน้องเอ๋ย
 ยุงรนมันกินมาหลายวัน
 ผาผอนดดมในบ้าน
 เสียบยงอาหารทงจานชาม
 เต่าปนถมดลืบของเอาใส่ยาม
 เงินสามชั่งให้เอาไปกิน
 ให้หาขุนนางมาพร้อมสิ้น
 มิให้มมลทินตกชื่อไป
 เอาผูกแน่นหยิกเล็บหาชาไม้
 ใส่กระบอกลงให้ผู้คุมรับ
 บ่าวชาชนของลงเสร็จสรรพ
 เอ็งคุมวันทองกับขุนแผนไป
 อย่าเพื่ององจำไปจนใกล้
 ก็ตามใจลูกกตุงดี ๆ
 กราบลาพ่อแม่ทั้งสองศรี
 ถอยถถอยส่งหลังนาคา
 ผัวเมียเสียใจเป็นหนักหนา
 แหวะหามาดีหมอกบอกคิด
 จะตายเป็นเป็นกระไรไม่รู้
 แม่นมิตายคราวนี้คงพบกัน
 เคยยากมาด้วยน้องในไพร่สันต์
 อุตส่าห์ให้้องนนได้มา

ต้องบุกป่าฝ่าดงพงชฏ
 อดอยากหญ้าฟางกลางพงา
 ถึงเมืองพอมันจะอยู่
 เป็นเพื่อนยากเพื่อนตายมาหลายยก จากอกอกน้องจะพองพอง
 ชุนแผนว่าลาแล้วเจ้าเพื่อนยาก จะตายจากๆจะพบกันวันหลัง
 แม่นถ้าไม่มรณาชีวิตยัง ถึงติดคุกคุมขังไม่วายคิด
 จะเร็วชาตามเวลาออก จะมาหาฆ่าสัหมอกทพจิตร
 อยากรจะพาเจ้าไปก็ได้อคิด ชุกชวดเรือนจะมรณา
 เขาจะสั่งสัหมอกเป็นมาใช้ จะผูกขงกรังไว้อดนาหญ้า
 สิ้นบุญบุญเราไปลัษดา เวทนาทไหนดใครจะรัก
 สัหมอกฟังว่านาตาไหล ด้วยพระมนต์ดลใจให้ประจักษ์
 กลอกหวดวสันรันทดนก ชบพกตรแทบเทาทางสองรา
 ชุนแผนวอนสั่งพระพิจิตร เจ้าคุณจงคิดถึงตัวชา
 ฝากมาคุชวดกบบิดา ด้วยลูกยาเหลือทจะห่วงใย
 พระพิจิตรตอบว่าอย่าปรารมภ์ เด็กเรามีถมพอเลี้ยงได้
 นำทำหญ้าฟางกัณไป อย่าอาลัยคะนงถึงอาชา ฯ
 ๑ ว่าพลางทางพากันคลาไคล สัหมอกมีใจละห้อยหา
 ชุนแผนวอนทองนองนาตา ลงนาว่าเข้าในประทุมมิต
 พระพิจิตรบุษมาถ้ออาศัย ชุนแผนวอนทองไหว้พระพิจิตร
 เรือออกจากท่าเพ่งตาพิศ ต่างคนต่างคิดจนไกลกัน

พระพิจิตรบุษบาภิมาจวน

เรือล่องว่องไวไปดับพลัน

แฉะเข้าบ้านไหนได้เบยเลียง

ล่องเลี้ยวเข้าทางบางพุทรา

ครั้นพ้นเมืองจวนเย็นเห็นถิ่นฐาน

ผู้คุมเห็นเวลาเขารাত্র

๑ ขุนแผนจับพาพันแล้วชนบก

เห็นโพรงต้นไม้ใหญ่ใส่ดาบพลัน

จึงตั้งความสัตย์อักษรฐาน

ข้ากลับมาเมื่อไรอย่าได้พลั้ง

ให้เรียกว่าบ้านดาบกังชน

แล้วล่องเรือต่อไปไม่เชะเชื่อน

๑ ผู้คุมกราบกรานประทานโทษ

ขุนแผนตามใจให้ตรึงตรา

ขุนแผนส่งสารเจ้าวันทอง

จะชนบกค่อยประครองรองรับ

วันทองน้องกระเดียดกระช่ายน้อย

มือถือสายหยกยกสะเทิน

หวดว้ายกระช่ายพลัดตกหก

พักพุ่มอุ่มน้องไหยนตรง

คร่ำครวญวิโยคไศกศัลย์

ข้ามบ้านนเมืองนนเอนเอนมา

ชาวสารเลบยงกหนักหนา

ผ่านมาหน้าเมืองลพบุรี

พฤกษาสำราญเกษมศรี

ก็แฉะเรือจอดที่ตำบลนน ๑

บุกรกเยื้องกรายผายผัน

แล้วร้ายเวทอาถรรพณ์กนกกำบัง

กราบกรานอารักขแล้วฝากฝัง

เบื่องหน้าถาจะตงเบนบ้านเรือน

เพราะพาพันฝังอยู่จงแม่นเหมื่อน

เดือนกันมาจนใกล้อยุธยา ๑

พ่ออย่าโกรชโปรดหวกกับดวชา

เหยียดชาตรวนใส่ตะปูพับ

เอาผารองรัดวงประจงบับ

ผูกสายหยกยกชยับให้นางเดิน

ค่อยค่อยอย่างก้าวยกเท้าเขิน

พลึงเท้าก้าวเกินกลมลง

ขุนแผนยกบดบ้องละอองผง

นาตาลงอาบหน้าดวยปราน ๑

๑ จะกล่าวถึงนางแก้วกิริยา
 ครวญคร่ำรำพึงเกือบถึงบ
 วนนวันพระสืบหาค่า
 อาบนาทาเบี่ยงแต่งกายา
 นุ่งดาเล็ดงาห่มผ้าผวย
 ไกลญาติขาดมิตรคิดถึงตัว
 ลงเรือนขยับจับผ้าห่ม
 มือถือส่มุกหมากตามยากไร้
 ครนถงขอบรวหวถน
 ยืนชะเง้อแลไปด้วยไกลดา
 ดูหน้าผาคล้ายจำไม่ได้
 ครนจะสำคัญว่าวันทอง
 ชุนแผนเขม้นเห็นเจ้าแก้ว
 ดูรูปโฉมคล้ายคล้ายจะทลายทก
 วันทองเห็นเจ้าแก้วกิริยา
 จะทกด้วยรู้จักกันมานาน
 นางแก้วไต่ย็นเขาพูดจา
 หลีกแหวกแทรกคนदनเข้าไป
 กอดตั้นชุนแผนวันทองไว
 ไต่ย็นเขาพูดกันจ่มั่นคง

แต่คอยคอยผัวมาให้หมองศรี
 ไม่แจจคิดว่าผัวมา
 นางเคยไปพึ่งธรรมเทศนา
 นามันทาลบผมพอสมตัว
 ไม่ชุ่มชวยด้วยระคายเป็นม่ายผัว
 ลูกผัวกลับมาจะกินใจ
 ระวงนมิให้ออกมานอกได้
 ดอกไม้รูปเทียนถือติดมือมา
 แลเห็นคนพริ้งพรอยู่หนักหนา
 เห็นหน้าชุนแผนกับวันทอง
 แปลกใจจริงจ้งไปทงสอง
 เห็นมทองอลกเอเลอนก
 แว่วแว่วจะรู้จักมรู้จัก
 เกลอกมิไชน้องรักจกร้าคาญ
 นางชม้ายชายดาไม่ว่าชาน
 คิดอายก็สะท้านสะเทินใจ
 ว่าไต่ชุนแผนมาไม่ส่งสั้ย
 นังไหวน้ำตาละลุมลง
 อนิจจาแปลกไปเจียนจะหลง
 พ้อไปดงสูญหายจนวายภ

ขุนแผนฟังคำจำเลียงได้
 วันทองอุ้มได้ด้วยไม้มือ
 เพราะความจวนชนชั้นในน้ำใจ
 ขุนแผนเดินตรวนชวนเมียมา
 ๑ ถึงทิมดาบในมิได้ช้า
 พระหมื่นศรีเห็นขุนแผนแค้นใจ
 ด้อยกลไกบอกเอาออกดู
 พุดจาปราศรัยเป็นไมตรี
 แต่พิเคราะห์เห็นอกความตามไปบอก
 อ่อนน้อมยอมถวายซึ่งชีวิต
 เอ็งไปป่าพาไปแต่วันทอง
 อายพ่อเอ๋ยชะเลยมันเหลือใจ
 ขุนแผนว่าเมียเกลากระดม
 ทิ้งไว้ให้อยู่กับมารดา
 พระหมื่นศรีมิแกล้งใจให้กินอยู่
 พุดจาปราศรัยกันไปพลาง
 ครั้นสายได้เวลาจวนห้าโมง
 พระหมื่นศรีผลัดมาแล้วคลาไคล

คิดว่าใครเจ้าแก้วพลั่วถา
 ต่อเรียกชื่อจิ้งจอกองยา
 ปราศรัยแล้วสะเทินเม็นหน้า
 นางแก้วกิริยาก็ดำไป ฯ
 ขุนนางพร้อมหน้าทงน้อยใหญ่
 ก็เรียกหามาใกล้ด้วยยินดี
 อ่านรู้เนอความจวนถวนถ
 พระพนบขุนเคืองเป็นพันคิด
 ว่าเจ้าออกมาหาพระพิจิตร
 รับผิดชอบแล้วหาเห็นไม่เป็นไร
 ทนงรองนั้นโตมาแต่ไหน
 แต่ทุกขยากแล้วยังได้สำรองมา
 นานนมแต่ยังไม่ไปป่า
 พอลกลับมาพบกันทกลางทาง
 เลียงดูลำพดไม่ขัดขวาง
 เหมือนอย่างแต่ก่อนร้อนชะไร
 ขุนนางไปทงพระโรงทงน้อยใหญ่
 ไปคอยเฝ้าพระองค์ทรงศักดิ์ ฯ

ตอนท ๒๒ ขุนแผนชนะความขุนช้าง

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ทรงสวัสดิ์ เนาในปรางครตนจาร์สหล้า
ครนพระสุริยไธไธเวลา เสัดจออกข้างหน้าไม้ชาติ
จึงพระหมื่นศรีเสาวรักษา อภิวาทประนมกัมเกศ
กราบทูลเบิกความตามคดี บัดนี้ได้อวขุนแผนมา ฯ
๑ ครานนพระองค์ไธทรงฟัง กรวดงดละไฟไหม้เวหา
ยังมีทันทราบความตามล้ารา โกรธากระทับพระโรงชัย
อายแสนกลดอดนว่ามีฤทธิ ดกมันคิดว่ากูสู้ไม่ได้
ลักเมียอายขุนช้างวางเขาไพร ไซ้คนออกไปกลับฆ่าฟัน
มันดีแล้วเป็นไรไม่เหาะเหิน มุดหัวเดินมาทำไมนั้น
เมืองไหนจับได้ให้รางวัล จักันญาเปล่าเมื่อเอามา ฯ
๑ ครานนพระจมนศรี อัญชลบังคมกัมเกศา
ทูลความตามบอกมีทันท้า ชวาอยู่ไธบาทบงส์
ขุนแผนเขาหาพระพิจิตร ยอมตัวกลลวงให้บอกสั่ง
จงจำทำกันเป็นมั่นคง ว่าตอชอตรงไม่คิดคด
ครนถามขุนแผนกบวันทอง ก็ให้การถูกต้องกันอยู่หมด
ว่าขุนช้างทำแค้นจงแทนทด มิได้คิดทรยศชบใจ
เดิมนันทองยังขอว่าพิมอยู่ ได้ขอมารดานนยกให้
ปลุกหอส่งตัวรวุทวไป อยู่ไธสามวันไม่เคลอนคลาย

มีทัพเชียงทองต้องชนไป

ขุนช้างมาบอกกับแม่ยาย

แล้วส่งขอปลุกหอแต่งงาน

มิได้ห้องขุเมียให้เสียทรัพย์

ครั้นมาเข้าเวรทในวัง

ทูลว่าปิ่นกำแพงพระพารา

ไม่อาจทูลความจริงต้องนั่งไว

จึงเลยเป็นคนหลบซบเซา

ขุนแผนแค้นเคืองนายขุนช้าง

ขอชิงฆ่านายไพร่ในป่าร้าง

มิให้จับกลับมาดูแก้โทษ

ด้วยคิดถึงพระคุณไม่วุ่นวาย

๑ ครานั้นพระองค์ผู้ทรงเดช

ทรงฟังโบบอกออกสำคัญ

เร่งไปเอาขุนแผนอ้วนทอง

ตำรวจรับสั่งถอยหลังมา

ครั้นถึงบังคมประนมกร

ขุนแผนอ่านมนต์เคยสนใจ

บันดาลพระทัยให้เคลอนคลาย

อายผิวเมียสองคนพันบุญญา

มิได้หย่าร้างระคายชาย

ว่าขุนแผนไปตายเสียกลางทัพ

ครั้นว่าเสร็จราชการขุนแผนกลับ

จึงอยู่กับลาวทองแต่นั้นมา

ขุนช้างชิงชิงรัชยา

มุสาใส่โทษแต่โดยเดา

เพราะจิตใจด้วยดื้อนินห้ามเฝ้า

ลาวทองก็ต้องเข้าไปอยู่วัง

จึงลักนางวันทองไปเสียมิ่ง

ก็รู้ว่าโทษกระทงถึงตาย

ถ้ามิโปรดชีวิตขอถวาย

สิ้นบอกก็ถวายบังคมพลัน ฯ

ปิ่นปักก้นกระเศรั้งสรค์

พระทรงธรรมเคลอนคลายพระโกรธา

ทงสองมากจะดูหน้า

พาดหัวขุนแผนวันทองไป

พระเคืองค้อนหาทอดพระเนตรไม่

เป้าไปด้วยเชื่อวิทยา

เบือนบ้ายพระพักตร์ผนหา

ลักกันเข้าป่าไม่กลัวใคร

กลับมาให้การแก้ว่าเมื่อยา
เมื่อยมิ่งเหมือนว่าฤๅกระไร

ยกย้ายให้ลูกมีผิวใหม่
จะสู้เขาได้ฤๅจึงมา ฯ

๑ ขุนแผนแสนสຸภาพกราบกราน ขอพระราชทานจริงเหมือน
อย่างว่า

ถาวนทองนมิใช่ภรรยา

สืบหาไม่สมดังให้การ

เกล้ากระหม่อมยอมถวายซึ่งชีวิต ตามผิดอย่าไว้ให้สังหาร

ทูลแล้วบังคมก้มกราบกราน

อยู่ตรงหน้าฉานพระทรงธรรม ฯ

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงภพ

พึงจบใจความทูลขอชน

ก็จะดูมนต์เนอความกัน

ถ้าใครแพ้จะพ้นให้หน้าใจ

ทมิ้งฆ่าอายุขุนเพชรขุนราม

ความผิดทงนุกูกให้

ด้วยมิได้คิดคดขบถใจ

ถอดมันออกให้สู่ความกัน

พระหมื่นศรีบรรลึงบังคมลา

พาทั้งสองมาชมชมน์

ให้ถอดตรวนผิวเมยเสียดับพลัน

แล้วส่งตำรวจนั้นให้เร่งไป

ถึงเมืองสุพรรณอย่าทันท้า

เอาตัวขุนช้างมาให้จึงได้

ตำรวจชมามาทันใจ

ไกลบ้านขุนช้างเข้าทนต์ ฯ

๑ จะกล่าวถึงเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง นอนครางอยู่ในห้องให้

หมองศรี

แต่วันทองจากไปได้เกือบปี

ไม่มีเพื่อนนอนสะทอนทุกข์

มิได้นอนค่อนคนตบสวดุ้ง

ไกลรุ่งก่อนไก่อไม่พักปลุก

กระทั่งถูกฟูกหมอนเหมือนไฟลุก แต่เวียนจุกประจวบทุกวันคืน

ขณะเมื่อวันทองมาถึงกรุง
วันนั้นฝันว่าไปตัดฟัน

เห็นดอกบัวบานตระการตา
จะถอนไม้ถนัดขัดตนโพธิ์
คิดถึงความฝันที่พรานอก

ฤๅจะได้กับวันทองน้องนาง
มันให้คิดวุ่นวายมาหลายวัน
ออกมาหอนงเล่นพอเย็นลม

๑ ครานนจึงนายพันชการ
ลงมาหนาประตดเยยมมอง
ครวญถึงวันทองได้สองคำ
จะลงเอยเลยเลยวไปหลายครา
ชครานรรรอกเขามา

พันชการบอกพลันทันใด

ให้การแนบเนียนเป็นเลี่ยนหนาม
ไปเสียดวยกันทันเวลา

๑ ครานนเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง
ผลุดลุกชนโลดโดดใจ
ไซกำปั่นเปิดหาผานงหม
น้ำใจโชติช่วงดวงตวงเดือน

ตลอดรุ่งหลับไหลมิได้ตื่น
นาตนลยประสัระหนึ่งโค

เกสรคร่ำคร่ำกลีบกลวงไหว
โงหน่าสะดุ้งพอรุ่งราง
ให้วิตกนึ่งนิกอางขนาง

เกสรร่วงกลวงกลางเพราะชู้ชม
วันนั้นตะวันบ้ายชายร่ม

อารมณ์นิกคะนึ่งถึงวันทอง ๑

ถึงสัพรรณรับผ่านบ้านช่อง
เห็นขุนช้างนั่งรองสัักวา

กลอนผิดติดซาอยู่หนักหนา
คอยทำให้เอยจนอ่อนใจ

ขุนช้างทักว่าจะไปไหน

เขาได้ตัวขุนแผนวันทองมา

จะเป็นความในวังรับสั่งหา
อย่าช้าบัดนี้จงรีบไป ๑

ทราบว่าได้นางดังเกิดใหม่
วังแร่เขาไปทในเรือน

เรียกขาระมอยุ่บนเบื่อน
เบื่อนหนามาส่งกับซาไท

อยู่หลังระวางชิงบ้านช่อง
ส่งแลวลุกมาด้วยทนต์

๑ ครนถงปลงช้างไว้ทนต์
เดินตามพันการลนลานมา
เห็นขนนางนอยใหญ่ทอยน้น
หลกแทรกแหวกคนต่นเขาไป
ขุนแผนวนทองกอยน้น
ไหวพलगทางถามเนอความมา
พระหม่นศรชบอกว่าน้นแน่
ขุนช้างเหลียวหน้าตาแลไป
วันทองหวัดวายตะกายอก
ถบไถลไปพลันเขากนน้อง
ไ้อว่าอนิจจาเจ้าวันทอง
เจ้าสนรกกหักเต็ดกระเด็นไป
นจะมลูกเตาเจ้าวันทอง
เมอเจ้าอยู่ในห้องของพยา
พณล้ำคญว่าไต่แหวน
บรสิทฐบุตรเราจะเป็นชาย
ชาวปลารานาไม่กินได้
มันให้อยากส่มมะขามผักหนามตอง

ชาวของออเจ้าเอาใจใส่
ชนช้างวางไปอยุธยา ฯ
อาบนาสำราญใจแล้วผลัดผ้า
ชนบนศาลาลูกขุนใน
แลเลยไปหาทนต์เห็นเมียไม่
นึ่งไหวพระหม่นศรชบปราช
ขุนช้างถลนชนนงหนา
คุณเจ้าชาเมยฉนอยู่แห่งไร
จะเป็นวันทองแม่ฤามีใช่
ดีใจผวาคว่าวันทอง
ขุนแผนชกเงอศอกแล้วชาถอง
ขุนช้างรองบอกกล่าวมฉนไป
ให้ชถองแล้วมีหน้าชาผลกใส่
พอฉลยมิได้ลมลกเวลา
ล้ำคญฤว่าทองมาแต่บ้า
เจ้ากชาตระตุมากว่าเดือนปลาย
รังแตนรุ่งไฟไม่สลาย
เมอเจ้าพรากจากกายฟแพ่ทอง
เสียใจเพราะเจ้าจนศร่าหมอง
เห็นหนานองวนนพดใจ

ขอเชิญเจ้าไปเรือนอย่าเชื่อนซ้ำ ผัวหาดำวันทองไม่
พลางคว่ำขอม่ออย่าถือใจ วันทองผลึกใส่อยู่ไปมา ฯ

๑ พระหมื่นศรีตวาดอายชาติด้อย ช่างล่าออยออยองไม่อายหน้า
คราวโกรธราวกับไฟไหม้หลังคา มุทะลุตุ๋นน้ำกลว
ไหนดั่งว่าแค้นวันทองนัก ได้มาแล้วไม่รักจะตัดหัว
ตามของดอกไม้ต้องกระดูก ครนเห็นหน้าตามวักลมแค้น
มึงกลอกกลับอย่างนั้นอายชครอก จังถูกเข้าถูกศอกจนหงายแขน
เจรจาว่าเล่นไปตามแกน แคะแค้นค่อนข้างจะพาไป
ไม่รู้ฤาจะถามความรับสั่ง มึงจะรังคนกลางไปข้างไหน
เร่งหานายประกันมาทันใด ผู้คุมเหวырรับไว้ทั้งสามรา ฯ

๑ ครนว่าได้เพเลามาพร้อมกัน ลูกขุนทงนนักพร้อมหน้า
ผู้คุมกคุมคู่ความมา คัดขอฟ้องหาแล้วถามไป
ขุนช้างหาว่านางวันทอง ได้ลู่ขอหอห้องมารดาให้
ชด้นาสวดมนต์คนแจ้งใจ ขุนแผนแก้ไขว่าไม่รู้
ขุนช้างอ้างสืบสักขพยาน ชายหญิงชาวบ้านได้เห็นอยู่
ขอหนึ่งขุนช้างได้เลี้ยงดู เป็นคู่ร่วมเรือนกับวันทอง
อยู่มาประมาณสองเดือนปลาย วันทองนงหายไปจากห้อง
เก็บเอาทรัพย์สินเงินทอง ชาวของผ้าผ่อนไปมากมาย
ครนตามไปพบทนต์ไทร ขุนแผนคุมโจรไพรไว้มากหลาย
เห็นวันทองนอนเรียงอยู่เคียงกาย จังรู้ว่าชายชู้ลักไป

สอบขุนแผนพลันมีทนต์ชา
 ขุนช้างอ้างพยานไปทันใด
 ขอหนึ่งขุนแผนกับโจรไพร
 ขุนเพชรขุนรามกมรณา
 ขอหนึ่งขุนแผนกับโจรป่า
 เห็นขุนช้างเขาไปก็ไล่ยิง
 เขียนด้วยหนามหวายลายจนแซน ขุนแผนแก้ว่าหามิได้
 ขุนช้างเวียนวนให้จันใจ
 ด้วยวงแยกแตกทัพยับย้อย
 ขอพิสดารลงคำทนาย
 จงคดีคำให้การมีทนต์ชา
 ขุนแผนดวดคมเย็บกาย
 เป่าตองขุนช้างเขาหัวว่างอก
 หน้าแดงเสียดขนลอนลาน
 เวียนหวียงยวดปอดทอง
 มั่นให้อัดพลุ่งพลุ่งพุ่งพองไป
 ๑ พระหมื่นศรีว่านความรบสิ่ง
 ใครจะงัดกตเวทีให้เจ้าคุณ
 ขุนช้างตาพองร้องแรก
 แน่นอัดจะขอผิดไปสักวัน

ขุนแผนแก้ว่าหามิได้
 สอบขออนไปมิได้ชา
 เขาไล่หาหนัพันฆ่า
 ขุนแผนรับว่าขอจริง
 ปลุกตำหนักพลับพลาทำสูงสิง
 ผูกมัดรัดพิงกับต้นไม้
 ขุนแผนแก้ว่าหามิได้
 ระบุไปว่าจะอ้างไม่มีคน
 อาศักรอยทหลังยังบบน
 สิ้นฟ้องแต่ต้นตลอดปลาย
 ขอคดีมาเบ้นมากหลาย
 อานมนต์ส่นขยายอดทวาร
 เหยงอดกกอกใจให้พุ่งชาน
 ขอประทานฉานไม่สบายใจ
 จะแก้ความวนั้นเห็นไม่ได้
 งดไวพรงันเถิดพ่อคุณ ฯ
 จะเกลี้ยรงความไวให้เกิดขุน
 อายขุนแม่ตงไม่ฟังมัน
 ขจะแตกทนได้ทไหนดนั้น
 ไม่ฟังกันแล้วก็ตามจะถามไป

ผลุดลุกขยิบชนจากท
 ชุนแผนว่าประทานนาคินใจ
 ชุนช้างอดอดให้ชดใจ
 เป็นสามสามปามลงกลางศาลา
 ลูกชุนวุ่นวาทงศาลา
 ชุนช้างแลดูเมื่อยงเลี้ยใจ
 โอ้ว่าเจ้าวันทองน้องแก้ว
 ช่วยทุเลาผัวบ้างพอคางคิน
 ลูกมาจะคว่ำเจ้าวันทอง
 พระหมื่นศรีรองมาว่าข้าเฮ้ย
 ผู้คุมตำรวจมารวดเร็ว
 ผลักออกจากศาลาหน้าชุมชุม
 ครนถึงดลึงวงลงสระพาน
 ดำมุดมุดโผล่เหมือนโลมา
 ยายมรองมาว่าอะไร
 ชุนช้างรองส่ายยายอปรย
 ผลัดผ้ามานั่งโกธจ่าเลย
 กลืนมันพนักาลงนั่งกลืนใจ
 ขอหนึ่งชุนแผนให้การว่า
 เแต่ยงขอพมอยู่เป็นชุกน

เป็นตายจะไปชี้ให้จงได้
 โจทก์จะหลบหนีไปได้บัญชา
 พอก้าวไปช้ทะเลก็ออกกราตผ้า
 คนข้าแตกเอนระเนนไป
 เหมือนกว่าขหมาอายหน้าไพร่
 ช้ไหลทรุดนั่งลงทงยน
 ช้เบือนผาแลดูสนทงผน
 ช้ใจแลวก็ไม่ว่าเลย
 ออกอกกองหนึ่งแล้วแก้วแม่เอ้ย
 แฉยเสียดเดียวเจียวผู้คุม
 เขาฉวยฉุดบนแอวยูก่กลอนกลุม
 วงกุมเรียราดพรุดพลาตมา
 โผนทะยานโตดน่าลงตาฉ่า
 วงชนหน้าท่าของยายม
 กระสือถามีไซ้เหมือนกลืนช้
 วงรเขามาศาลาใน
 ลูกชุนเงยหน้าเหมือนไม้ท่นได้
 ให้เสมียนเขียนตามเนอความพลัน
 ได้ขอมารดาเป็นแม่นมั่น
 ศรีประจันยกให้โตเต่งงาน

ไต่อยู่ภรมย์ประสมสอง
 ชุนข้างแกไขมิได้นาน
 สลอบชุนแผนอ้างสักขพยาน
 ขอหนึ่งกองทพกลบพรังพร
 ชุนแผนก็กลับชุนไปบ้าน
 ปลุกหอขอพิมพ์เป็นภรรยา
 สลอบชุนข้างพลันมีทันชา
 ชุนแผนอ้างหญิงชายทั้งหลายไป
 ขอหนึ่งถึงชุนแผนไม่รองพ้อง
 มารับก็กลับไปด้วยกัน
 ชุนข้างดาเขยวเหลียวมา
 ชุนแผนว่าจะอ้างเป็นกลางไพร
 ขอหนึ่งชุนข้างตามนางไป
 ขัดใจจึงได้เขาต่อ
 ชุนข้างไม่รับสนทงขอ
 คัดเอาสำนวนทวนต่อไป
 รับในสำนวนควรฟังได้
 ขออ้างให้ดำเนินเชิญพยาน
 แล้วจดคำให้การนางวันทอง
 แต่ข้อความนั้นแยกแตกออกไป

จนมีทัพเชิงทองไปจากบ้าน
 ขอประทานข้อนั้นไม่รู้
 ชายหญิงชาวบ้านได้เห็นอยู่
 เขาสู่กรุงศรีอยุธยา
 ชุนข้างทำหักหาญเป็นหนักหนา
 ซ้ำทำชู้เมียชาก็ขัดใจ
 ชุนข้างแก้ว่าหามิได้
 ยกข้อความใหม่ออกถามพลัน
 เป็นเมียของชุนแผนนั้นแน่นมั่น
 แต่ชาวของทงนั้นไม่เอาไป
 ขัดใจแก้ว่าหามิได้
 ระบุไปขอต่อซึ่งชอน
 จะไล่พ้นชุนแผนให้เป็นผี
 ถอยทถอยพ้นกันไนไพร
 ชุนแผนว่าจะต่อก็คือต่อได้
 ชลสองสถานไว้ตามอัยการ
 ทขอต้องดไว้ไม่ว่าชาน
 เทียบผูกมืนานหยิกเล็บไว้
 ต้องด้วยคำชุนแผนหาผิดไม่
 ว่ามารดาชุนใจให้แต่งงาน

๑ ครั้นเวลารุ่งแจ้งแสงสุริยา
 ตามคนคู่ความเดินตามกัน
 ขุนช้างชเอาเฒ่าศรีประจัน
 สำนานแล้วพลันด้วยทันใด
 ว่าเป็นแม่ยายข้างฝ่ายโจทก์
 เป็นคนหลงใหลใจฉันทา
 ยกให้ขุนช้างไปชมเชย
 เป็นโมหจิตคิดคะนอง
 จนเป็นมารหิวชนหล่นจากพง
 จอมปลอมผอมแห้งแรงมาเดือน
 ศรีประจันฟังคานกักรอชงก
 เหม่เหม่อายโลนโพนทะนา
 ศรีประจันรับคานว่าแม่ยาย
 สิ้นคำแล้วสืบคนอื่นไป
 สืบส่มไปข้างขุนแผนอ้าง
 ผูกหยิกเล็บพลันพากันมา
 ตัดรอนทอนลงกระตังแกลง
 ตะวันบ่ายพร้อมกันมีทนนาน
 หลวงญาณประกาศเทพราชชาดา
 เชิญบาทพระอัยการออกอ่านดู

ให้เผชิญพยานมาชมชมนัน
 ถึงเรือนศรีประจันเข้าทันใด
 งงงงเดินมาหาซาไม่
 ขุนแผนร้องติดใจมิได้ซา
 แก่โกรธชิงชิงซาหนักหนา
 พรากซาให้พลัดกับวันทอง
 ซอบพดกับลูกเขยสองต่อสอง
 ให้ลูกเขยนัดทองอยู่ในเรือน
 ประคบทองยังรุ่งจนหน้าผอน
 เป็นพยานร่วมเรือนอาสามา
 นมขานฟัดอดมอชหนา
 ตระลาการห้ามว่าอย่าอึ่งไป
 แต่ขอความทงหลายหารับไม่
 หมดพยานทใดเผชิญมา
 พยานโจทก์ต้องบ้างไม่แน่นหนา
 จงชำระเจ้าหาคำพยาน
 ปรีกษาชแจ่งออกไปศาล
 ทงท่านพระมหาราชครู
 พร้อมหนานางพงใบสัตย์อยู่
 ผู้ปรบทงคอยู่พร้อมกัน

จะนำความกราบทูลพระทรงชัย
แล้วให้ไปเกาะศรีประจัน

เหลียวหน้ามาดูเจ้าขุนช้าง
อายลานชดอยพลอยกตายน

๑ จวนเวลาพากันเข้าไปเฝ้า
พระหมื่นศรีไคเวลากคลาไคล
นำส่งสารท้านยายศรีประจัน
ผู้คุมรวมกันเอาตัวมา
ศรีประจันตัวสั้นอยู่ยงนงก
นายเสมียนร้องว่าช้าอยู่ไย
ครั้นว่ามาถึงทิมดาบใน
ลมจับลมลง โกงโค้งคลาน
ไม่ฟังรงลงไปไหประรำ
ลูกขนนึ่งผ้าทำหน้างอ
วันทองเคียวหมากใส่ปากบ้วน
วันทองร้องไม่น่าจะเวทนา

๑ เล็ดจออกพากันเข้ามาเฝ้า
ฝ่ายพระองค์ผู้ทรงภพไตร
พระจมีลีลนาทประภาษถาม
พระหมื่นศรีทูลพลันในทันที

ให้คุ้มคู่ความไว้ในวังนั้น
แกกลวตวลสั้นอยู่ขุนวาย

พลงต่ำอุบอับอายนิบหาย
ขุนช้างห้ามแม่อายอย่าออกไป

ทุกเหล่าพระหลวงขุนน้อยใหญ่
คู่ความอยู่ไหนให้ตามมา

แกงกึ่งนหอบชากจนปากอ้า
ยายเฒ่าชปลาร้ามาไวไว

เผอเรอเพื่อพกออกเหลวไหล
ก็รีบเดินตามไปอยู่ณลาน

เห็นผู้คนตกใจใส่ฟุ้งพล่าน
ขุนช้างทะยานเข้าบบคอ

เรอรากปากอ้าตาปอหลอ
ร้องขอมะกรุดไปใครเอามา

แกโกรชนักควักค้อนไม่ดูหน้า
ขุนแผนเดินเมินหน้าแล้วเลยไป

เป็นเหล่าเหล่าขุนนางทงน้อยใหญ่
ตำราญราชหฤทัยเปรมปรดี

ถ้อยความเป็นกระไรจมนศรี
อันชวอยู่ไต่พระบาท

ณวันศุกร์เดือนแปดขุนช้างโจทก์
 ได้หาญเฒ่าผู้เฒ่า
 เฒ่าศรีประจันยกลูกให้
 เป็นคู่ผัวตัวเมียครอบครอง
 เที่ยงคนขุนแผนแสนสะท้าน
 ทำชู้ร่วมรักแล้วลักพา
 ขุนแผนไม่รับในข้อหา
 เดิมวันทองซื้อพิมพิลาโดย
 จึ่งไปส่งขอต่อมารดา
 นอนหอกับวันทองได้สองวัน
 ครนกลบลงมาแต่เชิงทอง
 ขุนแผนไม่พ้องปองสินทรพย
 ขุนแผนนำตีบก็ล้มอ้าว
 ขุนช้างนำเฒ่าศรีประจันมา
 ลูกขุนปรึกษาให้ลงโทษ
 ยกลูกให้ครองทั้งสองชาย
 ขุนช้างบอกว่าขุนแผนตาย
 บังอาจร้อหอเขาเขาครอบครอง
 ให้ยกเอาศักดิ์ขุนแผนปรับ
 ศรีประจันขุนช้างเป็นคนพาล

พ้องหากกล่าวโทษใจความว่า
 ลูขอภรรยาชู้วันทอง
 ทำชั้นหมากใหญ่ได้ร่วมห้อง
 ประมาณได้สักสองเดือนตรา
 สะกดคนอาจหาญชนเคหา
 วันทองภรรยาขุนช้างไป
 ว่าหาใช้ภรรยาขุนช้างไม่
 กับขุนแผนรักใคร่เป็นชู้กัน
 ได้เลี้ยงเป็นภรรยาเกษมสันต์
 มีราชการพลันต้องไปทัพ
 เห็นขุนช้างร่วมห้องเขานอนหลับ
 อาดัยเมียกกกลบรับเมียมา
 ทงต้องคำคนกลางให้การว่า
 ขุนแผนคานว่าเป็นแม่ยาย
 ว่าเพราะแม่ยายโหดทำมั่งง่าย
 ประจันเฒ่าแสนร้ายแทนวันทอง
 จะหมายเมียเขาประสมสอง
 ต้องปรับตามบทพระอัยการ
 เป็นทรพยผิดเมียเสียตามฐาน
 ให้เทียบไถ่ค่าประจันแทนวันทอง

แล้วให้ทวนขุนช้างศรีประจัน

ถ้าเจ้าผวกกลัวผิดไม่คิดปอง

ถ้าเจ้าผวกไม่กลัวซึ่งเวรา

วันทองสั่งคืนขุนแผนไป

๑ ครานั้นส้มเต๋จันเรนทรสุร
เฮี้ยขุนแผนเป็นกระไรให้ว่ามา

ขุนแผนแสนสัภาพกราบกราน
ตามแต่สินไหมแลพิณัย

๑ พระองค์ทรงฟังขุนแผนว่า
เอ็งก็ตรงคงคิดว่ามีตรกัน

ให้เสร็จความตามแต่ลูกขุนปรับ

พระหม่นศรีบังคมกมกราบกราน

จึงให้ผู้คุมคุมลูกความ

ขุนแผนขุนช้างทวงสองรา

ครั้นว่ามาถึงซึ่งศาลา

จึงอ่านใบปรับชนดับพลัน

ขุนช้างเอาเงินออกนับให้

ศรีประจันนั่งงออยู่ลุดลอน

นับเงินออกให้ใจจะขาด

เขามั่งมั่งดังล่าตทะเลอนลอย

ยายกลอยยายส่านนด้วยทวงสอง

ต้องบทให้เอาสินไหมไป

จะพันฆ่าเสียกตามอัธมาสัย

ตามในพระราชกฤษฎีกา ๑

ฟังทุกตามคำลูกขุนว่า

จะพันฆ่าอายขุนช้างฤาอย่างไร

กระหม่อมฉานหาให้เป็นเวรไม่

จะโปรดปรับอย่างไรก็อย่างนั้น ๑

เออจะเป็นเวรมาเป็นแม่นมั่น

อายชายชั่วหัวควั่นนี้ใจพาล

จมนครเริงกลับออกไปศาล

คลานถอยพนหน้าทงมา

เดินตามกันออกมาพร้อมหน้า

ยายกลอยยายส่าศรีประจัน

ผู้คุมพร้อมหน้าอยู่ทวน

พร้อมกันได้ยินสนทุกคน

ได้โทษทวนได้ไม่ขัดสน

สามคนยายส่ากับยายกลอย

นำตาหยาดไหลหลังลงฝอยฝอย

เราคนจนมาพลอยไปเจียนตาย

เสียทรัพย์แล้วกลับออกไปบ้าน
กระดกคลานเข้ามาหาพระนาย
เงินทองเสียไปก็ไม่คิด
เจ้าคุณได้เมตตาปรานี
จะแทนคุณทงนยสืบซึ่ง
ถ้าเจ้าคุณรับได้ให้ยังยง
๑ พระหมื่นศรีชดใจว่าโง่ง
อย่ามาตะบอยถอยออกไป
นั่งถอนใจใหญ่ใกล้วันทอง
นึกอยากปากพลั่งดังออกมา
ผู้คนหญิงชายทั้งหลาย
มันช่างเพราะจับใจกระไรเลย
ขุนแผนวันทองแกล้งกิริยา
พระหมื่นศรีชวนพากันคลาไคล

ขุนช้างงุ่นง่านไม่สมหมาย
เจ้าคุณช่วยเบี่ยงบ้ายให้ฉันท
เว้นแต่ชีวิตไม่เป็นผี
อันตรงทวนทองต้องขอคน
ยกทุนหวิดงให้พระหมื่น
อย่าให้กลายเป็นอนให้เสียใจ
ใครจะชนรับสิ่งไปอกได้
ขุนช้างจวนใจก็ออกมา
ด้วยรักใคร่ใจปองเป็นหนักหนา
โอ้เจ้าดวงดอกฟ้าของพ่อ
โปรดอกเจ้าชาพ่อคุณเอ๋ย
ขุนช้างทำเฉยเลยกลับไป
ชนะความงามหน้าก็มองไล่
รีบไปถึงบ้านเข้าทันที

ตอนที่ ๒๓ ขุนแผนติดคุก

๑ ครานันขุนแผนแสนสะท้าน อาศัยอยูบ้านพระหมื่นศรี
เป็นสุขสบายหลายราตรี วันเมื่อจะมีซึ่งเหตุมา
ขุนแผนวันทองกับนางแก้ว กลับแล้วสำราญใจในเคหา
พระจันทร์แจ่มแสงสว่างกระจ่างฟ้า ดาราตาดไปในอัมพร
พระพายพาบุปผชาติสะอาดกลิ่น รวยรินรสต้องละอองอ่อน
ขุนแผนตนพันดวงทศเดียงนอน ให้อาวรณ์คิดคำนึงถึงลาวทอง
โอเพื่อนยากจากเมืองมาอยู่ได้ มาจำใจพลัดพรากไปจากห้อง
วันทองแก้วกิริยากี่มาครอง ส่งสารน้องประหนึ่งฟไม่อนึ่ง
พลัดผัวตัวต้องไปลำบาก ตรำตรากตรอมใจในเขตขัง
ถารุชาวเขาไปถึงในวัง เห็นจะตงตาคอยให้ไปรับ
เรากได้สัญญาว่าจะเลี้ยง ไม่หลกเลี้ยงย่อนยอกกลอกกลับ
จะเพิกเฉยเลยละให้กลับ เป็นเห็นกับเมียสองที่ตองใจ
บุราณว่าเสียทรพยอย่าเสียศีล เสียอนสนอย่าเสียวาจาได้
นางก็ไม่มิตคิดนอกใจ จากไปเป็นเหตุด้วยขุนช้าง
มันเพ็ดทูลใส่ไคล้ให้เป็นโทษ พระจึงโปรดให้พรากไปจากช้าง
บัดนี้ก่สนเรื่องเคืองระคาย แต่ตัวนางยังขังไว้วงใน
เพราะผ่านเกล้าเจ้าชีวิตท่านทรงล้น ปลื้มจิตจึงไม่ออกมานอกได้
จำจะต้องทูลขอต่อทรงชัย ครนคิดไปให้เกรงจะรำค

พระองค์ยกโทษโปรดแล้ว
 ถ้าพระองค์ไม่ทรงพระปราณ
 จะละเมียดเสียเล่าอนาถใจ
 แต่เวียนคิดจนแจ้งแสงสุริยา
 ตรงมาหาพระจันทร
 ถอยความก็สำเร็จเสร็จไป
 ให้ราชาญส่งสารแต่ลาวทอง
 โปรดด้วยช่วยทูลพระทรงธรรม
 ๑ ครานนี้ฝ่ายว่าพระหมื่นศรี
 จากเบนคนดมบญญา
 เหมือนดับไฟไม่ทันจะสิ้นเปลว
 มิใช่อยู่นไกลอยู่ในวง
 ไม่เข้านอกออกในเหมือนใครอื่น
 ชั่วหาไหนใครจะมา
 ๑ ขุนแผนตอบคำพระหมื่นศรี
 ขอทศิดส่งสารราชาญใจ
 เต็มพระองค์ทรงพระพิโรชถูก
 ลูกพนโทษทงไว้ให้หมองมัว
 จะกล้าแกวทูลทวนไม่ควรที่
 ก็เสียความดตมมา
 คิดไปให้ส่งสารเป็นหนักหนา
 ลางหน้าแล้วกลูกจากห้องใน
 ว่าลูกนมทุกขเป็นข้อใหญ่
 เพราะเจ้าคุณเอาใจช่วยบ้องกัน
 ทงตองกักขงในวงนั้น
 ให้ไต่ลาวทองนั้นกลับออกมา ฯ
 พงวาทพลนตอบขุนแผนว่า
 ซาซาไวสกับดกระมัง
 ด่วนเร็วจะกำเรบเมอภายหลัง
 ห้ามประดกกขงทุกเวลา
 จะตนะไรไปหนักหนา
 ซาซาสิกหน้อยก็เป็นไร ฯ
 ทตรงดวชวดหาแคลงไม่
 ด้วยนางมิได้ผิดแก้ตัว
 ลาวทองตองถูกขงเพราะผัว
 เหมือนใจชั่วหลงเมียดเสียขางัน

จึงเกิดความรอนรนท้าวใจ

เจ้าคุณช่วยขยบขยายทรายด

๑ พระหมื่นศรีสุดทจะห้ามปราม

พูดกันพอควรจวนเวลา

พวกทนายตามกันออกถนนหลาม

นั่งลงตรงนอกกลับแลบัง

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงศักดิ์

สถิตในปราศรัยมาสพรสาทชัย

ตรัสประภาษราชกิจพระนิเวศน์

เสด็จออกท้องพระโรงรัตน

ต่างถวายบังคมกมกราบ

๑ ทมขอราชการงานเวียงชัย

๑ ครานันจมนครเสาวรักษราช

ครันได้ช่องทอดลองไปนับพลัน

๑ บदनขุนแผนแสนสะท้าน

๑ ชงโทษผิดดัดดวงแต่ก่อนมา

๑ ยินดีพันทจะประมาณ

๑ ไปกว่าชวนจะบรรลย์

๑ ลาวทองต้องติดอยู่ในวัง

๑ ขอพระเดชปกเกล้าจงเคลอนคลา

ฟ้าจะผ่ามาอย่างไรให้รู้

เห็นทกจะทรงพระเมตตา ๑

๑ เมื่อไม่ฟังแล้วก็ตามแต่ว่าสนา

เรียกหาบ่าวไพร่เข้าในวัง

๑ ขุนแผนเดินตามมาข้างหลัง

๑ คอยฟังว่าจะโปรดประการใด ๑

๑ ปีนปักหลักทวงปทงน้อยใหญ่

นางในหมอบเฝ้าเป็นเหล่ามา

๑ จนสุริเยศเรื่องแรงแสงกล้า

๑ เบิกบรรดาข้าเฝ้าให้เข้าไป

๑ หมอบราบตามตำแหน่งผู้น้อยใหญ่

๑ ก็ทูลให้ทรงทราบทุกสิ่งอัน ๑

๑ ชาญนลาตติรกรกให้นึกพรัน

๑ อันชวนอยู่ใต้พระบาท

๑ ให้เกล้ากระหม่อมมานกราบทูล

๑ ทรงพระกรุณาให้พณภัย

๑ จะขอทำราชการแก้ตัวใหม่

๑ มิให้ชวนเคืองเบืองบาท

๑ กักขังชานานมาหนักหนา

๑ จะได้มาเป็นกำลังราชการ ๑

๑ ครานนพระองค์ทรงชนดิ ไตพงจมนศรีแกลงสาร
 อนุพิโรธพระพักตร์เผือดเผือดตาล อายนหาญเห็นกันใจดี
 ครงขุนเพชรขุนรามตามออกไป บังอาจใจฆ่าคนเสียบันบ
 กุ๊งตอญาไม่ฆ่าต ซายกอวนทองไหแก่ตัว
 ยิงลวนลามตามขออลาวทอง จองหองไม่คิดผิดทวมหัว
 พุดเล่นตามใจไม่เกรงกลัว เพราะตัวอลาวทองต้องอยู่วัง
 ไกลคาดก่าไม่ไว้ใจ มั่นกลัวกันจะโพล่เอาข้างหลัง
 พังมันเจรจาดูน่าซัง ถาแมนตงหนารบราชการไป
 ทำได้แล้วอย่าว่าแต่ลาวทอง อักลักสองสามคนจะให้
 เห็นไม่ทำแล้วยังซาทะนงใจ ละไว้จะกำเริบทุกเวลา
 ถาตามใจยอมให้อลาวทอง จะจองหองเยอหยงชนหนักหนา
 เป็นว่าไรไม่ขัดสักเวลา ทหลังจะชะล่าไม่เกรงใคร
 เชี้ยเอาตัวมันไปส่งไว้คุก ประทุกหาประการหมดยาลดให้
 เชื่อมหัวตะปู้เข้าให้หน้าใจ สึงเสร็จเสด็จในทไธยา
 พระหมื่นศรีตรระหนักตกใจ ถอยหลังออกไปเป็นหน้าบา
 บอกขุนแผนให้ฟังหลังนาคา เมื่อกว่าแล้วเองไม่ฟังกู ๆ
 ๑ ฝ่ายพวกนครบาลได้รับสั่ง เขาลอมหนาลอมหลังอยู่เป็นหมู่
 พาขุนแผนคุมออกนอกประตู พระหมื่นศรีเอนद्रองส่งไป
 ฝากด้วยเถิดพ่อเจ้าทุกเข้าคำ จองจำแต่พออชฌาตย์
 นครบาลรับคำแล้วนำไป เอาตัวเข้าคุกใหญ่ในทันที

โซ่ตรวนเอามาทั้งคาขอ

เขม็งวดตรวจตรวจพิศ

จึงเรียกแถวกรียากบวาทอง

บอกความตามจริงทุกสิ่งไป

ให้ทูลขอลาวทองกห้ามแล้ว

ทูลชนตละไฟไหม้พารา

๑ ครานันวาทองแถวกรียา

ให้ออดอนตันใจอาลัยลาน

ค่อยเป็นสุขแล้วมาทุกข์ไปอีกเล่า

จึงพิกลดลใจมิให้เย็น

ตั้งแต่เริ่มไปประเดิมาก็ไม่

จนนอนเวรเกณฑ์ชาดราชการ

นางลาวสาวน้อยคนน้อย

ทั้งทุกข์ทั้งแค้นแน่นหัวใจ

ครันคล้ายวายโศกลงได้บ้าง

ส่งสารแต่วาทองทองแก่จวน

๑ ครันถึงคุกชกชนดินเดามา

สองนางกลังเกลือกเสือกตัว

จะทูลความตามขอเจ้าลาวทอง

นั้นเนื้อหาเคราะห์กรรมให้จำบัง

ดินมือไล่ล่ามไปตามที่

พระหมื่นศรีไปบ้านรำคาญใจ

นาदानองตกเซ็นกระเด็นไหล

รับสั่งให้จำฉวไว่ตรงตรา

อายพลายแก้วไม่ฟังคำกว่า

สุดบุญญาเหลือที่จะทดทาน ฯ

ฟังว่าดังอกจะแตกฉาน

ไม่ควรการเลยมาด่วนให้ควรเป็น

ชะรอยเขาคนนั้นนควเชญ

ไม่เคยเห็นจะอยู่ด้วยกนนาน

มีชะรอยเรือนเดือนละรอยบ้าน

ยังทะยานบินข้ามกำแพงไป

เมื่อไรเลยพ่อจะตัดเสียขาดได้

สะท้อนให้ โศกเศร้าเฝ้าคร่ำครวญ

สองนางถูกรับมาโดยด่วน

อกอ้วนอย่างเยืองพยงตัว ฯ

เห็นหน้าชบลงตรงตนผัว

ทูนหัวช่างไม่เล่าให้เมียฟัง

ปรีักษานองก็จะห้ามปรามไว้มั่ง

แต่ดงรงรอรอมาทำไร

เมื่อคุมส่งลงมาแต่พิจิตร
เป็นความน่าทจะมีภัย
ไม่ควรจะมาด่วนแต่โดยได้
เลยเก่าใหม่โดยยากต้องจากกัน
จะต้องจำซาเซอมหัวตะป
จะดับชีวิตจิตใจอยู่ในคุก
เวรกรรมทำไว้นั้นใดเลย
ไหนจะทองไหนจะทุกขระทมใจ
จะส่งชาวเขาเย็นก็แสนยาก
ถึงทองใส่ก็จะมาทางดาบ
ถ้าอยู่ไฟใครเล่าจะส่งเสีย
จะตักน้ำค่าเช่าหาชาวปลา
ถ้ามาอยู่ใต้ทในคุก
คิดไปใจเจียนจะขาดตาย

๑ ขุนแผนแสนโศกด้วยสองนาง
พคะตมจงดัดถึงขอคา

อันเหตทพขอเจ้าลาวทอง
ยงนางเดยวตองลำบากยากไร
มิได้นึกว่าพระองค์จะทรงโกรธ
ครั้นตายเป็นเห็นเท่านั้น

ยังหาติดขอคาอย่างนั้นไม่
ยังกลับไปเป็นชอบทุกสิ่งอัน
ทำใจว่าอุ่นหนหัน
โอแต่นับวันจะทนทุกข
จะรู้ว่าเมื่อไรจะได้สุข
ถ้าจะทุกข์ไปจนได้พ้นภัย
ไม่มีเงยหน้าเทียมกับเขาได้
ผู้คนข้าไททไหนดมี
จะออกปากฟังใครทไหนด
กลัวแต่ทจะคลอดซึ่งลูกยา
เมียเหลียวหาใครไม่เห็นหน้า
เห็นแต่แถวกริยาผู้เดยวตาย
พอคลายทุกข์หุงต้มได้ง่ายง่าย
สองนางฟมฟายฝ้ายน้ำตา ๆ

น้ำตาพร่างพรายซาบลงอาบหน้า
เป็นเวลาเคราะห์กรรมมานำไป
เพราะได้องสองคนมาอยู่ใกล้
ทงไวก็เบ็นพนอาธรรม
ให้จงจำทำโทษถึงมหันต์
ด้วยโทษทณทแทบพนจะทนไป

๑ อนครองพันทนาทจำจอง
 จะเสียดยศตสนังจนใจ
 เส่มีอนหนึ่งบิดาท่านทำโทษ
 จะทนไปให้ตลอดจนวอดวาย
 ตัวเจ้าวันทองสีก้องใส
 ไปอยู่บ้านนานนานจึงค่อยมา
 เจ้าแก้วกิริยานนตวเปลา
 เวียนมาเวียนไปเป็นไรมี
 คลอดลูกคลอดเตาจะเปลาตา
 ชาวาคำคนหาพื้นไฟ
 พะทรมานไปหลายวัน
 จึงจะออนวอนเขาทุเลาลา
 ครันจะอยู่ด้วยพทนต์เล่า
 จวนคำแลวันองวันทองไป
 อุตสาห์ฝากตัวพระจมนศรี
 เจยมตัวกลักเขาอย่าระราน
 เจ้าแก้วไปส่งเจ้าวันทอง
 ชาวปลาฉาม่อนท่อนสไบ
 ๑ นางแก้วกิริยากับวันทอง
 สะออนถอนใจใหญ่ให้รอร

๑ อักลักสองเท่านั้นหนได้
 ๑ หนไปใครจะนับว่าเป็นชาย
 ๑ แม่นมิโปรดตามที่ไม่หนหาย
 ๑ สู้ตายตามแต่พระอาญา
 ๑ อลักเอลือเหลือใจเป็นหนักหนา
 ๑ พอเห็นหนาเยยมเยอนว่าอยู่ด
 ๑ พอหุงข้าวต้มแกงกินทน
 ๑ เมื่อแก้วพอยู่บ้านนานวันไป
 ๑ เจ้าแก้วกิริยาเป็นเพื่อนได้
 ๑ กว่าจะออกเดินโตเจ้าจึงมา
 ๑ กว่าจะออกตรวจทงนจะนับหน้า
 ๑ จะไปหาเยยมเจ้าอย่าเศร้าใจ
 ๑ จะคลอดลูกคลอดเตาอย่างไรได้
 ๑ อย่าร้องไห้เลยจงเหือดทเดือดดาล
 ๑ ลูกเมียท่านมีอยู่ทนาน
 ๑ พนนานเนนแล้วจะพนภย
 ๑ แล้วจัดแจงข้าวของออกมาให้
 ๑ ตามประสาเชิญใจทเรามี ๑
 ๑ นาดานองอาบหนาทงสองศรี
 ๑ อ่าลาลามีแล้วเดินไป

ครนถงสองนางย่างเซาห้อง
หมากบุหรณผอนท่อนสไบ
เหลื่อมมอถอแบกไปไม่ไหว
ส่งถึงคูกพลันทนท
ให้คนโทษในคูกช่วยปลกทับ
ครนสนแสงพระอาทิตย์บดประตุ
๑ ครนยามดึกกำดัดส่งตนอน
ขุนแผนแสนโสกวิโยคใจ
โซ่ตรวนถวนครบห้าประการ
จะพลิกตัวตงทวทงกายา
ไ้อว่าคนโทษทงปวงเอ้ย
อันตัวกจะอยู่ให้จงภย
เพียงถอสัตยสัจจิตไม่คิดหนี
ไม่คิดคดต่อเจ้าชาวแดงตน
คิดแล้วจงสะเดาะด้วยฤทธมนต์
ร่วงกราวเท้ามอทงขอคา
๑ ถงทบแกวกรียาเหนยงตน
เข้าทบประคองปลอบบ้องพลัน
ถงร้องให้ไ้ไ้ว่าจะเป็นสุข
ทุกชนั้กก็จะหนักถงร่วไป

จัดแจงชาวของหาชาไม้
ทนอนหมอนมุ้งได้ไปตามมี
ก็ไ้หวานชาไทพระหม่นศรี
พิศดนายตรวจก็เอนดู
ทนอกหับเผยให้นางแกวอยู่
รอยลนแหล่งคูกันทวไป ๆ
พระจันทร์แจ่มกระจ่างสว่างไสว
เขารอยไ้ดวติดทงขอคา
ทรมานมันเมื่อยเป็นหนักหนา
ย้งนวย้งระอาระอดใจ
กระไรเลยทนทนตงบได้
เป็นว่าไม่ต้องการจะทานทน
แต่เท่านั้นพอจะเป็นผล
ก็เป็นคนเลิศโลกย์อมภษา
ตรวนหล่นคนหล่นสนิทหน้า
ก็ถองหนออกมากจากคูกพลัน ๆ
นงสะอนรญจนบวนบน
จะโสกคัลลยครวญคร่ำไปทำไม
เหลื่อทุกขแล้วจะทุกขไปถงไหน
จะเจ็บไซให้หวงถงดวงตา

พังคำพัวเถิดน้องแก้ว
 กอดนางพลางช่วยเซ็ดน้ำตา
 งามชนอย่าสะออนอาลัยวอน
 กอดประทับกับทรวงด้วยห่วงใย
 ๑ ครานันทามะรงและยามใน
 ถึงใครใครรับลำดับมา
 รับสิ้นสุดไปไม่ขาดแคลน
 หลับอยู่ไม่รู้ฤาอย่างไร
 ยามในเอาชุดไปจุดส่อง
 หนหลุดไปได้ทองขอคา
 เราตนอยุ่เห็นเมื่อตะก
 บอกพิศดมาพร้อมหนากน
 ถึงทบหับเผยเลยพ้นไป
 ต่างคนต่างมองทุกช่องรู
 ไม่พบปะจะอย่างไรไฉนนี้
 เมี่ยมันอยู่หับเผยเหยยอย่างไร
 เห็นขุนแผนกับแก้วกิริยา
 ทำมะรงซัดใจไม่บอกก
 ขุนแผนลูกโลดโหดคำราม
 นุดกระซากลากปล้ำทำนานา

พามาแล้วลมทุกขเสียดกว่า
 เงยหน้าจบหน้อยเกิดกลอยใจ
 เจานอนเกิดพจะกล่อมให้
 หลับไหลอยู่ในห้องทงสองรา
 ดินชนร้องไปจานยามหว่า
 ว่าชื่อเรียกหาชาติต่อไป
 แต่ขุนแผนหารับร้องโหยไม่
 เรียกชื่อซ้ำไปไม่จานมา
 ยังแต่โช่ตรวนกองแล้วเจ้าชา
 เรียกกันเร็วหว่าตามให้ทัน
 จะชุกชนดินหนีไปไหนนั้น
 งกนงุ่มง่ามตามคินด
 กำลังตกใจวุ่นวายอยู่
 ริมประตูเพดานชานชมไป
 พิศิตรองตรกนิกชนได้
 เอ็งเอาชุดจุดไฟไปมองดู
 ร้องบอกกันมาว่าอยู่อยู่
 ฅวยขุนแผนลากถูครุออกมา
 อ้ายล้ำสามช่มเหงพ่อหนักหนา
 หนากันจะหนเองฤาไร

พศัฒมะรงตรงเข้ามา
เขียนให้หลังพ้งพ้งมันโย

๑ ขุนแผนตวาดอำนางครุฑ
เข้าจับกุมวุ่นวายเป็นหลายครา
นินกว่าจะเอาเขากริ่ง
ไม่เชื่อยังคะนองกลองต

ขุนแผนบริกรรมสาสะเดาะ
ลูกโซโยเยเปรปรวน
ทำมะรงพศัฒเห็นดังจริง

ลูกขอโทษ โปรดเปิดตได้ทำ
ถาแม่นพ่อหลบลิหนไป

มูลนายท่านคงว่าดำประจาน

๑ ขุนแผนว่าเราก้เจ้าเลียง
ถากคิดหลบลิหนไชร

เฮ้ยจงดเล่นเป็นขวัญตา

พศัฒทำมะรงงวุ่นวาย

กลับมาเปิดพ้ออย่าท้อใจ

ขุนแผนคล้ายฤทธประสิทธิ์

นั่งพดกันอยู่พอดรูง

พศัฒเดินออกนอกคุกมา

ต่างคนดำ่ว่าหากลัวไม่
เข้าไปกลุ่มร่มจะคุมมา ๑

มือหลุดหวัคระม้าเข้าดำเฬ

ขุนแผนร้องว่าอย่าทำก

หน้ามึงญาจะจำกไว้อยู่

เอาคาสวมท่อมหูทงโซ่ตรวน

หลุดเผลาะกองกลึงทุกสิ่งถวน

พยักชวนเฮ้ยออเจ้าเข้ามาจำ

นั่งนงยมมอชนไหวพรา

กรรมของพ่อดอกได้โปรดปราน

โทษทัณฑ์ก้จะได้กบตฉาน

เขียนดื่บกอ่านทุกคนไป ๑

สำบานแล้วหาเบี่ยงคำสัถย์ไม่

กลางวันก้จะไปได้สบาย

พ้อว่าแล้วอดใจไห้ตัวหาย

พ้อคุณลูกตายแล้วทน

ลูกไม่จำพ้อแล้วอย่าหลบหนี

พวกผู้คุมยन्दลวงวันทา

สรียาพวยพุงพระเวหา

เขาหาเจ้าประคุณพระยายม

เจ้าคุณถามว่าไปไหนแต่เช้า

ด้วยขุนแผนแสนประสิทธิ์ดังฤทธิพลม เครื่องจ่าจองถมก็หลุดไป

ครั้นว่าก็ว่าไม่หนดอก

ข้าพเจ้าเฝ้าดวงกมลวชิ

๑ พระยายมได้ฟังพิศ

พิศรบคำแล้วอาลา

บอกว่าพระยายมท่านให้หา

จึงหาตัวขุนแผนผู้แค้นใจ

พระยายมว่าอย่างไรเจ้าขุนแผน

ตัวต้องโทษเขาทำตามอาญา

ฤๅเชื่อว่าตัวมีฤทธิเดช

จะเกลี้ยเราเหล่านี้นี้มิภย

แม่นทราบถ้ององค์พระผ่านฟ้า

ว่ากระไรว่าไปอย่าเกรงกัน

๑ ขุนแผนตอบคำพระยายม

แต่ว่าต้องจองจำระกำใจ

เจ้าคุณเป็นใหญ่ได้โปรดเกล้า

จะตายตามความสัตย์บัญญัติ

๑ พระยายมได้ฟังขุนแผนว่า

เราจะตามใจเจ้าเออาบุญ

ขอรับใส่เกล้าใส่กระหม

จะเชื่อแต่ปากบอกนั้นไม่ได้

เจ้าคุณจงไต่กรุณา ๑

ไปหาตัวมานเร็วเร็วหา

รบบมาถึงคุกเขาทันใด

เชิญรับไคลคลาอย่าช้าได้

ไปถนึ่งให้วึ่งสองรา

เหลือแสนทำชุนชุนหนักหนา

ยังหาญกล้าหักโซ่กุญแจไป

รู้เวทมนตร์ดจะหนีได้

ทำได้ทำไปทุกสิ่งอัน

ก็จะลงอาญาถึงอาสัญ

จะนั่งนอนถอดอยู่ว่าไร ๑

ความสัตย์เกล้ากระหมหาหนีไม่

ทนทานไม่ได้ทงขอคา

ข้าพเจ้าไม่หลบลิ้นหนา

มิให้มีผิดมาถึงเจ้าคุณ ๑

ถ้ากระนั้นวนหนากอย่าวุ่น

อย่าลืมคุณพระองค์ทรงเลี้ยงมา

เจ้าจงให้สัตย์ปฏิญาณ ดั่งว่าท่านไม่คิดจะหนีหน้า
ให้เราแจ้งใจพลันเหมือนสัญญา คำหนึ่งเราไม่ว่าจะตามใจ ๑

๑ ขุนแผนประนมกมกราบกราน ดั่งสัตย์ปฏิญาณสาบานให้
ถ้าว่าหลบลิ้นไป ให้टकนรกคำใดอเวจี

แม่นตายจะสู่ตายอยู่ในคุก กว่าจะโปรดพ้นทุกข์ไปจากที่
มิได้คิดชวซากาล ดั่งแต่วินันจนวนตาย ๑

๑ พระยายมราชครั้นได้ฟัง จงส่งนายตรวจสืบทั้งหลาย
อย่าจงจำขุนแผนให้วุ่นวาย ตามแต่จะสบายอย่าขัดใจ

ขุนแผนก็อย่าออกไปเที่ยวเล่น ใครใครเขาเห็นจะว่าได้
ไปเถิดอย่าช้าพากันไป พักดึกกราบไหว้พากันมา

ดั่งแต่วินันสืบสืบไป ทำมะรงน้อยใหญ่มิได้ว่า
ค่อยอยู่เป็นสุขทุกเวลา กับนางแก้วกิริยาทศกใน

วันทองอุดสำหมาเยี่ยมผัว ทงทศวุ่นของทองใต้
ขุนแผนยามปลอดก็ดอดไป หาวันทองได้เนืองเนืองมา

ค่อยเสงี่ยมเจียมตัวด้วยกลัวโทษ เพราะพระองค์ทรงโกรธเป็น
หนักหนา

พักดื่นายตรวจก็เมตตา ทงพระยายมราชไม่เคืองใจ ๑

๑ จะกล่าวถึงเจ้ามารล้านขุนช้าง แต่เป็นความตามนางหาได้ไม่
ทงเสียดทรพยับเย็นเผอิญไป นอนใคร่ครวญคะนึ่งถึงวันทอง

ข้าไทในเรือนออกเกลื่อนพล่าน ไม่ต้องการที่จะชมประสมสอง
ถึงข้าไทมันก็ไม่ยอมปรองดอง แต่ปวดท้องนอนคิดว่าทุกคำคั้น

เฝ้าวันถึงวันทองทุกเวลา
 ings ไม่เป็นสุขลูกขนยน
 หลับตาลงไม่ได้ให้เห็นผ
 นอนสะดุ้งเป็นกุกเต็นไม่เว้นวัน
 กตทอกรอรนกระวนกระวาย
 เมื่อวันทองอยู่นไม่มเลย
 จะเป็นมิ่งแต่ละครงแต่ละหน
 นักระไรมันเอาทุกเช้าเย็น
 ผลุนโผนโจนออกไปนอกห้อง
 ขนมาเล่นหมากรุกให้ทุกซคคลาย
 เทหมากรุกออกมาฆ่าโคนตง
 ที่มวนกินขนศรพระยา
 ขุนช้างหว่าร่อพ่อไม่ให้
 ฉั่นเล่นเป็นแต่เลื่อกินวัว
 ถึงพระครูก็สู้พ่อไม่ได้
 ฉั่นก็เดินชมเซอะมัวเงอะงุน
 ว่าขุนแผนทูลขอเจ้าลาวทอง
 วันทองอยู่เดียวคงเปลี่ยวใจ
 เมื่อกจากไปใช้ว่านางโกรธแค้น
 บดินเขาคุกทุกซคเต็มที

ขาวปลากินไม่ได้ให้ชมชน
 พอม้อยหลับกลบคณนยndaชน
 เผอญให้เห็นนแล้วเห็นน
 แต่ไก่จันจนสายไม่คลายเลย
 ลกจะตายเป็นแท่พ่อแม่เอ๋ย
 ings เพียงนมเคยจะได้เป็น
 ที่ม้นกันอย่างนมเคยเห็น
 ถาชนเป็นเชนนบเดียวตาย
 ร้องเรยกศรพระยาไปไหนหาย
 ศรพระยาหน้าหงายเดินมาเร็ว
 ขุนช้างย่างมาพลิงตาโป่งหวา
 พ่อเจ้าชาขอโทษโปรดไถ่ตัว
 ศรพระยาวอนไหว้พ่อทูนหัว
 หมากรุกฉั่นกลัวแล้วพ่อคุณ
 มั่นเหลือใจกินกันจนชั้นขุน
 เออเขาพากันวุ่นแต่วังใน
 ถูกกรวจำจองไว้คุกใหญ่
 เราน่าไปพูดจาดูตามที่
 อ้ายขุนแผนมันมาพาเจ้าหนึ
 เห็นจะคนมาดีไม่ม่งอน ฯ

๑ ขุนช้างฟังคำศรพระยา
 ลูกขนนึ่งของของรองละคร
 อนพระยาช้างเผือกคชสาร
 จะยกทัพกลับเข้าพระเวียงชัย
 อ้ายดีอ้ายไทยไปผูกช้าง
 ลงจากหอกกลางขนช้างมา
 มาถึงกรงพอรุ่งขึ้นสร้างสร้าง
 ครนสายชนพลันด้วยทนต์ไค
 เจ็ดคนด้วยกันผ่นผาย
 ถ้าพบวันทองแล้วอย่าช้า
 พวกบ่าวรับคำขุนช้างสั่ง
 พากันลัดลอดสลอดแนมไป

๑ ครานวันทองมองไส้ภา
 ลงจากเรือนพลางย่างกราย
 เดินออกมาตามถนนขวาง
 มนเกล้งเดินไปไม่ทายทัก
 ครนถึงกลางย่านสะพานช้าง
 มั่นเข้าหอมลอมพลันด้วยทนต์ไค
 กเงินเจ้าคุณมาหาชง
 วันนมาพบเขาจะเอาตัว

จิงจิงฤาหาอ้ายพ่อศร
 พระภูธรไปค้างอยู่กลางไพร
 จะประสบบพบพานก็หาไม่
 วันนพจะได้วันทองมา
 ส่งแล้วลูกย่างไปผลัดผ้า
 บ่าวไพร่พร้อมหน้าสะพรังไป
 ปลงช้างช้างวัดธรรมมาใหญ่
 ให้บ่าวเข้าไปอยู่ชยา
 คอยดูเียบค้ายช้างหลังหน้า
 อดยเอาตัวมาอย่ากลัวใคร
 พร้อมพรังกันมาไม่ช้าได้
 จนใกล้หน้าบ้านพระหมื่นนาย ๗

ครนแสงสุริยาสว่างฉาย
 หมายใจว่าจะไปหาผัวรัก
 พวกบ่าวขุนช้างมั้นรู้จัก
 วันทองเดินก้มพกตรจะรีบไป
 ใกล้บ้านทนางอยู่อาศัย
 ไปไหนไม่ประพะพานตัว
 ดั่งแต่หลบเสียทงเมยผัว
 วันทองกลัวตัวสั่นร้องออกไป

ใครได้กูเงินมาว่าเปล่าเปล่า
ชาวบ้านเอ๋ยวานช่วยด้วยเป็นไร

๑ ผู้คนหญิงชายทั้งหลายนั้น
จะช่วยช่วงชิงไว้ใช้กระทรวง

จนออกประตูวัดสวนหลวง

ฝ่ายพวกเรือกอรรณบไว

ชนบทะบังตงฉับไว

แม่อ้ายร้องให้ไปดวยกัน

ว่าพลางทางเรือกช้างจำลอง

วันทองดำทอไม่พอใจ

ขุนช้างไล่ช้างพลางปลอบน้อง

พริกเงาเท่าแทบประดาตาย

วันทองแค้นใจให้สะอื้น

ฆ่าฟันหันคอเสียเถิดรา

ถึงบ้านเมื่อไรตายเมื่อนั้น

กูไม่ขออยู่กินสันอาลัย

ขุนช้างดีใจดวยได้น้อง

โอ้อาเจ้าโฉมเนติเลิศปาง

สมบัติมอบครอบครองให้น้องสน

อนมณษย์พนองทองสองรา

จะพาตัวเราไปข้างไหน

ข้าให้ว่พ่อแม่สิ้นทวง ๖

ต่างคนคิดสำคัญว่าเงินหลวง

อายพวกนั้นม่นกหน่วงเอาตัวไป

ฝูงคนทั้งปวงไม่ช่วยได้

ลงเรือข้ามไปตงผิงพลัน

ขุนช้างดีใจจนตัวสั่น

พหมายม่นมารบเจ้ากลับไป

กุมวันทองขุนช้างหาช้าไม่

ผลักไล่ทั้งฉมถ่มน้ำลาย

แม่อ้ายร้องให้ราระสำระส่าย

ม่นหมายไม่เวนสักเวลา

กูจะค่นดด้วยอย่าพักว่า

แม่นมิ่งชนพาเอากูไป

จะอยู่ถึงสามวันอย่าส่งสย

ส่งเสียงร้องให้ไปเรยทาง

สวมกอดวันทองไม่แหห่าง

ไปครองปรารงค์เถิดเทพลีนลา

พค่อโสภณทำวดยกษา

ตั้งว่าขุนแผนทตดคุก

กับจงจะมหาเจ้าได มากลับไปเรือนร่วมภิรมย์สุข
 จงสร้างโศกเสื่อมเศร้าบรรเทาทุกข์ ปล้ำปลุกกอดจูบลูบคลำไป
 วันทองร้องไห้มิได้เงย โคตรแม่มึงเอ๋ยกมันไ้
 คอนพลาต่าพลาต่ากลางไพร พอใกล้รุ่งก็มาดึงเมืองสุพรรณ
 เอาช้างมาประทับกับบันได อุ่มวันทองไปชมมิมัน
 เข้าห้องวางนอนกับเตียงพลัน จะदन โดยโหยหันไปทำไม
 เมื่อเป็นสาวคราวแรกเจ้าตัวเปล่า วันทองเจายงสู้ฟไม่ได
 นมทองอลกเอลือเหลือใจ จะदनโยเห่นอยเปล่าไม่เขายา
 ชุนชางร่วมภิรมย์สมสนิท ส้มคิดสมมาตปรารณา
 จำชวเสียดวทงนาคา ครนสันแสงสุริยากก็หลับไป
 ชุนชางปรัดเปรมเกษมสุข เฝ้าปล้ำปลุกเซยชิดพิสมัย
 แต่ฟอนเพ่นเคล้นนมภิรมย์ใจ ดังว่าได้ประสบบพบชุนทอง ฯ

ตอนที่ ๒๔ กำเนิดพลายงาม

๑ ครานั้นวันทองมองโสภา อยู่เคหากับขุนช้างให้หมางหมอง
ไม่มีสุขทุกเวลาน้ำตานอง ด้วยว่าทองสับเดือนไม่เคลอนคลา
จะคลอตบุตรสุดปวตไทรหวดราว ดึงหวเห่นาเห่นดเห่นอยเมื่อยตนชา
แสงหึ่งห้อยพรอยพรายพรางสายดา จะเรียกเจ้าขุนช้างให้หมางใจ
แต่่นวดนวดปวตมวนให้บ้วนบั้น สุดจะกลนกลอกหนาน้ำตาไหล
พยุทงร้องเรียกพวกข้าไท จะขาดใจแล้วช่วยด้วยแม่คุณ
ขุนช้างตนพันตัวหัวผงก เห็นเมียดกใจผวาออกกว่าขุน
ประคองนางพลางบนเอาตนทุน อย่าท้อแท้แม่คุณจงแข็งใจ
พลางตงร้องว่าเอ้อออกแล้วชี ดงสติอารมณ์จะซึมให้
นางวันทองร้องเสือกกลงเกลือกไป ขุนช้างได้หมอนรองประคองคอ
เรียกหาข้าคนอลหม่าน บนนอกชานพวกผู้หญิงออกวิ่งส่อ
ให้ไปรับยายส่ายกับยายยอ แต่ลวันหมอดำแยแสเงงเข้ามา
เขาตอทองต้องถูกว่าลูกดำ เอาหน้าคว่ำไขว่ขวางไปข้างขวา
ช่วยมันแปรแก้ไขไกลเวลา บ้างดำยาขย่ำส่มตมนารอน
นางวันทองร้องให้ใจจะขาด พอกรรมวาตวาตะปะทะถอน
อรุณฤกษ์เบิกสุรินทร์ทนิกร อุทรคลอนเคลอนคลอตไม่วอดวาย
พอพนทองร้องแวนางแม่หวัด หน้าชดอกล้นมึงขวัญหาย
ขุนช้างมองร้องอายหนูเบนผู้ชาย ทงย่ายายเยยมลูกให้หยุกยา

แล้วทอดเตาเข้าไฟไม่ไข้เจ็บ ครนจะเก็บความกล่าวยาวหนักหนา
 ค่อยกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงไว้นใหญ่มา กระทั่งอายุเจ้าโตเก๊าบี
 ไม่คลาดเคลื่อนเหมือนแม่นขนแผนพ่อ เหลืองลอออบอวนเป็น
 นวลศรี

ทั้งจุกมกลมกล่อมกระหม่อมดี ช่างพาทอเลาะพูดเพราะพราย
 นางวันทองน้องคะนองขุนแผน ด้วยลูกแมนเหมือนเหลือเป็น
 เชื้อสาย

บอกข่าวไพร่ให้สำเหนยกรือกลูกชาย ชื่อว่าพลายงามน้อยแก้ว
 กลอยใจ ฯ

๑ ฝ่ายขุนช้างหมายจิตให้คิดแค้น ลูกขุนแผนมันคงไม่ส่งสัย
 เมอกระนนเหมือนนุกรรนดูไป กักลับไพล่เหมือนพ่ออายุทรพ
 อแม่มนวันทองก็สองจิต ช่างประดิษฐ์ชื่อลูกให้ถกท
 เรียกพ่อพลายคล้ายผออดวัด ทูกราตรตรกตราจะฆ่าฟัน
 พอวันทองน้องป่วยลงด้วยเคราะห์ มาจำเพาะจะวิโยคให้ไค้กศัลย
 พังเสียงเงยบระงับหลับกลางวัน พลายงามนงกับพ่อท่หอกกลาง
 ขุนช้างเห็นเบ็นท่ไม่มีเพื่อน แกล้งชเชอนชักพาลงมาล่าง
 ให้ชหลังนงบำแล้วว่าพาลาง ไปชมช่างกวางทรายมีหลายพรรณ
 ทงนกยงฝูงหงส์มันลงเกลื่อน จบไก่เถอนมาเลี้ยงฟังเสียงขัน
 พุดให้เพลินเดินพาลางกลางอรญ แกล้งให้หมันดแลฝูงเกกา

โพระดกนกงัวกระตัวเดิน

เจ้าพลายงามถามพ่อพุดจ่อมา

เห็นลิลิตสังคหิตเขมร

ปะเตระชาตาผางเขากกลางพุง

พลายงามร้องส่งมอมนอดปาก

พอลดนมอรอร่องวันทองไว

ไม่เห็นแม่แลหานาตาตก

จนเหงอดกกระปรกกระปรอมจนคร่อมไว

หักคอ

พลายงามตบสิ้นเสียงลำเนียงร้อง

มันห้ามว่าอย่าร้องกตอกรอ

จงเห็นแก่แม่วันทองของลูกบ้าง

ช่วยฝังปลกลูกไว้ใช้เช่นเคย

บบจุมกจุกปากลากกระแทก

พอผพรายนายขุนแผนผู้แค้นไว

ขุนช้างเห็นว่าทบจนตบแตก

แล้วกลึงขอนซ้อนทับให้ลึบกาย

๑ ผ่ายผพรายนายขุนแผนแค้นขุนช้าง อุดลำหรงขอนใหญ่ให้

เขยอน

แล้วเบ้าแกแผลหายละลายเลื่อน เจ้าพลายเคลื่อนคล้ายพินเหมือน

ตนนอน

กระเตเล่นไม้โจน โจนผวา

ขุนช้างพาเลวไปปะไม้ซุง

สับตเบเนเบอนเหวียงลงเสียงผดุง

ถบกระทุงถองทุบเสียงอุบโอย

ค่นกระดากถลากไถลร้องไห้โหย

หม่อมพ่อโบายคณแทบบรรลย

ขุนช้างชกคุดคร่าไม่ปราศรัย

หอบหายใจชักชักเข้า

นางพรายบอกว่าเราบ่าวชนแผน มาทำแทนเมื่อมันทาบช่วยรับซ่อน
 ไม่ม้วยแล้วแถวตาอย่าอาวรณ์ ย่อนก่อนเกิดนะเจ้าอย่าเศร้าใจ
 แม่ของเจ้าเราจะบอกออกมารับ แล้วหาขบกับความตามวิสัย
 เจ้าพลายงามยามเย็นไม่เห็นใคร เทยครองให้หาแม่ชะเงงคอย
 จะไปเรือนเพื่อนทางทกลางป่า นกนาตาหยดเหยาระลงเมาะผอย
 เจ้าแหงนดูสุริยฉายก็บ้ายคล้อย ให้นึกนอยใจพ่อพูดล่อลวง
 เสียแรงลูกผูกใจจะได้ฟัง พ่อโกรธขงสิ่งไรเป็นใหญ่หลวง
 โอ้มืพอกไม่เหมือนเพื่อนทงปวง มีแต่ดวงลกรักไปหักคอ
 รุกระนมอยากเรียกพ่อดอก จะไปบอกแม่วันทองให้ฟ้องพ่อ
 เทยวันแปรแลหานาตาคลอ นักระย่อเยือกเย็นไม่เห็นใคร
 ดุครมครกพฤษาป่าสังัด ไม่แก่วงกวดกานกงประวิงไหว
 จงทรตรองกองเลี้ยงเคียงเรไร ทงล่องในเรอยแร่แวงแววับ
 ดเหว้าร้องมองเมียงเลี้ยงว่าแม่ ยืนชะเงงแลตเงยหตรับ
 ย่อนแนแม่จำจมารับ วงกระสับกระสนวนเวียนไป ฯ
 ๑ ฝ่ายพวดกพรายกายสิทธิ์ฤทธิร เหมือนลมวูดูหนึ่งถึงไหนไหน
 ไปเข้าณวันทองถึงห้องใน เหมือนจะให้เห็นลูกคิดผูกพัน ฯ
 ๑ ครานวันทองมองไถ่ภา เมื่อลูกแกวแวงดาจะอาสัญ
 ควกระหม่นเป็นลางแต่กลางวัน ให้หวนหวนหวิวหวิวหิวหาวนอน
 พอมื่อยหลับคลบคล้ายเห็นพลายนอย ชุนซางถอยทาบไวด้วยไมซ่อน
 ผวาพนตนาให้อาวรณ์ สะอื้นอ่อนในอกตกตะลึง

พอแมลงมุ่มอุ้มไข่ได้คอก
 ปรุหลาดกลางหมางจิตคิดครัน
 ลูกออกมาหาบไม่พบเห็น
 แด่อดูกลูกกรอกมันบอกความ
 นางแคลงผวกกลัวจะพาไปฆ่าเสีย
 ออกนอกครัวตัวคนเดียวเที่ยวเดินไป
 เห็นคุ่มคุ่มพุ่มไม้ใจจะขาด
 เจ้าไปไหนไม่มาหาแม่เลย
 ฤาถล่มตายควายชวิดงพิชชบ
 ยิงเย็นย่ำคาคลุ่มช่อมัว
 เสี่ยงซ้อแซ่แกกถามว่าอ่อน
 จกจนเจอยรืองริมคลองใน
 ทงเบดผบแกวแหว่แหว่หวด
 นางวันทองมองหาละล้าละลัง
 จะบนหมสู่ราร้าว่าครบ
 แล้วลัดเลี้ยวเที่ยวแลชะเง้อเงย
 ตะโกนเรียกพลายงามทราวมสวาท
 สะออนไอ้โพล่พลัดเดินเอกา
 เห็นฝูงนกกกกบุดรยงสุดเศรร้า
 ชะนีโหยยโหยหวนรญจวนใจ

นางผกเงยฟังดังผกผก
 ร้าลัดถึงลูกชายเจ้าพลายงาม
 ที่เคยเล่นอยู่กับใครเที่ยวได้ตาม
 ว่าเห็นตามพ่อขุนช้างไปกลางไพร
 น้าตาเรียเรียตลกซกซกไหล
 โอ้อาลัยเหลียวแลชะเง้อเงย
 พ่อพลายงามทราวมสวาทของแม่เอ๋ย
 ที่โคกเคยวิ่งเล่นไม่เห็นตัว
 ไฉนศัพสาบสูญพ่อทูนหัว
 ยิ่งเริ่มรวิเรียกร้าระกำใจ
 จงจอกหอนโหยหาที่อาศัย
 เสี่ยงเรไรหรงหรงทกกรง
 เสี่ยงจิงหริดกริดแซ่ดงแดรสังข
 ฤาผบงซ่อนเร้นไม่เห็นเลย
 ขอให้พบลูกตัวทูนหัวเอ๋ย
 โอ้ทราวมเซยหลากแล้วพ่อแก้วตา
 ใจจะขาดคนเดียวเที่ยวตามหา
 ลุกน่านอนรังสะพรังไพร
 โอ้ลูกเราไม่รู้ว่าอยู่ไหน
 ยิ่งอาลัยแลหานาตานอง

พอแว่วแว่วแจวเสียงลำเนียงเรียก นึกล้าเหนื่อยกหลายหนของ
ตรงเชิงชุมคุ่มเคียงนางเมียงมอง เห็นลูกร้องไห้สะอื้นไห้เลยวเล
ความดีใจไปกอดเอาลูกแก้ว แม่มาแล้วอย่ากลัวทูนหัวแม่
เป็นไรไม่ไปเรือนเที่ยวเชื่อนแซ แม่ตามแต่ตะวันบ้ายเห็นหายไป ฯ

๑ เจ้าพลายน้อยสร้อยเคราแล้วแล้วว่า หม่อมพ่อพาเวียนวงให้
หลงไหล

แล้วทูปถบบบจุมของลูกไว้ เอาซอนไม้ทบคอแทบมรณา
พอพวกพ้องของขุนแผนเล่นมาช่วย จึงไม่ม้วยแม่คุณบุญหนักหนา
ยังซาซอกยกอกเห็นบเจ็บกายา พุดนาตาผ้อยผ้อยด้วยน้อยใจ ฯ

๑ นางวันทองร้องไห้ใจจะขาด โอชาตินมกรรมจะทำไฉน
แล้วเล่าความตามจริงทุกสิ่งไป เจ้ามิใช่ลูกเตาเขาจึงซัง
พ่อของเจ้านนถาซอขุนแผน เป็นคนแค่นกบขุนช้างแต่ปางหลัง
เอาทุกชรอนก่อนเก่าเล่าให้ฟัง เดียวนี้ยังอยู่ในคุกเป็นทุกข์ทน
จึงจนใจไม่มีที่จะฟัง มันทาถงสาหัสกขดสน

ครั้นจะฟ้องร้องเล่าเราก็จน แม้นไม่พินมอมันจะอันตราย
แต่รู้ว่าย่าทองประศรี อยู่บ้านกาญจนบุรีวัดเชิงหวาย
แม้นไปถึงพงพาย่าพ่อพลาย จะสบายบุญปลดตลอดไป
แต่ทางนนวันครึ่งจึงถึงบ้าน ทางกัณดารเดินดงจะหลงไหล
ไอ้ใครเล่าเขาจะพาเจ้าคลาไคล นางร้องไห้สะอื้นกลืนน้ำตา ฯ

๑ เจ้าพลายงามตามชักระหนักแน่น พลายบอกแม่ลูกแสนแค้น
หนักหนา

อายคนมีไข้พอจะขอลา
ส่งสารแต่แม่คุณของลูกแก้ว
เพราะพ่อเลี้ยงเดียงสาไม่ปรานี
ไปสู่ตายวายวางเสียข้างหน้า

ขอลาแม่แต่นับไป
ไอ้พ่อคุณขุนแผนของลูกเอ๋ย
ต้องติดคุกทุกซทุเรศเวทนา

๑ นางวันทองร้องไห้จิตใจหาย
ไอ้ลูกแก้วแววตาจะลาไป

จะเลี้ยวหลงวงวกระหกระเหิน

โอ้ยากเย็นเชิญใจกระไรเลย เพราะกรรมเคยพราดสัตว์ให้พลดพราย
เดี๋ยวนี้แล้วเจ้าจะพราดไปจากแม่ แม่จะแลเห็นใครนำใจหาย

พลาจสร่วมส่อดกอดแอบไฉนแนบกาย สะอื้นไห้ไม่วายฟายนาตา

๑ จนนจวนค่านาค้างลงพรางพราย ปลอบลูกชายพลายน้อยแสนหา

อายศัตรูรู้ความจะตามมา

แล้วพากันตบตดไปวัดเขา

แล้วเล่าความตามจริงทุกสิ่งไป

เอาลูกอ่อนซ่อนไว้อยู่ในห้อง

ท่านขวัญครุฑเมื่อก่อนว่าเอาจะ

ไปหาฆ่าอยู่บ้านกาญจนบุรี

จะลับแล้วตายเบนไม่เห็นผ

อยู่ทนชวนจะบรรลย

ด้วยเกิดมามีกรรมจะทำไฉน

แล้วร้องไห้หวนคิดถึงบิดา

เมื่อไรเลยลูกจะได้ไปเห็นหน้า

เจ้าครวญคร่ำร่ำว่าด้วยอาลัย

กอดเจ้าพลายงามน้อยละห้อยให้

หนทางบ่ค้าไม้พ่อไม่เคย

เจ้าจะเดินไปถูกญาลูกเอ๋ย

โอ้ยากเย็นเชิญใจกระไรเลย เพราะกรรมเคยพราดสัตว์ให้พลดพราย

เดี๋ยวนี้แล้วเจ้าจะพราดไปจากแม่ แม่จะแลเห็นใครนำใจหาย

พลาจสร่วมส่อดกอดแอบไฉนแนบกาย สะอื้นไห้ไม่วายฟายนาตา

๑ จนนจวนค่านาค้างลงพรางพราย ปลอบลูกชายพลายน้อยแสนหา

อายศัตรูรู้ความจะตามมา

แล้วพากันตบตดไปวัดเขา

แล้วเล่าความตามจริงทุกสิ่งไป

เอาลูกอ่อนซ่อนไว้อยู่ในห้อง

ท่านขวัญครุฑเมื่อก่อนว่าเอาจะ

ไปหาฆ่าอยู่บ้านกาญจนบุรี

จะลับแล้วตายเบนไม่เห็นผ

อยู่ทนชวนจะบรรลย

ด้วยเกิดมามีกรรมจะทำไฉน

แล้วร้องไห้หวนคิดถึงบิดา

เมื่อไรเลยลูกจะได้ไปเห็นหน้า

เจ้าครวญคร่ำร่ำว่าด้วยอาลัย

กอดเจ้าพลายงามน้อยละห้อยให้

หนทางบ่ค้าไม้พ่อไม่เคย

เจ้าจะเดินไปถูกญาลูกเอ๋ย

ถ้าหากว่ามากันจนถึงห้อง
ฆ่าลูกเลี้ยงเองดุกไม่เคย

กมิดองก็งว่าสีกาเอ๋ย
อย่าทุกข์เลยลุงจะช่วยลูกอ่อนไว้ ฯ

๑ นางวันทองหมองหมองไม่สร้างทุกข์ กระหมวดจุกลูกยาน้ำตาไหล
เห็นจวนคำจำลาทางอาลัย ลงบันไดเดินด้วยจวนเย็น
พอเข้าไปในรวด้าผัวโผง อ้ายตายโหงหักคอไม่ขอเห็น
แต่ชาตินี้กรรมจงจำเป็น ได้ชายเข่นนี้มาเป็นสามี
ชนบนเรือนเหมือนใจจะจากร่าง เห็นขุนช้างชิงชิงฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
เข้าในห้องหมองอารมณ์ไม่สมประคิ เห็นแต่ทนอนเปล้ายัง
เศร้าใจ

คิดถึงลูกผูกพันให้หวนอก นาดาคดกมอยมอยละหอยให้
โอ้ลูกเอ๋ยเคยนอนแต่ก่อนไร จมเจ้าได้สืบเชื้อแล้ว
อยู่หลัดหลัดพลัดพรากไปจากแม่ แม่ยังแลเห็นแต่ฟกของลูกแก้ว
โอ้พลายงามทราวมสวาทจะคลาดแคล้ว เสี่ยงแจวแจวแจวจนทองนอง
นาคา ฯ

๑ ฝ่ายขุนช้างคางเคราอายเจ้าเล่ห์ เมามิเยี่ยมกรมอยู่ริมฝา
เสียงวันทองร้องไห้จุดไฟมา ส่องดูหนานางเคียงบนเตียงนอน
ทำไถลไถ่ตามเป็นความหยอก ฤๅหนามยอกเจ็บบ้วยจะช่วยถอน
พลางรับขวัญวันทองร้องละคร เจ้าทุกข์รอนรำคาญประการใด ฯ

๑ นางวันทองของขัดสับัดหน้า ขุนช้างรำทำท่าเซาควาไซว
นางผลึกพลิกหยิกชวนว่ากวนใจ ไซ้อะไรนเล่าเฝ้าเซาเซา

ลูกข้าหายตายเป็นไม่เห็นศพ
เจ้าพาไปในป่าพนาลิ

๑ ขุนช้างฟังข่าวแก่อแม่เจ้า
ใครบอกเจ้าเล่าว่าข้าพาไป
เมื่อกลางวันยังเห็นเล่นไม้หึ่ง
แล้วว่าเจ้าเล่ากช่างนั่งมามี

ลูกประหลาดกำไลได้ออกกบ
มันจะทุบยุบยับเหมือนกบริน
แล้วแกก็เผลอออกไปนอกห้อง
ไปเที่ยวตามตามหาถึงท่านา
รินสุรามาคิมลิมลิต

ชนหอขวางกลางแจ้งเห็นแสงเดือน
แกลงร้องรำครวญทำหวนโหย
ถึงท่อนปลายกลายเกริ่นเป็นเดินดง
แล้วรูดกลวเมยร้องเสียใหม่
เสียงออแอแผ่กายนอนหงายเงย

๑ นวลนางวันทองค่อยย่องย่าง
สะออนนอนพันผูกถึงลูกชาย
จึงเย็บใต้ใต้ขนมกับสั้มลิม
แหวนราคาหาซงทองบางตะพาน

อย่ามากลบรอยเลื้อเบื้อบดลี
แล้วก็มีพามาว่ากระไร ๆ

ข้าเฝ้าเหล่าลับซบสลับไล่
หล่อนไม่ได้ตามข้ามาเกิดชื
กับอายอิงอดกลกอบี
ว่าแล้วซออย่าให้ลงไปดิน

นวยว่าพบคนร้ายอายคอฉิ่น
จ้งกำไลไปกินเสียแล้วกรรม
ตะโกนร้องเรียกข้ามาคำพรา
ไม่พบทำถอนใจกลับไปเรือน
อุดรร้องไห้ใครจะเหมือน

ไอพ่อเพื่อนซวดของบิดรงค์
ละโอดโอยเอกทุมจนลุ่มหลง
ปีกเจ้าอ่อนร้อนลงในตงเคย
เจ้าจำไกลพ่อแล้วลูกแก้วเอ๋ย
จนลิมเลยซบเซาด้วยเมามาย ๆ

เห็นขุนช้างลับสั้มอารมณ์หมาย
จนพลัดพรายเพราะผิดเป็นคัวมาร
ทั้งเข้่อมจนอับลูกพลับหวาน
ลวนต้องการเก็บใส่ในไถ่น้อย

ไปอยู่บ้านท่านย่าจะหายาก เมื่อออกอยากอย่างไรได้ใช้สอย
แล้ววงนกตรกรานาตายอย ราคายกอยสรียาจะคลาไคล ฯ

๑ จะกล่าวถึงพลายงามทราวมังสาร พึงสมภารอยู่ในห้องนั่งรองให้
พวกศิษย์เณรเณรชด้นช่วยฝนไฟล มาลบลได้แผลทมนตรน
แล้วสมภารท่านก็หลบระงับเงยบ ยิงเย็นเยียบเยือกใจเมื่อไกรขึ้น
เพราะแม่ลูกผูกจิตคิดถึงกัน เฝ้าไผ่ฝนเพื่อนแลเห็นแม่มา
ดูเหว้ารองช่องเสียงสำเนียงแจว ให้แว่วแว่วว่าวันทองรองเรียกหา
สะตุงใจไหววับทงหลับตา รองชานชาตต์เสียงแต่เพียงคน
ครนรุตถกนไกโหละหอย เจ้าพลายนอยนงนอนถอนสะออน
จนเคาะระฆังหงเฮ้งเสียงเครงครน สมภารตนเตือนชด้นสวดมนต์
เกณท์ ฯ

๑ นางวันทองรองให้เมื่อไกรรุ่ง นาคางฟุ้งพาแดงเป็นแสงเส้น
คัวยวัดเขาเข้าใจเคยไปเจน โจงกระเบนมนเหมาะห่มเพลาตะดำ
แล้วดอไถใส่ขนมผ้าห่มหุ่ม ออกอย่างดุ่มเดินเหยาก้าวถล้า
ลงจากเรือนเชื่อนมาข้างท่านา แล้วรบร้าเดินตรงเข้าตงศาล
ถึงวัดเขาเขาตรุดถกนอย เห็นมาคอยนงท่าน่าสังสาร
จะนงหยดพดจาจะชาการ ลาสมภารพามาบ่าสะแก
ให้ขนมส้มสุกแก่ลูกกรก สังสารนักรจะรางไปทางแม่
หนทางบานกาญจนบุรตตรงนแล จาให้แน่นะอย่าหลงเทยวงเวียน
อุตุล้าห์ไปให้ถึงเหมือนหนึ่งว่า ให้คุณย่าเป็นอาจารย์สอนอ่านเขียน
จงหมายมุ่งท่งกวางตามทางเกวียน ทโล่งเลยนลัดไปในไพรวัน

แล้วเกล้าจุกผกไถ่ไท่ของ
แล้วกอดลูกผกใจจะไถ่กัน
ขอเดชะพระไพรีข้าไหวกราบ
ทรงป่เจ้าเขาเงินขอเชิญพา
ทั้งพ่อคุณขุนแผนแสนวิเศษ
ช่วยลูกชายพลายงามเมื่อยามจน
นางครวญคร่ำร่ำว่านาตาตก
แม่อุ้มทองครองเลี้ยงถึงเพียงนี้
เคยกินนอนนอนแม่ไม่ແຫ່ทาง
ทั้งจุกไรใครเล่าจะเกล้าพัน
นับปีมิไคมาเห็นหน้าแม่
ไอ้เสียชาติวาสนาแม่อาภัพ
จะมีผัวผัวก็พลัดกำจัดจาก
มามีลูกลูกก็จากวิบากกรรม

๑ เจ้าพลายงามความแสนสงสารแม่ ข้าเลื่องเล็ดหนานาตาไหล
แล้วกราบกรานมารดาด้วยอาลัย ลูกเติบโตใหญ่คงจะมาหาแม่คุณ
แต่กรรมกรรมจะจำจาก ต้องพลัดพรากแม่ไปเพราะไอ้ขุน
เที่ยวหาพ่อขอให้ปะเดชะบุญ ไม่ลืมคุณมารดาจะมาเยอน
แม่รักลูกลูกกรออยู่วาร์ก คนอันรักหมั้นแสนไม่ແเมนเหมือน
จะกินนอนนอนว่าเมตตาเตือน จะจากเรือนร้างแม่ไปแต่ตัว

ให้แหวนทองทุกสิ่งทำมิ่งขวัญ
สะออนอนออกปากฝากเทวา
ช่วยกำหราบเลื้อสิ่งห่มหิงสา
ไปดั่งยาอย่าให้หลงเที่ยววงวน
บังเกิดเกศแก้วตาสถิตผล
ให้รอดพ้นภัยพาลถึงกาญจน์บุรี
เหมือนหนึ่งอกพุพองเป็นหนองผิ
ได้สืบสืบเชื้อแล้วจะแคล้วกัน
จะอ้างอ้างเปล่าใจในไพร่สนธิ์
จะนับวันนับเดือนไปเลือนลับ
จะห่างเหินหายเหมือนเมื่อเดือนดับ
ให้ย่อยยับยากแค้นแสนระยำ
จนแสนยากอย่างนั้นแล้วมีหน้า
สะออนร่ำรินทตส์ลดใจ ฯ

แม่วันทองของลูกจงกลับบ้าน
จะก้มหน้าลาไปมิได้กลัว

เขาจะพาหลวงวุ่นแม่ทูนหัว
แม่อยามัวหมองนัยน์หงอกใจ ๗

๑ นางกอดจูบลบหลังแล้วส่งสอน อำนวยพรพลายน้อยละห้อยให้
พ่อไปดีศรีสวัสดิ์ศักดิ์กาย
ลูกผู้ชายลายมือนนค้อยส์
แล้วพาลูกออกมาข้างท่าเกวียน
ลูกก็แลดูแม่แม่ดูลูก
สะท้อนรำอาลาด้วยอาลัย
เหลียวหลังแลเห็นแม่แลเชมน
แต่เหลียวเหลียวเลียวลบลบวิญญาน โอเปล่าตาต่างสะท้อนน
ตะลึง ๗

๑ นางวันทองหมองมัวกลัวขุนช้าง ไม่เหมือนอย่างคนทงปวงมัน
หวงหึง

ออกชายทุ่งมุ่งเนินเดินตะบึง กลับมาถึงเรือนรำระกำตรอม
ทุกเย็นเข้าเฝ้ารำหมองเฝ้าร้องไห้ ด้วยอาลัยพลายงามทราบนอม
ถึงยามกินสนร์สัสดอคม จนนชบดมฉิวพรรณทุกวันคืน ๗

๑ เจ้าพลายงามตามทางไปกลางทุ่ง เขมนมุงเขาเขินเดินสะท้อน
ออกหลังบานดาลตะคุ่มเป็นพุ่มพน ร่มรณรงเรียงเคียงตะเคียน
ต้นแคคางกร่างกระทุ่มช่อมออก ทงช่อดอกดูได้วเหมือนไม้เขยน
เจ้าพลายเพลินเดินพลางตามทางเกวียน ตลอดเลียบลมเรื่อยเฉื่อย
เฉื่อยมา

ถึงโคกฆ้องหนองสะพานบ้านกะเหรียง เห็นโรงเรียงไร่นายทงชายขวา
 พริกมะเขือเหลืองามอร่ามตา สาลิกาแก้วกินแล้วบินฮือ
 เห็นไก่เตี้ยเขยคุยทชุยไผ่ กระโชกไล่ลดเดียวมันเปรี้ยวปรือ
 พบนกยูงฝูงใหญ่ไล่กระพือ มันบินหวือให้ร้องคะนองใจ
 จนเหน็ดเหนื่อยเมื่อยขอให้ท้อแท้ คิดถึงแม่วันทองแล้วร้องไห้
 พระสุริยาสายนทีลงไรไร เหมือนจิตใจเจ้าจะขาดลงรอนรอน
 พองวนพลบพบฝูงจิ้งจอกน้อย วงร่อยร้อยตามเขาแล้วเห่าหอน
 แสงเส้นโลมาให้อาวรณ ถึงดงดอนแดนบ้านกาญจน์บุรี
 เห็นวัดร้างข้างเขาตึกเก่าแก่ ยังมีแต่รูปพระชินสีห์
 โบสถ์โบราณบานประตูยังอยู่ พอรাত্রกราบไหว้อาศัณยนอน
 ครนรุ่งเช้าเอาขนมทงส้มลอม พอกินอิ่มแล้วออกเดินเนินสิ่งทร
 ถึงบ้านกว้างทางคนเขาหาบคอน เห็นเด็กต่อนควายองค์หนึ่งไป
 ไม่รู้ความถามเหล่าพวกชาวบ้าน ว่าเรือนท่านทองประศรีอยู่ที่ไหน
 เด็กบ้านนอกบอกเล่าให้เข้าใจ แกอยู่ไรโน้นแน่ะยังแลือบ
 มะยมใหญ่ในบ้านกินหวานนัก กูไปลักบ่อยบ่อยแกคอยจับ
 พอนวยได้อายชกหยิกเสียยับ ร้ายเหมือนกับผีเสื้อแกเหลืออด
 ถาลูกใครไปเล่นแกเห็นเขา แกจับเอานมยานพัดกบาลหัว
 มาถามหาว่าไรช่างไม่กลัว แกจับตัวตายยายนมยาน ฯ

๑ เจ้าพลายงามถามแจ้งแล้วแกลั่งว่า เอ็งช่วยพาเราไปชมมะยม

หวาน

จะชนลกหักหื้อให้พอการ

มาสู่ท่านทงสนกินด้วยกัน

พวกเด็กเด็กดีใจไปสีหว่า ช้อนข้าวปลาปล่อยควายแล้วผายมัน
 บ้างเหินบนหนามานั่งเกยวพุงพ่น หัวเราะกันก็จะห่อให้พอแรง
 พอลงบ้านท่านยายทองประศรี พวกเด็กชเรื่อนให้แล้วแอบแฝง
 เจ้าพลายงามขามจิตยงคิดแคลง ค่อยลัดเลาะเล็งเลาะมาแต่ไกล
 ดูเงยบเชยบเลียบรอบบริมขอบริว ไม่เห็นตัวท่านย่าน่าสงสัย
 ประตหับยับยั้งยืนฟังไป ได้ยินแต่ในออกแอตเรตเรเร
 รู้ว่าคนบนนงนงบนผาย จะอุบายบอกความตามกระแส
 ขนมะยมห่มลือทำตอแย ให้ท่านเลเห็นเรามาเอาตัว
 จังจะบอกออกตามเนอความลับ ได้อยู่กับยากำเนิดบังเกิดหัว
 แล้วเมียงมองย่องตอดเข้าลอดรว ค่อยแฝงตัวชนบนต้นมะยม
 แล้วพยกกวักเรียกอายเด็กเด็ก ลูกเล็กเล็กหลบลอบค่อยหมอบก้ม
 รวงตัวกล้วยายเฒ่าเจ้าคารม เก็บมะยมชุบซิบกระหีบตา ๗
 ๑ ครานันท่านยายทองประศรี กับยายปลียายเปลอยุเคหา
 ให้พวกเหล่าบ่าวไพร่ไปไร่นา ตามประสาเพศบ้านกาญจน์บุรี
 แต่ขุนแผนแสนสนิทต้องติดคุก ไม่มีสุขเศร้าหมองทองประศรี
 จนนชูปมอมตรอมใจมาหลายปี อยู่แต่ทในหอนองนาคา
 แต่หัวใจยินมะยมหล่น เป็นทำวลแหวกมองตามช่องฝา
 เห็นเด็กเด็กเล็ดลอดตอดเข้ามา แกวดยควาไม้ตระบองค่อยมองเมียง
 ลงบนไคอายเด็กเล็กเล็กวง แกล่ไล่ทั้งดำทอมันลือเถยง
 ชกโคตรเค้าเหล่ากอเอาพอเพียง พอแว่วเสียงอยู่บนต้นมะยม

มองเขม้นเห็นลูกหัวจุกน้อย

เหม่ออ้ายจ้อยใจร่ำดำขรม

อย่าแอมอิงนั่งนั่งตงเทพพนม

ลงมาก้มหลังลองตระบองก ๑

๑ เจ้าพลายงามคร้ามพรันชยันหยุด ความกลัวสุดแสนกลัวตว

เป็นหน

จึงว่านานหลานดอกบอกให้รู้

อนทอยเมืองสุพรรณบ้านวันทอง

ทองประศรีชหน้าว่าอูเหม

อ้ายเจ้าเล่ห์หลานขำมน้ำทอง

มาเถิดมาอย่าจะให้ไมตระบอง

แกคอยจ้องจะทำให้หน้าใจ

เจ้าพลายงามความกลัวจนตวสัน

หยุดชยันอยู่ไม่กล้าลงมาได้

แล้วนึกว่าอย่าตัวกลัวอะไร

โจนลงไปกราบยาที่ผ้าตั้น ๑

๑ ทองประศรีตหลังเลียงตงผิง

จะมัดมึงก็ไม่ปรับเอาทรัพย์สิน

มาแต่ไหนลูกไทยฤาลูกจน

เผาลกปั้นมะยมห่มหักกราน

เจ้าพลายนอยคอยหลบแล้วบนอบ ณันเจ็บบอบแล้วอย่าเมตตา

หลาน

ข้าเป็นลูกพ่อขุนแผนแสนสะท้าน ข้างฝ่ายมารดาชอแม่วันทอง

จะมหาย่าชอทองประศรี

อย่าเพือดนจะเล่าความเคราหมอง

อย่าเขม้นเห็นจริงทงตระบอง

กอดประคองรับขวัญกลนนำตา

แล้วดำตวชวเหลือไม่เชื่อเจ้า

ชนตเอาหลานรักเป็นหนักหนา

จนหัวหอยพลอยนอพอนนา

แล้วพามาชนเรือนเตอนยายปลี

ช่วยฝนไฟให้เหลือเร็วเร็วเขา

อแปลเอาชนกลางหน้าออกมา

แกตกนารำรดหมดราค

ช่วยขจัดสโสมขมนสิ้นเป็นขาม

แล้วทาไฟให้หลานส่งสารเหลือ มานั่งเลือนไต่ปราศรัยตาม
เจ้าขอไรใครบอกออกนอกความ จึงไต่ตามชนมาถ้อยยาย ฯ

๑ เจ้าพลายนอยสร้อยเศราแล้วเล่าเรื่อง แต่อยู่เมืองสุพรรณ
เหมือนมนหมาย

แม่วันทองครองเตียงไวยเคียงกาย ให้ชอพลายงามนอยแถมกลอยใจ
ให้ไหวบุญขุนช้างเหมือนอย่างพ่อ มั่นดวงล่อหลานหลงไม่สงสัย
พาหลานเที่ยวเดียวทางไปกลางไพร เอาชอนไม้ทับคอแทบมรณา

แม่จึงบอกออกว่าพ่อชอขุนแผน ขุนช้างแค้นเคืองคิดริษยา
อยู่ไม่ได้ในสุพรรณจึงดนมมา ขอพึ่งบุญคุณย่าประสาजन ฯ

๑ ทองประศรีดอกชกผางผาง ทุดอายชาวชาติชาอายหน้าชน
ลูกอเค้แม่เทพทองคลองนาชน จะฆ่าคนเสียทั้งเป็นไม่เอ็นดู
ทำราวเจ้าชีวิตกุดคิดฟ้อง ให้มันต้องโทษกรรมจนอ่อนนุ

แสบ่นว่าด่าร้ายออกพร้าพร
พ่อมาอยู่บ้านย่าแล้วอย่ากลัว
แม่นอายขุนวุ่นมาว่าเป็นลูก มั่นมิถุนมยานพดกบาลหัว
พลางเรียกอโหมทในครัว เอาแกงควั่วปลามาให้กิน

พอบ่ายเบียงเสียดระวาทกชาบาว ทงมอญลาวเล็กนาเขามาสน
บ้างส้มไฟได้ควนกันยงรน ตามทณบ้านนอกอยู่คอกนา ฯ

๑ ครนพลบค่ำย่าของทองประศรี เรียกยายปลียายเปลเขาเคหา

เย็บบายศรีนมแมวจอกแก้วมา ใส่ชาวปลาเปรี้ยวหวานเอาพานรอง
เทียนดอกไม้ไข่ขาวมะพร้าวพรอม นามนหอมแบ้งปรุงฟุ้งทงห้อง

ลูกประหลังก่าไลโซออกกอง บอกว่าของพ่อเจ้าแต่เยาว์มา

เอาสอใส่ให้หลานส่งสารเหลือ ด้วยหน่อเน่อนกรกเป็นหนักหนา
 เหมือนพ่อแผนแสนเหมือนไม่เคลื่อนไหวคลา ทงหุดาคมสันเป็นมันยับ
 พลังเรียกหาข้าคนมาบนหอ ให้นั่งต่อตอกกันเป็นอันดับ
 บายศรีตงพรังพร้อมน้อมคำนับ เจริญรับมิ่งขวัญราชนิไป ฯ

๑ ขวัญพ่อพลายงามทราชมลวาท มาชมภาชนะทองอันผ่องใส
 ล้วนของขวัญจันทน์จวงพวงมาลัย ขวัญอย่าไปบ้าเขาลำเนาเนิน
 เห็นแต่เนื้อเสือสิงห์ผยองค่าง จะอ้างวางเวยนวกระหกระเหิน
 ขวัญมาหาย่าเกิดอย่าเพ็ดพิลีน จงเจริญรอยบอยามภย
 แล้วจุดเทียนเวณวงสงให้สว่าง มันให้กราวเกรียวลั่นสนนไหว
 คอยรับเทียนเวณสงเป็นวงไป แล้วดับไฟโบกควันให้ทันท
 มะพร้าวอ่อนบ่อนเจ้าทงขาวขวัญ กระแจะ น้ทนมะพร้าวเป็นราศี
 ให้สาวสาลวเวียงทเสียด มาขอขมาชนทำขวัญนาย ฯ

๑ พ่อเมือเมืองดง เอาพงเป็นเย้า อุดปลาดอดข้าว ขวัญเจ้าตกหาย
 ขวัญอ่อนร้อนเร่ ว่าเหว่ตู้กาย อยู่ปลายยางยง ท้องทุ่งทองนา
 ขวัญเมือเมือเมิน ขอเชิญขวัญพ่อ พงขอเสียงออ ขวัญพ่อเจ้าจำ
 ขาวเหนียวเต็มพอม ขาวบวมเต็มป้า ขวัญเจ้าจงมา สู่กายพลาย
 เอย ฯ

๑ แล้วพวกมอญชวนขอเสียงอ้อแอ้ ร้องทะแยเยื่องกะเหินาย้าย
 เตะเหย
 ออระนายพลายงามพ่อทราชมเชย ขวัญเอ๋ยกกระเนียงเกรียงเกลิง

ให้อยู่กับคนดีเมียสาว

เนยงกะราวกนตะละเลิงเค็ง

มวยบามาขวัญงบนันเทิง

จะเบ็งยอกะบีปอน

ทองประศรัใจให้เงินบาท

เห็นแต่ทาสพรหมล้อมสลอน

ถึงเวลาพาเจ้าเขาทนอน

มีฟูกหมอนมุ้งม่านสำราญใจ ๑

๑ เจ้าพลายงามถามย่ำว่าพ่อแผน ต้องคับแค้นเคืองเข็ญเป็นไหน

ไม่เคยคุณคุณอย่าช่วยพาไป

พอหลานได้เห็นหน้าบิดาตัว

ได้ฟังหลานท่าย่านาตาตก

สะอ่นอกอาตुरूว่าทนต์หัว

พ่อเอ็งย่ำว่าไรเขาไม่กลัว

เพราะเมามัวเมียลาวนางชาววัง

ไปทูลขอพระองค์ทรงพระโกรธ

ให้ลงโทษทนต์ทุกข์ใส่คุกขัง

แต่ไม่ต้องจองจำอยู่ลำพัง

ถึงสิบปีแล้วยังไม่พ้นเลย

รุ่งพรุ่งนี้สียาจะพาเจ้า

ไปหาเขาอยู่ทนต์ทนต์หับเผย

ให้พ่อเห็นเย็นอารมณ์ได้ชมเชย

พูดจนเลยลืมหลับบรรจบไป ๑

๑ เห็นแสงทองหมองจิตคิดถึงลูก

สั่งบ่าวผูกช้างสี่คืบใหญ่

ไล่ชาวปลาฉลาม่อนทนต์ไป

กับได้ไฟฟักแพงแดงนำตาล

ทนต์ปุนยาสาครแลพลูหมาก

จะไปฝากขุนแผนแสนสงสาร

อายกุลาตาหลอเป็นหมอกวญ

แล้วพาหลานชนช้างตามทางมา

ลงบางขามขามบ้านสะพานโกลง

ออกทุ่งโล่งเดียวทางไปช้างขวา

สองวันครึ่งถึงกรุงอยุธยา

ลงเดินพาพลายงามไปตามทาง ๑

๑ จะกล่าวมายนายขุนแผนทเส้นทุกซ์ แต่ตักคุชตของให้หมอง
หมาง

อยู่หีบเผยเคยสะอาดชาดสำอาง จนผอมซูบรูปร่างตรงรัง
ผมยาวเกล้ากระหวดตดไม่เข้า เหตุด้วยเขาคงทนทงมนต์ขลัง
อยู่เปล่าเปล่าเล่ากจนพนักาลัง อดสำหั้นทำการสำนกระทาย
ให้นางแก้วกิริยาช่วยทาร์ก ขุนแผนถักขอบรัดกระหวดหวาย
ใบละบาทคาดได้ดวยง่ายดาย แขนวไวซายทงเรอนออกเกลื่อนไป
พอมารดามาถึงทบริบเขาห้อง ทงชาวของผคนชนมาไห้
เห็นลูกชายพลายงามตามทันใด นลกลโครหน้าตาน่าเอนด ฯ
๑ ทองประศรีชแจเงดลงเล่า นลกลเจ้าแล้วเป็นไรไห้วเสี้ยนหน
แล้วบอกความตามทมศัตร ขุนแผนรับขวัญกลนนนาตา
เขาสร่วมส่อดกอดจูบแล้วลูบหลัง นาดาพร่งพร่งพรายทงซายขวา
แคนซุนซางดงจะต่นสนชวา มนชะลาชะเลยจนเคยตัว
นุดคร่ำพาวนทองไปครองคู้ เห็นว่ากถอส์ตยไม่ตดหัว
ทงลกลเตาเอาไปฆ่าเหมอนม้าวว หมายว่ากลวแล้วกระม้งอายจ้งไร
วันนคำจ่าจะไปไห้ถึงบ้าน สับกบาลหัวเชือดไห้เลือดไหล
ลูกผู้ชายตายไหนก็ตายไป ขัดใจยัดยัดกิดพันฟาง ฯ
๑ ท่านย่าทองประศรีว่าอพ่อ แม่จะขอทานทตเหมอนชดชวาง
ไปฆ่าผดกกว่าฆ่าซุนซาง จะสืบสร้างบาปกรรมไปทำไม
ลูกของเจ้าเล่ากมาหาเจ้าแล้ว ไซ้เชอแถวเจายงมอยุทไทน
จ้งฟังแม่แต่เท่านั้นแล้วกนไป พ่อจะได้ภาวนารักษากาย

ลูกของเจ้าเล้าแม่จะรบเลียง ช่วยกล่อมเกลียงเลียงไว้ได้ถวาย
ทกรวโกรขโทษกรรมจะผ่อนคลาย คราวเคราะห์ร้ายเจ้าจงเจียม

เลี้ยงมदन

โบราณท่านสมมุติมนุษย์น ยากแล่วมีใหม่สำเร็จถึงเจ็ดหน
ที่ทุกขโศกโรครอนค้อยผ่อนปรน คงจะพ้นโทษทัณฑ์ไม่บรรลัย ฯ
๑ ครานนขุนแผนแสนสัภาพ ก้มกราบมารดานาคาไหล
ลูกเห็นแต่แม่คุณค้อยอุ้มนใจ ช่วยสอนให้พลายงามเรียนความรู้
อันตำรับตำราสารพัด ลูกเก็บจดแจ้งไว้ที่ในตู้
ถาลมหลงตรงไหนไขออกดู ทงของครุของพ่อต่อกันมา
แล้วลบหลังตั้งความพลายงามน้อย เจ้าจงค้อยรำเรียนเขียนคาถา
รู้สิ่งไรก็ไม่รู้วิชา ไปเบื่องหน้าเตบใหญ่จะให้คุณ
เรายากแล่วแถวดาอย่าประมาณ ทงสนญาตสันเขอจะเกอหนุน
ทุกวนนมแต่ย่างการุญ พ่อพงบุญเกิดลูกได้ปลุกเลียง
จงนึกกว่ายาเหมือนอกกับแม่พ่อ ถึงด้าทอเท่าไรอย่าได้เถียง
อันพ่อนมได้อยู่ใกล้เคียง ไม่ได้เลียงลูกแล้วนะแถวตา
พลาถกอดพลายงามแอบไว้แนบอก นาคาตกพร่างพรายทงชายขวา
ไอมักรรมทำไว้แต่ไรมา พอเห็นหน้าลูกแล้วจะเคลวกัน
มาหาพ่อพ่อไม่มีสิ่งไรผูก ยังแต่ลูกประจำจะทำขวัญ
อยู่หอกบั่นขยงคองกระพัน ได้บ้องกันกายาข้างหน้าไป ฯ
๑ เจ้าพลายงามความแสนส่งสารพ่อ นาคาคลอคลอตกชกชกไหล
รับประจำว่าว่าประสาใจ นั้นจะใคร่อยู่ด้วยช่วยบิดา

ได้ตักน้ำคำชาวทุกเช้าค่ำ
ให้พ่อพันทนต์ทุกแล้วลูกยา

๑ ขุนแผนแสนสวาทจะขาดจิต

นำส่งสารท่านย่าพลอยอาลัย

ขุนแผนว่าจะอยู่ดูไม่ได้

เหมือนกับนรกดกทงเป็น

แต่พ่อพันทนต์เจ้ากรมยมราช

คนทงหลายนายมุลกคุณเคย

ทงชาวปลาสารพันทุกวัน

ค่อยเบาใจไม่พุดตอตกดำ

ถ้าแม่นเ้าเล่าเรียนความรู้ได้

ถวายตัวพระองค์ทรงขจร

๑ พลายงามน้อยสร้อยเศียรารบเจ้าคะ ดิฉันจะพากเพียรเรียนให้ได้

ต่างพุดจาพาค่อยดีใจ

ทงประสงค์สั่งความว่ายามค่ำ

ขุนแผนแสนสวาทท่านไหว้มารดา

ตามยามาพันทนต์ทหบเมย

ทงขุนแผนแสนสวาทเพียงขาดใจ

ไปชนช้างขวางวัดท่าการ้อง

ออกข้ามทุ่งกรุงศรีอยุธยา

ทพอทำพินมกจะหักหา

จะอุตส่าห์เล่าเรียนค่อยเพียรไป ๆ

กะจิริดรู่ว่าจะหาไหน

น้ำตาไหลพรากพรากเพราะยากเย็น

ในคุกใหญ่ยากแค้นมันแสนเจ็บ

มิได้เว้นโทษทัณฑ์สักวันเลย

อนุญาตให้อยู่ทบในหับเมย

เขาละเลยพ่อไม่ต้องถูกจองจำ

พระหมื่นศรีเชอช่วยชุบอุปถัมภ์

คุณท่านลาล้นพาดวยปรานี

จะพาไปพึ่งพระเจมนศรี

จะได้มีเกียรติยศปรากฏไป ๆ

จนจวนใกล้โพลเพล็ดถึงเวลา

แม้จะจำจากพ่อแก้วไปแล้วหนา

พลายงามลาพ่อลูกผูกอาลัย

ไม่ลืมเลยเหลียวหน้านาตาไหล

ต่างอาลัยแลลบบวบวิญญาณ์

พอเดือนส่องแสงสว่างกลางเวหา

รับกลับมาถึงบ้านกาญจนบุรี ๆ

๑ อนเริงราวกล่าวความพลาญงามน้อย ค่อยเรียบร้อยเรียนรูคร
ทองประศรี

ทงขอมไทยได้ส่นกยนต์	เรียนคัมภรพุทธเพทพระเวทมนตร์
ปถมังคงตวณะบดตลอด	แล้วถอนถอดถกตองเป็นล่องหน
หัวใจกริดอิทธิเจเส่นหกล	แล้วเล่ามนต์เสกขมนกีนนามัน
เขาในหองล่องวิชาประสาเด็ก	แทงจนเหล็กแหลมลุยขย่น
มหาทะมนนยงคงกระพัน	ทงเลขยันดลากเหมือนไม้เคลื่อนคลาย
แล้วทำตัวหัวใจอธิปไตย	สะเดาะโซ่ตรวนได้ตั้งใจหมาย
สะกดคนมนต์จ้งงกำบังกาย	เมฆนายสूरย์จันทร์ขย่นด
ทงเรียนธรรมกรรมฐานนิพพานสูตร	ร้องเรือกฤตพราายปราบ
	กำหราบผ

ผูกพยนต์หุ่นหญ้าเขาราว	ทองประศรีส่อนหลานช้านาญมา
จนอายุพลาญงามสืบสามชวบ	ดูชาวอวบอ้วนทวนเป็นนวลหน้า
ด้วยเนอแตกแรกรุ่งละมุนตา	กิริยาแย้มยิ้มห่มหิมงาม
นัยนตากลมคมชำตุคำขลิบ	ใครแลรับรักใคร่ปราศรัยถาม
ทองประศรีดีใจไล่ฤกษ์ยาม	ได้สืบสามบีแล้วหลานแก้วกุ
จะโกนจุกสักดิบชนสืบคำ	แก้ทำน่ายาจันตมตันทม
พวกเพื่อนบ้านวานมาผ้าห่มากพลู	บ้างปักบูเสื่อสำดลาดพรมเจียม
ทงหม่อเงินหม่อทองส้ารองตง	มทงสังขไล่นามนต์ไวจันเปี่ยม
อคมจันทรชนพระกัศระเตรียม	ตามธรรมเนียมของกลองฉลองทาน

ถึงวันดนมินตชั่วเกิดเฒ่า

พอพิณพาทย์คัดตระสะรุการ

นั่งสวดมนต์จนจบพอพลบค่ำ

ผู้ชายเสียดเบียดสาวชาวละว้า

ผู้หญิงหยิกตะกายผู้ชายทบ

จนอหังคลังใจตบไธดำ

ทองประศรีคิดใจว่าใครแพ้

แล้วให้หลานผลัดเข้ามาเก็ก

ชั่วเกิดแลมองเห็นทองประศรี

เจ้าชรวยาอาปากน้ำหมากพร

เดียนเล่าเจ้าขุนแผนยังติดคุก

ท่านชรวครตพอของออพลาย เพราะหึงจะคลายเคลื่อนบ้างทุกอย่างไร ๆ

๑ ท่านชรวครรเรื่องให้เคื่องแคน ทุดอายุแผนถ้อยแท้ไม่แก้ไข

เมื่อความรักส่อนเจ้าหล่อนไว

อายุเจ้าชกได้วามาดังก่อน

หิวเราะพลางทางเอกเขนก้อง

เห็นน้ารักลักขณะก็ฉลาด

ถ้าถึงวันชนโชคโฉลกยาม

แต่ทเมยเสียดนั้ดบัตินิ

แต่อายน ขหลงจะงงววย

อยู่วัดเขาชนไก่ใกล้กับบ้าน

ท่านสมภารพาพระสงฆ์สิบองค์มา

ก็ชดนามนตส์าดเสียดนั้ดบัตินิ

เสียดเฮฮาขัดขัดเมือชดนา

เสียดหนบหนับเหาะเหาะแขวะชยา

ลูกชนปลากันออกกองเสียดตั้งตง

สนกแน้แลวอายุดำปลาทอง

เขาไปนั่งกราบกรานสมภารครู

ถามว่านั้ลกใครเล่าไธหนู

เล่าให้รู้แต่ต้นมาจนปลาย

นั้โกนจุกแล้วจะได้ไปถวาย

เพราะหึงจะคลายเคลื่อนบ้างทุกอย่างไร ๆ

๑ ท่านชรวครรเรื่องให้เคื่องแคน ทุดอายุแผนถ้อยแท้ไม่แก้ไข

ยังวงไปเข้าคุกสนกจริง

จะทุกชรวอนอ่อนหูเพราะผู้หญิง

พินิจนั่งดกายเจ้าพลายงาม

จะมีวาสนาดชคานหาม

ก็ต้องตามลักษณะว่าจะรวย

ตัวดำหนิรูปชาวเป็นสาวสวย

ต้องถูกด้วยละโมบโลกโลกีย

แล้วท่านขจรหรือว่าออหน
ก็แต่ว่าอายุสิบแปดปี

ทงเมยสาวชาวเหนือเบนเชื่อแถว
อันอายชนแผนพ่อของออพลาย

นับแต่นมสุขไม่ทุกข์ร้อน
ทองประศรดใจไหวเจ้าคุณ

สมภารรับกลับมายังอวาต
หาเสภามาทวทวด

ดูท่านองพองคอเสียงออแอ
ดาร์องศรดแต่ชนรุกรนครบ

แล้วนายทงดังโด่งเสียงโวกโวก
ฝ่ายนายเพชรเม็ดมากลากซาซา

ส่วนนายมาพระยานนทคนตลก
ดาทองอยู่ภูวภาษาลาว

ครนรุ่งเช้าเจ้าพลายกโกนจุก
จนผมยาวเจ้าโตตดมหัดไทย

เดชะบุญทูลขอพ่อพนัโทษ
แต่นั่งนักรกตราจนราตร

ทำคลึงเคล้าเฝ้าวอนด้วยอ่อนหวาน
จะได้เฝ้าเจ้าชีวิตชิดชอบพอ

มันเจ้าชู้เกินการหลานอศร์
จะได้ทหมนขุนเป็นมุลนาย

อนนแล้วมนจะมาพาฉิบหาย
จะพ่นปลายเดือนยในปีกน

ไต่เตยงนอนนงเกาอเบนนทขุน
ช่วยแบ่งบุญให้ได้พนักนล็กท

เสี่ยงพิณพาทยพวกพ้องทองประศร
ท่านตามช้างประทัดถนัตรบ

พวกคนแก่ชอบหว่ารู้จบ
กรับกระทบทำหลอกแล้วกลอกตา

ว่ากระโชกกระชนชั้นหนักหนา
ดังล้ามวาล้องศอกเหมือนบอภยาว

ว่าหยกหยกหยาบช้าคนฮ่าดาว
แล้วส่งกราวเชิดเพลงโหม่งเห่งไป

เป็นพนทุกขพนร้อนนอนหลับไหล
คิดจะใคร่ไปเป็นข้าฝ่ายสุล

เหมือนได้โปรดบิดาเป็นราศี
เขาช่างทนอนยานาตากล่อ

พรงนหลานจะลาไปหาพ่อ
ทูลขอเผื่อจะโปรดทโทษทัณฑ์ ฯ

๑ ทองประศรีตั้งใจให้อนุญาต

จะได้ช่วยพ่อแม่คิดแก้กัน

อย่าจะให้ไปส่งจนถึงพ่อ

ตามแต่บุญวาสนาบารมี

มีลูกเตาเล่าทำให้ซาทุกซ

โรคก็ซาซาบอบทงหอบไอ

เจ้าจงจำตำราทยาสอน

อย่าจะให้ไอพลัดไอบดไอบ

พอถอรั่มส่มบักดกนาท่า

พูดจนตกรักการกับหลานตน

๑ รูสึกกายยายทองประศรียา

ทงหวานคาวข้าวปลาสารพัน

พลายงามล่าย่าช่วยอวยสวัสดิ์

ชนชหลังพึงสะเทินเดินตามทาง

ไปหาพ่อพอพบนั่งนบนอบ

เจ้าพลายน้อยค่อยเล่าให้เข้าใจ

๑ ขุนแผนแสนสวาทอนุญาตว่า จงอุตสาห์สืบตระกูลเกิดทูนหัว

พ่อพงศ์พลายหมายศักร้อยานักกล้ว จะพาตัวเจ้าไปให้พระนาย

แล้วชักใช้ไต่ถามถึงความรู้

ที่เขาออกบอกความตามอุบาย

เจ้าเชื้อชาติพงศ์พลายจงมายน

ตามกตัญญูเกิดประเสริฐรู้ดี

จึงพาต่อไปหาพระหมื่นศรี

อนยานันบัวนจะบรรลย

ไม่มีสุขสักเวลาน้ำตาไหล

ใครจะได้เฝ้าผกัมิรู้

จะถาวรเพมยศไม่อดสุ

เข้าไปอยู่ติดตามทงสามคน

หุงข้าวปลาสารพัดไม่ขัดสน

แล้วหลบจนแจ่มแจ้งแสงตะวัน ฯ

เอาเงินผาเสื่อใส่ในกำบน

ชนชนบรรทุกสัปคับช้าง

ไต่ถูกษพาสารพัดไม่ขัดขวาง

ไม่แรมคางขามท่งดงกรุงไกร

ขุนแผนสอบไต่ถามความสงสัย

ลูกจะใคร่ให้พระนายถวายตัว ฯ

ให้ท่งดูไต่ถามารมณหมาย

สอนลูกชายอยู่จนสนชยา

พอเลี้ยงมองกลองย่าเขาคำพลบ
 ชวนลกชายพลายงามตามกันมา
 ชนบันไดไฟอร่ามถามพวกบัว
 ตรงมาหอรอขงหยุดมอง
 ด้วยรักใคร่ใจชอถอว่าเพื่อน
 ชุนแผนพาลูกไปนั่งไหวเชอ
 ๑ ชุนแผนบอกอออกว่าลูกเจ้าวันทอง ทมทองเกอบแก้วมาแต่มา
 เอาความหลังทงนนพรรณนา
 ด้วยไม่มีทเห็นแต่เป็นโทษ
 เป็นทพงจมาจการุญ
 อันวิชาย่าสอนลกอ่อนแล้ว
 ถ้ากระไรได้ชองเห็นชอบกล ช่วยผ่อนปรนโปรดถวายเจ้าพลายงาม ฯ
 ๑ พระหมื่นศรีจิตใจปราศรัยทัก
 เป็นข้าเฝ้าเจ้าชวตอยาคิดคร้าม
 ไวรุระจะถวายช่วยบ้ายเบียง
 ทกนอยู่ณคนของเราม
 ชุนแผนเล่าเจ้ากรออยู่วาร์ก
 ก็เอ็นดูอยู่ว่าเกลอถงเชอจน
 แต่สุดช่วยด้วยว่าอาญาหลวง
 จิงนะเจ้าเรากคิดทกคนวัน
 ถังเดินพบผู้ใดไม่เห็นหน้า
 ไปเคหาพระหมื่นศรีทรมคลอง
 พอรู้ข่าวว่าสบายค้อยคลายหมอง
 หมื่นศรีร้องเรียกว่ามาลีเกลอ
 ไม่บากเบื่อนหน้าหนัดเต็มอ
 ถามว่าเออนันใครทไหนดมา ฯ
 จะพามามอบไว้ให้เจ้าคุณ
 พระนายโปรดช่วยเหลือทงเกอหนุน
 เอาแต่บุญเกิดพ่อเจ้าเมือคราวจน
 เห็นคล่องแคล่วการคักพอมฝึกฝน
 ดูแหลมหลักลกทหารชาญสนาม
 มีสงครามเมื่อไรคงได้ด
 ให้ชบเลี้ยงลกรักเป็นคักคิดศรี
 อยู่เรอนนงนอนไม่รอนรน
 จนเจียนจกเหล่นตายด้วยหลายหน
 ทชดสนสารพัดไม่ชดกัน
 ต่อได้ทวงทก่อนจะผ่อนผัน
 คงช่วยกันไปกว่ากายจะวายวาง ฯ

๑ นายขุนแผนแสนชื่นให้ต๋นออก
 สุกกลนกลานาตาแล้วว่าพลาจ
 จนยากเย็นเป็นโทษเห็นโหดไร
 ก็หมายมั่นกตัญญูตั้งอยู่คุก
 อันลูกชายพลายงามตามแต่พ่อ
 พลาจลบลหลังตั้งลูกผูกอาลัย
 อยู่ฟังบุญคุณพ่อต่อไปเกิด
 แล้วลงเรือนเดือนสว่างกระจ่างตา

๑ ครานันจมนครเสาวรรักษาราช

จะเป็นข้าจอมนรินทร์บนนคร
 พระกำหนดกฎหมายมีหลายเล่ม
 กรมศักดิ์หลักชัยพระอัยการ
 แล้วให้รู้สภาศดับณทิตพระร่วง
 ราชาศ์พทรมสั่งให้บังควร
 ที่ไม่สู้รู้อะไรผู้ใหญ่เด็ก
 เลียดตระกูลสัญญาลบอประมาณ

นตวเจ้าเหล่ากอทองพ่อแม่
 แล้วจตแจ้งห้องหับให้หลับนอน

อดส่ำหัยกมื่อให้มิได้หมาย
 พ่อเหมือนอย่างพ่อแม่ช่วยแก้ทุกข์
 ยังสั่งให้ชาวปลาเป็นผาสูก
 กราบพ่อทุกทุกคนค่อยชื่นใจ
 ลูกจะขอกราบลาช้าไม่ได้
 พ่อจะไปก่อนแล้วนะแก้วตา
 จะประเสริฐรู้สมหวังเป็นผิงผา
 ก็กลับมาหับเผยทเคยนอน ฯ

เรียกพลายงามทราวมสวาทมา
 ตั้งสอน

อย่านั่งนอนเปล่าเปล่าไม่เข้าการ
 เก็บไว้เต็มตู้ใหญ่ไข่ออกอ่าน
 มนเทียรบาลพระบัญญัติตดสำนวน
 ตามกระทรวงมิดชอบคิดสอบสวน
 รุ่งงนวนถไว้งงไถการ
 มหาตเล็กสามต่อพ่อลูกหลาน
 เพราะเกยจครานครำครำเหมือน
 พรามอญ

อย่าเชื่อนแซ่อดส่ำหัยจำเอาคำสอน
 ไม่อาวรณ์ขอช่วยเลี้ยงเป็น
 เทยงธรรม ฯ

- ๑ ครานนพลาวยงามทราวมสวาท แหลมตลาดเลฆมาบัญญัติขยัน
 อยู่บ้านพระหมื่นศรียืนนครน ทุกคืนวันตามหลังเจ้าวงใน
 เชอเขาเผ่าจากนงบังไมดค คอยฟังตรัสตรกตราอชฌาตย์
 ค่อยรักกิจฉดชอบรอบคอบไป ด้วยมิไคคบเพื่อนเทยวเชอนแซ
 ครนอยู่บ้านอ่านคำพระธรรมศาสตร์ ตำรับราชสงครามตามกระแแต่
 ค่อยชื่นชุ่มหนุ่มตะกอดุพ้อแพ้ นางสาวแต่ใ้ใจจะใคร่พบ
 เขาไปหามาสู่ไม่รู้เกยว แต่พ้อเหลยวเห็นผู้หญิงกวงหลบ
 อดสำหเพยรเรียนดจนรู้ครบ รุชนบธรรมเนียมก่เจยมใจ ฯ
 ๑ ครานนท่านพระจมนศรี ถึงวันดได้ช่องก่มองใ้
 จังจัดแจงแต่งรูปเทยนดอกไม จะเขาไปทูลถวายเจ้าพลาวยงาม
 นุ่งส้มปักชกกลบจับสลั ครนเสร็จสรรพสำราญชนคานหาม
 พวกชาคนอลหม่านถือพานตาม เจ้าพลาวยงามตามหลังเจ้าวงใน
 ถึงพระลานวานเขาพวกชาวท ทคอยมกรยาอชฌาตย์
 ถือพานทองรองรูปเทยนดอกไม ยกเขาไปเตรียมดั่งพอบังควร
 ใ้พลาวยงามตามไปนั่งตรงตงของ ตามท่านองพระหมื่นศรีตั้งถถวน
 ผ่ายชาเผ่าเจ้าพระยาเวลาจวน ต่างก่ชวณกันเข้ามาหน้าพระโรง
 นุ่งส้มปักชกชายกรายกรดเลบ ผ่ากราบเห้นบแนบหน้าดูอ่าโถง
 พอเวลานาทถวนลีโมง เขาพระโรงพร้อมหน้าข้าราชการ ฯ
 ๑ ครานนพระองค์ผู้ทรงเดช มงกุฎเกศอยชยามหาสถาน
 สถิตแท่นแว่นฟ้าโอพาพาร ดงวมานเมืองฟ้าสุราลัย

ห้ามแห่น้ำมันหนูละมุนหมอบ งามประกอบกิจยาอัชฌาสัย
 ระเบียบบริบทร้องทำนองใน ตำราญราชฤทัยทุกเวลา
 ยามกลางวันนักร้องออกพระโรงรัตน์ มีแต่ตรีสรสวัสดิ์ทรงพระพรษา
 ทงเห็นอโศกไพร่ไม่มีมา ตำราญใจไพร่ฟ้าประชาชี
 ด้วยเดชบุญญาอาณภาพ มีแต่ลาภมาประมุขพนาชี
 แต่บรรดาข้าเฝ้าเหล่าเสนา ใครทำได้ประทานถึงพานทอง ฯ

๑ ฝ่ายพระจันทรเสาวนักราช อภิชาติบาทมณฑลตลอด
 ขอเดชพระกรุณาเฝ้าละออง ดอกไม้รูปเทียนทองของพลายงาม
 บุตรขุนแผนแสนสะท้านหลานทองประศรี ความรู้เรียบราบไม่
 หยาบหยาม

จะขอรองมลิกาพยายาม พลากราบสามทศตบดริบโองการ ฯ
 ๑ ครานันต์สมเด็จพระพนทนา เหลือบเห็นหน้าพลายงามความสงสาร
 จะออกพระโอษฐ์โปรดขุนแผนแสนสะท้าน แต่กรรมนั้นบันดาลดล
 พระทัย

ไห้เคลมพระองค์ทรงกลอนละครนอก นกไม่ออกเวียนวงให้หลงไหล
 ลืมประภาษราชกิจทคิดไว้ กลับเข้าในแท่นทศรไศยา ฯ

๑ อนเฝ้าเรื่องราวกล่าวความพลายงามสวาท เป็นมหาดเล็กแล้วคอย
 แกล้วกล้า

อยู่ด้วยพระหมื่นศรีผู้ปรีชา เฝ้าเวลาเข้าเย็นไม่เว้นวัน
 มลนายถวนหนากปรีชา มิได้มีใครรังเกียจแต่บัดนั้น
 ถึงว่าท่านจางวางทงสองนน ก็ฝากตัวกลวทนทุกคนไป ฯ

ตอนที่ ๒๕ เจาลานข้างถวายนางสร้อยทอง
แก่พระพันวษา

๑ บทนชาจะยกไว้ก่อน จะกล่าวกลอนให้เรื่องเนืองไปใหม่
มาชาจะกล่าวบทไป ถึงพระเจ้าพิชัยเชิงอินทร์
เสด็จยังพระที่นั่งบัลลังกรตน พรอมอนงค์นางกษัตริย์อนเนตติน
น้อมเศียรหมอบเฝ้าเจ้าธรณินทร์ รวยรณชนกดินบารุงใจ
แต่ละหน้าหน้านาวลควรจจะรัก ม่องพกตรเป็นทพสัมย
เกล้าผมนมนางงามวิไล อำไพผิวม่งเพียงขวัญตา
แซมดอกไม้ไหวไล่ช่อง ห่มดาตรวทองกรองหน้า
พลบค่ำยามของสนชยา เสด็จมาเข้าทบรรทมพลัน
มโหรีบรรพาทยกชบกล่อม พรังพร้อมบรรเลงดังเพลงสวรค์
ฝ่ายว่าพระองค์ผู้ทรงธรรม ไม้ฉนนงนกกะนิงใน
ไต่ทราบข่าวกล่าวความนพุงเฟื่อง ภาเลื่องทงนครขจรไหว
ถึงโฉมนางสร้อยทองต้องพระทัย พงรุณจำเรญวยสืบหาบ
เป็นบุตรีศรีเมืองเจาลานชา นางอนรอยเอตบุรศรี
จะเปรียบถึงนางใดก็ไม่มี ทรงศรีเลิศล้ำวิไลนาง
ทำไฉนจะได้สัมรมิตร มาเชยชิดแนบบองประคองข้าง
จะมีสाराไปว่านาง ขอพระเจ้าล้านช้างแต่โดยดี

ฤาจะยกจัตรงค์โยธา
 ชิงเอาองค์พระราชบุตร
 แต่ดำริตรึกความอยู่เรรวน
 ให้แค้นชุ่นวุ่นวายในพระทัย
 กรกายพระวิลาศพาดพิศตร
 จะยกย้ายถ่ายเทเล่ห์ได้ด
 ทรงดำริตรไปพระทัยคิด
 ระวังไว้ในประณมยามมา

๑ บั่วนพระโอรสผู้ตรงพระพิศตรจรัสแล้ว ครั้นแล้วทรงพระแสง
 ฉายนัยน์

เสด็จออกยังท้องพระโรงคล
 แต่บรรดาข้าเฝ้าทงน้อยใหญ่
 ดำรงจวบสิ่งพลนอญชล
 เจ้าคุณชาเร็วหาเข้าไปเฝ้า
 กรวอยู่ให้หาจะเข้าไป
 ครั้นถึงลบบแลแล้วเยยมมอง
 ถวายบังคมพร้อมกันคลานเข้ามา

๑ ครั้นถึงบังคมลงพร้อมกัน
 มานั่งพร้อมหน้าเสนาใน
 บัดนี้ลูกสาวเจ้าล้านช้าง
 ทำอะไรจึงจะได้นางมา

ไปห้อมล้อมพาราบุรีศรี
 จะได้ด้วยรายดประการใด
 บันปันหาเป็นบรรทมไม่
 ตรึกไปในราษราตรี
 ถึงเรื่องรักจักไฉนฉนั้น
 ไม่เห็นททจะได้องค์นางมา
 ชอบผิดยังไม่มืบทปรีक्षा
 ล่วงเวลาจนรุ่งพระสุริยัน ฯ

ตั้งเสนาพลันในทันที
 เร่งให้ไปหาเข้ามา
 ต่างวังเป็นสิ่งคลไยกย้ายไป
 ราชการหนักเบาหารู้ไม่
 อ่ยานอนใจแล้วกพากันรับมา
 พระสุรเสด็จตรัสกองชนลูกน้า
 ภาวนาบักบักนึกในใจ ฯ

พระทรงธรรมปรีक्षाหาหาไม่
 ใครเห็นผิดชอบให้ว่ามา
 ชื่อนางสร้อยทองเสนาหา
 ฤาจะแต่งสाराเป็นไมตรี

ไปกล่าวขอตามอย่างทางกษัตริย์ เห็นจะขัดแย้งไว้นั้นใด
 ฤๅจะยกจัดรุกโยช ไปล้อมบุรีชิงเอามา
 ใจความข้อยคิดเป็นสองอย่าง ใครเห็นบ้างอย่างไรให้เร่งว่า
 จะเห็นฉันทให้วาม่า ปรีักษากันดให้เห็นด ๗
 ๑ แล่นท้าวพระยาลาวกัรบสัง พรอมพรังหมอบเฝ้าอยู่ในที่
 ปรีักษากันพลันในทันที ตามมีในพระราชชงคา
 อุปฮาดแล่นหลวงกเห็นพรอม ทมู่นอยพลอยดอมลงพรอมหน้า
 ลงชอจดหมายรายดวมา พรอมหน้ากราบทูลชนทันใด
 ข้าพเจ้าอุปฮาดพระยาแมน กับแล่นท้าวกรุงกาพทหารใหญ่
 ทงเพยกกันจมีฤทธิไกร เสนาญใหญ่เห็นพรอมกัน
 อันทรงพระตำารครงน ด้วยพระราชาบุตรหลานข้างนั้น
 เขากเป็นเชอกษัตริย์อยู่เหมอนกัน ไปเวาทนเสยก่อนแต่โดยด
 จังจะถูกตามทางอย่างกษัตริย์ ถาว่าชดมิให้ให้รู้ที่
 จังจะค้อยยกพหลมนตร ล้อมบุรีแลวชิงเอานางมา
 ทุกประเทศธานีบุรีลาว จะมีได้กล่าวคำครหา
 อันโณมยองค์พระราชธิดา จาจะมีสाराไปชอนาง ๗
 ๑ พระองค์ทรงฟังเสนาทูล เป็นเค้ามูลเออเอาตบเพลตามาง
 จังให้แต่งสाराเป็นท่าทาง ตามอย่างพระราชไมตรี
 กับเครื่องบรรณาการดอกไมทอง สิ่งของจัดให้ไปถวนถ
 เดือนหนึ่งให้ถึงพระบุรี ออย่าชาตเร่งพากันรีบไป ๗

๑ อุปฮาดผู้รับสั่งมาจัดแจง
ลงแผ่นทองพลันทันใด
จึงจัดให้กรงกาพทหารใหญ่
แล้วจัดแจงแต่งให้ทั้งอาชา

เสร็จสรรพแล้วกลับมากราบทูล
บรรยายข้อความตามมีไป

๑ - ฝ่ายท้าวกรงกาพแสนเพชรกล้า
ออกมาชนมาโตพร้อมกัน
ชนมาลงแล้วสะบัดอย่าง
ตะวันเย็นหยุดมาหาพื้นไฟ
เขตรุดสืบเอ็ดพากันไป
กินแล้วชนมาพากันจร

สืบวันถึงด่านเมืองล้านช้าง
ให้กินข้าวชาวด่านก็คุมมา
ลงมาพากันเข้าในเมือง
อุปฮาดแสนหลวงทงปวงนั้น
วางบอกตามเรื่องพระราชสาร
แจ้งเรื่องบอกพลันทันใด

๑ จะกล่าวถึงพระเจ้าล้านช้าง
เสวยสุขทุกขภยมิได้มี

ตกแต่งสารหาชาไม

บรรณาการเร่งให้ชนเข้ามา
กับไพร่หำร้อยแสนเพชรกล้า
คุมเครื่องบรรณาการไป

นเรนทร์สุรเชิงอินทร์ผู้เป็นใหญ่
ขอบพระทัยแล้วก็ส่งให้ไปพลัน

ถวายเป็นมงคลาชมชื่น
กับสิ่งของทงนกรับไป

วงผางหาพักอาชาไม

กินแล้วรีบไปสามยามนอน

น้องเพลหยุดไพร่หุงข้าวก่อน
ดกนอนเข้าไปไม่รงรา

เอาบอกวางชาวด่านมาพร้อมหน้า
เจ็ดวันถึงพาราล้านช้างพลัน

คุมเครื่องบรรณาการกับสารนั้น
พร้อมกันอยู่ในหน้าพระลานชัย

เพียกวานพร้อมพรังนั่งใส่

พากันไปทเฝ้าเจ้าชานี ฯ

สถิตอยู่ในปราศรัยปราสาทศรี

พร้อมสนมনারีประจำงาน

ล้วนเอกองค์หนึ่งนางกษัตริย์ อยู่งานพัดหมอบดาษในราชฐาน
 บ้างเชิญเครื่องเนื่องแลวิไลลาน ดั่งนางในวิมานเมืองอินทร์
 รูปทรงสง่าฐานันรวย บ้างเกล้ามวยแซมดอกไม้ไต่บัน
 แวดล้อมพระองค์ทรงขรณินทร์ รวยกลิ่นเฟื่องฟุ้งจรุงใจ
 หมอบกลาดดาษเผ่าล่อพักตร์ จำเรณูรักเป็นทพิสมัย
 บ้างห่มชลบรีทองกรองใน สอดดีแลวิไลละลานตา
 งามกร่อนชอยเมอกลานเผ่า งามเกล้ามมสูงดูสมหน้า
 พระสุริยฉายบ่ายคล้อยได้เวลา เสด็จมาทศทรงชลธาร
 ชำระสระสร่งทรงสุคันธี เครื่องตนปรนปรุ่งหอมหวาน
 ทรงเครื่องเรืององค์อลงการ ออกท่องพระโรงธารทันใด
 เสด็จเหนือพระที่นั่งเนาวรัตน์ ภายใต้เศวตฉัตรสูงใหญ่
 ตรัสประภาษราชกิจในเวียงชัย เสด็จในทูลเรื่องเนื่องมา
 ทรงพระสรวลสำราญพระหฤทัย ข้าเฝ้าน้อยใหญ่อยู่พร้อมหน้า
 เพี้ยผู้ใหญ่อุชิบทมิปัญญา กมหนาแล้วกราบบังคมพลัน
 ขอเดชะชีวิตอยู่ใต้บาท พระอิศราธิราชวังสวรรค์
 ควรมิควรพระองค์ผู้ทรงขรรค์ เชียงใหม่ขึ้นบนต้นมัสารมา
 ให้ราชทูตลอสารมากับของ ดอกไม้ทองบรรณาการมากนักรา
 ให้คุ้มไฉยมิได้พาเข้ามา แล้วอ่านสารถวายพลัน ฯ
 ๑ ในเรื่องราวลักษณะราชสาร พระผู้ผ่านเชียงใหม่มให้ศักรย
 ทรงพระนามเชียงอินทรีบนก้านัล ครองฉันทเสมาชานินทร์

เป็นหลักปักโลกทั้งโกฏีแดน

ระอาทวกลวฤทธทงแผ่นดิน

ทงกรรณาคณหตมังกฎภพ

ทงสองกรรงบำรุงชน

ไต่ทราบข่าวกล่าวโฉมพระจิตา

พร้อมทงสรีรวงศ์พงศ์พนช

มาตรอนหมั่นกษัตริย์ร่ายประเทศ

ไม่สมפקตรตาคักตกว่าละออง

จะขอองค์พระจิตาดวงเนตร

ขอประทานสรีรยทองละอองตา

ถ้าทราบสารแม่นประทานดวงสมร

ตะพานเงินทองมาถนอชานินทร

๑ ครานนพระองค์ไต่ทรงฟัง

กระทบบาทผาดเสี้ยวประเปรียงมา

ทงลูกเมียกมียออีกนิษฐ

ช่างโอหังฟังเล่นไต่เห็นกัน

เป็นกษัตริย์ตรัสไม่พิเคราะห์ก่อน

นำหัวช่างไม่กลัวความนินทา

แล้วตรัสประภาษปรึกษาไป

ว่าเล่นเจรจาข้ามหน้า

ทุกดาวแดนย่อท้อไม่ต่อสู้

ทวณทุกประเทศธานี

เลิศลบลทั่วโลกราช

พระเกียรตินกกมเสมอกัน

ว่าโสภางรังเพริศเจดิดัน

ควรมอบไอศวรรย์เป็นคู่ครอง

ไม่ควรคเยาเวศภิรมย์สอง

จะเคราหมองเลื่อมสนพระเดชา

เยาเวศไปไวเป็นฝ่ายขวา

ไปเป็นบาทบริจาเจ้าเซียงอินทร

สองนครจะเป็นสุขเกษมสัน

สิ้นสารแลวกราบลงสามลา

แค้นคงพระทัยเป็นหนักหนา

ท้าวพระยาฟังดูอยู่พร้อมกัน

ลูกเราจะจิริดมาหมายมั่น

มีสำคัญอยู่ว่าตมสารมา

ช่างไม่กลัวราชฎรเขาจะว่า

ด้านหน้ามาขอลูกสาวกู

ผู้ใหญ่ทงฟังตھر

พร้อมกันอยู่เร่งยกกองทัพไป

๑ จะไปล้อมเมืองอายเชียงอินทร์
 อายผู้ก่อสร้างมานันไชร์
 ตรัสกรวกระทบพระบาท
 สนนกองทัพทอพระโรงธาร
 ๑ ฝ่ายว่าอุปฮาดก็กราบทูล
 งดก่อนผ่อนไว้ในพระทัย
 อย่าเพ่อทรงพระโกรชพิโรชนัก
 เป็นแต่ข้าของท่านท่านไซ้มา
 ชอบสั่งให้กลับไปยังเมือง
 อย่าตัดพ้อแต่พ้อเป็นประมาณ
 เข้าวอยู่ไม่ควรคู่เสมอพักตร์
 จะเจือใจว่าเราไว้อาลัยครวญ
 อันเมืองเชียงใหม่กระจอยร่อย
 ไม่ครันมือครือพัดเป็นภคัมชล
 ไวเป็นพนักงานเกล้ากระหม่อม
 มิให้เคืองเบองบาทบทมาลัย
 ๑ ครานนพระองค์ผู้ทรงเดช
 ให้แต่งสารพลันทนใด
 ส่วนราชทูตให้ประทานของ
 เหล่าชาวเบ็ดไก่อชัยบาน

ข้าเสียให้สิ้นไม่ไว้ได้
 เร่งเอาไปตัดหัวเสียบประจาน
 จับพระแสงเงือง่าจะสังหาร
 เพี้ยกวางภานุภาพมพาไป ฯ
 ขอพระนเรนทร์ผู้เป็นใหญ่
 อันพระเจ้าเชียงใหม่ให้สารมา
 ไม่ควรจักฆ่าทตให้สังขาร
 ทุกประเทศจะนินทาไม่ควรการ
 ยกเยืองโตตอบราชสาร
 ปานกลางว่านางยังไม่ควร
 ไม่หาญหักเหินจะไวพระทัยหวน
 จงค่อยประมวลดรพลเข้าโจมตี
 ดงหิงหอยเทยมแสงพระสุริยศรี
 ไม่ช้าทตประเดียวกใดการ
 เพี้ยกวางเห็นพร้อมเหล่าทหาร
 ขอเดชะมีสารนั้นตอบไป ฯ
 พังเหตุกส่งบพระทัยใด
 คินไปทงเครื่องบรรณาการ
 รางวัลเงินทองทงคาวหวาน
 ประทานของแล้วสั่งให้กลับไป ฯ

๑ ราชทดประนมบังคมลา

ชนของชนมาพากันไป

दनดลัดป่าพนาสันท

เอาบรรณาการกับสารทตอบมา

ครั้นถึงเวลาในทันใด

บรรณาการตงหน้าพระลานพลัน

๑ พอเสด็จออกท้องพระโรงธาร

ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงชัย

ในลักษณะสารเจ้าล้านช้าง

แจ้งสารเชียงใหม่ที่ให้มา

ซึ่งเจ้าเชียงใหม่เป็นใหญ่

อันโหมยองค์สร้อยสุตามาลัย

ยังไม่ควรสู่สมอภิเชก

ไม่คลาดแม่แห่ห่างสักราตรี

ทุกประเทศธานีนทร์จะหมิ่นทั่ว

ดอกไม้ทองสั่งของถวายไป

ค้อยค้อยก็จะเป็นอะไรมี

จงแจ้งใจตอบไปถึงเชียงใหม่

๑ เชียงอินทร์ทรงฟังพระราชสาร

เป็นขลแบบแอบอำคำไม่ตรง

ออกมาทิมดาบหาข้าไม่

ควบขับอาชาในยเร่งรับมา

สืบหาจนถึงเชียงใหม่ได้เข้า

เรียกเพี้ยพระยาโดยนับพลัน

พากันเข้าไปชมขม้น

แล้วพากันเข้าพระโรงทันใด ๑

เพี้ยกวนหมอบกราบกราบใส่

มีสารไปล้านช้างนั้นตอบมา

บิดานางสร้อยทองเส่นหา

ว่าขอองค์พระขิดาเยาวมาลัย

ต้องพระทัยขิดายอดส่งสาร

ยุพาพาลพึงได้สืบหาปี

เป็นองค์เอกอัครราชมหเส

ยังเด็กอยู่ดูไม่ดีในพระทัย

เรากลัวครหาจะว่าได้

นั้นคนให้แก่พระเจ้าเชียงใหม่

ดีกว่าอย่าให้ลาวเขากล่าวฉิน

อ่านสิ้นเสร็จสารบังคมลง ๑

ดำริการว่ากล่าวเป็นสูงส่ง

แล้วทรงพระดำริประภาษไป

เราได้ไปขอเป็นไมตรี
จะยกพลสลักไกร
ล้อมเมืองหาหนทางเข้า
สร้อยทองมาไว้ในบุรี

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ทรงธรณินทร เป็นปิ่นล้านช้างไอศวรรย์
เสด็จเหนือแท่นแก้วแพรวพรรณ เดือดต้นพระทัยอยู่ไปมา

ด้วยถ้อยคำเชิงอินทรช้างว่าได้
เดือร้อนในพระทัยไปมา
บัดนี้เชิงใหม่ให้ล้ารมา
พิศอบสารว่าไปเป็นใจความ
ว่าลูกเรายังเด็กเล็กนัก
ถ้าละไวนานไปภัยจะมี
แกวพจะคิดนั้นใด

จะพึงพาอาศัยเห็นไม่เคื่อง
อานุภาพปราบไปในทิศทิศ
เราถวายสร้อยทองพระจิตา
ทหารอยุธยาจะมาช่วย
ด้วยพระองค์ทรงยศอยู่ในธรรม

๑ ครานนังโณมนางเกสร
นางดำริตรึกความแล้วทูลมา

โดยตมียกลูกสาวให้
ถاربกันพันให้เป็นภคัมภีร์
รับองค์พระจิตามารศรี
ตรัสแล้วเข้าที่ข้างในพลัน ฯ

อายเชิงใหม่โอหังหนักหนา
เรียกมเหสีโลภแล้วตรัสความ
ขอสร้อยทองเสนาหาไปเป็นห้าม
ว่ากันแต่ตามโดยดี

ไม่ควรจักภริมย์ลัมศรี
จะมอล้อมมรดเอาเมือง
อันกรุงไทยเกียรติยศนั้นฟุ้งเฟื่อง
เขาภาเลื่องทรงธรรมอยุธยา
ภาฤทธทุกประเทศภาษา
ถึงเชิงใหม่ยกมาก็รบกัน
ไม่ทงเราให้ม้วยอาลัย
จะคิดกันนั้นใดให้วามมา ฯ

ยอกรประนมก้มเกล้า
พระบัญชาตรัสชอบด้วยเหตุนี้

อันเจ้าเชียงใหม่ชกชก

อันพระเจ้าอยุธยา

ประเวณตนไมตายเพราะลูก

อันนางสร้อยทองเยาวมาลย์

ให้ชนมารบองค์พระธิดา

ถาละไวชาทจะมกษ

๑ ครานนพระองค์มทรภพ

ไต่ทรงทราบกราบทูลก็เห็นควร

ตรัสสั่งอุปฮาดแสนหลวง

หมอบกลาดตาษเฝ้าบังคมคล

ทงแผ่นทองจารึกเรื่องถวาย

ว่าเราถวายเอกองค์นงคราญ

อนึ่งเจ้าเชียงใหม่ให้สาร

อีกเครื่องบรรณาการทงนไน้

๑ อำมาตย์รับสั่งแล้ววางฉิ่ง

แผ่นทองทำจำลองซึ่งสารา

เสร็จสรรพกราบทูลพระทรงภพ

พระดำรัสตรัสสั่งไปทันที

๑ อำมาตย์รับสั่งบังคมลา

ลงเรือข้ามฝั่งล่องลงไป

อาจองทะนงคักตส่งศรี

ไม่มีข่าวร้ายระคายพาล

เราผิงปลุกเสกให้เบ็นแก่นสาร

จำจะมีราชสารถวายไป

แต่งการวิวาห์เสียดังได้

พระดำรินไน้ไ้รักก็เห็นควร ๑

เลิกชลบถนชางก็แย้มสรวล

โดยด่วนเสด็จมาหน้ามณฑล

เสนาทงปวงชมชื่น

เร่งจัดสรรเครื่องราชบรรณาการ

บรรยายขอความต่องสถาน

สุโขทัยสมภารณกรุงไทย

ขอองค์เยาวมาลย์เราไม่ให้

ถวายพระเจ้ากรุงไกรอยุธยา ๑

จัดส่งบรรณาการนันทักหนา

ทงชางมาไพร่พลมนตร

เลิกชลบถนชางบุรีศรี

บรรณาการครงไน้ไปกรุงไทย ๑

คลานถอยออกมาหาข้าไม่

ถึงทำใหญ่ปากโม่งทันที

ชนมาแลวกพากันรบไป
 ขามป่าผ้าทุ่งมุงจรล
 พกมากินหญ้าพอหายเหนื่อย
 หยุดร่อนนอนป่าพนาลัย
 ถึงลำพาชรออกทาง
 ถึงบ้านด่านโคราชลัมา
 แจ้งความตามเรื่องราชสาร
 ตัดตรงลงโคราชทันใด

๑ ครนถงจงชนคาลากกลาง
 พวกลาวคุมไวทในเมือง
 มุ่งสั่งให้จตชงทอย
 ให้กินเหล้าชาวนาล้าราญ

๑ ฝ่ายเจ้าเมืองโคราชกรรมการ
 เขียนบอกลงพลันทันใด
 แจ้งความตามเรื่องทในสาร
 นำส่งดอกไม้ทองของบรรณา
 รongปลัดผู้ถอนหงส์บอก
 เร่งรบชนมาอาชาไนย
 ถึงภูเขาลาดเดินพาดมา
 เหนื่อยนักให้พักพาช

ตนดัดลัดไพรพนาศรี
 ถึงครเขาศาลล่องด่านไป
 ลมเนอยชนมาหาชาไม่
 มาได้สามหมอริบต่อมา
 ชกมาสะบดอย่างมากกลางป่า
 เขาหาชาบ้านด่านหมื่นไวย
 ชาวด่านพามาไม่เข้าได้
 ถูกม้าปักไวยเขาในเมือง ฯ
 เอาบอกวงกรมการตามเรื่อง
 สิ่งของกับเครื่องบรรณาการ
 เลียงดพวกเหล่าชาตทหาร
 เปรยวหวานสุขเกษมเปรมใจ ฯ

แจ้งความตามสารหาชาไม่
 สั่งให้พวกไทยนั้นถอมา
 ว่าเพยกวานพวกลาวมาหนักหนา
 ถวายพระเจ้าอยุธยากรุงไทย
 จัดแจงดาบหอกทงบ่าวไพร่
 ตนดัดลัดไพรพนาล
 ส่งเนินโคกพญาหยุดมาช
 เพลาบ่ายได้ทชนมาไป

ข้ามเขาเขื่อนลนตตณมา

ตัดตรงเขาดงพญาไฟ

พลบคาอาบนาแลวกินข้าว

เร่งรีบตะเบ็งมาไม่ช้าพลัน

เอาบอกวางแวมหาดไทย

นายเวรพาเรียนท่านจกร

ฝ่ายว่าขุนนางผู้น้อยใหญ่

ว่าด้านข้างเขาดงของบรรณา

๑ ครานันพระผู้ผ่านนคร

สถิตในปรางค์แก้วแพรวพรรณ

เสวยสุขแสนสนุกสำราญรื่น

หมอบกลาดดาษเฝ้าเจ้านครา

ทรงภาษาผาดนพรรณราย

สร้อยประดับทับทรวงพวงสุวรรณ

พระทวารดาลนกระทงแดร

กลองแซกกับชวาจำแจ้วไป

เจ้าพระยาและพระยาตามตำแหน่ง

ให้ส่งบลงลิจจกัน

เสด็จรุดม่านกว้างขุนนางกราบ

ตรัสประภาษเห็นสบายค่อยคลายใจ

รับรับอาชาหาชาไม่

หากคนมาใดเก่งคอยพลัน

รุ่งเช้าขนมาผายผัน

หกคนเจ็ดวณงบบุรี

แจ้งเนอความไปเป็นถวนถ

ตามทมิบอกโคราชมา

แจ้งในใบบอกแล้วปรึกษา

แล้วก็พาไปเฝ้าพระทรงธรรม

มงกุฏ กศกรงไกรไศศวรรย์

เกษมสันตสุขโขไธพาร

ดาษคนหมนสนมเสนอหน้า

โสภาเลิศล้ำไฉววรรณ

มงกุฏเก็จเพชรพรายนายฉิน

ทรงพระขรรค์ยุรยาตรคลาดไคล

ประโคมแซ่ของกลองบีโนน

ขุนนางตกใจคึกคักกัน

ผู้น้อยนั่งแอบแผ่งลืบแลกัน

บางตัวสั่นก้มหน้าภาวนาไป

อกวาบดังเพลิงพระกาลไหม้

ใครมีเค้ามูลก่ทุลพลัน

นำทัพผ่านสะตอกด
 ราชฏเป็นสุขช้อยทกวน
 เจ้าพระยาราชสีห์กราบทูล
 บดินมบอกโคราชมา
 เป็นข้าของพระเจ้าล้านช้าง
 บรรณาการพานทองนองเนือง
 ทูลความตามบอกเมืองโคราช
 ให้ทราบความตามเรื่องทมา

๑ ครานันพระองค์มทรภพ
 ผินพระพักตรตรัสปรกษาเสนาพลัน
 ต่างเมืองเขามาถวายนาง
 ฤกกลศกนกแหงนครเคลงใจ
 ๑ เจ้าพระยาพระหลวกรับสั่ง
 กราบทูลพระองค์ทรงศักดิ์ดา
 เห็นจะไม่เป็นทางล่อลวง
 ด้วยหวังใจจะได้ฟังพระบารมี

๑ พระองค์ทรงฟังเห็นสมควร
 เชียดำรงจในอย่าได้ช้า
 รับราชทูตถือสารมา
 บรรณาการพานทองสิ่งของน

ชาวปรังนาบเกษมสันต์
 บรรยายถถวนทรงพระศรวลธา
 ขอพระอนุกลโปรดเกล้า
 ว่าพวกลาวด้นปามาถึงเมือง
 มีสารถวายนางมาตามเรื่อง
 ให้ยับยั้งอยู่เมืองราชสีมา
 ทราบบาทสมเด็จพระพันวษา
 ยังเบองบาทาพระทรงธรรม ๑

เลิศลบปรัดเปรมเกษมสันต์
 จะเห็นจริงอยู่บางฤหาไม่
 ใครเห็นอย่างไรให้วามา ๑

พร้อมพรังประนมก้มเกล้า
 ซึ่งล้านช้างให้มาในครงน
 ถวายดวงสู่ตามารศรี
 ควรที่จะให้ไปรับมา ๑

ทรงพระศรวลพระทัยให้หรรษา
 ขนไปพาราโคราชพลัน
 กับพลโยธาทั้งปวงนั้น
 จัดเรอรรบกนถวนคด ๑

๑ ฝ่ายราชามาด้วยกระบี่รับสั่ง

จัดเรือตงกนทันที

คันทันหนึ่งมาถึงท่าราบ

ขุนบกกเดินมาในไพร่

วางตราว่าความตามท

ตามสั่งสั่งของทองรูปพรรณ

ถึงท่าพากันมาลงเรือ

เดือนกันวันวายเร่งพายไป

พอเรือจอดทอดประทับรับราชสาร

เชิญราชสารไล่พานทันที

ถึงที่เชิญขึ้นไปบนหอ

ให้แปลราชสารเป็นคำไทย

แล้วจัดแจงแต่งจวนให้ทูตอยู่

เหล่าชาวเบ็ดไก่อชยบาน

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช

เสด็จออกเสนาข้างหน้าพลัน

พร้อมแล้วถวายอภิวาท

หมอบเกล้าตาชเฝ้าพระภูวไนย

๑ ครานันเจ้าพระยาราชสีห์

กราบทูลชนพลันมีทนต์

ถอยหลังคลานออกมาจากท

ผีพายลงเรือพายเผื่อไป

ไพร่หาบคานสอดหาเข้าไม่

หาคนเข้าในโคราชพลัน

กรมการองมเป็นจาละหวน

พร้อมกันช่างมากคลาไคล

พลพายพายเผื่อหาหยุดไม่

มาได้คันทันหนึ่งถึงบุรี

ผู้คนอลหม่านอ้อมมี

กลองตีระโคมแห่โหมไป

อาลักษณ์รับต่อท่านผู้ใหญ่

ต้องในสำเนาทุกประการ

เลี้ยงดูปรดเปรมเกษมศำนต

เลี้ยงโต๊ะประทานทุกทุกวัน ๆ

ครองนิเวศน้อยชยาเกษมสันต

ชำระราชการทงนนักเขาไป

บังคมบาทพระองค์ผู้เป็นใหญ่

ตามตำแหน่งน้อยใหญ่เคยเฝ้ามา ๆ

ขอรอัญชลีเห็นอเกศ

อันชีวาอยู่ใต้บาทมลาย

ซึ่งโปรดให้ไปยังเมืองโคราช
รับทศกับเครื่องบรรณาการ
ถึงแล้วให้หยุดยั้งอยู่
แล้วทูลความตามสารทิมมา

๑ ในสารพระผู้ผ่านนิเวศน์เวียง
กรุงนาคคนहुตผู้สัจธรรม
อันเป็นใหญ่อยู่ในเศวตฉัตร
ขอถวายเครื่องสุวรรณบรรณามา
ด้วยระบอบฏาเกียรติพระทรงเดช
ปนเกล้าเหล่าฝูงประชากร
หนึ่งพระองค์นทรวงทศพิช
อันพระเจ้าล้านช้างวางพระทัย
ขอถวายพระจิตาเป็นข้าบาท
สืบกษัตริย์อันประเสริฐเฟริศพราย

แต่องค์นางนั้นยังไม่ส่งมา
เกลือกจะมีโจรป่ามาในไพร
ขอทหารในกรุงอยุธยา
เห็นอันตรายสิ่งใดจะไม่
อนึ่งจะเรื่องพระเกียรติยศ
คำคนจะระบอบฏาไป

จมนราชามาตย์กับทหาร
พระราชสารมาอยุธยา
เลียงดพทกษรึกษา
ให้ทราบได้บาทาพระทรงธรรม
พิภพเพียงสมบัติไศศวรรย์
บังคมคลยงพระเจ้าอยุธยา
ส่งกว่ากษัตริย์ทุกทิศ
ยังศรีอยุธยาพระนคร
ทุกประเทศเกรงหมดสยดสยของ
ราชฎรทวยหาญสำราญใจ
ครองธรรมสัจจิตเป็นใหญ่
จะขอพระเดชปกไว้คุ้มวันตาย
พระอัครราชเรืองฉาย
เกล้ากระหม่อมยอมถวาย
บังคมไป

กลางป่าหาไว้พระทัยไม่
ซึ่งไว้จะเสียซึ่งท่วงที
มารับพระจิตามารศรี
จะลวงตซึ่งนางทกลางไพร
ปรากฏฟุ้งเฟื่องเมืองเหนือได้
ว่ากรุงไทยไปรับพระบุตร

ถ้า मैंไม่ต้องพระประสงค์

ขอฝากพระจิตานาร

ความนั้นมิใช่เป็นกลศึก

เราเกษียณครีแล้วไม่กลับกลาย

๑ ครานนพระผู้ผ่านบุรีศรี

ไต่ทรงพังแล้วกลังมทนนาน

เกณฑ์ทหารอาสาหน้าหลัง

ให้ผูกช้างมาส่งาเมือง

๑ ครานนั้นฝ่ายว่ากรมวัง

นายเวรเขียนหมายในฉบับพลัน

เบิกขลุ่ไล่เข่นเจ้าวทวน

พนักงานของใครให้เข้ามา

เหล่าทหารถวนมือถืออาวุธ

แน่นเนืองเป็นชนดัดถักกัน

เหล่าหนึ่งถือขลุ่อยู่เป็นพวก

ล้อมวงถือดงนงเนืองมา

เหล่าทวนถือทวนดูลิ้นทัด

เสื้อแดงหมวกแดงแต่งกาย

เกณฑ์หัดอย่างฝรั่งนงเป็นพวก

ถือปืนปลายหอกทุกบอกลี

ให้ตอบราชสารส่งไปตามท

กับตัวเราเท่านั้นกว่าจะตาย

อย่าทรงนักระแวงแห่งหน้าย

อ่านถวายทราบสิ้นทุกประการ ๗

อยู่ชยธานีราชฐาน

ให้เตรียมการที่จะรับแขกเมือง

จัดแจงแต่งวงตงเครื่อง

แล้วอย่างเยี่ยงเสด็จขุนช้างในพลัน ๗

รับสั่งรับมาชมขม้น

เกณฑ์กันตามตำแหน่งแต่ก่อนมา

ตามกระบวนกะลาบาตซ้ายขวา

พอเพลารุ่งเช้าให้พร้อมกัน

ครบสิ่งสรรพยุทธ์หลายหลั่น

จัดสรรตามขนบธรรมเนียมมา

นุ่งกางเกงใส่หมวกเกี้ยวผ้า

บางถือดาบพาดบ่าเกี้ยวผ้าลาย

เกณฑ์หัดถือปืนมากหลาย

บ้างถือเชนนงรายสวันดวด

ใส่เสื้อใส่หมวกอยู่ตามท

ดวด मैंยำทำท่าทาง

กลองชนะแตรสังข์ดังเป็นพวก
ผู้คนสืบสันตามหนทาง
ในห้องทองพระโขนงนพรมลาด
ตั้งเครื่องสูงมาหนาม่านน
บรรณาการของถวายหลายหลาก
ท่งตามตำแหน่งแขกเมืองมา
มหาดเล็กชาวทมิฬเข้ามา
ขุนนางน้อยใหญ่เข้าไปพลัน
นุ่งสบักใส่เสื้อครุยกรอง
จัดสดมภ์เวียงวังคลังนา
แขกฝรั่งประด่งกันแต่งตัว
เจียรबाटคาตรองบันเหน่งใน
นับหมื่นพันทหารชำนาญศึก
ตั้งประรำขนช้างกลางศาลา
จัดเป็นหน้าหลังนั่งกะลาबाट
แขกฝรั่งจนจามนั่งหลามไป
๑ ครานนพระองค์ทรงพิภพ
เสด็จเข้าทศรังพระคงคา
ชำระรดหมดหมองละอองผ
ทรงภูษายกกระหนกบิน

กางเกงรวใส่หมวกคนละอย่าง
ต่างต่างย้ายแยกแปลกแปลกกัน
เอยมตะอาตนาท่งบังม่านกัน
ชุมสายรายคนกันต่อมา
ตั้งโหวหนาดากเป็นหนักหนา
ตรงหน้าพระที่นั่งพระทรงธรรม
แต่งตัวนุ่งผ้าเป็นจาละหวน
จัดกันตามตำแหน่งแต่ก่อนมา
เจียดถมพานทองตั้งข้างหน้า
ตำรวจในซ้ายขวาก้เข้าไป
โปกหวเสื้อขลิบจับเอวใส่
ต่างไปเป็นศรีพระพารา
เหยยมฮักเขากระบวนอยู่ถวนหน้า
ทงมาตนพระที่นั่งสระพร้งไป
เกลื่อนกลาดตามหน้าพระลานใหญ่
เตรียมโหวตามมีพระบัญชา ฯ
เลิศลบกกว่ากษัตริย์ทุกแหล่งหล้า
ปทุมทองธาราไหลริน
แล้วทรงพระสุคนธ์กลวกลน
เป็นครุฑคาบนาคินทร์กระหวัดพัน

นล่ององค์ทรงครุยเครือลดตา

ลายทองกรอกรับสลับทน

ทรงพระแสงองค์ใหญ่ใจเพชร

ด้ามประดับเพชรรัตนจรัสพรอย

เสด็จออกพระที่นั่งมุขกระสัน

กลองชนะเตรึงขึงตรงราย

พนักงานพระสูตรกรุดม่าน

ราชมนักร่มสุมสุวรรณ

ข้าราชการน้อยใหญ่ก็หมอบราบ

มีพระโองการพลันทันใด

๑ พระอามาดยรับพระราชโองการ สั่งราชบาลให้ไปหา

ตำรวจในวังไขว่กันไปมา

ถึงหน้าพระที่นั่งต่างบังคม

กราบถวายบังคมลงพร้อมกัน

หลวงราชินิกุลทลเบิกพลัน

บदनราชทนต์นเขามา

๑ ครานันพระองค์มูทรงเดช

เห็นราชทนต์มาถวายบังคมคล

จงตรัสประภาษปราศรัย

กวันจงถึงพระพารา

กานชครจนานายณัน

เป็นเครือวลัยพเนลดอกกลอย

มีสายกาลละเม็ดพุ่มห้อย

ระยิบระยับวามอร่ามพราย

ประดับแก้วแกมสุวรรณเนติฉาย

จำกลองทำถวายเชิญเสด็จพลัน

ขุนนางอลหม่านอยู่ตวัดสัน

เตรึงขึงลงนประโคมไป

ก็มเกลาลงกราบหาช้าไม่

สั่งให้ไปหาแขกเมืองมา ๑

สั่งราชบาลให้ไปหา

พนักงานกพาเข้าเฝ้าพลัน

ยอกรประนมอยู่ตวัดสัน

หมอบเฝ้าเป็นหลั่นอันดับมา

ขอเดชะทรงธรรมโปรดเกล้า

เฝ้าเบองบาทาพระทรงธรรม ๑

ข้าเลื่องพระเนตรฉายณัน

กับทั้งเครื่องสุวรรณบรรณา

มาในป่าไม้ไผหนา

มรรคายากง่ายประการใด

อนึ่งกรรณาคบุรี
 ฤๅฝนแล้งชาวแพงมีภัย
 ท้องคพระเจาเวียงจันทน์
 ไม่มีโรคาขาย

๑ ราชทูตสนองพระโองการ
 มรคามาสะตวกสถีสืบวัน
 ชาวปลานาปรังยังตงตน
 คักเสียนคัตรหมุ่ภัย
 พระองค์มูครองนคเรศ
 ทรงธรรมเป็นสุขทุกเวลา

๑ ปางพระองค์ทรงทราบทกราบทูล นเรนทร์สุรปรตเปรมเกษมศรี
 พระราชทานเลื้อผาแพรด
 ครนถวนคำรบครบเจตวัน
 ตรัสสั่งราชทตให้กลับไ
 ให้พระทายนานันคุมไป
 แพรพรรณเงินทองของตต
 กับทงสุวรรณลิติต
 หอกงาวหลาวแหลนทวนทอง

๑ ผู้รับสั่งถอยหลังออกจากเฝ้า เกณฑ์เหล่าอาสามามากหลาย
 บรรณาการของประเสริฐไพรัชพราย ช่างม้าพรรณรายมณต

ชาวกล้านาตฤๅไณ
 คักเสื่อเหนือไคสังบต
 ทรงธรรมเป็นสุขเกษมศรี
 อยู่ดฤๅอย่างไรในเวียงจันทน์ ๗
 ขอเดชะพระผู้ผ่านมไหศวรรย์
 เมืองนั้นเป็นสุขไม่มีภัย
 เป็นผลหาขาดหาแคลนไม่
 มิได้กระชิดติดพารา
 พระเดชฟุ้งเฟื่องทุกทิศา
 มิได้มีโรคามายาย ๗

ทงทอยู่สำราญบานใจ
 เสนาพรอมกันหมอบไสว
 เกณฑ์ไพร่หาร้อยในทันท
 จิตของตบให้ไปตามท
 พระทงกรนหลังคาทอง
 อย่าให้ผิดถอยคำท่าเศรำหมอง
 บอingkันอย่าให้มอันตราย ๗

หอกง้าวหลาวแหลนปืนไฟ

แล้วกราบทูลพลันทันท

๑ ฝ่ายว่าราชทูตพระท้าวแสน
ช้างม้าพากันเดินด้ายไป

พลบค่ำดั่งค่ายรายชวาก

เขาไปคายังไม่รงรา

ถึงกรุงศรีสัตนาหานาบุร

ยบยังอยู่ฟากพานพร้าวพลัน

อุปฮาดแสนหลวงก็ทักถาม

เสด็จออกพระโรงกลั่นใด

๑ ครานันพระองค์ผูกทรงเดช

เห็นเพี้ยสุวรรณบัตรพลัน

เออเอ็งลงไปถึงเมืองได้

อนึ่งพระเจ้ากรุงอยุธยา

เพี้ยสุวรรณบัตรไต่รับสั่ง

พระเจ้าอยุธยาพาราไทย

แล้วให้ประทานรางวัล

ให้พระท้าวแสนนำพลมา

๑ ทรงฟังดั่งนาอมฤตรด

จึงดำรัสตรัสสั่งเสนาพลาง

แต่งไปทั้งพระราชสารศรี

มีพระราชโองการให้ยกไป ฯ

ยกพลคลาดล่าจากกรุงใหญ่

ยิงปืนไฟให้ร้องกึกก้องมา

ลากขอนส้มไฟทไฟในป่า

มาได้เดือนหนึ่งกับสิบวัน

ให้หยุดโยชแซงชน

ให้เพี้ยสุวรรณบัตรไป

แจ้งความมีมาแต่เมืองได้

พร้อมในทเฝ้าพระทรงธรรม ฯ

ข้าเลื่องพระเนตรฉายฝัน

พระพักตร์แจ่มดั่งจันทร์จรัสฟ้า

ได้การอย่างไรให้เร่งว่า

ปราศรัยตราয়ประการใด

บังคมทูลมาหาข้าไม่

ปราศรัยถามถึงพระบาท

เสื่อผ้าแพรพรรณเป็นหนักหนา

ถวายราชบรรณาแล้วรับนาง ฯ

ซึ่งเพี้ยทูลปรากฏไม่อาจชานาง

ให้ปลุกโรงในหว่างช้างค้ำลา

สำหรับจะรับพระทัยนา
สั่งวิเสทให้แต่งโภชนา
นั้นพระพักตร์มาสั่งอุปฮาด
สั่งพลางอย่างเอยงเขาปรางค์ใน

๑ ครานนเสนาผู้รับสั่ง
ให้ทำโรงตามรับสั่งสนทงปวง
ฝ่ายว่าอุปฮาดกับครหมาย
เป็นหลายลำจาข้ามฟากวาร
จึงเชิญพระทัยนาให้นำพล
ถึงวงยบยงศาลาตย
เลี้ยงเบ้นเหล่าเหล่าลาวคอยช
แจ้วหาแจ้วหกกยกออกมา
นำพริกลูกหมากมาดไขปลาบัก
เลี้ยงแล้วสำเร็จเสร็จพลัน

๑ ครานนพระเจ้ากรุงล้านช้าง
เสด็จออกทองพระโรงอร่ามเรือง
สั่งให้เบิกพระทัยนามา
มาถึงบอกพลันทันใด

๑ ครานนพระทัยนาสั่งบ่าวไพร่
เข้าไปเฝ้าองค์ท้าวเจ้าเวียงจันทน์

กับไพร่พลที่นำมาหนักหนา
เลี้ยงดโยชาพวกกรุงไทย
จงจัดแจงรับราชทูตได้
สถิตยังแท่นวิไลหรียญวง ๑
จึงเกณฑ์ทงตำรวจใหญ่ไพร่หลวง
แล้วเสร็จไม่ล่วงสามราตรี
เกณฑ์ทัพพร้อมพรังทงเรือศรี
ถึงทพานพร้าวเขาทนใด
จรดลมาหมดทงนายไพร่
วิเสทในยกโภชนามา
ข้าวเหนียวหกกหลังดไม่เมื่อยชา
ทงนายาปลาคลุกหนมจันพลัน
ขอยนุกทำให้แซบเป็นหยังขัน
พากันมาอยู่โรงแซกเมือง ๑
ถ้าอาจพระองค์แล้วทรงเครื่อง
เสนาเอนงเฝ้าแห่นอกแน่นไป
ตำรวจลาวสักขาวิ่งออกไขว่
เชิญเจ้าคุณเข้าไปพระโรงคัล ๑
ชนบรรณาการไปชมขม้น
ถวายสารอภิวันที่เจ้าพารา

เพียกวานรับประณตบทมาลัย

ในลักษณะลิตอักษร

ซึ่งสถิตในเศวตฉัตรชั้น

ทราบว่างรูกนาคนहुต

ในพระทัยใส่โสมนัสนัก

เป็นอัศรมเหศวรมหากัน

๑ ครันอ่านเสร็จสิ้นสารศรี

พระทายนากทลไปทันใด

รับสั่งให้ถวายเบองบาท

ทูลแล้วเสร็จพลันวันทา

๑ ครานันพระมณีนาคคนहुต

จึงตรัสแก่พระทายนากพลัน

ตรัสพลางทางเสด็จยรยาตร

พระทายนากมงคลาคลาไคล

แล้วคลิราชสารออกอ่านว่า

พระทรงภพอุชยาฐาน

ปราสาทสุวรรณอนเืองศรี

จะถวายบุตรวิลาวัณย์

จะได้เฉลิมลักษณภิเชกสรร

ให้มารับจอมขวัญนั้นลงไป ๗

เพียกวานอัญชลีประนมไหว้

บรรณาการนั้นไชรนานา

พระผู้ดำรงราชนาถา

คอยฟังบัญชาพระทรงธรรม์ ๗

มีพระทัยใส่สุดเกษมสันต์

สืบหาวันเราจะส่งนางลงไป

ชนจากพระโรงราชวินิจฉัย

ไปอยู่ในที่ประทับขบยงพล ๗

ตอนที่ ๒๖ เจ้าเชียงใหม่ชิงนางสร้อยทอง

- ๑ จะกล่าวถึงพระเจ้าเชียงใหม่ ตรองตรึกนึกไปให้นงน
เจ้าล้านช้างตอบไม่ชอบกล แบายลตเห็นเป็นมารยา
เราให้ไปขอนางสร้อยทอง จะขัดของฤาให้ก็ไม่ว่า
บรรณาการไม่รับกลับคืนมา ตอบแต่ว่าลกยายังเด็กนัก
อันขอสู่วิสัยจะให้บัน ควรผ่อนผันผิดไปให้ประจักษ์
นั้นพูดจาบิดเบือนทำเชื่อนชัก จะอุบายยายยกสีกอย่างไร
ด้วยกลัวเราจะพลัดเป็นศัตรู ถายกไปโจมจู้สู้ไม่ได้
เห็นจะคิดลบลมเป็นคมใน จะนั่งไวทวงทมิเป็นการ
คิดพลางทางสั่งมหาปาด เอ็งฉลาดใจคอกก็กล่าวหาญ
จงรีบลอบไปอย่าได้นาน ถึงล้านช้างสอบตให้รู้ความ
เขาคิดการบ้านเมืองประการใด ปรึกษาว่าอย่างไรในเคาสนาม
ฟังทงเรื่องชิตาพะงางาม ใครติดตามขอบ้างฤาอย่างไร ฯ
- ๑ ครานนจิงกวานมหาปาด กราบบาททลลาหาช้าไม่
แต่งตัวเสร็จสรรพฉบับไว ชาวตากไล่ไถแล้วผูกม้า
พอเขาตรูจ้อออกจากเชียงใหม่ ชับม่าวงไวเขาในป่า
ชาวตากไล่ปากเคียวกินมา ไม่หยุดพักชักซารบคลาไคล
ออกแต่เขาราวเที่ยงจงพกมา พอดกบ้ายคลายคลาหาช้าไม่
กลางคืนมีแสงเดือนเดือนมาไป ตีเหล็กไฟสู้บยามาพลางพลาง

มาอ่อนผ่อนมาลงกินน้ำ
 จนเดือนตักพุดอ่อนนอนริมทาง
 เล็ดลอดตอดตนอรญา
 เลียบห้วยเหวเขาลำเนาไพร
 ล่องเข้าเขตแควนแดนเวียงจันทน์
 ทราบความตามบ้านพวกละครว่า
 มหาปาดนึ่งนักตรีกตรา
 คิดแล้วแต่งกายให้คล้ายไทย
 เดินปนไปกับลาวแลชาวใต้
 เทียวฟังข่าวราชการงานธานี
 เห็นโรงใหญ่ยาวสิบเก้าห้อง
 พดจากภาษานั่นเป็นไทย
 ทงข้าราชการเมืองล้านช้าง
 เข้าออกพุดกันจ่านรรจา
 จะมารับพระราชบุตร
 อกลีบหาราตรีจะคลาไคล
 เจ็ดวันรับตะบึงถึงเชียงใหม่
 ก้มเกล้ากราบงามลงสามลา
 ได้เข้าไปถึงศาลาลูกขุน
 พวกไทยในเมืองก็มากครัน

ครนหายเหนื่อยเรอรัวมาผางผาง
 พอสว่างชนมารบคลาไคล
 ถึงพรานไพรในป่าหาพบไม่
 หลีกบ้านน้อยใหญ่ในทางมา
 ยังออกสองวันจะถึงท่า
 ว่าชาวอยุธยาเวียงชัย
 จำจะฟังกิจจาให้ไกลไกล
 เข้าในเวียงจันทน์ทันที
 ไม่ครันคร้ามขามใครในกรุงศรี
 จนถึงศาลาลูกขุนใน
 มีข่าวของคนอยู่ชุกไขว่
 ก็แจ้งใจว่าชาวอยุธยา
 พวกขุนนางท้าวแสนก็แน่นหนา
 ว่าไทยชนมายังเวียงชัย
 ไปเป็นมเหสีเจ้ากรุงได้
 ได้ความแน่แล้วก็กลับมา
 ลงจากมาเข้าในพระโรงหน้า
 ทูลว่าข้าพเจ้าไปเวียงจันทน์
 เห็นเพี้ยพระยาว่าขุนจาละหว่น
 โจษกันท่วไปในธานี

ว่าทหารอยุธยาหาร้อย
กำหนดอีกสิบห้าราตรี

๑ ครานันพระเจ้าเชียงใหม่
เหม้เจ้าธานีศรีสัตนา

ขอนางโดยดกมิให้
ดแลวเป็นไรจะได้ดู

เฮ้ยเร่งเกณฑ์ทัพในฉับพลัน

กูจะยกไปประชิดติดแดน

จะตีเมืองล้านช้างให้จงได้

กรวกกองทัพของพระโอรจนา

๑ ครานันอุปฮาดพระยาแมน

กมเกล้าทัพพลันในทันใด

จะยกไพร่ไปล้อมเมืองล้านช้าง

กว่าจะจัดทัพได้ให้ยาตรา

คำเพี้ยมหาปาตมาทลบอก

ถ้าจะให้ได้นางมาเวียงชัย

ไปตั้งอยู่กลางทางหนางมา

คงจับได้ไทยลาวชาวเวียงจันทน์

๑ ครานันพระเจ้าเชียงใหม่

เออเอ็งเร่งรัดจัดโยธา

มาคอยรับสร้อยทองม่อองค์

จะส่งนางไปบุรีศรีอยุธยา ฯ

โกรธราวกับไฟไหม้เวหา

ทำข้อยนอกนอกหน้าไม่เกรงกู

ลอบสมทบเอาไทยชนมา

กุ่มให้ศัตรูมันดเคเลน

เลือกสรรแต่ทกล่าสักหาแสน

แกแค้นเจ้าบุรีศรีสัตนา

ไม่เอาไว้ให้เหลือสักเส้นหน้ำ

ท้าวพระยาข้าเฝ้าก็ตกใจ ฯ

กับแสนตรเพชรกลาเป็นผู้ใหญ่

ขอพระองค์จงไต่กรุณา

หนทางที่จะไปไกลหนักหนา

เห็นจะช้าไม่ทันส่งนางไป

เขาจวนจะยกออกไปเมืองได้

ขอให้ทัพยกไปพลัน

เขาห้อมล้อมเมื่อเวลามาถึงนั้น

นางนั้นจะได้มาพารา ฯ

ฟังตอบชอบพระทัยเป็นหนักหนา

แสนตรเพชรกลาจึงยกไป

พบแล้วล่อมจับเอาตัวมา

ไพร่พลอย่าฆ่าให้ตกษัย

อย่าให้นางสร้อยทองหมองพระทัย รับรัดเร่งไปอย่าได้ช้า ฯ

๑ ครานันตรเพชรกล้ากรบสัง

ถวายเป็นคัมภีร์สามทำ

เลือกทหารดวดมวิชา

ล้วนอยู่คงเกลือกกล้าได้หาพัน

พร้อมสาตราอาวุธขึ้นไฟ

หนาไม่วอนแทงแข่งขัน

ช้างมาพร้อมสรรพขับพลัน

พอรุ่งแจ้งแสงตะวันยกไป

รับรัดติดตามในป่ากว้าง

ตรงมาทางภูเวียงเลี้ยงเขาใหญ่

รู้แน่ว่าทางนางจะไป

ให้หยุดทัพชุมนุมไว้ใกล้เชิงดอย

ตรีเพชรจึงสั่งหม่ทหาร

อย่าไปเที่ยวตามบ้านหากล้วยอ้อย

พอพวกไทยมาใกล้ได้รอรอย

คอยฟังเสียงปืนสัญญาณ

แยกออกเป็นหัวละแปดสิบ

ย่องกริบล้อมลัดสัดกัน

จับเป็นเอามาอย่าฆ่าฟัน

สังกันแล้วชัก่อนอยู่กลางไพร ฯ

๑ จะกล่าวถึงพระเจ้าล้านช้าง

ครั้นจวนวันส่งนางไม่นั่งได้

เสด็จออกยังท้องพระโรงชย

สั่งให้เตรียมการทั้งปวง

ให้จัดกองอาสาไปตามส่ง

กึ่งกำกึ่งหัวหน้าเป็นข้าหลวง

ท้าวพระยาทุกเหล่าเจ้ากระทรวง

ทบวงการของใครให้จัดแจง

พวกสนมกรมวังทั้งตำรวจ

หมอยาหมอตรวจตามตำแหน่ง

กองอาสาหน้าหลังทั้งแทรกแซง

แต่รุ่งแจ้งพร้อมกันวันจะไป

แล้วดูลัทธิสัทธิตั้งมเหสี

แถวพดลเจ้าเอาใจใส่

สั่งเสียพนักงานการฝ่ายใน

เตรียมองค์อรไทจะไคลคลา ฯ

๑ ครานันนางเกสรมารศรี
ชลนัยน์ไหลหลังลงถึงตา

โอ้อวสรวอยทองของแม่อา

อีกสามวันขวัญขาวจะจากไป

ดังตายจากพรากองค์พระลูกแก้ว

จะหาไหนได้เหมือนพระลูกรัก

อกเอ๋ยเคยเห็นกันเย็นเช้า

แต่เกิดมามีได้รางไปห่างไกล

แต่อุ้มทองแม่ประคองด้วยความรัก

แผ่ร่อนผ่อนอดทุกเวลา

ครนยามปลอดตลอดองค์พระลูกแก้ว

ถนอมชมกินนมแม่ทุกวัน

เจ้าแม่แต่จะลับแล้ว

ไปด้วยได้ก็จะไปกับลูกยา

๑ ครานันสรวอยทองผ่องศรี

อนิจจาพระบิดาไม่อาลัย

ขึ้นเอาไปใจลูกจะขาดวิน

ไหนจะไปได้ถึงอยุธยา

เกิดมาไม่เคยพรากจากพระแม่

จะตงแต่ไศกศัลย์พันทิว

มาตำหนักพระบุตรเสนาหา

สรวมกอดพระบิดาแล้วรำไร

พระบิดาจะให้ไปเมืองใด

เหมือนดังใจแม่จะขาดอนาถนัก

แต่แล้วจะไศกวิโยคหนัก

เหมือนมาควักแก้วตามารดาไป

โศกชมเจ้าชนจิตพิสมัย

ร่วมใจร่วมสุขทุกวันมา

ระวงเจ้าเฝ้าพิทักษ์รักษา

จำศีลภาวนาเป็นนิจวัน

อุ้มแล้วค่อยต้องประคองขวัญ

จนชันษาได้หลายปีมา

ดังดวงแก้วตาแตกทงซ้ายขวา

รำพลางไศกด้วยอาลัย

กอดบาทชนนี้สะอื้นให้

จะพรากไปจากอกพระมารดา

คงจะสิ้นชีพเสียในกลางป่า

ด้วยอราชอกซาเสียเต็มท

จะเหลียวแลหาใครที่ไหน

ลูกนี้ไหนจะคงชวาลัย

อกแอ้ยเกิดมาช่างอาภัพ

พ่อแม่แห่นางดังดวงใจ

หวังจะให้แม่พ่อพอเป็นสุข

บ้านเมืองสุขโสมโหฬาร

สาเหตุว่าขุนทขุนหมอง

ทวทงพระนครได้ออนรณ

พระแม่เจ้าจงทูลพระบิดา

จะได้สืบสาเหตุเภทภัย

๑ ครานั้นจึงโฉมนางเกสร

อย่าตรอมใจไปนักระลูกอา

เดิมเจ้าเซียงใหม่ให้มาขอ

เหมือนจะให้เราไปสามีกัก

เขาจึงพิโรธโกรธเคือง

แต่ชาวเมืองเรานั้นสัครนคราม

ก็จะเสียทององค์พระลูกรัก

ร้อนใจไพร่ฟ้าประชาชาติ

เพราะเหตุบ้านเมืองจะเคืองแค้น

หาไม่ไหนเล่าจะละเลย

จะเปลืองทุกขพ่อแม่ก็แต่เจ้า

ทงไพร่ฟ้าประชาราษฎรจะพ้นภัย

สำหรับแต่จะทุกข์ทนหม่นไหม้

กลับจะต้องพรากไปในทันตา

กลับเกิดเชษฐเป็นทุกข์เพราะตัวข้า

ลูกเกิดมาให้มารณลาญผจญ

ก็เพราะลูกสร้อยทองนี้เป็นต้น

จะคงอยู่เป็นคนไปทำไม

ให้พ้นฆ่าลูกเสียให้ตกษย

ทูลพลาถ์สะท้อนให้อยู่ไปมา

สองกรกอดลูกแล้วปลอบว่า

มิใช่พระบิดาจะไม่รัก

ข่มขู่พระพ่อพดหาญหัก

เห็นเสียศักดิ์เธอไม่บัญญัติตาม

จะยกมาตีเมืองท่าหยาบหยาม

เกิดสงครามน่ากลัวจะเสียท

เสียศักดิ์เสียสนับรศรี

ด้วยชานดกเชษฐเป็นเชลย

แสนวิดกเท่าันดอกลูกแอ้ย

ให้ทรมานเชยพลัดพรากต้องจากไป

เหมือนลำภาพาข้ามทะเลใหญ่

เพราะว่าได้พึ่งองค์พระลูกรัก

อันพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
ตัวเขาไปเป็นข้าสามภักดิ์
พระองค์ทรงพระเมตตา
ว่าจะเลี้ยงแก้วดาสดาดวง
อีกทั้งบุรีศรีสดนา
ไปเกิดแก้วดาอย่าลาลด
เกียรติยศจะระบือภาโลก
คงเป็นสุขทุกทีวารাত্র

๑ ครนปลอบลูกค่อยคลายว้ายวิโยค นางจัดเครื่องอุปโภคทั้งน้อยใหญ่

เรียกสัพเพสงฆ์ของทราวมวย
เครื่องประดับสำหรับนางกษัตริย์
มงกุฎแก้วแพรพชรเก็จกาญจน์
จุฬามณีฉัตรทอง
เพชรนิลเพทายหลายสำหรับ
แล้วเลือกจัดภูษาผ้าทรง
ยกปักหักทองกรองสุวรรณ
ภาชนะเงินทองของเครื่องต้น
ทั้งสิ่งของต้องพระทัยของเทวี
แล้วเลือกเหล่าสาวสุวรรณก้านฉาง
เคยสนิทชิดใช้ใจสามภักดิ์

พระเตชาปราบได้ทั้งไตรจักร
ก็สมศักดิ์สมยศหมดทั้งปวง
ตรัสสั่งความมากับข้าหลวง
มิให้ใครล้าล่วงเกียรติยศ
ก็มิให้ใครมาเบียดเบียนหมด
เหมือนแทนทดคุณชนกชนนี
สร้างวิโยคก็จะเปรมเกษมศรี
มารศรีอย่าละหอยน้อยใจ ฯ

เขาไปช่วยเลือกของทต้องการ
อร่ามรัตนพรรณรายนายฉาน
คุณทูลสร้อยสังวาลบานพับ
จำรงค์วาวแฉกแก้วประดับ
อาภรณ์พร้อมสรรพทุกสิ่งอัน
คลุมบรรทมหม่อมองค์ทุกสิ่งสรรพ
แพรพรรณต่างต่างทอย่างดี
เครื่องสูกุณชนทองกลองพระศรี
บรรดามีมอบไปให้ลูกรัก
ทูลรูปร่างส่งศรีมศักดิ์
ล้วนสมัครตามติดพระจิตา

เบ็ดเสร็จสามสิบห้าวัน

แล้วข้าหลวงชนสองรองลงมา

พวกขอเฝ้าเหล่าข้าอยู่ในกรม

ให้พลเสียงจางว้างเป็นตวนาย

แล้วนางสั่งให้จัดขงสิ่งของ

ถวนทั่วตัวคนที่จะไป

๑ จัดพลางนางทรงกันแสงโคก

จิงตรัสเรียกโคมยงองค์ธิดา

กอดลูกทรวงสะท้อนสอนสั่ง

จะพากันไปอยู่ในหมู่ไทย

อันชนบทรรมเนียมของเมืองได้

อกบรรดานารทพบพกตร

ที่ใครควรเคารพกันบนอบ

อย่าโหดไรให้เขาพากันชิงชิง

คนเช่นนั้นมันมักเที่ยวแทรกแซง

พอเราหลงปลงอารมณ์ส่มคะเน

อันคนช่วยย่อมระคนปนกับด

ถึงเมืองลาวเมืองไทยไม่ผิดกัน

อนึ่งหญิงรูปทรงท่งสักร

จะผิดกันแน่แท้แต่จิตใจ

ให้พลเสียงท่งสักรเป็นหัวหน้า

โชนเจ้าทาสีก็มากมาย

กระตมมาเลือกได้มากหลาย

คุมเหล่าข้าผู้ชายไปรับใช้

ทั้งเงินทองแจกปันบำเหน็จให้

มิให้ใครขุ่นย่อท้อระอา

หวนวิโยคลูกน้อยละห้อยหา

กับพลเสียงกลียาเข้าห้องใน

เจ้าจะพราจากวงไปเวียงได้

อย่าได้ประมาทนะลูกรัก

ต้องเพียรเอาใจใส่ให้รู้จัก

เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ทในวัง

ทควรซัดคิดชอบอย่าผินหลัง

แต่อย่าพล้งเผละคบคนเล่เพล

ประจบประแจงด้วยอุบายหลาย

เล่ห์

ก็ถ่ายเทเอาทรัพย์เสียเนบพ

ถาตมชวกรมอยู่ทนน

เพราะเช่นนั้นชวญชาวเจ้าจำไว้

ย่อมมทงผู้ตมทงไพร

กับทได้อบรมนิยมมา

นางกษัตริย์เขาจัดว่าล้าเลิศ
ถ่อมมันสตัยธรรมจรรยา
เพราะว่าเป็นวิสัยในพงศ์พันธุ์
ซึ่งจะผ่าเหล่าไปมิใคร่มี
กษัตริย์ต่างทิศผิดภาษา
ถ้าประเพณีวงศ์เจ้าทรงไว้
แต่ทว่าอย่าลุ่มนวลใจ
ถึงพระองค์ทรงพระกรุณา
คำโบราณท่านว่ามาแต่ก่อน
ว่าวิสัยภรรยาประพฤติตัว
อย่างหนึ่งทุจริตคิดร้ายผด
อีกอย่างหนึ่งการงานคร้านทงนั้น
อันหญิงดุษณีเป็นภรรยา
หนึ่งเลี้ยงดูภักดีด้วยปรานี
หนึ่งนบนเคาพบนอบผัว
จงอยู่เย็นเป็นสุขทุกคนวน
แต่บริจามหากษัตริย์นั้น
ต้องจงรภักดีแล้วเกรงกลัว
ตั้งใจสนองรองบาทา
ถึงขีดของหมองใจในบางที

ประเสริฐด้วยสุริยวงศ์พงศ์
ทั้งวาจามารยาทสะอาดดี
ฝึกสอนสืบกันมาตามท
เหตุจนนิยมชมทั่วไป
อันจะต่างจรรยานั้นหาไม่
ถึงกษัตริย์กรุงไทยคงเมตตา
ว่าถวายเจ้าไปให้เป็นข้า
อย่ากำเริบเดิบใหญ่ให้เฝ้ามัว
ถ้าหรบสอนสตรีทมิผด
ดชั่วเจ็ดอย่างต่างต่างกัน
อีกอย่างมัวโลกโมโหสัน
ทนั้นว่าเมียอุบาทว์ชาติกาล
กำหนดไว้ในตำราว่าเป็นสี่
หนึ่งร่วมทุกข์สุขมีเสมอกัน
หนึ่งยอมตัวให้ใช้ไม่เดียดฉันท์
ด้วยผัวนั้นวางใจทในดัว
ผิดกับหญิงสามัญทมิผด
เหมือนอย่างดัวเป็นข้าผัวชู้
ให้ทรงพระกรุณาเป็นราช
ไม่ควรทให้เคืองเบองบพมาลย์

เพราะถ้าจอมกษัตริย์ชดพระทัย มักเกิดภัยอันตรายหลายสถาน
 ถ้าหากว่าพระองค์ทรงโปรดปราน ก็สุขเพียงลำราญตระการใจ
 จึงจะได้ความสุขทุกเวลา ญาติวงศ์พงศ์สาได้อาศัย
 เป็นสุขทั้งบรรดาเหล่าข้าไท ทราวมวยจงจำดังรำพัน
 แล้วหันมาว่าแก่สัพเพเลียง เจ้ากล่อมเกลียงเลียงดอยาเดียดนนท์
 นึกว่าเจ้าสร้อยทองน้องร่วมครรรภ์ เป็นเพื่อนยากมากบนไปเมืองไกล
 เขาเย็นเห็นหนากนแทน จะชวตส์เจ้าเอาใจใส่
 ได้เลียงตมาแต่ก่อนร่อนชะไร อย่าปล่อยให้เสียหายเมื่อปลายมือ
 ถึงจะไปใดดมชอเลียง ตรงทงสัพเพเลียงดองเชอถอ
 เอาเป็นที่ปรึกษาหารือ เขาสตัยชอเห็นใจแต่ไรมา
 ให้เจ้าไปสวดสตัมชย อย่าเจ็บไข้เดินทางไปกลางป่า
 จนถึงชงกรงอยู่ชยา อยู่เป็นสุขทุกทิวาแลราตร
 สร้อยทองบุตรกบพเลียง หมอบเรียงประณตบทศรี
 รับพรนางเกสรชนนี ค่อยคลายคลิชอกชำระกำใจ
 ครันพลบค่ำสุริยนสนชยา ชวนธิดาค้นเข้าดำหนักใหญ่
 สองนางไศกาดวยอาลัย จนหลับไปในที่ศรีไศยา ฯ
 ๑ ครันถึงวันฤกษ์ศรมงคล พวกพหลพลนิกายทงชายชวา
 ดงกระบวนแลสะพรังผิงคงคา ตรงหน้าเวียงจันทน์ฟากพนพราว
 เหล่าอาสาดาวุชประจ้ามือ บางกถอชงเทียชเชียวขาว
 พร้อมพรังนายไพร่ทงไทยลาว ถอยเรือยาวเทียบท่าไฉหน้าวัง

เรือกระบวนหนาหลังทงเรือประเทียบ จอดเรียบพลพายกพร้อมพรัง
เรือส่งคนขนของช่องประตัง ทงสองฟากริมฝั่งตงพลบปลา
เสนาพระยาลาวผู้ใหญ่ผู้น้อย ต่างคนมากอยอยู่พร้อมหน้า
ทงหญิงชายชาวเมืองเนองกันมา ทงสองข้างมรรคาล้วนผู้คน
ทในวงพรังพร้อมเหล่านารี มีพวกพระญาติวงศ์นับเป็นต้น
บ้างโศกาอาลัยให้ท้าวล เกล่อนกล่นพร้อมหน้ามาส่งนาง ฯ
๑ ฝ่ายนางเกสรชนัน พอรุ่งแสงสุริยศรีชนสา่งสา่ง
ยังอาลัยลูกยาโศกาพลาง ให้สำอางอรองค์สรังวารี
นากุหลาบอาบอบตลบไป ลูบไล้ขม้นผงสังว
แล้วตักน้ำร่ำรดหมดราศี ขัดสีผุดผ่องละอองนวล
ทรงสุคนธ์ปิ่นประจรงกลิ่น กระแจะจันทน์ประทั้นกลิ่นหอมหวล
ผัดผิวนเอยมลออแต่พอคว ด้วยนางครวญมิใคร่จะไยดี
กระหม่อมม่นมวยอย่างนางกษัตริย์ บกปิ่นเพชรรัตนจารีศรี
แล้วแซมช่อบุปผามาดี ทรงกุนทลมณมราคา
ภูษาชั้นยกกระหนกทอง สไบกรองเนออนุ่มคลุมองค์
สร้อยสะอ้งสังวาลตระการตา ทองกรชายขวาพาหุรัด
คาดสายเข็มขัดรัดพระองค์ ข้ามรงค์ทรงทงสองพระหัตถ์
งามผ่องตองดาสารพัด ส้มเป็นนางกษัตริย์สรวรรยา
ครันเสร็จทรงเครื่องเรืองบวร จังนวลนางเกสรเสนาหา
ตรัสชวนลูกแก้วแววดา ออกมาข้างนอกตำหนักจันทน์

พวงญาติวงศ์พงศ์มาคอยส่ง
 อำนวยพรพระบิดาวิลาฉณย์
 ๑ ครนถึงทสฺถิตบิตรงค์
 ยกพานขบเทียบกับดอกไม้น
 ยอกรกราบบาทพระบิดา
 โศกสะท้อนถอนสะอื้นอยู่ชกชก
 กระทบมณีนทูลลาว่าพระบาท
 หวังสนองพระคุณมุลิกา
 จะทุกข์สุขอย่างไรไปวันหน้า
 ขอแต่ให้พระชนกชนนี
 ลูกประมาทพลาดพลั้งบางฉนใด
 พระบิตรงค์จงโปรดชงโทษกรรม
 ถึงไปจะได้ความทุกข์ยาก
 แต่เหลือทจะเป็นห่วงบ่วงโย
 เช้าเย็นเห็นลูกอยู่เป็นนิจ
 จะเฝ้าแต่ครวญครำรำโศกา
 จงโปรดเกล้าเอาเป็นพระขระ
 ทูลพลางนางทรงโศกาลัย
 ๑ ครานนพระเจ้ากรุงศรีสัตนา
 ดงศรีศกคบิดวงฤตดาล

ต่างองค์กลั่นวิโยคโศกสัลย
 แล้วพากันมาเฝ้าเจ้ากรุงไกร ฯ
 นางสร้อยทองเจ้าทรงกันแสงให้
 คลานไปต้งลงตรงพระพักตร์
 ก้มหน้าชบลงทตรงดก
 แล้วท้วงหนักหักใจอาลัยลา
 จะเคล็ดคลาดจากไปไกลหนักหนา
 เอาชวาทวายุไต้ฐลี
 จะกลับมาถามิมาไม่รู้ท
 มีความสุชาสธภาพร
 ให้ชุ่นเคื่องพระทัยมาแต่ก่อน
 จากจรรยาให้กรรมประจำไป
 จะย่อทอดอล่าปากนั้นหาไม่
 ทในส่มเด็จพระมารดา
 ต้องปลดปลิตพรากไปไกลหนักหนา
 เกลือกกว่าจะดวนประชวรไป
 อย่าให้พระชนนีนันตักษัย
 สะอื้นไหกราบประณตบทมาลัย ฯ
 พังลูกทูลลาแสนส่งสาร
 เสียวสะท้านสะทอนถอนพระทัย

ให้อุดอนอาทรพนเทวษ
สู้แข่งชนกลืน ไศกวิโยคไว้
โอ้อวาทรามวัยดวงใจพ้อ
อันเกิดมาวาสนาย่อมนำชัก
พ้อกแสนแค้นหวงดวงสวาท
ให้เมื่อยเกิดเหตุเภทพาลา
มิใช่ว่าพลัดพรากไปยากไร้
อยู่ในที่อยุธยาธานี
จงหักใจไปเถิดนะลกรัก
เหมือนบารุงกรุงศรีสัตนา
อย่าวิตกที่ตรงองค์พระแม่
จงไปสวัสดีอย่ามัวภัย

นำพระเนตรท่อมถึงลงหลังไหล
โลมเล้าเอาใจพระลกรัก
เจ้าอย่าทอฤทัยอาลัยหนัก
ก็ประจกอยู่แล้วนะแก้วตา
แต่บุพเพสันนิบาตวาสนา
จึงต้องพรากจากบิดาในครานี้
จะไปได้ที่พำนักเป็นศักดิ์ศรี
คงจะมีความสุขทุกเวลา
ช่วยชูศักดิ์สุริยวงศ์พงศ์
ให้ไพร่ฟ้าสุขเกษมเปรมฤทัย
พ้อจะคอยดูแลเอาใจใส่
อยู่ในอยุธยาธานี ๗

๑ ประสาทพรเสร็จแล้วก็เคล็ดคลาด ตรัสประภาษชวนพระมเหสี
พาธิดายาใจจรัส
ต่างองค์ชนทรงยานมาศ
พวกนางในต่างตามห้ามไม่ฟัง
หยุดประทับเกยชัยทโกศลผิง
พร้อมกระบวนนำตามข้ามวาริ
พวกเหล่าเสนาพฤธมามาตย์
ส้ามกษัตริย์ยุรยาตราดกราย
มาทชานชาลาข้างหน้าวง
เดียรดาษเสนาทั้งหน้าหลัง
คืบคั่งลงมาทันท
แล้วลงเรือท่งหลังคาศรี
มาถึงที่พลับพลาท่าหาดทราย
พระราชาราชวรช้างเผือกอยู่แห่หลาย
ฉันทายชนสู่พลับพลาชัย ๗

๑ เจ้าพระยาจึงพาพระทายน้า
ก้มเกล้ากราบกรานคลานเข้าไป

พระเจ้าล้านช้างพลางปราศรัย

พระทายน้าทรงนำซึ่งกิจจา

ว่าเรานัดถวายบังคมคล

ขอฝากฝังจิตายาใจ

ยังยอมเยว่การงานพานจะอ่อน

ทั้งธรรมเนียมกรงไต่ไม้สันทต

แลบัดนี้กรุงศรีสัตนา

ก็ร่วมแผ่นดินสุวรรณอันโอฬาร

เราจะรักษาถวายข้างฝ่ายเหนือ

ขอให้ช่วยระดมกันกลมเกลียว

เราถวายพรชัยด้วยใจจง

เสวยสุขขอดีเรือกอนเนกเนื่อง

ตรัสแล้วจึงประทานซึ่งสิ่งของ

สั่งให้พระทายน้านำยาตรา

แล้วเรียกกึ่งกำกงเข้ามาสั่ง

จงสำรวจตรวจดูตามลู่ทาง

ตรงต่อแดนไทยลาวชาวเชียงใหม่

คำคนหยุดหย่อนจะผ่อนพัก

กำกงเสนาข้าหลวงใหญ่

บังคมไหว้ถวายบังคมลา

เฝ้าไปให้เป็นสุขทุกถ้วนหน้า

ทูลพระเจ้าอยู่ยงยากวไนย

ถึงพระองค์ทรงธรรมมีผู้เป็นใหญ่

ไว้ในใต้เบืองบทรช

ขอให้ทรงสั่งสอนแล้วผูกหัด

จะข้อขัดอย่างใดได้โปรดปราน

กับกรุงศรีอยุธยามหาสถาน

ราชการสองประเทศเหมือนเขตเดียว

ถ้าศึกเลื้อเกิดกระหนาบคาบเกี่ยว

คงขับเคี่ยวเอาชัยได้ทุกเมือง

ให้พระองค์ทรงยศฟุ้งเฟื่อง

อย่าช่นเคื่องราคะมาบิทา

แถวแหวนเงินทองทงเสื้อผ้า

เป็นกองหน้ามาก่อนกระบวนนาง

เจ้าไประไวระวังให้รอบข้าง

ปากกว้างทางภูเขยวนนเปลี่ยวนัก

หน้าหลังระไวระไวให้จงหนัก

เตรียมบันหลักหักไฟให้มั่นคง

ต่อเขาเขตโคราชถึงลำซ
 จงมอบหมายทายน่านำจตุรงค์
 จงไปคืบมาดศรั้งสวัสดิ
 เมื่อเสร็จส่งองค์นางถึงกรุงไทย
 ๑ ครานนพระทายนากังกำกง
 เข้ากระบวนหน้าหลังพรังพร้อมกัน คอยเลี้ยงกลองสำคัญให้ยาตรา
 พวกลาวชาวด่านบ้านหนองบัว แต่งตัวกำยำออกนำหน้า
 ถัดไปพวกไทยอยุธยา แลวดงกองอาสาอยู่หน้าข้าง
 กองแซงเดินรายทงซ้ายขวา ล้วนลาวอาสาทั้งสองข้าง
 กระบวนถ้วนองค์อนงค์นาง อยู่ท่ามกลางหว่างพลให้พันภัย
 กิ่งกำกงเส่นามาข้างหลัง คอยระวังโนมตรูอยู่ใกล้ใกล้
 กองหลังกองเสบียงเรียงกันไป แลวอาสาวางไว่ข้างท้ายพล
 พรังพร้อมพหลพลโยธา ข้างมาคงคบบอยู่สืบสัน
 พวกตามพระจิตาทางชาคน ก็เกลื่อนกล่นเข้ากระบวนถ้วนทุกกอง ๑
 ๑ ครนถึงเวลาได้พิชัยฤกษ์ เมฆเบิกกรศมรพผ่อง
 ชุนโหรส่งพลนโหล่นของ เลี้ยงประโคมกักกองกลองสัญญาณ
 จงกษัตริย์จอมลาวเจ้าล้านช้าง เสด็จพาจิตานางมาข้างหน้า
 จงส่งขนิษฐาหลังคชา ให้ยาตราราวพลสถลไกร
 นำส่งสารสองกษัตริย์เมื่อพลัดลูก พระทัยผกโคกศัลย์ไม่กล่นได้
 พอลูกกลับกลบคนเข้าวังใน กันแสงให้ไม่เป็นสมประดี

นางเกสรช้อนทรวงพิไรรำ
เผ่าวิโยคโศกศัลยพันทว

เข้าคำขุนของให้หมองศรี
หลายราตรจึ่งค่อยวายคลายอาลัย ฯ

๑ จะกล่าวถึงสร้อยทองผ่องใสง่า แต่จากมาไม่สร้างกันแสงให้
พลึงโลมเล่าจะเอาใจ

ชวนชมมิ่งไม้ในพนา

สร้างโศกเสียมั่งเกิดนะแม่
ไม่ส่งยุงยางสล้างตา

โน้นแน่นจตุประดู่ป่า

เชื่อว่าพันไปเป็นไพรวัน

เพราะรกรงเรือเสื่อสร้างแลข้างเดือน
ถ้าคนไปน้อยตัวเขากลัวกัน

กล่นเกลื่อนอาศัยในไพรสณฑ์

ไปพบมันน้อยนักมักทำร้าย

แต่มาจนถึงเราจะเข้าป่า

ช้างมาไพร่พลนั้นลนหลาย

เสื่อสังหกจะวงกระจาดกระจาย

หลบหายเข้าไพรมิให้พบ

จะได้ชมพรรณไม้ที่ในป่า

มีขนาดได้ไม่รู้จบ

หมผลเปรี้ยวหวานตระการครบ

หมดอกกลนกลบตลบดง

ถึงว่ามิ่งไม้ในสวนศรี

มิได้มีเหมือนในไพรระหง

ประเดี้ยวหนึ่งจะถึงทปากดง

แม่จงดอยชมพนมไพร

ทชายป่าตอนนยังมีบาน

เพราะใกล้ด่านพวกละว้ามาทำไร่

ปลูกกล้วยอ้อยน้อยหน้าชาตะใคร

ตรงกอไผ่โน้นแน่แลเห็นเรือน

ลูกเล็กเล็กยืนดูอยู่เป็นกลุ่ม

ที่ตรงชุมยายตามากันเกลื่อน

ดกน้าท่ามาให้ไม่ต้องเตือน

อยู่กลางเดือนข้างกระไรใจเขาดี

ทางริมบ้านชานรอบถึงขอบไร่

ดูเป็นเรือกสวนไล่ไปจากนี้

ปลูกมะพร้าวหมากม่วงเป็นท่วงท

ต้นสนจสมสูกลูกลำไย

ส่วนพลุดคางส้างสลอน
 ดวยเบนนานชาวป่าพนาสัย
 ถึงทเปลยวเลียวพนทคนอยู่
 จบตนจันทนนนกกสาลิกา
 เสียงทตงป๊กป๊กนกกคองทอง
 นกกระเด็นเต้นไค้ไมแดงแตว
 นกกระทาจนาเทยวหาคู้
 กางเชนเล่นหางอยู่หว่างไม้
 นกเขาเรยถคูกกกกกอง
 นกกตลดเลียวเทยวหาทิน
 เหล่าสัตว์จตุบาทกกกลาดกล่น
 เนอถกเล่นโลดโตดตะกาย
 แต่พอแลเห็นแปลบกแวบหาย
 พอแตกกลามาถึงทปากดง
 ยางยงส่งไล่วในพนัส
 นาคางคางไบไม้ไหลกระเซ็น
 เป็นเชิงรกกปกลุมทงสองซาง
 ล้วนแต่เหล่าเถาวลยชนพนพว
 ไค้ยินแซแต่เสียงชะนีโหย
 นกยงทองรองรบริระวงไพโร

ทรมรวปลุกหม่อนไค้เสียงไหม
 คองปลุกไหพอเพยงเสียงชวา
 พเสียงชชวณคุ่มบักษา
 ทบินมาทางโนนโนนแซงแซว
 เสียงคู้เหวว่าเรารองอยู่แจวแจว
 ผุ่งนกแกวร้อนรองออกกองไพโร
 กระลุมพอยุรงกำลังไซ้
 ไค้ป่าเปรยวปรอกระพอบิน
 นกขุนทองเพลนพลอดยอดกระดิน
 นกขมนบินโมจับโพบาย
 แลเห็นคนมามากกระดากหาย
 ดุ่นกระต่ายหลบหลหนีเข้าพง
 น้าเสียดายมิไค้ชมสมประสงค์
 ลมลงชกชอชระออเย็น
 ร่มชฎแดดไนมิไค้รเห็น
 หนทางเป็นร่องเขาจ่าเพาะคว
 ทตรงกลางทางล็กแทบท่วมหว
 ดูนากลวนางประหว่นพรวนฤทัย
 ไค้ยโยยอยู่บนต้นไม้ใหญ่
 วังเวงใจเปลยวเปล้าเศร่าอรุ

ที่ในดงตรงห้วยละหานน้ำ

สีสน์ต่างต่างลำอาจดา

ไม้ดอกออกกตกรนพนัส

ยมโดยพลับพลวงจวงจันทน์

พิกุลแก้วเกดกฤษณา

พลึงเคียงข้างอรไท

นางสร้อยทองค้อยคล้ายวายเทวษ

แต่แรมรอนผ่อนมาสืบหาवार

ให้ปลงช้างตั้งค่ายรายล้อม

พลึงชวonnางพลาจรัส

เย็นฉานาไหลมาพลึงปลึง

เป็นลำธารมาแต่ชานบรรพตา

ที่แดงเหมือนแสงทับทิมสด

ต่างสีชอนขับสลับไป

รณรนเส้นสบายพระพายพัด

ครนเวลาสายัณห์หลังรอนรอน

๑ จะกล่าวถึงแสนตรเพชรกล้า

พวกสอดแนมมาแถลงให้แจ้งใจ

ครนพลบการบริดจัตทหาร

แยกย้ายหมอบมองย่องเข้ามา

คลาคลำหลากเหลื่อมเลื้อป่า

บางบินมาบินไปในไพรวัน

สารพัดสุกรมนมสรวรค์

สัตว์บรรณแทงทวยทงกล้วยไม้

จำปาดกดอกออกไล่

ชชวนชมไปให้สำราญ

จนลวงเขตป่าไม้ไพรสำนท

ถึงหมู่บ้านภเวียงเคียงศิริ

ไพร่พลพรังพร้อมกันอ้อม

ลงสู่สระสระพระคงคา

สิ้นหลังถึงชะง่อนก่อนภญา

ล้วนศิลาแลเลื่อมละลานใจ

ที่เขียวเหมือนมรกตอันสดใส

แลวิไลเปลิดเพลินตามเนินดอน

หอมดอกไม้ในพนัสแนวสิงขร

บทจรคนพลับพลาพนาลัย ฯ

ชุมพลโยธาอยู่ป่าใหญ่

ว่าลาวไทยกับนางอยู่ปางคา

กะดานแบ่งปันกันทวหน้า

ส่วนตรเพชรกล้ากอ่านมนต์

อดใจเข้าไปได้เจ็ดคาบ

มีดมีวทวทศทุกตำบล

ยางยงสังหักกระจกกระจาย

เสียงสนนครนครนพนาวา

๑ ครานันบรรดาพวกไทยลาว

ต่างคนตระหนกตกใจ

ก่ากงแกลงจิตคิดหวาดหวั่น

จะเกิดเหตุอะไรในพงพ

๑ ครานันจึงแสนตรเพชรกล้า

เหล่าทหารพร้อมกันในทันใด

โห่เกรียววงกรูเจ้าจอม

พระทายนนาเห็นลาวเกรียวกราวมา

มีดมนอนชการไม่เห็นหน้า

จะสู้รบเสียกระบวนด้วยจวนแจ

พวกลาวไล่ลัดลัดกัน

บางล้มลุกคุกคลานวงชานซุน

ตรเพชรจับได้พระทายนนา

พวกไพร่ไล่คนพลโยธา

๑ ครานันสร้อยทองผ่องศรี

รองกริดหวดวงอยู่ดูนวาย

ฟ้าวาบจันทรอัปพายฝน

ลมวนพัดซากกระหน่ำมา

ฝุ่นทรายปลิวกลุ่มคลุ้มเวหา

พลูชาดังจะคว่ำทำลายไป ๗

ตาชาวตวสันอยู่หวนไหว

ทงนายไพร่ไม่เป็นสมประดี

พระทายนนาดวสันดังลงผ

ทงพนไฟไม่มีดับมืดไป ๗

ยั้งบนสัญญาณหาชาไม่

ยั้งบนไฟตงตงตงประดา

ไล่จอมเดียวลัดลัดกุดหน้า

ดกประหม่านั่งองตะลึงแล

ไม่รู้วาศัตรอยู่ไหนแน่

ทงนายไพร่วิ่งแต่ไปตามบุญ

พวกไทยหนักกันอยู่ว่าดูน

ลาวมากซุลมุนจับมัดมา

ทงกังก่างตวเป็นหัวหน้า

โตมาครบตัวไม่มีตาย ๗

กับฝูงนารสันทงหลาย

ไต่ย่นเสียงพวกผู้ชายอ้อองไป

มดมดทวนสันตงดินฟ้า

ต่างคนโคกอาลัย

๑ ครานนตรเพชรทหารใหญ่

ยังแต่นางสร้อยทองผ่องใสภา

ทมมมนอนกรกรกเลื่อมหาย

พาทหารมชอกคอบไฟ

ฝ่ายนางสร้อยทองเห็นตรเพชร

ตกใจไม่เป็นสัมประค.

ครนนางค้อยดำรงทรงกายา

แม่เจ้าอย่าตระหนกตกพระทัย

พระเจ้าเซียงอนทรบนกษัตริย์

ไปครองเวียงเชียงใหม่ในครน

ว่าแล้วให้ผูกช้างมา

กับทงสาวสรรคกำนัลใน

ไทยลาวผู้ชายทั้งนายไพร่

พระทายนานนจำทงขอคา

๑ นำส่งสารแต่ฝ่ายพระทายน

คิดไปให้ละเหยเสียนาใจ

เพราะตัวกระยาทำสะพร้าว

นกว่าอายุกำกวงคงจะต

ไม่เห็นหมาเฝ้าอยู่ให้

แซ่เสียงร้องไห้ในพลับพลา

ครนจับตัวนายไพร่ได้พร้อมหน้า

จรรายคาถาแล้วเข้าไป

ให้พลรายรอบพลับพลาหาข่าว

ตรงเข้าข้างในไปทันที

ตั้งใครพนคอเต็ดลงกับท

พลเสียงทงตีประคองไว้

ตรเพชรบอกมาหาข่าวไม่

มิใช่โจรป่ามาข้าย

ตรสใช้โหมมาเชิญโถมคร

จะทรงโคกไปว่าไร

พานางยาตราหาข่าวไม่

นางสร้อยทองร้องไห้ละอนมา

ทจับได้ใส่ตะโหงกไวถวนหน้า

ให้จูงตามกันมาในกลางไพร

ลาวมนจำจูงมานาตาไหล

ควรฤาเป็นไต่ตงเพียงนี้

หลงไวใจลาวไม่พอท

เห็นทงทเจามันนนวนางใจ

จึงเพิกเฉยเลยละพระธิดา
ให้ศัตรุจับเอาตัวไป
ถ้าหากมันพินเสียให้บรรลย
นมันทำจำจองทองขอคา
ไหนยังจะชนช้อฏาชา
ยังคิดยังแค้นแน่นหัวใจ
พวกไพร่บางคนก็ทักช้อน
อายบางคนทคะนองร้องเฮฮา
กองทัพรบเร่งตะเบ็งมา
เข้าในเมืองพลันทันใด
สาวแก่แม่ม่ายตะกายวิ่ง
อะไรนั้นมดกันมาเป็นป
เขาบอกว่าชาว ไตไทยอยุธยา
ตาหลอแกล้งแกว่งล่อล่อพวกลาว จนสาวสาวหลบเนินสระเทินอาย
ที่แก่เฒ่าเอากลัวยทิ้งไปให้
ตาหลอเก็บยดอดตะพาย
จะดไทยฤาลาวยาวฤาสน์
ดาร์กหยกยงนัง โกงโค้ง
มึงไม่เคยเห็นเต็นมาด
อพวกลาวซากทุตทุตหวไทย

มีรู้ว่าจะมามีเหตุใหญ่
ที่ไหนจะได้คืนอยุธยา
ไม่เสียใจตายเสียยังดีกว่า
จะเอาหน้าไปเผ่งไวแห่งใด
ว่าจับทหารอยุธยาเอามาได้
ไม่แลตหน้าใครในทางมา
เผ่าสะทอนถอนใจไม่เงยหน้า
ใจกล้าเล่นหัวไม่กลัวใคร
ไม่ซำก็ถึงเมืองเชียงใหม่
ลาวไพร่พลเมืองเนองมาด
ชายหญิงเบียดเสียดเป็นหม่มหม่ม
ถามไถ่จะใคร่รู้ชงเรื่องราว
ต่างก็เรียกกันมาอยุ่มีฉาว
จนสาวสาวหลบเนินสระเทินอาย
บักไทยใครหิวกินให้หาย
เดินส่ายมาหน้าท่าดาโพลง
อลาวร้องบักนั้นจะตายโหง
น้แหละเสียเสียโคร่งของเมืองไทย
จะเอาแมวฤาหนกจะให้
ดุมันไม่ได้ขายหน้าตา ๑

๑ ครนถึงศาลาลูกขุนใน
กึ่งกำทายนำจำครมมา

อันนางสร้อยทองมองโสภา
ให้ยืนข้างอยู่หน้าศาลาใน
เพียพระยาผู้ใหญ่ก็ได้ตาม
จึงถามพระทายนำตามคดี
จึงชนมารับเอนางไป

เขาถวายเจ้ากรุงอยุธยา

๑ ครานนจึงพระทายนำ
ดริตรกนกอยู่แต่ในใจ
ตัวเรานั่นคงพันฆ่า
ไม่ควรของอโหฬารให้ความมัน

๑ ขุนนางทงปวงกชตใจ
จงหองสุดใจไทยอยุธยา
ทายนำกำกังกเอนมา

พวกขุนนางต่างคนก็เข้าไป

๑ ครานนพระเจ้าเชยงอินทร์
ทอดพระเนตรเห็นดริเพชรพลัน
ทรงพระสรวลตบหัตถ์อยู่ณคณาน
ถามดริเพชรพลันนิทนา

พวกขุนนางน้อยใหญ่อยู่รั่มหน้า
พวกอาสามัดกันเป็นหลั่นไป

ยังหาได้ลงจากข้างไม้
กว่าจะได้รับสั่งพระภม
ดริเพชรบอกความเป็นถวนถ
เดิมทอย่างไรให้การมา

คิดอ่านอย่างไรให้เร่งว่า
ฤว่าสู่ขอประการใด ๆ
ต้องจำแค้นชดอชมาสัย
บอกมันฤไม้ก็เหมือนกัน
ถึงจะม้วยชวาก็ไม่พริ้น
กึ่งงอนไม่บอกออกวาจา ๆ

เป็นใดไม่เวาอายตายท่า
เย็นแลวก็พากันคลาไคล
คุมไวก้างหน้าศาลาใหญ่
เฝ้าพระเจ้าเชยงใหม่พร้อมหน้ากัน ๆ

บันพิภพเชยงใหม่ไศศวรรย์
ทงพระทายนำนันทจามา

ลูกทะยานจับพระแสงแกว่งเงอ่า
สร้อยทองได้มาฤว่าไร ๆ

๑ ครานันตรเพชรจึงกราบทูล
 ขอพระท่ายน่านาพลไกร
 นันกำกวดวนายฝ่ายล้านช้าง
 องค์นางสร้อยทองก็ไดมา
 พวคนางกำนันลั่นหลายร้อย
 ไพร่พลเจ็ดร้อยทั้งลาวไทย

๑ ครานนเจ้าเขยงอินทร์บนภพ
 ไม่เห็นนางสร้อยทองที่ปองน
 ลมพระท่ายน่านาแลกำก
 ดุด่าออดองคะนังไป
 ขรรมนิยมที่ไหนจะใครรู้
 ทำไมจึงมิให้อ่อนเข้ามา
 ก็รู้ว่านางนเป็นทรก
 มัวจะเอาแต่หน้าไม่ว่าใคร
 ร่วงงมไม่มีฤาไฉน
 เหตุใดให้ค้อยอยู่ศาลา
 ฤาจึงเห็นว่าไม่ควรคู่
 อ้ายพวกไทยชชาเอามาไย

๑ พวกข้าเผ้าตระหนกตกประหม่า พระสุรเสียงดังฟ้าคำรนฝน
 กรมเมืองคุมไทยไปบัดดล กรมวังอลวนถอยออกมา

ขอเดชะนเรนทร์สุรผู้เป็นใหญ่
 เป็นนายพวกไทยอยุธยา
 คุมกระบวนส่งนางมากกลางป่า
 ยังอยู่ศาลาลูกขุนใน
 เงินทองเพชรพลอยเป็นไหนไหน
 ให้จำไว้ทั้งหมดไม่ลดกัน ฯ

ฟังไม่จบคำทูลเป็นมลมน
 ก็หุนหันดำวาเสนาใน
 หาได้ทรงไต่ถามเนอความไม่
 นิมงทำอย่างไรไฉเสนา
 ให้ไพร่ดูนางเล่นเห็นทั่วหน้า
 ควรแล้วฤาว่าประการใด
 ชวนกเสนาทั้งน้อยใหญ่
 เขียนให้แทบตายเอาหวายมา
 สร้อยทองมองใส่อยู่ไหนหว่า
 ปราสาทแก้วรจนานันของใคร
 ที่นางจะอยู่นั้นไม่ได้
 ส่งไปไว้คุกจงทุกคน ฯ

ไปบอกกล่าวท้าวนางท้าวใน
กรวณักเชิญไปอย่าได้ช้า

โขนจำทนายเรือนเกลื่อนกล่น
ท้าวนางออกหน้าพากันไป

เชิญนางสร้อยทองมั่งโสภา
รับขันทรงสีกากาญจน์

๑ ครานันพระเจ้าเชียงใหม่
กระทบบาทดวดอยนันทน์
ผู้ชายพายเรืออยู่เต็มไป
ช่างกระไรรวังดังไม่มี

ท้าวนางต่างพากันหวาดหวั่น
รับเร่งเขาวังทองไพโรน่าย

๑ ครานันจงพระเจ้าเชียงใหม่
คะนังนางมิได้ว่างฤทัยปอง
ประทับที่แท่นสุวรรณบรรจถรณ์
กระซิบสั่งสาวสรวรคกำนัลใน

๑ นางในได้ฟังรับสั่งใช้
ช่วยกันจัดแจงแต่งกายา
ครนถนอบนบอภิวันท์

เจ้าขรวันายทูลความตามคำนอง

รับสั่งให้รับนางอยู่ข้างหน้า
ท้าวนางต่างพากันตกใจ

ต่างคนควงไม่นิ่งได้
ถึงศาลาในก็กราบกราน

ลาลงจากคชสาร

พามาหน้าด่านพระโรงคลี ฯ

เห็นวอมาใกล้ให้บ้วนบั้น
พากันมาไยในทนต์

จะตุเล่่นๆไรไฉนนี้
อพวกนี้หน้าเขย่น! ให้เจียนตาย

ความกลัวตวัดสันมิ่งขวัญหาย

คอยรับสั่งจะถวายนางสร้อยทอง ฯ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
เสด็จขึ้นจากท้องพระโรงชัย

ให้อาวุธร้อนรนไม่ทนได้

นางสร้อยทองอยู่ไหนไปเรียกมา ฯ

รับไปบอกคุณท้าวจะเอาหน้า

แล้วนำนางชนมามนเทียรทอง

หมอบอยู่ริมฉากชนทกนห้อง

ถวายนางสร้อยทองมั่งโสภา ฯ

- ๑ ครานนเจ้าเซียงอินทรบันนคร เห็นบังอรนักรักเป็นหนักหนา
 เฟ่งพิศโฉมนางไม่วางตา ลักษณะเพริศพรังทุกสิ่งอัน
 เสียวอยู่แต่ดั่งเป็นเด็ก ร่างเล็กไม่สมภิมยษ์ขวัญ
 นักละอายเหล้าสุรางคนางกำนัล แสนกระสันครวญใคร่อยู่ไปมา
 อย่าเลยจำจะงดอดใจไว้ จะช้านานเท่าไรไปหนักหนา
 เรืองนางนทเจ้าอยุธยา จะโกรธายกทัพมาถึงเมือง
 จำจะต้องคิดอ่านการศึกก่อน ตัดรอนไพรินให้สิ้นเรื่อง
 เมื่อเสร็จสิ้นเหตุการณ์รำคาญเคือง พอนางเซียงคงได้ชมส่มใจปอง
 คิดพลางทางภิปรายท่ายทัก นงลักษณตัวเจ้าอย่าเศร้าหมอง
 จะเลี้ยงเจ้าเป็นใหญ่ในเรือนทอง ให้ครอบครองสมบัติกษัตรา
 วันหน้าตาเจ้าคิดถึงมิตร สองนครมิใช่ไกลหนักหนา
 จะหากนเมื่อไรก็ไปมา กัลยาอย่าประหวั่นพรั่นใจ
 ว่าแล้วจงดำรัสตรัสสั่ง ดำหนักทองสองหลังให้จัดให้
 หงสมบัติวัตถุตาเลขาไท เอาใจโหเป็นสุขทุกสิ่งอัน ฯ
- ๑ ครานนนวลนางสร้อยทอง หม่นหมองวิโยคโศกศัลย์
 อยู่ในห้องร้องไห้ไม่วายวัน นางรำพันคำเศร้าเฝ้าโศกา
 นิจาเอ๋ยจากแม่ไปเมืองใด ก็ร้องไห้รำลึกหนักหนา
 ลงไปไม่ถึงอยุธยา เขาก็มาเซียงใหม่ในกลางคัน
 ปานนพ่อแม่จะคิดถึง หลงรำพึงว่าลูกเกษมสันต์
 หมายใจว่าจะได้พบพากัน ด้วยสำคัญว่าลูกไปได้ดี

ถ้ารู้ว่าเขาจับมาเชียงใหม่
 ฤาจะยกโยชามาราว
 ลูกนั้สุดที่จะคิดแล้ว
 นนเื่อว่าเวรกรรมได้ทำไว

จะคงแค้นแน่นใจกระไรนึ้
 ด้วยปรานีจะรับเอากลับไป
 น้าตาหลังถึงแถวสะออนให้
 นางมิได้เป็นสุขทุกราตรี ฯ

ตอนที่ ๒๗ พลายงามอาสา

๑ จะกล่าวถึงพระเจ้าเชียงใหม่ แต่ได้นางมาไว้ในกรุงศรี
ไม่วายเวนนักคะนังถึงไพร เห็นจะมีศึกมาไม่ช้านัก
ด้วยล้านช้างข้างหนังกักรักษา ฝ่ายข้างอยุธยาจักรักรักษา
ถาส่องข้างต่างยกมาพร้อมพรัก จะหาญหักต่อสู้ดยากครั้น
จำจะคิดชิงชัยข้างไทยก่อน ต้องรบรัดศัตรูรอบมอญ
ถาเสร็จสิ้นศึกไทยข้างได้นั้น ล้านช้างก็คงพรวนไม่อาจมา
แต่หนึ่งนักตรึกไตรอยู่ในที่ จนสุริยศรีเรืองแสงแสงกล้า
เสด็จออกทองพระโรงรจนา ท้าวพระยานอบน้อมอยู่พร้อมกัน
จึงปรึกษาเสนาข้าเฝ้า ชาวเราจะเห็นเป็นไฉนนั้น
เดิมเจ้าอยุธยาทำอาชกรรม มาซึ่งมั่งเมยขวัญของกูไป
ฝ่ายเราไปสั่งตักกกทาง รับนางจับพวกมันมาได้
ถารูข่าวราวเรื่องถึงเมืองไทย เห็นจะยกทัพใหญ่มาราญรอน
เราจะเตรียมกำลังตั้งต่อสู้ ฤาจะจุลงไปทำไทยก่อน
จึงปรึกษากันให้แน่นนอน จะตรอนคิดอ่านประการใด
๑ ครานนเสนาพระยาลาว พระยาท้าวแสนหลวงเป็นผู้ใหญ่
ปรึกษากันพร้อมมูลแล้วทูลไป อนัคักไทยไพร่มีกำลัง
เห็นจะจุลงไปไม่ชนะ แต่ถาละข้าไว้ให้พร้อมพรัก
จะเป็นศึกใหญ่มาตาประดัง ทจะหวังต่อสู้ดยากนัก

ขอให้คิดอ่านการอุบาย
ให้รับมาอย่าทันทันจะพร้อมพรัก

๑ พระเจ้าเชียงใหม่ได้ฟังทุก
จึงได้แต่งสารว่าทำทนาย

เสร็จสรรพพิถีปลั่งในกลอง
คุมไพร่ร้อยถวนถวนขมา

๑ ครานันดรเพชรแสนกำกอง
เรียกไพร่ได้ครบตามบาญชี

ได้ข่าวจากใส่ไถ้ตะพายแล่ง
ทวนดพระยวบจนย่นดา

ข้ามห้วยแม่ทามาเมืองนคร
คำเข้าเขตเงินเดินพร้อมมูล

มาคนหิวหอบอยู่บอบแบบ
แดดร้อนผ่นพอกเป็นเพล

พอหายเหนื่อยยชนมาพากันไป
สามวันดินมาไม่รอรัง

๑ ครานันนายบุญเป็นชนไก

จึงเรียกพวกไพร่เวรเกณฑ์จำเนียร

ถือสาตราอาวชอยู่พร้อมหน้า

แต่งตัวโพกหัวพนชมพ

ทำทนายชาวไทยให้โกรธหนัก

จึงจะหักคักไทยได้ง่ายตาย ๗

แกล้มดเห็นสมอารมณ์หมาย

ให้หยาบคายหมายยั่วให้โกรธา

มอบให้แสนกำกองตรเพชรกล้า

ไปส่งด่านอยุธยาธานี ๗

ทั้งสองรับราชสารศรี

แล้วชวนมาตามกันหลามมา

เครื่องมาสื่อแสงแดงดาตบ่า

ข้ามท่านาได้ไปลำพูน

ไม่หยุดหย่อนขับควบเข้าไพร่สนท

แสงจันทร์จรรูญจรรสฟ้า

ชนเขาช่องแคบแล้วลงป่า

หยุดให้มาเกินหย้าหากำลัง

สะบัดอย่างวางใหญ่ไม่เหลียวหลัง

จนกระทั่งถึงด่านบ้านท่าเกวียน ๗

เห็นลาวส่งสยวาคักเสียน

ออกยืนขวางทางเดียนตรงประตู

โน้นแน่ลาวขมามาเป็นหมู่

แลดูแดงเถือกมะเหรีอกมา

บ้างบิดาประตูด่านง่วนไป
ไปไหนเหวี่ยงเหย้าสอยาได้ชา

ถาดมานแต่สองมา

บ้างแกว่งดาบถอบนออกยืนยืน

๑ ฝ่ายว่าพวกลาวเห็นชาวด่าน
จึงพากันหยดยงรงมาไว้

เราเป็นแต่ผู้น้อยทหน้าสาร
เพชรกลากากองแต่สองมา

เรื่องราวกล่าวด้วยพระทายน้า
เจ้าเราให้สารมากรุงไทย

๑ ฝ่ายว่าขุนด่านรับสารมา
เห็นมิใช่กองทัพกลับพร้อมมูล

ขุนไกรไต่สารชนมาไซ้
ข้ามทุ่งชะเลียงเร่งตะเบ็งมา

ถึงสังคโลกพลันทันใด

ขุนนางกรมการนงศาหลิม

จนแลไม่แกลย้อมให้ปรับ

พอเห็นขุนด่านกรมการร้อง

ขุนไกรตรงมาศาลากลาง

ส่งกลองไล่ลานสารตรา

ยัดบันใหญ่หีบชุดจุดไวก้า
ดร้ายเร่งว่าให้รู้พลัน

ร้ายแล้วยกมากไม่พริ่น

ต่างพากันเตรียมตัวออกทั่วไป ๗

อาจหาญยืนขวางหนทางใหญ่
บอกให้แจ้งใจมิได้ชา

จะมาว่าชาวด่านแจ้งการหา
เข้าไปสั่งสาราแล้ววาไป

กษไพร์ต้องจองจำอยู่เชิงใหม่
ส่งรับสั่งไปให้กราบทูล ๗

ไปตามดูหม่มเจ้าบ่าสุญ
ให้นายพุนนายหมวดอยู่ตรวจตรา

สะบัดอย่างวางใหญ่เข้าในป่า

บ้ายหน้าม้าตรงลงฐาน

ลงจุม้าคลาไคลไปเร็ววี

ปรึกษาคดอเมยทอง

ว่าไล่บวยพวยรับแต่คล้องคล้อง

เยียมมองอยู่ไยไม่เข้ามา

แหวกทางหมอบคลานเข้าไปหา

แล้วเล่าแจ้งกิจจากทุกสิ่งอัน ๗

๑ ครานันจึงทูลเจ้าพระยา
กรมการถวญหน้าปรึกษา
จึงนางมีหน้าชาจับทหาร
แล้วยังมีสารมาชักชัก

แต่ทว่าหญ้าแพรกจะแหลกก่อน
อย่าดเบาเราต้องรับส่งไป
อายลาวเจ้ากรรมทำแล้วหวา
เสร็จสรรพได้กลักถักเป็นเกลียว
แต่งให้พินมโนเป็นนายใหญ่
หาบโพล่เพิ่มยุ้งกรรกรงมา
ไทเกณฑ์จากท่าตะเบ็งพาย
ดละเล็มเต็มเหนียวเสียงเกรียวกราว
พอเช้าตรูลงมาถึงท่าเกษม
อ้อมแล้วรบร้อนไม่นานใจ
ครันพนวัดใหม่ไปบ้านตรุ
เขาพิจิตรวงจันทรนาตนา
เออเรือขายเหล้าชาวเราควย
ยกชนเรือได้ไหไม้เล็ก
มึงบอกกูบอกสะอึกควา
จะร่ำพรรณนาให้ชาโย

หงเวียงวังคลังนาทอยัน
เกิดเหตุสำคัญหนักหนานัก
ทำการอาจองทะนงศักดิ์
ไม่รู้จักเหมือนนรินบนเขาไฟ
ต้องยกทัพขับต้อนจะร้อนไพร
ถ่านงไว้เขารายตายทีเดียว
เขียนบอกปัดตราลักประเดี้ยว
เคียวครึ่งดัดประจำชาติตรา
ถอบอกไปกับไพร่ยี่สิบห้า
ลงเรือเก่าวากัญญายาว
เดือนหงายน้ำฟุ้งเป็นฟองขาว
โห่ฉาวฉ่าลั่นสนั่นไป
หุงต้มกินเปรมทั้งนายไพร่
พินมโนนายใหญ่นั่งโยกมา
ลุดงท่ากงลงพิงหวา
รับวาเฮียโชนโดนเรือแจก
พระชไปไล่บวดยนวยเหวยเด็ก
ถบเรือแจกเจ้าของรองไล่ไป
เรือกัญญาหน้าโชนเขาโดนไฟ
เจ็ดวันมาได้ถึงท่าคัน ๖

๑ พอเรือจอดทอดตงทหน้าท่า พันมโนรับมาชมชื่น
 ทงบัวไพร่ตามไปอยู่พร้อมกัน เห็นสาวชาววงนนักชอบเชิง
 จุปากเจาะเจาะกระเดาะดิน หอมกลิ่นเหงนหงายเหมือนควายเบ้ง
 ทำกริดกรายชายตารำเรึง หลงละเลิงลดเลี้ยวเกยพามา
 จุ่มง่ำมขามฉนวนประตุนดิน ตาตินนายประตครเอาฉา
 ชายพกหลกลุยหุยหม่อมตา ยนอายบ่าลอยชายคาดไต้พัก
 พอเอ่ยชาวบานนอกถอบอกมา มึงซ่อนอะไรหว่าเอาฉาปก
 ดเป็นตะกร้าใส่ไข่นก สกปรกชาวเห็นอমনเหลือใจ
 เสียเงินให้สลึงเขาจึงปล่อย หน้าจ่อยกลับมาทงนายไพร่
 เทยวตามหาศาลาลูกขุนใน เขาซบอกลให้กัตรงมา
 เห็นหัวพันนายเวรเกณฑ์เมืองวัง พันมโนกั้นงลงตรงหน้า
 พอนายควรสวนออกนอกศาลา กราบไหว้วางตราอยู่สนลาน
 นายเวรต๋อยกลกกับพนักฉาง ชักบอกออกวางกับราชสาร
 อ่านตรขอราชการ กริบมาเรียนท่านลูกขุนใน
 ผ่ายท่านเจ้าพระยาจักรี เอกอัครอชิบตเป็นใหญ่
 ทราบเรื่องราชสารรำคาญใจ สั่งให้รบคิดจะกราบทูล ฯ
 ๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงภพ เลิศลบโกลโคมให้ศุริย
 สถิตในห้องแถวแพรวไพศุริย โปบลยัพนสุชทุกเวลา
 แต่เหตุการณ์ราชสารหาทราบไม่ ให้รุ่มร้อนฤทัยเป็นหนักหนา
 ด้วยเทพเจ้าสิ่งสู่อยู่อุตรา รักษาพระองค์ผู้ทรงธรรม

ประทับอยู่ข้างในใต้เวลา
 จะเสด็จออกท้องพระโรงคลัง
 นากุหลาบอาบอบตลบกลิ่น
 ผ่ายนางพนักงานกักลานมา
 ทรงเครื่องเสร็จสรรพจวบพระขรรค์
 นางในใจภักดพนักงาน
 เสวยเสร็จพระเสด็จลีลาศ
 นางในตามขิดติดพระองค์
 พระสูตรรดกร่างขุนนางเฝ้า
 กราบถวายบังคมบรมราช
 เสด็จส่งขกระทงถวายเสี่ยง
 ดำรงในไล่คนพ้นประต
 ๑ ครานันเจ้าพระยาจักร
 กราบทูลชนพลันมีทนต์
 บัดนี้เชิงใหม่มีราชสาร
 พระยาเกษตรสงครามรามณรงค์
 เเริงราวกล่าวด้วยพระทายน่า
 ได้ทรงฟังยังมีทนต์อ่านสารา
 กระทบบาทมาดพระสุรเสี่ยงกอง
 เหม่อายลาวจงหองกระนองใจ

สามโมงนาฬิกาตม้องฉันทัน
 จรจรัญไปส่งพระคงคา
 หอมประทันพระสุคนธ์ปนบุปผา
 ถวายภาษาทรงอลงการ
 เพชรกุดนพวรรณรายนายดาน
 ถวายพานพระศรีแล้วกราบลง
 ผุดผาดดังพระยาราชนงส์
 ตรงชนบรียงกรตนาศน์
 คุ้เข้าคักคักแทบถมบักชาติ
 ทงอำมาตย์เสนาพระยาครุ
 ขุนนางหมอบเรียงเคียงเบ้นหมู่
 คอยตเข้าออกบอกไปมา ๑
 ไต่ทกประนมก้มเกล้า
 อันชวาอยู่ใต้บาทหงส์
 หมอบให้นายด่านท่าเกวียนส่ง
 ให้พนมโนจางงนนถอมา
 เชิงใหม่จับจำยังไม่ฆ่า
 ก็โกรธากลุ่มกลัดขัดพระทัย
 พระแท่นทองสนั่นหวั่นไหว
 มั่นพูดจาว่ากระไรให้บอกพลัน ๑

๑ ขอเดชะในสำรวาทรงเดช
ตั้งอยู่ในสัตย์สุจริตธรรม
ภาวเดชทุกเขตอาณาจักร
ในตำรับข้างหม่มมานาน
ว่าพระเจาภษตรียศกองค์
ดั่งอวดดามมาลาญศักคระนอง
เต็มให้ราชทูตจำทูลสาร
ตามโบราณราชประเพณี
หวังพระทัยจะได้ซึ่งองค์เอก
ยังเยาว์อยู่มิควรภริมย์ครอง
แต่เต็มมากรุงไทยอยู่ในสัตย์
ให้พระทัยน่านำจตุรงค์
ไม่เกรงเราผู้เป็นเจ้านครเศ
ยังซากลับรับองค์พระชดา
จึงได้เกณฑ์กองทัพออกบรรบ
พระทัยน่านายทัพกลับพวกไทย
ครันจะไม่บอกมาว่าให้แจ้ง
อันโถมยงองค์ราชบุตร
ถ้าประสังคซึ่งองค์อัครเศ
ขอเชิญเจ้าอยุธยามาประจัญ

ครองนิเวศน์เชียงใหม่มไหศวรรย์
เป็นมหนต์อศโรนโอฟาร
ปรับภษย์อทอไม่ต่อต้าน
จารจารักไว้ในแผ่นทอง
เป็นโมฬเลื่องโลกไม่มีสอง
มิให้ของเคื่องขุนระคายมิ
ไปของคเยาวมาลย์โถมศรี
บุตรหลานชางนางสร้อยทอง
มาอภิเศกสู่สมภริมย์สอง
จึงยังไม่รับรองมาแนบองค์
มาวิบัติถอลจิตด้วยฤทธหลง
ตนดงลวงแดนของเรามา
โอหังบังเหตุแล้วมิสา
สร้อยทองเส้นหาของเราไป
ดัดลบชิงนางนั้นไว้ได้
เราจับจำคุกไว้ไม่ฆ่าต
จะเคลือบแคลงเราว่าพานางหน
รับมาไว้ในตำหนักจันทน์
ละนิเวศน์ยกมาอย่าได้พริ้น
ตัวต่อตัวสู้กันบนหลังช้าง

มีชัยจะได้นางสร้อยทอง
พระท่าย่นาเราจำเอาไว้พลา
ครบสามเดือนจะฆ่าทั้งห้าร้อย
จะไวยศให้ปรากฏกลา

จะกำหนดสงครามตามแบบอย่าง
กว่าจะได้รับพุงเจ้ากรุงไทย
แล้วจึงจะอภิเษกให้ปรากฏ
ว่าชนช้างได้นางเป็นศรีเมือง

๑ ครานั้นพระองค์ได้ทรงฟัง
ให้ร้อนรุ่มกลุ่มพระทัยดังไฟกลีบ
เป็นครุหนึ่งจึงเปล่งถึงหนาท
ผดยชกพระแสงออกแกว่งไกว
หน้าซัดตวัดสนอย่งนงก

บางแอบเส้าทองพระโรงหมอบโค้งคุด
ความกลัวดังจะแทรกแผ่นดินต้น
เปล่งพระสุรเสียงประเปรียงดัง
เหม่เหม่อายเซียงใหม่ใจพาล
หยาบซาทำให้ไปชิงชัย

อายบานเล็กเมืองนอยร้อยประเทศ
มันเหมือนหนึ่งดูมฤค

ไปสมสองสัมพันธ์ไม่ขัดขวาง
เป็นจ่านำฝ่ายข้างอยุธยา
เราคอยฟังอย่างไรให้เร่งว่า
ฤาเกรงภัยไม่มากกว่าไป

อันองค์นางยังหาร่วมภิรมย์ไม่
ให้ประจักษ์ฤทธิไกรใครรุ่งเรือง
เกียรติยศระบอบฤาเลื่อง
อ่านสารสนเรื่องบังคมคลี ฯ

แค้นคงเคืองขุดจนอดอน
จะเผาผลาญชวนให้บรรลัย

กระทบบาทสนั่นหวั่นไหว
ซาเผ่านอยใหญ่ก็ถอยทรุด
บ้างล่วมหมากพลัดตกพกไม่หยุด

อุตุลุดหวั่นไหวไปทั้งวง
บางคนฉนลานกลานถอยหลัง
นักสนมแน่นนั้งกตใจ

จับพวกพลทหารของกได้
กำเรบินกระไรไซ้พอด

บังเหตุจะสู้กับขุน
จะมาสู่ราชสหัสหาวยปราณ

ตอนที่ ๒๗

ตัวกูผู้เป็นหลักนักรบ
อายนี้โมหันธอนการ
เชิงใหม่ใหญ่เท่าสักหีบมือ
จะพลอยพาโคตรวงศ์ปลงชีวิต
เคลือบแฝงเกล้งว่าขอนางไว้
เมื่อตัวนางล่านข้างเขาให้
ตามนมอานางดังราชสาร
นี้เพราะเขารูเช่นเห็นจัญไร
ชิงนางกลางคันแล้วมหน้า
เอาไวโยให้หนักพระธรณ
อีกสามวันจะยกไปเชิงใหม่
เกณฑ์เมืองชนนอยใหญ่อย่าได้นับ
อายพวกเชิงใหม่อย่าไวมัน
จนให้เมืองมันร้างว่างผู้คน
๑ ครานนจตุสดมภ์กรมทงส์
สะกิดกันตวลันหวนสะทอน
ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงเดช
บารมีทรงบำเพ็ญเห็นไพบูลย์
ซึ่งพระองค์ทรงคดกิจสงคราม
ขอพระราชทานโทษจงโปรดปราน

ทุกประเทศมิได้รอดต่อต้าน
กรรมของมันบันดาลให้หลังค
ไม่พอครือทัพไทยจะไปติด
อวดฤทธิ์จะประจัญชนข้างก
ดั่งว่าเขายกให้ไม่อดส
หตุมาก็รู้อยู่ทั่วไป
เขากลัวโพธิ์สมภารไม่ขัดได้
เขาจึงยกลูกให้เสียเมืองน
จับพระทายน่าทำบันบ
เหวี่ยงพระยาจักรเร่งเตรียมทัพ
ถาดเมืองไม่ได้ก็ไม่กลับ
เร่งขับตามไปให้สิ้นพล
พบทโชนไล่พันเสียให้บัน
รอนกำแพงล้อมบ้อมปราการ
ทั้งคดรับสังคตศรมลาญ
ให้ท่านอธิบดีจักรทูล
บันบักนักรบศึกใหญ่
จะเพิ่มพูนประโยชน์โพธิ์สมภาร
ก็เห็นว่าเสียนหนามไม่ต่อต้าน
จะหนักหน่วงโพธิ์ญาณให้นานไป

อันขอราชการแต่เพียงนี้
กับรบพุ่งพวกลาวชาวพงไพร
เห็นพระเกียรติยศจะถดถอย
ว่าเป็นคู่พระองค์ทรงชน
ครึ่งเมอสมเด็จพระราม
จนได้นางสีดาคนชานินทร์
ครึ่งนี้ถ้าเสด็จไปเชียงใหม่
ขอพระองค์ทรงชยงไวยศ

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงศักดิ์
ได้ฟังคำทูลเป็นมูลมา
จึงตรัสถามเสนาข้าเฝ้า
เมอมาทาทดชดกไว้

๑ ครานันบรรดาท่านผู้ใหญ่
มีธุระจะสนองพระบัญชา
พระองค์ทรงพิโรธกระทบบาท
อย่างไรเล่าเอาจริงกันงั้น
ดัดแต่ขอไพร่พลเงินกิน
เลี้ยงเสียเบียดหวัดไม่ต้องการ
กรวพลาทางเสด็จเข้าวังใน
พรินต์วทุกคนเป็นมลทิน

หาควรที่จะถึงเสด็จไม่
ใช้เสนาข้าใช้จะไม่มี
เชียงใหม่มักจะพลอยได้ราคี
ไม่ควรที่แผ่นดินฟ้าลงมาดิน
หนุมานอาสาก็เสร็จสิ้น
อสุรินย่นย่อท้อทต
ดกทหารกรงไกรนี้สิ้นหมด
ให้ปรากฏเหมือนครั้งพระราม ๗

บันบักหลักโลกนาถา
พระตรีกตรานิ่งนักในพระทัย
นี้ออเจ้าคิดเห็นเป็นไฉน
ใครจะอาสาไปก็ว่ามา ๗

จนใจด้วยไม่มีผู้อาสา
ก็หมอบนึ่งก้มหน้าไปตามกัน
สุรเสียดถึงหนาทดงฟ้าดิน
เปล่าทั้งนั้นพดเล่นไม่เป็นงาน
ปลดอกปลดลนลมประสมประสาน
มีศฤงคารยศศักดิ์หนักแผ่นดิน
ขุนนางน้อยใหญ่กลับไปสิ้น
ด้วยไฉนประภาษคาตโทษทัณฑ์ ๗

๑ จะกล่าวถึงพลายงามทรมาสวาท เกลียวกลาดเกล็ดกล่าวหาชยัน
เรื่องฤทธิประสิทธิ์ทุกสิ่งอัน
อยู่กับพระหมื่นศรีมาบอกว่า
จนเขอเลียงเป็นลูกด้วยฤทธิใจ
วันนั้นรุดความศึก
จะอ่อนวอนพมบุญคุณพระนาย
ถ้ากระไรจะได้ทูลขอพ่อ
โอกรรมพ่อทำมาอย่างไร
ติดคุกมาแต่ลูกอยู่ในทอง
เสียแรงร่วมยากมาเป็นชานาน
เป็นหลายบัดตกไม่อินัง
แต่ตัวลูกจักแห่เล่นจะบรรลย
สะท้อนปลางทางคิดถึงคุณพระ
ข้าพเจ้าจะดำรงการ
ขอให้ได้สมอารมณ์คิด
อธิษฐานเสร็จพลันแล้ววันทา
เห็นพระหมื่นศรีอยู่หอกลาง
ลกเมียบหมอบนงสะพรังไป
เล่าความถึงกรวดด้วยเรื่องทัพ
เตรียมทัพหลวงไว้ทั้งไพร่นาย

หมายประจัญสงครามไม่ถามใคร
เจ้าอุตสาห์ฝากตัวให้รักใคร่
สารพัดจัดให้ได้สุขสบาย
คะเนนึกเห็นจะสมอารมณ์หมาย
เบี่ยงบายให้ได้รับอาสาไป
คิดขนมานาตาคลอสะท้อนให้
จึงต้องไปทนทุกข์ทรมาน
แม้วันทองช่างกระไรไม่ส่งสาร
ครั้นถึงบ้านแล้วแม่ก็แซไป
หาคิดถึงความหลังของพ่อไม่
เพราะเหตุไอ้ขุนช้างเป็นตัวมาร
เดชะความสัดขอรูฐาน
คิดอ่านขอโทษให้บิดา
อย่าให้ผิดมุ่งมาดปรารธนา
พอเพลาลบค้าเขาได้ไฟ
แสงเทียนสว่างกระจ่างใจ
พระหมื่นศรีทใจไม่สบาย
รับสั่งเสร็จสรรพให้บัตรหมาย
ขุนวายุออกทบทงพารา

พลายงามแอบฟังพระหมื่นศรี

พลางร้ายพระเวทให้เมตตา

คุณพ่อเป็นไรไม่สบาย

เกณท์ที่พจบกันเป็น โกล

๑ พระหมื่นศรีว่าเออพลายงามเอ๋ย รบพุ่งเราจะเคยก็หาไม่

วณนพระองค์ผู้ทรงชัย

นิงหมัดไม่มีใครอาสา

เสด็จออกพรุ่งนี้เขาทจน

ถ้าไม่มีผู้ใดใครอาสา

จะพากันวุ่นวายตายระยำ

๑ พลายงามฟังความก็สุมคิด

คุณพ่ออย่าได้เป็นท้าว

ลูกนี้จะรับอาสาไป

จะจับเจ้าเชียงใหม่ไต่ตัว

เสียแรงลูกเรียนรูแต่ครูมา

ใหม่ช่อภาทวทงสากล

๑ ครานนพระหมื่นศรีผู้ปรีชา

ซึ่งเจ้าจะกล้าอาสาไป

ด้วยตัวเจ้ายังเล็กเด็กนักหนา

ไม่เคยเห็นวิชาอาคม

พอได้ทักคลานเข้าไปหา

วันทาแล้วถามไปทันที

ได้ยินว่าวุ่นวายทั้งกรุงศรี

ลูกนอຍากรเป็นอย่างไร ๑

๑ ตรีสไถถามทั่วทุกตัวคน

กรวดงฟาม่าโกลาหล

เอากุศลเลี้ยงสุดแต่บุญกรรม

พอนี้เห็นว่าไม่เป็นตำ

หน้าตาอยู่ทั่วทุกตัวคน ๑

หมอบชิดแล้วตอบอนสนธิ

จงผ่อนปรนเพ็ดทูลให้ชอบท

ทำเมืองเชียงใหม่ให้บันบิ

มิให้ลำบากแก่ไพร่พล

จะอาสาทำศึกเสียสักหน

ว่าเป็นคนชาติทหารอันชาญชัย ๑

๑ พังพลายงามว่ายังสงสัย

พอนยังไม่ไวอารมณ์

จะทูลความอาสาเห็นไม่สม

เจ้าจะสมร่าเรียนไว้อย่างไร

ลูกเอ๋ยการศัณลกนักรัก
 ถ้าเหมือนพ่อก็พอจะไว้ใจ
 ไปเพ็ดทูลถาตถมหนา
 จะเสียทูลลำบากพากเพียร
 ตรองดูให้คนะลูกรัก
 เอนดูอย่าว่าเจ้าเป็นลูกชาย
 มิใช่เกล้งเกียดกันฉันทา
 อย่าประมาณคาดได้ด้วยไม่กลัว
 ๑ เจ้าพลายนบนอบตอบวาจา
 ด้วยยังไม่เห็นดีของพลายงาม
 เป็นลูกศิษย์มีครุฑเทยงแท้
 ถ้าจะให้ปรากฏจะทดลอง
 ว่าแลวยกมือชนไหวครุ
 หายตัวไปพลันมีทันชา
 พระหมื่นศรีค้อยมีน้ำใจมา
 พอจะเอากาไรได้ไม่เสียพันธุ
 เจ้าพลายก็คลายให้คนเห็น
 โต๊ะหมื่นยืนหยดตดกายา
 แต่บรรดาถูกเมียพระหมื่นศรี
 แต่พระหมื่นศรีรุกทกล

เอาแต่โง่หารหกันไม่ได้
 ฤาพ่อเจ้าเขาให้ดำรับเรียน
 เคลื่อนคลาตักจะพากันทุกเขย
 ไปพล่งพลาดแล้วเจียนพากันตาย
 จะหาญหักเพ็ดทูลมิใช่ง่าย
 พ่อหมายจะปลุกฝังให้เป็นตัว
 เกรงแต่ว่าจะไปไม่รอดชั่ว
 จงถ่ายเทให้ทั่วถึงทางความ
 คุณพ่อว่าเพราะรักจึงหักห้าม
 มิใช่ลูกว่าตามใจคนอง
 ท่านท่านายไวแน่ไม่เป็นสอง
 ให้ถองแท้ได้เห็นเป็นแก่ตา
 ให้สิ่งสัแล้วอ่านพระคาถา
 ต่อหน้าคนผู้อยู่ทงน
 หัวเราะว่าเออเช่นนคชยัน
 คลายเวทพุดกันเกิดลูกยา
 กลับเป็นเสือโคร่งตดคร่าคร่า
 ทำท่าเหมือนจะโดดโลดไล่คน
 ตกใจวงหน้อยสู้บสน
 ไม่รอนรอนหัวร้องงอนไป

พลายงามก็คล้ายฤทธิมนต์
 พระหมื่นศรีเปรมปรีชมลละไม
 เอาการแน่แล้วลูกแก้วพ่อ
 เมื่อแรกพ่อแคลงใจจึงไม่ตาม
 อย่างนพระองค์คงโปรด
 ทงพระหลวงเจ้าพระยาไต่หน้าเกรียว เพราะเจ้าคนเดียวได้รอดคอน
 พุดกันสองคนจนสว่าง
 ก็เลยเตรียมไปเฝ้าไม่เข้านอน
 ๑ พระหมื่นศรีขึ้นชานหาม
 เข้าไปในศาลาลูกขุนนั้น
 กำลังท่านกลาโหมจักร
 จงพระหมื่นศรีผู้ปรึกษา
 กราบเรียนความพลันในทันที
 ลูกขุนแผนแสนสะท้านหลานขุนไกร ชื่อพลายงามว่องไวใจคอดี
 วิชากล้าแกล้วแคล้วคล่อง
 ท่านผู้ใหญ่ได้ฟังก็เปรมปรีดิ์
 หมายกานหาญเหี่ยมอยู่เจียวเจ้า ลาดเลาก็เห็นจะเป็นผล
 เป็นลูกหลานทหารถึงสองคน
 ดคมคายคล้ายกับขุนแผนพ่อ
 นแน่เจ้าจะเข้ารับราชการ
 ฤทธิเดชเวทมนตร์คงได้การ
 ทงน้ำใจในคอกอาจหาญ
 ถ้าเชยวชาญเหมือนว่าแล้วอย่างกลัว

กลับกลายเป็นคนลงนั่งไหว
 ลูบหลังลูบไหล่เจ้าพลายงาม
 เจ้าเป็นต่อนักเลงอย่าเกรงขาม
 พึงเห็นความรวดเร็วเจียว
 ไม่พิกทรงพิโรธเป็นสองเทียว

สุริยาเยี่ยงอย่างเยี่ยมสิ่งขร
 ได้เวลาพาจรจากบ้านพลัน
 เจ้าพลายเดินตามขมิ้มมัน
 ท่านผู้ใหญ่พร้อมกันอยู่ศาลา
 จดสุดมกทั้งสิ่งปรีกษา
 ก็พาตัวพลายงามตามเข้าไป
 ว่าคนนี้จะเข้ามาอาสาได้

ชื่อพลายงามว่องไวใจคอดี
 ล่องหนหายตัวได้ถนัด
 เจ้าพระยาจักรว่าชอบกล
 ลาดเลาก็เห็นจะเป็นผล
 ฤทธิเดชเวทมนตร์คงได้การ
 ทงน้ำใจในคอกอาจหาญ
 ถ้าเชยวชาญเหมือนว่าแล้วอย่างกลัว

เราจะช่วยยกย่องให้มียศ
 ถาตได้เชิงใหม่ ไหนครอบครัว
 พุดจาทารอกันเสร็จสรรพ
 จวนเสด็จออกทองพระโรงชัย
 ๑ จะกล่าวถึงพระองค์ทรงสวัสดิ
 ครนร่งแจ่งแสงศรีสุริยา
 ให้เราร่อนพระทัยด้วยไฟ
 ขุนนางหมอบกราบกราบพร้อมกัน
 ทอดพระเนตรเห็นข้าราชการ
 เป็นอย่างไรนั่งอยู่กคอยฟัง
 อ้ายเลกทาสเลกสมกรมนอกใน
 จะได้ตงแตงมันให้ทนท
 ๑ ครานนจมนครเสาวรภิรมราช
 ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงธรรม
 กระหม่อมฉันออกไปได้ตาม
 เป็นบุตรขุนแผนแสนศักดิ์ดา
 กระหม่อมฉันสงสัยได้ทดลอง
 เป็นคนคณิศวชาอาการ
 ๑ พระองค์ทรงฟังพระหมื่นศรี
 ตัวมั่นอยู่ไหนอย่าได้ช้า

ปรากฏเลื่องการะบือทั่ว
 ทั้งควายวอเหลือหลายสบายใจ
 เป็นลำดับแต่ล้นท่านผู้ใหญ่
 ก็เตรียมเผ้าเข้าไปไต่เวลา
 เนาในปรางครตนจารสหลา
 พระผ่านฟ้าสระสร่งทรงเครื่องพ
 พระเสด็จออกทสี่ทชาสวรชัย
 เสียงแตรแซ่สนั่นเสนาะวง
 พระพักตร์เมือดเตอดดาลดังจะคล
 ใครจะอาสาถึงฤาไม่มี
 มันจะอาสาได้กระมังน
 ถอดอเจ้าเหล่านลงแทนมัน
 อภิวัตทูลไปมิได้พริ้น
 อนชวนอยู่โตพระบาท
 ได้นายพลายงามจะอาสา
 ได้ร่ำเรียนวิชามาเชี่ยวชาญ
 ก็แคล้วคล่องสามารถอาจหาญ
 แล้วเหล่าปราชญ์ก็เคยสงครามมา
 เปรมปรีดดำรงศีลรัสให้หา
 เรียกให้กุดหนาให้เต็มใจ

พระหมื่นศรีเหลียวหลังสั่งให้เรียก
 ค่อยคลานผ่านหมุ่มหมุยแพร่ไป
 ถึงหน้าพระที่นั่งกงบังคม

ผูกพระทัยให้ทรงพระเมตตา

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช
 จึงมีสีหน้าทประภาสไป

โคตรเค้าเหล้ามั่งเป็นทหาร
 แม่นมั่งทำลายได้ตั้งใจปอง

จะได้ถามมิได้ให้ว่ามา
 น้ำใจในคอกพ่อมัน

๑ ครานันจงโถมเจ้าพลายงาม
 ขอเดชะพระองค์ทรงศักดิ์ดา

กระหม่อมฉันจะขอรับอาสา
 จะจับเจ้าเซียงใหม่ใจคนอง

ขอพระราชทานโทษโปรดบิดา
 ทั้งจะได้ช่วยเหลือเผื่ออบจน

แม้นว่าได้ร่วมคิดกับบิดา

ถ้าพ่ายแพ้แก่พวกเซียงใหม่มัน

๑ ครานันส้มเต้จนเรนทร์สร
 ทรงพระสรวลร่วนรินขนบาน

เจ้าพลายงามสำเนียงหาช้าไม่
 นายเวรแหวกช่องให้เป็นทางมา

ปลงอารมณ์ร้ายเวทพระคาถา

หมอบนิ่งภาวนาอยู่ในใจ ฯ

ทอดพระเนตรพอเห็นให้รักใคร่

เซี้ยไฉพลายงามทราวมคนอง

อุตส่าห์ทำราชการให้แคล้วคล่อง

เงินทองยศอย่างจะรางวัล

กุดหน้าตาคคมสัน

นิ่งนอนอยู่โยให้ว่ามา ฯ

ฟังความรับสั่งไล่เกศา

อันชวาอยู่ใต้ฝ่าละออง

เอาพระเดชามาปกบ้อง

มิให้ต้องร้อนใจแก่ไพร่พล

ไปเป็นคู่รักษากันกลางหน

แกกกลศึกคู่ศัตรูนั้น

จะขอรับอาสาจนอาสัญ

ขอถวายชีวิตทั้งโคตรปราณ ฯ

ฟังทูลตบพระหัตถ์อยู่ณัดนาน

เออเอ็งเอากาarmiเสียที

อนิจจาอายชนแผนแสนอาภัพ
 ดัดคูกทุกขยากมาหลายปี
 ให้บังอึกบังใจกระไรหนอ
 ครั่งขออลาบทองกุหมองใจ
 ดัดขุนนางทั้งน้อยใหญ่
 ทากรรมมันมาสิบห้าปี
 เหตุด้วยอายนไม่มีทรพย
 ถ้ามึงมีไมจนคนก็ปรอ
 นับประสาหาคนไปสู่ศก
 ด้วยอิจฉาว่าวิชาไม่เท่ามัน
 ความกลัววงหิวเป็นดอกล่อ
 พระยายมพั่งว่าชาอยู่ไย
 ๑ ท่านเจ้ากรมยมราชได้รับสั่ง
 รับออกนอกพระโรงรัตน
 ไปถอดชนแผนเป็นการด่วน
 ให้ทันเผือกพระทรงธรรม
 ถึงคูกเร่งรัดพิศด
 แล้วพาชนแผนผู้แวนไว
 ท่านพระยายมราชก็ทักถาม
 พลายงามทูลขอพ่อเป็นบุญ

ตกอับเสียคนแทบบ่นปี
 กุนิกขวมวอลมไป
 อายพลายงามมาขอจึงนึกได้
 จำไว้ชานานถึงปานนี้
 พากันนั่งเสียได้ไม่พอท
 ช่างไม่มีผู้ใดใครชอบพอ
 เนอความมันจึงลบไปเจียวหนอ
 มึงชอกช่อไม่เว้นวัน
 ก็ไม่มีใครนึกถึงมันนั้น
 มันไล่พันเอาเมื่อตามชนช่างไป
 รุจกฝีมือพอฤหาไม่
 จึงสั่งให้ไปถอดอายแผนมา
 ถวายบังคมคิดด้วยหรรษา
 ให้หานรบาลแล้วส่งพลัน
 เวลาจวนพามาขมิขมัน
 นรบาลลงกนรบออกไป
 ถอดกันทันที่ไม่ช้าได้
 เข้าในวงนั่งไหว้ท่านเจ้าคุณ
 บอกความชนแผนว่าแสนวุ่น
 ทรงการุญยกโทษโปรดประทาน

อนิจจาผมเผ้ายาวเลื่อยตน
เข้าไปเฝ้าเกิดเงาจะช้าการ

ผิดหน้าตาสิ้นน้ำสงสาร
ว่าแลวกลลนพาเข้าไป ๑

๑ พระองค์ทรงศกตกวักพระหัตถ์
หมอบหน้าพลายงามทรามวัย

ตรัสเรียกขุนแผนเข้ามาใกล้
บังคมไหวกราบงามลงสามท

พระองค์ทรงตรัสประภาษไป
มิ่งจำเพาะเคราะห์รายมาหลายปี

เออไอขุนแผนไม่พอท
วันนสนเคราะห์เพราะลูกชาย

บัดนมศึกข้างเชียงใหม่
มันจะขอพ่อไปเป็นเพื่อนตาย

อายลูกมันจะไปตดวาย
ปรึกษากับลูกชายก็เป็นไร

ดอมีงกุเคยได้เชือดอ
กุนชวมวเอามิ่งจำไว้

ไม่มือไม่มีใครหักได้
ลืมนไปใช้ว่าจะแค้นเคือง

มิ่งจะเอาผู้คนสักกหม่น
จะเอาไพร่ในกรุงฯ หวเมือง

ให้เร่งกระวนคนอย่ารำเรื่อง
วุดต่างข้างเครื่องให้หมายไป ๑

๑ ครานนขุนแผนแสนสภาพ
ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงชัย

ก้มกราบแล้วทูลเฉลยไข
ซึ่งโปรดให้ไปทัพกับเจ้าพลาย

กระหม่อมฉันพ่อลูกขออาสา
มิต้องให้ไพร่ยากไปมากมาย

ดเชียงใหม่มาทลตวาย
ครนกะเกณฑ์วุ่นวายจะช้าการ

ขอพระราชทานแต่ไพร่ราบ
อันพวกพลจะประจัญประจัญบาน

พอห้ามหาบหาเสบียงเลี้ยงอาหาร
ขอประทานคนโทษทในคุก

มีสามสิบห้าคนลว้นทนคง
ได้รำเรียนรู้ครบเชิงรบรุก

ย่นยงสามารถอาจออก
เห็นมีทุกความรู้ครุต่างกัน ๑

๑ ครานนพระองค์ผู้ทรงภาพ พังซุนแผนพุดจบบเห็นซบซัน
 เออเขตแขวงเขียงใหม่ดีใหญ่ครัน คนมันมากมายเป็นหลายเมือง
 ผู้คนเองจะเอาไปเท่านั้น ถึงว่าไดคนดทปราดเปอรอง
 จะรบราฆ่าฟันมันไม่เปลือง กเห็นเครื่องจะยบกลับลงมา
 มันดดอย่างไรว่าไวว่อง มะรนนเอามาลองกันต่อหน้า
 พระยายมว่าโรอย่าได้ชา ไปถอดทั้งสามสิบห้าให้แก่นัน
 ถึงเสร็จพระเสด็จเขาในท ภูมิแสนสุขเกษมสันต์
 พวกขุนนางออกมาพร้อมหน้ากัน ซุนแผนนนไหวทวดตวซุนนาง
 บ้างทักทายปราศรัยเป็นไมตรี ลวนยินตเซยชมกันต่างต่าง
 ให้ศัลให้พรสิ่งสอนพลาง เคราะห์ไศกสันสร้างแล้วคราวนี้
 ท่านเอากรมยมราชก็เรียกหา ทงพ่อลูกตามมากบจมนศรี
 ให้จดหมายรายชอลงบาญชี ครอบคนโทษทพระราชทาน
 แล้วสั่งให้ประแดงไปถอดมา ตรวจตัวทวดหน้าให้นับอ่าน
 ต่อหน้าซุนแผนแสนสะท้าน สอบก้าให้การให้ชานมา ฯ
 ๑ ขาพเจ้าอายุพุกอยู่ลูกแก เมยชออแดพระเจ้าชา
 โทษปลนให้ร่ำระบำบา ให้อมารำรือไปมอเตยว
 ถัดไปอายมบานยลน เมยชออผลปลนตาเซยว
 แทงถูตาชงกำลังเยยว ปากเบยวลมหงายนาลายฟด
 ถัดไปไอบ้านบ้านชहन เมยชออส่นปลนบางปลากด
 ผูกคอต่าจ่ายกบยายรด เอาไฟจุดจุดชนหล่นร่วงไป

ถดนอายจนสามพันดั่ง
 พวกลั่นจนชั่ววัย
 ถดมาซาซออายคงเครา
 ปลนบานบางภาษเมอบกลาย
 ด้อมมาชานอายส้ออาด
 คนไทยไล่ปลนบานลระว่า
 ถดไปอายทองอยู่ช่องชวาก
 ชนย่องเบาเอาบาตรผ่าพาดเนร
 ทนงถดไปอายซางดำ
 เก็บเงินทองของข้าวบรรดาม
 ถดมาอายบวหวกะโหลก
 แลวดอายตุกจุมกเฟ็ด
 ถดมาซาซออายแดงโม
 ปลนชดกชนนชนพอแรง
 อายอนเสื่อเหลืองเมืองชยันา
 เทยวปลนฆ่าคนสกรอยปลาย
 อายมอญมอด่างบางโฉลง
 ลกถวนลกถทงดเรอ
 ถดไปไธทองอยู่หนองพุก
 กลางวันบีดเรือนเหมือนนชมบ

เมยชอองบ้านเหมองใหม่
 เอาไมเสียบกนแกจนตาย
 เมยชอเต่าบ้านหนองหวาย
 ไตทรพยจบควายผูกต่างมา
 เมยชอกองราตพระเจ้าชา
 แลวเช่นฆ่าตาปانبานดาลเอน
 ผวอมากฆ่าลาวชอท้าวเส้น
 ทูบตาเถนแลวซาปลาหลวงช
 อยู่บ้านถาย่องเบาเจ้าภาษ
 ของดัดไม่นอยทงพลอยเพชร
 โทษปลนชโคกทปากเกรด
 พันดาสายชายเบดบ้านดกแดง
 เมยชอโตบ้านชุมแสง
 ฆ่าชนทพยแสงเจ้าทรพยตาย
 เมยชอป่าดบ้านชนาย
 ลักควายแทงกินสันเบนเบอ
 เมยชอไค่งเบนชาวเหนือ
 ครกกระบากสากกระเบอไล่เก็บครบ
 เมยชอดูกลูกดาจบ
 แต่พอพลบคนเดียวเทยวย่องเบา

อายมากสา^๔ก^๔เหล^๔ก^๔ปล^๔น^๔แจ^๔ก^๔ก^๔อ^๔
 ถด^๔ไป^๔อาย^๔ก^๔ง^๔ค^๔ง^๔ค^๔ระ^๔เก^๔า^๔
 อาย^๔ส^๔ง^๔ผ^๔ว^๔อ^๔ค^๔ง^๔อ^๔ย^๔ก^๔ง^๔ค^๔อ^๔น^๔
 ถด^๔ไป^๔อาย^๔ก^๔ร^๔าง^๔อ^๔ย^๔บ^๔าง^๔เห^๔ย^๔
 อาย^๔ก^๔ล^๔ง^๔ผ^๔ว^๔อ^๔ก^๔ล^๔ก^๔ด^๔ก^๔ข^๔น^๔
 อาย^๔เก^๔า^๔ผ^๔ว^๔อ^๔พ^๔า^๔น^๔บ^๔า^๔น^๔า^๔เก^๔ล^๔อ^๔
 อาย^๔จ^๔ว^๔ผ^๔ว^๔อ^๔ป^๔ร^๔าง^๔บ^๔าง^๔น^๔า^๔ช^๔น^๔
 อาย^๔แม^๔ว^๔ผ^๔ว^๔อ^๔มา^๔อ^๔ย^๔ท^๔า^๔เก^๔ว^๔ย^๔น^๔
 พ^๔ิ^๔จ^๔า^๔ร^๔ณ^๔า^๔เบ^๔น^๔ส^๔ด^๔ย^๔ช^๔ด^๔ท^๔อ^๔ด^๔พ^๔อ^๔ง^๔
 ถด^๔ไป^๔อาย^๔ม^๔น^๔ผ^๔ว^๔อ^๔จ^๔น^๔ท^๔พ^๔
 ห^๔า^๔ไ^๔ด^๔เ^๔ท^๔ง^๔แ^๔ก^๔ไ^๔ม^๔ด^๔ง^๔ใ^๔ห^๔การ^๔
 อาย^๔จ^๔น^๔ผ^๔ว^๔อ^๔จ^๔า^๔น^๔บ^๔า^๔น^๔กะ^๔เพ^๔ร^๔า^๔
 ย^๔ิง^๔บ^๔ี^๔น^๔บ^๔ง^๔บ^๔ง^๔ป^๔ระ^๔ด^๔ง^๔ใ^๔ห^๔
 ถด^๔มา^๔น^๔น^๔อาย^๔ส^๔า^๔น^๔ก^๔เล^๔ก^๔
 ส^๔ก^๔ด^๔ด^๔ไ^๔ค^๔ด^๔า^๔ง^๔ท^๔าง^๔ไ^๔ค^๔ร^๔า^๔ช^๔
 อาย^๔มา^๔ก^๔ห^๔น^๔ว^๔ด^๔ผ^๔ว^๔อ^๔ช^๔ว^๔ด^๔อ^๔ย^๔บ^๔าง^๔พล^๔
 อาย^๔เก^๔ิ^๔ด^๔ก^๔ระ^๔ด^๔ุก^๔ด^๔ำ^๔ผ^๔ว^๔อ^๔ค^๔ำ^๔ด^๔าง^๔
 ปล^๔น^๔ละ^๔ว^๔า^๔บ^๔า^๔ด^๔ง^๔ค^๔ง^๔ก^๔ระ^๔พ^๔น^๔
 ส^๔ี^๔ร^๔ิ^๔ค^๔น^๔โ^๔ษ^๔ช^๔ิง^๔ไ^๔ป^๔ร^๔ด^๔มา^๔
 อ^๔ย^๔ย^๔ง^๔ค^๔ง^๔ก^๔ระ^๔พ^๔น^๔ท^๔ง^๔พ^๔น^๔แ^๔ท^๔ง^๔

เม^๔ย^๔ม^๔น^๔ต^๔า^๔ป^๔ร^๔ือ^๔ช^๔อ^๔เ^๔า^๔
 พ^๔น^๔ผ^๔ว^๔แย^๔ง^๔อ^๔เ^๔า^๔เ^๔า^๔เบ^๔น^๔เม^๔ย^๔
 ด^๔ซ^๔ิง^๔ผ^๔า^๔ผ^๔อ^๔น^๔ช^๔ำ^๔น^๔อ^๔ญ^๔เ^๔ย^๔
 ห^๔า^๔เม^๔ย^๔ม^๔ไ^๔ด^๔ไ^๔ด^๔เ^๔ร^๔อ^๔
 ล^๔ก^๔คว^๔าย^๔ช^๔า^๔ย^๔ค^๔น^๔ปล^๔น^๔เ^๔ร^๔อ^๔เห^๔น^๔อ^๔
 เ^๔า^๔ย^๔า^๔เบ^๔ื่อ^๔ห^๔ล^๔ว^๔ง^๔ไ^๔ช^๔ฏ^๔ก^๔เก^๔บ^๔ด^๔ก^๔เ^๔ย^๔น^๔
 ข^๔น^๔ย^๔อ^๔ง^๔เบ^๔า^๔ห^๔ม^๔น^๔ข^๔น^๔เ^๔า^๔เ^๔ย^๔น^๔
 เ^๔า^๔บ^๔า^๔น^๔ท^๔ด^๔เพ^๔ย^๔น^๔ปล^๔น^๔ปล^๔อ^๔ม^๔ริ^๔บ^๔
 เก^๔บ^๔เ^๔า^๔ช^๔า^๔ว^๔ของ^๔น^๔าง^๔ท^๔อง^๔ก^๔ระ^๔ห^๔มิ^๔บ^๔
 อ^๔ย^๔น^๔า^๔ด^๔บ^๔ปล^๔น^๔ด^๔ห^๔ล^๔ว^๔ง^๔ช^๔เก^๔า^๔
 น^๔ค^๔ร^๔บ^๔า^๔ล^๔ส^๔อ^๔บ^๔แ^๔ก^๔เบ^๔น^๔แ^๔ผ^๔ล^๔เก^๔า^๔
 โ^๔ษ^๔ปล^๔น^๔จ^๔น^๔เก^๔า^๔เ^๔า^๔ร^๔อ^๔ง^๔เจ^๔ก^๔
 แ^๔ล^๔ว^๔เ^๔า^๔ส^๔น^๔พ^๔ร^๔า^๔ไ^๔ด^๔ด^๔อ^๔ย^๔ห^๔ว^๔เด^๔ก^๔
 อ^๔ย^๔ค^๔ง^๔ถ^๔ล^๔ง^๔เ^๔ล^๔ก^๔ผ^๔ว^๔ด^๔
 แ^๔ท^๔ง^๔อาย^๔ช^๔ว^๔ผ^๔ว^๔อ^๔ป^๔า^๔ด^๔ล^๔ม^๔ก^๔ล^๔ง^๔ค^๔
 โ^๔ษ^๔ด^๔เ^๔ิ^๔ม^๔บ^๔าง^๔เ^๔า^๔ก^๔ล^๔าง^๔ว^๔น^๔
 โ^๔ษ^๔ส^๔ะ^๔ด^๔ม^๔ก^๔ร^๔ม^๔ช^๔ำ^๔ก^๔บ^๔ห^๔ม^๔อ^๔ม^๔ัน^๔
 ก^๔ระ^๔ท^๔ำ^๔ไ^๔ช^๔ว^๔ไ^๔ช^๔ด^๔น^๔เบ^๔น^๔ท^๔อง^๔แ^๔ด^๔ง^๔
 ค^๔ร^๔บ^๔ส^๔ำ^๔ม^๔ล^๔ี^๔บ^๔ห^๔า^๔ล^๔ว^๔น^๔ก^๔ล^๔ำ^๔แ^๔ง^๔
 เ^๔ร^๔ย^๔ว^๔เ^๔ร^๔ง^๔ท^๔ร^๔ห^๔ด^๔อ^๔ด^๔ท^๔น^๔

ทำกรรมต้องจำมาช้านาน
 พลายงามทูลขอพ่อออกพัน
 ๑ ครันตรวจตราสำเร็จเสร็จทั่ว
 ให้แก่ชนแผนแสนศักดิ์ดา
 ให้พ่อชนะมารผลาญศัตรู
 ทงลูกชายพลายงามไปราญรอน
 แลเห็นหน้ามาส่งพวกทนาย
 ทงสี่มัสกกลโมให้ครันครก
 พวกทนายจนของมากองเกลื่อน
 ชนแผนจึงจัดแจงแล้วแบ่งปัน
 ต่างผลัดผ้าเก่าเอาโยนเสีย
 บางคนเปลื้องกระสอบดชอบกล
 ชวนกันกินของร้องโมทนา
 ถ้าหากพ่อไม่ขอออกจากคุก
 จะเป็นข้าของนายจนตายจาก
 ฝ่ายว่าชนแผนผู้แค้นใจ
 พระหมนศรขมานำมาบ้าน
 พลายงามเดินตามชนแผนมา
 พระหมนศรจัดทให้พักอยู่
 พวกไพร่สามสิบห้าเฮ่ฮากัน

สันกรรมบันดาลจึงให้ผล
 จึงปล่อยโปรดโทษคนทงนมา
 จมอบตัวไพร่ทงสามสิบห้า
 ทานพระยายมราชก่อวยพร
 เชิดชพระยศปรากฏกระฉ่อน
 ดันครเขียงใหม่ให้สมนัก
 จงเลือกหาผ้าลายทในดก
 แจกพวกอาสาศึกให้ทั่วกัน
 พระยายมดกเดือนให้เลือกสรร
 แจกให้ไพร่นนทุกตัวคน
 ทุดกชายหนาเมยไม่เบียดกัน
 มั่นข้างจนเหลือจนได้พันทุกข
 ดงแต่ในวันหน้าจะเป็นสุข
 ก็สันคิตตดกรุกจนตายไป
 ไซ่สอยน้อยมากจะทำให้
 กราบกรานท่านผู้ใหญ่แล้วอาลา
 ผู้คนอลหม่านเป็นหนักหนา
 พวกไพร่สามสิบห้าก็มาพลัน
 แต่งสำหรับเลี้ยงดูเกษมสันต์
 พลุกพล่านจนตะวันลงรอนรอน

๑ จะกล่าวถึงนางแก้วกิริยา
 อากัยทัตตบิเษเคยหลันนอน
 ครนผวพนทุกขจักคุกได้
 ผาชรวผอนชาดกลาตทงเรอน
 พิชฐานให้ทานคนโทษแล้ว
 พระหมนศรตใจบอไปพลัน
 แล้วชวนขุนแผนกับเจ้าพลาย
 เรียกให้เมียน้อยยกสำรับ
 เกลือเอียนนำอดสุดเผ้าผม
 จะเป็นเจกกัไซ้ไทยก็แคลง
 ขุนแผนหัวร่อคุณพ่อช่างว่า
 ขบดัดมหาดไทยใส่น้ำมัน
 ทาเบ้งแต่งตัวเอี่ยมสะอาด
 แล้วกลับมานำหอของพระนาย
 ขุนแผนวอนไหวพระหมนศร
 ยงเป็นห่วงบ่วงโยดวยมารดา
 อยู่บ้านกาญจนบุรีไม่มีสุข
 ถารบมาเลียงคูดอยดวยกัน
 พระหมนศรพงคำขุนแผนว่า
 รับมาจะลำบากยากอะไร

เจ้าติดตามผัวมาอยู่แต่ก่อน
 ดั่งอุทรเติบโตใหญ่ได้สิบเดือน
 หมอกระอ่อมโองไหกองไวเกลอน
 เคยเป็นเพื่อนเมื่อยากจะจากกัน
 ผ่องแผ้วตามมาหาผัวขวัญ
 อยู่ด้วยกันอย่ากลัวผัวไปทัพ
 ทงสามนายนั่งพรอมล้อมลำดับ
 ก็นเสร็จสรรพพระหมนศรก็ขแรง
 ทำรุงรังช่างส่มอายใจแข่ง
 มั้ระแวงคล้ายละวณำชนครัน
 แล้วลุกมาเสกนาคในขัน
 เส็จพลันอาบน้ำชำระกาย
 นุ่งลายผ้าคาดดูเนติฉาย
 ทงเจ้าพลายสามคนสนทนา
 ว่าลูกนตงใจจะอาสา
 คร้อแคว่แก่ชราลงทุกวัน
 จะเผ้าทุกขถึงลกับหลานขวัญ
 ถึงลูกไปทัพนั้นจะนอนใจ
 โมทนาข้าจะเป็นชระให้
 พรุ่งนี้ข้าจะให้ไปรับมา

แล้วพูดกันสามคนจนตกดิน

ต่างวิ่งกลับไหลไสยา

๑ จะกล่าวถึงสมเด็จพระพนวงษา

อายุพลายงามอาสามั่นกล่าครัน

มั่งทรมานมากกว่าสิบปี

จะโปรดยกโทษให้พ้นทุกข์

ลาวทองได้พึ่งรับสั่งโปรด

ถวายบังคมลามาทันใด

เพื่อนฝูงร้องไปจะได้ลาภ

นางสีนางพรมแม่ส้มโอ

แล้วลาเจ้าช้วนายกรายเข้าห้อง

ทงกระแจจะจันทน์ปรุจรงใจ

นุ่งยกดอกกลมหม่อมวงอ่อน

กมแลดูกายไม่วายคิด

จัดแจงหีบหมากเครื่องนากทอง

ใส่เครื่องประดับวับแววงาม

อดงอหีบบริบทามนาย

เพื่อนทักถามไถ่ไม่ได้ยิน

๑ ขุนแผนครันเห็นนางลาวทอง

ร้องเรียกทันทดวยดีใจ

ครันเที่ยงคืนก็เข้าในเคหา

จนเวลารุ่งแจ้งแสงตะวัน ฯ

ตรัสเรียกลาวทองมาชมม้วน

แล้วทูลขอพ้อมันพ้นจากคุก

ก็เห็นม้วนไม่มีสุข

อย่าบักสะตังกรังกรุกเร่งออกไป

ปราโมทย์ยินดีจะมีไหน

ออกไปกราบลาหม่อมบ้าโต

ค้อยกระซิบกระชาบนางมีโหว่

เพื่อนฝูงอีกโงะจะลาไป

หวัหวักระจกส่องน้ามันใต้

หวังจะให้ชนอารมณ์ชมชัด

เทพพนมหม่อมช่อนดิวจิตร

ใส่จริดเยื้องย่างสำอองงาม

ถาดรองขนน้ำทำอย่างห้าม

ออกประตูข้างซ้ายประตูคืน

อีกห้าคนชวนชวายเก็บของสิ้น

มาถึงถนนบ้านชนบนบันได ฯ

เจียนจะแปลกเจียนองนกชนได้

แปลกพิไปฤาเจ้าไม่เข้ามา

ลาวทองพึ่งคำจำเลี้ยงได้
 กอดตนรำไห่ฟ้ายนาตา
 ครนติดตามมาหาผัวรัก
 ไม่กล้าเข้าไปในประตู
 โอ้อ้อเจ้าประคุณของเมียแก้ว
 ดั่งแต่เมียถูกขังอยู่วังใน
 ยามกินกินข้าวไม่เป็นคำ
 ยามนอนนอนคิดจิตผูกพัน
 บั๊กสะตังกรังใหม่มิได้หยุด
 ไต่แต่ไต่กเศร่าทงเขาเย็น
 พุดพลาทางแลแล้วตามผัว
 ชุนแผนจึงบอกออกมาพลัน
 เมียขาเมือฟาวนทองหน
 นนลูกพทเขาทลขอมมา
 ว่าแล้วกพากันเขาเรือน
 ต่างปรึกษาหารือตามท่านอง
 ๑ ชุนแผนออกมาหน้าห้องนั่ง
 ไหว้แต่ตวดตดดมส่มหน้าตา
 ขาดเหลือพึ่งพระจมนศรี
 พระหมนศรีชุนแผนกับลูกชาย

เข้าใกล้ผัวรักจรกหน้า
 ท่านโปรดโทษชาชาจรร
 แปลกไปไม่รู้จกจย่นอยู่
 แลดูพ่อชบผิตรูปไป
 เหมือนตายแล้วเกิดมาหากันใหม่
 เฝ้าแต่รำร้องไห้ไม่วายวัน
 ต้องฉนกลนกับนาราไศกคัลย
 แทบจะกลนใจตายไม่วายวัน
 จะสิ้นสุดเมื่อไรไม่แลเห็น
 ดั่งแต่เป็นทุกข์มาชานานครัน
 ทนหัวใครนงข้างหลังนั้น
 นางนนชอแก้วกิริยา
 ครนติดคูกนางนอยุ่รักษา
 ชอพลายงามมารดาควนทอง
 ชาวของกองเกลื่อนอยู่ในห้อง
 ปรงดองมิได้คิดจิตฉันทา ๑
 พลนสังทหารสามสิบห้า
 เตรียมผ้านุ่งห่มให้คมคาย
 พรุ่งนี้จะได้ไปดองถวาย
 ทั้งสามนายสนทนากันราตรี ๑

- ๑ ครนรุ่งเช้าชาวปลาหากินเสร็จ จวนเสด็จออกต่างก็เร็ว
 เข้าวางพร้อมกันในที่
 ว่าจะลองความรพวกอาสา
 ไทยจันมอญพม่าข้าลาวลือ
 ยดเยียดเสียดแทรกเข้าประค
 เจ้าหนุ่มหนุ่มที่ล่าพองคะนองใจ เข้าคว้าไขว่สาวสาวออกกราวเกรียว
 บางกระซางผ้าห่มผวนมหนับ พวกตำรวจหวดชวบเอาเต็มเหนี่ยว
 จับตัวได้ไล่คำทำหนาเซียว
 ทเลียงเลียวหลบได้โพล่เข้าวัง
 ยดเยียดเบียดกันอยู่ชนนอก
 พอเวลาเสด็จออกก็พร้อมพรัง
 ถึงชั้เตรแซ่เสียดสนนดัง
 ถวายบังคมกราบลงพร้อมกัน ฯ
- ๑ ครานนพระองค์มูทรงฤท
 พระสูตรรูดกว้างกระจ่างพลน
 ตรัสเรียกขุนแผนพลายงาม
 ต่างคลานเข้าเฝ้าองค์พระทรงยศ
 ทนายเลือกดวงตรงพระที่นั่ง
 น้อมประณตดาษดาหน้าพระลาน
 ช้างในสวนบรรดาซาราชการ
 เอาเชือกหนึ่งขงขอบรอบหน้าฉาน
 เสียดระเบ็งแซ่ทงแก่หนุ่ม
 วงนอกไพร่บ้านพลเมือง
 บ้างยังโย่แย่งแย้แลเข้าเลื่อง
 มามัวลุ่มคืบคึงนั่งเอนง
 พวกตำรวจเรียงรายถือหวายห้าม บ้างยกเยี่ยงหยุกหยิกคะยิกกัน
 รอบทงทองสนามเป็นกวดขัน
 ฝ้ายว่าพระองค์มูทรงธรรม
 สั่งขุนแผนให้สรกันเข้ามา ฯ

๑ นายบัวหวักระโหลกบ้านโคกขาม ถวายบังคมงามแล้วออกหน้า
 นอนหงายรำยมนต์ภาวนา ให้เอาขวานผ่าเป็นหลายซ้า
 โปกโปกขวานกระตอนนอนพัก ไม่แตกหักลุคมาน้ำแดงกำ
 นายคงเคราเชา่งบริกรรม ให้เอาหอกกรอกตำเข้าจำเพาะ
 ถกตรงยอดดอกไม้ฟกซ้า แทะซ้าหลายทศเหมาะเหมาะ
 เสี่ยงอกอกพุกหนานังหวักระ เจนตำหอกหักเดาะไม่ทานทน
 นายมอญนอนเปลือยเอาเลื่อยชัก เลื่อยหักฟันเย็นพะเนิ่นย่น
 ให้เปลี่ยนหน้ามาเลื่อยก็หลายคน เป็นหลายหนไม่เข้าเบ้าทั้งนั้น
 นายช่างดำกำลังดั่งช่างสาร ถวายบังคมคลานมาไม่พริ่น
 กระโดดสูงสามวาตาเป็นมัน แข่งชนขอล่าดำทมิฬ
 นายส้ออาดคลาดแคลวแล้วไม่แตก หอกซัดเจ็ดแบกพุ่งจนสิ้น
 ไม่ถูกเพื่อนเขื่อนไกลไปปักดิน นายอินอดใจแล้วหายตัว
 นายทองดองให้เอาปืนยิง ยืนนั่งคอยรับจับลูกตะกั่ว
 นายจันนนแปลกเขาแบกควว นายบัวทำคล้ายเป็นหลายหน
 นายแดงโมทำโตโตเหมือนยักษ์ คึกคึกกรอกตาตุน้ำเย็น
 นายจวหวุดพิกล เอาไฟลนทนได้ไฟวับวบ
 ลองถวายสิ้นทั้งสามสิบห้า ต่างล่าแดงวิชาเป็นลำดับ
 แล้วมาหมอบเรียงเคียงค่านับ รับสั่งให้ประทานรางวัลพลัน
 คนหนึ่งเงินตราห้าตำลึง กับผ้าสำหรับหนึ่งให้จัดสรร
 ทงเพิ่มนอกออกไปให้ต่างกัน ตามไม้มอมนั้ใครเอกโท

ยังอายพลายงามจะอาสา

ดูตัวก็ไม่ใหญ่ใจมันโต

๑ ครานนั้นขุนแผนพลายงาม
ทุกคนดูถูกย่นด้นกันกรู

เจ้าพลายงามขอภัยพ่อขุนแผน
ขุนแผนตาบสองมือถอยนัยน์

กลองแขกดังท่งต่งเพลงรำ

ขึ้นเชิงกรวดกรายหลายกระบวน

ดูช้างพลายงามก็ไวว่อง
ได้ทหนีไล่พลวน

ถูกนับไม่เข้าเปล่าทงน

แต่พอห่างวางทวนกับบถพิ

ลูกโพล่งโผผางกลางสนาม

ลามไหม้ไล่คนท่งหลายนั้น

ตกใจหน้าซัดทุกตัวคน

เป็นน้ำไหลไฟดับอยู่ชั่ว

ชมปรอพ่อลูกกันเอาจริง

ฝ่ายขุนแผนเสกซาพราตะบง

อายตัวใหญ่มีหงอนเท่าท่อนซุง

บริวารมากมายมากายเกิน

ดังจริงถ้ามั่นโยโส

เฮ้ยอายแผนลองได้กับลูกดู ๆ

ถวายเป็นคมตามกันท่งคู

คอยดูพ่อลูกจะลองกัน

แล้วจับทวนทอดแขนดูขบขัน

ชักทำทางหางหันเข้าสู่ทวน

ไม่เพลี่ยงพลายถอยทอดวน

สืบสวนท่าทางสันตถก

ดูท่านองขุนแผนก็แข่งขัน

กลับแทงแย่งฟันกันคนละท

เจ้าพลายหันเยื้องย่องท่านองหัน

อญชลร้ายเวทเป็นไฟกลับ

เปลวฟู่ความเสียดสนั่น

คนผู้อยู่หนักหนกรู

ขุนแผนอ่านมนต์ฝนตกชู่

เสียดคนดูฮาลั่นสนั่นอง

วิชาเขายวดยังไม่ถึง

ประเดี้ยวหนึ่งเบนนงชโพนเพน

เลื่อยฟุ้งตาแดงดังแสงเส้น

แผ่พังพานพ่นพ่นสีกสองพัน

เที่ยวเลี้ยวโล่ไซซอนไปทุกแห่ง
 เหล่าผู้หญิงวงหนพลงวน
 ผ้าผ่อนล่อนหลดสะดุดล้ม
 พลายงามขวางตะกรุดไปทันใด
 ดันหยิกปากจิกบักบองรับ
 ฝูงคนกล่นเกลื่อนกันมาด
 บรรดาบริวารสันทงหลาย
 พลายงามตัวเอกเล็กก่อนดิน
 ชับมันชันหูซวง
 เงยแขนแปรนแปรมาคว้างคว้าง
 เขยิบชนปลายงาชาคร่อมคอ
 พันกระชากหน้าผากระยำยับ
 ข้างหายพลายงามทราบนะนอง
 บริกรรมสำแดงเปล่งกายิน
 ชุนแผนหายกลายกลับเป็นเสือโคร่ง
 ล่อควายบ้ายหน้ามาที่ประทับ
 ชูลมุนมุลุนผลันถลันโลด
 สุกนพณเฝ้าจนเหงื่อย้อย
 พ่อเป็นนกแก้วแจวส่งเสียง
 บินไปจับต้นไม้อยู่ใกล้กัน

พวกคนดแอบแฝงเป็นจ่าละหวั่น
 ตัวสั้นหน้าชาดกรดกราดไป
 เขยิบทับกันจมออกเหลวไหล
 เป็นนกกดตัวใหญ่ไล่ตามงู
 งูขยิบเลี้ยวฉกนกจิกสู้
 นกกดคาบงูร่อนบิน
 ก็พลอยหายสาบสูญไปหมดสิ้น
 นกหายกลายปลิ้นไปเป็นช้าง
 งายาวขาวช่วงทองสองข้าง
 ชุนแผนยืนขวางรำชอรับ
 ข้างร้ายแรงหล่อเอาขอสับ
 จนตาหลับแขนหงายท่ายึดดิน
 มิวชาสารองไมรูสน
 เปลี่ยนปลิ้นกลบกลายเป็นควายรับ
 เขียวโง้งโดดหลอกกลอกกลับ
 ดบชวบชวิดผิงทะลิ่งลอย
 เสือโดดควายชวิดชิตไม่ถอย
 ต่างปละปล่อยกลายกลับไปนับปล้น
 ลูกเลี้ยงเป็นสาธุการัน
 รุพดสารพันภาษาคน

แต่บรรดาคนผิดจนเพลิน
 เอาช้างศึกดลพิษฤทธาเวทมนตร์
 พระองค์บพระหัตถ์อยู่ณคณาน
 อายคุนไซได้ไม่อมเออ
 ทนจะได้อายเซียงใหม่
 จะสู้กับลูกกอยากดุมัน
 สิ้นพุงม่งเท่านั้นแล้วฤาหา
 ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงชัย
 ทูลแล้วพ่อลูกก็คลายมนต์
 พระพันวษาปราโมทย์โปรดปราน
 ชำเเย่อายขุนแผนพลายงาม
 ดูหนานวหิวเหน้อยจะเลื่อยลา
 แล้วจงตรัสสั่งคลังวเศษ
 แพร่จันดวงพุดตานสำนสีแดง
 ให้คลังมหาสมบัติจัดเงินตรา
 มั่งท่งสองไซของเหล่านี้ไป
 ขุนแผนพลายงามความยินดี
 ด้วยทรงพระกรุณาสง่างาม
 ๑ ครานั้นสมเด็จพระพันวษา
 ให้คุณหารฤทธาตามกำลัง

สรรเสริญสองนายทุกแห่งหน
 ชำศึกไหนจะทนฤทธาเธอ
 เบิกบานทรงพระสรวลล่ำรวลเรื่อ
 ฤทธาเดชมันเสมอสมากัน
 มั่นอดอทธฤทธิไกรอย่างไรรั้น
 ไม่ถึงวันก็จะวงเข่าป่าไป
 นกแก้วสาธิตากก็ทูลไซ
 ยังไม่สิ้นตำราของอาจารย์
 กลับเป็นคนมาหมอบอยู่หน้าคาน
 ให้เลื่อนเครื่องประทานแล้วตรัสมา
 มั่งลูกพ่อต่อตามกันหนักหนา
 ก็นชาวปลาเสียดใหม่แรง
 ให้จัดเสื่อไหมตเทศอย่างก้านแย่ง
 ท่งสมบัติตามตำแหน่งขุนนางใน
 ห้าช้างเอามาประทานให้
 กว่าจะได้บำเหน็จเสร็จสงคราม
 ถวายบังคมอยู่ทกลางสนาม
 คนผู้ดูหลามไปท่งวัง ๆ
 ตรัสเรียกโหราเข้ามาสั่ง
 วันไรจะตั้งให้ยาตรา

พระโหราหาฤกษ์แล้วทูลพลัน
ได้ฤกษ์เบิกพยุหเสนา

ปลดอดทองพลวงห่อวงวัน
แค้นขดมดมอดิงกาล

พระองค์ทรงฟังกึ่งพลัน
มันขอแต่ไพร่ราบหาบของไป
สั่งเสร็จพระเสด็จเข้าในวัง

ออกบอบแบบแสบทองจนเต็มทน
พวกคนดโจษกันสนั่นมา
เขาดิจริงยังยวดในกรุงไกร
ชวพ่อชวแม่ไม่เคยเห็น
วันนี้ได้เห็นเป็นบุญตา

๑ ฝ่ายว่าชนแผนแสนสะท้าน
ครนรุ่งเช้าเข้าไปอัญชลี
ว่าบัดนี้คุณแม่ทองประศรี
เพราะฝ่าเท้าเจ้าคุณกรุณา
พระหมื่นศรีเมตตาตั้งข้าคน
พ่อลูกกราบลาแล้วคลาไคล
พวกทหารสามสิบห้ามาติดกัน
ชาวตลาดแลดูไม่รู้ความ

ชนเจ็ดคานนเบนเคษา
เวลาสี่โมงเช้าเก้านาที
ยามนั้นได้เมือพระฤษี
จะไปคืบานเมืองย้อมมชัย
ไปให้ทันฤกษ์พาอย่าช้าได้
ก็เกณฑ์ไพร่ให้มันเจ็ดสิบคน

ขุนนางลูกสะพรังอยู่สับสน
อลวนกลีบบ้านลำราญใจ
ไม่เลือกหน้าไทยเจ็กเด็กผู้ใหญ่
แปลงตัวไปได้ดังเทวดา
แต่รำเต้นนั้นกุดมาหนักหนา
เรากำเนิดเกิดมาไม่เสียที
กลับมาอยู่บ้านพระหมื่นศรี
บอกคิดได้ข่าวว่าวมนมา
มาแต่กาญจนบุรีอยู่เคหา
ลูกกับบุตรภรรยาจะลาไป
ให้ช่วยชนชาวของไปสั่งให้
ภรรยาชาวไทย้ไปตาม
เดินดาเต็มถนนจนล้นหลาม
กระซิบถามเพื่อนกันว่านั่นใคร

บ้างบอกว่าพวกกันทพนโทษ

ขุนแผนมาถึงบ้านวัดตะไกร

๑ ครานันนวลนางทองประศรี

ดูหน้าดูหลังถึงนาคา

ก็ชอบใจออกแฉกกริยา

เองจงเป็นพี่น้องลาวทองนั้น

อนิจจาน่ารักออกพลายงาม

น้แลบุราณท่านกล่าวไว้

แล้วหันมาหาขุนแผนแสนสะท้าน

ช่างผอมชบวิปริตผิดทั้งกาย

สิ้นเคราะห์ โศกโรคภัยเกิดแค้นแม่

ร่อยบบพันบอย่ามทุกซ

๑ ขุนแผนรับพรของมารดา

ชนของชนเรือนเกลอนนอกชาน

เรือนเหยาเก่าเกเรจะเชคว่า

ทำกันจนตะวันลงรอนรอน

๑ ฝ่ายเจ้ากรรมสิทธิ์ก็มีหมาย

เป็นการจวนด้นว้างไม่นิ่งนาน

บ้างเร่งรัดมิดผูกผูกเมียมา

ผิดผ่อนไม่ได้ไม่ฟังกัน

โปรดให้ไปทัพจับเชิงใหม่

ก็เข้าไปไหว้กราบท่านมารดา ฯ

เห็นลกยินดีเป็นหนักหนา

เออเหมือนมาเกิดใหม่ได้พบกัน

มนอดสำหิตตตัวตามผัวชวญ

อย่าขงเคียดเคียดฉนั้นทักันขุนไป

เพียรติดตามทูลขอพ่อจนได้

ว่าเป็นชายมิให้ดูหมิ่นชาย

ยังส่งสารดูไปใจคอบาย

นี้หากว่าไม่ตายเสียในคุก

ดังแต่มแม่ให้เป็นสุข

จงเป็นสุขตราบเท่าเจ้านิพพาน ฯ

แล้วออกมาเร่งรัดให้จัดบ้าน

ให้ปลูกร้านพวกไพร่จะได้นอน

เอาไม้ค้ำจุนดูพออยู่ก่อน

ต่างพักผ่อนลมทุกข์สุขสำราญ ฯ

ทุกคืนนายหมวดหม่ออยู่อลหม่าน

เอาทบ้านใกล้ใกล้จะได้ทัน

อดลุดนุดคร่ำจาละหวั่น

ครบครันเบ็ดเสร็จเจ็ดสิบคน

จึงสั่งให้นายสมุห์บาญชี
 ลูกเมียหาข้าวสารอยู่ลาน
 หาได้ตามยากตามมี
 ที่ในบ้านขุนแผนออกแน่นันต์
 ๑ ครานันขุนแผนเล่นศักดา
 จะปลุกเครื่องให้เรื่องฤทธิไกร
 ให้ทหารปลุกศาลชนดับพลัน
 หัวหมเบ็ดโก่งเหล้ายา
 เอาผ้าขาวปลาดดาตแพดาน
 ในมณฑลนั้นอยู่แต่ผู้ชาย
 ทงพ่อลูกเขานางกลางมณฑล
 ชุมชุมเทวดามาพร้อมกัน
 ทงพระเพลิงพระพายกรุงฟ้า
 ออกพระไพโรเจ้าป่าพนารักษ์
 พระคเณศร์พิณายทงชายขวา
 ทงคุณแก้วสามประการอันชาญชิต
 คุณครูอุปฐมาอาจารย์
 ขออัญเชิญช่วยมาอวยพร
 แล้วร่ายคาถาตามหาเวท
 ว่านยาผ้าประเจียดมงคลนั้น

ไปส่งที่ขุนแผนออกดับสน
 อลวนจัดแจงปัจจุบัน
 ให้ทนต์ตามส่งกันตัวสิ้น
 พร้อมเพรียงสามวันจะครรไกร
 คิดกับลูกยาหาช้าไม่
 จึงชวนกันออกไปทป่าช้า
 ดงบายศรีสามชนทงชายขวา
 เครื่องเช่นจัดหามาเรียงราย
 นมัสการจุตรูปเทียนถวาย
 วงสายสิญจน์รอบเป็นขอบคัน
 อ่านมนต์โองการอันกวดขัน
 ทุกช่องชนอันทรพรหมยมยักษ
 พระภูมิเจ้าที่อันศักดิ์
 พระนารายณ์ทรงจักรศิวาทิพย์
 ขอเชิญลงมาให้ศักดิ์สิทธิ์
 บิดามารดาเสถียร
 พระโองการบพิตรอดิศร
 ให้เรื่องฤทธิจักรทุกสิ่งอัน
 ปลุกเครื่องวิเศษทุกสิ่งสรรพ
 ตะกรุดโทนนามอันเรื่องฤทธิ

เตชะพระเวทอนเชยวชาญ
 แลวดงก้องอศคทงส์ทศ
 เปลวลุกคึกคกไม้ชาดสาย
 จงเอาพระภควาททำไว
 ในชั้นนั้นใส่น้ำมันหอม
 พระนั่งชนได้ในบัดดล
 ล่องหนกำบังจงงครบ
 ปลุกเครื่องเสร็จพลนอญชล
 ฆตายฟ้าผ่าทงท่าโห่ง
 ฆตายคลอดลูกผูกคอตาย
 ฝูงผู้มีอาจจะชุ่มชอน
 พากันเกลื่อนกลาดตาดาศดา
 บรรดาผู้นั่งอยู่ในมณฑล
 พลายงามขุนแผนแสนล้ำราญ
 เนอพล่าปลายำทำตามมี
 ขางนอกยงนั่งล้อมอยู่พร้อมพรวก
 ทอดอยากปากไหม้ได้ชม
 ล้อมกินปล้นดาอาปากกลวง
 เสร็จแล้วพ่อลูกก็ส่งผี
 มาอาสาศักใหญ่ไปด้วยกัน

เครื่องอานกลึงไปตงโครบิต
 เอาเครื่องวางกลางมิดในกองไฟ
 ชนแต่เส้นด้ายหาไหม้ไม่
 ใส่ชั้นล้ารดประสิทธิ์มนต์
 เสกพร้อมเป่าลงไปสามหน
 นามันนนทาทนทงทุบต
 อุปเท่ห์เล่ห์จบเป็นถวนถ
 อ่านมนต์เรียกผีพวกภูตพราย
 อยู่ในหลุมในโลงสิ้นทงหลาย
 ฌนายผีไพร่โหริบมา
 ด้วยเร้ารอนฤทธเวทพระคาถา
 พร้อมหนามาทพชการ
 เห็นผีทุกคนออกพลุกพล่าน
 เอาเหล่าชาวไล่กบาลออกเช่นวัก
 ฝูงผีเขามากนหนกกว่าหนก
 ชักชวนกันกินสิ้นทงปวง
 ต่างชั้นชมรับเอาเครื่องบวงสรวง
 ดวงเหล่าเดิมบ่อยอร้อยครัน
 ว่าพวกท่านวันนั้นจงจัดสัตว์
 ให้ทันฤกษ์พาเวลาเพล

พวกผัดใจไปชีพอ

อันทัพผมให้ต้องกระเกณฑ์

๑ ครานนขุนแผนกับพลายงาม

จึงจัดแจงแบ่งปันซึ่งเครื่องอาวน

พวกพลทงสนกยन्द

ถึงจะให้ไปไหนก็ไปกัน

ครั้นเสร็จสรรพกลับพากันมาบ้าน

สาตราอาวของเลือกใช้

บางคนนวยดาบชักดาบว็บ

บ้างเขามาควาบนถอยนยัน

อายเฉยว่านเคยแต่ไม่พลอง

อายเพชรว่าพรากพอกับคอลาว

ต่างคนเลือกหาเครื่องอาว

แล้วแจกจ่ายเสื่อผายประจำ

ที่พวกหาบหาไม่มาทำคาน

ที่ใดเป็นนายหมวดคอยตรวจตรา

๑ ฝ่ายนางทองประศรีกระปรกระเปร่า ตงแต่เช้าจัดเสียบยงเสียงสนัน

พริกเกลือข้าวปลาสารพัน

นางแหวกรียากับลาวทอง

ปรึกษากันปรองดองไม่หมองมัว

ลูกจะขอเป็นบ่าวให้กราวเซน

จะเข้านอกออกเวรให้ทันการ ๗

เสร็จพิมความเกษมสำนค

แจกทหารกับไพร่ให้ผูกพัน

เห็นอย่างนั้นละคุณพ่อใจคอมัน

จะสัคนร่อยพันไม่พรั่นใจ

ขุนแผนเรียกทหารเข้ามาใกล้

ไครถนัดอย่างไหนเอาไปพลัน

๑ ทบางคนก็จับเอากันหยัน

บางคนนร้องบอกขอหอกยาว

อายมาว่านคล้องกเพลงหลาว

อายทิตสาควางาวออกลองรำ

อุตุลุดสืบสนอยุจนคำ

กระบอกน้ำตึงไถใส่ชาวปลา

จักสานโพล่เพิ่มแซมตะกร้า

๑ เสี่ยงเซ่่าครกครนร่นเรงกัน ๗

๑ ใครเชื่อนชาดาลันไม่เลือกตัว

๑ จัดของเครื่องใช้ให้แก่มัว

๑ ด้วยความกลัวผดวรกจกทุกชรอน

๑

หมามากครองนากอยู่ในกล

เสื่อมาจัดพบทหลบนอน

ชาวของชนมาไวหนาเรือน

ส่วนว่าของนายพลายงามน

๑ ครันรุ่งเช้าจะเข้าไปทูลลา

จัดพานขूपเทียนแดดออกไม้

เวลาตีโมงเศษเสด็จออก

เสด็จประทับเหน่ออาสน์ราชบัลลังก์ มรืบสั่งได้ตามความนานา

๑ ครานั้นเจ้าพระยาจักร

กราบทูลเบิกไปมิได้เข้า

ดอกไม้ขूपเทียนทองของถวาย

กราบทถวายบังคมลาเฝ้าละออง

๑ ครานั้นสมเด็จพระนเรศวร

เสด็จขุนแผนพลายงามทั้งสองรา

จงไปตีมาตีศรีสวัสดิ์

ให้ศัตรูพ่ายแพ้แก่ฤทธิไกร

ตรัสพลางทางส่งพนักงาน

ทงกระบี่บงทองของนานา

ออกทงมาตนคนละม้า

พวกไพร่ให้เฝ้าคนละสำรับ

ของบุหรี่ยามใหญ่ใส่ผ้าผืน

มุงหมอนพร้อมสนทุกสิ่งอัน

กองเกลอนบ่าวข้าจาละหวน

พระหมื่นศรีจัดสรรทุกสิ่งไป

ขุนแผนลุกยาไม่เข้าได้

ไปหาทำนผู้ใหญ่ทในวัง

พระโอรนอกเสียดเตรแซ่กระทง

ได้ทกประนมกัมเกศา

ขอเดชะพระบาทมาปกครอง

ของขุนแผนนายพลายงามทั้งสอง

ไปราชการศึกสนองพระเดช

ทั้งทูลทรงพระสรวลสำรวลว่า

ซึ่งอาสาทำชอบกุชอบใจ

พนวิบตเสียนหนานความเจ็บไข้

มิชยได้เวียงเชียงใหม่มา

พระราชทานครองยศกับเสื่อผ้า

เงินตราเตรียมไปใช้การทัพ

ครองอานพานหน้าให้พร้อมสรรพ

สั่งเสร็จเสด็จกลับเข้าวังใน

๑ คราน^๕น^๕เช^๕น^๕แ^๕น^๕ก^๕บ^๕ล^๕ก^๕ย^๕
หา^๕ร^๕บ^๕เท^๕ย^๕น^๕ไ^๕ด้^๕พ^๕า^๕น^๕ค^๕ล^๕า^๕น^๕เ^๕า^๕ไป^๕
ล^๕ก^๕ห^๕ล^๕า^๕น^๕จ^๕ะ^๕มา^๕ลา^๕ค^๕ุ^๕ณ^๕แม่^๕
อ^๕ัน^๕ลา^๕ว^๕ท^๕อ^๕ง^๕ก^๕บ^๕เจ^๕า^๕แ^๕ก^๕ว^๕ก^๕ิ^๕ร^๕ิ^๕ย^๕
ถ^๕า^๕ท^๕ก^๕ข^๕ร^๕อ^๕น^๕ก^๕อ^๕น^๕ล^๕ก^๕ก^๕ล^๕ิ^๕บ^๕มา^๕ถ^๕ิง^๕
พ^๕ระ^๕ห^๕ม^๕ัน^๕ศ^๕ร^๕ิ^๕เ^๕ล^๕เ^๕อ^๕เ^๕ป^๕เ^๕น^๕เก^๕ล^๕อ^๕เท^๕
เ^๕ห^๕ย^๕า^๕เร^๕อ^๕น^๕ร^๕ุ^๕ง^๕ร^๕ัง^๕จ^๕ะ^๕พ^๕ง^๕คว^๕า^๕
ข^๕อ^๕ด^๕เ^๕า^๕ไ^๕ห^๕ค^๕ุ^๕ณ^๕แม่^๕อ^๕ย^๕ู่^๕ด^๕ำ^๕ร^๕า^๕ญ^๕

๑ คราน^๕น^๕ท^๕อ^๕ง^๕พ^๕ระ^๕ศ^๕ร^๕ิ^๕ม^๕า^๕ร^๕ด^๕า^๕
ล^๕บ^๕ห^๕ล^๕ง^๕ล^๕บ^๕ห^๕น^๕า^๕เ^๕ล^๕ว^๕ว^๕า^๕ไป^๕
เ^๕ม^๕ย^๕เจ^๕า^๕น^๕น^๕ไ^๕ช^๕ร^๕ไ^๕ว^๕ช^๕ุ^๕ระ^๕แม่^๕
ท^๕ง^๕เร^๕อ^๕น^๕เ^๕ห^๕ย^๕า^๕ข^๕า^๕ว^๕ข^๕อ^๕ง^๕บ^๕ร^๕ร^๕ด^๕า^๕ม^๕
แม่^๕ข^๕ด^๕ข^๕ว^๕า^๕ง^๕อ^๕ย^๕า^๕ง^๕ไ^๕ระ^๕จะ^๕ไป^๕หา^๕
ท^๕ก^๕ข^๕ไ^๕ศ^๕ก^๕โร^๕ค^๕ภ^๕ย^๕ไ^๕ห^๕ค^๕ล^๕า^๕ด^๕แ^๕ค^๕ล^๕ว^๕
ไ^๕ห^๕เจ^๕า^๕ข^๕น^๕ะ^๕มา^๕ร^๕ด^๕ล^๕า^๕ญ^๕ศ^๕ั^๕ร^๕
อ^๕อ^๕ง^๕า^๕ม^๕เจ^๕า^๕อ^๕ย^๕า^๕ห^๕า^๕ง^๕ข^๕า^๕ง^๕บ^๕ิ^๕ด^๕า^๕
อ^๕ย^๕า^๕ป^๕ระ^๕มา^๕ท^๕อ^๕า^๕จ^๕หา^๕ญ^๕เ^๕การ^๕ร^๕บ^๕ส^๕
แ^๕ก^๕ม^๕ไ^๕ด^๕เ^๕ห^๕ม^๕ัน^๕ค^๕ั^๕ก^๕ทำ^๕ฮ^๕ัก^๕ฮ^๕ัก^๕
อ^๕น^๕ึง^๕พ^๕ว^๕ก^๕พ^๕ล^๕ไ^๕พ^๕ร^๕เ^๕ท^๕ไ^๕ป^๕ด^๕ว^๕ย^๕
อ^๕ุด^๕ส^๕่า^๕ห^๕เ^๕า^๕อ^๕ก^๕ไ^๕จ^๕เ^๕ห^๕ง^๕ด^๕ง^๕า^๕ม^๕

เ^๕ล^๕่^๕ด^๕จ^๕น^๕ก^๕ล^๕ิ^๕บ^๕มา^๕หา^๕ห^๕า^๕ห^๕า^๕ไม่^๕
ก^๕ร^๕า^๕บ^๕ไ^๕ห^๕ว^๕ท^๕อ^๕ง^๕พ^๕ระ^๕ศ^๕ร^๕ิ^๕ม^๕า^๕ร^๕ด^๕า^๕
จ^๕ง^๕อ^๕ย^๕ู่^๕ด^๕เ^๕ล^๕เ^๕ซ^๕ง^๕เค^๕ห^๕า^๕
ค^๕ุ^๕ณ^๕แม่^๕ไ^๕ด^๕เ^๕ม^๕เ^๕ด^๕ตา^๕ช^๕ว^๕ย^๕ด^๕เ^๕ล^๕
จ^๕ะ^๕ห^๕มา^๕ย^๕พ^๕ง^๕ผ^๕ู^๕ไ^๕ด^๕ไ^๕ห^๕เ^๕น^๕เ^๕น^๕
ค^๕ุ^๕ณ^๕แม่^๕เจ^๕็บ^๕ไ^๕จ^๕ึง^๕ไ^๕ห^๕ว^๕ว^๕า^๕น^๕
พ^๕อ^๕จะ^๕ทำ^๕เ^๕ง^๕เ^๕ม^๕อ^๕ย^๕ู่^๕ท^๕บ^๕า^๕น^๕
ถ^๕ิง^๕ล^๕ก^๕ไป^๕ข^๕า^๕น^๕า^๕น^๕ไ^๕ม่^๕ร^๕อ^๕น^๕ใจ^๕ ฯ

พ^๕ง^๕ล^๕ก^๕ห^๕ล^๕า^๕น^๕ล^๕า^๕น^๕า^๕ด^๕า^๕ไ^๕ห^๕ล^๕
อ^๕ย^๕า^๕เ^๕ป^๕เ^๕น^๕ห^๕อ^๕ว^๕ง^๕บ^๕ว^๕ง^๕ไ^๕ย^๕เ^๕ล^๕ย^๕ท^๕า^๕ง^๕น^๕
จ^๕ะ^๕ด^๕เ^๕ล^๕เ^๕ล^๕ส^๕าร^๕พ^๕ด^๕ไ^๕ห^๕เ^๕ด^๕ว^๕น^๕ถ^๕
ไ^๕ด^๕พ^๕ง^๕พ^๕ระ^๕ห^๕ม^๕ัน^๕ศ^๕ร^๕ิ^๕ก^๕ด^๕เ^๕ล^๕ว^๕
เจ^๕า^๕ด^๕ง^๕ห^๕น^๕า^๕ไป^๕เ^๕ถ^๕ด^๕น^๕ะ^๕ล^๕ก^๕แ^๕ก^๕ว^๕
จ^๕ง^๕ม^๕อ^๕ง^๕แ^๕ม^๕ว^๕พ^๕น^๕ส^๕ุ^๕ข^๕ท^๕ก^๕ว^๕เ^๕ล^๕า^๕
ไ^๕ค^๕ร^๕อ^๕ย^๕า^๕ร^๕อ^๕ด^๕อ^๕ล^๕ไ^๕ด^๕ส^๕ัก^๕ห^๕น^๕า^๕
ย^๕ิง^๕เด^๕ก^๕น^๕ัก^๕ห^๕น^๕า^๕ย^๕า^๕ห^๕ว^๕ง^๕น^๕ัก^๕
ช^๕ุ^๕น^๕ไ^๕ก^๕ร^๕บ^๕ุ^๕น^๕น^๕ด^๕เ^๕ห^๕น^๕ุ^๕ม^๕ค^๕ุ^๕ม^๕พ^๕น^๕ห^๕ก^๕
เบ^๕า^๕ห^๕น^๕ัก^๕ด^๕ร^๕อ^๕ง^๕ด^๕ไ^๕ห^๕ร^๕ุ^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕

ไ^๕ค^๕ร^๕เ^๕ด^๕เ^๕อ^๕ด^๕ร^๕อ^๕น^๕ม^๕อ^๕น^๕ช^๕ว^๕ย^๕อ^๕ย^๕า^๕ห^๕ย^๕า^๕บ^๕ห^๕ย^๕า^๕ม^๕
ไป^๕ร^๕บ^๕พ^๕ุง^๕เ^๕ห^๕ม^๕อ^๕น^๕ด^๕า^๕ม^๕ก^๕ัน^๕เ^๕ป^๕เ^๕น^๕ด^๕า^๕ย^๕

ถ้าใจเดียวเกลียวกลมกันหนึ่งแน้ ถึงน้อยก็ไม่แพ้มากหลาย
 ท่านว่าบ่พองเตื่อเรือพองพาย เราเป็นนายก็ต้องพองซงไพรพล
 อนึ่งความกตัญญูร้คุณเจ้า ทุกคำเข้านักไวจะให้ผล
 ให้รุ่งเรืองฤทธิเดชทงเวทมนตร์ เจ้าจงสนใจจำคำยาไว้ ฯ
 ๑ ขุนแผนพลายงามความยินดี รับพรทองประศรีแล้วกราบไหว้
 ขุนแผนกลับมาสั่งข้าไท แล้วเข้าไปในห้องทงสองนาง
 เจ้าลาวทองกับเจ้าแก้วกิริยา จงอดล้าห์ปรองตองอย่าหมองหมาง
 ไปทัพธำชางบ้านเกิดรานทาง มักเป็นลางให้ร้ายฝ่ายผู้ไป
 การกินอยู่ดแลแม่ทองประศรี อย่าให้มทุกข์ยากลำบากได้
 เจ้าแก้วกอลกเอลลอยเหลือใจ ท้องไส้จระจจะนั่งนอน
 เมื่อคลอดลูกลาวทองน้องช่วยดู ทงพื้นไฟให้อยู่แลผ้าผ่อน
 ให้บ่าวมันคนส่มตมนารอน เอาผ้าซอนเปลดูกผูกเหเข้า
 อนึ่งจะทำมั่งสังขวัญ เรื่องนั้นมอบไว้ให้คุณย่า
 ด้วยท่านเป็นผู้ใหญ่ได้เคยมา ถึงหยูกยาสารพันท้นเข้าใจ
 อนึ่งพนกได้ไปคราวนี้ ท่วงที่จะได้พบท่านผู้ใหญ่
 ด้วยเดินทางไม่ห่างสัโขทัย ไปเชียงใหม่มก็จะผ่านบ้านจอมทอง
 จะสังเียอย่างไรไปดั่งบ้าง ฤๅสองนางเจ้าอยากฝากข่าวของ
 พะรับไปให้ตั้งใจปอง ถ้าได้ช่องคงพบประสบกัน ฯ
 ๑ ครานันลาวทองแก้วกิริยา พังว่าอกใจให้ไหวหวน
 จะร้องไห้กล้วลงในกลางคัน อดล้าห์กลนไศกาแล้ววาไป

พ่ออย่าได้รำพึงถึงดวงน้อง
รับภาระงานให้ท่านคุณแม่ใช้
ถ้าขึ้นไปได้พบกับพ่อแม่
แล้วผิวเมยต่างคนสนทนา

๑ ฝ่ายว่าขุนแผนแสนศักดิ์ดา
บ้วนปากล้างหน้าแล้วคลาไคล
ท่ตำบลวัดใหม่ชยชุมพล
ผู้คนพร้อมพรองอยู่คงคบบ
ทองประศรีลาวทองแกวกิริยา
ท่งบ่าวไพร่พวกพ้องวงศ์วาน
พระหมื่นศรีดีจริงไม่นิ่งได้
ขาดเหลือใจจางสารพัด
ของใหญ่ให้เอาชนทลงช้าง
ทเบาเบาเหล่าของต้องการใช้
ครั้นจัดเสร็จเรียบร้อยคอยเวลา
พอดวงนนาทสี่โมงปลาย

๑ ครานันนางแกวกิริยา
ทองแก่อลักเอลดอกเหลือทน
ทองประศรีว่าขุนเรียกขุนแผน
ขุนแผนทำนาสะเดาะให้ทันใด

จะปรองดองผูกสมัครรักใคร่
จะตั้งใจปฏิบัติเป็นอัตรา
จงบอกแต่ว่าลูกเป็นสุชา
ด้วยสนิทเสนหาต่างอาลัย ๆ
ต้นชนแต่เวลาปัจจุสมัย
ชวนลูกออกไปตระเตรียมทัพ
เป็นมงคลเคยตั้งตามตำรับ
ขุนแผนกับลูกยาตรวจตราการ
ก็ตามมาจัดเสบียงเลี้ยงอาหาร
ตามไปส่งพลูกพล่านทั้งลานวัด
พาลูกเมียบ่าวไพร่ไปเป็นชนิด
แล้วช่วยจัดของชาวจะเอาไป
กวตางนั้นบรรทุกเสบียงใส่
ให้พวกไพร่หาบหามตามติดนาย
โหราเหยียบเงาเอาชนนาย
ถึงฤกษ์จะขยายกระบวณพล ๆ
แต่เข้ามาหาตำรับอยู่สืบสน
เจ็บท้องร้องทรนจะขาดใจ
แล้วลูกเล่นมาประคองทั้งสองไหล่
กลืนเข้าไปพอดลอดคลอดลูกชาย

ประจวบฤกษ์ติดกรรธาทัพ
ทองประศรีอุ้มแอบไวแนบกาย
แล้วเรียกเรือมารับกลับเขามาน
พระหมื่นศรีรับว่าอย่าพะวง

๑ ครานันขุนแผนแสนศักดิ์ดา
สับขามตามตำราว่าฤกษ์ดี
ยกจากวัดใหม่ชัยชุมพล
พระสงฆ์ส่งสวดชัยนโค
ให้ร้องฆ้องลนมาหึ่งหึ่ง
กองหลังศรีอจราชอาญา
บ้างคอนกระสอบหอบกัญชา
บ้างเหล้าใส่กระบอกหอกคอนไป
บ้างห่อใบกระท่อมตะพายแล่ง
ถุนกระท่อมในห่อพอดตง

๑ ขุนแผนพลายงามตามกันมา
พอพนดนักสิ้นแสงตะวัน
นายกำนันก็ชวนลูกบ้านช่อง
ไฟพื้นดินไปทงใต้เทียน
พวกกองทัพทงสิ้นกันชาวปลา
แล้วกำนันไปจัดทวดพลัน

ต้องดำรับว่าประเสริฐเลิศหลาย
ให้ขอพลายชุมพลรณรงค์
ด้วยห่วงหลานลกสะท้อนไม่อยู่ส่ง
จงวางใจให้ฉันทไวทางนี้ ฯ

ดูทองฟ้าเห็นจาร์สรีศรี
ส่งให้ตมอชยไวยเดโช
พวกพลพร้อมพรังดงให้
ออกทุ่งโพธิ์สามต้นขับพลมา
นายจันสามพันตั้งเป็นกองหน้า
พวกทหารสาละสิบห้าต่างคลาไคล
ดุก่าไต้ยามตามเหงอไหล
ล่าเมื่อไรไล่อกไม่ออก
เงยหน้าหาแห่งตะแคงซัง
ค้อมมแรงเดินดงตงเพื่อนกัน ฯ

ชักมาขามทุ่งมุงไพร่ล้นท
ผ่อนผันหยุดพักพิศเพย
แบกลำรับเนืองนองไม่ต้องเขย
เยยมเยยนกองทัพสืบสนกัน
ชาวบ้านเอามาเลี้ยงทนน
ให้พวกกองทัพนอาศัยนอน

รุ่งเช้าชาวปลาหากินสัตว์

พันธุ์เขามาทางดอน

มาลงบ้านดามกั้ง

พ่อลูกนั่งเล่นเย็นเย็นลม

๑ ชุมแผนจเรียกเจ้าพลายงาม

หมากพลูรบเทียบเอาถือไป

บอกว่าพาพนของพ่อผิง

ดาบนมฤทษปราบณรงค์

พลายงามก็ขุดดินลงไป

สั่งให้พ่อชักวาบปลาบนยันดา

ดาบนต่อไปจะให้เจ้า

อนพาพนเล่นนดยงนก

ถึงพระแสงทรงองค์กษัตริย์

จะผิงเจ้าให้ให้เสียให้เคย

๑ กลับถึงทสำนักแล้วพักผ่อน

เดือนกันทงสนกินชาวปลา

คำลงหยดนอนลพบวิ

คตบางขามบ้านด่านโพธิ์ชัย

ตรงมาหัวแดนภูเขาทอง

ดัดลงชายดอนร้อนไม่เบา

จับกันรบไปไม่หยุดหย่อน

พอแตกกล่าหนารอนอ่อนระทม

พกร้อนเข้าอยู่อาศัยร่ม

เซยชมลูกชายสบายใจ ฯ

เดินตามไปทนต์ไทรใหญ่

ถึงต้นพระไทรก็กราบลง

ไฉ่แต่ครั้งพระพิจิตรเขาบอกสั่ง

ผิงไฉ่ตรงกิ่งทศบุรพา

พบดาบดีใจเป็นหนักหนา

ชุมแผนทนต์เกศาด้วยสุตรัก

รบพุ่งจะได้เอาไปเป็นหลัก

ดาบอนลักหมิ่นเล่นไม่แมนเลย

ไม่เทียมทนต์ของเราดอกเจ้าเอ๋ย

ชมเซยดาบพลาทางเดินมา ฯ

ตะวันรอนแดดบ้ายลงชายป่า

พอเพลาลมตกยกต่อไป

เข้ายกจากทนต์พักใหญ่

ล่องเขาแขวงโกสอู่ตะเภา

หนองบัวห้วยเนียงเลี้ยงชายเขา

พอย่างเข้าทุ่งหลวงเพลาลบ

ขุนแผนก็สั่งให้หยุดพัก

บรรดาพวกพหลพลรบ

ลางคนหาเชิงहनัญชา

บ้างมีแต่กัญชามานั่งลง

ที่ไม่มีขอซ้อสามม่อสตั้ง

อยากหวานเม่างวงลวงกระโปรง

พวกชายชงผาชนบังมิต

สิ้นเนื้อเหลือขลงรรวน

เพื่อนกันชอบหันละบาท

อายทงเียนเต็มอ่อนวอนรำไร

เอาดาบหอกออกแลกกับขยา

พอแก่เียนเหยนหอยค้อยสบาย

ที่ลาเลื่อยเหนอยหนักนอนสลับ

จุดคบกองไฟไวเป็นวง

นั่งชกตุงกำจนคอกง

ผลิตกันหันส่งใส่ไฟโพลง

พอส่งถึงรับหันชกคว้นโหมง

บ้างโก้งโค้งคนหาพุทราควน

ลงนอนชิดกองไฟใส่กล้องง่วน

จวนหมดอดล่าห้ส่งวนไว้

คราวขาดกลัวตายหาขายไม่

ไต่เตะสองชั้นพอกันตาย

จนชนชนลางหนากย่นขาย

กินอยู่พวยวายแล้วหลบนอน ฯ

ตอนที่ ๒๘ พลายงามได้นางศรีมาลา

๑ จะกล่าวถึงโฉมเจ้าพลายงาม เพลายามสามหลับอยู่กับหมอน
กำหนดหม่มกลุ่มใจให้อารมณ์ เทพเจ้าจึงสังสรรค์ให้เห็นตัว
ฝันว่านารพิงรุ่นสาว ผิดชาวคมคายมิใช่ชว
สองเตาเต่งตงดงดอกบัว มายนยมยวเลวเยอกราย
พอภิปรายทายทักซักสนิท นางเบือนบิดท่าที่จะหนีหน้า
ก็ถูกรบตามตดเขาชิดกาย คว้าเขาจากหายไปกับมือ
เคลมผวาควากอดขุนแผนพ่อ พุดจอนเจ้าไม่เมตตาฤ
ขุนแผนตนพันดวงผลกมอ ร้องฮ่อพลายงามทำอะไร
เจ้าพลายกลัวพ่อใจคอหวน บอกว่าฝันเห็นผู้หญิงลวงได้
รุ่นสาวชาวอวรามงามสุดใจ จึงเผลอไปขอโทษได้โปรดปราน ฯ

๑ ขุนแผนฟังความพลายงามเล่า เอะออเจ้าช่างฝันดูขงจัน
ฝันเช่นนมตำรับแต่โบราณ ใครฝันมักบันดาลได้เมียด
ฤาจะถูกลักเจ้าบ้านผ่านเมือง ทำนายพลาญ่างเยอออกจากที่
บอกกันทวหน้าบรรดามิ วนนลงพิจตรไม่ทันเย็น
ว่าแล้วเตือนกันกินข้าวปลา วยกยาตราชะม็กเขม่น
ไม่หยุดหย่อนรอนเหลือเหอกระเด็น พอแลเห็นเมืองแฉะเข้าวัด
จันทร์ ฯ

๑ ฝ่ายว่านวลนางศรีมาลา คณวนนันทราภิเษก
ว่าลงสระเล่นน้ำสำราญครัน เห็นบุษบันดอกหนึ่งดั่งพุดดา

ผุดขึ้นพ่นนางงามสะอาด
 เด็ดไต่ตใจว่ายากกลับมา
 ลมตาควาดดอกบัวหงาย
 ปลุกอเมยแก่นพวนอารมณ์
 ดอกบัวคอมมิใช่อื่น
 ไม่เหมือนอ.มัยท่ายให้นายต
 ศรีมาลาว่าไฮ่อมอญถ้อย
 อุดริทำนายท่ายสัปดน
 ถ้ามหันามาเกยวกคองเกอ
 อยู่คนเดียวไม่สบายเอาชายมา
 อเมยมอญกระนองร้องดูย่าย
 ยังไม่พบปะกุดไป
 บ่าวนายสัพพอกหยอกเย้า
 ไปดูการบ้านเรือนเหมือนทุกวัน
 ๑. กรานนขุนแผนแสนสังคราม
 จะเข้าไปในจวนชวนลูกชาย
 ถอดถาดหมากคนโทเป็นยศอย่าง
 พลายงามคิดถึงฝันบ่นวนใจ
 ทเหลารานชายผ่านหน้าต
 านถวยขามรามใหม่มีอุดม

นางโผนผาดออกไปด้วยหรรษา
 กอดแนบแอบอุราประคองตม
 เสียดยนกระไรไม่ได้ส่ม
 อเมยชมว่าแผ่นรองนายต
 มีพรั่งนกมะรินคงถน
 ฝันอย่างนใดท่ายมาหลายคน
 เอาผอผอยมาพูดไม่เป็นผล
 ถึงใครใครให้จั้นเทวดา
 อย่าเพอเลยไม่อย่ากรปรารณา
 เขาย่อมว่ามันเป็นเจ้าหัวใจ
 อย่าพกพูดเลยนายหาเชื่อไม่
 ถึงตวเขาเมื่อไรใดตักน
 รุ่งเช้าศรีมาลากผายผัน
 นกถึงฝันพริ้งใจไม่รู้วาย ๑
 พกอยู่อารามจนตกบ้าย
 แล้วย่างกรายบ่าวตามออกหลามไป
 เดินมาตามทางกับบ่าวไพร่
 เข้าในย่านตลาดก็แลשמ
 ลายสุหรตมตตงหงผาหม
 สะสมสินคาสารพัด

สิ่งของทองเหลืองทองเครื่องแก้ว
พวกลูกสาวชาววานพานสันต
ทาขมิ้นเหลืองจ้อยสอยไรจุก
แต่ละหน้าหน้านวนลชวนบารุง
นุ่งลายหมี่ไม่มีเศร้า

คนหนึ่งรุ่นสาวชาวสำออง
ครั้นเข้าใกล้แลเห็นเป็นแต่แม่น
ทงนมคล้อยหย่นอยหนึ่งจึงผิดกัน

นางนิมิตติดใจมิได้ลืม
สู่เดินเมืงหน้าไม่อาลัย

๑. พระพิจิตรนั่งเล่นอยู่หอขวาง
เฝ้าข้าหลวงมาทำไมหลายคนครั้น
ครั้นดูไปจำได้ว่าขุนแผน
จงมือชนจวนชวนพูดจา
พระพิจิตรเรียกศรีบษบา
บษบาเยี่ยมหน้าเห็นสองนาย
นั่งลงได้ถามความทุกข์ยาก
มีทุกข์จะถามข่าวคราวใคร
จะเป็นตายหายลับไปหลายปี
เห็นเจ้าเหมือนใครให้แก้ว

เป็นต้องแฉวงคนผู้ตแฉอด
ทำเหยาะหยัดกิริยาทำชาวกรุง
มีแทบทุกหน้าถึงบางเย็บดู
ใส่กลิ่นหอมฟุ้งสองฟากทาง
ผัดหน้าจับเขม่าเหมือนชาวล่าง
ดูคล้ายนางคนนั้นเป็นนวลจันทร์
ไม่อ่อนแอเหมือนนางที่ในฝัน
นอกจากนั้นดะอย่างต่างต่างไป
ยังบวนปลมถึงผ่นไหหวนไหว
ล่องตลาดเข้าไปในจวนพลัน ฯ

เห็นคนเดินมาสลักกันกหวน
ที่เดินหน้ามานนดงพระยา
ดีใจลูกเล่นลงมาหา
ขุนแผนวันทากับลูกชาย
ขุนแผนเข้ามาไปไหนหาย
ยมพรายออกมาด้วยดีใจ
แต่ไปจากแม่ได้แต่ร้องไห้
ด้วยทางไกลเหลือไกลมิได้รู้
วนนแลหวังว่ายังอยู่
ด้วยเอ็นดูเหมือนลูกจึงผูกใจ

วันทองต้องแก่ไปแต่

ลูกเป็นชายหญิงอย่างไร

๑ ขุนแผนเล่าความไปตามเรื่อง

เขาม่อนปรนจนถึงอยุธยา

เป็นความกับขุนช้างกษณะ

เมื่อนิกรรมตามชดวิบัติ

ให้ทุลธอลาทองต้องติดคุก

วันทองต้องแก่เหลือกันดาร

อ้ายขุนช้างบังอาจดูเอาไป

จนตลอดลูกชายคนนั้นมา

มันจะเอาไปฆ่าในป่าใหญ่

หนีไปอยู่บ้านกาญจนบุรี

พอมันเจ้าสะอึกเจ้าอาสา

จึงเป็นเหตุให้พระองค์ทรงเอ็นดู

ก็โปรดให้พลายงามด้วยความชอบ

ประทานคนโทษทมิวิชา

ทमानจะยกไปเชียงใหม่

นักถึงคุณปกเกล้าเมอคราวจน

๑ ครานั้นพระพิจิตร์บุษบา

อนิจจาเคราะห์ร้ายแทบวายปราณ

ตลอดงายตายดฤาเจ็บไข้

เดยวันอยู่ไหนไม่พามา

เมื่อส่งไปจากเมืองกัศฐา

โปรดประทานโทษาไม่ฆ่า

ลูกไปอยู่บ้านพระจันทร์

ไปเห็นชวเบ็ดไม่ควรการ

ทนทุกข์โทษแทบถึงประหาร

ทรมานว่าเหวอยู่เอกรา

ก็ไม่มีผู้ใดจะตามว่า

ชันษาเจ้าโตถึงสิบปี

พรายช่วยไว้ได้ไม่เป็นผี

แม่ทองประศรีเลี้ยงไว้ให้เรียนรู้

แต่ตัวชานยังติดคุกอยู่

ได้ช่องคุตลขอพ้อออกมา

รับส่งมอบการศึกให้ปรึกษา

สามสิบห้าลูกหาบเจ็ดสิบคน

ไปจับอายลาวดให้บับน

จึงแหววนเขามานมัสการ

ฟังขุนแผนว่าน่าสงสาร

นมมานน้อยฤาแต่ทนทุกข์

นหากลุกยากถ้าทลขอ
 หาไม่ก็จะตายอยู่ในคุก
 ผัวเมียชอบอารมณ์ชมเปาะ
 ซาติทหารเหมือนพ่อไม่ย่อแหยง
 แค้นใจแต่ทองบุษบา
 คิดคิดชนมาน่าเสียตาย
 ว่าพลางร้องเรียกลูกสาวมา
 ออกมาหาพี่ชายอย่าอายกัน
 พี่เชอมาแต่ไหนไม่รู้จัก
 เห็นหนุ่มน้อยหนานวลชวนคนอง
 อเมยรับชยบเขายืนชิด
 นั้นเป็นไรใครบนเทวดา
 ศรมาลาว่าซื่อซเคา
 ชนว่าแล้วจะดำให้ระยา
 พอพระพิจิตรเรียกชามา
 นางอุทจอดใจมิใคร่เดิน
 ยกมือไหว้ชนแผนกับพลายงาม
 พลายงามรับไหว้ชายแลมา
 คนนแลแน่แล้วทเราณ
 นองเอ่ยรูปร่างช่างกระไร

หวังจะแทนคุณพ่อสู้บันบุก
 เจ้าให้พ่อเป็นสุขมิเสียแรง
 หน้าตาเหมาะเจาะใจกล้าแข่ง
 ดูกลองเกลี้ยงนกรักเฝ้าทักทาย
 เป็นผู้หญิงเสียซ้ำชั้นใจหาย
 ถาแมนชายจะให้ไปด้วยพลัน
 ศรมาลาเอยนิ่งทำไมนั้น
 ศรมาลาหวนหวนแล้วแอบมอง
 ค่อยค่อยผลักบานประตูตามช่อง
 สองคนพ่อลูกประหลาดตา
 มีอสะกิดเขาเขาระหวะระว่า
 อเมยท่ายแล้วอย่าว่าไม่ผิดคำ
 ว่าได้ว่าเอาไม่เป็นล่า
 คอชกหน้าคว่าแล้วยมเมิน
 ชานเจ้าชาค่อยเยยมเพยมแผงเงิน
 ก้มสะเทินทรุดนั่งบังมารดา
 ให้อาบความอารมณ์แล้วก้มหน้า
 พอสบตาก็ตรึงละลานใจ
 รูปโฉมโฉมพรรณหาผิดไม่
 ถึงนางในกรุงศรีไม่มีเทียม

ตั้งพระจันทร์วันเพ็ญเมื่อมองดู
สองแฉกแฉกเหมือนจะยวดยม
ทั้งจรีกริยามารยาท

อ่อนชะอ่อนเหมือนจะวอนให้ประวิง จะยมพรายก็พรึงยังเพราดา

ดูไหนไม่ขัดแต่สักอย่าง

พอเลลลอสอดรับจับนัยน์ตา

หญิงอ่อนหม่นแสนทเคยเห็น

ถ้าแม่นได้ร่วมรักสักอดใจ

นักพลางเจ้าพลายร้ายพระเวท

ศรีมาลาต้องมนต์ชนลูกเกรียว

พอสับสนเตรีให้สะท้อนละลานจิต

อกอ่อนร้อนรุ่มดังส้มไฟ

แอบซ่อนมองดูอยู่ข้างใน

ความรักมิแต่ชกกระตุนเตือน

ชะชายคนนี้มีเสียแรง

ดูเนอดวหน้าตาดังทาทอง

รู้สึกตัวนกอายระคายเขิน

อเมยยามกริมตามไปตามนาย

ออกไปให้พมาแต่กรุง

ฤาผีสางทักทายนายตกใจ

บริสุทธิ์โอภาสสะอาดเลี่ยม

งามแสงยมราศีผู้ตจจริง

ก็ฉลาดไว้วางอย่างผู้หญิง

นคัสร้างของเรากระมังหนา

ดิงว่าเ้าจะตัดเอาหทัย

ก็หาจับใจเป็นเช่นนั้นไม่

จะตายไปก็ไม่คิดสักนิดเดียว

ประสมเนตรเบ้าไปให้ชานเลี้ยว

ซ้ำเลื่องเหลียวแลมาประหม่าใจ

ยังต่อตากยิงคิดพัสมัย

ไม่อยู่ได้นางก็ลาเข้ามาเรือน

ยิ่งเพ่งพิศพาใจอาลัยเลือน

พินเพื่อนดังจะคลั่งดังตามอง

ดิงหนึ่งแก่งหล่อเหลาไม่เค้ราหมอง

ไม่ขัดข้องสวดยส่มข้างคมคาย

ไถลเดินเลยเข้าในหองหาย

วนนดูไม้สบายเป็นอย่างไร

แล้ววงกลบเข้ามางเหมือนเป็นไข

ฉนั้นจะบนบวงให้กบาลกิน

ฌมาแต่กรุงญานนอก
 ขอผิดหน้อยคอยตะวันให้ตกดิน
 ศรมาลาต้อยหัวลงตาเหงา
 นแลสัญชาติไพร่ที่ไหนด
 เขากันจนตะวันนั้นเย็นลง
 บุษบาเห็นช่างเกรนไป
 ศรมาลาฟังว่ากลุกไป
 จัดสำหรับอุดมทงตมแกง
 นางยกขามข้าวบ่าวยกสำหรับ
 ครนถงจัดวางข้างบิดา
 พระพิจิตร์ก็ชวนกันกินข้าว
 ตะลึงแลศรมาลาควาแต่ขาม
 กลืนเนอความจะพุ่งสะดุ้งคด
 พระพิจิตร์รู่ทำตดพอ
 กินอะไรไม่อร่อยญาพ้อญา
 รสชาติบงจมนจัดจาง
 แลวงจชกชวนทงสองนาย
 บ้านม้อยไยในอาราม
 อมเสร็จแล้วส่งศรมาลา
 ทนอนนอยกำมะหย่นนสองอัน

อย่าหลอนหลอกจงคล้ายให้หายสิ้น
 บัดยงวันแล้วจะเช่นในมุ้ง
 เผาค่อนเคาะรำไปไม่บัดดี
 เช่นในมุ้งมอญจัญไร
 ศรมาลาถึงพระวงหลงไหล
 เป็นอย่างไรสำหรับไม่จัดแจง
 ช่วยดูแลข้าไทให้ตกแต่ง
 ผาซแดงปิดปกแล้วยกมา
 ใจวิ้งวิ้งมิใคร่ออกไปนอกฝา
 ไม่อาจเงยดูหน้าเจ้าพลายงาม
 เจ้าพลายรอนเร่าประหวนหวาม
 กลืนข้าวเหมือนหนามอยู่ในคอ
 เหลือบดูพระพิจิตร์แล้วดูพอ
 อยากรไหนอกินอยู่ดูระคาย
 ชาวเหนือฝีมือไม่เหมือนล่าง
 หัวเราะพลางหยอกเย้าเจ้าพลายงาม
 ค้างท่นเกิดสบายอย่าเกรงขาม
 มาอยู่ตามชอบใจในหอ
 ให้จัดแจงผูกผ้าทุกสิ่งสรรพ
 เลืออ่อนสองขนจัดออกมา ฯ

๑ ขุนแผนถามพระพิจิตรพลัน
พระพิจิตรบอกว่าสืหมอกมา
เนื้อหนังฟานติดจะเหียวคร่า
ซากช่วยเยยมเยียนเวียนมาไป
ขุนแผนจึงชวนลูกชายพลัน
ว่าพลางทางออกนอกประตู
อ่านจนครนเห็นยกมือไหว
พ่อลูกเข้าไปใกล้อาชา

๑ สืหมอกมาหมยมนต์เข้าดลใจ
ลงดินโปกโปกโขกแผ่นดิน
เลียชมดมทั่วทั้งกายา
ลอบหลงสืหมอกแล้วบอกไป
ไปติดคุกจนลูกทูลขอโทษ
เจ้าพลายนลูกวันทองน้องยา
สืหมอกฟังเหลียวหน้าหาวันทอง
มีรูทจะถามความหนักเบา

๑ ขุนแผนบอกว่าข้าจะไปทัพ
เพราะได้เคยเห็นใจแต่ไรมา
สืหมอกตั้งใจจะไปทัพ
ดังบอกว่าข้าจะไปอย่าได้แคลง

สืหมอกนั้นอยู่ดฤาเจ้าชา
อยู่แต่ชราถนดใจ
อันหนานาคาเข้าหาชาติไม่
เกณฑให้ไอจันมันเลี้ยงดู
ไปเยี่ยมมาด้วยกันเสียดักครุ
ตรงไปทอยสืหมอกมา
ฉนเลี้ยงไวอวนพดหนักหนา
ขุนแผนเส็กหมยาให้มากิน ฯ

จำได้รภาษัพตจาสน
เพียงจะตนหลุดแหล่งด้วยดใจ
ขุนแผนกอดมานาคาไหล
ชานตองราชภักยพงพันมา
ท่านปล่อยโปรดจึงได้มาเห็นหน้า
ที่ท่านรบบุกป้ามากับเรา
ไม่เห็นน้องอยู่ไหนให้สร้อยเศร้า
เฝ้าแต่ดูลูกพ่อคลอนาคา ฯ
หมายจะรับไปด้วยช่วยอาสา
จะไปได้ฤาว่าท่านหย่อนแรง
เดินหรรบรื่องร่าดัดดาแซง
ขุนแผนแจ้งท่วงทักดใจ

จึงเลือกเด็ดยอดหนามมาเต็มมือ
บอนมากินหญ้าในทันใด

เดชพระเวทวิเศษหลัง

ผูกเครื่องเรือร่ำมงามเพริศเพรา

ลองขบน้อยใหญ่ทงไล่หนี

ถึงน้ำหนุ่มจะเปรียบไม่เทียบทัน

ขุนแผนดีใจลงจากหลัง

เอ็งดูให้อมหน้าสำราญใจ

๑ ครั้นสิ่งแล้วขุนแผนแสนศักดา

พ้อเกรงว่าซาอยู่เหมือนอนดเบา

ด้วยปลดอดสนทักทินยมชน

มตบระจะชนะแก่ไพร

พลายงามความอาลัยศรมาลา

จะแจ้งชอกกลัวพ้อไม่ตามใจ

ว่าไพร่พลบอบซำระกำออก

ขอให้ไพร่พักสักเวลา

ขุนแผนว่าดูเอาเถิดเจ้าพลาย

การรบส่งว่ายากลำบากไย

เจ้าพลายงามตอบว่าห้ามมิได้

ด้วยยังหย่อนฤทธิ์เดชทงเวทมนตร์

ถือเสกด้วยพระเวทमुखใหญ่

ระบบโคกโรคมัยให้บรรเทา

สัหมอกมกำลงชนตงเก่า

ขุนแผนชี้เหยาะเหย้าออกมาพลัน

ท้วงที่ไวก้องคล่องขยัน

สารพันถูกทำนองด้วยว่องไว

เรียกอายจันมาสังหาซ่าไม้

จะขไปในรูงพรงุ่นเช้า ฯ

เรียกลูกชายมาเถลงเล่า

เราจะยกในรูงชนพรงุ่น

เป็นฤกษ์เสาร์เกาชนวิเศษศรี

เจานจะเห็นเป็นอย่างไร

ไม่รับมาว่าจะจากพิจิตรได้

จึงแก้ไขเบือนบิตคิดเจรจา

จะด่วนยกไปไหนน้เจ้าซา

พ้อหายเหนื่อยเมื่อยล้าจึงคลาไคล

จะหยุดหาความสบายก็เบ็นได้

ที่ไหนจะเหมือนบ้านเรือนตน

ลูกจะใคร่ปลุกเครื่องออกสักหน

ขอพักพลปลุกเครื่องเสี้ยสักนิต

ขุนแผนว่าถ้าไปเสียให้ทัน

จะปลุกเครื่องก่เรื่องอหิฤทธ

อันพิชิตในเรืองปลุกเครื่องอาณ

ตวยบ้านเมืองผู้คนกลั่นเกลื่อนไป

เจ้าพลายว่าป่าไม้จะปลุกฤทธ

อยู่ในพาราป่าสาม

ขุนแผนรู้ว่าบัดก็คิดเคือง

ขุระสิ่งไร้มัจะรรอ

พลายงามคร้ามพ่อไม่ต่อเถียง

แล้วพ่อลูกก็พากันคลาไคล

ขุนแผนพลายงามพระพิจิตร

ถึงเรื่องรบพุ่งแลทุ่งทาง

๑ ครนสนแสงสุริยนสนชยา

เคลื่อนไหวคล้อยลอยผ่านภาลัย

พระพายพามาตาละอองกลั่น

ศรีมาลาอาวรณ์นอนใจตรอม

โอ้พ่อพลายงามของน้องเอ๋ย

ว่าน้องนมจืดคิดรำพึง

พ่อชายตามาสบเมื่อนองแล

ดูลาดเลาเจ้าก็ใคร่จะเป็นมิตร

พรุ่งนี้เป็นวันมหาสิทธิ

ประกอบกิจกับฤทธทเบกไพร

ทำในบ้านไม่เหมือนในป่าใหญ่

จะระงับดับใจไม่สู้

ไม่ประสัทธิเหมือนหงษ์ป่าสาม

ก็เบ็นท่งดงเอยปากคอ

เอื้องหวงเมืองอยู่ท่าไม้ไผ่นอน

พ่อพุดมิฟังช่างกระไร

พุดเลียงว่าขุระหามีไม่

จนจวนใหญ่พลายน้อยกระนั้นนาง

ชอบชิตพุดจากันต่างต่าง

พุดพลางต่างหัวร่อกันเรื่อยไป

พระจันทร์ราแย้มเยนเมเหลยมไคล

หมดเมฆบดไหมไม่หมองมอม

รวยรินรสร้อนซจรหอม

ถนนมแนบหมอนข้างเคียงกระนั้น

ใครเลยจะเอ็นดูให้รู้ถึง

ตั้งศรัตรึงทรวงไศกวิโยคคิด

จะรู้แน่ฤาจะแหงนแครงในจิต

ฤาวิปริตคิดว่าไม่ปราน

ออกนอญากนักรดวยเป็นหญิง
 แม่นเป็นชายพ่อพลายเป็นสตรี
 นักปลางนางนอนสละทอนทอ
 ให้เพื่องฟุ้งพลุ่งพล่านรำคาญใจ
 ๑ พระพิจิตรขุนแผนพลายงาม
 พระพิจิตรว่าเจ้าเงาะจะจร
 ว่าแล้วก็ลุดไปเข้าเรือน
 ชวนพ่อเขานอนวอนพูดจา
 นันวันนี้อย่างไรไม่สบาย
 จะนอนเสียแต่หัวค่ำเอากาลัง
 ๑ ขุนแผนนึกในใจโอเจ้าชู
 กรรมกรรมเจียวจะทำเป็นอย่างไร
 คิดแล้วก็ทำเป็นมารยา
 คอยจับแยบคายดูชายนั้น
 ๑ เจ้าพลายก่ายหมอนท่านอนนิ่ง
 กำเรีบรักหนักแน่นแสนระทม
 ปานนั้นเนออ่อนจะนอนสนิท
 ดุทเหมือนอนจะมขงเมตตา
 อนความรักหนักแน่นในอกพิ
 แม่นรู้เคาจากเห็นจะอาลัย

ต้องช่อนรักหนักนงอยู่กับท
 คำวั้นนเป็นตายจะหมายไป
 นาคาคลอมีใครจะเคลิมได้
 นึกอาลัยไปจนหลับกับทนอน ๑
 พุดกันจนยามไม่หยุดหย่อน
 จงพักนอนเสียเถิดทงสองรา
 พลายงามพินเพื่อนเป็นหนักหนา
 คุณพ่อชานตกละแวกระมัง
 ระล่ำระล่ายเห็นดเห็นอยเมื่อยสันหลัง
 จะได้ตงหน้ายกแต่เข้าไป ๑
 มันสำคัญว่ากรหาไม่รู้
 มันจะเกลตงให้ผูโหญ่ผิดใจกัน
 หลับตานอนนึ่งไม่พลิกผัน
 ไม่วางใจให้ทวนในอารมณ์ ๑
 สุดประวิงอกไหม้ไล่ฟุ้งชม
 โอเจ้านมพวงพศร์มาลา
 ฤาดวงจิตจะนึกเสนาหา
 แต่ทว่าเป็นหญิงกนึ่งไ
 ชอนเจ้าจะรู้ฤาหาไม่
 คงมิให้เสียทพทหมายขีด

เขาย่อมว่าถามมตรใจ
พรกเจ้าเท่าเทียมดวงชีวิต

จะวนเวียนเพียรพูดให้ถึงปาก
ด้วยพรุ้งนั้นก็ไปไม่อยู่นาน
ถ้าจะไว้สู้ขอต่อซากลับ
ด้วยความรักหนักใจเสียเต็มท

จำจะคิดเขาสันทให้ส่มนิก
แม่นมิได้ศรมาลายาใจ

ตามแต่บุญกรรมเกิดน้องแก้ว
ถ้าแม่นแก้วพมิเมตตา

ยังนกยงตรมอารมณ์หมอง
นาคางพรางพรอระห้อยใจ
ฟังพ่อร่อดจนใจกล

ขุนแผนรู้แยบคายเจ้าพลายงาม
เจ้าพลายล้ำคณว่าพ่อหลับ
พอออกนอกห้องใดก็ยินดี

๑ ขุนแผนลุ่มมองแล้วย่องตาม
พลายงามแกเกอละเมอเตา
วนนมนให้ปวดแต่ทองเขยว
จะปลุกพ่อขอยารับประทาน

แล้วคงไม่สาบสูญมิตรจิต
นั้นจะคิดนั้นใดให้เป็นการ

ก็สุดยากเชิงชกส่มครส่มาน
จะพองพานผู้ใดก็ไม่มิ

เห็นดวงพณจะยับลงเป็นผ
จะทวชนทกวนจนบรรลย

จึงจะคิดทำศกต่อไปได้

ซึ่งจะไปเชิงใหม่อย่าสงกา

คนหลับแล้วจะลอบเข้าไปหา
ก็ตามแต่เวรจะเป็นไป

แสงเดือนเด่นส่องสว่างไสว

เสียงไก่แก้วชนกระชนยาม

ไม่ไวใจแคลงคล้าแล้วทำถาม

ไม่ตอบความนิ่งอยู่จะดูท

ค่อยขยับลุกย่องมาจากท

หมายว่าหนีพณพ่อรบั้งเงา ๗

พอทันถามออกมาทำไมเจ้า

นั้นจะออกไปเบาทนอกชาน

หลายเที่ยวแล้วด้วยกล่อนมันสังหาร

ขุนแผนว่าไม่ได้การแล้วเจ้าพลาย

อายโรคกล่อนเช่นนี้มกชด้อย
 ว่าพลางทางจุมมอลูกชาย
 ๑ เจ้าพลายงามชดใจไม่เป็นสุข
 แค้นพ่อเหมื่อนหวอกจะฟกพัง
 เป็นไรหมดแล้วทำไมหลับ
 พลายร้ายมนต์ขลังสิ่งนิทรา
 เป้าต้องชนแผนแสนสนิท
 หลับสนิทแน่วนิ่งลงจริงจัง
 ชยบเทากาวอย่างออกจากห้อง
 พระพายพัดบุปผาพาจร
 ๑ มาถึงเรือนที่ศรีมาลาอยู่
 หลงนดอกกระมังย่นซังใจ
 คิดพลางทางร้ายมนต์สะกด
 สะเดาะกล่อนถอนหลุดแล้วมองเมียง
 เลียงเขาในห้องย่องเดินมา
 อจกลับตามวางกระจ่างแสง
 เครื่องเบ่งจัดตงไวหลังมา
 เครื่องนากเครื่องทองสองตำรับ
 โถขมวงแบ่งรำนามนตานี
 โดกพานหีบบัดจัดตงซอน
 เครื่องไหวพระนนจตุตถจันทร์
 หมอสีกรอยรักษาก็ไม่หาย
 ย่างกรายเข้าห้องต้องระงัง ๗
 ลมนอนแล้วก็ลุกทะลึ่งนั่ง
 กระไรช่างเกล้งได้ไม่เมตตา
 จะคอยจับให้ได้ก็ไม่ว่า
 ดั่งสมาธิปลงตรงภวงค์
 ก็เคลิ้มจิตด้วยพระเวทวิเศษขลัง
 พลายงามส่มหวังสิ้นอาวรณ์
 พระจันทร์ส่องแสงจรัสประภัสสร
 รวยรินรสร่อนระรินไป ๗
 แอบบังเงาตุด้วยสังสัย
 แสงไฟแวบวามตามตะเกียง
 หลับหมดเงยบดไม่มเสียง
 เลียงเขาในห้องย่องเดินมา
 เจ้าตกแต่งเครื่องเรือนไวหนักหนา
 ชนล้างหน้าพานรองของมุติ
 เวียงลำดับวางไวเป็นทท
 โต๊ะหวดงเรียงไวเคียงกัน
 ทงผ้าม่อนพับเรียบทุกสิ่งสรรพ
 คั่นห้องเกาะงาเป็นหน้าพรหม

กระจกใหญ่ใส่ตงทงไม้สอย
 สะอาดสะอาดลานตานานิยม
 พื้นใหม่ใส่ทองเป็นลายปัก
 บักระเด่นเป็นไขใจอาวรณ์
 เอาไฟเผาเข้าลักพระนงนาฏ
 ระเด่นเกล้งแปลงเป็นจรรกา
 พระริบเร่งชกรดถึงศิริ
 สองกษัตริย์เชยชมสละสลักัน
 เขามาเมืองจะเปลื้องความสงสัย
 ผลกรรมจำจากจะพรากร้าง
 ออกทรงรถชมพรรณบุปผา
 ใหลมเพชรหึงสนั่นไพร
 ครันไกลไปตกกลงกลางป่า
 คิดถึงพระองค์ผู้ทรงยศ
 บักระเด่นเทยวตามหา
 พระวงศ์แยกย้ายหลายตำบล
 นลาตนักบงกามน้อยถา
 อันองค์บุษบាយาใจ
 อันอกของระเด่นมนตร
 คล้ายระเด่นกับพระนุชบุษบา

อุบะห้อยร่นรอยดส่วยส่ม
 พलगชมม่านทางข้างทนอน
 นารักรูปร่างบางชะอ่อน
 ทูรอร่อนรักนุชบุษบา
 โอบอุ้มใส่ราชรถา
 บักระเด่นบุษบาเจ้าจาบัลย์
 เข้าสู่ตามณภิรมย์ชวณ
 พอรุ่งแสงสุริยขึ้นจากนาง
 สิ่งพลึงไวกมิให้ห่าง
 เผอิญข้างนางนักรนิยมไป
 บักระเด่นระกาหลาอันเป็นใหญ่
 พัดพาอรไทไปทิ้งรถ
 บุษบายิ่งแสนโคกกำสรด
 นางระทระทวยแทบทำลายชนม์
 คั่นคว้างบแหล่งทุกแห่งหน
 แปลงตนเป็นบันจุเหรีจไฟ
 ช่างพดครือเรือ่งพหามิตไม
 พิเคราะห์ไปเหมือนเจ้าศรีมาลา
 เหมือนนอกพันทโหยหา
 แต่ไม่มีจรรกาจึงผิดกัน

ถ้าใครเป็นจรรยาเข้ามาเกล้ง
 จะจิกหัวจรรยาเข้ามาพัน
 เติงจนตงตงบนตอสังห์
 แลวิจิตรบิตทองดรองเรอง
 หนาระบายลายทบสลับสี
 เบ็ดมุงเมียงมองเห็นนงนอย
 พักตรพรมเหมอนยมอยทงหลับ
 เจานิทราमारยาทไม่มปาน
 ค่อยประคองลองจูบเจ้าทงหลับ
 พอดองเต้าต๋อสนให้พันเพื่อน
 จับแล้ววางเล่าเฝ้ากลดกลุ่ม
 จะปลุกนางกลั้วรองย่องห่างไป
 ๑ ครานันศรีมาลานาร
 ลืมตาเห็นชายอยู่ปลายเตียง
 นึกสำคัญในจิตคิดว่านั่น
 น้อย่างไรใจกล้าเข้ามาตาม
 เจ้าพลายไต้พังเซาอ่าง
 ตกใจเพียงจะต๋นสนใจตาย
 ๑ อเมยรบหลับอยู่ทณเอย
 ลูกชนด้วยตระหนกตกใจ

พไม่แปลงอย่างเช่นระเด่นนั้น
 แล้วสรวลสันตมันแปรแลเข้าเลื่อง
 นลลพายพรายพร้งพร้อมทงเครื่อง
 มุงเหลื่องแพรดอกกระเด็นลอย
 มุงมุดมแล้หางมาทอย
 เจ้าหลับผอยเพ่งพิศจิตทะยาน
 ประทบัจบหน้านวลชวนส่मान
 ยังกิดกยงช้านส่วาทเดือน
 หอมกระไรใจวับขยับเขยอน
 ค่อยลุ่มเลือนโลมเล้าละลานใจ
 ด้วยรุ่มหนุ่มซู่สาวหาเคยไม
 คลายเวทแลวกไ้ให้สำเนียง ฯ
 รุสีกสมประดไ้ยนเสียง
 เจ้ามองเมียงจำไ้ว่าพลายงาม
 ไม่หวาดทวนยมแลวกทกถาม
 จะเกิดความงามหน้าปากันอาย
 นางรู้ว่าคนจริงม่งขวัญหาย
 ร้องว้ายแลวกซบสลับไป ฯ
 ไ้ยนเสียงนายรองก็จำไ้
 เจ้าห้องในมองเมียงตงเตยงพลัน

เห็นเจ้าหนุ่มอมนางวางบนคก
ก็แจ้งใจในเหตุปัจจุบัน

พ่อเอาผ้าชุบน้ำมาลูบหน้า
แล้วปลอบโยนตามใจให้สบาย
ว่าแล้วบดห้องย่องกลับไป
คอยดูคนจะไปมา

๑ จะกล่าวถึงท่านพระพิจิตร
จะเกิดเหตุอะไรไม่รู้ความ
กแว่วแว่วเหมือนเสียงศรีมาลา
อเม้ยเอ๋ยตอบไปทันใด
บัดไปบัดมาไม่ทันดู
ฉนั้นบัดนั้นพลัดลงจากมุง
พระพิจิตรว่าดูมอมญ่ถอย
บุษบาว่าฉนั้นกไต่เดือน

๑ ฝ่ายว่าขุนแผนพ่ออยู่หอหนึ่ง
ออพลายหายแล้วไม่แคล้วกัน
อายลูกเจ้ากรรมมาทำเชษฐ
แต่ตริตรองแก้ไขสิ้นไส้ฟุ้ง

๑ ครานันนารัศรีมาลา
ไต่ตลุ่มตาดวยอาวรณ์

รู้จักว่าเจ้าพลายททหมายมั่น
มาฉวยฉันทาส่งให้เจ้าพลาย
ลบไล้ไปมากกว่าจะหาย
ถาชนใจแล้วจะตายในพริบตา
อเม้ยยมละไมอยู่ในหน้า
ด้วยสังสารศรีมาลากับพลายงาม ฯ

หลับสนิทเสียงลกตกใจความ
จึงร้องถามอเม้ยเสียเป็นไร
มึงลืมนตาชนฟังมึงอย่าไม่
นายท่านเรียกกันไปให้บัดยง
จงจกมันอยู่ทในอง
ถกพวงเชอจรวงออกกองเรือน

สักหน้อยอ่อนจะเลยเป็นกลากเกลื่อน
มันเขื่อนไม่ดูแลแต่กลางวัน ฯ

สะตุงพนตณพงใจหวนหวน
อายชเคาคงถลนไปเข้ามุง
พรงนทเห็นจะเกิดยุง
คนยังรุ่งไม่ระงับหลับนอน ฯ

คอยพนตณมายังเห็นอยอ่อน
เห็นเจ้าพลายกอดซ้อนไว้ทั้งตัว

มือหนึ่งจับน้ำโลมหน้า
ใจเต็มความหวาดด้วยความกลัว
จึงค่อยเคลื่อนไหวตัวลงจากคอก
ค่อยกระดกพลิกตัวเข้าข้างใน

๑ ครานนพลายงามทราบสวาท
ด้วยอาการอย่างไรยังไม่รู้
จึงหยิบพัดหางปลามารำเพย
เมื่อดะกพัดกนกกระไร
พบนบวงเทวดาจะมาช่วย
ท่านเอ็นดูโฉมฉายกับพลายงาม
แต่แลพบสับตาเมือมาถึง
ทูลรอนรกรวงกระนงปอง
เหลือทพจะไศกโรครักร้าง
เชิญเจ้าฉินหนามหาพชาย

๑ ครานนนวลนางศรีมาลา
แต่หากมารยาแกล้งว่าไป
เป็นผู้ช่างไม่มีอชฌาตย์
รู้จักกันก็ไม่ทนล่วงเวลา
รักจริงนงใยไม่ไปขอ
ล่วงเกินแล้วมาเชิญให้หายทุกข์

นางประหม่าชนพองสยของหัว
ยังมั่นมัวมีรักจะหนีไป
ละอายนักนั่งนอนถอนใจใหญ่
เจ้าแกล้งหนีหลังให้ไม่แลดู ฯ

ยังไม่อาจถามทักเป็นสักครู
เห็นนอนอยู่ตบตาค่อยมีใจ
น้องเอยนอนเถิดจะพัดให้
ถ้าบรรลยพชายจะตายตาม
จึงรอดด้วยเทพโถมได้ห้าม
เพราะเห็นความรักพมต่อน้อง
พิเหมือนหนึ่งกับปลาติดของ
ถ้าเจ้าไม่ปรองดองก็ตาย
ช่วยรักษาพบางพอห่างหาย
พูดภิปรายพอให้พมเข้าใจ ฯ

ได้ฟังวาจาจึงรักใคร่
นอยากรู้ว่าใครให้เข้ามา
ไม่เกรงใจพ่อแม่แต่สักหน้า
จะฆ่าฆ่าแทแทแกว่ารัก
บอกแม่พ้อเป็นผู้ใหญ่ให้ประจักษ์
จะให้ใครสมัครไปทักทาย ฯ

๑ อนิจจาแก้วดาช่างว่าได้
พกล้ำมาถึงตัวไม่กลัวตาย

ถ้าสามารถอาจขอต่อพ่อแม่
ทวงทักจะสมอารมณ์คิด

เมื่อนั่งกินข้าวเย็นเห็นฤาเปล่า
แต่สุดคิดเพราะติดราชการ

ถ้าวางรักหักใจไปจากเจ้า
คงบรรลย์ไม่ทันเป็นไมตรี

เพราะขัดขวางอย่างอื่นไม่คิดเห็น
ถ้าเจ้าไม่ปรานียอมตาย

๑ ศรีมาลาฟังความพลาบงามว่า
นึกถึงตัวกลัวอายยังร้ายนัก

ถึงเพียงนี้แล้วทไหนดจะไปจาก
ทั้งใจนางความรักก็ตกเตือน

อ้อชาวกรุงศรีเช่นนี้เจียว
จะว่าไรแก้ไขได้ทุกความ

ชนมาถึงพิจิตรคดีผู้หญิง
ไปทัพก็ไม่ไปไกลรอ

ไม่คบค้ำก็ว่าจะบรรลย์

ถ้าหญิงใดใจเบาไหเจ้าเชื่อน

ไม่เห็นใจฤาว่ารักสมัครหมาย
ก็เพราะรักโฉมฉายกว่าชีวิต

แน่แล้วที่จะขอต่อพระพิจิตร

ท่านเป็นมิตรกับบิดามาช้านาน

ท่านหยอกเย้าพ้อย่างว่าลกหลาน
จะต้องคุมพวกทหารไปพรุ่งนี้

ทุกคำเข้าจะระทมดังตรมผี

ใช้ว่าพิงจิตจะคิดร้าย

จำเป็นจึงเข้ามาหาโฉมฉาย

ขอฝากกายไว้ในห้องของน้องรัก ฯ

นางตรึงตราทุกสิ่งจริงประจักษ์

เหมือนชนวนชักสายไวท์ในเรือน

ยากที่จะผัดวันประกันเลื่อน

จึงลุกเบือนหน้าคอนเจ้าพลาบงาม

ตลาดเฉลียวฉนวนลมเป็นคมหนาม

มีน้ำหญิงวิ่งตามกันปรอปรอ

ครันตดทัพกลับนั่งไม่สู้ขอ

จนแม่พ่อหลับไหลเข้าในเรือน

ชาวบ้านนอกที่ไหนใครจะเหมือน

ไม่ถ่วงเตือนก็จะทิ้งวงไปทัพ

ปล่อยนางร้างเปล่าอยู่ข้างนี้
ให้เสียตัวชั่วชาระยาขับ

ฉันขอขอบคุณที่อุตส่าห์รักษาไว้
ถ้าพ่อแม่รู้ความจะลามนุง

๑ น้องแอ๋ยกจะไปอย่าได้คิด
พี่ไม่ลงหลอกดอกกระนง

ปรานพเกิดเจ้าอย่าเผือด
ว่าพลางอิงแอบเขาแนบกาย

๑ ศรีมาลาบ้องบัดสับตบเบียง
สัญญาว่าแต่ปากอยากอะไร
ถ้าจริงใจก็ให้ความสัตย์ก่อน
เชื่อได้จึงจะปลงลงเป็นมิตร

๑ จริงจริงกระนั้นถ้าน้องแก้ว
พี่จะให้ความสัตย์ปฏิญาณ
ถ้าพนทงขวางร้างหย่า

ขอให้มอนเป็นเห็นจริงจ้ง
ฟ้าให้สัตย์ปฏิญาณอย่างนั้นแล้ว
เชิญเจ้าช่วยรับรักพหนักครัน

๑ เห็นแล้วหม่อมพทกรัน้อง
แต่ฉันยังเป็นไขให้สะท้าน

ต่อให้คอยร้อยปีไม่มกลับ
เพราะสับปลบหลงเส้นให้เล่ห์ชาวกรุง

ไปเสียเกิดพ่อไปจะโกธรัง
คงโกรธยังไม่ให้ตั้งใจปอง ฯ

สิ้นชีวิตก็จะตายอยู่ในห้อง
จะครอบครองเป็นคู่อยู่จนตาย
ได้ถูกถือแล้วเช่นนี้ไม่หนหน่าย
เจ้าพลายจ็บต้องจะลองใจ ฯ

เขาว่าแล้วยงเมียงเข้ามาใกล้
อย่าด่วนไต่เนะจงยังซังใจคิด
ให้แน่อนนภายหน้าว่าสุจริต
ถ้าเบือนบิตอย่าสำรวจให้ป่วยการ ฯ

มันกัแล้วมิให้้องต้องว่าชาน
ขอบันดาลเทพยดาจมาฟัง
ไม่เลี้ยงเจ้าศรีมาลาไปวันหลัง
ลงนรกตกกระทงถึงโลกันต์
น้องแก้วยังสงสัยฤาไรนั้น
จะหวาดหวั้นต่อไปไม่ต้องการ ฯ

คงปรองตองร่วมรักสมัครสมาน
ขอผิดพอนานนานจะตามใจ

เจ้าพลายรู้ใจไฉนมารยา

ประจวบจับตลอดในสไบ

ทั้งหนุ่มสาวคราวแรกภิรมย์รัก

กำเรียวรักเหลือทนทรนร้อน

เหมือนเกิดพายุกลามาเป็นคลื่น

พอฟ้าแลบแปลบเปรียงลงทันทวน

นทพ่องนองผิงผา

โลกชาติหวาดไหวในกมล

๑ ครานนนวลนางศรีมาลา

แอบผิวเคียงข้างไม้ห่างไกล

พัดพลางถามผิวกลัวอดโรย

เจ้าพลายสรวนส่อดกอดประคอง

กินอยู่ไม่ต้องกล่าวทวงหวาน

ต่างกระนึ่งคลั่งเคล้าเฝ้ากระซิบ

๑ จวนอรุณเรือผ่านภาแผ้ว

ศรีมาลาตนก่อนถอนฤทัย

นางล้างหน้าทาแป้งแล้วหวัดหวัด

ตื่นเกิดจวนจะแจ้งแสงตะวัน

เจ้าพลายตนพนตัวมัวแต่จับ

จะเห็นห่างนางไปให้เสียตาย

ไม่รอช้ากอดรัดกระหวัดไขว่

นางผลึกใสอยู่จนพบกับทนอน

ไม่ประจักษ์เสนหามาแต่ก่อน

พอร่วมหมอนก็เห็นเป็นอัครรย

ครั้นครั้นพารองกองสนั่น

สะท้อนคลื่นดินฟ้าจลาจล

ทอฟ้าไปรยปรายด้วยสายฝน

ทั้งสองคนรสรักประจักษ์ใจ ๖

เสนหาพระวงหลงไหล

เอาสไบขับเนอกเหื่อนอง

หิวโหยฤๅซ้ำจะหาของ

ไต่แนบนองเนอนมพ้อมทิพ

ชนสวรรค์เห็นวิมานอยู่หวิบหวิบ

งูบงกันจมน้อยผอยหลับไป ๗

ไก่แก้วขันเร่งแจ้งจุมัย

ด้วยจำใจจะต้องพราจากผัวนั้น

ค่อยชยบจับตัวพลุกสัน

อยู่ด้วยกันเข้าไปจะได้อาย

โลมลุ่มอยู่มิใคร่จะผันผาย

ซึ่งตายลูกมาล้างหน้าพลัน

ศรมาลาพาไปทเคื่องแบ้ง
เจอกระแจะปรุงประทนกัณจวงจันทน์
เจ้าพลายประแบ้งแต่งตัวแล้ว
นั่งลงอุมนางวางดกไว้

๑ ครานนนวลนางศรมาลา
นึกได้เหลียวหน้ามว่าวอน
เรอของเรานูใหญ่ไม่รูความ
พื่อไปเมื่อใครจะชอรอง
ถึงนอจะยากเชญเป็นอย่างไร
เสร็จราชการทพจกกลับมา
พลายงามความอาลัยใจละเหีย
พนเหลอที่จะหวงโย
ถึงกระไรให้ขอพื่อได้มัน
ถ้าหากว่าบิตาไม่ปรองคอง
อย่าวิตกหมกไหม้เลยนองแกว
เจ้าจงจำคำสตัยของพื่อไว้
อย่าร่อให้ไปนกกงพงพ
ว่าพลางทางช่วยเซตนาตา
ศรมาลาอาลัยใจจะขาด
ผละผัดวเจ้าเขาทนอน

ดกแต่งแบ้งรำนาดอกไมกัณ
จะคลาดแคล้วสะทอนถอนใจใหญ่
ยังอาลัยนิงอนาถไม่อาจร ๗
เจ้าโศกาสะอกละอนอน
คิดก่อนนะจะไปไกลจากนอ
ตอคิดอ่านลากหนามไวจุกชอง
อย่าให้ตอชิงชิตคำบิตา
ก็คงจะเอาใจไวร่อท่า
อย่าเชื่อนชาให้มวดยด้วยดรอใจ
พงเมยไมกัณนาตาได้
พจจะไปบอกพื่อให้ชอนนอ
บอังกัณมิให้ใครเกยวชอง
ถึงจะตอพนคอมิขอไป
ไปแล้วพหาถมปลมจิดไม่
เสร็จศกเมอไรจะรบบมา
พรงนใครเห็นจะผิดหน้า
แล้วจูบชายยายชวาจะลาจร
นางมีอาจดูหน้าตงแต่ก่อน
ลงแอบหมอนชอนหน้าโศกาเลีย ๗

๑ ครานันจึงโฉมเจ้าพลาญงาม
 รามรามจะใคร่ตามกลับเข้าไป
 หักใจเดินออกมานอกห้อง
 ถึงห้องนั่งตงใจจะไสยา

๑ ครานันขุนแผนแสนศักดิ์ดา
 เจ้าพลาญทำเฉยเอื่อยต่อไป
 ขุนแผนว่าเว้งไหนในเมือง
 หน้าดาทาแบ้งเบนเม็ดเม็ด
 มาอยู่บ้านพระพิจิตรผู้บิดา
 เอ็งนั่งจวงจาบละลาบละลวง
 หากว่าติดนิตหนึ่งด้วยการทัพ
 ไม่ถูกหวายลายพร้อยก็เป็นบุญ

๑ ครานันพลาญงามทราตรสวาท
 คิดไปใดทักดีใจ
 ด้วยความรักอ้อมวณเหลือกำลัง
 มรุตจะสลัดตดทง
 จะฟังบุญคุณพ่อช่วยขอ
 คิดไปไม่ตลอดจะรอดวาย
 อ่อนก็เป็นมิตรจิตไม่คิดแทง
 ลูกใดให้คำมั่นเป็นสัญญา

แลตามเมี่ยงขวัญให้หวนไหว
 แต่จุนใจจะส่ว่างกระจ่างฟ้า
 ค่อยค่อยย่องบังเงาเขาริมฝา
 เห็นบิดาตนอยู่กตกรใจ ฯ

เห็นพลาญงามถามว่ามาแต่ไหน
 ฉันทปวดท้องลงบันไดไปทีเว้ง
 ถึงกับมีเครื่องเบ่งแต่งไว้เสร็จ
 กรูเช่นเห็นเท็จอย่าหลอกลวง
 พระคุณท่านมีมาเป็นใหญ่หลวง
 บังอาจลวงลูกท่านผู้มุก
 หาไม่ก็จะขับลงใต้ดิน
 ทำขุนแผนจะว่าประการใด ฯ

ฟังพ่อบริภาษหาเถียงไม่
 กราบไหว้ว่าลูกนิตจริง
 ราวจะคลั่งจะไคลไปทุกสิ่ง
 ถาชนนงไปศกนกว่าตาย
 ก็ว่าจะไม่อยู่ตอนบ้าย
 จังบนบ้ายเขาห้องน้องศรีมาลา
 คุณพ่อก็เห็นเบ้งทประหน้า
 ว่าจะบอกบิดาให้ชอร้อง

ถึงกระไรได้นั้นพอกันที
คุณพ่อโปรดด้วยช่วยปรองดอง

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
การทวงปลงเลยถึงเพียงนี้
อองามก็หลงจนงงวย

ตกกระไดพลอยโจน โจนตามบุญ

อายลูกนอกพ่อก่อความรอน

เอาแต่ใจหนุ่มตะกรุมตะกราม

ถ้าไม่รักพระพิรุณผู้บิดา

ลูกของท่านท่านรักดังดวงใจ

ก็ต้องแก้ไขเสียให้หาย

ถ้าวุ่นหนาทางขวางนางศรีมาลา

เจ้าพลายดใจกราบไหว้พ่อ

ว่าพลางล้างหน้าทางสองนาย

๑ จะกล่าวถึงนวลนางศรีมาลา

กอดหอมอนธอนใจให้พ้นเพื่อน

อเมยเห็นนายยังหายเงียบ

เห็นนายเฉยเลยทำเหมือนเป็นทุกข์

อนิจจาชดสนช่างจนยาก

ยังมาชวนเห็นให้เป็นไป

การเบ็ดเสร็จไว้ว่าเมื่อชาล่อง

จะได้คล่องอกใจไปราวี ฯ

นั่งคิดใคร่ครวญดูถนัด

จะทงไปไม่ดีเป็นเนรคุณ

ไม่ช่วยไปข้างหน้าจะว่าวุ่น

ทำเป็นหุ่นหันโกรธเจ้าพลายงาม

เมื่อแต่ก่อนทำไมไม่ได้ถาม

เกิดความแค้นมาง้อพ่อทำไม

กหาพักพดจาให้มั่งมี

มั่งทำให้เสียตัวเหมือนชวชา

อย่าให้ท่านอับอายชายหน้า

ก็มีฆ่าอย่างนับว่าเป็นชาย

ขอนนมไหม้ทเสียหาย

แล้วเยองกรายออกมาอยู่หน้าเรือน ฯ

โคกอาลัยใครจะเหมือน

นอนเชื่อนอยู่จนเช้าเจ้าไม่ลุก

ค้อยย่องเกรียบไถลเข้าไปปลุก

ลงนั่งปักแกล้งสะทอนแล้ว

ถอนใจ

แต่จะหาใส่ปากมิใคร่ได้

ว่าเทพไทเธอมาเมื่อคืน

กลับไปเมื่อใกล้จะสว่าง
เบียดหอยแต่สักรอยก็ไม่มี
นายตนจะต้องชนค่าตัวใช้
นำเอ็นดูเชอสูรเหาะลงมา

๑ ศรีมาลาไม่อินังกาลงเฉย
ลูกชนต้อยหัวตัวจัญไร
มึงอย่าพูดมากปากส้ารวย
ว่าพลางเจียนหมากแล้วจบพล
เย็บกระทงประจางเจียนผ้าชี
ทงของกินระหว่างทางอดคิด
จัดเสร็จซ่อนใส่ในตะกร้า
เอ็งเอาไปให้ดอเมยรับ

๑ ครานันพระพิจิตรบุษบา
เบิกเสียบยงเสียงกนอองคะนัง
พอนั่งลงบุษบาก็เรียกไป
พ่อแผนจะไปแต่ในงาย
อเมยบอกไปใจคอกหาย
ยังปวดเส็บเต็มทเห็นยดา
ทงนายมานงคงล้าออย
ชาตอมอญหน้าเป็นเห็นแต่กิน

ไปกลางทางเชอสูรยามากบุหร
จะเอาทไหนดไปให้เทวดา
ด้วยส่งสารเทพไทเป็นหนักหนา
ถ้านายไม่เมตตาจะเสียใจ ฯ
พองเมยแค้นไม่กลืนได้
ไม่มีเลือกเลือกไปเที่ยวล่องรู้
มานั่งช่วยกันทำเสียสักครู่
บุหรในคู้เอาแถมด
ใส่หมากพลบุหรทนางจัด
ใส่ขวดอดผูกผ้าตราประทับ
แล้วเอาผ้าซ่อนชาเป็นลำดับ
ของค่านับเทวดาทหามัง ฯ
ตั้งผู้คนจนเวลาสักโมงครึ่ง
ครันเสร็จจึงออกมาหาสองนาย
ศรีมาลาเป็นไรไปไหนหาย
ส่ายแล้วส้ารับไม่ยกมา
ผงเขาดานายเมอลางหน้า
บุษบาวามังเป็นแต่เล่นดิน
สักหน้อยตาอ่อนจะบวมปัดน
น้ำขมนไม่เอาไปให้หยอดตา ฯ

๑ เจ้าพหลายได้ฟังนงนิกชน
 ครรเห็นเป็นใจกับศรีมาลา
 ทเชาไปช่วยเหลือเมื่อนางแน
 นึ่งนิกตรึงตรองเห็นช่องด
 คุณแม่แกมเงาเข้าตาชา
 กระตูกหนึ่งตาช่วยไปด้วยกัน

๑ บุษบาได้ฟังนงหวัร่อ
 อเมยมงจำเอาดำรา
 แล้วหันหน้ามาพูดกับขุนแผน
 มีลูกก็ไม่เห็นเป็นผู้ชาย

๑ ครานันขุนแผนแสนคักดา
 ลูกได้ฟังมาเท่าเมอคราวจน
 แต่ตรึงตรองจะสนองพระคุณตอบ
 ยังไม่เห็นสิ่งใดในปัญญา
 มาถึงกรำพังแต่เย็นวาน
 คุณพ่อแม่ลูกชายนั้นไม่มี
 ให้แทนคุณต่างตัวทั้งพ่อแม่
 คุณพ่อจะเห็นเป็นอย่างไร

๑ ครานันพระพิจิตรบิดา
 ยมแล้วตอบความตามเรื่องราว

อคนนสำคัญมั่นหนักหนา
 หนักหนาได้แล้วเมอคนน
 แล้วช่วยปลดพ่อแม่เป็นถวนถ
 ได้ทบอกบุษบาพลัน
 ถาลมตาในน้ำตขย
 ทำอย่างนั้นก็จะหายระคายตา ๗

พ่อคุณอาร์ตหนักหนา
 ไปบอกศรีมาลาเหมือนพ่อพลาย
 แม่นแค้นตัวเองมีรหยา
 ยังเสียตายอยากได้ไวสักคน ๗

เห็นสับท่าตอบต่ออนุสนธิ
 มีพระคุณเป็นพนคณนา
 คิดครอบคอบเป็นหนักหนา
 จนจนมาถึงพิจิตรบุรี

เห็นการสมควรเป็นถวนถ
 อองามนั้นลูกจะยกให้ช่วงไซ
 ตามแต่จะตด้าหาว่าไม่
 ใจเด็กก็สมัครรักผาเทา ๗

ฟังว่าเต็มใจให้ลูกสาว
 อย่าต้องกล่าวอุบมัยไปเป็นเพลง

เจ้าว่าข้าก็เห็นว่าเข่นมิตร

แต่เป็นชาวบ้านนอกยังออกเกรง

เป็นแต่คนซื่อซอไม่ดอง

นวยวันหน้าถ้าลูกไม่ถูกใจ

ทจริงจิตคิดตักเหมาะเหม็ง

ลูกข้าเองมันไม่สู้รูอะไร

จะเอาถึงชาวกรุงนั้นไม่ได้

เจ้าจะทำนินทาอย่าให้อาย ฯ

๑ ขุนแผนบนอบตอบพระพิจิตร ขอนั้นลูกก็คิดเป็นเหลือหลาย

เอาทานบาดคาคทานบนจนออปลาย หายวิตกแล้วลูกจึงพูดจา

อันเช่นศรีมาลาณาร

ทั้งรูปร่างท่วงทักิริยา

ถึงอองามจะเป็นเจ้าพระยา

ทั้งตัวลูกก็อยู่จะดูไป

ถึงทในกรุงศรีก็สุดหา

พอลูกมาเห็นลูกก็ถูกใจ

แขกไปใครมาก็รับได้

คงมิให้อับอายขายผ้าเท้า ฯ

๑ พระพิจิตรจึงว่าถากระนั้น

แต่บุษบาจะว่าข้าใจเบา

๑ บุษบาได้ฟังนั่งอมยิ้ม

แต่คิดคิดก็ตะซิดตะขวงใจ

จึงว่าลูกข้าก็คนเดียว

ขอไปแม่จะได้ทไหนดแทน

พอเชือกินวางใจทในเจ้า

ลูกของเขาเจ้าถามบ้างเป็นไร ฯ

ใจสมัครรักบีบจะบอกให้

เป็นผู้ใหญ่จุลจะดูแคลน

ขับเคียวมาแต่บ่อยคอยหวงแทน

พ่อแผนก็จำเพาะมาเจาะจง

เพราะรักเจ้าลนเหลือเหมือนเนื้อไข ไม่ขัดได้จำตามความประสงค์

แต่ทว่าข้าจะบอกออกตรงตรง

ยังนึกสงสัยบางทางเจ้าพลาย

มีธุระทางไกลไปเมืองลาว

สาวสาวทางนั้นมันมากหลาย

ถากระไรไปถูกลูกเจ้านาย

ทพูดกันมันจะกลายเป็นเหลวเตอะ

จะทำให้เสียหายฝ่ายผู้ใหญ่
เขาจะว่าท่านเป็นคนเคอะ
ทว่าฉันมิใช่จะตตรอน

จะควักแก้วตาไปให้เจ้าพลาย

๑ ครานนจึงโหมเจ้าพลายงาม
ถาหากท่านผู้ใหญ่ใดตกลง

ถึงจะไปนอกฟ้าป่าหิมพานต์

แม้จะให้สัญญาบิดตราแดง

ถึงเด็กอยู่รู่พระคุณแต่ไหนหลัง

จะขอเป็นเกือกทองรองบาทา

ขุนแผนพ่อพูดต่อเจ้าพลายงาม

เห็นจะไม่โกหกพกลม

ลูกคิดว่าถาหมั่นตอกันไว้

เหมือนตัวไปใจอยู่ด้วยคูมิ

วันนักรบประเสริฐเลิศคดี

แล้วจึงทำเหยาเรือนหาเดือนวัน

ด้วยจะต้องไปทักปรับอาสา

คุณพ่อแม่เมตตาได้การุญ

๑ ครานนจึงท่านพระพิจตร

รับทองหมั้นไว้มิได้ช้า

เกิดระกำซาใจกันไปเถอะ

ช่างชมเชอะไม่รู้จะดูชาย

รักเจ้ามาแต่ก่อนนินเหลือหลาย

ก็เบี่ยงบายอย่างไรให้มันคง ฯ

คิดแล้วกล่าวความตามประสงค์

ที่ตรงดินนั้นนอย่าแคลง

อันถการนอกใจอย่าได้แทง

จะขัดแกงใดให้ในสัญญา

พ่อแม่เล่าให้ฟังเป็นหนักหนา

คุณแม่พ่อขออย่าได้ปรารมภ์

ความที่มั่นสัญญาน่าจะสม

แต่นานนมหนักไปก็ไม่ดี

ถึงห่างไกลก็พระวงศ์ตรงทน

อย่างนี้เป็นท่านองที่บ้องก้น

จงปรานรับรองชงของหมั้น

การเหล่านนั้นฝากไว้ในเจ้าคุณ

การของลูกช่างหนายิ่งว่าวุ่น

ให้อุ่นอกเช่นครึ่งแต่หลังมา ฯ

ทั้งบุษบาสมัคคึกหรรษา

พระพิจตรจึงว่าเป็นโรมี

เจ้าคิดอ่านการศึกเอาเชิงใหม่
ยังจะต้องคุมทัพกลับมาน

๑ ครนตกลองปลงใจให้กันแล้ว
สำหรับพร้อมล้อมนงกิตขาวปลา
เลี้ยงดูกันสำเร็จเสร็จสรรพ
พระพิจิตรมาส่งลงบันได

๑ ฝ่ายอเมียดกทางอยู่ห่างบ้าน
กระแอมไอให้เสียงเป็นสำคัญ
จึงหลกเขาทางทางหว่างต้นไม้
อเมียบอกว่าตะกราน

เจ้าพลายยมแล้วว่าข้าอยากได้
รับตะกรามาให้ไพร่แบกตาม
แล้วค่อยงับงับกระซิบสั่ง
ถ้านายยังร้องให้ไม่เสียบย
ปลอบโยนนางไว้อย่าให้เศร้า
ให้เป็นสุขคำเข้าจนเรามา
ว่าแล้วเท่านั้นกณณฉาย
รับตามบิดามาวัดจันทร์

๑ ครนเรียกคนสำรวจตรวจถ้วน จดกระบวนหน้าหลังดังตามท
พระพิจิตรมาช่วยอวยยศสวัสดิ์

ถ้าคล่องใจคงสำเร็จราวเดือนยี่
ก็เดือนสี่แลประมาณการวิวาห์ ฯ

ต่างคนผ่องแผ้วเป็นหนักหนา
สนทนาเบิกบานสำราญใจ
พ่อลูกลากลับหาช้าไม่
ออกจากจวนไปยังวัดจันทร์ ฯ

พอขุนแผนเดินทางผ่านพันทนต์
เจ้าพลายหันมาดกรท
ถามว่ามาทำไมจนถึงน
มีของดีจะขายพ่อพลายงาม
จะถกแพ่งเท่าไรไม่ต้องถาม
เอาเงินสามตำลึงส่งให้อเมียด
กลับหลังเขาเรือนอย่าเชื่อนเฉย
เจ้าคนเคยปฏิบัติอยู่อดตรา
ตัวเจ้าจงพิทักษรักษา
เงินตราข้าจะเติมเพิ่มรางวัล
เจ้าพลายปรีดเปรมเกษมสันต์
แล้วช่วยกันจัดพหุลผลโยธา ฯ

แล้วคลายคลพพหุลผลโยธา

กองหน้านายจันสามพันดัง
กองหลวงกองเสบียงเรียงกันมา
พวกชาวบ้านรานตลาดตาชด้น
ทำตามวัดกัพระประนามนต์

๑ จะกล่าวถึงโฉมเจ้าพลายงาม
ยั้งวงเหงาหาवनอนนังคลอนแคลน

พอมองหังให้กระหน่ำออกนำหน้า
ราชอาญากองหลังนรึงพล
แตกคณมาต้อยสู้บสน
ขุนด่านนำส่งจนพ้นพรมแดน ฯ

ชมามาตามพ่อขุนแผน
ทรวงเส้นกระสันต์โสกวิโยค

ครวญ

โอ้อาครมาลาแก้วตาพี่
เหมือนใจพทนกคณิงนวล
ทพดกนเมือเข้าถาเจ้ารู
เห็นจะวายหวาดหวนพริ้นฤทัย
คำเจ้าจากระนังถดวพ
ตระเตรียมจัดแจงแต่งเรือนชาน
เออเมอคิดชนมากนารู
จะตกแต่งหอห้องทำนองใด
คิดเจ้ากมแต่อเมย
จะชวนชอหาใหม่ไปทุกทาง
เครื่องเรือนในห้องชองน้องแก้ว
พียงได้ชมเล่นเห็นแก่ตา
เตียงนอนค่อนจะแคบอยู่สัณท
ถึงหนาวร้อนก็ไม่นอนห่างกันไป

บ้านฉะนี้จะเศร้าเฝ้าโหยหวน
ใครจะชวนโฉมฉายให้คลายใจ
ว่าขอสูแม่พอกัยกให้
นังนบวันไปจนถึงงาน
พอมทแก้ไขได้คิดอ่าน
แก้รำคาญแบ่งเบาทเศร้าใจ
ว่าเนอคิดเห็นเบนโฉน
ใครจะเป็นทปรักษาหารือนาง
มันเป็นไพร่ไม่เคยคงพานขวาง
ของเก่ามดบ้างไม่นำพา
ลวนดัดมแลวกหนักหนา
จะต้องหาใหม่นันมิเพียงไร
แตกดทชดพิสมัย
อย่าต้องหาเตียงใหม่เลยน้องรัก

มานกรทองทาบสลับส

มันถูกเรอของเราเขาทน

ถ้ากระไรบอกต่อกจะดี

ยังเครื่องเบ่งแต่งไว้ไม่ม้าน

เมื่อคนนคองดกยังนึกได้

เครื่องเขยนหมากนากทองของโนมตร ยงดคตาพอยทุกสิ่งอัน

พจะปลุกหอใหม่ให้ใหญ่กว้าง ทงของนางของพจะจตุสร

ของของพมมากหลากหลากกัน เครื่องอาวชยทชภณทกคต

ยังเครื่องรางปลุกเสกกล้วนเลขยันต์ ฤาชวญชาวเจ้ารงเกยจด้วย

เกลียดณ

กไวทอนใต้เป็นโรม

ทในหองของเราเอาพรมปู

ไว้นอนเล่นเย็นเช้านะเจ้านะ

ถึงจะนั่งกินชาวทงเขาเย็น

ได้หยอกเอนพดเล่นเจรจา

ทำไมกับเรอเครื่องเรอนชาน

ชนชวเสื่ออ่อนกับหมอนใบ

กำลังวังดวงจคคตเลอนเปอน

สำคัญว่าเนอคูอยู่ดวยกัน

พยงทุกชอยนคคตไม่ถูก

พเห็นเขาเจ็บทองรองเต็มประดา

เรอระเด่นมนตรทเจ้าบก

จะเขียงยกบกใหม่ไม่ต้องการ

เดิมเมื่อตรงสีกชอกสีกมาน

ชันพานชวตนอนนอยน่าเอนด

เจ้าพาไปนั่งเรยงอยเคยงค

ยงดคตาพอยทุกสิ่งอัน

ทงของนางของพจะจตุสร

เครื่องอาวชยทชภณทกคต

ฤาชวญชาวเจ้ารงเกยจด้วย

เกลียดณ

พจะสร้างหอน้อยเป็นหอพระ

วางหมอนคูเคยงไว้ไม่เกะกะ

พจะเผาดนอมกล่อมน้องยา

เราอย่าให้ใครเห็นจะดีกว่า

กินชาวปลาเอิบอุมกระหิมใจ

จะเบิกบานกทชคพิศมัย

กคงไคความสุขทุกคินวัน

เจ้าพลายพนเพื่อนเหมอนกับณ

ยงยวยวนสรวลสนคจ่านรรจา

เมื่อเจ้าจะมีลูกในวันหน้า

แกวดาจะอย่างไรกไม่รู้

เชื่อว่ามดถ่อหมอดำเเย

ถ้าหากไม่คอยนั่งระวังดู

ห้จะคอยถ่อตระบองมองกำกับ

เคลมฟาดเส้มาปาประตน

๑ มาฉลุนขุนแผนเจียนจะตก

พอร้งอยู่เหลียวมาโกรธหน้าแดง

เจ้าพลายตกใจไม่มีขวัญ

ลูกหลับไหลฝันไปว่าศรีมาลา

เห็นยายหมอดำเเยแก้มง่าย

เกรงจะเป็นอันตรายวาวาง

เพราะเคลมเซลาเมามัวด้วยความฝัน ไซ้จะเกล้งตรนไม่มุสา

สัหมอกกโตมพระคุณมา

๑ ครานนขุนแผนแสนสนิท

นแลรักชกพาให้อาวรณ์

ว่าแลวณงนักรักตรา

ด้วยพงแรกูจกความรักน

ลูกเอ๋ยยังไม่เคยรูรสร้าย

อนเจ็บปวดยวดยิงทุกสิ่งม

จะว่าเขื่อนไกลไปไยเล่า

ตองทุกชชากมากมายมาหลายพัก จกเห่เล่นเลอดตาดกกระเด็น

มักเชื่อนแซ่มขยาทำจุล

เคยลากถุนตายมาหลายคน

ถ้าสับปลับเอาอย่างนตให้บน

ถูกกนมาพอเขาพอแรง ๑

หากแอบอกอยู่ทด้วยขแข็ง

นี้มึงเกล้งๆไรให้ว่ามา

บอกความพ้อพลันไม่มุสา

เจ้าจะคลอดล गयाเจ็บครวญคราง

ทำจุลดูตายเมอลูกขวาง

ลูกดแกตงฉางพอถูกมา

ไซ้จะเกล้งตรนไม่มุสา

คุณพ้อได้เมตดาทโทษกรณ ๑

พ้งลูกคิตคิตกใจอ่อน

ร้อนทงหลบตนทุกคินวน

อองามหลงศรีมาลาจนไม่ฝัน

กถ้าคณทุกอย่างแต่ข้างด

ทความรักกลบกลายเลวหน้ายหน

ไม่เท่าทเจ็บชาระกำรก

ถึงแม่เจ้าพ้อกชาระกำหนก

เมื่อหนุ่มสาวคราวอยู่เป็นชู้ชน
 จะร่วมหอคลังเคล้าทุกเช้าเย็น
 พอไปพักกลับมาเห็นหน้านิด
 ต้องคบแค้นเพียงจะตบสนช้วน
 สู้พากเพียรพยายามตามมาได้
 ทนลำบากยากไร้ในพงพ
 พอพินัยหมายใจว่าพ้นทุกข์
 เกิดวิบากผลกรรมมานำชัก
 ความแค้นแค้นที่จะชอกช้า
 เพราะตัวต้องทนทุกข์อยู่คุกใน
 ใ้อว่าเจ้าวนทองน้องแก้ว
 ด้วยเรีสร้างห่างานานเสียเต็มที
 หรือว่ายังมจิตคิดคะนัง
 พคิดถึงเช้าเย็นไม่เว้นว่าง
 ๑ กองทัพยกออกนอกพิจิตร
 บางแห่งใหญ่โตมโหฬาร
 ดูจากหลังม้าเห็นคลาคล้า
 ชะโศกอุกอายต้องชนล่องลอย
 เทโพเทพาหงปลาซ่อน
 สลัดสลาตปลาตะเพียนเวียนกราย หลากหลายว้ายแหวกอยู่ในบึง

ดังจะกลืนไว้ได้มิใช่เล่น
 ไม่คิดเห็นว่าจะพรากไปจากกัน
 มันปลดปลิดผลาญรักหักสะบั้น
 แต่ไศกศัลย์โหยหาอยู่กว่าปี
 เทยวบกบ้ำผ้าไฟรพากันหนี
 ไม่อาลัยชวเพราะความรัก
 จะร่วมสุขอยู่เย็นเป็นแหล่งหลัก
 ให้ไอมารผลาญรักระยำไป
 ก็มิรู้ว่าจะทำอย่างไรได้
 ต้องเจ็บใจตรมมากกว่าสิบปี
 จะลืมพลเสียแล้วกรรมนี้
 ปานนี้จะหลงบุญอายุขุนช้าง
 นึกถึงเพื่อนยากทจากบ้าง
 ราพึงพลางถอนใจอยู่ไปมา
 ต้องเลียบชิดบังบางทชวางหน้า
 เป็นทปลาอาศัยทงใหญ่น้อย
 บ้างโตดดำโม่ลุ่มดแล่มดถอย
 ฝูงปลาสร้อยเป็นหมันดูคล้าย
 เนื่ออ่อนนวลจันทร์พรรณสววย

ที่บางแห่งปลาชุมเหล่ากุ่มภา
 พอไต่ย่นเลียงคนข้างบน้อง
 ยังเหล่าบกษาศิชาชาติ
 กระทุงทองล่องลอยนทีธาร
 อายงวตาดันลงคนปลา
 นกยางยืนมองจ้องประจำ
 ฝูงเหยี่ยวเหยี่ยวว่อนทงร้อนบิน
 นกตะกรุมหัวเห่เหี่ยวเริ่มมอง
 นกผกบวค่อนหอยแลปากห่าง
 ฝูงนกเกลื่อนกลาดตาศดา
 ยังพืชพรรณบุปผาลดาชาติ
 ล้วนผลิดอกออกใบในบึงบาง
 ที่บางแห่งโกมุทบุษบัน
 บ้างชูดอกออกฝักแล้วชักใบ
 เหล่าบัวสายรายกอกันห่างห่าง
 ทงกระจับตบเต่าเถาสันตะวา
 พอเขาตรูหมุ่กรมร้อนมาถึง
 เที่ยวชอกซอนเกสรบุษบัน
 ลมพัดเนอยน่านากระพือม
 ถึงแดดร้อนลมวันชนฤทัย

ไต่ปลาฟาดหางดังผางผิง
 ก็จมดิ่งหลิกหลบลงกบดาน
 เกลื่อนกลาดหาปลาเป็นอาหาร
 เหนียงยานปากอาเอาราน้ำ
 ทงเหล่านกกระสาก็คลาคล้า
 พอพลบค่านกแซวกเกรกเกรกร้อง
 โฉบเฉี่ยวปลากินทีในหนอง
 ชามันยาวก้าวท่องย่องลุ่มปลา
 หลายอย่างต่างพรรณกันหนักหนา
 ดุมาไม่สิ้นในถิ่นทาง
 ก็ประหลาดมากมายเป็นหลายอย่าง
 ต่างต่างน่าชมภิรมย์ใจ
 เป็นพืชพรรณติดดอกอไฉว
 แลไปล้วนกมุทจนสุดตา
 พอสา่งสา่งก็ตระการบานบุปผา
 ในคงคาหลายอย่างต่างต่างพรรณ
 หงหงพงจำเรียงเลียงสนั่น
 เส่าะสรรรสหวานตระการใจ
 แลละเลอมรรวพลึงไฉว
 ทงนายไพร่เพิลิตเพิลินเดินชมมา ๆ

๑ พอพ้นแนวหนองคลองบึงบาง ก็เลี้ยวลัดตัดทางมากกลางป่า

เป็นพงแขมแกมออกกอหญ้าคา ทั้งชายขวาส่งปรกตฤกษู

เห็นเด่นกกระจาบคาบทำรัง ไม่มีทงสิ่งสำราสั่ว

ทางกนดาร์นาท่าสารพัด ก็เร่งรัดพลตั้นเดินมา

พ้นป่าพงลงทางข้างตลิ่ง ถึงปากพืงเลี้ยวข้ามไปข้างขวา

เข้าทางป่าไม้ไพรพนา ถึงพาราพิษณุโลกโอชบุรี

ทงนายไพร่ไปวัดมหาธาตุ ไหว้พระชินราชชินสิทธิ์

ขอให้มัยยสวัสดิ์ แลออกมาที่ศาลากลางวางทองตรา

เจ้าพระยาพิษณุโลกกรรมการ อลหม่านเลียงตุกกันทวนหน้า

พอพักไพร่หายเหนื่อยเลยลา กยกพลต่อมาเมืองพิษย

ผู้รงกรรมการด้านทาง ต่างเมืองตอรับไม่นั่งได้

ยกข้ามฟากจากเมืองพิษยไป ถึงบ้านไกรป่าแฝกแล้วแยกมา

วนหนงถึงเมืองสขนาลย กรรมการผู้ใหญ่ก็พร้อมหน้า

เลียงตุรรับรองตามทองตรา พักอยู่สามเวลาในธานี ฯ

๑ ยกออกนอกเมืองสขรรคโลก ข้ามโคกเขาป่าพนาศร

เจ้าพลายกระสันต์พันทว รำลึกถึงนารศรมาลา

ถาแมนแถวแถวตามาด้วยพ จะชวนชมไม้ไพรพฤกษา

คิดพลางเดินพลางตามทางมา ข้ามท่าเขินเขาลำเนาธาร

แลเห็นเขาเงาเงอมชะง่อนชะงอก เป็นกรวยโกรกน้ำสาตกระเซ็น
 ชาน

โครมครึกกกกกองทองพนาต์ พลุ่พลุ่พลุ่มาแต่ยอดศิขรินทร์
 เป็นชะวากวงเวงตะเพงพก แงชะงกเงอมชะง่อนลวนก่อนหิน
 บ้างไล่สัดหยดย้อยเหมือนพลอยนิล บ้างเหมือนกลิ่นพุดร่ายห้อย
 เรียงราย

ตรงตระพักเพิงผาศิลาดิน ชะงกเงนเงอมงอกชะเงงหาง
 ทุบห้วยเหวหินบันทลาย เป็นวงโวงโพรงพรายดล่ายพรวัย
 บ้างเป็นยอดกอดกายตะเกะตะกะ ตะขุตะชะเหยนหักเป็นหินห้อย
 ชุกชุกหยดย้อยเป็นยอดย้อย บ้างแหลมลอยเลื่อมสลับระยับยับ
 บ้างอกเงาเป็นเงงบ้างเกลี้ยงกลม บ้างโปปมเป็นปุ่มกระปุ่มกระบีบ
 บ้างปอดบัวเป็นพุดลิบบิบ โล่งดลิบแลดลดยอดศิขรินทร์
 เหล่ามิ่งไม้ไทร โคกอยู่ริมห้วย ลมชวยหล่นลอยกระแฉ่สินธุ์
 น้ำใสแล้งถึงพันดิน พุกกลิ่นสุ่มามาลัยบานระย้า
 สัตบุษบัวแดงขนแผ่ผก พันผกพัดผ่านก้านบุปผา
 แพงพวยพองพาดพันต้นตะวา ลอยคงคาทอดยอดไปตามธาร
 ถ้ำทรายเรียงเคียงทบกระจับจอก ผักบุ้งงอกยอดชดู่สะอ้าน
 ภูรินบินเคล้าสุ่มามาลัย ในธาราปลาพาดตระการตา
 ชมพลาทางเดินเนินพนม รินร่มพรรณไม้ใบหนา
 แด่หมู่วุ่หคนกนานา ถาลิกาพุดจ้อยอยู่จ่อเงา

คุ่มข้าวเซาชนันสนับ้า
 กระดังงับกิ่งประโลงแล
 ค้อนทองจับบนต้นกะถิน
 นกยูงจับยางแผ่หางพ่อน
 กระจาบจ้อยโจนจับกระเจ้าเจ้า
 นกกระไนไก่ฟ้าพระยาโล
 นกเขาจับเงอมเขาแล้วเคล้าคู่
 อัญชันจับกิ่งต้นชิงชัน
 ไก่ป่าวงกรากกระตากลัน
 เขากินชุกคุยเขยตวเมยเคยง
 นกกระทาร้าแต่แผ่ปีกปัก
 เห็นตวเมยเขยจทรดเขากริดกรอ
 เดินพลางชมพลางมากลางชฎ
 ตะวันฉายบ้ายรังบังพนม
 ไฟป่าคลอกหญ้าพงแตกอ่อน
 หมูส์ตวจตุบาทออกวาดเวยน
 พยัคฆ์ชมกากลางทะเลวงโลด
 มฤคกลิ้งตัวลอบลงหมอบเมยง
 รินทางกวางทองดุม่องมุด
 กระทิงถักโทนเทยวอยู่ในไพร

กระจาบกระดังง์เสียดึงแซ
 คับแคไต้คางริมทางจร
 แก้วจับแก้วกินแล้วบินร่อน
 กระตู่ทองจับกระทอนทำอ่อนคอ
 แซงแซวเซาจับสนดชอมช่อ
 นกกรอดพลอดจ้อยอยู่งันทน
 จุกกัจจกักเผ้าคชน
 เบญจวรรณจับเจ้าเถาวลยเป็รียง
 ตวผู้ชนเอกอเอกกวเวกเสียดึง
 เห็นคนเลียงลัดแลงเขาแผ่กอก
 ชนชกปักกระจาดกระจาจอ
 บกกอบ้องว่าดูน่าชม
 ชกมาหลกกลัดเขาร่มร่ม
 เพลาลมตกดุดออกทางเตียน
 แผ่นดินล่อนแลโล่งตลิบเตียน
 บ้างหยอกกันหนเหยนหาคู่เคยง
 ทะลิ่งโตดเทาถบบบปะเป็รียง
 บ้างหลิกเลียงหลบเพร็ดเตลิดไป
 ยิงหยุดหย่งกับบับเลียงไล่
 กระบือเบ้งเถลิงไล่กันดาตตง

อเห็นเม่นหม่มหม่มชมด กระจงจตจ้องกับดูหีบหย่ง
 ละมั่งระมาตผาดแผ่นออกจากพง กระสือส่งชดกระทิงออกวงโทอง
 เลือดดาวเตาเรารายหมายละมั่ง ช้างพังชักผากกระซากโผง
 สมันเมินเดินดุ่มจากพุ่มโพรง ออกเลยดินกินโป่งอร่อยไป
 คัดข้ามเขตระแหงมาแขวงเงิน เดินเลยหาเยื้องเขาเมืองไม้
 สิบสวันเดินตามเนินไพร เกือบจะถึงเชียงใหม่อีกสองวัน
 หยุดหนองโคกเต่าไม่เข้าบ้าน พักทหารดงกองริมหนองนั้น
 ชักหนามวงรอบเป็นขอบคัน กำชับกันมิให้ใครเที่ยวไปมา ฯ
 ๑ ครานันขุนแผนแสนสงคราม เรียกลูกชายพลายงามมาปรึกษา
 เราเกือบถึงเชียงใหม่วิไลยพารา จะด่วนเข้ายุทธนาไม่สู้ดี
 มันจับพระทัยนำจำเอาไว้ เราตรงไปคงหนั้นนัก
 จะคิดลอบเข้าไปในบุรี ดูท่วงทีแก้ไขเอาไทยมา
 แล้วจึงเข้าประชิดติดนคร เราผ่อนอ่อนเชื่อนั้นจะดีกว่า
 พอกับเจ้าเขาไปแต่สองรา ไปเที่ยวหาพวกไทยให้พบพาน
 ต้องปลอมตัวเป็นลาวพวกชาวเมือง เราหาเครื่องแต่งตัวเอาตาม
บ้าน
 จำจะรีบเข้าไปอย่าได้นาน หรือเจ้าจะคิดอ่านประการใด ฯ
 ๑ เจ้าพลายงามเห็นชอบตอบบิดา คุณพ่อว่าต้องจัดหาผิดไม่
 ถ้าเรายกโยธามาเข้าไป มันเห็นไทยพวกลาวจะร้ายราน

จะระบือๆ เลื่องทงเมืองใหญ่
 อ้ายคนต้องจงจำจะรำคาญ
 ถ้าเราลอบเข้าไปให้พบก่อน
 เป็นกำลังรบลาวชาวบุรี
 ปรึกษากันทั้งสองเห็นต้องใจ
 จงซุ่มซ่อนนอนนั้งระวังตน
 ครั้นกำชับสั่งพลทุกคนทว
 ประจกาดเครื่องอาทานว่านยา
 พลายงามจับดาบชัยยืน
 บ่ายหน้ามาสู่บรรพทิศ
 ชัยยืนภาวนานยันดาหลับ
 นิमितดูลมกลาออกขวาขาว
 พ้อลูกไล่เลาะละเมาะเหมื่อง
 พอแลเห็นไร่แดงเข้าแฝงไม้
 ๑ จะยกกลับจับกล่าวลาวพ้อลูก
 ปลุกฝึกฝึกแพ่งทงแดงกวา
 เมื่อจะถึงที่ตายวายชีวิต
 คิดจะคืนกลับหลังแต่ยงวัน
 ตาพ้อถอดดาบงามยามตะพาย
 เอานาเตาสอดตามซาหอยมา

มิทันได้คนโทษจะฉาวฉาน
 มันประหารตายสิ้นดีเสียที
 จะได้ผ่อนผู้คนให้พ้นที
 ทงไทยลาวราวลึกสัหายคน
 แล้วเหลียวไปข้างหลังสิ่งพหล
 คอยตมูคนจะไปมา
 พ้อลูกแต่งตัวงามสง่า
 แล้วโพกผ้าประเจียดประจุฤทธิ์
 ขุนแผนจับฟ้าพนอนศักดิ์สิทธิ์
 ดงจดหมายมาดพิฆาตลาว
 ตามตำรับบุราณอาจารย์กล่าว
 กัยก่กวาดนขวาแล้วคลาไคล
 แยกเยื้องเสี่ยหาเข้าหนทางไม้
 ริมทางลาวชาวไร่เดินไปมา ฯ
 ออกไปปลุกห่างไร่อยู่ชายป่า
 ถวังกถวยกลายเป็นหลายพรรณ
 ให้หงุดหงิดงานใจอยู่ไหวหวน
 ก็ชวนกันออกเดินดำเนินมา
 ลูกชายถือทวนชนพาดป่า
 โพกชมพุดสง่าพากันเดิน

ตาพ่อเฒ่าออกหน้ามาดุ่มดุ่ม
เมื่อถึงวันจะบรรลยให้บังเอิญ

โอหน่ออ้อเจ้าสาวคำเอ๋ย
ขอให้ช้อยเบ่งนางทต่างแดน
เพียงเอ๋ยปู่เจ้าในเขาเขิน
เหล่าเข้ไก่หมู่จะบูชา

๑ พ่อลูกร้องขอรับกนิมา
ขุนแผนเห็นลาวช่อร้องแต่ไกล
เห็นหรือไม่เล่าณะเจ้าพ่อ
มันถึงทมรณาแล้วอย่ากลัว
ต่างถอดดาบจากฝักย่นหยักกรง
ดั่งองค์ดหนุมานชาญนกรรจ์
ขุนแผนฟันป้ายพลายงามฟาด
เลือดพุ่งโชนเขยวสองเกลียวคอ
เหลือกตาหนาเผือดเลือดไหลนอง
หยิบเอาหัวมาต่อคอเข้าไว้
ขุนแผนขัดขาวสารอ่านมนต์ปลุก
เคารพราบกราบเท่าทงสองรา
สองผมหมอบราบแล้วกราบกราน
นินลูกช้อยชอนออยศรัวชย

เจ้าลูกหนุ่มตามไปไม่ห่างเหิน
เจ้าลูกเพล็นรับขอพ่อรับแคน
ช้อยอยากเชยสาวเวียงทเซียงแสน
ช้อยแค้นใจตายแล้วแก้วพอา
ช่วยชักเชิญสาวเวียงมาเคียงข้า
จะเช่นลำบวงสรวงเข้าแทรกใจ ฯ
ใกล้พฤษภาที่ขุนแผนเข้าอาศัย
กระซิบบอกลูกให้ระวังตัว
อ้ายลาวขอแลไปไม่รีหวั
จิกหัวพันเสียให้พร้อมกัน
พอลาวเดินออกมากระทงถึงทนน
ทะลิ่งถลันด้วยกำลังไม่รงรอ
ฉะฉาดหัวเด็ดกระเด็นปร้อ
ลาวลูกพ่อล้มนลงสิ้นใจ
ทงสองย็นดจะมีไหน
สิ้นท่งดงใจภาวนา
ผลาวมุดลูกชนต่อหน้า
ขุนแผนว่าสองผมนามใด
กระผมขอชานามมะโนใหญ่
เจ้าประสงค์สิ่งไรจงชมา

ขุนแผนว่าชนานมะโนใหญ่

จะชนไปประจัญปล้นพารา

ผ้านับรับแล้วกล่มลง

เอาดาบตัดผมพลันด้วยทนต์

พ่อลูกนุ่งห่มใส่ผมซ่อง

ขุนแผนหยิบยามใหญ่ใส่ไหล่มา

ทั้งลูกทั้งพ่อหัวร่อว่า

ถึงโคกเต่าเข้าเพลาจะสายันท์

บ้างก็เข้าซ่อนซุ่มในพุ่มชิต

ขุนแผนไม่แหวะวงตรงเข้าไป

พากันมองดูไม่รู้จัก

ขุนแผนว่าอย่างไรไม่ไหวติง

เจ้าประคุณนุ่งห่มใส่ผมยาว

ลูกได้แอบพินิจพิจารณา

พ่อลูกปลดผมแล้วเปลืองผ้า

ถ้าซาอยู่เย็นจะรู้ซึ้งเงอนง่า

๑ ทหารรับจับจัดผูกช้างมา

อย่าออกดาวชาวเมืองจะเฟื่องฟุ้ง

เราตั้งใจมุ่งมาดปรารถนา

เจ้าช่วยพาตัวเราเข้าบุรี

พ่อลูกตรงเข้าเปลืองเอาผ้าผืน

สัสมพุโศกเกลือกเอามา

โศกสะพองเหมือนลาวชาติชาวบ้า

พลายงามกว่าทวนถอดิตมือพลัน

ก็พากันเดินมาชมขม้น

พวกอาสาทงนนกตกใจ

ถ้าคิดว่าเป็นลาวพวกชาวไร่

พวกอาสาสงสัยว่าลาวจริง

ไม่มีใครถามทักต่างแอบนิ่ง

ทหารรู้รู้วิ่งมาวันทา

ช้างเหมือนลาวจริงจึงไม่กังขา

ช้างแปลกหน้าแปลกกายคล้ายพุงดำ

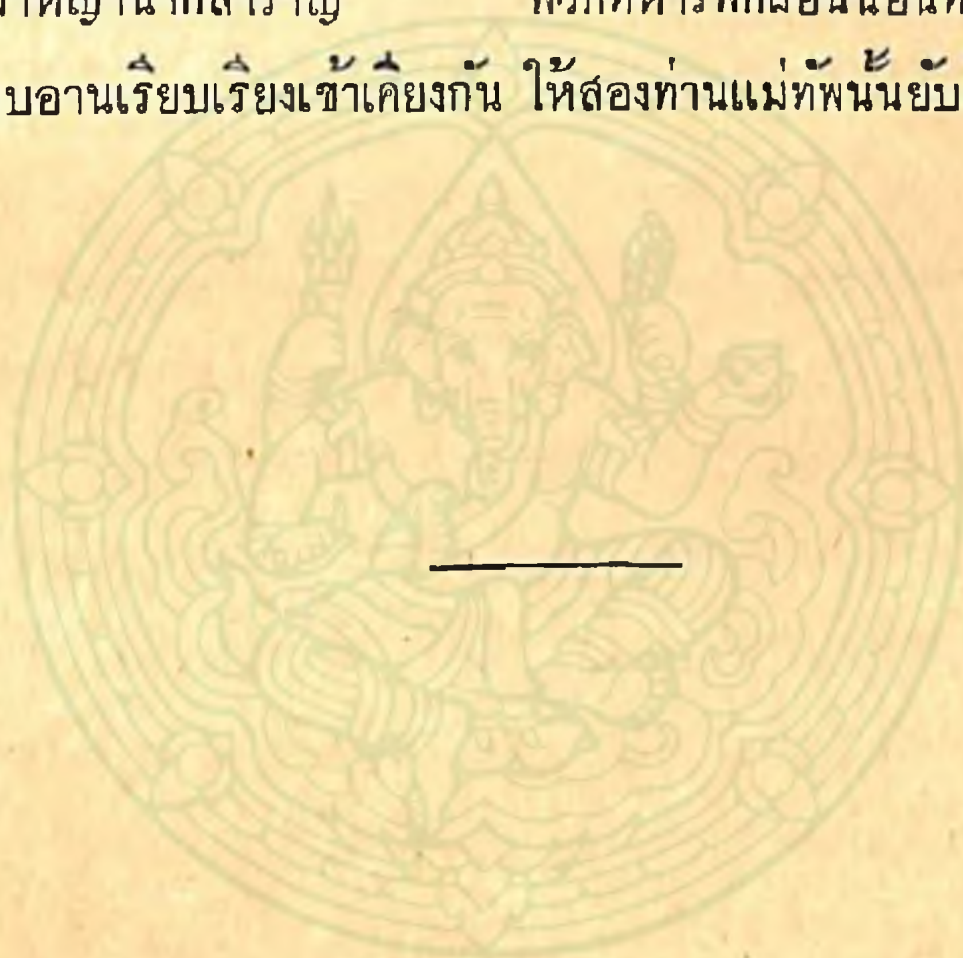
แล้วสั่งว่าเราจะไปเสียในคำ

ลาวจะร่ำๆดังไปทั้งกรุง ฯ

แล้วก็ยกโยชามากลางทุ่ง

พอจวนรุ่งเช้าดงปลงมาช้าง

ให้แสงฟุ้งซ่านนอนจนคำ	กลางคืนร่ำรุดไปจนใกล้สว่าง
สองคนสองวันตนเดินทาง	กระทั่งถึงบึงกว้างเข้าทันใด
กหยุดที่พำนักจัดตมไม้ปัก	ชักหนามวงรอบขอบบึงใหญ่
ส่งบทพบบยงตมมนไว	ด้วยทางใกล้จนถึงสักครังวัน
ช่างมาหาญานากล้ำราญ	พวกทหารพักผ่อนนอนทน
เอากุบอานเรียบเรียงเขาเคียงกัน	ให้สองท่านแม่ทัพนยบยง ๖

ตอนที่ ๒๙ ขุนแผนแก้พระท่ายน้า

๑ จะกล่าวถึงพระนายท่ายน้า
เป็นกบมีได้ออกนอกฝ้าย
เส้นรัตนดอคล้ายลำปากกาย
ไม่ถูกนาเนอดตัวก็ม้วนอม
โอ้อ่าพระทลกระหม่อมแก้ว
ต้องทนทุกข์ทรมานมานานครั้น
ทั้งเพยถึงกำก่งท่งนาง
ทนลำปากยากแค้นแสนเวทนา
พระท่ายน้าทำให้ใจจะขาด
เหมือนมาอยู่ในนรกตกท่งเป็น
แต่อายหลออส้ำมันผาสุก
ช่างหนาเป็นเล่นหัวมัวเสบย
ดาหลอว่าคุณพ่อกิดคูก
ต้องแค้นชนกลืนกลาด้วยจำใจ
พระท่ายน้าว่าอายหลอเอ๋ย
ประหลาดนกันนอนพระทัยไม่ใช่คน
ดาหลอว่าคุณพ่ออย่าดันโตด
ถึงจะยกโยชามาประจัญ

ลาวมันจำครบไว้ในคุกขัง
แทบจะคลั่งไคล้ไปด้วยใจตรอม
แต่ร้องไห้ไม่วายจนผ่ายผอม
ต้องอดอดอมเผ่าสะท้อนทุกคืนวัน
จะทงลูกเสียแล้วหรือไรนั้น
พระทรงธรรมมิได้ใช้ผู้ใดมา
ก็กรวญครางซุ่นคอยละห้อยหา
กินนาตาต่างข้าวทุกเช้าเย็น
โอ้อนาถยากแค้นแสนแสนเข็ญ
ไม่ว่างเว้นโพล่ภัยกระไรเลย
มาปรับทุกข์กันบ้างเป็นไรเหวย
ดูเชิงเฉยไม่ชำระกำใจ
ถึงจะทุกข์จะทำอย่างไรได้
จะदनรรับรองให้ก็ไม่พิน
ท่านละเลยเรานให้ปบ้น
ให้กรูกรรพลมาแก้กัน
คุณกับโทษมันก็เท่ากันอยู่นั้น
ลาวชยันมิใช่เล่นเห็นแก้ตา

ผู้มีศักดิ์สอยดาวท้าวกรุงกาฬ
 ผิดพ่อแผ่นดินไซ้ผู้ใดมา
 เมื่อเรายกเกยงนงตดคูก
 ชุนนางไทยใครอันสักหมันพัน
 พระทายน่าฟังคำของดาหลอ
 กุเล้งไม่เห็นใครในแผ่นดิน
 เจ้าประคุณเทวาสราฤทธิ
 จงช่วยดับทุกขทนดลพระทัย
 แต่ปรับทุกขสองคนจนคำลง
 อายผู้คุมเขมงวดเทยตรวจตรา
 พระทายนากำกงพวกอาสา
 ให้คนโทษดเถาะเคาะไม้
 แก่กำกงทายนามนจำนัง
 หาวนอนอ่อนคอลงทับคา
 ๑ คณนพระทายนาระกำจิต
 กระหมวดมุ่นมวยผสมตุ่มทรง
 ถอสั่งขทรงศักดิ์ทักขินาวฏ
 ไล่ตุ้มหูห่มสไบไขว้กระโจม

ทหารปราบเมืองแมนแสนเพชรรกล้า
 เหมือนเร่งให้มันฆ่าเสียเร็วพลัน
 จะชุกเขยเป็นตายอย่างไรนั้น
 เห็นไม่ทันมือลาวชาวเชียงอินทร์
 เอออายพ่อเองว่ากจริงสัน
 ที่จะภิญโญยังชุนแผนไป
 ชิงสถิตในเศวตฉัตรใหญ่
 ให้ทรงใช้ให้พ่อชุนแผนมา
 อัดตงแดดดับลงลับหลา
 ไล่ขอครอ้อยแหล่งทุกแห่งไป
 มันจำห้าประการหมดหาดไม่
 นั่งยามตามไฟไม้นิทรา
 ต้องบ้ายเบนเอนหลังเข้าพิงฝา
 ภาวนาไปจนมอยมอยหลับลง ฯ
 เกิดนิมิตเห็นพราหมณ์งามระหง
 จมประจงเฝิมหน้าอุณาโลม
 สังกวาลรัตเจ็ดเส้นเห็นเฉิดโฉม
 ผาขาวโหมพัตถ์นุ่งดรุงเรือง

บรรจงจับโจงข้างแล้ววางชาย

เหาะลอยคล้อยลงตรงท้ายเมือง

เอนาสั่งขโธสถรดเกล้า

แล้วสาส์นตราดรดหมดทุกคน

พราหมณ์ก็คลายหายวับไปกับตา

คิดว่าจำหลดยกายสบายใจ

นั่งนึกตรึกตรำว่าฝัน

กระซิบปลุกตาหลอพ่อกูอา

ตาหลอว่าคุณพ่อฝันอย่างไร

จงตรองคำทำนายทายให้ดี

๑ ตาหลอยมพลงทางทำนาย

คงจะพ้นพินักษาไม่ช้าวัน

พิเคราะห์ฤกษ์งามเป็นยามเสาร์

ซุบซิบกันสองคนสนทนา

ถึงข้อใครลนลานชวนขวับ

ใครไม่ชวนเขย่นสนทนโครมคราม

ครั้นเสร็จแล้วดเถาะเคาะฆ้อง

ผลัดกันลุกปลุกกันนั่งระวังตน

๑ นายร้อยพระท่ามระงตรงเข้าคุก

ตาหลอกบดาร์กับกัจฉ

พรวณรายรศมดีเนอเหลือง

เบ็ดตระวางย่างเยื้องเข้าใกล้ตน

เครื่องพินักษาทรงปวงกรวงหล่น

เครื่องจำตนร่วงกราวทั้งลาวไทย

สะดุ้งพินค่นผวาหาชาไม้

พอหวาดไหวตัวตงอยู่ตรงตรา

นิมิตนสำคัญเป็นหนักหนา

ลุกขึ้นมาช่วยทำนายทายฝันที่

พระท่ายนำเล่าให้เป็นถวนถ

นิมิตนสำคัญประเสริฐครั้น ๑

ไม่ตายในเชิงใหม่แล้วแม่นมั่น

เห็นสำคัญคนดจะมึมา

ทนเรารอดแท้แน่หนักหนา

จนเวลายามสองร้องเรียกขาม

เสียงโวยโวยเป็นลำดับตลอดหลาม

ร้องเรียกตามโทษทั่วทุกตัวคน

เสียงสนั่นลั่นกองโกลาหล

ประจวบจนรุ่งแจ้งแสงระวี ๑

จ่ายคนโทษไปทุกตำแหน่งที่

อายเหล่านเกยวหาหาเคียวคาน

ดาหลอนกถึงผันท่านทายนา

ร้องรำปรตเปรมเกษมศานต์

ผู้คุมตามกันมาลนลาน

เดินผ่านลวงตลาดวินาศไป

ฉวยกระชากหมากดิบหยิบใส่กระจาด เขาโชกพลาดกลับฉวยเอา
กลัวยไข

เสียงนุ่งฉิ่งฉวงเลยไม่หลีกใคร

เจออะไรไขคว้ามมาเป็นราว

โช่ตรวนโกร่งกร่างตามทางมา

เขาร่านไหนแม่ค้าก่นาฉาว

บ้างโกรธด่าเปรียงเสียงเกรียวกราว ชามสะพานย่านยาวเหย้าเหย้ามา

ครนตงทุ้งมุงตรงลงขอบหนอง

กำเว็บริ่องรำเคี้ยวแล้วเกี้ยวหญ้า

ผู้คุมนั่งบังสุมทุมพุ่มพุทรา

แล้วปูผ่านอนเล่นเย็นหลับไป ๆ

๑ จะกล่าวถึงขุนแผนแสนสะท้าน กำชับสั่งพวกทหารทั้งน้อยใหญ่

ให้ผลัดกันลุดนักระวังระไว

อยู่แต่ในที่ซุ่มประชุมกัน

อย่าเที่ยวไปเที่ยวมากอยท่าเรา

ข้าสองคนจะเข้าไปเขตชั้นที่

ไปคิดอ่านแก้ไขไทยในคุกนั้น

กับพวกลาวเวียงจันทน์ทมนจำ

เอารับรณมาให้พ้นจากพารา

เราคงมาถนพรงนศา

พวกทหารต่างค่านับรับถ้อยคำ

แล้วสั่งกำชับกันให้มั่นคง

สั่งเสร็จขุนแผนกับลูกชาย

ต่างคนแต่งกายงามระหง

โพกประเจียดเคยประจัญรณรงค์

สอดส้อมเสื่อลงเบื่อนองค์พระ

แล้วนั่งห่มผ้าลาวเหมือนอนชาวไร่

เอาซองใส่สัสมพู่โพกศีรษะ

ผูกพันกระสนเครื่องเรือเดชะ

เข็มขัดปะชมองพรายคาดกายพลัน

ขุนแผนจับดาบกรายสะพายยาม

เจ้าพรายงามแบกทวนดั่งแข็งขัน

คุดังสองสิงหราชกาจฉกรรจ์

เยองกรายผายผันเข้ากรุงไกร ๆ

๑ เดินปนมากับลาวชาวพารา ห้ามใครส่งกาถึงเกิดไม่
 ด้วยฤทธแรงมนต์เขาดลใจ เห็นเป็นลาวชาวไร่เข้าพารา
 นางสาวสาวชาวบ้านในชานเมือง ซ้ำเลื่องดพลาญน้อยเสนาหา
 ใหวับจับใจไม่วางตา เจ้าพลาญเดินเมืงหน้าไม้ดูใคร
 พกสาวแต่แม่มายทงยายเฒ่า ทักว่าเจ้าหนุ่มน้อยจะไปไหน
 จงหยุดยั้งง่เล่นก่อนเป็นไร ข้อยจะให้หมากพลูหรือดี
 ปีกางน้อยศรัทธยทไปด้วย ก็ช่วยตอบคำลาวนางสาวศรี
 สาวเอยเพื่อนว่าจงปรานี ชุระมีจะไปในนคร
 จิตขอยน้มกเจ้าหนกหนา แต่เดยวันพะลาเจ้าไปก่อน
 ไปเที่ยวเบ็งเมืองเล่นพอเย็นรอน กลับมานอนจึงจะเข้ามาเฝ้ากัน
 พุดพลาญเดินพลาญตามทางมา ถึงแม่ค้าขายของลวันคมสัน
 เห็นโฉมฉายพลาญน้อยเป็นนวลจันทร์ คิดสำคัญว่าลาวชาวป่าดง
 จึงทักทายแน้นายทเดินหลัง ไม่เอนม่งนงบงตะลึงหลง
 อยากได้อะไรมิ่งกั้ลง แล้วยนส่งดอกไม้ให้พลาญงาม
 เจ้าพลาญรับจบบมอรอสะกิด นางลาวบิตเบอนสะบัดประหวัดหวาน
 บ้านเขื่อนเพื่อนอยู่ใดอยากได้อะไร จะใคร่ตามหนุ่มน้อยไปแนบ

นอน

เจ้าพลาญชายตาว่าพมก นางลาวรักทำทอดฤทัยถอน
 ชมดชม้อยเชื่อนชายชมายงอน ยมแลวกมคมคอนตะแคงดู
 นางแม่หมายชายหมากปากคะนอง ร้องทักออกไปไม่อดสู
 เจ้าหนุ่มน้อยรูปดลัสมพุ เพื่อนจะอยากหมากพลูของตม

นางสาวอ่องรองห้ามนางสาวพัก
 เพราะรูปร่างของสูไม่สู้ดี
 นางสาวพักตอบว่าอย่าก่นกาง
 เพื่อนบ่เคยเซยชู้อะไร
 มีแต่ลมหายใจใครจะมก
 ยิ่งหนุ่มเหมือนเพื่อนน ชงมงาม
 ๑ ชุนแผนพลายงามตามกันมา
 สองสูอยู่บ้านถิ่นฐานใด
 ผิดไปด้วยช่วยชุนแผน
 เขาภาว่าจับไทยไว้พารา
 อยากจะไปเบิ่งเล่นว่าเป็นหยัง
 พวกลาวบอกตามจริงไม่กรังใจ
 แต่ตัวนายตราตรากไม่ลากไข
 เพื่อนจาเบิ่งบักไทยไปทองนา
 ชุนแผนชนชมส่มปรารธนา
 พ่อลูกสองราพากันจร
 เห็นพวกไทยไขว่ควางอยู่กลางมิง
 เห็นผู้คุมคลุมหัวมวหลบตา
 ๑ ดารักกับตาหลอพอแลไป
 พ่อลูกเดินเข้าไปพอใกล้กัน

เขามักแม่มายจึงหน้ายหนี
 ไปเรียกเขาเซาเซาบ่อายใจ
 สาวนางอย่างสูส้อยบ่ได้
 ทำนองในนางสาวเหมือนลาวตาย
 เชิงเยี่ยงยกอย่าประมาณชาติแม่มาย
 ถูกแต่ปลายเงอนกระทกจะงกไป ๗
 ถึงไหนแม่คากปราศรัย
 มีชู้หรือจึงได้มา
 พูดแทนว่าเป็นชาวบ้า
 ซ้อยบ่เคยเห็นหน้าไ้บักไทย
 เขาจำชังคนโทษไว้ที่ไหน
 เขาจำไว้ในตารางข้างโรงม้า
 พวกไพร่นั่นเซาคุมไปเกยวหญ้า
 มันกลับมาสายกันหัดตะวันรอน
 ว่ากระนั้นฉันจะลาท่านไปก่อน
 กรบรอนตรงมุ่งไปทุ่งนา
 กีย่างเยาะเดาะดังเขาไปหา
 จึงเลาะลัดตดมาทไทยพลัน ๗
 เจ้าสองรามาดแต่ไหนดูคมสัน
 ตาหลอมันหน้าพิศพิณจแล

แต่แรกเห็นเป็นลาวชาวบ้านป่า
 เอะพ้อขุนแผนแล้วแม่นแท้
 พ้อเขาโกธดาหลอว่าพ้อเรา
 ชบหน้ากลองเกลือกเลือกไป
 ขุนแผนว่าดาหลอกับตารัก
 โศกเศร้าแต่เท่านั้นจงกลนกลน
 ดาหลอกับตารักได้ฟังว่า
 พ้อแผนลูกนแสนทรमान
 มันใช้จับจ่ายหว่ายล่อหลัง
 หลังลูกกว่าร่อยรอยระยำ
 หงใจเจ็บเนอเหลือพรรณนา
 เดชะบุญเจ้าประคุณชนมาทัน
 ๑ ครานันขุนแผนแสนสังคราม
 คนนี้มีใช้ผู้นเกล
 พระนายถวายเป็นนมหาดเล็ก
 เขาองอาจอาสาฆ่าละออง
 ทูลขอคนโทษกโปรดปราน
 จะชนมาแก้ไขให้พนตาย
 บอกทงพวกลาวชาวเวียงจันทน์
 คนนี้จะเข้าไปอย่าใดกลัว

ครันดูชาจำหน้าถนัดแน่น
 พาดารกริบแร่ไปทันใด
 โถมเขากอดคั่นแล้วร้องไห้
 เป็นครุหนึ่งจึงได้สัดคั่น
 อย่าองนกอายุผู้คุมมันจะตั้น
 ฅวยคนอนมนเห็นไม่เป็นการ
 เช็ดน้ำตาล้อยล้อยค้อยเล่าซาน
 ถุกจงจำทำประจานให้เจ็บชา
 เหลือกำลังชาวเขาเป็นชาวคำ
 พระทายน่าจำครบทุกคืนวัน
 คิดจะฆ่าตัวเสียให้อาลัย
 พ้อหนุ่มน้อยคนนั้นนินลูกใคร ๆ
 กชแจจแจความหาชาไม่
 ลูกคนใหญ่เกิดแต่แม่วันทอง
 ถึงตัวเด็กใจใหญ่ไม่มีสอง
 ชาพนจากจำจงเพราะเจ้าพลาย
 ส้ามสืบหากล่าหาญสิ้นทั้งหลาย
 บอกพระนายทายน่าให้รู้ตัว
 กับพวกเราเหล่านินเสียให้ทั่ว
 คอยช่วยกันหนหวอายุผู้คุม

อย่าเห็นแก่หลับไหลให้ชักช้า
มัวพูดกันมันเห็นจะจับกุม

จะเข้าไปในเวลาสักห้าทุ่ม
แต่กลางวันนั้นจะซุ่มอยู่ที่ไหนดี ฯ

๑ ตาหลอว่าคุณพ่อว่าอย่าเป็นทุกข์
ภูฏารามิสระพระไม้ม
ว่าพลางทางชี้ตำแหน่งให้
ก็จะเห็นตระรางข้างโรงม้า

วัดหนึ่งหลังคูกเห็นชอบที่
ทั้งตาบิไม่เห็นใครเที่ยวไปมา
ตรงไปหลังเมืองเยองขวางขวา
วัดหนึ่งหลังศาลาตรงเข้าไป ฯ

๑ ชุนแผนรู้ตำแหน่งแจ้งกิจจา
พ่อลูกสองราก็คลาไคล
ถึงเกิดผู้คนตามทางมา
หลีกคนเดินเดินเสียนอกทาง
ร่างรกกคลุมลวนพุ่มหนาม
ตรงเข้าภูฏิคราคร้ามฝายบัง

พูดกันนักจกช้าเห็นไม่ได้
ตัดทุ่งมุ้งไม้ทหมู่ยาง
แฉะข้างขวาข้ามย่านสะพานขวาง
ผ่านตระรางเห็นถนนวัดรุ่งรัง
เออออรามนแนแนแล้ววัดหนึ่ง
ต่างนอนนังคอยท่าเวลากาลา

๑ พอสายัณห์ตะวันลงปลายไม้
พวกคนโทษวิ่งระลิดะลาน
ส่วบสาบหาบหญามาเป็นกลุ่ม
เสียงนึ่งนึ่งวงออกอลวน
แม่ค้าเห็นคนพวงลวงเข้าตลาด
พวกท่นงรานรายขายกุ้งปลา
ตาหลอหัวพวงลวงปลาไหล
อายลูกแฉ่งแย่งควาปลาเล็กน้อย

ผู้คุมเรียกคนไปเสียมี่ฉาน
จับสาแหวกแบกคานเข้าทุกคน
อายผู้คุมถือหวายแล้วไล่กัน
หาบหญาผ่าถนนตลาดมา
บ้างยกกระจาดหีบกระชังระวงฉ่า
ถือกะโล่โง่งงำตงท่าคอย
ตารักว่าควาไล่เอาปลาสร้อย
เขาไซกคอยหลบหน้าแล้วดำทอ

ดาหลอหวีเราะร่าออกราแต่

วันนั้นแลพ่อจะส่งบั้งส่งก่อ

เขาตัดคบหลบชนเอาจนพอ

ทั้งส้มกล้วยมะละกอก็อพการ

เสียงไซ้ตรวน โกร่งกร่างวางก้น้อง

นางคนหนึ่งร่ำมะก้าออกหน้าบ้าน

นวยไม่คานคตล็บแกจับคาน

พลัดตกรานล้มเคลงเกก

พวกแม่คำดาเปรียงเสียงเกรียวโกรธ

อายคนโทษวนนั้นเป็นบั้ง

จึงเรงร่ากลาหาญออกดงตั้ง

จะไปเรียนเขย่นหลังเสียให้เลอะ

ดาหลอว่าพ่อไม่อยากกลัว

จะพ้องใครใส่หัวมึงไปเถอะ

ไม่พรนพริงมึงดอกก้อหน้าเคอะ

เซอะเซามากจะใส่ให้นอนคราง

พันตลาดพอเวลาจะสำยณห์

ก็ชวนกันควั่นวงมากริงกร่าง

หวนปลาหาบหญ้ามาตามทาง

ถึงตระวางวางหญ้าลงหากิน

ชวนกันดงหม้อขาวเผาปลาตก

ประเดี้ยวใจก็สุกอยู่เสร็จสิ้น

คตขาวใส่กระบายให้นายกิน

พอตะวันตกดินลงทันใด

นายร้อยคอยนับคนโทษถวน

ตรวจตรวจแล้วกร้อยด้วยไซ้ใหญ่

ตะเกียงตามสามแห่งออกแดงไป

กุญแจใส่ลั่นกลอนซ้อนสองชั้น ฯ

๑ พ่อผู้คุมสามคนชนบนราน

ดาหลอคลานหานายชมชื่น

กระซิบบอกพระนายทายนาวพลัน

คุณพ่อมั่นแน่นักประจักษ์ตา

ทพุดกับกระผมส้มทุกสิ่ง

ขุนแผนมาจริงเจียวพ่อชา

กับลูกชายแปลงกายเป็นลาวมา

กระผมยื่นเกี้ยวหญ้าผ่าเข้าไป

ใส่ผมยาวเหมือนลาวสนิทนั้

แต่กระผมกับอายรียังจำได้

ถามถึงคุณเจียวขอรับกับพวกไทย

ข้าพเจ้าเล่าให้ทุกสิ่งอัน

เชอให้บอกให้ทวเตรียมตัวทำ
 จะสะกดให้หมดทั้งคุณน
 ๑ พระท้าวว่าฟังคำดาหลอเล่า
 สว่างอกอิมเอิบกำเริบใจ
 เขยอ้ายหลอออไม้โซ่มันยาว
 พวกระยงใหม่อย่าให้มันไต่ยิน
 ค่อยงุบงิบกระซิบกันต่อไป
 พวกรคนโทษทงสนกียินดี
 ๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
 กับพลายงามลูกรักอันศักดิ์ดา
 เห็นดาวดวงสะกดหมดแจ่ม
 ดกไดฤกษ์งามยามสำคัญ
 ปลดเปลื้องเครื่องลางลงไต้ยาม
 เข็มขัดชมองโชมดคาดดูอาจอง
 ไต้เสื่อลงเลขยันต์ยอมว่านยา
 จับดาบย่างกรายบายตามทิศ
 ลมจันทกลาล่องคล่องข้างซ้าย
 แล้วรายเวทจงงักบังตน
 ขุนแผนอ่านอาคมสะกดคน
 กระซิบสั่งโหงพรายทงหลายไป

คณวันนั้นจะเข้ามาเป็นแม่นมั่น
 สะเดาะกฤษณแจแก้กันให้พ้นไป ๗
 ดังใครเอน้ำทิพย์มารดให้
 ดุจได้ไปผ่านพิमानอินทร์
 ค่อยค่อยสาวกระซิบบอกกันให้สิ้น
 พ่อจะมาพาบินไปคณัน
 ลาวไทยทตตตรวนรู้ถวนถ
 เตรียมตัวไว้ไม่มีใครนิทรา ๗
 เรื่องฤทธเขยวชาญหาญกล้า
 ดูเวลาปลดปล่อยทวงกลาทัณฑ์
 พระจันทร์แรมลบสิ้นคืนสวรรค์
 ก็แต่งตัวจัดสรรพให้มันคง
 นุ่งม่วงสีครามงามระหง
 แล้วประจงโพกประเจียดประจุฤทธ
 เล็กจันทน์เจิมหน้าปกาสิต
 แล้วยกเมฆได้นิมิตเหมือนอนรูปคน
 ก็ก้าวกรายซ้ายก่อนออกจรณน
 เดินรบริบถตรางสว่างไฟ
 ทงตรางครางกรนไม่ทนได้
 สะกดอายนายคุกเสียดทุกคน

แล้วแกมนต์พวกไทยทในคุก

สะเดาะประตูเบ็ดดวงทงล่างบน

๑ ขุนแผนเสกขาวสารหวานขี้ต๊อ เครื่องจำหลุกกายทงซ้ายขวา
ร่างกราวเทามอทงชอคา

พระท่ายนากำกงตรงออกมา

อายกลางคนชุ่นเค้นแค้นเจ็บใจ

อายผู้คุมสามนายทรายกาจ

เล็ดอาบตาบมันแลพ่นมัน

ยังอายผู้กำกับอยู่ทบนอก

ตาหลอชนทับคร่าฝาทลาย

ตารักแค้นใจอายตรวจเพลิง

จะเอามันไวโยไอ้อปรย

อายคนโทษโกรชใครไล่พิฆาต

ที่ไม่ถูกฆ่าพนักพนักเพื่อน

๑ ครนออกจากตระวางมาข้างนอก ตาหลอจึงบอกขุนแผนว่า

พวกเราถูกรัดตรงไวตรงตรา

จะคลุกคลีหนีไล่ไม่ถนัด

ต้องลักมาไปบางต่างตนตน

พวกฉันจะไปตูดยรู้แห่ง

โรงช้ายมาทวนลวนล้าคัญ

ราวกับปลุกตนเตือนกันเกลื่อนกล่น

ทงสองคนเข้าไปมิได้ชา ๆ

ต่างทะลึ่งลุกถลาทงลาวไทย

วันทาขุนแผนทงนายไพร่

ใครชมเหงนิกได้ไล่ฟาดฟัน

ฟันฉลิวระฉะฉาดขาดสะบั้น

มันดุนด้าเขี่ยนพ่อเจียนตาย

อายชครอกเขี่ยนพ่อถึงสองหวาย

เอาตาบป้ายปบตนสิ้นชีว

มันตรวจหวดหลังเบ้งจนบับ

แกพ่นทงกลึงค้อยูคาเรอน

ฟันเสียหัวขาดออกกลาดเกลื่อน

ละเมอกรนบ่นเบอนเหมือนบ้ำชา ๆ

จนง่อยเปลี้ยเสียขาไปหลายคน

ฉวยมันตัดทางตลี้ปบัน

ได้ถวนคนตามพ่อพอจะทัน

โรงช้างขวามาแซงนั้นแซ่งขึ้น

เอาให้ครบซากันทุกคนไป ๆ

๑ ชุนแผนรื่องว่าซาตาเฒ่า
ไปเจอลาวก็จะดาวทงเวียงชัย
จึ่งส่งดาหลอให้น้ำหนา
ถึงโรงมาชดป่าชาวสารปราย
อ้ายพวกลาวเฒ่ามาพากันหลับ
เปิดประตูกรูเข้าไปไม่คิดกลัว
บางฉวยควาเฒ่าแพรแกเฒ่า
ทงเงินทองของดตพอใจ

ชุนแผนรื่องเหวี่ยงเหยี่ยวอย่าช้า
เครื่องใครไต่มนเขาทนท
ดาหลอเลือกมาดให้ส่นาย
พระทายนาชบมาน้ำหนาพลัน

มาชุนแผนพลายงามตามค้อนหลัง กระทบโกนกกังงะบดอย่าง
ครนถงทสี่แพรก็จะแยกทาง
เอาถานมาจาร์กอกษรศรี
ใครมาพบอักษรอย่านอนใจ
ครนสำเร็จเสร็จปักหลักส่ารา
ตามกันสะบดอย่างวางปรังปรัง

๑ ตาไม้กับตามาทางดาหลอ
อ้ายพวกลาวเลี้ยงช้างอยู่กลางดอน

แต่ลำพังพวกเจ้าเห็นไม่ได้
มันจะไล่เอาเหล็กขี้แตกตาย
แล้วต่างคนตามมาสิ้นทงหลาย
แล้วส่งพรายให้กำบังระวงค์
กอดประกับกรนดงทงเมยผว
เทยวคนของมองทวทุกสิ่งไป
รูดเอาถุงเมยหมดปลดเอาได้
พบทเห่นฉวยควาไม่ปราน

ต่างก็มาแกเฒ่าขมนขมิ
แล้วชนชพรอมหนาถวนชากัน
ลวนแยบคายชถูกผูกเครื่องมน
ถนบก้างมาตรงกลาง

ชุนแผนถากไม้ทองหลางคาบหลักไว
ให้ชาวบุรีระบิลสิ้นสงสัย
จ้กริบเอาเข้าไปให้นายมิ่ง
เฒ่าเชนหลังมากระทบผง
มาถึงทางจะออกนอกนคร ฯ

ว่าคุณพ่ออย่าเพ่กริบไปก่อน
ลวนนางอนงามงามสามสิบตัว

เราจะต้องรบบบยบยง
ลวนแต่ดั่งงาตุน่ากลัว

๑ ขุนแผนร้องว่าเออตาเฒ่า
คิดจะเข้าเอาช้างก็ชอบกล
ถ้ามันได้ช้างงามมาหลายหลัง
ความยอมเราก็มีดหลายนาย
แน่ตาหลอคุมไพร่ไปสักร้อย
ชิงช้างทั้งจำลองตีปคับ

๑ ตาหลอรับนับคนได้ร้อยเศษ
ถึงกยงดงให้ชนสามลา
ทำแต่ให้ตกใจไม่ฆ่าฟัน
เข้าควักล้วงช่วงชิงวงไกรงกราง
ประโคนพานหน้าหลังหนึ่งชนก
บรรดาของต้องการกว้านจนพอ
ช้างถูกลูกดั่งวงชิงคลอง
พวกไทยลาวตบฏาณมอด
ครู่หนึ่งถึงที่ขุนแผนคอย
บอกว่าลูกไปได้ช้างมา
ขุนแผนฟังตาหลอหัวร่อว่า
กำลังดักดาวกระจำนาคางริน

ถ้าช้างมขมขังจะยังชั่ว
ฉันทูททอดทั่วทุกตำบล ฯ
ถ้าพวกเรารู้ตำแหน่งแห่งหน
ด้วยผู้คนของเราไม่มากมาย
พอจะได้เป็นกำลังเราทั้งหลาย
ไว้นั้นแตกแหกค่ายหลายทัพ
อายลาวน้อยจงกลุ่มเข้ารวมจับ
เอาให้ได้อพร้อมสรรพแล้วจับมา ฯ
สังเกตได้ชัดเดินลัดป่า
ตรงเข้าควาจับเอาอายุชาวช้าง
มัดคอติดกันทั้งสองข้าง
เครื่องเคราชนพลางไม่ร้องร่อ
อานจำหลักทงแห่แข่งกระแซงขอ
แล้วชนคอไล่ดวงลูกดั่งดี
บางกรองแหกปาม่าองมี
ทงหมอกความขบขโม้มฆ่า
ตาหลอตามรอยเข้าไปหา
ลวนว่องไวใหญ่กล้างลากดิน
สั่งให้เดินช้างมามาทางสัน
ก็เขาตนจะถึงทงบองน ฯ

๑ ฝ่ายข้างทหารสามสิบห้า
 สำคัญคิดว่าลาวชาวนคร
 พรหมศรีสำมะยังสั่งอาสา
 ถ้าได้ยินกลองน้อยแล้วถอยตน
 ถึงกันเสร็จสรรพจับอาวุธ
 พรหมศรีคุมอาสาแยกขวาไป
 ครนถทแถบทางหว่างช่องแคบ
 แต่ลวนคนหัวไม้ใจแน่นอน
 พอพระทายนานาหน้า
 สำมะยังสั่งให้ให้ชนสามท
 แผ่นชนางาข้างข้างพันคอ
 ดาหลอยกขอชนร่ำรับ
 หล่นปุกลูกชนได้ไล่พวกมา
 เสือขาดพลาดทำควมม้าปริง
 ทั้งพวกลาวไทยไม่รู้ตัว
 ชนแผนคิดว่าลาวมาดักทาง
 เจ้าพลายกระทบแมงแซ่งบิดา
 ชรรณเถยวิ่งถลนมาทันใด
 ชนแผนควาตอำนาจครุฑ
 พรหมศรีสำมะยังคองังกา

ได้ยินออองมาป่ากระน่อน
 กรบรอนแต่งตัวทั่วทุกคน
 เราคอยท่าตัดทัพให้ยับย่น
 ของกระเดักรบร่นเร่งเข้าไป
 คาคตะกรุดโพกประเจียดมงคลใต้
 สำมะยังคุมไพร่แยกซ้ายจร
 ต่างเข้าไปแอบในพุ่มแล้วซุ่มซ่อน
 มิได้หย่อนย่อท้อต่อไพร่
 ชนมาเดินเฉยเลยพนท
 ออกจากพงดรรงเราตัดทัพ
 ถูกดาหลอยพ้อเลือดเป็นยางหนับ
 ฟาดขวับถูกถนัดพลัดตกตง
 เอาดาบป่าพระทายนานาเราดาบง
 กระทบโกนโลนโผนทะลึ่งไปตามข้าง
 พากันกลัวโดดวิ่งทงดาบผาง
 กระทบม้าผ่ากลางวางเข้าไป
 พัวฟาดสาตราเข้าลุยไล่
 กับพวกไพร่กรูพร้อมล้อมเข้ามา
 ดาบหลุดหล่นลงจมหญ้า
 หยกรงท่าแล้วแทงเอา

ถูกอกขุนแผนเข้าตาอีก

หอกหักยุไปไม่หักเข้า

ขุนแผนเห็นหอกหักชกนางกระเบา แทะอายเฒ่าพรหมศรลงนอนตน

ไม่เข้าหนึ่งสามะยังวงเข้าแก

แระเข้าพันเจ้าพลายคล้ายพันหิน

ชนเสือนอกหอกตาก็ไม่กิน

หักบั้นยุทับยับย่อยไป

นายโตกับนายเลื้องเออหอกง่า

ขุนแผนปลาดำดาดพลาดไถล

สามะยังธรรมเถยรเปลี่ยนแปลกใจ น้อย่างไรคงทนพันกำลัง

พิโรธแรงแกว่งดาบทะลวงไล่

เหลือบไปเห็นขุนแผนก็ถอยหลัง

ไครนั้นหนอคุณพ่อดอกกระมัง

เอออายสามะยังดอกหรือไร

พวกกทหารเห็นแม่นขุนแผนนาย

ใจหายทั้งดาบลงกราบไหว้

ไม่รู้ว่าคุณพ่อชอภย

คิดว่าลาวเชียงใหม่มั่นยกมา

แทงคุณพ่อกับพ่อพลายเป็นหลายท โทษลูกถึงที่จะสั่งซำ

ขุนแผนชอบใจไม่โกรธา

ว่าเกลวกลาเช่นนี้แลแต่ครั้น

ครันรู้จักตัวกันทั่วหน้า

ให้ลดเลี้ยวเที่ยวหากันจาละหวน

ทั้งพวกข้างพวกมาตามมาพลัน

เสียงเพรียกเรียกกันองคะนัง

ก้ากกกับพระนายทายนาน

ด้วยความกลัวตัวสิ้นจนมาถึง

ประทับทอดมาข้างวางกันอง

พร้อมกันอยู่ทงสบายใจ ฯ

๑ ครันรุ่งรางสว่างแสงสุริเยน

เยองพระเมรุเลอนล่องส่องแสงใส

พวกพนักงานลาวชาวเวียงชัย

จะเบิกไชคนโทษไปทำงาน

ถึงประตูจุเดินมาดุ่มดุ่ม

เห็นผู้คุมหัวขาดอยู่กลาดย่าน

ต่างตกใจไปคนวงลอนลาน

พบชมชานยังไม่ตายก็หลายคน

เรือนนายตรวจหักเหกของแตกหาย กระจัดกระจายไปทุกเรือน
ออกเกลื่อนกล่น

เข้าไปในตระราชข้างบน

เห็นผู้คนหายไปทั้งไทยลาว

นายร้อยพระท่ามระงลงกลึงกลาด

บางหัวขาดเหลือกดาตหน้าขาว

โซ่ตรวนหลุดกองทงสองราว

คาขอมือเท้าเกะกะไป

โซ่พันธึงลนกุญแจติด

ตรวนก็ขีดหาเห็นรอยคัตไม่

ขอลิมกยงตนกระไร

ประหลาดใจโดดตระราชวางวงมา

ฝ่ายอายลาวเฒ่ามาทงผัวเมีย

ลูกชนนงงวเงยยังแกเฒ่า

ครันถ้างมนต์เหลียวคว้างเห็นว่างดา หมอนมุงกระบุงตะกราก็หายไป

เมียแลดูผัวเห็นตัวเปล่า

เอะไครเอาผ้านุ่งไปเสียไหน

ผัวแลดูเมียเสียหน้าใจ

ผ้าผ่อนลอนกระไรไม่ติดกาย

ผัวเมียตอกตกประหม่า

นางเมียไม่มีผ้าควาเสื้อหวาย

ผัวขยุ้มกุ่มจุ่นอยู่ควนวาย

ฉวยกระสอบสวมกายคล้ายกางเกง

ทงโรงเหนือโรงใต้ไม่มีม้า

พวคนเลียงวงรามาเหียงเหียง

อายบางคนแก้ผ้ามาโทงเทง

โรงกูเองก็หายตายแล้วเรา

กำลังพวกลีงมาจาละหวน

ก็พบกันกับอายพวกนายคุกเขา

พูดกันพนเพื่อนเหมือนกับเมา

พออายเฒ่าเลียงช้างวางวงมา

พบกันเขาทุกคนทตนทาง

เล่าคตถ้างกันพร้อมหน้า

จะพากันเข้าไปในศาลา

มาพบหลักอักษราเขากลางทาง

กรว่าหนังสือฝีมือไทย

ตรงเข้าไปถอนชักหลักทองหลาง

อ่านตรึง^๒แจ้ง^๒ไม่แคลงกลาง

ก็แบกวางเข้ามาศาลาใน ฯ

๑ ครานน^๒เส้น^๒ท้าวเหล่าพระยา นิ่ง^๒อยู่บนศาลาลูกขุนใหญ่

กำลัง^๒ว่าราชการงานเวียงชัย แล^๒ไปเห็นคนวิ่งฉนวน

บาง^๒นุ่งเสื้อได้กระสอบ^๒วิ่งหอบ^๒โครง บาง^๒โลง^๒โตง^๒แก^๒ผ่าน^๒ง่วน

กรอง^๒ทกตาม^๒ไปไม่^๒ไคการ อ้ายพวก^๒นั้น^๒จก^๒तालเป็น^๒ลีโต

ผ้า^๒ม่อน^๒ลอน^๒แก่น^๒แล่น^๒ออก^๒ดาว ไคร^๒ฉก^๒ชิง^๒วง^๒ราว^๒หรือ^๒ไฉน

คน^๒ด^๒หรือ^๒บ้า^๒มา^๒ทำไม นาย^๒เวร^๒ไป^๒ถาม^๒ดู^๒ให้^๒รู้^๒ความ

พอ^๒พวก^๒นั้น^๒เข้า^๒ไป^๒ใน^๒ศาลา หมอ^๒บ^๒กราน^๒คลาน^๒เข้า^๒มา^๒ออก^๒ง่วน^๒ง่วน

ปาก^๒สัน^๒คอ^๒สัน^๒ไห^๒ครัน^๒คร้าม พัง^๒ถาม^๒ต่าง^๒ก็^๒แจ้ง^๒แห่ง^๒กิจ^๒จา

ว่า^๒สา^๒ธุ^๒เจ้า^๒ประ^๒คุณ^๒บุญ^๒ปก^๒หัว โทษ^๒ตัว^๒ช้อย^๒น^๒เป็น^๒หนัก^๒หนา

เม^๒อย^๒าม^๒ด^๒ก^๒คน^๒ด^๒ม^๒เข^๒ามา สะ^๒ก^๒ด^๒ฆ่า^๒ผู้^๒คุ้ม^๒เสีย^๒มา^๒มาย

สะ^๒เด^๒าะ^๒ไซ^๒ก^๒ญ^๒แจ^๒เข้า^๒แก้^๒ไทย ทง^๒พวก^๒ล^๒าน^๒ซ^๒าง^๒ไป^๒เสีย^๒สูญ^๒หาย

นาย^๒ด^๒ร^๒ว^๒จ^๒นาย^๒ด^๒ร^๒าม^๒นั้น^๒ฆ่า^๒ตาย เจ^๒า^๒ประ^๒คุณ^๒ทง^๒หลาย^๒ได้^๒โปร^๒ด^๒ปร^๒าน

ผ^๒าย^๒พวก^๒ก^๒อง^๒ซ^๒าง^๒ก็^๒กรา^๒บ^๒เร^๒ย^๒น ม^๒ัน^๒ผู้^๒ก^๒ม^๒ี^๒ด^๒ร^๒ด^๒เข^๒ย^๒น^๒กระ^๒หม^๒่อ^๒ม^๒ณ^๒าน

เข้า^๒แก้^๒แ^๒เหล^๒ง^๒ล^๒ก^๒ซ^๒าง^๒ทง^๒เคร^๒อง^๒อ^๒าน เอา^๒ซ^๒าง^๒ใหญ่^๒ไป^๒ประ^๒มา^๒ณ^๒ส^๒าม^๒สิบ^๒ตัว

อ^๒าย^๒พวก^๒มา^๒ปาก^๒สัน^๒ร^๒ัน^๒เร^๒ย^๒น^๒ไป ว่า^๒สา^๒ธุ^๒คุณ^๒ผู้^๒ใหญ่^๒ได้^๒ป^๒ก^๒หัว

ม^๒ัน^๒สะ^๒ก^๒ด^๒ซา^๒พ^๒เจ^๒า^๒ห^๒ล^๒บ^๒เม^๒า^๒ม^๒ัว แก^๒้^๒ผ^๒า^๒ม^๒่อน^๒ล^๒่อน^๒ตัว^๒ไม่^๒ว่า^๒ไคร

แล^๒ว^๒เล^๒อ^๒ก^๒มา^๒ด^๒ด^๒ม^๒ก^๒าล^๒ง ทง^๒เคร^๒อง^๒อ^๒าน^๒เบ^๒า^๒ะ^๒ห^๒น^๒ง^๒หา^๒เหล^๒อ^๒ไม่

ประ^๒มา^๒ณ^๒มา^๒ทง^๒หลาย^๒ท^๒ห^๒าย^๒ไป น^๒ับ^๒ได้^๒เป็น^๒มา^๒ห^๒าร^๒อย^๒ป^๒ลา^๒ย

แล^๒ว^๒มา^๒พ^๒บ^๒ไม่^๒ห^๒ล^๒ก^๒บ^๒ก^๒กลาง^๒ท^๒าง บ^๒ิด^๒ห^๒น^๒ง^๒ส^๒ื่อ^๒อ^๒ว^๒ด^๒อ^๒าง^๒ไว^๒มา^๒ก^๒หลาย

- ๑ พระยาลาวพังแดงแจ้งคดี
ต่างพิโรธโกรธใจดังไฟพุ่ง
ครนรู่แจ้งประจักษ์ ในอกขรา
เพยกวานตามหลังมาทรงพร
อ้ายพวกไทยแลวนททำยุ่ง
จับหนังสือมุ้งเขม้นดู
ต่างคนผลัดผาไม่ช้าอยู่
กรูเขาทองพระโรงด้วยทันใด ฯ
- ๑ ครานันเจ้าเซียงอนทรบันพุงดำ ฤทธาลักจับพิภพไหว
สถิตแท่นสุวรรณอนันอำไพ
พร้อมหมู่เสนาท้าวเหล่าพระยา
อยู่ทในพระโรงรัตนชัชวาล
เห็นซาเฒ่าเขามาตลนลาน
บัญชาตรัสประภาษอยู่ดาดดาน
เขี่ยเพยกวานเอาไม่อะโรมา ฯ
- ๑ เพยกวานกราบทูลมูลเหตุ
เมื่อคณนมโอรสอหังการ
ซาลักเอามารอยถวน
ว่าสาธุทรงเดชโปรดเกล้า
แล้วออกไปชิงช้างทกลางไพร
มาแก้ชาวอยุธยาพาหนไป
เลือกแต่ล้วนตัวตทสูงใหญ่
เอาไปไต่งามงามสามสิบตัว
อ้ายคนโทษพวกลาวชาวล้านช้าง
กพลอยหน้หมดตระวางพระทูนหัว
มันบกหนังสือทำว่าไม่กลัว
ได้คนควาหาทวกไม่ทัน ฯ
- ๑ เจ้าเซียงใหม่ได้ฟังดังไฟผลาญ ร้องเรียกกล่อมพนักงานชิมขมมัน
เขี่ยอ่านไปให้แจ้งแห่งสำคัญ
หนังสืออนันมนทว่ากระไร ฯ
- ๑ ฝ่ายว่าพันจามกล่อมพนักงาน คลานมารับจับอ่านหาชำไม่
ว่าพระจอมนครินทร์บันกรุงไทย
บัญชาใช้ให้ทหารพระกาลมา

เราๆขอพระยาแผนพิฆาฏ
กับพลายงามลูกรักอันศักดิ์ดา
ด้วยลาวซึ่งสร้อยทองของท่านไว้
เราเข้ามาแก้ไขไทยเหล่านี้
ให้พวกเรารอดพ้นทนทุกข์ก่อน
จะรอเราให้เข้ามาซึ่งชัย
ถารกชวดคิดถึงซึ่งพวกพ้อง
สั่งให้แล้วคำนับรับว่ากลัว

๑ ครานนเจ้าเซียงใหม่ครันไต่พง
เหม่อายไทยซึ่งอหังการ
เสียบรรดาแสนท้าวเหล่าพระยา
ๆพรันตวงกลัวเราจะตามแจ
กับพวกมันสามสิบสักหิบบมือ
ล้อมพันเสียไม่ทันจะหิบริดา

๑ ครานนพระยาจันทรังสี
คิดพลางทางทูลไปทันใด
ถ้าไม่ตไหนดจะมีหนังสือทำ
เรายกไปคงได้ถึงรบกัน
แต่อายพวกมาตามสามสิบห้า
อายหารอยทมนัมาลักพาไป

คุมพวกไพร่อาทมาตสามสิบห้า
ยกมาจะประหารผลาญบุรี
แล้วจับไทยจองจำทำบันป
กับพวกทล้านช้างส่งนางไป
จะหลบลั่นซ่อนนันทาไม่
ๆจะตามกันไปตบึงบัว
จงทนนางสร้อยทองไปบนหัว
จึงจะปลดตรอดตัวไม่มรณา ฯ

แค้นคงราวกับไฟไหม้เวหา
มาอดดกล้ำทำทลายหยาบคายแท้
ซึ่งมันว่าอย่างจะจริงกระนั้นแน่
จึงพูดแก้ไขให้รอช้า
อายทหนักๆจะสู้หน้า
ซึ่งเราว่าใครจะเห็นเป็นอย่างไร ฯ
ผู้ว่าทสมุหทหารใหญ่
มันทำไว้ถ้อยคำก็สำคัญ
อายคนทยกมาจะแข่งขัน
ด้วยว่ามันอมเอิบกำเริบใจ
ถึงดแท้ก็จะมาทำไม่ได้
ทั้งลาวไทยไม่มีอวนลวนพุงโร

มันเหมือนหมูน่อเสื่อเคยทับ
 ตามสืบทาตงจะกล้าเป็นเอกโท
 ขอให้แต่งม้าให้ออกไป
 จงค่อยยกกองทัพขับพลไกร

๑ ครานนเจ้าเซียงอินทรปิ่นพิภพ
 จงตรัสสั่งมุงกะของกองพาช
 รีบไปสืบดูให้รู้แท้
 ถ้ามันอยู่สูมาอย่าอนใจ

๑ ครานนมุงกะของมองไถ่
 ผูกมาโดนธรณีสจันทน์
 ปล่อยใหญ่ใส่ห่อไม่ย่อหย่อน
 ลงจากม้ายอดด้อมเข้าพุ่มไพร
 ประมาณคนเบดเสร็จเจ้ตร้อยกว่า
 แต่แลไปไม่เห็นตงค่ายคู
 ลงจากต้นไม้มารหรับ
 พอดระวนอัสตงกับลงมา
 ครนถงหนาทงบงคมทูล
 ข้าพเจ้าเล็ดลอดตอดเข้าไป
 ทงนายไพร่ใหญ่น้อยเจ้ตร้อยกว่า
 แต่อย่างไรไม่เห็นตงค่ายคู

ไหนจะกลับหันหน้าเข้ามาได้
 อ้ายคนโง่ก็จะพาอ้ายกล้าไป
 ถามนยังตงอยู่ทงใหญ่
 เขาลุยไล่เสียให้แหลกเป็นผงคลี ฯ

ทั้งจบตรกตรองเห็นตองท
 จงเลอกหามาตขอออกไป
 มันหนีแน่ถายังอยู่ทงใหญ่
 เราจะได้เกณฑ์ทัพไปจับมัน ฯ

รับสั่งแลวรีบไปชมขม้น
 ขนกระทบแผงผ่นผยของไป
 พอดเตดอ่อนกตงทงใหญ่
 ขนบนต้นไม้ลอบแลดู
 เห็นทางท่าไม้หนทงจะสู้
 สึงเกตรแนชตถนตดา
 ขนพาชชขับไปกลางป่า
 ตรงเขามายังทงพระโรงชัย
 ตามมูลเหตุแจ้งแถลงไซ
 เห็นลาวไทยลุกนงอยู่พรังพรู
 เห็นทางท่าร้างรอจะต่อสู้
 มนตงอยู่ทงทงทงวงวัน ฯ

๑ ครานันพระองค์ได้ทรงฟัง
 เหม่เหม่อ้ายไทยใจฉกรรจ์
 ไม่พอคร่อมอลาชาเวียงใหม่
 เพียงหักไม้คนละกิ่งทองสัมทบ
 ดำรัสตรัสประภาษอยู่ณาดาน
 จงเร่งยกพลพลโยธา

อันเพี้ยปราบเมืองแมนแสนกำกอง
 ยกเป็นบักชายชวาคลาไคล
 แล่นตรเพชรรกล้าฆ่าคล่อง
 เป็นแม่ทัพสิ้นชีพไปบรรจบ

๑ พระยาจันทวงศ์ได้รับสั่ง
 เร่งเรียกพลไกรทงไพร่นาย
 ทพมาหาพันสกรรจ์หมด
 เคยฝึกฝนทนทานชำนาญยุทธ
 บ้างถือทวนถือเส้่นาเกาทัณฑ์

มีนายกองนายหมวดคอยตรวจตรา
 เพชรรกล้าประทานม้าพระที่นั่ง
 ซอว่าเหมรศมีสัจจันท์
 แฉงช้างเชียนนางกนิรรำ
 อานปรุลายนลจุ้งาหลกลอย

แผดเสียงเปรี๊ยะดังสนั่นสน
 เจ็ดร้อยน้อยยานันมาขึ้นรบ
 สักอึดใจก็จะมัตตังรัดกบ
 ก็จะกลบเสียได้ไม่คณนา
 สั่งท้าวกรุงกาพตรเพชรรกล้า
 ไปจับจิกหัวมาให้หน้าใจ

ทั้งสองเคยเคยวเชิญเป็นผู้ใหญ่
 ให้กรุงกาพนันไซ้รเป็นแม่ทัพ
 เคยทำนองหักโหมเข้าโจมตี
 ให้พร้อมสรรพพรุ่งนี้ตีเมืองปลาย ๆ

ออกมานั่งศาลาให้บัตรหมาย
 จัดจ่ายช้างมาเครื่องอาวุธ
 ใจคอทรหดเป็นที่สุด
 ทงชายชวาอุดลุดลวนขมา
 เรียวแรงแข็งชนเคยอาสา

พร้อมสรรพทัพหน้าได้หาพัน
 มีกำลังไวว่องคล่องชยัน
 ผูกเครื่องกุดันประดับพลอย
 โกลนคร่ำโพชทองทงพุ่หอย
 ความญประจำจูงคอยจะยาตรา ๆ

๑ กรุงกาพทพใหญ่ยกไว้ก่อน
อันแม่ทพคนนมคักดา

แซนขวาถกรงเบ็นองค์นารายณ์
ซาขวาหมกสักพยคม

สักอุระรูปพระโมคคัลลาน์
สักข้างสักอกพระนระจิงง

ผั่งเข็มเล่มทองไว้สองไหล
ผั่งก้อนเหล็กไหลไว้อุรา

เบ็นโปเปาบุบบีบยับทั้งกาย
แต่เกิดมาอาวูชไม่พองแพว

สูงใหญ่รปร่างเหมือนอย่างเสือ
หนวดโง้งโง่งพ่นพ่นเป็นเกลียว

นัยนาคำคล้าคล้ายกับตาเสือ

ควกระหมวดหนวดแดงดุแรงราย

แต่รุ่นหน่มคุ่มใหญ่ไม่อาบน้

ไม่นอนด้วยภรรยาทางดาบ

จะไปทพจงหาบรรดาว่าน

เครื่องรางตะกรุดลงองค์ภควัม

แล้วดกนาตันทามาใส่ขัน

เส็กเตอดพลานพลึงดงตงไฟ

กล่าวถึงทพสัตว์ตรัเพชรกล้า
อยู่คงสำตราวิชาด

แซนซ้ายสักชาดเบ็นราชสีห์
ซาซ้ายสักหมกกำลัง

ภควัมบีตตานันสักหลัง

ศิระผั่งพลอยนิลเม็ดจินดา

ผั่งเพชรเม็ดใหญ่ไว้เส็กหน้า

ข้างหลังผั่งเทยนคล้าแถวตาแมว

ดูเรียรายรอยร่องเบ็นถ้องแถว

ไม้มแนวหนามขัดสักนิตเดียว

กำลังเหลือเนื้อหนังกแน่นเหนียว

พ่นขาวปากเขยวดงปลิงควาย

ขอบตาแดงเรอดงชาดบาย

ผ่มมุ่นมวดยคล้ายกับโยค

เพื่อนดำแต่ว่านยาทาขัดส

ต่อศกมเมอไรได้อาบน้

มาเส็กอ่านอาคมถมน้

บริกรรมเส็กเป่าเข้าทนต์

หยิบเครื่องอาณว่านนนเอาลงใส่

เห็นประจักษ์วกได้ใส่หวพลัน

หยิบเครื่องอาถรรพ์มาไว้
ประจวบเคราห์แล้วอาบพลัน
ถ้าจะเกิดอันตรายชีวิต
ถ้าไม่ชนะไม่แพ้แต่ปานกลาง
ถ้าจะไปมิชัยแก่ข้าศึก
ครั่งนนชาติชั้นษาชะตาตาย
เพชรกลามุ่งเขม้นเห็นนิมิต
น่าอย่างสีฝางลางร้ายแรง
เป็นสัตว์ทุกขลุกออกมาผลัดผ้า
แล้วนกว่าชาติทหารอันชาญชัย
ยึดยึดจัดแจงแต่งกายา
คาดตะกรุดเครื่องรางปรอทขาว

ประเจียดประจวบตะแบงมาน
โผกผ้าขลิบพันขาวดาวกระจาย
จับจับประจำทองเขาคลองคอ
ถือง้าวก้าวอย่างสามชุกมา
ท้วงทองอาจดั่งราชสีห์
ขยับยกเมฆในไถฤกษ์ยาม
แม่ทัพสัปทนคนกางกั้น
พวงพลให้ร้องคะนองใจ

เพชรกลาลงไปในแม่ขัน
ดูสำคัญในนทจะมีลาภ
ในนิมิตน้ำแดงเป็นแสงฝาง
น่าเป็นอย่างตึงลงละลาย
น่าเลื่อมต้งผลึกวิเชียรฉาย
นิมิตสายชลเป็นสีแดง
รู้แท้แน่จัดประจักษ์แจ้ง
นึกเสียดสยดสยอนถอนฤทัย
ประหนึ่งว่าไม่ดำรงทรงกายได้
ถึงบรรลัยก็ให้ภษาผลาญ
วันจันทร์นั่งฉายกพนขาว
ไล่แหวนเพชรเม็ดพราวเหมือน
ดาวราย

สอดสังวาลสะอึงรตจารัตนาย
เข็มขัดสายทองถักลวนอักษรา
ผงดินสอเสกเสริมแล้วเจิมหน้า
แผ่นขนหลังม้าสง่างาม
สมกับทชาญชัยในสนาม
ให้ให้สามลาเล็กโยธาไป
เสียดผิเท่าม้าลั่นแผ่นดินไหว
เป็นโกลามาในอรัญญา

๑ จะกล่าวถึงกองทัพท่ากรุงกาฬ ทหารแม่ทัพใหญ่ใจกล้า
 ต่างเร่งรัดจัดแจงแต่งโยธา สั่งให้ผูกช้างงาเข้าดับพลัน
 กรมช้างเร่งรัดจัดช้างตง ล้วนพร้อมกำลังผูกเครื่องมั่น
 ความยอมท่ายคอคคนสำคัญ ทหารนนึ่งกลางช้างละคน
 มีอาวุธพร้อมสรรพสำหรับช้าง มายืนข้างสองแถวแนวถนน
 ล้วนสอดเสอกลงใส่มงคูล ล้วนอยู่ยงคงทนซังสาตรา
 บางอยู่ด้วยรากไม้ไผ่ล้วน บางอยู่ด้วยโคมอ่านพระคาถา
 บางอยู่ด้วยเลขนันตนามนทา บางอยู่ด้วยสราอาพัดกิน
 บางอยู่ด้วยเชยวงาแถวตาสัตว บางอยู่ด้วยกำจัดทองแดงหิน
 บางอยู่ด้วยเนอหนึ่งผั่งเพชรนิล ล้วนอยู่สิ้นทุกคนทนสาตรา
 เพี้ยปราบเมืองแมนแสนแสน คุมกองโยธิต่างปักขวา
 ชนชคชสารตระหง่านงา โปกผ้าสีทับทิมริมขลิบทอง
 ใส่เสื้อสีชมพูแดงนาค ขลิบคาดตันแขนไว้ทั้งสอง
 ฉายข้างปักซ้ายนายกำกอง โปกทับทิมขลิบทองอยู่เหมือนกัน
 ใส่เสื้อกำมะหยี่สีตอง ประกาศทองคล้องคอตแต่งชั้น
 ทงสองล้วนอยู่คงลงเลขนันต คุมพลข้างละพันทงขวาซ้าย
 แต่ล้วนเหล่าทหารชำนาญยุทธ์ ถือสาตราอาวุธเป็นเหล่าหลาย
 นายสอยดาวคุมสกรรจกพันปลาย เป็นทัพหลวงรทวายสำรวจพล
 ขพลายแถวมิ่งเมืองผูกเครื่องมั่น ใส่เสื้อจับสังหนนหน่งไก่อ้น
 หมวกโหมดลงย่นตกนัสปทน พร้อมพรังทงพหลพลโยธ

ท่นรองขององค์เจ้าเชียงใหม่

สำหรับทรงชงชยกบไพร่

ส่งหกดอกกำมารัดทอง

หางยาวใหญ่ใจฉกรรจ์

จะย่างย่องว่องไวใช้กิริยา

อยู่บนพื้นไฟไม้ฉนวน

ผูกสะพักปักกระพองด้วยทองแดง

พานหนาหลายลายดาวเป็นดอกกลม

สองข้างแนบแบบถมด้วยเงิน

ยวง

สายชนกกักไหมกลางไล่เบา

ควาญไล่เสือแดงแย่งชิงดวง

๑ ครานันกรุงภาพชำนานุกัฟ

นุ่งยกอย่างลาวขาวดอกแดง

สายสังวาลภคัมภ์ประคำคล้อง

เสือในลงยันต์กันอาวูช

เหน็บกริชตรงลงคมประจุชาติ

ไล่หมวกถักไหมทองกรองรองตาขุน

เอานาพระสระสรององค์นารายณ์

ควาญเหียบช้างประทับเขารับรอง

ภาวนาตาเขม้นเห็นนิมิต

จะยกต้อคอเขนไม่ติดกาย

ประทานให้แม่ทัพนชนบช

ขอพลายพลิกขณมนามัน

ตระพองผายท่ายดอยดงช้างบน

โหมตหัวสองชนคนมงคล

หนึ่งหนาหนายกษชกเนอย่น

ทางสะพัดบัดสิ้นเส้นชนกลม

พู่แดงห้อยหุดงามส้ม

ขอเกราะปลายง้าวคมขาวช่วง

ไล่หมวกโหมดม่วงทะมัดทะแมง

จับจับเครื่องอาวเข้าดกแต่ง

ไล่เสือกรองทองแดงเป็นแย่งครุฑ

แหวนทองบัตมราชคาดตะกรุด

เข็มขัดชุดชมองพรายเป็นลายตุ่น

แล้วชาคาดราดคดหนามขนุน

ไล่หมวกถักไหมทองกรองรองตาขุน

เอานาพระสระสรององค์นารายณ์

ควาญเหียบช้างประทับเขารับรอง

กิริยาเหียบรูปคนหัวหาย

เป็นลางร้ายกิริยาพิศมิตใจ

ครันจะทูลขอร้องรออยู่
เกิดเป็นคนใครจะพนทบวรลย์

ชาชยับได้ช่างพอย่างกราย

นกแสงแฉกเสียดศีรษะมา

วนนันทาวกองภาพสะท้อนจิต

จำใจได้ถูกขู่ให้เลิกพล

ดชายตรงตรงลือไม่ปลิวสะบัด

ทั้งเสียงโห่ก็ไม่ก้องให้หมองใจ

๑ จะกล่าวถึงขุนแผนแสนสันทิ

กับเจ้าพลายทายนางกังกำกง

เห็นผงคลิกลุ่มกลบดลบบน

ขุนแผนนั่งระงับหลับตา

นี้ลาวยกทัพหมันมาด้นบา

ไปดุด่อแฉมมาอย่าเนิ่นนาน

แล้วบักแยกแหกฉีกเป็นบักกา

ทั้งหอรบหอคอยร่อยแฉมกรัง

พอแม่ทัพจับขัดขาวสารปร้อ

เชิงเทินรอบขอบเขตไม่คลอนแคลน

ทรอยชดกลับเป็นคูดลิกขิง

ถึงจะต้องปืนใหญ่ไม่ไหวดัง

กอดสัโยธาบรรดาไพร่

ก็แข็งใจไปตามแต่เวรา

เห็นลูกนกตกตายลงต่อหน้า

แรงกาบินจับสัปทน

ไอ้ชีวิตกึ่งคงปั่น

ชานให้สามหนแล้วยกไป

ลมก็จืดวิปลาตไม่หวาดไหว

สะทกสะทอนถอนถุ้ยมาในดง ฯ

เรื่องฤทธิพิริวงพิริวงเหิดระหง

นั่งปรึกษาการณรงค์กับโยธา

ชะรอยลาวยกพลมาหนักหนา

พิจารณารู้แน่ในทางปราณ

กับบัญชาสั่งให้ไพร่ทหาร

บักชานาบน้ากระดานด้านท้ายบึง

เอาไม้มาขัดคุดขึงขึง

ดประหนึ่งบักเล่นไม้แน่นแพ้น

แฉมออกลายไปเป็นไม้แก่น

บักกาชกบักแน่นกว่าไม้จริง

อยู่ข้างบึงขวางดงตรงดลึง

ทั้งหอรบครบสิ่งสำเร็จการ

ขุนแผนสั่งพวกไพร่ในกองทัพ
แต่ตัวนายสีคนอยู่บนบาน

๑ จะขอหยุดยั้งขวางขุนแผน
รบรอนดอนชบกองทัพมา

ดูไปไกลประมาณสามสิบเส้น
ทั้งชวาชายรายชกปีกกาทาง
ครันดงทเห็นสนามตามตำรับ
แล้วบักธงยั้งมั่นเป็นสำคัญ

๑ ครานันขุนแผนแสนทหาร
ร้องประกาศบอกกันนั้นเป็นไร

เรากับลูกกรกอนศักดิ์ดา

ท่านทั้งสองคอยดูอยู่ในทัพ

แต่บรรดาพวกลาวบ้างของท่าน

แต่บรรดาพวกไทยใจทมิฬ

เจ้าพลายงามยกไปเป็นทัพหน้า

เราจะยกทัพใหญ่หนุนไปพลัน

ถ้าพลลาวเหลือล้นพันประมาณ

จะรบราฆ่ามันให้บรรลัย

ตั้งแล้วขุนแผนกับลูกชาย

นั่งเฝ้าตามตำราารณรงค์

กำชับเตรียมตัวทั่วทุกด้าน

ให้กองด่านตุลาจะเข้ามา ฯ

กล่าวถึงทัพนายแสนตรเพชรกล้า

มาถึงป่าดอนตะแบกจะแยกทาง

แลเห็นค่ายไทยทั้งใหญ่กว้าง

ชุดคูขวางขอบบึงไปถึงกัน

ก็หยุดทัพยั้งลงดงมัน

ให้โห่สามลาลั่นสนั่นไป ฯ

ไต่ยีนลาวโห่ขานสะท้อนไหว

ลาวยกทัพใหญ่มาคั่งคับ

จะยกพลโยธาออกเคียวชัย

เราจะรบม้อลาวชาวเขียงอินทร์

ประจำการอยู่ในค่ายวงสายสัญญาณ

จึงชมามาสันให้ครบกัน

คุมพวกสามสิบห้าลวณแข่งขัน

ถ้าใดทศตะบันบุกเข้าไป

เราจะไล่คชสารเข้าลุยไล่

จงตั้งใจอย่าประมาทต้องอาจอง

แต่งกายคาดเครื่องเรืองระหง

เข็มขัดลงยันต์คาดสะอาดงาม

เลื่องเลขวันต์ไฉ่ขันใน
แหวนมณฑปนพเกตุวาวความ
สวมสายประจำทองเขาคล่องคอ
ไฉ่หมวกขลิบคาดพระราชทาน
ภาวนาตาเขม้นเห็นเมฆนาย
สักรร่อนติดบนเมฆ

เอานายเพชรเจ็ดปานเป็นความทุกข์
พลายงามชนขมาลีจันทน์
ยั้งปิ่นสัญญาชนหาดง

นายปลอดโบกธงเป็นมงคล
๑ พอส่องทัพถึงกันประจัญหน้า

แสนตรเพชรกลาทอดตาไป
มันเต็มมือแมลงเม่ามาเข้าไฟ
สั่งให้ขบอดสัตว์ตอนพลยื้อ

เอาเหวี่ยงเอาวายุชาทัพ
อย่าให้มันปลอดรอดหนีไป

เข้าล้อมหน้าล้อมหลังประดังฟัน
เจ้าพลายส่งตงให้ชนสามลา

ลาวแทงเข้าด้วยทวนสวนสกัด
พวกลาวแร่แก่กันไทยพ่นยับ

เลือนอกดอกใหญ่ทองอร่าม
สังวาลสามสายแย่งตะแบงมาน
ทงลูกพ้องอาจชาติทหาร
ถือฟ้าฟันยันตระหง่านสง่า
นิมิตเป็นรูปนารายณ์เรื่องศรี
ขุนแผนชนคอชคชนกรรจ์

ไฉ่เลื้อลายสีแดงแสงเนิดนัย
สั่งให้ลั่นฆ้องฤกษ์แล้วเลิกพล
ฆ้องหึงฆานให้ชนสามหน
กริบบันโยธาคลาไคล ฯ

ลาวก็แยกปีกกาออกหวนไหว
เห็นทัพไทยลิบลับสักระยะ
เข้าใจว่าจะรอดไปแล้วฤ
คนละมือก็ยับทั้งทัพไทย

จับเอาตัวมันให้จงได้
กระทบม้าฝ่าไล่ไพร่พลมา

พวกไทยตัวกลั่นลวนแก่วกกล้า
กระทบม้าฝ่าฟันประจัญรบ

ไทยบัดทวนพลาดฟาดฟันฉับ
โถมจับล้มกระมำกว่าโก้งโค้ง

ไล่ตะบันฟันพัดสกัดสะแกง

ลาวแทงไทยผดุงสะตังโหยง

ไม่เข้าไทยไทยกระทบบอยู่โกรงโกรง ไล่ทันฟันโบงเข้าหลังบึง

ลาวเงือกทวนใหญ่แทงไทยปราด ไทยฟาดคันทวนสวนแทงผิง
หวัดล้าควาฉลาดคมมาตัง ยิงดาวยิงตะบึงเข้าบุกกบ้น ฯ

๑ เจ้าพลายกับพวกสามสืบหา ความกว้างขวางมาตังกังหัน

เห็นลาวล่อมเข้าใกล้ออกไล่ฟัน ลาวเขารนรมตไม่หนีไทย

ลาวแทงไทยฟันตะบันฆ่า ท่อยุ่เหยียบบกนเขามาหาถอยไม่

เป็นกลุ่มกลุ่มหุ้มหอมล่อมเข้าไว จนนเต็มทพวกไทยหัวไหล่หล้า

เจ้าพลายขับสังจันทน์เข้าฟันฟาด ดาบลงยันต์ฟันขาดตังฟ้าผ่า

ถึงลาวคาดเครื่องอาณานิคว่านยา ถกดาบมรณาลงคาดดิน

ลาวรุมกลุ่มแทงเสียดอกอก ทวนหักหอกยุบบ้น

บุกดะบันฟันชนาบดาบไม่กิน เจ้าพลายฟาดขาดตณสนเป็นเบือ

พวกลาวหวาดทวนพรนชะงัก ดั่งสนับทพามุ่เข้าสู่เลื้อ

ร้องว่าดาบเราบเข้าเนือ กุฟันชนแต่เลื้อบเข้ามัน

เจ้าพลายแกว่งดาบอยู่ขวาวว พวกลาวถอยทอยอชย่น

ดั่งพระยาสี่ทราชาจกกรรจ เขามกณณ์แผ่นกว้างกลางฝูงว

เข้าไหนลาวหนีอ้อมถาว พวกลาวต่างชย่นสนหัว

เกรงสง่าไม่กล้าเข้าใกล้ตัว ด้วยความกลัวชวันจะบรรลีย์ ฯ

๑ ครานนังงแสนตรเพชรกล้า ชบซ้อนโยธาอยู่หวนไหว

เห็นไพร่พลเรรวนบ้วนบ้นไป เพชรกล้าชัดใจกระโจมมา

เท้ากระแทบแมงช้างผางผางล้น เร่งรุกบุกบนชนมาหน้า
 เตี้ยงควาตประกาศกองเป็น โกลา มาจนหนามาเจ้าพลายงาม
 เห็นรูปร่างลำอางล่อตา เพชรกล้าเข้าใกล้แล้วได้ถาม
 แน่เจ้านายทหารชาญสงคราม เจานมนามกรไร
 พงรุ่นหนุ่มร่างนอยกระจิริด เจ้าเป็นศิษย์ศึกษาอาจารย์ไหน
 เป็นเผ่าพงศ์วงศ์วานท่านผู้ใด จงบอกไปให้แจ้งแห่งกิจจา ฯ

๑ ครานนพลายงามทราวมคธอง ร้องตอบคตตรเพชรกล้า
 อันตัวเราเป็นทหารอยุธยา ชื่อว่าพลายงามมาตามวงศ์
 บิดาชอพระยาแผนพิฆาฏ พระราชทานตั้งนามตามประสงค์
 ตัวเราเป็นศิษย์บิดุรงค์ เผ่าพงศ์วงศ์พลายหลายชวมา
 ท่านนมนามกรใด ครนจะถามถึงผู้ใหญ่ก็เกินหน้า
 ถยังมมิตายกเต็มชรา แต่เรียนรูครุมาอาจารย์ใด ฯ

๑ ครานนเพชรกล้าได้ฟังถาม กชนชอบตอบความหาช้าไม่
 ชิงถามเราจะเล่าให้เข้าใจ เจ้าชาวใดไม่รู้จักชนมา
 เราเป็นเชื้อเจ้าท้าวคำแมน มียศเป็นแสนตรีเพชรกล้า
 เป็นเชื้อชาติทหารชาญศักดิ์ดา ในลานนาใครใครไม่ต่อแรง
 พระครูบอกกิตยา ชื่อว่าศรีแก้วพาลาแซง
 สถิตยงเขาคำถาววแดง ทุกหนแห่งเลื่องกานับถือจริง
 เจ้าหนุ่มนอยนญาชอพลายงาม ช่างสมรูปสมนามดงามยิ่ง
 คละเกลี้ยงหล่อเหล่าเพราพรัง รูปร่างอย่างผู้หญิงพรังพรายตา

จะเปรียบลูกก็อ่อนกว่าลูกเล็ก

จะเปรียบหลานพานจะเติกกกว่า
หลานข้า

ไม่ควรจะรบสู้กับปู่ตา
จะได้เป็นขวัญตาโยเซาทัพ
ยังเด็กอยู่คอยดูวิชาการ

๑ ครานนพลาวยงามทราบนอง
แน้เขออ้าย่าเพ้อฮังการ
ตัวท่านแก่กายอย่างควายเฒ่า
ฝีมือใครไพร่ลาวแหลกเป็นเบือ
ถ้าไม่ตทไหนดใครจะมา
ให้ปรากฏฤทธิ์ว่าดีแท้
ขออภัยอ้าย่าเพื่อให้ถึงบิดา
มาลองดูสักหนให้คนญา

๑ ครานนแสนตรเพชรกล้า
เหม่ออายนั่นหนักหนาว่าไม่พัง
เท่ากระบี่กระบอบโกสนโฉนผก
ท่วงทชมาส่งงาม

๑ ฝ่ายเจ้าพลาวยงามทราบล่ง
กชกมารบรายยายกระบวน
เพชรกล้าร่างาววาววาวับ
สองนายร้ายรำตามท่านอง

กลับไปบอกบิดามารอนราญ
เห็นฉบับแบบไว้ในทหาร
เขี่ยหลานพ้ออยู่ไหนไปบอกมา ฯ

ร้องตอบต่อคคตตรเพชรกล้า
เจรจาหมิ่นประมาทเราชาติเชื้อ
อันตัวเราดังเด็กเล็กลูกเสือ
อย่าหลงเชื่อว่าผู้ใหญ่จะไม่แพ้
จะขอลองวิชากับตาแก่
ฤาเป็นแต่ปากกลากว่าฝีมือ
แต่ดูยกาท่านจะชนะฤา
จะปลกเปลี่ยเสียชอดอกกระมัง ฯ

โกธธาตาแดงดังแสงครึ่ง
มาโอหังอวดรูสู้สงคราม
มุ่นหมกซบคว่างมากกลางสนาม
ร่าง้าวก้าวตามกระบวนทวน ฯ
เห็นตรีเพชรซบมามาบ้นบ้วน
แลวหันหวนว่องไวในท่านอง
เจ้าพลาวยำดาบรับสองมือบ้อง
ม้าผยองผ่นผกกววนเวียน

แล้วยกร้าทำท่าหงส์สองคอ
 แล้วร้าทำมังกรซ่อนวเชียร
 เพชรกลาถองยาวยาวกว่าดาบ
 เพชรกลาขัดใจไล่คลุกคลี
 เพชรกลาได้ท่าปาลงดา
 พลายงามตามซัดตัดตะบัน
 หย่นเปล้าหาเขตรเพชรไม้
 เจ้าพลายผันพ่นบำเพชรถลาบัง
 แล่นตรเพชรกลาว่างาวกราย
 รวากับเกาหลังให้ยิงได้แรง
 เอาดาบฟาดดาบพันตะบันส่ง
 เพชรกลากลับดาเขาดำทุบ
 ๑ แล่นตรเพชรกลาระอาจิต
 นิ่งนักตรกรตราแต่ในใจ
 ช่างกล้าแข็งแรงฤทธชนนเกินร่าง
 มั่นสู้กบฏใหญ่ไหว่มั่นจริง
 จะรบรบพันฟาดด้วยศาสตรา
 ต้องใช้มนต์ทางในให้มันแพ้
 กลับดาภาวนาร่ายพระเวท
 เรียกมหาอาโปเฝ้าออกไป

เยื่องล่อเลียวพ่นหันเหียน
 ผลัดเปลี่ยนว่องไวไม่เสียที
 เจ้าพลายดาบเข่าฟันแล้วผันหนี
 เจ้าพลายร้าทำท่าให้ไล่ทัน
 เจ้าพลายหลบลาบฟาดคะมำหัน
 สบท่าผ่าฟันลงดาตัง
 เยื่องขยับกลับไล่เจ้าพลายผิง
 เนอประหน่งหินผาศีลาแลง
 พ่นเจ้าพลายงามพรวดตังกรวดแกร่ง
 พ่นตะแบงบุกไปไล่ตะครุบ
 เป็นหลายหนคงทนไม่บับบ
 ถูกเนอขยับพอขยายก็หายไป ฯ
 สดคึกทจะเอาชนะได้
 ชะเด็กไทยคนนมนันจริง
 ดูแต่หน้าท่าทางอย่างผู้หญิง
 ด้วยเชิงชิงชัยชาญชำนานญแท้
 เห็นทางท่าเอาชัยได้แน่
 กชักม้ารำแต่อกยื่นไกล
 อนิกิเศษเชี่ยวชาญอาจารย์ให้
 เป็นน้ำไหลพลุ่งพลั่งดังท้อธาร

พิลึกกลืนทนทวมทวจังหวด

พวกกทไทยต่างคนตะลนตะลน

ทงขมาหยงขาไม่ตงท

เหล่าพวกอาสาระอาใจ

๑ ครานันพลาขงามเจ้าความคิด

อ่านคาตาเบ้าบดไปบดดล

แล้วอ่านมนต์ดลเรียกเคโซชาตุ

โพล่งพล่งท่งเือกเป็นเปลวไฟ

พวกลาวเห็นไฟไหม้ลามมา

กัมปนาทหวาดหวนตวสันทาว

๑ ครานนเพชรกลาเป็นจำกัก

ระงับกายร้ายพระเวทวิทยา

ก็เกิดเป็นเมฆตงขนบงปก

ลักท่าใหญ่ไหลดาดแผ่นดินตง

เหล่าพวกอาสาโยชาหาญ

เข้ามัวสุมกลุ่มกลมได้ร่มไม้

๑ ครานนพลาขงามความสามารถ

อ่านอาคมเรียกลมทในกาย

ด้วยอาคมเกิดเป็นลมเพชรทง

ทหยดหยาดชาดสายหายท้นโด

ลมกพัดเป็นระลอกกระถอกฉาน

ตะเกยกตะกายว้ายชานชนต้นไม้

ด้วยนทโชนเชียวเป็นเกลียวไหล

ต่างร้องบอกนายไปให้แก่นันต์

เรื่องฤทธฎาแจ้งทุกแห่งหน

ก็ทตท่นน้ำแห่งทุกแห่งไป

เบ้าปรวดไปเป็นเพลิงเดกิงไหม้

วามวามลามไล่ไพร่พลลาว

กระทบมาหนพลาขออกฉานฉาว

ร้องเรียกเจ้านายช่วยชาด้วยรา

เห็นไฟไหม้คกคกมาเต็มป่า

เรียกมหาวลาหกให้ตกลง

แล้วฝนตกโสมซ่าป่าระหง

ดับไฟไหม้พงนั้นสูญไป

หนาวสะท้านทุกคนไม่ทนได้

ถูกเม็ดใหญ่ลูกเห็บเจ็บแทบตาย

ชาญฉลาดเฉลียวเลิศเฉิดฉาย

ระบายวาโยชาตุเบ้าปรวดไป

ตงตงพัดฝนไม่หล่นได้

ด้วยพระเวทฤทธิไกรอันชัยชาญ

แล้วเอาก่อนกรวดมาขัดปราช
ดกต้องลาวพลตะลนตะลน
บ้างขบมาเข้าพุ่มคลุมหรรอง
เป็นแผลเหือดเลือดไหลไปทุกคน
๑ ครานนังเส้นตริเพชรกล้า
เส้นพิโรชโกรชใจดังไฟรม
เกิดเป็นตารางกลางอากาศ
เม็ดฝนกรวดทรายหายทันใด
เราประณบบนหลังอาชาในย
อันจะเข้ารบรุกกันคลุกคลี
ให้เอามาไปชุ่มเสียพุ่มชฎ
ให้พร้อมสรรพเครื่องยุทธอาวุธยาว
พวกเราเอาแต่แรงแทงมันสิ่ง
ด้วยข้างเรากว่าพินมนนอยนิก
๑ ทหารลาวกราวลงจากหลังม้า
เข้าล้อมหน้าล้อมหลังออกพริ้งพรู
เหล่าพวกอาสาเข้าฝ่าฟัน
หัวขาดตัวขาดเลือดสาตแดง
เป็นเม็ดฝนกรวดทรายกระเซ็นชาน
อลหม่านหนีชุกไปทุกคน
บ้างถูกต้องเจ็บปวดเม็ดกรวดฝน
เหลือทนเต็มประดาแก่ผาคคลุม ๆ
เห็นโยชานาฟกอกเป็นดุ่ม
ประชุมนิ้วเห็นอเกล้าแล้วเบาไป
กนหยาดเม็ดฝนไม่หล่นได้
แล้วส่งไฟให้ลงจากพาส
ดีแท้ก็แต่ไล่กับขบหนี
การว่องไวไม่ดีเหมือนเดินเท้า
เลือกจัดแต่ล้วนทวนแหลนหลาว
สกัดกาวหอมล้อมให้พร้อมพริก
ถึงอยู่คงก็ถูกกระตุกหัก
เอาเสียพกเดียวเกิดอายพอก ๆ
วิ่งฉุนหมุนมาเป็นหมู่หมู่
เกรียวกรูทิ่มดำกระหน่ำแทง
ถูกลาวขาดสะบั้นสะพายแล่ง
พวกกองหลังยังแข่งแข่งเข้าไป

เกลื่อนกล่มหุ้มไทยไว้เป็นหมื่น
พวกอาสาพันฟอนจนอ่อนใจ
จนให้ลัดถกยกมือขึ้นไม่ไหว

ลูกพันมันจนสิ้นแรงระอา
๑ ครานันจึงโถมเจ้าพลายงาม

เห็นพวกอาสาบรรดาพล
จึงรุดเอาไปมะขามมาส้ามากำ

ตึงโกฏิแสนแน่นป้ามาซื้อซื้อ
ด้วยยาวราวก้อยไม่ด้อยไทย

พิษสงเหล็กในดังใครเคาะ

พวกลาวอาวухหลุดมือถ่อ

เหลือทนลูกกลมลงกัมพูบ

พอเต็มกลันสุดพืดด้อยช้ำ

เพชรกลาดาบดพิษเหล็กใน

หน้าตาล้วนแต่คาเหล็กในด้อย

บ่าวนายพ่ายหน่วงกรกรู

๑ ครานันท่านท้าวกรุงกาฬ

กะปลกกะเปลี้ยเสียทหน้าชอกชอน

๑ ฝ่ายว่าขุนแผนแสนสะท้าน

ก็ชับกฤษรต่อนโยชา

หอกยู่งแทงเปล่าหาเข้าไม่

ยังบรรลักษ์ยังรุมกล่มเข้ามา

อดใจเรียกนายพ่อพลายชา

ตายหนึ่งหนุนมาห้าหกคน ฯ

เชียวชาญการสงครามไม่ย่อถ่น

เหนื่อยจนให้ลัดถกไม่ยกมือ

เสกเข้าเป็นด้อมบินปรอปรอ

ดุดอกคล้าดำป้อไปทุกละเมาะ

จำเพาะลาวกราวไล่ไล่เปาะเปาะ

ถูกเหมาะเหมาะลิ่มทับกันยับยวบ

เอาแต่มีอสู้อยู่ยับยวบ

โตดผลุบลงในน้ำดำหนีไป

ไม่กลับดำด้อยบันทนไม่ได้

ทั้งม้าม้อยด้อยไล่ไปพริ้งพริ้ว

มาลาพาห้อยชักไม่อยู่

พวกไทยไล่ลู่ตะลุมบอน ฯ

เห็นทหารเพชรกลาวงว่าว่อน

ก็ไล่ช้างวางต่อนโยชามา ฯ

เห็นกรุงกาฬเข้าด้วยช่วยทัพหน้า

ไล่ช้างขวางหน้าเจ้ากรุงกาฬ

จึงร้องฮาท่านหรือทัพหลวง

ดูข้างमारพลพนประมาณ

๑ ครานันกรุกภาพชาญกำแหง

สู้พระยาแผนแล้วแม่นใจ

เข้ามาลักข้างมาพาคนหน

ซาบักหนั่งถือท้าวหายาบคาย

อูยชยาข้างมาไม่มีฤ

เรายกพลมาประจัญจับโจรไพร

๑ ครานันขุนแผนแสนสะท้าน

ข้างพูดได้ไม่คิดถึงเงาตัว

ซ่งล้านข้างส่งนางไปกรุงไทย

ลอบไปฉกชิงนางไว้กลางคัน

ข้าหลวงไทยที่มารบกจับจำ

กระทำความข่มเหงไม่เกรงใจ

เจ้าท่านนั้นแลเป็นโจรป่า

ถักรักตัวกลัวว่าจะวายวาง

๑ กรุกภาพทหารใหญ่ครันได้ฟัง

จะตอบเหมือนลมไม้ลงทบกาย

จึงแก่งกลบเกลื่อนเป็นเงอนงำ

เพราะเจ้าเวียงจันทน์นั้นไม่ดี

จึงเลยลวงซบข้างมากกลางทหาร

นี้จะไปรบราญบ้านเมืองใด ๆ

ได้ฟังคำเลียดแทงให้หมั่นได้

มายกความถามไถ่ไม่มีอาย

แล้วเช่นฆ่าราตคนทั้งหลาย

ตัวไม่เป็นผู้ร้ายดอกฤไร

จึงดงตอมาปล้นจนเชิงใหม่

ถาคันของกลางให้จระรอดตัว ๆ

ได้ฟังท้าวกรุกภาพกั้มหัว

ทำความชั่วถึงปิดไม่มีผิดวัน

เจ้าเชิงใหม่เมามัดด้วยโมหันธ

จับพวกส่งลงทันทกรรมไว

เขียนขบขบระยาทั้งนายไพร

ยังทำให้ยกพลมาชนข้าง

เอาชีวาแลกสัตว์ไม่มีอย่าง

ให้ส่งนางคืนไปจะไม่ตาย ๆ

แค้นดังอสนีบาตฟาดสาย

ด้วยเจ้านายทำความไม่งามดี

อันถ้อยคำอาจเอนเห็นเกินที่

เป็นพาลสองหน้ามาแต่ไร

มีสารมาถวายองค์สร้อยทอง
แล้วกลับยกยักย้ายถวายไทย
จนติดพันประจัญรณรงค์
อย่าเข้ามาชนช้างกันกลางคัน
ถ้า मैं เราแพ้ท่านในการณรงค์
ถ้า मैं ท่านเสียท่าปราชัย
ว่าพลางทางสั่งบ่กซ้ายขวา
ให้รายล้อมพวกไทยใจหมิพ

๑ ครานั้นขุนแผนแสนวิเศษ
จึงร้องสั่งทหารอันชาญชัย
ล้อมะยังรกรบกับบ่กขวา
ขรรคมุขรคอยรบทัพหล่งมน
สั่งแล้วไล่สี่ทิศเดช
ให้คงทนทงศัตว์สรรพางค์

๑ ครานั้นกรงภาพชาญชัยศรี
กราบของ้าวร่าด้วยชำนาญ
ด้วยช้างลวดกำลังทคลั่งเมา
คชเดชยังย่นขนนย่นตา
ครนพลายพลิกขรณรเขาขีด
พอช้างลวดเบนเสียเข้าเกยคาง

แก่พระผู้ครองเมืองเชียงใหม่
เราจึงได้อาชาตวิวาทกัน
มากล่าวโยให้ส่งองค์นางนั้น
ถ้าใครตชวันไม่บรรลัย
ก็ควรละจะส่งสร้อยทองให้
สร้อยทองต้องเอาไว้ในเชิงอินทร์
ทงกองกลางช้างมาตากนต้น
อย่าให้ปล้นหนีพล่านออกด้านใคร ๆ

ขจรเดชภาเลื่องกระเดื่องไหว
อย่าคลุกคลัดให้เป็นคานกัน
พรหมศรีบรรราบีกซ้ายนั้น
ตัวเราจะประจัญเข้าชนช้าง
ร้ายพระเวทเป่าตระพองงาสองข้าง
แล้วไล่วางช้างมุงท่าวกรุงกาพ ๆ
ไล่พลายพลิกขรณม่าง่านงาน
คชสารสองปะทะเข้าประงา
เมื่อยกออกกรอกเหลาไว้หนักหนา
บ่มมันกลั่นกล่าไม่กลัวช้าง
คชเดชก็ชวิดปลายงามาง
ช้างไทยได้ล่างเข้าหว่างคอ

นายเจตปานพานกระแซงแทงดาเขือก ถูกช้างลาวหนาเลือกหงาย
ท้ายย่อ

ขุนแผนเคยกใหญ่ไม่ร้อง
ช้างลาวถอยหลังยังไม่ถนัด
ช้างไทยคันแตกกระแทกตัง
กรงภาพเหนียวสับไห้กลับหัน
ด้วยช้างลาวเมาสุราเป็นบ้าใจ
ขุนแผนเห็นได้ทไม่ร้อง
ถูกกรงภาพชานชบทบคอช้าง
กรงภาพ ฟนคนลุกขึ้นมาได้
จนคืนหลุดจากชนั้กหัวปักป่า
ขุนแผนไล่ช้างเขารองเอาพ่อ
ม้วนงวงหลับตาลงงาดัง
พอดอนงาควาณชนโยนขวับ
ไล่ทะลักหักแหกหัวแตกแตก
ล้ามะยังคุมไพร่ไล่ชนาบ
พรหมศรตอนพลกล่นเกลื่อนมา
ต้องช้างต่างโถมเข้าโจมตี
ลาวแทงไทยจับเขารบรอง
พวกไทยไล่ทันพันตะบึง
ล้ามะยังโถมเข้าเอนายทัพ

ช้างไทยเป็นต่อคันตะบึง
เพียรจะรัดช้างไทยไล่ฝั่งฝั่ง
ช้างลาวถอยตังทุกทีไป
ช้างไทยคันไม่ผ่นคั้นมาได้
ครันจับหนั้ยกไห้ไล่สลัดคว้าง
รำของ้าวฟาดลงนาดนาง
ไม่เข้าคอพอบเป็นยางออกซาซา
ขุนแผนไล่ช้างกระชนไล่พันรำ
ขุนแผนฆ่าลงอกนาคพลาตคกตัง
ช้างกปรือปราดแปร้นเล่นเขาดัง
ตตะบึงแทงตะบันดินจนแบน
ตกลงมารบแล่วรองแปร้น
ช้างลาวเล่นหนีออกนอกโยธา
ตักองปราบเมืองแมนช้างบักขวา
เขารบราบักซ้ายนายกำกอง
ถอยหนีไล่กันไว้ว่อง
ไทยพันลาวบ้องจับเขารบ
นับบึงนับช้างหนึ่งนับ
นายปราบรับพันบึงดั่งเหล็กเพชร

ลำนะยังเฝ้าไปให้ประจวบ
ดาบล่อนเล็ดฝาดทั้งขาดเซ็ด

พรหมศรีเสกคาถาว่าถอนโบสถ์
ชักกันหย่นพันความลงชานชม

สอยดาวเห็นแม่ทัพอัปรา

ก็ขับไล่ช้างงาเข้ามาพลัน

ขรรณเถยรยन्दอยท่ามกลาง

อายพลายแกวมงเมืองไม่เงองงูย

นายสอยดาวทรงกายพอหายขัด

ไทยเฝ้าไอ้ฟ้าผ่ามาตามลม

แล้วเหยียบโจนโผนทะยานพันความท้าย อ้ายลาวบ่าวนายไม่เหลือ

หลอ

นิเวศนาตชาติเด็ดทั้งสองคอ

๑ จะกล่าวถึงแสนดรเพชรกลา

แลเห็นทัพแตกตายกระจายไป

ร้องว่าข้าเจ้าพลายนายแผนน

ควยควดต่อต่ออย่าเอาพาช

เรากลับมากล้าดมาลองฤทธิ์

มาตรแมนแพนนายวายชวง

๑ ครานันขุนแผนแสนศักดิ์ดา

จึงรองตอบคำไปให้ไต่ชน

เอาดาบฟาดขาดสะบั้นกระเด็นเด็ด

อ้ายลาวเซ็ดคิดขยาดไม่อาจรบ

โหดแทงกำกองเขาทองกบ

ทัพศพนายลงกายกัน

นายทั้งบึกซ่ายชวาก้อาสน์

เอาง้าวพันพวกไทยไล่ตะลุย

ขัดใจไล่ช้างมาดุขลุย

เอางาขลุยสอยดาวเขาราวนม

เอารอคัดงาหนพันประสม

พันลาวง้าวจมลงครึ่งคอ

อ้ายลาวบ่าวนายไม่เหลือ

หลอ

พวกพลญ่นย่อเข้าป่าไป

สิ้นพิษต่อลั้มตาชนมาได้

ก็ขัดใจขับมามาทนท

มีสำคัญคิดเอาว่าเราหน

มันเล่นลชกนุดไม่หยุดยง

อย่าได้คิดว่าเราจะถอยหลัง

จะให้ชอฎาตั้งทงแผ่นดิน

ได้ฟังคำเพชรกลาพูดบาบ

ยังเล่นลนลอยหนามาทำทาย

เราเห็นทำศกดาภิหารก	ยังต้องยกขงล่าเข้าป่าหาย
แพ้ล็กกะจิริดไม่คิดอาย	จะมาหมายต่อสผู้บิดา
นเห็นนายอายลาวพวกบ่าวไพร่	จึงช่องแข่งแข่งใจมาแก้หน้า
ด้วยจนตรอกบอกไม่ได้แข่งใจมา	ในครงนชัวไม่คงชนม์ ๗
๑ เพชรกล่าตาเขยวให้เกรยวโกรข	ดังถูกหอกกรอกไล่ตล็กเส้นหน
เตอดตาลไม่ทันอ่านพระเวทมนตร์	ก็ขับมาฆ่าพลเข้าชิงชัย
ขุนแผนควาตอำนาจยกษ	เพชรกล่างาชะงักไม่ไหวได้
แล้วยกเงงาวฟาดดาตลงไป	ถูกหัวไหล่ลาวล้มลงจมอาน
ดาหลอว่าคุณพ่อดิฉันเอง	วิ่งถลนพันเบ้งลงด้วยขวาน
ดาร์กว่าฉันด้วยช่วยลนลาน	เอาพลองกระทิงฟงุกรานให้ตกม้า
นายให้สามหอกกรอกด้วยทวน	เหล็กมวนไม่เข้าตรเพชรกล่า
ทงทวนเข้าประทะด้วยพร้า	นายป่านขวานฟ้าเอาดาบฟัน
ราวกับฟาดทองแดงแทงกอนหิน	หักบนยุ่นไปจนกัน
แม่กระตูกก็ไม่หักแต่สีกอน	คงกระพันชาตรีตทวกาย
ดาหลอว่าคุณพ่อพ่อพลายชา	อายเพชรกล่าคนนดใจหาย
จะพันแทงสีกเท่าไรก็ไม่ตาย	ยังนอนหายใจอยู่ตพิกล
ขุนแผนร่อว่าอย่ามีดาว	เฮ้ยพวกเราเอาหลาวทะลวงกัน
ถึงมาตรแมนอยู่ยงมันคงทน	แยงให้จนถึงคอกคงมรณา
ดาหลอกับดาร์กย่นหยกกรง	พวยทะลึงตงตงเขาแก่ผา
นายไม้กับนายเม้าเอาหลาวมา	ผ่าทวารเข้าปรี๊ดตตลอดตัว

หลายคนช่วยกันดันกระดอกลง
หน้าเมื่อตลือตลึงดังแทงหวด

๑ พวกโยชาบรธาตเหลือตาย
พวกมาเร็วรบตะบึงถึงบุรีนทร์
ว่าสาธุโยชาทงหาทัพ
เหล่าพวกทหลมดนมรณา

๑ ท่านผู้ใหญ่ได้ฟังพวกมาเร็ว
จึงมางกตด้วยตกใจ

เห็นจอมนครค์เกศเชียงอินทร์

อำมาตย์หมอบขอบกรานคลานเข้ามา วันทาทูลพลันในทันใด

ว่าเพชรกล้าสอยดาวท้าวกรุงกาฬ ทหารปราบเมืองแมนทั้งนายไพร่
ยกออกไปรบรบกับพวกไทย บรรลี่ย้อยยับอัปรา

พวกทหารน้อยใหญ่ทั้งไพร่นาย ทเหลือตายหลบลหนีเข้าป่า

ยังแตกซ่านซ่อนเร้นไม่เห็นมา ไม่ทราบว่ามีมากน้อยกรวยคน ๆ

๑ ครานนเจ้าเชียงอินทรปนนครค์ ได้ฟังเหตุว่าทัพนั้นยับยับ

ดังพระกาลจะผลาญให้วายชนม์ พระพักตร์หม่นหมองสดตระทดใจ

แต่มานะภษตรัยตรัสประภาษ ประกาศสั่งเสนาทั้งน้อยใหญ่

ให้เร่งรัดจตุรรักษาซึ่งเวียงชัย ให้ตั้งค่ายรายไปรอบพารา

ปิดทวารทั้งนั้นให้มั่นคง ลงเขื่อนไม้แก่นให้แน่นหนา

ป็นหามเล่นเอาจากทุกเสมา คานศิลาใส่ตักลำดัดไว้

เอาไม้ดอกกั้งกั้งกระทั้งหวด

ถูกริ้วเลือดราดลงดาตดิน ๆ

บางหลบลหนีหายเข้าป่า

บอกระบิลเส้นท้าวเหล่าพระยา

ตายยับสิ้นแล้วพระเจ้าชา

ไม่ทราบว่ามีได้สักเท่าไร ๆ

เอาผ้ากราบคาดเอวหาช้าไม่

ตรงเข้าในท้องพระโรงรจนา

สถิตแท่นมณีนิลช้างฝ่ายหน้า

ทหารปราบเมืองแมนทั้งนายไพร่

บรรลี่ย้อยยับอัปรา

ทเหลือตายหลบลหนีเข้าป่า

ไม่ทราบว่ามีมากน้อยกรวยคน ๆ

๑ ครานนเจ้าเชียงอินทรปนนครค์ ได้ฟังเหตุว่าทัพนั้นยับยับ

ดังพระกาลจะผลาญให้วายชนม์ พระพักตร์หม่นหมองสดตระทดใจ

แต่มานะภษตรัยตรัสประภาษ ประกาศสั่งเสนาทั้งน้อยใหญ่

ให้เร่งรัดจตุรรักษาซึ่งเวียงชัย ให้ตั้งค่ายรายไปรอบพารา

ปิดทวารทั้งนั้นให้มั่นคง ลงเขื่อนไม้แก่นให้แน่นหนา

ป็นหามเล่นเอาจากทุกเสมา คานศิลาใส่ตักลำดัดไว้

ที่ขอบค่ายนั้นให้รายปืนจ่ารง
เอาปะชาวกวาดวัดทรงนครชัย
บนกำแพงทวารข้างด้านใต้
แมนชาคักยักโหมโถมเข้ามา

ในกำแพงถากถางหนทางเดิน
ที่ตรงหว่างวางปืนกองพันไฟ
ให้กรมเมืองร้องบ่าวชาวประชา
นั่งยามตามไฟเที่ยวสอดมอง
ผลัดกันลุกปลุกกันนั่งระวังไฟ
เหล่าน้านนอกกำแพงทุกแห่งนั้น
สละบ่อท่อธารบ้านของใคร
ชาวปลานาไร่ของใครมี

แต่บรรดาแสนท้าวเหล่าเพี้ยกวาน
ถาคักเข้าด้านใครอย่าไว้มัน
๑ ครานันแสนท้าวเหล่าพระยา
ออองเอะอะกะเกณฑ์ไป
ให้กรมเมืองร้องบ่าวชาวประชา
บ้างตงค่ายรายรอบทขอบคู
เอาปืนใส่ไฟก่อเอาหมอดง
ให้มัสารวัดเที่ยวจัดแจง

ที่ช่องตรงประดกกลางวางปืนใหญ่
จุกใส่ให้ทุกช่องทวาร
จงเอาซุงแขวนไว้ให้หนักหนา
เอามัดพราดตบให้ยับไป
แถวถนนบนเชิงเทินให้กว้างใหญ่
คักรวดทรายไว้ให้ทุกกอง
ผูกไฟให้เข้ามาทุกบ้านช่อง
ตั้งของตรวจตระเวนกะเกณฑ์กัน
ถาเกิดชนเรือนใครจะอาศัย
ให้ผ่อนผันคนมาในธานี
ชุดไชน้ำเข้าให้เต็มที
ให้ชนมาไว้ทนสันตงนน

คอยระวังการงานให้แข็งขัน
เอาไปพันเสียบเสี้ยให้สำใจ
รับสั่งออกมาหาข้าไม
ลากปืนใหญ่จุกจ้องช่องประด
ทงชายหญิงวิ่งมาเป็นหมู่หม
บางเกณฑ์คนชนอยู่บนกำแพง
คักรวดทรายรายระวังไปทุกแห่ง
ตั้งของป่องแบ่งออกรอบไป

ชุลมุนควนดาวพวกชาวบ้าน
เขียนชั้นโศกพานในบ้านใคร

ลูกแหวนรวงทองของสะอาด
บ้างเอาผ้าปะในไว้ออกชน
ที่แม่มา้ยยายแก่รำมะกา

ให้นักกล้วพวกไทยจะได้ค้น
บ้างซ่อนใส่มวณผผ้าห่มนอน
บ้างเอาขันปะไว้ใต้ทองเรือ

ที่รู้ว่าลูกผีของตัวตาย
ออกอดแอแซ่เสียงทงเวียงชัย
ข้างในวังชุลมุนกันควนวาย

ทั้งหม่อมคุณควนควนซ่อนนอกแดง

๑ ส่วนพระเจ้าเชียงใหม่

อายศักดิ์พวกเราเบาสงคราม
เหยยผมอของกุดศอยเบ็ง

กับอายพวกหารอยนอยเทาน
จะร้องให้ทำไมให้เป็นลา

ถ้าจนจะรุกรานบ้านเมืองเรา

พระตรีผลางทางเสด็จออกข้างหน้า

ให้เร่งรัดจัดเตรียมให้พร้อมไว้

บ้างอุ้มลูกจูงหลานอยู่ชุกไขว่

บ้างชุดได้ฝังดินสนทงน

บ้างเย็บโกใส่คาคับนั้นเอวมัน

ของสำคัญซ่อนชุกไว้ทุกคน

เอาห่อผ้าใส่หีบไว้กลบกัน

เอาชุกชนลงไว้ใต้พริกเกลือ

บ้างชุกไว้ในหมอนซ่อนในเสื้อ

ไม่ให้เหลือสัณนิธเอาติดไป

ทั้งสาวแต่แม่มา้ยรำร้องให้

ด้วยกวาดกันเข้ามาไว้ในกำแพง

เจ้านายทุกองค์ทรงกันแสง

บ้างฝังแฝงของไว้ใต้ตุ๊กตา

พูดเอาใจลูกเต้าเหล่า
หม่อมห้าม

เข้าบรมชุมช้ามจิงเสียด

จะลุยไล่ให้เบ้งแหกบาหน

จะชยเสียดให้ยบลงกับเท

ทัพขุนนางหรือจะตั้งเป็นเจ้า

ระดมเอาเสียดักวณกบวรลย

ประกาศสั่งเสนาทงน้อยใหญ่

เอาเชียงใหม่เป็นค่ายได้สำคัญ

ถ้าเมื่อนั้นบุกตะบึงถึงบุรี
 ข้างเราชาวปลาสารพัน
 เหล่าบ้านนอกชานมยุ้งชาว
 ตัดกำลังพวกไอ้ใจทมิฬ
 พอเสียบึงเลี้ยงทองมันหมดตัว
 อ้ายศึกสักหยิบมือไม่ครีอครัน
 ๑ ครานนเสน่จตุสดมภ์
 ชิงพระองค์ทรงดำริตริตรา
 จะมิชยอาศัยเพราะเสียบึง
 ชาวตากมนจะมกทะนาน
 ถึงโดยมันมาล้อมเราอ้อมนอก
 ไม่กวนก็จะวงเป็นชิงธง
 ไม่พึดองรรบริบชบเคียว
 อ้ายหารอยเป็นเซลยมันเคยกลัว
 แต่บรรดาเพยกวานท่านผู้ใหญ่
 ออกมานั่งสั่งความตามอุบาย

อย่าเพ้อออกตอดให้ตงมัน
 พวกมันนั้นจะได้อะไรกิน
 เอาไฟเผาอยู่ฉางล้างให้สิ้น
 มันจะบินไปข้างไหนได้เห็นกัน
 จึงออกไปจิกหัวเอาตาบั่น
 พวกเราทำเสียไม่ทันจะพริบตา ฯ
 ถวายบังคมเห็นชอบกันพร้อมหน้า
 คงสมดังบัญชาทุกประการ
 ตัดลำเลียงเสียให้หมดอดอาหาร
 หมดชาวสารกจะสิ้นกำลังลง
 อย่าให้ออกไปหาเสียบึงส่ง
 คอยสกัดปากดงคงได้ตัว
 ให้สักเกรี้ยวก็จะบุกเทยวซุกหัว
 จับเป็นเอาให้ทวทงไพร่นาย
 ปรีกษาเห็นพร้อมใจสนทงหลาย
 เขากำแพงเป็นค่ายรายเขื่อนคู ฯ

ตอนที่ ๓๐ ขุนแผนพลาถงามจับเจ้าเชียงใหม่

- ๑ จะกล่าวถึงขุนแผนแสนสันทิ เรืองฤทธิ์ราวไม้มสุ
เห็นทพลาวแตกพ่ายกระจายพร ทเหลืออยู่พวกไทยไล่ตามพัน
พองวนเย็นเรียกทพกลับเขาค่าย หงต้มลมหวายนกจาละหวน
พอกทหารพุดจาเข่ฮากัน จนสิ้นแสงสूरยนลงทนต์โด
ขุนแผนบอกลูกชายเจ้าพลาถกล้า จะเคยชาอยู่ทนต์หาดไม้
ควรกรกร รพลสกลไกร เข้าประชิดติดเชียง ใหม่ให้ทนต์ที่
อย่าให้มันหยุดยงตงตัวได้ เขาลุยไล่รับทำให่ปั่นป
ด้วยเสบียงเลี้ยงไพร่เราไม่ม ต้องคลุกคลี่เสียให้ได้ในสองวัน ๑
๑ ครานนังโถมเจ้าพลาถงาม พังความเห็นจริงทุกสิ่งสรรพ
จะเนิ่นชาอาหารกันดารครัน ด้วยลาวนนทไหนดจะยกมา
พอรูชาวกัจะหนาวสะท้านจิต เห็นจะมีตประตุนาคำประตุนำ
ถ้าเราไม่เข้าไปถึงพารา จะรอให้มันมาเห็นจะลึก
เอาทัพเราเข้าประชิดติดเวียงชัย แล้วสะกดเขาไปเมื่อยามดึก
ถาจับเจ้าเชียงใหม่ได้สมนึก จะตดคักสนล้าบากไม่ยากใจ
พอลูกพุดจาปรักษากัน พอแสงจันทร์ส่องสว่างกระจ่างไข
สั่งให้พวกอาสาพากันไป ตัดไม้ปลุกศาลชนเพียงตา
วงสายสิญจน์เสกลงเลขยันต์ เครื่องเช่นสารพันให้จัดหา
เบ็ดไก่เต่าหมีแลสุรา ทงชาวปลาอาหารทุกสิ่งอัน

ตั้งแล้วขุนแผนแสนสนิท
ไต่มนักมนต์เล็กชาวสารพลับ

จุดเทียนติดศาลอ่านคาถา
ท่องจำเขาเขินเนนศิริ

๑ จะกล่าวถึงภุคพรายผดายโหง
ท่องจำเขาเขาทุกถาธาร

พวกผีไทยไปทัพบกขุนแผน
ผลาญครันครามข้ามทุกขริงค
แต่ลวงผดาดตนสักหมื่นแสน
ลอมศาลรอบรายเป็นหลายชั้น

แต่ขุนแผนแสนสนิทเรื่องฤทธิ
ทราญกาจผาดแผลงแก่งอุบาย

ขุนแผนเล็กซัดชาวสารปราย
ซาเป้าอาคมลมหินดา

ขุนแผนว่าซาแต่เทพารักษ์
ท่านจงยกพยุหบาตรบีค่างพล

ด้วยว่าเจ้าเซียงใหม่ไม่ครองธรรม
จงช่วยพวกเรามาอาสาแผ่นดิน

เทพเจ้าเหล่าโสมตมายา
ต่างรับอาสาว่าอย่ากลัว

ประชุมฤทธิปลุกตัวหมื่นหมื่น
เหน็บมัดหมอจรรจรมาทันที

เรียกบรรดาโหงพรายโสมตผี
เชิญมารับบตรพลพลการ ฯ

ที่ป่าโป่งรังรุกข์ทุกสถาน
ต้องมนต์อลหม่านไปทั้งดง

ต่างเที่ยวเล่นเรียกหาทุกป่าระหง
ต่างก็ตรงมาทพทกรรม

ดอออกแน่นคังคกพลิกกลืน
คนทงนนงเขม่นไม่เห็นกาย

เห็นผีสะพรังสนทงหลาย
เป็นสัตว์ร้ายต่างต่างวางเข้ามา

ผรายหมอบกราดลงดาดป่า
ให้ฝูงผีมีเมตดาไปทุกตน

อันเรื่องฤทธิสัทศักตทุกแห่งหน
ไปประจัญอาร์กษหลักเซียงอินทร์

ถึงกรรมเมืองจะแหล็กแตกสิ้น
เชิญมากินเครื่องเซ่นอย่าเว้นตัว

ต้องมนต์จินดากยมหวิ
จะช่วยท่านเรียงดวงทวงทงน

กินเครื่องเช่นเสฟสุราแล้วลาเล่น ออกเยียดยัดอดแน่นในไพร่สนท

แมลงฤทษบดร่างต่างต่างกัน แผ่นดินลนดงจะลุ่มถล่มทลาย

สนั่นเมืองเปรี๊ยะเปรียงเสียงปศาง ดังพสุชาฟ้าฟาดไม่ขาดสาย
เหมือนจะลุ่มเมืองคว่ำให้ทำลาย เขารมรายล้อมรอบขอบบุรี ฯ

๑ ฝ่ายว่าอารักษ์หลักเชิงใหม่ พระเลื้อเมืองเรืองชัยแลเจ้าฉม
สถิตศาลน้อยใหญ่ในธานี ทได้รับเครื่องพลเจ้าเชิงอินทร์

เห็นผีไพร่ไทยมาเป็นสามารถ ก่เกณฑ์กวาดฉนวนทุกฐานถิ่น
ผีป่าช้าอยู่ในใต้แผ่นดิน เรียกมาสิ้นให้สู้หมู่ผีไพร่

ต่างคนสำแดงฤทธิฤทธิ์ บ้างพุ่งชัตอาวุธอยู่หวนไหว
บ้างนวยได้มาข้างขว้างออกไป ควัดอกไม้เท่าซุงเอาพุ่งโยน

ถูกผีป่าลุ่มคว่ำคะมำกลง ผีไทยฉลุนหนุนวงมาผาดโผน
เอากอหนาดฟาดไล่ตั้งไฟโซน พวกผีป่ากลับกระโจนเข้าโรมรัน ฯ

๑ เดิมเชิงอินทร์เป็นปิ่นเอกราช ชะตาชาตนครอ่อนอาถรรพณ์
จะเลื่อมสนยศอย่างแต่ปางบรรพ์ เป็นประจันตประเทศเขตกรุงไทย
ผีป่าจึงแข่งแรงร้ายกาจ ผีเมืองมีอาจจะสู้ได้

ก็ถอยปิ่นยับยั้งอุปราช ผีป่าเข้าไปไล่ลุยเมือง
เทพทุกศาลสิงออกวิ่งพล่าน กำภูนัทรพระกาฬ โตดศาลเปรี๊ยะ

ไม่หลอเหลือทิ้งพระเลื้อพระทรงเมือง หอเครื่องเจดคุบทุกหนไป
พวกเหล่าผีเล็กน้อยพลอยวิ่งว่อน ทงนครเสียงมธรองให้

บางอุ้มลูกจูงหลานชานเข้าไพร่ เพราะผีป่าเข้าได้ในนคร ฯ

๑ เวลานั้นเจ้าเซียงใหม่เชื้อไส้ยาสน์ ครันทพมวปราชเกิดสังหรณ์
 หงตระกูลประยูรญาติราชมรร พากันนอนไผ่ผ่นออกพ้นเพื่อน
 เห็นเบ้นกงทัพไทยไล่พันลาว ชุนนางเจ้าชาวบุรีหนีเข้าเถื่อน
 ดินแซ่แกมณกันทุกเรือน หลากจิตนิมิตเหมือนกันทงน
 บ้างกว่าเวลาเคาะระฆัง ไดยินดังคกคกพลกลั่น
 เห็นชะรอยญาติเราหนีมัน ต่างวิตกกอกสันทุกคนไป ฯ

๑ พระเจ้าเซียงใหม่ฟันตนนิทรา ลูกฉวหาวันหวาดพระทัยไหว
 ก็ทราบว่ามีบ้านย่านผไพร อยู่ไม่ได้หนีออกนอกบุรี
 แล่นวิตกกอกเมืองจะเคืองเซญ ต้องยากเย็นผคนจะปั่นป
 หนีเพราะกลัวความไม่งามดี ไปชักให้ไพร่มาชนมา
 แล่นหวนมานะนี้กลับฮักเหยม อายุถูกเขยมหกลีบห้า
 ถึงจะครองเมืองไปก็ไม่ช้า ไม่ขายหน้ายอมไทยให้อัประมาณ
 อันชาติเสือถึงจะตายลายก็อยู่ ให้ใครตรูชาติว่าอาจหาญ
 ชาติกษัตริย์ถึงจะปั่นจนวายปราณ มิให้พานชอชวว่ากลัวใคร
 ถึงชวันบรลยจะไวยศ ให้ปรากฏทั่วโลกวิสัย
 เหมือนทศเคียรสุริยวงศ์ทรงฤทธิไกร ถูกกลลวงดวงใจไปให้ร้าย
 แม่นรักชีวิตรักวงศ์จะส่งนาง เชอสูตายวายวางไม่คิดขาม
 จึ่งเลื่องชอภายศปรากฏนาม มีเรื่องความในนิพนธ์จนทุกวัน
 ถ้ากลัวเขาเราจะส่งสร้อยทองให้ ก็คงไม่เกิดเซญเป็นมหันต์
 สู้บรลยไวยศเหมือนทศกัณฐ์ ให้ภาลันชั่วเหล่าฟ้าแผ่นดิน

ตริพลางทางเสด็จออกข้างหน้า ดำรัสสั่งเสนาทั้งปวง
ให้คอยระวังระไวพวกไพริน เราเอาเวียงเชียงอินทร์เป็นเรือนตาย
๑ อำมาตย์รับโองการคลานออกมา ต่างเขม็งงวดตรวจตราคน
หลาย

ทุกค่ายคืบปิดประตูหอรบราย กระทะทรายตงควทวัก้าแพง
ทั้งหญิงชายกให้มาชนหน้าท มองอดคโหล่ว่างกระจ่างแสง
ให้เหล่าสารวัตรคอยจัดแจง ทัวตำแหน่งเกณฑ์ตรวจทุกหมวดกรมมา
๑ ครานันนางอัปสรสุมาล มเหสีเชียงอินทร์ปันสนม
เห็นบ้านเมืองวิปริตผดนิยมน จะเหลกล่มเสียกรรมังในครอง
จำจะไปเพ็ดทูลมุลเหตุ ให้ทรงเดชวินิจนัยให้ตองท
คิดพลางย่างเยื้องจรล ไปเฝ้าเจ้าธานีในทันใด
ครนถกราบทกมประนมกร บังอรชบเคียรสะออนให้
แลวกราบทูลสามพรพิไร ขอพระองค์ทรงไต่กรุณา
เป็นความสัตย์สุจริตไม่คิดท้ง หมายจะพวงภวไนยจนสังขาร
อันซงศ์กประชิดติดพารา ด้วยสาเหตุเนอเคราะห์เพราะสร้อยทอง
จะเอานางไวยไยในพารา ให้ไพร่ฟ้าทุกชนหม่นหมอง
เคื่องระคายบาทาฝ่าละออง ขอพระองค์จงตรองในพระทัย
พระสนมแห่งนวลควรประคอง งามกว่าเจ้าสร้อยทองไม่นับได้
ไม่ควรจะชุนเคื่องกับเมืองไทย ถ้าส่งสร้อยทองให้กับนายทัพ
ที่คนเขาเขาก็คินเอาไปได้ เห็นพวกไทยจะเลิกกองทัพกลับ
ทั้งวงเวียงเชียงใหม่ไม่ย่อหยับ เหมือนพระดับความเขญเย็นประชา

ให้หมดสิ้นเสียจนหมดความสุข ตัดยุคเสียอย่างนี้จะดีกว่า
 ขอพระองค์ทรงพระกรุณา ให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสิ้นทุกข์ภัย ฯ
 ๑ ครานนเจ้าเซียงอินทร์บิดนทร์สุร พังทูลก็สะท้อนถอนใจใหญ่
 นึกสงสารสายสรม่ออนพระทัย ประเดี๋ยวใจหวนพิโรธโกรธขึ้นมา
 นองเอ๋ยพี่ไม่เคยให้ใครหยาม เจ้าเวียงจันทน์ทำความให้ข้ามหน้า
 ยังมีหน้าข้าพวกลอยยุชา หยาบข้ามมาประชิดติดนคร
 ถ้าขอนางโดยดลจะให้ นม้นไม่ยำเกรงข่มเหงก่อน
 บังอาจลักขางมาฆ่าราชบุตร ภากระถ่อนออกดังท่งแดนไทร
 มันเขียนหนังสือทำว่าประจาน มิใช่พระในวิหารจะอดได้
 จึงได้เกิดรบพุ่งกันยุ่งไป ลาวบรรลัยมากมายเป็นหลายคน
 ซึ่งจะส่งองค์นางไปเดี๋ยวนี้ เหลือที่จะทำได้ให้ขัดสน
 ไม่ขอส่งคงสู้จนวายชนม์ เกิดเป็นคนถึงกรรมก็จำตาย ฯ
 ๑ ครานนนางอัปสรสุมาลี ได้ฟังคำส่ามก็ใจหาย
 ช่างตั้งต้นโกรธเกรี้ยวไปเดี๋ยวตาย จะทานทัตมากมายก็ไม่ควร
 เคารพราบกราบลาพระส่าม เทวเสด็จมาโดยด่วน
 ทอดองค์ลงกับแท่นแสนรวิญจน ยิ่งบันป่วนโศกเศร้าเสียพระทัย
 กรกอดลูกน้อยเจ้าสร้อยฟ้า นางโศกาสะอึกสะอื้นให้
 แม่ไปทูลพระองค์มหาราชย์ เชือดอดตงชิงไปไม่นำพา
 ทงนเพราะเคราะห์กรรมนำนิยม จะให้ลุ่มโลกลาวตลอดหล้า
 ทงหญิงชายก็จะฟายแต่น้ำตา คงยากเย็นเป็นข้าพวกลอยแท้

แสนวิตกไอ้ออกเจ้าแม่เอ๋ย

จึงเผอิญให้ภษตรีวิบตแปร

ตรัสพลางทางชวนพระทรวงรา

เจ้าครอกน้อยสร้อยพ้านาร

ก้านฉนางต่างเอาศคนัสสร

แต่ไศกแล้วไศกเล่าเผ้ารำไร

๑ จะกล่าวถึงขุนแผนแสนสนิท

พอรุ่งแสงทนิกรชนรอนแรง

ให้เร่งผูกอัสตรกฤษรชาติ

ลวงลิตตตตรงเขาดงดาน

๑ พวกอาสารับสั่งไม่รงรา

จับอาวชวนวงเป็นสังคัล

ให้พระนายทายนานนั้นนำคัก

เพยกงก้ากถดลงมา

ขุนแผนชพลายศรีคชเดช

พวกอาสาร่าเรึงทกตัวคน

ให้สนั่นลั่นกองทองอรญ

ให้หยดทพยบยงตงพลไฉ

เอาอ้อมแขนมากระหนาบคาบเข้าไว้

จะเป็นเซลยเขาเสียแล้วนะแก้วแม่

ทชวแนกลับเห็นว่าเปนต

แสนระกาดังจะม้วยไปเป็นผี

ก็ไศกลกเม่นังแนไป

ค้อยชมชนพนองคคนมาได้

ร้องให้ชวนอกจนฟกแดง ๑

เรื่องฤทธิภาทักกลัวแสง

ก็จัดแจงกองทัพกำซัการ

จะยกยาตราพลพลหาญ

ประชิดซานเชียงใหม่ในวันนี้ ๑

ต่างไปผูกขางมาอยู่อ้อม

ประจำทัพยุทธาตรจะยาตรา

ชพลายประกายพฤษมาข้างหน้า

ชพลายพลิกพลุชามากกลางพล

พลายงามชพลายเกตุตอนพล

รับรบโยชาคลาไค

คร่งวณก็กระทัดถึงเชียงใหม่

นายไพร่พร้อมพร้งอยู่คังคับ

ชตชาวสารหวานไปเป็นค้าย

คับ

บกรายหลายชนกันหน้าทัพ

สำหรับรบปืนใหญ่ในบุรี ๑

๑ ในซานเวียงเสียงสนันออกหวนไหว เห็นทัพไทยมาประชิดติด
กรุงศรี

พวกลาวระวงตัวทวชาน	เขาประจำหนาทสนทน
บางเควชนหลอมตะกั่วทวราย	ตั้งเตารายบนกำแพงไว้แข่งขัน
กองไฟรอบบ้านเมืองเอนเอนกัน	ส่งแสงแดงฉนทงเวียงชัย
องค์พระเจ้าเชียงอินทรีบนนครา	ออกมาสั่งเสนาผู้น้อยใหญ่
ให้ระแวงระวงตั้งใจ	ดอย่าให้ผู้คนปนเข้ามา
เอาหอกดาบปืนมาอาวช	เครื่องยุทธเตรียมไว้ให้แน่นหนา
ชนแมวหนูสุนัขกกา	แม่นเขาเมืองจับฆ่าให้วายชนม์
ให้เสนสนายแยกย้ายไป	ตรวจไพรโยธาโกลาหล
รอบจังหวัดอดแอแต่ลวนคน	ทุกถนนหนทางสว่างไฟ
๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท	เรื่องฤทธิญาจบพิภพไหว
กับลูกชายพลายงามทรามวย	พอดกได้สามยามตามตำรา
ฟ้าขาวดาวดวงสะกดแจ่ม	พระจันทร์แรมรดับลงลับหลา
พ่อลูกจัดแจงแต่งกายา	นุ่งผ้าม่วงดำประจำกาย
สะเอวคาดราดคดกสีดำ	คล้องประจำตะกรุดทองทั้งสองสาย
ใส่เสื้อยันต์ลงองค์นารายณ์	เข็มขัดชมองพรายคาดกายพัน
ประจงจับประเจียดประจุพระ	โพกศีรษะทะมัดทะแมงดูแข่งขัน
ทงพ่อลูกมัดมณฑลยนต์	แล้วเสกจันทน์เจิมหน้าสง่างาม
ซงซงทงคดสง่า	ตั้งพระยาสิทธิราชเรื่องตำนาน
จับคานับจับดาบปราบสงคราม	บ้ายหน้ามาตามยามอาทิตย์

ตรงเข้าไปในป่าแล้วปลุกตัว

ขยับขนนกเมฆดูนิมิต

สี่ทิศตรงทิศตะวันตกหาเพชร

ลมสองคลองคลองขวาเวลาจร

กุมารทองโหลงพรายรายรอบข้าง

รายเวทจงงกำบังตน

บินข้ามเนินคุประตูก่าย

ลวนตอมนต่งวงหงษ์หลบคะมำ

ยืนมองช่องประตูคนผู้ไขว่

ทหารบินขึ้นเป็นพวกไล่หมวกแดง

ขุนแผนกับลูกชายรายพระเวท

แล้วชนคอผกุมารอันชาญชัย

ผาดโผนโจนข้ามกำแพงเมือง

ขุนแผนเป่าชากระหน่ำมนต์

แล้วตรงมาถึงวงเจ้าเซียงใหม่

ให้ถอนลิ่มถอดสลักชักกลอน

๑ ผู้หญิงลาวทำนางแลโซลนจำ แลมาหาเห็นขุนแผนไม่

ทั้งคุณหม่อมจอมเจ้าแลสาวใช้ จรลี้ให้ลี้กันไปมา

ขุนแผนพลายงามตามกัณจร

ขุนดำหนักเจ้าหม่อมจอมมารดา จะดูท่าชาววังเป็นอย่างไร

เป่าท้วด้วยคาตาประกาศิต

เห็นรูปนารายณ์เรื่องฤทธิพิศมพร

พร้อมเสร็จจักรสังข์พระแสงศร

ก็ก้าวเท้าขวาก่อนทั้งสองคน

พ่อลูกเยี่ยงย่างมาทางถนน

ไม่มีคนท่ายทักแต่สักคำ

อายพวกลาวบ่าวนายอยู่คลาคล่ำ

ขุนแผนนำหน้าไปไกลกำแพง

กองไฟไว้วางกระจ่างแสง

เสียงฆ้องปึงเป้งออกรอบไป

อันพิเศษสองนายใช้พรายได้

ผกแมลงฤทธิไกรวิสัยตน

เป่าร้องเดี่ยวเข้าไต้ไม้ขัดสน

สะกดคนหลับรอบขอบนคร

ขุนแผนใช้พรายลาวเข้าไต้ก่อน

ทั้งพ่อลูกบทจรเข้าวงใน ฯ

เทียวทุกตรอกซอกซอนทั้งซ้ายขวา

บางซุบซิบสนทนาถึงชาติก
 บางจับเบียบบนผพิไร
 ทุกหนแห่งเสียงสยดทั่ว
 พ่อลูกเล็ดลอดเที่ยวสอดมอง
 แต่พวกเล่นจับคู่ไม่สู้ทุกซ
 บางไปมาหาคุตเคยชม
 บางชนมาหาสู่เหมือนชู้ชาย
 บางหวงหงบงบอนควักคอนกน
 ทลางนางทอดตัวเกาหัวเกรก
 ลางนางบางว่าอย่าร้อนรน
 บางว่าถ้าตกไปเมืองใด
 ทลางนางนอกคอกบอกอาการ
 ทคนโง่ถามว่าได้อย่างไรชา
 ใครเขาให้โตปากอยากสัปดน
 ชงโตตอบอย่างนี้ไม่มีคร
 ถ้าโตตอบชอบใจแล้วไม่นาน
 แน่พวกเรานะอย่าเอาที่ผิวไพร
 ประนายมุขขุนนางวางให้พอ
 ทงนวดพันปรนนิบัติพดว
 ยิ่งกว่ายาแผดผั่งเขายังใจ

บางซ่อนอกเขาสะอึกสะอื้นให้
 บางเย็บไถ่คาดแน่นใต้แหวนทอง
 ไม่มีหวมแต่ให้ไปทุกห้อง
 เห็นหม่นหมองเวทนาในอารมณ์
 ยังสนุกรนรอยทำส่วยสม
 เชยเกมแนมนมกระนกระน
 แสบคายลนลมเป็นคมสัน
 บางแตกตื่นทู่เถียงเสียงอลวน
 ถาเมืองแตกเรานคงปบ้น
 ของยังมีทิตนไม่จนนาน
 ทำอย่างไรจึงจะดีให้วิตถาร
 อย่าเกยจคร้านโตตอบชอบทุกคน
 ถ้าผัวด่าได้ฤยงนงน
 ให้เอาตนโตตอบบอกตามการ
 ด้วยต่างคู่ต่างวิสัยหลายสถาน
 ต้องชมชานฝากตัวกลัวจนนงอ
 เหมือนกับเหยียบขี้ไก่มันไม่ฝ่อ
 เขาเคลียดล่อเคล้าคลั่งให้ถึงใจ
 ทำไห้ชครานจะหลงไหล
 ท่านผู้หญิงทั้งไล่เสียเลเพ

ยั้งกงนพนทกยงรักสาว

อุตสาหเฝ้าเอาใจใช้อุปเทห์

ระวงแต่อายหนุ่มกระจุ่มกระจุ่ม

ถ้าไม่ช่วยตัวโตอย่าให้เขย

๑ ครานันขุนแผนแสนประเสริฐ เลื่องชอภยาเลิศตลอดหล้า

กับลูกชายหงายแหงนตดารา

ดูอากาศแผ้วผ่องเป็นคลองช้าง

พระจันทร์ร้อนดับลบบรรพต

พอลูกเล็กซดข้าวสารกราว

ทงชงแซ่งดาหน้าวงเวียน

ทลุกชนกกมกมาตกนา

लगนางเซ็ดไรใส่น้ำมัน

लगนางบักสะตั้งตรงตราขุน

ทบนฉายกรอหลอดลงกอดใน

ขุนแผนสิ่งผโหมดกमारทอง

สะกดพระยาลาวเจ้าธานี

๑ ผีค่านับรับคำทำเดชา

ชนบนดำหนักพลันมิตันน่าน

ด้วยเทวดารักษากำพุนัตร์

กุมารจึงเข้าไปได้ใกล้ตน

กลัวจะชานลานลาวเจ้าเด่นห์

แกชเหรตนกยงรักเมย

มันมักชมแล้วเฉยเลยทงเสย

ทำบัวเบียดเสยพอบ้องพร่องราคา ฯ

พอเพลาดาวชงเข้าตรงรท

แจ่มกระจ่างเด่นดาวดวงสะกด

กำหนดต้องฤกษ์พาดำราเรียน

พวกแสนสาวลมเกลือกกลงเลือกเคียร

จนลมพาดดาษเคียรลำดับกัน

ต้องอาคมลัมคะมาควาทบชน

ล้าลิพันไม้ค้ำหลับตาไป

ง่วงงุนหลับตามือค้ำใหม่

ทงยามตามไฟไม่ส่มประด

จงเข้าไปในห้องปราสาทศรี

มเหสีลูกสาวชาวพนักงาน ฯ

พอพริบตาเดียวหนึ่งถึงราชฐาน

เข้ากตทับหลับชานไปทุกคน

ผีไทยไล่กำจัดเข้าไพรสณฑ์

ทบเจ้าภูวดลไว้ตรงตรา

องค์พระเจ้าเซียงใหม่ชัยศรี
ดั่งใครปลิดจิตปลิวจากกายา

ครันตองมนตตลณีให้มิดหน้า
ลงนิทราแน่นิ่งไม่ดิงองค์ ฯ

๑ ขนแผนกับลูกยาศักดาเดช
แลวเยออย่างอย่างสองพยัคฆ์
อเนกแน่นลวนแสนสร้างคราษ
ดูงามถวนลวนเหล่าพระกำนัล
ผาผวยเทพประนมหม่นนอน
กลืนฟุ้งมุงแพรแลละลาน
พอลูกจรรจรลเข้าชนสอง
พระสนมล้มหลับระเนนใน

ร้ายพระเวทเป่าลมประสมส่ง
ตรงเขาเรอนทองห้องสุวรรณ
ตองอาคมลมหลาดเป็นหลั่นหลั่น
ผิวพรรณพองชมพูสละคราญ
ฟูกหมอนเสื่อสำดสะอาดสะอาด
พนักงานด่างด่างทุกอย่างไป
ประทับส่องแสงสว่างกระจ่างไข
ลวนวิไลเลิศล้ำดั่งอาม

ละม่อมเหมาะเพลาะกล่อมหอมหม่น บ้างเปิดนมขาวช่วงอล่างฉ่าง
ดูสองแถมแจ่มเจียนผิวมะปราง
สนิทนงเหนือหมอนทึนอนนาง
มุงน้อยนอยน้อยพู่ประทุม
พอลูกจรรจรลเข้าชนสาม
ทงสองอย่างยรยาตรดูอาจอง
ลวนรุ่มรุ่มรูปเรียมจำเรณูลักษณะ
หม่นแพรส่มวลยไธส่วมกร
ไธส่มหุชายชวาระยาย้อย
ดั่งปทุมตมเต่งเคร่งครัด

ลวนแต่อย่างสาวใหญ่ไวทวงที
ดูล้ำอาจอ่อนสะอาดลาดกำมะหยี่
ลวนแพรบางต่างสดสมทรง
ประทับปัจจุกลับตามงามระหง
เห็นอนงค์แน่นน้อยสนิทนอน
ผิวพกตรมืองเกลี้ยงเพียงอปัสร์
เอาสร้อยอ่อนทำสายสะอึงรด
เอวบางร่างน้อยนมนถนด
จำปาทัดถันใดไม่ลอดทรวง

เจ้าพลายงามเดินหลังดงตาเขม้น เสียตายเป็นทงรองของหลวง
 เอามือซ่อนเข้าทพุ่มพุ่มพวง ไม่โรยร่วงกลบกลดกาดตึง
 ชุนแผนเห็นลูกเข้าไปเคล้าคลอ เอามือห่อบายหลังลงดงผิง
 นของหลวงนะอย่าเข้าไปเคล้าคลึง ถ้าเมนนกลกขงสเสียความ
 ไม่ควรนะเจ้าเราเป็นไพร่ เขาก็ได้เป็นนางระวางห้าม
 ยิ่งจะให้เชียวราชการสงคราม มาตุคามลามลอนอย่าควรทำ
 เจ้าพลายงามบอกความกับบิดา แวะเข้ามาชมเล่นเห็นข้าข้า
 เพียงลกหลบลบต้องประคองคล้า ไม่ได้นกลกกลาละเลิงใจ
 เออนะเจ้าเราขอเสียคนเดียว ช่วยกันเคียวแข่งขอเอาให้ได้
 ถ้าเสร็จศึกแล้วจะนุกเอานางใด เว้นแต่หม่อมมอมให้ทุกนารี
 ๑ พ่อลูกไคลคลามาทั้งสอง ถึงห้องทองที่ประทมเจ้ากรุงศรี
 เสกสะเดาะลิ้มลนออกทันที ตรงชนทอฉมจันทร์บนชนพก
 เขาปราสาททองชมห้องปราสาทศรี เชอเทยบทพระประทมไว้มัคคัก
 มีม่านทองสองไขได้เชือกชัก ที่ผ้าทำจำหลักเป็นลายลอย
 เพดานเขียนลายทองเป็นถองแถว ระบายแถวแพรวพรายสายไข้อย
 โคมบัฏจกลิ้มระยิบย่อย แสงสว่างพร่างพรอยดูพรายตา
 หน้าพระแท่นล้วนแต่เส้นล่าวสุรางค์ อนงค์นางอยู่งานขนานหน้า
 ดุรูปเรียบกระตัดรัดจรัสตา โสภานัมนวลควรจะชม
 ขนงเนตรเกศแก้มแจ่มจรัส ถนุกทตกันทงคูดงามส่ม
 มีสุจหนทนอนหมอนพรม ล้วนแต่หมแพรส่มขลิบวิม

ทองวลัยใส่แขนแหวนสอดก้อย
 ใส่ตุ้มหูเพื่องหอยพลอยทับทิม
 เหล่านางคดสีทรางแท่น
 งามระหงทรงศรีฉวีวรรณ
 คนระนาดนอนหลับทับคนชอง
 คนโทนทับหลับไหลไม่สัมประดี
 ๑ พ่อลูกชมพลาอย่างย่อง
 แหวกวิสูตรสุวรรณอันบวร
 เห็นสองนางต่างองค์บรรทมหลับ
 งามจริงพรังพร้อมละม่อมละไม
 เฟ่งพิณจพิศทรงพระองค์ใหญ่
 ดูผิวพักตร์ก็ยงผ่องละอองดี
 เห็นอนงค์จะเป็นองค์ชนนี
 พึงเป็นสาวรุ่นร่างกระจ่างดวง
 เหมือนโกมุทพืชมุคหลังชล
 เจ้าพลาายแฉ่งเฟ่งไม่พริบ
 สนิทนั่งเหนือหมอนดังท่อนแก้ว
 งามชนงก่งค่อมละม่อมละไม
 นาสิกคดละทรงพระแสงขอ
 สองปรางอย่างผิวผละประาง

ผูกสายสร้อยสืบนิ้วจันทน์มุนี
 ดูหน้าตาจ่มลมดงลูกจันทน์
 ละม้ายแม่นยำเหมือนตุ๊กตาปั้น
 ประดับกายคล้ายกันทุกนาร
 นางคนร้องนอนทับกระงับปี
 นางคนลีลชอทับคนกรับนอน ฯ
 ชนพระแท่นในห้องข้างซ้ายก่อน
 เข้าในที่บรรจถรณ์ด้วยทันใด
 อังกลับจับผิวดูผ่องใส
 เป็นนวลปลั่งดังโยธำลักษ์
 แลผิวไลเลิศลักษณะเป็นศักดิ์ศรี
 แต่ตรงทพระถันนั้นพร่องทรง
 นางโฉมยงองค์เป็นลูกหลวง
 ดูสองถันนั้นเป็นพวงผูกพิศ
 พอดองตาเดอนใจจะให้หีบ
 พ่อกระซิบห้ามปรางก็ขามใจ
 พระพักตร์แผ่วมิได้มรอยมีไฟ
 แต่เนตรหลับยังวิไลประหลาดนาง
 โอบรู้ล่ออเรียมริมเหมือนจ่มฝาง
 ดูทรงคอคอคางอย่างกถึงกลม

งามระหงทรงศรีไม่พยอม

เพ็ศรีพร้อมแต่บาทจนถึงผม

กระหม่อมมุ่นเกศากันน้ำชม

บักปิ่นทองถมราชาวต

กฤษณาส่องข้างพรางแสงเพชร

สังวาลประดับสลับเม็ดพลอยต่างสี

กำไลกรทองร้อนรูปนาค

ขำมรงค์เรือนมณีสีพรางพราย

ผ้านุ่งถุงยกนกกรอง

ห่มแพรรวทองจรัสฉาย

มเหสีทรงยกกระหนกฉาย

ห่มแพรเหลืองลายมะลิทอง

พระเทพมบุตรจนเป็นสาว

ยังดราวลักสืบหกไม่บอกพร่อง

กระทัดรัดผิวเรียมเอี่ยมละออง ควรประคองไว้นอมเป็นจอมนาง ฯ

๑ ชมพลงย่างมาพระแท่นใหญ่ ตรงเข้าไปรวบรวตวิสูตรกร่าง

แต่ลวนเครื่องทองคำดูล้ำอาจ พระแสงวางข้างทมหลายองค์

แลเห็นเจ้าเซียงอินทร์ปิ่นไฉ่จรรย สัตติบรรจถรณ์ประเทืองเรือง

ระหง

ดูขานวลอ้วนกลมส่มทรวดทรง ควรเป็นวงศ์อัครเรศเกศเซียงอินทร์

คลุมประทมถมเบิกกด้วยทองชุด เป็นเครือครุฑยุคนาคดูเนิดนิน

ภูษาทรงพนแดงแย่งข้าวบณฑิ ดงามสนส่มศกตกษตรา

พลายงามก็กรายเข้าชายองค์ ขุนแผนแสนณรงคเข้าเบองขวา

หยิบเอาพระแสงวางข้างทมมา จนนรราชสาตราจะรอนราญ

แล้วส่องนายเข้าประจำทงซ้ายขวา ดังพระยาสี่หราชอาจหาญ

ขุนแผนแบ่มนต์ประทับขบกุมาร ผกกลานเคกลอนตนลงพนองค

ชุนแผนกระทบเตยงทองร้องควาต ด้วยอำนาจพระยาครุฑสุดเสียงส่ง
 ฝ่าว่าท้าวเจ้าพามลาววงศ์ สะดุ้งองค์ตกประหม่าส่งาครุฑ
 ลืมพระเนตรเห็นไทยอยู่ในที่ พระอินทรีย์เลี้ยวสนพรันทสุด
 นึกมานะจะประจัญรณยุทธ์ ควหาอาวูชไม่พบพาน
 ดังใครเอาตรีเพชรมาเด็ดเคี้ยว พระทัยเจียนจะแยกแตกฉาน
 ชีวิตกุดกอยู่ในมือมาร ไม่ช้านานมันคงฆ่าชีวาวาย
 จะออกปากวอนง้อขอชีวิต ก็ละอายแก่จิตไม่คิดหมาย
 ลูกขนนึ่งนึ่งไม่ดิงกาย มาดหมายว่าไม่มีชีวิตคง ฯ
 ๑ ครานันชุนแผนเล่นสนิท เห็นเจ้าเซียงอินทร์สิ้นคิดตะลึงหลง
 หากมานะนึ่งนึ่งไม่ดิงองค์ ชุนแผนส่งสุรเสียงประเปรียงมา
 ช้าเฮ้ยพระยาบัจจามิตร ตัวเป็นคนพาลผิดริษยา
 องค์พระจอมมงกุฎอยู่ชยา มิได้มาย้ายเมืองเซียงอินทร์
 เจ้าฟ้าสดันาคคนหุด ถวายบุตรกรุงไทยตั้งใจถวิล
 ตัวกระทำจัญไรใจทมิฬ ออกชิงไว้ให้สิ้นเสียไมตรี
 ทั้งพวกไทยที่มารับกจับจำ เขียนขบยับระยำจนบันบิ
 แล้วมีสารไปทำถึงธานี ให้กรูกรรพลมาชนช้าง
 ไม่เจียมตัวเป็นประจันตประเทศ ช่างโอหังบังเหตุน้อยอย่าง
 จังตรัสใช้เราทหารแต่ปานกลาง ให้พาล้างช้วนไหบรรลย์
 อย่างนึ่งกมหนานึ่งไม่ดิงกาย จะยอมตายฤจะคิดกลับจิตใหม่
 แผ่นดินลาวนี้จะเห็นเป็นของใคร จะว่าไรว่ามาอย่างนึ่งนาน ฯ

๑ ครานันเจ้าเชียงใหม่ครันได้ฟัง อรรถดังเพลิงไหม้ประลัยผลาญ
 สุดฤทธที่จะคิดประจัญบาน ด้วยทหารกรุงไทยอยู่ใกล้ตน
 จะต่อสู้กันไม่มีอาวุธดี เป็นศัตรูสุดฤทธขัดขัดสน
 จะผลุดลูกหนีไปก็ไม่พ้น ให้อ่อนอ่อนจนจิตคิดเสียใจ
 กลัวตายคลายมานะละทิฐิ ดำริแล้วดำรัสตรัสปราศรัย
 นินเเน่ท่านสองทหารอันชาญชัย ขอยกได้พลจงคิดเสียแล้ว
 ถ้าท่านไว้ชีวิตคิดเมตตา จะเป็นข้าพระทลกระหม่อมแก้ว
 สร้อยทองขอยบ่ได้ไปแวว มิได้แผ้วพานพองประเพณี
 จะอ่อนน้อมยอมถวายเจ้านายแล้ว ทั้งลูกแก้วเมี่ยมมิ่งมเหสี
 ทั้งเวียงชัยไพร่ฟ้าข้าบริ ถวายไว้ได้ขลุพระบาท ๗

๑ ครานันขุนแผนกับพลายงาม ได้ฟังความเจ้าเชียงใหม่อินทรสันกงขา
 เห็นเต็มทวนครันคร้ามความมรณา กรูว่ายอมดวงกลวเป็นแท
 จงตอบว่าวาจาของเจ้าตรัส ยังจะสัจยสัจรัตนินทแน
 ฤาเห็นเขาทศบจรับแพ แล้วจะเบือนเขื่อนแซดดอกกระมัง ๗

๑ เจ้าเชียงใหม่ได้ฟังจึงตอบถอย อันคำขอยเฝ้าแล้วบ่ถอยหลัง
 ทุกสิ่งต้นตำพัดเป็นสัจจิง ขาดกษัตริย์ตรัสตั้งว่าช้างงา
 ถาชนคดหดเหียนเหมือนเคียรเต่า ขอให้เราสิ้นชวงสังขาร
 แล้วทนทุกข์ทวมหิวสวกัลปา ในมหาโลกันต์แต่วันตาย
 จะเชื่อกำซาเฝ้าเหล่าลูกเมีย ชุให้เสียสัจยิตอย่าคิดหมาย
 จะถือสัตย์ให้ตลอดจนวอดวาย ขอให้ท่านสองนายจงวางใจ ๗

๑ ขุนแผนพึ่งท้าวเจ้าเซียงอินทร์ .ให้ความสัจย์สมถวิลสนสงสัย
 ทงสองนายคลายขลุ้งทั้นใด เขานั่งใกล้แล้วกล่าววาจาพลัน
 ถาเที่ยงตรงคงสัจยป ฎิญาณ ซึ่งโทษท่านนั้นไว้ให้หม่อมฉัน
 จะเบี่ยงบ้ายทูลองค์พระทรงธรรม มิให้ท่านอนตรายวายชีวิต
 แล้วพ่อลูกก็ถวายพระแสงคน จงชูชนเกิดอย่าซำระกำจิต
 จะทูลลาพระองค์ผู้ทรงฤทธิ์ คนไปที่สถิตกองทัพไทย ฯ

๑ เจ้าเซียงอินทร์คำนับรับพระแสง พระพักตร์แดงมัวหมองค่อย
 มองใส่

ถ้า मैंท่านเมตตาเหมือนว่าไว้ ก็จะรอดบรรลยด้วยสองนาย
 ขอมอบชีวิตไว้ที่ในท่าน ช่วยโปรดปรานเพ็ดทูลขยับขยาย
 ให้พระองค์ทรงโปรดโทษเคลื่อนคลาย จะเป็นตายก็เพราะท่าน
 กรุณา ฯ

๑ ครานนั้นขุนแผนแสนสังคราม กับลูกชายพลายงามงามสง่า
 ได้พึ่งเจ้าขานมเมตตา จึงตอบว่าอย่าแหยงแครงพระทัย
 ททูลรบกับท่านนั้นทุกสิ่ง เป็นคำจริงห้ามมุสาไม่
 แม่พระองค์คงสัจย์เหมือนนตรสไว้ คงมิให้ตัวท่านอนตราย
 ทงสองคนลูกพ่อขอสมา แล้วลูกลาจรจรล้นผาย
 ลงจากปรางค์ย่างเยื้องเข้าเลื่องกาย กระซิบส่งโหงพรายกุมารทอง
 เองจงอยู่ดูปรางค์อย่าห่างไกล ประจำเจ้าเซียงใหม่อยู่ในห้อง
 สะกดตามทุกรอยคอยสอดมอง เชอจะตรองอย่างไรก็ให้รู้
 ลูกเมขมาตะบอยออยอิง เชอตรงไว้ไม่ประวิงให้หนึ่งอยู่
 ถาเชอเมยเสียสัจย์เป็นศัตรู เองรบออกไปบอกกูอย่าอนใจ

ตั้งพลางทางแก่สะกดคน

ขุนแผนพลางงามตามกันไป

๑ เดินขมเขาค่ายไปนั่งลง

ทั้งพวกไพร่ทั้งหลายเห็นนายมา

ขุนแผนเล่าแจ้งแถลงความ

ลอบสะกดเขาได้จนใกล้องค์

เชือดอกใจจนตัวกลัวความตาย

ทั้งเสนาหาแผ่นดินสิ้นเมืองลาว

ตัวเขอกลึงถ่อมขอมเบนขา

ขอแต่อย่าให้ตายวាយปราณ

๑ พวกนายไพร่ได้ฟังขุนแผนว่า

เสร็จศึกเขียงอินทร์สิ้นทุกขรอน

ทั้งนายไพร่พูดจ้อหัวร่อว่า

ขุนแผนกับพลางงามผุดรามวย

๑ ครนอุทัยไซ้ประเทืองเรื่องรุ่งราง

ฝ่ายพระจอมเขียงอินทร์ปันนครา

ลุดองคลงนั่งบัลลังกรัตน์

พินอนหลับไหลในราตรี

ครนสะตุงจิตพินตนผวา

จะเล่นหนับจามิตรรักคิดอาย

ทั้งองค์นางสร้อยทองของล้ำคณ

ทั้งเจ้าช้อยสร้อยฟ้าชาเวียงชัย

ล่องหนออกทางช่องลูกตาลไซ

ถึงกองทัพไทยมิได้ช้า ๑

พระทายนากำทองพอกอาสี

ต่างวันทาได้ตามความฉรรงค์

ทไปกับพลางงามตามประสงค์

แล้วปลุกขนจะปลงชวตท้าว

ยอมถวายสร้อยทองกับลูกสาว

ทั้งไพร่จ้าวเมยมิ่งแลศฤงคาร

ขอชนอยุชยามหาสถาน

ได้ให้สัตย์ป ฎิญาณไวแน่อน ๑

ทั้งไทยลาวราวจะพากันบินร่อน

จะร้องละครไปบ้านสำราญใจ

จนเวลาจบจบจนประจักษ์มัย

ก็เข้าในทสิตตแล้วนิทรา ๑

ล่องสว่างทั่วทิศทิศา

เสด็จมาทสิตตพระเทพ

แล้วดาร์สบอกมิ่งมเหสี

ไพร่เข้ามาได้จนใกล้กาย

ควาหาอาวชก็สูญหาย

จึงถวายกรุงลาวกับเจ้าไทย

พระสนมกำนัลทั้งน้อยใหญ่

ถวายไว้ได้เบอบทมาลัย

พยอมน้อมคำนับรับความผิด
จะถวายสุวรรณบรรณาการ
ก็ขอบใจไพร่ท้าวเข้ามา
ดวงจิตเจ้าอย่าคิดเสียน้ำใจ

๑ ครานันนางอุปสมารศรี
ดังพระกาลจะผลาญให้มรณา

เจ้าประคุณทูลกระหม่อมของเมียบแก้ว ได้ทูลแล้วหาฟังคำเมียบไม่
เพราะรู้นั้นแท้เที่ยงจะเกิดภัย

สะกดคุกกลักคนปล้นช้างมา
เพียงคนสามสิบห้ามาเท่านั้น

เสนาห้านายไปรบรบ

ทงทพณกหนเข้าชอกซอน

แมนพระองค์ทรงฤทธาคิดปรองดอง
กองทัพก็จะกลับไปกรุงไทย

แต่นั้นไปไหนจะพ้นความฉิบหาย

ฝูงประชากรชำระยาเย็น

เหมือนปางหลังครั้งเรองนางสีดา

ทศพิศตรรกหลงไหวงศ์ว้าย

นางมณโฑทูลท้าวชดเคื่อง

เหมือนครั้งนพระองค์หลงสร้อยทอง

ขอแต่ชีวิตอย่าสังหาร

ได้ให้สัตย์ปฏิญาณทุกสิ่งไป

เราสัญญาเขาก็กลับไปทัพใหญ่

เพราะมีกรรมทำไว้แต่ก่อนมา ฯ

ได้สติคิดท้าวว่า

ก็ไศกาซ่อนทรวงเข้าร้ายไร

ได้ทูลแล้วหาฟังคำเมียบไม่

แต่แรกไทยยกมาถึงธานี

เช่นฆ่าผู้คนเสียนับ

แมนไม่ดฤจะหาญมาราญรอน

ก็แตกตายกายทับเป็นไม้ท่อน

แต่ภูธรตอดตบึงไป

ส่งสร้อยทองคนเสียไปเกลี้ยไกล่

เชียงใหม่จะดำรงคงจำเริญ

ถึงไม่ตายก็จะตกระหกระเหิน

ต้องเป็นทุกข์ฉุดเดินทงไพร่นาย

เกิดมาล้างลงกาให้ฉิบหาย

ต้องฆ่าพณกนตายลงกายกอง

จึงบรรลยไพร่เมืองให้หม่นหมอง

จึงได้พาพวกพ้องต้องบรรลย

นางสร้อยทองก็ทำนองนางสีดา เกิดมาล้าลงเมืองเชียงใหม่
ครนเมยหามกว่าหงจ้งจ้งใจ ราพลงละอนให้ไม่สมประด ๑

๑ เจ้าเชียงใหม่ได้ฟังนางอัปสร ให้เรารอนฤทัยดังไฟ
จ้งดาร์สัตว์ตอพระเทพ จะชนเฝ้าเข้าชไปทำไม
ใช้พะวงหลงรักนางสร้อยทอง เพราะเคื่องของเวียงจันทน์นั้นช
ใหญ่

ไม่เกรงขามขำหน้าไปหาไทย เราจึงชิงนางไว้ในพารา
ถาแมนพิศมัครกจ้ง ไหนจะนั่งเสียไม่ร่วมเล่นหา
เป็นกงบพมไต่จะไปมา นิจจาเจ้าเฝ้าว่าให้เข้าใจ
กรูวาชานจะมทพ รบรับหมายจะสู้ศัตรูได้
เหมือนเขาเล่นการพนันกันองไป จะใคร่ดื่มชยจ้งเล่นกัน
ไม่สมมาดคาดผิดกแพเขา จะชนเฝ้าเสียตแทงมาแกลังกลัน
ไหนไหนกได้พลึงยงไม้ทัน จะโคกคล้ายเสียเปล่าไม่เข้าการ
ถึงรอร้านาตาเป็นโลหิต ความผิดกไม่คลายหายราวฉาน
จะถึงเชญม้นกเป็นไปตามกาล ถึงทตายวายปราณกคงตาย ๑

๑ ตรัสเสร็จเสด็จออกข้างฝ่ายหน้า พร้อมเหล่าท้าวพระยาต้นทั้ง
หลาย

จ้งตรัสเล่าอนุสนชตบปลาย ชิงถวายเมืองชนกับกรุงไทย
สู่ไปบอกนายไพร่ให้มนรุ ให้รอก่ายเบ็ดประตูเมืองเชียงใหม่
ป็นล่อลากกลับเข้าโรงใน แลวเล็กไล่คนออกเสียนอกวง

ทองต้นามปรัมปราบให้ราบเรียบ ปลุกทำเนียบชนให้ดยสืบหลัง

ทำหอกกลางขวางริมฝ้าง ไม่ไผ่ดงเรียงรำทำร่าย

ต้นามเล่นต่างต่างวงช้างม้า เป็นช้างหน้าข้างในให้เฝ้านาย

เอาผ้าขาวดาดเพดานผูกม่านราย แล้วไปเชิญสองนายกับไพร่มา ฯ

๑ ครานั้นพระยาจันทรังสี ได้สดับรบคิดไล่เกศา

ถอยหลังลงลานคลานออกมา ตั้งเสนาหลายนายแยกย้ายไป

บ้างเก็บงาขึ้นผาเล็กหน้าท เป็ดประตุมุร่อยชวกไขว่

ปล่อยประชาชาวนอกให้ออกไป ช้างในทำทำเนียบเทียบที่ทาง

ปลุกเรือนขวางรายสืบหลัง ระเนียดบังล้อมไว้ให้ใหญ่กว้าง

ทั้งปลุกโรงน้อยใหญ่ไว้มาข้าง ดากดางทปราบราบรินไป

แล้วบัญชาสั่งเสียดพวกเพี้ยกวาน ให้ไปเชิญสองท่านแม่ทัพใหญ่

เข้ามาอยู่ทเทียบทำเนียบใน ทงนายไพร่ไทยลาวชาวเวียงจันทน์ ฯ

๑ ท้าวหนุมเต่าเหล่าเพี้ยกวาน จัดเอาคานหามมาชมขมน

ถึงกองทัพไทยเขาไปพลัน อภวนทอญเชิญทงสองนาย

ว่าพระจอมเขยงอนทรบันไอศวรรย์ ให้มาเชิญสองทนนนผนผาย

กับทหารลาวไทยทงไพร่นาย เขาไปพักให้สบายในบุรี ฯ

๑ ครานั้นขุนแผนแสนสันท เรืองฤทธิ์แรงราวกับราชสีห์

เห็นเพี้ยกวานคลานมาอัญชล เชิญเขาไปอยู่ททำเนียบใน

ชวนเจ้าพลายท้ายนากกักาง กับอาสาจตุรงค์ทงนายไพร่

แล้วขุนแผนนำหน้าคลาไคล ชนนังในคานหามมาสำนาย

กากงขมามาข้างหลัง
 ครนถงททาเนียบเขาเรียบราย
 ออกสระพร้งนังนอนสลอนหลาม
 วิเสทแต่งเครื่องเทียบเพียบไป

สะพร้งพร้อมโยชามาทั้งหลาย
 ทงไพร่นายกเจ้าพักด่านักใน
 อยู่กันตามตำแหน่งผู้น้อยใหญ่
 เที่ยงกองทัพไทยทุกเหล่า ๆ

ตอนที่ ๓๑ ขุนแผนพลายงามยกทัพกลับ

- ๑ ครานั้นขุนแผนแสนสละคราม พระท่ายนำพลายงามนั่งปรึกษา
บัณฑิตมชัยได้พารา จำจะแจ้งกิจจาไปกรุงไกร
ให้พระองค์ทรงทราบข่าวคดี ว่าเราตีเอาเมืองเชียงใหม่ได้
ทงตวจาเชียงอินทรีบนราชย์ จะโปรดปรานประการใดให้รู้ความ
จงพร้อมใจให้เขียนเป็นสารา ประทับตราหนามชาญสนาม
กับล้าเนาเขามนกันบันทึกความ ห่อสามชั้นใส่ในกลักพลัน
ปากกระบอกพอกครึ่งประจำตรา ส่งนายปานขวานพ้านายคงมัน
เอ็งไปเลือกม้ายาสำคัญ พากันรบไปในพรงัน
ไปทางลัดตดตรงลงระแหง พนก้าแพงหมายมุ่งเอากรุงศรี
เสร็จการกลับมาอย่าช้าท ให้ถึงนปลายเดือนอย่าเคลอนคลา ฯ
- ๑ สองนายค่านับรับกระบอก ออกมารบรตจตห่อผา
ได้ข่าวดากรอกได้ไปผูกม้า เลือกหาถูกทำนองท้วงไว
ได้มาผ่านแผ่นผจญอันตราย ต่างชนชควร่อยแล้วปล่อยใหญ่
ลัดป่าผ่าตงตรงไป พอได้สืบวันครึ่งถึงอยุธยา
ตรงมาศาลาลูกขุนใน เรียนเจ้าคุณผู้ใหญ่อยู่พร้อมหน้า
บัณฑิตท่านขุนแผนแสนศักดิ์ดา ให้กระผมถือตรามากราบเท้า
บอกขานการไปรณรงค์ ให้กราบทูลพระองค์ทรงทราบข่าว
ว่าบัณฑิตมชัยได้เมืองลาว จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมประการใด ฯ

๑ ครานันท่านเจ้าคุณอธิบดี
สั่งนายเวรทนต์ถวาย

นุ่งสับปะมแดงแย่งนาคราช

จวนเสด็จออกข้างหน้าเวลาเช้า

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงฤทธิ

พอเวลาสายศรีวรารณ

ประทับเหนือพระที่นั่งบดลงกรตน์

เหล่าอำมาตย์หม่นหมอบนอบน้อมกาย กราบถวายบังคมอยู่พร้อม
กัน ฯ

๑ ครานันท่านเจ้าคุณอธิบดี

ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงธรรม

บดินชนแผนแสนสงคราม

บอกมากราบทูลพระกรุณา

๑ ในบอกว่าชนแผนแสนสงคราม กับนายพลายงามคนรยัน

อาสาบาทบงส์พระทรงธรรม

ได้เร่งรัดจัดตั้งศทวยหาญ

ให้หยุดทัพยับยั้งตั้งซุ่มไว้

เวลาค่ำลอบเข้าในคุกใหญ่

ช่วยกันฆ่าคนปล้นช้างม้า

ครันรุ่งเช้าลวดยกมาหาทัพ

ข้าพเจ้าขับพลเข้ารว

ทราบว่าได้เวียงเมืองเชียงใหม่
คืบออกไวไวมาให้เรา

หยิบผ้ากราบมาคาดบนเอวเข้า

กริบไปคอยเฝ้าพระทรงธรรม ฯ

สถิตทิวาในมไหศวรรย์

จรจรลออกพระโรงพรรณราย

ภายใต้เศวตฉัตรจรัสฉาย

กราบถวายบังคมอยู่พร้อม
กัน ฯ

กราบทูลทันทชมชื่น

ชวนอยู่ใต้พระบาท

กับนายพลายงามซึ่งอาสา

เสมียนตราคืบออกออกอ่านพลัน ฯ

คุมพลพลชั้นไปชิงชัย

ยกขึ้นไปถึงชานเมืองเชียงใหม่

แล้วปลอมตัวเข้าไปในพารา

แก้ไขไทยมาได้ถวนหน้า

แล้วกลับมาทตงยังโยช

ไพร่พลคนคืบทงไพร่ศรี

ต่อตรบรมตะลุมบอน

ชานายตายลงในทรบ
 ทงหาทพกลบถอยเขานคร
 แลวรักษาหนาทไบเสมา
 กองไฟไวส์ว่างเหมอนกลางวัน
 ในคณนชาพเจากบพลาายงาม
 พบกำลังนอนหลับจับตัวไว้
 กลัวตายขอถวายองค์สร้อยทอง
 ทงชิตาเมี่ยมงแลศฤงคาร
 ส่วนตัวนนั้นก็ถ่อมยอมเป็นข้า
 ขอแต่อย่าให้ตายวายชีวิต
 เห็นรบเป็นสัจจงพอพึงได้
 ชาพเจ้าตรกตราปรักษากัน
 ให้ความทราบบาทของสู่พระทรงฤทธิ
 ยบยังฟังพระราชบัญชา
 ๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช
 ราวกับจอมสุทนต์สหัสสนัยน์
 พระพักตร์ผุดผ่องพรรณรังสี
 เออกกระณสีหนอพอไดยิน
 กเป็นไข้ใจมานักกว่าปี
 ทมนัทำความชอบจะตอบแทน

ไฟรก็หลบหนีหายกระจายว่อน
 มีตประตลงกลอนไวทุกชั้น
 ตรวจตราเข้มงวดกวดขัน
 คอยบ้องกันตงรบกองทัพไทย
 ลอบตามชนปราช่าทเจ้าเชียงใหม่
 แล้วยปลุกชนคกใจอยู่ณลาน
 กับพวกพ้องประยูรญาติราชฐาน
 ไว้ได้เบื่องบthalmลย์พระทรงฤทธิ
 ถวายราชบรรณาจนดับจิต
 ให้ความสตัยสุจริตทุกสิ่งอัน
 จังงดไ้ไม่ช้าให้อาสัญ
 ให้นายปานกับนายมนถอบอกมา
 ถ้าพลิงผิดได้โปรดเหนือเกศา
 จะทรงพระกรุณาประการใด ๆ
 ทราบเหตุว่าตเชียงใหม่ได้
 มาเชิญให้ไปผ่านพิमानอินทร์
 เปรมปรีดชนชมสัสมถวิล
 เป็นปลิดปลดหมดสิ้นทขุนคณ
 วนนหายบ้วยด้วยขุนแผน
 ทงพอถูให้แมนเสมอกัน

เจ้าพระยาจักรจงมัตรา

ให้หากองทัพกลับเขตชั้นที่

ส่วนอายุเฒ่าเจ้าเมืองเชียงใหม่ ว่าโทษมันถึงอกฤษฎีเพราะคิด
ร้าย

ต้องตามกำหนดบทอัยการ

ควรประหารชีวิตให้ฉิบหาย

พวกเสนาข้าเผากับเจ้านาย

กลัวนโทษถึงตายไม่เว้นตัว

ส่วนบุตรภรรยาข้าทาส

ต้องตกเป็นคนระบาตรด้วยโทษผิด

รับทงช้างมาแลควายวัว

ครอบครวเงินทองของหมด

ทงบรรดาหญิงชายชาวนคร

ต้องกวาดต้อนเป็นเชลยมาตามทั

ขอทมนอ่อนน้อมยอมภักดี

กปรานยกให้ชีวิตไว้

แต่กวาดตัวเอาครวมาให้หมด

ให้ปรากฏแก่ประเทศทั้งน้อยใหญ่

จะได้เบนเขยงอย่างข้างหน้าไป

มิให้ใครทจจริตผิดเหมือนมัน

อนึ่งนางสร้อยทองน้องไธสา

ซึ่งมันกล้าชิงไปเชียงใหม่

กับสร้อยฟ้าซดาของมันนั้น

ให้ส่งกันมาอย่างเป็นนางใน

ด้วยว่าราชบุตรศรีสัตนา

เป็นต้นเหตุรบรากับเชียงใหม่

จึงจะเป็นเกียรติยศปรากฏไป

ว่ามีชัยได้นางนั้นคนมา

จงจัดเรือประเทียบให้เรียบร้อย

ชนไปคอยรับนางให้ถึงท่า

เรือรับอายุขุนแผนแสนศักดิ์ดา

ก็เอาเรือกัญญาไปสองลำ

ทงพอลูกความดมนักหนา

ให้มันเรือกัญญามาให้ช้า

ให้ภาเลื่องเพลงฟุ้งทุกคั่งนา

ว่าไปทำเชียงใหม่ได้บ้านเมือง

อันครอบครวกับตัวอายุเชียงใหม่

เอามันใส่เรือตามให้หลามเนือง

มันอยากทำวุ่นให้ขุนเคือง

ให้ชาวเมืองดูเล่นเป็นขวัญตา ฯ

- ๑ ท่านเจ้าคุณมหาตไทยชัยชาญ รับพระราชโองการใส่เกล้า
ออกจากพระโรงชัยไปศาลา ให้ร่างเรื่องสารตราเข้าฉบับพลัน
ขุนกระดามเสร็จสรรพประทับตรา ใส่กลักปิดฝาสันนิทมน์
ส่งนายรับตรากราบลาพลัน พากันรับออกนอกกรุงไกร
ขับม้าลัดไปในไพร่สนัณฑ์ สืบวันเร่งตะบึงถึงเชียงใหม่
ลงจากม้าหมอบกราบกรานเข้าไป ส่งกลักตราให้ขุนแผนพลัน ฯ
- ๑ ขุนแผนคำนับแล้วรับสาร ด้อยกลักชักออกอ่านชมขมิ้น
ทราบเรื่องสารตราสารพัน ก็บอกกันถ้วนหน้าบรรดาไทย
แล้วส่งลูกชายเจ้าพลายงาม เจ้าเข้าไปแจ้งความเจ้าเชียงใหม่
ว่าบัดนี้พระองค์ผู้ทรงชัย ให้กวาดครัวลงไปอยู่ชยา
เก็บทั้งสมบัติพลสถาน ประทานแต่ชีวิตไม่เช่นฆ่า
ให้บอกกล่าวกันทั่วตัวประชา เราจะร้องร่ำทำสืบท้าวกัน ฯ
- ๑ พลายงามรับคำแล้วอาลา พวกอาสาตามหลังไปเป็นหลั่น
เข้าไปในท้องพระโรงพลัน อภิวันท์ทูลท้าวเจ้าเชียงใหม่
ว่ามิตรามาแต่พระราชฐาน ให้กวาดกว้านครัวไปให้เสร็จสิ้น
ด้วยความผิดคิดร้ายในแผ่นดิน ทั้งภูมินทร์เมี่ยมมิ่งเลิศฤงคาร
ให้เสนารักษามืองเชียงใหม่ คุมพระองค์ลงไปยังราชฐาน
ให้ต้องตามจาริตโบราณกาล พระราชทานแต่ชีวิตไม่บวรลัษ ฯ
- ๑ ครานั้นเจ้าเชียงใหม่บิณนุเคราะห์ ทราบเหตุว่าจะกวาดไปกรุงได้
แสนวิตกกร้อนดังนอนไฟ พระพักตร์ใหม่หมองหมดสลดพลัน

กล่าวสุนทรพจน์ว่ากับพลายงาม ก็รู้ความอยู่ว่าโทษเป็นมหันต์
 ครองนทจะปลดรอดชีวิต ก็เพราะท่านแม่ทัพทั้งสองนาย
 เจ้าพลายตอบว่าอย่าเศร้าใจ ด้วยโทษท่านนั้นอุกฤษฏ์ผิดมากหลาย
 จำเป็นจำยากลำบากกาย จะช่วยทลเบี่ยงบ้ายให้คนเมือง ฯ
 ๑ ตำรวจออกห้วงทั้งสองนาย รอดตายก็เพราะท่านช่วยปลดเปลื้อง
 แมนไต่คนเขียงอินทร์สิ้นความเคือง จะมอบกายถวายเครื่องบรรณา-
 การ

เจ้าพลายงามรับคำแล้วอาลา กลับมาทออยู่หมุ่ทหาร
 เจ้าเชียงใหม่สั่งเสี้ยพวกเพี้ยกวาน ให้ร้องป่าวชาวบ้านทุ่งบุรี
 สั่งเสร็จก็เสด็จเยื้องย่าง กลับเข้าในปรางค์ปราสาทศรี
 พระทัยแสนโศกศัลย์พันทว มาถึงทแค้นทองห้องไสยา
 ลอดองคลงนั่งบลลงกรदन ตรัสบอกนางอัปสรเส่นหา
 ว่าพระจอมมงกุฎอยุธยา มีทองดรามมาถึงท่านแม่ทัพ
 ให้กวาดครัวกับตัวเราลงไป คงตกอยู่กรุงไทยมิได้กลับ
 ทงผู้คนใหญ่น้อยจะพลอยยับ ต้องล้มตายกายทับไปรอดทาง
 โอ้อวากองกรรมมานำจิต ให้กระทำทุจริตไปผิดอย่าง
 อยู่หลดหลดจะมาพลัดไปจากปรางค์ ตรัสพลางโศกศัลย์รำพัน
 ครวญ ฯ

๑ ครานันนางอัปสรสุมาลย์ ได้ฟังคำรำให้พิไรหวน
 แล่นสนมกำนัลก็รณจวน สุดกำสรวลแสนกำสรวดสลดใจ

ไอ้ออกจะตกไปกรงล่าง
ต้องตกทุกซอกซอกเป็นบ่าวไทย
ลูกเต้าจะกำจัดพลัดพ่อแม่
องค์กษัตริย์จะกำจัดจากศฤงคาร
คุณจอมหม่อมม้ายข้างฝ่ายใน
ลงกลึงเกลือกเสือกตบสนักาลัง

๑ ครานั้นเจ้าเชียงใหม่ใจอนาถ
จงกลืนกลืนโคล่เศร้าให้เบาใจ
ถ้าตัวกูตายอยู่ในเมืองได้
เดชะบุญโทษทัณฑ์ถ้าบรรเทา
นกongกรรมเราทำไว้ด้วยกัน
จงสู้กรรมไปก่อนอย่าร้อนใจ

๑ ฝ่ายฝูงประชาชาติราษฎร
ตั้งจะตบตบตายพายนาคา

บ้างเลื่อยกลักจกกระบอกกรอกปลาร้า ทงนาปลาปลาแตกเอาแทรก

พริกกะเกลือเนือกวางเออย่างไว้
ครกกระบาศากจำปลาร้าแห้ง
เทยวงวนคนคนหานาคาพร
บ้างชอนนอกอกอกนกถึงช
กำลังมัวหวานมันไม่ทันไร

จะย้อยยับยับปางเป็นโดน
จะบรรลีย์แหลกล่อมถมดินดาน
ปู่เฒ่าย่าแก่จะพลัดหลาน
สาวสนมก็จะพล่านไปพลัดวง
เสียงร้องไห้เซ่งเซ่ดังเตร่สังข์
เหมือนนางรังต้องลมระเนนไป ๆ

ตรัสประภาษแก่สนมทงน้อยใหญ่
มิบรรลีย์คงได้มาพาราเรา
เองจึงจะต้องไปเป็นข้าเขา
พวกสเจ้าคงไม่ตกอยู่เมืองไทย
มาตามทันเราทงมองอย่าร้องไห้
ถึงร้องไปก็ไม่พ้นทนเวทนา ๆ

ก็ทุกซอรอนชอนนอกไปทั่วหน้า
ต่างจัดหาของข้าวจะเอาไป

บ้างเย็บใต้ใต้ข้าวตากจัดหมากพลู

หม้อข้าวหม้อแกงกะทะห
บ้างแลดหนาเมยเสียน้ำใจ
บ้างแต่งขนหมากกรากพลูอยู่ใหม่ใหม่
เข้าในห้องร้องไห้ทงผัวเมย

กลางคนปลูกหอพึ่งขอ
 ทศกัณฐ์เป็นม่ายอยู่แต่เมีย
 ทนกละขบรอนกตรองเตรียม

โทนทั้กระจับบีบัสขอ
 บ้างมทองของแหงเครื่องแต่งตน
 ทงแหวนทองเล็กนอยหัวพลอยนิล
 ทของหยาบหยาบเหลอหามคอน
 บ้างผ้งแผงปลอมมณทวดไค
 บ้างพ่อแม่แก่เกินเดินไม่รอด
 ทบ้วยเจ็บไซ้จับยบระย้า
 บ้างดาป่อยบ้านลูกหลานไป
 ทงลูกเล็กเด็กกระจอมอแม่
 บ้างออกลูกมาสักครู่พองอยู่ไฟ
 จะอยู่ก็ไม่ได้ไปก็กลัว

๑ ครนจะใกล้เลิกทัพเขาขับตอน

พวกนางในให้เทวษทวเคอง
 องค์พระเจ้าเชยงอนทรบิณราชย
 ให้นางหามขนนงหลังละคน
 คุณท้าวชาววงสั่งโซลนจำ
 พวกสนมกรมวงกคงคับ

พวกผู้ใหญ่ให้อยู่ด้วยกันเสีย
 ลงทอดดวงวเงยรอนไหงอ
 เคยมเคยเพลยแคนทงบอ
 เตรียมไปขอทานเขาเอามากิน
 เอาชุกชนซ่อนไว้ในผ้าชั้น
 บ้างถอดบั้นทับกหักห่อไป
 เอาชุกซ่อนไว้ในโพรงต้นไม้ใหญ่
 บ้างชุกใส่ส่ระบ่อและท่อน้ำ
 บ้างดาบอดเสียหาอะระระว่า
 จะปลุกปล้ำกันไปไม่ไหวแท้
 เสียรื่องให้รักกันสนั่นแซ่
 บ้างทองแก่ไปไม่รอดลงทอดตัว
 พอกก็ไปทัพตายเป็นม่ายผัว
 แด่ดอกชกหวไปทั่วเมือง ฯ

เทยวหามคอนเกลอนกล่นถนน
 เนอง

ต่างจัดเครื่องเงินทองข้าวของตน
 รับสั่งให้ผูกช้างมาเกลอนกล่น
 ชาวของกองล่นบนสัปคับ
 ให้ชนหนานั่งประจำอยู่กำกับ
 เทยบไคเป็นอันดับออกดาตดิน

ช้างทรงสร้อยทองกับสร้อยฟ้า
 ดาดพณสีแดงแย่งทรงชาวบิณฑ
 ช้างทรงเจ้าเซียงใหม่่มเหสี
 หมอความญคนชยมนนคง

๑ ครานนชนแผนแสนสนิท
 กับพลายงามลูกกรีกอันคักดา
 พระท่ายนากำกงชงอาสี
 เหล่าพวกทหารชาญสงคราม
 ชุนแผนสั่งกำชับกับพวกไทย
 พวกครัวเดินรายมาสายกลาง

ให้บรรดาพวกลาวชาวเวียงจันทน์
 ค่อยกำกับทัพลาวชาวพารา

ช้างเถื่อนมากกว่าต่ออย่าอ้อแอ้
 อ้ายพวกไหนสู้รบหรือหลบตัว

๑ ครันได้ฤกษ์ให้เลิกโยธาทัพ

พวกทหารชานให้ชนพร้อมกัน

องค์พระเจ้าเซียงใหม่่มเหสี

ชนช้างพร้อมกันด้วยทันใด

ออกช้างทางประตูบรรพทิศ

แลเห็นปรางค์มาศราชวง

กระโจมทองสองหน้าตนิคิน

มีมานทองบ้องด้นกำบังองค์

แต่ลวนชกับทองกองก่ง

เทียบประทับเกยทรงตรงชล ๗

เรื่องฤทธเชยวชาญหาญกล้า

ต่างชนคอช้างงาส่างาม

กชนชช้างงามาทางสาม

ชช้างมามาตามออกหลามทาง

จัดกันให้แยกกองเดินสองข้าง

ให้กองช้างเดินก่อนผ่อนกันมา

ช่วยบ้องกันเดินรายทงซ้ายขวา

ให้อาสาทอนหลังระวงครัว

ดูแลไปทงมวลให้ถวนทว

ออกสกัดตัดหัวอย่าไวมัน ๗

คังคับพลุชาโกกลาถัน

ยั้งบนครันครันสนันไป

กับสนมนารทงน้อยใหญ่

สั่งให้ท้าวหนุอยู่เฝ้าวัง

เจ้าเซียงอินทรณพิศมาเบ้องหลัง

พระเนตรหลังชลนย่นอาลัยลา

ไอ้เสียดายปราสาทราชฐาน
คงย่อยยับเยือกเย็นเป็นป่าช้า

พระปรีศวทตเทยมเทวสถาน
ไอ้เด่นลับไปดับพลัน

แสนเสียดายมิ่งไม้ในสวนขวา

ห้องพระโรงก็จะร้างเป็นกลางแปลง

นิจจาเอ๋ยเคยออกท่งเย็น

เรือนสนมทุกตำหนักจะหักโทรม

ไอ้เสียดายโรงรถคชสาร

บ้อมกำแพงก็จะล้มล้มหลา

เสียดายเอ๋ยเคยเล่นสนามจันทร์

ที่ท้าววังจะเป็นหาดน้ำชาดเคือง

๑ มเหสีโนมยงองค์อุปสร

ดั่งกริชกรดเกระทรวงให้ร่วงรำว

ไอ้ตัวก้อยู่มาในเชิงใหม่

ชนแต่มีทไปโนนคร

พวกชะแม่แลหลามมาตามหลัง

ไอ้ออกจะตกไปกรุงไทย

ชนข้าหลวงก็จะล่องมาบังคับ

จนผาดจะไม่มอยู่พันเอน

ได้อู่มาช้านานแต่บูยา

จะรกร้างโรยราลงทุกวัน

ปรางค์มาศตั้งวิมานเมืองสวรรค์

สารพันจะผุพังเป็นรังแรง

ทั้งสระแก้วปทุมมาจะเหือดแห้ง

ที่นั่งโถงโรงแสงจะทรุดโทรม

จะรกรเป็นแผ่นพงดงผักไหม

ทั้งเสาโคมสี่คนจะอันตราย

ทั้งโรงพาชาญจะดับหาย

กระจัดกระจายทั่วสิ้นท่งถนเมือง

นับวนกจะลุ่มเป็นคลองเหมือง

ดินหล้าฟ้าจะเหลืองท่งเมืองลาว ฯ

ก็อาวรณ์วิตกกอรอนผ่าว

อารมณ์ราวจะวินาศลงชาดรอน

เคยแต่ได้เสพยาสุสโมสร

ก็ทรงวออรชรให้ชู้ใจ

ทั้งสนมกรมวังล้อมใส่

จะเดินปนชนไหลกับไพร่เลว

จะยากยับเจ็บอกเหมื่อนตกเหว

อกจะแยกแหวกเหลวทุกวันไป

ไออยู่เมืองเครื่องเสวยเคยประณต ตามจารตมเหสีทเชียงใหม่
ต้องพลัดพรากจากเมืองไปเคืองใจ คงอดอยากยากไร้ไปตามกัน
รำปลางซ่อนกายสยหายเกศ ชลเนตรไหลลงทรงไศกศัลย์
ทงเหล่าสาวสุรางค์นางกำนัล ต่างครวญคร่ำรำพันในทางจร ฯ

๑ ครนยกออกนอกเวียงเมืองเชียงใหม่ พวกไทยกองทัพก็ขับต้อน
พวกลาวครวญลวราบบางหาบคอน อุ่มลูกอ่อนจูงลูกแก่ออกแซ่ทาง
บางแก่เฒ่าอ้อยเปลียบางเสี่ยซา เอาเปลหามกันมาอยู่ย่งย่าง
กลางพวกผดไม่มช้าง เอาหวักควายไล่ต่างบรรทุกไป
ตารักตามาทางตาสาย ถอหวายต้อนมาไม่ปราศรัย
ใครบิตเบือนเชื่อนลัดพลัดออกไป เอาหวายไล่ลูกลมวังชมชาน
ตารักร้องว่าเอาอายเฒ่าถอพวกนชาวดลادمันจาดจ้าน
กุกกับอายหลอไปขอทาน มั่นเอาคานไล่เขียนหลังเจียนพัง
กุกจ่าหนามันไวได้สิ้นเสร็จ คราวนี้จะแกะเผดมันเสียมง
กุกจะเขียนให้รองกองตงรง เอาแต่เซากับหนังไปให้นาย ฯ
๑ ถึงเวลาอัสตงก็ปลงทัพ ดสะพรังคงคบคนทงหลาย
ประทับทอดม้าช้างต่างหวักควาย ออกเรียงรายแน่นไปในไพรวัน
ทประทับสร้อยทองกับสร้อยฟ้า ทำพลับพลาฝารอบเป็นขอบกัน
มีเพดานม่านทองไวบังกัน ทชนนอกคนนั่งระว้งยาม
เหล่าพวกครวหนานิวทงหิวอ่อน บางปลดหาบปลงคอนลงนอน

หลาม

ธรรมเนียมนายกองร้องถึงความ ให้ชักหนามวงบ้องกองไฟแดง

อ้ายพวกไทยทรหดอดมานาน พอพลบค่ำก็เที่ยวความไปทุกแห่ง
 เห็นสาวนอนเข้าเสียดเบียดตะแคง บ้างเข้าแฝงกับอาณคลานเข้าไป
 คลำถกเหียวทอกกยกมอ ประทงตงตอเข้าควาไขว่
 อีลาวตนคลำรู้ว่าไทย ทำหลับเฉยเลยไปเสียก็มี
 ประลางทมมันไม่เล่นด้วย พอเข้าถวยมันกรองออกก็องมี
 ทนอนใกล้ตกใจไม่สมประดี สำคัญว่าเสียหมเขากัดลาว
 ขรรณเถยรนายกร้องห้ามไป อึงอะโรนนั้นหวาออกฉ่าฉาว
 อย่าตกใจมิใช่เสียหางยาว มันเป็นเสื้อสองเท่าหางนิตเดียว
 อ้ายเสื้อเลยกระตาคมจากที่ พอกองนั้นเงยไปได้ประเดี้ยว
 ยังไม่ทันหลับตากองหน้าเกรียว อ้ายตัวนอนไปเที่ยวเที่ยววิ่งความ
 ครนอรณรุ่งรางสว่างฟ้า หุงข้าวเผาปลาเป็นอลหม่าน
 ครนอมหน้าสำเร็จเสร็จการ ยกเอาคานไต่บ่าพากันไป
 ทั้งพวกวิวควายต่างแลช้างม้า เดินตามกันมาออกไล่
 พวกรงทัพขับต้อนค้อนเคียวไป เสียงแตรลาร้องไว้ในดงดอน ๆ
 แอ้ว ไอแสนวิตก ระหกระเหิน หาบคอนย่อนเย็น ตุ่มเดินเข้ารก
 บุกแฝกแหวกคา หย่อมหญ้าากอกก เหงื่อไคลไหลตก ตะกรรตกร้า
 กินข้าวกะเกลือก กินเหงื่อต่างน้ำ กินเข้าต่อสาย กินงายต่อคำ
 หยดบ้างกับได้ บักไทยดีรำ นิ่งเยยวบั่นสุด มันดุมันคลา
 ของหกตกคว่ำ ลากร้าเข้าในรก มันทนมันกัด วงหมันมันกัชก
 ริมลูริมทาง ย่างย่างหยกหยก ขนปลกลงปลก อกจะแตกตายเอ๋ย ๆ

๑ โอหน้ออกกั เมื่ออยู่เมืองเรา กินคำกินเช้า กับข้าวบ่ขัด
 สาวแก่แออัด นิดกันอกท่ง เทยวเก็บผักบุ้ง จับกุ้งจับปลา
 หอยโข่งหอยขม งมิได้ตะกร้า ชนบนคันทา มองหารูป ขุดต้นขุดหน
 ขุดรดกแย้ ฅวยตวงดกแด่ เทยวเห่ยรวง จับกบชาเห่ยยด จับ
 เขียดจับอั้ง สันได้ใบหนึ่ง เป็นครั่งค่อนของ เอามาแจ่วเอามาปล่า
 แจ่วห้าแจ่วบ่อง จะไปเวียงได้ ของไม่เคยทอง กินเผ็ดกินจืด
 ทองบ่ดทองบ่อง ทองชนทองพอง จะลงทองตายเฮย ฯ

๑ ครานันขุนแผนแสนสันท	เรื่องฤทธาวราชไกรสร
ชคชเดชาหน้าหน้าจร	รับรอนเร่งไปไม่รงรา
ค่านอนรุ่งเดินดำเนินพล	ผู้คนติดตามมาหลามป่า
สืบสวนครึ่งตะบิงมา	กระทงถึงพาราพิจิตรพลัน
ก็หยุดหย่อนผ่อนพักพลโยธา	ทอดช่างวางมาเป็นจำละหวน
พวกครวคกงคบบนบรอยพน	อยู่ทหลังวดจันทรออกแน่นไป
สั่งให้ทำทประทับพลับพลา	ให้สรอยทองสรอยฟ้าอยู่อาศัย
ทงทอยู่พระยาลาวเจ้าเวียงชัย	ส่วนพ่อลูกอาศัยศาลาริ ฯ

๑ จะกล่าวถึงพระพิจิตรบุษบา	แต่ทราบความตามตราพระราชสีห์
ว่าขุนแผนมชัยได้ชาน	กยนิคคอยรับจะกลับมา
เรือประเทยบชนไปได้หลายวัน	ให้จอดเรียงเคียงกันไวหน้าท่า
พวกผีพายจ่ายเสบียงเลี้ยงชาวปลา	ให้พักอยู่ศาลาข้างหน้าวัด
ทวดจันทรนกกให้ไปแผ้วถาง	ปราบททางกว้างใหญ่ไวถนัด
แผกไม้ข้าวปลาสารพัด	เตรียมจัดไววางทุกอย่างมี

วันนั้นพวกทนายไปสืบถาม

ว่ากองทัพกลับมาถึงธานี

ทั้งผัวเมียบรรดผลัดฉา

ไปบอกขานกรมการมาไวไว

ครั้นปลัดยกกระบวนหาดไทย

พระพิศตรกับนางบุษบา

๑ ครานั้นขุนแผนแสนสงคราม

เห็นพระพิศตรบุษบามาแต่ไกล

เชอเชญชนนงยังศาลา

ว่าแรกถึงชลมนยังวันครัน

แต่ครอบครองคนนวลนหลาย

แต่พอเผลอสักหน่อยคอยเกรียวกราว ด้วยเป็นราวระบาตรต้อง

กวาดมา

ยังสร้อยฟ้าสร้อยทองสองนางเยาว

ไม่มีใครไฉว้างต่างหุดา

คุณพ่อแม่เมตตาการุญ

ยังเป็นสุขทุกทิวาราตรี

๑ ครานั้นพระพิศตรบุษบา

อันพ่อแม่แลชิตายาใจ

นึกเป็นห่วงบ่วงโยอยู่เย็นเข้า

พอรู้ว่ามีชัยได้พารา

ทราบความแล้วรีบมาเรว

กยิดชวนกันจะครรไล

แล้วส่งเหล่าบ่าวข้าหาข้าไม่

จะออกไปต้อนรับกองทัพมา

กรมการผู้ใหญ่มาพร้อมหน้า

ก็ลงจากเคหาพากันไป ฯ

กับพลายงามอยู่หน้าศาลาใหญ่

ต่างตั้งใจไปรับด้วยฉับพลัน

พอถึงวันทาทั้งสองทนต์

หมายมั่นว่าจะเข้าไปกราบเท้า

ทั้งหญิงชายเด็กผู้ใหญ่ไพร่จ้าว

ด้วยเป็นราวระบาตรต้อง

กวาดมา

ข้าพเจ้าต้องพิทักษรักษา

จึงคิดว่าจะเข้าไปในพรังนี้

เจ้าประคุณอุดล้าห์มาลงน

ทั้งศรมาลาอยู่ดูฤกษ์นใด ฯ

ยมแยมตอบมาหาข้าไม่

ไม่เจ็บไข้เป็นสุขทุกเวลา

คอยเอาใจช่วยเจ้าอยู่หนักหนา

ก็ตั้งใจคอยทำทุกคืนวัน

ครอบครัวมากมายเป็นก่ายกอง
กรรมกรเมืองนักมครัน
ว่าพลางทางเรียกหลวงปลัด
เข้ามาพร้อมกันในห้อง
ท่านเอ่ยราชการพานหนักแน่น
ถ้าเกิดเหตุอย่างไรในพารา
ท่านปลัดจัดแจงแบ่งพวกเรา
ด้วยว่าเป็นราชการงานชาน

๑ ขุนแผนพระพิจิตรกรมการ
ขุนพลนรบริรักษ์กองทัพไทย
มหาดไทยให้รับเลี้ยงช้างม้า
ขุนเมืองคุมครัวดูรทาง
ขุนวงศ์ประจำที่พลับพลา
ขุนคลังนั้นให้หนึ่งระวางระไว
ขุนนาหน้าทเป็นกองกลาง
การต่างต่างวางคนไว้สำรวจ
หลวงปลัดยกกระบัตร์คอยตรวจตรา
จะส่งทัพกับครัวไปพร้อมกัน

แต่สองคนดูไหวทไหนดั้น
จะให้มาช่วยกันมิเป็นไร
ยกกระบัตร์กรมการผู้น้อยใหญ่
แล้วออกไปแถลงแจ้งกิจจา
ขุนแผนคุมลาวมาหนักหนา
เราจะพากันผิตคิดให้
ไปช่วยเขารักษาทุกหน้าท
อย่าให้มเหตการณ์รำคาญใจ
ปรีักษากันบันด้านหาข้าไม่
ทั้งให้ดูลาวชาวล้านช้าง
โคกระทงมึงสิ่งสัตว์ต่างต่าง
ให้จัดวางจุกช่องแลกของไฟ
ทั้งทบุตรภรรยาเจ้าเชียงใหม่
สิ่งของน้อยใหญ่แลเงินทอง
ประจํานางจ่ายข้าวแลสิ่งของ
ทุกหมวดกองสรรพเสร็จสำเร็จพลัน
แล้วกะเกณฑ์นาความมาเลือกสรร
อีกสามวันจะล่องลงกรุงไกร

ครั้นวางการเป็นระเบียบเรียบร้อย ตะวันชาบบ่ายคล้อยพระสุริยไ้

พระพิฆิตรบุษบาใกล้คลาไคล

กลับไปเคหาไม่ช้า ๗

๑ จะกล่าวถึงศรีมาลาอย่าใจ

แต่เจ้าพลายจากไปให้หมองศรี

คำเข้าเฝ้ากระนงถึงสาม

อยู่แต่ในห้องนอนนาคา

ถึงยามกินอาลัยฤทัยถอน

ถึงยามนอนไผ่ฝันประหวัดหา

ไม่แย้มสรวลพูดเล่นเจรจา

เวียนแต่นอนช้อนหน้ามาเกือบเดือน

พ่อแม่แลเห็นผิดสังเกต

ไม่แจ้งเหตุถามลูกก็เลือนเปื้อน

อเมยรบรอนใจเข้าไปในเรือน

กระซิบเตือนนายว่าอย่าไ้คนัก

เจ้าคุณคุณหญิงจะกรังใจ

มิไ้ช่นายเจ็บไ้อะไรหนัก

ต้องแต่งตัวให้มืองละอองพักร

ทลายทักพูดเล่นเจรจา

ไ้เขาเห็นเหมือนแต่ก่อนร้อนชะไร ระวังไ้กชช้อนไ้แต่ในหน้า

ถึงจะต้องทนไปก็ไ้ไม่ช้า

หม่อมคงมาส้มถวิลสนทุกชวอน

ศรีมาลาฟังว่าก็เห็นด้วย

สุ่ทำผืนชันชววยเหมือนแต่ก่อน

พอลบเข้าห้องในให้อาวรณ์

ถึงยามนอนถอนสะอื้นทุกคณวัน

คิดถึงผัวไ้วิตกกอกสะทก

ไปสุ่ศึกจะอย่างไรไ้โน้นนั้น

เผ้านบนวงเทพไทให้บ้องกัน

นับวันคอยเจ้าพลายมาหลายเดือน

พอไ้ข่าวกองทัพกลับมาถึง

ประหนึ่งไ้ดวงมณไม่มเหมือน

เรียกอเมยเข้าไปไ้ในเรือน

เอ็งอย่าเชื่อนหาช้องย่องออกไป

ถ้าหม่อมพลายถามไ้จะไ้ใครรู้

จงบอกว่าตัวกูเป็นไ้

แล้วฟังดูจะพูดจาว่ากระไร

เอ็งอย่าให้ใครพระวงสงกา

อเมยยมแต่เมื่อยากลัว

ขอผิดพอพรงันมิให้ชา

๑ ครนรุ่งแจ้งสุริยาภาณุมาศ

ขุนแผนกับลูกยาปรีักษากัน

จะไปให้พระพิจิตรบุษบา

แล้วเรียกเหล่าบ่าวพวกบริวาร

ครนลงจรงชนบนเคหา

เจ้าพลายเลหาละลาละลึง

พวกบ่าวชนของมากองเรียง

พ่อลูกนึ่งพลันแล้ววนทา

โอดาวเลื่ออ่อนเลหมคนชวาน

กระบุงหมากชนันามจอกลอย

กราบเฝ้าเจ้าประคุณคุณพ่อแม่

แหวนทับทิมวงนมราคา

๑ ครานันพระพิจิตรบุษบา

มีเสยแรงรักชอบนำชอบใจ

แล้วรองเรียกเฮียอเมยหว่า

ว่าขุนแผนกลับมาถึงธานี

เขามใจไคของเอามาฝาก

อเมยยมละไมแล้วไคคลลา

ไม่ได้คัวหม่อมพลายละนายดำ

แล้วพุดกันไปมาจนสายณห์ ฯ

ผุดผาดแผวกระจำงส่วางส่วรรค

ให้จัดสรรสิ่งของทตองการ

ทงนวลนางศรีมาลาทยอดส่งสาร

ให้ชนพามาบ้านท่านผู้ร้ง

เห็นพระพิจิตรบุษบาอยู่หอนัง

ใจห้วงอยู่แต่ทศร์มาลา

เต็มระเบียงหอขวางทข้างหน้า

บอกว่าไคของมามังเล็กนอย

โตกพานเช่นเซียงใหม่เขาใช้สอย

ทงไบเมยงนาออยจัดเอามา

พอเป็นแต่ของฝากมาจากป่า

มาให้เจ้าศรีมาลาอย่าใจ ฯ

ว่าพ่อเอ๋ยอุตส่าห์เอามาให้

ช่างกระไรแผ่แผ่เหลือจะดิ

ไปบอกเจ้าศรีมาลาออกมาณ

ทงหม่อมพพลายงามก็ตามมา

อย่ากระดากให้อ่อนออกมาหา

ไปบอกนางศรีมาลาที่ห้องใน ฯ

๑ ครานันนวนนางศรีมาลา

หม่อมมาแล้วชิมใช้ใคร

แต่คิดคิดก็วิตกกอกผู้หญิง

ฉวยหม่อมหลายเผลาพลาละลาละลัก ทำบุญไปทวายทกจะเสียการ

ต้องอดใจไว้พบเพลอาอน

บอกอเมียไปพลันมีทนนาน

แล้วลุกมาแอบมองที่ช่องฝา

ดูอ้วนท้วนผั่งผายสบายดี

ช่างนั่งบังหลังบิดานั่นตาจ้อง

นางเปรมปรีดิ์ยิ้มมองเจ้าพลายงาม เผ่าชะเง้อแลตามไม่วางตา ฯ

๑ ฝ่ายว่าตัวดอสาวเมีย

มาบอกความพระพิจิตรบิดา

ปดศีรษะตบตบแต่กลางคั่น

มันเมื่อยเป็นกำลังเห็นยังนอน

๑ ครานันจึงทำนพระพิจิตร

ว่าลูกสาวอายุใจไม่ออกมา

จึงฉินหน้ามายมกับขุนแผน

พอก่อยากพูดจาปรึกษาความ

เราควรจะคิดอ่านการวิวาห์

มีเฟื่องไฟจะได้ให้เสียยังแล้ว

ไต่ยืนเสียงพูดจากจำได้

แทบจะวิ่งออกไปด้วยความรัก

ด้วยเรื่องจริงนั้นผู้ใหญ่ไม่ประจักษ์

กลางคั่นเห็นจะมาหาถึงบ้าน

เอ็งคิดอ่านบอกบ่าวช่วยยกที่

แล่มากเห็นหม่อมหลายพ

แต่ราศีถกแตกแผดจนคล้าม

เผ่าแต่มองฝาเรือนเหมือนจะถาม

ทำหน้าเฉยเดินออกนอกเคหา

วันนี้นายศรีมาลาเชือดวรน

พอนอนตนกละเหยให้เพลยอ่อน

วอนสั่งให้กราบเท้าทงสองรา ฯ

สำคัญคิดเข้าใจไม่กังขา

เพราะได้หมั้นการวิวาห์กับพลายงาม

มันเหลือแสนใช้พิรุณสุดจะห้าม

ศึกสงครามก็สำเร็จเสร็จกันแล้ว

เป็นผั่งฝาผั่งปลุกให้ลูกแก้ว

ให้ผ่องแผ้วพ้นบ่วงท่ห้วงโย

พ่อแม่คร่ำคร่าเป็นตายาย
เจ้าคิดหาฤกษ์พาดูเป็นไร

จะล้มตายวันพรุ่งหารไม่
จะได้หาไม่ให้ปลุกเรือนชาน ฯ

๑ ชุนแผนบนอบตอบพระพิจิตร
พอกุมทัพกลับไปมิให้นาน
ได้คำนวณฤกษ์พามาแต่วาน
ฤกษ์ชะตาพร้อมกันขยันดี

ลกมายนึกคิดจะว่าชาน
จะชนมากัดอ่านงานทางนี้
วันอังคารแรมค่ำในเดือนสี่
แล้วแต่บารมีจะไปรดปราน ฯ

๑ พระพิจิตรฟังคำชุนแผนว่า
เดือนสี่แล้วกำหนดงาน
แล้วว่ากับชุนแผนแสนสงคราม
กว่าจะล่องลงไปยังหลายวัน

ปรึกษากับบุษบาแล้วว่าชาน
เรือนชานก็คงเสร็จสำเร็จทัน

๑ ครานันชุนแผนแสนสนิท
ออพลายตีพราดจากเมียไป
พอมืดค่ำก็จะคลำเข้าไปหา
เกิดเซ่งแซ่แพร่หลายกระจายดัง
นกพลางตอบความตามทำนอง
ด้วยว่ากองทัพทกลกลับมา

จะพักอยู่อารามทำไมนั้น
มาอยู่ด้วยกันก็เป็นที่
นึกคิดนงพรวนให้หวนไหว
ถ้ากลับมาอยู่ใหม่ไหนจะยัง
ถ้าหากว่าไม่มีดเหมื่อนหนหลัง

ไเหนนางสร้อยทองและสร้อยฟ้า
ทั้งต้องคุมครัวลาวชาวพงไพร
พระท่ายนากับพวกท่อยุ่กัน
ว่าพ่อลูกบ้ายเบียงเลียงราชการ

จะเสียทั้งสองฝ่ายชายหน้าตา
ลกนชดของอยู่หนักหนา
ทั้งนายไพร่มากกว่าเมื่อเข้าไป
ทั้งพวกบุตรภรรยาเจ้าเชียงใหม่
มาอยู่ไกลกลัวจะทำให้รำคาญ
จะพากันบอกกล่าวเป็นข่าวชาน
มาอยู่บ้านเป็นสุขสันต์สบาย

โหนโหนกลำบากมามากแล้ว
 จำต้องทนต่อร่างกาย
 ว่าแล้วอำลาท่านทั้งสอง
 เจ้าพลายตามไปไม่พุดจา
 อนิจจาพ่อกรูอยู่แก่ใจ
 จะสะกดเข้าไปไม่ต้องกลัว
 ต่แล้วเป็นไรได้เห็นกัน
 ต่อให้ทำกรงใส่ไว้เป็นลึง
 คิดพลางทางเดินทำเมินเฉย
 เห็นอเมยนั่งยมอยริมทาง
 ๐ ครนถึงวัดจันทร์ตะวันสาย
 ขุนแผนเป็นกังวลสนทนา
 ไปถึงทลลลไม่มีคน
 ทโตตนเตยนรณพนทรายชด
 อเมยเลยเดินมาข้างหลัง
 เจ้าพลายยมพลางทางว่าไป
 ชุระร้อนของเราเจ้ากรู
 คาเข้าเฝ้าคะนั่งถนงนกราญ
 เมื่อเข้าเข้าไปนั่งตงตากอย
 หรือว่านางชุ่นเคื่องด้วยเรื่องไร

อย่าให้มีวิเวกความเลี้ยหาย
 ไปจนเสร็จสมหมายทรมมา
 เขื่องย่องกลับลงจากเคหา
 ให้แค้นชดอชยาบิดาตัว
 ว่ารักใคร่ได้เสียเป็นเมียผัว
 ยิงมามั่วกตกกันจนจริงจริง
 อย่าสำคัญว่าแคล้วแล้วจะนิ่ง
 พอค้ำลงคงจะวิ่งมาหานาง
 เลยออกนอกจวนมาจนห่าง
 แกล้งอำพรางไซ้ไปให้ตามมา ฯ
 กรมการมากมายมากอยหา
 เจ้าพลายหลบหน้ามาข้างวัด
 เห็นต้นพุกุลใหญ่ได้ถนัด
 ก้หลกกลดเข้านั่งบังตนไม่
 ครนถึงจงนั่งยกมือไหว้
 ชานหวังตงใจจะพบพาน
 ถึงตัวไปใจอยู่แต่ที่บ้าน
 นางสำราญอยู่ญาประการใด
 จะพบพกตรัสกหน้อยกหาไม่
 จงแกล้งว่าเจ็บไซ้ไม่ออกมา

เมื่อจะไปได้กำชับกับตัวเจ้า
เจ้าทอดทงคำนันทสัญญา

๑ อเมย์สัปดาห์หน้าว่าพุทไธ
ไม่เห็นอกนายมิ่งซึ่งกระไร

ซึ่งบอกว่าเจ็บไข้ไม่ออกมา
ตั้งแต่วันหม่อมพลายยกกองทัพ

ไม่เป็นอันกินนอนจนอ่อนเปลี้ย
ฉันต้องอยู่ดูแลทุกเวลา

หม่อมกลับมาถึงฉันฉันดีใจ

ฉันจึงรีบตงหน้าออกมาฟัง

อันถอยย่ำคำนันทสัญญา

ของกำนัลมุลนายออกกายไป

๑ ชีชะปากคอช่างพอดัว

แล้วหยิบเงินยื่นให้ไม่ละเลย

อันซึ่งนายเจ็บไข้ไม่สบาย

แต่เป็นยาปลูกเสกลงเลขยันต์

พอดึกหน้อยจะไปให้ถึงบ้าน

เราจะไปให้ยารักษานาย

ครันสัญญาอาณัติกันเสร็จสรรพ

เจ้าพลายกลับมาศาลาร

ให้โลมเล้าเอาใจไว้ค่อยทำ

หรือว่าคงวากี้ว่าไป ๆ

มาพาโลโกรชาก็เป็นได้

ต่อหน้าคนฤจะให้ออกไปรับ

ไม่มูสาหลอนหลอกเกล้งกลอกกลับ

เชอกก็จับไม่สบายหลายเดือนมา

นาตาเรย์ไม่แห่งไม่เกล้งว่า

เฝ้าพูดจาเอาใจให้ประทัง

เมื่อจะได้หยูกยาลงมามิ่ง

จะสั่งให้พยาบาลสถานใด

กลัวแต่ว่าหม่อมดอกไม่จำได้

ส่วนอไฟรอดแห่งเกล้งเฉยเมย ๆ

อย่ามามัวพ้อเราเลยเจ้าเอ๋ย

นี้แลของนางเมย์เป็นรางวัล

เรามิยาสมุนพรายตขยัน

กินกลางวันไม่ได้คนไข้ตาย

เจ้าคิดอ่านเปิดรับขยับขยาย

คงจะหายเจ็บไข้ในพรงัน

อเมย์รับลาลุกไปจากที่

มิได้มีใครพระวงศ์สงกา ๆ

๑ ครั้นคำพลบแสงสุริยฉาย ไพร่ นายพร้อมพรึงประนังหน้า
 พวกนายกองนายหมวดออกตรวจตรา ต่างพิทักษ์รักษารอบวัดจันทร์
 ฝ่ายเจ้าพลาญงามทราตรามสวาท ชาญฉลาดเล่ห์กลมนต์ขยัน
 ทำเป็นเที่ยวตกเดือนเหมือนทุกวัน ตรวจกองนกงอนันทุกชั้นไป
 แต่พอร่วมเวลาสัปดาห์ปลาย เจ้าพลาญลดเลี้ยวเที่ยวไกล
 ไปถึงตรงกุฎชด้นไทย เห็นจุดโตตงวงเล่นหมากรุก
 พวกอาสามาเล่นอยู่เป็นหมู่ ทงพระเถรเณรตูกันสนุก
 บ้างนั่งมองบ้างเบียดเข้าเสียดซุก ดูกละหกเสียงสนั่นลั่นกุฎ
 เจ้าพลาญนั่งนึกตรึกตรา จำจะลวงบิดาว่าอยู่
 จะทำเป็นเล่นหมากรุกให้คลุกคลี จนพ่อหลับจึงจะหนีไปหานาง
 คิดพลางทางขนบนกุฎ เชยชอกเดินทแล่วรุกฆาต
 อายพวกไพร่ให้นายเขานั่งกลาง ทงสองข้างอออองคะนังไป
 ฝ่ายว่าขุนแผนพอรอเจ้าพลาญ เห็นไปหายนักพระวงส่งสัย
 ย่องลงจากค้ำเสาแล้วคลาไคล เห็นแสงไฟทกุฎรไปพลัน
 แต่พอใกล้ได้ยินเสียงเฮฮา กรว่าดูดยาอยู่ทนน
 เห็นกำลังเล่นหมากรุกสนุกครัน กหันกลบคนมาศาลาลัย ฯ
 ๑ ครานนี้จึงโฉมเจ้าพลาญงาม สักสองยามเห็นพ่อพ่อหลับไหล
 จึงลุกออกจากวงลงบันได ลอบไปจัดแจงแต่งกายา
 ลอบตวนานาอบตลบฟ้ง แบ่งปรุงประเจิมเฉลิมหน้า
 สวมเสื้อกละลวยด้วยยวชา แล้วนุ่งผายกใหม่ไปล่ปลิว

ห่มผ้าของประธานล้านสี่
 แหวนทับทิมวงใหม่เอาใต้นิ้ว
 มาถึงกลางวัดส่งตคน
 โหงพราชมาร้อมห้อมล้อมไป
 มินานผ่านมาถึงหน้าจวน
 เห็นรอรอบขอบชิตสนิทด
 เจ้าพลายร้ายมนต์มหาสะเดาะ
 ประตูบ้านบานระเบิดเปิดออกไป
 ๑ ฝ่ายว่าทาสือเมี่ยมมอญ
 ประตูบานลนกรุกลกขन्द
 เบ็ดประตูลงมาพาชนเรือน
 นำหนามาถึงทเรือนนาย
 ๑ ครานนพราชมาร้อมห้อมล้อม
 ค่อยช่องเหยียบเบ้าเบ้าเข้าข้างใน
 แลเห็นศรีมาลาดวงสมร
 นแกวพหลัสนิทยาบิตเบียน
 ประจงจูบประคองน้องแก้ว
 แต่พี่เฝ้าคิดถึงกระนั้นน้อง
 ถึงยามกินสนร์สหมดโอชา
 ถ้าไม่เกรงพระองค์ผู้ทรงธรรม

มอชวาควาคลพตตามจว
 ถอเซตหน้าผารวแล้วคลาไคล
 เจ้าพลายร้ายมนต์ชนมุขใหญ่
 เข้าในเมืองพิจิตรบุรี
 หนาหลังทงกระบวนล้วนแต่
 ประตุมักกลอนลนไวชนใน
 กลอนหลดผลุดเผละอยู่หัวนไหว
 เจ้าพลายเข้าได้ในประตู ๆ
 อยู่บนเรือนถอดกลอนนอนคอยอยู่
 พอแลเห็นกรูว่าเจ้าพลาย
 คนนอนเกลอนหลกกลอดคอยส่อดถ่าย
 แล้วอบายบายเบี่ยงเลียงหลบไป ๆ
 ครานนพราชมาร้อมห้อมล้อม
 ครนถงหองยन्दจะมีไหน
 แสงไฟส่องงามอร่ามเรือน
 เจ้านงนอนทวงที่ไม่มีเหมือน
 อารมณเตอนนงเคียงบนเตียงทอง
 พมาแล้วจงคล้ายหายหม่นหมอง
 ใจปองมิได้คลาตขาดสักวัน
 ครนเวลาหลับไปก็ไผ่ฝัน
 จะผดุนผด้นกลับมาเสียช้านาน

เดชบุญของเราจะเจ้าพ
มารู้ข่าวว่าเจ้าไม่เบิกบาน

มชยได้กลับมาถึงบ้าน
พริ่คาญกลุ่มอรามาแต่เช้า

เมื่อนงอยู่หน้าเรือนเหมือนกับบ้า เฝ้าแลมาแลไปไม่เห็นเจ้า
พม่าตหมายตายเบ้นก็ทำเนา

คงจะเข้ามาหาในราตรี

ต้องร้องจนเพื่อนหลับไหล

จึงดกไปพวงมาถน

ขอเชิญพุ่มพวงดวงซว

ผนหน้ามาทางนี้ให้พชม ฯ

๑ ครานนนวนนางศรีมาลา

ทำนงนอนหลับตาเอาผ้าห่ม

ฟังผิวพดปลอบชอบอารมณ์

สุมคิดจิตหาความด้วยความรัก

ลกชนนงเรียงเคียงหน้า

หันมากราบลงทตรงดก

นึกว่าหม่อมลาเลื่อยยังเหนอยนิก เห็นจะพกเสียก่อนไม่ยอนมา

ไปทพมชยได้เมืองลาว

ล่าวล่าวเหล่าเชลยก็หนักหนา

ไต่ยนล่อเลศล่อยขอสร้อยฟ้า

มิไขว่ควาเขาบางฤาอย่างไร

ทำไ้กับลูกสาวชาวพิจตร

มนไม่นาเซยชิตพิส่มย

เหมือนดอกหญ้าเห็นงามเมื่อยามไร่ แต่พอมัดอกไม้ไม่ต้องการ

นคณกสมเพชเวทนา

จึงอดล่ำห่มมาจนถึงบ้าน

พอเห็นหน้าก็จะเบอเหลือร่ำคาญ ไม่ยอนานห่วงทพคงกลับไป ฯ

๑ ดุชค่อนว่านิจจาเจ้า

มาได้ความเปล่าเปล่าก็เบ้นได้

เป็นสัจจริงหญิงอนในแดนไตร ทงลาวไทยไม่เคยไปคบค้า

แต่จากไปใจพ่อยทนอง

หม่นหมองเศร้าสร้อยละหอยหา

ถึงเห็นลวก็ไม่วืดหน้าตา

เห็นแต่รูปศรีมาลาประจำใจ

อนันนางสร้อยพานาร
 เขาถวายพระองค์มทรชย
 ดวพณอดสำหรับรักษาตัว
 เครื่องครัดคำเข้าเฝ้าสวดมนต์
 ได้แหวนแทนส่วนบุญลงมาให้
 โยมจงปลงใจได้เมตตา
 ศรีมาลาสรवलรัตน์ไม่กลั่นได้
 ภิรมย์รักสขเกษมเปรมปรดี
 ๑ ฝ่ายนางศรีมาลาอย่าใจ
 จังชวนสามีให้ลลา
 กินพลางต่างคนสนทนา
 เจ้าพลายย้วยวนกวนรำไป
 จนนดาวเดือนเลือนลับเวหาค์ห้อง
 จำจากทราวมสงวนด้วยจวนเข้า
 พอคุมทพกลับตงอยู่ชยา
 พอเสร็จงานการวิวาทตั้งว่าไว้
 ว่าพลางโลมลบจบนอง
 อเมยนำหน้าพาจรล
 บริบรตลตมาหน้าวดจนทร
 หลกเลียงหลบหน้าบิดาตัว

เป็นราชบุตรเจ้าเชียงใหม่
 กับทราวมวยสร้อยทองเป็นสองคน
 ถาครองไตรโกนหวกชตน
 แม่กุศลให้โยมศรีมาลา
 บัดนี้ใช้รักออกพระวษา
 พะลาสิกขาคำวณน
 เจ้าพลายควาไซว่ขมนม
 อยู่ยงทเคยงทองทงสองรา ๗
 เตรียมสำรับตงไว้ทข้างขวา
 มาเลียงตโกชนาสำราญใจ
 ศรีมาลายมย่องมองไล่
 ไม่หลับไหลผัวเมยเฝ้าเคลียเคล้า
 แซ่ซ้องจำเรียงเสียงดูเหวว่า
 จะเวียนมาหาเจ้าทุกคนไป
 พะรบกลับมาหาเจ้าใหม่
 เป็นวิให้ห่างหน้าสักราตรี
 แล้วออกมาจากห้องของโฉมศรี
 เร็วเร็ดนออกมานอกกรว
 พอดงนนเข้ามตชมกขมว
 ชักผ้าคลุมหัวแล้วหลับไป ๗

๑ ขุนแผนต้นนอนจนตอนเช้า
นึกว่าเล่นหมากรุกสนุกใจ
ครั้นกลางเจ้าพลายก็หายออก
พอตักตักไปทศรมาลา

ถึงคนหลังส่งเสียนกันเมียผัว
จนสาหัสเจ้าพลายจึงได้ฟัน

๑ จะกล่าวถึงบุษบาผู้มารดร
ห่วงสำหรับคับค้อนให้ร้อนใจ
ลูกชนเบ็ดหน้าต่างจะล้างหน้า
เอะเกิดวิปริตผิดแล้วเรา

มาปลุกผัวตัวสันท่านเจ้าชา
ฟังลงจากเรือนไปไม่ทันนาน
โบราณว่าหมาขมหลอย
เราผัวเมียเสียที่ไม่มั่วแหว

๑ ครานันพระพิจิตรบิดา
ตอบว่าข้ากคิดเห็นผิดใจ
แต่คงกองทัพบกยกชนไป
จะได้ถามว่ากระไรไม่เข้ายา
วันเมื่อกองทัพกลับมาถึง
นคงถงเนอตวเสียดพวพัน

เห็นเจ้าพลายงามยังหลับไหล
ไม่พะวงสงสัยในลูกยา

หลบหลีกไปเล่นพอเห็นหน้า
ชนหาสมสวาทไม่ขาดคน

เผือดตัวกลับไปไม่ทันตน
ลูกชนล้างหน้าแล้วคลาไคล ฯ

คณินนอนนอนแต่ก่อนโก
ด้วยขุนแผนจะไปแต่รุ่งเช้า
เจ้าพลายงามเดินมากก็เห็นเข้า
ลูกเต้าเห็นจะทำให้รำคาญ

เจ้าพลายงามเข้ามาจนในบ้าน
จะเกิดการช่างในอย่างไรแล้ว

ตูร้องรอม่นจะถึงซึ่งลูกแก้ว
อย่าส่อตแควเลยจะคิดประการใด ฯ

ได้ฟังภรรยาถกนก็ได้

ดูอย่างไรอยู่ทศรมาลา

เหมือนเจ็บไข้เคืองชุนวุ่นหนักหนา
มีรูว่าลอบลักไปรักกัน

ก็อาจหลบซ่อนเหมือนหวาดหวั่น
หาไม่ไหนมันจะขึ้นมา

จะไปโกรธโทษลูกก็ไซ้

รูลองหนจึงงับงายา

ถมก่าแพงเพชรลักเจ็ดชน

รักใครก็เป่าเอาด้วยมนต์

แต่ก็ได้สุขขอเป็นหอห้อง

เพียงแต่มีนดวนได้ไม่เกรงกลัว

ถ้าถือว่าต่อชานพานอดาว

เขาก็ยังซอตรงคงภักดี

จะชนชอลือเลื่องศรีมาลา

เป็นนมนยานกลึงชกอกของเรา

เสร็จปรึกษาหารือกันเมียผัว

ออกมาเรียกหาบ่าวเหล่าทนาย แล้วเยอกรายตรงมาหน้าวัดจันทรา

๑ นาวามาทอดจอดคบคิง

กำลังลงเรือแพกั้นแจจรร

ส่วนเรือประเทียบทองทั้งสองลำ

ขาดเหลือเรียกกระเบ็งเร่งรัด

เรือพระท่ายนำให้น่าหน้า

เรือประเทียบให้พายในสายกลาง

ต่อมาถึงกระบวนส่วนแม่ทัพ

พ่อลูกลงประจำลำละนาย

อายคนสำคัญมันหนักหนา

สารพัดทงเส้นให้เล่ห์กล

มันเสกเป่าเท่านั้นก็เปิดปั่น

ต้องหลงมันทุกคนไม่เว้นตัว

ถึงอย่างไรก็คงต้องมาเป็นผัว

จะมามัวโกรธไปทำไม

จะรานราวถึงขุนแผนไม่พอ

เราเป็นผู้ใหญ่อย่าใจเบา

ว่าคบซู้ลหาชายหน้าเขา

ทำเฉยเลยเถิดเจ้าอย่าแพรงพราย

ก็แต่งตัวจะไปมิให้สาย

แล้วเยอกรายตรงมาหน้าวัดจันทรา

กรมการพร้อมพรังอยู่ทนน

จำละห้วน่วนไปในลานวัด

พระท่ายนำกำกลงไปจัด

เป็นชนิดในส่วนกระบวนนาง

เรือทหารอาสามาส่องข้าง

ส่วนเรือนางสาวใช้ไปข้างท้าย

เรือกัญญามารับก็ฉุดฉาย

พลพายล่วนทหารชำนาญยุทธ์

แล้วถึงเรือส่งของตองพทยา

พวกอาสาคุมมาเป็นชุดชุด

เรือเจ้าเซียงไหม่นั้นไปหน้า

แล้วถึงเรือท้าวพระยาชาคน

ครอบครวียังเหลือเรือไม่พอ

เครื่องสำตราอาวชุกมากมาย

๑ ครั้นบรรทุกสำเร็จเสร็จสรรพ

ขุนแผนลุกยาพากันไป

ลุกจะขอกราบลาฝ่าเท้า

พอเฝ้าเห็นเสร็จสรรพจะกลับมา

พระพิຈิตบุษบานาริ

ลงไปให้พระองค์ทรงโปรดปราน

จำเวญจำเวญสุขศรีสวัสดิ์

ทั้งพ่อลูกอยู่เย็นเป็นนิรันดร์

เมื่อไปทำราชการงานแผ่นดิน

มาปรึกษาหารือเรื่องการงาน

๑ ครานั้นขุนแผนแสนสุภาพ

พ่อลูกอำลาแล้วคลาไคล

นายไพร่พร้อมพรังทงเรือแพ

ให้สัญญาอิงบันชนสามนัด

ถัดมาเรือลาวเป็นที่สุด

อุตุตจับต้อนไม่ผ่อนปรน

เรือบุตรภรรยาตามมาตามกัน

เรือพลอาสามาข้างท้าย

ทงช้างมาววมอสน์ทงหลาย

หมายฝากให้หัวเมืองรักษาไว้ ๑

จะให้ล่องกองทัพกลับกรุงได้

กราบไหว้พระพิຈิตบุษบาน

ลงไปเฝ้าสมเด็จพระพันวษา

ตามสัญญาว่าไว้ให้ทันการ

ใจดีอวยพรสุนทรสาร

พระราชทานยศอย่างทงรางวัล

สมบุรณ์พนสมบัติทุกสิ่งสรรพ

อันตรายขุนของอย่าฟ้องพาน

เสร็จสิ้นแล้วจงกลับชนมาบ้าน

คิดอ่านให้สำเร็จเสร็จไป ๑

กับพลายงามกมกราบท่านผู้ใหญ่

ลงในเรือกัญญาทหน้าวัด

ผู้คนแซงแซวอยู่แออัด

ออกเรือเป็นชนัดในทันใด

เรือกระบวนหน้าหลังคงคย
ข้ามบ้านผ่านเมืองเนืองเนืองไป
๑ พวกหญิงชายวงพรวดกองทัพ
องออกมอชนวนทา
ว่าทรงพระเตชาอานุภาพ
ไต่เซดยมาตามออกหลามไป
เห็นเรือแม่ทัพมาพากันช
ขุนแผนเขาเคยตมความคิด
บางคนไม่รู้จกก็ซักถาม
ที่รู้จักบอกกันนั้นเป็นไร
ลำหนาท่านดาขุนแผนพ่อ
ดูแบบบางร่างน้อยนวลละออง
ครนเรือคล้อยลอยมาหน้าฉนวน
เห็นรูปร่างพลายงามอร่ามตา
บ้างแลเล็งเพ่งพิศให้ติดใจ
ที่บางคนเล่นเพื่อนเคยเชื่อนซิด
นางคนหนึ่งใส่ไคล้ใครเห็นบ้าง
นี่แกล้งทำให้ประวิงญาจริงใจ

เป็นลำดับล่องตามแม่น้ำไหล
จนเข้าเขตกรุงไกรโกสฬาราว
ทั้งสองฝั่งคงคยกันหนักหนา
ชมบุญญาบารมพระทรงชัย
ปราบไต่เมืองลาวเจ้าเชียงใหม่
เมืองไหนญาจะรอดอบุญฤทธิ์
พ่อลูกคู่ชางค์กิดสัทธ
เจ้าชวดท่านโปรดยกโทษไป
เรือเจ้าพลายงามนั้นลำไหน
เรือกัญญาลำใหญ่พนักทอง
ลำเจ้าพลายพายต่อมาทั้งสอง
พวกคนตต่างมองจ้องดูมา
พวกผู้หญิงบันป่วนกันหนักหนา
บ้างชมว่าท่านชางมฤตธ
ถ้าแม่นไต่แล้วจะกอดไว้ให้ติด
มากลัใจไต่คิดว่าผิดไป
เจ้าพลายชางเล่นตาเอาซ้ำไต่
ไม่ทันไรกลับมาจะหาเมีย

บ้างว่าเช่นเราเขาไม่ขอ
 ออย่าใจเดิบเกินตัวไปบัวเบียบ
 ที่ตรงลำเรือกัญญาตาขุนแผน
 ที่เป็นสาวทมิฬทกนกละอาย
 คนผู้หลามตามดล
 พวกไปทั้หกลับมาเฮฮาไป

มีแต่กรอกินเปล่าให้เราเสีย
 ละห้อยละเหี้ยดังเขาก็เปล่าตาย
 ชะเง้แหงนดูแต่พวกแม่ม่าย
 ได้เจ้าพลายฤาพ้อก็พอใจ
 ทั้งชายหญิงไทยเจ็กเด็กผู้ใหญ่
 ดังกรุงไกรพ่นทุกข์สนุกสบาย ฯ

ตอนที่ ๓๒ ถวายนางสร้อยทองสร้อยฟ้า

๑ ครานนชนแผนแสนแสน
จงปรึกษาหารอกบลกชาย
ไปจอดนาวาทท่าคน
ส่วนเรือประเทียบทองทั้งสองไซ้
แล้วส่งชนหมื่นพันงาน
เสร็จพลันชวนกันจรลี
กราบเรียนเจ้าพระยาจักรี
รับนางมาถึงชงกรุงไกร
แต่พวกครัวลาวเป็นชาวไพร
ทงวอควายเกวียนต่างแลช้างมา
ครั้นจะให้รวบรวมเอาลงมา
ให้ยับยั้งคอยฟังตราสำคัญ
อนึ่งพวกลาวชาวเวียงจันทน์
รับแต่กิ่งกำกนลงมา

๑ ครานนเจ้าพระยาจักรี
ให้จดความตามบอกมิตินาน
แล้วยมย่องหันหน้ามาชมเชย
เจ้าพ่อลูกสองคนพันบุญญา

ถึงกรุงศรีชนชมส่มหมาย
ให้ผู้คนทงหลายทงลาวไทย
อยู่ด้วยกันกับเรือเจ้าเชียงใหม่
ให้เขาไปจอดท่าวาสุกรี
ประจำชานพระฉนวนเป็นถวนถ
เขาไปทศาลาลูกขุนใน
ว่าบदनกระบวนเรือทงน้อยใหญ่
ทงตวเจ้าเชียงใหม่ก็เอามา
มอบไว้เมืองพิจิตรนนหนักหนา
เครื่องสำตราอาวุธสารพัน
ก็เกรงจะชักช้าจึงผ่อนผัน
พลทวเจ้าท่นจะบัญชา
ทมาส่งนางนั้นสามร้อยกว่า
แล้วแต่พระกรุณาจะโปรดปราน ฯ
ฟังคดีปรตเปรมเกษมศานต์
จะได้อ่านกราบทูลพระกรุณา
เจ้าเอ๋ยไม่เสียททอาสา
ช่างเกลวกลาศักก็เลื่อเหลือประมาณ

สักออดใจได้เมืองเชียงใหม่
ได้ตั้งพระประสงค์คงโปรดปราน
แล้วเรียกนครบาลมาบอกกล่าว
ด้วยเป็นโทษยังไม่โปรดในคดี

๑ ครานั้นท่านเจ้ากรมยมราช
โหมใจอาจฟาดใจกล้าทะลวงฟัน
ถือหวายอายุถนัดมิดเท่าแขน
เอาโซ่ตรวนขอคามาทันใด
เอาเครื่องจำจำจองเจ้าเชียงใหม่
จำเมืองเพชรปาณเสียดมดง

๑ ครานั้นเจ้าเชียงใหม่สนความคิด
หวาดหวนพรนตวกลัวอาญา
แลเห็นเพศมฆาตราชมล
เหงือกภาพซ่านทั่วทั้งตัวไป

๑ ครนสายแสงอโนทัยได้เวลา
ทงเจ้าพระยามหาเสนาบดี
ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน
ท่านจักรเขาไปถึงในวัง
เจ้าคอยทำอยู่หน้าพระโรงทอง
ให้ทรงทราบอนุสนชตณปลาย

ทงแผ่นดินเราเห็นเป็นยอดทหาร
บำเหน็จบำนาเบญจะรอยด้วยความดี
ท่านจงจำเจ้าลาวไวตามท
กว่าจะมีรับสั่งพระทรงธรรม ๑

กจดแจ้งเพศมฆาตทเข้มจน
ราชมัลลียงยวดตำรวจใน
คาตราตคดแน่นทงนายไพร่
ตำแหน่งใครใครก็ไปไม่รอรัง
นายไพร่นงหอมล่อมหน้าหลัง
ราชศักดิ์ปลัดวังเกณฑ์กันมา ๑

ดงชวดจะมวดยดบสังขาร
ดกประหม่าหน้าชาตสลดใจ
สำคัญว่าชีวิตหารอดไม่
ทอดอาลัยกมหน้าไม่พาท ๑

ฝ่ายท่านเจ้าพระยาราชสีห์
จตุสดมภกรรมทงสักเซาวง
กล่นเกลอนชายชวามาพร้อมพรัง
จึงสั่งขุนแผนกับลูกชาย
เราจะกราบทูลฉลองเรื่องถวาย
แล้วจะเบิกส่งนายเฒ่าบาทบงส์

พระองค์คงจะรับสั่งถาม
จะตรองตรึกนึกไว้ให้ทุกกระเทาะ
เราว่าคาญแต่ฝ่ายพระทัยนา
หากแต่ได้ชยชนะพอพระพิง
ครั้นว่าจวนเวลาพวกข้าเฝ้า
มหาดเล็กกรมวังพรังพร

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ดำรงโลก
เนาในปราศรัยจรัสจรัญ
ลวนเหล่าสาวสนมกำนัลนาง
พอสุริยฉายสายส่องช่องบัญชร
เสด็จสู่ที่ทรงสถรงถนान
ทรงภูษาพนแดงแย่งสุบรรณ
พระหัตถ์ซ้ายทรงพระขรรค์อันบวร
นางเชิญเครื่องเนื่องตามจรัล
ประทับพระที่นั่งบัลลังก์อาสน์
ให้เบิกหมู่ข้าเฝ้าท้าวพระยา

เจ้าพระยาพระหลวองกระทรวงการ
เข้าเฝ้าพระองค์ทรงภาพไตร

๑ ครานันเจ้าพระยาจักรี
ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงธรรม

ถึงการณ์รงค์สงครามตามประสงค์
อย่าลืมหงเค้ามูลทูลตามจริง
ด้วยว่าทำต้องตำหนิตรีกรัง
จงรอนิ่งอยู่ที่ทิมริมประดู่
ต่างก็เข้าไปคอยทุกหมวดหมู่
เข้าสู่พระโรงชยอันไพบลย์ ๗

ระงับโคกราษฎรให้รอนสุญ
เพิ่มพูนสุชาสถาพร
เคียงข้างพระแท่นบรรจถรณ์
บทจรจากห้องบรรทมพลัน
สุคนธารหอมฟุ้งทงปรุกกลัน
รัตพระองค์ดวงกุดันเด่นมณิ

บทจรออกจากข้างในท
พระภูม้ออกพระโรงรัตน
งามดั่งเทวราชไตรตรึงสำ
เข้ามาในท้องพระโรงชย

คุกคลานพรังพรดู่ไล่
บังคมไหวแล้วกลมอบอยู่พร้อมกัน ๗

อัญชลิตลไปทนต์โน้น
ช้วนอยู่ใต้พระบาท

ขุนแผนพลายงามที่ไปทัพ
 คุมเรือประเทียบทองทั้งสองมา
 ได้เงินทองของส่วนพทยา
 ครว้ลาวได้มารวมหาพัน
 ขึ้นใหญ่สองร้อยน้อยสามพัน
 คาบเขลยพันสองเป็นของพล
 ช้างสามร้อยห้ามาแปดร้อย
 ทงนายไพร่ไม่เป็นอันตราย
 อดวเจ้าเชียงใหม่ใจพาล
 ควรมิควรฉนี้ใดในคดี

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงศักดิ์
 พึงทูลเรื่องขุนแผนแสนสำราญ
 อ้ายเชียงอินทร์ดหมั่นกนกหนา
 มั่นอดดัดเป็นไรไม่ไวยศ
 การสงครามครั้นมิใช่เล่น
 เพราะเรื่องมันยังยากลำบากใจ
 ด้วยมันจับพวกเราเอาไปไว้
 อ้ายพ่อลูกเลือดลือดดอดไปทัน
 กับอนึ่งถึงกระบวนทรบพุ่ง
 จะฆ่าฟันมันอย่างไรให้บางเบา

ยกกลับจตุรงค์มาตั้งท่า
 ทงพระยาเชียงใหม่ใจฉกรรจ์
 เงินตราเบ็ดเสร็จเจ็ดสิบกำปั่น
 แต่ส่งกรรจพณร้อยห้าสิบคน
 ทวนนั้นพันดวนลวนพวน
 คาบโรงแสงตนหาร้อยปลาย
 โคกระบือใหญ่น้อยนั้นมากหลาย
 สบายด้วยเดชพระบารมี
 ให้จำไว้หาประการตามที่
 แล้วแต่พระภูมีจะโปรดปราน ฯ
 ขึ้นปักอยู่รยามหาสถาน
 ดึงได้ผ่านเมืองสวรรค์ชนโล่งส
 วนนี้จะดูหน้าให้ปรากฏ
 พอได้ตรวจหวดไปทันใด
 พิเคราะห์ไปก็เห็นเป็นศึกใหญ่
 มิใช่ไปรบราอย่างสามัญ
 รู้ว่าไปก็คงฆ่าเสียอาสัญ
 แกกนว่องไวใดคนเรา
 ตามวงมืองลอมเมืองก็เปลืองเปล่า
 มันมากมายหลายเท่าเราที่ไป

อายพ่อลูกมนต์ทกลศก
เหมือนดัดต้นสำเหตุเกทภัย
ต้องยกย่องว่าคมความชอบ
จงเรียกตัวมันมาอย่าได้นาน

๑ ครานันท่านเจ้าคุณได้รับสั่ง
เรียกท่ายนาขุนแผนแสนศักดิ์ดา
ตำรวจวังคลานคล้อยถอยออกมา
ว่าพระจอมนรินทร์บนภูวดล

๑ ขุนแผนกับลูกชายพลายงาม
นั่งสุมปากเข้าพลันในทันที
นำส่งสารแต่ฝ่ายพระท่ายนา
ผลัดสุมปากคว้านพรนฤทัย
ขุนแผนพลายงามเขามาก่อน

กราบกรานคลานตามตำรวจวัง

๑ ครานันพระองค์ทรงเดช
จึงมีสีหนาทประภาษมา
มีเสียงแรงเป็นชายชาติทหาร
ครั้นนุกูไปส่งคราม

เมืองเชียงใหม่ไพร่ฟ้ากกว่าแสน
ข้าศึกยกหาญไม่ทันทน

ลอดสะอึกเข้าไปจับเจ้าเชียงใหม่
พอจับได้ก็เสร็จสำเร็จการ

ควรประกอบยศศักดิ์อัครฐาน
อายหนาดานท่ายนากเอาจมา ฯ

เหลียวบอกตำรวจวังทอยหน้า
กับลูกยาพลายงามทั้งสามคน
แจ้งกิจจาขุนแผนนั้นเป็นต้น
ให้หาท่านสามคนในบัดนี้ ฯ

ได้ฟังความปรีดเปรมเกษมศรี
วิบริมายังทองพระโรงชัย
ได้ยินคำกรมวังดังจับไซ้

เผื่อไผ่ตามมาละลาละลง

พระท่ายนาคอยผ่อนมาทหลัง

ต่างหมอบขม้อยคอยฟังพระบัญชา ฯ

ทอดพระเนตรพ่อลูกกัทรักษา

ดูราขุนแผนกับพลายงาม

ชำนาญชำนาญชาญชัยในสนาม

มีไพร่ไปแต่สามสิบห้าคน

ไปได้เล่นลุยลาวเอาแหลกลั่น

ใดคนคั่นเมืองเพราะมีมิ่ง

ตั้หนักหนา กล้าจับเจ้าเชียงใหม่ มั่งคั่งอ่านอย่างไรเมื่อไปถึง
 ไหนว่ารบมากมายทปลายบง อย่าอาจจงเล่าให้เข้าใจ ฯ

๑ ครานันขุนแผนแสนสามารถ อภิวัตทุกลแจ้งแถลงไข
 ด้วยเดชพระองค์ทรงภพไตร จงมชยไต่สันตงพารา
 เกลากระหม่อมอาสาไปครานัน กับทหารดวดสามสิบห้า
 ได้อาศัยในคุณวิทยา กับบารมีพระองค์ผู้ทรงธรรม
 ขนไปถึงบงใหญ่ให้หยุดพัก ชุ่มสำนึกคนผู้อยู่ที่นั้น
 แล้วปรึกษายินยอมพร้อมใจกัน กระหม่อมฉันสองคนกับพลายงาม
 ปลอมลาวเข้าไปสะกดคน ขนบนคุกใหญ่ในยามสาม
 พบพระทายนานนไม่ครันคราม ทงนายไพร่ต่างตามกันออกมา
 พวกเวียงจันทนนักพาออกมาด้วย ช่วยกันพนักผู้คุมเสียหนักหนา
 แล้วเข้าไปในโรงแสงแย่งศาสตรา ทงลักม้าโรงในได้ครบคน
 แล้วไปชิงช้างงาเอามาค่าย เวลาบ่ายลาวยกมาสืบค้น
 เกลากระหม่อมพร้อมกันออกประจัญ ลาวปั่นแตกทัพยับระยำ
 ในวันนั้นกระหม่อมฉันกับพลายงาม สะกดตามเขาวงเวลาค่ำ
 จับได้เจ้าเชียงใหม่ในหอคำ ก็ยอมทำสัตย์ให้ด้วยใจจง
 ขอเป็นข้าทูลละอองรองพระบาท มอบกายถวายราชย์ตามประสงค์
 แด่เนนมากริยากคงตรง จงทราบเบื่องบาทบงส์พระทรงชัย ฯ

๑ ครานันส้มเต๋จันเรนทร์สูร พังทูลยินดีจะมีไหน
 มเสยทอายนเหล่าขุนไกร ทงลูกหลานชาญชัยไวบุญญา

อันควายเฒ่าเจ้าเชิงใหม่
ถึงมองอาจอหังการ

ด้วยเมืองมนนเป็นเอกเทศ

เมื่ออนนอมยอมถวายบรรณาการ ก็ไม่ควรล้างผลาญให้บรรลัย

ถ้าอาฆาตเอามันไปพันฆ่า

ไฉนกลับทูลจริตผิดต่อไป

อายขุนแผนพลายงามมีความชอบ กจะตอบแทนมิ่งให้ถึงที่

ขุนแผนให้ไปรงกาญจน์บุรี

สัปทนคนโทลาดหมากรุกทอง

สำหรับใช้ไปณรงค์สงคราม

ให้เป็นทีพระสุรินทภักษ

แล้วตรัสสั่งพระคลังโนมิได้ช้า

ทงเสื่อผืนหมอนใบปูม้าน

ส่วนอายลูกชายพลายงามนั้น

ยังหนุ่มแน่นว่องไวมิใช่น้อย

จะต่งแต่งให้มิ่งให้ถึงใจ

ให้เป็นจมนไวยวนาถ

พระราชทานเครื่องยศแลเงินตรา

แล้วตรัสว่าอายไวยพงไต่ด

หัวหมนนมิตัดแวทขวครน

จะปล่อยไปดอกก็ไม่ว่า

จะว่ามันเป็นขบถก็เป็นพาล

อยู่นอกเขตอยุธยาหาสถาน

ก็ไมควรล้างผลาญให้บรรลัย

ใครจะเชื่ออยุธยาต่อไปได้

จึงควรให้ลงโทษถึงชีวิต

กจะตอบแทนมิ่งให้ถึงที่

มีเจียดกระบเครื่องยศให้ดงาม

ช้างจำลองของประทานทั้งคานหาม

ให้ส่มตามความชอบทมิมา

มให้ศุภย์ภักดีมั่งง่า

เดิมเงินตราสิบห้าซึ่งเป็นรางวัล

พระราชทานมากมายหลายหล่น

จะให้มันมียศปรากฏไป

ควรเอาไวใส่สอยให้ใกล้ใกล้

ให้ส่มทมิชยได้เมืองมา

หัวหมนนมหาดเล็กเวรช้างฝ่ายขวา

ปูม้านเสื่อผืนหมอนใบ

บ้านช่องมนจะมทไหนดน

ตองทำบ้านใหม่มนเสียครน

ดูก่อนเจ้ากรมยมราช

หาบ้านให้อ้ายไวในบุรี

แล้วตรัสสั่งเจ้ากรมทหารใน

ทั้งเรือนครวรวรรอบขอบกำแพง

๑ เมื่อนพระพักตร์มาพบพระท่ายนา กรวชาตงจะฆ่าให้ตกษย

มีพระสัหนาทประภาสไป

เสียแรงกรักใคร่ให้เป็นพระ

ให้กุหลกไ้วใจในสงคราม

ช่างไม่คิดสัมนให้พรันทอ

ช่างชาติชวสนทอปรียจริง

ถามีได้ช่วยไออนแผนรบ

อ้ายคนชวชาติชาขายหนานาย จงหมายลอดเป็นไพร่ใช้เฝ้าประตู ๑

๑ แล้วตรัสสั่งเจ้ากรมตำรวจหน้า ไปเอาพระยาเชียงใหม่มานทร

ส่วนพระยาธรรมากไปดู

ตำรวจรับมาบอกผู้รักษา

เข้าหอบกชายชวาพาเข้าไป

๑ ครานันพระปิ่นนรินทร์ราช

เหวยพระยาเชียงใหม่น้ำใจพาล

เข้าชิงนางจับไทยแล้วไม่หน้า

โทษทัณฑ์นั้นอย่างไรทใจอีก

จงบาตรหมายนายอำเภอบไปเหยียบที่

ดูท่วงทพอให้ เกล็ดเกล็ดวง

ไปปลกเหย้าเรือนให้สัหาหลัง

ให้สัมกับกุดงเป็นหมันไว ๑

๑ เมื่อนพระพักตร์มาพบพระท่ายนา กรวชาตงจะฆ่าให้ตกษย

เหม่อายทายนามังท่างาม

มีรูจะชชลาดชาติล่าสาม

จนอ้ายลาวเอาไปล่ามดงมูกถึง

ทุกกระไรใจคอบเป็นผู้หญิง

ไปนั่งนงให้มนจับได้อบอาย

จะจำครบผูกเขย่นเส็ดสองหวาย

๑ จงหมายลอดเป็นไพร่ใช้เฝ้าประตู ๑

๑ แล้วตรัสสั่งเจ้ากรมตำรวจหน้า ไปเอาพระยาเชียงใหม่มานทร

ให้รับสองนางสู่ทวงใน

พระโองการให้หาเจ้าเชียงใหม่

บงคมไหวหมอบพรนสนสะท้าน ๑

๑ เมื่อนพระพักตร์มาพบพระท่ายนา กรวชาตงจะฆ่าให้ตกษย

ดัวทำการไม่สัมอารมณ์นิก

ยังสามสารมาทำทำคัก

อย่านั่งนงเร่งว่ามาบัตดล ๑

- ๑ เจ้าเชียงใหม่ได้ฟังพระโองการ หนาวสะท่านชานเลี้ยวทุกขุมชน
 เหวงอดกกรอนดงเพลิงสน เหมือนจะตนดำไปได้พิสุชา
 สารภาพกราบทูลสนองไป พระทรงชัยได้โปรดเห็นอเกศา
 อันความผิดพลึงแต่หลังมา ข้าพระบาทโทษถึงซึ่งชีวิต
 ถาทรงพระกรุณาไม่ฆ่าฟัน พระราชทานโทษทัณฑ์ทำผิด
 ขอเป็นข้าบาทบงส์พระทรงฤทธิ รักษาสัตย์สัจจรัตนวาทยปราณ
 ขอถวายสมบัติกษัตรา ออกจากน่านามหาสถาน
 ไว้ในใต้เบ้องบพมาลย์ ฟังพระโพธิ์สมภารสืบต่อไป ฯ
- ๑ ครานนพระองค์คุณทรงภพ พังจบุตรสัดอบเจ้าเชียงใหม่
 เมื่อออเจ้าจรูถวกถวณย เราจะยกโทษไว้ในครั้งน
 จะให้กลับไปครองเมืองเชียงใหม่ จงตั้งใจสัตย์ชอดอกกรุงศรี
 ตามเยี่ยงอย่างเจ้าประเทศเขตธานี รักษาให้ไมตรีจรงกาล
 ตรัสพลางทางสั่งท่านผู้ใหญ่ ทั้งฝ่ายมหาดไทยแลทหาร
 จงพาเจ้าเชียงใหม่ไปสาบาน อธิษฐานถือนาทำสัจจา
 แล้วจัดแจงแต่งบ้านรับแขกเมือง กันฝ่าเผื่องเป็นข้างในแลข้างหน้า
 ให้เป็นทอาศัยในพารา ทงเจ้าชาอย่าให้ใดเดอดรอน
 จ่ายเสบียงอาหารการกินอยู่ เครื่องเสื่อสาดลาดปูแลผ้าผ่อน
 พวกบ่าวไพร่ให้มทหลับนอน นครบาลดูอย่าให้ใครบีทา ฯ
- ๑ แล้วตรัสสั่งพลนในทันใด ยังพวกไพร่ไปทัพสามสิบห้า
 ทงอายพวกหาบหามตามโยธา เอาเงินตราผ้าให้เป็นรางวัล

แล้วให้ยกการงานเมือง
สังกัดไว้ในอาทมาตนั้น

ให้มันมีตราภูมิคุ้มห้ามขาด
ทำบาญชีমনายหมวดกองไว้

ส่วนนายไพร่พวกลาวชาวล้านช้าง
จงเบิกเงินเลื่อมมาให้มัน

ครั้นสิ้นข้อตำราสัตว์เสร็จ
ชนจากพระโรงคลังพรรณราย

๑ ฝ่ายพระยาขรรมาชิบด
บอกแก่ท้าวนางที่ข้างใน

แล้วสั่งให้จดสัฎกาทาญจน์
พร้อมพรังทองคู่สำออง

จึงเชิญนางสร้อยทองผ่องศรี
วอหลังนารศรีสร้อยฟ้า

แล้วเร่งรัดจัดตำหนักรักษา
มิให้อนาทรร้อนฤทัย

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ทรงศักดิ์ดา
สถิตที่แท่นแก้วเกษมสุวรรณ

ครั้นสิ้นแสงสุริยาภาณุมาศ

ดาราารายพรายพรางกลางอัมพร

ปลดเปลื้องหน้าที่ทุกสิ่งสรรพ
ด้อมทพขบขันจงเรียกใช้

ทั้งอากรขนอนตลาดอย่าเก็บได้
ให้ขันแก่จมนวอยสนทนนั้น

ที่ตามมาส่งนางสร้อยทองนั้น
แล้วส่งไปเวียงจันทน์ทั้งไพร่นาย

พระเสด็จจรจรล้นผาย

เยื้องกรายคนเข้าปราสาทชัย ฯ

มาถึงทประตวงหาช้าไม่

ให้เกณฑ์กันลงไปรับสองนาง

ผูกม่านลายปักหูกทองขวาง

ท้าวนางเถาแก่แซ่กันมา

ชนทรงวอจรัสไปข้างหน้า

ท้าวนางนำมายังวังใน

ให้สร้อยทองสร้อยฟ้าอยู่อาศัย

ตั้งใจคอยรับสั่งพระทรงธรรม ฯ

นั่งมวงกุฎอยู่ชยามหาสวรรค์

เหล้ากำนัลพระสนมประนมกร

พระจันทร์เคลื่อนเลื่อนราษรตร้อน

ประภัสสรแสงรณพนแผ่นดิน

สว่างไสวในวังดังเมืองสวรรค์
 พระพายเนือยเรอຍพัดมารินริน
 สร้อยทองลกของเจ้าเวียงจันทน์
 ว่างามข้าลาเลิศในล้านช้าง
 กับอนงค์นารศรีสร้อยฟ้า
 รูปร่างจะตระการสักปานใด
 ๑ ครานันท่านท้าววรจันทร์
 ไปบอกสองอรไทให้แต่งกาย
 กระหมวดมุ่นมวยผมดุษัมภ์
 แขนมวยด้วยบุปผาลาวณย์
 สวมใส่กำไลทองหงส์สองกร
 นุ่งยกทองทอลอดตา
 วิไลเลิศเนิดนิตดั่งกนิร
 ขวัญหน้านางชนปรางคทอง
 เจ้าขวัญนายบังคมประนมสนอง
 ทนอมกายเบองชายชางนมา
 ๑ ครานนพระองค์มูทรงเดช
 นำชมส้มเป็นราชบุตร
 พินิจทรงสร้อยทองละอองพักตร์
 ละมุนละม่อมพร้อมพรังทุกสิ่งอัน
 ด้วยแสงจันทร์นั้นส่องกระจ่างสิ้น
 พระองค์ทรงถวิลถึงสองนาง
 เชิดช้อลือล้นมากรุ่งลาง
 ดุหมายมาดสวาทนางทุกแดนไตร
 ก็เป็นยอดธิดาเจ้าเชียงใหม่
 พระตรีพลางตรัสใช้เจ้าขวัญนาย ฯ
 รับสั่งทรงธรรมแล้วผันผาย
 ผดพักตร์พรรณรายดั่งนวลจันทร์
 ปิ่นปักกวาดแวงแก้วกุดัน
 ส่องกรรณไต้คุ่มหุพระยา
 ชำมรงค์เรียงสลอนทงซ้ายขวา
 ห่มผ้าพนไหมอุไรกรอง
 จรดตามกันมาทงสอง
 เขาเผ่าทูลละอองพระบาท
 นางสร้อยทองหมอบเฝ้าอยู่ฝ่ายขวา
 คือนางสร้อยฟ้านารี ฯ
 ทอดพระเนตรรูปทรงทงสองศรี
 ท่วงทีคนละอย่างคุดต่างกัน
 นรลักษณ์งามเลิศเนิดน้น
 ส้มเป็นขวัญของประเทศเขต
 ลาวลาว

ดูสงบเสงี่ยมงามทราวมลวาท
กระนั้นฤจะมิภาในแดนลาว
แล้วผนพกตรมาพิศเจ้าสร้อยฟ้า
ท่าทางท่วงทักตจริง

หุดากลอกกลมคมคายเหลือ
จะเปรียบก็เหมือนอย่างนางละคร
เพราพร่งเพรียวเหลือดงเรือแข่ง
ดูริมฝีปากบางลึกคางกลม
ถ้าเป็นมากมาชนระวาง
ถึงจะผูกเครื่องทองเป็นรองทรง
สร้อยทองลูกของเจ้าล้านช้าง
แต่ช่างนางสร้อยฟ้าดูน่ากลัว
แน่ะขวัญนายท่วงท้อสองคน
สร้อยทองดูทำนองจะดีครั้น
จะเอาไวเป็นช่างระวางใน
กนกกลีวตัวแก่ไม่แน่นอน

๑ เจ้าขวัญนายได้ฟังรับสั่งถาม
จึงกราบทูลพระองค์ทรงภาพไตร
นางสร้อยทองต้องลักษณะนัก
แต่สร้อยฟ้าดูจิตกระบิดกระบวน

มารยาทสนิทสนมส่มเป็นสาว
จนเชียงใหม่ได้ข่าวเข้าช่วงชิง
ดูจิตกริยากระตุงกระตง
จะเสียวยแต่สีกส่งด้วยรายงอน
พิศแล้วเบอดโตแต่ร้อนร้อน
งามงอนอ่อนแอบนบเอวกลม
กลองแกล่งพายจับกเจียนล้ม
เห็นลาดเลาเจ้าคารมเป็นมั่นคง
ถ้าเป็นช่างก็ช่างอย่างต้องประสงค์
ถ้าคนขไม่ประจคงเจ็บตัว
ยศอย่างมารยาทจะยังชั่ว
กระซิบตรัสแก่เจ้าขวัญจรินทร์
ดูชอบมาพากลฤาไม้นั้น
สร้อยฟ้านั้นท่าทางเหมือนนางละคร
ลองใจขบขุดที่ก่อน
ฤาจะควรฝันผ่อนประการใด
ก็ทราบความตามพระอัชฌาตย์
เห็นถกต้องตามพระทัยที่ใคร่ครวญ
นวลลักษณะงามดลถวน
เห็นไม่ควรที่จะเคียงพระบาท

ดูท่าทางอย่างเรือดองระลอก กลับกลอกกลิ้งกลมคมหนักหนา
 กระหม่อมฉันเกรงจะชดพระอริยา เหมือนทรงมาทพยศต้องกดไว้
 ถึงแม้ว่ารูปทรงส่งสัญญาณ จะโปรดปรานก็ไม่หย่อนผ่อนลงได้
 จะเป็นเครื่องอภิวณกวนพระทัย มิให้เบิกบานสำราญองค์
 ไม่เหมือนนางสร้อยทองผ่องศรี นั้นควรทยอยของต้องประสงค์
 ดูท่วงทักิริยานนสัสมทรง ควรรองบาทบงสุ์พระทรงชัย
 นางสร้อยฟ้าถ้าจะบรรชาการ เพียงชนนางพนักงานเห็นพอได้
 ขอพระองค์ผู้ทรงภพไตร จงทรงพระวินิจฉัยให้สมควร ฯ
 ๑ ครานนภูมินทรบดินทรสุ์ พังเจ้าช้วนนายทูลทรงพระสรวล
 ซากเบือคนจรดกระบิกระบวน จังอภิวณคิดไปให้ระอา
 แต่จะเลียงเพียงเป็นนางพนักงาน ดูกพานด้าตอยจะนอยหนา
 ด้วยมนเป็นลูกสาวท้าวพระยา ให้มคู้หาเสียเป็นไร
 อย่าเลยอายพลายงามมีความชอบ ได้ประกอบยศศักดิ์เป็นไหนไหน
 พรอมสรรพเคหาทงชาไท ยังแต่ไม่มีเมียจะถือน้ำ
 ไตนกอยู่ว่าจะดูหาเมียให้ เราจะได้เลียงซุบอุปถัมภ์
 ปล่อยไวดวยไตคนระยำ มันจะทำเลื่อมเสียดิชาติ
 มนกเป็นจมนไวยวรนาถ หวหมนมมหาดเล็กไซอยู่ใกล้
 ถึงตจเจ้าเซียงใหม่ในครงน มันกมคุณรับบำรุงมา
 เห็นจะไม่ขัดใจเจ้าเซียงใหม่ เราขอเขาคงให้ดังเราว่า
 ให้สำเร็จเสร็จเรื่องอสร้อยฟ้า ทงมหนามตาอายหม่นไวย

ดเหมารหมดพอส้มอารมณ์หมาย เจ้าช้วนายจะเห็นเป็นไฉน
อายหม่นไว้ออสร้อยฟ้าไป ก็จะได้เป็นกำลังราชการ ฯ

๑ เจ้าช้วนายกราบทูลบังคมบาท เคารพรับพระราชบรรหาร
จึงทูลความตามกระแสพระโอองการ ซึ่งประทานจมนไว้นั้นควรนัก
ทรงนมชยไต่เมืองลาว ภาชาวทวเหล่าอาณาจักร

ถ้าประทานสร้อยฟ้าให้สมรัก ก็จะได้สามภักดิ์พระทรงชัย ฯ

๑ ครานันพระองค์มทรงเดช บินปีกนคเรศเป็นใหญ่
ฟังช้วนายทูลสนองต้องพระทัย เอออายไว้มันสมกับสร้อยฟ้า
แล้วหันมาปราศรียนางสร้อยทอง ขยำหม่นหมองจะเลี้ยงให้งามหน้า
สืมเป็นราชบุตรศรีสัตนา ซึ่งบิดายกให้ด้วยไมตรี
จึงตรัสสั่งคลังในพนักงาน ให้จัดของพระราชทานตามท

หีบหมากทองลงยาราชาวด เงินยลิบซึ่งทงชนทอง
แหวนเรือนรังแตนทองแหวนง ดุมหระยาเพชรเก้งก่อง
ผ้ายกทองยกไหมสไบกรอง ทงสังของส่วนพลึงกัลยา
จัดตำหนักให้อยู่ตักหมใหญ่ ข้าไทให้เป็นสุขทุกถ้วนหน้า
แล้วตรัสปราศรียนางสร้อยฟ้า เอ็งก็อย่าอวดรอนฤทัย
ถึงพ่อเอ็งจุ้จุ้ให้กูโกรธ กูก็ได้ยกโทษโปรดให้

เมื่อราชการเสร็จสรรพเขากลับไป กูไช้จะเป็นพ่อออสร้อยฟ้า
จะเลี้ยงดุมิให้ได้อายเพื่อน ถึงจะมีเหยาเร่อนไปวันหน้า
จะตกแต่งให้ดุมิหน้าตา มิให้ใครครหานินทา

เอ็งจงยับยั้งอยู่วังใน
ฝากเจ้าช้วนายด้วยจงช่วยดู
ถ้าหากมันคิดถึงพ่อแม่
รับสั่งแล้วจงท้าวเจ้าช้วนาย

๑ ครนรุ่งแสงสุริยาภาณุมาศ
ฝ่ายว่าพระองค์ผู้ทรงธรรม
พรังพร้อมเสนาข้าเฝ้า
เจ้าเชียงใหม่พ้นพระราชอาชญา
พระองค์ทรงดำริตริตรา
เห็นว่าเจ้าเชียงใหม่ตั้งใจ
จึงตรัสว่าอย่าเสียเจ้าเชียงใหม่
ทงบ่าวไพร่ชายหญิงแลศฤงคาร
ไปรักษาพระนิเวศน์เขตขณท์
ถ้าแม้นมีปัจจัยมิตรมาทศใด

๑ เจ้าเชียงใหม่ได้ฟังรับสั่งโปรด
กมกราบทูลพระองค์ทรงศักดิ์ดา
ไปเบองหนาทาทำให้เคืองขัด
ตัวจ่านาคำรบไม่กลับกลาย

๑ ครานนพระองค์ผู้ทรงภพ
เออเจ้าเชียงใหม่ไปพารา

ช้วนายไปจัดเรือนให้มันอยู่
ทงคนผู้บ่าวไพร่ให้ส่วย
ให้เฝ้าแก่พาไปตั้งใจหมาย
พาสร้อยฟ้าผันผายลงมาพลัน ๗

โอภาสพรรณรายกายฉนั้น
จรรจิลอกพระโรงรัตน
ทุกหมู่เหล่าแวดล้อมอยู่พร้อมหน้า
ก็เข้ามาเฝ้าเบองบาทบงส์
ถึงขอบขณท์สัมาโดยประสงค์
ควรให้คงยศได้ไม่เสียการ
เราจะให้กลับหลังยังสถาน
ตัวท่านจงคนเอาชนไป
บ้องกันศึกเสือเหนือได้
เหลือกำลังก็ให้บอกลงมา ๗

ปราโมทย์ดังจะเหาะชนเวหา
ขอรองพระบาทากว่าจะตาย
แมนเป็นสัดยงประหารให้ฉิบหาย
ขอถวายบุตรไว้ได้บาทา ๗

ฟังจบทรงพระสรวลสำรวลว่า
แล้วไปมาหากันก็เป็นไร

ซึ่งลูกสาวในอกยกให้ชา
แต่เห็นหน้าชากันก็ตั้งใจไว้
มันน่าชมสมกันนี้กระไร
อายพลายงามความรักเลิศจาย
อย่าเสียใจว่าได้กับตัวศักดิ์
เป็นหัวหมนนมหาดเล็กเด็กชา

๑ เจ้าเชียงใหม่ได้พวงรับส่งขอ
เสียดายศักดิ์ศรีวงศ์พงศ์พันธุ์
นี้ถึงสร้อยฟ้านี้จจาเอ๋ย
ครั้นชดทงจะเคืองเบองบาทา
อันลูกสาวเกล้ากระหม่อมถวายชาด ไว้เป็นข้ามาพระบาทจนตักษย์
ซึ่งจะพระราชทานจมนไวย
อันพระไวยคนนั้นก็ศักดิ์
ต่อไปคงจะได้ราชการ

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงภพ
แม่นมีเหตุเภทพาลประการใด
ท่านจงค้นหลังยังพารา
ทั้งเจ้าไพร่จงเป็นสุขทุกคืนวัน

๑ ฝ่ายว่าเจ้าเชียงใหม่ขึ้นประชา
มีรับสั่งโปรดปรานประการใด

ก็ขอบใจหนักหนาเจ้าเชียงใหม่
จะขอสร้อยฟ้าให้กับอายพลาย
ลูกสาวเจ้าเชียงใหม่ก็เกิดนาย
จะได้เป็นสุขสบายทั้งสองรา
อายพลายงามก็รักเหมือนลูกชา
จึงนึกว่าเราทั้งสองเกยวดองกัน ฯ

วันทตทอฤทัยให้ไหวหวน
อดีตนั้นมีใครออกซึ่งวาจา
ไม่ควรเลยจะระคนลงบนชา
จึงกราบทูลพระกรุณาด้วยจำใจ
ก็สุดแท้แต่พระทัยจะโปรดปราน
แหลมหลักเปรี๊ยะปราชญ์ชาติทหาร
กระหม่อมฉานจะได้ฟังเพื่อนสืบไป ฯ

ฟังจบตรัสว่าเออเจ้าเชียงใหม่
จะได้ใช้ให้ออไวยไปช่วยกัน
ญาติวงศ์คอยท่าจะไศกศัลย์
พระสั่งเสร็จจรจรลเข้าวังใน ฯ

เสด็จชนกลีบมาที่อาศัย์
ก็เล่าให้เมียแจ้งแห่งกิจจา ฯ

๑ ครานันนางอุปสรหมเหต
ยินดที่จะได้ไปพารา
ให้อโหมไปบอกเจ้าสรอยฟ้า
สรอยฟ้าจึงลาขรวันายพลัน

ได้ฟังคดีพิพาทว่า
แต่ทุกขถึงชิตาดวงชวน
ให้ออกมาทนทรมัน
เถาแก่โชนนนก้ากับมา ๆ

๑ ครนถงทสัดิตของบิตร
เจ้าเซียงใหม่กอดลูกแล้วไศกา
เพราะมิดวเจ้าถวายจึงคลายเคือง
จะโปรดปรานประทานให้หมื่นไว

นางขอรกรกราบบาททั้งชายชวา
ว่าพ่อแม่นั้นจะลาเจ้ากลับไป
ได้เมื่อเมืองเจ้าจะตกอยู่กรุงได้
เหลืออาลัยอยู่แล้วแก้วพ่ออา ๆ

๑ ครานันสรอยฟามารศรี
สองกรกอดบาทพระบิดา
โอ้ว่าเจ้าประคุณของลูกแก้ว
ถึงตกไร่ไถลชนกชนน
ซึ่งยกลูกถวายถ้ายชีวิต
ท่านจะใช้ดักน้ำหรือหามวอ
แสนทุกขอยู่แต่ที่จะมีผัว
จะดการเรือนเหยาเขาช้างไทย
ก็จะถูกติณินยินราย
สำหรับเขาค่อนว่าทางดาบ

ฟังคดีเพียงจะตนสนส่งชาร
กมหนาซบลงแล้วไศก
จะละลูกเสียแล้วเอาตัวหนี
ก็พอมิเยอโยในใจคอ
ลูกไม่คิดบิดเบือนดอกเจ้าพ่อ
ไม่ย่อท้อจะแทนพระคุณไป
พระทูนหัวอกเอ๋ยหาเคยไม่
จะอย่างไรก็ไม่รู้ประเพณี
อภัยศอดอายชาวกรุงศรี
มีแต่จะอบอายชายบาทา

ประการหนึ่งผู้ซึ่งจะเป็นผู้

ประทานไปถ้าเขาไม่เมตตา

แม่นจะท่าย้ายถึงดตบ

ตัวคนเดียวตกอยู่ในหมู่ไทย

จะได้แต่ร้องไห้ไปจนม้วย

ไหนจะอยู่ไปตลอดคงวอดวาย

๑ ครานันเจ้าเซียงใหม่อาศัยลูก

แข่งชนกลั่นกลั่นนาตาไว

เป็นกรรมของเรานะเจ้าเอ๋ย

ครึ่งซัดสนจนใจนัก

ตลอดถึงวงศ์าคณาญาติ

เป็นเชลยกองทัพเขาจับมา

ถ้าไม่มีตัวเจ้าเขาถวาย

นั้นพอให้ไวเนอเชื่อพระทัย

ซึ่งพระองค์ทรงขอให้พระไวย

แต่จะขัดพระดำรัสเหมือนดุนดา

ซอกันไต่มีรับสั่งแล้ว

ด้วยพระองค์ทรงพระกรุณา

ไปวันหน้าถึงว่าจะอาตุร

อนึ่งทศพรพระจมีนไวย

มิใช่ตัวเขาสมัครรักใคร่ซ้ำ

ก็จะพาลด่าว่าเอาตามใจ

จะสู้รบหลบหนีไปไหนได้

จะพึงใครยามยากลำบากกาย

แม่พ่อพอจะช่วยก็ท่างหาย

นางพุ่มพ่ายชลนาไศกาลัย ฯ

พันผูกนั่งสะท่อนถอนใจใหญ่

โถมเล่าเอาใจของลูกรัก

แต่เกิดมาพ่อแม่ไม่เคยจะหาญหัก

เจ้าเหมือนนทพวงพอกของมิตา

ประจาราษฎร์เพื่อนยากมากหนักหนา

เหมือนลูกยาช่วยให้รอดตลอดไป

ก็คงพากันตายอยู่เมืองได้

จึงโปรดให้กลับคืนไปเมืองเรา

มิใช่พ่อพอใจจะให้เจ้า

จึงจำยกให้เขาตามบัญชา

ว่าจะเลี้ยงลูกแก้วให้ส่มหน้า

จงพึงฝ่าบาทบงส์พระทรงชัย

จะเฝ้าแหนแพ็ดทูลก็พอได้

เมื่อชนไปย้ายบุรีเรา

ถึงเมื่อเป็นปรบภจะหักหาญ ด้วยทำการถวายเจ้านายเขา
 เมื่อเราอ่อนเขาก็หย่อนผ่อนให้เบา จนเลยเขากันเป็นมิตรสนิทมา
 คงเห็นกับไมตรีมแต่หลัง ทั้งเป็นเมียประทานพระผ่านหล้า
 ถึงเกิดขอเคืองขัดอธยา เห็นจะไม่ดีคำให้อบอาย
 พ่อจะให้เฝ้าขวาคนลาดเวท เชอวิเศษฤทธิจิตใจหาย
 อยู่เป็นเพื่อนบองกันอันตราย กับเพิกหวานชานอายด้วยอกคน
 แม่เจ้าเขาคงเลือกเหล่าผู้หญิง ที่เชื่อใจได้จริงมาแต่ต้น
 มอบไว้ใช้ชีวิตติดกับคน ถึงพ่อไปเมืองบนไม่ละเลย
 อันจะเป็นแม่เหยาเจ้าเรือน ดูให้เหมือนแม่เจ้าเกิดลูกเอ๋ย
 เขาจริงสิ่งไรเจ้าไม่เคย ทราวมเชยถามแม่ให้แน่ใจ ฯ
 ๑ ครานนนางอัปสรชนนี เรียกสร้อยพ้านารเจ้าเรือนใหญ่
 ส่งสารลูกโลมเล้าเอาใจ อัยาร้องให้ไปนักษะลูกอา
 เกิดมาเป็นมนุษย์บุญชน ความทุกข์มิได้พ้นจนสักหน้า
 สุดแท้แต่กรรมที่ทามา ถึงเวลาสิ้นสุขก็ทุกข์ไป
 ถาถกราวพันเชษฐที่เป็นทุกข์ กักลบบมีความสุขสืบไปใหม่
 เป็นกรรมตามาฉนั้นแต่ไรโร จะหวาดหวอนพรั่นใจไม่ต้องการ
 พระพ่อได้เจ้าถวายถ่ายโทษ เหมือนเจ้าโปรดพ่อให้ใดคนสถาน
 ตั้งกนิหาชาลสองกุมาร เพิ่มประโยชน์โพธิญาณพระบิดา
 เป็นกุศลผลบุญอันยิ่งใหญ่ จะคาชุตวไปในภายหน้า
 ไม่ควรย่อท้อคิดระอิดระอา จงก้มหน้าสนองพระคุณไป

ซึ่งภูบาลจะประทานให้มัว
เป็นสตรีมมวกนทวไป
ถึงเนอคูอยู่ห่างต่างภาษา
สำคัญแต่ทำให้ได้คนดี

เหมือนเช่นพระอุณรุทธนางอุษา
หลบอยู่เทวดาพาอุ้มไป
ถึงตัวแม่เมื่อสาวคราวพวยพุ่ง
พระปู่เฒ่าเจ้าเชิงใหม่ไปขอมา
ถึงพ่อเจ้าเล่าก็ไม่ได้เห็นแม่
ยังอยู่ด้วยกันมาเป็นช้านาน
ด้วยวิสัยในการประเวณี
พอถึงกันก็ประหวัดกำหนดใน
ยังหนุ่มสาวคราวแรกภิรมย์รัก
มักหลงไหลคลั่งเคล้าเฝ้าพันพัว
เมื่อแรกแรกร่วมเรียงเคียงแขนง
ต่อนานวันกว้างววยคล้ายเคล้าคลั่ง
วิสัยชายคล้ายกับคชสาร
แต่ทว่าบางยกตกน้ามัน
ธรรมดาสตรีหมกมัว
เพราะถ้าผัวตัวนั้นยังคุมเกรง

เจ้าอย่ากลัวชั่วร้ายหามิไม่
เพราะว่าเป็นวิสัยแห่งโลกีย์
จนหน้าตาไม่รู้จักมักจี่
ก็จะมีความสุขไม่ทุกข์ใจ
ก็อยู่ห่างต่างพาราเป็นไหนไหน
ยังรักใคร่ปรองดองทั้งสองรา
ก็อยู่เวียงเชียงตุงไกลหนักหนา
พึงเห็นหน้าพ่อเจ้าต่อวันงาน
ได้ยินแต่ว่ารูปทรงส่งสัญญาณ
มิได้มีราวรานประการใด
ย่อมอยู่ทดวงจิตพิสมัย
แต่พอได้รู้รสก่หมกมัว
พอประจักษ์ได้เสียเป็นเมียผัว
ราวกับตัวชนสัตว์จรดชนไตรตรึงส์
อย่ากลัวเลยจะพิโรธโกรธขง
นั้นแลจึงจะได้รู้ดูใจกัน
ถ้าหมอกวญญูทตขยัน
ต้องรู้จักผ่อนผันจึงเป็นเพลง
ต้องเกรงยำจากกลัวผัวเข้มแข็ง
ถึงคนอนครนเครงมิเป็นไร

๒๐๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ถาพวทงคนเดยวเปลยวอนาถ
 ๑๕ ๑๕ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 หญิงทผวทงชวาท่างเหไป
 ๑๕ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 ถึงจะหาถูกผวแกตวใหม่
 ๒ ๒ ๑๕ ๑๕
 ดวยสนพรหมจารทจาเพาะ
 ๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒ ๒
 ดวยเหตุนมผวอย่ามวประมาท
 ๒ ๒ ๑๕ ๑๕
 ต้องเอาใจดำมทุกววัน
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 จงเคารพนบนอบต่อสามี
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 จะยวยวนญ่าวามทระคาง
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 สึงเกตดูอย่างไรชอบใจผว
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ทำให้ได้ออย่าให้ต้องบึงคับ
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 อันเป็นเมียจะให้ชอบใจผว
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ทำให้ผวถูกใจไม่มีทง
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ถารู้จักประกอบให้ชอบลน
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 คงต้องง้อชอกินทุกวันไป
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 เป็นตันทมตันทมให้ชुरส
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ตบเหล็กสนในแลไชตัน
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 พยายามเลียงดูให้ชูใจ
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 เส้นให้ปลายจวกไม่รู้จักทำ
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 พ้อเจามห้ามสักสามร้อย
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ปะสาวสาวเจ้ากชมลงมงาย

๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 เหมือนสนชาตสนเชอทเนอไซ
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 จะเข้าไหนเขากระห่มมกยมเขาร
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 กยากนกจกไตทมนเหมาร
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 เหมือนได้กรวดวงเงารังเกยจกัน
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ถาพลิงพลาดเพียงชวจะอาสญ
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ให้ผวนนเมตตาอย่าจัดจาง
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 กรยาพาทออย่าางชนาง
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ใวให้ว่างคนผู้อยูทลน
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ทงอยูกินสนทวทุกสึงสรพ
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 เป็นแม่เรือนเขาจงบว่าดจริง
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 สึงสำคัญนนักตวของผูหญิง
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ยงอกสึงกอาหารตระการใจ
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ถึงแกสนเพราพริงไม่ทงได้
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 จงใส่ใจจัดหาสารพัน
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ใวให้สัดปลาตมย้าทำชยัน
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 หนให้ชนเล็กเล็กเหมือนเจกทำ
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 ถึงจะมีเมียใหม่ให้คมชา
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 หลงไหลไม่กนากจาคลาย
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 เป็นไรไม่หลุดลอยไปง่ายงาย
 ๑๕ ๑๕ ๑๕ ๑๕
 แต่พ้อหน้ายกแพแม่ทุกท

ทำไมกับสาวสาวอลาวเคอะ

ยังชมว่าท่านยายเยบคายด

อันเป็นหญิงสุดแต่สิ่งปรนนิบัติ

แม่นเจ้าท่าเหมือนคำของมารดา

๑ ครานันจึงโฉมนางสร้อยฟ้า

เจ้าแม่ไปขอให้สวัสดี

ให้แจ้งข่าวเจ้าประคุณว่าเป็นสุข

สิ่งพลางต่างองค์ทรงไศกา

๑ ครนัศุริยฉายบ้ายคล้อยลงรำไร

แสนส่งสารลูกยายงปรานี

เอาขำมรงค์กายอดดอดให้ลูก

ไวต่อเมื่อยากจนพนกำลัง

แล้วเลือกสรรนางลาวพวงสาวใช้

กับรุ่มรุ่มรูปดอกสัคน

แล้วส่งชากำชับกับสาวใหม่

นึกว่านางเป็นน้องร่วมท้องมา

จนประตูปิดแล้วแก้วแม่เอ๋ย

แม่จงอยู่เป็นสุขทุกนิรันดร์

๑ ครานันจึงโฉมเจ้าสร้อยฟ้า

กราบดินพ่อกแม่ให้แตกดาล

ถึงจะส่วยมนักเซอะตงซากผี

มิได้มีเหมือนแม่จนแก่ชรา

ใครสันตติผัวกรักเป็นหนักหนา

ดีกว่ายาแฝดฝังทั้งดาบ ๗

รับคำมารดาใส่เกศ

ถึงมีแล้วจงใช้ให้คนมา

ก็จะสลายคลายทุกข์ของตัวข้า

เพียงว่าจะสิ้นสมประดี ๗

เจ้าเซียงใหม่กับองค์แม่

เวลานั้นจวนเจ้าจะเซาวง

ถ้าจะขายถูกถูกกลีบขง

จำนำไว้ในวังพอเกษ

นางสาวใหม่พลอยนนเป็นตน

เอาไวเป็นเพื่อนตนเกิดลูกอา

เอ็งเอ๋ยอย่าถือใจว่าเป็นข้า

จงอุทิศให้หมั้นระวงส่งส่อนกัน

อย่าช้าเลยกลับไปเข้าไศศวรรย์

อันตรายราคอย่ามืพาน ๗

ฟังว่าดังอระจะแตกฉาน

ชลนัยน์ไหลชานลงโสมทรวง

เย็นนกกจกซากมีได

พระสุริยาจนพลบจะลบดวง

พวกเจ้าแก่เดือนดกกว่าจักคำ

จึงจำจากบิดาแลมารดร

๑ ครานันพระเจ้าเซียงใหม่

แลตามสร้อยฟ้าจนฝ้าย

ทั้งนางอุปถัมภ์เหลือ

กระทั้งพวกสาวสรวรคกลยา

ครั้นว่าค้อยคล้ายวายไศกา

บอกว่าพระองค์ผู้ทรงชัย

จงไปสั่งพวกลาวบ่าวไพร่

พร้อมพร้อมตั้งแต่ในพรุ่งนี้

๑ ฝ่ายว่าเสนาพระยาลาว

ต่างดีใจรีบรัดไปจัดเรือ

ส่วนพวกพลลาวบ่าวข้า

ช่วยกันยาเรือแพอยู่แจจรร

บางไปซอเสื่อผืนหาของกิน

ชะม็กเข้มนอaramยามจะไป

พวกพ่อค้าชาวลาวยากกลับ

ชวนให้ขอของชาวเขาไปเมือง

เป็นทุกข์ใจจะรีบเข้าวังหลวง

ให้เป็นห่วงบ่วงโยมมีใครจร

นางยังซาแค้นทุกข์สะท้อนถอน

เผื่ออาวรณ์ไศกเศร้าจนเข้าวัง ฯ

อาลัยลยยาน้ำตาหลัง

แล้วนั่งนงสะท้อนให้อยู่ไปมา

ก็ไศกเศร้ารักเป็นหนักหนา

ต่างก็พลอยไศกด้วยอาลัย

จึงเรียกเหล่าเสนาเข้ามาใกล้

ยกโทษโปรดให้ไปหานั

ให้เตรียมตัวกลับไปบุรีศรี

ฤๅษีดวนมรรณจะคืนเมือง ฯ

ทราบข่าวว่าจะได้กลับไปเหนือ

หาพริกเกลือเตรียมเสบียงไปเลี้ยงกัน

ก็ติดตามกันมาจำละหวั่น

บางคนนั้นเก็บของมากองไว้

ที่ใครมหนัสรับใช้ให้

ถึงเหน็ดเหนื่อยเหงื่อไหลไม่ช่นเคื่อง

เอาของหาบหยับหยับมาแน่นเนือง

ราคาเฟื่องขายสลึงได้พึงใจ

ฝ่ายพวกนางลาวเหล่าข้าหลวง

เก็บพับผ้าผ่อนท่อนสไบ

บรรดาพวกที่จะได้กลับไปบ้าน

ก็ต้องอยู่อยุธยาทำตาแดง

เจ้าเชียงใหม่ครั้นเห็นก็ส่งสาร

ดูเอ๋ยอยู่หน้อยกับสร้อยฟ้า

๑ พอรุ่งเช้ากลาโหมมหาดไทย

ผู้คนจนของมานองเนือง

บอกว่ามีพระราชโองการ

ของเหล่านท่งมากรุงไกร

ช้างมาพาหนะบัวไพร่

เอาบาญช้คลี่สำรวจตรวจนับ

พวกเสนาพระยาลาวชาวเชียงใหม่

เรียกเรื่อมาเรียงไวเคียงกัน

ทงของหลวงของเหล่าท้าวพระยา

บรรทุกแล้วถอยมาทอดจอดประจำ

ทตรงท่าหน้าบ้านตะพานลง

ต่อลงมาข้างท้ายเรือฝ่ายใน

ครั้นพร้อมเสร็จเจ้าเชียงใหม่มเหสี

เรือพวกท้าวพระยามาประจำ

ห้วงสมบัติต่างรับหาหีบได้

แบ็งน้ำมันเอาไปให้พอแรง

ต่างเบิกบานยิ้มหัวทวทุกแห่ง

หัวอกแห่งใครทักไม่พุดจา

แจกบำเหน็จบำนาญให้หนักหนา

พอบหน้าชาจะให้ได้ไปเมือง ๆ

ทั้งกรมแสนคลังในมาแน่นเนือง

แต่ลวันเครื่องอุปโภคทริบไว้

พระราชทานคั้นสิ่งศฤงคารให้

กลับขึ้นไปถึงพิจิตรจงแวงรับ

คั้นไปตามรับสั่งให้เสร็จสรรพ

มอบแล้วต่างกลับไปฉับพลัน

เอาของบรรทุกเรียบเพียบทุกลำ

ผู้คนชนมาอยู่คลาคล่ำ

ในท้องนาเสียงลาวออกฉาวไป

ให้จอตเรือลำทรงเจ้าเชียงใหม่

ให้จอตเรือพวกไพร่ช้างได้นำ

จรลลงเรือเมือใกล้คำ

เรียงลำคอยท่าจะคลาไคล ๆ

๑ พอดาวประกายพฤษชนพวยพุ่ง ไกลรุ่งแสงทองจะส่องไข
พระจันทร์เคลื่อนเลื่อนบ้ายลงชายไม้ สกุนไก่อ้องขันสนั่นเมือง
พวงลาวตางพนตนิทรา หุงข้าวเผาปลากันตามเรือ
พอดุทัยไแสงชนแรงเรือง แลประเทืองทั่วฟ้าสุชาธาร
ลงเรือพร้อมพรทงนายไพร่ เจ้าเชียงใหม่ลูกออกมานอกมาน
พอดุฤกษ์รังสีรจวาร ให้ออกเรือจากตะพานในทันใด
นาชนดกรรเซียงเสียงครนกรก ตกลักผ่านมาหน้าวังใหญ่
ท้าวคิดถึงลูกยายงอาลัย นาคาไหลนิ่งนั่งอยู่ข้างท้าย
เรือตามนาชนมากว้างกว้าง ถึงเพนียดคลองข้างกัใจหาย
เห็นช้างผูกเส้าเคียงอยู่เรียงราย โอ้ช้างพลายตามโหลงมาหลงชอง
งวงพาดงาเหงากับเส้าตะลุง ตาจะมุงดอะไรเมื่อใจหมอง
นาคาซาบอาบหน้าอยู่เนืองนอง ทงส่องข้างมงาไม่กล้าแทง
ข้างเอ๋ยเคยกล่าอยู่กลางเถอน ไม่กลัวเพื่อนเล่นไล่ด้วยใจแข็ง
ความทะนงหลงตัวว่าเรียวแรง ถูกเขาเกล็ดปกพาเอามาคล้อง
ด้วยความรักนางพังกาบงดา ติดโหลงตามมาได้คล้องคล้อง
เพราะตณหาพาหลงตรงเขาชอง จงมาต้องผูกมัดอยู่ตรา
คิดถึงเพื่อนกเหมือนกบตัวเรา แต่ก่อนเก่าสารพันจะหรรษา
สมบัติพัสถานกลานตา เมืองไหนไม่มาประมาณแคลน
เพราะหลงรักสร้อยทองปองสวาท พลงพลาตจิงทุกขเสียเหลือแสน
เสียบานเสียเมืองได้เคืองแค้น แม่นแต่ลูกสายใจมิได้คืน

ยังคดียังเหงาเศร้าวิญญาณ์

น้ำตาไหลหลังนั่งสะท้อน

ถึงบ้านมอญเห็นขอมมอญลงยืน

นาตนให้ถ่อต่อไปพลัน

ผ่านโพธิ์สามต้นเห็นต้นโพธิ์

กิ่งไผ่ใหญ่โตส่งถัน

สามต้นปลูกเรียงไวเคียงกัน

ต้นหนึ่งนน้อยกลางคบบางใบ

เหี่ยวแห้งรันทดสลัดหมอง

สองต้นสดชื่นรณไผ่

เหมือนเราสองจะไปครองชงเวียงชัย

ลูกน้อยละห้อยให้เป็นโพ

กลา

ไอ้วิบากปากนำพระประสพ

สักเมื่อไรจะได้พบกับลูกบ้าง

ครวญคร่ำรำหามาตามทาง

ถึงบ้านขวางท่าคอให้ท้อใจ

เหลียวหน้ามาทางมเหสี

ก็เห็นนางโคกสะท้อนให้

ยังเบอบ้านย่านทางหมางฤทัย

นกไม่มดคนไม่ชื่นชม

ครั้นจวนเย็นจอดหาทอาศัย

เข้าไปแดดร้อนผอนพกรรม

ข้ามบ้านผ่านแขวงเมืองอินทร์พรหม

ชยันตมโนรมย์ลำดับมา

พั่นนครสวรรค์แปรไปแควใหญ่

เข้าปากน้ำเกษชัยในสาธา

ถึงบางคลานไม่รอถ่อนาวา

จนถึงหน้าเมืองพจตรบุรี ฯ

๑ ฝ่ายผู้รงกรมการทราบสารตรา ต่างก็มารบรองต้องตามท

มอบของนานาบรรต้าม

ตามบาญชส่งไปให้คนนั้น

ทครอบครัวส่งของต้องประสงค์

ก็จัดส่งกรุงศรีชมชื่น

สำเร็จเสร็จในไม่กวัน

แล้วบอกบันตามคตทมา ฯ

๑ ฝ่ายช้างเจ้าเซียงใหม่ให้จัดกัน

พวกหนึ่งนเดินบกยกกลวงหนั

ให้คุมครัววัวต่างแลช้างมา

ไปคอยท่าหน้าเมืองสขนาลย

กระบวนเรือน้อยใหญ่ก็ไคลคลา เข้าคลองพืงคมาหาชาไม่
ตกท่ากลงทางน้ำยมไป พันบ้านใหม่ไม่ช้าถึงท่าเรือ ฯ
๑ ฝ่ายผู้รังสังคโลกกรมการ รักษาต่านพระนครข้างตอนเหนือ
ทราบข่าวปล่อยเจ้าเชียงใหม่ให้คนเมื่อ จัดพริกเกลือข้าวปลาหา
เตรียมไว้

ครั้นพวกลาวบ้านายถึงพร้อมเพรียง เอาเสบียงอาหารมาจ่ายให้
แล้วตรวจสอบตามบาญชีที่จะไป ทงนายไพร่ช่างมาเครื่องอาวุธ
ให้หลวงพลสงครามตามไปส่ง ถึงปากดงพงแดนเป็นที่สุด
แล้วให้แต่งม้าใช้ไปเร็วรุด บอกเมืองเงินทราบตจเดียวกัน ฯ
๑ ครั้นกระบวนพร้อมพรังทงนายไพร่ เจ้าเชียงใหม่ปรดเปรมเกษม
สันต์

ชนบทยกออกจากเมืองพลัน เจ็ดวันถึงแควนแดนนคร
ท้าวพระยาผู้รักษาเมืองลำปาง ต่างก็มาพร้อมพรังตงแต่ก่อน
เจ้าเชียงใหม่ค่อยสบายคลายอาวรณ ให้พักผ่อนเหน็ดเหนื่อยที่
เลื่อยลำ

ส่วนพระยาเจ้าเมืองเชียงใหม่ ก็จัดแจงนายไพร่ให้ล่องหน้า
รีบไปบอกข่าวชาวพารา ว่าพระเจ้าเชียงใหม่ได้คนเมือง ฯ
๑ ฝ่ายว่าพวกลาวชาวเชียงใหม่ ต่างตใจพร้อมหน้ามาแน่นเนือง
จัดกระบวนแห่น้ำประเทือง ชงเทียวเซียวเหลืองบรรต้าม
ทงราชยานคานหามแลวออกทอง ชองกลองเครื่องสังคตตตต
แล้วบ่าวร้องบอกลาวชาวบุรี มาคอยรับอยู่ที่เมืองลำพูน

ครั้นพระเจ้าเชียงใหม่ไปถึงนั้น

ทงเสนาอำมาตย์ราชประยูร

๑ พอได้ฤกษ์วันดีมีมงคล

เชิญเจ้าสวรรยาเข้าธานี

เชิญพระองค์ชนทรวงยานมาศ

แห่ออกนอกเมืองลำพูนชัย

ทงสองข้างทางแห่ให้บัณฑิต

เจ้าของบ้านนงเรยงอยู่เคียงกัน

พลางโปรยบุปผามาลัย

องค์พระเจ้าเข้าคนพระนคร

ล้ำชัยคฤวงศ์

ให้พ่อเจ้าเป็นสุขทุกเวลา

๑ ครั้นความมาถึงนเวศน์วัง

แต่งบัตรพลัดงส์ลับซับซ้อน

พระสังฆราชเชิญองค์เจ้าเชียงใหม่

มเหสีกมฺขุมจำเพาะ

สวดเสร็จสังฆราชเอาบาตรน้ำ

รดสระเดาะเคราะห์ร้ายให้หายพลัน

ครันตกบ่ายชายแสงพระสุริยา

ทงเสนาข้าเฝ้าเหล่าชาววัง

ก็พากันมาเฝ้าเจ้าไอศุรีย์

เพ็ดทูลต้อนรับด้วยยินดี ๆ

ต่างคนประณตบทศรี

ครองบุรีเนาวิรูเป็นฉัตรชัย

ทงนางราชเทวีศรีใส

ไปยังเวียงเชียงใหม่ในวันนั้น

ผูกแฉ่งราชวดชนทางกัน

พอเจ้านายถึงนงกอวยพร

ยกมือกราบไหว้อยู่สละน

เหมือนพระเวสสันดรแต่ก่อนมา

ชัยมงคลพระเจ้าข้า

ชาวพาราต่างอานวยอวยพร ๆ

พระครุบามานงอยู่สละน

ตามแบบอย่างปางก่อนเคยฟาดเคราะห์

เข้านงในขุมกลดวยเป็นกรว

แล้วพระสังฆสวดสระเดาะชนพร้อมก

เสกชาดวยพระมนต์ดลขยัน

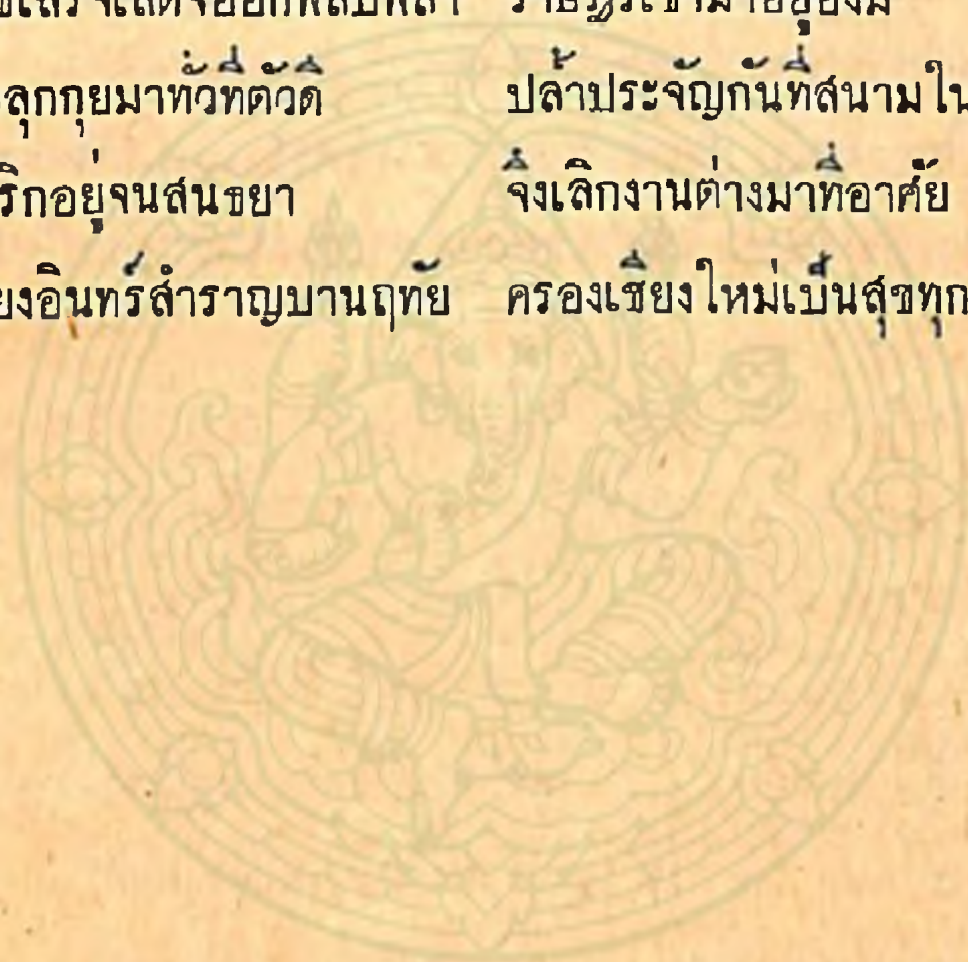
เสยงประโคมครันครันสนั่นดัง

พระญาติวงศ์พงศ์มาพร้อมพรัง

ประชุมนงในทองพระโรงรัตน

เชิญองค์เจ้าเชียงใหม่ให้
 ตั้งบายศรีเครื่องกระยาสารพัด
 ให้พระยาจำบ้านเป็นผู้ใหญ่
 แล้วผูกหัตถ์รดตายถวายพลัน
 ส้มโกลีงเสร็จเสด็จออกพลับพลา
 เตรียมมลุกกุยมาทวยทวด
 เอิกเกริกอยู่จนสนชยา
 เจ้าเชียงใหม่อินทร์ดำรงานฤทัย

สถิตที่แท่นประทับสำหรับกษัตริย์
 ประจงจัดหลายอย่างต่างต่างกัน
 อวยชัยจำเริญเชิญพระขวัญ
 ตามเยี่ยงอย่างปางบรรพประเพณี
 ราษฎรเข้ามาอยู่ร่ม
 ปล้ำประจัญกันที่สนามใน
 จังเลิงานต่างมาที่อาศัย
 ครองเชียงใหม่เป็นสุขทุกวันวาร ฯ

ตอนที่ ๓๓ แต่งงานพระไวยพลายงาม

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงเดช มงกุฎเกศอยู่ยามหาสถาน
สถิตแท่นแว่นฟ้าโอฬารพรหมพรหมพระสนมประนมกร
ครันสุริยงตลบเมรุมาศ พระจันทร์ผาตแผ่นจารสัประภัสสร
ทรงพระแสงเพชรประดับสำหรับกร บทจรออกทองพระโรงคัล
แสงประทีปโคมแก้วแววสว่าง พวกรูปร่างหมอบเฝ้าเป็นเหล่าหลั่น
พระตรัสความตามอย่างเป็นทางธรรม แม่นมั่นตามระเบียบโบราณ
มา

เบือนพระพักตร์มาพบพระกาญจน์บุรี ก็ยังมีพระทัยให้หรรษา
ด้วยต้องการจะประทานนางสร้อยฟ้า จงตรัสว่าฮาเฮยอายุกาญจน์บุรี
อายหมั่นไวยกกัโหมยศศกต พร้อมพรักข้าไทเป็นถวนถ
ยังเสวยอยู่แต่เมี่ยมันไม่มี จะยกอสร้อยฟ้าให้แก่นัน
จะให้สมกับทมิความชอบ ให้ประกอบยศยิ่งทุกสิ่งสรรพ
เป็นขุนนางไม่มีเมียกเสียดครัน จะให้มันมีเมียเสียดคน ๆ
๑ ครานั้นจึงพระกาญจน์บุรี อัญชลีกราบงามสามหน
จึงกราบทูลทูลไวยไปบัดดล พระคุณเป็นพันคนนา
แต่ซึ่งจมนไวยไซ้ตัวเปล่า ข้าพระพุทธเจ้าไม่มุสา
เมื่อไปทัพได้กับศรีมาลา ลูกยาพระพิจิตรบุรี
แต่รักใคร่ยังมีได้ทำงานการ เขาผ่อนผันคืนงานมาเดือนสี่
ได้ทำหมั้นกันไว้ตามประเพณี ขอจงทราบขุติพระบาท ๗

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงธรรม

เมียมั่นไว้มชอศรัมาลา

จึงตรัสว่าอายพลายงามเป็นหมั่นไว้มเมียมักสักเท่าไรก็ควรที่

ได้สักสิบคนนมนยังด

จงมตราหาตัวพระพิจิตรนั้น

จะให้แต่งงานกับอายไว้ม

สั่งเสด็จพระเสด็จขึ้นข้างใน

ฝ่ายท่านเจ้าพระยาจักรี

แต่งตราสั่งให้นายส่วสดี

นายส่วสดีกราบกรานรับสารตรา

ครั้นว่ามาถึงเมืองพิจิตร

พระพิจิตรต้อนรับขับไหว

๑ ครานันพระพิจิตรบุรี

รู้แจ้งว่าจะแต่งศรัมาลา

พร้อมพรกษุคนบ่าวข้า

ล่องตรงลงทางบางกลาน

ถึงกรุงจอดบ้านท่านผู้ใหญ่

เจ้าพระยาราชสีห์ผู้ปรีชา

บดินทรบสั่งให้หามา

ศรัมาลาถูกท่านกับหมั่นไว้ม

ได้ฟังชนแผนนั้นมาทูลว่า

เป็นลฤยาพระพิจิตรบุรี

จึงสั่งพระยาราชสีห์ด้วยทันใด

ทั้งลกสาวนั้นมาจงได้

ให้บริบต์เร่งไปในวันนั้น

ขุนนางน้อยใหญ่ลุดจากที่

ออกมานั่งสังคตทศาลา

เฝ้าบริบต์ชนไปพิจิตรหา

ลงเรือกัญญาโยนยาวไป

สมคิดวางตราหาข้าไม่

กรมการน้อยใหญ่มาฟังตรา ฯ

ฟังตราพระราชสีห์ว่าให้หา

จึงบอกบุตรภรรยาให้เตรียมการ

ลงนาวาถอยออกมาจากบ้าน

พินผ่านบ้านเมืองเนองเนองมา

พระพิจิตรคลาไคลขึ้นไปหา

บอกกิจจาพระพิจิตรให้แจ้งใจ

เพราะว่าจะจัดแจงแต่งงานให้

จงรีบไปพบปะพระกาญจน์บุรี ฯ

๑ พระพิจิตร์รับคำแล้วอาลา

ขุนแผนกราบไหว้ด้วยยินดี

เล่าความตามกระแสแก่พระพิจิตร์

จมนไว้มิมีภรรยา

ลูกทูลว่าเมียมขอศรีมาลา

ให้มิตรหาเจ้าคุณมากกรุงไกร

มาเกิดเป็นเมียสองไม่ต้องใจ

คุณพ่อของงได้นัดตา

๑ ครานันจึงทำนพระพิจิตร์

เราเป็นข้าโปรดมาประการใด

ว่าแล้วสองข้างต่างปรึกษา

ลงไปเรือเชอเชิญแม่ยายนั้น

พระพิจิตร์บุษบาภิธูกรัก

จัดครัวซุลมุนอุ่นกันไป

๑ ครนรุ่งแจ้งแสงสว่างกระจ่างฟ้า

ชนบนเรือนพระไวยมิได้นาน

เอาพรมเจยมเสื่อสำดมาลาดปู

ทงเครื่องแถวแถวถงตงอถมจันทร์

อจกลับไล่ตะเกียงแขวนเรียงไว้

ทงกระโถนชั้นน้าประจำวาง

ตรงมาหาขุนแผนหมั้นหมั้น

เชิญนั่งท่อนั่งสิ่งสนทนา

ว่าพระองค์ทรงฤทธานันตรัสว่า

จะประทานสร้อยฟ้าแก่หมั้นไว

รับสิ่งว่ามอกก็มีได้

จะโปรดให้แต่งงานศรีมาลา

จะทานตัดขัตพระทัยก็ไม่กล้า

อย่าว่าลูกกลับกลอกทำนอกใจ ฯ

ว่าพระองค์ทรงฤทธานันเป็นใหญ่

ก็ต้องแล้วแต่พระทัยพระทรงธรรม

ไปบอกพระไวยมาหมั้นหมั้น

พากันไปยังบ้านจมนไว

กชนพักอยู่ทบ้านประทานใหม่

ข้าไทอึกทักทำกรางาน ฯ

๑ พระหมื่นศรีธลามาดังบ้าน

ก็คิดอ่านจัดแจงแต่งเรือนพลัน

หมอนอิงพิงอยู่ตเป็นหลัง

ม่านกั้นฉากพบบประกบทาง

คำจะได้จุดไฟให้สว่าง

พอกกลางวันพร้อมเสร็จในทันใด

พระพิจิตรว่าแก่พระหมื่นศรี

จะชดนำวันนั้นไม่มีใคร

หล่อนแต่ลวนชาวในใต้เคยเห็น

ได้หุ่หม่อออกไปนั่งพงส่วตมนต์

พระหมื่นศรีว่าได้เป็นโรม

สาวสาวบ้านฉนั้นนั้ณถมไป

๑ ฝ่ายพระไวยอยู่บ้านพระนายศรี เลือกมหาตเล็กรูปต้อยสู้บัส

เอามาเป็นเพื่อนบ่าวได้เกาคณ

จึงอาบนาชำระแล้วประแบ้ง

ห่มกรองทองเรื่องประเทืองพราย

เสร็จแล้วออกจากบ้านพระนาย

ครนดงกชนนั่งพงพระธรรม

๑ จะกล่าวถึงวันทองผ่องใสภา

เป็นใหญ่ในบุรีศรีสุพรรณ

ว่าลูกชายพลายงามมีความชอบ

โปรดปรานประทานนางสร้อยฟ้า

เป็นผู้ใหญ่จำจะไปช่วยเซาบ้าง

คิดแล้วกลับมาลาสาม

ท่านปรานั้ณด้วยช่วยแก้ไข

วานโปรดให้สาวสาวสักสิบคน

แต่พอเป็นเพื่อนสาวกันสักหน

ให้มากมายหลายคนค่อยอุ้มนใจ

บ้ายวันนั้นฉนั้นจะจัดให้

คุณตาอย่าได้เป็นกังวล ๗

แล้วจัดแจงแต่งตนให้แบบกาย

นุ่งยกก้านแย่งตุนิดนาย

ให้พระนายเสมอใจเป็นบ่าวนำ

ฉนั้นผายตามถนนคนคดล้า

พระส่งมส์ส่วตมนต์ราชนพร้อมกัน ๗

แต่อยู่กับขุนช้างมาไม่เคยฉนั้นท

วันนั้นได้ยินข่าวเซากล่าวมา

ได้ประกอบยศศักดิ์ชนหนักหนา

แล้วจะแต่งศรีมาลาด้วยคราวนี้

ให้ขุนนางรู้จักเป็นศักดิ์ศรี

พรุ่งนี้ฉนั้นจะเข้าไปในเมือง

พระนายพลายงามเขาแต่งงาน
จะไม่ไปมีดเป็นทเคื่อง

๑ ขุนช้างได้ฟังนังยมแต่
เขาเป็นนายมหาดเล็กเด็กชา
แม่อ่าไปมือเปล่าเอาเงินทอง
ผัวไม่นั่งได้เจ้าไปพลาง

ร้อยซึ่งผัวจะส่งไปหน้อยนะ
อย่าพูดจาปราศรัยอำบากาม

๑ วันทองบอกว่าอย่าทักสั่ง
แล้วสั่งหาหาของเขาไวไว

หยิบผ้ายกอย่างดลัสมพ
เลือกทองลิ่มเอามาใส่หาอน

ผ้ายกอย่างดลัสมพ
ตามมีตามจนคนละใบ

แล้วให้ชนพุกแพ่งเต่งร้าน
ทงพุกทองเนอดทกเพาะ

ให้ชาคนชนของลงเรือใหญ่
วันทองลงเรือได้ไพร่จามา

เขาลัดตัดทางบางยหน

ถึงกรุงจอดตะพานบ้านวัดตะไกร

ภาสะท้านทวกรุงฟุ้งเฟื่อง
โหรบ้านพลเมืองจะนินทา ฯ

เออแม่เจ้าจะไปผัวไม่ว่า
เบื่องหน้าจะได้ฟังเขาขุนนาง
ข้าของไปด้วยช่วยเขาบาง
ตัวพะจะขช้างเขาไปตาม

ถ้าพบปะอายขุนแผนมันได้ตาม
ถ้าลวนลามแล้วจงคำให้สำใจ ฯ

ฉันทนังพุดจากับเขาไม่
นางเขาห้องจ่องไขกำปั้นพลัน

แหวนงแหวนประดับจับจัดสร
ทองนั้นจะได้ให้พระหมื่นไวย

แหวนงแหวนประดับไปรับไหว
อย่าให้ลกสะโกเขาเยยเยาะ

ชาวเม้าชาวสารลกตาลเนาะ
อ้เงาะไปจัดตดเอามา

บ่าวหลามตามไปอยู่พร้อมหน้า
โยนยาวฉาวฉ่าสนั่นไป

ประเดี้ยวตันออกบ้านเจ้าเจ็ดได้
ให้บ่าวไพร่ชนของชนดับพลัน

วันทองเดินหน้ามาตามถนน
พระนายน์อ้อมค่านับต้อนรับพลัน

๑ ครานันพระพิจิตรบุษบา
บอกเพื่อนสาวทหาเอามาไว้
ให้อาบหน้าทาแป้งแต่งกาย
ศรีมาลาผัดหน้าเป็นนวลปราง
จัดแจงผู้ใหญ่ให้เดินหน้า

เอาหนามส้มเสียดเข้ามาคนละอัน
ห่มห่อกันออกนอกเคหา
ศรีมาลาเดินกลางอย่างกระบวน
ครันถึงนอนนั่งฟังพระธรรม

สายสัญญาณโยงศรีมาลามาพระไวย
หนุ่มสาวเคียงคางนั่งอด
ปราลงข้างลีลาหาหกล้อ
อดอดยดเยียดเบียดกันกลม
ที่ไม่ถูกเหยียนต้นเข้ามา

มหาตเล็กโลนโลนโดนกระแทก
ท่านยายสาเต็มทีลูกหนีไป
ท่านชร่วหัวรอซัดต่อไป
อย่าเติมน้ำออกเลยเหยียดาจน

ชนบนเรือนใหญ่พระไวยนั้น
แล้วเชิญทันมารดาเข้าเรือนใน ฯ

ตะวันบ่ายได้เวลาหาเช้าไม่
ได้สืบคนถวนถวนล่าอาง

นุ่งลายห่มแพรสีต่างต่าง
นุ่งลายนอกอย่างห่มสีจันทร์

พวกเพื่อนสาวตามมาเป็นหลั่นหลั่น

สำหรับได้บ้องกันเจ้าหนุ่มกวน

หอมผากลิ่นอบตลบหวน

แต่สะพานหน้านวนลตงนางใน

พระสัจจามงคลคู่ได้

พอม้องใหญ่หึ่งดังตงชยันโต

พระสงฆ์เปิดตาลปัตรชดนำไว้

ท่านยายโพสาวณาน้ำเข้าตา

เอาหนามส้มแทงท้องร้องอุยหน้า

ท่านยายสาออกมานั่งบักกันไว้

โอยพ้อจะแตกไม่ทนได้

จนพระไวยศรีมาลามาชิดกัน

พวกผู้ใหญ่หนาวครางจนคางสั้น

เต็มทีเท่านั้นเกิดเจ้าคุณ ฯ

๑ ท่านขวัญหยดขยงนั่ง

แม่ยายจตุมาถกตาขุน

ไล่พานวางไว้ไปจัดแจง

พัดจันทน์ดลับทองของแถมพก

พวกเจ้าบ่าวผลัดผ้ามาแต่งตัว

ครั้นเห็นได้เวลาก็กลาไคล

พวกเจ้าบ่าวเข้าไปในหอ

ทงของเคียงเรียงเรียบเทียบไว้

ลั่นแต่พานเงินงามรองชามข้าว

ครั้นบริโภคมหัน่าสำราญ

ลั่นแต่ของตดเทียบตช

อมล้ำเร่จยกสำรับกลับเข้าไป

สั่งให้ยกสำรับเลวไปเลี้ยงไพร่

จุดประทบแสงประเทืองเรืองรอง

ซบกล่อมซ่มเสียงสำเนียงนวล

ฆ้องวงหนึ่งหนอตลอดเสียงขอ

แสนเสนาะเสียงสนั่นสนุกสนาน

พระไวยฟังวังเวงเพลงทยอย

๑ ครั้นอุทัยไขประเทืองเรืองจรัส

พวกคนงานต่างลุกขนปลุกกัน

พวกผู้หญิงต่างลุกเข้าเรือนวัน

ปักทองสละปะตุนกับผายก

เครื่องเบ่งอย่างตหวักระจก

ให้คนยกมาให้พระหมื่นไวย

ท่านขวัญดาสัพพะให้

ต่างองค์ต่างไปยังกุฎ

ผู้คนยกโต๊ะตงไว้ตามท

มกระ โถนชั้นนาประจำพาน

แล้วเชิญท่านเพื่อนบ่าวกินอาหาร

แล้วยกโต๊ะของหวานส่งเข้าไป

แกลงประจงจัดสรรขนช่อนใส่

ข้างในตงพานหมากลั่นนากทอง

อมล้ำราญบานใจสนทงผอง

มโหรีแซ่ซ้องประสานขอ

โหยหวนโอดพันสนั่นหอ

ระนาดตอตลอดลือบรรเลงลอย

วิเวกวานคร่ำครวญหวนละห้อย

ละเลิงลิ่มด้นม้อยผ้อยหลับพลัน ฯ

ส่องสว่างกระจ่างจัดแจงมสรวรค์

บ้างจัดสรรเทียบเคียงของเสียงพระ

บ้างผ่าฟันคุดกัดน้ำดำพริกขิง

บ้างชาวหมอก่อไฟไล่กันกะทะ

ชุดมนุญวงออกเอะอะ

บ้างยกกระบะหยิบกระบวยล่าง

ถวยซาม ฯ

๑ จะกล่าวถึงพระองค์มหาราชพล ดิลกกลบลาลิศโลกทั้งสาม

สถิตแทนสุรกายจนตระหง่านงาม หมั่นหม่อมหมอบตามลำดับไป

ทรงกระนั้นถึงพระไวยจะแต่งงาน พร้อมข้าราชการทั้งน้อยใหญ่

อสร้อยพ้านนจะซ้ำไว้ทำไม เอาส่งไปให้มันเสียวนั้น

ให้พร้อมหน้าขุนนางกลางสนาม จะได้งามเป็นสง่าราศี

ดาร์สสังคลังในไปทันที ให้เบิกม้ามายี่สิบสำหรับ

หวักระจกเครื่องเบี่ยงแต่งให้ครบ แหวนมรทปนพเก้าประดับ

พานหมากนากทองสองสำหรับ กับเงินหาซึ่งทองโต๊ะพาน

มันจะไปให้ชวอม่านลาย เจ้าชรวนายช่วยไปส่งให้ถึงบ้าน

เร่งรีบไปพลันให้ทันการ ของประทานให้คนจนตามไป

แล้วตรัสว่าสร้อยฟ้าอย่าเป็นทุกข์ ถ้าเงินนุกเบื่องหน้าหาทั้งไม่

ไปเลี้ยงกันให้ดอยามภย เมื่อทุกข์ยากอย่างไรมาบอกกู ฯ

๑ ครานั้นจึงโฉมนางสร้อยฟ้า รับพระราชบัญญัติชวามหน้าอยู่

น้ำตาไหลหลังลงพริ้งพร แข็งใจจำสู้บังคมลา

เจ้าชรวศรีสัจจาพาครรรไล จึงสั่งให้จวดอมารอท่า

นางสร้อยฟ้าชวนวลออกตา เจ้าชรวนายนำหน้ามาจากวง

พวคนางสาวสาวเหล่าโชนจำ กแบกของตามมาข้างภายหลัง

นางใหม่เดินเมียงเคียงระว้ง เจ้าสร้อยพ้านนนั่งมาในวอ ฯ

- ๑ บ้านพระไวยคนผู้ยู่คับคั่ง พระสงฆ์นั่งสวดมนต์อยู่บนหอ
 พวกรุ่นนางน้อยใหญ่ ไปช่วยปรอ เจ้าเนตรตบถรอรอยู่เรียงวัน
 ท่านผู้หญิงวันทองร้องเรียกบ่าว ให้คัดข้าวขาวข้าวสีก่อนขึ้น
 เอาอาหารพิระทองมาสองคัน ช่วยกันยกไปวางกลางนอกชาน
 พระหมื่นศรีเจ้าเรือนเดือนศรีมาลา ออกมาธารณะเสียดน้อยหลาน
 ศรีมาลาอายคนพันประมาณ แฝงม่านหน้าม้อยไม่ออกมา
 นางวันทองร้องเรียกลูกสะใภ้ แม่แจ้งใจไปหน้อยนะแม่หนา
 ทำบุญอย่าให้สูญเสียศรัทธา แม่จะเป็นเพื่อนพาเจ้าออกไป ฯ
 ๑ ครานั้นนารีศรีมาลา ได้ยินแม่ผิวว่าไม่ขัดได้
 ถ้ำลิ้นไม่สอยเช็ดรอยไร สอดใส่สร้อยทรงกระทรัด
 รุกดแจ่งแบ่งผดพอเรอเรอ ดงนวลเนื้อในผิวใช้นวลผัด
 ใส่แหวนมรทปนพรัตน์ ห่มผ้าอดลต่นั่งรวทอง
 งามทรงสมหน้าส่งงาม เดินตามแม่ผิวออกจากห้อง
 นางเมียรบเคียงข้างคอยประคอง นางเยื้องย่องประจงทรงกายา
 เดินออกนอกชานสะท้านใจ พระหมื่นไวยดักขาวไวค้อยท่า
 แล้วส่งคนทารพให้ศรีมาลา พอสบตาเจ้ากม้อยละมุนลง
 ศรีมาลาอายใจมิใคร่จะรับ วันทองจับข้อคอกคอยเลื้อกส่ง
 แต่พอกุมเข้าด้วยกันไหม้นคง ประคองค้อยเทลงในบาตรพลัน ฯ
 ๑ ศรีมาลากับพระไวยยังใส่คาง พอดอวางเข้ามาชมขม้น
 พระหมื่นไวยเรียกหาบิดาพลัน ให้เชิญทันทาวนางไปข้างใน

เจ้าสร้อยฟ้าถนบ้านแหวกม่านมอ เห็นผัวเมียเขาประคองขันข้าวใส่
ให้เคื่องชุ่นง่วนทะยานใจ แล้วยกตพ่นมันไว้ไม่วุ่นวาย ฯ

๑ พระกาญจนบุรีมารับเจ้าสร้อยฟ้า กับเถาแก่โชนจำสันทหลาย
นำหน้าพานางอย่างเยอกราย เชิญชวนายไปนั่งข้างหลังโน้น
ใส่บาตรแล้วศรีมาลาเข้ามาเรือน พระไวยเตือนล้ารับเลี้ยงจำโชน
สุลมนแม่ครัววงหัวโดน จัดล้ารับจับกระ โถนขันน้ำวาง
ข้างฝ่ายในไว้พระกาญจนบุรี จัดแจงมิให้มทชดขวาง
พระหม่นศรีคอยระวงข้างขนนาง พระพิจิตรจัดข้างเลี้ยงพระเนร
ครนพระสงฆ์ฉนแลวลกคชยถาย ถวายจวรเนอดยอมสเส่น
พระพิจิตรจัดกระจาตองคาส์ประเคน พอจวนเพลพระกลาไปอาราม ฯ

๑ จะกลับกล่าวถึงเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง พอเรือรางแสงทองมอง
อร่าม

สั่งให้ผูกช้างงาส่งงาม	เชือกพวนลวนตามผ้าแดงดี
สั่งแลวอาบนานชำระกาย	เยอกรายเข้าไปจับกระจกหัว
ให้คิดแค่นใจตวหัวอปรีย์	วิ่งไปสี่เอามินหม่อมมาพอแรง
ปนเชากกับน้ามแลวบนบก	ยังไม่ดำซาออกออกเป็นแสง
แต่สันมินหม่อมกว่าฝาทอยแครง	แลวลุกมาทาแบ้งเข้าเป็นฟาย
นึ่งยกอย่างโบราณกานแย่ง	หม่มล้านสี่แดงตุนิดนาย
ตุดวงนพอสว่างชนช้างพลาย	บ่าวไพร่มากมายตามพรมมา ฯ
๑ ขุนช้างไล่ช้างมาเงินเงิน	โด่งเดินชิดเฉียดเข้าชายป่า
อายเฒ่าบวหัวล้านเป็นควาญมา	บ่าวข้าตามแน่นแน่นประเลง

ชามหนองขนเนินดุ่มเดินหับ เห่งอชบโชมตัวหัวใส่เหน่ง
 อ้ายเฒ่าล่านความท่าย้ายตามเพลง คร่อมท้ายตะโพ้งแก้งัดตะโพง
 ขุนช้างชคกรายขอเกราะ ใส่ช้างเหาะเหาะยักเอาจวโฮยง
 ตัดลงตรงกรงออกทุ่งโทง หัวเป็นเงาโง้งโงกเงกมา
 ตัดลงกบเงาเอาจ้างชาม เข้าบานมหาพราหมณ์เลี้ยวข้างขวา
 ตรงเข้าภูเขาทองเดินทองนา ถึงกรุงศรีอยุธยาพอกกลางวัน ฯ
 ๑ ขุนช้างวางชนบนหอกกลาง พร้อมหน้าขุนนางอยู่ทนน
 ขุนนางทรูจกทักทายกัน พระไวยผันหน้าคอนด้วยคิດอาย
 ตั้งสำรับเรียงรอบบนหอกกลาง เสี่ยงขุนนางมหาตเล็กส่งทงหลาย
 ทงของเคียงเรียงรินสุราราย ขุนช้างขัดส่านกรายนั่งสุดคน
 วางใหญ่ใส่ช้างทงสามทับ จับดาซาซ่านทุกเส้นขน
 ปะหมุ่ไก่ ใส่สั่นกินออกชน กระตุกกระเดี้ยวเคียวบันเป็นแบ่งไป
 พวกรุนนางเขายั่วจู้จ้าน ยิงทะยานงโย่ยกโดใส่
 ฌวยกระโดนปากแตรแระออกไป ครอบหัวเข้าไว้เดินเกก้ง
 มือบดกนบองหน้าท่าดาปรีอ เสี้ยใครดุกคือท้าวภูธรู้ง
 พระนายอายหน้าว่าไม่ฟัง ลูกชนขัดเซซงส่นส่มประดี ฯ
 ๑ วันทองไต่ยีนฮ้อออกมาดู แล่นอดสู่ตงจะแทรกแผ่นดินหน
 ออกจากห้องร้องตวาดชาติอปรีย ช้างทำได้ไม่มีละอายใจ ฯ
 ๑ ขุนช้างฟังเมยท่าดาปรีอ ออ้อออเออฮาหาอายไม่
 ลูกชนเตนตักตักทำหนักไป แม่เจ้าไวยช่วยมาเป็นวานรินทร์

ที่จะเป็นเจ้าชรัวหัวละมาน
ที่เคยเป็นต๋วนายหลายแผ่นดิน

๑ วันทองผลึกใส่พระไวยดำ
นึกค้อยู่ข้างหนึ่งจึงล่ำพอง

๑ ชนข้างกำลังเมื่อยนเกากัน
จงทองจะถองกุกุอายพลาย
อายชาติอกตัญญูไม่รู้คุณ
ดำทอพ่อได้ไ้อใจเจก

๑ พระไวยได้ฟังชนข้างดำ
อายล้านจะประจานให้เจ็บตัว
เอาละเป็นไรก็ขึ้นไป
วันทองร้องหวดวงเซากลาง

๑ พวกขุนนางเข้ายดอยอดอด
วันทองร้องไห้บอกว่าพ่อไวย
ประทานโทษโปรดเกิดพ่อทูนหัว
พ่อเงอดงดอดใจจะได้บุญ

๑ พระไวยขัดใจว่าเพราะแม่
นหากจิตคิดถึงซังมารดา

๑ พระกาญจนบุรุษหนาวาวันทอง อ่อน้องเจ้าเป็นวานรินทรฤ
ข้างไม่อายไม่เจ็บเท่าเล็บมือ

หางพานต้นหดไปหมดสิ้น
แล้วแลบลนเกาชาควาวันทอง ๗

มาเรียกชื่อว่าเจ้าไวยไ้อจงทอง
หาไม่กุกดคอดองให้แทบตาย ๗

ทุกอายหมาดำคนเล่นง่ายง่าย
ฤาเชื่อว่าเป็นนายมหาตเล็ก
คือใครแคะค่อนขุนมาแต่เด็ก
เมื่อเล็กเล็กใครเลี้ยงมึงเป็นต๋ว ๗

โกรธาตัวสั้นให้คันหัว
วาจาชวอดชอกกุนนาง
ขัดใจกำหมัดขัดปากผาง
ชนข้างล้มคว่ำคะมำไป ๗

พระไวยขัดใจดำไม่ปราศรัย
อย่าถ้อใจคนเมาเลยเจ้าคุณ
ไม่รู้ตัวเต็มประดาจึงว่าวุ่น
จงอย่าหนั่นเห็นแก่มารดา ๗

ทำอย่างนี้มีแต่จะขายหน้า
หาไม่ไม่คาระนาภิยมมอ ๗

อ่อน้องเจ้าเป็นวานรินทรฤ
แค้นมาโลมให้เขาฤาเล่นกลางคน

ผิวเจ้าตลกด่าลกขำ

เขาทำผัวตัวเด่นเป็นชกยนต์

๑ วันทองแค้นขัดสับคหน้า

หลับหูหลับตามาว่าเดา

กระชาเลื้อวานรินทร์ ไชลอน

พูดเหมือนลูกเล็กเล็กเต็กอมมือ

ซังว่าซังลกนกรักล้ำ

ไม่ควรหมั่นเขากหมั่นเพราะกินเมา เขาต้อยเอากพอสมกับหน้าคน ๑

๑ ฝ่ายนายขุนช้างค่อยสร้างมัน

ชหนาว่าเฮียอายทรชน

มั่งเหมือนทรพอายุชชา

เมื่อนอยนอยยงจะนกรู้สีกตัว

มิเชอพอกอายพลายคล้าท่ายทอย

กุดิดจะฉิบหายตายลลับ

๑ ครานนพระไวยครันไต่พง

ส้มาแม่แร้ชนบนหอพลัน

อายใจยกษหกกคคนทงเป็น

เหนบรงจงกาเรียกขาทไ

พวกทนายหนุ่มหนุ่มเขารุมดอง

ถบดกลงดินตยนย่น

ช่างไม่ว่าห้ามปรามกันสักหน

แต่ลูกชายอายคนนั้นทำเนา ๑

เอางะฆ่าก็ฆ่าเสียเถิดเจ้า

คือใครเล่าเขาโลมให้คนภยา

เป็นคนโลนเคยเล่นไม่เห็นฤ

นคนตเจยวยงคือเป็นคนเมา

ซาเห็นตด้วยเจ้าช่างเมื่อไรเล่า

เขาต้อยเอากพอสมกับหน้าคน ๑

ลูกชนลกเขม่นเพียงจ้ามกน

ต้อยกปากบ้นเพราะตังตัว

มาไล่ชีวิตบิดาบังเกิดหว

กจิกหวม่งไปควนเอาชนทบ

ทริมโรนนเป็นรอยไม้ชกสับ

มีรูกลับมาได้ทำตั้น ๑

ล้าเล็ดถึงความหลังแค้นตัวส้น

ดิฉ้นบอกกล่าวท่านทงปวงไ้

เพราะบุญมีหนเรนจรงรอดได้

เอาหวาอย่าไว้ชีวิตมัน

เอางนร้องไม่ออกศอกกลุ้มส้น

พวกขุนนางทางกนเกาะเกาะไป ๑

๑ วันทองโผนโจนจากหอนั่งมา
 นิ่งแน่นแลเห็นไม่หายใจ
 หงนรกเมยจึงมาช่วย
 เขาทุบตึงทุบปลาไม่การุญ
 ให้คนهامไปวางไวกลางบ้าน
 จะนวดพื้นเท่าไรไม่ล้มตา
 ไอ้พ่อร่วมโพชเคยของเมยแก้ว
 อันจะหาน้ำใจในบุรี
 แต่อยู่มาเป็นสิบห้าสิบหกปี
 เมื่อคลอดลูกหนุนหลังนั่งประคอง
 เมื่อคราวเมยจับไข้ไม่กินข้าว
 เห็นเมยไม่หลับไหลก็ไม่นอน
 หน้าหนาวหนาวเล่นตลอดอก
 ครันหน้าฝนฝนฝอยลงพรอยพรม
 อันชายใดในพนบถพิ
 ถึงรูปชวใจช่วงตึงดวงเดือน
 อนิจจาเมื่อมาผัวเป็นเพื่อน
 ราวปลางกลึงเกลือกกลึงเสือกกาย
 ครันไค้กคล้ายคล้าผัวดวยยังอ่อน
 ทรวงอกอุ่นคล้ายค้อยหายเย็น

วังผวากอดผัวทอดคัวให้
 นางร้องไห้โฮโฮไอ้พ่อคุณ
 จนมาม้วยบรรลียอยู่ใต้ถุน
 พ่อสนบุญเสียแล้วกรรมนา
 บางทะยานชนเหี้ยบสองต้นชา
 วันทองทอดกายกับสามี
 พ่อตายแล้วเมยเห็นจะเป็นผี
 เห็นสันตออยู่เพียงพ่อโพชทอง
 คำน้อยหนึ่งไม่มีให้เมยหมอง
 เห็นเมยร้องพ้อกร่ำพิไรวอน
 พ่อหนึ่งเฝ้าเคยคอยตะบอยบ่อน
 ครันหนาวรอนพ้อก็พัดกระพอลม
 พ้อกอดกกให้นอนซอณผ้าห่ม
 ให้อยู่ร่มบิตรอบหน้าต่างเรือน
 การรักเมยแล้วไม่มีเสมอเหมือน
 นักรรมเดือนให้ตามเมยมาตาย
 กลับไปเรือนแต่ตัวผัวหาย
 ดังจะวายชวงไปทงเป็น
 เทพจรเบืองหลังยังรักเด่น
 เอะเห็นฤทธเมาค้อยเบาบาง

ตั้งบ่าวให้เอนาร้อนรด ลบหมัดไปทั้งกายให้หายสร้าง
 จะกรอกปากไม้ถนัดคัตลูกคาง ประเดยควรางออกมาได้หายใจแรง ฯ
 ๑ ขุนช้างพนพนันกัดฟันเกรี้ยว โกรธาตาเขยวรวงเสียดแข็ง
 เขี่ยทุกไม่ว่ามั่งอย่าแคลง จะสู้ชนชนกำแพงกว่าจะตาย
 ถึงตัวกับบรรลัษฏีกระตรอง อันจะถองเล่นเปล่าเปล่าเจ้าอย่าหมาย
 มั่งพวกมากฝากไว้เกิดอายพลาย ถ้าเจ้านายไม่เลี้ยงก็แล้วไป
 ตัวสิ้นเทาเทาเรียกบ่าวข้า จงมอเมี่ยมมาจากบ้านใหญ่
 แม่กลับบ้านก่อนอย่าร้อนใจ ผัวจะไปคอยเฝ้าเจ้าชีวิต
 วันทองร้องไห้พิโรหาม จะเกิดความเห็ดทูลไม่กลัวผิด
 คราวนี้เขาโปรดปรานเชียวชาญชิต จงหยุดยั้งชังจิตให้จงดี
 ขุนช้างว่าถ้าพี่ไม่เมาแล้ว น้องแก้วอย่าปรารมภ์ทตรงพิ
 ให้เมี่ยมมาสู่พรรณในทันที ฝ่ายขุนช้างวางรื้อเข้าวงใน ฯ
 ๑ ครานันพระไวยวรรณาด ครนเลื่อมคล้ายว้ายวิวาทค่อยผ่องใส
 พวกขุนนางต่างคนก็ลาไป พระไวยมานั่งททาวศรีสัจจา
 เจ้าชรวินายว่าองค์พระทรงเดช โปรดเกศตรัสใช้ให้พวกข้า
 พานางนารศรีสร้อยฟ้า ออกมาส่งให้พระนายไวย ฯ
 ๑ ครานันพระไวยเจ้าพลายงาม พังความยินดีจะมีไหน
 น้อมกายกราบถวายบังคมไป แล้วสั่งให้ตอบแทนพวกท้าวนาง
 คุณท้าวเจ้าชรวศรีสัจจา ให้ผ้าส่านขาวดอกกัมบนอกอย่าง
 ให้พวกจ่าตานกแก้วกับชาวบาง พวกโหล่นเลวลายฉลากกับรวญวน

นางสาวสาวที่มาตามสามสิบห้า
ผู้น้อยผู้ใหญ่ให้งามตามสมควร

๑ พระนายจัดแจงแต่งเคหา
มีมานฉากชนกกาง
แบ่งปันกันถึงครึ่งเคหา
ทำฝารอบขอบซิดบีดง่า
ครนงานเสร็จแล้วแจกพวกวิเศษ
มิให้เขาดิฉินนินทา

๑ ฝ่ายว่าพระพิจิตรบุษบา
เข้ามาหาพระไวยชัยชาญ
จะไวยใจหลวงปลัดกรมการ
พ่อแม่ชนมาลาพระนาย
แต่เกิดมาไม่เคยพราจากอก
ถ้าพลาดพลั้งยงคิดถึงบิดา
อนึ่งพระไวยเดยวันมเมยสอง
กลัวจะตงหวัคณระระรานกัน
อันจตุรเคหาภิรียาสอง
ไไหนจะมีความสบายพ่อพลายงาม
ลกข้าพราศดปากไม่พูดออก
เพื่อนฝูงเขาตำว่ากระไร

แพร่ผ้าให้จบจนครบถ้วน
แล้วก็ชวนกันลาเข้ามาวัง
ให้สร้อยฟ้าอยู่ครองนั้นสองหลัง
เตียงนอนเตียงนั่งห้องอาบน้
มิให้พวกศรีมาลามากรายกล้า
ให้อยู่จำเพาะเจ้าพวกสร้อยฟ้า
ทงเงินตราผ้าชาวเทศถวนหน้า
จนชนเข้าในเรือนก็ให้ทาน
ครนงานแล้วจะลาขึ้นไปบ้าน
ว่าราชการบ้านเมืองนั้นมากมาย
ครนนานก็จะพากันหนีหาย
แต่ไม่วายทำวลดด้วยศรีมาลา
มาดกอยู่เมืองใต้ไกลหนักหนา
อนาถาไรญาติชาติพงศ์พันธุ์
เห็นจะต้องหวงหึงเป็นแม่นมั่น
พ่อจงหมั่นตรองดูอย่าว่าความ
ดูเห็นต้องสัภาพิตประดิษฐ์ห้าม
ต้องว่าความเมयरกนร่าไป
อยู่บ้านนอกไม่ทะเลาะกับใครได้
ก็เอาแต่ร้องไห้ไม่เถียงเป็น

เหมือนช้างกลาบาเดียวมีสองตัว สองเมียรวมผัวคงเกิดเชษฐ
ใครเงอะงะก็จะนั่งนาตากกระเด็น พองงเป็นตราชุดให้ตี ฯ

๑ ครานันโถมพระนายพลายงาม พังความประนมก้มเกศ
เจ้าคุณจงไปให้สวัสดี อันตรงทศรมาลาอย่าพรันท้อ
ถึงลูกอ่อนไม่ถลาตจะพลาดผิด นั้นคงคิดถึงคุณแม่แลคุณพ่อ
ฉนรักคนที่ไม่มากปากส่อพลอ อันคนถอดพลอดผลอไม่พอใจ
เจ้าประคุณการุญเป็นหนักหนา ฉนหาฉมวาทว่าไม่
ทงอุปถัมภ์พ่อแม่มาแต่ไร จะสนองคุณไปดังสัญญา ฯ

๑ เออพ่อกตัญญูบรรจุคุณ โมทนาบุญแล้วนะพ่อหนา
ค้อยอยุ่เกิดแม่พ่จะขอลา แลจะลูกมาหาลูกด้วยทนต์
ครนถึงสร่วมส่อดกอดลูกแก้ว พ่อจะลาเจ้าแล้วอย่าหมองศรี
จงตั้งใจจงรักภักดี ฝากตัวสามเ้าสืบไป ฯ

๑ ครานันนารศรมาลา กอดตั้นบิดาเขาร้องไห้
นวยล้าปากยากเย็นจะเห็นใคร พ่อแม่อยู่ไกลได้ดูแล
ถึงผัวจะรักสักเท่าไร ก็ยังไม่เหมือนคุณพ่อกับคุณแม่
ถ้าเชื่อไม่เป็นธรรมจะฉนแปร ตั้งแต่จะระกำทุกคาคณ ฯ

๑ ครานันท่านยายบุษบา ปลอบลูกสาวว่าอย่าละอาย
พ่แม่ก็ไต่สิ่งไวยงย่น หม่อมหมื่นเชอกรับปฏิญาณ
แต่ใจแม่นยงกรงอยู่สิ่งหนึ่ง กลัวจะหึงกันวุ่นวายอายชาวบ้าน
อันเมยสองตองห้ามตามโบราณ เป็นกับใครก็รำคาญไม่เว้นคน

แม่สอนเจ้ามาแต่่น้อยกว่าร่อยพัน สุดสำคัญแต่เพียงอดนินเบนต้น
อย่าทำชั่วเพราะว่าตัวของตัวจน เขาเปรียบเทียบจงสู้ทนต้องเกรง
กลัว

ใครจะด่าเจาะจงก็ชังเขา
อันคนดินานดอกจงออกตัว
จงอดส่ำห่เส่งขมค้อยเจยมตน
จงชอตรงต่อผวรุกกลัวเกรง
ปรนนิบตอย่าให้ชดนาใจเขา
ชาวของสารพนหม่นเก็บไว
สอนลกแลวบอกอเมยรบ
ทงอมอรกชวดยดกเดือน
แลวเรียกขามชายทโกลชิต
เฮียพลตบานเมืองมาอย่าไวใจ
ว่าพลางสรวมส่อดกอดลกแกว
แลวลกกลงเรือนมาทงตายาย
พระกาญจนบุรศรมาลามาส่งพ่อ
นังชะเง้แลตามจนสุดตา
๑ ครานนังโนมจมนไว
น้ำใจช่วงตละดวงศศิธร
ส่นแสงสุริยงอัสคดดับ
พระจันทร์จรแจ้งกระจ่างตา

จงอดเอาอย่าส่ำออยคอยพ้องผัว
ถ้าคนชั่วเขาคงเห็นเบนไปเอง
อย่าให้คนทงปวงลวงข่มเหง
อย่าครนเครงด่าว่ากับข้าไท
การเรือนการเหยาเอาใจใส่
ระว้งระไวดแลอย่าแซเชอน
สั่งกำชบอจจอยเพอน
เอ็งเป็นคนตนเรือนมาแต่ไร
ชออายทตกับอายเต่าเอาไวให้
นวยเกิดเหตุเกทภยอย่าทงนาย
แม่จะลาเจ้าแลวตะวันส่าย
พระนาก็ตามส่งลงนาวา
นาตาคลอไหลซาบลงอาบหน้า
ลบแหลมแลวกมายังห้องนอน ฯ
จำเดิมได้อัยครองสองสมร
สถาพรพนส่วสัดทุกเวลา
ลตลบเหลยมพระเมรุภญา
ดวงดาราไฟโรจน์จ้ารสแพรว

เสียงเรไรหึ่งหึ่งนึ่งนอนวัน
หึ่งห้อยพรอยพราวดูวาวแวว

แมลงผดคลั่งเคล้าเอาเกสร

เรณูฟุ้งฟุ้งละอองปลิว

โอ้อ่าปานฉะนี้ศรีมาลา

ว่าพนักลายรักหักใจจาง

นักฤๅหนึ่งเล่าเจ้าสร้อยฟ้า

อนึ่งนางยังไม่เคยชายเชยชิด

วันเมื่อจะพรากจากพิจิตร

แต่อกอ้วนป่วนใจอยู่ไปมา

พระจันทร์ตรงทรงกลดอยู่หมดเมฆ

พระหม่นไวยอาบนานาชำระกาย

เห็นขวัญอ่อนนอนนึ่งสนิทหลับ

งามทรงส่มศรีกิริยา

พระไวยคิดพิศวาสเพียงชาติจิต

ลูปไล้หงหลับประคืบประคอง

๑ ครานนนาครศรีมาลา

เห็นพระนายนักแค่นด้วยแสงนอน

หม่อมขามาไยจนค่อนคั่น

เมื่อจะมาลาหล่อนแต่โดยด

เสนานักจกจันสนันแจ้ว

อยู่ทแถวไม้กระถางวางเป็นทิว

ภูมรินบินร่อนมาลือลือ

พระไวยนิพนธ์นึกคิดถึงสองนาง

จะนิทรานึ่งนักคะนึ่งหมาง

จะระคางขุ่นแค้นไม่ขาดคิด

นิทรายุคนเดียวเปลี่ยวเปล่าจิต

จะไปก่อนเล่าก็คิดถึงศรีมาลา

เจ้าก็คิดขอสัถยไวยหนักหนา

จนเวลาเยงเยยมสองยามปลาย

อดิเรกแพรวพราวกระจ่างฉาย

แล้วฉนั้นฉายเข้าห้องของศรีมาลา

อจกลับแสงส่องตองนวลหน้า

เป็นนวลปลั่งดังทนายาทอง

เข้าแนบชิดทรุดลงประจต้อง

ไถนนองจึ่งนึ่งสนิทนอน ฯ

ลุ่มตาแล้วกลุกขุ่นจากหมอน

คมคอนเบอนหน้าไม่พาทิ

หลับไต่ตนแล้วฤๅจมาน

ฤๅหล่อนหลับลอบหันมากระมัง ฯ

๑ อนิจจาแก้วตาของพี่เอ๋ย อย่างอนว่าไปเลยเจ้ารอยซึ้ง
 จริงจริงนี้จะเล่าให้เจ้าฟัง เมื่อกนนงเล่นอยู่ที่หอกลาง
 พระพายพัดหอมหวานรวิญจนาใจ ก็เพลินชมมิ่งไม้ในกระถาง
 ครนหวานอนแล้วก็จรมานาง ไม่ควรกลางแควงคำระกำใจ
 เมื่อจากมาวันนั้นได้สัญญา หาทำหยาบข้ามหน้าของน้องไม่
 นี่เปล่าเปล่าเดาว่าน่าน้อยใจ มาปรับไหมจูบนางข้างละที่ ฯ

๑ ใต้หม่อมอย่ามาเล่นดินเช่นนั้น ไม่น่าขึ้นมาปลาทำจู้
 นแลใจจับได้ไม่เขยนต์ ถ้าเบาไม้แล้วไม่มที่จะรับ
 กระนนสี่หม่อมหมั่นจงชนหน้า เหตุว่าเขาชคร้านจะไปจับ
 เชื่อว่าใครไม่เห็นเป็นทีลับ จงเกล้งกลับมาพาโลทำโพคลุม
 หม่อมชาอย่ามาทำจำใจอยู่ ด้วยรูปฉนั้นมันไม่สู้จะชวยชุ่ม
 หนาพูดจงไปพลอดนงกอดกุม หนาจูบจงไปจุ่มอยู่จนจาง ฯ

๑ ชะคารมการเจ้าศรีมาลา ช่างเจรจาตดพ้อเล่นทุกอย่าง
 พยอมแพ้แล้วไม่แก้ถ้านวนนาง พลังก็กางมือกอดไว้กับกาย
 เกิดโกลาฟ้าลั่นสนั่นเสียง เปรียงเปรียงอสนั่นคะนองสาย
 พิรุณโรยโปรยสาตกระเซ็นปราย พระพายพัดพ่างเพียงพิภพพัง
 ลั่นพิลักรกครนคลนระลอก แฉะกระฉอกฟองเฟอะชนฟุ่มฝัง
 ตลิ่งกระทบกลบกระแทกกระเทือนดัง พอฝนถึงลมก็ถอยผอยนิทรา ฯ

ตอนท ๓๔ ขุนช้างเป็นโทษ

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงศักดิ์ ปันบัลลังก์โลกนาถา
สถิตเหนือพระแท่นแว่นฟ้า พอสัรยาเร่งรถชนเรือรอรอง
ถึงเวลาพระก พันตนไถ่ยาสำ
นางในถ้วนหน้าชาทลละกอง หมอบชม้อยคอยจ้องประจางาน
พระชำระสระสร้งทรงสัคน์ ประปนประทนกลั่นหอมหวาน
ทรงพระแสงเนาวรัตน์ชีชาล พระภูบาลออกท้องพระโรงเรื่อง
ประทับพระทนต์ปลดลกอาสน์ อำมาตย์หมอบนอบน้อมประนมเนือง
ตรัสประภาษราชการบ้านเมือง แล้วชำเลื่องมาข้างเหล้ามหาดชา ฯ

๑ ครานันขุนช้างเห็นว่างจ้งหระ ขอเดชะฝ่าละอองปกเกล้า
ชีวิตอยู่ได้พระบาทา แต่เกล้ากระหม่อมเป็นข้าฝ่าละออง
อยู่ในมหาดชากว่าแปดปี แต่หวายเปรียะยังไม่มีได้ถูกต้อง
บัดนี้จมนไวยใจคะนอง ทูลองกระหม่อมฉ้นแทบบรรลัย
แต่ต้อยแล้วมิหน้าชาทำทาย กงเจ้านายของมึงหากลัวไม่
บ่าวไพร่กว่าร้อยต้อยรำไป พวกขุนนางขวางไว้จ้งไม่ตาย
เมื่อขณะทูลองร้องด่าว่า ก็ต่อหน้าขุนนางส้นทงหลาย
ได้ห้ามปรามรู้เห็นเป็นมากมาย แมนมัสตยขอถวายขงชวา ฯ

* ถ้า “มหาดชา” ใช้ในหนังสือเสภาหลายแห่ง ผู้แต่งต้องรู้คำ “มหาดเล็ก”
แต่เหตุใดจึงใช้คำ “มหาดชา” นี้สงสัยอยู่

๑ ครานน^๒พระองค์^๒มธุ^๒ทรง^๒ธรรม
พระ^๒นง^๒น^๒ก^๒ตร^๒ก^๒ความ^๒ตาม^๒กิจ^๒จา
อัน^๒จะ^๒ร^๒อง^๒ทา^๒ทา^๒ย^๒ถึง^๒นาย^๒เจ้า
เหตุ^๒ท^๒เกิด^๒ความ^๒ย^๒ง^๒ชน^๒น^๒ง^๒น^๒ง^๒
คร^๒น^๒เต็ม^๒เม^๒า^๒เซ^๒า^๒จะ^๒ว่า^๒ม^๒ัน^๒ห^๒ยา^๒บ^๒ค^๒า^๒ย^๒ อ^๒าย^๒ไ^๒ว^๒ย^๒อ^๒าย^๒จ^๒ง^๒ทะ^๒เล^๒า^๒ะ^๒เบ^๒า^๒ะ^๒เ^๒ย^๒ง^๒
เก^๒ิน^๒ก^๒ัน^๒แต่^๒ละ^๒น^๒อ^๒ย^๒ค^๒อ^๒ย^๒เล^๒ย^๒บ^๒ค^๒เ^๒ย^๒ง^๒ คร^๒น^๒ด^๒า^๒ม^๒ัน^๒ม^๒ัน^๒ก^๒เห^๒ว^๒ย^๒ง^๒เ^๒า^๒ส^๒า^๒ใจ^๒
เม^๒ัน^๒จะ^๒น^๒ง^๒ค^๒ว^๒า^๒ไ^๒ว^๒ไ^๒ด^๒เ^๒า^๒ม^๒ อ^๒าย^๒ห^๒มัน^๒ไ^๒ว^๒ย^๒ก^๒็^๒จะ^๒ห^๒ย^๒า^๒ม^๒ช^๒น^๒ห^๒ย^๒า^๒บ^๒ไ^๒ห^๒ญ^๒
จะ^๒ด^๒อ^๒ว^๒า^๒เจ^๒้า^๒ร^๒ก^๒แล^๒ว^๒ห^๒น^๒ัก^๒ไป^๒ ไ^๒ก^๒ร^๒ช^๒ไ^๒ค^๒ร^๒ก^๒็^๒จะ^๒พ^๒า^๒ล^๒พ^๒า^๒ไ^๒ล^๒ด^๒
พระ^๒ต^๒ริ^๒เส^๒ร^๒จ^๒ต^๒ร^๒ส^๒่ง^๒ด^๒ำ^๒ร^๒ว^๒จ^๒ใน^๒ ไ^๒ป^๒ห^๒า^๒ด^๒ว^๒จ^๒ม^๒ัน^๒ไ^๒ว^๒ย^๒เซ^๒า^๒ม^๒า^๒น^๒
ด^๒ำ^๒ร^๒ว^๒จ^๒ร^๒บ^๒ส^๒่ง^๒ว^๒ง^๒เบ^๒็น^๒ส^๒ิง^๒ค^๒ล^๒ คร^๒น^๒ด^๒ิ^๒ง^๒ท^๒บ^๒า^๒น^๒บ^๒อ^๒ก^๒พระ^๒ห^๒มัน^๒ไ^๒ว^๒ย^๒
ร^๒บ^๒ส^๒่ง^๒ไ^๒ห^๒า^๒ไป^๒ใน^๒บ^๒ั^๒ด^๒ัน^๒ ช^๒น^๒ช^๒ำ^๒ง^๒ท^๒ุ^๒ล^๒ค^๒ด^๒เบ^๒็น^๒ค^๒ว^๒า^๒ไ^๒ห^๒ญ^๒
พระ^๒ไ^๒ว^๒ย^๒แ^๒จ^๒ง^๒ก^๒ิ^๒จ^๒า^๒เร^๒ีย^๒ก^๒ช^๒า^๒ไ^๒ท^๒ ล^๒ง^๒บ^๒ัน^๒ไ^๒ด^๒เ^๒ิ^๒น^๒เ^๒ห^๒ย^๒า^๒เซ^๒า^๒ว^๒ง^๒พ^๒ล^๒ัน^๒
น^๒ุง^๒ส^๒ม^๒บ^๒ก^๒ล^๒น^๒ลา^๒น^๒เบ^๒็น^๒ก^๒า^๒ร^๒เ^๒ว^๒ เ^๒า^๒เ^๒า^๒ก^๒ร^๒า^๒บ^๒ค^๒า^๒ด^๒เ^๒ว^๒ช^๒ม^๒ช^๒ม^๒ัน^๒
เซ^๒า^๒ไป^๒เ^๒้า^๒อ^๒ง^๒ค^๒พระ^๒ท^๒ร^๒ง^๒ช^๒ร^๒ม^๒ บ^๒ิ^๒ง^๒ค^๒ม^๒ค^๒ิ^๒ล^๒ค^๒อ^๒ย^๒ฟ^๒ง^๒พระ^๒โ^๒ง^๒ก^๒า^๒ร^๒ ฯ
๑ ครานน^๒พระ^๒ป^๒ัน^๒น^๒ริ^๒น^๒ท^๒ร^๒า^๒ช^๒ ม^๒ี^๒พระ^๒ส^๒ิ^๒ง^๒ห^๒น^๒า^๒ท^๒อ^๒ย^๒ุ^๒ด^๒า^๒ด^๒า^๒น^๒
เห^๒ว^๒ย^๒อ^๒าย^๒ไ^๒ว^๒ย^๒อ^๒ย^๒า^๒ง^๒ไ^๒ร^๒เ^๒ม^๒อ^๒ท^๒ำ^๒ก^๒า^๒น^๒ จ^๒ิ^๒ง^๒ฮ^๒ัก^๒ห^๒า^๒ญ^๒ช^๒่ม^๒เ^๒ห^๒ง^๒อ^๒ำ^๒ย^๒ช^๒น^๒ช^๒ำ^๒
เ^๒ะ^๒ด^๒อ^๒ย^๒แล^๒ว^๒ม^๒ิ^๒ห^๒น^๒า^๒ช^๒า^๒ท^๒า^๒ท^๒า^๒ย^๒ จ^๒ว^๒ง^๒จ^๒า^๒บ^๒เจ^๒้า^๒น^๒า^๒ย^๒ไ^๒ด^๒ท^๒ก^๒อ^๒ย^๒า^๒ง^๒
ไ^๒ค^๒ร^๒เ^๒ล^๒้า^๒เบ^๒็น^๒เจ^๒้า^๒ช^๒อ^๒ง^๒อ^๒ำ^๒ย^๒ช^๒ำ^๒ เ^๒อ^๒ง^๒อ^๒ำ^๒ว^๒า^๒ไ^๒ม^๒ก^๒ล^๒ว^๒ค^๒อ^๒ด^๒ว^๒ไ^๒ค^๒ร^๒
พ^๒ว^๒ก^๒ช^๒น^๒น^๒า^๒ช^๒น^๒า^๒ง^๒เซ^๒า^๒ก^๒า^๒ง^๒ก^๒ัน^๒ แต่^๒ก^๒ระ^๒น^๒น^๒ม^๒ัง^๒ย^๒ง^๒ห^๒า^๒ฟ^๒ง^๒ไ^๒ม^๒
ถ^๒บ^๒ถ^๒อ^๒ง^๒ด^๒อ^๒ย^๒ช^๒ก^๒ด^๒ก^๒บ^๒ัน^๒ไ^๒ด^๒ จ^๒ิ^๒ง^๒เ^๒็^๒จ^๒เบ^๒็น^๒ก^๒ระ^๒ไ^๒ร^๒ไ^๒ห^๒ว^๒า^๒มา^๒ ฯ

- ๑ พระไวยทูลตามข้อขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้าไม่มูสา
 ชึ่งขุนช้างกราบทูลพระกรุณา เสกแสงเร่งเกลี้ยว่าเอาแต่
 ทขื่อว่าหยาบเข้าเป็นสาหัส แม้นเป็นสัดยงประหารให้เป็น
 ขุนช้างไปช่วยงานเมื่อนั้น รับประทานอาหนเข้าตงตน
 กล่าวคำหยาบเข้าสารพัน กระทบมณีนห้ามปรัมเป็นหลายหน
 เข้าหยุดหยอกมารดาต่อหน้าคน เหลือทนแล้วจึงได้วาทกน
 โบ่งโหยงหยาบคายเป็นหลายข้อ ด่าทอดอดข้อกระทบมณีน
 เต็มอายต่อหน้าธารกำนัล แล้วเสกสรรำลึกโพนทนา
 เมื่อครั้งนั้นกระทบมณีนได้เจ็ดปี ขุนช้างพาไปฆ่าตทในป่า
 จนสลบชบอยู่กับพสุธา กลัวมิตายหมายว่าจะไม่ลับ
 หงสลบตบต้อยประเดะประตะ แล่กศีรษะเข้าเอาไม่ชกสับ
 ลากตัวไปในรยกกซอนทบ แล้วขุนช้างวางกลับไปบ้านตน
 เดชะบุญกระทบมณีนไม่บรรลัย ฟนชนโตซานมาหาชตน
 ช้อนตัวอยู่กับท่านอาจารย์น มีให้คนเห็นตัวด้วยกลัวตาย
 เมื่อนั้นนายขุนช้างอ้างความหลัง พูดตงตงโดยนสนทงหลาย
 กระทบมณีนบอกกล่าวทงไพร่นาย แม้นมีสัดยงขอถวายชังชวา ฯ
- ๑ ครานั้นพระองค์ดำรงภาพ พังจบที่พระไวยให้การว่า
 ช้างตนความดูเห็นเป็นอาญา แต่ช้างปลายกลายมานครบาล
 จำเลยแก้เป็นฉกรรจ์มหันตโทษ จำจะชกช้างโจทกให้แตกฉาน
 เชี้ยขุนช้างหมั้นไวยมันให้การ ว่าประมาณอายุสักเจ็ดปี

มึงเกล้งชวนเอาไปในปีใหญ่
มันสั้นกว่าความมากว่าแปดปี
ขอหยาบข้าสำหรับเจ้าปฐเสธ
มันบอกกล่าวเล่าทั่วทุกตัวคน

๑ ขุนช้างได้ฟังรับสั่งถาม
ด้วยจริงใจในอกก็ตกใจ
แข็งใจกราบทูตไปทันที
ซึ่งพระไวยกราบทูตพระกรุณา
ซึ่งจะได้ดีฆ่าหามิได้
ถ้าฆ่าตักจะมีทออาจอิง

ครั้นเกล้ากระหม่อมพ้องหาว่าต้อยตบ

จึงเสกแสงใส่เอาเป็นเค้ามูล
กระหม่อมฉันจะได้ว่าหามิได้
ล่อให้พูดจาประสาเมา
อันททาถึงเจ้ากล่าวสำหรับ
ถ้าเมื่อนั้นไม่จริงจึงตั้งเจรจา

๑ พระองค์ทรงภพตบพระเพล
เสียขุนนางข้าเฝ้าอย่าเข้าใคร
ใครเห็นเป็นอย่างไรให้เร่งว่า
ขุนช้างว่าหมื่นไวยไล่ทุบตี

เอาชนทบไว้แล้วเล่นหนี
จนวานนี้เองว่าต่อหน้าคน
เกิดวิวาทชนเพราะเหตุขึ้นเป็นต้น
นั้นแน่เสียเหตุผลเป็นอย่างไร ๆ
เห็นว่าความเก่าเกิดก็หวนไหว
เหงอไหลโซมตัวกลัวอาญา
พระบารมีปกเกล้าเห็นอเกศา
ลวงเล็กแสงรุ่งเกล้งว่าใช้ความจริง
เกล้งกล่าวเล็กไล่ให้ใหญ่ยิ่ง
ไยจึงนั่งความไว้ไม่กราบทูต
เกล้งจะกลบความร้ายให้

หายสูญ

เอาความเท็จเพ็ดทูตแต่โดยเดา
พระหมื่นไวยยุแยงเกล้งมอมเหล้า
แล้วเอาความร้ายมาบายทา
แม่นมีสัดยขอพระองค์ลงโทษ
รับพระราชอาญาจนบรรลีย์ ๆ

กูจะเอาความจริงให้จึงได้
บรรดาไปช่วยงานเมื่อวานนี้
อย่าเห็นแก่หน้าขุนนางแลเศรษฐี
พาตถึงเจ้ากล่าวหยาบคาย

ช้างหมื่นไวยว่าขุนช้างอ้างความหลัง พุดดังดังไดยินสนทงหลาย
เมื่อเล็กเล็กเอาไปล้างไหวางวาย บุญตัวไม่ตายจึงรอดมา

เมื่อขุนช้างอ้างว่าฆ่าหมื่นไวย เต็มเมาฤาไม่สั่นหนา
อย่าได้เข้าช้างใครให้เจรจา จงเร่งว่าอย่าได้เห็นกับบุคคล ฯ

๑ บรรดาข้าเฝ้าเหล่าไปงาน จงกราบทูลพระโองการตามเหตุผล
กระหม่อมฉันจำไว้ได้ทุกคน เป็นต้นด้วยขุนช้างไปช่วยงาน

รับพระราชทานเหล้าจนเมามาย แล้วขุนวายเป็นกล่าวหาว่าหาญ

ชนดงท่าอวดตนว่าหนึ่มาน แล้วพุดจาเกยวพานถึงวนทอง

พระนายอายหนว่าไม่ฟัง จงตงตงดอยคกนหมกอง

ขุนช้างโถมปากหากะนอง ร้องเล่าเล็กความหลังออกคลั่งไป

ว่าเมื่อพระไวยอยู่กับมารดา ขุนช้างเอาไปฆ่าในป่าใหญ่

เอาไม้ซกสับลงทตรงไร เอาชนท่มทับไว้จะให้ตาย

พระไวยชดใจก็เรียกบ่าว มีดาวชกซาลมคว่าหงาย

ซึ่งจะทำว่ากล่าวถึงเจ้านาย กระหม่อมฉันทงหลายไม่ได้ยิน

แต่ขุนช้างกินเหล้าเมาเต็มประดา จนนเปลืองผ้าจากกายความอายสิ้น

ไม่เข้าใครใส่กลเป็นมลทิน พระภูมินทร์จงทราบพระบาท ฯ

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงธรรม พิศเราะหคำให้การพยานว่า

วินิจฉัยไปด้วยพระปรีชา ชงขอทหยาบชานนล้ำคณ

ความโจทกกกล่าวหาเป็นสำหส์ แม้นเป็นสัดยก็โทษถึงอาสัณ

ถ้าไม่เป็นสัดยโทษโจทกเหมือนนกน ออกชอนนชงหาว่าฆ่าต

ถ้าแพกบทนทบนจนกับพยาน
แต่หากเบาด้วยเมาอยู่เต็มท
จำจะชักจมนไวโยให้กระจำ
จงตรัสว่าฮาเฮยอายหม่นไว
โยจึงนั่งความไวไม่กล่าวหา
ทป้าไหนดมันฆ่าว่าให้ด

๑ ขอเดชะปกเกล้าปกกระหม่อม
รู้แต่ว่าป้าหลังสุพรรณไป
จะร้องก็ไม่ได้ไกลบ้านคน
เดชะบุญปลดปล่อยรอดชวา
ไม่รู้ว้าวแหวงกรมการ
จึงมิได้ว่าชานมานานัก

จะอ้างอิงนั้นไม่ได้เป็นในป้า
ถ้าแมนแพ่แก่สตัยด้านทท

๑ ครานนพระองค์ทรงธรณิน
จึงมีสัหนาทประภาษพลัน
แล้วตรัสว่าฮาเฮยอายขุนช้าง
ถ้าแมนว่าทำผิดคิดผ่อนปรน

๑ ขุนช้างฟังพระองค์ทรงถามซัก
เหงอไหลดหนาหลังลงพรงพร

ผู้ทำผิดต้องประหารให้เป็นฉ
ไม่รู้ล็กส่มประดกกว่าไป

จะเอาโทษขุนช้างยังไม่ได้
เมื่อแรกไ้ขุนช้างมันฆ่าด
ฟังมาว่าเมื่อเขาฟ้องไม่ต้องท
มิรู้เห็นบ้างฤาอย่างไร ๑

ด้วยยังยอมเมื่อเขาทำจำไม่ได้
ครนจะอ้างก็ไม่มีใครมา
ครนจะหนักไม่พ้นเป็นกลางป้า
จะไปร้องฟ้องหากได้กนก
โรงศาลอยู่ทไหนดไม่รู้จัก
จนอารักษัดใจให้พาท

เหลือบบัญชาขอพิสูจน์ไปตามท
ขอถวายชวพระทรงธรรม ๑

ได้ฟังสิ้นถ้อยคำหม่นไวยนั้น
อายไวยนั้นมันว่าก็ชอบกล
มึงอย่าพลาเง่าไซ้ไปแต่ต้น
อย่าอน่อนบอกให้หมดอย่าปดก ๑

เป็นทุกชนกมือประนมก้มหน้าอยู่
เป็นครูจตุลพระกรุณา

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีบาท
 ช่งถอยคำจมนไวยไซ้สัจจา
 ทุจะได้อริณนินหามิได้
 ชุนนางเขากับพระไวยไปทงนั้น
 กระทบอณนใจไรพวกพ้อง
 ถ้าแม่นแพ่งลางให้วางวาย
 ๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงชัย
 อ้ายชุนข้างเอามุสาพาพา
 แต่พยานร่วมกันยังติดใจ
 เดียวนแพ่งทบนจนพยาน
 ถึงจะพดจาประสาเมา
 ถ้าสังกรมเมืองให้ติดไม้
 แต่ครั้นนี้อายไวยสิโปรดปราน
 จะเบ็นเขากับอายไวยใส่ความมัน
 จำจะต้องพิสูจน์ตามกระบวน
 เท็จจริงข้างใครให้คนดู
 จังตรสว่าฮาเฮยอายชุนข้าง
 ทุไถ่ถามความขอว่าหยาบช้า
 อันความฉกรรจ์มหันตโทษ
 ครนอ้างเขาไม่รับก็กลับตน

องค์พระหริราชนาถา
 เสกแสงใส่ว่าสารพัน
 กล่าวพอให้กลับความกระทบอณน
 เพราะเบ็นพวกเดียวกันกับพระนาย
 ได้อยู่ก็แต่ต้องพิสูจน์ถวาย
 กระทบอณนขอถวายช่งชว ฯ
 วินิจนัยในสำนวนถ้วนถ
 ในคดีพิรุชทุกประการ
 ผิดวิสัยความหลงกระทรวงศาล
 อ้างเองยังกลับคานทุกคนไป
 กังจิดเอาเบ็นขอพิรุชได้
 ครุ่เดียวกันจะได้เท็จจริงกัน
 ไพ่บ้านพลเมืองกัฏาถัน
 เท็จจริงทงนั้นใครจะรู้
 ให้มนสันสำนวนทต่อสู้
 ดวูกจจะพนคนนินทา
 มึงอ้างขาราชการก็พร้อมหน้า
 พวกชุนนางต่างว่าไม่ได้ยิน
 พยานโจทกกลับเจอจำเลยสัน
 ปลนไปติดใจคานพยานตัว

๕
 ๖
 ๗
 ๘
 ๙
 ๑๐
 ๑๑
 ๑๒
 ๑๓
 ๑๔
 ๑๕
 ๑๖
 ๑๗
 ๑๘
 ๑๙
 ๒๐
 ๒๑
 ๒๒
 ๒๓
 ๒๔
 ๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

๑
 ๒
 ๓
 ๔
 ๕
 ๖
 ๗
 ๘
 ๙
 ๑๐
 ๑๑
 ๑๒
 ๑๓
 ๑๔
 ๑๕
 ๑๖
 ๑๗
 ๑๘
 ๑๙
 ๒๐
 ๒๑
 ๒๒
 ๒๓
 ๒๔
 ๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

ผ่าขวานผ่าซากห้ามพรหมลาด เลื้อยสาตสายสัญญาณให้จัดสรร
 หม้อข้าวหม้อแกงใหม่แลหม้อกรรมทัณฑ์ กระโดนชั้นนำตงทองกระแสง
 กระตักเหล้าขาวสารเชิงกรานใหม่ ชำตะไคร้หอมกระเทียมพริกแห้ง
 ครกสากคนใช้ไก่พะแนง ทงสองแห่งจัดหาให้เหมือนกัน
 ชุนช้างกับพระไวยได้บัญชา กรบสั่งบ่าวชาวมชน
 บัดเดียวใจได้มาสารพัน ถวนจบครบครันดังบัญชา
 เข้ามณฑลเสร็จลงเจ็ดคำ นกการทำไมหลักไปปักท่า
 ทัดำหนักแพโถงโรงนาวา ทำมะรงหาหม่องไวค้อยดี
 คำสาบานแข่งชักอาลักษณ์อ่าน ตระลาการอ่านสำนวนถวนดี
 เอาเชือกผูกเอวไว้ให้ติดดี ประจำที่ค้อยท่าเสด็จมา ฯ
 ๑ พวกชายหญิงวงพรตดำเนิน ทงสาวหนุ่มกลมกลามาหนักหนา
 ผู้ใหญ่เด็กเจ็กฝรั่งทงละวา แหกข้ามอยุธยาเมืองไป
 นางสาวสาวอยู่ในเรือนเห็นเพื่อนอง ลูกทะเลออกมาไม่ซาได้
 ชวนเพื่อนเตือนกันให้รีบไป ดพระไวยกับขุนช้างตานากัน
 ทเฒ่าแก่อยากดูไม่อยู่บ้าน อมลูกจงหลานเป็นจาละหวัน
 ทโรงเรือเหลือหลามคนครามครน ยดเยียดเบียดกันอยวนวาย
 พวกท้าวนางในวังทงปวง โชลนเจ้าชาหลวงสนทงหลาย
 รู้ว่าชุนช้างกับพระนาย เวลาบ้ายวนนจะดำเนินา
 ต่างอาบนาทาเบี่ยงแต่งตัว หวีหวน่งห้ามให้คมชำ
 บ้างหาหมากไล่ของสองสามคำ บ้างชักนำเพื่อนฝูงจูงมอมมา

ถึงทศานุกแพแออด
 ออกเพียบแพแซ่ซ่องทองคองคา
 ขางพวกคนทีเหล่าเป็นชาวเรือ
 เรือเล็กเล็กน้อยน้อยออกลอยลำ
 แน่นแม่นาแซ่แซ่อยู่แจจรร ๗
 ๑ จะกล่าวถึงสมเด็จพระพนวษา ปันปักอยู่ขยามหาศวรรย์
 เนาในปราสาทแก้วอันแพรวพรรณ ผูก้านลับบนอบหมอบแน่นไป
 ทรงพระราชดำริตรึก
 ดำนากับขุนขางจะอย่างไร
 จิงชำระสระสระทรงเครื่อง
 ทรงพระแสงกุดันพรรณราย
 ขนเกลลาทรงมหายานุมาศ
 ประโคมเตร่สังขประดังกลอง
 ๑ ครนถงจงเสด็จขนบนอาสน์
 ดำรงใหญ่ลงในเรือกัญญา
 ทำมระลงเรือขนเหนอนา
 ส่องอันใดลอยตายในสายชล
 พระมูจอมนรินทร์ป็นขรณ
 ไปบอกพระครุหวาอย่าชานาน
 ๑ พระครุมรบสังกบงคบ
 พระหม่นไวยให้ขนขางเหนอนา
 เบียดเสียดเยียดยดกันหนักหนา
 คอยท่าว่าเมื่อไรจะได้ดำ
 ทงได้เห็นอดตลอดจอดออกลำ
 ระลึกถึงพลางงามเป็นความใหญ่
 จนบ้ายได้เวลาสามโมงปลาย
 อร่ามเรืองเนาวรัตน์จาร์ส่นาย
 ผนผายจากทมนเทียรทอง
 พรอมอำมาตยราชกระวมกอง
 มาตามทองฉนวนลงซังคองคา ๗
 หม่ออำมาตยบังคมก้มหน้า
 ทอดทูนกระสุนง่าว่าห้ามคน
 หลายลำขนล่องออกสับสน
 ก่เลือกไล่ให้พ้นไม้แผ้วพาน
 พระจมพระราชาบรรหาร
 เวลาการจะอัสดงให้ลงดำ ๗
 ตามตำรับอัยการโบราณร่า
 ขุนขางดำผายใต้ให้ส่มควร

เต็มขุนช้างเป็นโจทกกจรังแล
 เป็นสัตว์รับรองทองล้านวน
 กับอนึ่งซึ่งเขาเป็นขุนนาง
 ปรึกษาเห็นพร้อมกันในทันใด
 พาดำเนินย่างย่องทั้งสองนาย
 ชำระดวงสระหวททั้งสองคน
 ผู้คุมกุมยุดทางเชือกไว้
 ทรนผดงชันนาฬิกา
 ดมของหมิ่งดำลงทั้งสองข้าง
 ผู้คุมเอาโซ่ใหญ่เข้าใส่คอ
 พวกผู้คุมกลุ่มนุดไม่ละวาง
 พระไวยคนนั้นมัวชา
 ฤทธิเดชพระเวทเข้าจับใจ
 เอาจำเลยชนเหนือหน้าดำข้างบน
 ๑ พระองค์ทรงฟังขุนช้างว่า
 แพ้เขาเผื่อว่าไว้ไว้ไป
 ด้วยสันคิตม้นกับดเอาซึ่งหน้า
 อายโกหกแผ่นดินกะลวณ
 แต่ซึ่งว่าให้จำเลยชนเหนือหน้า
 จะตดสันกไม่สันซึ่งราค

แต่ได้ตามคดกนถถวน
 ข้อพิสูจน์เป็นส่วนพระหมื่นไวย
 ขุนช้างต้องดำข้างฝ่ายใด
 แล้วจึงคุมออกไปนอกมณฑล
 ผู้คุมรายกำกับอยู่สืบสัน
 ชนไก่แล้วก็ลงในคาง
 จับลำไม้ไผ่คอยพาดบ่า
 ทำมระดังท่าเข้าข่มคอ
 พอขุนช้างดำมุดก็มุดผอ
 พวกคนด่าทอออกเพรียกมา
 ขุนช้างร้องโปรดก่อนพุทธิเจ้าข้า
 เป้าข้าทำมาให้อดองตน
 ทนไม่ได้หวพองสยของชน
 เป้ามนต์ลงมาฆ่าตดใจ ฯ
 ชะตาอายเจ้าล้านวนใหญ่
 กลับพาโลว่าอายไวยใช้เวทมนตร์
 มนเกล้งว่าจะให้ฆ่าตาดอกหน
 ชอบแต่เขย่นเสียให้มันคนเช่นนั้น
 ถอยคำม่นรองนนตองท
 ด้วยคดเกิดชนเพราะตัวมัน

ให้มันชนเห่นน้ำดำออกท
ถ้าแพะเขาออกคร้งอย่าฟังกัน

จงจัดแจงเดยวันชมขมมน
เอาไปพันเลียบเลียบให้สำใจ ๖

๑ พระครุฑพระโองการละลานมา อย่าชำนายช่างมาดำใหม่

เอาเชือกผูกบนเอนเร็วพระไวย
เอาไม้พาดบำพลงแล้วลนของ

คุมออกไปยุตหลักทงสองนาย
ข่มคอลงทงสองแล้วหย่อนสาย

พวกคนดูชลมนอยู่วนวาย
ด้วยขุนช่างนพพรทจจริต

ทงเรือพายแทรกเสียดเข้าเบียดกัน
พอดำมืดไม่ถึงสักกมล

บันดาลเห็นเป็นงูเขารัดพัน

ตวลั่นกลวสุดสุดลนลาน

พระกาญจน์บุรี โดดน้ำตามลงไป

อุ้มพระไวยชนมาต่อหน้างาน

เหล่าพวกผูกมนครบาล

เอาคลังใส่โอหั่วลั่นลากชนมา ๖

๑ พระองค์ทรงกรวกระทบบาท

ยมราชเอาไปจำให้แน่นหนา

อายเสียนหนามแผ่นดินลนลังกา

น้อยฤฆ่าคนได้ช่างไม่คิด

แต่กุ่มนยังคดปลดเล่นได้

มันถือใจว่าไม่มีอาญาสิทธิ์

ลอยหน้าทาทายถววยชีวิต

เดยวันผดแพะเขาเข้าสองยก

บึงอาจฆ่าคนได้แล้วไม่สา

แต่กุ่มนยังกล้ำมาโกหก

อย่าเอาไวให้พันแผ่นดินรก

ไปผ่าอกเสียวอย่าให้ดูเยี่ยงกัน

มันเอาอายไวยไปฆ่าที่ป่าไหนด

เอามันไปเลียบเลียบที่ป่านั้น

สั่งเสร็จเสด็จจากทงพลง

ขนยานมาศผาดผ่นเขาวงใน ๖

๑ ฝ่ายท่านจตุสดมภ์มราช

ประกาศสั่งขุนหมื่นน้อยใหญ่

คนโทษถึงมรณาอย่าไว้ใจ

ไปสั่งให้เจ้ากระทรวงหลวงพัสดิ

ทำมรรจงเหลี่ยและละลาน

โช่ตรวนขอคาไม้ปราน

ขุนช้างถูกจำตรวนแวนสามชน

ผูกมรุมไล่กไม้ลูก

ทำมรรจงโกรธความผิดหวาย

ดชาควาหงายตายข้างมิ่ง

ขุนช้างเข้าใจเขาไม่ฟัง

อาปากแลบลิ้นปลิ้นตา

หยิบเอาก้อนขหมาไล่ปากคน

ลากตรวนโกรกรากปากร้องเพลง คนดอดวัดเบ้งเข้าด้วยคา

ทำมรรจงร้องขู่ว่าอุแหม

อายอปรยเอาขเทวไล่ปา

พวกผู้หญิงแถมมาหนหน้าหน

อายพวกหนุ่มคะนองมนรองเกน ไม่โจงกระเบนเสียบางนอย่างไร

พวกบ่าวมากับนายพลอยชายหน้า วงพวยนวยผ้ามานั่งให้

ทำมรรจงดุคร่าพาตัวไป

คาไม้จริงยิงตะปุดให้มัน

เอาอิฐหนูกันโด่งโยงหัวคา

๑ ขุนช้างต้องพินชนาถึงสาหัส

จะไหวติงกไม่ได้ใจสนรว

ประทุกประทุทาหาประการไม่ให้หนี

สัท่ามรรจงมาพาไปคุก

เคยย่างยาวกวาดสนกกลมปุก

ทำเป็นจุกเจ็บท้องรองอออง

บ้ายลงทงกาดังตาฝัง

ผิดกเสียเฟื่องหนึ่งบอกศาลา

ลูกชนดั่งดงทำเป็นบ้า

แก้ผานั่งทงวงโทองเทง

เอาหัวชนเสาเล่นเดินเหียงเหียง

กจะแก้มึงด้วยหวายให้หายบ้า

แก้ผาวงโซนออกโพนเพน

สิ้นทรงเบอมนเหลือเกน

ไม่โจงกระเบนเสียบางนอย่างไร

เอาเข้าในคุกขังจำตรึงตรา

โซ่ร้อยแหล่เกล้งสรให้แน่นหนา

ไล่ข้อม้อยอคร่าให้ตั้งตัว ๆ

มอรัตเอวโยงเอาโคลงหัว

โอดวูกถึงวันจะบรรลี่ย

ผูกปากภาวนาหน้าเป็นหลัง
การนั่งยังมูระกุดะไล
หิริบักขาหิริบักเซ
มุตทะกังทงกะทะคนกะทิ
ท่ามระรงโกรธาต่าอั้งมี
เขาจะได้ตรวจคนบ่นวุ่นวาย
ขุนช้างร้องขอโทษอย่าโกรธชง
จงลดก่อนผ่อนคลายให้หายใจ
เออกระนั้นสืออย่าโกรธโทษถึงตาย
พอให้เขาตรวจตราอย่าอ้ออั้ง
๑ จะกล่าวถึงวันทองมองโสภา

ตัวย่นไปเป็นความกับลูกชาย
พออายพลับกลับไปร้องไห้งอ
ส่งเข้าคุกประทุทุกทงขอคา
เขาเอาไว้มืดคนกันกระชง
แขวนจนกันพันกระดานส่งสารนาย
๑ วันทองฟังเล่าบอกข่าวผัว
กลิ้งเกลือกเลือกนอนอ่อนพับ
พวkb่าวช้อนอกตกตะลึง
นวดเหยียบบนด้ายทาน้ำดอกไม

บัดดีสังขาเยแผลไฟล้
มอลอกขอขอไขค้ำไฉมิ
สั้มตันสันเตเยตะลี
ค่อยปะเตะตกกะติปากแตกตาย
สวดอะไรอย่างนี้อายฉิบหาย
มึงไม่รู้ฤทธหว่ายถ่าอั้งไป
เจตตำลึงสืบสั้มลึงลึงจะให้
แล้วจะให้คำลดสืบตำลึง
ครันมีท่ามุลนายเขาโกรธชง
สิ้นบุญแจแล้วจจะเคลื่อนคลาย ฯ
อยู่เคหานอนไม่หลับกระสับ
กระส่าย

จะตรายเป็นอย่างไรจึงไม่มา
คุณพ่อเป็นความแพ้คุณแม่ชา
พระพันวษากรวดกราดคาดโทษตาย
จำต้องนั่งยังรุ่งจนเช้าสาย
เมื่อนั้นมายังไม่คลายอกขอรบฯ
ทอดตัวร้องไห้จนลมจับ
ดังจะดับช้วนไปทันใด
อ้ออั้งอดแอเข้าแก้ไข
พอลมถอยค่อยได้สติพลัน

ลูกชนลนลานคลานเข้าห้อง
เปิดฝาคั่วทองส่องสามอัน
ใส่ลงในกระหายเป็นหลายชั้น
แล้วส่งให้อเชยดกระเดียดมา
แล้วจัดแจงสำรองของกำนัล
ให้บ่าวเทยวหาซอปลาเทโพ

๑ ครั้นถึงจุดเรือแล้วรีบไป

บ้างแบกโต๊ะของกำนัลขึ้นชาวปลา
ของกำนัลให้ท่านพลัด

จะขอไปส่งชาวเจ้าขุนช้าง
พลัดเรียกท้ามะรงเนยม

ท้ามะรงรับค่านาลูกเลย

วันทองร้องงอพ้อท้ามะรง

ท้ามะรงว่าไปเยี่ยมกันก็ไป

๑ วันทองแข็งใจเข้าไปในคุก
นำเกลียดน่ากลัวหนั่งหวพอง

เขาได้คาวอาหารไม่พานไส้

เอาจลวยทั้งซึงกันตัวสั้นง

สุดแต่มีของให้แล้วไม่เลือก

เป็นหิดผุพองหนองไหลริน

ประจจ้องจับกุญแจโซ่กำปั้น

แล้วหยิบขันปากสลักคักเงินตรา

ปากนั้นกอบเบยเกลือบัดหน้า

ทงชาวปลาหาไปใส่ขันโต

เนอดมนนาผงเป็นครึ่งโก

บรรทุกเรือแดงโมแล้วรีบมา ฯ

เข้าไต่ตามหลังมาหนักหนา

ถึงริมคุกชนหาพลัดกลาง

คุณพ่อได้ปรางดถนนบาง

คุกตระวางอย่างไรฉันไม่เคย

ช่วยพาพแก่ไปเยี่ยมมผวหน้อยเหว

เข้าประตูหีบเผยถึงคุกใน

ช่วยถอดลงมากินข้าวไค่ถ้าไม่

ถอดไม่ได้โทษอย่างนั้นพวันทอง ฯ

แต่เห็นคนทนทุกข์สยดสยอง

ผอมกร่องร่างกายคล้ายสัตว์นรก

เห็นวันทองขึ้นไปไหว้ประหลก

ใครมีแรงแย่งฉกเอาไปกิน

จนชนเปลือกกไม่ปกชยอกสน

เหม็นกลิ่นราวกับศพตลบไป

ตัวเดินเป็นชนใต้บนกบาล
 อดส่ำหันทนจนถึงกันคูกใน
 วันทองเห็นผิวทอดตัวให้
 นาคานามกตละลูกกะแอ

จะเดินเห็นเขาทไหนดไปอย่าช้า
 เอาเงินใส่ในถุงให้โตโต
 โอยลิมไปแล้วแม่ช่วยแก้ไข

ของกำนัลเลือกสรรจตุรจตุรมา ทงชาวปลาเหลาเกล็ดหมุแนมญวน ฯ

๑ วันทองขัดใจอายคนเคอะ ยังชมเชอะไปจนคองจะเด็ดวัน
 เพราะกินเหลาจึงต้องเขาดังไ้ตรวน ยังหลงเล่อลามลวนข้างเหลายา

ขุนช้างเห็นเมียโกรธขอโทษตัว แม่ด้อยหัวปล้กโชกก็ไม่ว่า
 ใจคอทอแทแล้วแม่อา ไ้หน้าลิมหลังพลึงพลาดไป

จะคำทออย่างไรก็ไม่ว่า เอาเงินตราค่าคุณนั้นมาให้
 กับคำลดลิมคำลึงให้ถึงใจ เสียไหนเสียไปเกิดแม่คุณ

วันทองตอบว่าอย่าปรารมภ์ เงินทองมีถมอย่าว่าวุ่น
 ข้างจะเอาออกไปให้นายมุล ถึงเจ้าคุณบ้านนอกกับปรานี ฯ

๑ ทำมะรงให้อายรอดตลอดชอคา กินชาวปลาเกิดพซางอย่าครางอ
 เป็นตายอยู่กับตวงกลวโยม จะดินคำดินหนไ้เมื่อไร ฯ

๑ ขุนช้างฟังว่าควาสามข้าว
 เคยข้าวเป็นเบ้งคอแห้งไป
 จะกินได้แต่ละคำเอนากลว
 วันทองปลอบว่าอดส่ำหกล้น
 เห็นผวยงนั่งครางนางช่วยบ่อน
 ทงเนื้อเปล่าปลาไหลไก่พะแนง
 แลวสันหวบอกหลันเท่านั้นเกิด
 คิดถึงตัวชนมานาตาโซม
 แม่คุณทูนหัวจงรีบไป
 เพ็ดทูลม่อนปรนช่วยบนบาน
 วันทองว่าหาใครไม่ได้ดอก
 วีนกมกัถ่มกัถ่มชวนไป
 ขุนช้างว่าจริงแท้แม่ทูนหัว
 ถาพนโทษโปรดถอดรอดชีวิต

๑ วันทองว่าอย่าล่าออยไปหน่อยเลย พวกพ้องข้าไม่เคยชคอผัว
 สันชีวิตก่ไม่คิดเสียดายตัว
 ว่าพลางหยิบเงินในกระต่าย
 ทงนายร้อยนายใหญ่ให้ทั่วกัน
 ฝากฝังส่ามิแล้วมิช้า
 ให้เงินพดกกลางนางรีบไป

เป็นใส่ปากเปล่าไม่กลืนได้
 เอนาใส่กลวคอไหพอกล้น
 คิดถึงตัววางสามข้าวเผ่าสะอน
 ชนใจกินเกิดพ้อพอมแรง
 เอาช้อนตักแกงแยแแกคอแห้ง
 ขุนช้างแจ้งใจกินส่นสามโคม
 ประดักประเดิดพนักอย่าหักโหม
 โถมกอดคอภรรยาแล้วว่าวาน
 เอาเงินติดท่านข้างในให้ว่าวาน
 ขอประทานโทษตนให้พ้นภัย
 หนามยอกเอาหนามบ่งคงจะได้
 จะอ่อนวอนพ้อไวยดลัถ
 จะรอดตัวก็เพราะแม่ช่วยแก้พิ
 แม่ไปไหนจะให้ชไปต่างว้ว ๆ

อย่ากลวเลยอย่างไรไม่ทั้งกัน
 ให้กับนายท่ามะรงขมิขมน
 คนโทษทัณฑ์ให้ทานทุกคนไป
 ก็กลลาออกจากในคุกใหญ่
 ชนบนเรือนพระไวยมิได้ช้า

โถมเข้าสรวมสอตกอดพระไวย
 พระหมั่นไวยส่งสารกับมารดา
 หม่อมแม่ทุกซั้เชิญเป็นอย่างไร
 ฤาปู่ย่าตายายวายช้วน
 วันทองจึงว่าพ่อทูลเกล้า
 เหลียวไม่เห็นใครในครงน
 เห็นแต่ดวงใจพระไวยแม่
 เจ้าขุนช้างคนคิดประทุษร้าย
 เหมือนนมยานกลิ้งอกแม่หมกไหม้
 ครนจะนิ่งให้ตายอายติดตัว
 เหตุเท่านั้นจึงนั่งทงไม่ได้
 พ่อคุณจงการุญกับมารดา
 พระองค์ทรงพระกรุณา
 ชุนข้างส่งถึงพ่อขออภัย
 นอกกว่าพ่อใครจะขอเห็นไม่ได้
 อนทได้ผลพลึงแต่หลงมา
 ๑ ครานนพระไวยพลายงาม
 แม่มาอ้อนวอนว่าข้าทำไม
 ข้างเขาอกจะเอาชีวิตข้า
 แกล้งใส่ความจะให้ตายวายวาง

ร้องไห้แทบสลบซบหน้า
 วันทาทำเป็นถามไปนับพลัน
 อัยาร้องไห้จึงบอกออกกับฉัน
 ไม่ทันบอกออกก็ราแต่ไค้
 ทุกซั้แม่เทียมเท่าจะเป็นผ
 ชึ่งจะช่วยชีวิตให้รอดตาย
 ทจะแกทุกซั้รอนใหม่อนหาย
 เพราะเช่นนั้นอนตราายจึงถึงตัว
 ถึงชีวิตเขาก็ได้มาเป็นผ
 จะเชิดชอญาทวชีวิตกลปา
 แม่จุนใจจึงชานด้านมาหา
 ช่วยทูลขอชีวิตชุนข้างไว้
 คงหาชีวิตอย่าพ่อพลายไม่
 อัยามบาปกราบไหว้พ่อหม่นมา
 พ่อจงช่วยชีวิตไว้ไ้ต่างชา
 พ่ออย่าผูกเวรานั้นสืบไป
 จึงตอบความมารดาหาชาไม่
 ชามีได้พองหานายชุนข้าง
 ไปกราบทูลพระพันวษาเอาทุกอย่าง
 นหากมีทอ้างจึงพนมย

เมื่อขุนช้างเขาพาไปฆ่า
จะส่งสารนั้นบ้างก็เป็นไร
เมื่อลูกชายจะตายแม่ไม่คิด
จงเที่ยวท่องร้องไห้ไม่คิดคว
พระองค์กำลังทรงพระพิโรธ

เหมือนโคมดาฆ่าวางเขากลางไฟ เป็นจันใจลกแล่นะมารดา ฯ

๑ วันทองกอดพระไวยร้องไห้กล ความทงนก็จริงเหมือนเจ้าว่า

เมื่อขุนช้างฆ่าพ่อแทบมรณา

มารดาก็จังอยู่เต็มใจ

อุตส่าห์พาพ่อไปฝากวัด

เอาผ้าตัดทำธงแก่งสังสัย

แม่ไม่เห็นเจ้าสักวันนับมรณ

นอนร้องไห้ร่ำทุกคำคน

อันผัวรักหาหนกกว่าลูกไม่

ลงบันไดสามชั้นเป็นคนอน

ถึงว่ารักจริงจงดังจะกลืน

ก็ไม่เหมือนพ่อหมั้นของแม่เลย

ซึ่งเคืองขุนขุนช้างทูลาณ

กันมานานมาแล่นะลกเอ๋ย

เอาบุญอย่าอาฆาตจองเวรเลย

ถ้าพ่อเคยแล้วไม่ฆ่าท่านฆ่าแท้

เหมือนปล่อยปลาปล่อยเต่าเอากุศล ให้พ้นจากความเข็ญเห็นกับ

แม่

สู่อุตส่าห์เลี้ยงเจ้าเผ้าดูแล

ตั้งแต่พ่อยังอยู่ในอุทร

เจ้าเกิดมามารดาถนอมเจ้า

บดข้าวสามเวลาอุดส่าห์บ่อน

อาบน้ำใส่เปลห่มให้นอน

แต่อ่อนอ่อนจนได้วัฒนา

ขุนช้างอุตส่าห์หาข้าวขายน้อย

ให้พ่อไวยใช้สอยเป็นหนักหนา

เอาทองคำทำกำไลสร้อยเสมา

ตะกรุดโทนถมยาล้วนอย่างดี

ยามตรุษยามสงกรานต์ไปลานวัด สารพัดใส่กายให้ถ้วนถี่
 บ่าวเล็กเล็กเหลื่อหลามตามมากมี ให้นางศรีแม่นมนุ่มไป
 ยามขุนช้างรักใคร่ใครจะเหมือน ชั่วแต่ดาวกับเดือนไม่ให้ได้
 แต่ของมีในสุพรรณสิ่งอันใด ถ้าชอบใจแล้วไม่ขัดให้ขุนมัว
 ๕๒ ๕๔๔๔ ๕๕
 ทรายนนกมดกมาก พ่อหากเป็นทารกไม่รู้ทว
 อย่าคุมโทษโปรดเกิดให้เป็นตัว เหมือนทูนหัวแทนคุณของมารดา ฯ
 ๑ ครานันพระไวยก็ใจอ่อน ได้ฟังมารดรอ่อนวอนว่า
 ครันจะนิ่งให้ขุนช้างวางชวา ก็ส่งสารมารดานั่นสุดใจ
 ถ้าบรรลย์ไหนจะมีซึ่งความสุข จะทุกข์ทุกข์เซี่ยเซี่ยจนเป็นไซ้
 ผูกคอลมกมคอตายวุ่นวายไป บาปกรรมก็จะได้กับเราแท้
 ถึงขุนช้างชวชาเหมือนหมาหมู เขากรู้อยู่ทว่าผัวแม่
 จะนิ่งเสียคนเดียวไม่เหลียวแล ก็คงแต่คนเขาจะนินทา
 คิดแล้วจึงว่าแก่แม่ไป เป็นจวนใจด้วยพระเกิดเกล้า
 ครันจะขัดเหมือนไม่คิดลงมารดา จะแกลงให้เวทนากับลูกชาย
 แม่จงกลนนาดาอย่าร้องไห้ ลูกจะไปเพ็ดทูลขยับขยาย
 ถ้าท่านโปรดก็จะปลอดไม่วอดวาย ถึงเวรตายแล้วก็จนพนักำลึง ฯ
 ๑ เออพ่อคุณการุญให้จึงได้ แม่จะให้คำทูลสักสองขง
 แม้นพ่อช่วยเห็นไม่ม้วยไปจริงจง คงประทศลายโทษเพราะโปรด
 ปราน ฯ

๑ ชะนอยฤา มารดาข้างว่าได้นึกว่าไก่อแล้วจะล่อด้วยข้าวสาร
 เห็นว่าลูกจนอ้างบนบาน เหตุว่าท่านเศรษฐีมีเงินทอง

เพราะได้เงินสองชั่งจงดงบาน
เลี้ยงเมียเลี้ยงชามาเป็นกอง

ปลุกเรณูฝากกระดานชนหาห้อง
เพราะเงินทองสิ้นบนของมารดา ฯ

๑ เจาประคณทนต์หวของแม่เอ๋ย
ใจไม่อยู่กับตัวชั่วชา

อย่าถือเลยแม่นเหมือนคนบ้า
พูดออกมาไม่ทันคิดแม่ผิดครัน
เหมือนหนึ่งโปรดแม่ให้ไปสวรรค์
พ้อจอมขวัญรับจรรยาอันใจ ฯ

อย่าช้าเชิญพ่อไปขอโทษ
จะได้บุญนันทนบดงกปกัลป์

๑ ครานันพระไวยชัชชาญ
จงปลอบแม่อย่าละเหี่ยเสียน้ำใจ

ความส่งสารมารดาน้ำตาไหล

ร้องส่งศรีมาลาหาล่วมหมาก

ลูกจะไปทูลขอตามบุญ

กลองยาแดงหุ้มปลายนพคุณ

ทั้งห่อผ้ากานากรรมบุญ

แล้วพระไวยอาบน้ำชำระกาย

บ่าวได้ยานุทองสุดเตา

นุ่งม่วงดีไหลไหมตะเกา

กรายเข้าเคหาพลัดผ้าเก่า

พลงยมหยอกหยิกแกมศรีมาลา

ห่มหนึ่งโกเบล่าบักเตาแท้

กิริบออกจากเรือนไม่เชอนแซ

แล้วรีบมาหอนั่งสั่งท่านแม่

ประเดี้ยวหนึ่งถึงในพระราชฐาน

ข้าไทอดแอตามติดตาม

ครันแสงสริโยทัยไฉเวลา

ทั้งข้าราชการก็พร้อมหน้า

ก็เข้ามาคอยเฝ้าพระทรงธรรม ฯ

๑ จะกล่าวถึงพระจอมจักรพรรดิ ผ่านสมบัติอยุธยามหาศักรัย

สถิตเหนือแท่นแก้วเพชรพรรณ สะพรั่งพร้อมพระกำนัลนาร

ล้วนแรกรุ่งรูปร่างเหมือนอย่างวาด เข้มมสะอาดนวลละอองผ่องศรี

บำเรอบาทมุลิกาเจ้าธานี

บรรทมอยู่ในที่แท่นทองทรง

ครนอรุณรุ่งสว่างฟ้า

เย็นน่านากหลาบอาบพระองค์

พระหัตถ์ซ้ายกราบขวาพระแสงเพชร จงเสด็จออกทองพระโรงใหญ่

ประทับเหนือแท่นแก้วอันแวววาว พร้อมไปด้วยอำมาตย์ราชกระว

เจ้าพระยาและพระยาพระหลว

คอยฟังรับสั่งพระพนม

พระต้นจากนิทรา มาที่ทรง

เสร็จทรงภูษาอันอำไพ

ทุกกระทรงเฝ้าประณตบทศรี

เจียบส่งค้อยู่ในที่พระโรงชัย

ความผูกการาษฎรเรื่องน้อยใหญ่

ก็ทูลความตามในตำแหน่งตน ๆ

พระองค์มัสหันาทประภาษถาม

ต้องตำแหน่งขุนนางข้างกรมใด

เห็นว่างราชการกราบลงถามหน

พระเดชพระคุณเป็นพินคณนา

๑ ครานันจมนไวยวรนาค

ขอเดชะฝ่าละอองบาทยุคล

ขอพระองค์จงโปรดซึ่งเกศา

ต้องพระราชอาญาอยู่ในคุก

ควรมิควรกระทำหม่อมฉันประทานโทษ

ด้วยขุนช้างโทษถึงมรณา

ไต่เกล้าแทบชีวิตจะตักษย

บัดนี้มารดาข้าพระพุทธเจ้า

เฝ้าวิงวอนเข้าคำรำไรไป

มิได้รับประทานซึ่งข้าวปลา

ถ้าไม่รับกราบทูลฝ่าธุลี

ก็สุดแสนส่งสารด้วยมารดา

เห็นทวงทมิตายกเป็นบา

แต่เจ็ดชวบกก็พรากจากกันไป

กระหม่อมฉันเกิดมาจนบัดนี้

ขอประทานโทษขุนช้างไว้สักท

ยังมีได้แทนคุณเท่าเกศ

๑ ครานันพระองค์พงศ์กษัตริย์

พระเนงนักรักไทรอยู่ไปมา

เหมือนหนึ่งช่วยชีวิตของมารดา ๆ

ทราบรหัสแห่งคำหมิ่นไวยว่า

ครนมิไยชวอาัยขุนช้าง

อ้วนทองฝ่ายมอมตรอมใจตาย

ครนระคายอายหน้าเพื่อนขุนนาง

นึกว่าเอาใจไวโซ้ย

เป็นหน่อเนื้อเชือกทหารชาญนคร

จึงตรัสว่าอย่าเย้ยอายหมั่นไว

เอาอายข้างเป็นผิวเส้นชวชา

โดยอายข้างลมตายไปเป็นผ

มาเฝ้าเจ้าชพรพร

แต่ลูกเลี้ยงมันยังพาไปฆ่า

มาขอไว้ให้หนักพิศุชา

๑ ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท

ซึ่งขุนนางขุนช้างต่างช้วน

ก็มันหมายแกแค้นแทนขุนช้าง

จะทงให้โคกศัลยบรรลย

จึงกลันโกรธกราบทลบทมาลย

ขอพระองค์ทรงพระกรุณา

๑ จึงตรัสว่าดูราอายหมั่นไว

จะยกให้ไม่ประหารผลาญชว

อแม่จะได้หายคลายโคกเศรา

อันคนโทษทุจริตตลกชง

อายลกชายก็จะต้องหมองหมาง

จะสะเทนเห็นห่างไปทุกวัน

แต่่นอยน้อยมอศกมันแข็งชน

อย่าให้มันละห้อยน้อยวิญญาน

อแม่ม่งนنگให้ชงน้ำหน้า

ช่างไม่คิดถึงหน้าอายหมั่นไว

จะไปดเสยกับท่อมังกได้

ให้โปรดไ้ใจบาบคนหยาบช่า

ม่งไม่มีใจโกรธดอกฤาหว่า

ชอบแต่ฆ่าอย่าให้ตู่เยยงกัน ๑

องค์อิศราธิราชรังสรรค์

กระหม่อมฉันกแค้นจะแค้นใจ

แต่มารดามาชวางเป็นข้อใหญ่

ก็เหมือนไม่คิดถึงคุณของมารดา

ขอรับพระราชทานซึ่งโทษา

แก้ข้าพระพุทธเจ้าผูกมัด ๑

โทษอายชางนั้นไซ้จริงเป็นผ

ทงนเพราะกูเ็นตมิ่ง

เพราะลกเตาใดดเป็นทพง

โทษถึงช้วนจะบรรลย

กุนไม่พอใจให้ใครแก้
ตรัสแล้วส่งราชรองเมืองไป
แล้วจงส่งตัวให้จมนไว

พระสั่งเสร็จเสด็จจากพระโรงคล

มึงจะแทนคุณแม่จึงยกให้
เร่งถอดอายขุนช้างในฉับพลัน
อย่าให้ใครคิดเอาค่าลดสิ้น

กราบพระกรจรรจรลเข้าวังใน ฯ

๑ พระรองเมืองรับพระราชโองการ ลนลานออกมาหาข้าไม่

บ่าวตามเป็นพรวนชวนพระไวย ตรงไปประทับหีบเผยพลัน

ใช้ทนายขุนวังเป็นสังคัล รับไปเรียกพลัดหมื่นหมื่น

ให้ทำมะรงไปถอดขุนช้างนั้น เขาช่วยกันถอดถอดตดตรวจพลาง

บ้างถอดคาหาไม้มาต่อยขอ อึงออกไปกบ้องเสียงโกร่งกร่าง

ประเดี๋ยวหลุดล่อนกายนายขุนช้าง พยงย่างย่องแย่งแข่งซาพัน

ทำมะรงนำมาหน้าหีบเผย เเงหน้าเห็นพระรองเมืองนั้น

กับพระหมื่นไวยนั่งใกล้กัน งงันหมอบกราบคลานเข้ามา

ทงรททงกลดหมอบตัวราบ กราบจนหัวคะมำดำตนซา

พระนายอายใจไม่เจรจา ก็อ่ำลาท่านราชรองเมืองพลัน

ขุนช้างงกเงินเดินไม่ได้ พระไวยให้ทำเปลตหมื่นหมื่น

ให้พวกบ่าวเข้าหามมาตามกัน ขุนช้างนั่งมาในนั้นหนดพรมพราหม

เหมือนตูกตากวางคุดตพวงพลุ หวดยมมเถิกเป็นถ่อ่งาม

แดดส่องต้องแสงดูแดงวาม คนดูหลามตลอดมา ฯ

๑ ครูหนิงถงจวนพระหมื่นไวย วันทองเห็นดีใจเป็นหนักหนา

เข้าพยุลงฉวให้ไคลคลา ขุนช้างถอดภรรยาเข้าว่าไร

วันทองเจรจาว่ากับผิว
 เออแม่ชวันไม่บรรลีย
 ตั้งแต่วันนี้ไปในเบ้องหน้า
 ไปคักเชื้อเหนื่อใดลูกไม่คิด
 พระไวยสั่งสร้อยฟ้าศรมาลา
 บัดเดียวใจโตมาสารพัน

ตำรับคาวของเคียงเรียงวาง
 บริโภคอ่อมหน้าตำราญ
 ทงผิวเมยอ่อมหน้าตำราญใจ
 ว่าพ่อจงเป็นสุขทุกนิรันดร์
 จงมองแมวแคลวคลาตราชกัย
 ภาเลื่องกระเตื้องดินภิญโญ

๑ พระไวยน้อมคำนับรับพรพลาง ขุนช้างเอาเงินทองออกกองให้
 ยี่สิบชั่งหวังจะแทนคุณพระไวย พ่อเอาชื้อขาวไหมไว้เคียงกัน
 พระไวยสั่งว่าอย่าเอาไว้
 เอาเงินให้อย่างนี้ไม่ตครัน
 เดยวันมิใช่อยุดอกท่น
 เหมือนหนึ่งฉันเอาสินบนกับมารดา ฯ

๑ วันทองรู้กริยาอชฌาตย์
 ครนตะวนจวนคำก้ออาลา
 ทงหญิงชายพายตะเบ็งเร้งตะบั้ง
 ยายเทพทองมองเห็นแกแค้นรำ

เจ้ารอดตัวเพราะพ่อฤาษี
 เพราะพ่อคุณโปรดให้รอดชีวิต
 จะมอบตัวเป็นข้าจนตบจิต
 จะตามติดไปทุกอย่างไม่ห่างกัน
 จัดตำรับข้าวปลาประจงสรร
 แล้วเชิญวันทองให้รับประทาน

ก็เชื่อเชิญขุนช้างกินอาหาร
 ยกตำรับของหวานมาวางพลัน
 เข้าไปหาพระไวยในเรือนนั้น
 นับวันคงจะได้เป็นใหญ่โต
 ขอให้เป็นบรมสุข
 จะได้พึงร่วมโพธิ์พ่อสืบไป ฯ

กอบเงินได้กระท่ายส่งให้ชา
 ลงนั่งในนาวาชำเต็มลำ
 กระทงถงเมืองสุพรรณไม่ทันคำ
 ลูกรอดจำมาได้ดีใจแท้

รบรอนตอกรบชนบนเรือน บรรดาเพื่อนเคหามาเยี่ยมแซ่
 บนห้องเยียดชิดออกอดแอ พุดกันแต่เย็นเยียมเขายามปลาย
 ชนช่างสังสรรค์พระยาหามนต์ มารดตนเสียให้จัญไรหาย
 นิมนต์ส่งสวัสดิ์เดาะทเคราะห์ราย ชดนำชำระกายถวนสามวัน ฯ

ตอนที่ ๓๕ ขุนช้างถวายฎีกา

๑ จะกล่าวถึงโฉมเจ้าพลายงาม เมื่อเป็นความชนะขุนช้างนั้น
กลับมาอยู่บ้านลำราญครัน เกษมสันต์สองสักรมย์ยวน
พร้อมเบียดขาดอยู่แต่มารดา นึกนึกตรึกตราละห้อยหวน
ไยว่าแม่วันทองช่างหมองนวล ไม่สมควรเคียงคู่กับขุนช้าง
เอนเนอเคราะห์กรรมมานำผิด นำอายมิตรหมองใจไม่หายหมาง
ฝ่ายพ่อมีบุญเป็นขุนนาง แต่แม่ไปแนบข้างคนจัญไร
รูปร่างวิปริตผิดกว่าคน ทรพลอปรียไม่คิดได้
ทั้งใจคอชั่วโหดโหดไร ช่างไปหลงรักใคร่ได้เป็นด
วนนนแพกเมื่อดำนาน ก็กรวชาจะฆ่าให้เป็นด
แสนแค้นด้วยมารดาขังปราน ให้ไปขอชีวิตขุนช้างไว้
แค้นแม่จ่าจะแก้ให้หายแค้น ไม่ทดแทนอายขุนช้างบ้างไม่ได้
หมายจิตคิดจะให้มันบรรลีย์ ไม่สนใจจำเพาะเคราะห์หมันด
อย่าเลยจะรับแม่กลับมา ให้อยู่ด้วยบิดาเกษมศรี
พรากให้พ้นคนอบาทวชาตอบรีย ยังคิดก็ยังมีความโกรธา
อดอดขัดขัดด้วยจิตใจ เมื่อไรจะวันจะลับหลา
เข้าห้องหวนละห้อยคอยเวลา จนสุริยาเลียวลับเมรุไกร
เงยบสถวจุฑาททวิบาท ดาวดาษเดือนส่องว่างกระจ่างไส
นาคางตกกระเซ็นเย็นเยือกใจ สดัดเสียงคนใครไม่พูดจา

ไต่ย่นเสียดข้อมย่ำประจำวัง
 คະเนนบ้ายยามไต่สามครา
 พ้าขาวดาวเด่นดวงสว่าง
 จังเช่นเหล่าชาวปลาไหลพรายกิน
 ลงย่นตราชะเอาปะอก
 เป้ามนต์เบองบนข้อมมัว
 จับดาบเคยปราบณรงครับ
 ลงจากเรือนไปมิได้ช้า
 ๑ เห็นคนนอนลอมอมเบ้นวง
 กองไฟสว่างดังกลางวัน
 จังรำยมนตรามหาสะกด
 ภูตพรายนายขุนช้างวางวงพรู
 ทงชายหญิงง่วงงมล้มหลับ
 จปลาคาไฟมันไหลเลอะ
 ไขพรายถอดกลอนถอนลิ้ม
 ย่างเทาขาวไปในทันที
 มีแต่หลับเพอมะเมอฝัน
 ผู้คนเงยบส้าเนียงเสียดแต่กรน
 จุตเทียนสะกดขาวสารปราย
 สะเตาะดาดบานเบตหน้าต่างกาง

ลอยลมล่องตงถึงเคหา
 ดูเวลาปลดอดห่วงทักทิน
 จันทรกระจ่างทรงกลมดนมเมฆสิ้น
 เสกขมนว่นยาเข้าทาคัว
 หยิกยกมงคลซันไล่หัว
 พรายย้วยวนใจให้ไคลคลา
 เสรีจรรบบริกรรมพระคาถา
 ริมมาถึงบ้านขุนช้างพลัน ฯ
 ประตุลันมั่นคงขอบรวกน
 หมายสำคัญตรงมาหน้าประตู
 เสื่อมหมดอาถรรพทผงอยู่
 คนผู้นในบ้านก็ชานเซอะ
 นอนทับคว่าหงายกายกันเปอะ
 โงกเงอะงุงงมไม่สมประดี
 รอยทิมถอดหลุดไปจากที่
 มิได้มีใครทักแต่ลึกคน
 ทงไฟกองบ้องกันทุกแห่งหน
 มาจนถึงเรือนเจ้าขุนช้าง
 ภูตพรายโดดเรือนสะเทือนผาง
 ย่างเทาขาวชนร้านดอกไม้

หอมหวานอ่อนอบบุปผาชาติ

เรณูฟุ้งจรใจ

ข้าไทนอนหลับลงทับกัน

กระจกหลากหลากสลับแววมวาม อร่ามแสงโคมแก้วแววจับตา

ม่านมุขมณฑกประจักษ์กัน

ชมพลางย่างเยื้องช้าเลื่องมา

นิ่งนอนอยู่บนเตียงเคียงขุนช้าง

เจ็บใจดังหัวใจจะพังพอง

จะใคร่ถนอมขุนช้างทกกลางตัว

พลางนั่งลงนอนบนบอภินันท์

โอแม่เจ้าประคุณของโลกเอ๋ย

เวรกรรมนำไปไม่ร้งรอ

มันไปดุดมารดาเอามาไว้

ที่ท่าแค่นี้จะแทนให้ทันตา

เป่าลงด้วยพระเวทวิทยา

ดาบได้ผูกไว้ไม่เคลื่อนไหวคลาย

๑ ครานันจึงโถมเจ้าวันทอง

ต้นพลางช้าเลื่องนัยนตามา

ถ้าคิดคิดว่าผู้ร้ายให้หนักกลัว

ชวนขับหลบลงมาหมอบเมียง

เบิกบานก้านกลาตึงไสว

ย่างก้าวก้าวไปไม่โครมคราม

สะเคาะกลอนถอนสนถึงขั้นสาม

อร่ามแสงโคมแก้วแววจับตา

อัมมจันทร์เครื่องแก้วกนกหนา

เบตมุงเห็นหน้าแม่วันทอง

มันแนบข้างกอดกลมประสมสอง

ชยบงอาจดาบง่าอยากฆ่าฟัน

นกกกลัวจะถูกแม่วันทองนั้น

สะออนนอกแค่นาตาคลอ

ไม่ควรเลยจะพราจากคุณพ่อ

มิพ้อที่จะต้องพราจากจากมา

อ้ายหัวโล้นข่มเหงไม่เกรงหน้า

ขอสืมาแม่แล้วกขับพราย

มารดากพันตนโดยง่าย

วันทองรู้สึกกายกกลมตา

ต้องมนต์มวหมองเป็นหนักหนา

เห็นลูกยานนัยนอยู่ริมเตียง

กอดผัวร้องदनจนสิ้นเสียง

พระหมื่นไวยเข้าเคียงห้ามมารดา

อะไรแม่เข้รื่องทองทองนอน
จะรื่องไขไซ้โจรผู้ร่ายมา

๑ ครานันวันทองมองโล่ภา
ลูกออกมาพลันด้วยทันใด
วันทองประคองสอดกอดลูกรัก
เจ้ามาไขปานนวลลูกอา
ไล่ดาบบ้านช่องกองไฟรอบ
อาจองทะนงตัวไม่กลัวภัย
ขุนช้างตนข่มเป็นการ
จะเกิดผิดแม่คิดคะนึ่งเกรง
มีอะไรในใจเจ้า
มิควรทำเจ้าอย่าทำให้รำคาญ

๑ จมื่นไวยสารภาพกราบบา
รักตัวกลัวผิดแต่คิดไป
ทุกวันนี้ลูกชายสบายยศ
มีบ่าวไพร่ใช้สอยทั้งเงินทอง
ยังขาดแต่แม่คุณไม่แลเห็น
ชอนททุกขยังเพิ่มพูน
ลูกมาหมายจะมารับ
แม้จะบังเกิดเหตุเภทพาล

ลูกอรันรำคาญใจจึงมาหา
สนทนาคด้วยลูกอย่าตกใจ ๗

ครันรู้ว่าลูกยาหากกลัวไม่
พระหมื่นไวยเข้ากอดเอาบาทา
ซบพิศตรวองให้ไม่เงยหน้า
เขารักษาอยู่ทุกแห่งตำแหน่งใน
พ่อช่างลอบเข้ามากระไรได้
นี่พ่อใช้ญาว่าเจ้ามาเอง
เขาจะรุกรานพาลข่มเหง
ฉวยสับเพลงพลาตพลาตเป็นการ
พ่อจงเล่าแก่แม่แล้วกลับมา
อย่าหาญเหมือนพ่อนักคะนองใจ ๗

ลูกมาผิดจริงหาเถียงไม่
ก็หักใจเพราะรักแม่วันทอง
พร้อมหมดเมียมิ่งกมสอง
พี่น้องช่างพอกับบริบูรณ์
เป็นอยู่ก็เหมือนตายไปหายสูญ
ถ้าพร้อมมูลแม่ด้วยจะสำราญ
เชิญแม่วันทองกลับคืนไปบ้าน
ประการใดก็ตามแต่เวร

มาอยู่โยกย้ายฮินชาติ

แสนอุบาทว์ใจจิตริษยา

ดังทองคำทำเทียมปากกะลา

หน้าตาต่ำเหมือนมินหม่อมม

เหมือนแมลงวันว่อนเคล้าทเน่าชว มาเกลือกกถวปทุมาลยททหวาน

หอม

ดอกมะเดื่อฤาจะเจ็ดดอกพะยอม

ว่านก็แม่จะตรอมระกำใจ

แม่เลี้ยงลูกมาดังเจ็ดชวบ

เคราะห์ประจวบจากแม่หาเห็นไม่

จะคิดถึงลูกบ้างฤาอย่างไร

ฤาหาไม่ใจแม่ไม่คิดเลย

ถาคิดเห็นเอนดูว่าลูกเต้า

แม่ทุลเกล้าไปเรือนอย่าเชื่อนเฉย

ให้ลูกคล้ายอารมณ์ได้ชมเชย

เหมือนเมื่อครั้งแม่เคยเลี้ยงลูกมา ฯ

๑ ครานันจึงโฉมเจ้าวันทอง

เศร้าหมองด้วยลูกเป็นหนักหนา

พ่อพลายงามทรามสวาทของแม่อา แม่โศกาเกือบเจียนจะบรรลัย

ไซ้จะอ้อมเอิบอาบด้วยเงินทอง

มิใช่ของตัวทำมาแต่ไหน

หงผู้คนช่างมาแลหาไท

ไม่รักใคร่เหมือนกับพ่อพลายงาม

ทุกวันนี้ไซ้แม่จะผาสุก

มิแต่ทุกข์ใจเจ็บดังเห็นบหนาม

ต้องจำจนทนกรรมทตติดตาม

จะจนความคิดไปก็ไซ้ท

เมื่อพ่อเจ้าเซาคูกแม่ทองแก่

เขาพูดแม่ไซ้จะเกลียดแค้นหน

ถึงพ่อเจ้าเล่าไม่รู้วารายด

เป็นหลายบแม่มาอยู่กับขุนช้าง

เมื่อพ่อเอากลับมาแต่เซียงใหม่

ไม่แพ้ทุลสิ่งไรแต่สักอย่าง

เมื่อคราวตัวแม่เป็นคนกลาง

ท่านกว้างบทคั้นไหบิดา

เจ้าเป็นดงหวหมนมหาตเล็ก

มิใช่ได้กดอกจงฟังคำแม่ว่า

จงเร่งกลับไปคิดกับบิดา

พ้องหากราบทุลพระทรงธรรม

พระองค์คงจะโปรดประทานให้ จะปรากฏยศไกรเจดีย์
อันจะมอลักพาไม่ว่ากัน เช่นนั้นใจแม่มีเต็มใจ ฯ

๑ ครานันจงโฉมเจ้าพลายงาม พึงความเห็นว่าแม่หาไปไม่
คิดบ้ายเบี่ยงเลียงเลี้ยวเบี่ยงบิดไป เพราะรักไอ้ขุนช้างกว่าบิดา
จึงว่าอนิจจาลูกมารับ แม่ยังกลับทอดทานเป็นหนักหนา
เหมือนไม่มีรักใคร่ในลูกยา อุตส่าห์มารับแล้วยังมีไป
เสียแรงเป็นลูกผู้ชายไม่อายเพื่อน จะพาแม่ไปเรือนให้จงได้
แม่นมีไปให้งามก็ตามใจ จะบาปกรรมอย่างไรก็ตามที่
จะตัดเอาศีรษะของแม่ไป ทงแต่ตัวไวให้อยู่
แม่อย่าเจรจาให้ชาติ จวนแจ้งแสงสิจะรีบไป ฯ

๑ ครานันวันทองมองโสภา เห็นลูกยากดพนมไม้ไผ่
ถอดบาปพาพนมย่นแกว่งไกว ตกใจกลัวว่าจะฆ่าฟัน
จึงปลอบว่าพลายงามพอทราบรัก อย่าฮักฮักกว่าวันทำหุ่นหัน
จงครวญใครให้เห็นข้อสำคัญ แม้นพรนกลวแต่จะเกิดความ
ด้วยเป็นชาลิกไปโหดกมา เห็นเบองหน้าจะอึงแม่จึงห้าม
ถ้าเห็นเจ้าเป็นสุขไม่ลูกกลาม ก็ตามเถิดมารดาจะคลาไคล
ว่าพลางนางลูกออกจากห้อง เศร้าหมองโศกานาตาไหล
พระหมื่นไวยก็พามารดาไป พอรุ่งแจ้งแสงสีก็นั่งเรือน ฯ

๑ จะกล่าวถึงเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง แอนครางเล็ดกรนอนอยู่บนเปอน
 อัจฉรย์นั้นแปรแซ่เขื่อน ว่าชเรอนชนตวทวทงน
 หาหมอมารักษาเขาปรอท มั่นกินปอดดับโตออกไหลล้น
 ทงเส้นน้อยได้ใหญ่แลได้ต้น พ้นฟางก็หักจากปากตัว
 ตกใจตนผวาควาทอง ร้องว่าแม่คุณแม่ช่วยผัว
 ลูกชนกชนตวสนรว ให้นกกกลัวปรอทจะคอดตาย
 ลมดาเหลียวหาเจ้าวันทอง ไม่เห็นน้องห้องสว่างตะวันสาย
 ผ้าม่อนลอนแก่นไม้คดกาย เห็นม่านชาตเรยรายประหลาดใจ
 ตะโกนเรียกในห้องวันทองเลย หาขานรับเช่นเคยสัปดาห์
 ทงชาวของมากมายก่ายไผ่ ปากประตูเปิดไว้ไม่ใส่กลอน
 พลาญเรียกหาข้าไทอยู่ว่าขุน อ่อนอ่อนมอดมอดสอน
 อมอมมาอสาคร นิ่งนอนโยหวามาหาก
 บ่าวผู้หญิงวิ่งไปอยู่งงัน เห็นนายนั้นแก่ผากางขาอยู่
 ต่างคนทรุดนั่งบังประตู ตกตะลึงแลดูไม่เข้ามา
 ขุนช้างเห็นข้าไม่มาใกล้ ขัดใจลูกชนทงแก่ผา
 แหงนเนื้อเบื้อบึงยืนจังก้า ย่างเท้าก้าวมาไม่รู้ตัว
 ยายจันนั่งนงกยกมือไหว นิ่งพ่อจะไปไหนพ่อทนหัว
 ไม่นิ่งผ่อนนึ่งผ้าดูน่ากลัว ขุนช้างมองดูตัวก็ตกใจ
 สองมือบิดขาเหมือนท่าเปรต ไครมาเทศน์เอาผ้ากูไปไหน
 ให้นกกอดสูหมื่นข้าไท ขยายจันไปเอาผ้าให้ข้าไท

ยายจันทกใจเต็มประดา
 หยบย่นส่งไปให้ทันที
 ชุนข้างตัวสั้นทาบอบบ่าวไพร่
 เองไปดูให้รู้ซึ้งแยกคาย
 ๑ ข้าไทได้ฟังชุนข้างใช้
 ทงห้องนอกห้องในไม่พบพา
 เห็นประตูรวบานบานเปิดกว้าง
 เล้าแรกแตกต้นเป็นมลทิน
 บอกว่าใดคนควหาพบไม่
 ข้าเห็นวิปริตผิดท่าทาง
 ๑ ครานันชุนข้างฟังบ่าวบอก
 คิดคิดให้แค้นแสนเจ็บใจ
 สองหนสามหนกันแต่หน
 คราวนั้นอายชุนแผนมันเงนซัง
 ไม่คิดว่าจะเห็นหน้าแก่
 เอาเถิดเป็นไรก็เป็นไป
 ๑ จะกล่าวถึงโฉมเจ้าพลายงาม
 อายชุนข้างสารพัดเป็นศัตรู
 มนักรจะสออดแถมแถมเท็จ
 ดูจะระแวงผิดในกิจจา

เข้าไปฉวยมาเอามาคล
 เมินหนอดสูไม่ดูนาย
 เจ้าวันทองไปไหนอย่างไรหาย
 พบแล้วอย่าว่านวายให้เชญมา ฯ
 ต่างเที่ยวค้นค้นไปจะเอาหน้า
 หัวเคหาแล้วไปค้นจนแผ่นดิน
 ผู้คนนอนสล้างไม่ตนสน
 กินใจกลับมาหาชุนข้าง
 แล้วเล่าแจ้งเหตุไปสิ้นทุกอย่าง
 ทนวลนางวันทองนั้นหายไป ฯ
 เห่งออกโซมล้านกบาลไล่
 ช่างทำได้ต่างต่างทุกอย่างจริง
 พลังทลงไม่รอดนางยอดหญิง
 นคราวนหน่วงไปตามใคร
 ยังสำระเนหลบลั่นไปไหน
 ไม่เอากลับมาได้มิใช่ ฯ
 เกรงเนอคความนงนกตรกตรองอยู่
 ถ้ามั่นรูว่าล็กเอาแม่มา
 ไปกราบทูลสมเด็จพระพันวษา
 มารดาก็จะต้องซังโทษภัย

คัดแล้วเรียกหม่นวเคราะห์ผล

จงไปบ้านขุนช้างด้วยทันใด

บอกว่าเราจับไขมาหลายวัน

เมื่อคืนนี้ขามอนเป็นมา

พอขณะมารดามาส่งทุกข์

จึงรีบมาเร็วไวตั้งใจปอง

ไม่ตายคล้ายคนฝันชนใด

แต่พอให้เคลอนคล้ายหลายเวลา จงจะส่งมารดานั้นคนไป ฯ

๑ หมิ่นวิเศษรับคำแล้วอ้อลา

ครั้นถึงแอบดูอยู่แต่ไกล

ขุนช้างนั่งเยยมหน้าต่างเรือน

จะดอเดินเข้าไปไม่เป็นการ

๑ ครานนเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง นั่งคาหนาด่างเยยมหน้าอยู่

เห็นคนคลานเข้ามาเหลอบตา ดูนิมลอหลอกกฏาอย่างไร

อะไรพอสว่างวางเข้ามา เด็กหวางบถองให้จึงได้

ลูกชนตกเขมนรืองเกณท์ไป ทุดอายุไพรชครคกหลอกมุต ฯ

๑ ครานนวิเศษผลคนว่องไว ยกมือชนไหวไม่วังหน

รืองตอบไปพลันในทันที คนตัดอกชาไหวใช้คนพาล

ข้าพเจ้าเป็นบ่าวพระหมื่นไวย เป็นขุนหมื่นรับใช้อยู่ในบ้าน

ท่านใช้ให้กระผมมากกราบกราน ขอประทานคิณพระหมื่นไวย

เองเป็นคนเคยชอบอัธยาศัย

ใกล้เกลยเสยอย่าให้มันโกรธา

เกรงแม่จะไม่ทันมาเห็นหน้า

เราใช้คนไปหาแม่วันทอง

ร้องปลุกเขาไปถึงในห้อง

รักษารณแสงทองสว่างฟ้า

กขอแม่ไวพ้อเห็นหน้า

จึงจะส่งมารดานั้นคนไป ฯ

รับมาบ้านขุนช้างหาข้าไม่

เห็นผู้คนชวักไขว่ทงเรอนชาน

ดูหน้าเฟื่อนทโกรชอยู่่งนงาน

คิดแล้วลงคลานเข้าประตู ฯ

นั่งคาหนาด่างเยยมหน้าอยู่

นิมลอหลอกกฏาอย่างไร

เด็กหวางบถองให้จึงได้

ทุดอายุไพรชครคกหลอกมุต ฯ

ยกมือชนไหวไม่วังหน

คนตัดอกชาไหวใช้คนพาล

เป็นขุนหมื่นรับใช้อยู่ในบ้าน

ขอประทานคิณพระหมื่นไวย

เจ็บจุกบจจุบันมือนเบน
รองโอดโอดตันเพียงสนใจ
พอพบท่านมารดามาส่งทุกซ
จะกลับชนเคหาเห็นชานาน

พยายามคุณพระนายพอกลายไซ้
ให้คำมั่นสั่งมาว่ายังยืน

๑ ครานนขุนช้างได้ฟังว่า
ดับโมโหโกรธาทำว่าไป
การใช้เจ็บล้มตายไม่วายเว้น
ถาซัดสนสิ่งไรทไม่มี

ว่าแล้วบีคบานหน้าต่างผาง
ทอดตัวลงกับหมอนนอนฤทัย

เพราะกแพคความจมนไวย
พ่อลูกแม่ลูกถูกท่านอง
อายพ่อไปเซียงใหม่มีชัยมา
อายลูกเบนหมื่นไวยทำไม่มี
มันจึงซ่มเหงไม่เกรงใจ

ขุนนางน้อยใหญ่เกรงใจกัน
ตามบุญตามกรรมได้ทำมา
ยังคิดเดือดดาลทะยานใจ

แกไขก่เห็นหาหายไม่
จึงไซ้ให้ตัวเข้ามาแจ้งการ
ข้าพเจารองปลุกไปในบ้าน
ท่านจงรีบไปในกลางคน

คุณอย่าสงสัยว่าไปอื่น
พอหายเจ็บแล้วจะคนไม่นอนใจ ๖

แค้นดงเลือดตาจะหลั่งไหล
เราก้ไม่ว่าไรสุดแต่ดี

ปัจจุบันนอนเบนทงกรุงศรี
ก็มาเอาทนอย่าเกรงใจ

ขุนช้างเดือดดาลทะยานไส้
ดต เบนได้เจียววันทอง

มันจึงเหิมใจทำจงทอง
ถึงสองครั้งแล้วเบนแต่เช่นนี้

ดงดวดงพระยาราชสีห์
เห็นกุนคนฉิดติดโทษทัณฑ์

จะพึงพาใครได้ทไหนดนั้น
ถึงพ้องมันก็จะบีคให้มิดไป

จะเขยนฆ่าหาคิดชีวิตไม่
ฉวยได้กระดานชนวนมา

ร่างพังทลายแทบให้เรียบรอย

ลงกระตาศทมิฬมิได้ซ้ำ

วันนั้นพอพระปิ่นนรินทร์ราช

ขุนช้างมาดังซึ่งวงใน

๑ จะกล่าวถึงพระองค์มูทรงเดช

มีพายุรายเล่มมาเต็มลำ

พอเรือพระที่นั่งประทับที่

ลอยคอชูหนึ่งสือต่อเข้ามา

เข้าตรงบโหนดันถันกัญญา

มหาดเล็กอย่างนพตผลตตกเรือ

ขุนช้างคงด้อมมอยดเรือ

สู่ตายขอถวายชงฎกา

๑ ครานั้นสมเด็จพระพันวษา

ทอด่ายจัญไรมิใช่คน

ใช้ทใช้ทางวางเข้ามา

เสียใครรับฟ้องของมันที่

มหาดเล็กก็รับเอาฟ้องมา

ลงพระราชอาชญาตามว่าไว้

ว่าตั้งแต่วันนั้นสืบต่อไป

ถ้าประมาทราชการไม่นำพา

ถอยคำถถวนเป็นหนักหนา

อาบนํ้าผลัดน้ำแล้วคลาไคล

เสด็จประพาสบวียงหากลับไม่

ก็คอยจ้องทไต่ตาหนักหนา ฯ

เสด็จคนนิเวศน์พอจวนค่ำ

เรือประจำแทนแท่งแข่งเข้ามา

ขุนช้างกรลงดินท่า

ผุดโผล่โงหนายัดแค้นเรือ

เพื่อนโงกลงด้วยกะล่าวาฬเสือ

ร้องว่าเสือตัวใหญ่ว่ายนำมา

มิใช่เสือกระหม่อมฉานล้านเกศา

แคนเหลือบญญาจะทานทน ฯ

ทรงพระโกรธาโกลาหล

บนบกบนฝั่งดังไม่มี

ฤาอายช้างเบนบากระมัง

ดเสียสามสิบจึงปล่อยไป

ตำรวจควาขุนช้างหาวางไม่

พระจึงให้ตั้งกฤษฎิกา

หน้าที่ของผู้ใดให้รักษา

ปล่อยให้ใครเข้ามาในล้อมวง

ระวางโทษเบ็ดเสร็จเจ็ดสถาน
ตามกฤษฎีการักษาพระองค์
๑ จะกล่าวถึงขุนแผนแสนสันท
อยู่บ้านสุขเกษมเปรมใจ
ลาวทองกับเจ้าแก้วกิริยา
เพลิดเพลินจำเรียวใจไม่เว้นวาง
นางแก้วลาวทองทั้งสองหลับ
พระจันทร์จรแจ่มกระจ่างดี
คิดคำนึงถึงมิตรแต่ก่อนเก่า
ถึงสองครั้งดั่งแต่พรากจากพี่ไป
ทุกชั่วมืวรักแต่สองนาง
เมื่อได้เชยงใหม่ก็โปรดครัน
สารพัดที่จะว่าดีทุกอย่าง
ไม่ควรเลยเฉยมาไม่อาลัย
จากจะไปสู่สวาทน้อง
คิดพลางจัดแจงแต่งกายา
ออกจากห้องย่องเดินดำเนินมา
เข้าห้องวนทองในทันใด
ลดตัวลงนั่งข้างวนทอง
สนับดูลูกขุนเถิดน้องอา

ถึงประหารชีวิตเป็นมุขผง
แล้วลงจากพระที่นั่งเข้าวังใน ฯ
เรื่องฤทธภยากบพิภพไหว
สมสนิทพิสมัยด้วยสองนาง
ปรนนิบัติด้วยดีไม่ห่างห่าง
คั่นในกลางซึ่งราตรี
ขุนแผนกลับผวาตื่นพ้นจากที่
พระพายพัดมาลัดลบไป
นิจจาเจ้าเห็นห่างร้างพิสมัย
ดังเดือดใจจากร่างก็ราวกัน
ละวางให้วันทองน้องไศกคัลย
จะเพ็ดทูลคราวันนั้นก็คล่องใจ
อายขุนช้างไหนจะได้จะตอบได้
บัดนี้เล่าเจ้าไวยไปรับมา
เจ้าวันทองจะคอยละห้อยหา
น้ำอบทาหอมฟุ้งจรุงใจ
ถึงเรือนลูกยาหาช้าไม่
เห็นนางหลับไหลนิ่งนิทรา
เดือนต้องด้วยความเส่นหา
พินาหาแล้วอย่านอนเลย ฯ

๑ นางวันทองตนอยู่รุดกวด
 นิ่งดอามณีนทชมเชย
 แต้นงดกิริยาเป็นชานาน
 ทงรักทงแค้นแน่นฤทัย

หมายใจว่าผวกทำเฉย
 จะรักจริงฤาจะเปรยเป็นจำใจ
 หาว่าชานได้ตอบอย่างไรไม่
 ความอาลัยบันบวนขวนวิญญานี่ ฯ

๑ โอ้เจ้าแก้วเววตาของพี่เอ๋ย เจ้าหลับไหลกระไรเลยเป็นหนักหนา
 ตงนึมน้องหมองใจไม่นำพา
 ความรักหนักหน่วงทรวงสวาท
 เฝื่อนเป็นวิปริตผิดจริง
 ว่าพลางเอนแอบลงแนบข้าง
 ลับใต้พิโรบลอบให้ชอบใจ

เจ้าหลับไหลกระไรเลยเป็นหนักหนา
 ฤาซัดเคืองคิดว่าพี่ทอดทิ้ง
 พี่ไม่คลาดคลายรักแต่สักสิ่ง
 จะนอนนิ่งถือโทษโกรธอยู่ไย
 จบพลางชวนชิดพิสมัย
 เป็นไรจึงไม่พินต้นนิทรา ฯ

๑ เจ้าวรทองน้องตนจากทนนอน
 หม่อมน้อยใจฤาที่ไม่เจรจา
 ชอบผิดพ้องจิดกระนึ่งตรอง
 ประหนึ่งว่าวันทองนี้สองใจ
 ที่จริงใจเห็นไปอยู่เรือนอื่น
 ด้วยรักถูกรักผวยงพวพน
 แค้นคดด้วยมิตรไม่รักเลย
 เสียแรงร่วมทุกข์ยากกันกลางไพร
 พอได้ดื่มสุขลิ้มทุกข์ยาก
 ว่านกนกเครื่องเคืองระคาย

โอนอ่อนวอนไหวพิไรว่า
 ไซ้ดวงชานี้จะรอนค่อนพิไร
 อันตวน้องมลทินหาสิ้นไม่
 พบไหนก็เป็นแต่เช่นนั้น
 คงคิดคนทหม่อมเป็นแม่นมั่น
 คราวนั้นก็ไปอยู่เพราะจำใจ
 ยามมทเชยเฉยเสียได้
 กินผลไม้ต่างชาวทุกเพรางาย
 ก็เพราะหากหม่อมมชงทหมาย
 เอ็นตุน้องอย่าให้อายเขาอีกเลย ฯ

๑ พมิดจริงแล้วเจ้าวณทอง เหมือนลืมน้องหลงเดือนห้าเชื่อนเคย
 ไซ้พะเพลดเพลนชั้นเพราะอนเชย เงยหนาเถิดจะเล่าอย่าเฝ้าแคน
 เมอดิดคูกทุกขดงเจ้าทุกเซาค่า ต้องกลนกล้าไศกเศรานั้นเหลือแสน
 ชาขุนช้างคิดคดทำทดแทน มั่นดูแลนว่าพนยากยบ
 อาลัยเจ้าเท่ากับดวงชีวิตพิ คิดจะหนีไปตามเอาเจ้ากลับ
 เกรงจะพากันผิดเซาติดทับ แต่ชยบอยู่จนได้ไปเชียงอินทร์
 กลับมาหมายว่าจะไปตาม พอเจ้าไวยเป็นความก็ค้างสน
 หวอกใครได้แคนในแผ่นดิน ไม่เดอดตนเท่าพกบวณทอง
 คิดอยู่ว่าจะทูลพระพันวษา เห็นชากว่าจะได้มาร่วมห้อง
 จะเป็นความอกกตามแต่ทำนอง จึ่งให้ลูกรบนองมาร่วมเรือน
 จะเป็นตายง่ายยากไม่จากรัก จะพุ่มพุกเหมือนเมืออยู่ในกลางเดือน
 ขอโทษทพมิดอย่าบิตเบอน เจ้าเพื่อนเด่นหาจงอาลัย
 พมิดพุกมาลูแก่โทษ จะคุมโกรธคุมแคนไปถึงไหน
 ความรักที่ยังรักระงมใจ อย่าตัดไม้ตรงตรงให้ตรอมตาย
 ว่าพลางทางแอบเซาแนบอก ประคองยกของล้ำคณั้นหมาย
 เจ้าเนอทิพยหิยชนอารมณ์ชาย ขอสบายสักหน้อยอย่าโกรธา ฯ

๑ ใจน้องมิให้หมองอารมณ์หม่อม ไม่ตัดใจให้ตรอมเสนาหา
 ถัดดรักหักใจแล้วไม่มา หม่อมอย่าว่าเลยวณนั้นไม่คิด
 ถึงตัวไปใจยังนับอยู่ว่าผัว น้องนกกลัวบาปทบเมอดบจิต
 หญิงเดียวชายครองเป็นสองมิตร ตามิปลิดเสียให้เบลอ้งไม่ตามใจ

คราวนั้นเมื่อตามไปกลางป่า หนาค่าเหมือนหนึ่งทามินหม้อใหม่
 ชนะความงามหน้าตงเตยนชัย เขาจุดไปเหมือนลงทะเลลึก
 เจ้าพลายงามตามรับเอากลับมา ทนหนาจะค่าเหมือนนาหมัก
 กำเริบใจด้วยเจ้าไวยกำลังชก จะพาแม่ตกลูกให้จำตาย
 มีไซ้หน่มดอกอย่างกลุมกำเริบรัก เอาความผิดคิดหักให้เหือดหาย
 ถารกนอบบองบดใหม่คอาย ฉันทกลบกลายแล้วหม่อมจางพาดพัน
 ไปเพ็ดทูลเสียให้ทูลกระหม่อมแจ้ง น้องจะแต่งบายศรีไวเชษฐวัญ
 ไม่พกวอนดอกจะนอนอยู่ด้วยกัน ไม่เช่นนั้นฉันไม่เลยจะเคยตัว ฯ
 ๑ นิจจาใจเจ้าจะให้พเจ้าบิด ดั่งเอากริชเกาะกรัดในอกผัว
 เกรงผิดคิดบาปจึงหลาบกลัว พนชวเพราะหมิ่นประมาทความ
 อันไกลไหนที่จะละเล่า น้เจ้าว่าดอกจะยังไวพงห้าม
 เสียแรงมาว่าวอนจงผ่อนตาม อย่าหวงห้ามเสนาหาให้ช้วน
 ว่าพลางคลั่งเกล้าเข้าแนบข้าง จวบพลางทางปลอบประโลมขวัญ
 กายกอดสออดเกยวพลวน วันทองกนกกิดไวไม่ตามใจ
 พลิกผลลกชกชวอน ไหชนชิด เบือนบิดแบ่งรักหาร่วมไม่
 สยดสยของพองเสียวเสยงใจ พระพายพัดมาลยดับลอย
 แมลงภูเฝ้าเกล้าไม้ในไพรชฎ ไม่เบิกบานก้านกลัดเกสรสร้อย
 บันดาลคงคาพิพกระปริบกระปอย พรหมพร้อยทองฟ้านภาลย
 อสนีครนครนสนั่นกอง น้าฟ้าหาตองดอกไม้ไม้
 กระเซ็นรอบขอบสระสมุทรไท หิวใจแล้วกลกลับกับเตยงนอน ฯ

- ๑ ครั้นเวลาตกก่าตดสงดงยับ
พระพายไซยเส้าวรสจายขจร
ดูเหว่าเราเสียงสำเนียงกอง
วนทองนงนอนสนิททรวง
ฝันว่าพลดไปไนไพรเถอน
ลดเลี้ยวเทียวหลงในดงรัง
ทงส่องมองหมอบอัยรมทาง
โดดตะครุบคาบคนไนทันท
สิ้นฝันครนตนตกประหม่า
เล่าความบอกผัวด้วยกลลวภัย
ไต่เตยงเสียงหนกักกกก
ยังหวาดหว่นพรนตวกลลวมรณา ดังวิญญานนางจะพรากไปจากกายา
- ๑ ครานนขุนแผนแสนสันท
ครงนน่าจะมีอนตราย
พิเคราะห์ดูทั้งยามอัฐกาล
มรทจะแถลงแจ้งกิจจา
จึงแกลิ่งเพทุบายทำน่ายไป
เพราะวิตกหมกใหม่จึงไต่เป็น
พรงนพจะแก้แสนยดฝัน
มิให้เกิดราคกลลยค
- ไปไมแห่งเกรงเกรียบระรุกรอน
พระจันทร์แจ่มแจ้งกระจ่างดวง
ระฆังฆองฆานแข่งในวังหลวง
จิตงวระงับสู่ภวังค
เลื่อนเปอนไมรู้ทจะกลับหลัง
ยังมีพยคฆรายมาราว
พอนางด้นบำมาถงท
แล้วนุดคร่าพารไปไนไพร
หวัดผวากอดผัวสะออนให้
ประหลาดใจนงฝันพรนอร่า
แมลงมุ่มทุมอกที่ริมฝา
ฟังความตามนิมิตก็ใจหาย
ฝันร้ายสาหัสตดตำรา
กับนดาลฤกษ์แรงเป็นหนกหนา
กอดเมี่ยมินหนานาตากระเด็น
ฝันอย่างนมไซ้จะเกิดเชณ
เนอเยนอยู่กับผัวอย่ากลลวทุกข
แล้วทามังสังขวญไหเป็นสุข
อย่าเป็นทุกข์เลยเจ้าจงเบาใจ ๖

๑ ครนว่ารุ่งสว่างฟ้า
 จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงชัย
 พร้อมด้วยพระกำนัลนักสนม
 ประจำตงเครื่องอาณอยู่งานพัด
 แล่นถอยใครจะถอยเหมือนมนบาง ทุกอย่างที่จะช่วยอายุหวลน
 เวียนแต่เป็นถ้อยความไม่ข้ามคน นายนหยิ่งไม่ถึงยงดงมา
 คราวนนพองกนด้วยวันทอง น้มนพองใครอกไอชาติศา
 ดำริพลางทางเสด็จยาดรา ออกมาพระทนต์จักรพรรดิ
 พระสูตรรุดกร่างกระจ่างองค์ ชุนนางกราบราบลงเป็นชนด
 ทงหน้าหลังเบียดเสียดเขยดยด หมอบอดถัดกันเป็นหลั่นไป
 ทอดพระเนตรมาเห็นชนช้างเผ้า เออใครเอาพองมันไปไว้ไหน
 พระหมื่นศรีถวายพลันในทันใด รับไว้คลทอดพระเนตรพลัน
 พอทรงจบแจ้งพระทัยในข้อหา ก็โกรธาเคืองชุนหุนหัน
 มันเคียวเชญทำเป็นอย่างไรกัน อวันทองคนเดียวไม่รู้แล้ว
 ราวกับไม่มีหญิงเผ้าชิงกัน ฤาอวันทองนมนมแก้ว
 รูปอายช่างชั่วชดาเบ้งแบว ไม่เห็นแหวความนจะรัก
 ใครจะเอาเป็นผัวเขากลัวอาย หวหุดเหมือนควายตกปลก
 คราวนนเป็นความกุกถามซัก ตกหนักอยู่กับเฒ่าศรีประจัน
 วันทองกฐีไหกับไอแผน ไยเล่นมาอยู่กับอายช่างน้น
 จมนศรีไปเอาตวมมนมาพลัน ทงวันทองชุนแผนอายหม่นไวย ฯ

สุริยาแยมเยยมเหลยมไศล
 เนาในพระทนต์บลลงกรตน์
 หมอบประนมเฝ้าแทนแน่นชนด
 ทรงเคืองชดชนช้างแต่กลางคน
 ทุกอย่างที่จะช่วยอายุหวลน
 นายนหยิ่งไม่ถึงยงดงมา
 น้มนพองใครอกไอชาติศา
 ออกมาพระทนต์จักรพรรดิ
 ชุนนางกราบราบลงเป็นชนด
 หมอบอดถัดกันเป็นหลั่นไป
 เออใครเอาพองมันไปไว้ไหน
 รับไว้คลทอดพระเนตรพลัน
 ก็โกรธาเคืองชุนหุนหัน
 อวันทองคนเดียวไม่รู้แล้ว
 ฤาอวันทองนมนมแก้ว
 ไม่เห็นแหวความนจะรัก
 หวหุดเหมือนควายตกปลก
 ตกหนักอยู่กับเฒ่าศรีประจัน
 ไยเล่นมาอยู่กับอายช่างน้น
 ทงวันทองชุนแผนอายหม่นไวย ฯ

- ๑ ฝ่ายพระหมื่นศรีไตรบลัง
ส่งเวรกรมวังในทันใด
ขนไปบนเรือนพระหมื่นไวย
ขุนช้างฟ้องร้องฎกาพระทรงธรรม ให้หาทั้งสามทนน้นเข้าไป ฯ
- ๑ ครานันททองเจ้าพลายงาม ได้ฟังความคร้ามครนหวนไหว
ขุนแผนเรียกวันทองเข้าห้องใน ไม่ไว้ใจจึงเสกด้วยเวทมนตร์
สถมส์ปากกีนหมากเวท ชงวเคศสารพัดแก้ขัดสน
นಾಮนพรายนามนจันทน์สรเสกปน เคยคุ้มชงบังตนแต่ไรมา
แล้วทำผงอิทขเจเข้าเจิมพกตร คนเห็นคนทกรกทุกหน้า
เสกกระแจจะจวงจันทน์นามนทา เสร็จแล้วกวานทองไป ฯ
- ๑ ครานันททองประศรัผู้มารดา ครนใดแจ่งกจจาไม่นิ่งได้
เด็กเอ๋ยวิ่งตามมาไวไว ลงบันไดนั่งกตกนอกชาน
พลายชุมพลกอดกนทองประศรั กุมิไซช้างชดอกลูกหลาน
ลูกชนไชยงโก้งโค้งคลาน ชมชานโศกฮากอาปากไป
ครนถยังอยู่ประตวง ผู้รับสั่งเร่งรุดไม่หยุดได้
ขุนแผนวันทองพระหมื่นไวย เข้าไปเฝ้าองค์พระภูมิ ฯ
- ๑ ครานนพระองค์ผู้ทรงเดช ปันปันนักเรศเรอศรี
เห็นสามราเข้ามาอัญชลี พระปราชญ์เหมือนลูกในอุทร
ด้วยเดชพระเวทวิเศษประสิทธิ์ เณรณคิรกรใคร่พระทัยอ่อน
ตรัสถามอย่างความราษฎร ชำเขยุดก่อนอวันทอง

เมื่อมึงกลับมาแต่ป่าใหญ่
ครันกุดใจให้จำจง
ทำไมไม่อยู่กับยายแผน
เดิมมึงรักยายแผนเล่นตามไป
อยู่กับยายข้างไม่อยู่ได้
ตึกใหม่ย้ายเก่าเฝ้าเปลี่ยนตัว

๑ ครานันวันทองได้รับสั่ง
หัวสยของพองพรรณทันท
ขอเดชะละอองชลบาท
เมื่อกระหม่อมฉันมาแต่อารัญ
ครันอยู่มาขุนแผนต้องจำจง
อยู่ทเคหาหน้าวัดตะไกร
มีรับสั่งโปรดปรานประทานให้
ยอยุดนุดคร่ำทำสำมานย
ด้วยขุนช้างอ้างว่ารับสั่งให้
จนใจจะมีไปก็สุดฤทธิ์

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงภพ
มีพระสิงหนาทดवादมา
ตกว่ากหาเป็นเจ้าชีวิตไม่
เป็นไม่มีอาญาสิทธิคดตงโดน

กสิให้ไฉ่แผนประสมสอง
ตัวของมึงไปอยู่แห่งไร
เล่นไปอยู่กับยายข้างใหม่
ครันยกให้ตีเค้นกลับเล่นตัว
เกิดรังเกียจเกลียดใจด้วยซึ่งหัว
ดกว่าชั่วแล้วมึงไม่โยด ๆ

ละล้าละลังประนมก้มเกศ
ทูลคดีพระองค์ผู้ทรงธรรม
องค์หริวัตรราชรังสรรค์
ครันนโปรดประทานขุนแผนไป
กระหม่อมฉันมทองนนเคิบใหญ่
ขุนช้างไปบอกว่าพระโองการ
กระหม่อมฉันไม่ไปก็หักหาญ
เพื่อนบ้านจะช่วยก็สุดคิด
ใครจะขัดชนไวก็กลัวผด
ชีวิตอยู่ได้พระบาทา ๆ

ฟังจบกรวขุนช้างเป็นหนักหนา
ยายบ่าเยื่อหยิ่งยายลิงโลน
มึงถือใจว่าเป็นเจ้าทโรงโชน
เที่ยวทำโจรใจคะนองจองหองครัน

เลี้ยงมึงไม่ได้ใจร้าย

ชอบแต่เขียนสองหว่ายตลอดสิ้น

แล้วกลับความตามข้างวันทองพลัน เออเมื่อมันดูคร่ำพามึงไป

ก็ชานานได้ประมาณสิบแปดปี ครั้นทำไมมึงจึงมาได้

นึ่งหนมนมาฤ่ว่าไร ฤ่ว่าใครไปรับเอามึงมา ฯ

๑ วันทองฟังถามให้คร้ามครัน บังคมคิดประมณกันเกศา

ขอเดชะพระองค์ทรงศักดิ์ดา พระอาญาเป็นพันสนเกล้าไป

ครั้นจมนไว้นั้นไปรับ กระหม่อมฉันจึงกลับคืนมาได้

มิใช่ขออนุญาตท่านออกใจ ชุนแผนก็มีได้ประเวณี

แต่มานนเวลาสักสองยาม ชุนข้างจึงหาความว่าหลบหนี

ขอพระองค์จงทรงพระปรานี ชีวอยู่ใต้พระบาท ฯ

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช พังเหตุชุนเคืองเป็นหนักหนา

อายหมิ่นไว้มำใจอหังการ ตกว่าบ้านเมืองไม่มีนาย

จะรักษาตราสินให้ไม่ได้ จึงทำตามนาใจเอาง่ายง่าย

ถ้าฉวยเกิดฆ่าฟันกันล้มตาย อันตรายไพร่เมืองก็เคืองกู

อวันทองก็ให้ไฉ่แผนไป อ้ายข้างบังอาจใจทำจู้จู้

ดูมันชนข้างอ้างถึงกู ตะคอกชุนทองให้ตกใจ

ชอบดบให้ล้มลงกับที่ เขียนดเสียให้ยับไม่นับได้

มะพร้าวหาวยดปากให้สำใจ อ้ายหมิ่นไว้มำโทษถึงฉกรรจ์

มึงถือว่าอวันทองเป็นแม่ตัว ไม่เกรงกลัวเวโหวทำโมหันซ์

ไปรับไยไม่ไปในกลางวัน อ้ายแผนพ่อนักเป็นใจ

มันเหมือนวัวเคียวมาเคียว
 อ้ายช้างมันก็ฟ้องเป็นสองนัย
 เป็นราคขอผิดมิตตว

ถ้าอ้ายไวยอยากจะใครได้แม่มา
 อัยการศาลโรงกมอยู่

ชอบทวนด้วยลวดให้ปวดไป

มันเกิดเหตุทงนกเพราะหญิง

จำจะตัดรากใหญ่ให้หล่นพร

อวนทองดวมมันเหมือนรากล่าว

ใครจะควรรู้สมอยู่กลมเกลียว

เฮ้ยอวนทองว่ากระไร

อย่าพะวังงั๊งชาเป็นราค

ถารกใหม่ก็ไปอยู่กับอ้ายช้าง

อย่าเวียนวนไปให้คนมันหมิ่นแคลน ถ้าเม้นมึงรักไหนให้ว่ามา ฯ

๑ ครานันวันทองพึ่งรับสั่ง

ครนจะทูลกลัวพระราชอาชญา

พระหม่นไวยไซ้ไบ้ให้แม่ว่า

วันทองหมองจิตคิดเวียนวน

๑ ครานันพระองค์ทรงขรณนทร

พระตรัสความถามซักไปทันใด

ถึงบอกกล่าวตหาเชื่อไม่

ว่าอ้ายไวยลักแม่ให้บิดา

หมองมัวมลทินอยู่หนักหนา

ชวนพ่อฟ้องหาเอาเป็นไร

ถ้าว่ากูตัดสินให้ไม่ได้

ปรับไหมให้เท่ากับชายชู

จงทิ้งหวงช่วงชิงยุ่งยงอยู่

ให้ลักดอกดกอยู่แต่กิ่งเดียว

ถาดดโคนขาดแล้วก ใบเหี่ยว

ให้เด็ดเดี่ยวรูกนแต่वन

มึงตั้งใจปลดปลงให้ตรงที่

เพราะมึงมัวสองกูดองแค่น

ถารกเก่าเขาช้างอ้ายขุนแผน

ให้ละลาละลงเป็นหนักหนา

ขุนช้างแลดูตายกควลน

มุขปากตรงบิดาเป็นหลายหน

เป็นจณใจนั่งอยู่ไม่ทูลไป

หาได้ยืนวันทองทูลชนไม่

ถ้ามึงไม่รักใครให้ว่ามา

จะรักชูชงผวมึงกลัวอาย
ตามใจกูจะให้ดังวาจา

๑ นางวันทองรับพระราชโองการ ให้บันดาลบังจิตหาคิดไม่

อกุศลดลมิวให้ชั่วใจ

คิดคะนองตะลึงตะลั่นนอก

ให้อุทจอตอนตนอุรา

จะว่ารักขุนช้างกระไรได้

รักพ่อลูกห่วงวงศ์วงศ์วงศ์

อย่าเลยจะทูลเป็นกลางไว้

คิดแล้วเท่านั้นมิทนนาน

ความรักขุนแผนก็แสนรัก

สู่ลำบากบุกป่ามาด้วยกัน

ขุนช้างแต่อยู่ด้วยกันมา

เงินทองกองไว้มิให้ใคร

จมนไวยเล่าก็เลือดทโนอก

ทูลพลางตัวนางระเริ่มร่ำ

๑ ครานนพระองค์มูทรงภพ

เหมือนดินประสีบลิวติดกับเปลวไฟ ดูดูเป็นได้อวณทอง

จะว่ารักช้างไหนไม่ว่าได้

ออกนนเขานมสำรอง

จะอยู่ด้วยลูกชายก็ไม่ว่า

แต่นเบองหน้าขาดเต็ดไป ๗

ด้วยสิ้นในอายุที่เกิดมา

ดังตัวตกพระสุเมรุมา

เกรงผิดภายหนากที่สุดคิด

ทจริงใจมิได้รักแต่สักหนิด

แม่นทูลผิดจะพิโรธไม่โปรดปราน

ตามพระทัยท้าวจะแยกให้แตกฉาน

นางกัมภีร์แล้วก็ทูลไปนับพลัน

ด้วยร่วมยากมานักไม่เคยดั้นที่

สารพันอดออมถนอมใจ

คำหนักหาได้ว่าให้เคื่องไม่

ซาโทใช้สอยเหมือนของตัว

ก็หีบขกรกเทากนกับผว

ความกลัวพระอาญาเป็นพันไป ๗

พงจบแคนคงดงเพลิงไหม้

ดูดูเป็นได้อวณทอง

นาใจจะประดังเซาทางสอง

ยิ่งกว่าทองทะเลอนลาลก

จอกแทนแพเส้าสำเภาใหญ่
 เหมือนมหาสมุทรสุดซงก
 อริอุบาทหามาทุ้มถม
 อแสนถ้อยจัญไรใจทมิฬ
 รบงามนามเพราะน้อยไปฤา
 แต่ใจสลดมนขมทนขม
 มั่งนถ้อยยิ่งกว่าถ้อยอทัยเมือง
 ละโมบมากคณหาตาเป็นมัน
 ว่าหญิงชั่วฉวยังคราวละคนเดียว
 หนักแผ่นดินก็จะอยู่โย
 กุเลียงมั่งถงไหเป็นหวหมน
 อายขุนช้างขุนแผนทงสองรา
 หญิงกาลกิดนอแพศยา
 ทรปรวยสวดยส่มมถมไป
 เร่งเร็วเหวยพระยายมราช
 ออกเอาขวานผ่าอย่าปราช
 เอาใบตองรองไว้ให้หมากิน
 พันให้หญิงชายทั้งหลายดู

จะทอดถมเท่าไรไม่รู้ลึก
 นาลกเหลือจะหยงกระทั่งดิน
 ก็จ่อมจมสูญหายไปหมดสิ้น
 ดังเพชรนิลเกิดชนในอาจม
 ใจไม่ซอสมศักดิ์เท่าเส้นนม
 สماعيلก็แต่ถึงฤตมณ
 จะเอาเรื่องไม่ได้สักสิ่งสรรพ
 สักรอยพันให้มั่งไม่ถึงใจ
 หาตามดอมกนเกรียวเหมือนมั่งไม่
 อ้ายไฉยมั่งอย่านับว่ามารดา
 คนอนรุว่าแมกชายหนา
 กจะหาเมียให้อย่าอาลัย
 มั่งไม่น่าเชยชิดพิสมัย
 มั่งตัดใจเสียเถิดอคน
 ไปพันฟาดเสียให้มันเป็นผี
 อย่าให้มโลหดติดดินก
 ตกดินจะอปรยกาลอยู่
 ตั้งเสร็จเสด็จสู่ปราสาทชัย ฯ

ตอนที่ ๓๖ ม่านางวันทอง

๑ ครานนวันทองสยของหัว
ขุนช้างขุนแผนพระหมื่นไวย
บรรดาข้าราชการทนมอบเฝ้า
จะเพ็ดทูลอย่างไรไม่ชอบกล
พระยายมราชก็ส่งพลัน
พระหมื่นไวยขุนแผนเล่นตามมา
ขุนช้างลูกกลาหน้าควา
ลูกได้จากเส้าเหยาเหยาไป
ทองประศรีคอยอยู่ริจจา
ลูกรีบตามมาแข่งซาเพลย
ให้ไปบอกลาวทองแก้วกิริยา
นาตานามกตละลูกนก

๑ ขุนช้างสะดุ้งตื่นหวิตไป
ลูกชนไม่เซ้ตระเห็จมา
อายบ่าวร้องวายคุณนายชา
ขุนช้างเหลียวหลังอายจ้งไร
อายบ่าวมนชวาชหมา
ขุนช้างไม่ฟังว่าชังก

ความกลัวตัวสั้นอยู่หัวนไหว
ก็ตระหนกตกใจไปทุกคน
ต่างสรวอยเค้ราหัวพองสยของชน
จำจนด้วยกลัวพระอาญา
ให้คุมวันทองจูงไปข้างหน้า
ลูกพอกคลอนาตาด้วยอาลัย
ล้มคะมำดำเส้าเลือกไกล
ร้องไห้งมงามมาตามเมย
ตอกตกประหม่าหน้าเสีย
นาตาไหลเรยตัวสั้นงก
สรวอยฟ้าศรีมาลาทงหาหก
ตอกตกใจต่างไคลคลา ฯ
หัวไกลล้มคว่ำตาชหมา
แมลงวันน้ำตอมนุ้เหม็นอุไป
เซ็ดชหมาเสี้ยก่อนเกิดชาไหว
ชหมาทไหนดมาติดกู
ตั้งแต่หน้าตลอดขวัญแมลงวันนุ้
ผู้คนตามพรุ้องเหม็นจริง ฯ

๑ ครนตทหวตะแลงแกง
วันทองสิ้นกำลังลงนงพ

ขุนแผนสดแสนสังสารนอง
อดอนนงองตะลงตะไล

นางแก้วกรยาเจ้าลาวทอง
ทงนางสร้อยฟ้าศรีมาลา

คนดลอมพรอมพรังดังกำแพง
ขุนช้างแหวกคนดันเข้าไป

ฝูงคนหลกวงทงหญิงชาย

อ้ายหนุ่มหนุ่มเหม็นน้กมันฉกกรุน เชขุนเข้าไปดังวันทอง

พระไวยแลไปเห็นขุนช้าง

แล้วกุดหัวลงไถ่ฉวยไม้พลอง

พระยายมห้ามว่าอย่าพระไวย

ฉวยขุนช้างคร่าออกมานอกวง

ถารูกูหาไปห้ามไม้

ลูกขุนเตะส่งตรงออกมา

ฝ่ายขุนแผนแล่นไล่ไปชกซ้ำ

แกโกรธาตำทอไซ่พอด

๑ ครานันจิงโถมเจ้าวันทอง

สวมกอดลูกยาด้วยอาลัย

คนคัดแดงทงชายหญิง

พระไวยวงเข้าประกองวันทองไว้

นั่งลงข้างวันทองนำตาไหล

สะอนให้ไม่ออกชงวาวา

ทงสองโคกเศร้าเป็นหนักหนา

ต่างคนจะส่มาหาดอกไม้

ตะแลงแกงจนทนมทนไม่

ว่าอ้อพ่อข้าไหวเอาแต่บุญ

เหม็นขหมาลอกจะตายแล้วพขุน

ความโกรธโตตฉางตรงเข้าถอง

ทงสองมือเปื้อนขตผลลงลง

จะทุบตมันโยอ้ายคนหลง

นั่งลงเหม็นน้กก็โกรธา

อ้ายจัญไรมอกุลฉวนขหมา

ขุนช้างว่าลูกตายแล้วคราฉวน

ขุนช้างล้มหัวดำทองประศรี

ขุนช้างลุกจากที่หนีออกไป

เศร้าหมองสะอึกสะอนให้

นำตาหลังไหลลงรินริน

วันนั้นแม่จะลาพ่อพลายแล้ว
พอบ่ายก็จะตายลงถมดิน
เกิดมาไม่เหมือนกับเขานั่น
แต่นอยนอยล่อยลวไปตามลม
ให้แต่เฝ้าทุกซัดงะคะนึ่งหา

เจ้าก็ไม่สูญหายวายชีวิต
มิเสียแรงพักฟุ่มอุ้มท้อง
อยู่ในท้องก็เหมือนเพื่อนมารดา
ผ่าแต่แตกฝืนทนลำบาก

หนามไหนไขว่เกี่ยวเทยวเลี้ยวลัด
พ่อพาขึ้นมาไม่ขับควบ
พอแตกเฝ้าเข้าร่มพนมวัน

คอยกลืนแต่พอขึ้นไม่กลืนหนัก
เมื่อเขาส่งลงมาต้องจองจำ
ด้วยเป็นห่วงบ่วงใยในลูกรัก
จะนั่งนัยเจ้าจกอนาทร

เจ้าคลอตรอดแล้วจึงคลายใจ
เจ็ดปีแม่ประคองไม่หมองมัว
เขาตัดอ้อยปล่อยหลงในดงชฎ

พอเห็นแล้วก็ต้องพรากจากมารดา
แต่นนมาชานานจึงพานพบ

จะจำจากลูกแก้วไปสู่ญัติน
ผินหน้ามาแม่จะขอชม
มิได้ชนเซยชิดสนิทสนม
ต้องตรอมตรมพรากแม่แต่เจ็ดปี
นึกว่าแม่จะไม่ได้เห็นผิ

กลับมาได้เฝ้าผิของมารดา
ข้ามหนองแนวเขาลำเนาป่า
ทนทุกซัดเวทนาในป่าชฎ

ปลิงทากร้านร้นมันกินกัด
แม่คอยบดระวังให้แต่ในครรภ
ชยบยวบกลวเจ้าจะหวาดหวั่น
เห็นจะอ่อนอ่อนผืนลงกินน้ำ

กลวลูกจะล้ำลึกทุกเข้าคำ
แสนระกำกระวังจะนั่งนอน
จะเดินหนักเกรงท้องชยักชย่อน
ครนนอนนัยกลัวจะเห็นอายนาคตัว

เฝ้าถนอมกล่อมไกวพ่อทูนหัว
ขุนช้างชั่วลักลูกไปลับตา
กุศลชดให้คนมาเห็นหน้า

กุศลหนหลังยังคาจุน

เที่ยวติดตามแม่พ่อหอพร้อมครบ

เหมือนอดสำหदनคนพันบ้าน

สำคัญคิดว่าจะสุขทุกเวลา

พอจะเห็นมารดาสักครึ่งวัน

จะได้แต่คิดถึงกระนั้นนาน

เมื่อเวลาเช้าแม่คอขาด

เจ้าตหน้าเสียแต่แม่ยังเป็น

รำพลางนางกอดพระหมั้นไวย

ง่วงหุบพุ่มลงกับพสุธา

๑ พระไวยร้องให้อยู่เคียงแม่

เช้านวดแม่แก้ไขอยู่วันวาย

ไอ้เจ้าประคุณของลูกเอ๋ย

ผูกเปลให้ข้าให้ลูกนอน

ประโลมลูบจับจอมกระหม่อมแก้ว

ขมนทาพาเขาทนอนชม

คราวลูกเสาะเสาะแม่ไค้คเศร้า

ทางมุงยุ้งรันทงเรอดไร

ครนลูกเติบโตใหญ่ได้เจ็ดขวบ

ขุนช้างดวงไปในป่าดอน

ให้ลูกแคว้นบุญประจวบจบ

กลับมามีต้องทำศพรองมารดา

พอเห็นแสงจันทร์จารัสพระเวหา

พอสายฟ้าฟาดลั่นจมดินดาน

พินันสูญเปล่าเป็นเงาถ่าน

กลับไปบ้านเกิดลูกอย่ำรอรเย็น

จะอนาถไม่น่าจะแลเห็น

นึกถึงจะได้เห็นหน้ามารดา

น้ำตาไหลซึมเขาไม่เงยหน้า

กอดลูกยาแน่นิ่งไม่ดิ้นกาย ฯ

เห็นมารดานั่งแนกใจหาย

นางค่อยคลายเจ้ากรำพิไรวอน

แม่เคยเลี้ยงลูกแล้วส่งสอน

บ่อนชาวอาบนาให้กินนม

อาบนาให้แล้วก็นม

แม่ปรารมภ์ระวงษ์โพล่ยก

หยกยาปลาข้าวเอาใจใส่

แม่มีให้ลูกน้อยอนาทร

เคราะห์ประจวบตัวลูกถูกหลอกหลอน

เอาไม้ขอนทิ่มทาบไว้กับดิน

ปวดเจ็บเหน็บชาไปทั้งกาย
จะเป็นเหยื่อเสื่อสัตว์มกตกิน
ช่วยนุชชัณณลักขอนขุนช้างให้
ต้องพลัดพรากจากแม่แต่นั้นมา
คนเดียวบุกไปในไพรสณฑ์
บุญพลอดรอดสัตว์ในกลางไพร
แสนยากใครจะยากเท่าลูกน้อย
ถึงใครจนก็ไม่เหมือนทูลงจน
ได้เห็นแม่ก็แต่ยังเด็กเด็ก
ถามย่าย่าเล่าจึงเข้าใจ
ปากกว้างข้างเสือกเหลือหลาย
อดอยากข้าวปลาสารพัด
ยามนอนกลางไพรใจอนาถ
ลมจืดพัดต้องไปไม่ปลิว
ครนถึงพ่อพ่อจันทองทนทุกข์
จึงพากเพียรเรียนวิชามารุ่ง
ข้าไทเงินทองก่กองเกลื่อน
ได้เห็นหน้าบิดาทุกรাত্র

ครนนั้นลูกก็หมายว่าสูญสิ้น
เทพไทไพรสณฑ์ ท่านเมตตา
ลูกจึงกลับมาได้ไม่สงสาร
เดินป่าหนามตำระกำใจ
แต่สู่พรรณถึงกาญจน์บุรีได้
ย่าเลี้ยงดูไว้จึงเป็นคน
ยากรอยพันเท่าทุกแห่งหน
ทรพลพ่อแม่ไม่เห็นใคร
หนาพ่อแม่แต่เล็กละเห็นไม่
หนียามาในพนมชัญ
ยุ้งรณบินต่ายมันตอมกัด
หนามไหนไม้ลัดเป็นรอยร้าว
นำคางล่าตกระเซ็นมาเย็นฉิว
เดินเดียวเปลี่ยวลัดมาดังกรู
ติดคุกขัดสนจนมานั่ง
ไปรบพุ่งมชยจนได้ด
บ้านเรือนยศศักดิ์เกษมศรี
ยังขาดแต่แม่น้ไปอยู่ไกล

* ตอนกำเนิดพลายงามว่านางทองประศรีพาพลายงามไปหาขุนแผน
พลายงามหนีทองประศรีไป เป็นเพราะเมื่อผู้แต่งค้างคองไม่รู้กัน

คิดถึงจึงไปรับแม่กลับมา
 มีรู้ว่าพาแม่มาบรรลย์
 จึงหันมาว่าเหวี่ยงเพชรฆาต
 ขอดายแทนตัวของมารดา
 เป็นเพราะกรับแม่กลับมา
 ว่าพลางกลิ้งเกลือกเลื้อยไป

๑ ครนค้อยพันคนขอขมาโทษ
 เมื่อดูก้อยยังไม่วางกิจจา
 หยกกัดบดคั้นแล้วเถยดำ
 อย่าให้เป็นเวรกรรมของลูกไป
 โอ้ตะวันตกไรช่างรับบ้าย
 เจ็บไข้ฤๅจะได้หาหยูกยา
 สิ่งของชนเชยจะขอขาย
 จะจำหน่ายให้หมอปอดสีบน
 นิมได้รักษาพยาบาล
 พระไวยอกใจดังไฟเลย

๑ ชนแผนแสนโศกส่งสารน้อง
 นางหันมากอดเทาเข้าจากบลิย
 สะทอนสะทกสะอึกสะอื้นให้
 เสียแรงทรमानตัวทงผวเมย

หมายว่าจะยกย่องให้ผ่องใส
 ดังลูกฆ่าแม่ให้มรณา
 มาพันฟาดเรานี้จะดีกว่า
 อย่าให้แม่ชานบรรลย์
 ท่านจึงลงอาญาเป็นข้อใหญ่
 สะอื้นให้อยู่กับดินของมารดา ฯ

แม่จึงได้โปรดขงเกศา
 ได้เออมส่งดำว้าให้เคืองใจ
 มารดาจงดอดโทษให้
 ไหว้แล้วไหว้เล่าเฝ้าโศกา
 จะเร่งให้แม่ตายไม่เห็นหน้า
 รักษาแม่มิให้ได้อ่อนรน
 ทงข้าไทวควายทเกลอนกล่น
 แต่ชนจนตัวลูกกระทั้งเมย
 เนอกรรมตามผลาญประหารเสีย
 ละห้อยละเหี้ยเพียงจะม้วยไปดวยกัน ฯ

นั่งนั่งฟังวนทองให้อุดอน
 ชนแผนนั้นชบหนากับหลงเมย
 ออกปากนำดาไหลลงราดเรย
 เชยดินเสยงกันเหมือนอนหนงนก

เทยวอาศัยในดงพงชฏ
 ชุดเผือกมันกินตามถันรก
 ขามห้วยตรวยโตรกชะโงกชะงัก
 ระวงนางล้างทพเสียนับพัน
 ถึงสุดแสนลำบากยากไร้
 จนพฤษภาหายากกินรากบัว
 แปดเดือนเรือนชานมิได้เห็น
 ครนมีครรภ์ลูกยามาสมทบ
 พืชมาพาพอสะบัดอย่าง
 คำเข้าเผื่อประคับประคอง
 จงพาเจ้าเข้าหาพระพิจิตร
 ถาเขามาเสียในป่าทั้งสองคน
 ไหนไหนทุกข์ยากนั้นมากมาย
 ก็เมื่อยไม่ตายวายชีวิต
 ครนชนะโปรดปรานประทานให้
 ไม่เสียททอตุลาห์พยายาม
 ทนลำบากตรากตรำทุกคำเข้า
 อ้ายขุนช้างจึงฆ่ากระหน่ำทุกข
 เหมือนเจ้าตายจากพทหนึ่งแล้ว
 อยู่ในคุกทุกข์ถึงคะนึ่งครอง

สู้ผลัดมานั่งท่ามุงปก
 ตกยากเท่าไรไม่ไกลกัน
 หักใบไม้คลุมเป็นซุ่มกัน
 แต่สักวันมิได้พราวไปจากตัว
 เจ้าสู้จนทนได้ไปกับผิว
 ชนชั่วชาวสักเม็ดไม่พานพบ
 แล่นเชิญพาน้องวันทองหลบ
 ก็ปรารภควรระวังแต่ดังทอง
 กลัวกระเทือนครรภนางจะหมางหมอง
 จนเห็นทองแก่เกรงจลาจล
 ก็ไต่รอดชีวิตไม่ขัดสน
 ไม่น้อยใจเหมือนมาจนในครัน
 ก็ก้มหน้าพากันตายไปเมืองผี
 ถึงกรุงศรีอยุธยาได้ว่าความ
 พัดใจว่าสนซึ่งเสียนหนาม
 แต่เวรตามตัวต้องไปติดคุก
 ทั้งห้วงเจ้าทองใสไม่มีสุข
 ตั้งไฟลุกชนในอกสักหกกอง
 ต้องคลาตแคลวพตงแต่เศราหมอง
 สองทุกข์สามทุกข์เข้าทับใจ

ทุกขถึงเพื่อนยากเจ้าจากพี่
 หึงชรายดาเป็นประการใด
 พ่อพลายงามตามพบมาบอกเล่า
 หมายถึงออกได้จะตามดู
 เดชะบุญพลายงามมาตามขอ
 กลับมาจากเชียงใหม่ได้สบาย
 ครันลูกรักชกหาเจ้ามาห้อง
 ก็เย็นใจอยู่ว่าภัยจะไม่มี
 ได้พบผิวพุดกัน ในกลางคัน
 ก็เกิดความลามวุ่นชุนระคาย
 ออกเอ๋ยเคຍยากกัหนักหนา
 ร้อยทพพันทพไม่อัปจน
 ถึงสาตราอาวุชเป็นท่าฝุ่น
 ฝีมือลาวเชียงใหม่ไม่มีเกิน
 แต่ชนม้าอาวุชก็ไม่เข้า
 จนเลื่องชอๆชาทางชาน
 คนอันหมั่นแสนก็คุ้มรอด
 จำเพาะเด็ดดวงจิตปลิดเอาไป
 แม่นชาศกสะอึกมาสอดมกรุง
 แต่คนเดียวจะอาสาเข้าฝ่าฟัน

ไปคลอดลกร้ายคหาเห็นไม่
 เป็นหลายบ่ลวงไปมิได้รู้
 จงรู้ว่าตวจานยังอยู่
 สุกนออกสกกครั้งไม่พลงเลย
 ก็พอไปเชียงใหม่มิใช่เฉย
 เณอญเลยลิมเจ้าเสียจวนบ่
 เหมือนวันทองเกิดใหม่ได้พบพี่
 จะอยู่ดด้วยกันคุ้มวันตาย
 พอนอนต้นไมทั้นตะวันตกาย
 ลงปลายน้องรักจกวายชนม์
 ศกเส่อสุม่าเป็นหลายหน
 ไพรพลกกองทัพไม่ยับเย็น
 ก็คุ้มคนไว้ได้ไม่ดุเกิน
 แตกตะเพินเพราะพระเวทวิเศษด
 เอาไฟเผาไฟดับลงกับท
 ครงนคิดมานานอยใจ
 ยอดรักคนเดียวไม่คุ้มได้
 ช่างกระไรพันทจะบ้องกัน
 ขย่ำหมายมุ่งว่าจะได้ไอศวรรย์
 ให้สืบพันสืบหมั่นไม่ย่อท้อ

นิจนใจด้วยพระทูลกระหม่อมแก้ว ได้สั่งแล้วว่ามีให้ผู้ใดขอ
เสด็จกลับเขาวงไม่รงรอ คอน้องเด็ดด้วยพระอาญา
โอ้พระคุณทูลกระหม่อมของลูกเอ๋ย กระไรเลยกรวดกราดเป็นหนัก
หนา

ถ้าโปรดปรานประทานซึ่งชีวา	พระจะทรงปรารภนาทเมืองใด
แซกฝรั่งลาวลือถามอญพม่า	จะผูกคอต้มมาถวายให้
จะขอแต่วันทองทศทองใจ	เป็นไรก็ตามแต่เวรา
อยู่นพจะเข้าไปทูลขอ	วันทองว่าอย่าพ่ออย่าหาญกล้า
ครึ่งขอลาวทองต้องขอคา	ครึ่งนอาญาเมียถึงตาย
จะเอาความกระบือไปรอรบ	เกลื่อนกลบความวัวไม่ทันหาย
จะต้องโทษกับน้องเป็นสองตาย	พ่ออย่าหมายเลยวามีจะเป็นตัว
ตายไปเมื่อไรจะได้เกิด	อยู่ทำบุญให้เกิดพ่อทูนหัว
นรกมีตมิดเมียคิดกลัว	ผัวอยู่จะได้สร้างกุศลไป
ขุนแผนฟังคำที่ร่ำว่า	ไม่ออกปากพูดจาต่อไปได้
สุดคิดอดนอนให้ตันใจ	สุดอาลัยสมนางลงกลางดิน
ฝูงคนมาดอยู่ทนน	ไม่อาจกลืนโศกได้ร้องไห้สน
ทงหนุ่มสาวเฒ่าชราหน้าดาร์น	ได้ยินแต่ร้องไห้พิไรครวญ
ตั้งบารังประดังด้วยลมกล้า	พัดสาซากังกำนัสะท้านป่วน
ทใจอ่อนเป็นลมล้มชบชวน	ด้วยเห็นจวนตะวันบ่ายลงชายไพร
๑ นางแก้วลาวทองศรีมาลา	สร้อยฟ้าโศกาสะอนให้
ไต้เมียงหมากไล่พานคลานเข้าไป	กราบไหว้วอนว่าสมาพลัน

นางแก้วว่าข้าสวามี
เสียตัวร่วมผัวมาด้วยกัน
ขออภัยอย่าได้ผูกเวรน้อง
พี่ได้ล่วงเกินบ้างเป็นอย่างไร

นางแก้วรับสวามานาदानอง
น้องได้ล่วงเกินแต่ก่อนมา
วันทองรับสวามีเจ้าลาวทอง
พักขอสมาอย่ารำคาญ

สร้อยฟ้าศรีมาลาสะอื้นให้
ลูกได้ผดพลึงมาแต่หลังมา
อย่าเป็นเวรกรรมกับตัวข้า
วันทองรับสวามียิ่งอาลัย

๑ นางวันทองน้องเรียกเอาดอกไม้มงคลานเข้าไปไหว้กราบทอง-
ประศรี

ลูกจะลามารดาในวันนี้
แต่ลูกอยู่กับพ่อขุนแผน
จนถึงเวลาเช้าฆ่าฟัน
ทองประศรีจึงนั่งยกกม็อบรับ
พ่อพันตัวพรา่ว่าอย่าทงบุญ

อย่าให้เมียเราเมื่อนานนั้น
น้องจงเคียดเคียดฉันทประการใด
วันทองว่าพี่หาถือไม่

ขออภัยเจ้าแก้วกิริยา
ลาวทองโศกเศร้าเข้าไปหา
พี่จงอดโทษาในวันนี้

น้องเอ๋ยพี่ได้ว่าเป็นถวนถ
ต่างคนต่างกม็องชงนาตา
พี่โรพลางทางขอสมาว่า
จนถึงวันชวาแม่บรรลีย์
กม็องหน้าลงแล้วกรองให้
นาตาไหลโสมหน้าด้วยปรานี ฯ

ขออภัยอย่าให้มีชงโทษทัณฑ์
ให้แม่แค้นอย่างไรทไหนดนั้น
สิ้นเวรกรรมกันเถิดแม่คุณ
ลมจับหกล้มลงจมฝุ่น
ภาวนาให้ครุ่นใจลูกอา

หาดอกไม้ให้แม่ออไว้อย
 ออแผนรื่องให้ทำไมนา
 ศรีมาลาไปหาข้าวสุกข้าวสาร
 แล้วจะได้ทำบุญสุนทร
 ชุมพลหลานหลานเขาไปหาย่า
 นึกถึงนางวันทองรื่องให้ไป
 เขาจะล้มจะตายอายพลายน้อย
 คายหมากจากปากให้หลานอม

๑ ฝ่ายขุนช้างนั่งเหงาไม่เข้าใกล้ รื่องให้หน้าขาวราวกับผี
 เสียใจไหลเลือดเพื่อพาท
 หุ่หืออยู่หลัดหลัดมาพลัดกัน
 เนอหนงเงาจะพังลงเป็นจุน
 ลูกเตาเจ็บไซ้แม่ไปเยื่อน
 เขามาบอกเล่าเป็นเค้ามูล
 ถึงลูกทูลเหตุผลต้นปลาย
 พระองค์ทรงช้กว่ารักใคร
 ให้การไหลหลงทรงโกรชเกรียว
 จะได้ออยู่เรือนเหยาเส้าโตโต
 แม่มาตายกลางดินเขานินทา
 จะหาไหนเหนือแม่แต่นั้นไป

อย่าละเลยคุณพระจะดีกว่า
 ไปหาเขียนขันมาให้กรวดน้ำ
 ทำกบาลเสียฉเกิดจวนคำ
 ทองประศรีบ่นพร้าอยู่ร่ำไร
 แกยกหลานใส่บ้านน้ำตาไหล
 อุมชุมพลเข้าไว้ให้ตุ่ตนม
 อย่ารื่องให้ไอ้จ้อยกินขนม
 จะเขยชมไม่เป็นส่มประดี ๆ

รื่องให้หน้าขาวราวกับผี
 คราวนตายแน่แล้วแม่คุณ
 ไอ้แม่วันทองตายเพราะอายขุน
 เพราะอายตุ่เงง่าเขากราบทูล
 ลูกคิดเชื่อนว่าแม่แระไปสุญ
 อายหัวปุ่นผมเกลี้ยงขนเถียงไป
 ที่จริงหาได้ตายเพราะลูกไม่
 แม่สองใจคิดยากหากเลโล
 ถารักซางซางเดยวขนมโก๋
 แกงเทโพกินเล่นให้เย็นใจ
 แม่ยอดฟ้าฝาบาดรกระจาดใหญ่
 แม้นไม่ได้เช่นนั้นไม่มีเมีย

เรือนเหยาชาวของถวายพระ จะสละ โทนหนดไปบวชเสีย
 ถึงลูกคุณหลานหม่อมจะยอมเย็บ มีเมียไปทำไมไม่เหมือนกัน
 จะภาวนาให้หนักชกประจำ แต่หัวคำรำไปจนไก่ขัน
 ร้อยวสาพันวสาไม่ราวัน ถิ่นแต่นางทั้งห้ากว่าจะตาย ฯ
 ๑ ท่องประศัรได้หึงคลั่งน้ำใจ นั้นร้องไห้เย็บไตไ้กับหาย
 อ้ายชาติชั่วหัวล้านกบาลลาย คนจะตายแล้วยังชนบ้นนินทา
 ไม่เป็นอันฉันทจะร้องไห้ ฝ่าบาตรกระจาดใหญ่ก็รู้ว่า
 พระหมื่นไวยขัดใจลูกออกมา อ้ายชาติชั่วหัวล้านประจานกู
 วาจาเหมือนหมาสะบัดขี มึงกลัวกูจะตมึงอย่าอยู่
 ไม่ไปก็จะตมึงมึงลองดู นดหกระชากลากออกมา
 ชุนช้างร้องว่ายตะกายกลิ้ง ถิ่นรักจริงสุดใจพระไวยชา
 พระหมื่นไวยตองซาอะมามา อ้ายชช้างยังไม่ออกไปนอกวง
 ชุนช้างลูกโผน โดนคนดู หลกหลบกันเป็นหมู่แล้วเตะส่ง
 ชุนช้างโตดออกมานอกวง ส่งเสียงร้องว่าข้าไม่เคย
 ช้างรักเมียของข้าช้างร้องไห้ ตองได้เปล่าเปล่าชาวบ้านเอ๋ย
 ได้เล่นกันนอกหละไม่ละเลย พระหมื่นไวยว่าเหว่ยอ้ายหัวล้าน
 ไปฟ้องทไหนดใส่หัวไป ชุนช้างว่าทำไมข้าจะไปบ้าน
 กลับเข้ามาแอบคนอยู่ณลาน เขี้ยมบ่อดานลูกอแต้ร้องแซ่ไป
 อีแต้แร้เข้าชวนเอาช้างตก อ้ายหัวล้านมาอีกแล้วข้าไหว
 ชุนแผนร้องว่าอย่าพ่อไวย มาจูงลูกกลับไปในศาลา

๑ ครานันจึงโหมเจ้าหม่นไวย
 อารณณ์ผ่นคิดกับบิดา
 ซึ่งจะเผ้ารองให้พิไรว่า
 พ่อจงอยู่รักษาข้าจะไป
 จะวิงวอนผ่นให้คลายพิโรธ
 จะแทนคุณเมอจะสู่บุญสันชีวิต
 ๑ ครานันขุนแผนแสนสะท้าน
 แต่ครันจับยามดริ้งใจ
 อัฐกาลพาลชดอยู่หนักหนา
 เจ้าจะไปทูลขอตุ๊กตาม
 เจ้าไปทูลขอโทษคงโปรดแน่
 ดูหน้าหน้าก้นวลงวนบรรลัษ
 ชดชะดาลงตุ๊กกับแผ่นดิน
 เสาร์ทบัลคนากาจับโลง
 ใครต้องขามนมิใครอด
 นาคาอาบหน้าลงรินริน
 เคราะห์ร้ายตายเบ้นก็เห็นหมด
 จะขอแม่วันทองสักสองคำ
 พ่อจงคุมอยู่ดมารดา
 ว่าแล้วเท่านั้นในทันใด

เศร้าใจด้วยแม่เป็นหนักหนา
 ลุกว่าจะเห็นประการใด
 เขาจะฆ่าเราจะคิดเป็นโดน
 เผ้าไททูลองค์พระทรงฤทธ
 ขอโทษแม่ตัวไม่กลัวผิด
 ลุกคิดพ่อจะเห็นเป็นอย่างไร
 พังลูกคิดอ่านก็เห็นได้
 จังว่ากับพระไวยพ่อพลายงาม
 พ่อว่าประหนึ่งจะชิงห้าม
 ในยามว่าองค์พระทรงชัย
 แต่แม่เจ้าหาพ้นจากตายไม่
 จะใกล้ในเวลานเข้าสโมง
 ก็ขาดสิ้นเคราะห์ร้ายเห็นตายโหง
 ขามลึงลวงโพรงจระเข้กิน
 พระไวยเห็นตลอดอยู่เสร็จสิ้น
 ผินหน้าว่ากับพ่อว่าตามกรรม
 ลุกจะทดแทนคุณอุปถัมภ์
 แล้วแต่บุญกรรมจะนำไป
 อย่าเพื่อให้เขาฆ่าลงก่อนได้
 ไปหาพระยายมแล้ววันทา

เจ้าคุณงตโทษจงโปรดเกล้า
ทูลขอโทษทัณฑ์ของมารดา
พระยายมดีใจไปเกิดพ่อ
ถ้านานเนิ่นเกินล่วงเวลาไป
พระไวยรับคำอ้อลาไป
ถึงวังนังพักผ่อนเวลา

อ่านมนต์มหาละลวยเล่ห์
แบ้งผงลงยันต์เทพนิมิต
แล้วตงสัดยอชษฐานพระพรชัย
พอได้ลมจันทร์ล้ำคณคอย

เห็นกำลังพระองค์ทรงไสมนัส
พระหมิ่นไวยกราบงามลงสามลา

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช
เห็นพระไวยเข้ามาอัญชลี
ซิกะไรอายนข้างพากเพียร
จึงตรัสถามว่าอายไวยไปไหนมา

๑ ครานันพระไวยบรรณาถ
เห็นพระเวทขลังจริงไม่ซิงซัง
ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงภพ
จะควรมิควรประการใด

คืนนี้จะไปเฝ้าพระพันวษา
เมตตาอย่าเพื่อให้บรรลือ
อย่ารังรอรบมาอย่าซ้ำได้
จะงดไว้กักลัวพระอาญา
รับเร่งคลาไคลทงนำวชา
ระงับใจบายหน้าสู่บรรพทิศ
เป็นเส้นหมึกพันกระสันจิต
บีตมือลบได้ไม่มีรอย
ขอพระทัยเคืองกลับยับบดอย
ก็คลานคล้อยเข้าพระโรงรัตน
ประภาษตรัสสรรวสสันต์हरणा
ภาวนาหมอบชม้อยคอยท่วงท ๗
ป็นปักกันคเรศบุรีศรี
พระภูมิให้ทรงพระเมตตา
เขาฆ่าแม่มีนยงเวณเข้ามาหา
อ้วนทองเขาฆ่าแล้วฤาญิง ๗
ฟังพระราชบัญญัติตราหลัง
ถวายบังคมกราบแล้วทูลไป
เลิกลบลาไซ่ทงน้อยใหญ่
ชีวิตอยู่ใต้พระบาท

ทรงชุบเกล้าชุบกระหม่อมเป็นหัวหมื่น ทุกวันคนพระคุณปกเกล้า
 ฌาส์ทุกวันนี้วันตรมา ยังมีได้ชายผ้าบาทบงส์
 มารดาข้าพระพุทธเจ้านี้ มิได้เส้นชวดวยมัวหลง
 กำเริบราคะมากใจไม่ตรงตรง ควรทรงพระพิโรธไม่โปรดปราน
 ภาเพียงแต่พยายายาย จะทรงเสียให้ตายไม่สงสาร
 นมารดาอุ้มทองทรมาน ได้เกิดมาเป็นนานเพราะมารดา
 สำนัดพระคุณไม่นับได้ จะทงไว้ไม่ควรเป็นหนักหนา
 อนึ่งตั้งแต่กำเนิดเกิดมา ยังมีได้พยายามสละการใด
 ครองนทส์ถึงชีวิต ขอพระองค์จงประสิทธิ์ประสาทให้
 ให้เลื่องภาชอเลียงปรากฏไป ว่าหมื่นไวยได้แทนคุณมารดา
 ชีวิตขอพระราชทานโทษ โปรดแต่เขียนดออย่าเช่นฆ่า
 ตรากตรำจำไว้ให้เวทนา ให้สำสมกับทมิตประเวณี ฯ
 ๑ ครานันสน์เตจันเรนทรสร พังจมนไวยทลเป็นถวนถ
 ชอบพระทัยให้เมตตาปรานี กุณสงสารอายหมื่นไวย
 เองได้ทำดีมีความชอบ กุกัดอบแทนแล้วเป็นไหนไหน
 แต่ยังมีถึงชอบที่พอใจ จะยกโทษแม่ให้เป็นรางวัล
 ถ้ามืดจากมึงแล้วก็ไม่ให้ ใครชอกก็จะพลอยมาอาสัญ
 เหวยอายทายนางเร็วพลัน ออกไปด้วยกันกับหมื่นไวย

บอกกับเจ้ากรมมราช

กุกโทษโปรดให้จมนไวย

๑ ครานันจงพระจมนไวย

รับพระโองการกรานกราบลง

จึงปรึกษาว่ากับพระท่ายนา

พระยายมจะพ้นแม่บรรลย

ได้แล้วชนชคนละตัว

จับควมผางผางกลางมรรคา

๑ ครานันท่านพระยายมราช

ผลกรรมวันทองจะต้องพ้น

พระไวยเดินไปด้วยบาทา

โบกของหลังม้ามาแต่ไกล

แน่แล้วพระไวยเข้าไปทูล

พวกเรากันไม่ตทชกซา

เพชฌฆาตราชมัลเขายอยู่ด

เหลียวมาเรียกผวกกลัวเขาพ้น

ชนพนักันกอดวันทองไว้

เพชฌฆาตดาบยาวก้าวย่างมา

ดุจคร่ำควากันอยู่ตั้นดิ่ง

ดาบชูชูพยับยับเย็นไป

อย่าฟันฟาดวันทองให้ตักษย

รีบไปอย่าให้ทันเขาฟันลง ๖

ดีใจชนชมสมประสงค์

ตรงหน้าพระทงงแล้วรีบไป

เวลาเย็นจวนค่ำซาไม่ได้

ร้องส่งบ่าวไพร่ให้ผูกม้า

บ่าวไพร่พันพัวมาหนักหนา

เอาของชาวโบกมาเป็นสำคัญ ๗

เห็นประหลาดก็กลัวอยู่ต้วสัน

จึงเผอญคิดกันให้ผิดไป

นี้ใครชมามาน่าสงสัย

มิใช่พระไวยที่กลับมา

นเรนทร์สุกรวดโกรธว่าไม่ฆ่า

เร็วเหวยเอามารับฆ่าฟัน

ดุจวันทองกลัวอยู่ต้วสัน

ขุนแผนตันโตดขามผู้คุมมา

ขุนช้างร้องไปชิงไว้หว่า

ขุนแผนโถมดาคร่อมเมียไว้

พันผ้งถูกขุนแผนหาเข้าไม่

เข้ากลุ่มรุมดุได้ขุนแผนมา

ชุนแผนฮึดฮัดกัดฟันเกรียว
 เพชฌฆาตแกว่งดาบวาววามมา
 ต้องควานทองชาติสะบัน
 พอพระไวยถึงโผนโจนฆ่าลง
 ชุนแผนกลมลงทงย่น
 ชุนช้างลมนิ่งกลองอยู่ไกล
 ทองประศรีกลิ้งเกลือกเลือกกายา
 นางแก้วลงกลองทงลูกชาย
 พวกคนมาดอยู่อดแอ
 บางกเขานวดพนคนคะย
 พระไวยพลายงามกับบิดา
 นาทาทาลุบให้ชื่นใจ
 ๑ ชุนแผนพระไวยนางลาวทอง
 ทองประศรีนางแก้วกริยา
 ชุนแผนว่าไอ้เจ้าวนทอง
 พปากเพียรบิดเบ้าสักเท่าไร
 พระไวยว่าลูกนมนหมาย
 ขอไต่รับมาไม่ช้า
 นางแก้วกริยานาตาตก
 ลาวทองไศกาเฝ้าจาบลิย
 บิดตัวเป็นเกลียววางกหวา
 ย่างเท้ากว้างาแลวพลง
 ชวดวบคืบพลันเป็นผุยผง
 ตรงเข้ากอดตนแม่แน่นิ่งไป
 ปมจะไม่คืนชีวิตได้
 บ่าวไพร่ใหญ่่นอยกว่านวาย
 สร้อยฟ้าศรีมาลาลมควาหงาย
 ใครจะรูดกายกไม่ม
 บางลมกลองนงแนบวงวน
 แกกนองมเบ้นหมูปไป
 หมอหลวงเขารักษานัดยาให้
 ต่างคนค้อยได้สติมา
 ลูกสะใภ้ทั้งสองละห้อยหา
 ต่างไศกาถอดศัพเขาร่าไร
 นิจจันองวอดวายตายจนได้
 เวรกรรมทำไวกระไร
 ว่าแม่จะไม่ตายไปเป็นผี
 พุทโธ่เอ๋ยถึงนี้ไม่ทนพน
 ไอ้อกนองนิตงใครหน
 ศรีมาลาลานาตาลนละลุมลง

สร้อยฟ้ากลึงเกลือกเลือกสะออน
เสียงก้องร้องให้อยู่ในวง
ต่างร้องต่างรำรำครวญ
เลือดเปอนตัวแดงทุกแห่งไป
เห็นพ่อนักพิโรธโกรธเกรี้ยว
ทงกันเสียได้ไม่นำพา

จะอาลัยทำไมกับแม่ข้า
แม่นั้นมีความเมตตาอาลัย
พ่อก็เรื่องพระเวทวิทยา
ทงมนต์จึ่งงกขลังครัน
ทำไมกับอายเพศมฆาต
เพราะพ่อไม่ช่วยจึงม้วยมุต
หากเห็นข้ามาจึ่งร้องไห้
ยิ่งว่ายิ่งแค้นแน่นอุรา
ทสัณญาวว่าไว้อย่างไรเล่า
กลัวเราจะมาทนรับพันฟาด
ชิงชังตงหนึ่งว่าโกรธเกลียด
พันผูกถึงล้มตายสลายใจ
เมื่อข้าจะไปก็ได้ว่า
เมื่อเลอเอออวยด้วยดิบดี

ทองประศรีลูกย่นส่งเสียงหลง
ขุนแผนชลงกอดคัพไว้
ต่างชวนชวนล้มไม่ลุกได้
พระไวยคลั่งคลุ้มกลุ้มอุรา
ข้าให้พ่อทเดียวอยู่รักษา
ว่าพ่อก็จะแค้นจะเคืองใจ
เมียของพ่อพร้อมหน้าอยู่ใส
ไหนแม่วันทองจะต้องพัน
ลาวหมั้นแสนมายังไม่พริ้น
ถึงคนรอยคนพันกัชวนทรุด
พ่อเว้าจึ่งงปราดมันกัหยุด
ฤว่าสุดสิ้นฤทธิ์ของบิดา
หาไม่เจียนพ่อจะمينหน้า
เหลียวมาเห็นเจ้ากรมยมราช
ควรฤพันแม่เราให้คอขาด
พยายามเราด้วยเหตุอันใด
มาเบี่ยนเบียดแม่ข้าทำไมให้
จะสู้รบที่ไหนกับสตรี
ว่าอย่าพ่อพันฆ่าให้เป็นผี
ทูลขอพระภูมิให้เรา

เดยวณมารดาชาบรรลย

อดกล่าว่าชนเฝ้าพาเอา

มีหน้าชาพาเอาพ่อเรา

พ่อชาโทษทัณฑ์เป็นฉนั้นใด

เราพยายามท่านจนวันตาย

เอาเถิดคงได้ภาณมือกัน

เหลียวเห็นเพศณชาติที่ฟาดฟัน

นวยดาบมาจะฆ่าเสียให้ตาย

ขุนช้างตกใจพระไวยถึง

พระไวยตะผางเข้าหว่างคอ

๑ ขุนแผนเล่นยุคนุดพลายงาม

ผลกรรมจึงจำให้บรรลย

โดดไปคล่อมเจ้าวันทองไว้

มีนกลุมรุมกันนุดก็สุดฤทธิ์

๑ พระไวยฮึดฮัดจับมือ

พ่อชิงอาวุธหลุดมือไป

โอ้ว่าเจ้าประคุณของลูกแก้ว

ลูกนมใดคดกับชีวา

พระองค์ทรงโปรดประทานให้

จะมีชอภาเลื่องเฟื่องฟู

ท่านจะว่ากระไรไปอีกเล่า

เห็นมือเปล่าถือตัวไม่กลัวใคร

หากว่าไม่เข้าจึงรอดได้

ถ้าวารบสั่งให้ท่านฆ่าฟัน

ความแค้นไม่วายทหมายมั่น

ไม่ได้ฟันศัตรูยอมตาย

ลูกถลันตะเคียวจะฆ่าหางาย

ผู้คนวุ่นวายวงหนปรอ

ยกมือร้อง้องฉนั้นทำไมพ่อ

พระยายมกล้วงขออภัย ฯ

จงฟังพ่อห้ามอชฌาสัย

พ่อนั่งอยู่ใกล้กลั้มคิด

จึงไม่ทันแก้ไขแต่สักหนิด

ชีวิตวันทองจึงบรรลย ฯ

คำรามสื่อนั้นจะฟันมันให้ได้

ลมหกลงใกล้ศพนมารดา

ลับแล้วทมิไม่เห็นหน้า

ชนพระราชอาชญาเข้ากราบทูล

ดีใจว่าแม่ไม่ดับสูญ

มีรูว่าจะอาตรด้วยเนอเคราะห์

รับเร่งมากับพระท้าวหน้า
ที่แทกรรมนำมาให้จำเพาะ
รำพลางทางกอดเอาศัพแม่
ยังรกรกสะทกสะทอนใจ

๑ ครานันขุนแผนแสนสะท้าน
เห็นร้องให้อาลัยถึงมารดา
จนชวนชลสมลงกับที่
ขุนแผนตระหนกตกใจ
ครั้นพระไวยค่อยได้สดคน
อันคนตายไหนเลยจะคืนมา
อุตส่าห์สงบใจเจ้าไวยเอ๋ย
กรรมดาเกิดมาทุกรูปนาม
อันบุรุษสตรีมีชีวิต
ถึงมาตรแมนดินฟ้าคงคาลัย
จะมามัวร้องให้ไม่ต้องการ
เดยวันศัพยงคางอยู่กลางวง

๑ พระไวยได้ฟังบิดาปลอบ
กลั่นกลืนโศกคลายวายนาคา
เอาผ้าขาวมาให้ตั้งใจหวง
คัดกระดานต่อโลงด้วยทนต์

จับมาผ่าร่ำราวกับเหาะ
เห็นเขาเกาะคอขาดกระเด็นไป
นิ่งแน่นไม่สมประดีได้
ลมหอบสลบไสลไม่เจรจา ฯ

ส่งสารพระไวยเป็นหนักหนา
กอดศพโศกาอยู่รำไร
จะรู้สึกสมประดีก็หาไม่
เขาแก้ไขนวดพันให้ลุกยา
ปลอบว่าเจ้าหมั่นฟังพ่อว่า
จะโศกาคือไปไม่ได้ความ
อย่าร้องให้ไปเลยฟังพ่อห้าม
เราท่านก็คงตามกันตายไป
เมื่อถึงพรหมลิขิตไม่อยู่ได้
เพลิงกาฬผลาญไหม้ก็เหลือกล
จงคิดอ่านทำส่วนกุศลสั่ง
คิดอ่านปลงศพแม่เกิดลูกอา ฯ
เห็นชอบตามคำที่พ่อว่า
เบือนหน้ามาส่งซึ่งข้าไท
จึงตราสั่งห่อศพหาชาไม่
กานตองรองในเข้านับปล้น

ครนแล้วยกศัพชนใส่ไม้

เกณฑ์คนเผาศพได้ครบครน

ทงเคหาเยอกเย็นเป็นป่าช้า

เกรยมตรมระทมทุกขอยู่พนเพื่อน

๑ ฝ่ายว่าเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง

รับรตเรียกหาพวกข้าไท

เร่งตะบึงถงบานพอดรู้ตรู

หลบเหลื่อมเข้าไปในเรือนพลัน

๑ ครานนขุนแผนแสนสันทน

ครนอรุณรุ่งรางสว่างฟ้า

ไปบอกว่วันทองน้องบรรลย

ตตทุ่งมุงมาถึงสุพรรณ

พอนางสายทองเดินออกมา

สายทองถามว่ามาทำไม

ว่าเวลากลางคั่นวานชนัน

ไปลอบลักหม่อมแม่วันทองมา

พระองค์ทรงพิโรธโปรดให้ฆ่า

สายทองได้ฟังดังไฟฟุน

ดังดวงใจจะขาดอนาถนึ่ง

บ่่าวไพร่แก่ไขมิใคร่ฟัน

ให้ห้ามไปผิงทบ้ำชานน

แล้วพากันร้องไห้กลับไปเรือน

เสียงแต่คนไค่กากันกล่นเกลื่อน

เพื่อนบ้านรำนดลาตอนาถใจ ฯ

พอเห็นเขาพนนางไม่อยู่ได้

ลงเรือทันใดไปสุพรรณ

กลัวแม่ยายจะรู้เรื่องฟ้องน

สะท้อนอนนดาลาตงพราวตา ฯ

คิดถึงเมยรักเป็นหนักหนา

สั่งบ่าวให้ไปหาศรีประจัน

อายสารีบไปชมขม้น

เข้าบ้านศรีประจันด้วยทันใด

อายสำนังลงยกมือไหว้

ขุนแผนให้ฉันทมาแจ้งแห่งกิจจา

พระไวยหุ่นหันเป็นหนักหนา

เจ้าขุนช้างโกรธาเข้ากราบทูล

แม่วันทองมรณาเสียดับสูญ

อาตรสลับล้มลงทงยน

ไม่ไหวติงมีแต่สะอึกสะอน

พากันตันทกใจไซ้พอดิ ฯ

๑ ศรีประจันทรเห็นสายทองเข้า ตัวแกสันทาทาดังลง
 ร้องถามไปพลันในทันที อ้ายนึ่งทำอะไรมัน
 ออสายทองล้มคะมำลงดาบม มึงตบฏาอย่างไรในนั้น
 อ้ายสาร้องบอกออกไปพลัน หม่อมแม่วันทองตายนะเจ้าคะ
 ศรีประจันทรได้ยินว่าจะตาย ตกใจนอนหงายจมกระบะ
 ลูกชนบนชาวฉัตชาวพระ เดชะขอให้ออดอย่าวอดวาย
 นมनเจ็บเมื่อไรก็ไม่รู้ ตัด ขุนช้างอ้ายนิบหาย
 มาบอกให้ออกอ้วนเมื่อจวนตาย แก้วนวยมาเรือนลูกเขยช้าง
 แปลกใจมันไต่ก้ชักเสียด ให้อ้ายเบยเอาพะรองพาดหน้าต่าง
 บินบ้ายเข้าไปในหอกกลาง เจ้าขุนช้างนั่งไห้ร้องไห้
 ศรีประจันทรเห็นหน้าลูกเขย เอะมันผิดแล้วเหวียดาปอหลอ
 ขุนช้างบอกไปไม่ร้องร้อ เจ้าวันทองไม่พอที่จะตาย
 เหตุเพราะพลายงามตามมาลัก พระทรงศักดิ์กรวดกราดเป็นมากหลาย
 ลูกมิได้ฟ้องร้องกับเจ้านาย ท่านรู้เข้าฆ่าตายเป็นความจริง
 ศรีประจันทรรู้ว่าลูกตาย นอนหงายลมจับลงพับนึ่ง
 ขุนช้างแก้ไขไม่ไหวดิ้ง ให้บ่าววิ่งตามหมอสูดสูดไป
 ทงหมอนวดหมอยามาพรังพร้อม นึ่งล่อมอดแอเข้าแก้ไข
 บ้างนวดพันนิตยาบบชาตะไกร เป็นครูใหญ่จึงฟันคนส้มประดี
 นำส่งสารท่านยายศรีประจัน ตัวแกสันทาทาดังลง
 อาลัยลูกหลงเหลือเพื่อพาท นาดารไหลหลังละลุมลง

ชุนชางนึ่งรักษาอยู่กว่ายาม
 ประคองเดินชนบันไดไม้ไคร้ตรง
 โอ้ว่าเจ้าวันทองของแม่เอ๋ย
 ถ้าเจ็บไข้อยู่บ้านกับมารดา
 เมื่อพ่อตายหมายจะอยู่เป็นเพื่อนแม่ จนเฒ่าแก่ไม่พรากไปจากบ้าน
 เผอิญเนื้อเคราะห์กรรมนำบันดาล ไปได้ฉั่วจันทาลให้ผลาญตัว
 การวามนจะเป็นถึงเช่นนี้
 ถึงเงินทองกองให้ไม่เมามัว
 ทงอายแผนอายล้านกบาลได้
 แย่งกันเหมือนหมาหมกไม่เคย
 อายลูกชายพลายงามเมื่อยามเด็ก เห็นเล็กเล็กก็เอ็นดูอยู่ว่าหลาน
 มิรู้ว่เติบโตใหญ่จะใจพาล
 พลอยล้างผลาญมารดาชวาวาย
 โอ้ออกกู่แก่เฒ่ามาเปล่าเปลี่ยว
 ตัวคนเดียวลูกผัวก็สูญหาย
 จะอยู่โยให้ยากลำบากกาย
 แก่ฟุ่มฟายครวญคร่ำอยู่รำไร
 ๑ ครานนสายทองผู้เป็นพี่
 ครนพนัสมประดชนมาได้
 คิดถึงน้องนอยละห้อยใจ
 น้ำตาไหลหลังหลังละลุมลง
 จังอ้าลาคีรีประจันแล้วครรไล
 ลงเรือร่ำให้อาลัยหลง
 มาถึงกรุงไกรด้วยใจจง
 ตรงไปบ้านขุนแผนผู้แค้นใจ
 ครนถึงเข้าไปทในห้อง
 ถามว่าศัพวันทองน้องอยู่ไหน
 ชุนแผนบอกว่าฝังวัดตะไกร
 แล้วให้คนนำไปในฉับพลัน

สายทองรองให้ลงจากเรือน
 ครนถึงบ้านสายงาบังลย
 ผู้คนเข้าไท้ทไปด้วย
 เป็นครุหนึ่งจึ่งถอนลมหายใจ
 ครวญคร่ำรำเรือกแม่วันทองเอ๋ย
 แม่มานอนอยู่โยในบัลลังก์
 เสียแรงรักกันมาแต่ไร
 สุขทุกข์ปรองดองไม่หมองมัว
 วันทองน้องรักมาหนีไป
 อันจะคงชวามันนอยาคอย
 โอแดนนั้นบ่จะแลดับ
 จะคร่ำครวญหวนให้ไปทุกวัน
 ว่าพลางกลังเกลือกเลื้อยกกาย
 อดอนสะอนอนซอนซบ
 อดสำหั้นชันจิตคิดระงับ
 เดินพลางไศกศัลยยังรณจวน
 จึ่งสั่งพวกบ่าวเข้ามาด้วยกัน
 แต่ด้วยบับยังยังไม่ไป
 ๑ ครนรุ่งสุริยาจรัสแสง
 ฝายว่าพระไวยชยชาญ

พันเพื่อนดื่อกายผายผัน
 นางไศกศัลยชวนซบสลับไป
 ต่างเข้าช่วยผันแปรแก้ไข
 สายทองค่อยได้สมประดี
 เจ้าชางเนยเสียได้ไม่ตกพิ
 ตัดช่องน้อยหนีไปแต่ตัว
 ร่วมเรื้อนร่วมใจแล้วร่วมผัว
 พันทอเลียงกันมาแต่่น้อย
 เจ้าทงพันให้หวนละห้อย
 จะตายตามน้องน้อยไปด้วยกัน
 นับเดือนจะวิโยคไศกศัลย
 เมื่อไรนั้นจะได้ไปพานพบ
 ปมประหนึ่งนางจะตายลงทับศพ
 ระทวยทบทอดทุ่มอุราครวญ
 มืดคาจากลับมาโดยด่วน
 กลับทวนมาบ้านพระหมื่นไวย
 ให้กลับไปสุพรรณหาชาไม
 อยู่ช่วยพระไวยกระทำงาน ฯ
 แจ่มแจ้งพิภพจบสถาน
 คิดอ่านการศัพทของมารดา

จะทำให้ใหญ่โตฉะนี้เล่า
คิดพลางจัดแจงแต่งกายา

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงฤทธิ์
สระพรังพร้อมสุรางค์นางนิกร
แต่ละหน้าหน้านวลควรจะชม
เหล่าพวคนางบำเรอเล่นอยู่ใน
เสนาะเสียงพิณพาทย์ระนาดฆ้อง
ครั้นเวลาว่าขานการขาน
ข้าเฝ้าเข้าประจำราชกิจ
กราบทูลถ้อยความตามทำนอง
ทอดพระเนตรเห็นพระจมีนไวย
ขอได้ใจไม่กลับมา

๑ ครานั้นจมีนไวยบรรณาถ
ประนมพนทูลองค์พระทรงชัย
พอออกไปถึงเขาเขาพันฟาด
ทูลพลางสระอนให้อยู่ไปมา

๑ ครานั้นภเบเนทรนเรนทรสูร
แข่งขงองอนตนพระทัย

เป็นครุหนิงจงตรัสออกมาได้
ขอแม่ใดก็ไม่พ้นจากอาญา

จำจะเข้าไปทูลพระพันวษา
เข้ามาเฝ้าองค์พระภูธร ฯ

เสด็จสถิตแท่นสุวรรณบรรจถรณ์
งามงอนพรังเพริศเลิศละไม
น้อมประนมทุกเหล่าเฝ้าใส่
บ้างขับไม้บรรเลงเพลงดนตรี
แซ่ซ้องสิ่งคตตติส

พระภูม่ออกประทับพระโรงทอง
ระวงฉิดอยู่หมดสยดสยอง
ไม่ชุนของราชการงานพารา
เออออย่างไรแม่มึงเมือวานหา
พ้อมึงพูดจาว่าอย่างไร ฯ

ฟังพระราชบัญชาหน้าตาไหล
ไปไม่ทันเห็นใจของมารดา
คอขาดลงกับดินส้นสังขาร
ตรงหน้าพระที่นั่งพระทรงชัย ฯ

ฟังทูลดังฟ้าฟาดปราสาทไหว
ทะลึ่งไปมิได้ตรัสจ้านรรจา

กส่งสารจมีนไวยเป็นหนักหนา
เป็นเวรราชของมนเทือนตนเอง

อย่าทุกข์ไปก็จะให้ชั่งเงินทอง
 ทำให้หลายวันคน ไทครนเครง
 เอ็งมาเอาข้าวของทองพระคลัง
 จัดแจงให้งามตามแต่ใจ
 มีทั้งโขนละครมอญรำ
 ต่ประโคมฆ้องกลองให้ก้องดัง
 รานมาเครื่องประดับสรรพเสร็จ
 ดอกไม้ไฟช่องระทาสารพัน
 ๑ พระไวยได้ฟังรับสั่งโปรด
 ก็กราบบาทมุตแล้วทูลไป
 ข้าพระพุทธเจ้านยนิต
 จะเลื่องชอภยาทวสุชาธาร
 แต่บรรดาคนโทษที่ตอ้งฆ่า
 หมายถึงว่าชีวิตจะบรรลีย์
 หากไม่สมดังจิตคิดไว้
 ข้าพระบาทขอสนองคุณมารดา
 ๑ ครานันสนิมเต๋จันเรนทรสุร
 กุขอบใจออไวยเอ็งตครัน
 จังตรัสสั่งชาวคลังศุภรัต
 กุศลก็จะได้ชู้ช่วยส่งไป

ข้าวของแต่งศพให้เหมาะเหมง
 อย่าได้เกรงตอ้งการส่งอันใด
 กุจะสั่งพนักงานให้จ่ายให้
 จะตอ้งการส่งโรอย่าอำปลง
 มวยปลาคาลงจงมหนิง
 ให้หีบดังใส่ศพให้ครบครัน
 การเล่นเบ็ดเตล็ดทุกสิ่งสรรพ
 ทำให้ทันการของเอ็งอย่าเกรงใจ
 ปราโมทย์ยนิตจะมีไหน
 พระคุณใหญ่ยิ่งล้นพนประมาณ
 ไม้มที่จะเปรียบเสมอสมาน
 ว่าโปรดปรานเกศาข้าหมื่นไวย
 ใครไม่กล้าเพ็ดทูลขอร้องได้
 ก็โปรดให้ด้วยพระกรุณา
 มารดามาบรรลยสิ้นส่งขาร
 บังคมลาบวชตวสีกเจ็ดวัน ฯ
 ฟังทูลโปรดเปรมเกษมสันต์
 กตญญูรู้คุณเป็นพันใจ
 จัดมาไตรครองของกุให้
 พระไวยก็ถวายบังคมลา

แลวพร้อมกันจัดแจงแต่งเครื่องศพ ครั้นครบถ้วนถนัดหนักหนา
 ให้ชนของบรรดาไปวัดวา ญาติกาห้อมล้อมพร้อมเพรียงกัน
 ทำนยายศรีประจันก็มาด้วย แกมาช่วยปลงศพวันทองนั้น
 เกือบจะบ้ายชายแสงพระสุริยัน ชุติศพนั้นอาบนาแล้วชำระ
 ยกศพใส่หีบพระราชทาน เครื่องอาบแต่งตงเป็นจังหวะ
 ปิชาวารารองกลองชนะ นิมนต์พระให้น้ำพระธรรมไป
 พลายชุมพลนุ่งขาวใส่ลอมพอก ไปรยชาวดอกออกหน้าหาชาไม่
 พวกวอนพองกร่าไร นุ่งขาวตามไปลวนผิด
 ศรีประจันมารดานาตาพราย เดินมากับท่านยายทองประศรี
 ครั้นมาถึงโรงทมิฬเข้าทันที อองมยกศพนรามา
 ๑ เครื่องศพตบแต่งอยู่ดาษดื่น ทพางพนนให้ผูกเป็นภูษา
 ใครไม่รู้ดูเห็นเป็นศิลา รจนาแยบคายระบายนต์
 เงามเขาเงาชะงอกเป็นโตรกธาร มีเชิงชานสำหรับใส่กุฎยา
 ตรงเหลี่ยมผาเมฆาล้อมนิ อสุรีวางชานทะยานยัน
 ทำชะง่อนชะงอกเป็นโตรกตรอก มีชุมชอกใส่รูปอรหันต์
 ทงเลื่อมส่องสวเขากดกัน ยิงพนผนผงะดละเป็น
 นฤททวงกระโตตมา พรานป่าแอบไม่มีให้เห็น
 ใส่หัวล่อล่อเดินเด่นกระเด็น มองเขมนมุงมามาตมฤค
 แลวบนเป็นคนป่าทำดากลอก ทะเลิกลอกเล่นหน้าเหมือนท่าผี
 โศกระทึงย่นนั่งอยู่มากมี บางท่าทกนพญาท่าพลิกแพลง

ที่หว่างเวงเชิงฉาศาลาด

ประสาณตเขยวดำคลาแดง

บ้างก็ทำเป็นบ่อก่อเป็นเกาะ

ตะกุกตะกิบเกาะกะเบ้นกอนกอง

ทเหวนนดลูกเป็นหนกหนา

ไล่บักขาทำท่าบักกระพือ

ชันตันหมดจดสดสะอาด

แล้วจัดแจงผูกแขวงราชวัติ

บัวทองรองหีบเหมกตัน

ดอกไม้ร้อยห้อยพวงพุกดินแถม

ฝามนังตงเขย่นเรองอเหณา

ม่านชาวกบฏทองละอองพราย

สั้มมยกพนดแยบคาย

เป็นระยะทพระจะสวดเรยน

๑ ครนแสงสุริยันตะวันเย็น

มาโหมโรงแต่คำยาสนชยา

ครนรุ่งแสงสุริยดานประมาณโมง

โชนละครมอญรำน่าชใจ

พวกหุ่นเชิดชกยักย่ายท่า

จำอวดเอาอายค่อมเขาด่อมเมียง

คัตกระดาษาให้สนิทแล้วมัดแขวง

วงแขวงมมากทงนาคทอง

ชอกเซาะสดสั้ไม่มีสอง

ทำเปลวปล่องเห็นพลกกกก

มองลงมามดคราดำบดป้อ

นกทตทอจับกระทุ่มเป็นพุ่มชฎ

แลลาดตงกระถางต้นไม้ตัด

จามรดตรงามคณณเกม

สามชั้นสามยอดสล้างแหลม

เกมกบระยาแก้วดูแพรวพราย

ทชมเส้าไล่กระจกกระจ่างฉาย

แล้วกรายโคมแก้วทงแถวเทียน

เอาแขวงบังตงรายระบายเขย่น

เอาเสื่อสาดลาดเลียนล่อตา ๆ

พนักงานการเล่นทุกภาษา

สาละพาเฮโลให้เกรียวไป

ก็ลงโรงเล่นประชันอยู่หวนไหว

ร้องรับกรับไม้สนพร้อมเพรียง

คนเจรจาสองข้างต่างถ่งเถียง

พูดจาฮาเสียงสนั่นโรง

เหล่าเจ้าพวกหนึ่งแจกแทรกเข้ามา พิศดูตามันปอหลอ

รูปร่างโสมมผมหยงอ

จุมกโด่งโก่งคอเหมือนเปรตยัน ฯ

๑ ฝ่ายพวกพ้องพี่น้องญาติกา
ด้วยรักนางท่างเพียงจะกล่ากลั่น

ชวนกันมาเฝ้าศพสะอึกสะอื้น

ไม่มีชนโคกเศร้าเฝ้าชวนชบ

ฝ่ายยายทองประศรีศรีประจัน

เกรงให้โตกนี้อยู่ข้างศพ

ทองประศรีว่าเหวยกไม่เคยพบ

เพราะมึงคบคิดให้กับไอช้าง

ศรีประจันว่ามันเป็นเศรษฐี

ชวดักไตพม้นหลายอย่าง

ทองประศรีว่าอ้อมำมันนอกทาง

ทิ้งช้างสัจงลูกถูกแทงตาย

ศรีประจันว่ามาว่าข้าเปล่าเปล่า

ลูกอ้อมำแลทำมันนิบหาย

พระหมื่นไวยร้องมาห้ามย่ายาย

ทั้งสองเฒ่าพุ่มพ่ายอยู่รำไร ฯ

๑ จะกล่าวถึงเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง รู้ว่าทำศพนางไม่ฝังได้

จะเข้ามาตรงตวกกกลวภัย

พระไวยจะข่มเหงให้เกรงนัก

อ้ายแผนพอกก็คอยพลอยประสม

ถ้าเพลิงลงคงระดมถึงแตกหัก

เมื่อสูญเสียฉนวนทองน้องรัก

จะไปพักเจ็บไข้ไม่ต้องการ

คิดพลางทางส่งชงบ่าวข้า

ให้ไปถอยเรือมาที่หน้าบ้าน

จัดประทุพน้ำไตรไทยทาน

เครื่องสังการครบอย่างแล้ววางมา

ครั้นถึงจงแหวะวัดตะไกร

จอดเรือเข้าไว้ที่ต้นท่า

ขึ้นไปหาสมภารแล้ววันทา

ขริ้วดาโปรดด้วยช่วยสักท

ตณันมาเฝ้าเจ้าวันทอง

ชาวของเตรียมมาเป็นถวนถ

แต่เจ้าภาพอริมาหลายบ

เกรงจะพาลทุบตีให้เสียการ

เจ้าคุณโปรดด้วยช่วยว่ากล่าว
 ขอนิมนต์ชด้นเป็นหัวหน้า
 ๑ ครานนจึงท่านอริการ
 ปลงศพศีลทานเป็นการบุญ
 เอาเดอะจงไว้ธุระซ้ำ
 ว่าพลางทางลูกลงบันได
 ครนถึงจงว่ากับพระไวย
 ด้วยเรื่องทออาระคะคาน
 เจ้าจะทำบุญสุนัชรรม
 เป็นกุศลผลบุญแก้มารดา
 มันยังชยาดไม่อาจมา
 มันขอให้เมตตากการุญ
 ๑ ครานนจึงมันไวยบรรณาถ
 หลานก็เห็นแก้บุญไม่วุ่นวาย
 ชงเกิดเหตุเภทพาลด้วยมารดา
 ให้เป็นยุติกันเท่านั้น
 เจ้าคุณช่วยบอกนายขุนช้าง
 ดิฉันไม่ขัดขวางแต่อย่างไร

ใกล้เกลี่ยเรื่องราวที่รวมนาน
 นึกว่านานลูกเต้าเกิดเจ้าคุณ ฯ
 พังขุนช้างว่าวานทอดใจครุ่น
 จะตรนกันให้วุ่นไปทำไม
 ด้วยช้างโน้นศิษย์หาพอว่าได้
 ตรงมาหาพระไวยที่โรงงาน
 ว่าจะบุญใจรูปจะขอบิณฑบาตหลาน
 กับอายขุนหัวล้านมานานซ้ำ
 ให้สิ้นเวรสิ้นกรรมเสียดีกว่า
 เดียวนี้ตัวมันมาจะทำบุญ
 กลัวว่าเจ้าภาพจะว่าวุ่น
 ว่าจะคิดถึงคุณไปจนตาย ฯ
 อภิชาติตอบไปตั้งใจหมาย
 อันความเก่าชอดตายในวันนี้
 เดียวนี้กรรมรณาไปเป็นผี
 อย่าให้เฒ่าเราข้างหน้าไป .
 เขาจะทำบุญบ้างก็ทำได้
 สุดแท้แต่น้ำใจจะศรัทธา ฯ

- ๑ ครานันท์ท่านสมภารวัดตะไกร พึงตอบชอบใจหัวเราะว่า
 ว่าสาธุสุโขโมทนา
 ครนถจงบอกกับขุนช้าง
 ได้ขแจ้งว่ากล่าวยาว
 จะระงับดับเวรให้ยุติ
 อย่าให้เกิดราคเบ็นว้าว
 ๑ ขุนช้างได้ฟังท่านสมภาร
 ว่าดังนี้จะระงับใจ
 ว่าแล้วลงมาหาพระไวย
 ขุนช้างบั้งสุกุลทำบุญทาน
 ๑ ครนถวนคำรบครบสามวัน
 จงรื้อเครื่องประดับบนนพบพิง
 แล้วกำบังนั่งลงสำรวมจิต
 ถวนคำรบจบเบ่านามันงา
 ครนทาหัวผ้าผ่อนแลเกศา
 ชนนอนบนเชิงตะกอนน
 พวกพ้องพนองมาช่วยเผา
 ชูปเทียนดอกไม้จุกไฟวับ
 ไฟลุกรุ่งโรจน์โชติช่วง
 จุติประทิดโฌงผางวางชนวน
 ๑ พึงตอบชอบใจหัวเราะว่า
 แล้วก็กลับขมมายังกฎ
 ขาลงไปข้างล่างเมือตะก
 เขาประนัประนอมยอมเล็กแล้ว
 ข้างนายก็ปรองดองให้มองเผว
 ให้เวรกรรมเล็กแล้วเต็นไป
 กราบกรานยนิคจะมีไหน
 มิให้เสียศรัทธาท่านอาจารย์
 กตอนรับด้วยน้ำใจใสศานต์
 ทั้งสองข้างต่างสมานไม่ค้ำนติง
 บั้งสุกุลสุนธรรม์เสร็จทุกสิ่ง
 พระหมั่นไวยก็วงเขาปาชา
 แน่สนิทแล้วก็อ่านพระคาถา
 เตอดฉ่าทาด้วยฉัพพณ
 พระไวยลุกออกมาชิมขมน
 จงให้ยกศพหันชนวางทับ
 จงเอาท่อนจันทน์พนประดับ
 ขุนแผนกับพนองรองให้ครวญ
 ปักลองทั้งปวงประโคมถวน
 พวกผู้หญิงวิ่งสวนออก่วนไป

บ้างว่าพระไวยนอนไฟเผา
 ที่บางคนนั้นก็ว่าไม่เป็นไร
 โลงโองพื้นพ่อยกย้อยยับ
 ผูกคนยืนดูอยู่เป็นวง
 ๑ ครั้นสำเร็จเสร็จพลันมิตินชา
 แล้วนิมนต์พระสังฆวัดตะไกร
 เข้าโบสถ์พระสังฆกับบวชให้
 เจ้าขุนช้างนกมาศรัทธาหม
 บอกว่าคณจะบวชตัว
 พระไวยบอกว่าข้าสนใจ
 ขุนช้างวางมาจากพระไวย
 ได้เอ็นดูแก่นันเกิดท่านครู
 หลวงตาหนูแลดูเจ้าขุนช้าง
 จะบรรพชาผ้าไตรก็ไม่มี
 ขุนช้างได้ไตรแล้วปลงผม
 ปากว่าดาพองร้องอุกา
 แต่ไวยนอนบนเปอนไม่จำได้
 นั้นไม่เคยอุกาตาเอ็นดู
 จบแล้วห่มดองครองผ้า
 นอนคางอยู่กุฎวัดตะไกร

จะตายด้วยแม่เปล่าเปล้าก็เป็นได้
 ประเดี้ยวใจไฟลุกกโทรมลง
 พระไวยกลับออกมาหน้าพิศวง
 ชมว่าช่างอยู่คงทั้งพื้นไฟ ฯ
 พระไวยผลัดผ้านุ่งห่มใหม่
 พระหม่นไวยปลงผมไม่ซ้ำท
 ญาติกาชาไท่สาธุมี
 วงรเข้าไปหาพระหม่นไวย
 ทูลทูลช่วยบวชเป็นเณรให้
 ฟังบวชใหม่สดเรียนก็ไม่รู้
 เข้าไปกราบไหว้หลวงตาหนู
 บวชเณรเถรตุ้ให้ฉันท
 ผมยังมีอยู่บางประสัภพ
 จงไปปลงเกศเฝ้าไตรมา
 มือประนมอุ้มไตรเข้าไปหา
 นั่งถกคปรหม่าอยู่พราพร
 พ้อบอกให้นันเกิดหลวงตาหนู
 ไตรฐบั้งหน้าว่าตามไป
 รับผิดชอบออกมาหาข้าไม่
 ครอบงำคนสักไปเมืองสุพรรณ ฯ

๑ กรณเสร็จงานปลงศพเจ้าวันทอง จึงถลองพระไวยเกษมสันต์
 บวชเรียนครบเสร็จได้เจ็ดวัน ก็ตั้งพลนเขาเผาเจ้าเวียงชัย
 พอเพลาพระองค์ผู้ทรงภพ จจรจบในทิวป็น้อยใหญ่
 เสด็จออกยังท้องพระโรงชัย พระหม่นไวยก็กราบลงบังคดล

ขอเดชะฝ่าละอองชลพระบาท ขอถวายพระพรราชกุศล
 ข้าพระพุทธเจ้าได้บวชตน ตามจนถลองคุณมารดา ฯ

๑ ครานันส้มเตจันเรนทร์สร พังทลทรงพระสรवलสำรวจว่า
 จบพระหัตถ์ตรัสว่าโมทนา แล้วประธานเสอผาพระหม่นไวย
 พระทรงคิดกิจการในดาวแดน อ้ายขุนแผนท่อมึงเป็นไฉน
 จะให้ครองกาญจนบุรีอยู่ไย อ้ายไวยเอ็งจงออกไปบอกกัน ฯ

๑ ครานันจมนไวยวรรณ รับพระราชโองการชมชื่น
 กลับบ้านจึงบอกขุนแผนพลัน พระทรงธรรมให้เตือนท่านบิดา
 ให้ขึ้นไปอยู่เมืองกาญจนบุรี เกลือกจะมีเหตุการณ์ข้างด้านหน้า
 ขุนแผนทราบความตามกิจจา จึงกระหาคนวนทฤกษด
 แล้วจัดแจงขปเทยนดอกไม จะเข้าไปประณตบทศรี
 ครนพลบค้ายายมราตร คิดไปให้มีความห่วงโย
 จึงมาบอกเนอความทองประศรี ว่าลูกนวดกเป็นไหนดไหน
 ด้วยบดบพระองค์ผู้ทรงชัย จะให้ลูกขึ้นไปกาญจนบุรี
 เจ้าไวยไปเผาเมือเขานน พระทรงธรรมตรัสสั่งเป็นถวนถ
 ส่งสารแม่ด้วยแกล้งเตมท ลูกจะไปให้รำคาญ

แล้วก็ป็นห้องด้วยจมนไว

แต่ห้องแม่นั้นแลเหลือประมาณ

๑ ทองประศรีฟังว่านาตาหลัง

จะซนซัดทตทานประการใด

ครนแม่จะตามเจ้าซนไป

จะอยู่เดียวเปลี่ยวเปล่าเศร้าวิญญาน กำพร้าสารพัดทุกสิ่งไป

ห้องลูกห้องหลานปานอกหัก

จำเบ้นเห็นจะอยู่กับเจ้าไว

ตั้งแต่แม่ตายไม่หายเศร้า

ครนไม่ไปก็อาลัยชุมพลน้อย

โอเจ้าประคุณทนต์หัวแม่

อย่าให้แม่ชอกชานาตาคลอ

เกรียมตรมจะได้ชมแต่หลานน้อย

แม่แก้วกิริยาอย่าอาลัย

๑ ครานันนางแก้วกิริยา

ให้อาลัยลูกยาด้วยการบุญ

ท่านขอไว้จะมีให้กับคุณย่า

นางแข็งจิตเจรจาว่าตามใจ

ว่าพลางนางลูกอำลามา

พอพระสุริยนสนชยาเขารাত্রี

ออกลกราวกับไฟมาเผาผลาญ

ลูกคิดอ่านจะเชิญคุณแม่ไป ฯ

นั่งนกรกตราแล้วปราศรัย

ก่จนใจด้วยเกรงพระอาญา

ก่ส่งสารเจ้าไวเป็นหนักหนา

ไม่รู้ที่จะยกไปทางไหน

ไม่มีใครก็จะชานาตาย่อย

พ่อจะจากอกเล่าเหลือละห้อย

แก่อยสรวอยถอนจิตคิดร้อ

จงเอนดูคนแก่เกิดนะพ่อ

ขอชุมพลให้แม่เกิดเป็นไร

จึงจะค่อยคลายทุกข์ทมนั้ใหม่

เอนดูกกไหวแล้วแม่คุณ ฯ

ฟังคำคุณย่าแล้วว่าวุ่น

เนออุ่นของแม่จะจากไป

ก็กลัวว่าจะขัดอชฌาสัย

คุณแม่จะเอาไว้ก็ตามที่

น้ำตาไหลนองยังหมองศรี

พาลูกเขาทกนมนอน

ไอ้ไอ้อนิจจาแก้วตาแม่
แต่กอดลูกร้องไห้ไม่หลับนอน
ขุนแผนตนพลันมีทันช้า
กินข้าวผลัดผ้าเรียกช้าไท

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงภพ
จึงตรัสสั่งขุนแผนแสนณรงค์
ราชการบ้านเมืองเอาใจใส่
ตรวจตราด้านตงพงพิ

๑ ขุนแผนรับพระพรใส่เกศา
ครั้นมาถึงเคหาสิ่งช้าไท
เจ้าแก้วกริยานางลาวทอง
เตรียมข้างบรรทุกทุกสิ่งอัน
รุ่งขึ้นเข้านวนอนอาทิตย์
ชวนเจ้าแก้วกริยาคลาไคล

๑ ทองประศรีดำหมากทงสำกมั่ง
ให้พรพิมพ์าทงนาตา
ให้อายุเจ้ายนัสกหมันมี
ให้เกิดลูกสักพันวันละคน
จะร้องให้ตามแม่เขาไปโย
อยู่กับยาย่าจะให้ตุ้กตา

จะห่างเหินเจ้าไปใจคออ่อน
จนอัมพรแจ่มแจ้งแสงอุทัย
แล้วลุกมาล้างหน้าให้หมดไส้
ก็เข้าในราชวังตั้งใจจง ฯ

เฉลิมชลล้าเลิศระเหิดระหง
เอ็งจงออกไปกาญจน์บุรี
ระวิงระไวเขตขอบบุรีศรี
เอ็งไปจงดอย่ามีภัย ฯ

เสด็จชนกกลับมาหาช้าไม่
บ่าวไพร่ให้เตรียมเสบียงพลัน
หาของเสร็จสิ้นทุกสิ่งสรรพ
ข้างพวกเกวียนนั้นให้ล่องไป
มหาสิทธิโชคอันมองใส
กับลาวทองกราบไหว้ล้ามารดา ฯ

แลละลงเสียใจเป็นหนักหนา
ขออย่ามีโรคาทงสามคน
สวัสดิมสุขสถาวร
ออชุมพลมานัสพ้อมมา
ไม่กลัวไอลิงแถมตุ้กแกบ่า
ขอชนมสั่มช้าให้เจ้ากิน

นางแก้วรำเฝ้ากษัตริย์รัก
 คลอนำตาปรี่ปรี่ลงริน
 ชุนแผนปลอบน้องประคองขวัญ
 หนทางก็ไม่สับสนไกลไกล
 นางแก้วกิริยาลายอาลัย
 เป็นห่วงใยมิใคร่จะไคลคลา
 ชุนแผนส่งส่อนพระหมั่นไวย
 เอาฟ้าพญานให้ตั้งใจจง
 ตบหน้าผากพระไวยแล้วให้พร
 น้อมคำนับรับพรของบิดา
 เจ้าสร้อยฟ้าศรีมาลาทั้งสองนาง
 พมพายนาดายงจาบดัย
 เจ้าแก้วเฝ้าผิงพลายชุมพล
 ผิดชอบชู้เฝ้าเฝ้าเฝ้า
 ๑ รำส่งกันแล้วกษัตริย์
 พระกามจันบุรุษชพลายจำลอง
 แพ้มโละโยโยนอยู่ยวบยาบ
 ตอนพลัดนตรงเข้าพงไพร
 เป็นหมู่หม่อมช่อมเป็นพุ่มชฎ
 ส้มอทะเลเพกาขานาง

โคกสลักเพิ่มพูนอาทรต้น
 ผินหน้ามาส่งวังเวงใจ
 จะครวญคร่ำรำพันไปถึงไหน
 ระลึกถึงเมื่อไรจึงค่อยมา
 อุมลุกส่งให้แก่คุณย่า
 นาดานางไหหละหลุมลง
 กับสองลูกสะเภาตามประสงค์
 แล้วลงยันตฝ่ามือไม่ทันช้า
 พระไวยอ่อนเคียดเกล้าด้วยहरษา
 วันทาแทบเท่าชุนแผนพลัน
 ให้วพ่อผิวพลาต่างโคกคล้าย
 ต่างรำพันรำส่งหลังนาคา
 ทั้งสองคนเฝ้าน้องด้วยเกิดหนา
 แม่อย่าได้นันทารังเกียจน้อง ๆ
 สองนางซพงมาทั้งสอง
 บ่าวไพร่เฝ้าน้องตามกันไป
 ยกหาบชวนเซเป้ไป
 ชมพรรณมิ่งไม้มาตามทาง
 ไบระบัดช่อดอกออกสล้าง
 นกยางบินขยับจับพะยอม

นกเขาจับข้อยแล้วขันค
ผลจันทน์ดกจริงจนกิ่งคอม
สัตว์สงวนพล่านในด้านคง
โคกระทิงวิ่งเบิ่งกระเจิงไป

มุ่งเขม้นหมายจะเล่นกระทิงถึก
เสื่อสะบัดกั้ดติดโลहितนอง
เสื่อผละปละปล่อยกระทิงทั้ง
กระทิงเจ็บปวดครันแทบบรลย

๑ วัชรวิฑูรย์ทางวางมา
พระสุริยาสาธิตหลังรอนรอน
นางชนะเหนียวไม้แล้วให้โหย
หวนคิดถึงเมื่อยงเสียตาย
ไอบ้านเลหนาเจ้าวันทอง
ชวนเจ้าเนอเย็นเล่นวารี
ไอบ้านวันทองของพี่เอ๋ย
เป็นเวรหลังไธสรร้างไว้ปางใด
ขวัญครูดุแนเป็นแม่นมั่น
ไม่หลีกเลยงเทยงธรรมเหมือนท่านทนาย

แมลงภู่ดอมดอกประดู่หอม
เหนียวนอมเด็ดชมภิรมย์ใจ
บ้างบุกชฎาลัดพงมาไล่
พยัคฆ์ใหญ่ย่องยอบแล้วหมอบมอง

ออกสะอึกโงนตุ่สองต่อสอง
กระทิงร้องคนรู้เข้าไป
วางวิ่งหนีหน้าเข้าป่าใหญ่
ด้วยเกรงภัยหนีออกวิ่งชอกชอนว
บุกแผกแหวกคากว้างสิงขร
ปักขนิบิณร้อนเข้าวังราย
วิเวกโวยหวาดหวนฤทัยหาย
ถ้าไม่ตายจะได้มาพบาลิ
พพานองมาเมื่อลบกขุนช้างหนี
เห็นทเลวยิ่งทุกขระทมใจ
เมื่อไรเลยงามชนจะคนได้
จึงดลใจน้องนางจนวางวาย
พิจดจำสำคัญกำหนดหมาย
เจ้าจึงตายจริงจึงประจักษ์ใจ

อดสำหณชนจคคตวรรษ	รับขบขางมาหาขำไม
แรมรอนนอนบำพนาลย	สำคั่นเข้าในกาญจนบุรี
เสบายงลงปลงขางไวเสร้างสรพ	กรมการตอกรบอยอองม
เกณทไฟรตตไมปลุกเรอนด	จดแจ้งแตงทไวครบครัน
แสนสำราญอยุ่บ้านกาญจนบุรี	เปรมปรัดเป็นสุขเกษมสันต์
ปรึกษาความสารพัดเป็นสัดยธรรม	ทุกคั่นวันแสนสุขสำราญเรอนๆ

ตอนที่ ๓๗ นางสร้อยฟ้าทำเสน่ห์

๑ จะกล่าวถึงโฉมเจ้าหมื่นไวย อมเอิบกำเรบใจใครจะเหมือน
ปราโมทย์โชติช่วงดั่งดวงเดือน มิได้เคลอนรสรักสักวันคน
แต่โฉมเจ้าสร้อยฟ้าพานจะอน หย่อนแต่้มลงไม่ได้ให้สะอื้น
ผิวมานอนดละซอ้นใส่ปากกลืน ถ้าผวคลาตขาดคั่นก็ขุนมว
อันชายหนุ่มเมื่อยสอ้งมักพร่องแรง หม่อมเมื่อยพานจะแข่งแย่งหม่อม
ผว

จึงเกิดเป็นเชิงชนกันในตัว ยิ่งใครเย้าตละยั่วให้หนักไป
ข้างศรีมาลาผวรกมกยมเขย ข้างสร้อยฟ้ากเลยทะยานใหญ่
เกรงอยู่แต่ท่านยาระอาใจ ใครใครแกไม่ละทิ้งลูกเมีย
ราวกับเสือซ่อนเล็บเจ็บไม่รู้ลึก ถ้าได้ยึกแล้วรุกรุกรเสีย
ถ้าใครเถียงเอาใหญ่ดังไฟเลย เขานิ่งเสียแก่กโสดโดดตะกาย ฯ

๑ วันเมื่อจะก่อเกิดกำเนิดเชษฐ พระหมื่นไวยนั่งเล่นตะวันบ่าย
ที่ห้องลมเย็นเห็นสไบย กับเจ้าพลายชายชุมพลผู้นองยา
ชุมพลหยิบกระดานกลานมาพลัน เล่นหมากรุกพนันกันฤชา
แพ้วไวยฉนั้นจะให้ถอนขนตา ถ้าหากแพ้วชาจะว่าไร
พระไวยว่าตาพนแพ้วเจ้า จะให้เขาทำขนมมาเสียให้
ขนมเบองแผ่นน้อยน้อยอร่อยใจ ว่าแล้วส่งไปในทันที

สร้อยฟ้าครีมาลาว่าเจ้าคะ
 ด้อยไซ้ให้นาตาลททวนค
 ครีมาลาละเลงแผ่นบางบาง
 สร้อยฟ้าไม่สิ้นท้ออดอดใจ
 พลายชุมพลจึงว่าพสร้อยฟ้า
 พระไวยตอบว่าหนาหนาค
 ลาวทำขนมเบองผัดเมืองไทย
 แซ่ม้วนเข้ามาเท่าชาทบ
 ฝ้ายนางครีมาลาชายตาด
 อโหมรองว้ายชอยอายใจ
 ชุมพลร้องแซ่แก่ไม่รู้ส้น
 สร้อยฟ้าตวส้นอย่งนงก
 ทองประศรีรองว่าอหาลาว
 เทแบ่งเกล่งให้เปราะละเอะทงเรือน

ตงกระทะก่อไฟอยู่องมี
 แบ่งมเอามาปรุงกึ่งสับไป
 แซะใส่จานวางออกไปให้
 ปามแบ่งใส่ไล่หนาหนาสนท
 ทำขนมเบองหนาเหมือนแบ่งจ
 ทองประศรีว่ากูไม่เคยพบ
 แผ่นผอยมันกระไรตงคัมภ
 พลายชุมพลตบหลบหัวร่อไป
 ทงชาวไทยมอยู่ไม่นั่งได้
 ล้มไปคิดว่าทำขนมครก
 นานไปก็จะปลิ้นเป็นห่อหมก
 หกแบ่งด้อยกระทะผละเขาเรือน
 ทำดาวเจยวอหมาขเรือนเปอน
 กระทะกระทอยด้อยเกลอนลาว
 จัญไร

นางสร้อยฟ้าไดยินท่านยาด้า
 ครีมาลาเลิกเตาเข้าข้างใน
 ๑ พอค้าลงลมลวดยมาชวยชน
 เตือนส่วางกระจ่างลิวปลิวเมฆา
 หอมดอกพุทธรชาดสะอาดกลิ่น
 วาบความทรวงซาบอาบอาลัย

ขัดใจแทบน้ำตาจะเล็ดไหล
 ชุมพลไปเรือนยามีได้ชา ๆ
 เรียงรณจิตพระไวยให้ทวนหา
 คิดถึงครีมาลาละลานใจ
 ใส่กระถางวางประทั้นสัดใส่
 เดินไปเข้าห้องครีมาลา

นั่งแนบแอบน้องประคองนวล
แสงประทีปส่องสว่างกระจ่างตา
ศรีมาลาจึงว่าช่างน่าอาย
พระไวยตอบว่าเจ้าอย่างอน

ศรีมาลาว่าชะช่างร้อนจิต
เด็กเด็กมันยาดนครนทงเมือง

๑ ฝ่ายสร้อยฟ้าแหว่ว่าขนมเบื้อง
วัดตมดินประสีวลิดกไฟ
จึงร้องไปว่านางช่างขนมเบื้อง
หม่อมนางช่างละเลงข้าเกรงกลัว
อุแม่เอ๋ยข้าไม่เคยบำรุงรส
แซมวันเท่าแซนได้แผ่นเดียว

๑ ศรีมาลาว่าไอ้พุทโธเจ้า
ที่เคยคันมันก็คันไปตามเคย
เกิดก่อเป็นคออัยรมคลอง
อนิจจาข้าได้ว่าจะไร้ม
เขาก็ร่อยว่าด้อมนรานไฟ
ทงการการมเขาชมปรอ
เป็นตระพังวังวนกนกกระทะ
เที่ยวเตร่ทุกทางอย่างดกเถลือ

ขยวนด้วยความเสนาหา
ชวาลาตบเสียดชวนเนียนอน
ผู้คนทั้งหลายยังตนวนอน
ความรกรรอนดังไฟเรือง
พระอาทิตย์ยังไม่ลับดับแสงเหลือ
ขนมเบื้องทำด้วยปากยากอะไร ๆ

โห้แค้นเคืองปวดปอดตลอดไส้
เข้าใจว่าศรีมาลานั้นทาดัว
ช่างยกเรื่องอวดหม่อมเจ้าจอมฉิว
เมื่อหยุดแล้วยังยวกันไปเจียว
มันจึงเปรอะเลอะหมดไม่มันเชียว
ฉิวจึงไม่กระเสียวกระซิกเลย ๆ
มาโดนเอาเปล่าเปล่าเจ้าแม่เอ๋ย
สัญญาตเคยถึงจะงามก็หนามมี
เรือชนเรือล่องตองเสียดสี
ไม่พอทหนุนหนจะคันคอ
ข้าไม่พอใจไปทรงต่อ
เหมือนคออออกมาขวางททางเรือ
สวะสวะว่ายลอยปะออกพ้นเพื่อ
ชานเบอพุตมากน่าหมากพรุ ๆ

- ๑ จริงคะข้าแหละมันเคยหนาม ไครพายเรือชุ่มข้ามสำหรับกู
 สมน้ำหน้าตาไม่แลดู หเหียงเพียงจะแตกแหกกระจาย
 จริงแล้วขาดเกลอเจอทุกขนาน ถึงทองยงพวงมานกรหาย
 ถ้าไม่แทรกสัณนิตจะบิตตาย ไชหนกกกลายเพราะดเกลอ
 ดำราชาไม่ลงผดงฝรั่ง ทเปอยพวงนาฝาดเล็ดเหลือ
 เขาถูกเบญกานีสเสียดเจอ เรียกเนื้อให้ชดติดกระชับ
 ถึงจะเป็นปรวดปวดยอยู่ใน กัดดสารอกออกไถจนในคับ
 หนองไหนไหลดันเป็นมันยับ ถ้ากระชับแล้วก็นั่นดงแผ่นดิน ฯ
- ๑ ครานนจงโถมพระหมื่นไวย พังคอบชอบใจหัวเราะจน
 เออเอาให้ระงมเพราะชนมกิน จนสุดสนถึงลูกเบญกานีส
 ดำราหมอฝรั่งชงสัปตน ของเขาฝนไวยทาเป็นยาผี
 ถ้าแลแผลพุพองเป็นหนองด หรือจะลองดูสักทเจ้าสร้อยฟ้า
 สร้อยฟ้ารองเยื่อเออหม่อมไวย ขอยบสูงกใส่อสังว่า
 บาดแผลชอยนบมีมา บ่อยากเรียนดำราไม่ต้องการ
 แม้นหม่อมพุพองเป็นหนองใน เอายาศรีมาลาใส่จะหายจ่าน
 ยาของเขาตมมานาน ขอยนย่านหนักหนาดำราไทย ฯ
- ๑ ครานนท่านย่าทองประศรี ได้ยินเสียงอ้งมิไม่นั่งได้
 แกเปิดหน้าต่างมองร้องว่าไป ดำรายาอะไรออสร้อยฟ้า
 เหวยลาวเลยลาวไปแล้วเหวย แจ่งอนกระไรเลยเป็นหนักหนา
 ชอกชอนรูสนอลนลงกา หยูกยาข้างไหนกูไม่เคย

คนทั้งเขานั่งอยู่ตาไหล

พวกนั่งฟังได้กระไรเลย

อย่าเป็นจมนวดยเลยหลานเอ๋ย

ช่างไม่อายเหมือนบ้านอายชานซี

๑ สร้อยฟ้าทั้งยาชกหน้ามอย

คนนั้นว่าคนนั้นว่ามาระทม

น้ำไหลโยไม่ไหลไปทลุ่ม

ท่านอย่าว่าเหม้มาเปรียบเปรย

ก็เพราะมองดาวอลาวโลน

อเจตรอยหมาเบอมนเหลอรัก

สร้อยฟ้าได้ฟังท่านอย่าดำ

ทองประศรีรองแปรงนอแสงงอน

๑ ครนอรุณรุ่งรางกระจ่างภาพ

พระอาทิตย์เร่งรถมาไรไร

กระจิบกระจาบจอบแจแฉกา

ศรีมาลาตนตาล่างหน้าพลัน

ตงชนล่างหน้าไว้ท่าผัว

ทงพานผ้านุ่งผัดจัดติด

สายส่วางต้นบ้างเถิดเด็กเอ๋ย

บ่าวลูกล่างหน้ามาทันใด

ยิ่งกว่ากรับเจ้าโตเสียออกเหว

เหวเมยจริงจริงช่างนิ่งมิ

ไปใส่เคยแม่กลองร้องขายกะบี

ริมเมยสองอ้ายหนองกรม

ว่าคุณย่าละก็คอยพลอยประสม

ลมพัดไม่มีไปข้างไหนเลย

ช่างไหลซุ่มไปบนเขาเจ้าแม่เอ๋ย

เหวอลาวปากคอมันหนกนก

ร้องตะโกนกองบ้านอ้อคานหัก

ทำชกชกมีดาวอลาวดอน

มวนหน้าลมทบลดกับหมอน

ดำเหน้อยแล้วกนอนกรนโครกไป

แจ่งจบทั่วทวนน้อยใหญ่

สกุณไถ่ก่กองตะโกนกัน

บินดลาร้องกองถั่น

แล้วจตุรของไว้ให้สาม

เครื่องเบ่งแต่งตัวกระจกหว

แล้วลูกรออกมาเรียกข้าไท

กระไรเลยช่างนอนนิ่งเสียได้

เข้าครัวไฟขาวปลาหาคันครบ

อเมยลูกขนมองรองตามนาย เข้มม่งอย่าอนอนสายจะถูกตบ
 ศรัมาลาว่าไฮ่อบตชบ ไม่เคยพบเป็นบ่าวเอาอย่างนาย
 พระไวย ฟันตนลูกจากเตยงพลัน จีบชนลางหนาให้ผาหาย
 หว่หว่ทาแบ้งแล้วแดงกาย เขื่องกรายออกมาข้างหน้าเรือน
 ตำรับตงนั่งลงกินอาหาร สาวใช้หมอบคลานอยู่กลาดเกลื่อน
 ศรัมาลาใช้สอยคอยตักเตือน เจ้าสร้อยฟ้าหน้าเผื่อนไม่พูดจา
 ครนถึงเวลาเช้าจะเช้าวง พระไวยก็สั่งให้หยิบผ้า
 ผลัดผ้านุ่งพลนมีทนต์ชา แล้วออกจากบ้านมายังวังใน
 บ่าวไพร่เดินตามหลามถนน ผู้คนหลกเลียงอยู่ชวักไขว่
 ด้วยยาเียงเกรงบุญพระหมื่นไวย จนเข้าในพระที่นั่งจักรพรรดิ ฯ
 ๑ จะกล่าวถึงพระจักรกฤษณ์วิษณุวงศ์ ผู้ดำรงอยู่ยศเกศกษัตริย์
 ครนแสงทองส่องสว่างในปรางครตน กระจ่างจัดทว่หลาสุชาธาร
 เสด็จออกสู่ท้องพระโรงมาศ ดังเทวราชในทิพย์พิมานสถาน
 พร้อมด้วยเทพกนิษฐาสุตามาลัย ให้ชกม่านไขกวางกระจ่างองค์
 เสด็จนั่งยังแท่นมณรัตน ภายใต้เศวตฉัตรลอยระหง
 สั่งชเตรแซ่ชองทองฆ้องวง ขอส่งประสานเสียงเสนาะใน
 ขุนนางต่างประนมบังคมกราบ หมอบราบคอยรับสั่งสนองไข
 พระจอมลีหนาทประภาษไป ว่ากระไรจันทองร้องฎกา ฯ
 ๑ พระยารักษ์รับสั่งทูลสนอง ขอเดชะจันทองให้การว่า
 เดิมได้สู่ขอต่อมารดา ยกให้แล้วก็พาไปเรือนชาน

จนทองเช่าหาเป็นห้าครึ่ง
ครั้นเช่าปลาราวห้าด่าประจาน
จึงเข้ามาฟ้องร้องฎกา
ถ้าไม่สัดยชอถวายซึ่งชวด

๑ ครานนพระองค์มทรภพ
เจกอบปรียสนทจะเจรจา

หรือเมืองจันม้นจะร้องฟ้องกันได
แล้วด่ารสถตามทวดงรวงาน

ครั้นเสร็จพระเสด็จลิลลา
คืนเช่าพระที่นั่งข้างฝ่ายใน

๑ ฝ่ายว่าเจ้าพระยาพระหลว
บ้างไปนั่งโรงศาลงานชาน
ฝ่ายว่าพระไวยวรรณาด

ออกจากวังในภักไศลคลา

๑ จะกล่าวถึงโฉมเจ้าสร้อยฟ้า
ต้นนอนรอนจิตคิดเคืองใจ

พลุ่งพล่านดาลเดือดไม่เหือดหาย

คอยเวลาดาลอดสอตเมียงมอง

นางลงเท้าผงผงถนออกชาน

ช่างมุดหัวอยู่ในห้องตองให้เตือน

อ้าแดงไม่ยอมสั่งทำหักหาญ

อายกับเพื่อนบ้านเป็นพินคิต

ให้ปรึกษาให้เห็นชอบแลผิด

ขอพระองค์ทรงฤทธิไธเมตตา ฯ

พจบทรงพระสรวลสำรวลว่า

แต่เมียดำกมาห้องไม่ต้องการ

ดองส่งออกไปเสียจากศาล

ไม่กรวดกราชการสิ่งอันใด

จากพระโรงรัตนอันมองใส

สำราญราชหฤทัยพระภูมิ ฯ

ทุกกระทรวงต่างลคมารัวร์

ที่ใครว่างหน้าทกกลบมา

เสร็จราชการพลนิกหรรษา

ตรงมาเคหาด้วยทันใด ฯ

เมื่อสุริยาแจ่มแจ้งกระจ่างไซ

ดั่งไฟส่องมอกสลักหกกอง

เหมือนแสงอรายรงควานจับขยับ
จ้อง

ตามช่องเห็นพระไวยไปจากเรือน

สั่งเสียงฉานเรียกชาด้าเลือนเปอน

อโหมเชื่อนอยู่ไหนจึงไม่มา

แต่หัวคำรำกไปจนสาย
 มั่นนำสืบให้ระยำดังทำปลา
 ลูกบ้างก็เป็นไรท์ในเรือน
 ถาดโถโอแตกแหลกกระยำ
 เปื่องฝาหลังคากยบบัน
 ช่างนอนนิ่งเสียได้ไม่ไ่มั่น
 มั่นไ่ก่นรณังมาโดนเสา
 พรังพรอดออกอ่อนกระฉ่อนไป
 ส่องตามังไม้ตหไม้พัง
 ยามโปรดดังจะ โตดชนทงย่น
 ๑ อโหมพังนายดำกระทบ
 ฝนลมประสมว่าสารพัน
 ฝนว่าพระราหูตะเท่าแซน
 ลมตาตุกไม่รู้ว่าจะไร
 จนหม่อมเรียกหาผวาคัน
 จะชคายอย่างไรไม่แจ้งความ
 ๑ อเมยรบได้พังก้าอโหม
 พलयเจ็บด้วยกับนายอายสนท
 จงร้องว่าฮ้าเฮ้ยเหวอโหม
 นายดำชาพลอยประสมกัน

ไม่มีอายสอพลอยอดันหา
 ช่างลอยหน้าเล่นทรงเป็นหงส์รำ
 เมื่อคนนชนเขื่อนออกหกคว่ำ
 แมวดำทไหนดไ่ก่ดกัน
 จากหล่นกลอนเลอนสะเทอนสน
 อายสจันทรมาลาที่ปล่อยไ่
 เรอนเหยาแทบจะพังกระทั้งไหว
 นาทำโองไหไหวโครมครน
 อัสองชงนงเคลาเผ่าสะอน
 พกอดนตณหาตาเป็นมัน ๆ
 ช่วยประจบเห่บับแนมแกมขยัน
 ฉนนอนฉนมัวสบายจึงสายไป
 ดวยพระจันทรนเง้นอมไ่ไ่
 ลูกโพลงราวกับไ่เส้มีดตาม
 ยังสะอนดวยส่งสารจันทรอร่าม
 ฤาจะปามไปจนคำทำท่วงท ๆ
 ร่อนอกราวกับไฟเข้าจจ
 ช่างกาลค่อนว่าสารพัน
 พระราหูทไหนดเท่าแซนนัน
 ฝนอะโรกลางวันไม่เคยพบ ๆ

๑ ศรีมาลาร้องเสียงนางเมยรับ มีใช้การวานอย่างรีบจับประจบ
ทำปากกลาร้องร้องก้องกระทบ สิ้นหอบไปเจียวเจ้าเส้าโพงพาง
จะด่าว่าสักเท่าไรทำไมเขา การของเจ้าฤๅจรงว่าเข้ามาขวาง
อย่าสามราวกับหนามเทยวสะทาง มีใช้การวานอย่าขวางให้เกิด

ความ ฯ

๑ ศรีอัยพาหังเรื่องไหเคื่องขุน เดือนกระตุนใจเจ็บตึงเหน็บหนาม
ลูกออกมาจากห้องร้องคำราม ข้าแหละหนามสรวดตัวโปรดปราน
อย่าไปว่าเลยเจ้าเขากเหิน สิ้นรวเบนตวเด็นเงินจตุจัน
จะว่าไรชนไม้ไต้เทยวไล่พาล เส้าวิหารก็ไม่แน่นแม่นเส้านาง
ข้าคางคกตกบ่อลงล่อน้ำ ทิ่มคำเอาเถิดเจ้าไม่ขัดขวาง
ยามคล่องก็จ่งล่องไปพลาจพลาจ เชิญครองปรางคตหน้าไหนवलลอย
จริงแล้วเจ้านแเลเส้าโพงพางปัก จะเขยงยักก็ไม่พินิจโดนบ่ลย
ช่างชะอ้อนวอนรำทงสำออย จังปรอดปรอยไม่รู้แห่งจับแรงเอย ฯ

๑ ศรีมาลานั้นนั่งได้ฟังคำ ตูฎากรรมมาตามเอาเฉยเฉย
ว่าช่างนี้ไม่พอที่จะเป็นเลย เมื่อเจ้าเคยแล้วก็ทำไปตามที่
อนิจจาข้าได้ว่าไรสักหน้อย มาคอยพาลเอาผิดไม่พอที่
จริงละทนข้ามันสิ้นแต่เวลานั้น ถ้าไม่แก้เสียสักทีไม่หายคัน
เส้าโบสถ์เส้าวัดมาyardใส่ เลือกเล่นตามใจทำไมนั้น
หม่อมมากมาคร่าเอาตัวทน ไปแก้คันไว้ในห้องสักสองคืน
เกิดเหตุเพราะชนมเมอเย็นวาน จังพลุ่งพล่านอกทกจนตกดิน
มาล่าวาว่าจนจนุนพน นานอยพลอยเบนคลื่นช่างย่นยด

เอาใจของใครจะไม่เจ็บ
 ยิงนิงกยงว่าสารพัด
 ทำไมไม่เป็นเจ้าชนในบ้าน
 อย่าน่าเพี้ยยบเสียให้ยบจนสืบเงา

ช่างแนมเหน็บด่าว่านสาหัส
 นี่จะขัดเสียให้หมดเจียวฤาเรา
 ใครขัดสนจะได้คลานมาพึ่งเจ้า
 มิได้ตมเองเรามาเบนนอย ฯ

๑ สร้อยฟ้าได้ฟังให้คลั่งจิต
 เหมือนไฟลุกพันชุกเสือกตะบอย
 ตบมอยกคอกหรรอรา
 ดวสันเทาเทาก้าวตะโกรง
 เฮยชานแลมนั่นทงดว
 ข้าไม่ผิดขอให้หลุดมาทำไม
 จริงอยู่กระขามันเซลดยเมือง
 พอกองทัพไปถึงอิงเกรียวกราว
 ทัพกลับกลายจับเซลดยชา
 สงวนพรหมจรรย์มตองเตอน

ดึงเอากริชเข้ามาดำทคอกหอย
 ครั้นเอาฝอยเข้ามาปามก็ลามโพลง
 หลกฉาเกากันกระโดดโหยง
 ชนเสียงโผงชหนารองว่าไป
 หม่อมฉวจึงไม่พรากจากห้องได้
 จงกำกุ่มเอาไว้ให้ใดคราว
 อย่ายกเรื่องเลยเขาๆออกออดาว
 คำลงเขาจับดาวที่ในเรือน
 ช่างบีตจำความร้ายให้หายเงอน
 พอดักหน้อยกค้อยเคลอนเข้าไปเอง ฯ

๑ ศรีมาลาได้ฟังให้คลั่งใจ
 ช่างลอยหนาวาเล่นออกครนเครง
 ปากบอนค่อนขอตลอดนินทา
 เมื่อฉวจะไม่เลี้ยงกแล้วไป

ดึงเอาไม้มาต้อยสักรอยเมง
 ชนกูชนเองไม่เกรงใจ
 ตบหน้าตามึงเสียให้ได้
 จะเขียนตัสกเท่าใดก็ตามบุญ ฯ

๑ สร้อยฟ้าโผงผางวางเข้ามา
 ชุมพลวงเข้ายุตแล้วนุดรูน

ชกผาคาदनมกระโจมมุ่น
 สร้อยฟ้าผล็กหมุนตกล้องลง

หลายชุมพลชักขาทำหน้าซัด

ทองประศรี วงถลันมานั่ง

เข้ามาใกล้ได้ตามศรีมาลา

หลายชุมพลร้องไห้เลือดไหลพรู

ทองประศรี ชหน้าแก่ดำโผง

ทำหลานกด้วยดังช่วยมา

ดูราวกับดำแยเทยวเหยเพื่อน

ยกหัวเป็นกงกำอหน้าเป็น

ราวกับช้างงาบ้านามัน

งาหงวยยับจนอปรีย

๑ ตรี้อยฟ้าได้ฟังคุณย่าดำ

คั้นปากอยากจะทำไห้สำใจ

จริงกระชานช้างนามัน

หัวเดียวไม่มีทงพนอง

หลานท่นวงพลันมายดมือ

เมื่อดกล่องแล้วจะร้องเอากับใคร

๑ ทองประศรีดำนาวอลาวดง

ผลึกเด็กจนกระเด็นเห็นแก่ตา

มึงเอยมึงถึงดเสียจริงจริง

ดังคนทรงผลงอยู่เทาเทา

ศรีมาลาร้องกรีดหวัตเสียงหลง

แกด่าสั่งวุ่นวายตายแล้วกู

ขามันหกๆหาหาอายหน

สร้อยพายนอยไม่พุดจา

อตายโหงซ่มเหงกหนักหนา

ยังลอยหน้าหัวร่อคอเป็นเอ็น

ดำเบื่อนไปทเดียวเทยวเคยวเจญ

เตนจาวเซ่นมาแต่वानจนบ้านัน

เสียกำแพงแพงตะบันจนบันบิ

อากาลจะตบไห้ซบไป ๑

โมโหโกรธาหาเหือดไม่

บันพิไรว่าว้านาตานอง

ช่วยกันดำเล่นเด็ดคล่องคล่อง

ทุบถองเล่นไห้สบายใจ

ชกขอรุดคร่าไม่ปราศรัย

ฤชาวานชาไหวไห้วิ่งมา ๑

มาแผดสั่งเสียงร้องเอาจาจา

เป็นหนึ่งว่ากเกล้งพาโลเอา

เตนเหยงเป็นเพลงดังไปเจยวเจ้า

นพ้อหลวงฤเข้าเจ้าปากครอง ๑

๑ พอพระไวยเจ้าไปลงในบ้าน
ได้ยินเสียงสร้อยฟ้าออกจากร่อง
สร้อยฟ้ามวดยกกับท่านย่า
ความกลัวตัวผิดคิระคาง
พระไวยยื่นเฟื้องเหม็งตา
ยงกลนยงแคนดงเพลิงพิช
ถามคุณย่าว่าทำไมกัน
เดิมทีวิวาทกันอย่างไร

๑ ท่านย้าร้องเบอกุเหลือเล่า
เตนหยอยล่อยหนาทามันด
มันเตนผดงดงดงดงนั้น
ใครใครไม่ละปะเป็นโดน
เดิมทีวิวาทกับศรีมาลา
ชุมพลห้ามมันปามเอาจันร้อง
เป็นเหตุพระไชยเชษฐาอยากขนม
กกอยพลอยสับขบระยา
เดิมว่ากระไรกันไม่ทันรู้
ของเองมันเหลือเบือรำคาญ

๑ พระไวยถามพลันมิทันช้า

จึงดาวไปทั้งเรือนเลือนเบือนครัน ทะเลาะกันเรื่องราวเป็นอย่างไร

เสียงฉานทะเลาะกันสนั่นกอง
ย่างเทาทาวยองตงหอกกลาง
เหลียวมาคางปากกระตาดขวาง
แข่งกระตางไปทั้งกายกคลายฤทธิ์
แลดสร้อยฟ้าให้กลุ้มจิต
ยงคดียงเคื่องกระตองใจ
เสียงสนั่นไปทั้งเรือนสะเทือนไหว
ตัวใครก่อเกิดเป็นโกลี ๑

จาวเขามันออกแล้วฤณ
ถาเองมาเบ้าปากจะดโชน
ราวกับตาบุญจันแกออกโชน

เป็นเรือโกลนออกมาราวงอยู่กลางคลอง

มันวงร่ามาจนถึงประตูห้อง

ดกล่องลงไปคาซาระยา

สุวิญชาตากลมจึงดำพริ้ว

มันทมดำเตนยอกมานอกชาน

ถามศรีมาลาเหตุเกิดทะเลาน

นานไปเองออยกเหมือนกัน ๑

เดิมทีศรีมาลาอย่างไรนั้น

ทะเลาะกันเรื่องราวเป็นอย่างไร

ใจคอกระไรหนอช่างไม่คิด
ครั้นไม่ว่าจะชะล่าชะเคยใจ

๑ ศรีมาลาบอกความที่ตามได้
ออกจากห้องทรงดำเป็นไกล
สารพัดที่จะว่าดำประจาน
แมวมหาดำเประออกเลอะเลือน
เส้าโบสถ์เส้าวัดมายัดให้
อชากพลอยระดมประสมนาย
ว่าไปทัพจับเชลยในเรือนนอน
เห็นหม่อมมาจงลาหยดหยศ

๑ สร้อยฟ้าฟังความดังหนามยอก
ชะหม่อมเมียช่างบอกเล่น
ต่างต่าง

จริงแล้วทนนมนนจดจำ
ตัวข้าหัวเดียวกระเทียมเน้น่า
ช่วยกันถมให้จมทุกด้านไป
เมื่อข้าว่าอโหมทในเรือน
เคราะห์ร้ายหมอลายมากกว่าบ

๑ อุหม่ออุหม่อแสงอน
เขาตามกนกถลนเข้ารีบเอา
แต่ต่อหน้ายังกลามาชนเสียง
อแสงอนก่อนว่าสารพัน

ความอายสักนิตหามีไม่
ใครผิดก็จะใครสักท ๑

พอหม่อมลงเรือนไปกองม
ก็นั่งนั่งอยู่ในเรือน
เหลือจะทานทนได้ไม่มีเหมือน
ว่าเชยชนคกเกลื่อนแตกทำลาย
เลือกชาดำใส่เอาง่ายง่าย
จนทร้องคาสพาดปรายบายประชด
ขอดก่อนแคะประจานทุกอย่างหมด
เหลือจะอดอยู่แล้วคารมนาง ๑

ได้ทนางแล้วกว่าให้สำใจ

ที่ว่าเราใครหาไดยินไม่

ครั้นเพียงบางก็จะไล่เข้าตบต
ช่างกระเทอนถึงได้ไม่พอท
อยู่ติดก็มาโดนเอาโดยเดา ๑

ช่างมาร่อนเสียงร้องออกเราเรา
กรเท่ามั่งอยู่สิ้นทุกสิ่งอน
ลับหลังใครจะเถียงได้ฤานั้น
ใครจะทนมั่งเล่าเจ้ามารยา

แต่เด็กห้ามก็ยังปามเอาจนเจ็บ
ใจคอเหี้ยมโหดโหดปัญญา
ศรมาลาช่วยมากตำลึง
มันเหลือเลี้ยงจะเลี้ยงเอาไว้อย
ขวบขวบยับตลอดไปทั้งหลัง
สร้อยฟ้ากลวเต็มทวงหนึมา
ศรมาลาส่งสารกสนเคน
หม่อมदनกระไรเป็นรวเรียว
บิตประตุไล่กลอนด้วยความกลัว
เจ็บระบบตรมทวทงตัวไป
๑ โอ้อ่านิจจาตัวกูเอย
จะถูกทงด่าประดาตาย
พ่อแม่อู่ไกลไม่เหลียวเห็น
จะพงผวดงเอาตวทุมอกคค
โอ้อพอร่มโพธิทองของน้องแก้ว
กิงกานเขารานเสียโรยรา
เมื่อแรกเห็นจะเป็นจิงกาล
โอ้อชีวิตเห็นจะปลิดลงเป็นจุน
เหมือนนลอยคว้างอยู่กลางทะเลไหล
จะพึงตอต่อหลักก็หักทรุด

แนมเหน็บเอาผู้ใหญ่ไม่คิดหน้า
ปากกล้าด่าคนไม่เกรงใคร
กุ่มงชหน้าว่าเล่นได้
ฉวยกระซอกไม้ได้ไล่ตมา
ลายกระทงทวตวลอดบำ
ประทานโทษเมียราแต่ครั้งเดียว
ฉิ่งเล่นเซายุดนุดไม่เห็นยว
สร้อยฟ้าคลบเลี้ยงเขาเรอนใน
กลึงเกลือกเสือกตวลงรองให้
นางพิไรรำพลางเพียงวางวาย
ไม่คิดเลยเมื่อพ่อพามาถวาย
แสนอายสุดอย่างแล้วครั้งน
จะได้ใครม่อนเชิญให้กิน
เขาชยเหยยยับบดงสืบปลา
ร่มแล้วหล่นแตกออกแผดจำ
ยังแต่ฆ่าตายเปล่าเจ้าประคุณ
มีรูปาลพวกพกกระเชอนุ่น
จะส่นบุญปลดปลงลงม้วยมุด
จะวายไปพึงพึงตลึงสุด
จะคองมุดตวเรนเป็นเรอดไร

ไอ้พ่อตราซทองของน้องเอ๋ย
ยามรอนเมื่อยจะผ่อนไปพึ่งใคร

ทำไฉนจะให้รู้ไปถึงบ้าง
ครั้นเห็นที่จะผิดเคือง

มีแต่พวกลาพาพากันซ้ำ
กระเดือกตนกว่าจะสิ้นชีวิตลง

ตั้งเพชรนิลจินหลดออกจากเรือน
จะมืดคลาดำไปไม่มีดี

คะนึ่งครวญบ่นจิตคิดระคาย
ให้คิดแค้นศรีมาลำน้าตานอง

พอดกนกได้ในทันที
นานแล้วมิได้จะไปมา

จำจะเสาะแสวงให้แจ้งความ
ได้เถรवादเป็นสัสมอารมณ์แท้

คะนึ่งครวญจนจวนเข้ายามสาม
มือซ้ายกายหน้าตรกรตราไป

๑ ครนแสงทองส่องสว่างกระจ่างฟ้า
เจ้าสร้อยพาดนพลนทันที

กลุ่มกลัดขัดแค้นให้เคืองใจ
ไปเชือดถอยฟังคำศรีมาลา

กระไรเลยเอนเอียงหาเที่ยงไม่
ทงญาตวงค่อยไถลกันต่างเมือง

เห็นสิ้นอย่างสุดหล้าฟ้าเหลือง
ใครเลยจะกระเดื่องให้คนตรง

เห็นจะจมน้ำก็ดำแล้วคำสั่ง
อันจะคงคนรอดเห็นเต็มท

ทลายแหลกแตกเบอนลงบันบิ
สักกะบจะได้คนชนเรือนรอง

ไม่เหือดหายหันหนยังชุ่นหมอง
แต่ตรกรตรองตรอมใจไม่ไผ่ยา

ชรวครของเรามืดหนักหนา
จะยังอยู่ฤว่าเทยวเชอนแซ

ว่าไปอยู่อารามแห่งไหนแน่
ถ้าพบแก่ครั้นนี้มิเป็นไร

ให้วบบความจิตปลงพระวงไหว
จนหลับไหลส่นสัสมปลฤต ฯ

พระสุริยาแจ่มจรัสรัศมี
ยิ่งคิดก็ยิ่งมีความโกรธา

ด้วยพระไวยมวรกเป็นหนักหนา
มันยุยงเจียนฆ่าให้ม้วยมุต

แคนคำที่สนำเสนอแล้ว
ถ้านงให้คงกระหน้าชาจนทรุด
ถูกชาติเรือกุไลโบสถ์
จะผ่านคนไหนไมให้จม
เต็มจนก็จะทนลงทอดสู
จำจะหาต้นหนทคนด

เถรชวาทเชอนลาดลามนุษย์
มันทำแคนกุก่อนให้รอนรน
คิดแล้วจงเรียกอโหมเหว
กูเจ็บชานกระไรใช้พอด
นเจ้าคิดอย่างไรในใจเจ้า
จะเป็นพวกศรีมาลาฤว่าไร

๑ อโหมพวงว่านาตาขอย
พระแม่เจ้าเลยงไวทในวง
เจ้ายากจากเวียงเชียงใหม่มา
มาเห็นเขาช่มเหงไม่เกรงใจ
ถาวนานช่วยได้ก็ไม่พวง
แม่จะคิดฉันใดในปัญญา

๑ ชาคิดแล้วนางโหมอย่าได้พริ้น
ครุเราเจ้าหวนดวอง

ยกเนอยอดตัวเป็นที่สุด
เอาจนหลุดลอยลวปลิวตามลม
ถึงลมพัดก็คงเสียดเสียดประสม
ถึงใบบอยจะระทมก็ตามท
เมื่อจะอยู่ฤามิอยู่ให้รู้
มาช่วยชีวิตให้ในสายชล

พอจะยุติเหนยวเถรเป็นต้นหน
จะแกแคนแทนทในครง
อย่าช้าเลยออกเจ้าเขามาน
ฤจะโจทเจ้าหนักตามใจ
เห็นว่าเราเสียทฤอโหม
จงบอกไปจริงจริงอย่านิ่งพวง ๑

ชานอยกเป็นขามาแต่หลัง
ตงแต่แม่ยังเป็นข้าไท
ยังอดล่าหสู้ยากหาจากไม่
ลูกนไม่วายแคนสักเวลา
จะเขยนหลังเสียให้ตายก็ไม่ว่า
แกแคนศรีมาลาให้แหลกลง ๑

ขยมันให้เป็นแบ่งระเนงผง
เพียงดงองค์ปู่เจ้าสมิงพราย

แน่ว่าใครคิดผูกอยู่

ให้เป็นก็เป็นสะตอกตาย

ชำนาญชำนาญการเดินหกถนน

เล่าความตามเขยูกเป็นมา

จงเห็นแก่พระบนเขยงอนทรนน

จะให้ทองคำดั่งให้ตั้งใจ

๑ อโหมว่าไธยอย่าว่าเจ้า

จริงแล้วเจ้าหัวตัวสำคัญ

ว่าแล้วเท่านั้นมิทันช้า

ลูบตัวหัวใส่น้ำมันตะน

ผานุ่งฟุ้งไหมดาดาราง

สัมผัสเลือกสรรแต่กลิ่นเกลา

๑ จะกล่าวถึงเถรชวาทราชครู

วิชาสารพัดจดเจนใจ

เมื่อทพไทยไปประชิดติดเชียงใหม่ ไปอยู่บำหาเหล็กไหลกายสิทธิ์

พอรู้จะมาสู่ปัจจามิตร

เจ้าเชียงใหม่ให้สัตย์เสียเสร็จสิ้น

ครนเมอตอนดาวลงอยุขยา

ด้วยเชือกถอกความรพระครูเฒ่า

เอากำลึงอุปเท่ห์เล่ห์เวทมนตร์

สู่ใครให้พบก็พบง่าย

ถ้าให้ตายก็ตายลงทันตา

เอ็งเร่งรีบเร็วรีบออกไปหา

แม่นเถรชวาทนับหน้าอ้ายอนใจ

ผอนผนแก่แค่นให้งใจได้

ตัวเอ็งก็จะให้ถึงส่วนกัน ฯ

ขอยบ่เอาสินจ้างเป็นอย่างชั้น

ตัวของฉันจะลาไม่ช้า

วันทาธุกออกไปจากที่

ห่มส่นกกาลิงคู่พรงเพรา

ส่อตขับในบางชมพเข้า

กินข้าวเข้าอมพลนักรรโล ฯ

แต่เดิมอยู่วัดเวียงที่เชียงใหม่

ทงเวียงชัยชนชอระบอฤทธ

ไม่ส่มคิดเพราะไทยได้พารา

เถรเสียดายดังจะคนดบสังขาร

เจ้าเชียงใหม่ให้มาเป็นเพื่อนตน

ไว้บดเบ้าแก้วบดเมอขัดสน

ช่วยให้พ้นภัยปลดตรอดกลับไป

ครั้นว่าเจ้าเชียงใหม่ได้คนหลัง
 เชอห้วงลูกอาวรณ์รอนฤทัย
 เมื่อจะเกิดชกเชิงญเป็นอย่างไร
 อย่าให้ใครล่วงรู้รุดท่าทาง
 เถรขวาดรับคำแล้วทำตาม
 แก่ไม้ทองเพศลาวชาวลานนา
 ไปลงโบสถ์เฒ่ามาทำว้ายวุ่น
 ว่าเถรตขเฒ่าไม่เอาไว
 เถรก็เที่ยวชดเชรหะเห่น
 จะหาวัตถุปลื้มหนอยความ
 เห็นมกุฏราชวังป่าช้า
 ก็เข้าอยู่อาศัยไปตามแกน
 แต่เณรจวนนมดมปัญญา
 ว่าศักดิ์สิทธิ์ฤทธฤตผลลวิ
 พวกราชหญิงชาวบ้านร้านตลาด
 บ้างมาขอเครื่องรางบ้างขอยา
 ทบ้างถูกคุณไสยมาไหวบน
 เขาถวายเป็นลาธารณะ
 แต่กลางวันพนเพลตาเถรเฒ่า
 ต้องเลี้ยงหมาไว้เห่าเฝ้าบันได

แต่สร้อยพ้านนยังต้องอยู่ได้
 จึงสั่งให้ราชครูอยู่เพื่อนนาง
 ให้เถรคอยแก้ไขเมื่อชดชวาง
 ให้เป็นอย่างพระชุตงคตลงมา
 ไปอยู่วัดพระรามเกือบพรรษา
 ฉนั้นสุรราชาคำอยู่รำไป
 จนเจ้าคุณพระพิมลไม่ทนได้
 จึงขับไล่จากคณะวัดพระราม
 กับเณรจวสองคนเที่ยวคณตาม
 พยายามมาถึงวัดพระยาแมน
 ทงพระเณรศิษย์หาไม่หนาแน่น
 เทยวบิณฑบาตขาดแคลนพอเลี้ยงตัว
 เทยวบอกเล่าข่าววิชาของท่านชรว
 รักษาโครหายทั่วทุกแห่งมา
 ก็เกลื่อนกลาดติดตามมาตามหา
 บ้างขอเฝ้าประเจียดลงเป็นองค์พระ
 ให้บัตเป้าเอนำมนตร์รดศีระ
 ค่อยเปลืองปละอดอยากลำบากใจ
 ยังกินเหล้าชาคว่ำหาทงไม่
 ใครจู่มาหมาไล่ให้รู้ตัว

สับเพลาถิ่นเหลายังเหมาย
ว่าท่านอาพาธไปให้มันมัว

เพราะเนรจวรู้เช่นเห็นความชั่ว
อยู่ด้วยเพราะสมัครรักวิชา

๑ วันนั้นนางไหมไปตอนเช้า
พอลมาเห็นเห่าไฮกกระโชกไป

เนรจวร้องแฉดอายเปรตหมา
นางไหมหันหมาประหม่ากลัว

เนรจวไล่หมาควาขอมือ

เคयरูกยกควาทำหลวตา

นางไหมบดมือว่าช้อจา

เนรจวว่าปลาหมอบท้อใจ

นางไหมว่าไฮเจ้าเนรจว

ว่าพลางย่างเท้าเซากรู

ก็ทรุดนั่งวางกระท่ายไหวท่านจรว

ยกส้มสุกกลไม้ไปประเคน

๑ เกรขวาดทักว่าสีกาไหม

ให้รูปคอยนอยฤาทุกวันคน

สีกาลงมาแต่เชิงไหม

หม่ส่อดสัรับสลับเกม

เนรจวช่วยเพทุบายให้ท่านจรว

พอยังชวจะไปบอกให้ออกมา

ก็ไม่กลัวจรวครุจะดำว

จึงได้เป็นศิษย์หาด่างตาใจ

ถึงเข้าตามพระครูอยู่ฤาไม่

ล่อมนางไหมไล่กระชอนอยู่พันพิว

นั้นไครมาหาข้าฤาหาจรว

ร้องเจ้าหวังช่วยช้อยด้วยรา

ลากรอชนข้างบนให้พันหมา

ถวยชายฉาชาขอเกิดเป็นไร

ปลาชอตแลวยังกระดิกได้

ถึงเกิดลอกปอกไปใจยังด

ฉงจาปลาชวตามตอดช

เห็นตาชเกรขวาดชดส่มาชเอน

ว่าเจ้าตวไซชามาหาเกร

เจ้าเนรจวรับถ่ายกระท่ายคน

ช่างนานมานานไปเหมือนคนอน

ไม่มีชนจนจะห่อมลงอมแถม

ค้อยสบายฤาไรดูเห็นแจ่ม

ส่องเกมเป็นกระดิกน่าเอ็นดู

ถ้าอยู่เวียงเชียงใหม่ที่ไหนเล่า
ลงมาอยู่เมืองใต้ไทยเป็นครู
เจ้านายไซมาเป็นหยิ่งหน
ๆว่าเกิดทุกข์โศกมีโรคร้าย

๑ นางไหมไหว้ตอบขรวัตชาวด
แสนลำบากยากจนพนักำลัง
อันลูกผัวคววชอยนแสนขลาด
นับเบียดกับเป็นเหมือนเช่นไทย
ด้วยว่าหม่อมไวยผัวกับตัวนาง
ไปเช็ดถอยพังคำศรมาลา
เจ้าหัวโปรดด้วยไปช่วยกัน
ให้นอนด้วยองค์นางพอสร้างใจ

๑ เถรชาวดหัวร่ออ้อเท่านั้น
นอนกับนายของเจ้าโตเคลาคลึง
ขอขุระสีคามหาเรา
แต่ความทุกข์หลวงตาประดาตาย
ว่ากันตัวต่อตัวแต่หัวท
เอาไว้อยู่คู่ชีวิตแทนศิษย์เรา

๑ นางไหมว่าไยขรวัตชาวด
ตาจนเป็นนาชาวมาเราเกิน

จะใส่ต่างวางเข้าจนกบห
รุษเคบเขื่อนเหมือนกับไทย
อยู่ดด้วยกันฤาไฉน
นางไหมมีผัวแล้วฤายัง ฯ

โรฎาติบ่เห็นจะเป็นดัง
อยู่ลำพังบ่าวนายไม่คลายใจ
แต่ตลาดกับออกไปเบ่งได้
นเจ้าไซมาดอกจงออกมา
เรศร้างแรมรอกเสียหนักหนา
เขาให้ติดค้างซ้ำไท
เชิญขวัญหม่อมมาให้จงได้
ท่านจะให้ทองมาหาต่ำลง ฯ

ให้เชิญขวัญหม่อมไวยมาให้ถึง
ความขงเคียดนั้นจะพลันคลาย
จะช่วยเจ้าอย่าวิตกให้โศกหาย
เจ้านายโปรดบ้างจะบางเบา
ถ้าสิ้นทุกข์โศกคิดจะขอเจ้า
พอหุงข้าวกลางวันให้นั้นเพล ฯ

ข้าบ่ปรารถนาว่าเอาผัวเถร
เด่นแรงถามข่าวทุกคราววัน

หาคิดถึงตัวไม่ยากได้สาว

อายุเก่าสิบปีมีพัน

๑ เถรวาตัวเราถึงเฒ่าแก่
นั้นคนแก่ดอกมิใช่ลูกไม้งอม
อันมนุษย์นั้นมันสุดทโทนเจ้า
ยังไม่เห็นความปลาอย่าว่าไป
เป็นแต่ว่าเหนอยนักชมกหอบ
นำท่าหากินไปตามท

กระดเซ้ามานส์กาใหม่

จริงหน่าว่ากันให้มันคง

๑ เณรจวเยยมหน้าคาประต
เข้าบอกให้มิใช่จะช่วงชิง

จะเข้าเฝ้าเข้าใจอันใดนั้น

วันนั้นไปมีนทบาทยาจนา

เถรवादรองว่าช้าอายุจว

เพื่อเจอเข้าชไม้มอาย

เณรจวจิตใจไพล่ลูกมา

ไม่กลัวบาปกลัวกรรมทำหยาเยอะ

อย่าว่าให้ยดยาวเลยสาวใหม่

พรงนฤกษงามยามกต

จะสักห่อผ้าขาวฤาโรนนั้น

แมลงวันตัวเมียบินตอม ๑

ก็ชอบชมสาวแต่แก้หอมหอม

ถึงนกหกดมาตอมไม่หล่นไป

ถึงแก่เฒ่าก็เผยขอเขออวยได้

การงานทำได้เรียวแรงแม

ต้องวางจอบนั่งพูดตบหู

พอแรงแมลูกชนจาจนคำลง

วานเข้ามาให้ใกล้หยิบผ้าส่ง

ดลบบ้างเป็นไรสุดใจจริง ๑

ว่าชั่วครู่อย่าไปเฝ้าเอาผู้หญิง

เห็นนอนนั่งอยู่แต่วัดมาอตรา

คอยเฝ้าเอาแต่ฝันเกิดดก

เกยวสีกามันยังกมถ่มนาลาย

อายอปรยชรวพุดง่ายง่าย

ตะวันบ้ายหาเพลเกิดเณรเคอะ

หลวงตานั่งเกยวคนเดียวเถอะ

เถรต่ำว่าอายเตอะจะต้องด

เจ้าเชิญให้สร้อยฟ้าออกมา

จงลอบหนีออกมาอย่าว่าวุ่นวาย ๑

๑ นางไหมรับคำแล้วอาลา
 ออกจากวัดลัดทางย่างเยื้องกราย
 สร้อยฟ้าเห็นหน้าพยกยม
 กระซิบเล่าความออกบอกตะบอย
 ท่านชวีเห็นแน่ว่าแก้ไต่
 พรุ่งนี้ให้ไปหาว่ากันดี
 ๑ ครานนจึงโหมเจ้าสร้อยฟ้า
 นอนตรกนกส้มอารมณ์ครัน
 ไปอาบนาข้าวระราด
 เห็นรอยตทแขนยงแคนใจ
 เจ็บแผลแต่ไม่ถึงที่เจ็บใจ
 ถึงรอยไม่หายแล้วก็ไม่วาย
 ผลัดผาลูกมาเข้าห้องนอน
 หวหวิดผดหน้าสียาพน
 หยิบหีบหมากส่งให้ไหมรับ
 ข้าวของส้มควรลวนดัด
 พอพระไวยไปเฝ้าเจ้ากมา
 ถึงวัดพระยาแมนเข้าทันใด
 นั่งราบกราบกรานอาจารย์เจ้า
 บ่าวไพร่ให้ไปพักอยู่ศาลา

พรุ่งนี้ช้อยจะมามีให้สาย
 แลเห็นนายนั่งเยียมหน้าต่างคอย
 อโหมกรมเข้าห้องย่องค้อยค้อย
 ชาน้อยไปหาชวีตาครู
 อย่าให้เสียหน้าใจจะช่วยอยู่
 เจ้ากจะทำให้สำคัญ ๆ
 พงว่าปรตเปรมเกษมสันต์
 ครนรุ่งแสงสุริยนชนทันใด
 ขดสนวลละอองให้มองใส
 หลังให้ลุลับชำระกาย
 ไม่แกแค้นมึงได้ก็ไม่หาย
 ยังไม่ตายแล้วจะแก้ไม่แพมัน
 ขอนขอนอกใจให้หวนหวน
 ห่มสไบสองชั้นเข้าทันที
 พลงขยับลูกเลื่อนออกจากที่
 ส่งให้ทาสทไวยใจ
 ใครหาทันส่งกาถึงเกิดไม่
 ขนไปบนกุฎด้วยปรดา
 ของข้าวประเคนให้หนักหนา
 สร้อยฟ้ากับอโหมอยู่ในนั้น

สร้อยฟ้าชวนว่าพระอาจารย์
ด้วยหม่อมมัวทำโหย โบยรัน

ยุแยงแสรังต่อทุกสิ่งไป

ละร้างห่างเหินทุกเวลา

ทั้งท่านทองประศรีที่เป็นย่า

ขวัญแป้นให้พันภัย

ว่าพลางทางแกซึ่งถูกรัก

ถ้าหม่อมไฉนเขามาอย่าอาวรณ์

๑ เกรงว่าดั่งนางพี่สร้อยฟ้า

ถ้ารูปทำลงให้ไม่ลงวัน

ว่าแล้วเท่านั้นมิทนชา

หทัยชนสัมผัสทุกขประสิทธิ์

อดใจเบาไปก็พล่านพลุ่ง

ส่งไปให้เจ้าสร้อยฟ้านั้น

๑ ครานันจิงโฉมเจ้าสร้อยฟ้า

ขอพระเวทพิเศษประสิทธิ์

จงเข้าดลใจพระไวยมัว

แล้วชิงชิงศรีมาลาอย่าอันปกป้อง

ครันอธิษฐานเสร็จแล้วสระผม

นวลหน้าผาจบกระจายไป

ความทุกข์ของหลานสิ้นสุดกลืน

ให้น้อยน้ำหนามันศรีมาลา

พระไวยเชื่อฟังที่มั่นว่า

ไปตามแต่คอนให้เคื่องใจ

ระดมดำเคียวเจิญหาเว้นไม่

ให้พระไวยนั้นกลับมาหลับนอน

นับให้ขวัญข้าวเจ้าหัวก่อน

จะชนคอนมาให้ทุกสิ่งอัน ๑

แล้วตอบว่าทุกข์ไปทำไมนั้น

พระไวยก็จะหันมาคนด

จดชบเทียบนบชาเขานั่งที่

ฤกษ์ดตักนำมาเสกพลัน

เป็นฝอยฟุ้งฟองฟุ้งท่วมชน

อธิษฐานเสียให้ทนทุกขด ๑

รับทลเกศาเกษมศรี

ให้สัญญาสนราศทรายรอง

ให้มัดมัวลุ่มหลงลงมาห้อง

ต้องมนต์พันพัวให้มัวใจ

ที่เกรียมตรมชุ่มหมองค้อยผ่องใส

สบายใจพุดจากับอาจารย์ ๑

๑ ครานันเธรขวาตราครุ
 หยิบขม่งปากผ้ามานิาน
 ลงอักษรเล็กซ่อมแล้วซ่อมณ
 เป็นสองรูปวางเรียงไว้เคียงกัน
 อกรูปหนึ่งลงชอคออพระไวย
 บักหนามแทงศอทอทอกายา
 ชาลงยนต์พนด้วยใบเตารัง
 แล้วบันรูปสร้อยฟ้ากับพระไวย
 เธรนงบริกรรมแล้วชาเบา
 หันหน้าควากอดกันพลัน
 รูปนังม่งไว้ใต้ทนอน
 แล้วเล็กเบ่งนามนจนทันทา
 ครันเสร็จส่งให้เจ้าสร้อยฟ้า
 พรงันถากระไรไต่แยบคาย

๑ เจ้าสร้อยฟ้าตอบว่าอย่าร้อนใจ ขอแต่ให้สมคิดเกิดคะเณร
 ว่าแล้วอำลาทงเธรเณร
 พอลงเคหาพยายาม
 ครันพลบค่ำรำคอยละห้อยใจ

พิเคราะห์ดูปรตเปรมเกษมศานต์
 เอาเถาพรายมาประสานประสมพลัน
 เปาตอวยอาคมแล้วจงบน
 ชกยนต์ลงชอศรมาลา
 เอาหลังติดกันไว้ให้ห่างหน้า
 แล้วผูกตราสังมันชนันไว้
 ให้เณรจิวไปผ่งป่าช้าใหญ่
 เอาใบรักช่อนไล่กับเลขยันต์
 พอดองสองรูปเซากพลิกมัน
 เอาสายสิญจน์เข้ากระสั้นไว้ตรึงตรา
 ไม่ข้ามวันก็จะร่อนลงมาหา
 ประสมด้วยว่านยาน้ำมันพราย
 ไปเกิดสีกาตะวันสาย
 ให้นางไหมขยายมาส่งเพล ฯ

ออกบริเวณวงวัดสดกลับไป
 ทำตามเธรสั่งหาช้าไม่
 ทอดตัวลงในทนอนครวญ ฯ

๑ ครานนังโถมเจ้าหมื่นไวย
ว่าสาวน้อยสร้อยฟ้ามาเชิญชวน
หลงผิดห่มเพื่อละเมอหา
ให้ร้อนวามปลามใจดังไฟฟาง
สว่างแสงอจกลีบระยับห้อง
พระพายพัดเกสรขจรมา

พระจันทร์แจ่มกระจ่างสว่างดวง
เที่ยวค้นคว้าหาน้องในห้องใน
คิดว่าเจ้ามรุเงาพญกษชาติ
ฤาญรายมันล่องคะนองตน
เข้าแอบฟังข้างฝาสังตเงียบ
ผลึกบานดาลดังอยู่กึ่งกลาง

๑ ครานนังโถมเจ้าสร้อยฟ้า
เห็นเดชพระเวทวิเศษ
ถ้าแมนผวมาหาอย่ากลัวผิด
จะเกรียวกราดเหมือนอนแต่ก่อนฤาหย่อนยอม

ช่างไม่เกรงหน้าใจพระไวยผัว
ต้องไวยตเหลือกจะทานทน
ยังอดส่ำหามาเยียนต้องเขียนต
คงจะให้แก่เจ้าบัวเวาลวง

นอนอยู่ในห้องนอนให้บันบัน
ให้ไปนอนแนบนวลทห้องนาง
ตนชนเห็นศรีมาลาอยู่เคียงข้าง
พลิกกระต้างกระเดื่องดูไม่เต็มตา
ละเมอมองเงาหงนชะงักหา
หวนวามวิญญานสยของใจ
โชติช่วงดาวอร่ามวามใส
ต่อเข้าใกล้จึ่งรู้ว่าผิดคน
ให้หวนหวาดหนึ่งพองสยของชน
แต่เพื่อพกมาจนถึงเรือนนาง
ไม่ไหวเกรียบประทปไฟใสสว่าง
เคาะเคาะคอยพลางจะดูท ๗
ไม่พูดจาจามโอให้องมี
ด้วยเกรซสั่งไว้ทุกสิ่งพร้อม
ให้ลองฤทธิพระครุฑใจหม่อม
ใครมาด้อมอยู่ณ ๗
ฤาคน

ตัวขอยสร้อยฟานยับบัน
ฤาญปู้สตนจะบนบวง
พรุ่งนี้จะเชิญไปกินขวง
อย่าเป็นห่วงมาห้องน้องจะนอน ๗

๑ โอ้อว้าสร้อยฟ้าแกว้ดาพิ
ดวงจิตเจ้าอย่าคิดอนาทร
เจ้าหวาดหวั่นวันตเมื่อตองโทษ
มาจะรับขวัญน้องประคองควร
งามแซมแม่จ้งแย้มใบตาลรับ
จงบลายโศกเสื่อมทุกข์สุขสบาย

๑ หม่อมดอกฤาณันไม่ทันรู้
นี้หม่อมมาไต่ลาแล้วฤาไร
ถ้าหล่อนพ้นตนชนไม่พานพบ
จะตามหาท่านผู้ชายร้องว้ายเวย
เชิญกลับไปห้องอย่าหมองมัว
สารพัดชั่วช้าทุกสิ่งอัน
หล่นองพองพังไปทั้งกาย
รอยไม้ลายทั่วทั้งตัวไป

ยังจะมาก่อกรรมให้ชาเดียว
แต่กระนั้นยังไม่วายจะอายคน
๑ โอ้อว้าแกว้ดาวดาของพี่เอ๋ย
พี่รักเจ้าเท่าเทียมกับดวงใจ
ผิดพลงมังกดกนชเจ้า
เจ้าชนเลี้ยงเบรียงชไม่พริบตา

มิใช่ผีล้างดอกมาหลอกหลอน
ขวัญอ่อนเจ้าอย่าอาลัยครวญ
ขวัญแม่โสดผาตมันจงบั่นบวน
ให้คนเข้ร้างนวลสนิทกาย
อย่าหวนหับห้องเนินเชิญขยาย
เหือดหายที่โทษบรรเทาใจ ฯ

ฉันคิดอยู่ว่ามาจะไม่ได
ไม่เกรงใจแม่ศรีมาลาเลย
จะเดินหอบอยู่แล้วแกว้แม่เอ๋ย
นี้จจาเอ๋ยก็จะชวดที่ชมกัน
ฉันคนชั่วดอกมิใช่สาวสวรรค์
เกิดเท่านั้นเมื่อแล้วก็แล้วไป
หารู้ที่จะสลายด้วยหม่อมไม่
เจ็บทั้งในนคกนอกเหลือทน

หน้อยหม่อมเมื่อยจะมอดำเล่นจันจัน
จะก่อกวณให้เขาก่นกระไรไป ฯ
อย่าหนักเลยพหาเบ้นเช่นนั้นไม่
มิได้ว้ายรักสักเวลา
ฤาเปล่าเปล่าผัวพาลพาโลว่า
โกรธาดอกจงดังทนต์

ผัวห้ามกยงพักโมโหฮึก

ผัวมาหากลับว่าเบนแงอน

เพรียกหาแถวตาไม่เบ็ดรับ

ว่าพลางทางร้ายพระเวทมนตร์

กลับสะอึกเข้ามาเตียงเอาย่อนย่อน

ความทรอนรักนุชนสุดทน

ยังมากลับลว่าพจนป็น

สะเดาะกลอนถอนหล่นลงทันที ๑

๑ สร้อยฟ้าฉลักกรานใบตาลเปิด ดูเอาเกิดหม่อมไวยอะไรนั

เกล้งกวนโมโหเป็นโกลี

ประเดียนเป็นไรก็เป็นไป ๑

๑ ชิตาณาเต้เจ้าแม่เอ๋ย

การการมกระไรเลยหาเหือดไม่

คันมือเกิดฤาให้ส่มใจ

ทำเป็นควาหาไม้จะตเอา ๑

๑ กลาดตชไมพังกน

หุนหันหตมือไปไหนเล่า

มิชวนให้เลือดพริกดูเอา

ทำฉลักไล่ไม่ให้เข้ามาไยใด ๑

๑ ชะกระไรใจนองตอจริงหนอ

สฟานคอเอนเอียงลงกบที่

อุมชนทนอนวอนพาที

ผัวไม่คให้เจ้าชาระกำใจ

นองเอ๋ยเล็กททชุนเคื่อง

จะกระเดื่องกระดากตนผินไปไหน

ว่าพลางสอดคล้องทำนองใน

ล่ำราญใจจนหลับไปกับนาง ๑

๑ ครนแสงทองส่องฟ้าเวหาเหลืออง

อร่ามเรืองเหนือได้ไธวสว้าง

แดดส่องเข้าช่องหน้าต่างกลาง

พระไวยนางสร้อยพาทนพลัน

ลูกจากเตียงชวนกันบวนปาก

อโหมคลานเอาพานหมากมาตงัน

ปะตาสร้อยฟ้าให้ตากัน

ผ่ายพระไวยผ่ายผันจะเข้าวัง

ผลัดผาความลงจากเรือน

ทนายหนุ่มกลุ่มเกลอนมาตามหลัง

คิดงสร้อยฟ้าพะว้าพะวัง

จนกระทั่งทองพระโรงเข้าทันใด

เจ้าพระยาพระหลวงเล่ห์มันขุน
 ปางพระองค์ผู้ดำรงภพไตร
 พระจมีสหนาทประภาษตาม
 ตูหน้าดาผ้าคล้าไม่มีดี
 ฤาเมี่ยมิ่งหงหวงจวงจาง
 ไครมีเมี่ยมสองมักหมองใจ
 ถาแม่นมีสามสเสียดกว่า
 เนาะกว่าแล้วเองตรองดูให้ดี
 ๑ พระหมื่นไวยบังคมก้มเกล้า
 ไม่ส่วางสร้างมนต์ทศโล

ว่าวุ่นเข้าเฝ้าอยู่ใด
 ส้าราญราชฤทัยเปรมปรัด
 อ้ายพลายงามเป็นกระไรจึงหมองศรี
 เองนี้ไม่สบายด้วยอันใด
 หยามหยาบเกินเลยฤาโดน
 จะหาความสบายได้มีไครมี
 ต้องตำราว่าเป็นสุขเกษมศรี
 มันจะเป็นราคีข้างหน้าไป
 ให้มีวเมาหมกมุ่นไม่ทูลได้
 จงมิได้กราบทูลกรุณา ฯ

ตอนที่ ๓๘ พระไวยถูกเสน่ห์

๑ จะกลับกล่าวถึงสาวนางสาวไหม พ่อพระไวยเดินออกนอกเคหา
กรมกรมยมละไมอยู่ไปมา กระซิบถามสร้อยฟ้าไปทันใด
วนนเห็นทศอยแซมชน มาเมื่อคนยังว่าฤาหาไม
ฤาดแล้วเหมือนแต่ก่อนร้อนชะไร ฉันทอนหวนพริ้งใจไม่หลับ

เลย ฯ

๑ สร้อยฟ้ายมเม็นสะเทนอาย ทศรายหายแล้วละเองเลย
กปรักปราหลายคำไม่เกียงเลย มีแต่ปลอบชอบเชยให้ชื่นใจ
คุณท่านชรวัดบเซญเห็นทันตา จะหกอศร์มาลาให้จึงได้
จะพาโลเอาต่อหน้าพระหมั่นไวย ยูให้ผวเขียนให้เจียนตาย
อไหมหัวเราะว่าเหมาะจริง ทนเจ้าจอมหญิงหยงจะหาย
กำลังลมชักใบให้สับาย แต่หมายหมายมากก็ส่มได้ลมดี ฯ

๑ ครานนจงพระไวยวรนาถ เสด็จชนอภิวาทลูกจากท
ให้คิดถึงสร้อยฟ้านารี ทุกนาทราฟงถึงแต่นาง
ให้ชวนเคียดเกลียดชังศร์มาลา มั่นจะคิดริษยาอย่างไรบ้าง
กลับถึงเคหามาหอกกลาง ส่องนางออกนงอยู่พร้อมกัน
ศร์มาลากำลังยกพานผ้า สร้อยฟ้าแกดังเสียดเบียดถลัน
ทำเซชวนมวนลมลงฉับพลัน เออกระนนสักระหม่อมเจ้าจอมด
เอาแขนกนไว้มิให้เข้า ถมนาลายรดเอาเปอนหัวห
กระซิบดำอำปากนาหมากพร ถบให้ผวดเล่นตามท

พระไวยเดินไปไม่ทันดู
 เหลือบเห็นสร้อยพานาร
 ให้พิโรธโกรธใจดังไฟไหม้
 ดุด่าได้ใจฉกรรจ์
 ช่วยมากซึ่งตงข่มเหง
 ถ่มถุยทิ่มตำเอาตามใจ
 ศรีมาลาว่าฉันไม่ไต่ทำ
 เส่เส่รังแกลงพาลมารยา
 อะเถียงอึกเลวเอาเจ้าเล่ห์
 ยังพาโลโกหกไม่ตกคำ
 เห็นอยู่กับตาว่าไม่รับ
 จับเช่นได้กลิ่นลนกะลาวัน
 วันเมื่อวิวาทกับสร้อยฟ้า
 ยุแยงเกล้งร้องจนต้องต
 วนนยังมาพาโลอึก
 แม่นมีทำบางเลยจะเคยใจ
 ขวับขวับยับแตกตลอดหลัง
 ทองประศรีร้องอึงมึงอย่ามา
 แปดแป้นแสนถ่อยน้อยไปๆ
 ผิดว่ากลบเกล้งเปรียงเปรียงด

ไต่ขึ้นเสียงร้องอยู่ออกกองมี
 ลมอยู่เคยงทศรมาลานั้น
 ขึ้นชยิบระวัดตัวขึ้น
 ถีบขึ้นเขาเล่นเช่นซ้ำโท
 จะกลัวเกรงสักนิดก็หาไม่
 ยิ่งกว่าเจ้าได้เซลดมา
 พาดำเกิดวิวาทกรรมเป็นหนักหนา
 ทำล้มลงแล้วกว่าซ้ำดบทำ
 เมอถบสร้อยฟ้าเซคะมาคว่า
 อมสำระย้าสับถลน
 สับปลับไม่น้อยนางสร้อยสน
 แต่ตนกหมายว่ามึงด
 สำนพิตจะว่าเป็นถวนถ
 แต่เพียงนั้นยังไม่มีจะหน้าใจ
 จะให้ฉีกแฉ่นเนื้อไปถึงไหน
 นวดยไม้ตตอันดลบมา
 ศรีมาลาแอบบงข้างคณย่า
 ปากกล้าไม่กลัวจนผวด
 น้ามัดมือโยงเขี่ยนให้เป็นผ
 ถบทำย่ายออสร้อยฟ้า

แกผลึกใส่ไว้ออไว้ออกแหวน
 ลูกถลกนภพศรมาลา
 ตฤกศรมาลากหลายหน
 ศรมาลาวงรองเขาห้องลับ
 พลาจอุ่มชุมพลมาค้ำองบ้าน
 เมี่ยมึงหงกนสนั่นไป
 อายชาตชวกลวเมยเสียนาหน้า
 หลับหูหลับตาอายบ้ำเฟอะ
 พักพมอุมหลานมาอาบน้ำ
 อายจองหองตนองประชดเมย
 อุมหลานเขาหองยงหมองชา
 แกเปลอมเซตนาตาพลาจทาไฟล
 ๑ ครานนเงาพลาจชายชุมพล
 พอพลบค้ำย่าแสงสนชยา
 โอ้วาพิไวยของน้องแอ้ย
 เขากับพศรอยฟ้าพาเชอนไป
 ไม่ตามไถไปเชอแต่คนผิด
 เห็นจะถูกเด่นให้เล่หกลมน
 อนิงพศรมาลาयाใจ
 ยงถูกหวายออกลายไปทั้งตัว

ชุมพลว่าอย่าเลยคุณพิชา
 พระไวยไล่หวดมาจนย่อยยับ
 ถูกชุมพลน้องชายก็หลายขวับ
 ทองประศรเต็นหรับระงมไป
 มาตหลานหลานกทำไมให้
 ไยไม่ตักนอายจันเคอะ
 อายบ้ำโล่มมอายจมเประอะ
 งมเงอะเปล่าเปล่าอายเมมาเมย
 ช่างระยำหลังไหลดังโกไชย
 นาดาเรยบนพราเกราไร
 ดูชุมพลระยำทั้งหลังไหล
 แลวพาชนเตยงใหญ่เขานิทร
 ชนบนเตยงนอนกับท่านย่า
 นิงนักรักตราให้ตรอมใจ
 ไม่เห็นเลยว่าจะเบ้นเซ่นนี้ได้
 เขาใส่ไค้ล็กล่าวเท็จทุกสิ่งอัน
 น้องนคตสังสัยให้นักพรัน
 ดูหน้าผ้านนออกมอมมัว
 พิไวยรักไครมิใช่ชั่ว
 คุณย่าก็ยังยวให้ตรัน

แต่เมียรักเขายังรักเอาด้วยหวาย เป็นน้องๆจะไม่ลายตลอดสิ้น
 แล้วก็ใช้พี่น้องท้องเดียวกัน เขาจะรักเรานั้นรักเพียงไร
 ถ้าชน้อยคงเป็นหมสำหรับแล จะไปหาพ่อแม่ให้จึงได้
 สองคนกับกุมารจะชานไป คงเดินไพร่ให้ถึงกาญจน์บุรี
 คิดพลางทางกลั้นซึ่งโศกไว้ ทำกอดจูบลบไล้ทองประศรี
 เนอคุณย่าอ่อนละมุนดังล้าลิ วุ่นหลานรักจักไถยา
 ดุน่าชมสมบุญชนลาเล็ก เล่านิยายไปเกิดคุณย่าชา
 ทองประศรีหวัร้อพ่อนินา นอนเกียจะเล่าให้เจ้าพี่
 เอาเรื่องไชยเชษฐาเกิดฤาเหว เป็นกระไรมิรู้เลยลืมนไปมั่ง
 กุจำได้แต่เมื่อไปอยู่บารง เมียออกลูกข้างหลังกลายเป็นแมว
 เอะผิดแล้วพ่อต่อจะมีไซ้ กุหลงเล่อเพื่อไปแล้วหลานแก้ว
 ไม่ได้ดูเขาเล่นงานมานานแล้ว จะเป็นแมวฤาท่อนไม้ไม่รู้เลย
 พลายชุมพลหวัร้อขอกุณย่า เพราะหนักหนาย่าเล่าแม่เจ้าเอ๋ย
 ทองประศรีกอดจูบลบชมเชย แล้วก็เลยหลับกรนอยู่บนเตียง ฯ
 ๑ เจ้าพลายน้อยนอนระวิงฟังสดับ เห็นย่าหลับเงยเขียนส่งดเสียง
 ค่อยเขยอนเลอนลูกชมมอมเมียง แสงตะเกียงแก้วกระจ่างสว่างตา
 ให้โศกแสนเสียใจจะไปจาก น้ำตาพรากพร่างพรายทงซ้ายขวา
 ถอดปะหล่ำกำไลสร้อยเสมา ที่คุณย่าจัดแจงให้แต่งตัว
 กำไลเท้าสองข้างวางเสียสิ้น แล้วถอดปิ่นปักจุกออกจากหัว
 พศดุสงของยังหมอมมัว แม้นติดตัวไปเดี๋ยวนี้จะมีภัย

เอาสิ่งของกองกับปลายดินย้า
ไอ้กรรมจำเป็นจะจากไป
จะพึงบุญคุณย้าอยู่ทน
จึงจำจากดินเดินดงกันดาร

เจ้าประคุณทูนหัวของหลานแก้ว
ไม่เห็นหายก็จะฟายพม่นาตา
จนแซ่เสียงไก่ขันกลนสะออน
ลงจากเตียงเมียงมองมาห้องใน

กระหมวดจุกผูกผ้าประเจียดรด
ถอกริชนอยค้อยย่องไม่เหยียบแรง
เข้าในเรือนพี่ศรีมาลา
จะปลุกชนอำลาจะชาการ

เจ้ากราบดินศรีมาลานาตาตก
ไอ้กรรมจำเป็นจะจากจร
ส่งสารพอยู่เดียวจะเปลี่ยวจิต
จะซุบมอมตรอมตรมระคำใจ

ไอ้รักจะสะอึกสะอันทา
เราโบายตพน้องยังเบ็นแนว
ถึงอยู่ด้วยช่วยพกมิได้
แล้วอดอนกลนสะออนคลนนาตา

ซบหน้าลงแล้วกรอให้
ด้วยเจ็บใจเหลือที่จะทนทาน
พิวโยโยยดิซ่มเหงหลาน
ซนไปกาญจน์บุรีบอกบิดา

ดินซนแล้วจะหลงร้องเรียกหา
เจ้ากอดดินย้าสะออนไป
กลัวจะรู้สึกตนไม่หนักได้
ประจงไล่เสื่อสีทางเกงแดง

คาดเข็มขัดผูกเครื่องดเข็มแข็ง
แอบแฝงย่องออกมานอกชาน
เห็นนิทราหลับไหลให้ส่งสาร
ค้อยแหวกม่านนั่งเคียงบนเตียงนอน

ระกำออกสะอึกสะอันทอน
ค้อยอยู่ก่อนเกิดหนางจะลาไป
เขาพาลผิดคิดว่าไม่ปราศรัย
น้องจะไปลับพวนนแล้ว

ด้วยไตเคยเห็นหน้าแต่น้องแก้ว
น้องคิดแล้วแค้นแค้นแน่นอุรา
จะวิ่งไปบอกพ่อลงมาหา
ลูกออกมาจห้องกลางสว่างไฟ

เห็นชนมนมเนยในพานน้อย

จะได้กินกลางทางในกลางไพร

ผ่ายผกชอกกุมารทอง

ฟ้ากระจ่างแจ่มแจ้งด้วยแสงเดือน

มาถึงหนทางทกลางทุ่ง

ต้องละอองนาคางทกลางแปลง

กุมารทองน่าน้องเข้าในป่า

เจ้าพลายน้อยค่อยคลายสบายใจ

๑ ขอเงอดงคบทพลายชุมพลก่อน

หลับสนิททราในราตร

แถมว่าเสือใหญ่ไล่กระโซก

สะตุงدن โดนเตยงเสียงดังตัง

แกลมตาขนดูรู้ว่าผ่น

เหลยวชายเลขวาหาหลานชาย

ลูกขนมองร้องเรียกพลายชุมพล

แถมปลางทางแลเห็นกำไล

เห็นข้าวของกองกับปลายดินเตยง

ชะรอยหลบหนีไปพ่อไม่ลา

แล้วแกลเทยวค้นคว้าหาไม่เห็น

แกลลูกลงจากเตยงเสียงโผงไป

ชะรอยพี่ศรีมาลาหาไว้ให้

แล้วหยิบใส่ใต้ออกมานอกเรือน

เดินเรียงเคียงน้องไปเป็นเพื่อน

ลงจากเรือนรบรถเดินลัดเลง

พอย่ำรุ่งพระอุทัยเชอไชแสง

ค่อยมแรงรบเดินดำเนินไป

ร่วมพฤษายางยงสงไสว

ก็หมายไปยังบ้านกาญจน์บุรี ฯ

จะกล่าวกลอนถึงท่านย่าทอง-

ประศรี

พอไก่อตบักจันสนั่นดัง

มันโดดโศกเข้าตบขบเอาหลัง

รองโดยดงชนทงหลบกลบพ้นกาย

ยั้งนึกกลัวดวงสนิมใคร่หาย

ไม่เห็นพลายน้อยนึกอนาถใจ

นี้มันลูกชุกชนไปข้างไหน

กับใบไม้ป็นชั้นสร้อยเสมา

ตกใจพ่างเพียงจะสังขาร

โอ้พ่อทูนหัวยาน้อย่างไร

ฤาตนนอนซ่อนเร้นอยู่ที่ไหน

ร้องเรียกข้าไทอยู่ควนวาย

เหวยอมอเมอเมอเฒ่าโต
เอามาเขียนเสียมั่งให้หลังลาย
พวกข้าไทได้ยินเสียงท่านย่า
ลูกชนกกกกชกลมกลอน
ทองประศรีชหน้าดำเสียงแซ่
พลายชุมพลหนีไปก็ไม่รู้
ข้าคนอลหม่านทั้งบ้านช่อง
บ้างวิ่งไปได้ตามตามวัดวา
ทองประศรีตอกสะออนให้
ข้าไทชายหญิงวิ่งวุ่นวาย

๑ ฝ่ายสร้อยฟ้าพระไวยนอนในห้อง เสียงคนร้องกรีดกราดหวาด

ฉว

คิดว่าไฟไหม้ซัดตืดหลังคา
พลวกันออกนอกประตู
เห็นคนบนนอกชานวิ่งพล่านไป
๑ ทองประศรีชหน้าดำพระไวย
เพราะเมียมั่งหึงหวงกันวุ่นวาย
ยังจะแค้นมีหน้าออกมาถาม
ไม่ได้หลานกุมมาอย่านึกไป

ว่าแล้วบันด้าหลานสะโก๊พิไรว่า มันก่อกรรมเพราะอลาอูชาวเห็นอ
ทำกรรมแปรนเปรียงจนเสียงเครือ ล้วนหน้าเอนใจเสียไม่เชื่อเลย

ทั้งอายโพเม่มงข้างนอนสาย
อายฉิบหายตายโหงโก้งโค้งนอน
ตบตกใจควาหาผ้าผ่อน
ยังมวนอนเยยมหน้าออกมาดู
ชกโคตรเม่มงยังออกมาขึ้นอยู่
ไปเที่ยวหาหลานกูเร็วเร็วมา
บ้างกรอกระโงนตะโกนหา
ไม่พบแล้วกลับมาบอกกับนาย
แก่เสียใจเป็นลมจนล้มหงาย
เข้าแก้ไขให้คลายพันกายมา ฯ

แล้วครวญครำรำให้พิโรธ

ห่ออยู่บ้านบ้านฉะดิชเมเชย

เคียววงเล่นเย็นเช้าเสียงแจ้วแจ้ว

ย่าจะอยู่ไปโยให้หม่อมมัว แกทอดตัวกลิ้งเกลือกกลางนอกฐาน ฯ

๑ ครานันจึงโถมพระหม่นไวย เห็นขำรองให้กตังสาร

จึงจับยามตามตำราพระอาจารย์ วันอังคารเศษเสาร์เข้ายามจันทร์

จะไปคืบมาคืบเป็นไร

จึงเข้าไปให้ว้ายาแล้วว่าพลัน

พิเคราะห์ตฤกษ์ยามตามตำรา

หล่อนรำลึกถึงแม่นั้นแน่ใจ

สืบหาวันนั้นแลจะรู้ข่าว

ใครจะทำอะไรได้นั้นไม่มี

๑ ทองประศรีนั่งนั่งฟังพระไวย

เองสรวุติยามตามตำรา

ถ้าสืบปลัดกับกตุมไม่แน่

หลานกุงยังเด็กเล็กกว่าคน

เสื่อสางกลางดงมันปบปาบ

ททุ่งนาหญ้าาดกออกกรกเรียว

แถบ่นพลางทางกลบเข้าในห่อ

เอาเชือกนอยร้อยเบยเชาบนบาน

โอ้ห่อพลาญชุมพลของย่าเอ๋ย

กลางวันเคียววนไหวให้บินวูว

วันนงเวยบเสียงแล้วห่อทูนหัว

แกทอดตัวกลิ้งเกลือกกลางนอกฐาน ฯ

เห็นขำรองให้กตังสาร

วันอังคารเศษเสาร์เข้ายามจันทร์

จะพานพบท่านผู้ใหญ่เกษมสันต์

ห่อพลาญนั้นหลานเห็นไม่เป็นไร

ในฝอยว่าจะไปอยู่กับผู้ใหญ่

เห็นจะไปยังบ้านกาญจน์บุรี

จะออฉวไปโยไม่พอ

ไม่ซาทหน้อยหนังกกลับมา ฯ

ค่อยคลายใจเห็นจริงแล้วจึงว่า

แม่นเหมือนว่าจะค่อยหายวายทำวอล

โคตรแม่มึงจะลงเป็นท่าฝน

ไปตนตนเดินดงสนโตชเดียว

จะหวนวนวงเวงไม่วายเสีย

ทงงูเงี้ยวชุมชุกทุกประการ

เห็นชาวของกึงให้อาลัยหลาน

ทุกโรงศาลผีสงฆ์สงฆ์

จงพิทกษรึกษาหลานข้าเจ้า ทงเบ็ดไก่เหล่าชาวจะบวงสรวง
 ศัรชะหมุ่หนึ่งไม่ล่อลวง แลวทำบ่วงหอยเบี่ยงไวหวนอน
 เขาเย็นเป็นทุกชดงหลานน้อย ยงเศวสรวอยสรวมส่อดกอดแต่หมอน
 พระสุริยาสายณหลังรอนรอน แกอวรณ์ร้องไห้ไม่วายวัน ๑
 ๑ จะกล่าวถึงเจ้าพลายชายชุมพล ดันตนเดินป่าพนาถันท์
 พอเขาเซตบุรีศรีสุพรรณ กุมารนกกกลายเป็นเด็กน้อย
 ชวนพูดเล่นเป็นเพื่อนพลายชุมพล ทงสองคนเดินตามกันร่อยร้อย
 พระสุริยฉาย่ายแสงลงอ่อนคล้อย เจ้าพลายสรวอยเศวสไค่กแสน
คณน

โอสงสารท่านย่านิจจาเอ๋ย จะวายเวรร้องไห้อาลัยถึง
 ที่ในบ้านบ้านนี้จะมอง โกรธชงถงเถียงกันทงเรื่อน
 โอเอ็นดูแต่พิศริมาลา นื่องจากมาแล้วจะได้ใครเป็นเพื่อน
 ชาวบ้านบ้านนี้จะเยยมเยอน พเคยเตือนเกลากทุกเวลา
 เคยอาบนาทาขมนให้กินอยู่ ความเอ็นดูองรักเป็นหนักหนา
 ถึงเป็นพิสะโกไม่ฉันทา เหมือนมารดาเลี้ยงนื่องถนอมใจ
 กรรมเอ๋ยกรรมจำพรากให้จากพิ ชณะนั้นเห็นจะนั่งน้ำตาไหล
 จะแลลบนับวันจากกันไป เดินร้องไห้ครวญครางมากกลางดง ๑
 ๑ กุมารทองเห็นนื่องไค่กสะท้อน แกล้งชวนชวนชมไม้ไพรระหง
 ตันตุ้มกาภาฝากฝุงกลาง กาหลงกามองร้องกาภา
 โนนไม้คางข้างเขาล้วนเหล่าค่าง บ้างเกาคางห่มคางบ้างถ่างขา
 ตะลึงปลิงจิงจิงไล่ลิงมา ลิงถลาโลดไต่ไม้ลำลิง

หม่นไม้ใหญ่บางของสระตะ

ค.กะทะเตาขลุ่ยชนวนทอง

บ้างกลมเกลียวเกยวกันจนจึ้งจึ้ง

บั้งเป็นธงช้างนำหน้าแถวธงไทย

กมารถของชวนน้องชนนงเลน

ลมหัดเย็นเย็นร่มไม้ใหญ่

กนกนมนมเนยเลขชนใจ

แล้วรีบไปจากนั้นตะวันเย็น

เห็นไก่ป่าพากันสกดวง

เอาตนทงไล่ทุบตะครุบเล่น

หอพลบค่านาคางพรางกระเซ่น

เดือนเด่นดวงสว่างกระจ่างตา

ดาวกระจายรายรอบเรือนระยัน

คาดประคัมในตะแอกพระเวหา

กมารถองน้ำนองดำเนินมา

แล้วแต่จำนวนชั่วโมง

ดพระจันทร์นงแนะนองเชอทรงกลด

๑๓. คเหมาะสมดไม่มีต้งใดเหมือน

พ่อโตใหญ่ไปข้างหน้าหาแม่เรือน

ม. ไทตวงหนาเหมือนอย่างเตอน

๒๕๐
เลวความจริง

เจ้าพลายว่าข้าจะเป็นสังฆราช

ไม่ยากปรารถนาหาผู้หญิง

มเมยงามแล้วผู้ชายมีหน้าเขื่อง

ต้องยั้งยงหยุกหยิกไม่อย่ากม

ต่างหวอดดอกกันทั้งสองข้าง

ค้อยเชื่อมสร้างโคกเขราทหนองศรี

๒ : ๒๘
ครนจะราพรรณนาจะชาติ

นางตงบ้านกาญจน์บุรีพอรุ่งราง

กุมารทองนำน้องมาตามถนน

๒ ๒ ๒ ๑ ๒ ๒
เห็นคนบ้านช่องทั้งสองข้าง

เห็นจวนท่านกาญจนบุรีชบอกลา

กลาง ที่เรือนใหญ่ไม้กระดานตงอ่าง

ปลา

เรือนแม่แก้วกรยาพ่อนแสน

จำให้แม่นมันคงตรงไปหา

บอกแล้วหายไปมิได้ซ้ำ

พลายชุมพลเดินมาตามหนทาง

ตรงชนเรือนใหญ่มีไต้ยง

เห่นพ่อแม่ออกมานั่งอยู่หอวาง

วงเขากราบไหวรองไหพลาง

ช่างทองขว้างลูกไวให้โตอายุ ฯ

๑ ครานันขุนแผนแสนศักดิ์ดา กับนางแก้วกิริยาก็ใจหาย
พลางเข้าสรวมส่อดกอดลูกชาย ดูพ่อพลายบุกกบ่ามาทำไม
คุณย่าขอพ่อไว้ในกรุงศรี เออนิมเคื่องเซญเป็นโดน
จึงเกลวกล่าสามารถมาเดินไพร ออย่าร้องไห้บอกพ่อจะขอฟัง ฯ

๑ ครานันเจ้าพลายชายชุมพล เล่าความแต่ต้นมาจนหลัง
คุณย่าเลี้ยงลูกไว้ไม่ชงชัง ทำนรกดังดวงดาไม่อาธรรม
มาเป็นเหตุเพราะนางลาวเจ้าเสน่ห์ ทำไว้ไว้ว่าอุ่นให้หุ่นหัน
พี่สรวยฟ้าศรีมาลาทะเลาะกัน พี่ไวยนนไปเซาเซางเมียน้อย
ไวยดัดศรีมาลาถึงสาหัส สสารพัดหลังไหลก็ยับย้อย
ลูกขอโทษศรีมาลาเซาว่าพลอย หวดเอาหลังยังเป็นรอยอยู่นั่น
ลูกสุดแสนแค้นใจในท่าน จึงคนหนชนมาหาพ่อแม่
เพราะพี่ไวยคุณย่าพากันเซา ไม่มีใครที่จะแก้ไขให้คลายมนต์
อันเกิดเหตุเภทภัยนั้นใหญ่อยู่ กุมารทองเซารูซึ่งเหตุผล
เอาไวเซาเซาเห็นไม่เป็นคน มนเป็นตนเพราะอลาบทงบาวนาย ฯ

๑ ครานันขุนแผนแสนสงคราม ได้ฟังความแค้นใจมิใคร่หาย
ทอดอายหม่นไวยมิใช่ชาย ช่างมงายโง่เง่าเหมือนเดานา
ความรักก็ให้ไวทุกสิ่ง ยังแพ้ผู้หญิงให้ชายหน้า
แล้วยังเซาไวยดัดศรีมาลา พระพิจิตรบิดาจะน้อยใจ

เมื่อกจะมาจากไต้ผากผัว

อสร้อยฟ้าเจ้ากรรมทำอย่างไร

๑ ผูกุมารได้ฟังขุนแผนถาม
สร้อยฟ้าให้อโหมไปหาครุ

ขอเดรชวาตอาคมของเขาลัง
จึงเกิดเชิญเป็นเรืองให้เคื่องเค้น

๑ ครานันขุนแผนแสนสะท้าน
ออไว้มิพอกทนอย่างไร

จำจะลงไปหาว่ากล่าวเสีย
จะจับอายคนร้ายให้ได้ตัว

แต่ตรองตรึกนึกสะท้อนถอนจิต
แต่บรรดาข้าไทก็จัดแจง

ขุนแผนชวนเมียกับลูกแก้ว
ลูกลงไปในยังศาลา

อายพวกขโมยควายผู้ร้ายซัด
ทหลบหลนหนายให้ติดตาม

๑ ครานันนางแก้วกรียา
ทั้งจุกโรก็มีไต่ทาน้ำมัน

ให้อาบน้ำทาขมบนก้นขาวของ
เจ้ามาแม่สไบคลาอารมณ

น้อยฤยังมาเป็นเช่นนั้นได้

กุมารทองไปไหนไม่บอกกู ฯ

เขากระซิบบอกความทรมิน
เป็นเดรอยู่ทวัดพระยาแมน

มันบนรูปรอยผัวทำเหลื่อแสน
ขอเชิญพ่อขุนแผนรีบลงไป ฯ

ให้ส่งสารศรีมาลามาตาไหล

ประมาณใจให้มันทำงานเมามัว

แก้กระทำยาเยยให้ยังชั่ว

ทูลให้ไปค้ำหัวตะแสงแกง

พระอาทิตย์ส่องฉายชนสายแสง

ต้มแกงแต่งสำหรับแล้วยกมา

กินข้าวปลาเสร็จแล้วกัทธิรษา

กรมการพร้อมหน้าปรึกษาความ

ไม่ได้สัถย์ผูกเขาสแล้วเขยนถาม

ปรึกษาความสารพัดเป็นสัถย์ธรรม ฯ

เห็นหน้าตาพลายนอนนั้นโศกศัลย์

นางรับขวัญลูกแก้วแล้วเชยชม

พาเข้าไปในห้องแล้วเกล้ามม

จะได้ชมลูกชายสไบใจ

เมื่อแรกย่ำว่าขอเจ้าไปเลี้ยง
แต่พ่อเจ้าเขาให้กัจนใจ

๑ ครานนจงโฉมเจ้าชุมพล
อันพนองพวกพ้องของบิดา
อันญาติพวกพ้องของคุณแม่
อยู่ต่างถิ่นฐานบ้านเมืองไกล

๑ โอ้ลูกเอ๋ยยังอุตส่าห์มาได้ถาม เพราะไม่แจ้งเนอความตามเหตุผล
แม่นลำบากด้วยยากจน

คุณตาเป็นพระยาสุโขทัย
เขาจำไว้ในทมิฬริมคลัง

เอามารตามาขายขุนช้างไว้
เขาช่วงใช้ตรากรตราทำสะตัง
อันพนองของแม่เป็นไหนไหน
แม่รำลึกนกกอยู่ทุกเวลา

๑ ครานนเจ้าพลายขายชุมพล
นิจจาเอ๋ยตกยากมามากมาย
ค่านันจะหนีชนไปหา
แล้วเกล้งทำพูดจาให้น่ารัก

ทำชะอ้อนวอนว่าลูกเปรี้ยวปาก ช่วยเคี้ยวหมากให้สักคำทำปะเหลาะ
ฉันจะขับเสภาว่าให้เพราะ

แม่เกยงอยู่หาใครจะให้ไม่
ต้องจำให้จงพรากรจากเจ้ามา ฯ

เห็นได้ช่องชอบกลแล้วจึงว่า
อยู่กรุงศรีอยุธยาเต็มไป
ไม่มีแต่สักคนนั้นเป็นไหน
ถ้าว่ามีแล้วแต่สักคน ฯ

จะเล่าเรื่องเบองตนให้เจ้าฟัง

ต้องเร่งเงินพินัยหาสืบชิง
ได้ส่งไปแล้วยังสืบหาต่ำลง

ต้องลำบากยากไร้อยู่บ่ครึ่ง
พ่อเจ้าจึงช่วยได้ได้แม่มา

แต่อยู่เมืองสุโขทัยไกลหนักหนา
ถึงคุณยายคุณตาของพ่อพลาย ฯ

ฟังแม่เล่าความตันทักใจหาย
ต้องแยกย้ายจากญาติอนาถนั้

ให้คุณยายคุณตาท้าวารู้จัก

ชนนังตักพราพลอดนอดนอเลาะ

ช่วยเคี้ยวหมากให้สักคำทำปะเหลาะ
ต่างหัวเราะชอบใจกันไปมา

ครั้นพระสรีรงลงลับไม้

นอนบนเตียงเคียงกันกับมารดา

จนตักคนเตือนเที่ยงเสียงไก่ขัน

เรียกกุมารมาพูดกันซุบซิบ

แล้วกราบเท้ามารดานาตาพราก

จะบอกแม่กลัวแต่จะชวนใจ

ไฉนว่าเจ้าประคุณของลูกแก้ว

ลูกไม้ไปไหนจะพบคุณยายตา

ชวนกุมารร่วมใจมาไปเกิด

ลงมากลางบ้านกุมารเคียง

เดินลัดตดทางถึงกลางทุ่ง

อันสิ่งห่อหุ้มเนื้อลูกไม้หนักกลัว

๑ ฝ่ายว่าท่านผู้หญิงแก้วกริยา

เสียงนกร้องพร้องเพรียกสนั่นไพร

กอดแต่หมอนอ่อนอ่อนนอกประทับ

พอดนขนแลเหลียวเปลี่ยวอุรา

หายทั้งเสื้อผาสาตรากริช

นางลูกเดินออกมาตามซ้ำไท

กลับเข้าห้องในใจคอหาย

คินนลูกชายพลายชุมพล

พระจันทร์ไขแสงสว่างกลางเวหา

ท่าหลับตานิ่งไปไม่กระพริบ

คนทงนนหลับเงียบไม่เกรียบกริบ

ขยับหีบกริชน้อยมาเหน็บไว้

ลูกจะจากแม่แล้วยังหลับไหล

จึงจำเป็นหนีไปไม่ทันลา

คืนแล้วจะโคกเศร้าเฝ้าโหยหา

ก็หักใจโคลคลามาจากเตียง

ค่อยเปิดประตูอย่างออกทางเกลียง

ค่อยหลักเล็งลอดออกมานอกรั้ว

พอย่ำรุ่งเข้ามิดชุมกุ่ม

เขย่าวหยอกกับกุมารไป ฯ

ครั้นเวลารุ่งแจ้งชนแสงใส

วิเวกใจแว่หวาดในวิญญาน์

กำลังหลับคิดว่าลูกเสนาหา

ไม่เห็นหน้าพลายนอยอนาใจ

เอะผิดแล้วพ้อพลายหายไปไหน

ใครใครก็ไม่รู้ทุกผู้คน

ไปปลุกท่านผู้ชายแจ้งเหตุผล

นอนอยู่บนเตียงแล้วกหายไป ฯ

๑ ขุนแผนพึงเมียให้หวาดจิต
จึงจับยามตามเคยสังเกตุใจ

ในตำราว่าอมฤตโชค

จะพานพบท่านผู้ใหญ่ในวงศ์วาน

พิเคราะห์พลางทางบอกกับเมียแก้ว พงษ์ยามดลแล้วอย่าไศกศัลย์

กุมารทองให้ไว้ไปด้วยกัน

บุราณว่าชาติเชอเนอแดง

เติบโตใหญ่เห็นจะได้ราชการ

พิคะเนในใจเห็นไม่ช้า

พลางหัวเราะเยาะหยอกยั่วเข้า

๑ จะกล่าวถึงเจ้าพลายชายชุมพล

แสนระลึกรักถึงบ้านกับมารดา

ในทางมาป่าไม้ลั่นไพรชุก

เจ้าเดินพลางวังเวงวิเวกใจ

ชะลุดเลี้ยวเกยวกอดกิ่งอุโลก

ต้นยงสูงใหญ่ไทรมะทราง

นกหกบินสลับในกลางเถื่อน

นกแก้วบ่อนลูกบนต้นขงโค

ดูแม่นกแล้วคะนึ่งถึงคุณย่า

ฝูงนกเอียงเรียงจับตนแกแล

เอะหน็ดแล้วหล่อนจะไปไหน

คั่นไปยามจันทร์วันอังคาร

ไม่มีไศกจะเป็นสัสสนุกสนาน

ไม่ช้านานก็จะมาเห็นหน้ากัน

สาร์พันเภทภัยไม่แผ้วพาน

คงเป็นแนวนาเนอเชอทหาร

อย่าเป็นภารธุระทุกข์ถึงลูกเรา

ก็จะพาลูกสะใภ้มาให้เจ้า

ให้นางแก้วสร้างเศราถึงลูกยา

๑

สองคนกับกุมารมาในป่า

เดินน้ำตาคลอคลอให้ท้อใจ

กึ่งกานแกว่งกวัดกระหวัดไหว

ชั้นอารมณ์ชมไม่มาตามทาง

ชกซากไศกสนสร้อยแคล้อยฝาง

ต้นยางโยนเยนอยู่ยวบโย้ย

บ้างพาเพื่อนเทยวคะนองบ้างร้องโต้

แล้วบินโผพุดจ้ออยู่จ้อแจ

เคยพูดเล่นเจรจาประจ้อประแจ

เหมือนหม่อมแม่เคียงเราเฝ้าชมเชย

เห็นนกเป่าจับเจ้าเป่าเปลี่ยวออก โอ้อ่อนกเหมือนขานจจาเอ๋ย
 ต้องเดินเดียวเปลี่ยวใจไม่สบาย ทุกสิ่งเคยมาสู่กมาทุกจตรอม
 กุมารทองเจ้าประคองปลอบน้องรัก อย่าไ้กนกเลยพ่อพลายจะฝ่าย
 ผอม

โน้นลูกจันทน์ดกจริงจนกิ่งค่อม ชวนน้องน้อมเด็ดดมชมมาพลา
 ครินจะรำไปนกกก็ชักช้า ด้วยผีพารบรัดไม่ขัดขวาง
 ครินสายณห์หยดหย่อนลงนอนคาง ในกลางทางเกทภัยไม่แผ้วพาน
 ตามวันครินถึงเมืองสุโขทัย เสียงชาวเหนือเกอไ้ไปทุกบ้าน
 แลเห็นจวนเจ้าพระยาฝากระดาน ผูกุมารบอกพลายชุมพลพลัน
 เรือนทแฉวนกรงนกหกเจดหลัง ลับแลตงบดประคุดขงชน
 เรือนคุณตาคุณยายพ่อพลายนั้น ไปหากนเกิดสืพ่ออัยารอรั้ง
 บอกแล้วหายไปมิให้เห็น กลับเป็นแต่เงาเจ้าตามหลัง
 เจ้าพลายชนนอกชานกุมารบัง คนท่งแลไปไม่เห็นกาย
 เห็นยายตาน้อยบนหอขวาง ขยับย่างรรอใจคอหาย
 ผิดมาเป็นเพื่อนเดือนเจ้าพลาย คลานเข้าไปไหว้คุณยายกับคุณตา ฯ
 ๑ ครานันท่านผู้รงสุโขทัย คิดว่าลูกความใครลอบมาหา
 จะดูให้แน่ใจใส่แว่นตา มองเขม้นเห็นหน้าพลายชุมพล
 ไม่เห็นของกำนัลทำหั้นหุน นวดยไม่ห่มนเข้าไปหวดเอาสองหน
 ทุดอายลูกหวงกนชุกชน ขนมาจนบนเรือนกทำไม
 ท่านผู้หญิงจึงไปยึดไม้ห้าม ตาถามดูให้แน่มมาแต่ไหน
 ผิดกับเด็กเมืองเราชาวสุโขทัย มันขอเรียงเสียงไรไล่เสียงดู

ท่านดาเม่าคุกคามถามเสียง้อง
บ้านช่องอยู่ไหนจะใคร่รู้
พ่อแม่มั่งซื้อไรเหย้าอายหนู
ไม่บอกกุกจะให้เขาใส่คา ฯ

๑ เจ้าพลายกลดดวงอรองขอโทษ เจ้าคุณโปรดเถิดจะเล่าไม่มุสา
หม่อมแม้นท่านซื้อแถวกริยา ท้ายตาไปขายขุนช้างไว้
เดยวันพ่อขุนแผนแสนณรงค์ ให้เงินส่งพนชาเขามาได้
จึงเกิดหลานอยู่ทบานวัดตะไกร หม่อมแม้นให้ชื่อพลายชุมพล
ด้วยบิดาได้กินเมืองกาญจนบุรี หลานจึงถามความนแเงเหตุผล
ว่าคุณตาเป็นพระยาอยู่เมืองบน หลานจึงตนเดินดงสนโดษมา
ไม่รู้จักมักจ้อยู่ที่ไหน เห็นเรือนชานโตใหญ่เข้ามาหา
แม่นเจ้าคุณมิใช่เป็นยายตา อย่าโกรธาหลานเลยขอโทษตัว ฯ

๑ ท่านพระยาสุโขทัยายเพญจันทร์ รับขวัญว่าอ้อพ่อทูนหัว
นแหละเรือนยายตาพ่ออย่ากลัว อนิจจาตานชวดจริงจริงแล้ว
ไม่ชักใช้ได้ตามให้ถวนดี มาทำโผยไผ่ยัดเอาหลานแก้ว
นอยถาหลังยังเห็นอยู่เป็นแนว รับขวัญแล้วอุ้มพามาในเรือน
ร้องเรียกหาชาโททงชายหญิง อมมอมแล้วอายเหมอน
ไปข้างไหนไม่เห็นหน้าปากกันเขื่อน พวักผู้คนกลั่นเกลื่อนมาพร้อมกัน
จึงใช้ให้ชาไทเย็บบายศรี ลูกหลานมาถึงนี้จะทำขวัญ
บรรดากรรมกรในบ้านนั้น มาพร้อมกันถามข่าวทุกคนไป ฯ

๑ ครั้นพระสุริยนสนชยา พ่อโพล่เพล่เพล่าจะเข้าได้
ท่านผู้เฒ่าเจ้าเมืองสุโขทัย กับญาติวงศ์น้อยใหญ่อยู่พร้อมเพรียง

ทำขวัญหลานชายหลายชุมพล พวกผู้คนให้สิ้นสิ้นนเดียว
 ท่านยายสูกยายสาวยกับยายเชียง เจ้านางเคียงเรียกขวัญราพันไป
 ขวัญเอ๋ยขวัญพ่อหลายชายชุมพล ที่อยู่ต้นไม้มุ่งสูงไม้ใหญ่
 จะอ้อว้างวันเวงวเวกใจ ขวัญอย่าไปอยู่เจ้าดำเนาเนิน
 แด่ลวันผ โมงบาคาแถมรัก ทงนกหกหงส์ห่านทะยานเหิน
 ขวัญมาอยู่เรือนเกิดให้เปล็ดเพลิน ขออัญเชิญขวัญพ่อชมเงินทอง
 อายุยืนหม่นบหนาพ่อหนา จงอยู่ด้วยยายดาอย่าเศร้าหมอง
 เป็นสังฆราชบาตรแก้วจวรกรอง ถอไม้เท้ายอดทองเทียวเทศน์ธรรม
 แลวพี่น้องพ้องญาติสนิทหลาย เอาเงินตราผ้าลายมาทำขวัญ
 ค่อยอยู่เย็นเป็นสุขทุกคืนวัน ดายายนั้นรักใคร่กระไรเลย
 ค่อยซักไซ้ไต่ถามถึงความหลัง รู้หนังสือถ้อยยังพ่อหลายเอ๋ย
 เจ้าหลายว่าอย่าสอนพอดึงเกย เพียงละเลยเลี้ยงก็เพื่อนออกเบือนไป
 ท่านยายว่าดาช่วยไปฝากวัด จะได้หัดอ่านเขียนเรียนไปใหม่
 แลวสอบถามหลานรักเผ้าซักไซ้ เจ้าอยู่วัดยังจะได้ญาพ่อคุณ
 เจ้าหลายว่ากระนั้นชยันยัง เป็นความจริงถนัดคิดอยู่ครุ่นครุ่น
 ฉนั้นจะใคร่ไปบวชเอาส่วนบุญ มาเทศนาให้เจ้าคุณฟังทุกวัน
 ท่านยายดาว่าจงเป็นสังฆราช ได้โปรดญาติให้ไปสรวรรค์
 ดาจะให้ยายพูกูกอ้ายจัน ไปอยู่วัดด้วยกันกับพ่อหลาย
 ให้หารูปเทียนข้าวตอกดอกไม้ กับหมากพลูจะได้ไปถวาย
 แลวอาบนานาอาบน้ำแต่งหลานชาย ให้นุ่งลายหม่มแพร่ม่วงดวงพุดตาน

ยายเพี้ยจันทร์นุ่งดารารังไหม ห่มปักตะนาวใหม่สัณฐาน
 เจ้าขรรค์นางมาปุมประทาน แล้วยีบสำนมาห่มสัณฐาน
 ชวนหลานชายพลายน้อยออกเดินทาง ต่างทางร่มปักคางคาวกัน
 บ่าวถือพานทองรองตะบัน ตามกันออกไปวัดตระพังทอง
 ถึงกุฎที่ท่านสังฆราชา ถ้ามเจ้าเงาะบอกว่ายู่ในห้อง
 ท่านยายดาพาหลานถือพานทอง ค่อยย่างย่องเข้าไปไหวกราบลง ฯ
 ๑ ครานันท่านสังฆราชา แล่มามั่นจิตว่าศิษย์สงฆ์
 จงรองถามไปด้วยใจจง ชดนคงฤาเป็นไรไม่เข้ามา
 ท่านผู้ร่งพวงถามหัวเราะคิก ไม่รู้จักผมฤาเจ้าคุณชา
 ท่านสมภารตกใจใส่แว่นตา ขอโอมพระยาตอกฤาคิดว่าใคร
 ข้างหลังนั้นท่านผู้หญิงแล้วสิ้น กินหมากคะโยมขยดมาให้ใกล้
 อาตมาชาแข็งมันขัดไป จงมิได้บิณฑบาตยาจนา
 ท่านทั้งสองมองแล้วไม่เจ็บป่วย ดูกระชุ่มกระชวยอยู่หนักหนา
 รูปพิศดูโฉมโอมพระยา เหมือนจะหาได้อีกสักสองคน ฯ
 ๑ ท่านสุโขทัยได้ฟังนั่งหัวร่อ จะอกลั่นก็พอไม่ขัดสน
 แต่ท่านยายหึงไม่หยุดเป็นสุดทน ทงสามคนหัวร่อองอไป
 แล้วฉินหนามาเรียกให้เจ้าพลาย เอาชูปเทียนไปถวายแล้วกราบไหว้
 ฉินจะเอาหลานยามาฝากไว้ จงโปรดให้เรียนธรรมให้ชำนาญ
 เออนิลูกใครที่ไหนเล่า จงโอมเจ้าพระยาว่าเป็นหลาน
 ท่านสุโขทัยไหวกราบแล้วแจ้งการ ขอประทานลูกแก้วกิริยา

เมื่อโยมต้องเร่งเงินพันยี่สิบ ไปปากอยู่เมืองสุพรรณเป็นหนักหนา
 ขุนแผนเพื่อนรักใคร่ให้เงินตรา หากันมาอยู่บ้านวัดตะไกร
 จึงเกิดพลายชุมพลคนนั้น เมื่ออาสาไปดเมืองเชียงใหม่
 เดียววันเจ้าขุนแผนผู้แค้นใจ โปรดให้ไปกินเมืองกาญจน์บุรี
 ท่านสมภารว่าอ้อออกทองแก้ว มันทูลแก้วแล้วเจียวถ่าน
 เมอกระนั้นท่านทามาบุญ ไต่ต้มบดลงไม้รอตมันทอดทอง
 เมื่อรูปไปบ้านท่านคราวแล้ว เห็นออแก้วมันยังผูกกระจับบึง
 ดคนวันมันกระชั้นเจ้าจริงจริง ช่างโตเร็วเจียวยังทองหญิงชาย
 นิญาโยมพระยากับข้าเจ้า มันจะมีแก่เตมน่าใจหาย
 แล้วลอบหลังลอบหน้าว่าออพลาย ลูกผู้ชายหน้าตาน่าเอ็นดู
 เอ็งอุตสาห์หาเรียนทงเขียนอ่าน เป็นทหารเหมือนพ่อเกิดออหนู
 จะให้นอนห้องในโกสกับกู จะได้มันด้วยช่วยระวัง ๆ
 ๑ ท่านพระยาสุโขทัยยายเพี้ยจันทร์ ต่างรำพันพุดจาแล้วฝากฝัง
 จนนวนสวดมนต์คำย่ำระฆัง ก็อาลามายังทบ้านเรือน ๆ
 ๑ จะกล่าวถึงนารศรมาลา นางโศกาทรมองใจใครจะเหมือน
 แต่พลายน้อยจากไปไม่ถึงเดือน เจาอยู่เรือนกรอนเหมือนนอนไฟ
 เพราะพระไวยไปอยู่กับเมียน้อย ยากพลอยดำว่ามีปราชัย
 จนนชบดมตรอมตรมระทมใจ ร้องให้ถึงเจ้าพลายชายชุมพล
 โอน้องเอ๋ยเคยอยู่เป็นเพื่อนพ จะรายดพอกแจ้งซึ่งเหตุผล
 เห็นเขาตพแล้วเป็นท้าวล ช่วยฝนไฟให้ท่าน้ำตาคลอ

ความรกรกฝนแสนสุดสวาท

จะแจ้งความตามทเขาต่ำทอ

นำส่งสารปานฉะนี้เจ้าพลายน้อย

ไปเดินทางกลางป่าเจ้าไม่เคย

ทั้งจุกไรใครเล่าจะเกลาสำ

จะเปลี่ยวอกไปตระกรกตระกร้าตรอม ถึงบ้านพ่อก็จะดมลงผิตตา

โอ้พ่อคุณขุนแผนของลูกแก้ว

นี้คอยหายหลายวันไม่เห็นมา

อยู่เดียวเหตลยวหาใครไม่แลเห็น

ทั้งเรอนนมแต่เขาชิงชัง

ทั้งแม่พ่อเล่าก็อยู่ถึงพิจิตร

สะออนออนอ่อนท้อตระทวยกาย

๑ จำจะให้ไปบอกถึงแม่พ่อ

แม่นหม่อมไวยไม่รักทำหกราน

นางจึงเรียกข้าเก่าชาวพิจิตร

อ้ายทิดชานเจ้าขามาทันที

ศรีมาลาว่ากระตดมาให้ขีด

เอ็งเอ็นดูข้าด้วยช่วยกันไป

ว่าชานเจ็บไข้ใจจะขาด

ช่วยลวงล่อพ่อแม่ให้ลงมา

จึงสามารถบุกป่าไปหาพ่อ

พหามเจ้าเจ้าไม่รออารมณ์เลย

จะเศร้าสร้อยมัวหมองแลวันของเอ๋ย

นาคางเปรยตกต้องจะหมองมอม

ที่สำอังกดินอายจะหายหอม

ถึงบ้านพ่อก็จะดมลงผิตตา

รู้แล้วน่าจะรีบลงมาหา

ญาพ่อลิมศรีมาลาแล้วกระมัง

เขาเคียวเซญดีโบยระบมหลัง

ทุกวันยังแต่ชีวิตจะวางวาย

โอ้คิดคิดชนมาน่าใจหาย

ไม่เว้นวាយวันทุกขัทรมาน ๗

ลงมาต่อว่ากันให้แตกฉาน

จะก้มหน้าไปบ้านบวชเป็นชี

อ้ายทิดเอ๋ยอยู่ไหนเข้ามา

หม่อมแม่ศรีมาลาเรียกฉันทำไม

กระซิบบอกอ้ายทิดแล้วร้องไห้

บอกพ่อแม่แก้ไขตามบัญญัติ

ทวาทตรนนนอย่าว่า

เนือความใหญ่ไว้ข้าจะบอกเอง ๗

๑ อ้ายทิดส่งสารนายร้องให้ด้วย หม่อมแม่เหมือนเราช่วยมา
ชมเหง

ทงด่าสารพัดไม่ยำเกรง
ลูกจะลดชั้นไปมิให้วุ่น
แล้วเดินมาข้างนอกไม่บอกใคร
ทงหมากพลุบหมทุกอย่าง
ครนเสร็จสรรพแล้วจับหอกไล่ว่า
ขัดเขมนจังกาตามุ่งหมาย
ออกทุ่งโพธิ์สามต้นตนป่าไป
ครนเช้ากลับลงมาหาห้วยหนอง
แต่พอปลงหม้อข้าวเผาปลา
ครนแดดร้อนผ่อนพักชกตุงกำ
เสียงเกรกรากก็กลัวจนดวงอ
เดินสามวันครึ่งถึงพิจิตร
มันเกล้งทำไขหไม่ดูใคร
พระพิจิตรนั่งขัดกับบุษบา
เข้าไปทงยามดงพระรุงพระรัง

๑ ครานันจกท่านพระพิจิตร
แกด่าว่าน่าเขยนลักแปดร้อย
นี่อะไรในดงอ้าวตุงกำ
มันช่างเมายังคำทำหยาเยอะ

คณเองฉวีเมี่ยงพลอยเสียใจ
บอกเจ้าคุณสองรามาให้ได้
จับดงยามใหญ่ใส่ข้าวปลา
ลายฉลากคาคพงหมอดุงกำ
เอายามใหญ่ใส่บารบคลาโคล
หนทางขโมยควายมันจำได้
ค่านอนบนต้นไม้ไหวคุณคร
เอาพันกองไฟก่อตงหม้อหน
กินอยู่แล้วก็ไปไม่รังรอ
เมากัญชางเงินเดินหัวร่อ
ใบไม้สวบควบหอดะบังไป
เพื่อนทักว่าอ้ายทิดจะไปไหน
ตรงชนเรือนใหญ่ไม่รอรัง
เห็นพดจากนั้นจอกที่หนอง
กราบแล้วนั่งกมหน้าทำดาปรอย
เห็นอ้ายทิดชนมาทำหน้าจ่อย
ดโคลนคล้อยข้างพาชนมาเลอะ
อ้ายทิดสับกัญชาจนดาเปราะ
นเทยวเซอะมาทำไมอ้ายชุก

ทำไมจึงไม่อยู่กับมุลนาย
เขาจับได้ฤาหาทำหน้าทุกข์

๑ อายทิคนงนังพงนายดำ

อันวักควายฉันไม่หมายขโมยใคร

ด้วยเดยวนแม่ศรีมาลาเจ็บ

ไม่มีสุขจุกเสียดเป็นคราวคราว

หมอลวดงหมอราชฏรออกกกลากเกลื่อน มาแน่นเรือนรักษากัน

ว่าวุ่น

ชาวปลาไม่กินเห็นสิ้นบุญ

๑ พระพิจิตรบุษบานาตาตก

พ่อทิดเอ๋ยพ่อทิดแม่ผิดใจ

แล้วเรียกหาข้าคนอลหม่าน

ไปถอยเรือกัญญาออกมาที่

ผู้คนอลหม่านทงบ้านช่อง

บ้างนวยได้พายถ่อวงส้อมมา

มาจอดทำหนาบ่านสะพานใหญ่

ลวนชาวเหนือเรือแพไม่เคยพาย

พวกผู้หญิงวิ่งเรือหอบเสื่อสาด

ชาวสุกชาวสารเชิงกรานไฟ

พระพิจิตรบุษบาละลาละลง

อยู่รักษาเรือนเหยาเฝ้าวักควาย

มึงมาเที่ยวขโมยควายหมายสนุก

ให้เขาเอาเข้าคุกสำแก้ไข ๖

ทำเกาหัวขยตาแลวร้องไห้

นายผู้หญิงท่านไซมาราบเท้า

เนอเย็นเบนเหน็บสะท้านหนาว

ให้ลงมดลงท้าวว่าถูกคุณ

มาแน่นเรือนรักษากัน

ว่าวุ่น

เชิญมาเท่าเจ้าคุณรีบลงไป ๖

ตอกผางผางพลางร้องไห้

เป็นอะไรจึงมาเป็นดังเช่นนั้น

เหว่ยอายปานอายเบ้าอายเฒ่าศรี

จะลงไปกรุงศรีอยุธยา

ที่ไม่อยู่กูกองตะโกนหา

ลงถอยเรือกัญญาอยู่วนวาย

เอาแควไต้ผูกพนักรักดอกหวาย

เกียงกันถ่อท้ายเอะอะไป

ทงโตะถาดถวยซามรามไหม

ชนส่งลงไปไต้ข้างท้าย

กำขบสังบัวไฟร่นทงหลาย

ทงหญิงชายชวนกันหม่นระงัง

ตั้งพลางทางลงจากเรือนใหญ่
ครั้นถึงท่าลงเรือไม่รอรัง

อ้ายทิดโบกมือบอกให้ออกเรือ
ยังไม่เคยเลยพ้อพายอย่างไร

คนหนึ่งยาวคนหนึ่งไล่ไม่ถนัด
น้ำเพรือเรือโคลงอยู่โง่งง

อ้ายทิดนั่งยองของรองเกนเกน

พระพิจิตรถือหวายกรายหวดมา

พวkb่าวเห็นนายถือหวายจึง

อ้ายทิดลุกชะเง้อเอนนั้นเป็นไร

โชนพนักรักพิบักญาย่น

ลุกชนนวดหน้าดำเสียงอ้อง

แล้วเปลี่ยนผลัดหัดกันมากลางน้ำ

รีบเร่งเร็วรวดเร็วไม่หยุดพาย

อ้ายทิดถือชุดไฟเดินตามหลัง

ท่านพระพิจิตรนั่งเอกเขนกไป

พลพายชาวเหนือเสียงเกอไก่

ทำขวัญใจว่เกาะกะกิดกันเอง

ช้างหัววาดท้ายคัตตุนัดตุนั่ง

ไม่เป็นบทเป็นเพลงโก้งแก้งมา

พลพายเหลือเถรคุณเจ้าชา

อ้ายลกหมามั่งไม่วาดหัวลงไว้

ลุกชนนั่งยองของขยุ้มใหญ่

ประเดี้ยวโดนกอไม้เจ้าดำตัง

พระพิจิตรล้มกนกระแทกผิง

อ้ายทิดลุกทะลึ่งไปถือท้าย

กว่าจะพร้อมทงลาจันเทยงสาย

ล่องน้ำตามสบายมากรุงไกร ฯ

ตอนที่ ๓๙ ขุนแผนส่องกระจก

๑ จะกล่าวถึงขุนแผนแสนสันท
ได้กินเมืองกาญจนบุรีไม่มีย
ลาวทองกับเจ้าแก้วกริยา
คลั่งเคล้าเข้าเย็นไม่เว้นวาง
ด้วยอสร้อยพามันทำเชย
นั่งฉนนาทอห่มนไวย
คิดแล้วจึงเรียกเจ้าลาวทอง
แต่งตัวแล้วเรียกแก้วกริยา
สัปคับประดับกูปละไม
ออกจากบ้านบากตรงเขาดงราม
สามวนครึ่งกถึงอยุธยา
แลไปใครหนอคุณพ่อเรา
จึงถามความพลันในทันใด
ทงคุณพ่อคุณแม่บุษบา
๑ ครานันพระพิจิตรบุษบา
เจ็บหนักเจียนจกถึงบรรลัย
ขุนแผนบอกว่ามิใช่ใช่
จะได้ร่ายดศรimala

เรื่องฤทธิ์จากพิภพไหว
สมสนิทพิสมัยด้วยสองนาง
ปฏิบัติวัดตาไม่ห่างช้าง
แต่ระคางขุนซ้องให้หมองใจ
คบเถรทำให้ลูกกุหลองไหล
จะเสียดคนบันไปเป็นชาติกา
ถึงน้องเจ้าจงอยู่ดเคหา
มาชนช้างงาส่งงาม
บ่าวไพร่พรังพร้อมล้อมหลาม
ข้ามทุ่งธารแถวแนวลำเนา
พอพระพิจิตรบุษบามาถึงเข้า
ปลงช้างวางเข้าไปวันทา
มีขุระตึงโรนเงเจ้าชา
ลงมาจะประส่งคลั่งอันใด
บอกว่าศรimalaเจ้าเป็นใช่
ใช่ไอ้ทอดชนไปจึงได้มา
เชิญคุณพ่อชนไปบนเคหา
ว่าแล้วกพากันชนไป

ทั้งพระพิจิตรบุษบาเข้าคน
พระไวยเห็นพ่อแม่ระอาใจ

๑ ครานันศรีมาลานาร
รู้ว่าพ่อแม่ทั้งสองมา
กราบเท้าบิดาแลมารดา
เล่าความตามจริงทุกสิ่งไป
ตฤเทหลังฟังแล้วลั่นแว่นไม้
ว่าเป็นชู้กับน้องชายพลายชุมพล
แม่นเชื่อว่าแก้วเกิดชนในทอง
อย่างนั้นน่าที่จะมรณา

๑ พระพิจิตรบุษบาได้แจ้งการ
นาดาลลอลดาพลาญว่าไป
เพราะซำรกขุนแผนแค้นใจ
แต่แรกเริ่มเดิมขึ้นได้สัญญา
ด้วยเป็นชาวบ้านนอกคอกนา
ถึงจะผิดพลงบางเป็นอย่างไร
ด้วยคำมั่นสัญญาว่าดังนี้
ดังเชลยดัดทพจับได้มา
ส่วนพ่อแม่ของเจ้าเมื่อเราเลี้ยง
ลูกข้าชากรกเพียงดวงใจ

สืบสนอยู่ที่หอรั้งใหญ่
ออกไปไหว้บิดาแลมารดา ฯ
หมองศรีเศร้าสร้อยละห้อยหา
ก็โคลคลาจากห้องด้วยหมองใจ
นางโศกาส่ออกสะอื้นไห้
เหลือใจแล้วที่ลูกจะทานทน
เป็นริ้วรอยลายไปทุกแห่งหน
พระไวยเชื่อกำคนเขาเจรจา
ก็ต้องแหะออกเหมือนเขาว่า
ว่าพลาญโศกาส่อออกไป ฯ
เส้นส่งสารไม่กลั่นนำตาได้
เป็นไฉนฉนั้นนะลูกอา
จึงยินยอมยกให้เสนาหา
ว่าลูกข้ามันไม่สู้รูอะไร
กิริยาพาทหาดีไม่
เจ้าก็ไม่ด่าตศรีมาลา
โยจึงด่าเล่นเป็นหนักหนา
เสียแรงซำรกเจ้าเป็นเท่าไร
กล่อมเกลียงมิให้หมองน้ำใจได้
แดรนไรก็มีโตไห้ตอมตว

ถึงจะโบายคมีให้หนัก
ยกให้หมายใจจะฝากตัว

จนถูกรักเติบโตใหญ่โตมีผิว
กลับมาชั่วช้าได้ให้อายคน ฯ

๑ ครานนพระหมื่นไวยพลายงาม พังความคงแค้นทุกชุมชน
กระทบกระแทกแตกตั้นโหดดล ฉนวนจนไม่รู้ที่จะเจรจา

อันมีเมียสองก็ต้องห้าม ตามคำโบราณท่านย่อมว่า
มักเกาะเกาะเกินกาเป็นธรรมดา ใช่ว่าจะไม่เลี้ยงให้เที่ยงธรรม

ศรมาลาข้ากให้เป็นเมียหลวง ข้าไททองปวงไม่เกินกา
ถึงสร้อยฟ้าหล่อนก็ว่าอยู่ในคำ ทงให้ออนาทุกปีมา

เงินทองของข้าวเท่าใดใด ก็มอบไว้ให้หมดทงเคหา
ครนว่าเห็นสิ่งไรไม่ชอบตา ฉนวนว่าหล่อนก็เถียงชนเลี้ยงดัง

ทำเป็นโกรธบ่าวข้าดำประชด เหลือจะอดทนจนจตมง
ทำแต่พอให้หลาบปราบพอพ้ง ใ้จะตงเคียวเชญตงเจรจา

เจ้าชวดชบเลี้ยงถึงเพียงน มีเมียไม่ดกขายหนา
เพื่อนขุนนางทงสนจะนินทา ใ้ว่าจะไม่รักหล่อนเมื่อไร

ถ้าคุณพ่อกับคุณแม่บุษบา หารู้ทะเลาะตดากันบ้างไม่
ประเพณีมาแต่ก่อนไร มิใช่ใจใครจะลุดังไสดา

ธรรมดาว่ามนุษย์บุถุชน ยังมักหมิ่นมดมนด้วยโมหา
จะให้หมดโมโหโกรธา สุตบัญญัติทุกจะผ่อนปรน

คุณพ่อเตลนอยู่กับพัน
จะไม่ให้ตรนนั้นกั้น

กระทบนกไม่รู้วากหน
พ่อแม่ว่ามันเป็นหวานไป ฯ

๑ ครานันพระกาญจน์บุรีศรีสงคราม ได้ฟังความลู่กว่าไม่นิ่งได้
อย่าหักพูดเลยเจ้าพ่อเข้าใจ สารพัดที่จะได้มารู้ความ
เพราะรักดอกจงบลงมาหา จะได้เห็นประจักษ์คำว่าเสียหนนา
พ่อดูหน้าเจ้าเป็นผ้าเหมือนทาคราม มีเมียสองต้องห้ามแต่โรมา
เหมือนนันทาท่านท้าวยศวิมล มเหสีสองคนเป็นชายชวา
ชื่อว่าจันทเทวกับจันทา ทั้งสองรำนร่วมมารดา
แต่พันองทองเดวยังทำได้ คบอเคมาจัญไรโกหกนั้น
ทำเล่นให้เล่ห์กลทุกสิ่งอัน จนทาวนั้นลุ่มหลงปลงฤทธิ์
นางจันทเทวไม่มด มั่นเสียดส่อซอกคิดให้รับไล่
อันเรือนเจ้ากรูอยู่แก่ใจ เป็นไฉนจึงประมาทนะลูกอา
คนดอยชยาหาสันไม เจ้าอย่าถอดตัวไปฟังพ่อว่า
พ่อรู้แน่แล้วว่าลูกนถูกยา เจ้าไม่เชื่อบิดาจะเสียคน ฯ

๑ สร้อยฟ้ากับบอไหมอยู่ในห้อง ได้ฟังหัวพองสยของชน
เปิดหน้าต่างลอบหน้าว่าลนลน ใครทำเวทมนตร์เอาตัวมา
ข้างนี้รู้อยู่แล้วว่าพระไวย ต้องยาแผดแปดไปจนมืดหน้า
ทุกเช้าคำรำละหอยคอยบิดา เมื่อไรจะลงมาได้จับมัน
บัดนี้คุณพ่อมาน่าดีใจ จะได้จับอายคนมนต์ชยา
รูปร่างอย่างไรได้เห็นกัน อย่าช้าเลยเดี๋ยววันจะค่ำไป ฯ

๑ พระกาญจนบุรุษหน้าดาอ
อเมยเยยอย่าเข้าเฝ้าไป
อเมยรับกลับเข้าในห้องใน
เทศเทเทยงดมราค

ขุนแผนผิรับจบกระจก
มาขีดเขียนเลขยันต์ในทันใด
โอมอ่านมนต์ครบจบศักระ
ถ้าใครทำมนต์ยาใจอาชรรมี
ก็เกิดเป็นรูปนิมิตติดกระจก
ใบรักรัดกระสันกันสองรา
พระพิฆิตรบุษบาภิชาคน
ขุนแผนหิบบยให้หมื่นไวย

๑ พระหมื่นไวยเมินหน้าหาดูไม่
ถ้าทำมิ่งก็เป็นเช่นบิดา
แมนไม่ดทไหนดจะพนโทษ
จึงได้มีความสุขทุกคืนวัน
ถึงจะทำคามผิดสักเท่าไร
ข้าทำไม่ได้เช่นใจของบิดา

๑ ขุนแผนชหน้าดาอ
ลูกฉวยดุนแถมแร่เข้าไป

อุเหม่มึงอย่าทำหน้าไพร่
หิบบกระจกทอไวยเขาส่องมา
หิบบกระจกบานใหญ่กระหลาป่า
เอาออกมาให้ขุนแผนผู้แค้นไว
พลางหิบบยกกระดานชนวนใหญ่
แล้วลบผงลงใส่กระจกพลัน

ขอเดชะพระเวทวิเศษขยัน
จงปรากฏเห็นกันให้ทันตา
ออกดอกออกกิ่งแอบเข้าแนบหน้า
ขุนแผนฮาดังลั่นนั้นเป็นไร
ต่างเห็นมนต์สัจจทั้งเรือนใหญ่
เอ็งดูดูนี่อะไรให้วาม่า ๆ

ข้าเข้าใจอยู่นักไม่พักว่า
ไซ้ตัวข้าโง่เง่าไม่เท่าทัน
เมื่อทรงโปรดให้ไปตีเชียงใหม่นั้น
เพราะพ่อนั้นรักทศรมาลา
พอกก็เข้ากันไปมิได้ว่า
ใครผิดก็ต้องว่าตามจริงไป ๆ

อุเหม่มึงถ้าเลิกพ่อเล่นได้
พระหมื่นไวยคงหาอย่าช่วยก็ ๆ

๑ ทองประศรีตะแกโกรชกระโดดโหยง ทุกลายบ้ำล้าโหงตายโหง
ชมเหลงหลานกโยไออปรย มั่งอวดค่าตวตมวชา

จงหองว่าสองกระจกได้ เข้าใจว่ายังยวตพดอวดหมา
มั่งทำเป็นกู่เห็นอยู่อัตรา กไม่ปรารถนาจะเชื่อใคร

ทำไมกับเล่นกลให้คนดู อ้ายแซกตรังกานุก่เล่นได้
มันโยนลูกทองคลเป็นสไบ อมพินอมไฟได้แดงแดง ๗

๑ พระพิจตรบุษบาแก้ตกใจ ร้องห้ามลูกไปจนเสียงแหง
ดุชขายกระเบนรังกำลังแรง บุษบาคร้าแยงเอาไม้ไป

ขุนแผนยังหยุดให้สัดคิด ด้วยเกรงพระพิจตรเป็นผู้ใหญ่
บุษบาจึงว่ากับพระไวย จะขอลาลูกไปเสียสักกับ

อลกเอลลอเหลือทนด้วยท้องไส้ เมอคลอดลูกแล้วจะให้มาอยู่
จะตงเคียวเซญกันรนต์ นำทศรมาลาจะบรรลย ๗

๑ ครานนั้นหมันไวยเจ้าพลายงาม พังความแค้นคังตงเพลิงไหม้
กระทบกระแทกแตกตันให้ทันใด ช้าอัยโยเล่าหม่อมศรีมาลา

จัดแจงเงินทองของเจ้า เร็วเข้าชนลงไร่ไถนทำ

ไปอยู่เมืองพิจตรกับบิดา ต่อคลอดลูกออกมาสักห้าคน

จึงมาอยู่กับเราเหมือนเก่าก่อน หม่อมแม่ท่านจะสอนให้เป็นผล

ไปเกิดแถวตาแม่หน้านน ขนของลงบรรทุกเรือกัญญา ๗

๑ บุษบาว่าหม่อมเจ้าจอมเชย ช่างเงงอนกระไรเลยเป็นหนักหนา
กระทบกระแทกแตกตันให้มารดา มิให้ไปก็ว่ากันโดยดี

ไซ้เรานี้จะลงมาว่าชาน
 อเฒ่าเข้าใจเป็นไร
 เจ้าเป็นพระนายแม่ยายจน
 คิดมั่งแต่หลังก็เป็นไร
 ถึงจะไม่คิดคุณอเฒ่าบ้าง
 หวังออกออกร่วมตามกันมา
 บ้านเมืองของกูก็อยู่
 มั่งแกล้งไซ้ให้ไอ้ทนนชนไป
 ถ้ากรว่าวิวาทกันกับผัว
 ตงแต่วั้นไปกูไม่มา
 เจ็บไซ้ก็อย่าให้ไปบอกกู
 ถึงมั่งจะอยู่ตักให้ครกครน
 เสียแรงหมายใจจะได้ฟัง
 มันกลับเป็นไพร่เขาตจน
 แต่เลือดในตัวมันชั่วชา
 กู้นกว่าอายพม่ามันพาไป
 ๑ เออ ก็ดูเอาเถิดเจ้าจอมแม่
 ใครเล่าเขาไม่นับว่าแม่ยาย
 ดชวผวเมียเขาตจน
 หายโกรธก็จะตด้วยกันไป

ห้าวหาญฮึกฮักให้อังมี
 ลำเล็กกว่าชานก็เข้าใจ
 ทิมดำรำประตจนแตกตั้นให้
 เว้นไวแต่ไม่คลอดเจ้าออกมา
 เหลียวดูข้างข้างนี้เถิดหนา
 เพราะอัครมาลาจึงเจ็บใจ
 ใครหาชมเหงกูเช่นนั้นไม่
 บอกว่าเป็นไซ้จึงลงมา
 เคืองหวแม่ตจนกูไม่ดูหน้า
 ตามแต่ว่าสนาเถิดชาตกัน
 ผีสาธุกูไม่ดูเป็นแม่นมั่น
 กูจนก็จะตจนไปตามจน
 แต่มึงก็ไม่เห็นจะเป็นผล
 จะกังวลด้วยมึงไปทำไม
 ยังควักออกเสียหาอาลัยไม่
 สิ้นอาลัยลมหันจนวันตาย ฯ
 แข็งแข็งนี้กระไรน่าใจหาย
 จึงว่าเปรียบเทียบทายทุกอันไป
 เขาหาฆ่าฟันกันเสียไม่
 เป็นผู้ใหญ่ควรแต่จะปรองดอง

นึกกลับมาเป็นเช่นนั้นไม่

แก้งมายุเด็กให้ใจคนอง

นั่งอยู่โยเฒ่าเจ้าศรมาลา

หม่อมแม่ท่านอยู่เป็นกระตุกการ

ชากลับเจ้าแล้วเดินไป

จะเป็นเครื่องเค่งในโต้มาทา

เมื่อกลับมาอยู่ไม่ค้แคลน

ลูกสาวนั่งเฉยไม่เคยงอน

กระทบกระเทกแตกตันทุกอันไป

มันน้ำตอมแทนดูให้รู้รส

คุณพ่อเป็นไรไม่ว่าชาน

ดาลูกสาวกระทบกระเทียบเปรียบปราย บ้ายถึงอายพม่ารามัญ

ส่ขอพ่อแม่ก็ยกให้

โกรธแล้วค่อนข้างสารพัน

ข้าเจ้านแลเผ่าพวกพม่า

ด้วยว่าชาติตมมเสียเป็นไทย

เดี๋ยวนี้รู้ว่ามีใช้ไทย

เขาไม่ให้ไปจึงโกรธา

ถึงจะยกกันมาสักห้าพัน

สู้กันจนตายวายชว

จะกระชากลากไปเสียจากห้อง

แล้วมาร้องแปร้นแปร้นแสนรำคาญ

ไม่ส่งเสียงเถียงว่าให้ฉานฉาน

ไม่เหมือนน้ำใจท่านจึงโกรธา

ถึงลวงเกินอย่างไรก็ไม่ว่า

มารดาเค้นขุดจะตตรอน

หม่อมแม่เถียงแทนอยู่ย่อนย่อน

ท่านแม่มาสอนให้จงงด

ก็ใครใจโสดาจะได้อด

หากอดด้วยว่าเห็นเป็นแม่ยาย

ช่างกระไรไล่พาลกันง่ายง่าย

แต่แรกเป็นไรไม่เลือกสรร

แตกตันร่ำว่าให้สาใจ

แต่แรกนั้นทนหารู้จักไม่

จึงหลงยกให้ลูกสาวมา

จะกระชากลากไปเสียต่อหน้า

อย่าว่าแต่มาสักเพียงนี้

เคยวเซญเล่นกันให้บันปี

ใครดักมาพาไปดู ๆ

๑ ครานนขุนแผนแสนสันท
 เอาอายุไวยกระโรกลาคอหนาก
 ชยามหอพอเป็นคอไม้
 นบมิ่งไม่ได้อายุใจดำ
 ทงนมงเห็นว้ายากทรพย
 ช่มเหงแม่ยายช่ายประจาน
 มงไซร้รักได้แจ้งเนอความหลัง
 เมอลักแม่มิ่งหนขุนช้างมา
 จะพากันนิบหายตายโหงเสีย
 มิ่งกลับมารู้อำตาดูเบา
 เป็นแต่จมนไวยยังเพียงนี้
 เป็นไรเป็นไปจะได้ดู
 พอดากเป็นพระพิจตร
 อายจองหองจะถองตุล็กท

๑ ทองประศักรนกางขวางไว้
 อายหน้าด่านทะยานใจไม่เข้ายา
 ุงนงานการงานอะไรของตัว
 จองหองจะถองไม่มีอาย
 กณอมกล่อมเกลียงเลียงไว้
 อายชาติชาตสองตามงไม่ดู

แค้นคิดดาเพ่งเขม็งอยู่
 ช่มชู้ชยเล่นเป็นผกยา
 แคะไค้ว่าเล่นไม่เป็นล่า
 ถอยคำหยาบชาสามานย์
 จงไม่นับนำหน้าว่าชาน
 ท่านก็พ้อแม่ของกูมา
 กูได้เล่าให้ฟังเป็นหนักหนา
 ไม่ฟังพาท่านได้กุดเอา
 มิ่งจะได้มีเมียที่ไหนเล่า
 อายชเคาคนอกตัญญู
 ถานานไปไต่ดจะครันอยู่
 กูกเป็นดงพระกาญจนบุรี
 จะขอเบียดอย่างไรให้รู้
 ว่าแล้วลฤกรตรงเข้ามา ฯ

แกขัดใจฉวยสากตำหมากง่า
 เขาว่ากันลูกเขยกับแม่ยาย
 ประสมหัวพลอยเห่าเอาง่ายง่าย
 ร้องตำทำท่ายแต่หลานกู
 แต่อายออไวยยังเด็กอยู่
 มุดหัวคุดคู้ในคุก

ออไวโยไปขอร้องออกได้

ไปกินกาญจนบุรีไม่มีทุกข์

มึงจะเป็นผู้ตักกษณ

เป็นเจ้าเมืองกาญจนบุรีพอมบุญ

มึงไม่ไปเสียให้พันเรือน

มือเห็บชายกระเบนรองเกนมา

๑ พระไวโยแอบย่ำร้องว่าไป

เกรียวโกรธโกรธคำทอ

เมยผวชวดกตกัน

จะเอาแต่ใจตนไปคนเดียว

ลูกสาวชั่วช้าไม่ว่าเลย

สารพันต้นแตกกระแตกคำ

คำลูกสาวเปรยบแล้วมีหน้า

สุดที่จะต้านทานทน

ถ้าแม่นช่วยมายกเป็นลูกเขย

จะทนทานด้านหน้าหงดาบ

นิกหาได้ช่วยมาไม่ดอก

จะชนเสียงเปรยงด่าดังซาไท

แต่คักเสื่อเหนื่อไต่ยังไปรบ

คนอ่อนหม่นแสนจะแทนฤทธ

ชนไปคเชยงใหม่ได้เป็นสุข

กลับมาหาญรำนรูกมคุณ

เมอกระนนเขากเรียกว่าอายขุน

ลิมคุณออไวโยไปขอมมา

กุมิต้อยให้เปอนกัจงว่า

กชาติกมาอย่ารรอ ฯ

ไม่พอกเลยอะไรนัคุณพ่อ

ให้เพื่อนบ้านเขาหัวร่อเล่นเกรียวเกรียว

แม่ยายมาเถยงตันอยู่เกรียวเกรียว

เคียวเขยให้อยู่ในถ้อยคำ

มาว่าแต่ลูกเขยเล่นพรว้าพรว้า

ใจใครไม่ซำกใช้คน

ยงชาลาเล็กเล่นออกปม้น

ถงเลกชาวทรพลไม่เช่นนั้น

กหาเถยงไม่เลยให้จัจ

ถงด้าแม่อกมไม่เจ็บใจ

ซาหาเป็นลูกครอกของใครไม่

อันจะละเลยให้อย่าพึงคิด

มิได้หลบลูกม้นแต่สักหนิด

เว้นแต่เจ้าชีวิตแลจนใจ ฯ

- ๑ ขุนแผนร้องแปร้นเจ้าลูกชาย พ่อตาแม่ยายหากลัวไม่
 อดอิทธิฤทธิ์หาว่ามากไป ใครใครไม่กลัวทั้งแผ่นดิน
 จะสู้ทนจนยับไม่กลับถอย กุก้อยไม่กลัวเสียหมดสิ้น
 ว่าไม่มองง้อขอใครกิน ดหมั่นกันเล่นแต่ปานนี้
 เป็นขุนนางโตใหญ่ที่ไหนเล่า จะเหยียบหัวอายเฒ่าเสียบันปี
 คุณย่ายังตามใจยังได้ที ตงเต็นชาดกันจนวันตาย
 ถากบรรลี่ยอย่าไปเผา ถึงชีวิตออกเจ้าจะสัญญา
 ผมงกก็ไม่ไปกลากราย หมายแต่จะเอาชีวิตกัน
 พาฟันของกทเอาไว้ เร่งเอามาให้ชมชมมัน
 มศกเมื่อไรได้เล่นกัน ถ้าไม่ให้ไล่ฟันเอาเดี๋ยวนี้ ฯ
- ๑ พระไวยจึงกลับเข้าในห้อง ร้องว่าคุณพ่อไม่พอที่
 มาพลอยโมโหเป็นโกลี ถึงจะดัดบด้อยไม่น้อยใจ
 ราวกับคนอันมาชนค้อน มาสลดตรอนอย่างนั้นได้
 จับดาบทูนหัวกลัวสุดใจ ออกไปกลัวพ่อจะฟาดฟัน
 คุณย่าเจ้าขาเขามาน ทองประศรีรับเอาชมชมมัน
 ถอดดาบกระดกงก้น ร้องด่าตาช่นออองไป
 กุคิดว่าคุณตาอายุแปดเป็ด ให้แล้วกลับเพศมาค้นได้
 พันหักหวงออกกลับกลอกไป ใครจะเจรจาได้เหมือนเช่นมัน
 ไหนกระไรหนักหนาคำกเฟื่อง ราวกับคำควรเมองเจียวถ่าน
 ทุดไล่หัวไปให้เห็นตะวัน พันปลากก็ไม่เขามังเอาไป

อายคนบัดดีไม่มีจริง

อายชดรวนกวนได้ออไว

๑ ขุนแผนเค้นหีบเอาดาบมา

นางแก้วกรยาตามสาม

พระพิฆตรกตามขุนแผนมา

ถึงท่าเรือจอดพลันทันใด

พระพิฆตรบุษบาจึงว่าไป

ส่วนเจ้าก็จะไปเสียไกลตา

พระไวยเห็นหน้ากชชิง

เชือดือสร้อยฟ้าทุกดาไป

จะได้ฟังคุณยากี่หาไม่

จะหันหน้าฟังใครก็ไม่มี

ขุนแผนกราบเท้าว่าเจ้าคุณ

จะเป็นไรมกับศรีมาลา

กลับไปใช้ลูกจะเลยละ

มิให้นางอยู่เปลี่ยวผู้เดียวดาย

อายไวยมีวหมองตองยาแฝด

จึงหลงเชื่อฟังไปข้างมัน

ทเคื่องใจนั้นไวระรูก

จะจับทงอายคนทำมन्दยา

ว่าแล้วทงพาฟันให้

เจ้าด้วยลูกสะโกเป็นต้วดี ๆ

จับทงเกศาจากท

ศรีมาลาบุษบาใกล้คล

อาลัยศรีมาลาคาไหล

หลุดจาปราศรัยกันไปมา

ท้ออาลัยทวงหลังเป็นหนักหนา

ไม่ว่าศรีมาลาจะอย่างไร

หาเหมือนเมื่อแต่หลังกามาแล้วไม่

มันจะยงให้แต่ดำดี

พลอยซาเลือกใส่ไปถวนถ

ท่อนอาลัยด้วยไกลตา

อย่าหมกมุ่นไปเลยฟังลูกว่า

ดังดวงชีวาของลูกชาย

คงจะแก้ไขให้จนหาย

จะให้พรายทงสองอยู่บ่อกัน

เปอนแปดไปทงคุณย่านัน

สิบห้าวันแล้วลูกจะกลับมา

ไม่แก้ไขให้ถกแล้วจงว่า

แก้หน้าเจ้าคุณให้คนดี ๆ

๑ พระพิจิตรบุษบาจึงว่าไป
ขอตรงคงจดเจ้าไม้ม

ค่อยอยู่จตุศรมาลา
มิใช่ไม่รักเจ้าเมื่อไร
ครันปลอบลูกแล้วกลังเรือ
ศรมาลาพมพายผ่ายน้ำตา

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
ถอดดาบฟ้าพยับนแกว่งไกว
พวกราบพระไวยดกใจจง
ขุนแผนแสนใจใช่พอด
เด็ดขาดกันไปใช่พ่อแม่
เป็นตายร้ายดีคงทน

หลบหัวไปไหนไม่ลงมา
เบ้งเบ้งหลายทีไม่มีเบา
ทองประศรีเยี่ยมหนานยนต์ตาช่น
แต่น้อยคุ่มใหญ่กูไม่เคย
ขุนแผนแสนแม่ไม่นั่งได้
ทองประศรีร้องว่ายากตายวา

๑ ครานันนางแก้วกิริยา
ปลอบผิวโลมเล้าเอาใจ

ข้าเห็นใจเจ้ามาแต่ก่อนก็
นับมาแล้วแต่เชอใจ

ฟังคำพ่อว่าอย่าร้องไห้
อยู่ได้ก็จะอยู่ด้วยลูกยา
ยังอาลัยลูกเหลือละห้อยหา
พระพิจิตรบุษบาก็คลาไคล ฯ

พระพิจิตรลับตาหาข้าไม้ม
กลับเข้าไปในบ้านด้วยทันที
ทั้งผู้ชายผู้หญิงหลบหน้าหนี
เฮียอายไวยมานี้มาเล่นกัน
ถึงกูเฒ่ากแก่ก็ไม่พริ้น
เมียม้อยมั่งด้วยกันก็ดูเอา

ฉวยก้อนอิฐปาหัวนอนเข้า
พระไวยเข้าเรือนเงยไม่เกรียบเลย

ขโมยปล้นกลางวันเจ้าข้าเอ๋ย
เด็กเหวี่ยงไปบอกรรมเมืองมา
เอาอิฐแผ่นเข้าไปตีริมฝา
บิดประตูร้องด่าอออกไป ฯ

เห็นขุนวายหนักหนาไม่นั่งได้
โกลัณแล้วอย่าชานำรำคาญ

ชุนแผนทั้งวาก็คลาไคล
 ถึงบ้านชาพลนมีทนนาน
 เจ้าประคุณทนต์หัวของลูกเอ๋ย
 ลูกจะพึงบุญใครด้วยไกลดา
 พระไวยเหมือนไฟกำเรบแรง
 เอาพิษฝอยใส่ซาทงนามน
 ตัวลูกคนเดียวเฝ้าเกรียวกราด
 ว่าจะพลางซ่อนอร่าโศกาลัย
 ๑ ครานั้นชุนแผนแสนอาลัย
 พ่อจะให้นางพรายทงสองรา
 ชนไปจะยกกระบวนทัพ
 จังจะได้แก่แคนทแน่มใจ
 มันทำเจ้าเท่าไรจะทดแทน
 จะนึกแต่แม่เนอเอาเกลือกทา
 เจ้าจะเที่ยวอยู่ในป่าช้าผ
 บิศาจกราดคะนองว่องแว
 ศรีมาลาวันทาแล้วลาพ่อ
 เดินเดียวเหลียวหลังยังอาลัย
 กับนางแก้วกิริยาคลาไคล
 ร้องเพลงไก่อ่ำมาตามทาง

ศรีมาลาตามไปจนนอกบ้าน
 กราบกรานชุนแผนผู้บิดา
 จะละเลยลูกไว้ไม่เห็นหน้า
 ฝอยฟ้าเสียดแสงสว่างพัน
 มันคอยเข้าเฝ้าแยงอยู่เจียนนั้น
 นบวณนั้นจะไหม้เป็นจุนไป
 ไหนจะมีชวาคมอยู่ไปได้
 กลิ้งเกลือกเลื้อยไปกับบาทา ฯ
 เอาใจไปลอบลูกเสนาหา
 อยู่รักษาลูกแก้วอย่ากลัวภัย
 ลงมาจับอายไวยให้จงได้
 ชักไซ้เอาจริงอสร้อยฟ้า
 ให้หายแคนแสนสมกับน้ำหน้า
 เวลานั้นจะค้าแล้ว
 คนเดียวไม่คั่นะลูกแก้ว
 ลูกแก้วพึงพ่อจงค้นไป
 น้ำตาคลอคลอสะท้อนให้
 ชุนแผนทอดถอนใจมาชนช้าง
 บ่าวไพร่ตามพรตสู่ล้าง
 ชุนแผนชพลายกางขบช้างมา

สามวันครึ่งถึงเมืองกาญจนบุรี
 บ่าวไพร่พร้อมกันไม่ทันช้า
 ฝ่ายพระกาญจนบุรีอยู่ทจน
 แค้นด้วยลูกชายพระนายไว
 เด็ดขาดจิตใจเจียนจะคลั่ง
 เฝ้าแต่ตรอมตรมระทมทุกข์

๑ จะกลับกล่าวถึงเจ้าพลายชุมพล
 ตายายรักใคร่ใครจะทน

เล่าเรียนซ่อมไทยว่องไว

เข้าเฝ้าเณรเอกราชไปกวาดลาน แล่นสำราญเป็นสุขทุกเวลา
 วันหนึ่งเณรเอกราชกวาดมลทิน ยังมีซ่อมตำตมเมืองหงสา

มอถอลานทองของวิชา

มุขชนทระหว่งกลางบริเวณ

ชุมพลแก้ไขได้ฉับพลัน

เรียนวิชาในลานชำนาญใจ

อยู่คงสารพัดคัศัตรา

กำลังรุ่มร้อนน้อยแฉ่งสนิท

อายุสิบห้าปีเปี่ยมคณทอง

๑ คณหนึ่งเณรตนชนแต่ดก

พลิกกลับก็ไม่หลบลึงสถินิต

ช่างประທပ်กับทชนเคหา

นางแก้วกริยาเข้าห้องใน

บันบัวนหาหายโมโหไม่

ให้อรุณรุ่งกลุ่มใจดังไฟลุก

นอนนั่งเข้าเฝ้าไม่เป็นสุข

คิดจะผลาญรณารุกอยู่ทุกวัน ๆ

ทอดนดูไปอยู่สุขุโทยันัน

ดวันนบวชเข้าเป็นเณรนาน

แปลคัมภีร์เปรื่องปราดออกฉาดฉาน

แสนสำราญเป็นสุขทุกเวลา

ยังมีซ่อมตำตมเมืองหงสา

หมายจะถามปริศนาของรามัญ

ถามปริศนาเณรชุมพลนั้น

ลานนั้นซ่อมให้ก็ได้มา

ล่องหนหายตัวได้ดังปรารภนา

คำพิสุชาก็ได้ตั้งใจปอง

อิทธิฤทธิ์ฤาต์ไม่มีสอง

สุโขทัยสยงแสงยงฤทธิ์ ๆ

ออกสะทกให้สะทอนถอนจิต

เณรนอนนั่งคิดรำพึงตรอง

หวนจิตคิดคำนึงถึงท่านย่า
 เราหลบหลีกหนีมานาตานอง
 นานแล้วแต่พรากรจากพ่อแม่
 คุณย่าน่าจะห่วงอมลงเต็มท
 ครั้นจะไปเยี่ยมเยียนกทางไกล
 ให้ตนตนตันใจไปทุกดา
 อติเรกแอร่มแจ่มศรี
 แซ่เสียงบุษบาทชากร
 ลงจากกุฎแล้วเดินมา
 แข้งขาขอลำกำยำครั้น
 แล้วมัดไม้ไผ่เป็นกระบอง
 ครั้นสำเร็จเสร็จสรรพด้วยนับใจ
 ดินสอตำซาเขียนเป็นอักษร
 พิมพ์นํกมดขีดสันทต
 จัดแจงสารพัดบัตรพล
 วงด้ายสายสิญจน์วิชาการ
 ถ้วนคำรบจบคาบชัดชาวสาร
 ทะลิ่งโลดโตดลำแดงแดงศักดิ์ดา
 เอาหนังสือผูกคอกกระซิบมัน
 เอ็งจงรีบถือหนังสือไป

ทั้งบิดามารดาอย่างหมั่นหมอง
 แต่คราวต้องโหยภัยพิวไวยต
 จะแก้เฒ่าลงอย่างไรไม่รู้ท
 แปดบเศษแล้วแต่เรามา
 แต่อาลัยครุ่นจิตคิดหนักหนา
 จนสุริยาเยี่ยมยอดยุคนธร
 บัณฑิตแจ่งจรัสประภัสสร
 เนรลุดจากทนอนล่างหน้าพลัน
 มัดหญ้าเป็นยักษ์โตถัน
 ปากบนเขวชบเขาคิดไ
 สอดใส่ในสองมื่อยักษ์ใหญ่
 ชนบนไคหีบกระดาศเขากุฎ
 ถึงมิตรได้ตามความถ้วนถ
 รบรเดินออกมานอกชาน
 ลุดลงจากกุฎมาปลุกศาล
 แล้วเสกเข้าปลุกมารด้วยมนตรา
 ยักษ์ทะยานส่งเยี่ยมเทยมภุฉา
 ตวาดว่าให้นั่งลงท้นไค
 ซ่าสั่งหน่นนหาซ่าไม่
 ให้พ่อกุทกาญจน์บุรี ฯ

๑ ยักษ์รบกวนบลาทะเล้งโลด
 ยุงยางห้กระเนนเป็นขูลิ
 วงกลมดงลมเพชรหัง
 พงครนครนครนสนันมา
 ช้ามละหานธารท่าป่าทุ่ง
 ตะวันรอนอ่อนแสงพระสุริยง
 ชาวเมืองรทวต่างกลัวยักษ
 ตกใจไม่เป็นสั่มประดี
 เลี้ยงอะไรดั่งดงดงหนักหนา
 แลเห็นยักษพลันในทันใด
 จึ่งเสกผ้าขาวบางแล้วขว้างไป
 ยักษกับลึงวงเขาประจัญบาน
 ลึงล่อยักษไล่ทะเล้งโลด
 ยักษดลึงไต่ดระบองมา
 ลึงผลกยักษเซพอเหहां
 ยักษเตะลึงรับจับดินท่น
 ยักษมนต์ดนนอยคักดาเดช
 ยักษรายกลายกลับเป็นหญ้าฟาง

๑ ชุนแผนแลเห็นแผ่นกระตาส
 อักษรบรรลฤษณวไล

ข้ามโชดเขาเขินครีศรี
 เหยียบเสื่อข้างบดวยบาทา
 ดั่งดงตนเตะเขายอดผา
 พลุชาสะท้านสะเทือนดง
 หมายมุ่งทิวไม้ไพรระหง
 ยักษกตรงเขาเมืองกาญจน์บุรี
 พรันนิกจะพาลูกเมียหนี
 หงพระกาญจน์บุรีตกใจ
 ลงจากจวนมาหาชาไม้
 ก้แจ้งใจว่ายักษวิชาการ
 เป็นลึงใหญ่ไล่โลดโตดสังหาร
 คนผู้พล่านทั้งพารา
 ลึงโตดยักษเงอดระบองง่า
 ลึงกดยักษควาदनคอคคน
 ลึง้างดระบองยักษหักสะบั้น
 ยักษลมลึงถลนคนไม่วาง
 ลึงเวทหมดชาด้วยลำหาง
 ลึงก้หายกลายร่างเป็นผ้าไป

เอ๊ะประหลาดคลิดหาชาไม้
 ของลูกแต่สุโขทัยธานี

แต่พลัดพรากพ่อแม่ไม่แลเห็น
อนึ่งองค์ทรงธรรมพระพันปี

ยังตำราญราชการพระเป็นเจ้า
อนึ่งพระศรีมาลาแก้วพิไวย

คุณย่าอยู่หลังยังเป็นผู้
แต่ลูกพรากจากมากชานาน

แม่แก้วกริยาแม่ลาวทอง
ลูกนี้ให้เป็นห่วงบ่วงโย

อันตัวลูกอยู่ดศรสุด
ได้ฟังบุญคุณยายกับคุณตา

พ่อแม่พี่ข้าบรรดาญาติ
ครั้นอ่านทราบเสร็จพลันในทันใด

๑ ขุนแผนเฝ้าคะนงถึงตำรา
คิดถึงลูกผูกใจอาลัยครวญ

ไต่ดวงกนมลูกชาย
อายไวยรักใคร่ดังแก้วตา

เพราะเยอหยิ่งยศศักดิ์เสียเหลือแสน กลัวอายแผนนจะพงให้เผาผล
ชุมพลพ่อแม่เห็นต่อจะเต็มด

แต่เล็กเล็กเท่านั้นขงม ใจ

จึงเขียนหนังสือพลันมีทนต์

จะอยู่เป็นผู้ทุกขไม่รู่
ยังตฤกรวบางเป็นอย่างไร

โรคภัยบางเบาฤาโดน
ตรายกันอย่างไรไม่แจ้งการ

ฤาเจ็บไข้ได้ทุกข์ถึงตัวท่าน
จะคล้ายทุกข์แงหลานบ้างฤาไร

ทั้งสองอยู่ดฤาโดน
อยู่ทในแม่แก้วกริยา

ไม่เคืองขัดทุกวันกัहरษา
ลูกศรัทธาบวชเข้าเป็นเณรใน

ขอประสาธแม่ส่วนกุศลให้
พบไวกลับคืนชนบนจวน ๆ

เข้าเคหาห้องนอยละห้อยหวน
บันป่วนเปี่ยมปมปรีมนาดา

ทมนหมายก็ไม่สมปรารถนา
มนกลบมาลบหลู่เอากัน

ฝากผได้แล้วเจ้าแก้วตา
เห็นจะพอพึงได้ไปภายนอก

มาผูกคอกษัญญาในทันใด

เอาสายเชือกกระหวัดรัดมัน
 กลับปลุกยักษลุกทะลึ่งไป
 แต่ละก้าวยาวโยชน โดดปลิว
 ลุยน้ำข้ามป่าท่าเกวียน
 ๑ ครู่หนึ่งถึงสุโขทัยพลัน
 เนรเห็นยักษหญา มาแต่ไกล
 เห็นกระดาศทสาชตะพายป่า
 จะได้ข่าวพ่อแผนแสนยนิค
 อักษรบรรลักษ์ณมงคล
 ชิงเจ้าให้ยักษมนตตนอริยุ
 ได้ทราบข่าวลยกว่าสุขสวัสดิ
 หงยนิคทนจาบรรพชา
 แต่ชิงเจ้าได้ตามความทุกข์สุข
 เพราะอายุไวยหายาบาชาทารุณ
 เจ้ากรออยู่เรื่องมันถูกเสน่ห์
 เข้าไปในกรุงอยุธยา
 ว่ากล่าวเตือนมันฉันผู้ใหญ่
 มันกลับโกรธขงยังดังดั้น
 ถ้าเลิกเบิกซาว่าเอาพ่อ
 ประจานให้คนพั่งนังเต็มไป

ผูกพันสะพายแล่งทหัวไหล่
 ลุยไม้ให้ลลิมระทมเคียน
 แล่นลวลมพัดฉวัดเฉวียน
 เรวเจียนจะเหาะระเห็จไป ฯ
 ยักษนนเข้าวัดหาข้าไม
 ดใจแกยักษในทนต์
 กรูว่าพ่อตอบอักษรศรี
 หยิบหนังสือมาคลอกอ่านพลัน
 ถึงพ่อเนรชุมพลคนชยัน
 ถอหนังสือสำคัญถึงบิดา
 ทงพ่อแม่โลมนัสเป็นหนักหนา
 โมทนาคำนับรับส่วนบุญ
 พ่อนมแต่ทุกข์ให้หมกมุ่น
 มนลิมคุณพ่อแล่นะแกวดา
 พ่อจะแก้ให้กระเท่หจิงอุตสาห์
 พระพิจิตรบุษบา มาพร้อมกัน
 ต้องกระจกชให้เห็นข้อชน
 ชนเสียงเถียงสนั่นไม่เกรงใคร
 ว่ามันขอจิงพ้นจากคุกได้
 จิงสุดแสนแค้นใจในครงน

ถาวันนั้นท่านย่าไม่มาขว้าง
เพราะข้าย่อยพลอยหลงไม่มีค
ท่อกลับมากาญจน์บุรีไม่มีสุข
ไม่แก้แค้นสมประสงค์ก็คงตาย

จากเรื่องฤทธาวิชากร
จงคิดผูกหุ่นพลสถไลกร

กรากตรงเข้าประชิดติดเค็มบาง
ให้เลื่องภาออองดังอยุธยา

คงเกณฑ์พ่อไปดวยให้ช่วยมัน
หาหั้นมันเสียให้บดขบ

แต่ผูอนมิใช่ไอไวยอนัน

เหนกับพ่อขอให้พลายชุมพล

๑ สันสารอ่านเสร็จสำเร็จเรื่อง
คิดคิดส่งสารพ่อคลอนาตา

ลบหลู่ตถุถึงบิดา

เมื่อนหาหาไหนจะไยด

เราก้เรื่องพระเวทวิทยา

เสียตายหนอทุ่งกว้างหนทางไกล

ให้เคื่องขุ่นมุ่นหมกในอกชา

เขาห้องหบกไม่หลับสันนิท

ก็คงลางอายไวโยให้เป็นฉ

อายไวโยโตทงแรงร้าย

ระทมทุกข์เข้าเย็นไม่เห็นหาย

เป็นลูกชายช่วยพ่อบางเป็นโร

ดงผูกหุ่นยักษ์มารโซมาได้

ปขอมเป็นมอญใหม่ยกลงมา

ไม่สู้ห่างสุพรรณนั้นหนักหนา

พระพันวษาคงจะใช้ไอไวยรบ

เราช่วยกันให้ตตประจบ

แล้วตจเจ้าจงหลบไปเมืองบน

อย่าฆ่าฟันผู้ใดให้ปับัน

เจ้ารบผูกหุ่นย่นครยกลงมา

ชุมพลเคื่องแค้นใจเป็นหนักหนา

ชะตาพิไวยโซ่พอด

สาอะไรกับเราเท่าแมลงหวี่

จะนับพันองกันไปทำไม

จะแทนคุณบิดาให้จงได้

ถ้าเหาะได้ก็จะไปในเดยวัน

จนพลบค่ำสนแสงพระสุริยส์ร

เผ้าตรองตรกนกทุกทุกขบิตา ฯ

- ๑ ครนรุ่งเช้าเจ้าเงรพลายชุมพล ร้อนรนรำคาญใจเป็นหนักหนา
 ห่มทองครองรัตกับกายา เข้ามาบ้านพลันด้วยทันใด
 จึ่งแจ้งกิจจากบิดายาย ว่าหลานชายนี้หาสบายไม่
 บิดามารดาช้ำอยู่ไกล รำลึกถึงสุดใจจะขอลา
 เจ้าชรวมวเมยกตามใจ ลาอาจารย์สักให้เหมือนหลานว่า
 ผิดหลานให้ร้อพอแล้วนา ตาจะจัดบ่าวข้าให้เจ้าไป
 ชุมพลตอบคำเจ้าชรวดา ว่าหลานมาคนเดียวยังมาได้
 จะขอแต่มาดพอชไป ทว่าองไวเคล้าคล่องทำนองดี ๆ
- ๑ ตาเห็นว่าโตแต่อายกะเลียว มนประเปรี้ยวหนักหนาอายมาฉ
 คองผูกกราดทอดหนญาทางตาปี ใครชนขมนนทกชกสุดใจ
 กัดลูกอ้วนเป็นแทบแขนขาด ยังเป็นคุตทะราดหาหายไม่
 เจ้าลีประสิทธิ์ฤทธิไกร จะชใดก็ดูเอาเถิดรา ๆ
- ๑ ชุมพลฟังตาก็ลาไป ถอนหนญาเล็กใส่ด้วยคาถา
 ถึงโรงกะเลียวเลียวเข้ามา ยนหนญาแล้วก็เล็กด้วยเวทมนตร์
 ลูบหลังอาชาแล้วว่าไป นองรักจกให้พเป็นผล
 พัดองค์ร่ากร่ำจำทน พนทุกข์เสียเกิดในวันนั้น
 กะเลียวหลังเหล็กได้ฟังว่า รับหนยายนรองอยู่กองม
 ชุมพลแกมาไม่ช้าท วางเบาะอาสน์แล้วผูกพัน
 โกลนแฉ่งแต่งพร้อมละม่อมละมุน โจนณลุนชนมาชมขมน
 กระทับส่งลงเส้เป็นสำคัญ ม้าณณภกษยของทำนองทวน

แคล้วคล่องว่องไวตั้งใจนึก

ถกน้อยรอยเรียบระเบียบกระบวน มาถึงจวนคุณตาชากองไป

ดีใจเด่นหรรษคมมือ

เรียกหลานจนมาตาชอบใจ

ตาบนแต่ครึ่งเจ้าคุณปู่

จึงให้ชื่อว่าชนะไพร

ตานแก่เฒ่าเฝ้าห่วงใย

ทุกวันนึกไม่ลืมลูกผู้ชาย

๑ ชุมพลรับดาบแล้วกราบลา

ครั้นสิ้นแสงสุริยาในราตรี

กับบ่าวไพร่ยกไปทบ้ำชา

จัดชุดเทียนชัยชนไล่พาน

ได้ฤกษ์แล้วเบิกโขนทวาร

แล้วหยิบเอาข้าวสารมาหว่านซัด

บรรดาภคตตาหนอง

ต่างกุกองร้องเรียกกันอลวน

ต่างรีบเครื่องเซ่นไม่เว้นคน

เอาแต่โห่พรายร้ายราว

พวกออเจ้ามาเข้ากระบวนทัพ

โห่พรายต่างรบด้วยฉับพลัน

สะอึกไล่เรียวแรงคำแหงหวน

ลูกเสือแล้วฤาจะไม่ได้

หยิบดาบยื่นให้ในทันที

ท่านพันหม่อมอญพม่าพากันหนี

เป็นของดัดลบมาจนตายาย

กลัวสนบุญไปจะสูญหาย

พอพลายเอาไวให้จึงดี ๆ

ให้บ่าวเอามาไปไว

จัดแจงบายศรีพลการ

ผ้าไม้ไผ่ปักเป็นเสาศาล

ชักสายสัญญาณโยงผ่านป่าช้าชฎ

โอมอ่านพระเวทพิเศษจิต

เร่งรัดเรียกผีทุกตำบล

ห้วยคลองป่าไม้ไพรสณฑ์

ตบยกถวมนตรบมาไม่ช้า

ชุมพลเช่นเสร็จแล้วเลือกผี

พรุ่งนี้จะไปยังสุพรรณ

ไปกำกับหุ่นมนต์พลชั้น

ชุมพลนั้นกลับมาบ้านสำราญใจ ๆ

๑ ครนพวยพุ่งรุ่งแสงสุริยฉาย
กราบลาเจ้าชรัสโชทัย
แล้วอาบนานชำระกายา
เข็มขัดรัดแน่นสนิท
ประจวบจับดาบของขุนตา
ฤกษัตศควบอาษาในย
ฝูงพราयरายล้อมพร้อมมา
กำลังมารำแรงราว

๑ ครนถึงกลางมรรคา
ลงยนต์เทามาด้วยอาคม
ครนแล้วเกี่ยวหนามานับพลัน
ชดขาวสารเสกประสิทธิ์
สองมือถือเครื่องศาสตราวุธ
ด่างนบนอบหมอบไหวพลายชุมพล
แล้วส่งหุ่นมนต์พลไพร่
ให้โห่เสียงมอญใหม่ไปกราวเกรียว
อันพวกเหล่าชาวประชาราษฎร์
ส่งแล้วเสร็จสรรพฉบับพลัน
ข้ามธารทางป่าท่าทุ่ง
ชาวบ้านดินแตกแตกเข้าไพร

เจ้าพลายเข้าไปในเรือนใหญ่
ทงตายายอวยชัยประสิทธิ์
นุ่งผ้าใส่เสื้อดำอางศรี
สอดสวมครองมฤทธิไกร
แล้วแผ่นขนอาษาหาชำไม้
ออกจากสุโขทัยด้วยทันที
ยกทัพโยธาแต่ลวันณ
ขับขบวนจะปลิวไปตามลม ฯ

หยุดมาเขานางทบงรัม
พรมนามนพระเวทวิเศษ
ผูกหุ่นถวนพ่นไวกับท
หุ่นกมชวดชนเป็นคน
อุตุลุดองป่าโกลาหล
เจ้าชนนงยงบนหลังกะเลียว
จะยกไปเป็นทัพชบเคียว
กำขับสิ่งคำเดียวเป็นสำคัญ
เพียงดต่อนอย่าฆ่าให้อาสน์
ขับม้าผายผันผยองไป
ฝุ่นฟุ้งให้โหมกระโจนไล่
ตกลูกองทัพรบไม่ทัน

บ้างอุ้มลูกงอกลานคลานเข้ารก
งันงกหกล้มลงจมกัน
ถึงเค็มบางพลันมีต้นช้า
สงบทัพยับยั้งระวิงระไว

ผ้าผ่อนล่อนหลกไปตัวต้น
ทอกราวบ้านบ่อนบันทุกแห่งไป
ให้คงค้ายในน้ำไว้วางใหญ่
ด้วยใกล้สุพรรณพารา ฯ

๑ ครานันผู้รุ่งเมืองสุพรรณ
เกณฑ์คนขึ้นประจำใบเสมา
รวชวากลากมาส่นามเพลา
ค่านทางวางรอบเป็นขอบวง
แล้วรีบจัดแจงแต่งใบบอก
ทอรุ่งถึงกรุงอยุธยา

ได้ทราบข่าวหวาดหวั่นเป็นหนักหนา
รักษามือมค้ายไว้มั่นคง
มันเหมาะค้ายคู่ระหง
ให้ม้าใช้สืบส่งคตมา
ขุนแห่งออกควมม้ามาน้ำ
ตรงเข้าไปศาลาลูกขุนใน

วางบอกนายขำนายการทัพ
นำความเรียนเจ้าคุณมหาตไทย

นายเวรรับค้อยตราหาช้าไม่
แล้วคิดเขียนความในใบบอกมา ฯ

๑ ครานันท่านเจ้าคุณมหาตไทย
ลูกขุนเห็นพร้อมกันมีต้นช้า

ร้อนใจครองตรึกแล้วปรึกษา
เข้ามาเฝ้าองค์พระทรงธรรม ฯ

ตอนที่ ๔๐ พระไวยแตกทัพ

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงศักดิ์ ป็นบัณฑิตเรศเขตชั้นที่
สถิตเหนือแท่นแก้วแพรวพรรณ พระก้านัดแน่นหน้าสนมใน
ซบกล่อมซ่มเสียงประสานขอ ล้วนลออนวลละอองมอ่งใส
เบิกบานสำราญราชหฤทัย ครันพระสุริยไสสว้างฟ้า
สระสร้งทรงเครื่องเรืองบวร เสด็จออกพระบัญชาขางฝ่ายหน้า
ข้าเฝ้าเจ้าพระยาแลพระยา หมอบกลาดตาชดาอยู่พร้อมกัน ฯ

๑ ครานั้นท่านเจ้าคุณมหาตไทย บังคมไหว้ทูลคตขมขมน
ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงธรรม ชวนอยู่ใต้พระบาท
บดนมบอกพระสุพรรณ กรมการพร้อมกันถวญหน้า
ว่ายังมีโจรบกยกมา โยชาประมาณลักพันปลาย
ดไลไพรบ้านพลเมือง แดกขุนขึ้นเคื่องมากหลาย
ให้ไปสืบตรูแยกกาย ว่าดักค่ายเดิมบางอยู่กลางไพร
ผู้รงตงรบอยู่พารา แต่หายกเข้ามาประชิดไม่
พระสุพรรณครันจะออกไปชิงชัย เห็นยังไม่ได้ทราบพระบาท
ถาวยเฉียงนายไพร่ในสงคราม ก็เกรงความผิดชอบเป็นหนักหนา
ใคร่ครวญดูกระบวนทยกมา จะว่าเป็นกองทัพผิดไป
ด้วยยกมาแต่ตัวหวเดียว จะรบรบชบเคียวก็มีไซ้
ครันจะว่าเหล่าโลนพวกโจรไพร เห็นพลไพร่มากอยู่ดูไม่ควร ฯ

๑ ครานี้พระองค์ทรงเดช
 โบบอกองค์อาเป็นสำนวน
 ถ้ำทศกอนไกลหาไหนมา
 ไต่ทกจะตเจ้าติดพัน

น้ายพระสุพรรณไม่ออกรบ
 ครั้นจะว่าโจรไพรไฟไล่เข้ามา
 อ้ายผู้รังเมืองสุพรรณมันชุลลาด
 ทำบอกแก้ตัวด้วยกลัวภัย

จงสั่งให้ไฉ่แผนออกไปดู
 อ้ายสุพรรณนั้นให้เป็นลูกกอง
 ๑ ท่านเจ้าคุณผู้ใหญ่ได้รับสั่ง
 ให้แต่งตราพลันในทันใด

กระบอกหนึ่งพันเกาเอ็งเอาไป
 พันเการับกระบอกออกเรือพลัน

๑ ครานี้ขุนแผนแสนศักดิ์ดา
 กรมการพร้อมกันในที่
 ทราบความตามเรื่องก็เข้าใจ
 บอกพันเกาไปมิได้ช้า

จะสู้รบตบมือได้ถึงไหน
 ถ้ามั่นกลารังรออยู่ต่อ

คำริเหตุพระองค์ทรงพระสรวท
 เติมบางทางก็จวนถึงสุพรรณ

ทำไมคงรงราอยู่ทน
 คงค่ายรายมันเอาพารา

กึ่งหลบซ่อนตัวอยู่แต่ป่า
 กล้านักเห็นผิดจริตไป

จงหาอาจจะออกไปรบไม่
 กุเข้าใจอยู่สนอ้ายลนทอง
 ครุเดียวก็จะจับเอาคลองคลอง
 สั่งสรรหับห้องพระเกลชัย ฯ

ออกมาจากวังหาช้าไม่
 กระบอกหนึ่งสั่งให้ไปสุพรรณ
 ให้พระกาญจน์บุรีชมชื่น
 สำนวนถึงเมืองกาญจน์บุรี ฯ

รับรองท้องตราพระราชสีห์
 เบ็ดคลแล้วอ่านซึ่งสารตรา
 ขุนแผนยิ้มละไมอยู่ในหน้า
 ทำไมกับโจรป่ามาเท่านั้น

กลัวแต่เราไปจะไล่หนี
 ทำไมมีเสร็จศึกกันกว่ารวย

จับเชลยมาไซ้ให้หนักหนา
จะหาสาวมอญใหม่ไฉนมมว
ว่าพลางทางตั้งหลวงปลัด
ให้พร้อมกันบรรดจตรพล

ทั้งข้างมาเงินทองของม้นด้วย
ที่ส่วยส่วยเผื่อนายให้หลายคน
ยกกระบตรัสสดนนั้นเป็นต้น
จะยกไปประจัญในพรุ่งนี้ ฯ

๑ หลวงปลัดยกกระบตรกรรมการ อลหม่านตระเตรียมกันองมี
ดาราางเกณท์กะลงส่งบัญชา
ที่ใครหลบเลี้ยงหลีกหนี
ให้รวบรวมกวาดล้างข้างมา

สัสตเรียกเร่งมิได้ช้า
เขียนตมไปไม่เลือกหน้า
ทั้งสาตราอาวุธทุกสิ่งอัน ฯ

๑ ฝ่ายว่านางแก้วกิริยา
เสียบยงเรียงแต่งไว้ครบครัน
เรียกแก้วกิริยากับลาวทอง
เจ้าทงคูอยู่หลังอย่าตกใจ
ชุมพลลูกเรือดอกเจ้าแก้ว
แค้นใจจึงเกล้งให้แปลงมา

รู้ความศึกก็จัดสรรพ
ขุนแผนผายผันเข้าหลังใน
ทงสองเข้ามาแล้วปราศรัย
ไปทัพครั้งนี้จะนานมา
เจ้าเรออยู่แล้วเป็นหนักหนา
หวังจะลวงเช่นฆ่าอายุหม่นไฉน ฯ

๑ ครานนั้นนางแก้วกิริยา
โกรธลูกผูกใจเจ็บมาจองภัย
ชีวิตตดอยเอาตามผิด
จงเห็นกับวันทองผ่องใสภา
กำพร้าแม่ได้แต่จะพึ่งพ่อ
บอกชุมพลให้กลับเชิงทัพชัย

ฟังว่าหนาเสียไม่นั่งได้
เลือดเนื้อในไส้หาไหนมา
ไม่คิดถึงชีวิตจะเช่นฆ่า
วันเมื่อมรณานางฝากไว้
ยังจะต่อตามทำไปถึงไหน
อย่าได้เคืองชุนให้วุ่นวาย ฯ

๑ ขุนแผนชดชดกัดฟัน
ร้อนใจอะไรกับท่านยาย
เห็นยายแผนมันแก่แต่จะตาย
ใจเจ้าแต่ไหนแต่ไรมา
เฝ้าเดือนมาแต่ไรให้ตด้วย
เลยหลงรักลูกเต้าเข้าประคอง
อย่าห้ามเลยข้าหาพึ่งไม่
ถ้าหากข้าตายล้มลงจมดิน

๑ นางแก้วตอบไปใช้คุณตา
ห้ามด้วยส่งสารว่าคาญใจ
มิไปฆ่าฟันกันเสียโย
จะว่าไรใส่ร้ายทั้งตาปี
กลัวปากแล้วไม่อยากจะทะเลาะ
เสียบยงเรียงพร้อมทั้งข้าวปลา

๑ ครานันขุนแผนแสนศักดิ์ดา
แต่งตัวคาดเครื่องเยื้องย่างไป
กรมการตามหลังสระพริงมา
ให้สนั่นลั่นฆ้องกระเด็ต

๑ ฝ่ายผู้รังสุพรรณครันแจ้งตรา ตระเตรียมโยธาทั้งนายไพร่
คอยท่าขุนแผนผู้แค้นใจ

กนกกรอขวานม่นจะหา
ห้ามหวงลูกชายด้วยเมตตา
จะเอาคุณพระนายไว้คหน้า
เจ้ารักหนักหนานางวันทอง
จึงเอออวยรับทามาไว้ห้อง
ถึงจงห้องว่ากระไรไม่ได้ยิน
ถูกกับอายไว้นิสัย
เจ้าจงปล้นไปพึ่งเจ้าจอมไวย ฯ

อย่ามาพูดใส่หน้าให้มันใส่
เมื่อไม่ฟังแล้วก็ตามท
อย่ามาพอกพอใส่ให้จู้
อย่าเข้าชชครานจะเจรจา
รับเหาะไปเถิดไม่อย่ากว่า
ไปเช่นฆ่ากันเล่นสนุกใจ ฯ

ตะบัตหน้าลูกเข้าในเรือนใหญ่
ชั้นดีหมอกพอได้เวลาดี

โยธาอดองคะนังม
ออกจากกาญจน์บุรีรับยกไป

ตระเตรียมโยธาทั้งนายไพร่
ยกทัพขับไปประจบกัน

ครั้นถึงนางบวชก็โบกธง
สนามเพลาะพุ่มรอบเป็นขอบคน

๑ ครานนชุมพลรณรงค์
กำเริบฤทธเชยวชาญชำนาญใจ

จึงให้พลายเพชรกุมารทอง
ปลอมเป็นชาวบ้านเมืองสุพรรณ

กำชับสิ่งกริยาจะว่าชาน
ว่าเราให้ถือหนังสือไป

ถ้าเขาสืบสำรวจเรื่องไซ้
แล้วสืบว่าผู้ใดใครยกมา

ครั้นลงหน้าค่ายพระกาญจน์บุรี
พวกพลเห็นคนมาแต่ไกล

๑ ฝ่ายว่าพลายเพชรกุมารทอง
ชาวบ้านดอกใช้หาไหนดมา

เขาไซ้ให้ถือหนังสือ
ต้องมาสองคนด้วยจนใจ

อายพวกกองทัพจับสองแขน
พาเข้าไปแกลงแจ้งคดี

พวกไพร่เรียนพลนมนทนา
ครั้นถามพดจาภาษาไทย

ตั้งค่ายรายลงเป็นเหล่าหลั่น
แล้วจัดสรรกองตงระวางระไว ฯ

เห็นตั้งค่ายรายลงไม่หวาดไหว ฯ
จัดหุ่นรายไว้ให้บังกัน

เขาอยู่ในท้องสองหุ่นนั้น
รีบไปค่ายนั้นในทันใด

ทำให้เหมือนชาวบ้านที่จับได้
ให้แก่นายใหญ่ทยกมา

บอกว่าทัพมอญใหม่เมืองหงสา
กุมารลารับถือหนังสือไป

ทำที่เป็นกลัวไม่เข้าใจ
ประหลาดใจก็กรูกันออกมา ฯ

ทรุดนั่งยองยองแล้วร้องว่า
กองทัพจับพาเอาตัวไป

มาทศท่านแม่ทัพใหญ่
ข้าให้ช่วยพาข้าไว้ที

มิดแน่นไม่รู้ว่าหุ่น
พระกาญจน์บุรีถามมาว่านั่นใคร

จับได้ว่ามาแต่เมืองใหม่
ได้ทั้งหนังสือทศออกมา

พันเอกบมฺรุงเมืองสุพรรณ
มั่งอยู่บ้านไหนมันได้มา

๑ ครานันหุ้มนมค้คนฉ
ว่าลูกอยู่บ้านป่าท่าคันโท

อันพวกพหลสถลไกร
มันพูดกันทั้งตุ้รูกจจา

บดินให้กอหนึ่งส้อมา

ขุนแผนใส่แว่นเข้าทันใด

๑ ตัวกูผู้จอมโยธา

อยู่แว่นแคว้นหงสาธานี

เป็นเจ้าโยธาประสาตัว

กูไม่หยาบชาสามานย์

รู้ข่าวว่าชาวอยุธยา

สร้างกรรมทำชั่วทุกตัวคน

เห็นทำผิดคิดไปให้เวทนา

จึงยกมาหวังว่าจะทรมาน

กูไม่ฆ่าฟันให้บรรลัษ

ถ้าเมื่อนไม่ยอมแพ้ทำเงงอน

อันพวกท่านนยกมาตงอยู่

ฤาจะยอมกว่าออกมาพลัน

ช่วยกันชู้ชกเป็นหนักหนา

รพลโยธามันเท่าใด ๑

ทำเป็นกลัวดยยกมือไหว

หนีไปไม่ทันมันจับมา

ประมาณได้สักพันหนึ่งกว่ากว่า

ว่าเป็นชาวหงสาแต่ไกล

ว่าแล้วกส่งหนึ่งสอให้

คลสารอ่านไปตามคดี ๑

ข้อสมิงมิตราเรืองศรี

มิได้เป็นข้าราชการ

คนกลัวฤทธากล้าหาญ

ดงมันอยู่ในการเมตตาคน

หยาบชาฆ่าตกันปบ้น

เมืองเชียงใหม่อยู่บนกรุกราน

จะหลับตาจมองในสงสาร

ถารูการงอนงอไม่ดอกร

หมายใจแต่จะตงส่งส่อน

กูจะตอนคนกลุ่มเขารุ่มพัน

มาจะสู้กว่าให้แม่นมัน

อย่ามานะจะพันไม่เหลือเลย ๑

๑ ขุนแผนทำเค้นทงหนังสือ
นั้นน้อยเมืองไถลมันไม่เคย
หมาน้อยไม่เคยไต่กลืนเสื้อ
อวดคว้ามฤทษไกร

จึงตอบไปให้ยกมาแต่เช้า
ให้แปดพันกูปันไม่เว้นตัว

๑ หุ่นมนต์ค่านับรับหนังสือ
ถึงชุมพลพลันมีทนต์

ผ่ายว่าพลายเพชรกุมารทอง
บอกว่าขุนแผนผู้แค้นใจ

๑ ครานนเจ้าพลายชายชุมพล
คำวนันจะดคายบิดา

กันเอาแต่ท่านกาญจน์บุรี
สั่งแล้วเตรียมกันทันใด

สองทัพกำชัยพลชนะ
จันทร์ร่อนสว่างกระจ่างดัง

อาการประมาณสักสิบทุ่ม
ชุมพลเห็นฤกษ์พาเวลาควร

แล้วผูกกระเดียดลงยันต์
คณดลลิตพงตรงเข้าไป

ตบมือว่าขี้อายมอญเอ๋ย
มันจึงพูดเกลยชะล่าใจ

ใครบอกมันจะเชื่อเขาที่ไหน
เหมือนแมลงเม่าเข้าไฟไม่รู้ตัว

มวชเขาจะไปสับกะลาหัว

อย่าเมามัวว่าจะปลอดภัยว่า ฯ

ช้อล่าเล่นเขาในป่า

หุ่นหยาลมลงด้วยทันใด

ทั้งสองจึงส่งหนังสือให้

เป็นแม่ทัพใหญ่ยกออกมา ฯ

จึงสั่งพวกหุ่นมนต์ไว้ถวนหน้า

เอ็งอย่าฆ่าใครให้บรรลัย

มาส่งกันให้จึงได้

พอพระสุริยไสภพลบลง

ลั่นฆ้องกองสนั่นไพเราะหง

เรไร้องก็้องส่งตำเนียงครวญ

ลมกลุ่มพัดกลับพยับหวน

จัดกระบวนหุ่นพลันในทันใด

ผาดฉนชนมาหาข้าไม่

ครนโกธให้ส่งบั้งโยธา

ข้องเหยียบมิให้เกรียบกรอบตึง
 ให้เกรียวพันค่ายหลายมา
 หลบอยู่ไม่รู้สึกตน
 ลูกชนชุมมุนวุ่นกันไป
 เอาตำหมอกหวดปวตร้องโอย
 วงหนัลมลูกเทวชุกซอน
 ๑ ผู้รังสฤษฏ์รัตนวง
 เรียกคุณปู่ย่าคุณตายาย
 ผ่าผอนล่อนโล่งโถงโค้งคูลาน
 พันกายของของชนมองดู
 พันเกาเอาหอกกรอกแทง
 ลูกตายแล้วหนอล้มคอพับ
 ใครซซลาดชยาดถอยถด
 ชับม้าผ่าพลศกกลไกร
 โห่กลั้มจับดาบกระหนาบรัน
 บินเปรียงเสียดให้เป็นโกลา
 พันพลาดนาคเปล้าไม่เข้าหุ่น
 หม้อดินใต้ชุดเข้าจุดไฟ
 ชุนแผนชบม้าเข้าฝ่าฟัน
 ถลันไล่ไปกระทั่งถึงดูดยา

กระทั่งค่ายชุนแผนข้างด้านหน้า
 พวกกองทัพลูกพันตกใจ
 แต่สักคนไม่ควาอะไรได้
 พวกหุ่นหมุนไล่ตะลุมบอน
 แบนตาบลงโบยเอาไม้ค้อน
 เตะต่อยคอยผ่นมิให้ตาย ฯ
 พลัดตกที่บร้อนลงนอนหงาย
 คุณเจ้าคุณนายมาช่วยกู้
 เขามุดในใต้รานคุดค้อย
 พวกหุ่นหมุนกรูเข้าในทัพ
 หุ่นแย่งหะเหะปะตะจับ
 ชุนแผนร้องว่ารับอย่าหนีไป
 กูจะฟันให้หมดหาไว้ไม่
 พวกพลก็ได้สัดมา
 ยิ่งแย่งแทงพันกันหนักหนา
 เฮฮาโหมฮักครึกโครมไป
 มั่นกลั้มหมุนไล่โดนกระโจนไล่
 ทงไปหุ่นฮักกระพือมา
 พวกหุ่นหนูนก้นมาหนักหนา
 เห็นหน้ากันเข้ากัดใจ

ฝูงคนยืนแยกแแตกมา
 วิ่งหนีกลับหลังพองไป
 กตาท่านักพิภพเฝ้า
 พนเภาฮัดฮัดหวดเหวี่ยงเอา
 ต่างคนต่างกลัวเอาตัวรอด
 ชุนแผนแสนสะท้านกับลูกชาย
 แข่งแซ่แท้หอมพร้อมสะพรั่ง
 ออกทุ่งมุ่งตรงอยุธยา
 ชาวบ้านร้านช่องอยู่ใกล้ทาง
 แดกดันทุกบ้านชานชมไป
 ชุนแผนลูกชายพลายชุมพล
 ถึงศาลานพลันด้วยทันที
 พวกชาวศาลานทงบ้านเรือน
 ชุนแผนกับลูกชายสับายใจ
 ๐ ครานันพนเภาผู้พิแตก
 เซซุดมุดรอกอยู่ก่งน
 มีบ่าวสองคนติดกันมา
 ลาเลื่อยเหนื่อยบอบหอบหายใจ
 ครนถงเรือนพลันทันใด
 นางเมียดกใจจุดได้มา

มิใช่คนหวาสู้ไม่ได้
 พระสุพรรณอยู่ใกล้กับพนเภา
 ให้กษไปเกิดอายพ่อเจ้า
 ตาเฒ่าจะมาพาทูตาย
 มุดลอดบ่าไม้ไปสูญหาย
 เรียกภูตผีพรายกับหุ่นมา
 ให้ตั้งเกรียวกราวฉาวบ่า
 ล้วงสุพรรณพารามาทันใด
 ละเหี่ยวเรือนร้างไม่อยู่ได้
 ตกใจไม่เป็นสมประดี
 ยกพวกหุ่นมนต์กับฝูงผี
 ดงค่ายไว้ทรมายไพร
 สะเทือนหนเข้าบ่าไม่อยู่ได้
 ทนอายไวได้เห็นกัน ๆ
 วิ่งแหกปากกลัวจนตัวสั่น
 เสี่ยงเกรกรกรากพรันไม่ไว้ใจ
 พักเดียวด้นบ่าหาหยุดไม่
 ใกล้รุ่งกถึงอยุธยา
 เรียกเมียแต่ไกลรับด้วยหวา
 พนเภาวิ่งว่าอย่า ุดเลย

นางเมียต้องไถ้มาให้ผิว
 ฝ้านุ่งแต่ตักนิตไม่ติดเลย
 ฉวยผ้าพันพุงพอรุ่งเช้า
 เรียนความเจ้าขุนมูลนาย
 เสด็จออกบอกกันเข้าไปเฝ้า
 ฝ่ายว่าพระองค์ทรงศักดิ์ดา
 อย่างไรเหย้าอายพันเพากลับ
 หน้าตาชืดอยู่ดูอย่างไร

๑ พันเพาได้ฟังรับสั่งตาม
 ขอเดชะพระองค์ทรงศักดิ์ดา
 พระกาญจน์บุรีพระสุพรรณ
 ถึงนางบวชพลันทันใด
 บอกว่าเป็นสัมิงอยู่ถึงเมืองมอญ
 ชื่อว่าสัมิงมัตรา
 พระกาญจน์บุรีตอบทำให้มารบ
 งดทัพยับยั้งระวิงระไว
 มันลอบเข้ามาไม่ทันรู้
 เล่นไล่ห้าห้าพันผู้คน
 พระกาญจน์บุรีออกกรบรับ
 ฟาดฟันกันลงในพงไพร

น่ากลัวจริงจริงให้คุณเอ๋ย
 พันเพาร้องเหย้ากู่แทบตาย
 ตรงเข้าศาลามิให้ส่าย
 ตกใจวุ่นวายเป็น โกลา
 พันเพาแก้กั๊กเหมื่อนดังม้า
 เห็นพันเพาเข้ามาก็ตามไป
 อ้ายแผนจับโจรได้ฤๅหาไม่
 ทำไมอ้ายแผนจึงไม่มา ฯ
 ถวายบังคมงามสามท่า
 ข้าพระพุทธเจ้าเชิญตราไป
 ยกพลประจบกันเป็นทัพใหญ่
 พอลดมั่นมันให้หนึ่งล้อมา
 แว่นแคว้นแดนนครเมืองหงสา
 ยกมาจะกำราบปราบพวกไทย
 วันนั้นพอพลบจะเข้าได้
 กรันไก่อ้งส่งตลงมัดดล
 กรูเข้าแหกค่ายทลายปล้น
 แดกมันทุกค่ายกระจายไป
 คุมไพรพลกลับเข้าได้ใหม่
 มันมีฤทธิ์ไกรมหนา

ลวันคงกระพันพันไม้เข้า
แต่พระกาญจน์บุรมฤทธา
มณกลุมรุมจับไม่กลับมา
จงทราบบาทบงส์พระทรงชัย
๑ ครานันพระองค์ได้ทรงฟัง
กระทบบาทตวาดก้องโกธดา
จนแลเห็นค่ายอยู่ใกล้กัน
มันย่องมาฆ่าฟันไม่ทันรับ
แต่ก่อนไรไม่เห็นเหมือนเช่นนั้น
นานไปก็จะพลัดเป็นศัตรู
ตัวอายุพนเภาเข้ามาก่อน
ไม่พอที่โตใหญ่ไปมากมาย
คิดคิดชนมากน่าแค้น
ถูเสียดายทหารชาญชัย
เสียดวยอายนมนแก่เฒ่า
ทุกอายุชบงจะยังพัน
มันคงตามติดประชิดมา
เรียกอายุไว้มายจะซ้ำไย

ไพร่เราเสียดลงเป็นหนักหนา
จับมาไล่พันถลันไป
จะฆ่าถามฆ่าหาทราบไม่ว่า
ชีวิตอยู่ได้พระบาทา ๆ
กรวดสู่เสียดดังเป็นฟ้าผ่า
ฟังว่าดูเป็นไม่เจนทัพ
ยังมีวไวใจมันมุดหัวกลับ
ดับหมดคบไฟไม่ส่องดู
ดูเป็นทนอนใจไม่คิดสู้
คิดกันเล่นกูให้ขุนวาย
ชอบแต่ก่อนเขย็นชาติกลองหวาย
มันได้ใจจะหมายมากรุงไกร
ทมันจับอายแผนกูไปได้
หาไหนไม่มีจะเหมือนมัน
ถ้าเหมือนแต่ก่อนเก่าทไหนนั้น
เราเสียดให้มันกำเรบใจ
ด้วยคิดว่าคนดหามี่ไม่
กูจะให้ไปจับอายรามัญ ๆ

๑ ฝ่ายตำรวจในได้รับสั่ง
 ครั้นถึงจงบอกพระไวยพลัน
 พระไวยได้ฟังเป็นการเร็ว
 รู้ข่าวการที่พหุขบใจ
 นุ่งส่มปักกลดลานคลานเข้าไป
 ฝ่ายว่าพระองค์ผู้ทรงธรรม
 คิดคิดชนมากน่าแค้น
 ให้เป็นแม่ทัพบังคับพล
 เลี้ยทำให้มันจับเอาไปได้
 อ้ายมอญตอนเข้ามาจนดาลาน
 พระองค์เห็นพระไวยอาลัยพ่อ
 ยอดทหารผลาญย่อยมาร้อยแสน
 บัดนี้อ้ายสมิงมัตรา
 เร่งเกณฑ์กองทัพไปจับมัน
 ๑ พระไวยรับราชบัญชา
 กระหม่อมฉันคิดคิดให้ผัดใจ
 ถึงชนะคนอื่นก็ตามที่
 ไม่ควรที่ย่อยยับอัปรา
 ถึงสุดสิ้นกำลังจะรกรบ
 บิดามรณางจะอยู่ไย

วิ่งออกจากวังชมชื่น
 รับสั่งทรงธรรมให้เข้าไป
 ผนวชผ้าพันเอวหาผ้าไม่
 บ่าวไพร่คามหลังเข้าวังพลัน
 บังคมไหวก้มหน้าอยู่ทั้น
 ผันพระพักตร์ดำรัสไปบัดล
 ผิดด้วยอ้ายแผนนั้นเป็นต้น
 เดินเลื้อลัดคนจนเสียการ
 เลียนายเสียไพร่เสียทหาร
 จะได้ใครไปต้านไปคอบแทน
 นำพระเนตรคลอคลอถึงขุนแผน
 กริ้วแค้นตรัสสั่งพระไวยพลัน
 ข่าอ้ายแผนพ่อมึงอาสัญ
 รุ่งวันพรุ่งนี้เอ็งยกไป ฯ
 ตรกตราแล้วทูลเฉลยไซ
 มอญมีฤทธิ์ไกรกระไรมา
 ที่ตรงพระกายจนบุรีเห็นเกินหน้า
 ด้วยพระเวทวิทยานั่นเจนใจ
 คงจะหายตัวหลบเข้ามาได้
 กระหม่อมฉันจะไปประจัญบาน

ทุกลแล้วเท่านั้นมัทนชา

ให้เตรียมทัพสรรพเสร็จสำเร็จการ

ตั้งเสบียงจืดวางทั้งช้างม้า

ว่าบัดนี้มอญใหม่ใจทมิฬ

๑ ทองประศรีตอกเขาตามาง

กลองอยู่เหมือนนาคายไม่หายใจ

ไอ้พ่อขุนแผนของแม่เอ๋ย

จิตใจแม่ให้ระริกรว

กำพร้าบิดามาแต่เล็ก

ไปกินเมืองกาญจน์บุรีแม่ดีใจ

กลับหันแม่ไปเสียออกเล่า

มาตายด้วยมอญใหม่ไกลตา

ลูกตายหลานหายไม่เห็นหน้า

เข้าเย็นเห็นหน้าแต่อวโย

ไอ้สังสารอวโยน่าใจหาย

จะหันหน้าหาใครก็ไม่มี

บิดามอญฆ่าเสียมอดม้วย

ยังเป็นเด็กเล็กอ่อนจะสอนไว้

ถ้ายกออกไปให้สับก่อน

ถึงทัพจงพิจารณา

ถวายเป็นมงคลลัทธิมาบ้าน

ลัทธิทหารที่เคยไปเชียงอินทร์

แล้วไปเล่ากิจจาแก่ย่าส่น

ฆ่าพ่อแผนเสียส่นชวาลย์ ๑

ดกจากหอกกลางไม่ลุดได้

แก้ไขชานานจึงพ้นตัว

ละเลยแม่แล้วพ่อทนต์หัว

ส่นตัวทองประศรีเต็นไป

เด็กอยู่แม่เลี้ยงเจ้าจนใหญ่

หมายจะได้ฝากผีของมารดา

ถึงกระไรได้เผลอก็ไม่ว่า

เสียสง่าราศีทุกสิ่งไป

ยังแต่ย่านจะอยู่ไปถึงไหน

จะยกไปไม่รู้ว่าร้ายดี

น้องชายก้มหัวเอาตัวหนี

ย่านนี้ไปได้ก็จะไป

หาใครจะช่วยเจ้ารบไม่

ท่านขุนไกรตัวป่วนเป็นครุฑา

จะหยุดนอนระวังให้หนักหนา

พอจะเข้าไล่ฆ่าก็เข้าไป

ถ้าเห็นกำลังศกนนั้นฮักหาญ
 กระบวนรบครบตั้งระวีภัย
 ถ้าเห็นหนักชักร่องให้ออกไป
 เอาดาบนั้นฟันค้อนเข้าราวี
 ด้วยว่าขุนไกรบุเป็นครุเมา
 ห่อจงไปสวดสดีให้มชัย

เข้าห้องสั่งสองสายสวาท
 เป็นผู้ใหญ่ให้ศิครมาลา
 นิคมังพลงนตอย่าคำว้า
 สร้อยฟ้าเป็นลาวขาวดงดอน

๑ สร้อยฟ้าศิครมาลา ยกมือไหว
 จะถนอมกล่อมใจกันให้งาม
 แต่พ่อขุนแผนยังแพ้เขา
 สักเกตพระเวทททหนคง

๑ พระไวยเสร็จสั่งทงสองนาง
 จับดาบเคยปราบชิงไพร
 แล้วอ่านพระเวทวิเศษประสิทธิ์
 เอาโล่จรจรงองค์นารายณ์อวดดาว
 เป่าสังข์ขับชาวราฤทธ
 รตนามนต์ทสร้ององค์นารายณ์

ดากระดานรับไว้ให้จงได้
 ถ้าล้อมได้ก็ล้อมล้อมไพร

ถ้าไพร่เราแตกตายกระจายหนี
 คู่ทก่อนจะล่าอย่าตกใจ

ขวัญข้าวจงจบกระหม่อมใส่
 พระไวยกราบแล้วกลุกมา

อย่าเกรียวกราดพวงคำพราว้า
 เจ้าสร้อยฟ้ามิใช่คนแฉ่งอน
 ให้พกลับมาดงบ้านก่อน

ช่วยส่งสอนงามปลื้มอย่าลืมความ ฯ

ไปเดตนองมิให้เป็นเสียหนาม
 คร้ามแต่หม่อมจะเข้ารณรงค์
 พ่อเจ้าระวีระไวอย่าให้หลง
 ปลงอารมณ์ซ่มไว้ให้จงดี ฯ

ยังซ้ำเลื่องเยี่ยงอย่างออกจากท
 ขนทหอพระนมัสการ

ชั้นสัมฤทธิ์นาหอมยอมน่าน

แล้วโอมอ่านคาถาเรียกภูตพราย

เสร็จกิจนั่งห่มดูนิคิตนาย

แล้วเยื้องกรายเดินมาน่าเอ็นดู ฯ

๑ ศรีมาลาส่งสารรำคาญใจ
พ่อแผนแคนั้นขัดเป็นศัตรู
พระไวยไหลหลงเจ้าสร้อยฟ้า
ถ้าหลงไปรบบิดาจะฆ่าตาย
ขอเดชะความสัตย์บริสุทธิ
รำพลางใจนางระริกัว

๑ พระไวยได้ฤกษ์ให้เลิกทัพ
ช้างม้าอดแอ่แจจรร
โอเพื่อนพิสมัยมาไกลอก
กรังใจทางนี้ศรีมาลา
ผัวอยู่คอยดูทุกเช้าค่ำ
ทนอยู่เดียวเปลี่ยวเปล่าใจ
แม่นมกลัวพระองค์ผู้ทรงธรรม
แล้วหวนคิดกลับแคนแสนทวิ
มันดลจะเล่นให้เห็นกัน
ชักสิ้นวอลเร่งไปไพร่พรังพรู

๑ ให้พวกไพร่หุงข้าวเผาปลา
ผูกหุ่นครบพลันในทันใด
หุ่นพลิกกระดิกคั่นอยู่ไม่ลุก
จึงขยับกลับลุกขึ้นเป็นคน

นี่ศึกใครผัวรักจักไปสู้
น่าจะรู้จะเห็นเป็นอุบาย
ยังม่นม้วนนดอย่าไม่เหือดหาย
พ่อพลายของเมียไม่รู้ตัว
จงชักพาอาวุธให้พ้นผัว
ให้กลัวท่านบิดาจะฆ่าฟัน ฯ

พวกพลโห่รับเสียงสนั่น
พระไวยแสนกระสันถึงสร้อยฟ้า
จะวิตกเศร้ารำสร้อยละห้อยหา
จะทำแก้วแววตาประการใด
เขายังทำเจ้าถึงอย่างนั้นได้
ข้าไถมนั้นจะกลุ้มรุมกันต
จะเลิกทัพกลับหันเข้ากรุงศรี
อายมอญใหม่ฆ่าตบิดาก
ฮึดฮัดกิดพันจะต่อสู้
ถึงวัดลาดหยุดหม่พลไกร ฯ
กินแล้วเวลาจะเข้าได้
พระไวยเสกขัดข้าวสารมนต์
ต้องเสกปลุกข้าวปายเป็นหลายหน
ข้าพิกลอาวุธก็ไม่

พระไวยหวาดไหวให้ใจหาย
 จัณยามดูพลันในทันที
 ยามจันทร์ถลันเข้าอยู่กลาง
 ในตำราว่ามีใช้คนอื่นไกล
 บัรกรรมซ้ำชัศชาวสารไป

พอแสงเดือนเด่นฉายพรายพรรณ ให้ยกเลิกพลชั้นชั้นนั้นมา ฯ

๑ จะกล่าวถึงวันทองต้องโทษ
 เมื่อชาติใจอาลัยถึงลูกยา
 วันนั้นพระไวยจะไปคัก
 เกรงฤทธาจะฆ่าตาย
 ผิดมือละอองพิศตรปลั่งเปล่ง
 ประมาณชนชาติสืบห้าม
 ผ้ายกคานนุ่งฟุ้งทอง
 กรองนอกดอกกลดวงละไม
 ก้านแย่งโคมเพชรเจ็ดเหลี่ยม
 ชัดแสงสอสุดที่ทับทิมทับ
 เนิตโฉมประโลมลานสวาท
 สร้อยสังวาลสุวรรณพรรณราย
 ส่องเต้าตมแต่งเครื่องครัด
 กรองรอยสร้อยสนกระสันทรวง

ก็จะตายด้วยอายมอญฤๅไร
 วันนั้นวันพุธเป็นอุท
 เศษเสาร์เข้าจางเป็นศกใหญ่
 เนอไซเหม็นจะเล่นกัน
 หุ่นก็ได้อาอุชกรบมอมนั้น
 พระองค์ทรงโปรดให้เช่นมา
 เวราพาเป็นอสุรกาย
 นางนกลำคัญม่นหมาย
 กลับกลายเพศเพี้ยนเป็นนารี
 ดังดวงจันทร์วันเพ็ญประไพศรี
 ท่วงทิมารยาตดังนางใน
 สดสองชั้นสุดสุดใต้
 เส้นไหมยอมม้วนเป็นม้ายับ
 กรวยเชิงช่อเอี่ยมดังแบบจับ
 นางแก่งแต่งประดับประดา
 ชะอ้อนอ่อนเอดสะอาดสะอ้งสาย
 แต่ละเม็ดเพชรกระจายกระจ่างดวง
 ดอกไม้ทัดทงห่อผ้าห่มหวง
 รำร้องเลียงลวงรำพันไป

พิดชาข้าลูกหลวงหวนละห้อย
 สักวาดอกสร้อยละห้อยใจ

๑ พระไวยขับม้ามาถึงนั้น
 เสี่ยงเส้นาวเพราะขัดเป็นสัตรี

ลงจากม้าพลันในทันใด
 แผลงไม้ไล่ไปเห็นโฉมนาง

ผิวปลั่งดังทองทาทะทวย
 งามระบอบรอบโรเจ้าเรียบริม

หวานอ่อนร้อนเสี่ยงเส้นาวดัง
 แสน่สวาทนาฏน้องไม่พริบตา

๑ ครานันนางเปรตอสุรกาย
 เข้มช้อยร้อยกรองพวงมาลัย

ทำเดินเก็บดอกไม้ไม่สงกา
 กระทั่งถึงต้นไมพระไวยพลัน

ทั้งพวงดอกไม้กรองร้องตระหนก
 แอบพุ่มพฤษภาประหม่าใจ

๑ ครานันจึงโฉมพระหมื่นไวย
 กระหย่มยมยุรยาตรนาตมา

แก้วตาอย่าประหม่ากมลหมอง
 เสียดายผิวจะเผือดอย่าเดือดใจ

นำคางขอยตะวันตกกนกให้

เสี่ยงหวานวิเวกในพนาดี ฯ

พอพระจันทร์เพ็ญมองละอองศรี
 ก็หยุดยั้งโยช้อยู่กลางทาง

เยื้องยุรยาตริไปไม่เกรียบกว้าง
 ทรงบางดลระลือออกจากพิมพ์

มือสวดยลีนวदनุ่มนัม

พร้อมพร้อมเพราทวทงกายา

ดังเสี่ยงหงส์เหินในเวหา

แผลงพฤษภาสอแลดลึงไป ฯ

แยบคายท่าหาเห็นพระไวยไม่

ตำราญร้องเรอในพนาวัน

ถอยหลังละเล็งมาไม่ผินผัน

สะดุ้งหวัดหวาดหวั่นฉวาไป

ประคองอกอ่อนว้างมีใครไหว

แก่งไล่ไล่ให้ล่อให้ละลานตา ฯ

แสน่ตำราญบานใจเป็นหนักหนา

ชะอ่อนเอนเอนโอภาราพันไป

จะหวัดร้องจรดลไปหนไหน

ขวัญจะโบยบินไกลกำลังกลัว

มานัดจะรบขวัญ

ให้คนเขาร่างน้องประคองตัว

อยู่เดียวเปลี่ยววอกในอาณู

ขามหนาวเจ้าจะนอนในกลางไพร

ทุกสิ่งหดตรงมาพบน้อง

จะอยู่ด้วยน้องนอยสักรอย

ปลอบพลาทางย่างขยับเขย

ขยับมือมาแม่อย่าเมินไป

๑ ครานันนางเปรตอสรกาย

เห็นลูกชายและเดียมเทียมคนอง

ตวาดมาว่าเหวี่ยงพลาขามลูก

ลุ่มหลงโลภว่าประสาใจ

ชื่อว่าวันทองทอต้องโทษ

ตายไปใจผูกด้วยลูกยา

ตัวเจ้าจะยกออกไปทัพ

ศกนหนักหนาสง่ามี

รอรังระวงให้จงดี

ว่าแล้วแผ่นโผนโจนทะยาน

สูญหายกลับกลายไปตามเพศ

ไม่มีหวดวทมะนยนิย

ซึ่งผาตมันโผนไปในไพรทว

เจ้าอย่าประหม่อมัวให้หมองใจ

เพื่อนพดจาสารพันห้ามไม่

ไม่มีใครโอบอุ้มให้อุ่น

ขอประคองเคียงกายไม่หน่ายหนี

แถวพอยาสะทกสะเทินใจ

ชายชำเลื่องโลมเลียมเข้าไปใกล้

ขอคอกไม้สักหน้อยหรือยกกรอง

แยบคายเชิงดีไม่มีสอง

ก็โผนผาตแผ่ครองระงมไพร

มาตถกชุ่มเหงาเกรงไม่

ก็ไซร้สาขารณคือมารดา

พระกรวโกรธสั่งให้ไปเช่นฆ่า

ตามมาจะบอกชงรายด

น่าจะยับเย็นย้อยดอยหนี

ไพรเรียวแรงจะรุกราน

จะเสียทออย่าโหมเข้าหักหาญ

เสี่ยงสะท้านทวทองพนาวัน

เป็นเปรตส่งเยี่ยมเทยมสวรรค์

เหียนหันหายดับไปกับดา

๑ พระไวยหวนหวาดอนาถนัก
 สยดสยของพองหวักลัวมารดา
 โอ้แม่เจ้าประคุณของลูกแก้ว
 ลูกทำบุญสั่งให้ไปมากมาย
 เอาเพศเป็นเปรตอดสุรกาย
 สั่งสอนวอนบอกให้ลูกจำ
 แม่ตายหายลับไปหลายปี
 ห้ามลูกมิให้ไปประจัญ
 ท่านขุนแผนพอกตายแล้ว
 ถึงคนทพกลับเข้าพระนคร
 ซาติชายเป็นตายไม่ย่อท้อ
 แมื่อย่าเป็นห่วงบ่วงโย
 แล้วมาชนมาพาพวกพล
 พอแสงเดือนเลื่อนดับลงลับฟ้า
 ตัดไม้ตั้งค่ายสนามเพลาะ
 รวชวากบักช่องบ้องกัน
 ๑ ครานันชุมพลรณรงค์
 ตรักรอสองคนกับบิดา
 สืบรู้ว่ามาตงบางกระทิง
 ชุนแผนแสนฤทธิ์ราวี

เห็นประจักษ์ว่าแม่แน่นหนักหนา
 น้ำตาพรากพรากลงพร่างพราย
 สิ้นซากศพแล้วไม่สูญหาย
 ยังไม่วายความชวทศวท่า
 กลับกลายตามมาเวลาค่ำ
 มีพระคุณเขาค้ำแต่เป็นคน
 พังมาเห็นวณในไพร่สนท
 จะเสียตนตายด้วยฝีมือมอญ
 สุดท้ายลูกแก้วจะฝันมือน
 พระทรงธรรมบนรอนกบรลย
 จะเก้แค้นแทนพ่อให้จงได้
 พลากราบไหว้สะอนกลั่นน้ำตา
 ดนदनตดทุ่งมุงป่า
 ยกมาตงบางกระทิงพลัน
 หอระครบเหมาะทุกสิ่งสรรพ
 ให้มาใช้ไปพลันเอาเหตุมา ฯ
 เสี่ยงให้รองกองตงต้นน้ำ
 จะรบราพระไวยให้ได้ที
 ด้วยเกรงลวงช่วงชิงเอาชัยศรี
 แต่งเครื่องบตรพลพลการ

ของกระต่ายราชวัดเนวียนบั๊ก

รูปเทียนจุดจรตัสชิวาล

ขุนแผนเสกขตข้าวสารส่ง

อสุรยักษครุฑาวาสุกร

ทงฤๅษสถิตวิทยาธร

เชิญรับเครื่องสังเวद्यวัฒนา

เครื่องอาบนันดาลสะดุ้งโคต

แกว่งกวัดฉวัดเฉวียนเวียนระไว

ไฟดับกลับพรหมด้วยน้ำวาม

อยู่คงสารพัดคัสตรา

เสร็จแล้วจึงแต่งแปลงเจ้าพลาย

เป่าชาด้วยพระเวทวิเศษมนต์

๑ ครั้นฟ้าขาวดาวประกายพรกชน สองทัพให้ครันสนับ

ออกจากค่ายพลันทันเวลา

พระไวยขับม้าพาทหาร

ชุมพลชักม้ามาประชิด

พอทพต่อทพเข้าถังกัน

สองข้างต่างมุ่งเข้ารวี

พอหุนหมุนมุ่งเข้าสูกัน

ทะลวงโลดโผนประจัญทนคง

จับสายสัญญาณชักทุกเสาศาล

เครื่องอาบนันดาลประจุประจค

ชุมนุมองค์เทวาทุกกรา

ฝูงผกคโถมมารยา

ทวยเทพนิกรถ้วนหน้า

แล้วปลุกเครื่องคัสตราในทันใด

ตามกระดกพลิกโลดดังลูกไก่

แล้วติดไฟชุบยอมให้ลูกยา

กายแข็งทนทานขึ้นหนักหนา

มึงมำก็ลงให้คงทน

ให้ดคล้ายมอญใหม่ให้ฉงน

แล้วเตรียมตนจะไปช่วยยุทธนา ฯ

โยหาทั้งสองคะนองฤทธิ

โถมอ่านคาถาประกาศิต

ขุนแผนแอบมิดจะต

ยิงแย่งแทงพนักองมี

มิได้มีข้อยต่ออณรงค

แทงฟันตอบโต้แล้วให้ส่ง

ดีต่อยตะบันลงไม่ละกัน

พวกทหารสามสิบห้าไม่ราดอย
 พวกหุ่นหมุนว่าเข้าฝ้าพัน
 อึดอึดจิตใจได้พิฆาต
 พระไวยเห็นพลร่นลงมา
 พอข่าวมนต์หล่นต้องหุ่นชุมพล
 ชุมพลชักม้าฝ่าพลไกร
 ต้องพวกหุ่นมนต์พลพระไวย
 สองนายบ้ายห้ามโยธา

๑ พระไวยเพิ่งไปเห็นมอญน้อย
 แปลกน่องต้องมนต์ให้บันดาล
 เยื่อหุ้มยกดตัวไม่กลัวใคร
 จะฟังคำท่านองมันลองดู
 จึ่งร้องมาว่าเหว่ยอายมอญน้อย
 ตัวเด็กเล็กน่อยไม่สนใจ
 พระสงฆ์องค์ใดเป็นครูบา
 เข้าสู้รบกับเราเข้าจริงจริง
 บิตรมารดาเอ็งชื่อไร
 งามอาจประมาทใจช่างไม่กลัว
 มึงมาฆ่าฟันท่านขุนแผน
 ฤาควมึงถึงเมืองให้เคืองใจ

หอกสอยดาบว่าเข้าห้าพัน
 คนขยั่นขย่นย่อรรระอา
 ไม่ไหวหวาดอายมอญนี้หนักหนา
 มอชวาคว่าชุดขาวสารไป
 กลายเป็นหญ้ายับบั้นไม้ทนได้
 เป้าไปด้วยพระเวทวิทยา
 ก็ย้อยยับกลับไปเป็นเพื่อนหญ้า
 ก็กรังราหยุตรบประจัญบาน ฯ

กระจอยร่อยเอวกลมสันทหาร
 พังร่นพานยังไม้พบฝีมือ
 ทะนงใจของทองจะปองสู้
 ความรู้มันจะมีสักเพียงไร
 กระจอยร่อยใจกำเริบเดิบใหญ่
 ซอโรบอกความไปตามจริง
 สอนวิชามาให้สักก็ส่ง
 แล้วจะวิ่งวุ่นหลบไม่พบตัว
 อยู่เมืองไหนบอกกูให้รู้ทั่ว
 ใครยกให้มึงยกมาทำไม
 ชุดแค้นท่านทำอะไรให้
 ไปไล่จับพ่อแม่ของมึงมา ฯ

๑ ครานันเจ้าพลาชชายชุมพล

กฤชขอสมิงมิตรา

ขอสมิงแมงตะยะกะละออน

เลื่องชือภักดิ์ทุกกรุงไกร

พระครูเรืองฤทธิเวท

จะมาลองฝีมือไทยให้ระอา

อันสมบัติในศรอยุธยา

ขุนแผนยกพลมาชิงชัย

เอ็งนมนามกรโต

พระองค์ใดโตเป็นพระอาจารย์

ทงขอมารดากอย่าพราง

ฤทธากลาหาญประการใด

๑ เชี้ยอายมอญสมิงมิตรา

ฤทธิเดชอย่างไรคงไตร

อันความรักมิใดเป็นศษยสังข

ชื่อว่าขุนแผนแสนสะท้าน

แมกชื่อว่านางวันทอง

ชื่อว่าพลาชงามแต่เดิมมา

มึงอย่าทะนงองอาจ

หากแต่เฒ่าแรงน้อยถอยไป

แบบชลพตเพี้ยนเป็นหงสา

บิดาผู้เรืองฤทธิไกร

ในเมืองมอญใครไม่รอค่อได้

แม่ไชรชอเมี้ยแมงตะยะ

พระสุเมธกะละตงเมืองหงสา

ถ้าใครกล้าจะฟันให้บรรลือ

กหาปวารณาสังใดไม่

กุ่มได้จึงฟันฟันประจาน

เจ้าไทยเลียงเป็นยอดทหาร

อนึ่งท่านบิดานนชอโร

บอกบางใหญ่สนสังสัย

อาจใจออกมาต่อฝีมือกู ฯ

กกลางงยกมาต่อสู

ซึ่งสู่ตามดงพระอาจารย์

เพราะพ่อกูเชื่องค์พงศ์ทหาร

ท่านให้ความรู้แก่กูมา

ชื่อของกูนี้ไม่มสา

ชอตงนนว่าจมนไวย

ประมาทว่าจับขุนแผนได้

กูนี้ไม่กลัวมึงเท่าเล็บมือ ฯ

๑ ชุมพลคบหาแล้วว่าไป
 ๒ ภูเขาใจมิใช่คนอนา
 ๓ กุได้ถามไต่ความมาแต่หลัง
 ๔ ว่าลูกชายคนหนึ่งพึงรุ่มมา
 ๕ หนีไปแห่งใดมิใคร
 ๖ ว่าลูกเลี้ยงยังมีอยู่ยกคน
 ๗ มารดาชื่อนางวันทอง
 ๘ เป็นลูกอ้ายขุนช้างจึงไร
 ๙ ขนอกรุงรังกระทิงคาง
 ๑๐ เอ็งหากอายุใจไม่บอกกัน

๑ พระไวยขัดใจดังไฟฟอน
 ๒ โมโหขัดขี้ตมิตมิดดา
 ๓ แกว่งดาบตัวสั้นถลันโลด
 ๔ เขาหาหนพนฟาดพลายชุมพล
 ๕ เลี้ยงดาบต่อดาบพันกันนับนาค
 ๖ พวกรุ่นหมุนโลดโหดทะยาน
 ๗ หุ่นต่อหุ่นทิ่มแทงแย่งยุทธ์
 ๘ ปลารดพดกันสนั่นไป
 ๙ สู้หุ่นสั้นแรงลงแพลงพลิก
 ๑๐ เอาสั้นหอกตอกรันตัวสั้นรว

มิ่งพูนไชร์ไม่ลัดยขอ
 คอท่านขุนแผนแถบออกมา
 ต่อแกเล่าให้ฟังแล้วจึงว่า
 เป็นลูกแก้วกริยาขอชุมพล
 แถบออกกล่าวเอากมาแต่ต้น
 เจาตนคงให้เป็นหมื่นไว
 จะเป็นลูกของแก่นนมิใช่
 พ่อมิ่งนไนไชร์อยู่สุพรรณ
 ๒ กระทบมบางฉิขอตลอดขวัญ
 ๓ พันพั้งขุนแผนว่าบิดา ฯ
 ๔ เหม่อายมอญก่อนแคะมุส่าว่า
 ๕ ไม่ทันว่าคาตาพระเวทมนตร์
 ๖ กำลังโกรธขับม้าโกลาหล
 ๗ ฉาดฉับรับประจัญประจัญบาน
 ๘ มาต่อม้าผ่าผงาดเข้าต่อด่าน
 ๙ เขาได้รานรูกพลพลไกร
 ๑๐ กระจกนุดชิงหอกกลอกไล่
 พวกไพร่สามสิบห้าระอาตัว
 พวกรุ่นหมุนขยิกเข้าจิกหัว
 ๒ ดนหลุดมุดตัวเข้าแฝงรก

ชุมพลกับพระไวยไล่พิฆาต
พลวันปลากนอย่งนงน

๑ ขุนแผนแค้นใจดังไฟเผา
กูกองร้องไปแต่ไกลกัน
พระไวยแลไปพอเห็นพอ
ขับม้าวิ่งว้างกำลังเกรง
ถูกอกหักอกหักหาเข้าไม่
ขุนแผนแค้นใจไล่ทแยง
พวกไพร่สามสิบห้าผัวอ่อนหลุด
ความกลัวหนีซุกไปทุกคน
เสียงเกรกเข้าไม่ได้ไปปะเลง
พลบค่ายาคลุ่มช่อมมัว

๑ พระไวยขับม้าผ่าท้องทุ่ง
หน้าวัวหิวบอบหอบหายใจ
คนเห็นพระไวยตกใจวิ่ง
พระไวยแตกทัพยับเยินมา
มิได้รู้ศัพท์สัญญา
ผู้คนอลหม่านวิ่งพล่านไป

๑ ครานันส้มแดงพระพันวษา
ได้ยินเสียงชาวบ้านสะท้านดัง
เอะอะไรอองกนหนักหนา
เสียใครไปดูให้แจ้งใจ

เพลงพลาตกลอชิตเจ้าคิดลอก
ตาบดกกอดติดกันหัวพัน ฯ
ขับม้าวิ่งว้างดังทางหัน
ชุมพลจับไ้หม่นพ้อตนเอง
ผละคอน้องโลดกระโดดเหยิง
เสียเพลงทวนท่าชุมพลแทง
พระไวยขับม้าออกจากแหล่ง
พวกหุ่นหมุนแทงทไฟร่พล
มุดแฝกแหวกป่าโกสาลหล
หนามเหนียวเกี่ยวบันไปทั้งตัว
ร้องขอโทษตัวเองพ้อทันทัว
รอดตัวแล้วอายพ้อเล่นต่อไป ฯ

หมายมุ่งตรงมาหาเข้าไม่
ตรงไปข้ามวัดธรรมา
ฉิบหายตายจริงเจียวลีหว่า
ชาวพาราตันทวทงเวียงชัย
ว่าศึกเสื่อนั้นมาแต่ข้างไหน
พระไวยมาถึงประตวง ฯ
เสด็จออกเสนาอยู่คบบคง
ทรงฟังไม่แจ้งว่าเหตุใด
อายไวยแตกทัพมาฤาโฉน
พอพระไวยลงน้ำเข้ามาพลัน

ครันถึงประนมก้มกราบกราน
หน้านิ้วหิวหอบบอบครัน

๑ ครานันส์มเด็จพระพันวษา
พระจมีสีหนาทประภาสไป

๑ ครานันจมีนไวยวรนาถ
จวนตวด้วยกลัวพระอาญา

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีบาท
ขอประทานชีวิตโทษผิดครัน

ยกไปหมายว่าข้าศึกมอญ
ครันหาหน้มนตายกลายกายา
แม่ทัพกับหม่อมฉันตัวต่อตัว
ไม่ทราบว่ำน้องชายพลายชุมพล
ร้องกำชับให้จับกระหม่อมฉัน
หนีได้จึงไม่มรณา

อันเจ้าพลายชุมพลคนนี้
เป็นลูกแก้วกิริยาหาใจ

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช
ทรงดำริตรไต่รอยไปมา
อายแผนม้นทำมาทางน
ม้นก็ถือสัตย์ธรรมเป็นม้นใจ

สะทกสะท้านความกลัวจนตัวสั่น
นิงอันอยู่ไม่ว่าประการใด ๆ

เห็นพระไวยเข้ามาหาทูลไม่
มิ่งใดการอย่างไรจึงกลับมา ๆ

ครันคร้ามขามขยาดเป็นหนักหนา
เงยหน้าชนทูลพระทรงธรรม

องค์หรรษราชรังสรรค์
ช้วนอยู่ได้พระบาท

เขารบรอตอกรเป็นหนักหนา
เป็นหุ่นทญ่าจึงแจ้งว่าแต่งกล
ก็พันพัวพันกันหลายหน
จนเห็นท่านขุนแผนเล่นออกมา
บิดาหมายม้นจะฟันฆ่า

พระราชอาชญาไม่พ้นไป
มิใช่เป็นน้องร่วมท้องไส้
ท่านขุนแผนก็ได้เป็นบิดา ๆ

ฟังเหตุตามคำพระไวยว่า
แล้วมีพระบัญชาไปทันใด
หารู้ที่จะว่าอย่างไรไม่
ไม่เห็นที่จะเป็นกบฏ

มาตร मैंทจริตคิดเข่นัน
 ในคัwmันจะพลัดเป็นกัตร
 อันตัวกูเป็นหลักบัณฑิ
 เทวดารักษาซึ่งราชย์

มันเป็นแต่ข้ามาละออง
 ถ้าเขม้นจะเล่นอยุธยา
 ชะรอยอายนคณมแคน
 ฤม้งโหวหารประการใด
 मैंมันทจริตคิดเป็นพาล
 นัใครใครกัไม่มรณา

๑ ครานันจมนัไวยวรณา

พระเคลือบแคลงแห่งจริงทุกสิ่งเจียว จะเลียงเดียวไม่ทล็กใช้ที่
 คิดแล้วบังคมบรมนาถ

เมื่อแรกเริ่มเดิมเหตุจะเกิดมี
 ดกัณอลวนซุมพลห้าม
 ตตอองซุมพลกัโกธธา

บอกท่านขุนแผนผู้บิดา
 ว่าสร้อยฟ้าทำเลห์เส้นหัด
 บิดาโกธธาว่าไม่เชอ
 หากวนันหนัทนัไม่บรรลัย

ทองประศัร मैंมนกัยังอยู่
 กคิศตุเห็นผิดจริตไป
 ดงโครมฤทธอะไรไม่สู้ได้
 กัแจ่งใจกัทนทวทังพารา

ไทนจะปองพิภพนาถา
 ปานนัจะมาดงกรุงไกร
 อายแผนมันหาเป็นกบฏไม่
 มันแคนใจจึงทำเป็นกลมา
 ไพรบ้านพลเมืองคงเข่นชา
 อายพ่อลูกไล่ฆ่าม้งคนเดียว ๆ
 อภิวาทนงนักรักเกลียว

ขอเดชะพระบาทปกเกล้า
 กระหม่อมฉันนนตศัรมาลา
 ความโกรชไม่ทันจะตหน้า
 ดันบำหนัไปกาญจน์บุรี

ลงมาว่ากล่าวอ้งมี
 กระหม่อมฉันขงมความแคลงใจ
 เจอดเงอฟ้าฟนทะเล้งไล่
 ขัดใจจึงทำเป็นกลมา ๆ

๑ ครานนพระองค์ผู้ทรงเดช
กตมิ่งมัวหมองเหมือนตองยา
ธำแมนถูงเถยงกนเพียงน
ไม่สมควรที่จะฆ่าราว
จะให้ไปรับมันเข้ามา
จะให้ใครไปรับเกลือกกลับกลาย

๑ ครานนพระไวยวรรณาก
กราบทูลไปพลันในทันที
แต่ครั้งเมื่อขุนเพชรกับขุนราม
ครองนหาคนทชอบใจ
เห็นแต่ศรีมาลาถูกละไว้
ขอพระองค์ทรงพระกรุณา
พระองค์ทรงสดับกตรัสสั่ง
นายจงวงศ์ตรงไปทันใด
นางนบนอบหมอบเฝ้าพระภูธร
ถอยกระดกเล็ดเลือนให้ห่างกัน

๑ ครานนพระองค์ผู้ทรงเดช
เห็นพระไวยเป็นทกับศรีมาลา
ท่วงท้อย่างไรไม่ปกติ
อนท่วงทมนตครน

ได้ฟังเหตุตามพระหมื่นไวยว่า
พ้อมิ่งบาหลังไปเมื่อไร
จะเกิดรบพุ่งกนนั้นใช้ท
ความจริงยังจะมีอยู่มากมาย
ปรึกษาตัดสินเสียให้หาย
เอ็งคิดเพทุบายให้จงดี ฯ

รับพระราชบัญชาเหนือเกล้า
เห็นไม่มีผู้ใดจะออกไป
ออกไปตามยังเกิดเป็นศึกใหญ่
จึงจะได้พ้อลกนนั้นเข้ามา
ผิดชอบอย่างไรท่านไม่ว่า
โปรดหามาใช้ให้ออกไป
ตำรวจวังเรียกมาอย่าช้าได้
ได้ตัวศรีมาลาเข้ามาพลัน
เห็นพระไวยเคืองค่อนอยู่คมสัน
ฉินฉนหลบเลียงไม่แลเมา ฯ
ทอดพระเนตรฉนแปรทงชายขวา
จงตรัสเรียกเข้ามาให้ใกล้กัน
ดำริแล้วททรงพระสรวลสันต์
กับอสรอยพำนนเป็นกระไร

เอ็งเร่งไปรับอ้ายสองคน
เล่าให้มันฟังกึ่งไป

๑ ศรีมาลาประนมก้มเกล้า
ขอพระเดชบอingkันอันตรา

เกล้ากระหม่อมก็ประหวัดพรันใจ แต่พระไวยยังวงศ์ตลอดบำ
อันสตรีนไม่มัวทษา

ทูลแล้วกถวาทบังคมลา
เดินพลางนางสะเทือนใจ
ย่างเท้าก้าวชนบนเคหา
แลไปไม่รู้วร้ายดี

๑ พระไวยบอกย่านาดาไหล
แค้นนาดาตกลงหลังดา
กับลูกชายพลายชุมพลคนค่นอง
หนีไต่จึงไม่มัวชว

รับพ่อขุนแผนกับชุมพล
ว่าพลางขัดแค้นแน่นใจ

๑ ครานันท่านย่าทองประศรี
เดินหอบชบเหงอกเหลือกตา
คิดวามอญใหม่ทไหนดมา

ลูกหลานเป็นหอกแหลมหน้าแค้นใจ เมื่อออไวยคนเดียวไม่เอ็นดู

ทรงอ้ายแผนกับชุมพลมาให้ได้
กไม่เอาโทษให้ถึงตาย ฯ

ซึ่งทรงพระกรุณาให้ผ่นผาย
ให้พ่อแผนลูกชายคล้ายโกรธา

พระไวยยังวงศ์ตลอดบำ
แจ้งใจอาสาด้วยทรงไช

พระไวยออกหน้าหาชาไม่
พอดังบ้านพระไวยเข้ากันท
ฝ่ายว่าท่านย่าทองประศรี
ออไวยโยหนิตาทัพมา ฯ

คิดวาศักใครเล่าคุณย่า
บิดาควรฤาเป็นไต่เช่นนั้น
หมายปองจะฆ่าให้เป็นผ
รับสั่งให้ศรีมาลาไป

สองคนเข้ามาให้จึงได้
อดอนกลืนไวไม่เจรจา ฯ

ไต่ฟังคตหลานชายว่า
แปรนด่าเสียงองค่นังไป
มีรู่ชากันเองกเป็นไต่

หากว่าหนึ่หนึ่ไม่บรรลึ
 ชวนกันชมเหงไม่เกรงกู
 จะต๋อยหัวให้ยับเป็นสับปลา
 เหวยนางศรีมาลาว่าอย่างไร
 นางสร้อยสุดสวาทของพ่อผัว
 ยุงส่งกันพันปัญญา
 ฐเห็นเป็นใจด้วยกับมัน
 ถาหนไม่ทนมันพันยับ
 ไปรบเจ้าจอมมาพร้อมเพรียง
 น้ำลายฟุ้งปากดำหมากไป

เข้ากลุ่มรวมกันไล่ไอ้หมาหมู่
 ถาไปได้ไม่อยู่กูจะไป
 โคตรแม่มึงน่านาคาไหล
 ไปไหนไม่เห็นซ่งหน้าตา
 เล่นเน้อเล่นต๋วชนหนักหนา
 ไต่หน้าตักแซนเล่นไปรบ
 หากออไวยหนึ่หนึ่จ้งได้กลับ
 นางลูกพ่อก็ขยับจะดีใจ
 หัวมิเลี้ยงเพราะกูก็มีไซ้
 ยกสากถลากไถลลิมไล่ปุน ๆ

ตอนที่ ๔๑ พลายชุมพลแอบเล่น

- ๑ ครานันสร้อยพานาร
นางวิตกกอกใจดังไฟฟุ้ง
โอ้อวกรรมทำไว้ในหนอ
ว่าศกมอญฤมาเยือนเป็นศกไทย
ถาปล้อยอศรมาลาลูกสะไภ้
ด้วยมนัรแสบคายว่าร้ายด
คิดพลางนางเรยกขนานอาย
เอ็งเร่งหาข้าเรารู้สึกคน
คอยดกอศรมาลาไปรับทัพ
หีบเงินหาซึ่งให้ตั้งใจ
- ๑ ขนานอายรบว่าอย่าวิตก
ได้เพื่อนคู่ใจแต่ไรมา
ออกหัวแหลมเลียวทางไปข้างขวา ผ่านวัดท่ารับไปจะให้ถึง
พอเพลาลอบค่านาตั้ง
- ๑ ฝ่ายพราयरักษาศรมาลา
ก็ช่วยกันปลาลูกศรค้ำราม
เรอนางพายมาเวลาค่ำ
ผีพายไล่ขยุ่มลุ่มส่งไป
- รู้ว่าคิดไม่หายสูญ
ให้อาตรหวาดหวนพริ่นฤทัย
ไม่พอที่จะมาเป็นเช่นนั้นได้
มิใช่ใครคอกกาลกณ
ไปรับกันมาได้จะองม
ท่วงทเห่นจะเกิดจลาจล
มาบรรยายเรื่องความตามเหตุผล
เตรียมตนให้พร้อมด้อมออกไป
เอ็งจงจับข้าเสียให้จงได้
เอ็งอย่าให้มนรับกันกลับมา ฯ
แล้วลงเรอรับยกออกจากท่า
อาวุขครบมือไม่ออดอง
ผ่านวัดท่ารับไปจะให้ถึง
จึงเข้าแอบเกาะมหาพราหมณ์ ฯ
รู้ว่าอายลาวอยู่ปากง่าม
มัดศอกติดตามกันเต็มไป
ฉทำร้องว่าอย่าเข้าใกล้
ร้องเพลงปรบไก่เรียดทางมา

ล่องลัดตัดทางบางโง่งเมง
ถึงบางกระทิงใกล้รุ่งมั่งพายมา

๑ ฝ่ายพระกาญจนบุรีกับลูกชาย
แลเห็นเรือกัญญาปักษากน
ทนนกลางมองเขม้นเป็นผู้หญิง
เห็นเมยรบพบเพียบหน้ากัญญา
ครนถงจงถามเนอความไป
เวทนารอยขงมานงเรือ

๑ ศรีมาลากราบลงกับดินพ้อ
บดินพระองค์ทรงศักดา
พระไวยแตกทพกลับไปทล
กับน้องชายหมายจะพันให้บรรลย
พระไวยทูลว่าวิวาทกัน
ให้รบพ้อกับน้องทงสองรา

๑ ครานันท่านพระกาญจนบุรี
ชิชะอายไวยอายใจพาล
มารบหลบหนีหาที่พง
จงห้องพ้องหาเอากน
พระกียังไม่ประหารผลาญล้าง
จริงเท็จคงจะเห็นเป็นแน่อน
ว่าแล้วชนแผนแสนศักดา
ให้แก่นันตพลหุ่นเลี้ยทนต์

บ่าวไพร่ครนเครงอยู่นาวน่า
พอส่วางถึงท่าศาลานพลัน ฯ

กำลังออกเลยบค้ายเกษมสันต์
พระทรงธรรมทจะใช้ให้ใครมา
ประหลาดจริงเมยไครนใจกล้า
ศรีมาลาแน่นแลวลงมาเรือ
ออกมาไยทองไล่ลือกเอลือ
เนอความเป็นอย่างไรจงออกมา ฯ

บอกขอความไปไม่มูสา
โปรดให้ขามารบพ้อเข้าไป
เค้ามูลว่าพ่อนลอมไล่
ทรงชักใช้เรือเริ่มแต่เดิมมา
พระทรงธรรมไม่เชื่อจงสั่งข้า
ซงโทษานุโทษนนโปรดปราน ฯ

ฟังคตเคื่องขุ่นอยู่่งงาน
ช่างคิดอ่านเพ็ดทลเอาแต่ดี
เล่นกนซงซงเป็นไรน
เป็นทว่าอายแก่นนยอกยอน
คงจะถามกบ้างสักคำก่อน
พระภรรไม่เลียงกจกใจ
สั่งลูกชายมาหาข้าไม
แล้วชวนลูกลงในเรือกัญญา

ศรีมาลากมาในลำเรือ
 หอดังกรงไกรไต่เวลา
 จวนเวลาเฝ้าองค์พระทรงชัย
 พระไวยให้เฝ้าเอาเส้ากัน
 พอเห็นพ่อพลกกลับขยับลุก
 พระกาญจนบุรีชหน้าว่าหลอกก
 ๑ ครั้นว่าตะวันบ่ายชายลง
 เสด็จออกเสนาประหม่ากลัว
 ทรงเห็นพ่อลูกมาหมอบเฝ้า
 ดทพนองทงสองคน
 อายหลายชุมพลคนน้องชาย
 ทงสองนหน้าตาส่งำครั้น
 จงตรัสรู้ต่อก่อนอายกาญจนบุรี
 เทยวไล้พันผ้าประชาชน
 มั่งนคิดเห็นเป็นโนน
 ลมละพระพิพัฒน์วาร
 ว่าอายมอญจับม่งเอาไปฆ่า
 อายไวยจะแกแค้นเล่นออกไป
 กหมายว่าจะยกพลไกร
 จงให้หามายังพระนคร
 เป็นกระไรบอกความไปตามจริง
 จนเลี้ยงให้ไปกินกาญจนบุรี

หลบหายหายเมื่อมาฉาวฉา
 ตรงมายังท้องพระโรงพลัน
 จุนนางน้อยใหญ่กอย่นัน
 หวาดหวั่นไหวบันย่นคา
 พระไวยโตคปุกคังลูกหนู
 พระไวยว่าไม่ส่อโทษตัว
 ฌายพระองค์ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 สะท้านทงทงจุนแผนหลายชุมพล
 พระเป็นเจ้าแห่งพิศศิตเหตุผล
 ชอบกลละม้ายคล้ายคลึงกัน
 กแบบกายทวงทศขยัน
 ละม้ายเหมือนพอมนทงสองคน
 บังอาจยกโยชมาเกลื่อนกล่น
 ด้วยถือว่าเวทมนตร์ของมั่งดี
 หมายจะชิงกรงไกรไต่ฐาน
 กันหลงรักสีกเท่าไร
 กเป็นกล่นนาตามใครได้
 อายพ่อลูกกลับไล่ตะลุมบอน
 ก็เข้าใจเสียว่ามั่งคงเรนช่อน
 จะถามก่อนมั่งแก้ให้จงดี
 ถาสับปลับกลับกลึงจะเป็นผ
 ถึงเพียงนฤยงคิดชบถก

๑ ครานนขุนแผนแสนส่ท่าน	กราบกรานก้มหน้าภาวนาอยู่
เชื่อเวทวิเศษด้วยคุณครู	โนมน้อมจิตสู่พระทรงธรรม
ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงเดช	บันบกนเคเรศทุกเขตชนท
จะกราบทูลความจริงทุกสิ่งอัน	ชวนถวายไว้โดยบาทา
ทุกเย็นเข้าเฝ้าพระคุณไว้เหนือเกล้า	ข้าพระพุทธเจ้าไม่มูสา
มิได้ขบถทตโทษพระกรุณา	อันสัจจาถอมันมาแต่ไร
เมื่อครั้งต้องจองจำเป็นส่าหส์	ก็ยงหาละสัดยให้เสียไม่
ครั้งนททำเป็นกลใน	เพราะความแค้นจมนไว้นนเหลือทน
เดิมพิโรธโกรธขงศรีมาลา	หงดาหงดจนบับน
ชาคนองชายพลายชุมพล	หนदनบ่าไปกาญจน์บุรี
กระหม่อมฉันพระพิจิตรบิดา	ลงมาว่ากลับฮักเอาจม
หยาบซาทาทายไซ้พอดิ	มิได้มียังจิตว่าบิดา
กระหม่อมเห็นผิดจิริตอยู่	พิเคราะห์ดูหน้าคลาดำเป็นผ้า
ก็แจ้งใจว่าออไวยต้องมนต์ยา	ครนบอกกลับว่าไม่เชื่อใคร
ล่ำเลิสบประมาณประกาศว่า	ว่าขอจากคูกมาจึงออกได้
กระหม่อมฉันเหลือแค้นแสนเจ็บใจ	จะใคร่พ่นเสียแต่วันนั้น
แต่หากมารดามาชวางไว้	จึงจำใจเจอดงดอดกลน
สองคนกับชุมพลจึงคิดกัน	ผูกหุ่นครบพันแล้วยกมา
ด้วยคาดว่าออไวยคงไปรบ	พอได้พบส่มใจจึงไล่ฆ่า
ออไวยตายหมายรับพระอาญา	ถ้าเบองหน้าเกิดศกมาทางใด

ข้าพระพุทธเจ้าจะอาดา
อันวิธากลาหาญชาญชัย

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช
จึงตรัสไปเสียอายกาญจน์บุรี
ซึ่งมั่งทำเป็นกระบวนทัพ
ก็เห็นความจริงไม่กรังใจ
หุนหันตันตเอาผู้ใหญ่
ว่าเล่นมุกเป็นถึงบิดา
ไม่ควรจะลำเลิกเบิกความ
ดูชมเซอะเคอะครันทุกวันไป
นมนกน้อยแต่เพียงนี้
เสียอายขุนแผนแสนศักดิ์ดา
ด้วยมันถูกยาแผดเปตเบือน
มุกถอว่าวิฆาณเกรียงไกร
ถึงถามมันเดียนก็คงเถียง
คิดให้ได้ตัวคนทำมนต์มา
ถ้าหากจับได้ไอ้คนคด
ใครผิดก็จะทำให้หน้าใจ

๑ ครานันเจ้าพลายชายชุมพล
ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงธรรม

เอาชุมพลถูกยาถวายเป็น
กับอวโวยพอลเล่นกันเต็มที ๗

ทั้งเหตุใคร่ครวญถวนถ
กันเชอมั่งมาแต่ไร
ก็หาจับผู้คนเช่นข้าไม่
อายไวยของอาจอหังการ
อาจใจองทองเป็นหนักหนา
คุณของมันมีมาเป็นเท่าไร
หาเกรงขามคิดกลัวผู้ใหญ่ไม่
ช่างไม่ส่งกระจกดูหน้าตา
นานไปไอนี้จะเป็นบ้า
มั่งอย่าเคืองเค่นอายหม่นไวย

หาเหมือนแต่ก่อนแต่ไรไม่
ที่ไหนมันจะต้องชงคุณยา
จงทำให้เห็นเที่ยงกันต่อหน้า
รูปรอยให้รู้ว่าอยู่แห่งไร
ความก็จะปรากฏหมดสงสัย
มิให้เป็นสินไหมพินัยกรรม ๗

ทั้งยุบลหลุดไปมิได้พริ้น
กระหม่อมฉันขอรับไปจับมา

ขอพระราชทานพยานไป
จะให้ได้อัครคนทำนนตยา

๑ ครานันพระองค์ทรงพระสรวล
จะได้ใครไปเป็นสักขีพยาน
จะต้องให้เป็นกลางหว่างพี่น้อง
เอ็งออกไปหาอย่าช้า

๒ ครานันพระหมื่นศรีพลายชุมพล
รับสั่งแล้วถวายบังคมลา
ก็คิดกันจัดแจงแต่งตน
ทำทเชกชวามาอยู่ไทย
นุ่งยกพอกปลงถึงเช้า
เหน็บกริชติดทชวา
สอดแซนตรึงแน่นเพียงข้อศอก

ไม่เพี้ยนเพศ์เชกชวามลายู

แต่ล้วนเกล้งแต่งตัวปลอมเป็นเชก

ทำทกะลาตีเข้าพารา

พร้อมสนกลองฉิ่งแลเหล่าเข้ม

ไม่พูดไม่จาภาษาไทย

พวงสาวสาวชาวตลาดผาดเห่น

สะสวาท่วงทกิริยา

พอเป็นสักขีไว้ให้แน่นหนา

ทั้งรปรอยนำมาไม่ช้าการ ๑

อายนถถวนควรเบ็นทหาร

ทวองไวชัยชาญฉลาด

ดูทำนองเหมาะแต่จมนศรี

ช่วยจับอายคนดมิวิชา ๑

สองคนประนมก้มเกล้า

กลับมาเคหาด้วยทนต์

สองคนเป็นเชกน้อยใหญ่

สอดใส่สนับเพลาตเพราตา

เจียรบาดคาดเช้างามหนักหนา

เสอถวมกายาอินทรชน

ศรีษะพอกพนผามาทงคู้

บ่าวไพร่ตามพรสะพรังมา

ด้วยฤทฆมนต์คนแปลกไปทั่ว

หน้า

ทงนำตาลกัญชาพาเอาไป

ใส่เต็มขวดเหลยมเบียมใส่

เข้าในตลาดเดินนาตมา

เขม่นเชกแปลกใจเป็นหนักหนา

สองตาสอดส่ายคล้ายกับไทย

อยู่ไหนไม่เห็นเลยสักวัน
 บ้างถามเป็นแบบค้ายชายสิ่งใด
 เอออะไรเป็นแขกช่างแปลกเพศ
 ฤาของตกมาใหม่ในสำเภา
 ครั้นมาถึงวัดพระยาแมน
 บอกชุมพลหล่นมทนชา
 มีเนรศษย์ติดมาแต่เมืองลาว
 วิชาแคล้วคล่องทั้งสองคน
 ๑ เจ้าพลายชุมพลได้ฟังพราย
 ตัวล่ำคึกเข้มน้อยกฏ
 ว่าแล้วก็อ่านพระคาถา
 ผีเณรเณรเลี้ยงไว้เชียวชาญ
 แขกปลอมก็พากันเดินมา
 หัศร์เรียกเณรร้องแทนไป
 เณรจวเข้มนหน้ามาเห็นแขก
 เบ็ดประตูลับแขกชนกฏ
 ๑ สองแขกเข้าไปนั่งไหวเณร
 เณรชวาทว่ากูไม่รู้คำ
 แขกว่าวันนั้นชนปีใหม่
 เป็นของแขกแปลกมาในสำเภา

มากำปั่นฤาว่ามาแต่ไหน
 หัศร์มอะไรมาให้เรา
 คำเครื่องเทศเต็มมืออดจวดเหล้า
 ชาวตลาดหยอกเข้าเฝ้าพดจา
 พรายกุมารวิ่งเล่นไปข้างหน้า
 นนกกฏจรวดาททำมนต์
 คนออกชอฤาฤาทุกแห่งหน
 คิดอ่านผ่อนปรนให้จงด ๗
 บ่ายหน้ามากกระซิบพระหมื่นศรี
 ไม่ได้ทวงทจะเสียการ
 จับพรายของจรวดาให้หนีพล่าน
 อลหม่านโดดกฏรบหนีไป
 หมาเห็นเห่าโฮกกระโฮกไล่
 เจ้าเณรอยู่ไหนดหมาท
 เอาอุปมาหมาแตกไปจากท
 วันนั้นโตกนอนทะผาล่า ๗
 ยกของประเคนว่ามะหะหระ
 จะเอารำมาให้กูไม่เอา
 ถิ่นหาของมาให้จรวดาเจ้า
 ไดยินเขาโจษกันว่าทนต์

ถ้าใครเจ็บไข้ไม่สบาย
 เถรวาอย่าพูดให้เขาช
 สองแขกขยับจับคาง
 สุ่มคนละจำหลิมทำยมเม
 สองแขกว่าข้างในนั้นใส่
 กุจะชอลองรสถมตฤยัง
 สองแขกกยดกัญชาส่ง
 แสบคอเป็นจะตายหงายหน้าไป
 สองแขกรีบคางเอามาไว้
 เถรวาดแลเพ่งเขม็งตา
 จุดไฟใส่ตุตเตียงตั้งเผลา
 ลูกขนคว่นวายนาลายพร
 สองแขกบอกวาอันด
 เปรียวเปรียวหวานหวานนาคาลยา เอาโอควาตักลงส่งเข้าไป
 เถรวาดดมเฮือกเฮือกโอมา
 ส่งมาใส่เขาเมาสุดใจ
 สองแขกรินเหล้าเอาส่งให้
 เวียนหัวใจหายนาลายพร
 จับคางมาชักเขาออกท
 หยิบสากตำหมากลากกลนลาน

มาหารักษาหายไม่เป็น
 เอ็งมีอะไรมาให้เรา
 จำหลิมยดกัญชาไฟจุดเข้า
 เถรเฒ่าว่าอะไรข้างในดัง
 เถรวาดว่ามันทำเป็นอัน
 หยิบไฟแก๊งมาทันใด
 เถรชกคองงไม่ทนได้
 กุไม่เอาแล้วอย่าส่งมา
 เอากลองผืนส่งให้หัวเราะรำ
 ร้องว่านั่นอะไรมาให้
 เลียปากเจาะเจาะว่าชมอยู่
 แลดูนั้นไหอะไรหว่า
 แกะเชื่อมเมอดะกหลวงดาชา
 อักลักห้าหกโอหาพอไม่
 ในชวดนั้นอะไรเอามา
 ถูกเข้าไปเต็มจอกลมออก
 แลดูหลังคาเป็นปลาวา
 มีอบตฝาละมอย่งน่าน
 ทะยานเหยียบเบรจว่ารบกัน

เถรวาเนมามายจะดาบโหลง
นั่งลงเจรจากุตาชั้น

สองแซกสรวลเส้อยู่เส้า
กุ่มจำได้หัวละมานเมื่อราเบอรอน
ถือไม้คนละอันยื่นหน้า
ไปมวงไปงครุ่มเป็นกลุ่มพร

กุ่มขอมใจอายแซกแปลกภาษา
แต่กุ่มมาอยู่ในเมืองไทย
มึงเจ็บไข้เป็นไรฤายายหน
ทางนอกกุ่มได้ในกิด

๑ แซกว่าข้าพเจ้านมาหา
ทั้งพ่อแม่เสียมมีเมียไทย
อยู่ด้วยกันไม่ทันจะถึงบ
แม่ยายพ่อตาพาโลเอา
รุมด่าว่าอายแซกหัวกะลา
เข้าเรือนไม่ได้ไล่ต้อน
จึงชวนกันมาหาหลวงปู่
ให้กลับโอนอ่อนเหมือนก่อนโร
ทำกุฎเฝ้าห้องทองกระดาน
ส่งเพลส่งเช้าทางชาวปลา

เถรวาณนายโรงถือพระขรรค์
ทศกัณฐ์ลักนางอุทุมพร

เถรวาดยกราทำแฉลงศร
จะเป็นโจนฤาละครก็ไม่รู้
ร้องอหฤตถิตทาทุเห็นอยู่
อายพอกวนนินสนุกใจ

รจกหาของดมีมาให้
ยังไม่ได้หวานมันเหมือนวันนั้น
จึงได้มาหากดงทน

บอกไปอย่าได้มีความเกรงใจ
ด้วยรอนรนหนักหนาไม่ทนได้
ให้เงินมันกินสินสำเภา

มันกลับได้รุมตีเอาอกเล่า
อเมียก็พลอยเข้าไปด้วยกัน
อายนอกคำสนามากำบัน

ทุกวันนี้แสนยากลำบากใจ
เอนตณด้วยช่วยแก้ไข
ได้แล้วเงินทองจะกองมา

เผื่องฝานอกซานให้แน่นหนา
ถวายเป็นชาทั้งสองคน ฯ

๑ เถรวาดหัวร่อออเท่านั้น
ไต่ปากหน้าวว่านอนอย่ารอนรน

กูให้โกรธกันไปไต่แปดปี
จมนไวยสร้อยฟ้าศรีมาลา

กูทำให้เขย่นตศรีมาลา
สร้อยฟ้าสำราญบานใจ

เณรจวไต่ยีนกตกใจ

จวนเพณินมิตถนชาวปลา

เถรวาดตวาดว่าอายหมา

เพณออกมาบอกกูทำไม

๑ ครานันชุมพลคนขยัน

พุกหน้าบอกไพร่ให้เป็นท

บางนวยไต่ไม่ข่อนก่อนอิฐ

เร็วหว่าควาตอมนให้ทัน

เถรวาดเห็นผิดบิตประตุ

ชนมาพลวันด้วยอันใด

ตักน้ำใส่ขันมิทันชา

อายจวมงอย่ากลัวอายศัตรู

พวกไพร่เข้าไปในกุฎ

ชุมพลร้องว่าอย่าตกใจ

มันราวกับขปนของกูหล่น

แกจันกันตีเสียแรงมา

ถ้าไม่กลับคนดแล้วจงว่า

ทำไมทันทพริบตากเป็นไป

ทองประศรีรียาก์หลงไหล

กับอายไวยเป็นสุขทุกเวลา

ทำไถลรองเตอนหลวงตาชา

พุดจาอันเกลอนให้เชื่อนไป

ส่อดปากมาว่ากับผูใหญ่

ใส่หวมังไปในกุฎ ๖

เห็นถวนถสารพันทงหวม

บ่าวกรูชนกุฎไปพร้อมกัน

กระโตดลลับจับผิดสะบัดหัน

บางย่นกันประตุกรูเข้าไป

ทุดอายบายหนูเชือดคอไก่

บิตประตุเข้าไวกุทำไมกู

เสกปาหัวเณรลงซู้ซู้

กอดบนเอดกหายตัวไป

หาเห็นมีตาเถรเจ้าเณรไม่

บิตประตุเข้าไวกุให้แน่นวา

กองไฟใส่เจ้าทิดขุน
เกรทไม่ได้ไฟล่อออกมา

เกรวาคตวาดดังฟ้าผ่า
พวกไพร่กังนัตว์สิ้นรวิ
ครั้นว่าพวกไพร่นั้นไฟล่อน
ยืนยักบันเอวเล่นอยู่เป็นกง

เหวี่ยงเหวี่ยงอายแจกแจกฝามอง
มึงมาทำจูละอะไร

อ้อเหล่าดาหล่าบายหน
อายจงหองล่องฤทธศกกันรู้

๑ ชุมพลร้องตวาดอายชาติชา
ชาติชาชาวสารหวานปราช

เสกจงงงชาเข้าเบ้าตวาด
ทุตอายชครอกมาหลอกก
เกรเมาเหลือกำลังลงนงราก

พวกไพร่พริ้งพรุกรูเข้าไป

เกรชวาทถูกตองร้องตาปล้น
จับเกรเนรได้ไม่รังรอ

เกรถูกผูกคอแล้วรัดศอก

ชุมพลชักถามเนอความพลัน

เผาทริภคณกรันชนหนักหนา

เอาหวานนั้นแน่แลเห็นตัว

เมืองฝาลื่อนต้นสนันทิว

ความกลัวโคตกฏูริบหนิง

ได้ทเกรวาคตวาดสั่ง

ชาวสารหวานวงกฏูไว้

อายหวักระลาตาพองทำใครได้

คแต่จะฆ่าไก่กันทุกวัน

นาตาลมึงยังอยู่ช่ออกัน

อายชาติชวหวัควันจะพลันตาย ๑

เอาให้ตาปริบปริบอายฉิบหาย

เรียกพราชมาล้อมเจ้าพร้อมพร

เกรชวาทแข็งขังตะลึงอยู่

กรูชนไปเกิดหวาจะชาโย

อาปากไม่อ่านอาคมได้

รวบไหล่ตองทุบตะครุบคอ

เอาเหล้าให้กินชุ่มเหงพ้อ

เอาเชือกปอผูกตรมดด้วยกัน

หายใจไม่ออกจนต้วสิ้น

มึงฉงรูปเลขยันต์ไว้แห่งใด

ทำพระไวยอย่างไรเร่งบอกมา
 เถรชวาดตาแดงดังแสงไฟ
 ชุมพลโกรชนกชกกระบ
 เลือดไหลปรปรลงมา
 ถึงป่าช้าวัดพระยาแมน
 พบรูปศรีมาลากับพระไวย
 พวกทนายชัดใจว่าอายถ้อย
 อีฐบันหล่นแล้งแดงทงตัว
 คุมมาบ้านพระไวยมิได้ช้า
 โหงพรายบอกนายแต่เบาเบา
 ได้รูปพระไวยกับสร้อยฟ้า
 ชุนแผนท่านย่าพร้อมหน้ากัน
 อเมยรับเห็นจับรูปรอยได้
 หุดากลับกลอกบอกศรีมาลา
 สร้อยฟ้าตระหนกอกสัน
 หลบเข้าเคหานัยน์ตาปรอย
 อีใหม่ปลอบว่าอย่ากลัวแม่
 ยังหลกเลียงเถียงมันไค้มากมาย
 ๑ ครานนทองประศรีผู้เป็นย่า
 หมดมลทินสนร้ายหายตามัว

มึงเดินหน้านำชุดมาให้ได้
 ร้องว่าจะทำไมกูไม่พา
 พันลงตรงทหว่างแสงหน้า
 ชววดาเจ็บชากนำไป
 ชุดลงสักแขนก็พอได้
 หนามไหนเสียบสะพรั่งไปทงตัว
 เอาก้อนอิฐต่อยกะลาหัว
 หัวเหนียวนกระไรไอ้ชเคา
 ไหรูปรอยสร้อยฟ้าพระไวยเล่า
 ให้ชุดเข้าตรงใดทนอนพลัน
 หนหน้ากอดกกลงอยู่ทนั้น
 พระไวยนนั้นกเห็นอยู่เต็มตา
 ดื่นอดใจหัวร่อว่า
 นายชาเขาได้ทั้งรูปรอย
 เห็นได้รูปเลขยันต์ทำหน้าม้อย
 เถรถ้อยชาติขำมันพาดาย
 ไม่ยกยอมแพ้มันง่ายง่าย
 เบียงบ้ายบานบนให้พันตัว
 เสื่อมคล้ายคุณยาก้อยยังชัว
 แกลุกชนเดินรวหรบหรบไป

ทศอสร้อยทำออกมา
ทำรูปทำรอยน้อยเมื่อไร

จนทอลูกจะไม่ได้คู่
มันทำศรีมาลาจนหน้ามาน

พระไวยห้ามคุณย่าอย่าเพื่อก่อน
เนือความข้างหน้าจะว่ากัน

พระกาญจน์บุรีหวัร้อออพระไวย
จนรู้แน่ในระบบแบบค้าย

๑ พระหมื่นศรีทั้งไปไม่ได้การ
ก็ลาไปโดยด่วนจนเวลา

ทอเพลลาพลบค่ำยาลง
แจ้งขอความเล่าให้เข้าใจ

สร้อยฟ้าให้ทำเอาพระไวย
ครั้นจะทูลมิดควรจนเวลา

๑ ครานันนายเวรพระตำรวจ
เอาโช่ตรวนขอคามาทันใด
จำครบห้าประการแล้วล้ามแหล่
ตำรวจฟังนายว่าไม่รารอ

๑ ครานันฝ่ายว่าเจ้าเนรจ
เขาจำห้าประการรำคาญใจ

อลาวกาลไม่เลี้ยงได้

ให้ออกไวยหลงมออกชมชาน

ออกชมพลกหนไปจากบ้าน

ก็จะเสี่ยงกบาลไม่ไวมัน

จะอมตตอนเขาไยนั้น

ผิดจริงแล้วจะพันเสียให้ตาย

มันช่างหลงนี้กระไรน่าใจหาย

ยังส่อตสายจะส่งวนแม่สร้อยฟ้า ฯ

มันจะเกิดรำคาญจนต่อหน้า

บ่าวขามตมือเดรเนรไป

เอาส่งไวททิมตำรวจใหญ่

รับสั่งใช้ให้เราไปจับมา

รูปรอยก็ได้มาหนักหนา

หมายมาส่งฝากตำรวจไว้ ฯ

เร็วรวดส่งผู้คุมหาช้าไม่

ประทุกเดรเนรใส่ไว้เพียงคอ

กว่าจะแจ้งอย่าไวใจนะไอ้พ่อ

ก่อไฟจุดตะเกียงเลี้ยงอิงไป ฯ

หน่านวไหวตัวมิใคร่ได้

บ่นไปกุห้ามไม่ฟังกุ

นำตาลกัญชาพาเข้าไป	ส้มคะเนมันใส่เอากบห
เมาเประพุตเลอะไม่แลด	กว่ากลับด่าก้องไป
อดดับบอกเขาว่าเจ้าเสน่ห์	ทำโลเลพึงเขยनเล่นไม่ไหว
เขาเขยนแต่ดวรวรเมื่อไร	กู่จะเสยเบยไปไปพลอยตาย
เถรชวาทเจาะเจาะกระเดาะปาก	ลำบากเขาไม่ได้ไฉนภัย
กู่เมานำตาลส้มเสยงมฉาย	ถาดแล้วอย่าหมายจะได้กู่ ฯ
๑ ครนถึงเวลาตกกำกอด	เจยบส่งดแสงไ้รับหรืออยู่
เถรชวาทรำพึงถึงคุณครู	ระงับจิตลงสู่ให้แน่นนอน
โอมอ่านคาถามหาสะกด	ผู้คนหลับหมดตั้งไม้ท่อน
พิเคราะห์ไคร่ครวญดูราหูจร	พลอดเปาะสะเตาะกลอนถอนไ้ตรวน
กบนันดาลขอคาสารพัด	หลุดพลัดจากทลงถถวน
แล้วสะเตาะไ้กู่ญแจแปรปรวน	ตรวนเณรจิวรวงลงฉับพลัน
จึงเสกปูนพลุด้วยรุแม่น	เป็นเณรเณรนอนแทนอยู่ทนน
ย่องเหยยบเกรยบกริบไปตามกัน	ล่องหนด้นด้นประดู่ไป
จะเป็นคนด้นหนีไปบนบก	นักวิตกกกลัวเขาจะจับได้
ลงน้ำเป็นจระเข้ว่ายเร็วไป	เณรนั้นให้เป็นลูกเกาะหลังมา ฯ
๑ ครนพวยพุ่งรุ่งสว่างพลัน	ผู้คุมตนจับชนชนล่างหนา
เห็นเณรเณรนอนนงหงสองรา	เฮ้ยฮ่าลูกชนบางเป็นไร

เขาค้นออกกลุ่มยังคลุมโปง

มือฉวยได้หวายมาเยลงไป

เตะสี่ข้างซาเขาดำผิง

นั่งลงเลิกผ้าเห็นน้ำกลว

พร้อมทั้งนายเวรปลัดเวร

ต่างคนตกใจไปพรั้งพร

๑ จะกล่าวถึงพระองค์มูทรงภพ

ชำระสระสร้างพระคงคา

ข้าเฝ้านอนน้อมอยู่พร้อมหน้า

ดาษดาในหน้าพระลานชัย

๑ ครานันจมนครเสาวรักษราช

ขอเดชะพระองค์ทรงขรรณ

ได้ตัวเถรขวาดเถรจวนัน

เถรขวาดบอกว่าสร้อยฟ้าใช้

ชุดรูปฝังไว้ใต้สองแห่ง

จะกราบทูลอนุสนธิ์พันเวลา

๑ ครานันพระองค์มูทรงภพ

เออช่างได้เร็วพลันทันอกใจ

๑ ครานันท่านจางวางตำรวจใน

ขอเดชะพระองค์ทรงพระกรุณา

อายตายโหงมึงจะนอนไปดังไหน

ช่างทนได้ไม่พลิกกระดิกตัว

เอะอย่างโรนอนจึงยังคลุมหัว

ร้องบอกกันทั่วให้มาดู

เห็นเถรเถรนอนหงายตายกลิ้งอยู่

ราเรียนให้รู้ทั้งศาลา ฯ

ครันรุ่งสร้างสว่างจบทุกทิศา

เสด็จออกข้างหน้าด้วยทนต์ไค

ทุกกระทรวงเสนาทั้งน้อยใหญ่

ตำราญราชหฤทัยพระภูมิ ฯ

อภิวาททูลความไปตามที่

เมื่อวานนี้กระหม่อมฉันชุมพลไป

รูปรอยเลขยันต์กจับได้

ได้ทำเอาพระไวยจึงจับมา

ตกแต่งเลขยันต์ไว้หนักหนา

จึงปรึกษากันส่งตำรวจใน ฯ

พึงจบขอบพระอิศณาเสีย

เหวียดำรวจเร็วไวเอาตัวมา ฯ

จนใจบังคมก้มเกล้า

พระอาญาเป็นพันล้านเกล้าไป

ด้วยพระนายศรีกับพลายชุมพล
รปรอยเลขยันต์ทงนไนไช
เมอคนนทงเถรแลเถรนน
ไต่แจงด้วยกนทงศาสา

๑ ครานนส้มเด็จพระพนวษา
ชะอายเถรเถรนนทกระไร
ชิงตายเสียก่อนไม่ทันผูก
ยังแต่สร้อยฟ้าออกกาล

จึงดำรัสตรัสสั่งจมนศรี
กจะไต่ไต่ตามความสำคัญ

๑ ครานนจมนศรีไต่รับสั่ง
สั่งดำรวจพลันในทันที

ว่าพระองค์ทรงขรรมนน ให้หา
จงเลือกตวกกลนสรออกไป

๑ ดำรวจไนไต่ฟังขตรงวง
ชนเรือนให้เรียกนางสร้อยฟ้า
ว่าทงเถรเถรนนกลนใจตาย
รับสั่งให้หาอย่าไต่นาน

๑ สร้อยฟ้าไต่ฟังดำรวจไน
รับผลัดผ้าพลันในทันที

เอาเถรเถรสองคนมาสั่งให้
ให้ผู้คุมจำไว้อย่างตรงตรา
เกิดเป็นปัจจุบันดับสังขาร
จงทราบบาทาพระทรงชัย ฯ

ตบพระเพลาตรัสมาหาชาไม
รุดวกกลนกลนจะเขยหนด
อายลูกกรูหนหนาไปเป็นฉ
ครงนี้จะไต่เห็นเท็จจริงกัน

เอาอสร้อยฟ้ามาให้มัน
ถ้าจริงแล้วจะให้พนเสียวนน ฯ
บึงคมแล้วถอยหลังออกจากที่
ไปแจงคดสร้อยฟ้าจงเร็วไว

ถ้าชนชตตุดครามาให้ได้
ให้ทนรับสั่งอย่านางชา ฯ

เร็วจริงรับตะบึงถึงเคหา
ออกมาเล่าแจงแถลงการ
ประเดียนวันวันวายอยู่อลหม่าน
เชิญท่านไวไวไปเดียนวัน ฯ

เราร้อนอกใจดังไฟ
มานอใหม่ไปกับกู

ตำรวจในนำหน้ามาจากบ้าน

ผู้คนเห็นหน้าพากันดู

พระหมื่นศรีจงหาสร้อยฟ้าเฝ้า

พระโองการให้หาสร้อยฟ้านั้น

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช

จึงมีเสนาทประภาษมา

ถูกชุมเลี้ยงมรดงขนาด

ทำเสน่ห์ให้เล่ห์กลซ่อนอภัย

ไปลอบคบเถรเถรจนถึงวัด

ผั่งรูปผั่งรอยน้อยเมื่อไร

ชุดใดจนในไต่ถาม

ไล่โบร่ำรักสีกดาบแล้วผูกพัน

ส่วนรูปอัครมาลากับอายไวย

ผั่งกับผั่งป่าชาตน่ากลัว

โบายดีศรีมาลาพลายชุมพล

ให้เขาผิดพ้องพ้องพาน

จึงเกิดศึกชกชกมาทางน

ชนชุ่นชุ่นวายทั้งแผ่นดิน

อายแผนกับลูกชายพลายชุมพล

เอาอายไวยแตกทัพยับเยินมา

สนลานเร่งรัดไม่หยุดอยู่

มาถึงยุบตั้งนั่งไหวพอลัน

กมเกล้าทูลไปทันใดนั้น

บัดนี้มาอภิวาทพระบาท ๑

ทอดพระเนตรให้นักชงน้ำหน้า

โฉนอสร้อยฟ้าจังกาล

ทงสกุลรฐชาติกสังศรี

มิ่งโลกประเวณนเหลือใจ

สารพัดเลื่อยันต์เขาจับได้

เขาเอามาให้อยู่ครบครัน

บนรูปขมกอดกันมัน

ให้สมัครรักกันแต่ข้างตัว

เอาหนามไหนไล่แต่ตีนตลอดหัว

จนอายผัวสมมออกชมชาน

หนदनชนชุกไปจากบ้าน

เป็นเหตุการณ์เพราะมิ่งทำมลทิน

ผู้คนแตกหนีไปทุกถิ่น

อายไวยปมจะสิ้นลงชีวา

ไล่ประจัญโรมรันพันฆ่า

ถ้าเหตุกู่พมรูเมอวานัน

ต่อหาอายุพ่อลูกมาซักถาม
 ฎให้เขาจับได้ไอคนดี
 ให้เถรเถรทมนั้ทำไปน่าจับ
 แต่มิ่งทำอย่างนกขมิ้นมา
 ๑ สร้อยฟ้าได้ฟังรับสั่งถาม
 เถรเถรสนชวไม่มีใคร
 ขอเดชะข้าแต่ละอองบาท
 ทรงขรรค์มหันตไพบุลย์
 ความสัถย์หาเป็นเช่นนั้นไม่
 เดิมชุมพลคนนกับศรีมาลา
 หม่อมฉนรู้เหตุผลชุมพลหนี
 ว่าเอายาแฝดใส่พระไวยนั้น
 ฝ่ายพระกาญจน์บุรุมิทนคิด
 เข้ามาดำทอเป็นเท่าไร
 กระหม่อมฉนก็ทำว่าให้ทำ
 ท่านก็ส่งกระจกยกดูเงา
 ท่านยามาคูว่าไม่เห็น
 กระทบเท้าโผผางวางกลับไป
 ให้พ่อแผนไปรบก็สับเพลง
 ตแต่ไพร่พลแตกกร่นมา

มั่นบอกความจริงรูเป็นถวนถ
 หัวฉีโหงพรายกได้มา
 ได้ตำรับรปรอยเป็นหนักหนา
 อสร้อยฟ้ามงบอกแต่จริงไป ๆ
 ใคร่ครวญขอความหาคร้ามไม่
 คิดได้แล้วประนมบังคมทูล
 องค์หริรักษราชนเรนทร์สุร
 จะขอทูลตามจริงทุกสิ่งมา
 เขาชวนกันเสกใส่มุส่าว่า
 ลอบรักคบหาเป็นชุกกัน
 ไปบอกท่านกาญจน์บุรุมิเกล็งเสกสรร
 ให้ตรนศรีมาลาว่าวุ่นไป
 ปลงจิตเชอจุกจึงส่งสัย
 ว่าจะจับให้ได้ให้ดูเอา
 ชอบผิดจะมีดงำไวโยเล่า
 ว่าเห็นรูปข้าพเจ้ากับพระไวย
 ก็กลับเตนเขนเขยวเอาผู้ใหญ่
 นัตให้พลายชุมพลยกทัพมา
 พ่อลูกกันเองไม่เช่นฆ่า
 แกล้งทำมารยาว่าศักมอญ

ครั้นโปรดให้พระไวยออกไปรบ
 จะฆ่าฟันพระไวยให้ม้วยมรณ
 ทำอุบายถ่ายเททุกอย่างไป
 แล้วมาแก้ความผิดไม่คิดกลัว
 พระหมื่นศรีผู้กำกับเป็นพ่อเกลอ
 ชะรอยเอาหัวฉกทาบฆ่า
 ครั้นจะสอบเดรเดรให้เห็นจริง
 เห็นเป็นลาวชาวป่าหากินทุก
 ๑ ครานั้นสมเด็จพระพนวษา
 ช่างประจบต้นปลายขยายตาม
 มีเสียดเป็นลูกพระยาลาว
 ยกโทษ โง่ทกจับได้ฉับไว
 แต่พญ์ใหญ่เคยใช้สอย
 เพราะเหตุไม่มีสักขพยาน
 จะให้มันรับว่าจริงยังยากนัก
 มาจับช่างหางผิดอย่างไร
 ต้องให้แพทนต์บนจนพยาน
 ต้องเรียกศรีมาลามาว่ากัน
 เหวี่ยงตำรวจจับออกไปหา
 ครั้นได้ตัวศรีมาลามาทันใด

ช่วยกันตีกระทบนจนแตกว่อน
 นี้นับทุกซอกซ่องจรรอดตัว
 แปลงเป็นมอญใหม่มิใช่ชั่ว
 ไปจับเดรเดรจรวทไหนดมา
 จงทลช้างนำเสนอให้หนักหนา
 กับเลขยันตเขียนมาเข้ากราบทูล
 ว่าล้มหายตายกลิ้งเป็นเสร็จบุญ
 ขอทรงพระอนุเคราะห์ในทางความ ฯ
 ตรัสว่าอัสร้อยพาว์เข้าจ่าม
 เหมือนลากหนามสะจุทุกซ่องไป
 เห็นบนแถมแกมกล่าวเอาจนได้
 ดัดใจทั้งตำรวจตระลาการ
 ช่างตะบอยทวงดิงเอาจริงจ้าน
 จังว่าชานแก่เกยวเลียวลุดไป
 จะฆ่าชกช่างเดยวก็ไม่ได้
 มันจึงว่าได้ทุกสิ่งอัน
 จังจะว่าชานได้แม่นมัน
 ให้เห็นว่าสัตย์ธรรมช่างผู้ใด
 เรียกอศรีมาลามาให้ได้
 ก็เข้าไปบังคมทูลกราบทูล ฯ

๑ ครานันพระองค์ดำรงโลก
ถามศรีมาลาพลันมีทนนาน
ว่าทำชู้กับอายพลายชุมพล
เป็นสาเหตุเรื่องราวทนาดอง
เนือความชอนอกไม่ว่า
จะสมคำมั่นหาฤาว่าไร

๑ นางศรีมาลากราบทูลไป
เมื่อชุมพลตันไปหาบิดา
ใครห่อนจะสอนซึ่งเด็กได้
ข้างลาวเคยทำบ้างฤาอย่างนี้
เกล็ดเอาความร้ายมาบายเขา
ถ้าจริงแล้วเลี้ยงไว้ชายบาทา
จะนิ่งไว้ใครเลยจะเล็งเห็น
ขอให้หมดมลทินสิ้นภัย

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงศักดิ์
ทรงฟังคำทูลเป็นมูลมา
ดูก่อนเจ้าพระยาเสนามาตย์
ถอยคำแก้เกยวเลียวติดพัน
ความใครไม่มีซึ่งพยาน
จะพิจารณาว่าอันใด

ชะโงกตรัสคตอยู่มิฉาน
อสร้อยฟ้าว่าชานกล่าวโทษมิ่ง
อสร้อยฟ้ารักลมิ่งโกรชชง
จนถึงจะฆ่าอายหมื่นไวย
ที่ทำชู้หาเป็นข้อใหญ่
จริงฤาหาไม่ให้วามา ฯ

จะจริงหามิได้พระเจ้าชา
ยังเด็กนักชันษาเพียงเจ็ดปี
มาได้ไคล้เจรจามาบัดนี้
สอนเด็กให้กาลดงเจรจา
ที่ตัวเจ้าชวเองสีไม่ว่า
ควรโปรดให้ฆ่าให้บรรลัย
ทั้งผวเล่าก็จะเป็นที่สงสัย
ชีวิตอยู่ได้พระบาทา ฯ

เป็นปิ่นปักหลักโลกนาถา
จึงตรัสปรึกษาไปนับพลัน
ก็ฟังเรื่องดุประหลาดเป็นความชัน
กฎหมายก่อนนั้นเป็นอย่างไร
ตระลาการเอาจริงยังไม่ได้
ที่จะให้เห็นจริงทุกสิ่งอัน ฯ

๑ ครานันเข้าเฝ้าเจ้าพระยา
ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงธรรม
เมื่อครั้งความขุนช้างบังอาจใจ
เป็นเหตุกลางไพร่ในหนา
ทั้งสองฝ่ายมีคำสาบานพูด
จึงดำนาดวายกับพลายงาม

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงภพ
พระจึงถามศรีมาลาไม่ช้าท
จะต้อหาความจริงด้วยสิ่งสัตย์
กเห็นคแต่ทหน้ากับไฟ

๑ ครานันนารศรีมาลา
เข้าแต่พระองค์ดำรงวง
แม่นแพ้แก่ช่างนางสร้อยฟ้า
ทำชวแล้วดวงจะอยู่โย

๑ ครานันพระองค์ใดทรงฟัง
ไต่ยนฤาไม่สร้อยฟ้า
ถ้าจริงของมวงมวงงส์
ม่งอย่ากมหนาอยู่ว่าไร

๑ นางสร้อยฟ้าฟังพระโองการ
จะรับผิดชอบกลัวพระอาญา

ปรึกษากันแล้วทุกท้นโตนั้น
อันชวนอยู่ใต้พระบาท
พาพระหมั้นไวโยไปเช่นฆ่า
ก็ไม่มีใครมาจะรู้ความ
ได้ปรึกษาให้พิสูจน์รุดลงตาม
ครั้นตามแต่จะทรงพระปรานี ฯ

ทั้งจบเค้ามวลเป็นถวนถ
เขียนม่งจะว่าประการใด
ฤาจะขัดว่าพิสูจน์นั้นไม่ได้
นั้นแลจะได้เห็นจริงจ้ง ฯ

ก้มกราบทูลมาด้วยใจหวัง
หม่อมฉันทวงตงจตคิดลยไฟ
จงประหารชีวาให้ดักษัย
ขอลยไฟให้เห็นประจักษ์ตา ฯ

ทรงพระสรวลดังอยู่เรีงรำ
อศรีมาลาชั้นรับจะลยไฟ
เท็จแล้วบอกกจะผ่อนให้
จะสู้มันฤาไม่ให้วามา ฯ

สะทกสะท้านหวพองสยของฉ่า
แข็งใจเงยหน้าชนทูลไป

ซึ่งว่าทำเสน่ห์ให้เล่ห์กล

คบเถรเถรทำเอาพระไวย

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงศักดิ์

ครันสองนางต่างทูลเป็นมุลมา

จึงสั่งให้ชูดรางหน้าทนต์

เกณฑ์เจ้าพนักงานการทงมวล

พระสั่งเสร็จเสด็จขึ้นข้างใน

ผู้คุมคุมคู่ความไปตามกัน

พวกตำรวจนั่งพิทักษ์รักษา

ให้นั่งชาวหม่อมชาวทงสองคน

ข้าตะไคร้พริกขิงทุกสิ่งเสร็จ

หม่อมชาวหม่อมแกงเลาเชิงกราน

รางไฟตำรวจก็เร่งชูด

บ้างชนพื้นแบกหามมาตามกัน

บ้างถกเขม่นแบกงันตวลันงก

ลูกชนลูกถนนดินพลาจ

มนต์ดลจนผวนันหลงไหล

จะลุยไฟให้เห็นเป็นสัจจา ฯ

ป็นบักหลักโลกนาถา

พระผ่านฟ้าทรงฟังเห็นบังควร

ดำรวจในรับสั่งเป็นการต่วน

ถถวนเร่งรัดจัดแจงพลัน

พวกขุนนางต่างออกไปเป็นเหล่าหลัน

มาถึงทิมดาบนั้นเขามณฑล

มิให้ใครไปมาเดินสับต้น

เครื่องมณฑลจัดวางอย่างบุราณ

ไก่อเบ็ดหมากมะพร้าวข้าวสาร

จัดการเสร็จสิ้นทุกสิ่งอัน

บ้างตรวจตราอุตุอยู่ตวลัน

ดินน่มอมเมมเปอนแกมคาง

บ้างอาปากตาประหลกกลมผาง

ชูดรางแล้วเสร็จสำเร่งพลัน ฯ

ตอนที่ ๔๒ นางสร้อยฟ้าสรมาลาลุยไฟ

๑ จะกล่าวถึงพระจอมจักรพรรดิ ครองสมบัติอยู่ยามหาค่วรยศ
เนาในปราสาทแก้วแหวนพรรณ พระก้านฉกรรบกัมประนมกร
ทรงรำพึงถึงเมียจมนวอย ได้สั่งให้ลุยไฟไว้วันก่อน
ก็จะต้องดูแลให้แน่นนอน เสด็จออกพระบัญชาด้วยทนต์
ทรงพร้อมข้าเฝ้าเจ้าพระยา เสด็จอำมาตย์ผู้น้อยใหญ่
พระกาญจน์บุรุษมพลจมนวอย ก็หมอบเฝ้าอยู่ในหน้าพระลาน ฯ
๑ ฉายว่าท่านย่าทองประศรี แฉกศกรช้วนอยู่งุ่นงาน
ทอดลาวเจ้ากรรมทำจันทาล แกลนลานลงบันไดรับโคลกลา
งกเงินเดินมาตามถนน ผู้คนกล่นเกลอนเป็นหนักหนา
โจษกันระเบ็งแซ่งแซ่มา ไปดเล่นเกิดหว่าเขาลุยไฟ
ทงเจกจนแซกฝรั่งมั่งค่า รู้เข้าต่างมาไม่เข้าได้
ผู้คนล้นหลามส่นามใน ทองประศรีเข้าไปกราบบังคม
พระองค์ทรงเห็นก็ตรัสทัก มั่นแกมตอบพันทักเป็นสองผม
เมื่อยังสาวโหล่ผายท่ายกลม น้ำสงสารชวนชมไปคลืบคล้าย
เมอกระนั้นมันเป็นข้าหลวงเก่า กุณกชนมาเล่าก็ใจหาย
คิดถึงอายขุนไกรให้เสียดาบ ต้องรับอาญาตายแต่ก่อนมา
แล้วพระองค์ทรงตรัสไปบัดดล อายแผนชมพลหม่นวอยหว่า
อย่าให้เขาส่งสัยในวิญญาน ส่าบานเสียดหน้าอย่าเข้าใคร

ขุนแผนพระไวยพลายชุมพล
 ถาเมื่อนว่าข้าพเจ้าเขาช่างใด
 จะตรงจตโหดตรงจงแท่แทยง
 ทงสร้อยฟ้าครีมาลาไม่อาขรรมิ

ทั้งสามคนสาบานถวายให้
 ให้ตกรรหมกใหม่ในโลกันต์
 ไม่ล่าเอียงนกรายหมายมั่น
 ทูลแล้วบังคมคัลลงบัดดล ฯ

๑ พราหมณ์ตรวจบาดแผลที่เท่านั้นาง ทงสองข้างบริสุทธีไม่ขัดสน
 ใหนึ่งข้างรางไฟทงสองคน พฤตมาจารย์อ่านมนต์กนกกระทำ
 ส่งข้าวดอกดอกไม้ให้สองนาง พราหมณ์ทงสองข้างบูชาว่า
 บายศรีบริตรพลีพลักรรม เล็กชาสังเวชชงเทวา
 โอมองค์พระสยามภูวญาณ องค์บรมพรหมานนาถา
 พระจักรกฤษณฤทธิรงค์ทรงศักดา พระคงคาพระเพลิงเบิกฤทธิ
 พระคเณศร์พระขันชกุมาร มัชฌิมทงพระพายกายสิทธิ์
 โลกบาลบริหารทงสถิศ ขอเชิญมาสถิตที่คณา
 ทงเทวารักษากำภูณิตร ปฏิบัติบำรุงพระศาสนา
 เสือเมืองทรงเมืองเรืองฤทธิชา พระหลีกเมืองอยู่ชยาวราฤทธิ
 เชิญมารับกระยาสังเวช อย่าเขาดวยใจทกจำเลยอันคนผิด
 ถาใครเท็จให้ไฟไหม้เป็นพิษ จงประจักษ์ศกตสถิตแก่ตาคน
 แล้วให้สองนางตงอธิษฐาน ศรีมาลาชูปานดอกไม้บัน
 ถาร่วมรู่ทำชุกชุมพล ขอให้ไหม้ตนจนพังพอง
 ถาตวชาสตัยขอต่อสาม อย่าให้พิษอกคนนถูกตอง
 ขอเชิญเทวามาคุมครอง ให้เหยียบย่องอย่างน่าเย็นดำไป

เทวาทรักษาซึ่งความสัตย์
นางมิได้ครั้นคร้ามขามใจ
ฝ่ายนางสร้อยฟ้าขึ้นหน้าคำ
ไหลเลยเพื่อพักอยู่ณลาน
พวกราหมณ์หัวเราะฮาตุน่าขัน
ทองประศรีร้องคำอ้อนน้อม
นางสร้อยฟ้าจึงอริษฐานใหม่
ทำให้พระไวยหลงไหลมัว
ข้อหนึ่งหลายชุมพลกับศรีมาลา
ขอให้ไฟไหม้ทองทั้งสองเท้า

๑ ขุนแผนหมั้นไวยทองประศรี
จตุสดมภ์กรมเมืองนั่งเฝ้าไป
ฝูงชนยดเยียดเบียดเสียดเคียด
เอะอะประทะลุ่มลงจมนก
อายข้างนอกไม่เห็นเด่นเข้ามา
ลูกกระจอมอแมตติแม่พัว
อายเจกชายชนมดมบนเบ
ไอย่าลั่นเจียวอย่าเห็นยวก
อมอญเงาขาวเกรียบเหยบเอาชา
อมอญดำดอกย่ายอายจญไร

ถ้าวบตีให้ม้วยด้วยเพลิงไหม้
หน้าคำมองใส่ตังบัวบาน
ชุกานหมทำอริษฐาน
เออมีสารประราวดความมาช่วยค่อม
อริษฐานอย่างนั้นฤาจาหม่อม
อริษฐานลอมปอมให้เห็นตัว
ถาฮาทำคุณใส่ยกกับเดรจรว
ไปฝังรูปสระหวักับเดรลาว
ไม่ทำชู้สหาเหมือนจ้ากล่าว
ตัวสิ้นตาขาวให้หนาวใจ ฯ
หลายชุมพลนั่งทรมรางใหญ่
พวกด้ารจวนอกในกักรบครัน
บางวัดเหวียงฉลักรุนกันทนต์
บางฉลิกใส่พลวนตัวสิ้นรว
จนฝุ่นฝ่าฟ่งฟุ้งชนกลุ่มหว
บางชบ่าจกหวชะโงกต
อายพวกโลนเส้เพลเห็นยวทางหน
ลงหมอบมุดคุดคู้ไม่เข้าไป
อายเจกรองไอย่าลูกชนใด
จะดูเขาลุยไฟมาเบียดเคียด

ตำรวจในรายรอบขอบสนาม
 ผู้คนสะพร่งนึ่งพร้อมเพรียง
 จงองค์สมเด็จพระพันวษา
 เรียกสร้อยฟ้าศรีมาลาไวไว
 ฝ่ายว่าพระสนมนางกำนัล
 สอดตาตามชมลมา
 ๑ ครานันสร้อยฟ้าศรีมาลา
 เข้าคนละครางห้วงไฟ
 เขาโบกพัดไฟให้ถ่านแดง
 ศรีมาลาเพราพรมยมแย้มมา
 ลลาคดังราชเหมหงส์
 นางมิได้หวาดหวนพรินฤทัย
 เทวดารักษาด้วยความสตัย
 ต้องนางอย่างทิพวาร
 ๑ สร้อยฟ้ากระตักอยู่ปากราง
 ให้ครันคร้ามกลัวไฟจะไหม้พอง
 เขยิบไฟลงใต้สองสามก้าว
 โจนจากรางไฟมิได้ช้า
 อโหมเขาค่ำพาลากดู
 ผู้คนฉาวฉ่าชากองไป

คอยห้ามปรามมิให้ใครตุงเตยง
 สังกดเสยงแซ่กันลงทันใด
 ตรัสส่งลงมาหาช้าไม่
 ลุยไฟให้เห็นเป็นสัจจา
 พากันเขย่มพระเกศแลหา
 ดูสร้อยฟ้าศรีมาลาจะลุยไฟ ๗
 ได้ยินตรัสส่งมาไม่ช้าได้
 ถวายบังคมไปมิได้ช้า
 นางสร้อยฟ้าเสยงเป็นหนักหนา
 บังคมแล้วไคลคลาเข้ารางไฟ
 เข้อย่างเหยียบบลงหาร้อนไม่
 ลุยไปลุยมาได้สามที
 พระพายชายพัดอยู่เรอыр
 เสยงคนชมมไปทงกอง ๗
 เปลวไฟร้อนนางย็นจดัง
 แข็งใจเขย้อยงชมชานมา
 ตวัดน้าวท้าวใหม่ตนฉ่า
 อสังเอयरอนหวาจะขาดใจ
 ดินแดงเป็นลูกหนเจียวช้าไหว
 พระหมื่นไวยชบพันดวงนมา

เอาเท้านายสีข้างตงตั้งผดุง

พระไวยว่าไว้ทำไมนา

๑ ขุนแผนแสนสงสารศรีมาลา

มันเฝ้าแต่เบี่ยนเบียดเสียดแทง

เพราะคนอนเขาไม่รู้งสังสัย

ทนแฉะสันทินทา

ทองประศรีความเค้นนางสร้อยฟ้า แทะบเหงื่อกล่อกตาตำตวง

ฉวยไต่คุนแสนแรมมาพลัน

ทุตอเจ้ายาแผดแปดยาข้าง

ร้อนฤาเอาหมื่นแสนแกพิษไฟ

ทำผดขี้แล้วยังมีหน้า

คบเถรเนรอุบาทว์ชาติอปรีย

ชุมพลฉิ่งพวยฉวยชายผ้า

ทองประศรี ไกรชนนีกดล็กมือไป

เป็นโรเป็นไปกูไม่ฟัง

เหมือนเขาเล่นชักสาวคนฉาวฉ่า

ชุมพลกราบตนพศรีมาลา

มาถึงสร้อยฟ้ารองตำพลัน

พศรีมาลาเขารกกุเหมือนลูก

อลาวบาหนามังไม่มอาย

ขุนนางห้ามยั้งว่าอย่าอย่า

เอาไปฆ่าเสียหัวตะแสงแคง ฯ

ไม่ควรเลยสร้อยฟ้ามนกลันแกลง

พอแจ้งอยู่แล้วแต่โรมา

เจ็บชานาใจเป็นหนักหนา

ประจักษ์หน้าพระทนต์พรหมมกน

แทะบเหงื่อกล่อกตาตำตวง

จะต้อยหวมัน ให้พอใจ

มานอนอาซากางครางอยู่ไต่

ให้สำใจเจ้าเส้นที่เล่หักลด

ชาว่าชุมพลนั้นเอาพิ

รองอชชาอยู่ว่าไร

อย่าทำวุ่นคุณอย่าเกิดซ้ำให้

จะต้อยให้หัวฟกตกเขม่นมา

พวกมคุมมรุมรงทงหลังหน้า

ลงทรุดนั่งยงตำตอเป็นมัน

มือเซตนาตาแล้วหนหัน

อชอนตะแคงแกลงกนให้ได้อาย

มาตุถูกมูล่าว่าง่ายง่าย

มานอนหงายครางรนคนดอง

แล้วกุดคอกใหม่ใส่คอกทอง
 นวยมือสร้อยฟ้าแล้วคว่ำตัง
 พระหมื่นศรีจึ่งมือชุมพลมา
 ฝูงคนพรองพร้อมล้อมตุงแดง
 ๑ ครานันสนมเด็จพระพันวษา
 คราวนรู้เช่นใดเห็นใจ
 ทำยาแผดใส่ไอโวยผัว
 จนเสื่อมเวทเสื่อมฤทธวิทยา
 ยิงยุให้ลูกพอกอวิวาท
 จะให้ล้างผลาญกันให้บรรลัย
 แล้วคิดร้ายอายชุมพลศรีมาลา
 คิดอ่านสารพัดเป็นศัตรู
 ช้ำเฮี้ยเหวยพระยายมราช
 ผ่าอกด้วยขวานประจานไว้
 ๑ พระยายมรับพระราชบัญชา
 นุดมือสร้อยฟ้าคว่ำขบพัน
 ดินันจะบรรลัยไปเป็นผี
 จะต้องสุมลาโทษศรีมาลา
 ทะลวงฟันเข่าบักทงสองข้าง
 กราบยำกราบผัวกราบทั่วไป

มึงคิดปิดบังกรรณ
 จะฟันมึงเสียทหวตะแลงแกง
 เจ้าฟังพ่อว่าอย่าใจแข็ง
 ด่าแข่งสร้อยฟ้าทุกหน้าไป ๆ
 กรวนางสร้อยฟ้าดังเพลิงไหม้
 อัจฉริยะเจ้ากลมารยา
 ให้เมามัวหลงเล่ห์เสนาหา
 จะเป็นบ้าแล้วยังไม่พอใจ
 ดุบังกำกำเริบเติบใหญ่
 พอมันนั้นจะได้มาเล่นก
 แกล้งใส่โคลงจะให้ฆ่าออกทงค
 ดูเป็นกบฏแท้เห็นแน่ใจ
 จงเอาไปฟันฟาดให้ตักษัย
 อย่าให้คนผู้ดูเยี่ยงมัน ๆ
 เรียกทะลวงฟันมาชมขมมัน
 นางวอนให้ว่าท่านได้เมตตา
 จะขอลาสามีกับท่านอย่า
 อย่าให้เป็นเวรแถมอบรรลัย
 พานางแวงมาหาฮาไม่
 แล้วร้องให้ไปทศศรีมาลา

ยกเอาแท่นางชนบทหัว
 แม่คุณทนต์หัวลูกชวชา
 ให้สนเเวรสนกรรมทำบุญเกิด
 ถึงบาปกรรมทำชีวิตคดตัวไป
 เพราะว่ากรรมนำไปให้ใจชั่ว
 เอาอิจฉาพยายามมาเป็นเกณฑ์
 แล้วมีหน้าซ้ำว่าแม่เป็นชู้
 ใส่ไคล้จะให้เจ้านายชัง
 ลูกหนีหนีชาติอุปาทวเมือง
 อปยศอดอายชายหน้าดว
 เทวดาอารักษ์ท่านเล็งเห็น
 ควรท่านประหารผลาญชว
 ไม่มีผิดจะคดตายไปด้วย
 ยังไม่ได้เห็นเดือนเห็นตะวัน
 โอแม่เจ้าประคุณของลูกเอ๋ย
 เอาไว้ใช้เป็นซากว่าจะม้วย
 ๑ ท้องประศัรพวงว่าน้ำตาตก
 ต่อฟ้าเคืองสนหลังจิ้งจิ้งไร้น
 กุสัณโสนเท่าไรไม่ใส่หู
 ช่างเยื่อหยิ่งนักระไรกูไม่เคย

กลังเกลือกเกลือกตัวไม่เงยหน้า
 แม่จรงรับมาอย่างองภย
 ลูกจะได้ไปเกิดในชาติใหม่
 หอจะไค้คลายร้อนด้วยผ่อนเเวร
 จงเมามัวคบหากับเนรเดร
 ไม่แลเห็นโทษผิดชางมีคัมภ
 ร่มรักกับชุมพลแต่หนหลัง
 โทหกโอหังด้วยเมามัว
 จนฟุ้งเฟื่องคนดูเขารทว
 รู้ว่าชวสัเบนถึงเชนน
 ว่าทำเชญจงให้ไปเป็นผี
 มาปรานแต่ลูกทในครรรัก
 ไค้เจดเตอนมามัวชพลอยอาสัณ
 ไม่ทันรู้ว่าชายหญิงจะชิงม้วย
 อย่างผกเเวรลูกเลยชวขอด้วย
 นักว่าชวชลูกน้อยทในครรรัก ๖
 ออย่าจกใครทำให้มั่งน
 กุณกลนนาคามิไค้เลย
 เอาคารมช่มกุเลียดอกเหวย
 มากอดเกยคัณว่าน่าปราน

เห็นกับยาเกิดศรีมาลาเอ๋ย

มันทำจากบถดวงชีวิต

๑ ศรีมาลาฟังคำที่ว่า

เห็นสารภาพผิดคิดอาวรณ์

เกลือกกว่าวาสนามีเคยม้วย

ไม่หมายเอาตอบเรนแทนคุณ

อย่านึกเลยว่าข้าพยาบาท

นางตงอริษฐานด้วยหันใด

ปรารธนาจะให้พ้นจากสังสาร

จะช่วยสัตว์ให้พ้นมรณา

ถึงหนาพระทนต์กบงคม

จะควรมิควรประการใด

บัดนี้สร้อยฟ้าซึ่งดองโทษ

จะพาบุตรพระไวยไปวายปราณ

กระหม่อมฉันมีจิตคิดสังสาร

ขอพระราชทานโทษโปรดสร้อยฟ้า

๑ ครานันจึงองค์คนเรนทร์สุร

ไม่รู้ว่ามันจะมาพาลูกตาย

วาสนาสร้อยฟ้าจะไม่ม้วย

ทั้งบุญบุตรในท้องนั้นบ้องกัน

เจ้าละเลยเสียก็เห็นจะเป็นผี

จงปรานีลูกน้อยในอุทร ๗

นำตาหลงไหลด้วยใจอ่อน

จะฝันนอนทูลขอตามบุญ

กุศลสิ่งคงจะช่วยมาอุดหนุน

จะเอาบุญช่วยกู้ชีวิตไว้

อย่าประมาทภาวนาเอาใจใส่

ขอเดชะข้าได้ทำบุญมา

เอาทางพระนิพพานกายภาคหน้า

นางตงสัจจาแล้วคลาไคล

ประนมกรกราบทูลเฉลยไข

ชีวิตอยู่ได้พระบพมาลัย

รับสั่งโปรดเกล้าให้ไปประหาร

ด้วยมีกรรมประมาณเจ็ดเดือนมา

จะคิดมารตาม้วยด้วยเข่นฆ่า

กับบุตรที่มีมาไตรอดตาย ๗

ฟังศรีมาลาทูลพระทัยหาย

เลื่อมคลายกรวดลงด้วยทรงธรรม

กุศลศรีมาลาช่วยค้ำชุนัน

บันดาลให้ไภยนั้นพ้นไป

จึงตรัสว่าชอบใจศรีมาลา
อยู่ในสัตย์ธรรมเล่าเหลือใจ
มิ่งขอโทษก็จะโปรดชีวิตให้
นานไปมันจะทำให้รำคาญ
ตรัสพลางสั่งพระยายมราช
ศรีมาลามาชอชีวิตไว้

๑ ครานั้นท่านเจ้ากรมยมราช
โปรดประทานชีวิตนางสร้อยฟ้า

๑ ครานั้นสมเด็จพระพันวษา
ดำรัสไปให้ส่งคลังในพลัน
เงินสองชั่งทองคำสองตำรับ
หีบหมากลายเทพประนมถมยา

อีกทั้งปะวะหล้ากำไลทอง
อัครมาลาครั่งนมดครั้น

ที่ใดไฉนแผนชุมพลมา

หาไม่ไหนอายเฒ่าจะหายแค้น

แล้วจึงดำรัสตรัสกำชับ

เล็กกว่าทบาททะเลาะกับอายไวย

พระกาญจนบุรีพระไวยพลายชุมพล ทั้งสามคนรับสั่งใส่เกศ

เสด็จชนออกมาไม่ช้า

มิ่งหาอาฆาตจองเวรไม่

หากว่าอภัยโรมันใจพาล

แต่จะเลี้ยงมันไว้อุบาทว์บ้าน

กษคร้านจะคุมมึงลุยไฟ

อสร้อยฟ้าอุบาทว์ไม่เลี้ยงได้

ก็ขับไปให้พ้นจากพารา ฯ

อภิวาทถอยหลังมาตั้งว่า

ให้ขับพ้นพาราในสามวัน ฯ

ปรานีศรีมาลาจะทำขวัญ

ให้จัดสรรเงินทองของนานา

แหวนก้อยพลอยประดับชั้นล่างหน้า

พระราชทานศรีมาลาเป็นรางวัล

ประทานลูกในท้องเป็นของขวัญ

ความชอบมิ่งนุกตอบแทน

เพราะมิ่งไปพุดจากกับอายแผน

ผดนักก็จะเล่นเตลิดไป

อายแผนกับอายชุมพลอย่าเขวไขว

ที่แล้วแล้วกันไปกุซอก

ทั้งสามคนรับสั่งใส่เกศ

ตามกันจรลีจากวังใน

อเมยรับว่ากบนางสร้อยฟ้า
 ศรีมาลาเคืองข้องร้องคำไป
 ชาวบ้านร้านตลาดต่างชมเชย
 ไม่ผูกกรรมชาติพลขอสร้อยฟ้า
 ลางคนว่าดากแล้วทไหนด
 นางสร้อยฟ้าเจ็บเทาคล้ายกายน
 เกาะหลังอโหมเข้าในห้อง
 ค่อยอยู่เกิดหนาจะลาเชื่อน
 ๑ ครนรุ่งเช้าสร้อยฟ้านาร
 กราบกรานขอประทานซึ่งโทษภัย
 ดโทษเกิดหนาจะลาแล้ว
 ได้ฟังบุญอุ้นอกจะวังเวง
 ทั้งพ่อแม่ได้ฟังเมื่อตกไร
 หาไม่เชิงใหม่ทั้งพารา
 จนโปรดให้ลูกมาเคยงคู่
 เป็นกรรมหนหลังมาบังไว้
 จากเมืองฟังพ่อพอเห็นหน้า
 เขาคำว่าให้ออกใจเย็น
 เมอลงมาชากนก็มากมาย
 ปากกว้างหัวโล้นค้อมค้ำ

คิดถึงคุณนายจ้าวอย่าลืมได้
 ทุกอันบุญจัญไรอย่าเจรจา
 แม่ศรีมาลาเอ๋ยคั่นกัหนา
 จะหาเหมือนแม่นันยากครัน
 จะให้ตัดหัวเสียบเสียบกัน
 นิ้วหน้าปากกันมาดังเรื่อน
 พิชไฟปวดพองร้องบ่นเบือน
 ชาวของกองเกลอนต้องทงไว้
 เข้าไปหาสามแล้วร้องไห้
 ลูกได้ทำชั่วใส่ตัวเอง
 จะคลาดแคล้วห่างไกลไปเท่งเต่ง
 เจ้าประคุณคุ้มเกรงแต่ลงมา
 พ่อกราบทลแก้ไขให้หนักหนา
 ก็จะมาเป็นจุณวิจุณไป
 ถึงผิดชอบก็เอ็นดูหาว่าไม่
 จงให้คิดผิดเมอญเป็น
 กลับคนพาราจะห่างเห็น
 แสนเข็ญบุญบำไปแต่ตัว
 จะกลับเดียวเปลี่ยวดายแล้วทูน
 มรรคด้วยอดวญเกิดคนองทาง

โหนห้วยเหวเปลวปล่องต้องเลาะไป หนามโหน่รกรงอยู่รอบข้าง
 เมื่อลงมาถึงตาให้ชี้ข้าง นั้นจะต้องเดินทางด้วยเท้าไป
 ข้างของใครจะต้องมาหาบถอ ต้องขัดเซตวฤกข์ทองใส่
 แดดลุมจะระทมให้ตรมใจ แสนห่วงใยแต่ลูกทในครรภ์
 จะต้องทนลำบากตรากตรำ ทั้งชาวनावบริดมณัน
 จะเป็นหญิงฤๅชายอย่างไรนั้น จะตายเป็นไม่เห็นกันกับบิดา
 คำลงจะต้องนั่งมั่งร่มไม้ พันไฟใครเลยจะช่วยหา
 ต้องหนุนนอนนอนแนบพสุธา ภาวนากล็ดสัตว์ทในไพร
 จะพึงแต่เือนอกวิหคโหย ษะนี้ไวยหวัดร้องก้องป่าใหญ่
 โหนจะคิดถึงตัวด้วยกลัวภัย โหนจะเฝ้าเศร้าใจถึงพ่อคุณ
 นางยกเท้าผวทวนหัวไว้ ความอาลัยดันอกให้หมกมุ่น
 ร้องไห้ใจจะขาดลงเป็นจุน จนตาชุ่นแดงเดือดเป็นเลือดไป
 อนิจจาเวรกรรมจำวิบาก เมียจะจากพ่อไปอย่างไรได้
 ถึงจะต้องตกลำบากยากไร้ ถ้าอยู่ได้แล้วไม่จากพระคุณเลย
 พ่อเจ้าตเมียเสียยิ่งแล้ว พ่อทูลกระหม่อมแก้วของเมียเอ๋ย
 ตงแต่มมได้เห็นดังเช่นเคย จะลบเลยศุตสนชวาลัย ฯ
 ๑ ครานันพระไวยเจ้าพลายงาม ไต่ฟังความสะท่อนถอนใจใหญ่
 คิดแค้นสังสารเมียเสียใจ นาดาไห้รีบเซตด้วยความอาย
 แข็งใจปลอบโยนนางสร้อยฟ้า จงดับความโศกาให้เหือดหาย
 อันทุกขสุขุมทวทุกหญิงชาย ยามเคราะห์ร้ายก็ต้องยากลำบากตัว

เจ้ารักษาอย่าให้ครรภอันตราย
อย่าตัดนกงอนไซให้หม่อมมัว

๑ นางสร้อยฟ้าได้ฟังคำพระไวย
คำพ่อสอนสั่งสนทน

แต่น้ำใจอาลัยด้วยความรัก
น้ำตาไหลนองสองมือฟาย

พ่อเจ้าประคุณของเมียแก้ว
พ่ออยู่ดอยยามชงโรคา

ลาแล้วครวญคร่ำร่ำร้องให้
เจ้าประคุณคุณย่าได้ปรานี

ให้แม่ศรีมาลามาขอไว้

จะใคร่อยู่แทนคุณจนวอดวาย

ค่อยอยู่เกิดใจบุญเจ้าประคุณเอ๋ย
เหมือนตายจากคุณย่าจะลาไป

๑ ทองประศรีได้ฟังนางสร้อยฟ้า
กุก้อยพลอยรำคาญส่งสารครัน

ยิ่งว่ายังเป็นเล่นยาแฝด

จนความตายจะถึงจึงได้คิด

ก้อยกับมัวจนตัวเฒ่า

มัวรักแล้วไปไม่พริ้นพริ้ง

ถ้าสืบไปไม่ตายคงพบมัว
รักษาดัวไว้เกิดคงพบกัน ฯ

ค่อยคลายใจทวิโยคโคกคัลย
จะจำไว้ให้มันจนวันตาย

ยิ่งหักกยงพริ้นยังชวัญหาย
สยายผมลงเช็ดกับบาทา

จะจากวันนั้นแล้วไม่เห็นหน้า
ให้ชันษาอายุพ่อพันปี

เข้าไปกราบไหว้ทองประศรี
ชวดไม่ทงให้หลานตาย

หลานรักจึงไม่ม้วยนิบหาย

ไม่เหมือนหมายรับสั่งให้ขับไป

ที่ไหนเลยจะได้กลับมาเมืองได้

ทางไกลตายเป็นไม่เห็นกัน ฯ

น้ำตาไหลร่วอยู่ดัวสน

มึงหุนหันทำได้ช่างไม่คิด

รอยแปดปากคอไม่ต่อติด

เป็นสุดฤทธทุกจะช่วยมึง

ยาแฝดยาเมาไม่คิดถึง

เป็นมึงกูไม่ทำให้รำคาญ ฯ

- ๑ สร้อยฟ้าประนมก้มกราบไหว้ คุณย่าหวังจะให้เป็นแก่นสาร
 หลานนั้นชวนตัวบ่มว้ายปราณ กรรมของหลานเองแล้วจะโทษใคร
 ยกเอาเทาย่าจนทันทวด ตัวสิ้นรวิรวิราร้องไห้
 ขอสมาลาโทษโปรดอกภัย กราบไหว้ย่าแล้วก็ลามา
 ไปกราบขุนแผนผู้แค้นใจ คุณพ่อได้งดโทษโปรดเกศา
 ลูกทำชั่วจนตัวจะมรณา ให้บิดาเคียดรื้อนอย่าผูกเวร
 ลูกนี้โง่เง่าเนาโศด อารามโกรชไปพึ่งด้อยคำเดร
 เอาอิจฉาพยาบาลมาเป็นเกณฑ์ กรรมเวรลูกสร้างมาล้างตัว
 ทงพ่อพลายชุมพลจงอยู่ด วนั้นพระเจ้าพ่อทนต์หัว
 ให้มีสุขสมปองอย่าหมองมัว พชวแล้วจะลาไปตามกรรม ฯ
- ๑ ฝ่ายว่าขุนแผนพลายชุมพล ได้พึ่งยุบลก็บ่นพรว้า
 เอ็นดูอยู่ดตมึงคำ มาทำกรรมใส่ตัวกลัวมลทิน
 จนเลื่องภาทงบ้านสะท้านเมือง พึ่งเพองเขาตำหนิติน
 ไม่พอทองมทองแผ่นดิน ไม่ประคินวินชาอุลามก
 จะผูกเวรกันไยไปเกิดเจ้า อันความเก่าเจ้าอย่าได้วิตก
 เหมือนหนึ่งสัตว์พลัดคกลงนรก เรายกให้แล้วเจ้าอย่ากลัว
 นางสร้อยฟ้าได้ฟังทั้งสองว่า ส้มควรแล้วเจ้าข้าพ่อทนต์หัว
 กราบขุนแผนพลันตัวสิ้นรวิ แล้วล่าน้องมัวมาทันใด ฯ
- ๑ จึงเขาในหอนศรีมาลา กอดเอาบาทาร่ำร้องไห้
 ครงนมกรรมจะจำไกล แม่ข้าไหว้ค้อยอยู่ให้จงดี

ศรีมาลา^๒รับแล้วขอ^๑สมา

สร้อย^๒ฟ้า^๑รับ^๒สมา^๑แล้วว่าไป

๑ คราน^๒น^๑จ^๒ง^๑โน^๒ม^๑นาง^๒สร้อย^๑ฟ้า

คร^๒ว^๑ญ^๒คร^๑ำ^๒ร^๑ำ^๒ไ^๑ว^๒ไ^๑เร^๒ือ^๑น^๒นาง

เร^๒ือ^๑น^๒เจ้า^๑เอ^๒ย^๑เค^๒ย^๑อ^๒ย^๑มา^๒ห^๑ลาย^๒มี

เคร^๒ือง^๑แบ^๒ง^๑แ^๒ด^๑ง^๒ค^๑ง^๒ไ^๑ว^๒ค^๑ร^๒บ^๑ค^๒ร^๑น

ค^๒ิ^๑ด^๒ง^๑ผ^๒ว^๑ค^๒ิ^๑ด^๒ง^๑ค^๒ว^๑จะ^๒ด^๑ก^๒ย^๑าก

ค^๒ิ^๑ด^๒ง^๑เค^๒ย^๑เช^๒ย^๑ช^๒น^๑ก^๒บ^๑ห^๒ม^๑น^๒ไ^๑ว^๒ย

นาง^๒แ^๑ช^๒ง^๑ช^๒น^๑ก^๒ล^๑น^๒โ^๑ศ^๒ก^๑ก^๒ำ^๑ส^๒ร^๑ด^๒ไ^๑ว

เพ^๒ระ^๑โ^๒ษ^๑ท^๒ณ^๑ท^๒ด^๑ว^๒น^๑น^๒ด^๑ง^๒ช^๑ว^๒ด

จ^๒ึง^๑จ^๒ด^๑แ^๒ง^๑เ^๒ิน^๑ท^๒อง^๑ของ^๒ด^๑ด^๒

อ^๒ก^๑ท^๒ง^๑ผ^๒า^๑ม^๒อ^๑น^๒ท^๑อ^๒น^๑ส^๒ไ^๑บ

จ^๒ัด^๑เล^๒ว^๑อ^๒อ^๑ก^๒มา^๑ส^๒่ง^๑ช^๒ำ^๑ไ^๒ท

ช^๒น^๑า^๒น^๑อ^๒ำ^๑ย^๒ร^๑บ^๒ค^๑ำ^๒เล^๑ว^๒อ^๑ำ^๒ลา

อ^๒ไ^๑ห^๒ม^๑ช^๒น^๑ของ^๒ช^๑ล^๒ก^๑บ^๒ร^๑ร^๒ท^๑ุ^๒ก^๑เร^๒ือ

เคร^๒ือง^๑ค^๒ร^๑ว^๒ส^๑่ง^๒ของ^๑ส^๒ำ^๑ร^๒อง^๑ไป

๑ พระ^๒ไ^๑ว^๒ย^๑เบ^๒ิ^๑ด^๒ห^๑น^๒ำ^๑ด^๒ำ^๑ง^๒ช^๑ำ^๒ง^๑ด^๒น^๑ท^๒ำ

ช^๒น^๑า^๒น^๑อ^๒ำ^๑ย^๒ก^๑บ^๒อ^๑ไ^๒ห^๑ม^๒ไป^๑ด^๒ว^๑ย^๒ก^๑ัน

ร^๒อ^๑ค^๒ิ^๑ด^๒ค^๑ว^๒า^๑ม^๒ห^๑ล^๒ง^๑ด^๒ว^๑ย^๒ย^๑ง^๒ร^๑ัก

จะ^๒ล^๑ำ^๒บ^๑า^๒ก^๑ย^๒า^๑ก^๒เ^๑ย^๒น^๑เช^๒ย^๑ไ^๒จ

ส^๒่ง^๑ให้^๒ส^๑ร^๒อย^๑ฟ^๒ำ^๑ห^๒ำ^๑ช^๒ำ^๑ไ^๒ว

แม^๒่^๑ป^๒ล^๑ง^๒ไ^๑จ^๒เ^๑ิ^๒ด^๑ห^๒น^๑ำ^๒ย^๑ำ^๒แ^๑ค^๒ล^๑ง^๒ค^๑ด^๒าง ๑

ส^๒มา^๑น^๒ำ^๑ส^๒รี^๑มา^๒ลา^๑เล^๒ว^๑เ^๒ย^๑ง^๒ย^๑ำ^๒

ท^๒อ^๑ด^๒ค^๑ว^๒ล^๑ง^๒ค^๑ด^๒าง^๑ท^๒น^๑อ^๒น^๑ท^๒ล^๑น

ล^๒ั^๑ว^๒น^๑ของ^๒ค^๑ี^๒ส^๑ำ^๒ร^๑พ^๒ัด^๑ไ^๒ด้^๑จ^๒ัด^๑ส^๒ร

น^๒ำ^๑ก^๒ก^๑น^๒เ^๑ด^๒ย^๑ง^๒ท^๑น^๒อ^๑น^๒อ^๑น^๒ล^๑ะ^๒ไ^๑ม

จะ^๒จ^๑ำ^๒จ^๑ำ^๒ก^๑เบ^๒ล^๑ย^๒ว^๑จ^๒ัด^๑ค^๒ิ^๑ด^๒ห^๑ว^๒น^๑ไ^๒ห^๑ว

ย^๒ิง^๑ค^๒ิ^๑ด^๒ไป^๑เพ^๒ย^๑ง^๒จะ^๑ด^๒น^๑ส^๒ัน^๑ช^๒ว^๑ด

จะ^๒อ^๑ย^๒ช^๑ำ^๒ไ^๑ว^๒ไ^๑ด้^๒ด^๑ว^๒ย^๑ก^๒ล^๑ว^๒ผ^๑ด

ด^๒อ^๑ง^๒จ^๑ำ^๒จ^๑ัด^๒จ^๑ำ^๒จ^๑ำ^๒ก^๑จะ^๑พ^๒ร^๑ำ^๒ก^๑ไป

เ^๒อ^๑า^๒ล^๑ง^๒ไ^๑ส^๒่^๑ใน^๒ท^๑ก^๒ระ^๑ท^๒าย^๑ไ^๒ห^๑ว

ท^๒เ^๑ด^๒ม^๑ร^๒ก^๑จ^๒ึง^๑ไ^๒ด^๑เ^๒ล^๑อ^๒เ^๑อ^๒มา

ไป^๒ด^๑อ^๒ย^๑เร^๒ือ^๑มา^๑ไ^๒ว^๑ท^๒ห^๑น^๒ำ^๑ท^๒ำ

เ^๒อ^๑า^๒เร^๑ือ^๒ป^๑ระ^๒ทุ^๑น^๒ส^๑ำ^๒ม^๑ว^๒า^๑มา^๑จ^๒อด^๑ไ^๒ว

พ^๒ริ^๑ก^๒เ^๑ล^๒ือ^๑เช^๒ิง^๑ก^๒ร^๑า^๒น^๑ช^๑ำ^๒ว^๑ส^๒ำ^๑ร^๒ไ^๑ส^๒

ส^๒ร^๑อย^๒ฟ^๑ำ^๒ค^๑ลา^๒ไ^๑ค^๒ล^๑ง^๒เร^๑ือ^๒พ^๑ล^๒ัน ๑

แล^๒เ^๑เห็น^๒ส^๑ร^๒อย^๑ฟ^๒ำ^๑เจ้า^๒โ^๑ศ^๒ก^๑ค^๒ั^๑ล^๒ย

ด^๒อ^๑ย^๒ห^๑ว^๒เร^๑ือ^๒ห^๑น^๒อ^๑ก^๒แ^๑ง^๒ว^๑ไป

ส^๒่ง^๑ส^๒ำ^๑ร^๒น^๑ก^๒น^๑าง^๑น^๒อง^๑เจ้า^๒ท^๑อง^๒ไ^๑ส^๒

ด^๒อ^๑ง^๒เ^๑ิน^๒ด^๑ง^๒พ^๑ง^๒ไ^๑พร^๒ไ^๑ก^๒ล^๑ก^๒ัน^๑ด^๒ำ^๑ร

ได้ยินเสียงร้องไห้ไปแจ้วแจ้ว

โอ้อวกรรมเราทำแต่ก่อนกาล

แม่นไม้เกรงอาญาผ่าซูล

ถึงเจ้าผิดก็ยังคงดั้นเสียดาย

เหลียวชะเง้อตามเจ้าทราชมเชย

นาตาตกอาบซาบกระเซ็น

หีบหน้าต่างย่างเข้ามาในห้อง

ให้อดนอนตันใจดังใครกริ่ง

๑ จะกล่าวถึงสร้อยฟ้าขนานอาย บ่าวนายสามคนกับอโหม

รับแจวมาตามแนวชลาลัย

อยู่อย่างทองสองคั่นกับสองวัน

ถึงบางแกวแจวมาไม่ช้านาน

ชาวเรือเห็นอโศกครนโกศคำ

หุงข้าวต้มแกงแสงไฟแวว

ว่ามีจระเขยาราวเส้นเค็ม

เมื่อจะชนคลื่นลมระดมตึง

แม่นเรือใครพลบค่ำไปล่าเดยว

กิดตะกุดแจวหักเสียนกัมา

๑ นางสร้อยฟ้าจอดเรืออยู่ริมเขา ได้ยินเล่าหัวฟองสยของชน

ร้องไห้ไยว่าไอ้ช้อยนี้จน

สนั่นแนวคกง่าน่าสงสาร

มาประหารให้กำจัดจิงพลัดพราย

ไหนแกวพจะจากไปง่ายง่าย

โอ้อวสายสุดสงวนไม่ควรเป็น

จนเรือเลยลับแหลมแลไม่เห็น

ตงแต่นจะไม่เวนวายคะนิง

ลงนอนตรองตรมจิตเผ้าคิดตึง

แต่รำพึงจนม่อยฝอยหลับไป ฯ

เลยบ้านบ่อมไปหัวสะพาน

แล้วพากันผ่านพันตำบลบ้าน

พอสุริยดานเย็นยังอยู่บางแมว

ก็จอดเรียงเคียงลำเป็นทิวแถว

ครนตุกสนกิ้นแล้วเล่าก้อง

ลำแดงเดชลอยขวางกลางน้ำขิง

อกตวหนึ่งนนวนาสักเก้าวา

ปะทเบ่ลยวแล้วเข้าไล่เอาขงหน้า

แต่มิได้เห็นว่ากิ้นผู้คน ฯ

ไยจะพนจระเข้จะชบตาย

เรือทงมากเล็กนัก

โอครงนนาทจะวอดวาย

๑ ครานันเจ้าเนรกับเถรชวาท

เป็นจระเข้เที่ยวเร่ในวาร

ครนคากทำสัหนาท

นัยน์ตาลูกเป็นไฟอยู่ไฉน

คัมภีร์จอตุดอยู่ท้ายคัง

จะฟังข่าวสร้อยฟ้าว่าอย่างไร

ก็รู้เที่ยงว่าเสียงเจ้าสร้อยฟ้า

แล้วกลายเพศจระเข้เดินเซซัง

จึงร้องเรียกไปนางไหมเอ๋ย

ก็คือเถรกับเถรทงสองรา

๑ นางไหมแลไปบนดลิ่ง

ลูกขนดอนหลักแล้วชักพาย

เถรเถรย่างลงในเรือพลัน

จึงเล่าความแต่ต้นจนปลายไป

ล่องหนออกพ้นที่จองจำ

ฟังข่าวราวเรื่องเจ้าสร้อยฟ้า

เสียงร้องให้จำได้ขึ้นมาหา

ต้องเป็นโทษนโปรดประการใด

แต่คลื่นหนักก็จะล่มลงมหา

นางทงเกลือกเลือกกายไม่สมประดี ฯ

องอาจล่องหนเที่ยววณัน

อยู่ทห้วย่านบ้านบางแมว

ชนมตมดลอยต้องถื่นคล่องแคล่ว

เรือแจวออกกลาตไม่อาจไป

เห็นเรือมุงแกก้เมียงเข้ามาใกล้

พอได้ย่นร้องให้เข้าไปฟัง

แกว่ายมาดำด้นชนบนฝั่ง

เจ้าเนรจวตามหลังตรงลงมา

อย่าช้าเลยดอยเรือรับเรือหา

หันมาได้รอดไม่วอดวาย ฯ

เห็นจริงจำได้ด้วยเดือนหงาย

วาดท่ายเขารับด้วยฉับไว

เห็นนางสร้อยฟ้าขึ้นนั่งร้องให้

รูปรอดตัวได้ด้วยวิชา

ลงน้ำเป็นจระเข้มาคอยท่า

จะมรณาฎารอดตลอดไป

เหตุใดนจึงมาถึงนี้ได้

จะไปไหนสามคนชุกชนมา ฯ

๑ สร้อยฟ้าได้ฟังเถรवादถาม
ว่าเดิมพระภมรินทร์บนประชา
ว่าข้าคบกับเถรเถรเฒ่า
ข้าให้การแก้แค้นเดียวทวงคืน
ร่วมรักทำชูชารูแน่
ไม่มีพยานด้วยกันทั้งสองรา
เพราะเราทำชั่วจึงแพเขา
กิดเพราะลูกในครรภ์ไม่บรรลย์
กิดจึงคิดจะขึ้นไปเชิงใหม่
ได้เป็นเพื่อนเหมือนช่วยชิงชวา
ว่าพลางทางสังฆานาย
เถรเถรก็ไปในเรือนั้น
เถรवादหวาดทวนพริ้งพริ้วญาณ เห็นเรือดำรวจตรจตราชนล่อง

ก็เล่าความตามลัดยไม้มุสา
ให้หาไปตามเอาความจริง
ทำให้ผัวเมียมาต้องยุ่ง
ว่าความจริงชุมพลกับศรีมาลา
จึงไปยุพ่อแม่มากกล่าวหา
พระพันวษาจึงสั่งให้ลุยไฟ
พระปิ่นเกล้าสั่งให้ฆ่าให้ตัดกษัย
จึงโปรดให้ไล่เสียดจากพารา
ดีใจพบพระคุณบุญหนักหนา
เจ็บไข้จะได้มาเห็นหน้ากัน
ให้คดท้ายถอยเรือมาจากนั้น
ช่วยกันแจวถ่อต่อขึ้นไป
เห็นเรือดำรวจตรจตราชนล่อง
ไขว่

อีกทั้งพวกด้านทางวางร้านไฟ
จึงไปชักหักกิ่งหิงห้ายฉ
บักหวเรือไปมิได้นาน
ผ่านปากน้ำบางพุทราคลาเคลื่อน
ไม่มีใครทักทายสบายใจ
เดือนหนึ่งมาถึงเมืองระแหง
ขึ้นเดินบกต่อไปในพนา

เขาจับได้ครั้งนั้นเป็นการ
เสกด้วยเวทฤๅษีปลอมแปลงสาร
ให้ชาวด่านเห็นเป็นคนอื่นไป
เลยเลื่อนข้ามย่านบ้านน้อยใหญ่
คำหยุดเข้าไปไม่รังรา
เอาเรือจอดเกยแห่งไฉนหน้าท่า
นำส่งสารสร้อยฟ้านั้นสุดใจ

นางไม่เคยขาดราในน้ำกว้าง

ต้องแดดแผดลมระมไป

สนั่นเสียงดังห่เลื้อเนือกวาง

ระน้างค่างดังวงปะเลง

เลียงผาโผนผกตกกเขา

หมาในวงไล่ตามหยักษ์

ถึงช่องแคบพืดะวันนนั้นเย็นลง

เอาใบไม้มาซ้อนแล้วอ่อนเอน

พระจันทร์กระจ่างกลางอากาศ

รอบเดือนเกลื่อนกลาดดาราการ

ต้องพรรณดอกไม้ทในป่า

หอมระรินลมชายค้อยคล้ายทอ

คิดถึงพระไวยอาลัยนัก

ถนอมน้องมิให้หมองในอารมณ์

น้อยใจใจช้วนเหลือแสน

เพราะตัวผิดแทบชีวิตจะวางวาย

แต่ร้องไห้ไม่หลับจนรุ่งเช้า

กับเนรจวหวนาตรไปยมนา

มาก็นานข่าวสารเลียบยงสัน

แต่พากันเดินไปด้วยใจปอง

ค้อยค้อยอย่างเยื้องย่องด้วยทองใส

เจ้าหวนไหววเวกอยู่วังเวง

ฝูงช้างหักพงอยู่โผงเมง

โคตเหยงลงดินคนงกนก

นาลายเลี้ยวเข้าหาหยก

หมายจกกันนอกเหลือเด่น

อัสตงฟ้าแดงดังแสงเสน

ดาเดรภาวนาพากันนอน

ดโอภาสจรัสประภัสสร

นาคางปราชรายร่อนอ่อนลออ

กลีบผกาเบิกบานตระการช่อ

แต่ใจคอห้วงหลังยังตรอมตรม

เสียดายรักร่วมจิตสนิทสนม

ไม่พอที่จะนิยมให้ยากกาย

มาผูกแค้นทำเขาเฝ้ามั่นหมาย

ให้กลัดกลุ่มฟุ่มฟายผ่ายน้ำตา

เดรเฒ่าต้นลูกขนล้างหน้า

ตามบ้านป่าได้ข่าวเหนียวมาเจียวท้อง

ต้องหากินตามยากจากบ้านช่อง

พอได้สองเดือนครึ่งถึงพารา ฯ

๑ มาชาจะกล่าวบทไป
ทองแก่จะคลอดซังลดยา
ท่านย่าทองประศึรบนผส้าง
เรียกหาชาไท่อย่างงัน
เร็วเขาเขาจะคลอดมึงอย่าชา
เด็กเอ๋ยตงหมอก่อเตาไฟ
ขมนส้มมะขามน้ำมันดิบ
ออไวยไปไหนไม่เห็นมา

๑ พระไวยเสกน้ำให้เมียกิน
เดชะพระเวทวิเศษดี
เป็นชายเณดโณมประโลมลักษณะ
ย่าทวดทองประศึรบริมา
เรียกบ่าวเอาผาทเนอด
เบาะเมาะวางรองบ้องกัน
ส้วนข้างนางศรีมาลาแม่
ขมนแห้งฝนตากินยาร้อน
สามเดือนโกนหัวให้ลูกชาย
เสมาปะวะหล้าทั้งกำไล
พระไวยว่ากับพระกาญจน์บุรี
ให้ส้มกับเค้ามูลดระกุดมา

ถึงศรีมาลาอย่าใจเส่นหา
ญาติกาห้อมล้อมอยู่พร้อมกัน
ได้ย็นศรีมาลาครางแกตัวสั่น
อายน่นอนนอองมไป
ฝันตองชอมาเอาไวไไหน
นารอนตมไวอย่าได้ซ้ำ
สู่หยิบมาดำขย้าหว่า
อย่าซ้ำเสกน้ำสะเดาะที่
แล้วเอารินรดใส่ในเกศ
ลูกทในครรภ์กักคลอดมา
อวบอ้วนน่ารักเป็นหนักหนา
อาบน้ำแล้วทาขมนพลัน
ทำกระโจมทันทขมขมน
ใส่กระดังลงพลันกล่อมให้นอน
ท่านย่าแกกให้เข้าไปก่อน
ให้ลูกอ่อนกินนมแล้วขมไป
ญาติกาทั้งหลายทำขวัญให้
ขุนแผนเอามาให้แก้หลานยา
จะให้ชอไรดีคุณพ่อชา
ท่านทวดว่าชอแก้วแลแวงไว

ขุนแผนจึงให้ชื่อว่าพลายเพชร เอาเคล็ดนามไปเป็นผู้ใหญ่
 ญาตีวงศ์ขึ้นขอมหรือมใจ ก้อยโตเป็นสุขสนุกสบาย ๑
 ๑ จะกล่าวถึงนายช่างนางสร้อยฟ้า ทองแก่นักหนาเจ็บใจหาย
 ญาตีวงศ์พร้อมหน้ามารอบกาย คลอดง่ายเป็นชายงามใสภา
 ประพมพ่ายคล้ายกับพระหมื่นไวย พระเจ้าตารักใคร่เป็นนักหนา
 นางนมพลึงประทานมา ให้พิทักษ์รักษาทุกราตร
 แล้วจัดแจงแต่งของจะทำขวัญ เครื่องกระยาสารพันทงบายศรี
 ให้ประโคนดุริยางคดนตรี พราหมณ์ชพฤตมาอวยชัย
 จึ่งสั่งโหราพฤตมาจารย์ เร่งคุณหารดวงชะตาหาฤกษ์ให้
 จะตั้งนามตามวงศ์ตระกูลไทย ฤกษ์ดวงไรโอบอกมา
 ครนถึงวันดเป็นศรีวัน พระญาตีวงศ์พร้อมกันมาถือน้ำ
 เจ้าเซียงใหม่ให้นามแก่นัดดา ให้ชื่อว่าพลายขงพงศ์นพรัฐ
 แล้วประทานข้าวโตให้ใช้สอย เพชรพลอยเครื่องประดับสำหรับ
 กษัตริย์
 ๒ เงินทองของเล่นสารพัด ชมเชยเสวยสวัสด์ทุกวันไป ๑

ตอนที่ ๔๓ จระเข้เถรवाद

๑ จะกล่าวถึงเถรवादฉลาดเวท กระเดื่องเดชเชิงอินทร์แผ่นดิน
ไหว

เตรับนางสร้อยพามาเวียงชัย
ด้วยเจ้าลาวยกย่องสนองคุณ
เป็นท้าวสังฆราชกมลลาววงศ์

ถวายเครื่องยศอย่างสังฆราช
ลวบนกกททองขวางลำอ่างงาม
เจ้าเชียงใหม่ให้ลาวเป็นเลกวัด

สถานศิษย์ใหญ่น้อยสักร้อยคน
อยู่กุฎหลังดังตำหนัก

อัมมจันทรชนดงเครื่องบูชา
กระจกใหญ่ใส่เส้าเข้าทุกทิศ

เตยงจันตนดงสิงโตทอง

๑ วันหนึ่งจึงพระสังฆราชเถร
สถานศิษย์หมอบกลาดตาตระเบียง
ขกหมอนขวานอิงพิงกับอก

เลื้อยผาดขนหน้าเป็นนวลละออง

เหลือบแลเห็นแผลหน้าผากยับ

คุณโกรธชนมาพลันในทันที

เปรียบดังไกรสรราชที่อาจอง
มบญยิ่งกว่าบรรดาสังฆ

ตำรวัดพระธาตุราชอาราม

ตลกบาตรดาสิปตรพดยาม

ขเรอมาณคานหามกนส์ปทน

เปลี่ยนผลัดเข้าเดือนอยู่เกลื่อนกล่น

แต่เถรจวนนเป็นตนต่างหุดา

ตละตลกคึกคักแน่นหนา

ลวนเครื่องแก้วกะหลาป่าปากเลยมทอง

หน้าต่างติดกระจกซุ้มคั่นช่อง

เครื่องประดับสำหรับห้องกพร้อมเพรียง ๆ

ฉนเพลแล้วออกไปในเฉลียง

เอนตนลงบนเตยงพนักทอง

หยิบกระจกกะหลาป่าเอามาส่อง

ผิวมืองเปล่งปลั่งกำลังค

รอยเมือชุมพลจับสับด้วยกระบี่

มึงตละจะเล่นให้เห็นกัน

จะลงไปกรุงศรีอยุธยา

ผลุดลุกจากเตียงเหวี่ยงหมอนพลัน ingsen เข้าไปในกุฏิ

จับจวนหมัดองแล้วครองผ้า

เนรทรมนวยร่วมกับพิษ

พวกเลกวัดจืดจ่อมารอท่า

ชนวอหลังคาสีละละลาน

ถึงประตูซ่างทซ่างหน้า

ชนบนตำหนักพลันด้วยทนต์

๑ ครานันสร้อยฟ้าอย่าใจ

เลียงบุตรสุดสวาทไม่คลาดคลา

พอสาวใช้ไปแกล้งแฉ่งคด

ก็จูงลูกพลายยงตรงออกไป

ถวายเกสัชตะบันแล้ววันทา

มานด้วยมกัจจระ

๑ เกรซवादถอนใจถวายพร

ทุกวันนภายนอกดอกเป็นโย

จะชนนอันใดก็เต็มกลัน

ถ้าเป็นอย่างนี้ไปไม่บรรเทา

รูปมาหมายจะลาองค์เจ้าแม่

อย่าห้ามไว้ให้ชวนอนตราย

จับมันเช่นฆ่าให้อาตม

ร้องเรียกศิษย์มาอยู่ยังมี

เนรตีตะพายยามตามอาจารย์

เกรซवादยามาว่านงาน

หามลัดตบ้านเจ้าวงใน

ลงจากวอเดินมาหาชำไม้

แล้วสั่งให้ไปทูลเจ้าสร้อยฟ้า

อยู่ในตำหนักจันทน์हरषा

จนถูกยาพลายยงเจริญวัย

พระครุบามาตำหนักใหญ่

นิมนต์ให้สังฆราชนั่งอาสนะ

เจ้าคุณอุตสาห์มาสาธุสะ

ทว่าประโยชน์สิ่งอันใด

ว่าทุกซร่อนรูปนัมมช่อใหญ่

แต่ภายในชอกซ้าทุกคำเข้า

ผวาตนอกใจให้ร้อนเร่า

เห็นจะเขาอดสารอาการตาย

ไปคิดแก้ทุกซร่อนพอม่อนหาย

โหมนายได้เมตตาแก่อาจารย์

๑ ครานันจึงโนมนางสร้อยฟ้า ได้ฟังเกรงว่าก่สงสาร
 ฌนถวายเป็นมากชานาน มีเหตุการณ์จึงเล่าให้เข้าใจ
 ทห้ามปรามแต่หลงเคยรงเหนียว ก็คงเคยวเมือจะลงไปเมืองใด
 จะแก้แค้นขุนแผนกับพระไวย ห้ามไว้เพราะสงสารเจ้าพลายยง
 ด้วยกลัวลูกยากำพร้าพ่อ จึงได้ขอรื่องห้ามความประสงค์
 ถ้ามิให้พระไวยนั้นปลดปลง จะลงไปก็ตามแต่ความคิด ฯ
 ๑ ครานันท่านสังฆราชา ได้ฟังนางว่าก็ส่มจิต
 ค่อยกระดกเข้าไปให้ใกล้ชิด กระซิบว่าชานคิดอยู่คำเข้า
 ยังแค้นใจอายชุมพลมีรูส้น มันดูหมิ่นมากมายให้อายเขา
 แต่เกิดมายังมิให้ใครดูเบา จะให้มันทำเปล่าก็เต็มที
 ถ้ามิได้ทดแทนให้แค้นหาย จะชอกช้ำจำตายไปเป็นผี
 จึงหมายว่าจะเกล้งแปลงอินทรีย์ เป็นกุมภีลลงไปในอยุธยา
 จะทำเสียให้วุ่นวุ่นทั้งกรุง เอาให้ยุ่งถึงส่มเด็จพระพันวษา
 อันคนดทไหนดใครจะมา คงอาสาแต่อายพลายชุมพล
 จะล่อมันลงน้ำทำให้ถนัด ขบกัดตามสบายให้ตายบน
 ถ้าได้เสร็จส่มหมายวายกังวล จะได้อยู่เมืองบนสบายใจ
 อันตรงที่พระนายของพลายยง รูปหาคิดปลิดปลงชีวิตไม่
 เขามาหวังว่าจะลาไป จงอวยชัยให้สำเร็จเจตนา ฯ

๑ ครานันสร้อยพามารศรี
ด้วยอาฆาตชุมพลแต่ไรมานี้
ถ้าคุณฆ่าอำมาชุมพลคนใด
คุณจะทำเอาสิ่งใดจะให้เป็น

แต่ตัวคุณนั้นชราอย่าประมาณ

ครึ่งมันแกวล้างแปลงมารบพระไวย มันยังไล่บุกป่ามาแต่ตัว

เจ้าอุบายถ้ายเทกใช้เล่น

หากคุณเป็นอย่างยอดจรงรอดตัว ถ้าชวักคงยับไม่กลับมา ฯ

๑ เกรงว่าตอบว่าเมื่อย่าพริน มิให้มันทำร้ายให้ร้ายหน้า

ถึงตัวแก้อย่างนั้นแลสัก

คราวนั้นไม่ระแวงมิวกันเหล่า

ถาคนอันหมั่นพนักกับบรรลย์

ไต่เล่นกันชงหนาแล้วอย่าพริน

จะทำเสียให้เห็นเป็นภัสร์มฤต

พรุ่งนี้อาตมาจะลาไป

จะรบตรงลงไปอยุธยา

๑ ครานันสร้อยพามาร

ให้คุณเรื่องฤทธิไกรชัยชาญ

ขอให้ปราบศัตรูหมู่ร้าย

ประสงค์ใดให้สัมภารมณคิด

ทั้งเกรียนคหิหวะระว่า

พอเกรว่าก็เหมือนเกาเขาคัน

จะรอบคุณเหมือนให้ไปสรวรค์

เว้นแต่ดาวเดือนตะวันแสงนใจ

อำมาชุมพลเก่งกาจเป็นไหนไหน

มันยังไล่บุกป่ามาแต่ตัว

เคยเห็นเมื่อนมปลอมล่อมท่านชรว

ถ้าชวักคงยับไม่กลับมา ฯ

มิให้มันทำร้ายให้ร้ายหน้า

แต่ฝ่ายข้างทางวิชายังว่องไว

มันจงเข้ามาตะครุบเอาไม่ได้

ถึงรูปพลาดพลึงไปไม่เสียท

ต่อให้มันชคอทงพ็อพ

ถ้าไม่ดีเมื่อย่ารับเอากลับมา

ด้วยว่าได้ฤกษ์เกาเป็นเสาร์ห้า

ไม่ช้าคงจะเสร็จสำเร็จการ ฯ

อญชลอวยพรสุนทรสาร

ใครใครอย่าได้ทานกำลังฤทธิ

แพ้ว่ายบรรลย์ไต่ตงจต

สำเร็จกิจกลับมาอย่าช้านาน ฯ

๑ เถรวาตรับคำแล้วอำลา
 ผุดลุกจากที่ตะลตะลาน
 คืบคลานรื้อร่ำมาตามปรือ
 ครู่หนึ่งมาถึงกุฎพลัน
 ผลัดผ้าไตรกรองครองผ้าเก่า
 เอ็งคอยดูศิษย์หาต่างตาใจ
 ไปแก้แค้นแทนทศอภัยชุมพล
 ส้มคิดแล้วจะมาไม่ช้าที่
 อยู่หลังกุจะสั่งให้เสร็จสรรพ
 ถ้าเห็นการนานเนินเกินสัญญา

๑ ครานันเณรจ้วคนฉลาด
 น้อย่างไรพระครูอยู่ดัด
 คิดพลางทางตอบพระอาจารย์
 อภัยชุมพลคนครองมนัวงวอไว
 ฤทธเดชเวทมนตร์กลใดใด
 คนคมไม่สนอยุธยา
 เมื่อแก่เฒ่าเขาเรอนแปดสิบปลาย
 จะอยู่ไปได้อีกสักกี่ปี
 นิ่งกินนอนกินจนสิ้นชีวิต
 จะไปใยให้ยากลำบากกาย

ค่อยอยู่เกิดสีกากับพลายหลาน
 ออกทวารชนวอจรรวล
 เลกวดหามวอชมชื่น
 ชนอคมจันทร์เยอของเข่าห้องใน
 ร้องเรียกเจ้าเณรจ้วเข้ามาใกล้
 กูจะไปอยุธยาธานี
 จะทำเสียให้บันจนเป็นผี
 ในสิบห้าราตรจะกลับมา
 คอยระวังงงนบวันไวทำ
 อย่าช้าตามไปให้ทันที ๆ
 พังเถรวาตนักพรนชวญหน
 จะวิ่งรุดหน้าไปหาภัย
 จะอีกหาญไปอย่างนี้หาดีไม่
 เราเคยได้เห็นชัดถนัดตา
 ที่พระครูทำได้มันไวกว่า
 อย่าชะล่าใจนักจกเสียที
 แสนสบายยศศักดิ์ถึงที่
 ถึงเพียงนี้ไม่รู้จักรักสบาย
 ไม่ควรคิดพยาบาทมาดหมาย
 อยู่ตายในเชิงใหม่ได้เข้าเมรุ ๆ

เอะอย่างไรร่ำทางเป็นลางร้าย

หลับตาร่ำคาตาแก่นิมิต

ก้าวลงอ้อมจันทร์ถงชนลาง

แม่แม่เบียดขวางหนทางจร

กอดอกยกเมฆดุนิมิต

จะยกต่อคอแขนไม้ติดกาย

ครั้นจะถอยสร้อยฟ้าจะว่าฉลาด

กิดพันกลืนใจแล้วไคลคลา

ขัดสมาธิสมาธิสตีมน

ครั้นสำเร็จเสร็จเสร็จแปลงอินทรี

สองเท้าถบดินบินกระโชก

ปากมุ่มมูทุสองหูแดง

๑ โผตรงลงเหนือเมืองอ่างทอง

ร่างหายกลายรูปเป็นหลวงตา

เสกไม้เท้าต่อหางทกกลางตัว

แผ่นโผนโผนผางกลางนที

เขยวขาวยาวออกนอกปากโจง

โตใหญ่ตัวยาวล็กเกี้ยว

ท่านผู้ฟังถ้วนหน้าอย่าสงสัย

เพราะเกรงขาดแปลงกายร้ายคะนอง จึ่งเรียกบ้านจระเข้รองแต่นั้นมา

ระงับกายกลับนั่งลงตงจด

ขยับขนยักทิศไปอุดร

งเท้าลางเลื่อยฟุ้งหวั่นร้อน

เกรเห็นสิ่งทรณเป็นลางร้าย

กวีปรีตเป็นรูปคนหัวหาย

เกรสำคัญมั่นหมายไม่คั่นมา

เป็นชาติลูกผู้ชายตายดาบหน้า

ตรงเข้าป่าชาด้วยทนต์

ปลุกเสกเลขยันต์นามนผ

รูปตาชกหายกลายเป็นร่าง

หางโบกหัวเกลี้ยงเหนียงแกว่ง

ลมแรงร้อนมุงกรุงอยุธยา ฯ

พอเยื้องคลองบางแมวเป็นแนวป่า

ลงนั่งนั่งภาวนารอยแปดท

แล้วเอาบาตรสวมหัวเข้าเร็ว

ก็กลายเป็นกุมภลัมพิตา

ฟาดโผร้องเพียงเสียงฟ้าผ่า

ชนวงร่ำหลังนาดวยลำพอง

เดิมจะได้ตั้งย่านเป็นบ้านช่อง

จึ่งเรียกบ้านจระเข้รองแต่นั้นมา

เดียวมหลักแหล่งแขวงอ่างทอง บ้านช่องบักแผ่นยังแน่นหนา
 ตงนามตามนิทานเพราะจรวดา จึงได้ปรากฏด่าบลจนทุกวัน ฯ
 ๑ ครานันกุมภภาพลวงตาชวาท เอาหางฟาดเพื่อยมึงตึงสนั่น
 ใหญ่ยาวราวพระยาชาละวัน ครนครนสนั่นก้องลำพองกาย
 เหล่าจระเข้เก่าเป็นเจ้าถิ่น บ้างมุดดินซ่อนตัวซุกหัวหาย
 บ้างลงหนองหน็ดตัวดวยกลวตาห บ้างตะกายชนบถมุดกรไป
 หนีบ้านตลาดกรวดรูดเร็วมา ควายช้างขวางหน้าเข้าไม่ได้
 ฟาดฟัดกัดตายกำยกันไป เลยไล่ถือนำรำลงมา
 คุรหนึ่งถึงหน้าเมืองอ่างทอง โบกหางครางร้องกระนองรำ
 พอชาวบ้านลงสะพานมาล้างปลา เข้าคาบคร่ำลงน้ำแล้วดำทวน
 โบกหางวางทะเลลงชนครงกาย ชักพชนถวายพระอิศวร
 คาบผลมาทหน้าจวน พัดฟาดขาดตวนกระเด็นไป
 รวแขวงกรมการชาวบ้านช่อง วงร้องตัวสั้นอยู่ทวนไหว
 เห็นจระเข้คาบคนบนบันได เอาออกไปฟาดฉางกลางคองคำ
 ฝูงคนบนตลิ่งวงสอสูร มดหมอยู่ที่ไหนก็ไปหา
 หมอทไม่มครงงปลาปลา นึกจะมาแทงเล่นอย่างเช่นเคย
 ที่หมอเก่าเข้าใจไปห้ามกลุ่ม เหมินเสียเกิดเจ้าหนุ่มเหล่านี้เอ๋ย
 จระเข้ใหญ่อย่าไปเหย เอาคางเกยก็จะลุ่มจมน้ำไป
 เหมือนอย่างคำบุราณท่านย่อมว่า ถ้าสามวาแล้วมฤตชนิมิตได้
 นั้นนเกินสามวากว่าชนไป เวทมนตร์เห็นจะไม่ถึงใจมัน

อ้ายกลางคนเห็นจริงวงกลับมา
 กลางคนเชอผมอยงดอดน
 ถอชนกหยกรงนงหวเรือ
 จระเซ่ทองฟ่องฟคอยดใจ
 ชาติเ้าออกเล่มไห้เต็มแรง
 ส่นชนกชกหอกคอกกระดอน
 เรือหมอพายมาสามวาปลาย
 จระเซ่บบบเดยวด้วยเรียวแรง
 เรือคนทนายพายหาเล่ม
 เอาไปดำล้ารอกเสี้ยนหินไค
 ผูกบนดลึงวงสอสู
 ต่างคนย่นย่อไม้รอร่า
 เขมรมอญลาวชาวป่าดอน
 ไม่อาจลงอาบน้าในลำคลอง

๑ ถึงที่เปลี่ยวเหลียวดูไม่เห็นเรือน ค่อยค่อยเลือนลอยไปเหมือน
 ไม้ขอน

ถ้าเห็นบ้านเรือนคนทบนดอน
 พองจวนรุ่งเทยวมาหาที่เปลี่ยว
 ได้จงหนนแล้วละลิตะลาน
 ถ้าบ้านไหนเถรไต่บิณฑบาต
 ไม่รับรดค่อยค่อยล่อยล่องมา

ได้ยินว่านกกลวจนดวสัน
 ถึงชาละวันก่เล่นจะเป็นไร
 คนช่างท่ายพายเผื่อหาหยุดไม่
 พอเขาไกลเพอนก่พุงผลูงกระทอน
 จระเซ่แว้งเอาชนก่หักสองท่อน
 จระเซ่ยอนกลับมาอาปากแดง
 กับคนพายหาเล่มลวนเข้แข็ง
 หงเรือคนปั่นเป็นเบ้งเข้าปากไป
 ยังไม่เต็มแกมดกุ่มภลใหญ่
 กดลงไวไค่นาดำเลยม่า
 เห็นจระเซ่กินหมอเสี้ยนหนักหนา
 นาวน่าไปทุกแห่งแขวงอ่างทอง
 ฎากระฉ่อนไปทั้งหมดสยดสยของ
 จระเซ่ล่องเลยม่าในลำคร ฯ

ก็ทำอทธิฤทธรอนเข้ารุกราน
 เถรชนเทยวบิณฑบาตทบนบ้าน
 โจนลงชลธารเป็นกุ่มภา
 บ้านนั้นเป็นอันขาดไม่เข้นฆ่า
 ปรารณนาจะให้เรองนินเลื่องภา

ถึงบ้านแห่เรือร้องก้องกระหึ่ม
 ครั้นมาถึงหัวยานบ้านสะตอ
 พอชาวบ้านเลิกนากกลับมาเรือน
 เกร็กมุกตลกโม้ลั่นจากนา
 เข้าไล่คนปากกั๊กหางพัดฟาด
 ได้ตามคนคาบตรงลงนาโครม
 ทำอำนางฟาดพลกั๊กขวบ
 ขบกั๊กขัดเสียดรากลไทร
 เทียวท่องล่องโรม่าโพยสระ
 ขบกั๊กสะบัดเกรวชนเลนตัง
 เรือแพใหญ่่น้อยถอยเขาคลอง
 พ่วงกันพันพัวด้วยกลั้วตาย
 มาถึงนั้นตะวันพอดกบ่าย
 จระเข้ท่องล่องลอบมาไค่นา
 ควายเปลี่ยวเดียวหวัดด้วยเขาขวบ
 คาบควายว่ายวูลูกกลาง
 คนบนบกหกล้มลงจมเลน
 เขาไล่คนบนดลิ่งวิ่งออกโชน
 ทำอำนางฟาดหางอยกลางน้ำ
 คนบนบกหกล้มลงทงยน

รางควานพมพลกนสนั่นล่อ
 กิมุคณาตาทออยู่ไค่นา
 ลงล้างเปอนทคนทำอยู่คลาคล่า
 ตะกายยารบนบนโคลนโจนกระโจม
 ทำอำนางราชศกคเขาหกโหม
 กาโดมถับคำล่องนาไป
 ช้อนศกเสียดงสนหากินไม้
 แล้วยลื้อล่องนารำตะบึง
 ประหลวงตามับนทบาทฟาดตังผง
 บนดลิ่งวงองทงหญิงชาย
 ไม่อาจล่องลอยนาระสำระสาย
 จระเข้ร้ายถึงย่านบ้านระกำ
 เขาไล่ควายลงทำออกคลาคล่า
 คำล่อตไปทะลิ่งชนกึ่งกลาง
 จระเข้บคอขาดฟาดด้วยหาง
 สะบัดขวางชนบนบกตกบนโคลน
 จระเข้เกรวชนบกทำมกโผน
 ถึงท่ายค้งพ่องโจนลงนาคริน
 โผนตมุดดำนานาเป็นคลื่น
 กำล่งตนวงทะลิ่งออกตังตัง ฯ

๑ มาถึงบางท้าวท่ายป่าโมก
ทนนาลกนกกระทะพริก
เป็นเทศกาลชาวบ้านมาไหว้พระ
แข่งกันไปมาอยู่หน้าวัด

นางสาวสาวโอ้อวดประกวดกัน
เอาโตกตงทงคู่อยู่ท่ายเรือ
เจ้าหนุ่มหนุ่มรักสนุกมาทุกบ้าน
บุเลื่ออ่อนหมอนวางมาตงอง
เรือเจ้าพวกขเมาชวดเหล้าวาง
เอาดอกดาวเรืองร้อยห้อยหูไว
เจ้าเนรพระส่งขมลงเรือโชน
ยังพวกนางสาวสาวชาวแม่คำ
ชายกลัวยทอดส้มขนมจัน
ผู้คนบนวัดกอดแอ

พวกหัวไม้ลอยชายออกกรายกรัด
เข้าในวัดยัดเยียดเบียดตะเบ็ง

๑ ครานนกมภาพลวงตาชวาท
ออกจากเพื่อยเลื่อยดำได้นำมา
ดินตะกายปากกุดหางพัดฟาด
เกรียวกรัดหวดวิ่งออกกลวน

จระเข้โบกหางหันเข้าแฝงฝัง
เข้าเพื่อยพังแยบคายอยู่ท่ายวัด
เสียงเอะอะเรือแพออกแออัด
บ้างซัดเพลงปรบไก่ไล่เพลงเรือ
ห่มสีสนม่วงไหมลวนไล่เสือ
บ้างบุเลื่อบุหนิงตงหมอนอง
คาดเพดานตลอดลำทำสูงสิง
พายเทียวเกยวผู้หญิงรอนรอบไป
โตะจันตงกลางเอาแกล้มไล่
ลวนแต่ตตมไหมไล่ชาวมา
ยาวโยนเกรียวกราวอยู่หน้า
ผัดหน้ากันไรไล่เสือแพร
เอาโตกตงข้างตงไวแต่งแ่ง
เรือพ่วงกันเป็นแพออกแซ่แซ่ง

เห็นบมดชวานคราทำท่าแก่ง
สาวสาวกลิ้งนิกเลงลงนาวา ฯ

เห็นเรือตาดไปทั้งแดนออกแน่นหนา
ทะลุกลาโลดฉวางชนกลางคน
ตัวขาดคอพับลงยับย่น
โจนประจัญเรือลุ่มจมระเนน

ประแม่คำรณมัจฉนวยคินลาก
 โดครนบนคลึงวรวงเกน
 จระเข้ตรงเข้าในวงเพลงครึงท่อน
 สิ้นสัดลิ่มตัวด้วยกลัวตาย
 พวกเจ้าเพลงผู้ชายก็วายวุ่น
 อารามกลัวโทงเทงปลงมา
 หึงลิ่มชายคะมำคว่ำลงไป
 หึงคันทายคันทันกันตะบึง
 จระเข้คาบได้นางแม่คำ
 อมแต่หัวตัวออกไว้นอกพื่น
 จระเข้คาบผู้หญิงวิ่งแหวกว่าย
 เห็นแต่คนกันชาวเท่าแกว่งไกว
 ๑ จระเข้ล่องมาทางบาง โฉงเผง
 ผุดดำร่ำมาในสาชล
 นางสาวสาวชาวบ้านมาอาบนํ้า
 หวัดผวาผ้าหลุดมุดเข้ารก
 จระเข้ไม่ทำคำต่อมา
 ล่องเลยลงมาหน้าบางบาน
 อายมะเตอเงอถอชนแทงปราด
 อเม้ยโอดคันทเหวแฉวหลุดมือ

มันเคยปากร้องว้ายควายตาเดร
 ลุยเลนผ้าหลุดมุดแต่ชาย
 ผู้หญิงทงผาผอนลิ่มนอนหงาย
 เวยว้ายวิ่งเม้าเป็นเต้านา
 โดครนวงแต่ทงแกม
 โคนเอานางเต้านาเข้าตาบง
 ผล็กใส่แหวยงวางอยู่ผางฉิ่ง
 ฐักกายอายทะล่งไปจากกัน
 ทำศักดาโศคร่ำแม่น้ำล้น
 คนบนบกอกสันทุกคนไป
 ชุควายพระอิศวรทวนน้ำไหล
 จมใจไม่อาจแก้แต่สักคน ฯ
 เห็นฝูงเบ็ดฟาดเบ็งลงตายบัน
 จนกระทั่งบ้านกุ่มชุ่มในรก
 ชรวดตาเข้าไปโผล่โผงก
 เอามือปกเบ็นจับปงวงชนตะพาน
 คนระอาออกชอๆทุกบ้าน
 ตรงเข้าบ้านผมดกดเอากะบือ
 จระเข้ฟาดหัวเต็ดกระเด็นปรือ
 ร้องอองออยย้ายตะกายตะกุก

ถึงหวดะพานกบเจ้าเข้าบ้านดก
 ลงลุยเลนเบนว่ายกระจายกระจุย
 ความกลัวกุ่มภาประดาเสีย
 ข้างเจ้าผวกกลัวเมยจะล้มตาย
 ๑ ตังแต่อ่างทองสองฟากท่า
 เรือแพกัซยาตไม่อาจจร
 มดหมอมาดกกลิ่นหัว
 แต่ชวปชวยามาแต่ไร
 โจรกันจ่อแจออกแซ่ซ้อง
 ฟาดพิตกัดคนเป็นภัสมีขลุ
 แล้วยเลยลงมาหนาบานบอม
 ขบกัดขัดเสี้ยที่รากไทร
 คนเห็นกุ่มภานนกล้ำหาญ
 ถึงแพแจกจอดหน้าท่าการ้อง
 อ้ายผวร้องไห้อำวังมาช่วย
 จนผ้าผ่อนล่อนล้วยจากพุงพัน
 จระเข้เถือเห็นแจกมันร้องไห้
 พอปากอาแจกคร่ำไม่รารอ
 จระเข้ลงจากแพเร็วเร็วมา
 พอร้องเห่นอุมุดเกือชนข้างท้าย

ไล่สะอึกเอาผู้หญิงวิ่งผาล่อย
 โคลนมันดุดปรดปรุยเประอังกาย
 ปลกเปลี่ยต่นออันลงนอนหงาย
 มือตะกายเถือกนกนชนบนดอน ฯ
 กลัวกุ่มภาท่วหมดสยดสยอน
 ภากระฉ่อนชาวบ้านสะท้านใจ
 ด้วยเห็นตัวกุ่มภานันโตใหญ่
 ก็ยังไม่เคยเห็นเหมือนเช่นนั้น
 เถรกล่อ่งมากระทั้งถึงกรุงศรี
 ชาวบุรีเล่าภาอ้ออึ้งไป
 แกกอยด้อมตอดนวยเอาคนได้
 แล้วยเลยไล่เรือมาภูเขาทอง
 ชายหญิงวิ่งพล่านทุกบ้านช่อง
 ชนคาบเมยแจกจ่องเจานามัน
 จระเข้ดุดแจกนวยบนเอดมัน
 อ้ายผวหันหน้าจ่องร้องไห้
 นกชนกลืนไม่ได้กัหัวร่อ
 เมยก็พอหลุดได้ไม่ถึงตาย
 พบแม่คำคอนของมาร้องชาย
 ดันตะกายปากกัดพัดระยา

เรือนางญวนยื่นแจวเหวเหวมา จระเข้คว้าแจวมึงบับขา
 แฉกหางหางลาดลงกลางลำ ญวนคะมำลื้ออ้อมหลังแจว
 ทะลุมิตติดหลักรักไม้ไผ่ เลือดไหลรินรินลงดินแล้ว
 อ้ายเจ้าผดุงประหม่าดาเบ้งเบว ร้องแต่แจวกำจุ่มหมุ่นอยู่ในเรือ
 ชาวเรือแพซลุมุนควาย จระเข้หนีหายร้ายกว่าเสือ
 ใครไม่อาจค้าขายลงพายเรือ เรือเหินหนีใหญ่หนีถอยเข้าคลอง
 จระเข้เถรเห็นคนพากันกลัว ชนลอยตัวผ่านมาหน้าบ้านช่อง
 แฉกหางกลางน้ำทำคะนอง ลอยล่องเลยมาหน้าลำหนักแพ
 พดกขำราชการสะท้านใจ เจกกลางแขกไทยก็แข็งแซ่
 ริมตลิ่งเขี่ยคยดอยอดแอ คาร์วงแว้งเหยาเจ้าวงโน
 บ้างตรงมาทศาลูกขุน ไปกราบเรียนเจ้าคุณท่านผู้ใหญ่
 ว่ามุกุมภากล้าเหลือใจ มาเทียวไล่นาวาหน้าโรงเรือ
 มั่นยาวใหญ่ได้ประมาณสักสิบวา ภาขาวเล่าว่ามาแต่เหนือ
 เทียวกันสัตว์กตคนจนเป็นเบือ เห็นโคเหลือเกินขนาดชาติกุมภา
 ๑ ครานันท่านเจ้าคุณอธิบดี ได้ยินว่ากุมภกลั่นเหลือกล้า
 กระทำฤทธกนคนจนพารา ต้องกราบทูลพระกรุณาเจ้าขุติ
 คิดพลางทางนางผด้อมบัก ชกผากราบพนมมนม
 เขาทองพระโรงพลันอญชลี กราบทูลพระภุมมได้เข้า
 ขอเดชะพระองค์มทรงเดช ป็นบถนคเรศนาถา
 บัดนี้เกิดมชงกุมภา ลงมาแต่เหนือว่าเหลือร้าย

แต่ศีรษะยาวกว่าห้าศอกเศษ

เข้ามาสอยล่องลำพองกาย

๑ ครานันพระรองคฤหทรฤทธ
เที่ยวกินสัตวักคคนป็นเป็นเบอ

ละไวไพร่บ้านพลเมือง

จึงดำรัสตรัสสั่งอชิบด

ทั้งหมอลวงเซลยศักดิ์ให้หนักหนา ช่วยกันจับกุมภามาหาหน
ใครจับได้ก็จะให้ซึ่งรางวัล

๑ ท่านเจ้าคุณผู้ใหญ่ได้รับสั่ง
สั่งกรมเมืองพลันในทันที

กรมเมืองรับมาเที่ยวหาหมอ

ดีใจอยากได้ซึ่งรางวัล

เอาเครื่องคาคพุงนึ่งสนับเพลา

มวงคลุ้มศีรษะทะมัดทะแมง

พร้อมกันทนต์ยีสืบล่า

ประนมมือถອชนกนังจังกา

๑ ครานันกุมภากลวงตาชวาด
ดูหมอมันจะทำท่าไร

พวกหม้อออกขยายไม่อางใกล้

เขยวงออกกลอกตาตุน่ากลัว

ทำฤทธิเดชถิ่นคนเสียมากหลาย

ชวนว่ายทวนคองคาน้ำโรงเรือ ๗

สำคัญคิดว่ากุมภามาแต่เหนือ

มันใหญ่เหลือขนาดชาติกุมภล

จะซุนเคองยบยุงทงกรุงศรี

ให้หาหมอกุมภลที่สำคัญ

อย่าให้มันหนีได้ไปเดี๋ยวนี้ ๗

บังคมคล้อยถอยหลังออกจากที่

ให้หาหมอกุมภลที่สำคัญ

ส่อสือหม้อมาชมชื่น

สำคัญว่ากุมภลที่เคยแทง

ราดคคาคดเขาให้เขมแข็ง

ถອชนกกวัดแกว่งลงนาวา

เหนือนาไต้นาขนานหน้า

ภาวนาสาดน้ำราเข้าไป ๗

ไม่ขยาดอาคมหาจมนี่

แกล้งลอยฟุดใจไม่ไหวตัว

เห็นยาวใหญ่ให้ขยั่นสั่นหัว

บ้างโยคตวเยองฟุงแต่ไกลไกล

กฟงเองพุดเพียงผลุนผลิ
เปลี่ยนลำพองข้ากระหน่ำไป
หมอเห็นจระเข้ยังยั้งเข้าใกล้
ไม่เข้าหนังกัดกัดฉุดใจนัก

๑ ครานันกุมภาพาลวงดาเวท
แว้งวัดพัดชบาด้วยกำลึง

ชูลมุนหมุนกลมดั่งลมกรด
แว้งฉางหางฟาดขาดระย้า

ฝูงคนบนดลิ่งทั้งหญิงชาย
สยดสยองพองหวัดทุกตัวตน

พวกชนนางน้อยใหญ่ทไปค
บางกวงมาเฝ้าเจ้าชวด

๑ ครานันพระองค์มทรองเดช
มดหมอมามากมายกวายปราน

จระเข้อะไรใหญ่หนักหนา
สิ้นมือหมอมดหมดธานี

กวักพระหัตถ์ตรัสเรียกจมนไวย
เอ็งดีเป็นคนคณิศร

๑ ครานันพระไวยวรรณาด
จระเข้มีฤทธิ์เห็นผิดใจ

กระทบหนิงกระทอนเปล้าหาเข้าไม่
เงรแกล้งนงไวให้สิ้นชนก

ชักหอกแทงไปจนกันหัก
ราวกับพุ่งซุงสีกสนัก้าง ๗

ลำแดงเคซโตดปราดฟาดบึงบึง
เรือแตกพังระทมล่มทุกลำ

พวกหมอมดทั้งหลายลงว้ายคล้า
ดาวยระทมจมน้ำสิ้นทุกคน

เหาพวกหมอทั้งหลายคายเกลื่อนกล่น
จระเข้ไม่พมมดเห็นพนักคิด

ก็เดินอยู่บนสะพานสะพานจิต
กราบทูลมลกิจพระโองการ ๗

ทราบเหตุว่ากุมภานันกล้าหาญ
ดูอาการวิปริตผิดท่วงที

อาจองลงมาจนถึงนี้

ไม่เคยเห็นเช่นนั้นแต่ก่อนมา

เขี้ยวอย่างไรกุมภานันเหลือกล้า

จะคิดอ่านเช่นข้ามันอย่างไร ๗

ชาญฉลาดตรึงตราหาเข้าไม่

จะมีใช้กุมภาพาลสามัญ

อย่าเลยจะกราบทูลฉลอง
ให้มีความชอบประกอบกัน
ขอเดชะพระองค์ทรงพระ
ทำศึกดากล้าหาญชาญชัย
จะเป็นพระเชม้นต์ของคนร้าย
จะให้พลายชุมพลผู้นองยา
๑ ไต่ทรงพังรบสังฆามาคดล
แต่ถวายเป็นมากหลายปี
มึงก็เป็นพงศ์เผ่าเหล่าทหาร
คราวจับเถรทตลองค์ว่องไว
อายกุมภากล้าคนพินประมาณ
อย่านอนใจลงไปดลัท
๑ ชุมพลรับโองการคลานถอยหลัง รีบออกจากวังหาข้าไม่
มาถึงด่านักแพแลลงไป
ฟุ้งพล่องลอยอยู่หลังน้ำ
เจ้าพลายเพ่งพินิจพิจารณา
เหมือนชาติไก่อ้งตตันเห็น
เข้าใจว่าใครไม่ร่าย
ครั้นแจ้งประจักษ์ตระหนักใจ
ขอเดชะพระองค์ทรงฤทธา

เปิดช่องให้ชุมพลคนชั้น
คิดแล้วเท่านั้นก็ทูลไป
จะเซจรงเช่นนี้ห้ามไม่
ทั้งโตใหญ่เกินขนาดชาติกัมภา
จึงฆ่าหมอลมตายเสียหนักหนา
ไปพิเคราะห์กัมภาดลัท ๑
เอออายพลายชุมพลเข้ามา
ยังไม่มีพระจะได้ใช้
ตลาดเลาเอากาจะใช้ได้
เมื่อพ่อให้กับบอกว่ามึงด
ไล่สังหารผู้คนเสียบันปี
ว่ามันเป็นกัมภาลัชนิตไร ๑
เห็นจะเซโตใหญ่มีหมา
ทำทอาการเห็นหาญกล้า
เห็นผิดเพศกัมภาดมธรรมเนียม
เป็นจะเซวิชากรจึงหาญเหยม
ทเลยมมาจะเล่นอยุธยา
ก็รีบไปทูลองค์พระพันวษา
เห็นมิใช่กัมภาในวาร

มันเป็นจระเข้มันค้คนมารยา
จึงมิได้ยอต่อหมอกุมภัก
ถ้าทรงพระกรุณาข้าพระบาท
จะขอรับอาสาฆ่าบาทบงส์

๑ ครานันพระองค์ได้ทรงฟัง
กระนั้นสัหายชุมพลคนวิชา
ถ้าจับได้ไอ้จระเข้ตัวสำคัญ
อายพิชายอย่าฆ่าพากันไป
ช่วยกันเตรียมเครื่องอาถรรพ์
เล่นมันใหญ่ๆเลื่องเฟื่องฟุ้ง

๑ ครานันพี่น้องทั้งสองนาย
บ่าวไพร่ตามหลังกมาพรังพร
ครันตงจงแจ้งขอรับสั่ง
เดี๋ยวนี้มกุมภากลาฤทธิ
มดหมอเท่าไรทไปทำ
แล้วชบกัดฟัดตายเสียเป็นเบือ
ได้ช่องน้องชุมพลจึงอาสา
โปรดให้บอกคุณพ่อช่วยขอแรง

๑ ครานันขุนแผนแสนสนิท
แล้วชวนลูกว่าอย่าช้า

แปลงมาลของทหารในกรุงศรี
เห็นจะเป็นคนค้มามันคง
อนุญาตไปรศความความประสงค์
ลงไปรับจับมันมา ฯ

ทรงพระสรวลร่วนคัอยู่เริงว่า
ต้องอาสาทำชอบน่าชอบใจ
ก็จะให้รางวัลเป็นไหนไหน
พอมันนั้นไซ้รักอยู่กรุง
ไปคอยกัทแพแต่ย้ารุ่ง
พรุ่งนี้ก็จะลงไปด ฯ

กราบถวายบังคมลาทางคู่
ออกประตูไปบ้านพระกาญจนบุรี
เล่าให้พ่อฟังเป็นถวนถ
มาได้คนจนทหน้าโรงเรือ
มันฟาดลุ่มจมน้ำไม่มีเหลือ
ชุมพลดูรู้เชื่อว่าคนแปลง
รับจะจับกุมภากลาแข็ง
ตกแต่งชุมพลไปราวี่ ฯ
ทราบรับสั่งนั่งคิดเป็นถวนถ
มาไปที่บ้านพระไวยไปด้วยกัน

ครนถึงจงส่งศรีมาลา
 เครื่องอาวเรยกหาเอามาพลัน
 ที่ในห้องหอพระจมนไว
 นิดหมอบเปลี่ยนปลอกหอกชนก
 ให้ชุมพลชำระสระสนาน
 ลูบไล่นายาทาน้ำมัน
 พอแสงทองพวยพุ่งจะรุ่งเช้า
 นิ่งนั่งบริกรรมทำอาบัติ
 เดชะพระเวทวิทยาการ
 ชุมพลเห็นประสิทธิ์ก็ปรีดา
 ชุนแผนพระไวยพลายชุมพล
 ตรงมาดำหนักแพไม่เชะเชื่อน
 ๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงฤทธิ
 สถิตแทนแม่นมหาเวชายนัด
 สาวสุรางคนางบำเรอเสนอนาถ
 นางสำหรับขับเพลงบรรเลงพิณ
 ครนรุ่งเช้าเสด็จทรงสร่งสนาน
 ทรงระลิกนกถึงเรื่องกุมภา
 ดูชุมพลมันประจวบกับกุมภ
 พระถึงเสร็จเสด็จลงสู่แพ

ให้จัดหาบัตรพลทุกสิ่งสรรพ
 แบ่งน้ำมันกระแจเจิมเฉลิมพักตร์
 ให้จัดรูปเทียนไวดอกไม้ปัก
 พร้อมพริกเรียบเรียงไวเคียงกัน
 ชุนแผนอ่านคาถาเสกอาถรรพ์
 คงกระพันเชยวงาสารพัด
 ชุมพลเซาหอพระท่งต
 อัดใจเป่าปลุกเครื่องสาตรา
 สะเทือนสะท้านด้วยฤทธพระคาถา
 ึ่งแตงตัวลงมาทหน้าเรือน
 ทั้งสามคนรีบมาเข้าตามเกลื่อน
 อยู่ริมเขื่อนคอยองค์พระทรงธรรม์
 บ้างจามีตรเกรงเดชทุกเขตชนันท์
 เสมอชนบันทุกมพลอมรินทร์
 บำรุงราชรัฐเชิงบันเทิงถวิล
 บำเรอบันปดพไหปรีดา
 นางอยู่งานดงเครื่องกันพร้อมหน้า
 ดำรัสว่าวนนจะลงแพ
 นางพวกนี้จะไปอย่าให้แซ่
 ดำรงจแห่สองข้างทางกระบวน

ถึงประทับกับเกลยลิลลาค

ขุนนางราบกราบกับบังคมครว

พวท้าวนางค่างพากันลงไป

พระวงศ์ข้าละอองรองบาท

จึงตรัสว่าฝ่าฝืนจมนไว

พระไวยให้เรียกชุมพลพลัน

รับสั่งตามเป็นกระไรอ้ายชุมพล

ขอเดชะพระองค์ผู้ทรงชัย

เออกระนั้นลึว่าให้น้ำพิง

ถ้าเมื่อนมิ่งฆ่ากุมภาดาย

๑ พลายชุมพลคำนับรับสั่ง

ให้ถอยแพเข้ามาททาทลัน

อิชญานนมัสการพระเป็นเจ้า

คุณพระชนพระคงคา

ก้าวลงแพคนและละลานจิต

ทญุใหญ่ให้พรออกแซ่ช่อง

๑ ครานั้นโฉมเจ้าพลายชุมพล

โหงพรายรายรอบทงกายา

อ่านคาถาพระสยามภูวนาถ

โปรดกำหราบสาปให้อยู่เมืองคน

ขึ้นสู่อาสน์พระองค์ทรงพระสรวล

ทุกถ้วนสวนเหล่าท้าวพระยา

พวคนางในพร้อมหมดไม่ขาดหน้า

ทั้งฉายหน้าฉายโนไปพร้อมกัน

อ้ายชุมพลอยู่ไหนอย่างไรวนนั้น

คลานมาอภวันทข้างพระไวย

จะจับจะเข้มนัดไค้ฤาไม่

ถ้าไม่ได้เกล้ากระหม่อมก็ยอมตาย

มึงทำให้ได้ดังที่หมาย

อ้ายพลายเป็นรอยด้วยรางวัล ฯ

ถอยหลังลุกมาชมมื่น

อภวันทกราบงามลงสามลา

จงปกเกล้าคุ้มภัยให้แก่ข้า

คุณบิดมารดาจงคุ้มครอง

ต่างคิดกลัวหมดสยดสยอง

ที่สาวแสนแสนจ้องไม่วางตา ฯ

ฤทธิรณเหลืออดมั่งง่า

ให้ปล่อยแพออกมาทกลางชล

ถ้าเลิกชาติกุ่มภามาแต่ต้น

แล้วประทานพระมนต์ปราบกุ่มภา

โอมอายนักรกระมุตอย่านิ่งนาน ภูฏาคือพระกาลจะมาฆ่า
 พระอิศวรท่านไซ้ให้กู่มา ผลาญเอาชีวามิ่งชนไป
 โอมอายนักรกระมุตวไไหนเกล้า จงเร่งมุตชนมาอย่าช้าได้
 เส็กข่าวสารประวางความแล้วขัดไป มิ่งกบดานอยู่ทำไมอายกุมภล
 พรายใดทใดอยู่รักษา อย่าช้าถอยไปให้พันท
 เส็กนาชาลาดไปทันที พรายเถรต่างหนลลลลไป ๗
 ๑ ครานันกุมภราชรวดาชาวด แก่ไม่อาจกบดานนิ่งอยู่ได้
 เห็นชุมพลบนแพแลชนไป จริงเหมือนนกตกรกไว่กยนิติ
 อายชุมพลมาให้ตั้งใจคิด กูจะเอาชีวิตให้เบนผ
 แก่มุตฟองล่องลอยหลังนท พระพนบีและดลงเป็นชานาน
 ผู้คนบนแพห้ามไม่หยุด มันถอยรุดลงมาจากหน้าดาน
 ที่ข้างในโชนไล่ตะลิตะลาน ช่างหน้าตานักกระไรไม่มีพัง
 เมื่ออยากตแลวกันงจงพังห้าม รูปงามงามสิ้นจะลายเสียตายหลัง
 ดยงห้ามยงกล่าว่าไม่พัง นางชาววังเหล่านไม่มีอาย ๗
 ๑ ครานันชุมพลคนกล้า เห็นกุมภามุตชนตั้งใจหมาย
 มุตเห็นอนามันจะทำอันตราย อายแค้นร้ายนมนรู้ว่ากูมา
 จงเส็กด้ายสายสิญจนเข้าสามเส้น ชะมกเขมนพนมอไวคอยท่า
 มิดหมอเหบนมนกบกายา ถอนกตงท่าจะชิงชัย ๗
 ๑ ครานันชรวดาวิชาดี ได้ทโลมมาหาช้าไม่
 แพชุมพลดังจะลุ่มลงจมไป ระลอกใหญ่แต่ละลูกถูกระเด็น

เลี้ยงชู้คนแซ่แพแทบหัก
พวกจำไรذنรองคำอหวนาเป็น
ชาวประชามาตอยสละอน
ญวนกะเหรียงแจกฝรั่งยังไม่เคย

นางทวยอาลัยเอียงเอียงแปร่งแปร่ง แมงชะแวงเหมะรานามะหล
แจ่มอญว่าอาละกุดทั้งปุนพล
ผู้คนมากมายหลายภาษา

แจกกับแจกมันทะเลาะกันเพราะฝรั่ง เลี้ยงหนึ่งหนึ่งเห่นอหวนา
เอ็นด

เจ้าแซกว่าเมะโมะโยโยเปาะ
พอจะเซชนกตณพรุ

๑ ครานนเจ้าพลายชายชุมพล
เห็นกุ่มภามาใกล้ก็ไต่

จะเซเถรตกแทงก็แวงหาง

ชุมพลตกจากแพคนแซ่ไป

ด่าสร้องว่าอายไว้อย่างไรหว่า

พวกขุนนางตกใจใช้พอด

ชุมพลไม่แพแก่กุ่มภา

พวกขุนนางต่างนึกไม่ไวใจ

ส่งสารสาวคราวรักชุมพลนั้น

บางซ่อนหนารองไหใจคะนึ่ง

คักคักตงตาคอยเรเมน

ช่างทะเลนนกระไรไม่สิ้นเคย

เขมรมอญพวกพม่าเลี้ยงหว่าเหว

ไทยว่าเสียมกกลากมาตุ

ลาวบู้บ้นหนช้อยยันจริง

บางย่นนงคงตารมตลง

แจกทะเลาะอวละไหมไ้มู่ทุ

ยัดเยียดเบียดตรุมวาร ๑

ฤทธิรณสามารถดงราชสีห์

แทงกุ่มภาลดงฉาดเลือดสาดไป

เสียงโผงผางแพ้นไม้ทนต์

พระทรงภพตกพระทัยพันท

อายกุ่มภาทับชุมพลลงกับท

พระไวยกราบสามทแล้วทูลไป

สักประเดี้ยวคงคร่ำช่นมาได้

พวกช่างในเสียงแซ่แลดะลิ่ง

ให้พรนพรนหวนไหวอาลัยดง

พ่อพลายเมื่อไรจงจะช่นมา ๑

๑ ครานันไฉมเจ้าพลายชุมพล มุดน้ำดำทนนด้วยคาถา
 ชกมิดหมอต้อสู้กับกุมภา ข้างขวัดาหักโหมโถมประจัญ
 เอาหางฟาดฉาดรบด้วยมดหมอ แกแวงขับหลบล่อแลวหาหน
 เถรกดชุมพลกอดต้นคอปสน เถรผุดชุมพลร่นชนชคอ
 พระทรงภพตบพระเพลาเอาสีหวา ให้มันกล่าอย่างนี้สีลูกพ่อ
 เอาให้มันสัจจงออย่ารงรอ พวกขุนนางต่างหัวร่อพลายชุมพล
 ชุนแผนนั่งตงตากับพระไวย พวกข้างในวังดูอยู่สับสน
 เสี่ยงคนฮาลั่นสนั่นชล ผู้ตบกับชชาไม่ว่าไร
 พวกข้าหลวงต่างมองแลวร้องม พ่อชุมพลหล่อนข้างชจระเซได้
 บ้างก็ว่าน่ากลัวมันสุดใจ ทงยาวใหญ่ดราวลักเก้าวา
 ฉ่ายโซลนจำมาห้ามมิให้แซ่ น้นแน่เมื่องไปเขาจะดำ
 ดอะไรเขาให้ดูแต่ตา ออย่ามาฮาอยู่ทนมหนีไป
 ๑ ครานนเถรชวาทชาติกุมภดิ ชุมพลช้อยบนหลังหาดงไม้
 แกแวงเหวี่ยงเบี่ยงสะบัดด้วยขดใจ ชุมพลได้ทแทงด้วยแรงฤทธิ์
 ฉับฉับยับย่อยลวนรอยแทง จนน่าแดงดาดไปด้วยโลหิต
 จระเขเถรเหลือทนเห็นพนักคิด พลังนิมิตด้วยพระเวทวิทยา
 อ่านคาถาถวนคำรบรอยแปดทิ เพศกุมภดิกลกลับเป็นมัจฉา
 ชุมพลหายกลายเป็นสฤณา เทยวดำदनคนปลาในวาร
 คนทศพรदनยนสระพรัง ดำหนกแพเพียงจะพังลงกับท
 พระสนมกำนัลพวกชนท องมแซ่ชองรมทองชล

ฝ่ายว่าพระองค์มทรศักดิ์
 อย่างไรนั้นมันหายทั้งสองคน
 พระโอรสตาจ้องคุณองชาย
 จึ่งว่าไทรแปลงหนีไป
 พอขาดคำก็เห็นเถรแปลงใหม่
 ขึ้นไล่คนแตกมาตุน่ากลัว
 ตามชนบนดลิ่งวังไล่ช้าง
 ช้างสะบัดเถอกระเด็นแผ่นมากัน
 พวกคนตบบ้างกลัวมัวจะหนี
 เถอเกาะไถถนัตกตทคอ
 พวกขุนนางต่างพากันฮาลน
 เถอๆช้างช้างเราหาอไวย
 เถอกัดช้างบนจนย่นนัง
 ชุมพลก็เกล้งแปลงกายา
 ฝ่ายพวกคนรู้ว่าแปลง
 ใครหนอแปลงเป็นลิงทำสิ่งคล
 ลิงส่งชบหบกระหวัด
 ลิงก็หายกลายเป็นขรวิดาคร
 สองมือรวบริตมตเถรชวาด
 แลวพามาหน้าทงในทนต์

รับสั่งรักพระนายเป็นหลายหน
 อ้ายชุมพลแพะนะประการใด
 รุแบคายไม่พะวงส่งสัย
 ชุมพลนั้นแปลงไล่โศกคิ้ว
 เป็นช้างงาตัวใหญ่มีไช้ชัว
 ฝ่ายชุมพลแปลงตัวเป็นเถอกลัน
 โศกนางเกาะวงเจ้าไว้มัน
 พอช้างหนีเถอไปตะครบคอ
 บ้างยืนค้อยกับทไม่ย่นย่อ
 จนช้างงองวงรองออกก้องไป
 พระทรงธรรมยังพะวงส่งสัย
 ขอรบไล่เกล้ากระหม่อมพยัคฆา
 ช้างหายกลายเป็นลิงไปต่อหน้า
 กลายเป็นงูเห่ากล้าเขาราว
 ต่างแทรกแซงจะต้อยไม่หนี
 ถึงมันดกไม้พั่นชุมพล
 งูรัดเอาลิงลงกลองอยู่
 ชุมพลหายจากงูเป็นคนไป
 อ้ายอุบาทว์นกว่ามาแต่ไหน
 บังคมไหวค้อยสัดับรับโองการ ฯ

๑ ครานนพระองค์มทรศักดิ์
เห็นได้ดวเณรมาหน้าพระลาน
เออมันน่าชอบใจอายชุมพล
ความชอบครงนมเต็มประดา
แล้วทรงชดเคื่องชำเลื่องแล
นมันเป็นขบาประสาไร
ตั้งหน้ามาเล่นเอากรุงไกร
คงเป็นพวกทรยศคดประทุษ
ชำเฮียงมันศรีเสาวรักษ์
อย่ากลัวบาปติดไม้ใส่ช้อคา
จะมีใครใส่ส้อยมันมาแน่
ตัวของมันขอเรียงเสียงไร
สั่งแล้วเบอนพระพักตร์มาทักว่า
อายลูกชายพลายชุมพลคน
มันรู้เท่าเจ้าเล่ห์ทแปลงมา
ได้เห็นฤทธดวยกันมันพอดู
ตรัสเสร็จพระเสด็จลีลาศ
พวคนางในเสนาข้าราชการ

๑ ม้ายเหล่าชาวประชาพากันกลับ คึงคับใจหนักสนั่นไหว
ชมชุมพลคนดีออกมีไป

บนบกอยุธยามหาสถาน
ตบพระหัตถ์นัดดานประภาษมา
ช่างกล้าหาญทานทนเป็นหนักหนา
เอาเถิดหวจะให้มิ่งให้ถึงใจ
ทุกอายแก่โกโรกโทยกเหยกใหญ่
เทยวกัดกินคนได้ฉัดมนุษย์
ดุกำเริบเดิบใหญ่เป็นที่สุด
อุดหนุนกันให้แก่งจำแลงมา
เอาอายเณรไปชักให้หนักหนา
เอาให้ได้ความว่ามาทำไม
บ้านช่องช่องแขวมมันอยู่ไหน
เหตุใดจึงแก่งแปลงอินทรีย์
ดูราพระกาญจน์บุรีศรี
ไม่เสียทเลียงไว้ให้กับกู
แล้วอาสาถ้ำรับไปต่อสู
พอเป็นคู่กับอายไวใช้การงาน
จากอาสน์คนเข้าพระราชฐาน
ก็เข้าวังกลับบ้านสำราญใจ ฯ

ช่างกระไรฤทธเดชวิเศษครัน

อ้ายเถรเฒ่าท่เกล้งจำแสงมา
 เอมคหม่อต้อพายตายคงพัน
 บ้างว่ากุดเพล็นจนลุ่มลูก
 บ้างว่าเห่นงูก่อบโจน
 ผ่ายพวกแซกฝรั่งทงจนจาม
 ไม่เคยเห็นทไทนแต่ไรมา
 เมื่อครั้งเกยงจุแหยแกกดัก
 แต่เบ็นการน่านซำกว่าท่นบี
 ผ่ายข้างพวกผู้หญิงริงเรือ
 ให้เสียวไล้ไม่ดูได้เต็มตา

รูปทรงบอบบางเหมือนอย่างเหลา
 บ้างกว่าเบ็นท่วงถึงบวงบน
 ทสาวสาวนงให้ผุใหญ่ว่า
 จะพลอยพดจาดวยกชวยอาย
 ๑ ครานนจมนศร์เสาวรกรรมราช
 มาจากตำหนักแพไม่แซเชือน
 จงระวังเถรเฒ่าเจ้ามารยา
 แลวส่งตำรวจไนให้ไล่คน
 ให้เอาตัวชรวตาเข้ามาตาม
 ไยจึงมาฆ่าคนจนเบ็นเบือ

มั่นกตวครบาทกลากลิ้น
 เขารย่นมดกลึงเบ็นลิงทะโมน
 ช่างสนุกจริงจริงยิ่งกว่าโชน
 มั่นเพนโพนมาโกสไม่ถิงวา
 ก็เดินชมกันตามเพศภาษา
 แต่แจกว่าเมืองจนนเคยม
 ภิรมกันครันครกกระบวนฉ
 เราได้เห็นครงนเบ็นบุญลา
 บันว่าเบือรบพุ่งย่งหนักหนา
 เวทนาแต่เจ้าพลายชายชุมพล
 กลัวอ้ายเฒ่าเจ้ากรรมจะทำบัน
 ให้หล่อนพันโกยันอันตราย
 เดินกมหนากรมกรมข่มไม่หาย
 ใจคะนงถึงเจ้าพลายจนมาเรือน ๗
 ชาญถลาดว่องไวใครจะเหมือน
 ร้องเตือนหลานชายพลายชุมพล
 คุมมาอย่าให้ใครสืบสน
 มาจนท่งหลังโรงเรือ
 มึงบอกความตามจริงอย่าพ่นเผื่อ
 ใครไฉนเชื่อใจไซ้มึงมา ๗

๑ ครานนขรวตานงหนาเครา
 ไมมีใครใช้สอยอาตมา
 พระหมื่นศรีว่าอายนไม่บอกจริง
 ดูพาราฆ่าคนออกครนเครง
 คงจะมีผู้ใดใช้ลงมา
 ดำรงหน้าปากนวงเป็นถึงคล
 ทงใช้ตรวนขอคาเอามาครบ
 ผูกเถรฆาตเข้าไว้เร่งไม่พลง
 ๑ ึ่งพระหมื่นศรีผู้ปรีชา
 จงแจ้งความตามจริงอย่างนี้ไว้
 เถรเจ็บแจ้งจริงทุกสิ่งสิ้น
 เต็มเป็นบ่าวสาวน้อยเจ้าสร้อยฟ้า
 ครนลงมาอยู่วัดพระยาแมน
 เขาจะฆ่าฟันให้บรรลัย
 จะมีใครใช้มาหามิได้
 จึงได้เกล้งแปลงตัวเป็นกุมภ
 ด้วยคิดว่าถ้าใครไม่ต่อสู้
 ถ้าหลงกลล่อลวงได้ทวงที
 อันทพระองค์ผู้ทรงยศ
 เป็นความสัตย์ทุกสิ่งจริงในใจ

แกลงเล่าเส็กเส้งแก่ถึงมูสา
 นึกอยากดอยุรยากี่มาเอง
 มั่นกลอกกล้งพูดโก่งทำนองเง
 อายเส้นเพลงโยไม่ตรงมาติด
 ดำรงเอาหลักคาเข้ามาน
 บั๊กหลักลงตรงที่โรงเรือพลัน
 พกดำรงเดินหอบอยู่ตัวสั่น
 หอมล้อมหลายชนทงนอกใน ๑
 ดงกระทุตามมาหาเข้าไม
 มิ่งอยู่ไหนใครใช้ให้มิ่งมา
 ข้ายูเมืองเชียงอินทรพระเจ้าชา
 ชื่อว่าเถรฆาตจงแจ้งใจ
 ชุมพลลกชนแผนจับมาได้
 จงหนีไปเชียงอินทรณอาตมา
 แค้นใจพลายชุมพลคนจับเข้า
 มากรุงศรีอยุธยาในคราน
 ชุมพลรู้คงอาสามาเร็ว
 จะกดจมวารให้บรรลัย
 ขำหาได้คิดคดกบฏไม่
 อันโทษทัณฑ์นั้นใดได้เมตตา ๑

๑ ครานันพระหมื่นศรีมงคล
มิ่งโกรธแค้นชุมพลคนวิชา
มรุฎากำหนดบทอัยการ
มิ่งบังอาจทรยศกบฏใจ

แล้วจึงสั่งให้เสมียนเขียนคำเณร
เสด็จออกกราบทูลพระกรุณา

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงเดช
อายนี้ไฉนว่าตายเสียหลายปี
ข้าเฮี้ยอายพระยาอนุชิต
ว่าเณรเณรคร่งนั้นมรณา

ท่านจางวางตำรวจไม่เงยหน้า
กระหม่อมฉันโอดเชลาเบาใจ
ก็วางใจไม่พินิจพิจารณา
ถามโปรดโทษมดงทตาย

๑ ครานันพระองค์ผู้ทรงภาพ
เด่นไปให้ตงเป็นแบบบรรพ

ให้หมายบอกมหาดเล็กแลตำรวจ
พร้อมกับกลาโหมมหาดไทย
แล้วจึงตรัสสั่งเจ้ากระทรวง
ปรึกษาโทษเณรเฒ่าเจ้ามารยา

หรือคิดว่าอายแก่แก่หนักหนา
ก๊กคนบันมาด้วยเหตุใด

ข้าคนท่านประหารให้ลกษย
แก้ไขบวชการล้นมารยา

พองวงเหล็กเจ้าพระโรงหน้า

ให้ทราบตามวาทของตาชี ๆ

ทราบเหตุใคร่ครวญเป็นถ้วนถ
เออเดยวันทำไมไหลกลับมา

ช่างปกปิดปกปิดได้ต่อหน้า

เดยวันกลับเบนมาจะว่าไร

เกรงพระราชอาชญาจนเหงื่อไหล

ด้วยผู้คุมยามในว่าวอดวาย

ให้ไปทงบาช้าด้วยมกง่าย

ทลแล้วกถวายบังคมคลี ๆ

หังจบตรัสไปทันใดนั้น

ถ้าหากคนโทษนั้นจะบรรลย

ออกไปตรวจเสียดก่อนอย่าขาดได้

แล้วจึงไหเอาศัพไปป่าช้า

ทงลูกขุนศาลหลวงจงพร้อมหน้า

ว่ามาตามกำหนดบทพระอัยการ

ฝ่ายลูกขุนศาลาแลศาลหลวง
 เถรวาทโทษมนต์อันขพาล
 พระองค์ทรงฟังคำปรึกษา
 อายนี้เจ้ามารยาอย่าไว้ใจ
 สิ่งเสร็จพระเสด็จชนช้างใน
 หมายบอกรับสิ่งพระทรงขรม
 ๑ ครานันพระไวยวรนาถ
 อายเถรเฒ่าหลังทองเวทมนตร์
 ขุนแผนส่งพาพนให้ลูกชาย
 เจ้าจงเป็นเพชรฆาตฟาดฟัน
 เมื่อเลียบไว้ให้ผู้คุมคอยรักษา
 ให้ระวังนัยตามอัคค
 ชุมพลรับสิ่งไม่ยั้งหยุด
 นำหน้าพาเถรตระเวนไป
 ผู้คนพลเมืองนั้นตาชด้น
 ดำรงจตรจตราว่าห้ามปราม
 ครนถึงตะแลงแกงกยงหยุด
 บั๊กหล็กมัตเถรนั่งเอนเอียง
 พวกคนผู้มาตเขาเช่นฆ่า
 บ้างว่าสมน่าน้ำสาแก่ใจ

ทุกกระทรวงปรึกษาว่าชาน
 ควรประหารให้สิ้นชวาลย์
 พระโองการสั่งมาหาข้าไม่
 จงมอบให้อายชุมพลเอาไปพัน
 นครบาลรับไปชมขม้น
 เถรนั้นมอบให้พลายชุมพล
 พยาบาทชีวิตมาแต่ต้น
 เน้นชุมพลอย่าได้วางใจมัน
 ทั้งสองนายสั่งกำชับคืบขัน
 แล้วหวนนเอาไว้ให้จงดี
 ทุกเวลาอย่าประมาทคลาดจากที่
 พวกมันมีมันจะมาพากันไป
 บริบูรณ์ลามาหาข้าไม่
 นครบาลนายไพร่ก็คุมตาม
 แดกตันทันค้อยูลนหลาม
 คอยห้ามมิให้ใครเข้าใกล้เคียง
 อุดลุดผู้คนไม่ขาดเสียง
 ชุมพลเหวี่ยงดาบดาตคอขาดไป
 จะมีใครเวทนาก้หาไม่
 พระเถระโรมันกินคน

ทเป็นญาติพี่น้องรองคนตาย

แล้วต่างคนค้นสถานบ้านเรือนตน

ก็ระแยะยกรักษาอย่าประมาท

จงพิทักษ์รักษาอย่าได้หละ

๑ จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงฤทธิ์

สถิตในแท่นทศวิไลยา

บ้างโอบกอดพิศดวายให้ตำราญ

บ้างร้องรับขับเสียงจำเรียงราย

ครันรุ่งแสงสรียาภาณมาก

เสด็จจากที่สุวรรณบัลลังก์

ทรงชำระสระสระแล้วทรงเครื่อง

ออกข้างหน้าว่าขานการนคร

พวกขุนนางต่างกราบอยู่พร้อมหน้า

พร้อมเสนาอำมาตย์พระญาติวงศ์

ด้วยมนปราบกุมภลคมความชอบ

จะเอาไว้ใช้สอยอีกสักคน

ดำริพลางทางมีส่นหาท

อายชุมพลทำชอบกชอบใจ

ความชอบครองนมหนักหนา

ให้มันเป็นที่หลวงนายฤทธิ

ก็คำว้าวุ่นวายอยู่เกลื่อนกล่น

นายชุมพลส่งผู้คุมคอยระวัง

เมื่อคนคืบหน้าจะอาจเข้ามาถึง

กำชับตั้งเสร็จสรรพแล้วกลับมา

ทศทิศกลัวแสงท่งแห่ถึงหล้า

พระสนมคางคางดังคารวราย

บ้างอยู่งานนวดคลื่นพระเส้นสาย

ทรงสบายเบิกบานตำราญทั้ง

สฤณชาติแซ่ซ้องดังเสียงสังข์

พระสนมหมอบสระพรังประนมกร

อร่ามเรืองเนาวรัตน์ประภัสสร

ประทับทบรรจถรณ์บัลลังก์ทรง

งามสง่าดังท้าวครรไกรหงส์

พระองค์ทรงรำพึงถึงชุมพล

ควรประกอบยศศักดิ์เป็นพกพล

แบบขลมนักคล้ายกับอายไวย

ตรัสประภาษสั่งมาหาข้าไม่

อาสาไปไม่เห็นแก่ชีวิต

ถ้าไม่ได้กุมภาก็จะผิด

จะเอาไว้ใช้สอยอยู่กับกู

กรมเมืองทหารในไปจัดการ
 อ้ายไวยเอ็งไปช่วยแลดู
 แลวจจรตีสั่งชาวคลังใน
 ทองเงินตราห้าซังตงใส่พาน

หาทบ้านปลุกเรือนให้มันอยู่
 มันหนุ่มนั้กจักไม่รู้เรื่องเรือนชาน
 จักผาส่มบั๊กไหมสไบส่าน
 พระราชทานแลวเสด็จชนข้างใน ๗

๑ ครานันหลวงนายได้ประทาน แล่นสำราญยืมย่องผ่องใส
 ให้ข้าคนชนของไปทันใด พระนายไวยนำหน้าออกมาพลัน
 ถึงบ้านบอกบิดาหาชาไม้ ต่างดีใจปรตเปรมเกษมสันต์
 ทงวงศ์ญาติชนบ้านสำราญครัน อยู่เป็นสุขทวักนแต่นั้นมา ๗

จัดพิมพ์จำหน่ายโดย

ตีกลเลขที่ ๗๗ เิงสุพานข้างโรงสี ถนนฮิษฎาจดี
 ตรงข้าม หลังการโรงกลาไหม อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร

ราคา ๕๐ บาท

วงการหนังสือในเมืองไทย ขณะกำลังตกต่ำด้วยเรื่องทศก
และล่อล่อนสนั่นโลกนานกษ :-

เมื่อ

โตโจอุกแขวนคอ

โดย วิเทศกรณีย์

จากประสพการณ์ทางด้านพิมพ์ "ศิลปาบรรณาการ" โต
เสนอเรื่อง "ผิดเล่อร์บก ฉบับสังคายนาครั้งมหัพราใหญ่
ยิ่ง ของวิเทศกรณีย์" ออกสู่ประชาชนแล้ว ปรากฏผล
เกินคาดหมายของสำนักพิมพ์ "ศิลปาบรรณาการ" ที่
ได้รับการต้อนรับอย่างอุ้นหนาฝาคั่งเป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้
เอง ทางสำนักพิมพ์ขอขอบพระคุณท่านผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง
และกัด้วยเหตุนี้เองเช่นเดียวกัน ททางสำนักพิมพ์ได้รับ จ.ม.
จากผู้อ่าน "ผิดเล่อร์บก" ว่า ในหน้าหนังสือของเรื่อง
ผิดเล่อร์บกหน้า ๗๖๒ มีกล่าวถึงความถึงเรื่อง "ญี่ปุ่น
โจมตีเพร็ดฮาร์เบอร์" ถ้าท่านต้องการอ่านเรื่องราวเหล่านี้
ให้ละเอียดแล้ว โปรดอ่าน เมื่อโตโจอุกแขวนคอ เขียน
โดย วิเทศกรณีย์ เพราะผู้เขียนได้ลำดับเหตุการณ์เหล่านี้

ละเอียดอยู่แล้วในหนังสือ เมื่อโตโจถูกแขวนคอ เริ่มต้น
กำเนิดของประเทศญี่ปุ่น จนกระทั่งเหตุการณ์ต่างๆ รอบ
โลกจนบรรจบเข้าสู่รัฐบาลโตโจ ในที่สุดโตโจก็จุดเพลิง
ฮาร์เบอร์ชน และรูปแบบสายฟ้าแลบโจมตีเข้าประเทศ
ต่างๆ ในเอเชีย เช่น ไทย พม่า ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์
ฮ่องกง ฯลฯ อย่างละเอียดลออที่สุด และจัดเข้าเป็นแบบ
ฉบับของการศึกษาหาความรู้ในทาง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม
การทูต การศึกษา ฯลฯ จนวาระสุดท้ายของโตโจ
นายกรัฐมนตรีสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

หนังสือเมื่อโตโจถูกแขวนคอมีจำหน่ายแล้วที่ ศิลปาบรรณาการ
ตึกเลขที่ ๗๕ ตรงข้ามหลังกระทรวงกลาโหม ถนนอัษฎางค์
พระนคร โทร. ๒๗๕๓๗ ในราคาเล่มละ ๕๐ บาทถ้วน ติดต่อกับ
สั่งซื้อในขณะนี้ท่านจะได้ใน ราคาพิเศษ เพียงเล่มละ ๓๐ บาท
มีจำนวนจำกัด

บริการและขอตรงต่อประชาชนต้องไปที่

ศิล ปา บรรณา คาร

อีกเล่มหนึ่งก็ทุก ๆ ท่านควรอ่านอย่างยิ่ง และจำเป็นมากสำหรับ
ชีวิตของท่าน นั่นคือ :—

ท่านมีชีวิตมีตมแต่ใช้ไหม ?

ท่านเสียสละตายอยากกับชีวิตใช้ไหม ?

ท่านมองโลกไปในแง่ร้ายใช้ไหม ?

ถ้าท่านมีพฤติกรรมเป็นไปดังกล่าวนั้น เกิดขึ้นแล้ว มันยังไม่สายเกินไป

ถ้าหากท่านได้อ่าน

๘๐ ๕ ชีวิต-คือการต่อสู้

และ

๘๕
เคล็ดลับแห่งความสำเร็จ

โดย “วิเทศกรรมย์”

เป็นหนังสือเล่มเดียวที่ได้รวบรวมสูตร และเคล็ดลับ
แห่งความสำเร็จของบุคคลสำคัญ ๆ ทั่วโลก ไว้ใน
หนังสือเล่มน้อยอย่างครบถ้วน ท่านจะได้อ่านทั้งชีวิตจริง
และหลักจิตวิทยา รวมทั้งสูตรแห่งความสำเร็จอีกด้วย
โปรดสั่งซื้อได้ที่ร้าน ศิลปาบรรณาคาร ตึกเลขที่ ๗๗ ตรงข้ามหลัง
กระทรวงกลาโหม พระนคร ในราคาเล่มละ ๕๕ บาท ต่างจังหวัด
ส่งจองในราคาเล่มละ ๓๕ บาท เชื้อขนานนี้ส่งจ่ายได้ที ปณ. หน้า
พระลาน ในนามของ เกษม ศิลปดีเลิศกุล ตึกเลขที่ ๗๗ ตรงข้าม
หลังกระทรวงกลาโหม พระนคร เพียงแห่งเดียว
และหนังสือเรื่องนี้ ยังได้จัดเข้าสถาบันชั้นสูงแห่งชาติอีกด้วย